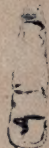

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00018465 5

Pavla Jos. Šafaříka

SEBRANÉ SPISY.

K VYDÁNÍ UPRAVIL

Josef Jireček.

DÍL II.

STAROŽITNOSTI SLOVANSKÉ OKRESU DRUHÉHO.

V PRAZE,

NÁKLADEM KNĚHKUPCE BEDŘICHA TEMPSKÉHO.

1863.

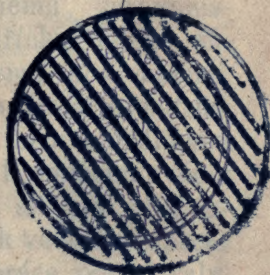
SLOVANSKÉ

STAROŽITNOSTI.

SEPSAL

PAVEL JOS. ŠAFAŘÍK.

ODDÍL DĚJEPISNÝ.

OKRES DRUHÝ.

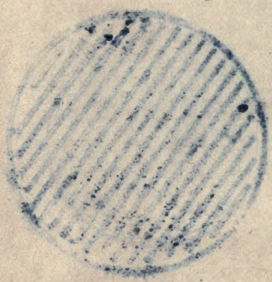
OD L. 476 PŘED KR. AŽ DO L. 988 PO KR.

V PRAZE,

NÁKLADEM KNĚHKUPCE BEDŘICHA TEMPSKÉHO.

1863.

Jeřábkovská knihtiskárna (K. Seyfrieda) v Praze.

Po smrti nezapomenutelného spisovatele „Starožitností slovanských“ nemeškali jsme, nahlédnouti v pozůstalé po něm spisy, zdali by se v nich nenašly aspoň nějaké přípravy k dílu druhému, mravopisnému. Výsledek pátrání našeho pohříchu daleko zůstal za očekáváním naším. Co jsme koli nalezli, otištěno jest ku konci svazku tohoto. Šafařík patrně, dokonav tříletou neustávající a nad míru namáhavou pílí díl dějepisný, po vytištění jeho k oddechu svému k jiným třídám naukovým přihlédal, až mu přejmutím nudného úřadu censorského čas k vědeckým předsevzetím, ježto by delší a souvislé práce požadovaly, nad míru byl zkrácen. Vše, co nám o úmyslech jeho strany obsahu dílu mravopisného dostupno, obsaženo v následujícím tuto prvotním rozvrhu veškerého spisu:

Vypsání starožitností slovanských.

Uvedení

§. Zamyšlení a vykonání přítomného díla.
§. Okres jeho.
§. Původní prameny.
§. Postranné pomůcky.
§. Novější spisy, jich přehled a posudek.

Cástka I.

Původ, sídla, rozplemenění, děje starých Slovanův.

Článek I.

Původ Slovanův.

§. Přístup.
§. Místo Slovanů v pořadí jiných plemen a národův.

Článek II.

Sídla a rozplemenění Slovanův.

Článek III.

Děje starých Slovanův.

Cástka II.

Povaha, živnost, náboženství, řád.

Článek I.

Vlastnosti tělesné i mravné.

Článek II.

Obydlí, živnost, obchod.

Článek III.

Náboženství.

Článek IV.

Řád a právo.

Oddíl I.

Stav politický starých Slovanův.

Článek II.

Nářečí.

Článek III..

Písmo.

Článek IV.

Umění a vědomosti.

Článek V.

Památky prastaré Slovančiny.

Přídavkové.

Nejstarší klassická místa o Slovanech.
Výbor z písní mythologických.

Přehled tento bohužel nám jen ukazuje, jak veliké věda slovanská ztráty litovati má! Jakých výsledkův bylo se nadíti od muže, jenž šťastnou rukou odhalil záclonu, kterou před ním zakryt byl pravěk kmene našeho! On ovšem ospravedlňoval se naproti domluvám o mravopisný díl velikou té práce obtížností pro rozsáhlost, rozptýlenost a nepropátranost materiálu, dokládaje, že prvé monografiemi cestu proklestiti třeba, nežliby se k sepsání soubornému přistoupilo: ale kolik by on byl usnadnil skoumání podrobné, kdyby byl sepsal souborné dílo, jakkoli podle náhledu svého nedokonalé! — Kdež bychom stáli nyní v poznávání vnitřního života předkův našich, kdyby on i sebe nepropracovanější myšlénky své jen zhruba byl nastínil! Kolik dob nyní mine, nežli povstane muž tak ohromných o veškerém oboru Slovanstva vědomostí a tak hluboko všude pronikajícího důmyslu, kterýž by s to byl, aby i jen v tomto ohledu nahradil zvěčnělého velmistra našeho!

J. J.

OKRES II.

Od pádu Hunův i Římanův až do převahy křesťanstva u Slovanův.

(*Od l. 476 až do l. 988 po Kr.*)

ČLÁNEK I.

DĚJE A ŠÍŘENÍ SE SLOVANŮV VŮBEC.

§. 24. Přistup.

Podlé vyměřeného na počátku tohoto díla (§. 2) rozvržení dějin starého Slovanstva na dva hlavní časové okresy, t. starší, zavírající v sobě nejtemnější dobu starobylosti slovanských, táhnoucí se od věku Herodotova až do pádu hunské i římské vlády [456 př. Kr. — 476 po Kr.], a pozdější, zahrnující do sebe zprávy o národech slovanských po zjevení se jejich na poli dějin pod vlastními svými a domácími jmény, přistupujeme již po vykonání dlouhé a obtížné cesty přes polopusté a hustými mraky pokryté nivy praslovanské starobylosti, ku bráně věkův historickým světlem hojněji ozářených a krokům zvědavého poutníka průchodnějších. Práce naše, nastávající nám v tomto druhém okresu, od oné nahoře dovršené v najednom ohledu, zvláště pak co do výboru zpráv a způsobu jich přednášení, načitě lišiti se bude. V onom prvním okresu jednáno nejvice o věcech záhadných, t. podlé posavadního stavu historické nauky a smýšlení učených rozličným výkladům, domněnkám a sporům podléhajících; zdeť

naproti vypravovati budeme o těch takových dějinách a příbězích Slovanstva, jichž po náhledu do pramenův a rozboru výpovědí svědkův žádný soudný historik Slovanům zapírati a jinému národu připisovati nemůže. Tamť nám šlo o vydobytí pravdy z neskladu, tytýž i hmatavého odporu rozličných kusých, matných a nedostatečných svědectví a upevnění jí, podlé zákonův zdravé kritiky, na nepohnutých základech proti všelikým outokům neumění a všetečnosti; tu naproti tomu běží jediné o stručné, pořádné, světlé vyložení zpráv vůbec za podstatné částky historie Slovanstva uvažovaných a dějinám našim neodcizených, aniž kdy odcizenu býti mohoucích. Na důležitém tomto rozdílu časův, předmětův, svědkův a světlosti jejich výpovědí zakládá se rozdíl historického našeho návodu čili způsobu přednášení věcí. Tamto nelze bylo vyhýbati se obšírnému a pracnému ohledávání nejednoho malicherného, na oko nepatrného slůvka, jména nebo svědectví, nelze bylo ujíti podrobného rozbírání mnohých, na teničké niti a v nedohledné výšce šedé starobylosti zavěšených předmětův, neboť běželo o věci veliké, o vydobytí Praslovanstva ze tmy nepaměti a zapadnutí, při čemž žádné práce a žádného nákladu času šetřiti neslušelo; zdeť naopak povinnost a snaha naše k tomu směřovati bude, abychom z prostranného pole historie slovanské, pojednou před očima našima se otvírajícího, sebrali do hromady a v pořádný celek sestavili jediné to, co k vysvětlení stavu veškerého Slovanstva v této vyměřené době znamenitě prospěšné jest, místnějšího vypravování nejedněch dějů, výprav, bojův a jiných příběhův spisovatelům historie jednotlivých slovanských národův pozůstavujíce. Na širokém a pevném základě, osnovaném v prvním okresu, dlužno nám teď aspoň ve stínu a návrhu vystaviti budovu, k jejímužto dovršení, upravení a vyšlechtění ruce jednoho člověka, jakkoli cvičné a práce milovné, nepostačují, anobrž souhlasná a dotrvalá pilnost mnohočetných spoludělníkův se vyhledává. V ohledu tom spis tento jediné propravou budiž k místnějšímu a důkladnějšímu vyparcování zvláštní historie jednoho každého slovanského národu, věrný a bezpečný průvodčí, pomocí jehož by zpytatel dějin domácích na

poli Staroslovanstva v krátkém čase se poohlédnouti, a po seznámeni se s ním ušetřené v této straně síly své na úplnější zhloubání historické látky užšího okresu svého cele vynaložiti mohl. Co do mezí časových, od nás tomuto okresu vyměřených, vidělo se nám za nejpohodlnější, zaraziti je na době rozhodnuté převahy křesťanstva mezi Slovany, a tuto dobu ustaviti na křestu panovníkův polských i ruských [965; 988], čili na schylku 10ho stol., ačkoli sobě na vyměření tomto tak mnoho nezakládáme, abychom, kde toho jaký prospěch nebo potřeba se shledá, od něho v ničemž neustupovali. Víměť zajisté, že nejedni národové slovanští, jmenovitě Bulhaři, Srbové, Chorvati, Slovenci, Moravané a Čechové již dříve k víře křesťanské přistoupili, a že naproti tomu jiní, zvláště v Germanii a na baltickém pomoří osedlí, ještě i potom za některý čas při starobylých svých pohanských zvycích setrvávali, až konečně i oni losu svému ulehli, od mocnějších sousedův svých ne tak na křesťanskou víru obráceni, jako raději do ostatka vyhubeni anebo odnárodněni jsouce. Za touž příčinou i my v okresu tomto od vyměřené nahoře doby se vzdáliti a o věk buď na zpět vstoupiti, buď ku předu pokročiti, jakž kde toho bude výhoda nebo potřeba, nikterakž rozpakovati se nebudeme. Že pak převahu křesťanstva mezi Slovany na obrácení Polanův a Rusův zakládáme, tohoť máme mnohé a vážné příčiny. Žádný zajisté soudný vážitel historie rozhodnutí osudu kteréhokoli rozkladitého kmene nebude hledati u rozptýlených, zhoubě a vyschnutí až nadto snadně podrobených jeho větví, anobrž tam, kdež peň hluboce do půdy vkořeněný vrcholy své mocně vzhůru vynáší, a všem vichřicem času na vzdor nové a nové napořád ratolesti a haluze vyráží, jimi odumřelé odnože a výstřelky své bohatě dosazuje. Obrácení Slovanstva ruského na víru křesťanskou nabývá tím větší vážnosti a shledává se býti nejdůležitější událostí v dějinách starého Slovanstva, pomníme-li, že veliký kníže Vladimir sám poněkud mezi vírou křesťanskou a mohamedanskou se váhal, [1]) a že konečné

[1]) Volodiměr že slušaše ich (t. Mohamedancův, jej obrátiti chtících).... poslušaše sladko (t. s libostí) itd." *Nestor* vyd. *Timkov.* str. 52. Sof. Vrem. vyd. *Strojev.* I. 60.

obrání oné první u Slovanův ruských jest oučinek příkladu tohoto vůdce národu. Že Slované zatatranští nestali se vyznavači hnusného náboženství mohamedanského, duši i tělo zároveň umrtvujícího, nýbrž božského učení Kristova, vedoucího člověka ku mravní oučinlivosti, jest to, podlé řízení božího, zásluha velikého knížete ruského a rozumných bojarův jeho, [2]) jemuž nejen Slovanstvo, nýbrž i veškeré evropejské křesťanstvo příslušnou ctí a vděčností za to zavázáno býti má. Mínime tedy, že vytčená od nás doba, jakožto mezník skoumání našeho v oboru slovanských starožitností, po nestranném uvážení všech okolností, nejpříhodnější býti se shledá.

§. 25. Zprávy o Vindech, Antech, Slovanech.

1. Následky pádu hunské říše.

Podvrácením naspěch vzrostlé vlády hunské a konečným pádem již dávno v základech svých zviklané říše západořímské počíná se, téměř na samém rozhraní 5ho a 6ho století, nová doba v historii jak vůbec všeho lidstva evropejského, tak i Slovanův obzvláště. Všecky dotavadní svazky a vzájemné vztahy evropejských národů jsou zrušeny; divadlo dějin se až v základech svých mění, opak staré historie se začíná, převaha severních kmenův, t. Němcův a Slovanův, nad zmalátnělými poledními kmeny jest rozhodnuta. Že takováto podstatná změna v položení hlavních národův není dílo několika málo let, nýbrž že k dovedení jí prodlenějšího času, sběhu rozličných okolností a namáhání i krušení sil nejedněch národův bylo potřebí, o tom u soudných znatelův dějin žádné pochyby není; a však i to věc neméně jistá a zjevná jest, že rozhraní mezi starou a novou podobou věcí, co do výměru času, nikdež patrněji a rázněji ustanoveno býti nemůže, nežli na stroskotání hunského i římského panství a tudy na náklonku 5ho století. Pohřební slavnost Attilova byla posledním svědectvím jeho mohutnosti a slávy. Hrůza, kterouž

---

[2]) *Nestor* vyd. *Timk.* str. 72—74. Sof. Vrem. I. 76—80.

duch jeho na podmaněné i vzdálené národy vysílal, zmizela docela, jak náhle tělo jeho země pokrývala. Nad hrobem jeho počali nerovní jemu synové, zplozeni z rozličných matek, vaditi se o panství. Ohromná říše, skupená mocným ramenem jediného vládce a spravovaná neobmezenou vůlí jeho, měla teď podělena, rozkouskována býti co nějaké obecné dědictví. Mohutní, svobodě a neodvislosti uvyklí národové, dostavše se v onom všeobecném davu pód moc statného vítězitele, měli teď vystoupiti z dotavadního spolku, v němž jim odvislost jejich snesitedlnější se býti zdála, a děleni býti obyčejem zajatých otrokův. Nad tou nehodností procitil utištěný poněkud, ale neutuchlý duch jejich dvojitou silou k novému životu. Němečtí národové, Gepidové a Gothové, vidouce příhodný čas, obořili se na oslablé a nesvorné Huny na dolním Dunaji, a porazivše je na hlavu i zapudivše pomalu až k černému moři, vyprostili sebe a spolukmenovce své z tvrdého jařma hunského. Celé dnešní Uhry a drahná částka Rakous dostaly se za podíl Gepidům, Gothům, Langobardům, Herulům, Rugům a jiným: an zatím na hořejším Dunaji ostatní větve německé, Alemani, Svevi, Bavoři a dále k Rénu Frankové, panování své upevnili a rozšířili. Takto, nabyvše nových sil, není divu, že v brzkém čase outok svůj obrátili tam, kamž vroucí žádost jejich již dávno směřovala, t. do zemského, druhdy tak bohatého a slavného ráje, Italie. Bojovní plukové němečtí, nakupeni z rozličných národův, pod správou odvážného vůdce Odoakra, vtrhli do Vlach, a přemohše malátného císaříka Romula Augustula, vyzuli jej z vlády, učiníce tím panování římskémn kònec [l. 476]. Východní císařství, založené na konci 4ho stol. v Byzantu, vzpíralo se sice ještě dlouho návalu silnějších nad odrodilé Římany a Řeky národův, od severu i východu ouprkem na ně se hrnoucích, a jakž takž bídně neodvislosti své zachovalo: než přejinačení stavu obcí a národů vší ostatní Evropy zastaviti nikterak nemohlo. Pádem Hunův i Římanů vrhli se losové na dlouhé budoucí časy; převaha v dějinách Evropy dostala se za podíl Němcům a Slovanům.

2. Šíření se Slovanův.

Němci zajisté nebyli samojediný národ, kterýž, vymoha se z hunské služebnosti, a roztřískav poslední otrhanou chalupu římské světovlády, panování své široce po jižní a západní Evropě roznesl; neboť stejným časem, jednak vedlé nich, jednak za nimi, mnohočetní národové slovanští, vyproštění z téže poddanosti, přešedše přes Odru do Germanie a přes Tatry i nábřeží Pontu ku polednímu Dunaji rozprostřeli v běhu 6ho stol. nesečtené zástupy své po krajinách téměř polovici Evropy zaujímajících. Až posavad veliký kmen slovanský, za hradbou ochranných Tater, v nedochodném Řekům a Římanům severu, v tichosti bytující, ač oběma ode starodávna podlé jména a položení svého dobře znám byl, však nicméně na poli dějin příliš pořídku se pojevoval: od té doby to docela jinak jest, jméno Slovanů, Vinidův a Antův se hlásá na dolejším Dunaji, v Dacii, Moesii, Pannonii, Dalmatii, Karintii, mezi Odrou i Labem, v Bohemii i severovýchodní Germanii. Nenadálé toto vystoupení Slovanů v krajinách, kdež dotavad jiní národové přebývali, přirozeně k tomu vede, že rozpadnutí se veliké říše Hunův a uvolnění Slovanův ode tížícího jařma hunské poroby, nejináče, nežli nátisk severovýchodních národův kmene uralského a tureckého, Avarův, Bulharův, Kozarův a j., byli hlavní příčiny, kteréž je pohnuly, aby, opustivše dřevní své vlasti, v jižních, odlidněných krajinách někdejšího římského císařství nových sídel hledali. Již nahoře mnohými a vážnými důvody toho jsme dolíčili, že vláda Hunův, na konci 4ho a v běhu 5ho stol., i ke Slovanům se vztahovala (srov. §. 15. č. 5.). Jaké proměny po smrti Attilově a po konečném vyvrácení vlády jeho synů v položení a takořka v samém lůně národův zatatranských, jmenovitě Slovanův, následovaly, o tom nám sice souvěcí historikové, jakožto vzdálení a věci nepovědomí, žádné zprávy nepodávají; že však byli veliké, rozsáhlé, z toho, co později a jinde, vně pravlasti slovanské se vyjevilo, s jistotou zavírati můžeme. Historie toho věku, z povšechně známých příčin, zvláště co do národův severních, kusá a matná jest. Vždyť sotvy s dostatečnou jistotou víme,

co a jak v tom náramném tříbení národův na Dunaji se dálo, ačkoli pravdě podobno jest, že mezi Odrou a Volhou, v pořadí národův zatatranských, nemenší pohnutí a zápasení místo mělo. Oko naše jediné to, co na světle jest spatřuje; kde všeliké návěští, všeliké podání zchází, tam i historie ničehož vypravovati nemůže. A však začasté věci, jež duch člověka za nutné následky přirozeného běhu dějin uznati přinucen jest, neméně jistoty do sebe mají, nežli založené na výslovných svědectvích souvěkých pisařův. Úkazové následujícího věku osvědčují patrně a rázně, že v položení celého tehdejšího Slovanstva náramné a neslýchané proměny se zběhly, jejichž počátek a původ nikde příhodněji, nežli zde, hledati se nemůže. Vážíce všecko toto, jak náleží, na mysli, máme za to, že ohledem na šíření se Slovanů v rozličných dobách a příčiny jeho tyto výroky, jakožto hlavní zásady k vysvětlení té věci, považovati se mohou. *a*) Ve dřevní době, t. ode 4ho stol. př. Kr. až do 2ho stol. po Kr., za převahou Celtův, Němcův a později Římanův i jim přivtělených národův, směřovalo šíření se národův slovanských k severu, kdež rolnické jejich rodiny, v ourodných rovinách středozemního Ruska nejpříhodnější živnostem svým půdu, a ve slabých rozdrobených národech čudských nejmenší odpor nalezaly. *b*) Ve druhé době, jmenovitě od 3ho až do začátku 7ho stol., směřování toto obrátilo se zrovna naopak, t. od severu k jihu a jihozápadu z krajin zatatranských do Moesie, Illyrie, dnešních Uher, Čech a Německa. *c*) Příčiny této podstatné změny byly mnohé a přerozličné, mezi nimiž tyto za nejhlavnější jmíny býti mohou. Slované, milovníci jsouce orby a polního hospodářství, nenávistníci dobrodružského po cizích krajinách těkání a zbíjení, vedouce v ochranném zátiší svých od moře všudy vzdálených a tudy méně přístupných vlastí život pokojný, obhájný více než podmanivý, při všech nátiscích od jiných loupeživých, na ně se valících národův, předce ohledem na lidnatost mnohem méně strádali, nežli jiní kočovní, těkaví, loupeživí národové, Skythové, Celtové, Sarmati, Němci. Násilní tito cizozemci, nápodobně pozdějším Mongolům, podmanivše sobě jedni nebo druhé národky slovanské, obyčejně spokojeni byli daní a po-

platkem, hledíce živiti se a bohatnouti z mozolův pracovitých Slovanův, za kterouž příčinou oni, pronásledujíce knížata a panovníky domácí, obecného lidu a takořka jádra národu pro svůj vlastní zisk oumyslně šetřili. Tím způsobem kmen slovanský, od moře odloučený a v žirných svých vlastech blahého míru požívající, v prodlení mnoha století rozmohl se v tak náramné lidstvo, žeť jemu otcovské země více nepostačovaly, a že při první pohodlné době vysutí se jeho do jiných krajin bylo neuchylné. Tato příležitost podala se jemu na díle již před přibytím Hunův, v čas krutých vojen Germanův s Římany v 2hém stol. (srov. §. 18. č. 4.), na díle a mnohem oupleněji v čas konečného pádu obojí říše, hunské i římské, když mohutní národové němečtí, opouštějíce svá dřevní sídla nad Odrou, v Uhřích a v Dacii, do Vlach, Gallie a dalších poledních i západních krajin se vystěhovali, Slovanům, mocně za nimi nastoupajícím, všudy pouprostranivše, a zpustlé, bezlidné krajiny v držení i vzdělávání jim pozůstavivše. Že Slované tu dobu od šíření svého na půlnoc docela upustili a na jih se obrátili, stalo se jednak přirozeným pudem a dychtěním kmenův severních po zemích v mírnějším jižním pásu ležících, jednak také a nejvíce převahou národův uralsko-čudských a tureckých, Hunův, Avarův, Bulharův, Kozarův, a potomně Pečencův i Plavcův, od hor uralských, dolejší Volhy a Donu mocně na Slovany naléhajících a je k západu i polední tlačících. Někteří z těchto divokých drancův a podmanitelův, jmenovitě Avarové, zachvátivše nejedny slovanské, jich nad jiné bližší národy do víru svého stěhování, pluky jejich s pluky svými se spojiti a společně proti ostatkům římského císařství táhnouti buďto příkladem svým pobídli, buďto mocí donutili. Naposledy šťastné výpravy Němcův a v zápětí za nimi se brnoucích Uralcův do krajin byzantinských i římských, tu dobu ještě nejedněmi zbytky někdejšího bohatství svého oplývajících ponukly bezpochybně i Slovany ku podniknutí podobných tažení a sledujícímu na to v cizích krajinách se osazování. Bylof tedy veliké to stěhování národův slovanských do uprázdněných, bezlidných krajin jihozápadních následkem splyvu rozmanitých příčin a okolností, na konci 5ho stol.

mocně na položení evropejských národův očinkujících. *d*) Co do času tohoto šíření se Slovanův na západ a jih, veskrz jej do konce 4ho a běhu 5ho i 6ho stol. položiti lze; ačkoli nelze příti, že částečné pohybování jich na západ již mnohem dříve se začalo, a přesídlení se dvou velikých národův jejich s oné strany Tater do Illyrikum, až do první polovice 7ho stol. se protáhlo. Jmenovitě Slované nadvislanští již v běhu 3ho stol., po přejití německých Gothův, Gepidův, Vandalův, Burgundův a j. do Dacie a Uher, celé pobřeží Odry zaujali, odkudž mezi 454—495 až k Labi se rozšířili, jakž to níž dojistiti se pokusíme. (§. 39. č. 1. §. 43. č. 2.) Anobrž vystoupení Venedův a Veletův na pomoří baltickém a zapuzení Gothův odtamtud v 2hém stol. z vyměřené od nás doby velikého stěhování národův slovanských načitě vykračuje a sahá do časův, o nichž souvěká historie podrobných zpráv o Slovanech pramálo anebo nic nám nepodává. (Srov. §. 18. č. 4. §. 43. č. 2. §. 44. č. 2—5.) Tolikéž s protivné strany přejití Srbův a Chorvatův z krajin zatatranských do Illyrikum a Pannonie zběhlo se teprva okolo l. 634 po Kr., a částečně rozhošťování se jednotlivých slovanských větví a osad v dalekých krajinách, v Maloasii, v Peloponesu, ve Vlaších, Švejcařích, západním a poledním Německu atd., jistotně ještě i mnohem později místo mělo. Neboť, jakž to již jinde jsme podotkli, obyčejně, když chtič šíření se a stěhování, buď z nouze nebo svévole, některého velikého kmene se zmocní, trvá to rojení za několiko století bez přestání, až proud ten buďto sám sebou a vnitřním vysílením přestane, anebo odpor mocnějšího souseda jej zastaví. Vesměs zde znamenati sluší, že Slované v krajinách nadodranských a polabských něco dříve, v podunajských pak něco později osazovati se počali. Tolik předběžně k vysvětlení podivného úkazu, s kterýmž v okresu tomto se potkáváme, t. že Slovany naše již nejen v zemích severních, nýbrž i ležících daleko na západu a jihu, v Anglii, Hollandsku, Švejcařích, Vlaších, Peloponesu, až v samé Maloasii, nalezáme.

3. Příčiny vždy nedostatečných zpráv o Slovanech této doby.

Po objevení a vyznačení prvotních sídel národův slovanských v době před velikým jejich stěhováním snáze již bude vysvětliti sobě náležitě to náhlé jejich vystoupení a rozvodnění se po vzdálených i obšírných krajinách Evropy, kteréž dosavad zdálo se býti nepochopným. Po vymizení anebo oslabnutí sousedních národův nic jich více zdržeti nemohlo od vylámání se za vlastní hranice, a jediný krok přes tyto dále napřed učiněný zblížil je ku povšechně známému světu, k ostatním obyvatelům Evropy. Pokolení, jenž se pošinula ku poledni i ku Pontu, stála v obličeji Řekův; jiná na západu setkala se s Germany, majícími toho času již daleké svazky. Od té doby náleželo by nám ovšem míti důkladnější o nich zprávy; a však nicméně po bouřích, kteréž trvaly za několiko století, dlouho ještě celou půlnoc temné pokrývaly mraky, a svět neměl již ani Pliniův, ani Tacitův. Řečtí spisovatelé při obmezených svých vědomostech pozůstavili nám jediné částečné zmínky o těch pokoleních, jenž blíže před očima jejich se hemžila; o vzdálenějších nic důkladného vypravovati neuměli. Od Prokopia až do polovice 10ho stol. ledva znali kraje i národy do Dněstru i okolo Pontu osedlé. Visla rovně tak jim byla neznámá, jako Herodotovi před 1400 lety. Sám Konstantin Porphyrogenneta, dopídivší se náhodou, nepochybně od kněžny Olhy, něco lepších a místnějších zpráv o Slovanech ruských, ohledem na krajiny nadvislanské a další západ v hrubé tmě tápá, z pouhé toliko nesvětlé pověsti připomínaje ledcos o Bělochorvatech a Bělosrbech, bytujících prý za Turky (Uhry) a Bavory, v sousedství Frankův, což vše vlastně leželo jemu již v docela neznámém koutě světa. Nad to pak tehdejší dějepisci, domnívajíce se, žeby neznámost cizích národův mohla býti vynahrazena nadáváním jim jmen národův dříve nebo později tamže osedlých, nerozpakovali se přikládati Slovanům, k nemalému změtení a zatmění historie jejich, jednak zastaralé názvy Skythův, Sarmatův, Getův a j., jednak novoběžná jména Hunův, Avarův a j. Od západu rovnouž měrou nemožné pohledávati dostatečného světla ohle-

dem domácího stavu a vnitřních příběhův pokolení slovanských v prvních stoletích jejich obšírného rozsídlení se po Evropě: pokud zajisté vštípením a rozšířením křesťanství u sousedních Němcův světlo nauk se nerozžalo, nemohli se z dávnější doby věrné zprávy pouze v paměti dochovati potomstvu. Ve skandinavských pověstech a jiných podobných pramenech nacházejíť se ovšem mnohá zajisto Slovanův se týkající podání; než v těch není možné s náležitou určitostí vyznačiti buďto času, ve kterémž se co zběhlo, buďto pokolení, o němž se jedná. Po rozšíření panství Karla Vel. až k Labi obracíno sice hustěji zřetel k těmto stranám: rozliční rozsívatelé víry křesťanské zapouštěli se čas po čase do příležících krajin slovanských a pozůstavili o nich jakéž takéž vědomosti. Tyto, jakžkoli ostatně vždy velmi nedostatečné, aspoň tím nad jiné předčily, že větším dílem pronášely na sobě ráz nepodezřelé upřímnosti a na vlastním zkušení založené pravdomluvnosti. [1]) Než když brzo potom nešťastný duch nájezdův a podbíjení poznova posednul národy evropejské, zvláště Němce, když Slované pod zámyslem obrácení jich k víře vpleteni byli v dlouhé a krvavé války, od té doby čím více o nich mluveno a psáno, tím méně šetřeno křivých pomluv a hanebných útržkův. Pročež svědectví spisovatelův této doby jediné tam může svou platnost míti, kdež se shledá býti prosté od předsudkův a nenávisti proti zpouzejícím se Slovanům pohanským. K těmto příčinám, kteréž nás přes dlouhé časy pozbavily důkladných zpráv o národech slovanských, připojiti ještě náleží i to, že Slované od vystoupení svého z prvotních sídel až do přijetí víry křesťanské všudy žili rozdělení na drobná pokolení a malé obce. V takovémto stavu, nejsouce náklonní k výbojům a nehrozíce zhoubou neodvislosti cizích národův, řídčeji zbuzovali na sebe pozornost cizincův, tak že tito málo kdy uměli náležitě rozeznati jedněch od druhých. První příklad sjednocení se mnohých pokolení pod vládou jednoho panovníka podali Slované západní v 7mém stol. za Sama,

---

[1]) Sem, mimo některé jiné, počítáme neoceněné zápisky zeměpisce Bavorského. Viz Přílohy č. XIX.

když běželo o svržení jha avarského a vybavení se z nátisku Frankův; a však svazek tento, jímž jméno jejich stalo se pověstnějším, trval jediné potud, pokud vytčený cíl od nich dosažen nebyl. Teprvé okolo polovice 9ho stol., když nastoupilo dvoje vážné sjednocení, jedno pod Svatoplukem v Moravách, druhé pod Rurikem v Rusích, jímž roztroušené rodiny a drobné větve polončily se v ohromné, mohutné národy, stali se Slované hlavním předmětem historie evropejské. Rovným téměř časem vystoupili z dosavadní ukrytosti a nedějnosti své sjednocení Slované pod jménem Lechův na Visle, Bulharů v Moesii, Srbův a Chorvatů v Illyrii a Čechův na Vltavě i Labi, založivše v těch stranách znamenitá, slavná a dlouho trvalá království. [2]) Všecko toto, zdeť jen běžně podotknuté, sloužiti má k obmezení a ve slušné míře udržení naděje naší ohledem historie Staroslovanstva v této druhé době, kteráž ačkoli nad historii prvního okresu hojností zpráv a plností světla dosti znamenitě vyniká, však nicméně, uvažována jsouc sama v sobě anebo k historii jiných tehdejších národů v Evropě přirovnána, vždy předce, zvláště v prvních třech stoletích, nad míru jest kusá a matná. Šířením se známosti historických, do dneška ouplně nevyvážených pramenův této doby a dokonalejším výkladem tytýž velice zatmělých svědectví jejich ovšem nejedny strany tehdejšího života národův slovanských potomstvu našemu lépe nežli nám vysvětliti se poštěstí: dokonále všecku všudy tmu zapuditi a vystaviti všelijak ouplný, věrný historický obraz Staroslovanstva této doby nejbystřejší vtipnost a nejstálejší pilnost lidská po věky nadarmo pokoušeti se bude.

4. Názvy Slovanův u spisovatelův tehdejších.

Spisovatelé tohoto okresu, zvláště pak prvních dvou století, napospol cizinci, neboť domácí naši pramenové mnohem později se počínají, podávajíce nám zprávy o Slovanech, uvozují je pod rozličnými jmény, nazývajíce je vůbec a nejoby-

[2]) *Surowiecki* Sledz. pocz. nar. słow. str. 44—48.

čejněji *Slovany* (Slavi, Slaveni), *Vinidy* čili *Venedy* a *Anty*, tytýž pak, ačkoli velmi pořídku i *Srby* (Spori, Servetii, Zeriuani). U spisovatelův 6ho stol., u nichž zmínka o Slovanech se děje, jichž jen šestero se počítá, jména tato v následující se pojevují způsobě: u Prokopia slovou Sclavini, Antae, Spori, u Jornanda Vinidae, Veneti, Sclavini, Sclavi, Antes, u Mauricia a Agathiasa Sclavi, Antae, u Jana Biclarského Sclavini, u Vibia Sequestra Servetii. V pramenech 7ho stol. namítají se jen jména Sclavini, Sclavi, Venetii (t. Venedi) a Antae, v pramenech 8ho stol. jen Sclavini, Sclavi, Vinidi, Vinedi a jméno zemí Anathaib i Banthaib u jediného Pavla Diakona. V 9tém a v 10tém stol. hlásaji se jména Sclavi, Sclaveni, Sclavini, Sclavani, Sclavones, Sclavanisci, Vinidi, Vinedi, Vinethi, Vinnetes, Vinades, Vindones, Hwinidi, Gwinidi, Venedi, Venedonia atd., an naproti tomu názvu Antae nižádné sledy více se nevyskýtají. Ze jmen jednotlivých národův slovanských, vyjmeme-li některé případné, jako Suarices u zeměpisce Ravenského, a Draguvitae, Sagudatae, Velegizitae, Baiunitae, Berzitae, Rynchini v životopisu sv. Demetria [ze 7ho stol.], v oběhu prvních tří století žádná ve spisích souvěkých dějepisců výslovně se neuvozují; ačkoli nejeden z nich o množství národův slovanských a rozličnosti jmen jejich, bez vyložení jich, zběžně připomíná. [3]) A však v toku 9ho a ještě více 10ho stol. pojednou takové množství jmen jednotných národův a národkův slovanských v historii se pojevuje, že pečlivému historikovi, chtějícímu je všecka náležitě shromážditi a vyložiti, nesmírná se zavaluje práce, ačkoli bez ní ve staroslovanském dějepise dostatečného světla dosíci nelze. Toto o pojmenování Slovanův u cizonárodních spisovatelův této doby předeslavše, přistupme již ku předběžnému přehledu dějin Slovanstva v této době, místnější vyložení všech zde podotknutých, jakož i jiných tu naschvál pominutých věcí zvláštním článkům pozůstavujíce, k nimž nám tento jen propravou býti a takořka bránu otevříti má.

[3]) *Jornand.* Goth. c. 5. Quorum (Vinidarum) nomina nunc per varias familias et loca mutantur. *Procop.* B. G. l. IV. c. 5. Antarum populi infiniti. Vita S. Demetrii l. II. segm. 158. Sclavorum gens numero infinito, ex Droguvitis .... *reliquisque nationibus* congregata etc.

5. Přehled rozhoštění slovanského.

Poněvadž nám tak málo zůstaveno zpráv o počátkových dějich národův slovanských, za tou příčinou k určení doby jejich vystupování ze dřevních vlastí a rozsázení se po nových sídlech potřebí více hledati pomoci v rozvážných domyslech, nežli ve výpověděch souvěkých spisovatelův. Doba přiblížení se ku pannonskému Dunaji zajisto nebyla první doba jejich stěhování; v té straně nejdéle potloukali se, ač nehojní počtem, však nicméně mohutní silou ostatkové Hunův, Gothův, Gepidův, Langobardův a jiných národův, mezi něž nelze bylo vtírati se bez brani a boje. Na východ i západ svých hranic časněji i šířeji měli Slované volný průchod. Po nájezdu Gothův, Vandalův a jiných Němců v severozápadních stranách Pontu oslabli mohutní národové sarmatští mezi Dněstrem, Dněprem a Donem; hunská vichřice zapudila konečně nečetné zbytky Alanův, Roxalanův a Jazygův do vzdálených odtamtud končin; částka jejich, přešedši přes Dunaj, táhla s Vandaly do Hispanie, částka osedla v Gallii nad Ligerou (Loire), v podkrají Sarty (kdež po nich město Alençon slove), částka, vyvázši po smrti Attilově ze služebnosti hunské, hledala outočiště u císaře Marciana v Moesii. K víře podobné jest, že již v té době, t. na konci 4ho a v běhu 5ho stol., Slované na hořejším Dněpru a odtud dále k Volze i pramenům Donu bydlící, použivše příhodné chvíle, hranice své na jih a východ až téměř k samému Pontu pošinuli, kdež je historie pozdějších věkův nalezá. Hunská vláda, jíž ovšem větší částka tehdejších Slovanův byla podřízena, dle vší podobnosti nebyla šíření se mírných, mohutným těm podmanitelům v nejednom ohledu užitečných Slovanův nepřízniva; víměť zajisté z Jornanda, že Hunové okolo l. 384 Antův proti zuřivému ostrogothskému králi Winitharovi mocně se ujali, aniž dříve od vojny přestali, až učiněného oněm bezpraví na ukrutníku tomto náležitě pomstili, a tolikéž mnohé jiné okolnosti tomu nasvědčují, že mezi Slovany a Huny dlouhotrvanlivé mírné svazky místo měly, jakž o tom již nahoře od nás jednáno. (§. 15. č. 5.) Z místného položení jména Venedi na deskách

Peutingerových, kteréž ve způsobě nás došlé pozdější od l. 423 nejsou, s jistotou domýšleti se lze, že Slované té doby již načitě ku Pontu se byli přiblížili. Brzo potom násilní Uhři a Bulharové, podlé výpovědi Řekův a důkazův novějších učených jednokmenci Hunův, až do toho času neznámí, opustivše dřevní svou vlast za Volhou u hor uralských a opanovavše břehy Maeotu, Černomoří i Tauridu [ok. 474], zamezili další Slovanův se šíření na východ. Tudy pošlo, že tito, zvláště po vyvrácení hunské říše, tím valněji tiskli se do Dacie a k Dunaji, tak dalece, že na stoku 5ho a 6ho stol. půlnoční břehy dolejšího Dunaje již docela v jejich byly držení. (§. 27. 28. 29. 30.) — Západní končiny prvotních sídel Slovanův časněji ještě, nežli východní, vyprázníly se ode dřevních svých bydlitelův. Počna ode 2ho stol. národové germanští a celtičtí, osedlí na východ i západ Odry, stěhovali se v nepřetrženém pásmě jední po druhých ku hranicem panství římského. Od té doby do konce 4ho stol. spatřujeme Vandaly, Silingy, Burgundy, Lygiy, Buriy, nejbližší obyvatele Odry, již rozprášené dílem na Dunaji, dílem na Rénu až do Gallie i Hispanie. Za nimi vyšli Herulové, Rugii, Turcilingi, Scirové, Langobardi a jiní, tak že v 5tém stol. již v celém tom prostranství ani zmínky o dávních těch podruzích více nenalezáme. (§. 18.) O Semnonech svevských, jejichž osady vztahovaly se někdy od Labe až do Varty, ve vší té tlačenici a míchanici přecházejících semotam národův německých již nikde nic se nepřipomíná, což nám důkazem jest, že časně odtamtud do sídel bratrských Svevův i Hermundurův okolo zřídel Mohanu se přenesli. S této tedy strany mohli Slované již ve 4tém stol., ač nedříve-li, rozprostírati se v podkraji Odry i zaujímati uprázněná sídla po Vandalích. Burgundech, Silinzích, Semnonech a jiných Němcích, a před koncem 5ho stol. pošinouti se až k Sale, dolejšímu Labe i západnímu pomoří baltickému. V té straně i polednější krajiny v krátkém čáse staly se jim přístupné; po slabnutí Markomanův i Kvadů, v poslední čtrrti 5ho stol., zalidnili Moravu i Čechy, anobrž pronikli as do hranic bavorských i Frankonie. V takovém vlastně položení nalezli Slovany před

koncem 5ho stol. spisovatelé, kteříž po uložených bouřech mohli třebas jen z částky zrakem svým vystihnouti proměn, v nedlouhém projití času na půlnoci zběhlých. Již té chvíle [494] nenalezali tam žádné jiné leč slovanské národy, mezující při západních končinách baltického moře s německými Warny. Z jiných nejdávnějších o nich tu zmínek tolik víme, že v první polovici 6ho stol. řeka Labe oddělovala Srby a Svevy, a že onino, brzo po zpuštění východního Durinska od Avarův [562] a Frankův [556, 563], vstoupivše do krajiny mezi Labem a Salou, ji zaujali. Ačkoli o spůsobu tohoto šíření se Slovanů ve krajinách nadlabských nižádných souvěkých a podrobných zpráv před rukama nemáme, však nicméně ze mnohých okolností poněkud s jistotou domýšleti se můžeme, žeť ono nebylo veskrze pokojné vhošťování se v krajiny bezlidné a polopusté příčinou zdělávání plodonosné půdy, nýbrž i branné opanování zemí nepřátelských. Nesmírná lidnatost a bezpříkladná pracovitost rolnických Slovanův, spojená s hrdinskou mužností a vytrvalostí na vojnách, zjednala jim v této straně takovou převahu, že bojovní Frankové, Durinkové a Sasici co rok větší oužení svých pozůstalých sídel trpělivě snášeti museli. Tato veliká lidnatost a pracovitost pozdvihla již v 8mém stol. tak dalece promysl a obchod Slovanův západních, že Karel Vel., jednak ze závisti, jednak ze žádosti převedení jeho do svých krajin na moři středozemním, za prospěšné záměrům svým uznal, uchopiti se k zastavení jeho v té straně rozličných, na díle ostrých prostředkův. (§. 39. 40. 43. 44.) — Týmž časem, započaté na pontickém pomoří stěhování Slovanův trvalo v celém toku 6ho a dokončilo se teprvé v první polovici 7ho stol. přejitím Srbův a Chorvatův do Illyrikum. Ačkoli nemáme na to výrazných svědectví, žeby Slované před polovicí 6ho stol. již přes Dunaj do Moesie a Pannonie byli se přenesli, však nicméně za mnohými příčinami pochybovati o tom není možné. Letopisové byzantičtí vypravují nám o vpádech Slovanův l. 527, 533, 546 do Moesie a Thracie; tolikéž o vojenských plucích anebo jednotlivých bojovnících Řekům ze mzdy sloužících l. 537, 540, 547, 555, 556 a j. časté zmínky se nalezají; o mírném roz-

hoštění se rodin slovanských v jižním Zadunají historie mlčí, ačkoli ono dle vší podobnosti již na schylku 5ho anebo na úsvitu 6ho stol. započíti se musilo. Avarové zajisté, přišedše k Dunaji okolo l. 560, musili se přepraviti přes dotčenou řeku i Sávu, aby pokořili Slovany, zdávna od té strany najíždějící na vnitřní krajiny východního císařství. Později, když Avarové sami vpády činili do Thracie, jsou sledy, že jim Slované usnadnili přepravu. V popisu měst a hradův Moesie, Thracie, Macedonie, Epiru a Illyrie u Prokopia [552] nalezá se již nemálo jmen pronášejících na sobě patrný ráz slovančiny. Podlé toho slušně se domýšleti lze, že ona sedmera pokolení slovanská, o nichž historie l. 678, kdež je Bulharové v Moesii zastihli, příležitě vypravuje, uvázala se již v první polovici 6ho. stol. v tyto krajiny zadunajské, a že při pokojně provozovaném rolnictví nezavdala tu přes dlouhý čas žádné příčiny historikům ke zmínění o nich. Po příbytí uralskočudských Bulharův do Moesie, některá pokolení, majíce v nenávisti ty nové podmanitele, přenesla se odtamtud do jiných krajů východního císařství; ostatní pozůstalá většina v prodlení času tak předstihla a zrostem svým zadávila panující národ, že kromě jména nepozůstalo po něm žádných sledův. Rozličné ty osady slovanské v někdejších krajinách římských v krátkém čase tak velice se rozplemenily, že lidností svou pokryly drahnou částku východního císařství. Když jedni rozšiřovali co rok dále hranice počátečně zaujatých sídel, tož zatím jiní vycházeli dobrovolně zalidniti rozmanité kraje a okolí Thracie, Macedonie, Thessalie, až i samého Peloponesu. V 7mém a 8mém stol. počali Slované, volně i nevolně, utíkajíce nátisku Bulharův a konajíce ze mzdy vojenské služby knížatům arabským, anebo od císařův řeckých převedeni jsouce, rozsazovati se po různu v Maloasii, v kraji Apamijském, v Syrii [664], v Opsecium [688], v Bithynii [762], nad oustím řeky Halys, v okolí Trapezuntu atd. Tito poslední odkudžby tam se byli dostali, z Bulharska-li, čili snad neprostředně ze severní vlasti Antův přes Kaukas, nevědomo. V první polovici 8ho stol., v čas oslabnutí východního panství, Slované v Řecích osedlí, hledíce příhodné chvíle, tak mocně po celém

někdejším Řecku, Thessalii, Helladě a Peloponesu se rozvodnili, že tehdejší spisovatelé nad poslovaněním celého Řecka naříkají. Z Řecka a Peloponesu přes dlouhý čas konali výpravy mořské na rozličné výspy řeckého mnohoostroví. Ačkoli pak ku posledku podařilo se císařům jedny z opanovaných krajin zase vypuditi, druhé sobě ve služebnost uvesti; však nicméně některá pokolení, jmenovitě Milenci a Jezerci, osedlí v Peloponesu, v Elidě a Lacedaemonu, s obojí strany hory Pentadaktylu, hájili dosti dlouho své neodvislosti. (§. 29. 30.) — Od pannonského Dunaje šířily se osady Slovanův na západ do hořejších Rakus, Chorutanu i Krajiny, jmenovitě po přejití Langobardův do Vlach l. 568, zvláště působením Avarův, tu dobu mocně v Pannonii panujících. Rozšíření se Slovanův až k bavorskému čili nynějšímu tyrolskému krajišti v hořejším oudolí Drávy následovalo s neobyčejnou rychlostí od l. 592—595. Nepochybně týmže časem i blízké krajiny na jihu, Furlansko a Istrie, od nich zalidněny byly. (§. 35. 36.) V první polovici 7ho stol., mezi 634—638, mnohočetné zástupy Srbův a Chorvatů, vystoupivše z krajin zatatranských, jmenovaných Bělochorvaty a Bělosrby, podaly se přes Dunaj do končin východního císařství, a vypudivše Avary z Pannonie mezi Sávou i Drávou, osedly v téže jižní Pannonii, Dalmatii a v ostatním Illyrikum. Oddíl jich již něco dříve ubytoval se v Macedonii, v okolí nynějšího města Srbice na řece Haliakmonu (Indžekara), u prostřed jiných větví slovanských. (§. 31. 32. 33. 34.) Z těchto lidných osad povstaly tu v krátkém čase kvetoucí slovanské obce, užívající domácího řádu pod rozličnými správci, později proměněné na knížetství a království. Karel Veliký, opanovav, po přemožení Avarův, dnešní Rakousy, Korutany a Pannonii, potkal tam několikero pokolení Slovanův, kteréž on, jakožto pokojně rolnictvím se obírající, zůstavil na svých místech pod správou vlastních jejich vévod a vůdcův. Z této panující náklonnosti ku polnímu hospodářství pošlo to, že Slované všudy, až u samých nepříznivcův svých, ochotné nalezali přijímání. Zajisté větší částka krajův i okolí, jež ve východním císařství zaujali, byla jim dobrovolně ke zdělávání postoupena;

mnohočetné jejich čeledi, kteréž hluboko ve hranice a do samého jádra národův německých byly se pošinuly, přes několiko století nejen žádných nezakušovali křivd a nátiskův, ale nad to, z příslušného vážení jejich promyslnosti a nepřemožené pracovitosti pečováno o to, aby čím dál větší jich počet tam byl sprovázín. Mezi jinými sv. Bonifacius na počátku 8ho stol., skrze nadání hojných výsad, přivábil četné rodiny Slovanův do okolí Fuldy, hořejšího Mohanu, Wirceburku, Bamberku, Baireutu, kteréžto kraje po vyklučení přemnohých pustých lesův a obrácení jich v ourodné ornice dlouho potom nazývány byly vindickými. Podlé svědectví souvěkých spisovatelů všecky podobné osady jejich, v dávní době založené, počna od Rakus přes Tirolsko až do Vorarlberku a Švejcarska (Engadin, Wallis), v horních i dolních Bavořích, ve Švabsku, v palatinatě Rénském, ve Frankonii, po obou stranách Mohanu, v Hesku, Durinsku, Brunšvicku atd., všudy dochovaly až téměř do 15ho stol. u prostřed Němcův svou národnost a mateřský svůj jazyk. (§. 43. 44.) — Nevědomo, ve které době a odkud, z Polabí-li, čili mořem z nábřeží Vislanského, dostaly se četné osady Slovanův do Britannie a Batavie, rozhostivše se onde ve dnešním Wiltshiru tuto pak v okolí Utrechtském, kdež je podlé hodnověrných historických svědectví již velmi časně nalezáme, ačkoli později převahou domácích národův docela přitlumené a udušené. (§. 44. č. 5.) — Týmž časem, když na rozložené větve kmene slovanského v podkrají Odry, Labe, Dunaje, v Moesii, Thracii a Illyrikum hojnější historické světlo padati a dějiny jejich ozařovati počíná, hlavní kmen a takořka semeniště národův těch, nepřístupných jižním Evropejcům zemích zatatranských, v podkrají Visly a Dněpru až k hořejší Volze, ještě pořád větším dílem neproniklou rouškou zůstává zahalený. Není pochyby, že pozůstalí tito hlávní národové slovanští v odvěčných svých vlastech, poživajíce blaženého míru, a vrtkavosti osudu, vesměs mluvě, mnohem méně, nežli rozptýlení jejich bratří na jihu i západu, zakušujíce, zrůstali poznenáhla a šířili se v takovou moc, lidnost a slávu, v jakéž nám je historie 9ho a 10ho stol. pojednou před oči staví.

Panování hrozných a hnusných Avarův, těchto zapekleněných vyrojenců východního Pouralí, vypařivších se l. 557 na Donu, uvalila sice těžké pohromy na nejedny pokrajní větve těchto severních Slovanův, jmenovitě na Anty v dolejším Poddněpří a na Duljeby v nynější Volyni [559]; a však vichřice tato jednak brzo se přehnala a do zemí podunajských obrátila, jednak též všechněch severních národův slovanských nezasáhla. O pokoleních zajisté osedlých při východních březích Baltiku víměť s jistotou, že když chan avarský, panující v Podunají, mnohými dary nakloniti je chtěl ku přislání mu pomoci proti císaři Mauriciovi, tito té jeho žádosti směle odepřeli; o jiných, hlouběji na severu sídlících, že nikdy osuhlému panství Avarův podrobeni nebyli, s rovnou bezpečností tušiti se může. Méně šťastní v ohledu tom byli rozdrobení, počtem nerovní vystěhovalci slovanští na jihu i západu. Neboť ačkoli i mezi těmito někteří, jako Slované ve Valachii pod vůdcem svým Lovretou z počátku směle se vzepřeli proti tomu pychu a násilí těch divochů; však nicméně větší jich částka v Pannonii, v Moravách a Čechách brzo padla pod těžké jho poroby avarské, nemohši odolati té tolikė síle a zuřivosti. Než i toto nevolné pokoření se v poddanství těch nelidských mučitelův netrvalo dlouho. Udatný Samo, sjednotiv Čechy, Moravany a okolní Vindy pod svou jedinovládu, pomstil se nad Avary za činěná Slovanům příkoří [623 sld.]; Chorvati a Srbové, přešedše přes Tatry do Illyrikum, potřeli je na hlavu v Dalmatii [634 sld.]; ostatky jich sežral krvavý meč Karla Velikého [791] a Bulharův [807]. Po odvrácení zkázy avarské nová nebezpečenství zahrozila Slovanům vyrojením se z téhož hrůzoplodného včelince, t. z Pouralí, četných tlum neokrocených divochův, jmenovitě čudských Kozarův [př. 800], Maďarův [889], tureckých Pečencův [př. 900], Plavcův č. Kumanův a jiných, naměřujících v popel a poustku obrátiti celou Evropu. Založením mocné jedinovlády na Rusi [862] a v Polště [ok. 840] vystavila se konečně nepřelomná hradba proti dalším náplyvům těchto asiatských cizojazyčníkův do hloubi Slovanstva, zajedno pak odvrátilo se od Evropy nebezpečí již již nastávajícího jí zmahomedění. (§. 27. 28. 37. 38.)

6. Povaha osídlení slovanského.

Končíce tento stručný přehled hlavních sídel Slovanův a jejich rozhoštění se po veliké částce Evropy v průtahu tohoto druhého okresu, můžeme již s větší dověrou a smělostí opakovati na začátku tohoto díla (§. 6. č. 3.) pronešené své zdání, že Slované v době svého vystoupení v dějinách středního věku lidnatostí svou daleko převyšovali všecky ostatní kmeny evropejské, a že proto jediné pohledávali nových zemí, aby zúrodnivše je vlastní prací, již více nikdy jich neopouštěli. Není pak na tom dosti, že od nich zaujaty byly krajiny někdy Římanům náležité, a hranice jejich sídel porozšířeny od Labe až k Volze a Donu, od baltického pomoří až k ostrovům adriatickým a aegejským; k odporování nájezdům a vtírání se cizincův potřebí bylo okryti a obsaditi je všudy dostatečnou lidnatostí, a v domácích toliko pramenech hledati potřeb k živobytí. I jednomu i druhému učinilo se zadost. Slované všudy osedlé jednou kraje dochovali pozdějším svým potomkům; všudy při prvním přehlédnutí jejich nových sídel nalezáme četné rodiny již přivázané k dědičné zemi a zaměstknané pokojným jí zdělávaním. Této panující náklonnosti ku pracem polním a hospodářským, této ctnosti, jakž ji zvláště ohledem na onu dobu Evropy, tehdáž vojenskými nájezdy potloukavých světohromcův až v základech jejích rozbourané a v poustku obrácené, právem jmenovati můžeme, povinni jsou rozdrobení a po vzdálených krajinách roztroušení národové slovanští za své zachování, ty jediné vyjímaje, jež buďto přepiatá sousedův nenávist a zloba rozličnými nechvalnými prostředky ztenčila, odnárodnila a vyplenila, buďto nových nájezdův přemoc z obraných sídel vysadila a do jiných vzdálenějších končin, nejednou ku brzkému tamže zahynutí, zapudila. Kdokoli povědom jest velikého rozšíření Slovanův na počátku středního věku a smutného toho losu, jehož nejedněm příliš oddáleným větvem v cizině zakusiti bylo, diviti se nebude, uslyší-li o pozůstatcích tohoto národu v nejodlehlejších stranách světa, a najde-li sledy smíšení se jeho s rozmanitými kmeny a národy zemského lidstva. Němci,

Řekové, Valachové, Uhří, anobrž i některé krajinky Asie, povinni jsou Slovanům za nemalou částku své lidnosti. Zaujetí polovice Evropy od Slovanův jest v letopisech člověctva děj téměř bezpříkladný. Nebyloby v něm divu, kdyby, pocházejíc z obvyklých pohnútek, obyčejnými prostředky bylo dosažené. Vědomoť, čehož dokázati může lid nadšený žádostí loupeže, a spravovaný mocnou vůlí jednoho vůdce a vládce. Dějiny světa ukazují nám nemálo příkladů velikých opanování, však nicméně žádný z nich nemůže býti rovnán s rozšířením se Slovanův. Když jiní národové, sjednocení jsouce společností správy i řádu, obořovali se jednočasně a v hustých zástupích na spatřené nepřátely; Slované, rozdrobení na zvláštní rody a čeledi, bez vzájemných svazkův, rozcházeli se v malých hromadách, v oddílně obíraných chvílech, po různých stranách světa. Onino, pokořice se vůli a rozkazům jediného vůdce, postupovali všudy za jeho kynutím; Slované, při řádu lidovládném, než se naklonili k některému předsevzetí, uvažovali napřed výhody, jížby se z nasazení drahého pokoje nadíti mohli. Jiní podmaniví národové, uvyklí živobytu vojenskému, přelítali z místa na místo ve hrůzonosných tlumách, hledajíce nepřátel proto jediné, aby je ostřím svého oruží zbiti a z hotového zboží obloupiti mohli; Slované, z přirození svého mravů mírných, krotkých a lahodných, na dobrovolných svých stěhovankách hledali jediné země, jížby potem vlastního čela zúrodniti mohli, bojujíce nerádi a jen z donucení, vždy více k obraně své nežli na výboj. Zdá se, že sám osud, přeje jejich záměrům a spůsobům v jednání i chování se, chtěl je uvěnčiti trvalými skutky; neboť když onino nájezdiví národové buď již spolu s prachem svých loupeží vyhynuli, anebo aspoň vidomě na náklonku k tomu jsou, Slované naproti, obhájivše sobě přes všecky vichřice zbouřených věkův zaujatá v pradobě sídla, dočekali se šťastné té chvíle, kteráž jim slibuje stálý byt a zdárné zkvetání národního života i nerozlučné od něho slávy.[4])

---

[4]) *H. Luden* Teutsche Gesch. II. 435. Das Ziel, zu welchem die sla-

7. Antové.

Připomenuli jsme nahoře, že obyčejná jména, pod nimiž Slované, kdykoli vůbec a ouhrnkem o nich řeč běží, ode spisovatelův tohoto okresu, zvláště pak první jeho polovice, uvozováni bývají, jsou Vinidi čili Venedi, Sclavi č. Sclavini, Antae a Spory č. Servetii č. Zeriuani, t. Srbové. Podavše již na jiném místě výklad anebo alespoň potřebnou, z původních pramenů váženou dějeslovnou zásobu k lepšímu vysvětlení jmen Vindi a Srbi (§. 8. č. 15. §. 9. č. 5.), a odkazujíce vyložení názvů jednotlivých slovanských národův, Lechův, Čechův, Chorvatův atd., k následovním článkům, připojíme zde, pro doplnění přítomného všeobecného přehledu, výsledky badání svého ohledem jiných dvou slavných jmen Slovanův, t. Antové a Slované. — Jméno *Antae*, Ἄνται, k němuž nejdřív zření své obracíme, ani všeobecností, ani trvalostí svou jménu Slované se nerovná. Pokudž mně povědomo, všickni svědkové a pramenové, z nichž nějaké, více nebo méně výnosné zmínky o Antech na světlo vyvoditi se mohou, jsou následující devatery: Jornandes [552], Prokopius [552], Agathias [590], Menander [594], císař Mauricius [582—602], Theophylactus [629] a jeho opakovatel Theophanes [817], letopisy Carhradské nazvané chronicon paschale [630] a Pavel Diakonus [770]. Tím spůsobem užívání jména Antae, soudě podlé pramenů, v nichž ono se nalezá, zavříno jest v mezích dvou století; rozprostření pak samého národu, tímto jménem vyznačeného, nevybíhá nikdež, jak brzo uvidíme, z končin zadněprovského severu a krajin na euxinském pomoří ležících. Než poslyšmež nejdříve výpovědi dotčených svědkův. Jornandes, podávaje zprávu o rozšířenosti Slovanův na počátku

---

wischen Völker gelangen sollen, zeigt sich dem denkenden Menschen noch immer nur in weiter Ferne. *Kollár* Slávy Dcera III. vyd. znělka 260:

Arci že jdou jiní cestou hladší,
Těžce my a pozdě za nimi,
Tím jsme ale a náš národ mladší;
My, co jiní dokázali, známe,
Než to skryto přede jinými,
Co my v knize lidstva býti máme.

6ho stol., mluví mezi jiným o Antech v tento smysl: „Vinidův jména ačkoli nyní dle rozličnosti rodův a sídel se mění, však nicméně nejobvykleji Slavini a Antové (Antes) nazýváni bývají; Slavini od města Novietunského a jezera řečeného Musianské až ke Dněstru a na půlnoc až do Visly obývají; Antové pak, jenž mezi nimi jsou nejsilnější (fortissimi, t. nejudatnější, nejbojovnější), na oklice Pontu ode Dněstru až do Dněpru, kteréžto řeky několika dní cesty od sebe jsou vzdálené, bydlejí.“ A na jiném místě: „Titoť (t. Vinidi čili Slované), ač z jednoho kmene pošli, nyní trojí jméno mají, totižto Venetové, Antové, Slavové (Veneti, Antes, Sclavi).“ Naposledy řečňuje o výpravách zlotřilého Winithara do Slovan: Winithar, prý, usiluje vyvaditi se pomalu z hunského panování, z příčiny okázání svého hrdinství, do končin Antův (in Antarum fines) zbrojně vtrhnul.“ [5]) Z těchto slov Jornandových jasně vysvitá, že podlé jeho domnění Antové byli hlavní ratolest kmene Vinidův, rozprostřená mezi Dněstrem a Dněprem, od pontického pomoří k severozápadu, nevědomo, jak daleko do hloubi země. [6]) Souvěký Jornandovi Prokopius na několika místech jmenuje Slovany i Anty jedny vedlé druhých, a podobně Jornandovi rozdíl mezi nimi, co hlavními ratolestmi jednoho kmene, činiti se zdá; praví zajisté: Antové, sousedé Slovanův (Ἄνται, οἳ Σκγαβηνῶν ἄγχιστα ᾤκηνται), přepravivše se přes Ister s velikým vojskem do končin římských vpadli,“ a jinde: „před tím i jméno Slované i Antové jedno měli atd.“ Co do rozhraní Slovanův a Antův na řece Dněstru, Prokopius s Jornandem souhlasiti se zdá: ohledem však na objem sídel od těchto zaujatých tím patrně od onoho se dělí, že je mnohem dále na sever posouvá. Pronešená od něho v tomto ohledu slova, pamatná a důležitá, takto znějí: „Zátoka maeotická do Pontu euxinského se vylévá. Oby-

---

5) *Jornand.* Get. c. 5. 23. 48. V některých rkp. místo Antes psáno Entae, což s ags. ent, pl. entas, souhlasí.

6) I v jiném svém spisu (De regn. ac tempor. success.) týž Jornandes s rozdílem zpomíná Slovany i Anty: Hae sunt causae Romanae reipublicæ, praeter instantiam quotidianam Bulgarorum, Antarum et Sclavinorum. *Jorn.* ap. *Lindenbrog.* p. 67.

vatelé tamější, před tím Cimmerové jmenovaní, již nyní Uturguri slovou. Další krajiny na půlnoc zaujímají nesčíslní národové Antův." [7]) Ostatní spisovatelé k určení sídel Antův mnohem méně světla poskýtají. Agathias jediné pouhé jméno Antův připomíná, nazývaje Dobrohosta, vůdce Řekův proti Peršanům [555], muže rodem pošlého z Antův. [8]) Menander jmenuje Anty (Ἄνται), řeč čině o vpádu jejich do sousedních Slovan [557]. [9]) Vpád tento nepochybně dotýkal se Slovanův nejvýchodnějších, t. v podkrají Dněstru sídlících, podlé čehož sídla těchto Antův nejpodobněji mezi Dněprem a dolejším Donem určiti se mohou. Císař Mauricius, předkládaje nejlepší způsob bojování proti Slovanům a Antům, o sídlech těchto posledních nic určitě nevyměřil, vyjímaje, že je po levé straně Dunaje k severovýchodu klade. [10]) Theophylakt též zmínku činí o Slovanech i Antech, těchto, jak se zdá, tehdáž na severním Pontu sídlících a Řekům pomocné pluky vysílajících, oněch s Avary přes Dunaj na Řeky nabíhajících, a proto od císařského vůdce Gudvina válkou stíhaných. Chan avarský prý nad národem Antův, pro pomoc Řekům poslanou, pomstíti se chtěje, vůdce svého Apsicha proti nim vypravil [602]. Totéž po Theophylaktovi opakuje vypisovač jeho Theophanes. [11]) Letopisy Carhradské (chronicon paschale) běžně toliko jména Antův dotýkají, oznamujíce, že cís. Justinian [527, 565]

[7]) *Procop.* B. G. l. III. c. 14. 40. l. IV. c. 4. *Stritter* II. 25. 29. *Schlözer* N. G. p. 356. *Καὶ αὐτῶν καθύπερθεν, ἐς βοῤῥᾶν ἄνεμον, ἔθνη τὰ Ἀντῶν ἄμετρα ἵδρυνται.*

[8]) *Agath.* Hist. ed. *Niebuhr.* Bonnae 1828. 8°. l. III. c. 21. p. 186. *Δαβραγέζας, Ἄντης ἀνὴρ ταξίαρχος.* Ve dřevnějších vydáních stálo mylně *Δαβραγαζάντης*: Niebuhr z rkp. pravého čtení vydobyl. (*Stritter* II. 33. 1067).

[9]) *Menand.* Exc. de leg. p. 100—101. *Stritter* II. 41. Schlözer N. G. p. 356—357. Dřevní vydavatelé i zde slůvko *Ἄνται, Ἀντῶν, Ἄνταις* do *οἴονται, αὐτων, αὐταις* zpotvořili.

[10]) *Mauricii* Art. mil. l. VIII. v *Arriani* Tactic. ed. *Scheffer* Ups. 1664. 8°. p. 272—290. *Σκλάβοις καὶ Ἄνταις. τῶν Σκλάβων καὶ Ἀντῶν.* (Oportet autem eos [milites Romanos] non morari juxta Danubium . . . sed nec nimis longe ab eo . . . sed abesse a Danubio mansione una e[illegible] vorum quippe atque Antarum regiones quum ad flumina continu[illegible] etc. Fluvii ipsorum [Slavorum] se Danubio committunt)

[11]) *Theophylact.* l. VIII. c. 5 *Theophan.* p. 239 sq. [illegible] *Schlözer* N. G. 372. Opět místo jména *Ἀντῶν* vtroušeno od [illegible] *Ἀρτῶν* i *ναυτῶν*, ačkoli Combefis správně četl *τὸ τῶν Ἀντ*[illegible]

s chloubou v poveleních svých nazýval sebe vítězitelem Antův, [12]) ačkoli, jakž nám dobře povědomo, příjmí toto raději připomínalo hanbu a styd, nežli slávu jeho zbraní proti tehdejším Slovanům. Naposledy Pavel Diakonus, mluvě o výpravách Langobardův podlé starých národních podání, praví, že tito, hnuvše se z Mauringie připlouli do Golandu, kdež za některý čas obývali, potom prý za několiko let vládli zeměmi Anthaib, Banthaib, Wurgonthaib, odkudž prý až za Don přešedše, s Bulhary se potýkali [ok. 379 sld.]. [13]) Ocenivše již výšeji historickou platnost tohoto svědectví (§. 8. č. 10. §. 18. č. 6.), zdeť jen to podotkneme, že i zde spojitost těch jmen na východní položení Antův, někde v sousedství Bulharův (Wurgonthaib, Wurugundi), poukazovati se vidí. — Z pilného uvážení svrchu vyložených svědectví dvojí přede vším věc zdá se jasně vysvitati, t. předně že jménem Antes, Antae, nikoli celý slovanský kmen, nýbrž některé toliko jeho větve, jmenovitě od ousti Dněstru a Pontu hlouběji na sever rozložené, podělovany bývaly, podruhé pak, že název ten, v domácích pramenech nikde se nevyskýtající, jestiť spíše cizozemský, nežli slovanský. Co se výhradního přivlastňování jména toho ratolestem nadpontickým dotýče, to jak z uvedených nahoře výpovědí zřejmé, tak i z jiných míst týchže spisovatelův průvodné jest. Týž Prokopius, kterýž tak bedlivě jménem Antův nadpontické Slovany vyznačuje, mluvě o tažení Herulův skrze západní Slovany, t. Moravu, Čechy, Lužici atd., k Warnům [l. 494], nejmenuje těchto Anty, nýbrž Slovany. [14]) Jisto tedy jest, že jediné o východní půli Slovanův, rozložené na pontickém pomoří a odtud dále přes vnitřní země, nevědomo jak daleko na sever i západ, jména

---

[12]) Chron. paschal. p. 345 *Stritter* II. 44—45. Imperator Caesar Christi amans, Justinianus, Alamanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, *Anticus*, Alanicus, Vandalicus etc. Oddíl letopisův druhý, v němž místo toto se čte, psán l. 630.

[13]) *Paul. Diacon.* De gest. Langob. v *Muratori* Rer. ital. script. T. I. [illegible] *Jordan.* Orig. slav. IV. 180. sq. V rukopise jména rozličně se píší: Anthaib, Banthaib, Antaibos, Bantaibos (v některých Banthaibos i chybí); zdeť ona uvedena jsou podlé vyd. Aug. Vind. 1515. F z rkp. Peutingerova. Srov. *Grimm* D. Rechtsalt. S 496., a viz Přil. č. XII.

[14]) *Procop.* B. G. l. II. c. 15. *Stritter* II. 24.

toho užíváno. Ne tak snadno lze udati, u kterého národu název ten ponejprvé ve zvyklost vešel, a který jest původní jeho význam. Nemajíce žádných památek tehdejších jazykův čudských a tureckých, aniž jakých důkazův, žeby těmto sousedům Slovanův jméno Antae kdy známo bylo, a nemohouce posavadním slovce toho výkladům z řečtiny a latiny, vesměs nedůvodným a začasté směšným, víry přidati, máme za to, že jméno to buď od národův kmene německého pochází, buď staroslovanské jest. Ku první domněnce vedou následující důvodové. Přede vším vůbec známo jest, že od počátku 3ho až téměř do konce 5ho stol. mnoholiční národové němečtí, Gothové, Vandalové, Gepidové, Burgundové a j., na Černomoří a v Dacii podruhujíce, se Slovany v ouzkém spojení živi byli, jindy mírně a přátelsky s nimi obcujíce, jindy loupežnické nájezdy a vpády do zemí jejich činíce. Podruhé neméně jisto jest, že slůvko Anta u lidu německého běžné bylo. Neboť Pavel Diakon vypravující o vpádu Langobardův do země Antův (Anthaib), zprávu tuto z nižádného písemného pramene řeckého a latinského, nýbrž, jakž jsme již svrchu dokázali, z domácích národních zpěvův a podání vážil. Totéž domýšleti se lze o podané Jornandem pověsti o tažení Winitharově proti Antům. Teprvé z rozprav Gothův a jiných Němcův dostalo se jméno to k Řekům, u nichž ono, po vystěhování se Němcův odtamtud, i brzo docela vyhaslo. Naposledy v německém jazyku nalezá se slůvko, kteréž skladem svým se jménem Antae docela se srovnává a významem převýborně sem se hodí t. ags. ent (gigas), mn. č. entas, adj. entisc (giganteus), stněm. anzi. enz, got. snad ants č. antus (?), skan. atr, iotr (?) atd. [15]) Vážiti zde sluší, že Jornandes buďto schválně na význam toho jména narážeje, buďto i nic toho neobmýšleje, toto napsal o Antech: „Antové, mezi všemi Slovany nejsilnější (fortissimi), [16])

---

[15]) *Grimm* D. Gr. I. 225. 251. II. 213. III. 691. *Téh.* D. Myth. 301. Cod. Frising. v *Köppen.* Sobran. slov. pam. str. 14. Stněm. anzo, anzi, enz, enzeman, enzawîp, enzenberg (riesenberg), co vlastní jména často se namítají.

[16]) *Jornand.* Goth. c. 5. *Antes* vero, qui sunt eorum (Vinidarum) *fortissimi* etc.

a porovnati dále, co Helmold ohledem jmen Veleti č. Lutici poznamenal, že prý lid ten pro své udatenství (a fortitudine, slv. ljut, strenuus, acer, fortis) jimi vyznamenán byl,[17]) neméně i prvotní význam jména slovanského národu Bodrici (od kmene bodr, vigil, pugnax) a j. Forma i význam slovce ags. ent, got. ants (?), tedy přirozeně k tomu vede, žeť ono s národním názvem Antae, Antes, jedno a též jest.[18]) Jiná však jest otázka, odkudž Němci toto slovo mají; náleží-li ono původně jim, čili snad od Slovanů k nim přešlo, a ze vlastního jména obecným se stalo: neboť podlé obdoby jiných jmen toto poslední ovšem dobře možné jest (srov. §. 6. č. 10.). K dokonalému rozhodnutí této záhadky posavadní naše známost jazykův a starožitností národních nepostačuje. Již jsme připomenuli, že ve slovančině, vyjmeme-li některé nehojné sledy osobních a místních jmen, nic podobného slůvku tomu se nevyskýtá. Antopol', městečko v gubernii Hrodenské, kdež Reichard Anty osazuje, jest zkrácené Antonopole; srov. Antonopole, ves v gub. Minské, a co do skladu podobně tvořená jména Adampól, Augustopól, Januszpól, Maryopól atd. v Polště a v Rusku. Slůvko Anta musiloby dle organických zákonův jazyka našeho zníti cyr. č. stslv. ѫта, t. onta, nbul. ata, rus. srb. uta, kor. vota, pol. wąta, stčes. úta, nčes. outa atd.; srov. lat. anat-s (anas), stfran. anette, stasas. dněm. aante, nněm. ente, rus. utka, srb. utva; cyr. ѫтлина, ѫтлыи (ѫ = ą), rus. utlyj, stsrb. utlina, kor. votel, pol. wątły, čes. outlý, lat. angulus, cyr. ѫгълъ (ąg'l), pol. węgieł, rus. ugol, lat. antrum, cyr. ѫтрь, ѫтроба, rus. čes. utr, utroba; lat. anser, něm. gans, cyr. гѫсь, rus. čes gus', hus a j. V skutku pak se nalezají osobní a místní jména, odvozená od temného a dávno zašlého kořene *ut*, po různu ve Slovanech, np. strus.

---

[17]) *Helmold.* Chron. Slav. l. I. c. 2. Hi quatuor populi, (Kyzini, Circipani, Tholenzi et Rhedari a fortitudine Vilzi sive Lutici appellantur. *Adam. Brem.* c. 140. Cum multi sint Vinulorum populi, *fortitudine* celebres, soli quatuor sunt, qui ab illis Vilzi, a nobis vero Leuticii dicuntur, inter quos *de nobilitate potentiaque* contenditur.

[18]) *Grimm* D. Mythol. 301. Wenn Hûni an Wenden und Slawen gemahnten, wird es gestattet sein entas und die alten Antes zusammenzuhalten.

Utin, Igorův vyslanec ve smlouvě l. 945, [19]) stčes. Uta jm. m., [20]) rus. Ut ves i poboční říčka Sože v gub. Mohylevské újezdě Novoběličkém, Uty ves v gub. Orlovské újezdě Trubčevském na řece Desně, Utinka ves v gub. Smolenské a j., Utovo pevnůstka a přiležící k ní bláto č. bařina v Bosně, Utin staroslovanské město ve Vagrii (nyní Eutin v Oldenbursku, *eu* m. *u* jako Leuticii, Preussen, Reussen m. Lutici, Prusi, Rusi) a j. Podlé toho mám za podobné, že jméno Antův bylo někdy u samých Slovanův běžné a domácí, od nichž ono ku Gothům a jiným Germanům přešlo, ačkoli o slovozpytný rozbor jeho pokusiti se neosměluji.

8. Rozbor jména Slovan.

Přistupujíce k vysvětlení nejrozšířenějšího a nejtrvalejšího domácího jména našeho, t. *Slované*, o němž v novějších časech téměř ode všech spisovatelův, kteřížkoli věci slovanských se dotýkali, přerozličně rozumováno, hloubáno a psáno jest, [21]) cítíme přede vším velikou potřebu probrání se až k samým nejstarším, cizím i domácím, pramenům, a přidržení se vydobytých touto historickou cestou resultátův, s odměšením všech pouhých, jakkoli slibných a žádostem našim lahodících domyslův, a zavržením mnohých těch ohledem jména tohoto od starých i nových nedoukův na světlo vynešených balamuctví a nesmyslův. [22]) Přední tedy a hlavní

[19]) *Néstor* izd. *Timkowsk.* str. 20. Sof. Vrem. izd. *Strojev* I. 32. (Tamže i Jatvjag, co jméno mužské. viz §. 16. č. 7.)

[20]) Časop. česk. mus. 1832. sv. I. str. 67.

[21]) Čelnější spisovatelé sem náležející jsou: *F. Durich.* Bib. Slav. Vind. 1795. 8°. p. 3—28. — *J. Dobrovský* Unters. woher die Slaw. ihren Namen erhalten, v 6tém dílu Abhandl. e. Privatges. in Böhmen. Pr. 1784. S. 268—298. *Téh.* Slovou-li Slované od slávy čili od slova? v Čas. mus česk. 1827. sv. I. str. 80—85. — *J. Kollára* Rozpravy o jmenách nár. slavského. Bud. 1830. 8° str. 17—134. V této knize i jiná pojednání o tomto předmětu vyčtena (str. 41—55) a domněnky dřevnějších spisovatelův rozbírány.

[22]) Do kola těchto balamuctví a nesmyslův — ať toho méně zběhlým čtenářům aspoň jedním i druhým příkladem dolíčíme — mimo mnohé jiné odsíláme to tvrdění, jakoby slovo *Sklave*, t. otrok (mancipium) bylo *starší*, nežli jméno *Slovan*, a toto z onoho povstalé, kteroužto staropečenou a již dávno zetlelou moudrost nejnověji Mone německému obecenstvu zase předložiti se nestyděl. Anz. d. Mittelalt. 1834. str. 135. Na severu hlasatelem

otázka jest, od kterého času, ve kterých pramenech a v jakých formách jméno to se pojevuje? Druhá pak a vedlejší, který jest jeho původ i prvotní smysl? Poslyšmež výpovědi nejstarších svědkův pořádem času a jak slušno s odměšením cizincův ode domácích. Ohledem na prameny cizozemské znamenáme předběžně, že dvoji jest forma, v níž jméno to u nich se vyskýtá, t. jindy s hláskou *a*, jindy pak *o* ve kořenné slabice. Čteme zajisté ve pramenech řeckých u Ptolemaea, nejstaršího spisovatele, u něhož jméno to vysvitá, ΣΤΑΥΑΝΟΙ místo ΣΤΛΑΥΑΝΟΙ (v rkp. Σταύανοι i Σταυᾶνοι), u Prokopia obyčejně Σκλαβηνοὶ a jen asi dvakrát Σκλαβινοὶ, u Agathiasa Σκλάβοι, u Menandra Σκλαβηνοὶ, Σκλαυηνοὶ, u Mauricia Σκλαβοι, u Theophylakta Σκλαβηνοὶ, Σκλαβινία (země), v letopisech Carhradských (Chron. paschale) Σκλάβοι, v životopisu sv. Demetria [ok. 650] Σκλαβηνοὶ, u Theophana Σκλάβοι, Σκλαβινοὶ, Σκλαβινία, u Nicephora Patriarchy Σκλάβοι, Σκλαβηνοὶ, u Georgia Monacha Σκλαβινοὶ, u cís. Leona Σκλάβοι, τὰ Σκλάβικα ἔϑνη, u Constantina Porphyrogennety Σκλάβοι, Σκλαβηνοὶ, Σκλαβινοὶ, Σϑλαβησιανοὶ, σϑλαβώνειν (Slavum fieri), u Strabonova skracovatele [ok. 1000] Σκλάβοι, u Cedrena Σϑλαβοι, Σϑλαβινοὶ, Σϑλαβινία (země), Σκλαβινοὶ, u Zonara Σκλαβηνοὶ, u Anny Komnenovy Σϑλαβογένοι, u pokračovatele Konstantina Porphyrogennety Σϑλαβησιανοὶ, Σκλαβησιανοὶ, u Georgia Akropolity a Kodina Ἄσϑλαβοι, u Nicephora Choniaty a Nicephora Bryennia Σϑλαβινοὶ atd.; [23]) vedlé toho pak již u Ptolemaea i Σουοβηνοὶ (v někt. rkp. Σουουηνοὶ, t. Słoveni), a v životopisu sv. Klementa od Theophylakta mnicha [10 stol.], učence Klementova, tolikéž Σϑλοβενοὶ, σϑλοβένικος. [24]) V památkách latině psaných čte se u

---

podobné nauky stal se pověstný baron Brambeus (srov. výš §. 16. č. 10), rodilý Slovan, dovozující učeným Rusům, a to v pravé pravdě, nikoli žertem, že jméno Slovák, Slovan, povstalo ze slova *člověk*, a toto že prý původně u všech Slovanův znamenalo *raba, otroka, chlapa!* Bibl. dlja čten. 1834. sv. I. str. 18—21. O jiných těmto podobných pošetilostech čti, komu libo, *Gebhardi* Gesch. d. Wend. I. 64—66.

[23]) Srov. *Du Cange* Gloss. med. graec. s. v. *Σκλάβος, Σθλάβος*, kdež některé zde pominuté doklady z rkp. se nacházejí.

[24]) *Dobrovský* Cyrill u. Method. p. 45. 46. *Τό τῶν Σθλοβενῶν εἶτουν Βουλγαρῶν γένος ... τὰ σθλοβένικα γράμματα.* (Ed. *Pamper.* p. 103.)

Jornanda Sclavi, Sclavini, u Jana z Biklaru Sclavini, u Gregora Velikého [600] Sclavi (Sclavorum gens), u Fredegara Sclavini, Sclavi, v rukopise Wessobrunském [z 8ho st.] Sclavus, u Pavla Diakona Sclavi, u Einharda Sclavi, Sclaveni, v Annal. Lauriss. od Einharda Sclavania (země), u Petra Bibliothekáře Slavi, v chron. Moissiac. Sclavi, v Annal. Enharda Fuldenského Sclavi, v Annal. Fuldens. Sclavi, u Gvidona Ravenského Sclavini, v rozličných letopisech od Němců v 10—12. stol. latině sepsaných (Mon. Germ. hist. ed. Pertz T. I. II.) Sclavi, Slavi, Sclavini, Sclavones, Sclavani, Sclavania, Sclavenia, Sclavinia, Sclavonia, Sclavia, u Adama Bremského a Helmolda Slavania, Slavi, v listinách německých knížat, králův a císařův l. 777 Sclavi, ok. 824—836 Sclavini, l. 834 Sclavani, l. 846 Sclavi, l. 853 Sclavi, l. 888 Sclavinia (země), l. 889 Sclavi, l. 907 Sclavi, l. 923 Sclavi, l. 977 Scalavi, l. 981 Slavonia (země), l. 993 Sclavus, l. 996 Sclavus, l. 1000 Sclavanisci, l. 1161 Sclavonici atd.; vedlé toho pak již v listině krále Ludvíka l. 860 Slougenzin t. Slověnčina, [25]) a v listině chorvatského krále Kresimira l. 1071 Slovigna (ves). V písemných pramenech východních národův nalezá se u Mojžíše Chorenského Sglavaci, adj. Sglavajin, u arabských spisovatelův Masudy, Ibn-Foslana, Istachry, Jakuta, Magriby, Kasviny, Dimešky, Ibn-ul-Vardy, Bakuvy a j. Saklab, Siklab, adj. Saklaby, Siklaby, Seklaby, pl. Sakalibé, Sekalibé, [26]) u Mirchonda a Ferdussi Sakalib atd. V západo- a jihoevropejských pak jazycích, jejichž písemné památky nestejného jsou věku a stáří, jmenován byl člověk pojití slovanského, soudě podlé převrácení slova toho na jiný, pozdější a podlejší smysl, šved. slaf, dsas. a agl. slave, holl. slaef, slave, fran. esclave, span. esclavo, vlas. schiavo. Naproti tomu u Valachův užívají se formy Sloven, Slovenesk. [27]) Tolik zde výpiskův z pramenův

---

[25]) Mon. Boic. XI. p. 119. No. 13. „Ultra Salam fluviolum usque in Slougenzin marchan et Stresmaren" t. Slověnčina, krajiště Slovencův.

[26]) Doklady viz v *Charmoy* Rel. de. Masoudy sur les Slaves, v Mém. de l'Ac. de S. Pét. 1834. VI. Sér. T. II. p. 297—408.

[27]) Lex. valach. Budae 1825. 8°. s. v. Slovénu etc. Potvrzují toho i místní jména, np. Slovani, ves ve Valachii. — Rozeznati sluší Slavitešt a j, t. Slavetici, od m. Slavata, s okončením otečných, o čemž viz Čas. mus česk. 1835. str. 391.

cizozemských; obraťme se teď již k domácím. Nejstarší domácí spisovatel, zapsavší nám toto jméno, pokudž mně známo, jestiť Joan Exarch bulharský [ok. 900], v jehož vydaných výjimcích, podlé rkp. z konce 11ho anebo začátku 12ho stol. čte se словѣньско, словѣнскыимъ, на словѣньско, словѣньскыхъ кънигъ, словѣньскъ ѧзыкъ (dvakrát). словѣньскы čtyřikrát, въ словеньскомъ ѩзыцѣ (toto v rkp. pozdějším) atd.[28]) U souvěkého jemu Gregoria presbytera bulharského čte se tolikéž словеньскыи ѩзыкъ;[29]) a dále v Pravdě ruské knížete Jaroslava [1020] podlé nejstaršího rukopisu словениинъ[30]); u mnicha Chrabra [asi z 10—11 stol.] podlé rkp. 1348 словѣне, словѣньска рѣчь, родъ словѣньскыи, писмена словѣньскаа, словѣньскыѣ книгы, словѣнскы, (pětkrát);[31]) v českých glossách Vacerada v rkp. musejním [1102] Zlouenin, Zlovene, t. Slověnin, Slověné;[32]) u Nestora [1114] podlé rkp. 1377 словѣне, словѣнескъ ѩзыкъ;[33]) ve přípisích k Nestoru podlé některých starých rkp. градъ словенескъ, nyní Slovjansk na říčce Berezině v gub. Vilenské;[34]) v letopisích Georgia mnicha příjmím Hamartola, přeložení, jakž podobné, Nestorově, podlé rkp. ze 16ho stol. множьство словѣнъ плѣнивъ, u mnicha Kyrika čili Kyriaka [ok. 1136—1165] словѣниинъ;[35]) ve knize jmenované Prolog, t. obsah životův svatých, rkp. z 13. stol., словѣньскоу ѥзыкоу, словеньскихъ книгъ, словенскіе оученики, словѣньскии;[36]) v jiném Prologu l. 1432 въ словѣны пришедъ, словенскиимъ ѩзыкомъ, словенскіи оучитель;[37])

---

[28]) *Joan Exarch* izd. *Kalajdovič.* Mosk. 1824. F. str. 67. 129. 131. 154. 172. 173.

[29]) *Jo. Exarch.* str. 178.

[30]) Ruskija Dostopamjatnosti. M. 1815. I. 28. *Rosenkampf* Obozr. kormčej. Mosk. 1829. str. 228. *Rakowiecki* Prawda ruska II. 42. *Ewers* (Das ält. Recht der Russ. str. 265) z jiného, mnohem pozdějšího výtahu téže Pravdy, jejž on mylně za původní text pokládal, vytisknul Slovennik, což jistě omyl přepisovače jest.

[31]) *Joann Exarch* str. 189. 190.

[32]) Cod. Mus. bohem. p. 359. c. 3. p. 378. c. 1.

[33]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 2. 3. 4. 5. 6. 12. 14. 15. 16. atd.

[34]) *Nestor* v. *Schlözer* III. 355. *Schlözer* Gesch. v. Littauen str. 18. srov. *Karamz.* Istor. ross. gos. IV. B. 241, kdež o jiném rkp. zmínka.

[35]) *Kalajdovič* Pamjatn. ross. slovesn. Mosk. 1821. 4°. str. 181. Bolgarinu, Polovčinu, Čjudinu... Slovjeninu.

[36]) *Kalajdovič* Joan Ex. p. 90.

[37] *Pogodin* Kir. Meth. Mosk. 1825. 4°. p. 104—105.

zase v jiném z 15ho stol. въ словѣнехъ, ѩзыкъ словѣнскїи, ѩзыкъ словеньскъ, словѣне; [38]) v ouředním písmě vel. kn. Jana III. l 1491 боудеть оу него писецъ сербинъ или словенинъ; [39]) ve chronografu rkp. 1494 словенскимъ ѩзыкомъ, оучитель словенскоу ѩзыкоу; [40]) v Jana Zlatoustého postních kázaních rkp. l. 1451 na hoře Athosu psaném: на ѥзыкь нашь словенскыи; v rkp. o knihách pravých i lživých кирилъ словеньскїи; [41]) v nejstarším žaltáři černohorském, tištěném v Cetyni 1495. 4°. l. 241 светаго кѵрила философа и оучителѩ словенскаго; ve přeložení Agapia Kretenského od Samuele Bakačiće v poustevně Athonské rkp. l. 1688 на словенски ѥзыкь; v nejstarši grammatice Vilenské rkp. l. 1586 грамматика словеньскаго ѩзыка; [42]) dále ve knihách cyrillských na Rusi tiskem vydaných: v Biblí Ostrožské l. 1581 F. по ѩзыкоу словенскоу; v grammatice Lvovské 1591. 8°. грамматика еллинословенскаго ѩзыка; [43]) ve grammatice Lavrentia Zizanie ve Vilně 1596. 8°. грамматика словенска; [44]) na mapě Bol'šoj čertež ok. 1599, изборскъ на словенскихъ ключахъ, t. na řece tak jmenované; [45]) v Mineji Moskevském l. 1599 F. v závěrečném připisu кирилъ оучитель словѧномъ и болгаромъ; [46]) v listině cáře Michaila Theodoroviče 1617 dne 27. Února на насъ же на словенскїе народы всегубительныи дьѩволъ такоже непрестаа возстаетъ и борется; [47]) v bukvaru Vilenském 1618. 8°. граматика словеньскаго ѩзыка; [48]) tolikéž ve knihách latinskými literami v Dalmatii a ve Vlaších tištěných, np. Šimona Budinei Pokorni psalmi, u Rimu 1582. 4°. u slovignschi iazich; M. Alberti Oficij B. Marie D.ſu Bnetcieh 1617. 12°. u slovinski jazik; Gj. Barakovića Giarulla,

[38]) Tamže p. 105—106.
[39]) *Karamz.* ist. gos. ross. VI. B. 81. pozn. 349.
[40]) *Pogodin* Kyr. i Meth. p. 108. 118.
[41]) *Kalajdovič* Joan Exarch p. 209.
[42]) *Kalajdovič* Joan Ex. p. 80—81.
[43]) *Dobrovský* Inst. lingu. slav. p. LVII.
[44]) *Dobrovský* l. c.
[45]) Drevn. Ross. Idrogr. S. P. 1773. 8°. str. 189.
[46]) *Strojev* Opis. star. knig slavjanskich M. 1829. 8°. str. 92.
[47]) Sobran. gosud. gram. III. str. 152. sloup. 2.
[48]) *Dobrovský* l. c. p. LVIII.

u Bn. 1618. u slovinschi giazich; B. Kačića Ritual rimski, u R. 1640. 4°. istumacsen slovinski; J. Micalia Thesaurus linguae illyricae, Laureti 1649. 8°. jezika slovinskoga; G. Palmotića Christias, u R. 1670. 4°. na slovijnski jezik; I. Bandulovića Pisctolje i evangelja u Bn. 1682. 4°. u slovinski jezik; I. Giorgi Saltier slovinski, u Bn. 1724. 4°.; ve knihách illyrských literami cyrillskými tištěných, np. R. Levakoviča азбȣкивиднıак словински, u R. 1629. 8°.; M. Orbini огледало дȣховно, u Bn. 1628. 16°. ȣ словински незик; P. Posilovića цвиет ѡд крипости дȣховни, u Bn. 1647. 16°. в ıезик илиричи алити словински; ve vydaných od Hlaholitův, np. R. Levakovića Azbukividnjak slovinski, u Rimu 1629. 8., téhož Missale, u R. 1631. 4°. va jezik slovenski; Š. Budinei Izpravnik za ierei, u R. 1635. 8°. u slovinski jezik; v nejstarších knihách chorvatských, np. Iv. Pergošića Decretum Verböci Ištvana, v Nedelišti 1574. F. na szlouinszki iezik obernien; Ant. Vramcze Kronika, v Lublane 1578. 4°. szlouenzkim iezikom, a v téže ve zprávě na l. 1578. v tato slova: Dalmatinzkim, Horuatzkim i Szlouenzkim Banom; Čtení z evangelij a epištol Szveti evangeliomi, koteremi szvéta czirkva Zagrebecska szlovenzka .. sive .. szlovenzkem szlovom na szvetlo vundani, vu Nems. Grad. 1651. 12°.; v nejstarších knihách krajinských, korutanských a štyrských Slovenců, np. Pr. Trubera Abecedarium i katechismus (v Tubinku) 1550. 8°. Sloueni, Slouenzou; Téh. Katechismus, (T.) 1550. 8°. vfem Slovenzom gnado, myr, mylhoſt itd.; Téh. Katechismus, Tub. 1555. 16°. v ſlouenſkim jesiku, slouenſka beſſeda; Téh. Abeced. bukvize, (Tub.) 1555. 8°. Slouenci; Téh. Matthaeus, Tub. 1555. 8°. ſlouenſki jesik, lubi Slouenci; Téh. Novi Teſtament, Tub. 1557—77. 4°. ſlouenſki jesik, lubi Slouenci; Téh. Artikuli. Tub. 1562. 4°. ſlouenski; Seb. Krella Poſtilla ſlovenſka, v Řezně 1567. 4°., 2hý díl v Lublani 1578. 4°. ſlovenſkiga piſma, to ſtaro ſlovenſko piſmo, uegſhi del ſlovenſkih deshel, ſlouenſki jesik; J. Dalmatina Jesus Sirach, Lubl. 1575. 8°. ſlovenſki jesik; Téh. Pentateuch, Lubl. 1578. F. Sloueni, Slouenzi, Slovenſke buque; Téh. Přísloví Šalomounova, Lubl. 1580. 12°. Slovenſzhina; Tèh. Biblia Wittemb. 1584. F. ſlovenſki; Tulſzhaka Molitve, Lubl. 1579.

12°. Slovenzchina; Thom. Kröna Evangel. v Hradci 1613. 8°. Slovenſki jesik; v nejstarších rukopisech a knihách českých, mimo již svrchu doložené glossy Vaceradovy (Zlouenin, Zlovene), v legendě o sv. Prokopovi dle rkp. z první půle 14ho stol. o dědicevi slovenském ciš o Prokopovi svatém; [49]) u Klena Rozkochaného z téže doby Slověnin; [50]) u Dalimila kap. 23 o sv. Methodiovi „ten arcibiskup Rusín bieše, mši (svatou) slovensky slúžieše"; v passionalu Pražském 1495. F. svatý Vojtěch tázán jsa o svém pojití odpovídá: „Slovenin sem a Vojtiech mnie rzyekaji"; klášter od cís. a krále Karla IV. v Praze pro chorvatské glagolity založený slul Slovany, odkudž již u B. Bílejovského ve kronice české Norimb. 1537. 8. „císař Karel ustavěl klášter Slovany"; nápodobně i ve starých kronikách polských, np. u M. Bielského l. 1597 Słowianie, Słowianin, Słowacy, Słowak, słowieński narod, słowińskie pismo, u M. Blažovského l. 1611 Słowiane abo Słowacy, Słowiański narod, słowiańska ziemia, słowianski język, někdy i Słowacy abo Sławinowie, [51]) též v jediném starém památníku nářečí kašubského, katechismu Pontanově ve Gdansku l. 1643 tištěném, Słowienski język, [52]) s čímž i drevanské „slivensťa ric" se srovnává, jakožto pravidelnou změnou hlásky *o* v *i* povstalé (drev. slivi = čes. slovo, viz §. 44. č. 12.). [53]) S těmito starými svědectvími souhlasí i panující zvyk u obojího toho slovanského národu, kterýž sobě jméno toto až do dneška

---

[49]) *Hanka* Star. skląd. I. 1. *Dobrovský* Gesch. d. böhm. Liter. p. 124. *Durich* Bibl. slav. p. 17.

[50]) *Hanka* Sbírka nejdávnějších Slovníků str. 54. Clenius Rozkochany sclavus slovyenyn.

[51]) Bielski jména Słowianin, Słowak, zvykem přemožený, ve spisu svém napořád užívá, ačkoli sám k těm se chýlí, jenž je od slávy odvozují (I. 30. vyd. 1830). Błažowski, překládaje z latiny, psal tytýž s Kromerem zlatinèle Sławinowie, ačkoli tento jeho průvodčí o původu jména jináče soudil, pravě: Raczey tedy ztąd (od słowa) nazwiska narod ten dosiągnął, gdyž się Słowakami, a nie Sławakami, przyrodzonym mowiąc językiem, nazywają (str. 18.).

[52]) Mały katechism z niem. języka w słowieński wystawiony przez Pontana. (Ve Gdansku?) 1643. 2 vyd. ve Gdansku u Hartmanna 1758. Podlé exempláře 2ho vyd. dala jej pomořská společnost pro starožitnosti ve Štětině přetisknouti v Dritter Jahresber. d. Ges. Stettin 1828. 8°. str. 132—170.

[53]) *Dobrovský* Slovanka I. 26.

výhradně a v původní přesnosti zachoval, t. Slováků v Uhřích a Slovenců ve Štyrsku i Korutanech. Oněm zajisté slove rodák jejich Slovák, řeč přirozená slovenská, Slovenčina, těmto rodák Slovénic, Slovénec, Slovénc, řeč Slovénšina, Slovénščna, země slovénska dežéla. I lid ruský, ačkoli sám teď jména toho více neužívá, předce mnohé po někdejších Slovanech pojmenované vesnice, města, říčky a jezera podnes touže formou vyznačuje, np. Slovatina ves v gub. Tverské, Slovcy v Minské, Sloveni v Mohylevské a Smolenské, Slovena ve Vitepské, Slovisk ve Hrodenské, Slovyť v Novohradské, Slovjansk čili Slovinsk město v gub. Vilenské, jmenované ve starých přídavcích k Nestorově kronice Slovenesk, Slovečno městečko a Slovun ves v Minské, Šlovjany (místo Slovjany, jako Šerby m. Sierby, Szląsk m. Sląsk atd.) ves ve Vilenské, [54]) Slovečna řeka v gub. Volynské a Minské, Slovešinka poboční říčka onéno v Minské, Slovenskoje jezero v téže gub. Minské atd., [55]) s kterýmižto jmény nesluší másti odvozovaná od osobních Slavkov, Slavky, Slavkoviči, Slavuta, Sla-

---

[54]) Městečko Slovanskoje podlé Hassela (Erdb. d. russ. Reichs in Eur. p. 343) na jez. Nikolském v gub. Novohradské, kraji Ustjužském, na mapách se nenachází.

[55]) Jména tato vážena jsou z map *J. A. B. Rizzi Zannoni* Carte de la Pologne (Par.) 1772. 12 listův, Podrobnaja Karta od *Suchtelena* i *Oppermanna*, S. P. 1804—12. 108 l., *J. Piadyševa* Atlas ross. Imp. S. P. 1829. 83 l., *Šuberta* Vojennodorožnaja karta časti Rossii, S. P. 1829. 8 l., *Téh.* Special'naja karta zapadnoj časti Rossii. S. P. 1832. (do 1836, 13 listův). Vůbec znamenati sluší, že na některých místech tito hlavní pramenové co do pravopisu jmen se nesrovnávají, an novější často tam *a* kladou, kde starší Zannoni ještě *o* má, a někdy i sami sobě odporují. Tak np. pobočná řeka Pripeti, jejíž jméno u Zannoniho psáno Słowyszna, slove na Podr. Kartě u vtoku Slovečna, naproti u pramenův, jakož i městečko příležící, Slavečna, u Šuberta pak na menší mapě [1829] listu 5tém Slavečna, naproti na specialní [1832] listu 35 Slovesna! Podobný hmatavý odpor spatřuje se u Šuberta na specialní mapě l. 35, kdež jméno vsi na slovenském jezeru v gub. Minské újezdě Rječickém psáno Slovun, samého pak jezera Slavunskoje! Patrno, že strůjcům těchto map již novější mocné panování formy Slavjane ve spisovné ruské řeči hlavu mátlo. Od takovýchto scestností starši Zannoni, váže z pramenův polských, docela prost jest. Jeho tu následováno, kdekoli byla neshoda. — Města Slavjansk v gub. Slobodsko-Ukrainské a Slavjanoserbsk v Jekaterinoslavské, jakožto nová, jistě v novějších časích od učených Rusův, nikoli od samého národu, těmito jmény nadána jsou. Jiná jest otázka strany jezera Slavnoje u pramenův říčky Kolpice s prava do Sudy tekoucí v gub. Novohr., poboční do Nevy říčky Slavenky v Petrohradské, a někdejšího jména ulice Slavna, potomně Slavenského konce v Novohradě, o čemž níže.

vitin a j., jak níže se vyloží. Již svrchu jsme připomenuli, že v listině chorvatského krále Krešimira l. 1071 čte se jméno vesnice Slovigna, t. Slovinja; zdeť přidati sluší, žeť i v listině srbského cáře Dušana l. 1348 připomíná se „u Lipljani selo Slovinja" ves soujmenná sice, však v jiné straně ležící. Proti tomu s druhé strany čteme ponejprvé v grammatice Meletia Smotriského, vydané v Jevě 1619. 8°. грамматика славенскаꙗ, tolikéž ve grammatice Moskevské 1648. 4°. славꙗне, славꙗнинъ, славꙗнскїи, kterážto forma napotom v knihách ruských od l. 1650 až dosavad vydávaných, np. v biblí Moskevské 1663. F. по ѧзыкꙋ славенскоу, téměř výhradně se ujala. [56]) V knihách na jihu tištěných forma ta ponejprvé se pojevila ve dvojí, cyrillskými i latinskými literami tištěné Azbukvici v Trnavě 1696. 8°. славински иезик, a v Bukvaru tamže 1699. 8°. бꙋквар ꙗзика славенска, pak ve všech knihách od nesjednocených Srbův (řeckého vyznání) od l. 1741 až do dneška vydávaných, np. v Rimnickém vydání Smotrického grammatiky od arcibiskupa P. Nenadoviće 1755. 8°. славенскаꙗ граматика, anobrž i v samém hlaholském Missalu od pověstného M. Karamana, učenika Rusů v Římě 1741. 4°. славенскимъ ꙗзикомъ, a v jiných od té doby tištěných hlaholských knihách. Tolik jest příkladův z pramenův cizozemských i domácích, k záměru našemu, jak se domníváme, postačitedlných. Majíce je, co základ všeho skoumání a rozumování našeho před očima, nebude nám již těžké odrůzniti to, co staré, domácí, přesné a pravé jest, od cizího, zkaženého, pozdějšího. Z přehledu jejich jasně vysvitá, že hlavní národního tohoto jména formy, ohledem na hlásku v syllabě kořenné, jsou tyto dvě: *a*) Slavi, Slavini cizozemcův, Slavjane, Slavjene u domácích; *b*) Sloveni u cizozemcův, Slovjane, Slovjene u domácích; ohledem pak na přísuvnou souhlásku ve slohu kořenném opět tyto dvě: *a*) Sclavi, Sclavini, Sclaveni, Sclavones, Sclavani, Sclavinisci; *b*) Stlavani, Sthlavi, Sthlavini, Sthloveni, obě jediné od cizozemských spisovatelův užívané. Hlavní tedy otázka jest, která z těchto

---

[56]) Někdy sice, ač velmi pořídku, i forma Slověnín se vyskýtá, np. v Polykarpově Trejazyčném slovníku 1704: Slovjanin, slovenskij, v pořadí slov, nebo na tituli ovšem psáno slavenskij.

čtyr rozličných forem jest nad jiné původnější, přesnější a pravější. Doufáme, že po kritickém uvážení vnitřní ceny jednoho každého z nahoře uvedených svědectví jak co do pořití a rodu, tak i co do času a stáří jeho, žádný nepředpojatý soudce zpečovati se nebude jedinou formu Slované, Slovené, s vedlejšími jejími odklikami Slovenci, Slováci, uznati za starobylou, domácí, původní a přesnou, ostatní pak všecky vyhlásiti za cizozemské, vykřivené a podlejší. Což aby tím jasněji spatřováno býti mohlo, sluší zde k následujícím věcem zřetel obrátiti. Přede vším to na bíledni jest, že má-li se rozsouditi mezi cizím a domácím způsobem psaní i mluvení, přednost domácímu (Slovjane, Slovjene), nikoli pak cizímu (Sclavi, Sclavini, Sthlavi, Sthlaveni), přiřici se musí. Kdoby zajisté, jsa jazyka slovanského dobře povědom, tvrditi směl, žeby Slované, při té toliké, tak patrné a rázné původnosti a čistotě jazyka svého, již ve prastaré době a ve všech nesmírné své země končinách vlastní své jméno tak všetečně a nedbale byly zkazili, naproti tomu pak vzdálení cizozemci, Řekové a Římané, je v původní přesnosti byli zachovali! Tisícero příkladův naopak nám osvědčuje, že tito ani jen jedinkého jména slovanského čistě, věrně a vlastně, bez ohnutí a přejinačení, zapsati neuměli, anobrž že větší počet zachovaných nám od nich slov až nad možnost vyrozumění jim zohavena a zpotvořena jsou. Kdoby ku podporování uvedené od řeckých opravců v polovici 17ho stol. do ruských knih formy Slavjane předstírati chtěl svědectví cizozemcův, píšících Slavi, tenby nejen rovným právem tvrditi musel, že Spori (u Prokopia) a Surpe (u Alfreda) jest pravější nežli Srbi, Abodriti (u Einharda) a Apdrede (u Alfreda) pravější nežli Bodrici, Praedenecenti (u Einharda) pravější nežli Braničevci, Bolani (u Vippona) pravější nežli Polané, Marahani, Maraci, Mirahenses (v annalech germanských) pravější nežli Moravané atd., nýbrž tenby spravedlivě, chtěje důsledným býti, spolu i to jistiti musel, že formy Sklav, Sklavan, sklavský, sklavenský, jsou nejpravější, protože tyto v jinojazyčných pramenech mnohem běžnější a rozšířenější jsou, nežli Slavi, Slavini, jakož v pravdě již nejedni mudrákové

na ten vrch scestnosti a bludu se octli. A však zakládání to původnosti a správnosti formy Slované na starobylých svědectvích cizozemcův jen polovičatné jest; neboť, jakž jsme svrchu vyložili, vedlé způsobu psání Sclavi, Sclavini, již v těch nejstarších pramenech, ačkoli řidčeji, vyskýtá se i Svoveni (Słoveni) u Ptolemaea, Slověnčina (Slougenzin) v latinské listině krále Ludvíka l. 860, Sthloveni (Σϑλοβενοὶ) v řeckém životopise sv. Klementa z 10ho stol., Slovigna v latinské listině krále Krešimira l. 1071; a v jazyku valaském, do něhož již v 6tém a sld. stol. veliké množství slov ze slovanštiny přešlo, jméno to zní tolikéž Sloven, Slovonesk: vše to na důkaz, žeť ono již v té prastaré době v ústech Slovanův právě tak znělo, jakož je ve všech svých domácích pramenech od l. 900 až do 1619 psáno i tištěno nalezáme, a že tudy převrácení jeho u cizincův na Sklavi, Sklavini, Slavi, Slavini, a pozdější t. po l. 1619 zběhlé, formy Slavjanin do ruských i srbských knih vtroušení odjinud, nikoli z národního zvyku, povozovati se musí. Povšechně vědomoť jest, že každý národ cizojazyčná slova v obecné své mluvě více nebo méně přejinačiti a od původního vzoru povychýliti zvyknul, dílem z nouze, nejsa mluvidlem svým schopný k věrnému nápodobení cizího výhovoru, dílem ze svévole a nedbanlivosti, nejsa pečliv o správnost a čistotu neběžných v jazyku svém slohův. Příklady slovenských slov ve spisích Řekův, Latiníkův a Němcův zřejmě vysvědčují, že všickni tito národové slovanské *o* téměř pravidelně v *a* proměňovali, a první dva nad to neobyčejné v jazyku svém spojení slohův *sl* vměšováním souhlásek *k* a *t* (*th*) obnárodniti sobě hleděli. Ohledem změny slovanského *o* v *a* srov. Δαβραγάζος a Δαβραγέζας m. Dobrogost u Agathiasa, Κελαγάστος m. Cjeligost u Menandra, Anagastus m. Onogost u Jana z Biclara, [57]) Δαργάμηρος m. Dragomir u Theophana, ζάκανον m. zákon u Constantina Porphyrogennety, Πειραγάστος m. Pirogost a 'Αρδαγάστος m. Radogost u Theophylakta, Agara m. Ogra ve Chron. Moissiac., Maraua m. Mo-

---

[57]) Srov. starosrbské jméno župy Onogost (u presb. Diocl.), podnes městečko Onogost v Hercegovině.

rava v dopisech pap. Evgenia a Jana VIII. i v annal. German., Zacharia m. Zagorje u Anastasia Bibliothekáře, Abatareni m. Bodrici u Hepidana, Glagua m. Glogov u Dithmara, Zuanimirus m. Zvonimir u presb. Diocl., Radegast m. Radogost u Adama Bremského, Miratinacethla m. Miratinoselo č. -siédlo a Brochodinacethla m. Brochotinoselo č. -siédlo v latinské listině cís. Jindřicha II. 1013, Cabuliz m. Kobylice v list. 1222 atd. Možné ovšem domýšleti se, že jakož později v některých nářečích slovanských místo *a* na přemnohých místech *o* se ujalo, np. roz- m. raz-, po- m. pa-, rob m. rab, krok. m. krak, grod m. grad, stčes. a stbul. zapolen m. zapálen atd., tak totéž i jménu Slované přihoditi se mohlo, zvláště an obdoba jiných příbuzných našemu jazykův, np. sanskritského a gothického, někdejšímu rozsáhlejšímu panování hlásky *a* ve slovančině zřejmě nasvědčuje. Tomu by ovšem místo dáti se mohlo, kdyby zde běželo o pouhé domysly vzhledem jména toho ve předhistorické době; a však v tom prostoru času, ve kterémž skutečná známost kmene slovanského i jazyka jeho se zavírá, domněnka tato nijak s pravdou ostati nemůže. Příkladové, jakovíž jsou Pleso u Plinia [79], Sloveni u Ptolemaea (175) a j., dostatečně dokazují, že Slované v tom věku, ve kterém toto jejich jméno se ponejprvé pojevilo, již skutečně hlásku *o* tak dobře vyzvukovali, jako podnes; anobrž ústrojnost i sklad jazyka našeho nás k tomu přesvědčení vede, že to již i ve mnohem starší době tak se dálo. A však předsevzetí naše není to, abychom o možném jména toho v době předhistorické, kdež ho snad ještě ani nebylo, vyslovování, jakkoli vtipně a učeně, však vždy naprázdno, hloubali, nýbrž jediné to, abychom rozmanité formy jeho od času prvního pojevení na divadle dějin náležitě ocenili a domácí od cizích, původní od vedlejších, přesné od zjinačených soudně oddělili. Ohledem na přiměšování souhlásek *k* a *t*, *th*, u Řekův a Latiníkův do syllaby kořenné znamenáme, žeť se to stalo v duchu jazyka obojího národu, v němž pouhé *sl* v násloví se netrpí, anobrž i v středosloví jen příliš pořídku,[58]) ovšem

---

[58]) Np. dor. *ἐσλός* (att. *ἐσθλός*), lat. Foslius, jméno mužské u Livia.

ale naopak zhusta *skl*, *stl*, *sthl*: srov. řec. σκλέω, σκληρός, στλέγγις, στλεγγίζω, Στλούποι, Ἄσκλον, Τοῦσκλον, Ἀσκληπίος, ἐσθλός (dor. ἐσλός), ἱμάσθλη (ἱμάσσω) a j., lat. stloppus, Stlupini, stlembus (u Lucilia, t. lentus), stlata (zastaralé lata), stlites (lites), stlocus (locus), Asclum (Asculum), Acisclus (Acisculus), ascla (ascula, assula), astla (astula, assula), pestlum (pestulum, pessulum), castla (castula), cistla (cistula), fistla (fistula), pustla (pustula) a j., kterážto poslední slova z obecné mluvy vážena jsou. [59]) Řečtina slohu σλ tak naskrze netrpí, že dorické ἐσλός v ní proměněno v ἐσθλός. [60]) Podlé toho naše Sloveni v řečtině a latině od spisovatelův domácích zpodobněno jest vkládáním slohův *t*, *th* a *k*, píšících Στλαύανοι (Ptol.), Σθλαβεσιανοὶ (Const. Porph.), Σθλοβενοὶ (životopisec sv. Klementa), Σθλάβοι, Σθλαβινοὶ (Cedrenus), Σθλαβογένοι (Anna Komn.), Ἄσθλαβοι (Georg. Akrop. a Kodin) atd., anebo Σκλαβηνοὶ (Prok.), Σκλάβοι (Agath. a Maur.), Σκλαυηνοὶ (Menand.), Sclavi, Sclavini, Sclaveni, Sclavani (Jorn., Joannes Biel. Fredegar, Einhard, Ann. Germ.) atd. Řídcí jsou příkladové zanedbání této vsuvky, jako Slavi u Petra Bibliothekáře, Slavi, Slavania, u Adama Bremského a Helmolda; v řeckých spisích jich naskrze nestává. Toto vsouvání slohu τ, θ a κ objasňuje, se překrásně jinými příklady: tak jméno řeky Visly u spisovatelův řeckých a latinských čte se v těchto způsobách: Visula, Vistillus, Vistula, Bisula, Viscla, Visella, Viscela (§. 22. č. 3), německá jména Thiodgisal, Ermengisal znějí u Prokopia Theudegisklos, Hermegisklos (Θευδεγίσκλος, Ἑρμεγίσκλος), ačkoli jindy týž Prokopius i sám píše Hildigisal, od slova got. gîsal. stněm. gisil, obses, [61]) města Preslav', Slanica, Sliven v Bulhařích jmenují se u Byzantincův Praesthlava,

[59]) *Kühner* Griech. Gramm. I. 50. 51. 74. 419. *Schneider* Latein. Gramm. I. 427. 452. 479. 494. 510. 694. 774.

[60]) Slohové κ, τ, θ, nejenom v řečtině a latině (v oné jen τ a θ), nýbrž i ve slovančině zhusta co přísuvky (epenthesis) se užívají: srov. *πτόλεμος*, *πτόλις*, *ἐρετμός* *δυσθμή* (m. *δυσμή*) *ἰσθμός* (od *ἴω*), *βαθμός* (od *βάω*) fructus (od fruor), virecta (vireta), cocturnix (coturnix), Luctatius (Lutatius), ascula (assula), astula (id.), pestulum (pessulum), ve starolatině stlata, stlites, stlocus m. lata, lites, locus, čes. sadlo, mydlo, pravidlo, straka, stříbro střída, teskný, vměstknati, skoumati, tresktati atd.

[61]) *Grimm* D. Gramm. II. 495.

Pristhlava, Persthlava, Presthlavon, Sthlanica (Ann. Komn.), Stilvnos (Pachym.), Slankamen ve Slavonii u Arnolda Sclankemund, [62]) krajina Bosna u Cinnama Bosthna, místo *slovo*, t. jméno cyrillské litery *s*, psáno v jednom starém rukopise řeckém σϑλοβω, [63]) osobní jména slovanská na -slav u Řekův a Latiníkův téměř napospol zmocňují se přísuvkou *th* anebo *k*, *c*, jako Radosthlavus, Voisesthlavus, Tzeesthlavus, Pribisthlavus, Mirosthlavus, t. Radoslav, Vyšeslav, Česlav, Pribislav, Miroslav u Konstantina Porphyrogennety, Sedesclavus t. Sdeslav v dopise papeže Jana VIII., Cimusclus t. Čimislav, Ladasclavus t. Vladislav (s chorvatským odsutím náslovného *v*) Sclagamarus, Sclaomirus m. Slavomir v annalech germanských, anobrž i Cresamustlus m. Kresomysl v listině chorvatského knížete Muntimira [892] atd. Namítající se ve východních jazycích formy jména toho Sglavaci, Sglavajin, Saklab č. Siklab, Sakalib, váženy jsou naprosto ze spisův řeckých, nikoli pak ze samého života. Ohledem jednotlivých důležitějších forem v pramenech cizozemských přede vším zastaviti se musíme při dvojím způsobu psaní jména toho u Ptolemaea, t. Σταύανοι č. Στλαύανοι a Σουοβηνοί. Ptolemaeus anebo snad již předchůdce jeho Marinus, váže udání svá o národech severních ze dvou rozličných pramenův, t. jindy ze zpráv sebraných od Řekův na Černomoří, v Dacii a v Byzantu, jindy pak ze zápiskův pocházejících od Latiníkův hlouběji do Germanie a k baltickému moři proniklých, omylem podvakráte položil v zeměpise svém totéž jméno, ovšem jistotné známosti o pravém národu toho položení nemaje. Ve formě Stlavani tkví německé vyslovení Slave, Slaf, Slaef, s obyčejnou přísuvkou *t*; ve formě pak Suoveni hrubé slovanské *ł* vyraženo jest retní souhláskou *v*, jakž ono v skutku až podnes v ústech prostého Poláka a Lužičana zní, a někdy v ústech všech Slovanův znělo. [64]) Předsuvka *A* ve formě Asthlavi,

---

[62]) *Arnold* ap. *Helmold* a. 1189. l. III. c. 29. p. 358. ed. *Bangert*.

[63]) Viz o tom rkp. *Stritter* II. 964. *Schlözer* Nestor III. 221. *Köppen* Bibl. Listy 351. Jiný příklad, t. jméno hebrejského měsíce Casleu, tytýž u Řekův psané *κισϑλὲβ*, uvozuje *Durich* Bibl. slav. p. 285.

[64]) Srovnej, co o tom řečeno výš §. 10. č. 10. 11.

῎Ασθλαβοι, vysvětluje se hojnými, na díle již výš uvedenými příklady, jako Amadokus a Medokus (král thracký), Amadoci a Modacae (národ v Sarmatii), Amyrgii a Myrgetae (národ ve Skythii), Apennini montes a Penninae alpes (ve Vlaších), Avendo, Avendates a Vendus, Vendrus (město i lid tamže), Aspalatum a Spalatum, Abodriti a Bodrici, Agaziri a Kozari atd. Vyšetření původu a příčiny tohoto předsouvání hlásky čili přídechu *a* k cíli našemu nepřináleží, [65]) aniž zde při jiných nepatrných různostech a formách téhož jména dále zastavovati se potřebí. Jest-liže tedy, jakž od nás provedeno, řeckolatinské Skalavi, Sthlavi, Slavi, z původního domácího Slované č. Slovené povstalo, nikoli pak naopak: otázka jest, odkud se vydařila panující podnes v knihách ruských a srbských forma Slavjane, Slavene? Na tu otázku nám historie literatury ruské světle odpovídá, že tíž mniší řečtí, opravcové církevních knih slovanských, kteříž na konci 16ho a v první polovici 17ho stol. Rnsům místo jejich domácího, od 9ho stol. až podnes od prostého lidu vůbec užívaného jména Rusi zřečtěné Rossijane (podlé řeckého ῾Ρῶς), tolikéž místo pradávního dvésyllabního jména Isus zřečtěné trisyllabní Iisus (podlé řeckého ᾿Ιησοῦς) násilně do knih vetřeli a tímto nemístným církevních knih co do slohu přejinačením tak řečeným Rozkolníkům čili Starověrcům příčinu k odtržení se od pravoslavných podali, že pravím titíž i formu Slavjane, jakožto řeckých vzorův Sklavi, Sthlavi, bližší a tudy křivým jejich zdáním lepší, do grammatiky a církevních knih uvedli. Nešťastné tyto opravy začal sice již v první polovici 16ho stol., v čase úplné zmrtvělosti na duchu domácího kněžstva a panování hrubého neumění v říši ruské, Maxim Grek, mnich z hory Athonské [umř. 1556], kterýž toho ovšem zle zažil; veřejně však s novotami těmito vytasili se teprvé učenci a nástupcové jeho, a sice, pokudž mně vědomo, s formou Slavjane nejdříve Meletius Smotriski v grammatice 1619 , pak bezejmenný původce grammatiky Moskevské 1648, až pak konečně, za patriarchy Nikona [1652—1660], všecky tyto ta-

---

[65]) O předsuvce *a* v romanských jazycích viz *Diez* Grammat. d. roman. Sprachen. Bd. I. S. 262. Srov. též §. 28. č. 13.

kové domnělé opravy od správu vedoucího duchovenstva přijaty a vydáním opravené biblí v Moskvě l. 1663 zasvěceny byly.[66]) Z ruských knih připutovala zřečtěná forma, nepochybně skrze sjednocené Rusiny, l. 1696 k Jesuitům do Trnavy, a skrze nesjednocené Rusy na počátku 18ho století k Srbům, u kterýchžto posledních ona, jako tam u Rusův, v knihách napotom stále se usadila. V knihách pravím, nebo u prostého lidu našeho, t. u samého národu slovanského, podlé svědectví nejstarších našich písemných památek a dnešní zkušenosti, forma Slavjane nikdy nebyla obecní a běžná. Mohloby se sice namítati, že jméno ulice Slavno řečené v Novohradě, říčky Slavenky, poboční do Nevy, jezera Slavnoje v gub. Novohradské, a několiko vesnic Slavjana, Slavjanka v Bělorusi, nejináče nežli husté užívání osobních jmen Slav, Slavo-mir, Slavi-bor, Dobro-slav, Svato-slav atd., někdejší všenárodní panování formy Slavjane podobné činí, zvláště béře-li se ohled na husté zaměňování hlásky *a* do *o* v jazyku slovanském. Námitka tato více má do sebe tvárnosti, nežli podstaty a pravdy. Jméno jezera Slavnoje a říčky Slavenka poskýtá ruská Podrobná karta, na niž všudy spoléhati nelze; aniž však je proto v pochybnost vzíti míním. Naproti jména vsí Slavjana, Slavjanka, jakž na nejnovějších mapách psána jsou, mám za nové způsoby psání spisovatelův ruských, ni-

---

[66]) O těchto opravách praví Kopitar ve Vídensk. letop. liter. 1822. sv. 17 str. 75—76. Diese Verbesserung ist so zu verstehen, dass von Leuten, die eine fast blinde Verehrung mehr für die Wörter als für den Sinn der griechischen Originalien hegten, nicht nur die sinnlosen oder unrichtigen, sondern auch die, wie so oft in der Vulgata, mehr Sinn für Sinn als Wort für Wort übersetzen Stellen, ängstlich wörtlich nach dem Griechischen und die Sprache selbst abermal nach der Grammatik von 1648 geändert ward. An philologischer Achtung für eine gegebene, heilige, todte Sprache ist da nicht zu denken; nicht an Achtung für den slawischen Sprachgenius bei so sklavischen Verbesserern. A na jiném místě, ohledem na působení grammatiky Moskevské 1648: En Mosquensem grammaticam fontem, unde tanta genuinae veteris dialecti corruptela fluxit in omnes alias grammaticas, in scholas et in posteriores librorum ecclesiasticorum editiones, quas correctas appellant. Et esse quidem correctas pro antiquis quoad fideliorem, imo plerumque nimis anxiam archetypi graeci expressionem, damus libenter: sed poterant, imo debebant corrigi salva et incolumi linguae sacrae natura. *Dobrovský* Inst. lingu. Slav. p. 717.

koli za vyslovení lidu samého. [67]) Jméno ulice Slav'no (сл авно) ve dřevním Novohradě jest ovšem prastaré; neboť již v pergamenovém rukopise ze 14ho stol. k l. 1105, 1152, 1181 atd. se připomíná. [68]) A však znamenati sluší, že jakož toho, tak i ona ostatní jména nejsou jméno národu, nýbrž názvy jiných předmětův, ješto naproti jméno národu v souvěkých, ba starších pramenech Novohradských (np. v Pravdě ruské) pořád se píše Slovjanin, Slovjene, a že spojování jmen těchto se jménem Slované vlastně z dohadky plyne, jakoby jméno Slované pocházelo buďto od slávy, anebo od slova, což oboje, jakž se hned ukáže, poněkud pochybné jest. Nelze tedy věci jisté vyvracovati věcmi domnělými. Ulice Slavna zdá se míti své jméno od čeledního otce, jenž sloul Slav nebo Slava, jakož téměř všecky ostatní známé ulice Novohradské: Borkova, Čeglova, Dobrinja, Chrevkova, Iljina, Jakolja, Janeva, Jaryševa, Lubjana, Lukina, Michajlova, Radjatina, Rozvaža (od m. jména Rozvad), Slavkova atd. Aniž pak nastupovati lze na rozšířenost osobního jména Slav u Slovanův; neboť, ať nic nedíme, že od rovně rošířených -mir, -vlad, -host a j. nikde se nenalezají národní jména Mirjane, Vladjane, Hosťane atd., jméno Slované formou svou povozování jeho od osobního Slav naprosto se příčí. Otečná, t. od čeledních otcův odvozená (patronymica) a dle jejich obdoby tvořená rodová jména (gentilia) v jazyku slovanském mají jen jedno zakončení, cyr. a bul. -išti, rus. -iči, srb.ići, pol. a čes. -ici, luž. -ici, -eci; np. cyr. a bul. Belišti, Dobriništi, Pravišti, Radovišti, Starčišti, Tajmišti, Vojevišti, rus. Bježiči, Bliževiči, Bodriči, Bo-

---

[67]) Téměř nepodobné k víře jest, jak lehkomyslně novější ruští spisovatelé stará jména přejinačují. Čebotarev, Maksimovič, Zjablovskij a Karamzin píší Slavenskije ključi, ačkoli v Bol'š. čert. Slovenskije ključi stojí. Daniłowicz, následuje v tom starých pramenův, píše správněji v Letopisci Litvy i Kronice ruské str. 165 pozn. 151: Słovianskyje ključi.

[68]) Ljetopisec Novgorodskij. M. 1819. 8°. p. 10. 34 55. 78. 147. 155. 171. Na str. 78. „Kon'c Slavna“ znamená „při konci ulice Slavna“ (srov. kon'c Čjudinčevje ulici, tamže str. 146, konec adverbialiter, jako stsrb. kon, nsrb. kod); na str. 147 však již výrazně, „konec Slavnskyj,“ ovšem v pozdější těch letopisův částce. V Sof. Vrem. vyd. Strojeva psáno jméno to nestejně, jednou Slovenskij konec, podruhé pak Slavenskij konec! II. 189. 359. Ostatně jména ulice a konce mohou býti původně rozdílná, ačkoli ona v tomto ležela. Srov. (*Evgenij*) Razgovory o Vel. Novg. Mosk. 1808. 4°. str. 71.

roviči, Byškoviči, Dregoviči, (m. Dragoviči), Goryniči, Gremiči, Chotuniči, Chvostoviči, Kolomniči, Kostromiči, Kriviči, Mjestiči, Moskviči, Možaiči, Ljutiči, Nizoviči, Onipoloviči, Pleskoviči č. Pskoviči, Pnjeviči, Radimiči, Rževiči, Serpuchoviči, Smoleviči, Tveriči, Uliči č. Ugliči, Vereiči, Vjatiči, Vjazmiči, Voiniči, Volotkoviči, Žiroviči, Berendiči, Goguliči č. Voguliči, Jugriči, Koreliči, Latygoliči, Permiči, Pruseviči, Toťmiči, srb. Brajkovići, Dražinovići, Galovići, Prebanići, Srbčići, Šokčići, Švabčići, stpol. a stčes. Bodrici, Lutici, Olomutici, Rakusici, Sasici, luž. Krupici, Nosaćici, Vićazeci, polb. Koledici, Nudici, Stadici, Škudici, Žitici atd. [69]) Od čeledního tedy otce Slav otečné jméno nemohlo jiné povstati, než cyr. č. stbul. Slavišti, rus. Slaviči, srb. Slavići, čes. a pol. Slavici. Odkudž tedy národní jméno Slověnín, Slovanín? Na otázku tuto odpovídají nám posavadní zpytatelé slovanští, že jest-li ne od slávy (gloria), jakoby slovutní místo slavetní (gloriosi, laudabiles, celebres), což zdáním některých velmi podobné jest, tedy jistotně od slova, jakoby soujazyční (ὁμογλώττοι) anebo řeční (sermonales), naproti národům cizím, jmenovaným němí, Němci, což mnohým nejprůvodnější býti se zdá. Kořen prý jest sluju, stejného původu i významu s řec. κλύω, lat. cluo (inclutus, inclytus), z něhož vyrostlo sloviti i slaviti, slovo i sláva. [70]) Tento výklad na první pohledění tak jest přirozený, obecnému smyslu lahodící, zdánlivě smyslný a důkladný, nad to ještě i tak prastarý, neboť již od Přibíka Pulkavy, Jana Doubravského, Stanislava Ořechovského, Martina Kromera a j. podaný, od přemnohých pak vysoce učených mužův minulého i našeho věku za neomylně pravý přijatý a všeobecné vážnosti jak ve Slovanstvu tak i v cizině došlý, že pochybovati o jeho pravosti zdáloby se snad mnohým tolik co vzepírati se proti zdravému rozumu. A však i zde, jakož všudy jinde, vážnost a rozšířenost obecného zdání a vzácnost původcův i přivrženců jeho volnosti soudu nepřed-

---

[69]) O této, řecké na *ιδης* a *ιτης* se rovnající formě obšírněji jednáno v Časop. česk. mus. 1835. str. 391 sld.

[70]) *J. Kollára* Rozpr. o jmen. nár. slav. str. 41—55. 133.

pojatého badatele zastavovati nemá a nemůže. Při posavadním výkladu jména toho zapomenuto docela spůsobem obdobným zhloubati nejdříve platnost formy jeho, pak rozbírati látku. Zakončení jména toho jest jd. Slovjanin, Slov-jenin,[71]) mn. Slov-jane, Slov-jene, jehož v národních jménich u Slovanův nadmíru zhusta se užívá. Zdeť některé příklady na důkaz: cyr. strus. a rus. Berežane, Berestjane, Brjančane, Bužane, Derevljane č. Derevlene, Dorogobužane, Drjučane, Dvinjane, Galičane, Glinjane, Gorodčane, Chorutane, Izborjane, Jelčane, Kalužane, Klinjane, Krakovljane, Kyjane, Ladožane, Ljubčane, Lučane, Lukomljane, Mazovšane, Minjane, Moložane, Nerechtčane, Nevljane, Orljane, Ostrovljane, Pinjane, Pidebljane, Poljane, Poločane, Pomorjane, Porosjane č. Por'šane, Posuljane, Putivljane, Ryljane č. Rylčane, Serjane, Sjeverjane č. Sjeverene, Smolnjane, Surožane, Tarušane, Toropčane, Tuljane, Ugličane, Važane, Velynjane, Viljažane, Vilnjane, Vološane, Vologžane, Vyčegžane, Zavoločane, Zubčane; buł. Iskizacharene (Novozagorene), Kotlene, Trevnene; srb. Bačvani, Banatjani, Brdjani, Cetinjani, Drinjani, Dubrovčani, Chlmljani (ve starých list., nyní Humljani), Chrvatjani (Chervačaninu Levakoviće 1629), Jadrani, Karlovčani, Konavljani, Kučani, Lipljani, Lozničani, Mačvani, Nerečani, Novljani, Paležani, Pomorjani č. Pomoreni, Rječani, Šabčani, Solunjeni, Timočani, Topličani, Travničani, Ubljani, Užičani, Zvorničani; illyr. Bračani, Hvarani, Višani, chorv. Pokupčani (Colapiani); pol. Bielszczanie, Brańszczanie, Buszczanie, Czerszczanie, Czerwonogrodzanie, Haliczanie, Chełmińszczanie, Inowłodzanie, Kaliszanie, Kołomyjszanie, Kruświczanie, Kujawlianie, Łęczyczanie, Małopolanie, Mińszczanie, Nurczanie, Pińszczanie, Piotrkowszczanie, Płoczanie, Podgorzanie, Podlaszanie č. Podlasianie, Podnieprzanie, Połabianie, Połoczanie, Pomorzanie, Poznańszczanie, Radomianie, Rawianie, Sandeczanie, Sanoczanie, Troczanie, Upitczanie, Wielkopolanie, Wiełuńczanie, Witebszczanie, Wołoszanie, Wołynianie, Zwinogrodzanie; čes.

---

[71]) Nynější naše čes. Slovan jest již zkrácené ze starého Slovanín, Slověnín. Viz Časop. česk. mus. 1835. str. 384 sld.

Bobrane, Bydžovené, Chrudiměné, Děčané, Lučané, Lužičané, Milčané, Moravané, Mýtěné, Polané, Poličené, Pšované, Slezané, Stodorané, Trebované, Vislané; hluž. Holenjo, Rakičanjo atd. Bedlivé vyšetřování původu a významu těchto jmen k tomu vede, žeť ona napospol jsou topická čili místná, odvozená ode jmen krajův, ostrovův, měst, hor, řek a jezer, nikoli pak otečná aneb rodová, od otcův čeledních pošlá, jako Vjatiči, Radimiči, Ljutiči a j., ani prostá, kmenová, jako Srbi, Leši, Češi atd. Od krajův pocházejí np. Berežane, Derevljane (Derevy, země u Nestora), Chorutane (Chorutan, Goratan, země, srov. §. 36. č. 1.), Velynjane, Bačvani, Banatjani, Konavljani, Kujavlanie, Małopolanie, Podgorzanie, Podlaszanie, Pomorzanie, Wołynianie, Lučané, Polané, Slezané, anobrž i Chrvatjani a Srbljani (Chrvaty země u Const. Porphyr. a Dalimila, Srby země u Const. Porph.) [72]) a j., od ostrovů Bračani, Hvarani, Višani a j., od měst téměř největší jich počet, np. Drjučane (Drjutesk), Izborjane (Izborsk), Minjane (Minsk), Smolnjane (Smolensk), Kotlene (Kotel), Trevnene (Treven), Dubrovčany (Dubrovnik), Lozničani (Loznica), Travničani (Travnik), Brańszczanie (Brańsk), Haliczanie (Halicz), Radomianie (Radom), Troczanie (Troki), Chrudiměné (Chrudim), Mýtěné (Mýto) a j., od hor Voločane, Brdjani, Chlmljani č. Humljani, Kučani a j., od řek a jezer Bužane, Dvinjane, Ladožane, Pinjane (Pina č. Pěna), Poločane (Polota), Timočani, Ubljani, Moravané, Vislané a j. Toto užívání formy -ane v topickém (místném) smyslu tak jest obecné, že i méně světlá národní jména, jako np. Dědošané, Milčané a j., pokládati lze za odvozená nikoli bezprostředně od jmen Děd, Dědoš, Mil, Milec atd., nýbrž od osad Dědoši, Milci atd. Se slovanským okončením -anin [73]) souhlasí jak co do zvuku

[72]) Nelze tedy jména Chrvatjani a Srbljani na odpor staviti topickému výkladu jména Slované, neboť tato nejsou bezprostředně od kořene Chrv a Srb, nýbrž od krajiny Chrvaty a Srby (srov. Bavory, Čechy a j.) odvozená, ovšem pak ten veliký rozdíl zde místo má, že kmenové formy Chrv-at, Srb, Srb-in v jazyku slovanském od prastarodávna v užívání jsou, nikoli však Slov, Slovin nebo Slav, Slavin.

[73]) Vědomoť, že -in jest pouhý příznak jedn. čísla mužských, kterýž se ve mn. č. odvrhuje, np. Srb-in, Srbi, Říman-in, Římané, jako zeměnín,

č. látky, tak co do významu latinské -anus, np. Romanus (Roma), Padanus (Padus), Lucanus, Albanus, Campanus, Silvanus, Montanus, Rhenanus, Secusianus, Spartanus, Ambianus, Brigianus, Sicanus, Thebanus, Colapianus, Varcianus atd. Vplyvem cizích jazykův a rozšířeností i běžností této formy v jazyku slovanském stalo se nepochybně, žeť ona i na cizí národy nejhustěji vztažena jest, np. stslv. a rus. Rimljane, Indiane, Agarjene, Israiltjene, Jegyptjene, Persjene, Samarjene, Trapezontjene, Vožane, Zyrjane, Meščerjane, Sibirjane, čes. Rakušané, Prušané a j. Podlé obdoby těchto jmen nelze téměř se zprostiti té domněnky, žeť i jméno Slovjanin č. Slovjenin [74]) původně snad bylo místní, krajinské a obmezené, kteréž teprva v dlouhém běhu času pozdější své rozšířenosti a veleslavnosti dosáhlo. Již skoumavý Dobrovský, maje nepochybně před očima význam a platnost formy -anin, v tato slova se pronesl: „Mám za to, že krajiny, v nichž řeč slovanská, slovo slovanské panovalo, Slovy se jmenovaly; odtud jména Slovan a Slovák, jako Polan a Polák od polí, Moravan a Moravec od Moravy, Slezan a Slezák od Slez, původ svůj brala.“ [75]) Snášejíce se třebas s tím vyrčením, že Slovanin pošlo snad od místného jména Slovy, budiž že před časy některá veliká krajina, anebo jen menší třísło srbské (vindické) země tak sloulo, nemůžeme nicméně tomu víru přidati, žeby tento název krajiny té od řeči slovanské čili slova slovanského byl pošel. Původní, prostá a prastará jména krajin, zemí, měst, řek atd. vztahují se vždy k věcem hmotným a vlastnostem jejich, nikoli k nadsmyslným. Již dřevní vykladači ukazovali na litv. sallava (Werder, Insel), lot. sala (Insel, Holm), čud. sallo (lucus, svatý háj), selja-ma

---

zemané, měštěnín, měšťané a j. Střídání forem -janin, -jane, -jenin, -jene, zakládá se v pravidelné proměně hlásky *ě* do *ia* a naopak, hluboko v oustrojí jazyka slovanského zakořeněné. Ohledem na rozdíl -ani (illyr.) a -ane (bul. rus. atd.) znamenáme, že první starší, druhé pozdější jest. Srov. Čas. čes. mus. 1835. str. 388.

[74]) Forma Slovjanin č. Slověnin, jakožto starší a rozšířenější, zde za základ položena: ostatně o vedlejších formách Slovenec a Slovák, co do významu koncovky, totéž platí. Oboje zajisté i jménům místním rovně dobře přísluší.

[75]) Časop česk. mus. 1827. sv. 1. str. 83.

(bergig Land), a na pojmenovanou odtud staropruskou krajinu Šalavy;[76]) proti čemuž Dobrovský nedůvodně namítá, že kořenné hlásky ve slovanštině se nevysouvají (srov. sol, sůl a slaný, gremjeti a hřměti, homota a hmota, korak a krok atd.), ovšem pak výkladu tomu poněkud nasvědčuje to, že dřevní Skandinavci právě tu krajinu jmenovali Holmgardhr, pl. Holmgardhar (holm = salava, ostrov, chlum, maď. halom), v níž podlé Ptolemaea Stlavani, podlé Nestora pak vlastně tak řečení Slované přebývali (§. 28. č. 1.).[77]) Výklad tento připomínáme zde jen jako možný, odkazujíce konečné věci té rozhodnutí důmyslu jiných skoumatelův. Kdo při obecném odvození jména Slovanín od *slova* setrvati chce, ten tvrditi může, že lokální forma -anín co výminka proti pravidlu s odtaženým kmenem *slovo* spojena jest; srov. rus. kličanin (k. křik), polčanin (k. pluk), ljudjanin (k. lid) a j. Ve praktickém ohledu pokládáme za bezpotřebné, anobrž za nevhodné, odříkati se stvrzené svědectvími šestnáctera století a prostonárodním užíváním formy Slovanín, Slovan, Slovák, Slovenec, slovanský, slovenský, a pouze z osoblivého vkusu sáhati po přespolné, méně správné Slav, slavský, jakoby přesnější a čestnější. Jméno Slovanův zajisté i v této své domácí způsobě vykazuje se býti dosti staré, zvučné, důstojné a velecenné, buďže sobě je kdo vykládá na slovo, nebo na slávu, nebo naposledy na neznámou krajinu, čehož svoboda podlé míry známosti jazykův a skladu jmen každému zpytateli pustiti se musí. Opravdová národu čest a blaženost na jiných podstatnějších věcech ustanoviti se musí, nežli na případném zvuku jeho jména, při jehož užívání byť sebe krásnější bylo, na původ a význam jeho obyčejně

[76]) Šalavy povstalo ze Salavy, jako nynější Šlovany, Šerby v Litvě ze Slovany, Serby. Dusburg [př. 1326] psal „Octava (terra Pruschiae) Scalovia in qua Scalovitae.“ K čemuž Praetorius poznamenal: Schalavo idem est, quod insulanus. Chronus enim ibidem locorum multas efficit insulas et peninsulas. Hartknoch to přijímá za pravé. *Dusburg* Chronica Prussiae, ed. *Hartknoch*. Jenae 1679. 4°. p. 72. 74. U pozdějších Němcův slove kraj ten Schalauen, o jehož položení viz *Voigt* Gesch. Preuss. I. 508—510. srov. 69.

[77]) Pol. żuława (Werder, Flussinsel, Hügel). żuławianin (obyvatel) jest pozdější přiosobení litv. sallava.

z tisíců krajanův sotvy jeden nebo druhý sobě kdy pomyslí. V historickém ohledu byloby důležitější, nežli toto slídění kořene a významu, určení prvotní zeměpisné rozsáhlosti jména Slované čili vyznačení hranic a větve kmene srbského, kteráž jím nejprvé od jiných se rozeznávala. Ptolemaeus jménem Stlavani čili Suoveni vyznačuje, jak se zdá, severovýchodní rozsochu kmene srbského. Sídla této nejpodobněji vykázati se mohou od hořejší Dviny až k jezeru Ilmenskému a odtud dále na východ, t. v částce gub. Pskovské, Novohradské, Tverské a Smolenské. Ale poněvadž postupování Slovanů v prvotní době šlo od jihu k severu, nikoli naopak, mám za to, že někdy v předhistorickém věku větev slovanská přebývala jižněji, t. asi na rozhraní gub. Minské, Mohylevské a Volynské, kdež podnes místní jména, jako Slovanské jezero, Slovečna řeka, Slovjansk č. Slovinsk město, Slovjany, Slovun vesnice atd., nejhustěji se nacházejí (§. 28. č. 2.). V pozdější době jednotliví národové, zvláštního jména Slovanův užívající, byli Slovené okolo jezera Ilmenského až do 12ho stol. (potomně Rusi nazvaní), Slovené v Moesii až do 10ho stol. (potomně Bulharové), Slovenci ve Štyrsku a Korutansku, a Slováci v horních Uhřích, kteřížto oba poslední starobylé tyto své názvy až do dneška zachovali. Jestliže podlé svědectví Prokopia, ujišťujícího, že ve prastaré době Slovanům a Antům jedno jméno bylo obecné, t. Srbové, a podlé jiných historických návěští někdy panování názvu Srbův mnohem bylo rozšířenější, než Slovanův v prodlení času stal se toho zrovna opak; jméno zajisté Srbův víc a víc se stenčilo, naproti Slovanův zrostlo vzhůru, až naposledy v písmě i obchodu toto poslední stalo se všeobecným příjmím celého kmene. S jedné strany pojevení se znamenité, vlastně tímto jménem vyznačené větve Slovanův na Dunaji, v Moesii, Pannonii a Norikum, slovutné od ní dokázané činy vojenské a jiné příznivé okolnosti, s jiné pak strany rozdrobení a rozlezení se Srbův, zatemnění prvotního významu jména jejich a jiné nahodilé překážky proklestili jménu Slovanův na rozbitinách názvu Srbův cestu k samovládě. Nic tu není neobyčejného, nic nepřirozeného; se jmény mnohých jiných kmenův rovně tak se dálo. V toku 9ho a 10ho stol., v čas

záhubných válek Němcův proti Vindům, zajímání do těžké poroby a prodávání do ciziny nešťastných lidí slovanských, obráceno od cizojazyčníků vlastní národu toho jméno v obecné' s vedlejším významem otroka čili raba. Tudy pošlo ags. a dněm. slave, holl. slaef, šved. slaf, fran. esclave, span. esclavo, vlas. schiavo. [78]) V týž způsob, jak se zdá, přetvořeno i jméno Srb v ags. syrf (mancipium), Vlk ve stněm. wutschke, wutzker a j. Jest to odvěčný los utištěných národův, že mocnější jejich podmanitelé, nešetříce svobody a samostatnosti cizích osob, nad to méně šetří čestnosti a čistoty jejich jmen. Již u dřevních Řekův jména Heloti, Kares, Davus, Geta, Skythes, Skythaena, Thratta (t. Thrakyně) a j. s vedlejším významem poddanství, služebnosti a otroctví se užívala (§. 6. č. 10); středověká historie Evropy více podobných příkladův nám poskýtá, při nichž zde zastavovati se zbytečné jest. [79])

§. 26. Roztřídění národův slovanských.

Rozvržení mnohočetných národův slovanských na jisté třídy a pořadí může se osnovati na základech buď genealogických, t. na rodové příbuznosti jednotných větví, buď politických, t. na přebývání jejich v jedné vlasti a pod touž zemskou vládou, buď naposledy jazykoslovných, t. na rozdílu anebo příbuzenství jejich nářečí. Rozřadění jednotlivých větví podlé rodové příbuznosti čili posloupného jejich odštěpování se od společného kmene, jakož v každé historii vůbec, tak jmeno-

---

[78]) Kde a kdy to ponejprvé se stalo, ještě není s jistotou vyšetřeno. Zdaliž u Const. Porph. a jiných jemu souvěkých Řekův slůvko *Σκλάβος*, *σκλαβόννειν*, *σκλαβοῦν*, znamená tolik co Slovan, poslovaniti, čili otrok, otročiti, spor jest. *Const. Porph.* De Themat. p. 25. *Stritter* II. 78. 101. K víře podobněji jest, že to skřivení jména v Němcích, u duchovníkův německých se začalo. U Dithmara (III. p. 56) již čte se výraz: divisa sunt miserabiliter, sclavonicae ritu familiae, quae accusata venundando dispergitur. Srov. *Du Cange* Gloss. med. graecit. s. h. v. *Téh.* Gloss. med. latinit. s. h. v. *Jordan* Orig. slav. IV. p. 101—102. Že hanebný obchod se zajatými Slovany od Němcův ve středním věku skrze Židy až do východních zemí provozován byl, z historie víme.

[79]) V blaženější době Slovanstva bylof ovšem i se jmény jejich jinak: nahoře jsme viděli, že Anta dřevním Germanům znamenalo obra, velikána, hrdinu, vítěze (č. 7. tohoto §.), níže pak shledáme, že Velet týmže Germanům, Milčin pak Litvanům a Lotyšům totéž vyznamenávalo (§. 44. č. 2—5. 10).

vitě ve slovanské nemůže důvodně provedeno býti, protože počátkové jednotlivých národův do časův hustou tmou pokrytých padají, a mimo to pozdější smíšení se různorodých čeledí, při nedostatku písemných památek jazyka jejich, všeliké na pouhé shodě jmen založené domysly pochybné činí. Tak nalezáme ve průběhu okresu tohoto slovanské národy, jenž stejného užívají jména, v rozdílných, tytýž dosti vzdálených krajinách, np. Polany na Visle a Dněpru, Slovany na Ilmenu, pod Tatrami, v Moesii, Goratanu, Bodrice za Odrou, na hořejší Tise a dolním Dunaji, Chrvaty v Haliči, v Krkonoších, Němcích, Goratanu a Dalmatii, Drevjany v Rusích a na Labi, Dúdleby v Rusích, Čechách, Pannonii, Dregoviče v Rusích, Macedonii atd., o nichž, dle stejnosti jmen, že stejného rodu býti mohli, domýšleti se můžeme; že skutečně byli, při nedostatku historických svědectví a jazykových památek tvrditi nemůžeme, ježto vždy možné jest, že mnohá z těchto jmen, jsouce místní, jako np. Drevjané (Sylvani), Polané (Campani), Chorvati (Montani) a j. jen náhodou se srovnávají. Rozdělení národův slovanských v ohledu politickém, podlé států od nich založených, ačkoli teprvé v druhé půli tohoto okresu možné, se strany praktické mnohem větší výhodu do sebe má, zvláště šetří-li se při tom rovnouž měrou rozdílův, jež nás jazykozpyt poznati učí. Vědomo, že zasloužilý náš mluvozpytec Dobrovský v učených svých spisích [1]) ponejprvé podal nám důvodné roztřídění nářečí slovanských, kteréž, jsouc založeno na podstatě věci, obzvláštním grammatickém skladu jednoho každého z nich a vzájemném poměru jejich, nejen teď potřebám našim dosti činí, ale i budoucně, po lepším některých nářečí a podnářečí vyšetření, s malou proměnou, s některých za dělidlo užívaných příznakův přičiněním nebo odčiněním, vždy s pravdou ostojí. Pravda sice jest, že tato nářeční soustava na tom

---

[1]) *Dobrovský* Slovanka Th. I. S. 159—195. *Téh.* Lehrgeb. d. böhm. Spr. 1809. p. V. *Téh.* Gesch. der böhm. Spr. u. Lit. 1818. S. 30—33. *Téh.* Instit. lingu. slav. III—IV. Již dříve Dobrovského roztřídení přijali *Durich* Bibl. Slav. p. 265—271. *Adelung* Mithrid. II. 610. Námitky od některých stran proti němu učiněné týkají se jen některých od Dobr. zvolených příznakův; věc sama, t. ustanovený rozdíl a poměr nářečí, jimi se nevyvracuje.

stavu jazyka našeho, jakýž jej v novější době býti spatřujeme, se zakládá; a však pilnější původu a starobylosti jazyka našeho skoumání potvrzuje, že jak dalece v nejdávnější době historie na jazyk náš jakéž takéž světýlko prostírá, již i dnešních rozdílův mluvy v něm stávalo, třebas snad některá méně známá nářečí v projití času docela vyhynula anebo s ostatními se slila, jiná pak v povaze své načitě se proměnila. Podlé soustavy Dobrovského dělí se Slované ohledem na jazyk ve dvě hlavní rozsochy čili půle, jež původce jmenoval pořadí (ordo) jihovýchodní a západní. Ku prvnímu pořadí přináležejí tři hlavní větve slovanské, činící zvláštní oddíly, t. ruská, bulharská a illyrská. Z těchto dvě skládají se z několika jednotlivých národův, svého zvláštního nářečí užívajících; a sice ruská z Velkorusův čili Moskvanův, Malorusův, Bělorusův a Novohradčanův, illyrská ze Srbův zadunajských, Chorvatův a vindických Slovencův, k nimž i Krajinci přináležejí. V Bulhařích jen potahmo na čas dvoje nářečí rozeznati se musí, staroslovanské čili církevní (cyrillské, starobulharské) a nynější bulharské (novobulharské). Ke druhému pořadí přičítají se národové tito: Lechové čili Poláci s Kašuby, Čechové s Moravany, Slováci, Srbové zalabští, dle nářečí na dvé, Horno- i Dolnolužičany, rozdělení. Majíce úmysl použiti rozvržení národův slovanských, jenžby k zaměřenému cíli našemu, t. ku pořádnému vyčítání a přehlednému sestavení podrobných zpráv o staroslovanských národech, co nejlépe sloužiti mohlo, nikoli pak zanášeti se prázdným slíděním pokrevnosti a rodové posloupnosti všech jednotlivých, ve staré naší historii zpomínaných větví, mínime, že v ohledu tom následujícím rozřaděním, na základech politických i jazykoslovných zároveň osnovaném potřebám našim nejpříhodněji vyhověno bude.

I. Pořadí jihovýchodní.

1. Oddíl ruský.
2. Oddíl bulharský.
3. Oddíl illyrský.
   a) Srbové zadunajští. b) Chorvatí. c) Slované korutanští čili vindičtí, jinak Slovenci.

II. Pořadí západní.

1. Oddíl lešký.
   Lechové čili Poláci, Slezáci, Pomořané.
2. Oddíl československý.
   a) Čechové. b) Moravané. c) Slováci.
3. Oddíl polabský.
   Slované v severní Germanii osedlí; Lutici čili Veleti, Bodrici, Srbové lužičtí, Milčané a j.

O slovanských osadách v Maloasii v §. 30. č. 6., v Batavii a Britannii v §. 44. č. 5, o jiných jinde na příhodném místě jednáno bude.

ČLÁNEK II.

O SLOVANECH RUSKÝCH.

§. 27. Přehled dějin Slovanův ruských.

1. Hranice a rozdíly obyvatelstva.

Jménem Slovanův ruských zahrnujeme zde všecky onyno větve a ratolesti kmene slovanského, jenž po založení ruské samovlády, ve druhé polovici 9ho stol., v nedlouhém prodlení času jedna po druhé k nově vzniklému tomu státu přivtěleny byly, a utrativše svá původní, domácí jména, toto z ciziny k nim přibylé příjmí svých panovníkův sobě zosobili, kteréž jim až podnes zůstalo. Neníť nás sice tajno, že národové slovanští, obývající v nesmírném tom prostranství pozdější ruské říše, pokrevností a nářečím svým jedni ode druhých načitě se dělili, rodinami svými takořka obraz celého Slovanstva skládajíce: a však roztřídění jich podlé původu a posloupnosti kmenové jak samo v sobě, pro nedostatek rázných udání, přenesnadné, tak též nadto ku přítomnému cíli našemu méně potřebné jest. Zúmyslně tedy jemu se vyhýbáme, rádi jeho nicméně každému propouštějíce, kdokoli, jsa jinými ohledy, nežli naši byli, povozován, jiné zahrnutých zde v jeden obor slovanských národův rozřadění sobě oblíbí. [1]) —

---

[1]) Přehled pramenův a literatury staré historie ruské viz v *Schlözerové* Nestoru I. Einleit. 1—119, *Karamzina* Istor. gosud. ross. I. xxvii—xxxv., *J. G. Buhle* Vers. e. krit. Literat. d. russ. Gesch. Bd. I. Moskau 1810. 8°. (dílo nedovršené). Srov. též *A. Smirdin* Rospis ross. knigam. S. P. 1828. 8°. str. 177—224. (V. Istor. ross.) *Köppen* Spisok rusk. pamjatn. M. 1822. 8°. *Evgenij* Slovar' rusk pisat. duch. čina. M. 1827. 8°. 2. č. — Ze dřevních letopisův domácích vydání: Ljetopis' Nestorova, po *Kenigsberskomu* spisku [858—1203]. S. P. 1767. 4°. Ljet. ruskaja, po *Nikonovu* spisku [862—1534]. S. P. 1767—1792. 4°. 8. č. *Garstvennyj* ljetopisec [1114—1492].

Pravili jsme, že prostranství od těchto ruských Slovanů ve vyměřené době, t. od 6ho do 10ho stol., zaujaté bylo nesmírné; nadběžný přehled hranic a končin jejich tehdejších sídel o tom každého přesvědčí. Tyto zajisté vybíhaly na sever až za jezero Ilmenské, blízko břehův jezera Ladožského, odtud se klonily na východ poříčím Tverce až k Volze, odtud západní stranou řeky Moskvy až k Oce, odtud jižně ku pramenům Donu a po Donu až do stoku jeho se Sosnou, odtud dle pramenův Oskolu k Donci a dle ř. Uhle (Ugol', n. Erel, Orel) až k Dněpru, odtud přes roviny podněprovské až k ústí Bohu; na jihu přes pomoří pontické k ústí Dunaje, a dále k západu severní stranou Dunaje až ke vtoku Seretu, odtud severozápadně k východnímu výsadku Tater, z něhož řeka Milkova se pramení, odtud na sever podlé Tater až za řeku Dunajec, odtud rozhraním Visly a Buhu, asi korytem dolejšího Vepře, až ke vtoku Nurka, odtud na východ, vedlé sídel Jatvězův, přes hořejší Narev, Hrodno, Vilensko a Vilkomirsko k západní Dvině asi u vtoku Drujky, odtud

---

S. P. 1772. 4°. Ljetopisec *Archangelogorodskij* [852—1598]. Mosk. 1781. 4°. Ljetopisec *Novgorodskij* I. [1017—1353]. Mosk. 1781. 1819. 4°. Ljet. služjaščaja *prodolž. Nestorov ljetop.* [1206—1537]. Mosk. 1784 4°. Ljetopisec *Novgorodskij* II. [946—1441] v Prodolženii drevnej rossijskoj vivliothiki. S. P. 1786. 8°. 2. č. Ljetopisec ruskij ili *Vremjannik* [862—1681]. Mosk. 1790. 4°. 2. č. Ruskij *Vremjannik*. Mosk. 1820. 8°. *Dvinskoj* ljetopisec, v 18. č. Drevn. ross. vivl. Mosk. 1791. 8°. Ljetopisec ruskij (od Lehrberga a Sjögrena jmenovaný *Suzdalskij*) [862—1584] izd. *Lwow*. S. P. 1792 8° 5. č. Ljetop. ruskaja s *Voskresenskago* spiska [854—1347] S. P. 1793—1794. 4°. 2. č. Ljetop. ross. po spisku *Sofijskomu* Velikago Novagrada [852—1424]. S. P. 1795. 4°. *Schlözer's* Nestor [852—980] Gött. 1802—1809, 8°. 5. č. *J. Müller* (u. *J. Dobrovský*) Altruss. Gesch. nach Nestor [852—988] Berlin 1812. 8°. *Sofijskij Vremennik* [852—1553], izd. *Strojev*. Mosk. 1820—21. 4°. 2. č. Ruskaja ljetop. po spisku mnicha *Lavrentia* (jinak *Puškinská*, *Suzdalská*) [852—1019], izd. *Timkovskij*. M. 1824. 4°. Letopisec Litevský i Ruský [1097—1537] vyd. *Danilovič*. Vilna 1827 8°. Letopis Kyjevský, Volynský a Pskovský teprvé se vydati má. Srov. *Sopikov* Opyt. ross. bibliogr. III. 361—365. *Kalajdovič* Opyt o posadn. Novgorod. M. 1821. 4°. 56—58. *Golebiowski* O dziejopisach polskich. Warsz. 1826. 8°. 158—70. — Hlavní sbírky listin: Sobran. gosud. gramot. izd gos. kanc. Gr. *N P. Rumjancov*. M. 1813—1827. F. 4. č Sbornik *Muchanova* Mosk. 1836. 4°. — Z byzantinských dějepisců výtahy v *Stritter* Memor. populor. II. Russica p. 937—1044. Z východních od *Frähna* 1824, *Hammera* 1827, *Charmoy* 1834. Srov. výš §. 3. II. A. č. 4. — Novější dějepisci: *V. Tatiščev* Istor. ross. Mosk. 1768—1784 4°. 4. č. *J. Ewers* Gesch d. Russ. Bd. I. Dorpat 1816 8°. *N. Karamzin* Istor. gosud. ross. S. P. 1818—1829 8° 12. č. *N. Polevoj* Istor. rusk. naroda. M 1829. sld. 8°. a j.

Dvinou k západu a Evstou k severu přes čudské jezero, vedlé sídel Čudův až k vytčenému rozhraní Čudův i Slovanův mezi Ilmenským a Ladožským jezerem. Při vyměření tomto severovýchodních hranic Slovanstva ruského položeny za základ pozdější zprávy o národech v těch stranách na konci 9ho a v průběhu 10ho stol. bytujících, ačkoli dosti podobné jest, že někdy, před velikým stěhováním Slovanův do Moesie atd. a vysutím se uralských Čudův na západ, sídla a končiny Antův v té straně dále k severovýchodu se prostíraly. V tomto oboru zemí byli čelnější národové slovanští na konci tohoto okresu, t. asi 859—949, starších zajisté zpráv nám nestává, následujícím pořádem rozsazeni. Nejseverněji ze všech sídlili vlastně tak řečení Slované, na březích jezera Ilmenského, jejichž hlavní město Novohrad; jižněji pod nimi, v nynějších guberniich Pskovské, Tverské, Vitebské a Smolenské, na hořejší Dvině, Volze a Dněpru, Kriviči, jichžto města Izborsk, Polock, Smolensk; oddíl těchto Krivičův, žijící na Dvině, kdež řeka Polota do ní vpadá, prozván byl místním jménem Poločané; v Minském a Vitebském, mezi Pripetí a západní Dvinou, meškali Dregoviči; vedlé těchto, na březích Sože, v gubernii Mohylevské, Radimiči, a nejdále na východ, na Oce, Žizdře i Uhře, v guberniich Kalužské, Tulské i Orlovské, Vjatiči; na řece Buhu obývali vlastně tak řečení Srbové, později dle téže řeky nazvaní Bužané; od nich na východ Velynjané č. Volynjané; jižněji od Buhu k Tatrám, v nynější východní Haliči, sousedili s nimi Bélochorvati; od obou na východ mezi Buhem a Styrem, bytovali Duljebi a vedle těchto dále na východ, v gubernii Volynské, Drevljané, jejichž města Korosten, Turov i Ovruč (Vručij); roviny od západu ke Dněpru přiležící, v gubernii Kyjevské, zaujímali Poljané, jejichž stolice Kyjev; s protivné pak strany, po řekách Desně, Semi, Sule, rozkládali se Sjeverané, jichžto města Ljubeč i Černigov; nejjižněji po Dněstru a Prutu až do samého černého moře rozprostírali se Uliči a Tiverci, majíce mnoho měst a hradů ve své vlasti. Mezi těmito, z Nestora a jiných letopisců podlé sídel svých lépe známými větvemi kmene slovanského přebývaly mnohé jiné menší a v historii více ukryté odnože, vy-

značené rozličnými místnými a čeledními, dílem prastarými a za Nestorova věku již zašlými, dílem též novějšími jmény, z nichž nad jiné pamatnější jsou Smoljané, Lučané, Turovci, Suselci, Narevjané, Djedoši, Kolpjané, Svirjané, Žitiči, Stadiči, Sebirci č. Sabirci, Obradiči, Bulerci, Zaprozi, Netoliči (č. Svjetiliči?), Turičané, Kasoriči č. Kazeroči, Lutiči, Tanevci, Pružané, Žeravci, Lukomljané, Porosjané, Nizovci, Brodnici a j. (Viz §. 28 č. 2—14.) V končinách Slovanův bytovali národové různokmenní, jichž aspoň jména tuto připomenuta buďte. Na západu sousedili se Slovany drobné národky litevské, rozhoštěné na pomoří baltickém, v podkrají dolejšího Njemna, Vindavy a západní Dviny, a sice, mimo již v prvním okresu vytčené Prusy, Goljady a Sudeny (§. 19. č. 5.), národ jmenovaný vlastně Litva na Njemnu, Žmudíni ve Žmudi, Kors' čili Kuršané (Korsáci) v západních Kuronech, Zimgola (Zimjejola) v Semigalu čili ve východních Kuronech, Letgola t. Lotyši v Letech a poledních Livonech. U prostřed mezi Litvany a Slovany, v potomním Podleší stanovali ostatkové loupeživých Sarmatův, Jatvězi (§. 16. č. 7.). Na severu rozprostírali se mnohočetní národové čudští: Liv' čili Livonci v severních Livonech; vlastně tak řečení Čudi v Estonech a na východ k Ladožskému jezeru, jejichž oddílové Liudi, Torma (= Deremela?), Narova, přísedící řece Narvě a j.; Jam' č. Jem' v Čuchonsku a Závoločí (t. Zálesí); Ves na Bělozeře, s městem Bělozerskem; Merja okolo Rostova a na jezeře Kleščině, s městem Rostovem; Muroma u stoku řek Volhy a Oky, s městem Muromem; Meščera, Mordva, Čeremisa jihovýchodně od Mery; Perm' v gubernii téhož jména; Jugra, čili nynější berezovští Ostjáci na Obi a Sosvě;[2]) Pečora na řece Pečoře, předkové nynějších Zyrjan, a j. Krajiny na východu s obojí strany dolejšího Donu, mezi Donem a Volhou, a dále za Volhou od chvaliského moře až k velikému pohoří uralskému, zaujímali v rozličných dobách rozliční stěhovaví a loupeživí národové kmene buďto uralsko-

[2]) Velmi podobné jest, že Jugriči ve dřevní době přebývali též na řece Jugu, se západní strany Uralu. Srov. *Sjögren* Wann war Zavoločje russisch? v Mém. de l'Acad. VI. Sér. T. I. Livr. 6. p. 526. Již Tatiščev to za pravé přijal, než Lehrberg a Karamzin zapírali.

čudského, jmenovitě Avarové, Bulhaři, Kozaři, Uhři č. Maďaři a j., buďto tureckého, jmenovitě Pečenězi č. Pečenci, Plavci čili Kumani (jinak Uzi), Turkmani a j., jedni druhé ze sídel jejich vyhánějíce a jednak do končin Slovanstva, jednak do zeslabléko císařství Byzantského neustále vpády a nájezdy činíce.

2. Nejstarší děje.

V tomto tak velikém a rozsáhlém prostranství, a v takovém rozličných, menších i větších, zvedenějších i divočejších kmenův a národův sousedství bytovali na počátku 6ho stol. Slované severní, od souvěkých spisovatelův řeckých a latinských vůbec jmény Vinidův, Slovanův i Antův vyznačováni. Sídla těchto Slovanův měl na zřeteli Jornandes, dokládaje, že za Tatrami Dacii obíhajícími, po jejich levé k severu obrácené straně, přes nesmírné prostranství (per immensa spatia) lidnatý kmen Vinidův (Vinidarum natio populosa) se rozsadil; [3]) tolikéž Prokopius, připomínaje, že za národy na maeotském a pontickém přímoří kočujícími (Uturgury a j.) další krajiny na půlnoc nesčíslní národové Antův (ἔϑνη τὰ Ἀντῶν ἄμετρα) zaujímají. [4]) A předce na vzdor tomuto velikému rozšíření, této náramné lidnatosti, anobrž i blízkosti severních těchto Slovanův ke hranicem tehdejšího řeckého císařství o domácích jejich příbězích a dějích na počátku tohoto okresu ještě vždy téměř tak málo zpráv máme, jako na konci předešlého. Příčiny této mlčelivosti tehdejšího dějepisu o kmenu tak znamenitém, mohutném a silném již nahoře (§. 25. č. 3.) jsme obšírně vyložili. Že onino mnohočetní plukové slovanští, kteříž hned po vyvrácení hunské říše na dolejším Dunaji, v Dacii a na západním přímoří Pontu se projevili, a uvázavše se v tyto krajiny, neustále odtud vpády do řeckého císařství činili, vlastně z těchto severovýchodních zemí, z podkrají hořejšího Dněpru a Donu, až i Volhy, vystoupili, z přemnohých jasných důkladův, kteréž níželi na svém místě pořádně přednesene (§. 30. č. 7.), za velice podobné, nerci-li jisté, poklá-

[3]) *Jornand.* Get. c. 5.
[4]) *Procop* B. G. I. IV. c. 4 p. 573. *Schlözer* N. G. 356.

dati lze. Které však byly příčiny, jenž Slovany, otcovské své země tak velice milovné, donutily opustiti svá dřevní sídla a odhodlati se k nebezpečnému losu stěhování do daleké ciziny, ne bez podniknutí krutých bojův s národy jinokmenými, o tom více rozumně domýšleti se, nežli co za jisté a pravé vydávati můžeme. Mimo nadobyčejnou lidnatost kmene slovanského, větší snad, než ji tehdejší plodistvost země, ještě na mnoze od pralesův nevyladované, pohodlně živiti mohla, a mimo svodný příklad jiných sousedních národův německého i uralského kmene, v rozkošném jihu štěstí i bohatství hledajících, donutil některé severovýchodní odnože Slovanův ke stěhování tomu, jak se zdá, i nátisk Uralcův, jmenovitě Avarův, Bulharův, Kozarův, Uhrův, a j., tu dobu valně k jihozápadu šířiti se a blízké národy ukrutnými válkami i nesnesnými daněmi stíhati počínajících. Opravdu historie oněch časův, kdykoli nám něco o domácích příhodách těchto severních Slovanův připomíná, téměř nic jiného zvěstovati neumí, leč pohromy na ně s této strany se valící. O tlačenici národův, kteráž dle vší podobnosti neprostředně po smrti Attilově na hořejší Volze nastoupila, nikde sice ničeho dočísti se nelze; než o vpádech Slovanův do končin Byzantského císařství, kteříž po zjevení se Antův na Pontu tudíž se začali, dosti hojné zmínky u letopisců Carhradských se nám zachovaly. Řečeno jest nahoře, že dotčení letopisci mezi Slovany na dolním Dunaji až ke Dněstru a bratry jejich Anty ode Dněstru dále k severu rozdíl činí. Podlé našeho rozvržení dějiny těchto Antův ovšem do tohoto článku přináležejí; zatím ale pro společnost jejich podnikání se Slovany vlastně tak řečenými místnější vpádův jejich do Řecka vypravování ke článku o Slovanech bulharských odkládáme, zde o nich jen nadběžně zmínice. Po nastoupení vlády císaře Justiniana (527) neminul prý žádný rok, by Hunové (t. Bulhaři a j.), Slované a Antové nebyli krajiny řeckého císařství plenili. Hned prvního léta panování dotčeného císaře porazil Germanus, synovec jeho, vpadlé Anty ve Thracii. Nicméně zajížděliť oni vždy znova přes Dunaj, jehož udatný Chilbud mocně proti nim hájil [531—534], až konečně, pustiv se do země podunaj-

ských Slovanův, tam se svými zahynul. Okolo toho času [537] připomínají letopisci byzantičtí něco, ač příliš krátce, o vzniklých mezi Slovany a Anty různicích a pošlých z toho domácích vojnách, při kteréžto příležitosti o některých důležitých právech a zvycích Staroslovanův jakoby mimochodem se dovídáme z rozpravy o cvičném jinochovi antickém, na osobu zabitého Chilbuda chytře hrajícím. Léta 546 vypravil císař Justinian k Antům poselství, připovídaje jim odevzdati v držení staré, od Trajana vystavěné město Turris s okolím na severním břehu Dunaje (nejpodobněji Turna u vtoku Aluty), jestliby s ním ve smlouvu vstoupiti a hranic císařství proti vpádům Hunův (t. Bulharův a j.) hájiti chtěli. Smlouva tato, jak se zdá, nebyla zavřína; však nicméně Anty ve vojenské službě císařův řeckých, jakož něco dříve, tak ještě i později nalezáme v Italii a v Asii. Již l. 537 vedli řečtí vůdcové Martin a Valerian posilku proti Gothům do Italie záležející ze 1600 jízdných Hunův, Slovanův a Antův, v Zadunají k tomu najatých; po desíti pak letech [547] hájilo tři sta Antův, pod náčelnictvím řeckého vůdce Tulliana, udatně a s prospěchem přesmykův Lukanských v téže Italii proti Gothům. [5]) Něco později [l. 554 a 555,] byli dva přeudatní a cviční muži z rodu Antův, Vsebrd a Dobrohost, vůdcové vojstva a loďstva řeckého proti Peršanům. Dobrohost jmenovitě spravoval loďstvo na Pontu. [6]) Pod správou těchto Antův nalezali se nepochybně i pomocní plukové slovanští, jakž zpráva o Slovanovi Svaruně dosvědčuje. [7]) Jméno Antův slynulo v první polovici 6ho stol. na celém Černomoří; udatnost a cvičnost jejich zjednala jim takovou slávu, že je něměčtí národové jménem obrův (anta) vyznačovali (§. 25. č. 7.), a souvěcí dějepisci nejináče než s podivením o jejich síle a zmužilosti připomínají. [8]) I neníť tedy divu, že je císařové řečtí rádi do

---

[5]) Doklady z pramenů viz u *Strittera* II. 25—32. *Schlözer* N. G. 347—352.

[6]) *Agathias* ed. *Niebuhr* l. III. c. 6. p. 150. c. 21. p. 186.

[7]) *Agathias* l. IV. p. 129. ed. Paris. *Stritter* II. 33. *Schlözer* N. G. 359.

[8]) „Peritia pugnandi in salebris angustiisque cunctos antecellunt hi barbari.“ *Procop.* B. G. l. III. c. 22. p. 523. *Stritter* II. 32. *Schlözer* N. G. 352. „Antes, qui sunt eorum (Vinidarum) fortissimi.“ *Jornand.* Get. c. 5.

své vojenské služby najímali. Tato veliká sláva Antův přišla poněkud k zatemnění po vypaření se hnusných, převrhlých a ukrutných Avarův na Černomoří, o čemž již jednati musíme.

3.

Avarové, národ mezi Uralci nejošemetnější a v historii staroslovanské nejzlopověstnější, dlouho na východu Volhy v poddanosti chana tureckého podruhovavše, po jednou nalezli způsob vymoci se z tohoto jha; načež l. 557 přes Volhu na západ přešli, kdež nejprvé [558] porazili a podrobili sobě jednoplemence své Sabiry, potom Uturgury, což vidouce Kuturgurové dobrovolně jim se poddali. Sousedivše tu, na pontickém přímoři mezi oustím Dněpru a Donu, se slovanskými Anty, za nimi na severu obývajícími, nemohli propustiti pohodlné příležitosti k loupeživým vpádům do žirné vlasti slovanské. Dějepisci vypravují, že vlastně jeden z knížat Kuturgurův k tomu je namluvil čili raději jim k vykonání toho, po čemž duše jejich dychtila, cestu poukázal. Náčelníci Antův, vidouce hrozící sobě nebezpečenství, umínili návalu tomu brannou rukou se zepříti, ale válečné štěstí nebylo po jejich straně; vítězní Avarové poplenili i vydrancovali jejich zemi. Když pak tito, nemajíce na tom dosti, novými nepřátelskými vpády touž zemi znepokojovati nepřestali, usmyslili sobě Antové vypraviti k nim poselství, k čemuž Mezamir, Idarizův syn a Cjelihostův bratr [9]), zvolen byl, jemuž spolu poručeno bylo, aby o vyměnění zajatých s nimi jednal. Mezamir, muž výmluvný a chlubný, přijda k Avarům, příliš prý pyšně a směle, způsobem vyslancovi nepříslušným, k nim mluvil. Tím pobídnutý zlorádce Kotragej nabádal chana, ovšem k vykonání podobných, úmyslům jeho lahodících rad vždy ochotného, aby tohoto muže, jakožto nejmohutnějšího mezi Anty, a mohoucího s lidem svým všem nepřátelům na odpor se postaviti, se světa sklidil, potom že bez ostýchání a dle líbosti nepřátelskou zemi pleniti bude moci. Avarové, přijavše tu radu a za nic

---

[9]) *Μεζάμηρος*, *'Ιδαριζίος*, *Κελάγαστος* u Menandra. Druhého jména slovanský ráz a zvuk uhodnouti neumím. Východ *-ιζίος* jest snad otečná forma -ic, rus. -ič. Mezamir m. Nezamir.

váživše šetrnost vyslancům povinnou, bez bázně pomsty zavraždili Mezamira. Od té doby svobodněji a šířeji počali hubiti krajiny Antův, zajaté a loupež z nich u velikém počtu odhánějíce. [10]) Vše to stalo se mezi l. 559 a 561. Opírajíce se na pravý smysl slov v Menandrově svědectví zavřených, v němž toliko o plenění země Antův, nikoli o stálém jí podmanění řeč jest, a majíce zření ku pozdějším událostem, k Avarův odtamtud se vystěhování a Antův svobodné sobě počínání, [11]) máme za to, že toto ujištění Antův bylo předně jen částečné, t. vztahující se pouze na Slovany na poledním Dněpru a odtud dále k Donu osedlé, podruhé pak nedlouho trvalé. Byla to bouře a vichřice, zhoubná sice, kteráž ale brzo jinam, do západních krajin, se přehnala. Zdá se, jakoby Avarové mezi jiným i proto tak ouporně na východní Anty byli se obořili, aby pustivše strach na ostatní západní Slovany, tím snáze skrze tyto do středu Evropy, pannonského Podunají, tohoto ráje kočovných a loupeživých kmenův, cestu sobě otevřeli. Nebo bez prodlení spatřujeme je stanoviska svá na Maeotu a Pontu opouštěti a v západní částce dnešních Uher, t. v Před- i Zadunají, k nevýslovné zkáze okolních národův, se rozhostiti [563]. Již l. 563 nalezali se v Uhřích na Dunaji, [12]) kdež stálou stolici loupežnické své říše, na devatero velikých, rovem a náspy ohražených ležení rozdělenou, [13]) zarazivše [567—568], přes dvě stě a padesáte let neslýchané pohromy a bídy na nejedny sousední národy uvalovali. Historie nevypravuje, kterou cestou a jakým způsobem tam se dostali: to však jest na jevě, že tažení jejich šlo buďto skrze přesmyky Bozanské a Rudověžské do Sedmihradska, anebo skrze přesmyky tatranské u Dukly do horních Uher. Z rozličných okolností, jmenovitě odtud, že Slované v Dacii a blízko ústí Dunaje

---

[10]) *Menand.* Exc. de legat. p. 100—101. *Stritter* II. 41—42. *Schlözer* N. G. 356—357.

[11]) Léta 602. *Stritter* II. 69. Srov. l. 590 tamže str. 53, l. 599 str. 68.

[12]) *Evagrius* H. E. l· V. c. 1.

[13]) Ležení takové slove u spisovatelův středověkých hringus. Viz o tom Monachi S. Gallens. Gesta Karoli l. II. c. 1. v *Pertz* Monum. Germ. histor. II. 748. Nejsou-li ohromné onyno hradby na Donci (§. 22. č. 6) okruhy avarské?

osedlí zůstali neodvisli, a teprva z Uher od Avarův, ač vždy s malým prospěchem, podmaňováni bývali, ježto naproti tomu Duljebi mezi Buhem a Styrem v těžkou jejich porobu padli, zavírati lze, že sobě tuto poslední dráhu obrali. O tomto podmanění Duljebův zachoval nám ctihodný náš Nestor předůležitou zprávu, váženou nepochybně z národních pověstí a písní, v tato slova: „Toho času (t. za panování cís. Heraklia) byli i Obři, jenž, vypravivše se na císaře Heraklia, bez mála jeho samého nejali. Tito Obři (t. Avarové), válčíce proti Slovanům, pokořili Duljeby a násilí činili ženám Duljebským. Neboť měl-li kdo z Obřínův někam jeti, nedal zapřáhati koně ni vola, nýbrž rozkázav upřahnouti tři nebo čtyry nebo patery ženy v kolesnici (v teljegu), dal se jimi voziti. [14]) Tak tito mučili Duljeby. Byli zajisté Obři velikého zrostu a pyšné mysli; ale však bůh je potřel, tak že všickni až do posledního zcepeněli [15]). I trváť pořekadlo na Rusi až do tohoto dne: Vyhynuli jako Obři, po nichž nezbývá ni plemene ni dědice. [16]) Z těchto slov dosti patrné jest, že Avarové tito morovou ranou zkázu vzali: nad to pak domýšleti se lze, že to vlastně jen oddíl byl Avarů v Pannonii osedlých, kterýž, snad v čas stěhování se přes Halič, shledav dobrou příležitost podrobiti sobě malou větev Duljebův, s povolením vrchního chana zde se osadil. [17]) Podobné odštěpování se plukův jednotlivých u tehdejších kočovníkův nic nebylo neobyčejného. Času této zběhlosti určiti trudno [18]): Nestor jen zběžně při tom dotýká jména cís. Heraklia, proto snad, že o dřevnějších bojích Avarův

[14]) Podlé Stryjkovského, není-li to klevetáno, téhož ukrutenství dočinili se někdy Rusové na Litvanech, s tím rozdílem, že je zapřahovali do pluhu, jakoby se tomu od Avarův byli naučili. *Karamz.* IV. B. 80. pozn. 114. Podobnou bezbožnost i podnes někdy páší bosenští Turci na Slovankách: u některých severoafrikanských národův ona obyčejná jest.

[15]) O hrozném moru mezi Avary na konci 6ho stol., vypravují letopisy byzantské. Stritter (I. 728) jej klade na l. 599. Tafel (Histor. Thessalon. 47) před l. 597.

[16]) *Nestor* vyd. *Timkovsk.* str. 7. Sof. Vremen. izd. *Strojev* I. 6—7.

[17]) Kdo ví, nejsou-li ohrady a náspy u Magierova v Haliči zůstatky avarského hringu? Srov. §. 22. č. 7.

[18]) *Karamz.* I. 40 vyjadřuje se velmi neurčitě, pravě, že Avaři pokořili Duljeby v 6tém anebo 7mém stol., panujíce v Dacii.

s Řeky známosti neměl. Podlé mého domnění podmanění toto Duljebův zběhlo se v čas vpádu Avarův do Uher l. 563, před pokořením Slovanů v Dacii a na Dunaji osedlých [584] a před vymáháním poddanosti od Slovanův baltických [590]. Mám pak tohoto svého domnění tyto hlavní základy. Jisto jest, že braň a vláda Avarův, již od 563 v Uhřích osedlých a některé okolní národy, mezi nimiž i Slovany v Potisí, sobě podmanivších, mohutné ratolesti Slovanů v Dacii, t. ve dnešní Valachii, Sedmihradsku a Multanech, do l. 581 se nedotkla. Lovreta (Lauritas) a ostatní knížata Slovanův nejen s pohrdáním odmrštili žádost chana, vymáhajícího od nich skrze poselství poddanost a daň, nýbrž i nestydaté, vadivé a nezbedné posly jeho, ovšem nesoudně a proti právu, zabili. Poselství toto zběhlo se brzo po přijití Avarův do Pannonie, jistotně mezi 564—568; nebo když l. 581 chan na pozvání řeckého cís. Tiberia Konstantina, přešed přes Sávu do Illyrikum a Moesie, odtud přes Dunaj, cestou od Řekův jemu připravenou[19]), do vlasti těchto Slovanů vpád učinil, praví se o něm, že příležitosti té se uchopil, aby dlouho pro ono zbití poslův chovanou pomstu nad nimi provedl. [20]) A však i po tomto hrozném zpuštění krajiny jejich a vymáhání od nich daně dotčení Slované zůstávali předce od Avarův neodvisli: neboť již l. 582 placení daně odepřeli, l. 587, 592—601 co národ svobodný, od Řekův za takový považovaný, [21]) s těmito váleli i mířili se, ano v čas vpádu svého do Illyrikum posly Avarův náhodou tam se nalezající zabili, což by jistotně byli neučinili, kdyby se v porobě jejich byli nalezali, aniž potom o nich se čte, žeby konečně od Avarův, nezadlouho od Bulharů v té straně skrocených, byli podrobeni. Mnohem méně výpověď Karamzinovu, žeby Antové na Dněpru a Donu v porobě Avarův byli setrvávali, [22]) za pravou přijíti lze; titoť zajisté, po osazení se

---

[19]) *Karamzin.* I. B. 26. pozn. 56. nenahlíží příčiny, proč Bajan touto stranou proti Slovanům táhnul? Proto mním, že od Řekův k tomu najat byl, na jejich útraty táhnul, a sám o své ujmě přes neprůchodné hory sedmihradské ke Slovanům se prodrati sobě netroufal.

[20]) Cum igitur *a multo tempore* hoc haberet, quod illis objiceret etc. *Menand.* p. 165. *Stritter* II. 48.

[21]) Důkazy viz u *Strittera* II. 49. § 55, 53. §. 60., 55—69. §. 63—82.

[22]) *Karamzin* Istor. gosud. ross. I. 24.

Avarů v Uhřích, požívali předešlého svobodství, jakž patrno z toho, že Řekům proti Avarům pomáhali [602], pročež je vzteklý Bajan skrze vůdce svého Apsicha vyhladiti umínil, ačkoli to opět jen při pouhých slovech a pohrůžkách chvastouna toho zůstalo. [23]) Aniž lze namítati, že Lovreta okolo l. 564 o nepřemoženosti a neodvislosti Slovanův mluví: on zajisté tím jediné bojovný svůj a Řekům i jiným, ovšem i samým Avarům hrozný národ v Dacii a na Dunaji mínil, dobře věda, že jiní slovanští národové, jmenovitě Antové na Dněpru a Donu l. 559—561 od Avarův přemoženi byli. Jestliže ale tito poslední Slované od Avarův nikdy dokonále podrobeni, anobrž před l. 581 ani jen vojnou stíháni nebyli, soudím, že tažení Avarův do Uher šlo přes hořejší Dněster a přesmyky tatranské u Dukly [24]), kdež méně bojovní, na počet nehojní rolničtí Duljebi v tu tak těžkou porobu od nich uvedeni byli. Časné toto podrobení Duljebův poněkud i tím se stvrzuje, že hned po vystoupení Avarů v Uhřích již všudy Slované co služebníci, dělníci a tytýž i spolubojovníci jejich s nimi zároveň se projevují. [25]) Titoť Slované mohli ovšem býti zajatí Antové anebo podmaněné odnože Vinidův již v hunské době v Potisí osedlé; leč já raději za to mám, že hlavní částka tohoto služebného lidstva pocházela z podrobené krajiny nešťastných Duljebův. Vyjmíc ono již nahoře dotčené svědectví o Antech, pomáhajících Řekům proti Avarům [602], nic se potom o dalších jejich dějích po čas květu avarské vlády v Uhřích nečte. I lzeť tedy právem se domýšleti, že jakož ostatní Slované zatatranští, [26]) tak i tito východní Antové a

---

[23]) *Theophylakt* l. VIII c 5. p. 203—205. *Theophan.* p. 239—241. *Stritter* II 69. *Schlözer* N. G. 372. V řeckém textu mylně *Ἀρτῶν* a *Ναυτῶν* místo *Ἀντῶν*.

[24]) Černí Uhři, t. oddíl Maďarův, l. 889 podlé Nestora, též tudyto táhli.

[25]) Okolo l. 568 již Avarové a Slované spolu v Pannonii bytují; l. 592 strojí Avarům loďky na Sávě a Dunaji; l. 592—595 s Avary přes Krajinsko, Korutansko a Štyrsko se šíří atd. První slovanské obyvatelstvo těchto krajinek pošlo nepochybně z Duljebův, jakž to vysvědčuje předně nářečí, srbskému a chorvatskému nejpříbuznější, potom jméno kraje Duljeby č. Dudleby (§. 36. č. 1. 3. §. 42. č. 3) Duljebi, Srbi a Chorvati sousedili někdy za Tatrami rovněž tak, jako potomně v Norikum, Pannonii a Illyrikum.

[26]) *Theophyl.* l. V. c. 2, *Stritter* II. 53—54. *Schlözer* N. G. 363—364. Srov. §. 37.

další sousedé jejich na Berezině, západní Dvině, Ilmenu a hořejší Volze, v celé té době při svobodství svém se zachovali, a že neštěstí to otrocké poroby nad to, co nám Nestor o Duljebích vypravuje, dále v té straně se nevztahovalo. Novější dějepisci vůbec rozsáhlost panství Avarův rádi nad pravdu zveličují, vydávajíce Enži a Volhu za hranice říše jejich, načež jistých důkazů v souvěkých pramenech nestává. Počasné nájezdy Avarův ovšem dosti daleko zasahovaly: stálé však jejich panství bylo jen ve dnešních Uhřích a v Rakousku.

4. Nadvláda Kozarův.

Po klesnutí moci avarské dlouho Slované ruští žili ve svobodství, hledíce svých živností, orby, hospodářství, řemesel a kupeckého obchodu: aspoň pramenové historie středověkové nic nám o válkách jejich s cizími kmeny, nad to méně o nějaké jich od těchto odvislosti, až do začátku 9ho stol. nepřipomínají. Jsouť sledy, k nimž mimo jiné počítáme monety mahomedanských národův 8ho stol., v hojnosti v okolí Novohradu a jinde vydobývané, podlé nichž domýšleti se lze, že staroslovanská města Novhorod, Ljubeč, Černihov, Kyjev a j., zvláště v této době kupeckým obchodem znamenitě zkvetla, a že obchod ten, o němž Nestor připomíná, splavnými řekami od jezera Nevského do Pontu a Řecka pořád svobodný průchod měl. Teprvé asi na konci 8ho stol. zahrozila východním Slovanům nová zhouba od Uralu a Volhy. Kozarové, národ nápodobně Avarům kmene uralskočudského,[27]) bydlevší od 3ho až do 7ho stol. na pomoří chvalinském okolo ústí Volhy, v zemi jmenované Berzilia čili Barzelch, vystoupili ze svých starých sídel [ok. 650] a podmanivše sobě částku Bulharův na Donu pozůstalou i zaplavivše pomalu lidem svým všecky krajiny na Pontu a Maeotu, až i poloostrov taurický [ok. 790—800], obořili se na východní Slovany, a sice nejdříve na Polany Kyjevské, potom pak i na Sjeverany, Vjatiče a Radimiče. I poštěstilo se jim uvesti sobě dotčené ná-

[27]) O Kozarech nejnověji psal *Grigorjev* Obzor polio. istor. Kozar. v Žurn. minist. prosvješč. S. P. 1835. (pojednání mně neznámé).

rody slovanské v mírnou poddanost a poplatnost. Nestor, jediný svědek, u něhož nám památka této události se zachovala, vypravuje o ní v tento způsob: Kyjevští dali svým podmanitelům po meči od dymníku (t. od domu), a kozarští starci v bolestném předcítění zvolali, prý, my budemeť poplatníci těchto lidí, nebo mečové jejich s obou stran ostří jsou, naše pak šavle toliko po jedné.[28]) Patrnoť, že povídka tato plodem jest 10ho nebo 11ho stol., šťastné doby zbraní ruské a pokoření Kozarův. A však podmanitelé nebyli spokojeni samými meči, nýbrž naložili [př. 859] na Slovany i jinou daň, berouce, jak letopisec praví, po veverčí koži od domu.[29]) Poplatek tento byl přiměřený povaze krajin severních, v nichž teplý oděv jest hlavní potřebností každého člověka. Slované, provodíce kupecký obchod se vzdálenými národy a válejíce s Řeky a Římany, jistotně znali cenu stříbra a zlata; než kovové tito tehdáž snad u nich ještě nebyli, co běžná mince, ve všedním a prostonárodním užívání. Zlata a stříbra hledali Kozaři v Asii a Carhradu; v Rusích přestávali na plodinách přírody, jichž každý měl hojnost, a jichžto zbytek Kozaři snadně jinam prodávati anebo zaměňovati mohli.[30]) Času nájezdu kozarského zevrub určiti nelze: Nestor míní dobu o něco dřevnější, nežli jest přibytí Varjahův do Slovan [859; 861], a všecky ostatní okolnosti, np. podmanění od nich Gothův v Tauridě mezi 787—800, stavění pevnosti Sarkel na Donu k hájení hranic říše jejich proti Pečencům [l. 839] atd., nasvědčují tomu, že Kozaři asi v poslední čtvrti 8ho stol. panství své až ke Dněpru a Oce rozšířili, bydlící tu Slovany sobě v poplatnost uvedše.[31]) Ostatně podmanění toto stalo se bez krve prolití: Slované Kyjevští, slyševše žádost Kozarův, po uvážení věci za prospěšné

[28]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 10. Sof. Vrem. izd. *Strojev.* I. 9.

[29]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 12. Sof. Vrem. izd. *Strojev.* I. 12.

[30]) *Schlözer* Nestor III. 64 se táže: Proč Kozaři brali v daň veverčí, a ne medvědí kůže? Načež zavírá, že Slované neměli zbraní k lovení medvědův! — Kozaři brali daň v kožích zvířat obyčejných a v hojnosti se nacházejících; mimo to veverčí kůže k oděvu jim byly potřebnější nežli medvědí. *Karamzin* Istor. I. B. 48 pozn. 89.

[31]) *Karamzin* I. 41 praví, že buďto na konci 7ho aneb v toku 8ho stol., což příliš jest neurčito. Srov. *Thunmann* Unters. üb. östl. Völk 128—129. 132—133.

uznali k zachování míru uvoliti se ku poplatku. Aniž potom jaké patrné důkazy a sledy v domácích letopisech nacházíme, žeby panství Kozarův, podobně jařmu hnusných Avarův, na Slovany zkázu a zboubu bylo uvalilo; ovšem pak odjinud známo jest, že mravové jejich byli mnohem, nežli těchto drancířův, krotší a zvedenější. Panování Kozarů ve Slovanech učinili konec Varjahové, a sice dobrodruzi Askold a Dir v Polanech l. 862, kníže Oleh v Sjeveranech a Radimičech l. 883, a naposledy kníže Svatoslav ve Vjatičech l. 964. [32]) Mimo již dotčenou pevnost Sarkel, jmenovanou rusky Bjelajavježa, [33]) připomeneme zde, že i tak řečené Kajanovo hradiště, blízko Charkova, a jiná, jmenovaná kozarskými, blízko Voroneže, jsou památky jejich někdejších, třebas odjinud nám neznámých měst a hradův. Neméně výrazně dotrvalo jméno cizího toho národu až našich časů ve jmenech mnohých vesnic a osad v rozličných okolích Ruska, buďto po lidu tam zavedeném, anebo z jiných nahodilých příčin, np. Kazarec, Kazarič, Kazariči, Kazarinovo, Kozarovka, Kozary a. j.

5.

Převaha bojovných Avarův a Kozarův na východu uvalila sice některé těžkosti a nesnáze na jednotné národy slovanské, úžeji s nimi sousedící a tudy útokům jejich nad jiné přístupnější; větší však částka Slovanův severních vládě jejich, nad to za krátký čas trvající, nikdy podrobena nebyla. Bouře od jedněch i druhých vzbuzená přehnala se končinami severního Slovanstva, nezasahši do jádra jeho, a žádných podstatných proměn v něm nezpůsobivši. Mnohem důležitější byly události, kteréž nedlouho potom, v polovici 9ho stol., na západu

---

[32]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 13. 15. 35. Sof. Vrem. izd. *Strojev* I. 13. 45. *Karamzin* Istor. gos. ross. I. 117. 126. 172.

[33]) Sarkel čili Bjelajavježa, řec. *ἄσπρον ὁσπίτιον*, kozar. snad Šorekill (v nářečí čuvašském šore-kill podnes znamená tolik co bílý dům), hrad již v 13tém stol. v rumu ležící, stál na Donu, kdež nyní Bjelajeva, blíže kozácké stanice Kačalinské. *Const. Porph.* A. I. c. 42. p. 112. *Potocki* Voyage dans les steppes d'Astrakhan I. 17. *Karamzin* Istor. I. B. 51. pozn. 90. V. pozn. 133. *Klaproth* Tabl. de l'Asie p. 272. *Týž* v Nouv. Journ. Asiat. II. 413. *Frähn* Magaz. für d. Liter. d. Ausl. 1836. N 79. Nepodařilé jest určení polohy v *Lehrberg's* Unters. str. 383 sld.

se zběhly, neboť bezprostředným jejich následkem bylo sjednocení všech Slovanův ruských pod žezlem jediného panovníka, a založení mohutné, až do našich časův dotrvalé samovlády. Původové tohoto konečného změnění dotavadních vztahův tamnějších národův byli, podlé vypravování domácích letopisův, kmene germanského, kolene normanského, čili, jak hned uvidíme, skandinavského, jmenovaní Varjazi čili Rusi. Již nahoře jsme dokázali (§. 18. č. 9), že pomoří baltické a země odtud na východ ležící byly od prastarodávna ode skandinavských dobrodruhův příčinou zbírání kořisti zhusta navštěvovány. Jsou sledy, ačkoli historicky nedosti světlé, že od té doby, co Skandinavci se sarmatskými Alany čili Asy na Maeotu a hořejším Dněpru se pletli, zabíhání jejich do krajin východních, jmenovaných Gardhar (mn. č.), Holmgardhr, Gardhariki, Austrriki, Austrvegr, Ostragard, t. do nynějšího Ruska, a do Řecka (Grikia, Grikkland), ačkoli čas po čase zastavené, předce nikdy cele nepřestalo. Hlavní útok těchto smělých nájezdníkův obrácen byl proti slabým národům litevským, Prušanům, Litvanům, Lotyšům a Kuršínům anebo proti čudským, Ludínům, Jemcům, Čuchoncům a j., jakožto ku baltickému moři nejblíže přisedícím. A však i vnitřek tamnějších zemí a krajin, od mnohočetných a přelidnatých národův slovanských zaujatý, nebyl navštěvování jejich docela prost, ačkoli není průvodné, žeby již tehdáž některé slovanské země pod jejich moc a ruku byly se dostaly. K víře podobné jest, že přicházení Varjahův do Slovan bývalo raději mírné, nežli nepřátelské, a že Slované, co lidé zvedení, krotcí, pokoje milovní a obecných práv a obyčejův národních, zvláště pak pohostinství a propůjčování svobodného průchodu neškodným hostům, nad míru šetrní, dobrodružským výpravám varjažských plukův na Černomoří a do Řecka, prastarou, od Nestora, Konstantina Porphyrogennety a Adama Bremského [34]) vyznačenou cestou po Nevě, Volchovu, Lovoti a Dněpru, až potud se neprotivili, pokud tito, odměnnou šetrností národních práv skrocováni jsouce, domácího po-

---

[34]) *Nestor* izd *Timkovsk.* p. 4. *Const. Porph.* A. I ap. *Stritt.* II. p. 982. *Adam. Brem* Hist. eccl. l. II. c. 13.

koje a svobodství jejich ničímž nepřerušili. Možné, že nejedni slovanští ochotníci těmto Normanům na záletech jejich do krajin východních i sami tovaryšili. Jestliže tedy l. 838 o stížnosti Sveonův čili, jak je Čudi a Slované jmenovali, Rusův čteme, poslaných z Carhradu do Němec k cís. Ludvíkovi, a žádajících volného průchodu do Skandinavie, poněvadž prý obyčejnou cestou přes sever pro zuřivost tamějších národův domů se navrátiti nemohou, [35]) tedy nám to za důkaz sloužiti může, že loupežnictvím Skandinavcův a sáhnutím na svobodství Slovanův dobré srozumění mezi oběma národy tehdáž již zrušeno a hněv i pomsta těchto povzbuzeny byly. Kterého času, ve kterých končinách a jakým válečného štěstí střídáním tyto nepřátelské potržky mezi oběma národy, Skandinavci i Slovany, se započaly, o tom nám historické památky dostatečných a věrných zpráv nepodávají. Domácí letopisec Nestor o nepřátelském vpádu Varjahův ponejprvé na l. 859 připomíná, nepochybně jediné proto, že o jiném dřevnějším ničeho se nedověděl; nebo věc zřejmá jest, že ani letopočet jeho za neomylný, ani tento vpád proto samé, že jej Nestor nejdříve klade, za první s jistotou jmín býti nemůže. [36]) Cizozemští pramenové, jmenovitě historie danská, podlé starých národních zpěvů a pověstí od Saxona příjmím Grammatika sepsaná, a tak nazvané skandinavské pověsti vypravujíť sice dosti obšírně o výpravách Skandinavcův a Danův do Slovan v 5—8 stol. po Kr.; ale zprávy tyto buďto hmatavě jsou báječné, plaché nerůdy bezuzdné obraznosti zpěvcův normanských, buďto tak pomatené a všeho chronologického základu zbavené, že s nimi ve kritickém dějepise ničeho počíti nelze. Co jmenovitě Saxo Grammaticus o válečných taženích danských a švédských králův do Slovan a krajin východních od věku Kristova až do panování Karla Velikého, anobrž až do 11ho stol., vypravuje,

---

[35]) Annal. Bertin. ad a. 839. v *Pertz* Mon. Germ. I. 434., *Muratori* Script. rer. Ital. T. II. p. 525. Srov. *Schlözer* Nestor II. 179—183. *Geijer* Gesch. Schwed. I. 37.

[36]) V některých rkp., ovšem pozdějších, čte se velmi případně „Varjazi *prichodjašče* iz Zamorja“ *Schlözer* Nest. II. 153 „Waräger, welche von jenseit des Meeres zu kommen pflegten.“ *Dobrovský* u. *Müller* Nestor. str. 80.

z toho leda básníci s prospěchem vážiti mohou; pravdivá historie, ač chce-li úmyslu svému věrna býti, vetkání těchto motanin do osnovy své snažně se varovati musí. [37]) Neméně lichý v historickém ohledu jest výnos kritického skoumání původních skandinavských pověstí, v nichžto o dávních vpádech Normanův do Slovanstva zmínky se dějí. Pověsti tyto ovšem počnuc již od 8ho stol. naplněny jsou zprávami o nájezdech Skandinavcův na Austrvegr a Biarmii, t. na nynější Rusko; podlé nich skandinavské kníže Eymundr příjmím Starší, praotec mohutného a slavného rodu panovníkův skandinavských, jmenovaný králem Holmgardu a Gardhariku, založil prý dávno před Rurikem, velikou říši ve Slovanech, pokořiv sobě Livony, Estony, Ižeru, Novohrad a jiné západní země; tolikéž jiný norvežský král Hadding proniknul prý řekou Dvinou až do Polocka, ještě před přibytím Varjaho-Rusův do týchže krajin atd. A však i Slované na vzájem podlé týchže pověstí, následujíce příkladu svých sousedův, společně s Čudy vystupovali na divadle hrdinských činův, válčíce s Normany po moři i po suchu, a byvše mezi jiným s nesčíslným množstvím svých loděk přítomni a účastni veliké bitvy, svedené l. 735 při Bravalle na březích Skanie mezi dvěma normanskými králi Haraldem a Sigurd-Ringem. [38]) Podobných zpráv poskýtají skandinavské pověsti, zvláště potahmo na pozdější časy, v dosti velikém počtu, [39]) i jest naděje, že seberou-li a vydají-li se všecky, jichž posud stává, hojnost jejich ještě znamenitě se rozmnoží; ale mnoho-li tím, jakž někteří se nadějí, dějepis staroslovanský získá, toho potvrzení od budoucnosti očekávati se musí. Podlé našeho domnění jsou to pramenové příliš kalní

[37]) Přehled těchto bájí viz u *Karamzina* I. B. 55—57. pozn. 96. a porovnej s tím *Dahlmann* Forschungen Bd. I. S. 149—402, zvláště str. 218 sld., 240 sld., 252 sld., 268 sld., 312 sld.

[38]) Eymundar Saga. Hafniae 1833. 8⁰. Srov. Dorpat. Jahrb. 1834 Hft. I. S. 3—19. II. 97—106.

[39]) Snorro ve své Heimskringle (c. 15. sq. *Geijer* Gesch. Schwed. I. S. 35. 301—303) též na mnohých místech připomíná, kterak hrdinové a králové švedští z třídy Ynglingův v rozličných časích, dávno před 9tým stol., vojenská tažení do krajin východních Austrvegr zvaných předsevzali, a některé z nich prý sobě i podmanili, jakž o tom již zhora §. 8. č. 11. a §. 18. č. 9. místněji vyloženo.

a podezřelí, bychom jim stejné vážnosti s domácími našimi letopisy, anebo dokonce přednost před těmito, jakž někteří chtí, [40]) přisoudili. Chronologického pořádku a jistoty vypravovaných podrobností žádný soudný zpytatel pohledávati nebude v povídkách, jejichž základem jsou zároveň děje pravdivé i smyšlené, pramenem oustní podání, nástrojem básnické přioděni a cílem chování i kojení pýchy národních hrdin, zveličováním dobrodružských činův praotcův jejich. Všecko, čehož z těchto starých pověstí pro kritický dějepis slovanský vydobyti lze, záleží v těchto několika průpovědech, že Skandinavčíci, nájezdníci a lupiči téměř celé tehdejší Evropy, dávno před přibytím varjahoruských knížat, t. již v 6—8mém století, zhusta navštěvovali Slovan, že říční cestou putovali na Černomoří a do Řecka, že nejsouce spokojeni loupením krajin pomořských od Litvanův a Čudův osedlých, nýbrž dychtíce po bohatství kupeckých měst slovanských, Novohradu, Polocka, Smolenska, Ljubče a j., naposledy i o Slovany se pokaušeli, hledíce je sobě v poddanost a poplatnost uvesti, že však tito z počátku, snad za dosti dlouhý čas, nápadům jejich úsilně se vzpírali a je brannou rukou z končin svých vyháněli. Jsou to všecko věci nejen samy v sobě, soudíc podlé položení a povahy dotčených dvou národův, nad míru pravdě podobné, ale i pozdějšími svědectvími domácích letopisův dostatečně stvrzené. Toto poznamenavše, obraťme se již nyní k čistějším pramenům historie severního Slovanstva. Nejstarší letopisec ruský Nestor zapsal k l. 859 a 862 památku dějův mezi cizinci Varjahy a domácími Sloveny i Čudy v tento spůsob: „Léta 6367 (= 859) měli daň Varjazi ze zámoří od Čudův, Slovan, Mery, Vesův [41])

---

[40]) V čele jejich Senkovskij v pojednání: Skandin. sagi, v Bibl. dlja čtenija. S. P. 1834. T. I. 1—77.

[41]) Jméno Vesův, zde i v následujícím místě, téměř ve všech rkp., i těch nejstarších, jediný Král. č. Radz. vyjmuc (v němž správně „i Kriviči i Vsi) zpotvořeno do „vsi, vsja, vsjech.“ *Schlözer* Nestor III. 15—16. *Müller* i *Dobrovský* Nestor 80. *Karamzin* I. 144. *Arcybašev* v Trud. Obšč. Ist. 1828. IV. 58, též ve Vjestn. Mosk. 1828. XI. 316—317. „Vsi Kriviči“ již proto nemůže býti pravé, poněvadž Poločtí a Smolenští Kriviči toho vyzvání Varjaho-Rusův nebyli oučastni, a teprvé později pod vládu Varjahův se dostali. Naproti tomu Sineus přijda hned se osadil v Bělojezeře u Vesův.

i Krivičův; a Kozaři měli od Polan, Sjeveran i Vjatičův po bílé veverce od dymníka.“ [42]) A hned dále: „Léta 6368 (= 860), 6369 (= 861), 6370 (= 862) vyhnali Varjahy za moře a nedali jim daní. I počali sami sebe spravovati, ale nebylo v nich spravedlivosti, nýbrž povstával rod proti rodu, tak že mezi nimi byly rozmíšky a jedni s druhými počali bojovati. I usmyslivše sobě řekli: pohledejmež sobě knížete, jenž by vládl námi a soudil nás podlé práva. I šedše za moře k Varjahům k Rusi — tak zajisté jmenováni byli tito Varjazi, totiž Rusi, jakož jiní jmenují se Sveje (Švédové), jiní Urmane (Normani), Angljane, jiní Gote (Gothové) — pravili Rusům Čudi, Sloveni, Kriviči i Vesi: země naše jest veliká a ourodná, než řádu v ní není; pročež přijmětež knížetství a vladařství nad námi. I sebravše se tři bratří s rody svými, pojali s sebou všecky Rusy, a přišedše osadili se nejstarší z nich Rurik v Novohradě, [43]) druhý Sineus na Bělojezeře, třetí Truvor v Izborsku. I od těchto dostala své jméno ruská země, a Novohradčané jsou rodu varjažského, byvše dříve Slované. Po dvou pak letech umřel Sineus i bratr jeho Truvor. I přijal k sobě vládu Rurik, a rozdal mužům svým města, onomu Polock, onomu Rostov, jinému Bělojezero. V těchto městech Varjazi jsou příchozí; první zajisté osadníci byli v Novohradě Slované, v Polocku Kriviči, v Rostově Merja, v Bělojezeře Vesi, v Muromě Muroma. Nade všemi těmito panoval Rurik.“ [44]) Tato od Nestora podaná zpráva jest jediný základ vší naší jisté a historické známosti o přibytí Varjaho-Rusův do Slovan, a založení zde jedino-

---

[42]) Veverčí kůži dávali Slované Kozarům. Jakou daň platili Varjahům, Nestor nepochybně sám nevěděl, ač dosti podobné, že jinou, od této rozdílnou. Srov. *Karamzin* I. B. 52. pozn. 91

[43]) V některých rkp. stojí omylně Ladoga. Důvody pro Novohrad od *Karamzina* I. B. 102. pozn. 278. předestřené na prázno zmítá *Arcybašev* v Trud. Obšč. Ist. 1828. IV. 65. Ruk. Král. č. Radz., třebas jinak sebe lepší, zde zkažen a sám sobě nazmat jest. Praví zajisté, že tři knížata bratří *dříve* přišli do Slovan na Ilmenu a *potom* stavěli Ladogu (priidoša k Slovenom pervoje, i srubiša gorod Ladogu), dále, že Rurik po dvou letech, po smrti Sineusově [864] osedl na Ilmenu a Novohrad založil, níže pak, že l. 863 panoval v Novohradě. Odpor zde na bíledni.

[44]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 12. Srov. *Schlözer* Nestor. II. 153—208. *Müller* Nestor str. 80—82.

vlády. Neníť úmysl náš, aniž to k uloženému cíli našemu tuze potřebné jest, vcházeti zde v obšírné rozjímání o předmětech v hořejších slovech obsažených, o nichž až posavad, pro jejich důležitost v domácí ruské historii, od tolikera učených mužův, mezi nimiž Schlözer, Karamzin a Pogodin přední místo zaujímají, se vší možnou pilností a důkladností jednáno jest. Nám dosti budiž, podotknouti zlehka některých přednějších okolností. Že Varjazi čili Rusi, od severozápadních Slovanův, t. Novohradčanův i částky Krivičův, a od společníkův jejich Čudův, Vesův i Mery, k ujetí vlády nad nimi přizvaní, byli Skandinavci kmene německého, a sice nejpodobněji obyvatelé východního pomoří nynějšího Švedska (kdež známý kraj Roslagen, břežiště Uplandské), toho zběhlému v historii a čtoucímu nepředpojatou myslí samého Nestora obzvláštními, pracně raženými cestami a prostředky dovozovati netřeba. Bayer, Thunmann, Schlözer, Karamzin, Geijer, Pogodin a j. pravdivost výkladu tohoto podstatnými a ráznými důvody dolíčili, ovšem postačujícími pro zkušeného a nestranného soudce, neplatnými naproti u neumělých anebo předpojatých cenitelův. [45]) Hlavnější z těchto důvodův jsou tito: a) Sám Nestor vypravuje, že Varjazi žili na břehu moře baltického, jmenovaného po nich varjažským, a s jedné strany od nich, s jiné pak strany od Lechův, Prusův i Čudův osazeným, [46]) dokládaje nad to, že záleželi z rozličných

---

[45]) *Bayer* De Varegis v Opusc. ed. *Klotz* 1770. p. 339—370. *Thunmann* Unters üb. östl. Völk. str 369—390. *Schlözer* Nestor II. 178—186. 204. *Karamzin* Ist. gos. ross. I. 44—50. *Geijer* Gesch Schwed. Bd. I. *Wilken* Ueb. Russen vom 9. bis zum 12 Jh. v Abh. d. Berl. Akad. 1831. Hlavní spis o předmětu tomto jest: *M. Pogodin* O proizchoždenii Rusi. Mosk. 1825. 8°. *Téh.* O žiliščach drevnjejšich Rusov, soč. g. N, i kritič. razbor onago M. 1826. 8°. — Tatiščev II. 361. vyhlásil Rusy za Finy (Čudy), Lomonosov Ross ljet 1760. za slovanské Prušany, Müller S. R. G. V. str. 385 sld za Roxolany, Ewers Urspr. d. russ. Staats 1808. Gesch. d. Russ. 1816. Bd. I. za Kozary, Kollár Rozpr. o jmen slav. 351—383, Kačenovskij Uč. Zap. Mosk. Un. 1835. Sept., Moroškin Ist. ross. zak. M. 1836. str. 335—363 za odvětví baltických Slovanův, spojujíce je s Rugiany i Prusy Varjahy pak s Vagiry i Varny, Kruse Žurn. Min. Nar. Prosv. 1836. sv. I. za Dány, jiní za jiné. Stopování původu oslavených Varjahorusův zaujímá i podnes téměř výhradně důvtip učených dějepiscův v Rusích, s pominutím celého ostatního Staroslovanstva, jakožto poustky zvířecích divochův. —

[46]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 2. *Schlözer* Nestor II. 24. *Müller* Nestor 61.

menších národův, t. Rusův, Sveův (Švedův), Urmanův (Normanův), Angljanův a Gotův. [47]) b) Ve Skandinavsku toho času skutečně sídlil národ pod obecným čili zeměpisným jménem Normanův a zvláštními Varjahův i Rusův známý, v celém 8mém, 9tém i 10tém stol. loupežnické nájezdy po moři do všech téměř končin Evropy činící, jehož nápadům, jakž jsme výš provedli (§. 18. č. 9.), východní nábřeží baltické od prastarodávna vystaveno bylo. [48]) c) Blízcí věkem spisovatelé biskup Kremonský Liutprand [946—968] a Symeon Logotheta jmenují tehdejší ruské Slovany, byvší pod vládou varjažských knížat, onen Normany, tento pak Franky, zajisté ohledem na germanský a jmenovitě skandinavský původ Varjaho-Rusův. [49]) d) V Carhradě nalezali se ode dávné doby do 11ho stol. dobrodružští plukové Normanů ve vojenské službě císařův řeckých, jmenovaní Varangi (u Anny Komnenovy, u Konstantina Porphyrogennety omylem Fargani) a Foederati (φοιδεράτοι), kteřížto jakož tímto jménem tak i pojitím a povoláním čili stavem svým vykazují se býti skandinavskými Wäringy (Vaeringiar), z domácích pramenův na-

---

[47]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str 12. *Schlözer* Nestor II. 175. *Müller* Nestor 81. — Angljany (Agljany) Nestor přimíchal buď příčinou osazení se skandinavských Normanů v Anglii [1066], buď proto, že mezi Carhradskými Varjahy i Anglové sloužili, náležející podlé jazyka mimo to, spolu s Dány, ke Skandinavcům.

[48]) Vargani, omylně Fargani. *Const. Porph.* De Cerim. aul. Byz. II. p. 152. ap. *Stritter* IV. 431. Varangi *Anna Comn.* ap. *Stritter* IV. 448. Vereng u východčanův, jmenovitě u Dimešky; viz *Charmoy* Relat. v Mém. de l'Acad. Sér. VI. T. II. p. 375 sq. Mare Varank, též Varank nomen gentis quae litora ejus obsidet, u Abulfedy; srov. *Büsching* Magaz. Bd. IV. str. 151 sld. Qui se, id est gentem suam, Rhos vocari dicebant . . . Imperator (Ludovicus Pius) diligentius investigans comperit eos gentis esse Sueonum. Annal. Bertin. ad a. 839 v *Muratori* Script. rer. Ital. T. II. p. 525., v *Pertz* Mon. Germ. Hist. I. 434. Přidej sem, že Čudští národové od prastarodávna jmenují Švedy Ruotzi, Rootsi, a Švedsko Ruotzimaa, Rootsimaa.

[49]) Russios, quos alio nomine Nordmannos vocamus. *Liutprand.* I. V. c. 5. p. 92, 144., ap. *Murat.* II. 463. (Mluví o Rusích ve Slovanech osedlých, maje na zřeteli původ a národnost jejich.) Russi . . . genus ex Francis (t. Němcův) ducunt. *Symeon Logoth.* ad. a. 884. Tak též i neznámý pokračovatel (Incert. contin.) a j. Srov. *Stritter* II. 967—968. (Sym. Log. míní vlastně Varjahy v okolí Achillis dromos čili Derris, mezi ústím Dnépru a Tauridou, osedlé, kdež je i pozdější spisovatelé připomínají. Viz pozn. 66.) V *Ademari* Chron. a. 1010 Russi a Nortmanni, co synonyma o jednom a témže národu.

zbyt známými.[50]) e) Jména varjažských tří knížat, jakož i většího počtu ve smluvách Rusův s Řeky l. 911 a 945, jsou názorně skandinavská; ruské názvy prahův Dněprovských u Konstantina Porphyrogennety, činícího rozdíl mezi jazykem ruským a slovanským (§. 28. č. 15.), dále slova od Varjahův k severním Slovanům přešlá, jako tiun, vira, jabednik, gridin, metnik, verv', luda, sud (fretum), šljag, bezmen, gruz a j., tolikéž nejpřirozeněji ze skandinavského jazyka vysvětlovati se dají;[51]) naposledy zákony od varjažských knížat ruským Slovanům nadané ve mnohých článcích až nad to patrně s normanskými souhlasí, příčíce se starobylým zvykům a zákonům slovanským. Připustíme-li pravdivost a závaží těchto a jiných těm podobných důvodův[52]) jak náleží k mysli, snadno již nahledneme, proč přistěhovalci tito pod dvojím jménem, Varjahův i Rusů, v letopisech domácích se uvozují, a proč z těchto jediné poslední ve Slovansku se ujalo. Varjazi, t. rotníci, spolčenci, lat. foederati, od slova vara, vaere (pactum), skan. Vaeringr, mn. č. Vaeringar, sluli domácím názvem vesměs všickni bojovníci, dobrodruzi, lupiči a kořistníci skandinavští, bez rozdílu na původ a vlast, čili na pokolení a kraj, z něhož pocházeli, spolčivši se k témuž záměru, t. buď k válečným výpravám, anebo k vojenským službám do ciziny. Rusi naproti tomu jmenováni byli obyvatelé jedné částky Skandinavska, a sice nejpodobněji východního č. Uplandského pomoří (Roslagen),[53]) nepochybně nejen vně, u Ču-

---

[50]) Srov. *Schlözer* Nord. Gesch. str. 545—546. *Geijer* Gesch. Schwed. Bd. I. str. 37—40.

[51]) Dosti zde budiž na jednom příkladu: slůvko tiun (minister) má výhradní příznak nářečí skandinavského, tvořící sloh *n*; zníť zajisté skan. thion, got. thius, ags. theov, stněm. diu, deo. *Grimm* Rechtsalt. 303. — Že slovo luda jest skan. lodhi (pallium), dokázal *Sjögren* Mém. de l'Acad. T. II. Livr. 6.

[52]) V Tobolsku, praví učený cestovatel Erman (Reise um die Erde. Berl. 1833. I. 507), v tomto Islandu ruských Slovanův, ještě dnešního dne tovary danské slovou tovary vrajažskými.

[53]) *Achmatov* v Atlasu ku Karamzin. hist. rus. I. 19. mylně vyvozuje z Dalina, že Roslagen nynější danský ostrov Seland. Baron Rosenkampf zapírá příbuznost jmen Ros (Ῥῶς) a Roslagen, vykládaje toto skrze Rodhslagen, Rosslagen, t. břeh č. kraj veslařův. Trudy Obšč. Ist. IV. 139—166. Než důkazové jeho, dobře pojatí, slouží více ku potvrzení věci od něho v pochybnost brané, nežli k vyvrácení jí. Jméno Rosi, možné-li je povo-

dův [54]) a Slovanův, ale i doma. [55]) Přizvaná knížata a družina jejich byli povoláním a stavem svým Varjazi, rodem Rusové; ono širší, jisté třídě všechněch Skandinavcův (Gothův, Švedův, Norvegův atd.) společné, a proto od Nestora místo názvu Skandinavci užívané, toto užší, místní čili národní jméno jest. Podobno, že slovo Rusi ve Švedsku toliko o malé některé větvi, osedlé na pomoří Roslagenském, se užívalo. Čudi, na protivném nábřeží bydlící, vztáhli je, obyčejem velmi zhusta v historii se vyskýtajícím, [56]) na všecky jiné Švédy za Rusy rozložené. Od panovníkův ruských přešlo jméno Rusi nejdříve na Ilmenské Slovany, a v prodleném času na Kriviče, Polany, Radimiče, Vjatiče, Dregoviče, Duljeby, Uliče, Tiverce, Chorvaty, Srby a mnohé jiné větve slovanské, [57]) právě tak, jako jméno německých Frankův na celtické Gally, litevských Prušanův na směs národův v nynějším státu pruském, čudsko-uralských Bulharův na Slovany v Moesii atd. Čas těchto předůležitých příběhův Nestor sice zevrub vyměřuje, pokládaje podruhování Varjahův ve Slovanech na l. 859, vyhnání pak a přizvání jich na l. 862; však nicméně již Schlözer a Karamzin důvodně poznamenali, že pramenové od Nestora při spisování letopisův jeho užiti k vyznačení času s takovou určitostí, aby při tom

zovati od rodhsi (veslaři, remiges), bylo Varjahům do Slovan pozvaným podlé řemesla a živobytu jejich veskrze přístojné. Z obecních jmen povstávají vlastní.

[54]) Od Čudův převzali Lopaři své Ruothi, Ruotteladz. Užívání jména toho u čudských národův, praví Geijer, dostatečně dosvědčuje někdejší starodávné spolky Čudův se Švedy, zvláště s krajíštěm Roslagen. *Geijer* Gesch. Schwed, I. 91.

[55]) Qui se id est gentem suam Rhos vocari dicebant — praví Annalista Bertin., z čehož následuje, že i sami sebe tak jmenovali. Národ Rusův příčinou podobnosti jména s Rosy (*Ῥῶς*) u Ezechiele 38, 3., 39. 1., anebo s Aorsy, Roxolany atd. plésti, jakž mnozí činili, jest tuze opovážlivé, nerci-li nekritické, ježto mezi oním a těmito nižádné příbuznosti historickými důvody dokázati nelze. Ostatně znamenati sluší, že ve všech slovanských památkách až do 16ho stol. psáno Rus, Rusi, rus'skij atd., nikoli Rossijanin, Rossijane, rossijskij, kteroužto formu teprvé řečtí opravcové církevních knih slovanských z řeckého jazyka, kdež se píše *Ῥῶς*, podloudně uvedli. (Srov. §. 25. č 8.)

[56]) Viz §. 6. č. 10. §. 11. č. 5. pozn. 33. §. 14. č. 7. Srov. *Schlözer* Nestor II. 179.

[57]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 12—13. *Schlözer* Nestor II. 192. 207. III. 225. *Müller* Nestor 82. 94.

omylu uvarováno bylo, sotvy postačovali, podlé čehož že i na letopočet tento tuze spoléhati nelze, ačkoli v nedostatku jiného, lepšího a jistějšího, při něm zůstati i radno i dlužno.[58]) K víře podobné jest, že osazení se Varjaho-Rusův ve Slovanech do něco dřevnější doby připadá, nežli je Nestor kladl.[59]) Příčinu ruských knížat k ujetí vrchní vlády nad spolčenými národy Čudův i Slovanův týž Nestor zřejmě vytknul, pravě, že vzniklé po vyhnání Varjahův domácí rozmíšky a boje pobídly rozumnější stranu v lidu, aby ku přetržení dalších rozbrojův a k odvrácení hrozící jim od varjažských i kozarských nájezdův záhuby zvolili sobě knížata a panovníky z nejbojovnějšího v celé tehdejší Evropě národu, ze Skandinavcův, jenžby mocnou rukou domácí i přespolní nepřátely skrotili, a podlé smlouvy, šetříce národních práv, svobod a zvyklostí, nad národy jim se dobrovolně v ochranu oddavšími panovali. Bylo to svobodné volení, nikoli bezděčné podrobení jedné větší a přidejme i opatrnější strany, zajisté ne bez odporu druhé menší, v pobouření vlasti a zrušení obecního řádu snad svého vlastního zisku hledající. Stalo se to, jak vypravuje prastará národní pověsť, ovšem teprvé v pozdějších památkách, nikoli v Nestorově letopise, zapsaná, radou a působením samého staršího čili správce Slovanův Novohradských Gostomysla.[60]) Opravdu brzo skutek toho dokázal, že volení to v tehdejších okolnostech bylo nejopatrnější. Pod panováním přísných knížat ruských, vládavších po železu, sjednotili se pomalu, volně i nevolně, všickni národové slovanští na severu v mohutný stát jsoucí již s to, aby potomně šťastně odolal převaze skandi-

---

[58]) *Schlözer* Nestor II. 177—178. *Karamzin* I. 51—53.

[59]) Photius v pastýřském svém poslání l. 866 jmenuje Rusy národem ode dávna zlopověstně známým. Srov. *Wilken* Ueb. Russen v Abh. d. Berl. Akad. 1831.

[60]) *Karamzin* Ist. gos. ross. I. A. 114. B. 101. pozn. 274. Podání to dosti jest k víře podobné, soudě podlé vypsání jednak povahy Novohradčanův, jednak losu posadníkův a knížat jejich v Letopis. Novohradsk. Mosk. 1819. 8°. a j. Od 11ho stol. za sto let, praví metropolita Evgenij, více než třidcet knížat střídalo se u Novohradčanův, a zřídka který nebyl od nich vyhnán s bezectím. Razgov. o drevn. Novgor. Mosk. 1808. 4°. str. 52. Srov. *Kalajdovič* O posadn. Novgor. Mosk. 1821. 4°. Není tedy divu, jest-li rozhořčený Gostomysl, podobně naší Libuši, naposledy zvolal: U nebudu vam suditi svady; volte muža . . . ký by vladl vam po železu!

navských Normanův a uralských Čudův i Turkův, konečnou zkázou severnímu Slovanstvu hrozících. Vpádové Normanův do Slovan přestali docela. Velikého tohoto cíle dosaženo přizváním varjažských knížat a družiny jejich, bez patrné ujmy národnosti slovanské; neboť rodové jejich ve krátkém čase docela se poslovanili, a ty některé příměsky ze skandinavčiny ke slovančině, vyjma změnu bezuzdné lidovlády v silnou jedinovládu, nesloužily k nižádnému podstatnému přejinačení domácích způsobův, mravův a zvyklostí. Námitka, že není podobné, aby Slované, vyhnavše brannou rukou Varjahy, již v několika měsících poznovu k ujetí knížetství je byli pozvali, jest málovážná. Neboť předně vyhnaní dobrodruzi varjažští a přizvaná knížata byli dle největší podobnosti lidé ač stejného skandinavského kmene, však nicméně rozdílného rodu, t. onino snad Gothové, Švedové, anebo jiní Skandinavci, o čemž Nestor jistoty dověděti se nemohl, tito Rusové, což týž letopisec množstvíkrát zoumyslně opakuje. Tehdejší Normanové i Skandinavci dělili se, jakž již řečeno, na rozličné menší, zvláštními jmény vyznačené, od sebe neodvislé větve. Za druhé mezi vyhnáním oněch a přizváním těchto mohlo několik let projíti; letopočet zajisté Nestorův, co do tohoto punktu, není neomylný. Domácí ty různice nepochybně trvaly déle, nežli Nestorovi se zdálo; tak kvapné vyzrání politických úmyslův a sjednocení se různorodých národův k jednomu záměru připustiti se nemůže. Za třetí strana vyhnavší Varjahy, ač tehdáž mohutná, později však za vypuknutím rozbrojův ztenčená, byla nepochybně od vzrostlé Varjahům příznivé strany rozdílná, jakž patrno jest z odporu, podlé přípisku v některých rukopisech, ode slovanských rotníkův varjahoruským knížatům činěného. [61]) Za čtvrté v pozvání Varjahův měli podíl dva slovanští národové a dva čudští; obráním knížat ze třetího národu zamezila se řevnivost a zapálčivost jednoho kmene na druhý. Byl to prostře-

---

[61]) *Karamzin* Ist. gos. ross. I. A. 115. B. 105 pozn. 279. Škoda, že ruský historiograf i zde opět, jako jinde, podlé převrácené své čili raději Gebhardovské soustavy, o zpouře a nezbednosti Slovanův, pocházející prý z jejich divokosti a surovosti (proč ne naopak? srov. staré Řeky), řečňuje.

dek jediný k vyhovění oběma stranám bez boje a krveprolití. Za páté mezi vyhnáním loupeživých tulákův a pobud, bezbranný, bezděky podrobený, mírným živnostem a řemeslům oddaný lid, co cizí stádo, do krve a kůže drancujících a mezi přizváním svobodně zvolených knížat, z pokolení oněm tulákům a pobudám jen vzdáleně příbuzného, k ujetí zřízené vlády nad svěřenými sobě národy, ke cti a blahu obojí strany, panující i poddané, jest nějaký rozdíl, aniž jedno druhé vylučuje. V pravé pravdě zvolení sobě knížat v národu nejbojovnějším sice, ale spolu nepřátelském, jeví, jakožto obrácení vlastních jeho nástrojův proti němu, jakousi chytrost a prozřetedlnost, jen politicky vzdělaným národům vlastní: pročež ti, kdož sobě příkladem Adelunga, Gebharda a slepě po nich postupujícího Dobrovského, Karamzina i jiných novějších Rusův, Staroslovany asi jako afrikanské divochy představují, o volení tomto jediné proto, že vzdělané mravy prozrazuje, pochybují, majíce za to, že vzdělaní a mohutní Rusové brannou rukou zvířecky-divoké a malatné Slovany sobě v nevolné otroctví podrobili! [62]) Kolik v tomto domnění o surovosti a divokosti tehdejších Slovanův jest pravdy i nepravdy, již nahoře jsme podotkli (§. 23) a na svém místě šířeji vyložíme. Ano pravda jest zde naopak: vzdělaností a bohatstvím oslablí, rozkošemi vybujnělí, od přirození lehkomyslní a mezi sebou nesnášeliví Slované Novohradští, ubíhajíce poroby jim odevšad hrozící, potřebovali a hledali obhájných správcův u národu surovějšího sice, ale právě proto bitnějšího a ve vojenském řemesle daleko nad jiné předčícího. Ostatně příkladové volení knížat a králův z ciziny u národův svobod-

[62]) Die Waräger scheinen sich gewaltsamer Weise in Russlaud festgesetzt zu haben . . . auch setzt diese angegebene Wahl zu viel Policirung voraus. *Dobrovský* i *Müller* v Nestoru něm. str. 186. pozn. 21. Karamzin opak namítá, že Slované a Čudi, jsouce prý tehdáž ještě divochové, přizvali Rusy, jakožto lidi zvedené, cvičné, vzdělané! Istor. gos. ross. I. 113. Zvířecí mravy Staroslovanův kydají nám v oči téměř všickni novější spisovatelé ruští, odvolávajíce se na připisek nejbídnějšího letopisu Nik. I. 15. „Oniž (Varjazi) bojachus' zverinago ich obyčaja i nrava, i jedva izbrašas' tri braty,“ připisek pošlý od nějakého proti pohanskému Staroslovanství slepě zahořelého třeštíka černorizce *Arcybašev* v Trud. Ob. Ist. IV. 59 pozn. 48, 65 p. 55. *Muravjev* O Drevn. Novagor. S. P. 1828. 4°. *Moroškin* Op. ist. ross. zak. M. 1836. 8° str. 363.

ných v dějinách lidstva i samého Slovanstva, naskrze nejsou řídcí. [63])

6. Počátky panování přizvaných Rusův.

Podrobné, na kritickém rozboru samých pramenův založené vypravování dějin severních Slovanův od času přibytí knížat varjahoruských čili založení jedinovlády až do ujetí křesťanstva mezi nimi nemůže býti předmětem přítomného spisu: v tom ohledu pilností novějších spisovatelův ruských i přespolních, obzvláštně výtečného Karamzina, již všem slušným žádostem dostatečně vyhověno jest. [64]) Potřebě naší stručné vyčítání a říkaje podotknutí hlavních příběhův, s vyloučením obšírných rozprav o krvavých bojech a válkách, podlé navedení zmíněného vůdce, za dost učiní; místnější se zastavování při jednotlivých historických i zeměpisných předmětech jediné tam úlohou naší jest, kdež lepším nad posavadní zhloubáním výpovědí starých svědkův nové, ohledem celého Staroslovanstva důležité výsledky vydobyty býti mohou. — Byvše od sjednocených Slovanův a Čudův pozváni, uvolili se tři bratří ze skandinavských Varjahův, pokolení Rusův, jménem Rurik, Sineus a Truvor, k ujetí vrchní vlády nad národy, kteříž umějíce bojovati pro svobodu, neuměli požívati plodův jejích ke svému prospěchu a blahu. Otočení jsouce rodinami svými a mnohopočetnou družinou čili vojskem, přibyli [862] do Slovan a Čud: Rurik osadil se v Novohradě, u Slovanů vlastně tak řečených, Sineus na Bělojezeře v krajině čudských Vesův, a Truvor v Izborsku, městě Krivičův. Smolensk a Polock, města tolikéž od Krivičův obydlená, zůstávala v neodvislosti, neboť neměla účastenství ve přizvání Varjahův. Ná-

---

[63]) Čechové Jana Lucemburského, Korybuta Litevského, Fridricha falckrabí německého a j., Poláci Vladislava Jagella Litevského, Jindřicha Andegavského, Zigmunda Švedského a j. sami sobě za krále zvolili.

[64]) Karamzin, na poli Staroslovanstva vůdce ovšem nezkušený a svodný, vykročiv z něho na čistoruskou půdu, stal se dějepiscem, kterýž posud nemá své rovni v Rusích, aniž jí brzo míti bude, soudě podlé plodův podávaných nám od jeho nevděčných krajanův, kteříž stojíce na jeho ramenách a kořistujíce z jeho bohatství, bez nejmenší péče o rozšíření a nové důkladnější zhloubání pramenův, nevážné zásluhy velikého muže umenšovati usilují.

sledovně panství tří vládcův, spojených svazky příbuznosti a společného prospěchu, prostíralo se od Bělojezera toliko do Eston i potoku Slovanské klíče řečeného, kdež do dneška rozvaliny starého Izborska. Tato částka nynější Svato-Petrohradské, Estonské, Novohradské a Pskovské gubernie byla brzo prozvána Rusí, po národním jménu knížat varjahoruských. Po dvou létech, po smrti Sineusa a Truvora [864], starší bratr Rurik, připojiv jejich krajiny ke svému knížetství, založil jedinovládu ruskou, jejíž končiny sahaly na východ do nynější Jaroslavské a Nížehradské gubernie, na jih pak do západní Dviny. Mera, Muroma a Poločané již tehdáž záviseli od Rurika; nebo tento odevzdal mužům svým, t. zemkům čili rodákům s ním přišlým, správu nejen Bělojezera, nýbrž i Polocka, Rostova a Muroma. Jakým způsobem tito oddílní národové, t. Poločané, Mera a Muroma, pod vládu jeho se dostali, dobrovolně-li, čili a snad podobněji bezděky, podmaněni jsouce od něho anebo bratří jeho, o tom letopisové nic nevypravují. [65]) Tak hle pojednou s vrchní knížecí vládou povstala v ruských Slovanech, jak se zdá, i soustava lenní (poměstná čili údělná), byvší v obvyklém užívání u Skandinavcův i u všech ostatních národův německých. Téhož času Askold i Dir, jednozemci Rurikovi, ačkoli, jak praví Nestor, ne z rodiny jeho, ani bojaré, bez pochyby nejsouce spokojeni s jednáním Rurikovým, vypravili se s tovaryši do Konstantinopole, by tam zkusili svého štěstí; než jedše dolů Dněprem, nenadále osvobodili město Kyjev od daní, placené od pokoje milovných obyvatelův Kozarům, podmanili sobě je a počali jim vládnouti pod jménem Rusův co panovníci. Pobídnuti jsouce tímto prospěchem, a spoléhajíce na množství vojska svého, vypravili se se dvěma sty koráby na černé moře, poplenili břehy thrackého Bosporu i oblehli Konstantinopol [866]; ale hrozná bouře rozbila jejich loďstvo, tak že jediné slabí ostatkové jeho do Kyjeva se navrátili. [66]) Tímto

[65]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 12—13. *Karamzin* Ist. gos. ross. I. A. 116. B. 105. pozn. 280.

[66]) Ku podivu jest, kterak Schlözer tyto Rusy za rozdílný národ od Varjaho-Rusův vyhlásiti mohl. Nestor. II. 247 sld. Srov. naproti tomu *Müller* Nestor 186. pozn. 25. *Karamzin* Ist. gos. ross. I. B 107. pozn. 283.

nebeským hněvem přestrašeni jsouce pohané ruští, vyslali své muže do Carhradu, žádajíce svatého křtu, s nimiž duchovníci odtud přislaní pospolu i písmo slovanské, nedávno před tím od Konstantina přijmím Cyrilla spořádané [855], v Kyjevě v užívání uvedli. Bylo to první símě víry a vzdělanosti křesťanské, do úrodné půdy vložené, kteréž ale teprvé mnohem později vzešlo a vyspělé ovoce nésti počalo. Po sedmnáctiletém vladaření Rurik, jehož památka v dějinách ruského Slovanstva se zvěčnila, dokonal živobytí své l. 879, poručiv správu země i maloletného syna Igora příbuznému sobě Olegovi. [67])

7. Oleg.

Oleg, správce říše, sebrav veliké vojsko, vytáhnul [882] do krajin Dněprovských, podmanil sobě bez odporu Smolensk a vybojoval Ljubeč ve vlasti Severanův. Než příjemnosti a výhody Maloruska vábili jej dále ku Kyjevu. Nechtěje bitvy svésti se spolukmenovci svými, Askoldem i Direm, použil chytrosti. S nemnohým lidstvem a s mladým Igorem připluv po Dněpru ke Kyjevu, vydal sebe i družinu svou za varjažské kupce, cestující do Řek, a pozval k sobě panovníky Kyjevské, Askolda i Dira, co tovaryše a rodáky své. Askold i

---

A. Fedotov Rusi 866 točnoli byli Kijevskije? v Trud. Obšč. Ist. 1830. č. V. str. 7—52. Ve staroslovanském přeložení Georgia Monacha Hamartola, pocházejícím dle některých od samého Nestora, v rkp. cís. ruské knihovny v Sv. Petrohradě ze 16ho stol. na listu 540 uvozují se ze jména Askold i Dir co vůdcové Rusův l. 866. V rkp. Krušedolském ze 16. stol., též v jiném od Srbův pošlém přeložení, podlé mého rkp. [l. 1389 na perg.], těch jmen není: pročež mám za to, že ani v původním řeckém posud netištěném textu se nečtou, jsouce připiskem ruského překladatele. Ostatně není nepodobné k víře, že Varjaho-Rusové již velmi časně na břehu černého Moře a v Taurii se osadili. Nasvědčují tomu a) Výrazové Cedr., Zon. a Sym. Logoth. „Rossi gens Scythica incolens Taurum, Russi qui Dromitae nuncupantur“ (t. obyvatelé ostrovu u Řekův Dromos Achilleos, nyní Tender zvaného). *Stritt.* II. 958. 967. b) Zpráva arabského spisovatele Dimeški, níž §. 28. č. 15. c) Jméno zálivu č. huby u Segalčuku na mapě Vescontově l. 1318 „Varangolimena“ a na Wolfenbüttelské l. 1514 „Varangida“ (viz *Hammer* ve Vid. Jahrb. d. L. 1834. Bd. 65. str. 10. 12.). Tito pontičtí Rusové byli-li druhové Askoldovi, čili starší osadníci, nevím. Nestor praví, že již před Rurikem byla cesta z Varjah přes Slovany do Řecka, a Photius l. 866 jmenuje Rusy lidem již vůbec zlopověstně známým. *Arcybašev* křest Rusův 866 na tyto pontické Rusy vztahuje. Vjestn. Moskev. 1828. XII. 69—70.

[67]) *Karamzin* Istor. gos. ross. I. 112—122.

Dir pospíšili ku břehu; než v tom okamžení padli mrtví k nohoum Olegovým, zbyti jsouce mečem vojinův ukrytých na korábech. Obyvatelé Kyjevští uznali Igora za řádného svého panovníka, a poručník jeho Oleg jmenoval Kyjev matkou měst ruských. Odevzdav správu dalších krajův velmožům, povelel stavěti hrady čili pevná města pro vojsko, jemuž náleželo býti hrůzou jak vněšních nepřátel tak též i domácích rotníkův: tolikéž ustanovil obecné poplatky. Slované, Kriviči i ostatní národové povinni byli platiti daň Varjahům, konajícím vojenské služby v Rusích, až do skonání knížete Jaroslava. Novohrad zapravoval každoročně tři sta hřiven, což vynášelo asi sto a padesáte liber stříbra. V nástupném roce [883] Oleg přemohl Drevjany a naložil na ně daň v černých kuních kožech; nedlouho potom [884—885] opanoval zemi Severanův a sousedův jejich Radimičův, kteřížto poslední ochotně uvolili se odevzdávati jemu daň, až potud Kozarům placenou, t. po šlagu čili malém penízku od pluhu; čímž zničil panství chana kozarského v Černihovské a Mohylevské gubernii. Potom Oleg obrátiv šťastnou svou braň k jihu, pokořil bydlící v té straně, v gubernii Podolské, Volynské a v Haliči, národy slovanské, Uliče, Tiverce, Duljeby, Chorvaty i Srby. [68]) Mezi tím Uhři, jmenující sebe Maďaři, odvětví uralských Čudův, vypuzeni byvše od tureckých Pečencův z tak nazvané Lebedie, obrátili se na západ, a táhnouce z částky mimo Kyjev [885], vtrhli do Uher, Sedmihradska, Multan a Vlach, k nenabyté zkáze tamějších Slovanův. Léta 903 Oleg zvolil Igorovi za manželku bezsmrtnou v letopisech ruských Olgu, rodu z Pleskova. Okolo téhož času Rusie počítala se šedesátým arcibiskupstvím v popise řeckých biskupství, a Rusové čili Kyjevští Varjazi, počtem 700, sloužili l. 902 v loďstvě řeckém, dostávajice z pokladnice sto liter zlata. Nevšímaje sobě těch takových svazkův s Řeckem, podnikavý Oleg, zošklivív sobě nečinnost, uložil vytáhnouti k výboji proti řeckému císařství. Všickni jemu podřízení národové

[68]) Srbi (Σέρβιοι), později v Bužanech a Dregovičech zašli, poplatni byli Rusům podlé Konstantina Porphyrogennety Adm. Imp. c. 9. Nestor o nich zmínky nečiní (§. 28. č. 3.).

strhli se do hromady s Varjahy pod jeho korouhve [906]. Dněpr pokryl se 2000 lehkých lodic: na každé bylo čtyřidcet mužův; jízda se vypravila pobřežím. Udatný Oleg, použiv bezpečnosti Lva příjmím Mudrce, poplenil okolí Byzantské prudkou zuřivostí, pak s loďstvem svým táhnul po suše[69]) přímo k Carhradu. Řekové, tím předsevzetím přestrašení, předložili Olegovi mír i daň. Oleg, přijav oboje, navrátil se s nesmírnou kořistí do své vlasti. Kyjevští, divíce se tolikė slávě i bohatství jeho, jednomyslně nazvali jej věštcem (čarovníkem, mudrcem). Po pěti letech vypravil on podruhé posly své v Carhrad, jednaje o potvrzení míru. V zavřené od nich písemné smlouvě obě strany pojistily sobě přátelství, stálou lásku a vzájemné svazky kupecké [911].[70]) Následujícího roku Oleg umřel, uštknut jsa od hada na mohyle (hrobníku) mileného koně svého [912]. Národ smrti jeho oplakával hojnými slzami.[71])

8. Igor.

Po dosednutí na knížecí stolici Igora Drevané odtrhli se od Kyjeva; než on je brzo skrotil a potrestal zvýšením roční daně [913—914]. Oddíl bojovných Rusův, přepraviv se s 500 loďmi přes černé i azovské moře, poplenil okolí Širvanu, v němž tehdáž Aliben el Chaisem panoval [913]. Téhož času

[69]) Podivný tento způsob tažení s malými, zvláštně k tomu přistrojenými lodicemi po suchu u severních národův, Skandinavcův, Čudův a Slovanův, zhusta byl užíván. Srov. *Krug* Vers. z. Bericht. d. byzant. Chronol. 1810. *Geijer* Gesch. Schwed. I. 40. *Kruse* v Dorpat. Jahrb. 1834. I. 20—27.

[70]) Původnost a přesnost smlouvy této, jakož i pozdější l. 945, od Schlözera a Dobrovského zapíraná, od Kruga, Ewersa a Karamzina důvodně bráněná, ani novými pochybnostmi učeného našeho právníka Maciejovského zviklána není. Všickni důvodové odpůrcův proti smluvám těmto na tom se zakládají, že není podobné, aby suroví a divocí Ruso-Slované l. 911 a 945 písemné smlouvy s Řeky byli zavírali, kteréž jakousi občanskou zvedenost a zřízenost prozrazují. A však též byzantinští Řekové v 7mém a 8mém stol. s málo vzdělanějšími národy, nežli byli Staroslované, zavřený mír a pokoj písemnými svědectvími stvrzovali a spečeťovali: o Slovanech pak chorvatských hodnověrní letopiscové vysvědčují, že již v druhé polovici 7ho stol. s papežem římským v písemnou smlouvu vešli. *Const. Porph.* ap. *Stritter* II. 394.

[71]) *Karamzin* Istor. gos. ross. I. 122—144.

noví hrozní vrahové, loupeživí Pečenězi, zjevili se v Rusích a vstoupivše v mírnou smlouvu s Igorem, za pět let jí ničímž nepřerušili. V prvních letech svého panování žil Igor v dobrém srozumění a přátelství s řeckým císařem, tak že l. 935 korábové a vojíni jeho tovaryšili řeckému loďstvu ve výpravě do Vlach. Nicméně chtěje, jak se zdá, proslaviti svůj podešlý věk, podobně Olegu, válečnými činy, vstoupil s 10,000 lodic do černého moře a počal okolí Bosporu obraceti v popel [941]. Jediné řecký oheň a zkušené asiatské vojsko přinutili Rusy hledati zbytí útěkem z Maloasie do vlasti. Tou nehodou Igor srdce nepotratil, anobrž umínil pomstiti se nad Řeky. Sebrav druhé vojsko nesmírného počtu, přizvav bitných Varjahův ze zámoří a najav pluky Pečencův vypravil se po dvou letech [943—944] na Řeky. Císař řecký Lakapen bez prodlení vyslal k Igoru své posly s předložením předešlé daní. Igor, uradiv se s družinou svou, přijal dary od Řekův pro všecky vojíny své, a následujícího r. [945] zavřel smlouvu, v jejíchžto článcích kníže ruské přislíbil mezi jiným neosobovati sobě vlády nad okolím Chersonským a nedopouštěti vpádův černých čili zadonských Bulharův [72]) do něho; nad to dále Rusové i Řekové připověděli sobě na vzájem pomoc proti svým nepřátelům. Mír a svazek tento potvrzen byl přísahou. Igor ve přítomnosti vyslancův řeckých na posvátném pahorku, kdež stála socha Perunova v Kyjevě, slavně se zavázal ostříhati přátelství s císařem, vojíni jeho na znamení přísahy skládali k nohoum modly braň, štíty i zlato; křesťané pak varjažští přisahali v chrámě sv. Eliáše. Téhož léta vyjel Igor s vojskem do Drevan k vybírání daní. Tito, byvše jí příliš obtíženi, sáhli ke zbroji pod vůdcovstvím knížete svého Mala, vystoupili z města Korostenu, zajali samého Igora, a přivázavše jej ke dvěma stromům roztrhli jej v půly i pochovali nedaleko města. Za jeho času [944] Slované ruští poddaní Kozarův, tedy Vjatiči a sousedé jejich, připlavili se po chva-

---

[72]) Nikoli podunajských, jakž posud mylně vykládáno. Konstantin Porphyrogenneta, smlouvě té souvěký, oboje, t černé i podunajské, dosti patrně rozeznává. Srov. *Frähn* Drei Münzen der Wolga-Bulgaren v Mém. de l'Ac. 1830. T. I. 180—181.

linském moři a řece Kuru až k městu Bardě, stolici Arranské (nyní městečko Berda asi deset mil vzdálí od Gandže ve Gruzii), poplenili je a navrátili se touž cestou do své vlasti. [73])

9. Olga.

Svatoslav, syn Igorův, první kníže slovanského jména z kmene Varjaho-Rusův, ostal, pachole jsa, po smrti otce svého. Vychování jeho měl na péči bogařín Asmud; Svjeneld byl vůdcem vojska. K víře podobné jest, že pomocí těchto dvou znamenitých mužův Olga, máti jeho, žezlo panování do rukou svých dostala. Ujavši vládu přede vším chvátala ku pomstě nad Drevany, pro zabití knížete Igora, manžela svého. Drevané, honosíce se tím zabitím co vítězstvím a pohrdajíce maloletstvím Svatoslava, předložili Olze manželství knížete svého Mala. I stavělať se na oko, jakoby hotova byla svoliti k žádosti jejich. Mezi tím však, nastrojivši Drevanům ženskou chytrostí záhubných úkladův, pomstila smrti manžela svého smrtí předních mužův země drevanské i měšťan Korostenu [946], a podrobivši odbojný ten národ znova své vládě, slavila pohřebnými hrami (tryznou), obyčejem pohanův, pod Korostenem památku syna Rurikova. Sprovázína jsouc vojenskou družinou, ve společenství mladého Svatoslava, veliká kněhyně Olga objížděla celou zemi drevanskou, ustanovujíc poplatky do zemské pokladnice; než obyvatelé Korostenu povinni byli třetí částku uložené daně zasílati samé Olze, v její vlastní údělné panství, do města Vyšehradu (nyní ves na vysokém břehu Dněpru as míli od Kyjeva). Následujícího léta [947], nechavši Svatoslava v Kyjevě, vyjela do severního Ruska, do krajiny Novohradské, nařídila po řekách Luze i Mstě zemské daně; rozdělila zemi na menší kraje jmenované pogosty; a vykonavši vše, což k napomožení obecného dobrého bylo potřebné, všudy zůstavila znamení své péče a moudrosti. Podobné jest, že Olga na této cestě nadáním zvláštních výsad položila základ kvetoucího stavu města Pleskova, jakožto místa narození svého, kteréž od té doby pro-

---

[73]) *Karamzin* Istor. gos. ross. I. 144—159.

slavilo se v Rusích zároveň s velikým Novohradem, zaclonivši dřevní Izborsk v téže krajině. Po navrácení svém do Kyjeva provodila v něm za několik let živobytí své v pokoji a tichosti. V podešlém stáří dala na jevo důkazy nadobyčejné bystroty a vyspělosti ducha. Bylať pohankou, než jméno jediného boha již tehdáž slavilo se v Kyjevě. Dotknuta jsouc bleskem nového světla, učení křesťanského, zachtěla Olga býti křesťankou, a protož vypravila se osobně do sídelného města císařství řeckého, by se oblíbené víry přiúčastnila zde blíže samého pramene. Tam patriarch byl jejím učitelem i křestitelem, a císař Konstantin Porphyrogenneta jejím křestným otcem [dne 9ho září 955]. Po přibytí svém do Kyjeva s dary od císaře pospíchala Olga odhalit synu svému bludů pohanských; než mladý Svatoslav nedal u sebe místa jejímu poučení, nezbraňuje však při tom žádnému přijímati křestu. Za panování Olžina Rusové, ostříhajíce mír a přátelství s Řeky, sloužili u dvoru císařského, v loďstvě, vojsku, a co nájemníci Řekův bojovali v Sicilii proti Saracenům [964]. [74])

10. Svatoslav.

Svatoslav, dospěv k mužským letům a přejav vládu, dychtil jediné po hrdinských činech a bojích. I neměškaje sebral mnohočetné vojsko a pospíchal bez odkladu do pole. Tam osuhlým živobytu způsobem utužil sebe k vojenským pracem a nesnázem; neměl zajisté ni stanův ni obozu, živil se koninou, masem divoké zvěři, jež sobě sám smažil na uhlí, pohrdal zimou a jinými nehodami severního podnebí, neznal námětu (stánku), nýbrž léhal pod širým nebem; pokrovec podsedlový sloužil mu za měkkou postel, sedlo za podušku. Jaký byl vůdce, takovíž i vojíni jeho. Však nicméně on nikdy ku prospěchu svému neužíval nenadálých vpádův a zájezdův do ciziny, nýbrž sahaje k výboji, opovídal napřed vojnu. Nábřeží Oky, Donu i Volhy bylo prvním divadlem jeho vojenského, šťastného dějství [964—966]. On ku panství svému připojil Vjatiče, až potud poplatné Kozarům, přemohl Kozary a dobyl

---

[74]) *Karamzin* Istor. gos ross. I. 159—170.

jejich hlavního hradu Bělověže (Sarkel na dolejším Donu, viz č. 4), zvítězil nad Jasy i Kasoby (Osetinci č. Alany i Čerkesy); a tehdáž také, jakž podobné jest, opanoval Tamatarchu (Fanagorii) i všecky krajiny kozarské, na východním břehu azovského moře, kteréž později jmenovány byly knížetstvím Tmutorakanským. Na požádání císaře Nicephora, přijav od Řekův znamenitou summu zlata k ozbrojení vojska, obořil se Svatoslav se 60.000 branného lidu na dunajské Bulhary [967], vybojoval u nich mnohá města, a začal po smrti bulharského cara panovati ve dřevní Moesii, zvoliv sobě za sídlo slavné město Přeslavu v Bulharech. Mezi tím v nepřítomnosti jeho Pečenězi prvníkrát vpadli do Rusi, přistoupivše k samému Kyjevu, v němž Olga s dítkami Svatoslavovými se byla zavřela [968]. Hynouce hladem a žízní, Kyjevští již zoufali a chtěli se vzdáti. Než jeden smělý jinoch opovážil se vykrasti se podtají skrze nepřátelské ležení k ruskému vévodě Pretičovi, stojícímu podál města na druhé straně řeky s malým počtem vojska, a donesti mu zprávu o bídném stavu obležených. Obávaje se hněvu Svatoslavova odhodlal se Pretič vysvoboditi třebas jen rodinu knížecí. Na usvítě Pečenězi nenadále spatřili loďky ruské; domnívajíce se, že sám hrozný Svatoslav přichází, odtrhli strachem od města a zavřeli mír s Pretičem. Svatoslav, pohnut jsa žalostnou zprávou mateře své o tom nebezpečí, navrátil se naspěch do Kyjeva, zahnal Pečeněhy z končin ruských a upevnil bezpečí i pokoj ve vlasti. Než bezdějné přebývání v Kyjevě brzo jemu se zošklivilo. Již byl umínil odjeti do Přeslavy, oplývající podlé jeho slov všemi vzácnostmi umění i přírody — neboť Řekové tam přisílali zlato, sukna i tkaniny, víno i rozličné plody zemské, Čechové a Uhři stříbro i koně, Rusové kožešiny, vosk, med a nevolníky — když aj smrt jeho matky jej ještě za některý čas doma pozdržela [969]. Syn, vnukové i národ oplakávali oumrtí Olžino, dennice i luny spasení, podlé výrazu Nestorova. Národní podání ji jmenovalo chytrou, církev svatou, dějepis moudrou. Při ní Rusko stalo se pověstným v nejvzdálenějších krajinách Evropy; neboť letopisci němečtí vypravují o poselství jejím do Němec k císaři Ottě. Teď již Svatoslav mohl

svobodně vykonati své předsevzetí. Pročež staršímu synu svému Jaropolkovi poručil Kyjev, druhému synu Olegovi odevzdal zemi drevanskou, třetího pak Vladimira poslal s Dobrynou (bratrem Maluše, matky Vladimirovy) do Novohradu podlé prosby Novohradcův [970]. První to příklad rozdávání synům zvláštních údělův čili panství, příklad nešťastný, byvší hlavní příčinou všech potomních běd Ruska. Sám kníže bez odkladu vypravil se do Bulhar; než národ tamější zprotivil se jemu co nepříteli. Neohrožený Svatoslav, zmocniv se outokem města Přeslavy, zaujal znova carstvo bulharské. Toto opanování vpletlo jej ve vojnu s řeckým císařem, kterýž ze závisti rozněcoval plamen odbojův a zbouření v Bulharech. Svatoslav, připojiv k ruské družině Bulhary, Uhry a Pečeněhy, plenil Thracii a pronikl až k samé Adrianopoli; než zde jej potkala veliká porážka, po níž Rusové ustoupili zpátky, a Řekové opanovali Přeslavu [971]. Ještě krvavější bitva svedena na břehu Dunaje u Dristry; jedenáctekrát jedno i druhé vojsko mnělo po své straně míti vítězství. Naposledy Svatoslav ustoupil a v dotčené město vešel. Po mnohých jiných zoufalých bitvách, jsa raněn a vida malý počet svého vojska, odhodlal se žádati o pokoj. Císař Jan Cimiskus, vyslyšev ho v tom s radostí, poněvadž i jej vítězství draze stálo, přislal Svatoslavovi do stanu drahé dary. Mír byl zavřen: císař povolil Svatoslavovi svobodně vyjíti z Bulhar a obchodníkům ruským kupčiti v Carhradě, ruské pak vojsko opatřil potřebnou zásobou; Svatoslav naproti zavázal se nezamýšleti více na Řeky a nenajížděti Bulhar i krajiny Chersonské. Po osobném shledání se na břehu Dunajském oba tito hrdinové rozešli se přátelsky. Pečenězi, zpraveni jsouce od Řekův anebo zlomyslných obyvatelův Přeslavy o bohatstvích vracujícího se Svatoslava s nehojnou družinou, číhali na Rusy u Dněprovských prahův. Svjeneld, znamenitý vévoda Igorův, radil knížeti, aby obešel prahy po suchu: než tento chtěl zimovati v Bělobřeži nad oustím Dněpru. Na podletí byl přinucen potýkati se s Pečenci: tu udatný Svatoslav, ještě v květoucích letech mužství, padnul v bitvě [972]. Kníže Pečencův, Kurja, odseknuv jemu hlavu, zdělal sobě ze lbi jeho pící číši. Malá hrstka

zniklých Rusův s vévodou Svjeneldem přinesli žalostnou pověst o záhubě neohroženého hrdiny, Hanibala dřevní historie ruské. [75])

11. Synové Svatoslavovi.

Úmrtím Svatoslavovým přetrhla se jednovláda: Jaropluk panoval v Kyjevě, Oleg v zemi drevanské, Vladimir v Novohradě [973]. Brzo zjevili se záhubní následkové rozdělení panství: bratr povstal proti bratru. Svjeneld z nenávisti k Olegovi, usmrtivšímu syna jeho Ljuta na lovu ve svém údělu [975], nabádal Jaropluka, aby připojil krajinu drevanskou ku Kyjevské. Oleg, dověděv se o tom naměření, přihotovil se k obraně; než byv přemožen, a hledaje spásy v outěku do města Ovruče, přišel o život ve hlubokém příkopě tohoto města [977]. Nadarmo Jaropluk upřímně pykal zločinu a plakal žalostně smrti bratrovy, jakoby předtušením vlastního svého nešťastného osudu. Vladimir, kníže Novohradské, uslyšev o skonání Olegově i zaujetí drevanské země, a zhroziv se Jaroplukova bažení po vládě, poběhl za moře k Varjahům. Jaropluk, použiv nebytu jeho, rychle vypravil do Novohradu své náměstky čili tak jmenované posadníky, a tou cestou stal se jedinovládcem všeho Ruska. Po dvou letech Vladimir navrátil se s varjažským vojskem, odstrčil posadníky, Jaroplukovy a s hrdostí vyhlásil jemu skrze ně vojnu [980]. Chystaje se odníti vládu od bratra svého, uminil za jedno pozbaviti jeho i nevěsty Rogněždy, dcery Varjaha Rogvalda, kterýž, přišed ze Zámoří, jakž podobné, sloužit velikému knížeti ruskému, obdržel od něho v ouděl knížetství Polocké. Než Rogněda pyšně opomítla jeho rukou. Tehdáž rozdrážděný Vladimir opanoval Polock, usmrtil Rogvalda i dva syny jeho, a oženil se s dcerou. Potom pošel na Jaropluka, kterýž chtěje ujíti domnělého zrocení proti sobě v Kyjevě, utekl do města Rodně. Zdeť zpronevěřilý vévoda jeho Blud zrádným obmyslem naklonil jej k míru s Vladimirem. Ačkoli pak jeden z věrných jeho mužův, jménem Varjažko, radil jemu, aby, opustiv na

[75]) *Karamzin* Istor. gos. ross. I. 171—194.

čas Rusko, vzdálil se ku Pečencům; však nicméně odpadlec Blud, převáživ svou chytrostí, vydal lehkověrného pána svého v ruce nepřátelům, uveda jej do bytu bratrova, co do skrýše zbojníkův, kdež dva najatí Varjazi meči svými prsy knížete probodli [980]. Za panování jeho [973], podlé zpráv německého letopisce, přibyli poslové ruští do Kvedlinburku ke dvoru císaře Otty, nevědomo za jakou příčinou; to jediné o nich se připomíná, že odevzdali císaři bohaté dary. [76])

12. Vladimir.

Vladimir pomocí zločinu a bojovných Varjahův zaujal stolici velkoknížecí [980]; brzo však dokázal skutky svými, že od narození k tomu byl uložen, aby se stal velikým panovníkem. Přede vším zvláštní chytrostí vzdálil najaté pluky výtržných a lakomých Varjahův, počínající vládě jeho býti nebezpečnými. Brzo potom dal na jevo neobyčejnou horlivost k náboženství pohanskému. Povelením jeho shotovena byla nová socha Perunova se stříbrnou hlavou a postavena nedaleko knížecího dvora na posvátném pahorku, spolu s jinými modlami. V Novohradě tolikéž vyzdvižena byla přičiněním Dobriny bohatě ozdobená podobizna na břehu Volchova. Tato nábožnost nepřekazila Vladimirovi pohřižovati se, zároveň Šalomounovi, v tělesných rozkošech. Ostatně miluje ženy, miloval i vojnu. On odňal Polákům město Červen, blízko Hrubešova, Přemysl a jiná [981], kteráž potomně jmenována byla Červenskými (odkudž i červená Rus'), nyní pak k východní Haliči přináležejí. V nástupná dvě léta [982—983] zkrotil odboj Vjatičův, zpěčujících se platiti daň, vybojoval zemi Jatvězův, žijících v lesích mezi Litvou a Polskou, i rozšířiv panství své od Buhu až do samého baltického moře, vybíral daň ode všech obyvatelův mezi kuronským a čudským zálivem. Ověnčený vítězstvím i slávou Vladimir chtěl přinesti díky modlám a krví lidskou skropiti oltáře jejich. Podlé rady bojarův i starcův vržen los, a ten padnul na mladého Varjaha, křesťana: i syn i otec, postavivše se na odpor, stali se prv-

[76]) *Karamzin* Istor gos. ross. I. 195—200.

nimi i posledními (pokudž vědomo) mučeníky křesťanství v Kyjevě. Po smíření Radimičův, usilujících vydobyti sobě samostatnosti [984], zachtělo se Vladimírovi opanovati kamské Bulharsko, krajinu kupectvím bohatou [985]. Zdeť ponejprvé připomínají se v ruských letopisech Torci čili Turci, jednorodci Turkomanův a Pečencův, co společníci anebo nájemníci ruští. Veliké kníže přemohl sice Bulhary, a však podlé rady moudrého Dobriny zavřel s nimi věčný pokoj. Téhož času Rogněda, nazvaná od Slovanův Gorislavou (příčinou prý hořkých jejích neřestí), nikoli z pomsty pro usmrcení otce i bratří, nýbrž z řevnivosti (horlení), pro předkládání sobě jiných žen, zamyslila usmrtit Vladimíra; ale nepovedlo se jí udeření nožem, a ledva na prosbu bojarův znikla hrdelního trestu, od samého Vladimíra jí chystaného, jsouc poslána se synem svým Izjaslavem do nově vystavěného města Izjaslavi v nynější Vitebské gubernii. Při tolikerých vítězstvích, jimiž hranice panství znamenitě byly rozšířeny, dějepis nám líčí Vladimíra za prvních let jeho panování v nepříznivém světle, co rozpustilého, prchlého tyrana; než v dospělém věku mravy jeho docela se změnily, tak že se stal výborným panovníkem. On dokončil vážné dílo, zjednavší jemu trvalé slávy v dějepise: vyplnil totiž tužebnou žádost pobožné Olgy. Ruská země, v níž křesťanství již více než ode sta let se pomalu vkořeňovalo, [77]) naposledy přiznala se cele a slavně k němu, téměř rovným časem s jinými sousedními zeměmi. Nápodobně veliké bábě své Vladimír ochotně propůjčoval ucha netoliko křesťanským kazatelům, nýbrž i Mohamedanům a Židům, vysílajícím své zákonníky a mudrce do Kyjeva, až naposledy, shledav bludy pohanstva, jal se sám hledati pravdy v dotčených náboženstvích. Mezi všemi kře-

---

[77]) O křestění Askoldových Varjaho-Rusův [866], též kněhyně Olgy v Carhradě [955] již svrchu č. 6. 8. dotčeno. Tamže připomenuli jsme, že křest Rusův 866 někteří na Rusy v západní Tavrii vztahují. Před l. 968, za knížete Svatoslava, císař Otto I., zamýšleje krajiny slovanské dříve duchovně, potom pak i světsky vládě své podrobiti, zřídil v Mohuči titulárné biskupství (in partibus infidelium) ruské; vyslaný však do Rus biskup Adelbert byl od lidu zdejšího vyhnán. *Dithmar* l. I. p. 31. Kosmas píše, že Rusové skrze vyslance své sami cís. Ottu o biskupa prosili l. 960, potom pak poslaného jim Adelberta vyhnali, bez mála jeho neubivše. *Cosmas* p. 45.

sťanskými zvěstovately víry nejsilněji pohnul mysl jeho jakýsi mudřec, přislaný od Řekův, jenž mu v krátkosti předložil obsah písma svatého, a spolu ukázal obraz posledního soudu [987]. Vladimír, propustiv jej s dary i velikou ctí, shromáždil bojary i městské starší, a podlé jejich rady vypravil desatero rozumných mužův ke zpytování jedné každé víry. Tito, zjezdivše Bulhary, německou zemi a pobyvše v Carhradě, navrátili se do Kyjeva, vypravujíce knížeti s vytržením o způsobu služeb božích v Byzantu. Veliký kníže ustanovil u sebe býti křesťanem: jednak nechtěje ponížiti se před Řeky a prosebně žádati u nich křestu, zamyslil tak říkaje vybojovati víru křesťanskou [988]. Za tou příčinou s mnohočetným vojskem vypravil se na korábech k řeckému Chersonu (blízko Sebastopole), a přinutiv toto ode dávna bohaté a slavné město ku poddání, přijal v něm i s bojary svými křest svatý; načež hned následovaly sňatky jeho s carevnou Annou, sestrou řeckých císařův Basilia a Konstantina, sňatky oběma státům velice výhodné a plodonosné. Vladimír přijav od Chersonského metropolity poučení ve hlavních článcích víry křesťanské, pospíchal do stolice své, aby zde dítky své i národ světlem pravdy ozářil. Vyvrácení a rozbití model bylo přípravou k této veliké slavnosti. Národ nicméně zaplatil domnělým svým bohům poslední daň slzami hojně prolitými. Když však Vladimír prohlásil v městě, aby všickni lidé ruští přistoupili ku přijímání křestu: tu veškeren národ, svatě následuje příkladu knížete i bojar, valil se po zástupích i hromadách na břeh Dněpru. Dorostlí stáli ve vodě po prsy i šíji; otcové i matky držely dítky na rukou; kněží četli modlitby křestné a zpívali chválu Hospodina. Náboženství křesťanské a veliká kněhyně Anna, dvojitou silou působící na povahu Vladimira, dokonale přejinačily mravy jeho. Rozpustilosti a bujnosti výhost dán u dvoru; prchlivost a přísnost panovníka změnily se v lahodnou krotkost. Z rozkazu jeho vyvráceny modlárny a modly po vší zemi: pospolitý lid, více jsa příkladem jeho přemožen nežli mocí donucen, přistupoval bez odporu k víře křesťanské. Národové však litevští a čudští, jsouce na díle tuze vzdáleni, na díle ještě dokonale nepodmaněni, ovšem pak

jazykem od Slovanův odděleni, dlouho ještě setrvávali při pohanství. Osvícení a rozšíření známostí naukových v rozlehlých vlastech slovanských byli první následkové uvedení víry křesťanské v Rusích. Písmo slovanské, od Konstantina jmenovaného Cyrilla spořádané a s překladem církevních kněh již dříve [866, 955] do Ruska přešlé, ale až potud málo užívané, stalo se teď všeobecným. Poslední léta panování Vladimírova, památná zvláště zakládáním nových měst a hradův, ještě několikrát byla znepokojena vojnami s tatranskými Chorvaty v nynější východní Haliči [993], s Pečeněhy [993, 997], s norvežským královicem Erikem [ok. 1014], a naposledy zpourou vlastního syna Vladimírova, Jaroslava, knížete Novohradského, strojícího se k výboji proti otci, čemuž však smrt tohoto přítrž učinila [1015]. [78])

§. 28. Popis větví a sídel jejich.

1. Názvy cizí.

Obšírné země severovýchodní Evropy, zaujaté od národův slovanských, jichžto hlavních dějin krátký obsah jsme nahoře podali, ode spisovatelův tohoto okresu přerozličnými jmény byly vyznačovány, vzatými dílem ze starého zeměpisu a dosti nepřiměřeně na vlast jiného kmene obrácenými, dílem z národního užívání samých Slovanův anebo sousedův jejich. Jiní zajisté spisovatelé nazývali obor těchto zemí a krajin ještě pořád Sarmatii a Skythii, jiní Vinedy, Venedy, Venedsko, jiní Ostrogardhr, Austrvegr, Holmgardhr, Gardhr a Chunigardhr, jiní Řecko, jiní naposledy Germanii. Užívání domácích jmen Srbův a Slovanů v širším smyslu, o pospolitosti zemí od nich obydlených, zvláště po velikém stěhování slovanských národův a vzešlých z toho proměnách na severu, vždy více se obmezovalo, stěsňováno jsouc šířením se jmen jednotlivých větví. Naposledy ve druhé polovici 9ho stol., po přibytí Varjaho-Rusův, ujalo se cizí jméno Rusův v těchto slovanských vlastech s tak nadobyčejnou rychlostí a trvalostí,

[78]) *Karamzin* Istor. gos. ross. I. 201—233.

že po volném i nevolném spojení drobných, až potud neodvislých národův slovanských v jeden stát, potlačivši všecka domácí jména, stalo se od 10ho stol. až do nynější doby všeobecným názvem severoslovanské říše. — Jméno *Sarmatie*, od Ptolemaea ponavržené, ačkoli pro země tyto naskrze nepřistojné, jelikož v nich mimo Jatvěze na Podleší žádní Sarmati více nebydleli, tak bylo pro nezběhlé v zeměpisu a nepovědomé pravého příbuzenství zdejších kmenův historiky pohodlné, že sobě jeho pořád nad jiná libovali. Tak npř. Theophanes ještě pořád vyvodí Volhu ze země Sarmatův;[1]) bezejmenný Ravenčan jmenuje krajiny zatatranské vlastí Roxolanův a Sauromatův;[2]) ano i sám Alfred, ačkoli anglosasky píšící neváhá se užívati o této straně jména Sarmati, pravě: „Bornholmané (Burgendan) mají na západu též moře baltické čili východní, a Švedy (Sveon) na severu, a na východu Sarmatii (Sermende),“ a dále „Švedové mají na jihu východní moře a na východu Sarmaty.“ Týž spisovatel něco výš, chtěje snad vytknouti kraj polabských Slovanův Žirmunty, jmenovaný německy Serimunt, anebo Mazovy i Jatvěze, použil názvu Sarmatie a tím i položení národův těchto zmátl v tento způsob: „Na severu od Chorvatův (Horiti v Krkonoších) je Děvčí země (Maegdaland, Děvínské-li okolí, či Mazovy, ohledem snad na Amazonky, nelze určiti), a na severu od Děvčí země jest Sarmatie (Sermende) až k horám rifejským“ (beorgas Riffin).[3]) — Nicméně často užívají dějepisci o těchto krajinách jména *Skythie*, a však s rozdílem veliké i menší Skythie. Jornandes celý ten nesmírný prostor krajin a zemí zatatranských, od Germanie přes Vislu až k Donu a dále odtud na východ až k Serům (Čínanům) povšechným jménem Skythie zahrnuje, děle ji horami riphejskými na dvě poli.[4]) Toto rozdělení Skythie na dvě, t. evropejskou čili menší a asiatskou čili velikou, jehož sledy již v nejstarší době u Ti-

---

[1]) *Theophan.* p. 296 sq. *Schlözer* Nord. Gesch. 526.
[2]) *Anon. Rav.* l. I. c. 12. l. IV. c. 4. 11. 46. l. V. c. 28. ed. *Gronov.* p. 747. 772. 776. 794. 806.
[3]) Viz přílohy č. XVIII.
[4]) *Jornand.* Goth. c. 3. 5.

maea a jinde stopovati lze, [5]) u nástupcův Jornandových ještě určitěji vyměřeno jest. Bezejmenný Ravenčan na mnohých místech zanímavých ohrabkův svých výslovně odděluje Skythii západní čili menší (aestuosa) od východní čili veliké (eremosa, antiqua, major). [6]) Ona podlé něho byla původní vlast Slovanův; [7]) v této obývali rozliční národové čudsko-uralského a tureckého kmene, jmenovitě Kozaři (Chazari, Agaziri). [8]) Ve skandinavských pramenech jméno Skythie o krajinách zadonských čili východných též dosti zhusta se čte, při čemž to paměti hodné, že slovo Skythiodh ve Svithiodh, t. Švedy, změněno jest. Tak slovou na příklad v zeměpisných zápiskách Islandských: Končiny Evropy, k veliké Asii příležící, veliká Skythie (Svithiod hin mikla), [9]) a v jiném zlomku čte se: V Evropě nejvýchodnější jest Skythie, již my zoveme Skythii velikou. [10]) Změtením slov Skythiodh a Svithiodh stalo se, že naopak Švedy zhusta jmenovány Skythií. [11]) Byzantinští dějepisci též dosti často nazývají Rusy Skythy. [12]) I náš Nestor nemohl se zdržeti od užívání jména Skythie. Praví zajisté, vyčítav národy a země slovanské za Tatrami: da to sja zvachu ot Grek velikaja Skuf. [13]) — Důležitější nežli tato ze starožitnosti zachovaná, jalová a veskrze nepřiměřená jména jsou nám skandinavsko-německé názvy severních Slovan. Nejstarší jméno celého slovanského kmene u národův německých, t. *Vinidi*, po rozšíření se Slo-

---

[5]) Srov. výš §. 8. č. 11. pozn. 96. §. 10. č. 11. pozn. 135 a j.

[6]) *Anon. Rav.* l. I. c. 12. l. IV. c. 1. 4. 11. 12. 46. l. V. c. 28.

[7]) *Anon. Rav.* l. I. c. 12. Scytharum patria, unde Sclavinorum exorta est prosapia.

[8]) *Anon. Rav.* l. IV. c. 1.

[9]) *Werlauff* Symbolae ad. geogr. med. aevi p. 9. n. a, p. 10. n. c. (Scythia magna).

[10]) Fornmanna Sögur. Bd. XI. Kaupm. 1828. 8°. p. 414. Sögubrot §. 11. „I Evrópa er austast Cithía, that köllum vèr Svithjódh hina miklu."

[11]) Již bezejmenný Ravenčan omylu toho se dočinil l. I. c. 12. „Cujus (Roxolanorum patriae) post terga, inter oceanum procul magna insula antiqua Scythia reperitur." V jiných pramenech vlast Normanův slove Scythia inferior. *Langebek* Script. rer. Danic. II. p. 50.

[12]) *Stritter* II. 957—958 sq.

[13]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 7. *Schlözer* Nestor II. 121. 123. III. 79. *Sof. Vrem.* izd. *Strojev.* I. 7. Velikaja Skufija.

vanův až k Labi a Travně, přešlo na krajiny od Visly na západ ležící, řídčeji jsouc o severních Slovanech užíváno. Jornandes ještě místí Vinidy od pramenů Visly na sever i západ přes nesmírné prostranství. V anglosaském zpěvu poutníkově (the song of the traveller) připomínají se Vinedi v pořadí Vikingův a Gepidův. [14]) Thiodulf u Snorry Sturlesona jmenuje Slovany ruské východními Vendy. Do dnes ještě prastarý název Wännä-ma, Wännalain, u Čudův a Čuchonců se zachoval. [15]) Místo obecného jména Venedi užívají básníci a povídkáři skandinavští, též jiní spisovatelé rodu německého zvláštních názvů Austrvegr, Austrríki, Austrgardhr (u latině píšících Ostrogard), Holmgardhr, Kanugardhr č. Kaenugardhar pl., (u latině píšících Chunigard), Gardhariki, Gardhar pl., a Girkia č. Grikia. Jména tato, z nichž některá v islandských a skandinavských pověstech množstvíkrát se čtou, buďto vztahují se na polohu krajin, jako Austrvegr, Austrríki, Austrgardhr a Holmgardhr, anebo od měst a národův vzata jsou, jako Kaenugardhr a Girkia. *Austrvegr*, t. východní pomoří (vlastně cesta, pout, od slova eist, austr, east a vëgr, něm. Ostweg), slulo u Skandinavců a Dánův nikoli moře baltické, toto zajisté nazýváno skan. Austrmarr, Eystrisalt, něm. Ostersalz, ags. Ostsae (srov. orientalis pars oceani arctici u Agathemera, sinus qui ab occidentali orientem versus porrigitur u Einharda, orientale pelagus u Adama Bremského, mare orientale u Bacona), nýbrž celé východní a jižní jeho pobřeží, [16]) proto že plavcům skandinavským na východu leželo (§. 18. č. 9). — *Austrríki*, t. východní říše, sluly téže krajiny v širším smyslu, zahrnujíc v ten okol i vnitřní od Slovanův obydlené země ruské. Místo výrazu Austrríki, naskýtajícího se množstvíkrát ve pramenech skandinavských,

---

[14]) *Conybeare* Illustr. of ags Poetry p. 15. v. 218. Mid Gaefdhum ic waes and mid Winedum (cum Gepidis fui et cum Vinedis).

[15]) *Strahlenberg* Nord- und Oestl. Theil v. Europa, Stockh. 1730. 4⁰. str. 170. „Die Finnen heissen noch heutiges Tages einen Slawonier Wännalain ... Wännäma aber bedeutet Wendenland, weil die Slawonier auch ein Theil der alten Wenden gewesen.“ Přidej to ku §. 7. č. 13.

[16]) *Werlauff* Symb. ad geogr. p. 12. 33. n. 11. Heimskringla I. p. 110. Edda ed. *Rask*. p. 193. Iduna (švedský časop) IV. 85 sld.

libují sobě latině píšící Ostrogard v témže smyslu.[17]) — *Hólmgardhr*, vlastně ostrovní krajina (od skan. holm = insula, srov. maď. halom = colliculus, a snad i slv. chlum, chl'm), podlé vyměření učených Švedův a Danův jmenovaná prý původně jen vlast Karelcův a východních i jižních Čudův, protože tato přemnohými jezery jako na ostrovy roztrhána jest,[18]) východnější pak země sluly Gardhariki; a však již časně obě tato jména pomíchána a bez rozdílu užívána byla.[19]) Někdy Holmgardhr slove hlavní město krajiny Gardhr.[20]) Které by to město bylo, nikde vytčeno není; někteří se domýšlejí, že stará Ladoga, jiní, že dřevní Novohrad, než dle mého zdání jest to nejspíše Ostrov, staré město s hradem na ostrově řeky Veliké v gub. Pskovské (skan. Hólm-gardhr, Ostrovohrad). Již nahoře jsme připomenuli (§. 25. č. 7.), že podlé výkladu některých zpytatelův, ovšem hodného, aby důvodněji a nestranněji byl uvažován, jméno Holmgardhar, co do prvotního významu svého zdá se souhlasiti se jménem Slovanův, anobrž jedno druhého přeložení čili tlumočení býti, kterýžto úkaz i jinde v historii starých národův při užívání jmen velmi zhusta nacházíme. Zdeť zvláště ta okolnost jest vážná, že právě tam, kdež Skandinavci svůj Holmgardhr místí, podlé našich domácích pramenův od prastarodávna přebývala větev velikého kmene srbského, zvláštním jménem Slovanův vyznačená (srov. č. 2.). Tuto krajinu, zdá se, t. okolí měst Pečor, Ostrova, Pleskova, Novohradu atd., jmenovali přísedící estonští Čudi *Ulima*, správněji Uelle-ma, t. horní země.[21]) — *Kaenugardhr*, u la-

[17]) *Adam. Brem.* Hist. eccl. p. 57. *Helmold.* l. I. c. 1. *Eggehardus* Vragiensis p. 283. Russia vocatur a Danis Ostrogard. *Annalista Saxo* p. 339. Ostrogard Ruzziae, cujus metropolis est Chiue.

[18]) V pověsti Olaf Tryggueson Saga město Aldeigioborgar klade se do Holmgardu.

[19]) Heimskr. II. p. 128 131. 132. 153. 399 III. p. 2. V. p. 298. *Schöning* Hist. Norveg I. p. 475. III. 185. *Schlözer* Nord. Gesch. 503. *Werlauff* Symb. ad geogr. 32.

[20]) *Verelius* in notis ad Götriks-Saga p. 95. In S. Olafs-Saga vocatur metropolis ipsa Holmgard, eique subjecta ditio Gard. Od Holmgardu dobře rozeznati sluší město a okolí Kolmogory na pravém břehu severní Dviny.

[21]) *Strahlenberg* Nord- u. Oestl Theil v. Eur. str. 170. Příbuzné jistě jest Ulmi-geri, o němž §. 8. č. 12. pozn. 116, a snad i Ulme-rugi u *Jorn.* c. 4. V Arenpeckově kronice psáno Ulinrigia, místo Ulmerugia. (*Voigt* G. Pr. I. 139.)

tině píšících Chunigard, tolikéž jindy v užším, jindy v širším smyslu položeno se nalezá. V prvním vyznamenává krajiny k městu Kyjevu příležící a vládě panovníka Kyjevského poddané; ve druhém pak celé slovanské Rusy vůbec. [22]) Význam první částky slova toho, t. Kaenu č. Chuni, není na snadě: jiní zajisté to slyší na město Kyjev, u Adama Brem. Chive, Helmolda Chue, Ditmara Cuievoa a Kitava, jiní na Huny, a tento výklad podlé toho, co jsme nahoře o Hunech potahmo na staré Slovany pověděli (§. 15. č. 5.), jest podobnější. [23]) — Nad obě tato jména obyčejnější jest *Gardharíki*, užívané v nejprostrannějším smyslu o všech zemích severními Slovany zalidněných. V zápiskách Islandských výslovně položeno jest: Ve východní Evropě rozprostírá se Gardharikia, v níž leží Kaenugardhia i Holmgardhia, Pallteskia i Smalenskia. [24]) Podlé toho Holmgardhia i Kaenugardhia, považované jako částky říše ruské, mohou se pohodlně rozuměti na vlasti Novohradskou i Kyjevskou; Pallteskia a Smalenskia jsou vlasti Polocké a Smolenské. — Místo Gardharíki velmi zhusta užívá se skrácené *Gardhr*, pl. *Gardhar*, ačkoli, jak se zdá, více v užším smyslu, o Holmgardu. [25]) Slovo skan. gardhr, got.

---

[22]) Kaenugardhar pl. čte se ve Fornmanna Sögur Bd XI. p. 414. Sögubrot S. 11. Gardharíki thar stendhr Palteskja ok Kaenugardhar. Též v zápiskách Island. u Werlauffa str. 10. In orientali Europa sita est Gardarikia, in qua jacent Kaenugardia et Holmgardia, Pallteskia et Smalenskia. Chunigard vyskýtá se u *Helmolda* l. I. c. 1.

[23]) *Helmold* praví l. I. c. 1. Russia ... etiam Chunigard dicitur, eo quod ibi sedes Hunorum (t. Slovanův) primo fuerit. Hujus metropolis civitas est Chue. Karamzin sice soudí podobné býti, že jméno Chunigard povstalo z porušeného jména Kyjeva, nazývaného u severních spisovatelův Chive, Chue, Cuievoa, Kaenugard. Ist. gos. ross. I. B. 58. pozn. 97. Než viz naproti tomu náš výklad §. 15. č 5. Od krajiny Kaenugardhr rozdílna jest země Kwennaland, Kwenland, t. severovýchodní přímoří botnického zálivu, čuchonsky Kajnu, Kajana, a lid Kajnulaiset. *Geijer* I. 86. 89. *Schlözer* N. G 483—490.

[24]) *Werlauff* Symb. p. 10. V jiných rkp. ještě určitěji takto: In hoc regno (Scythiae magnae) exstat Russia, nobis Gardarikia (al. cod Imperium Gardense). Ibi sunt urbes primariae Moramar, Rostofa, Sardalar, Holmgardia, Syrnes, Gadar, Pallteskia, Kaenugardia (al. cod. Holmgardia, Palteskia et Smalenskia). Juxta Gardarikiam jacent regiones Kirialia, Refalia, Tavastia, Virlandia, Esthia, Liflandia, Curlandia, Ermlandia, Polonia. A níž p. 13. Finlandia ad Gardarikiam usque se protendit. Podlé tohoto vyčítání krajiny čudské a čuchonské nejsou v Holmgardu obsaženy.

[25]) Srov. *Schlözer* Nord. Gesch. 500. pozn. 43. p. 503.

gards, ags. gëard, stněm. kart, našemu hrad, grad, arm. kert atd. příbuzné, znamená sice původně dům, dvůr, zahradu, a však nejobyčejněji v širším smyslu ve spojení s jinými se užívá, [26]) np. skan. midgardhr (mundus), Asgardhr, pl. Asagardhar (Asarum seu Alanorum regio), Iötnagardhar (= Iötunheimr, Iötarum seu Finnorum regio), Miklagardhar (Constantinopolis, imperium Constantinopolitanum). — V týchže památkách skandinavských, jmenovitě v pověstech a na runských nápisech, též u některých dějepiscův německých, jmenuje se nad míru zhusta země severních Slovanův Girkia č. Grikia, t. Řecko. Míní pak se jménem tím nejen vnitřní Rusko, jehož stolice Kyjev, nýbrž, jak se zdá, i pomoří baltické, Prusy, Kurony, Livony, Estony. [27]) Zvláště pak na runských náhrobných nápisech, z nichž některé za starší se pokládají, nežli jest uvedení křesťanství v Rusích, ti Skandinavčíci, kteříž do Ruska putovali, příjmím Gerski, Gerskir, Girski, Girdski, Gyrdskur, se vyznačují, což se vykládá Řek. Poněvadž nelze dokonále určiti, do kteréhož času počátek toho přezdění Ruska padá, nesnadné jest i příčiny jeho udati. Karamzin, přijímaje za pravé domnění Švedův, žeby název ten starší byl nežli křesťanství v Rusích, původ jeho vysvětluje tím, že Normani, jezdíce obyčejně přes Rusko do Řecka, v mysli své obě tyto země sloučili a sjednotili; tolikéž Sjögren má za to, žeť on povstal z částky pro dotčené cestování, z částky a nejvíce proto, že Rusové k řecké víře se přiznávali. [28]) Naproti tomu Dahlmann a jiní toho jsou domnění, že příjmí to Skandinavcův Gerski, Girski, neznamená Řeka, nýbrž Gardaričana, jsouc zjinačené slovo Gardski od kořene Gardhr, Gardhar. [29]) Která z těchto domněnek na pravdě se

---

[26]) *Grimm* D. Gr. II. 469—470. III. 393

[27]) *Adam. Brem.* De situ Dan. p. 56. Ex portu Sliaswig naves emiti solent in Slavoniam, vel in Suediam, vel ad Semland et usque in Graeciam. Týž Hist. eccl. p. 19: Ostragard Russiae, cujus metropolis civitas est Chiue, aemula sceptri Constantinopolitani, clarissimum decus Graeciae. Jiná svědectví viz ve *Schlözerově* Nord. Gesch. 503—504. 551—556.

[28]) *Karamzin* Ist. gos. ross. I. B 58. pozn. 97. *Sjögren* Bevölk. d. S. Pet. Gouv. p. 91. pozn. 103.

[29]) *Dahlmann* Forsch. I. 203. Srov. *Schlözer* N. G. 554. §. 14. Jest-li Gerski, Girski = Gardski, toť možné, že zde jméno to s Griski, Grikur jen

zakládá, toho vyskoumání znatelům jazyka a starožitností skandinavských zůstaviti musím. [30]) Vůbec o jménech těchto znamenati sluší, že bez mála všecka novější a pozdější jsou, nežli původní název země Slovanův u německých národů Vanaland, Vanaheim, že v užívání jich u rozličných povídkářů a spisovatelů veliká panuje různost, a že náležité vyložení poměru jednoho ke druhým ještě nového, důkladnějšího vyšetřování požaduje. [31]) Neznámostí pravého položení zemí severních a národův v nich bytujících, též putováním a podruhováním v nich Normanův, vysvětluje se neřád, že někteří spisovatelé rodu německého, np. Pavel Diacon a Alfred, tyto vlasti Germanii jmenují, týmž právě časem, když jim jiní rovným právem jména Skythie a Sarmatie přilépají. [32]) — O jménu *Antův*, dávaném od národův německých, na Pontu a v Dacii osedlých, též od některých spisovatelův řeckých, severovýchodním Slovanům, již nahoře (§. 25. č. 7.) obšírně jsme jednali. Všecky tyto staré i nové, přiměřené i nepřiměřené názvy zatemnilo jméno *Rus, Rusko,* ujavši se po přibytí Varjaho-Rusův do Slovan, jakž jsme již podotkli, nejdříve u Novohradčanův, potom pak v nevelmi dlouhém čase na všecky ostatní k témuž státu přivtělené národy slovanské přešedši. Za Nestorova času panovalť ono již výhradně na severu, potlačivši domácí názvy Slovanův, Srbův, Krivičův, Polanův atd., [33]) tu dobu již ledva z paměti a starých podání známé. Vyskýtá pak se v rozličných formách, u Řekův

změteno. Výpovědi Adama Bremského, vyjma Hist. eccl. 19, mohou i na Řecko slyšány býti.

[30]) Nejšíře o předmětu tom jedná *Schlözer* Nord. Gesch. 503—504. 551—556.

[31]) Hlavní pramenové jsou: Fornmanna Sögur. Kaupm. 1825—34. sld. 9 dílů (dílo ještě nedovršené). Islendinga Sögur. Tamže 1829. sld. 2 d. (nedovršené). Faereyinga Saga. Tamže 183[illegible]. 4°. Eymundar Saga. Hafn. 1833. 8°. S[illegible] *Sturleson* Heimskringla. Hafn. 1777—1826. F. 6 d. Pomůcky: *Wer[illegible]* symb. ad geogr. med. aevi e mon. Island. Havniae. 1821. 4° *Langebek* Script. rer. Dan. T. II. p 36. *Suhm* Hist. crit. Dan. II. p. 812. *Téh.* Hist. Dan. I. p. 87. II. p 365. *Schlözer* Nord. Gesch. 501—504. 551—556.

[32]) *Paul Diacon.* De gest. Langob. l. I. c. 1. *Alfred* u Dahlmanna I. 418. (Srov. Přílohy č. XVIII.)

[33]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 12—13. *Schlözer* Nest. II. 192. 207. III. 225. *Müller* Nest 82. 94.

ʽΡῶς, ʽΡωσία,[34]) u Latiníkův Rhos, Ruzi, Ruzia, Ruzzi, Ruzzia, Rucia, Ruscia, Ruszia, Rusia, Russia, Rugi,[35]) Rutheni, Ruthenia,[36]) Ruceni, Ruzeni, Rutzeni, u Skandinavcův Ruzzaland, u Němcův Riuze, později Russen, Reussen, Russland, u Švedův Ryssar, u Starohollandčanův Ruysschen, Ruyslant, u dolních Sasicův Rijsen,[37]) u Maďarův v Uhřích Orosz, u Tatarův, Turkův a Kavkazákův Urus atd. Ve všech staroslovanských památkách od 11ho až do 16ho stol. čte se Rusin, Rus' (země), Rus'skyj,[38]) a nerůdná forma Rossianin, Rossia, teprvé v 16tém stol. od řeckých opravcův církevních knih v Rusích z byzantských letopisův do slovanských knih podloudně vtroušena jest (§. 25. č. 8.).

2. Názvy plemen. Slované. Novohrad.

Vedlé těchto cizozemských jmen nacházíme hojný počet domácích, a sice v pramenech a památkách nejen od Slovanův, nýbrž i od zahraničných spisovatelův pocházejících. Připomínajíť se zajisté v obvodu zemí později povšechně ruskými nazvaných v tomto věku, o němž zde jednáme, Slované, Srbové, Chorvati, Kriviči, Poločané, Smoljané č. Smolnjané, Dregoviči, Turovci, Suselci č. Susolci, Radimiči, Vjatiči, Bužané, Velynjané č. Volynjané, Narevljané č. Nerevljané, Duljebi, Drevljané, Poljané, Sjeverjané, Uliči, Tiverci, Djedoši, Kolpjané, Svirjané, Žitiči, Stadiči, Seberci čili Sjaberci, Obradiči, Bulerci, Zaporozi, Turičané č. Turočané, Kasoriči č. Kazeriči, Ljutiči, Tanevci, Pružané, Breziči č. Brežiči (Fresiti), Žeravci, Lukomljané, Porosjané, Nizovci, Broduici a jiní méně známí rodové Slovanův, o nichž nám teď obzvláště

[34]) *Stritter* II. 956. sq.

[35]) Cont. Reginon. a. 959. 962. 966.

[36]) Rutheni, již u Martina Galla a j., buďto ohl[illegible] ..inské jméno celtického národu Ruteni v Gallii, anebo, což podobněji, příčinou německého vyslovování slohu *s* co *t*: Ruti m. Rusi. Martin Gallus píše Rusia země, a Rutheni národ. Ve skan. spisu Obraz světa čte se v některých rkp. Ruto-Kolani m. Rusci, Polani. Fornmanna Sögur I. 166. kap. 76.

[37]) „Rijsen, Lettaw, Pruszen." Nieders. Uebers. des Lib. Alex. M. de proeliis v *Droysen* Gesch. des Hellenism. I. 720.

[38]) V srbských památkách z počátku 13ho stol. od Rusia odvozené adj. zní Ruš'skyj, skrácené Ruškyj.

jednati sluší. Mezi všemi těmito domácími názvy nejrozšířenější jsou prastará jména Slovanův a Srbův. O poměru jejich na počátku tohoto okresu, čili o tom, kteří národové slovanští na severu k jednomu nebo druhému se znali, pro nedostatek starých svědectví nic s jistotou říci se nemůže. Konstantin Porphyrogenneta a Nestor jsou příliš pozdní svědkové, by jejich výpověďmi věc tak zatmělá rozhodnouti se mohla. Za jejich času, anobrž mnohem dříve, z užívání povšechného někdy jména Srbův na severu již téměř docela bylo sešlo, místo čehož nastoupilo výhradné panování jména *Slovanův*. Již zajisté Guido Ravenský anebo bezejmenný jeho skracovatel [886] použil jména Slovanův v témže prostranném smyslu mluvě o původní vlasti jejich: V okresu prý šesté hodiny noční jest vlast Skythův, z níž kmen Slovanův původ svůj vzal; a však i Vitové a Chymavi z ní jsou vyšli.[39]) Porovnáme-li toto místo s jinými výpovědmi téhož spisovatele,[40]) shledáme neomylně, že tato jeho Skythie jest vlastně severozápadní částka Ptolemaeovy Sarmatie, čili země ležící mezi mořem baltickým, Tatrami, dolejším Dněprem, hořejší Volhou a Finlandem. Nestor, řídě se v tom příkladem řeckých a latinských spisovatelův středního věku, jménem Slovanův zahrnuje vůbec všecky národy kmene slovanského v Evropě.[41]) A však i v užším smyslu užívá téhož jména o národu osedlém na jezeru Ilmenském, čili o Novohradčanech, nazývaje jej zprosta Slovjeny, bez všelikého přídavku.[42]) K víře podobné jest, že tito Slované Ilmenští byli jen jedna odštěpená haluz veliké někdy větve téhož jména, kteráž, soudě podlé pozůstalých místních jmen, jako np. jezero Slovenskoje v gub. Minské, řeky Slovečna a Slovešinka v Minské a Volynské, město Slovjansk čili Slovinsk ve Vilenské, vesnice Slovjany,

---

[39]) *Geogr. Rav.* l. I. c. 12. Sexta ut hora noctis Scytharum est patria, unde Sclavinorum exorta est prosapia; sed et Vites et Chymabes ex illis egressi sunt. Vites jsou Vithingové, Chymabes nejpodobněji Chamavi. (§. 6. č. 14. pozn. 11.)

[40]) *Geogr. Rav.* l. IV. c. 1. 4. 11. 12. 46. l. V. c. 28.

[41]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 3—4. Jazyk Slovjenesk. Sof. Vrem. izd. *Strojev* I. 3—6.

[42]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 3—4. 5. 6. 12. 14. *Schlözer.* Nestor. III. 252. 288 Sof. Vrem. izd. *Strojev.* I. 4. 6. 12. 20. 22. 31. 53. 87. 107. 152.

Slovun, v Mohylevské, Vitebské, Minské, Smolenské atd., někdy jinými haluzemi svými dále na jih do končin gub. Minské, Volynské a Mohylevské zasahovala (§. 25. č. 8.). Po vystěhování mnohých slovanských rodin odtamtud do Dacie, Moesie a Pannonie v 6tém stol., a vsídlení se jiných větví v jejich vyprázdněná místa, s proměnou bydlitelův nastoupila i proměna názvův: jména Krivičův, Poločanův, Radimičův a j. vzrostla vzhůru, jméno pak Slovanův se ztenčilo, až naposledy nezůstalo jiným, než obyvatelům podkrají Ilmenského. Titoť jsou potomkové oněch Slovanův, kteřížto již u Ptolemaea pod jménem Stlavani a Suoveni se připomínají (§. 10. č. 10. 11.). Hlavní město jejich bylo Novohrad, rus. Novgorod, nové ovšem co do literního významu jména, co do původu však jistotně prastaré a jedno z nejslavnějších na celém severu. Ze slov Nestora pravícího, „že apoštol Ondřej přišel ve Slovjeny, kdež nyní Novohrad", zavírají někteří, ač dosti nedůsledně, žeby Novohrad novější byl nežli doba apoštolův. [43]) Založení města Novohradu pohřižuje se ve tmě prastaré doby, na niž žádný pablesk historických pověstí světélka svého neprostírá. Leželoť ono na kupecké cestě mezi baltickým mořem a krajinami východními; za kteroužto příčinou již v 6tém a 7mém věku bohatstvím tak slynulo, žeť bývalo hlavním cílem kořisti žádostivých dobrodruhův skandinavských, ustavnými vpády a nájezdy měšťany jeho znepokojujících. Již svrchu jsme podotkli, že znamenitě summy peněz, vykopávané za našich časů v tom okolí, svědčí o květu a bohatství jeho na počátku 8ho stol. (§. 22. č. 8.). Rurik je sobě l. 862 za stolici svého knížetství zvolil, aniž pak po přenešení jí od Olega do Kyjeva [882] květoucí doba jeho se zatemnila; neboť za panování Vladimíra platilo knížeti daně 3000 hřiven, což činí 1500 liber stříbra. Ostatně vypravování dějin tohoto města, nad něž ve staroruské historii není pamětnějšího, a v němž staroslovanské svobodství, ačkoli od knížat všelijak obmezované, nejdéle svou divnou hru provodilo, do přítomného spisu nenáleží. [44]) Byloť ono hlavou zvláštní svo-

---

[43]) *Karamzin* Ist. gos. ross. I. B. 34. pozn. 71.

[44]) O Novohradě jednají (Metrop. *Evgenij*) Istor. razgovory o drevnostjach

bodné obce, kteráž od kn. Jaroslava l. 1020 nejstaršími až na naše časy dochovanými zákony, tak řečenou Ruskou pravdou, nadána jsouc, po dlouhý čas svého trvání, až do l. 1478, rozličných zakušovala losův. Moc a sláva Velikého Novohradu široko daleko, na západu i východu, v Evropě byla rozhlášena. Slulo město toto Skandinavcům a jiným Němcům Naugarten, [45]) Nogarden (u Sartoria), Latiníkům středního věku Nogardia, Řekům Nemogarda (Νεμόγαρδα u Const. Porphyrogennety, nazývajícího je mylně stolicí velikého kn. Svatoslava), Novogordon (τὸ μέγα Νοβογόρδων u Kodina), Arabům a jiným východčanům Nukbard i Nukirad (u arabského zeměpisce Masudy) atd. Nářečí Ilmenských Slovanův, jakož podnes mnoho zvláštního do sebe má, tak již v 11tém a 12tém stol., podlé písemných památek z té doby, [46]) a nepochybně i mnohem dříve, od ostatních nářečí ruských, t. velkoruského, maloruského a běloruského, patrně se lišilo. Některé jeho vlastnosti vysvětlují se dlouhotrvanlivým souseděním Novohradčanův s Lotyši a Čudy, a vplyvem jazyka jedněch na druhé, o čemž jinde.

3. Srbové v Rusku.

Jméno *Srbův* někdy, jakž jsme na počátku tohoto spisu provesti usilovali, nade všecka ostatní rozšířenější a bez po-

---

Vel. Novag. Mosk. 1809. 4⁰. *K. Kalajdovič* Opyt o posadnikach Novg. Mosk. 1820. 4⁰. *N. N. Muravjev* Istor. izsljedov o drevn Novg. S. P. 1828. 4⁰. a. j. Poslední tento spisovatel, rodilý Novohradčan, hledaje, zároveň s některými jinými krajany svými, povèstného jména v novořekosti, v slepém zapírání historické, vůbec za takovou uznané pravdy, v podvrácení slávy své otčiny, tvrdí, že Novohrad, tato vlast a rodovina jeho, vždy bývalo město malé (nejvíc 8.000 obyv.), chudé, v neprůchodných lesích a neokrocené surovosti pohřížené, a že jak Novohradčané, tak vůbec všickni Slované ruští až do Vladimírova času podobali se v povaze, divokosti, chudobě a hnusné špinavosti své podnešním Burjatům zabaikalským, Kamčadalům, Jakutům, Tungusům, Čuvašům atd., jsouce zvěřolovci a tuláci bez stálých bytův. Soudněji o velikosti a zámožnosti dřevního Novohradu se pronesl cizinec *Evers* Russ. Recht str. 248.

[45]) *Dahlmann* Forsch. I. str. 203.

[46]) Nejstarší tyto památky jsou: Pravda ruská 1020 z rkp. z 13ho stol. tišt. v Rusk. Dostopamjatn. Mosk. 1815. 8⁰. č. I; Voprosy černorizca Kirika 1136—1165 v *K. Kalajdoviče* Pamjatn. ross slov. M. 1821. str. 163—203. Ljetopisec Novgorodskij. M. 1781. 4⁰. 2. vyd. M. 1819. 8⁰. Listiny Novohrad-

chyby celému kmenu obecné, po rozšíření se Slovanův na západ i jih, přeneslo se s nimi onde do zemí nadodranských a polabských, onde do krajin zadunajských; v samé pak vlasti své, ve krajinách nadvislanských a těmto na východ příležících tak se ztenčilo, že v 9tém a 10tém stol. již jenom slabé sledy jeho se nalezají, později pak, za času Nestorova [1050—1114], i památka jeho tam zanikla. Odkládajíce pojednání o zemích od Konstantina Porphyrogennety podlé starých pověstí Běloserbií nazvaných ke článku o Slovanech polských (§. 38. č. 2.), přivedeme zde jediné ta svědectví, kteráž na krajiny od Slovanův ruských zaujaté se vztahují. K těmto svědectvím počítáme přede vším jedno zatmělé sice, a však nad míru důležité místo v zeměpisných zápiskách Mnichovských z konce 9ho stol. [ok. 866—890], znějící v tento smysl: Zeriuani (t. Srbjany, Srbové, viz §. 6. č. 14.), kterážto krajina tak veliká jest, že z ní všickni národové Slovanův pošli a svůj počátek, jakž ujišťují (rozuměj, jakž sami ujišťují), vzali. [47]) Že výpověď tato o veliké krajině Srbův na žádné jiné země, nežli před- i zavislanské, od rozhraní Odry až k hořejši Volze, slyšána býti nemůže, patrné jest z toho, co spisovatel, nepochybně podlé národního podání, jeho došlého, o původu všech Slovanův z ní připojil. Neboť o žádné jiné tvrditi se nemůže, žeby z ní tolik rozličných národův slovanských do ostatní Evropy se bylo vyrojilo, jako právě z této. Důkazův toho celý tento druhý okres v hojnosti nám podá. (§. 30. 31. 36. 39. 44.) Aniž tomu na odpor jest, že týž spisovatel v témže velikém prostranství i jiné národy ze jména osazuje, jako Vislany, Bužany, Stadiče, Uliče, Velunjany, Tiverce, Djedoše, Kolpjany, Svirjany, Žitiče, Seberce č. Sjaberce, Obradiče, Bulerce, Zaporožce, Turičany č. Turočany, Kasoriče č. Kazeriče, Ljutiče, Tanevce, Pružany, Žeravce, Lukomljany atd.; neboť u původce takového skupení pracně vyšťáraných jmen a zpráv logického pořádku pohledávati by

ské z 13—14ho stol. ve sbírce Sobr. gosud. gram. Mosk. 1813—27. F. č. 1. 2.

[47]) Zeriuani, quod tantum est regnum, ut ex eo cunctae gentes Sclavorum exortae sint et originem, sicut affirmant, ducant. Viz přílohy č. XIX.

příliš bylo nespravedlivé. Jeho uši došlo jednak to, že za Tatrami přenesmírné země sluly poně Srby, z nichž mnohočetní národové slovanští na západ i jih se vyrojili, jednak též, že tam bydleli lidé jmenovaní Vislané, Bužané, Stadiči atd., i položiltě jedno i druhé, jak je přijal, do zanímavého svého popisu, nemysle na zhotovení pořádné mapy pro nás, chtivé a zvědavé potomky. Jestližeť on, jakž podobné jest, tuto svou zprávu dostal od potomkův Srbův z této zatatranské vlasti asi v 6tém stol. vyšlých a v Germanii osedlých: mámeť tu sledy prastarého podání těchto vystěhovalcův o jejich původišti. A však i výpovědi jiných svědkův doličují přebývání ostatkův Srbů v 10tém stol. ve krajinách mezi Vislou a Dněprem. Císař Konstantin Porphyrogenneta vyčítaje národy slovanské, za jeho času [949] velikému knížeti ruskému poddané, mluví v tento smysl: Knížata ruští, když se zima blíží, na počátku měsíce listopadu, vystoupivše se vším lidem ruským (t. s vojskem a šlechtou čili bojary) z Kyjeva, podávají se k vybírání daní po Slovanech do měst Teverců̊v (Tiverců̊v), Dregovičův, Krivičův, Srbův (καὶ τῶν Σερβίων) a jiných Slovanův, jenžto jsou poplatní Rusům.[48]) Posavadní vykladači, i sám Karamzin, jméno Srby (Σερβίοι) slyšeli na Sjeverany,[49]) ale dozajista nedůvodně. Serbii nejsou a nemohou býti nic jiného leč Srbové.[50]) Maje ohled na sídla Chorvatův Rusům poplatných (srov. č. 4.), jejich někdejší sousedění na Buhu i Visle se Srby ok. 636 do Illyrikum přešlými (srov. §. 31. č. 1), a váže na mysli, že panování Rusův toho času za Vislu nezasahovalo, mám za pravdě podobné, že tito od Konstantina vytčení Srbové bydleli tam, kde Nestor Bužany osazuje, t. na Buhu a odtud dále na východ v sousedství Dregovičův. Byli to ostatkové oné do Illyrikum přešlé větve srbské, zůstavší tu v končinách veliké, od Konstantina Porphyrogennety Běloserbij nazvané vlasti, odtud na západ až téměř k Labi se táhnoucí. Sem přináleží i výraz Dalimilův: V srbském jazycě jest zemie, jiejžto Charvati jest imie, mluvícího o po-

[48]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 9. *Stritter* II. 985.
[49]) *Karamzin* Istor. gos. ross. I. B. 34. pozn. 70.
[50]) Srov. *Dobrovský* v *Engl* Gesch. v. Serbien. str. 156.

jití Čechův z těchto Charvat, co oddílné krajiny někdejšího velikého Srbska za Tatrami. (Srov. §. 38. č. 2.) U arabského spisovatele Masudy (umř. 956) připomínají se sice mezi slovanskými národy i Srbové (Serbin); kteří však by míněni byli, naskrze uhodnouti nelze.[51]) Ačkoli pak prastaré a rozšířené jméno Srbů v těchto severních vlastech co národní pojmenování již velmi časně, t. v 11tém a 12tém stol., soudě podlé mlčení domácích letopisův a listin, docela zašlo; však nicméně v jiném způsobu, jmenovitě co místní jméno, též co vyznačení jistého poplatku, zachovalť se mnohem déle, anobrž dílem až do dnes. Na řece Velja řečené, v okolí Julky, pod Pereslavem Zaleským, připomíná se v list. kn. Vasilia Vasilijeviče l. 1462, též ve dvou list. vel. kn. Joanna Vasilijeviče l. 1504, vlast Serebož (srov. Sereb' národ u Nestora, Serebez hrad v lat. list. 1064, §. 9. č. 5.);[52]) nynějšího pak času nacházíme vsi Serben a Serbigal (t. Srbův konec) v Livonech, Serbino v gub. Petrohradské, Sierby v Minské, Serbovskij v Černigovské, Serbi a Serbinovka ve Volynské a j. polských v ten počet nepojímajíc (srov. §. 9. č. 5.) Ve statutu litevském, psaném v nářečí běloruském [l. 1529 sld.], často zmínka se děje o jistém poplatku serebszczyzna č. sierbszczyzna. Již nahoře jsme zdání své pronesli, že slovo toto se jménem Srbův jest stejnokořenné (§. 9. č. 5.)[53]) Nematniť to důkazové někdejšího přebývání Srbův v oněch severozápadních stranách.

4. Chorvati v Rusku.

Ode jména Srbů ve staroslovanské historii jméno *Chorvatův* téměř jest nerozlučné; tak zhusta jedno se druhým se

[51]) Charmoy Rélat. v Mém. de l'Ac. de S. P. Sér. VI. T. II. p. 384.

[52]) Sobran. gosud. gramot. I. str. 203. sloupec 1, str. 353 sl. 1, str. 391 sl. 2, str. 395 sl. 1. Nový tento příklad formy Serebož slouží k doplnění a dojištění toho, co jsme nahoře §. 9. č. 5. o jménu Srb, pošlém ze Sereb (srov. Kaš-eb, Dul-eb, gar-eb č. ger eb a j), vyložili. V jedné list. ok. 1390—1400 v *Muchanova* Sborniku str. 194 jmenuje se bojarin Pavel Sorobič, od m. jm. Sorob, t. Sereb (srov. Veles a Volos, lebeda a loboda atd.) V místních jménech Serebrova, Serebrjakova atd. v gub. Tverské a j. souhláska *r* velmi jest podezřelá: snad přísuvka?

[53]) K uvedeným tam dokladům, jméno serebščina, co do formy, vyjasňujícím, přidati sluší Tatarščina, daň placená od Růsův Tatarům, v list. 1373. Sobr. gosud. gram. I. 240. sl. 2. 245. sl. 2., 248. sl. 1.

pojí, jeden národ vedlé druhého osazován a připomínán bývá. Pročež i my zde, promluvivše o Srbech, bez odkladu o Chorvatech ruských jednati chceme. Císař Konstantin Porphyrogenneta, jakž jinde dokážeme (§. 38. č. 2), jménem Bělochorvaty vyznačuje veliké a hornaté krajiny tatranské. A vedlé tohoto povšechného názvu i pouhé jméno Chorvati u něho se čte, ovšem ve spojení nedosti světlém a určitém. Praviť on zajisté: Chorvati (Χρωβάτοι) u hor vedlé Turkův obývají. [54]) Turky u Konstantina Porphyrogennety slovou Maďaři; horami pak míní se nejpodobněji hory tatranské čili Chrby, slující až podnes u Rusinův Horby. Že tito od Konstantina okolo l. 949 vytčení Chorvati vším právem ve východních Tatrách, ve vlasti Rusňákův, t. ve východní Haliči a severovýchodním Uhersku, hledáni býti mohou, patrné jest z letopisův ruských. Nestor, vyčítaje národy slovanské, dávno před přibytím Varjahův v potomním Rusku přebývající, praví mezi jiným: I žiliť v pokoji Polané i Derevané i Sjeverané i Radimiči i Vjatiči i Chrvaté. Duljeby žili na Buhu, kde nyní Velynjané, a Uliči i Tiverci seděli na Dněstru. [55]) V tomto místě — jemuž Schlözer nevyrozuměv zvolal: jak se Chorvaté sem dostali? — Chorvaty míní se Haličané, potomně od Rusův podmanění. [56]) Tito Chorvati byli již časně k ruskému státu přivtěleni, nejpodobněji od Olega l. 885 sld.; [57]) nebo když l. 906 (podlé rkp. Troického) Oleg proti Řekům na vojnu se vypravil, mezi národy, z nichž plukové jeho sebráni byli, pokládají se ze jména Varjazi, Slovené Novohradští č. Ilmenští, Čudi, Kriviči, Mera, Polané (Kyjevští), Derevané,

---

[54]) *Const. Porph.* Adm Imp. c. 13. p. 62. *Οἱ δὲ Χρωβάτοι πρὸς τὰ ὄρη τοῖς Τούρκοις παράκεινται.* Bayer překládá: Chrovati in montibus juxta Turcas colunt; jiní: Chrovati ad montes Turcis adjacent. *Schlözer* N. G. 538. *Stritter* II. 397. Žeby jméno kraje Pečenězského Charovoi (*Χαροβοὴ*, thema Patzinaciae) u téhož Const. P. (c. 37) se jménem Chorvatův souviselo, pochybuji: položení kraje jest proti tomu.

[55]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 7. Sof. Vrem. izd. *Strojev* I. 7. *Schlözer* Nestor II. 121. 123. *Müller* Nest. 74.

[56]) Bělochorvaty a illyrské Chorvaty Nestor od halických, jak náleží, rozeznává. *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 3. 19. Sof. Vrem. izd. *Strojev* I. 3. 31. Karamzin jedny i druhé smíchal. Ist. gos. ross I. 32.

[57]) Srov. *Karamzin* Ist. I. 127. B. 116. pozn. 301.

Radimiči, Sjeverané, Vjatiči, Chorvati, Duljebi i Tiverci. [58]). Pozoru hodné, že i zde, jako nahoře, Chorvati sousedství v Duljebův a Tivercův od letopisce jmenováni jsou. Léta 981 vyhlásil Vladimír Mečislavu polskému vojnu, tím úmyslem, jak se zdá, aby přinavrátil to, co bylo Olegem opanováno v Haliči, později pak, možné že za vlády slabého Jaropluka, zaujato od Polákův. Vybojovaltě města Červen (jindy i Čermno, Červenohrad, nyní ves Čermo, na řece Hučvě, severně od Tyšovcův, blízko Vukijova, odkudž jméno Červené Rusi), Přemysl a j. Tak odtud i odjinud stíháni jsouce Chorvati haličtí pokoušeli se předce, zaroveň ostatním Slovanům, o dobytí dřevní samostatnosti a neodvislosti od cizích panovníkův. Čtemeť zajisté, že je Vladimír znovu l. 993, nepochybně pro odkázání se jeho vlády, válkou přikvačil, nevíme jak, mírem-li čili vítězstvím dokončenou. [59]) Téměř k témuž času připomínají polští i němečtí annalisté lecos zběžně o vojně mezi Boleslavem I. [992 sld.] a Vladimírem, nevědomo, z jakých příčin vedené: Kadlubek onomu i pokoření Chorvatů výslovně připisuje. [60]) Podlé těchto svědectví pochybné jest, žeby tito východní Chorvati byli přináleželi k oněm Bělochorvatům, jež vévoda český Boleslav II. před l. 972 vládě své za některý čas podmanil, rozšířiv prý hranice svého panství daleko za Krakov až k řece Buhu a Stryji. O tom však nám

---

[58]) Sof. Vrem. izd. *Strojev* I. 20. *Schlözer* Nestor III. 252. *Müller* Nestor 95.

[59]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 86. *Karamzin* Istor. gos. ross. 221 B. 185. pozn. 469. Karamzin je místí v jižní Haliči pod Tatrami na hranicích Sedmihradska, pravě, že není podobné, aby Vladimír byl s illyrskými Chorvaty válel. Ostatně domněnka jeho, žeť oni snad až do toho času byli neodvislí od Rus, odporuje tomu, co výš na str. 127 od něho proneseno. Vojnu tuto připomíná Dlugoš docela podlé Nestora: Vastatis eo anno dux Russiae Carvatis infertur illi a Pieczyngis (nikoli Polonis, jakž mylně vytištěno) bellum, contra quos egressus ad fluvium Rubiessa (t. Trubež) eos offendit etc. *Dlugoss* Hist. pol. l. I. ed. *Krause* I. p. 123. Omylu toho Naruszewicz, Karamzin a Lelewel (Tygodnik Wil. 1816) neznamenavše, lecos o válce Boleslava s Rusy u města Hrubéšova nasnovali. *Naruszevicz* IV. 48. pozn 1. *Karamzin* I. 203. B. 167. pozn. 431. VIII. B 143. pozn. 431. Vinc. Kadlubek üb. v. *Linde* p. 482—483. Válčil ovšem Boleslav s Wladimírem ok. 992 sld., ale s řekou Trubežem nic činiti neměl.

[60]) *Kadlub.* l. II. ep. 13. ed. *Krause* p 648—649. Hunnos seu Ungaros, Croatios & Mardos, gentem validam, suo mancipavit imperio. *Mart. Gallus* l. I. c. 10. p. 57—61. *Annal. Saxo* ad a. 992.

naskrze pochybovati nelze, že Chorvati tito, o nichž v letopisech ruských a polských zmínka se děje, byli obyvatelé východní Haliče, ačkoli hranice krajiny jejich, zvláště k severu, kdež se Srby sousedili, určiti trudno jest.[61]) Možné je považovati jako východní odnoži velikého národu jmenovaného Bělochorvati, o němž šířeji ve článku o Slovanech leských (§. 38. č. 2.). Byliť pak oni potomkové dávních Karpův (§. 10. č. 10.), zdědivši od nich toto prastaré jméno, pošlé od hor Chribských čili Chrbův, v jejichžto úbočích bydleli. Po vystěhování veliké jich částky do Illyrikum, zaujali sídla jejich jiné slovanské rodiny, jenž pomícháním s původními obyvately přelili se do potomních Rusňákův v Haliči a Uhřích.[62]) Mimo tyto teď dotčené Chriby, jmenované od přísedících tu Rusinův Horby, upomínají na někdejší bytování Chorvatův pod nimi vesnice Horb, Horbok, Horbov, Horbovica, Horbače, Zahorb, Hribiči, Hribova, Hribovce, a ještě rázněji Chrevt v okruhu Sanockém, Charvin, Charzevice (čtvery vesnice) ve východní i západní Haliči, s nimiž porovnati dlužno jméno čeledního otce v Polanech Choriv, hory Chorivica,[63]) ulice Novohradské Chrevkova,[64]) vlasti Chorvača v újezdě Tverském,[65]) vsi Chorov v gub. Volynské a t. d. Ostatně v prodloužení těchto rozprav nalezneme Chorvaty i ve mnohých jiných na díle velice vzdálených stranách, ve Krakovsku a západních Tatrách, v Krkonoších, Polabí, ve Štyrsku a Illyrii. Kteří z nich odkud vyšli, o tom na svém místě rozjímati se bude.

5. Kriviči.

Kriviči, za jejichžto předky nahoře (§. 10. č. 10.) připomenuté od Ptolemaea Karvony jsme uznali, pod tímto

---

[61]) Chorvati (Chorvatîn) u Masudy (*Charmoy* Relat. p. 384) mezi Slovany, kteří by byli, neví se. *A. Klodziński* psal O pograniczu Polski i Rusi w okolici ujścia Wisłoku do Sanu. W Rozmait. nauk. Krak. 1829. 4. II. str. 96 sld. Mnoho hluku málo zvuku.

[62]) Žeby tito teprvé od Maďarův do Uher byli převedeni, bájka jest od bezejmenného notára krále Bélova (Anon. Belae regis Notarius) nejapně vymyšlená, jíž žádný historik zdravého soudu víry nepřidá.

[63]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 5 Sof. Vrem. izd. *Strojev* I. 5.

[64]) Ljetopis' Novgorod. M. 1819. 8°. str. 67.

[65]) Sbornik *Muchanova* list. 1542. str. 200.

svým přesnějším jménem od Konstantina Porphyrogennety a Nestora v dějepise ponejprvé se uvozují. Vyslyšmež dříve svědectví obou spisovatelův: „Slované poplatní Kyjevským Rusům, praví Konstantin, jmenovaní Krivičané (Κριβηταιηνοὶ), i Lučané (Λενζανῆνοι), i ostatní Slované, v zimní čas na horách svých sekají a vydlabávají loďky (monoxyla), na podletí pak, když sníh teplem roztaje, spouštějí je do blízkých jezer.“ A hned dále: „Knížata ruští na počátku měsíce listopadu.... podávají se k vybírání daní po Slovanech do měst Teverců̊v, Dregovičův, Kriviččův (Κριβιτζῶν), Srbův a jiných Slovanův, jenžto jsou poplatní Rusům.“ [66]) Jistější zprávy o sídlech jejich podává nám Nestor. Píšeť pak on, mluvě o nejstarší jemu známé době, takto: „Měliť svou zvláštní vládu (panství) Poljané, Derevjané svou, a Dregoviči svou, a Slovjeni svou v Novohradě, a jinou na Polotě, jenž jsou Poločané: od těchto dále Kriviči, jenž sídlí u pramenův Volhy a Dviny i Dněpru, jichžto město jest Smolensk, tu zajisté sídlí Kriviči: od nichž dále Sjeverané atd.“ [67]) Podotkneme, že v následujícím hned na to popise slovanských i neslovanských národův jméno Kriviččův od Nestora docela vypuštěno jest. V prodloužení však své rozpravy, líčiv mravy a obyčeje jednotlivých slovanských národův, Polanův, Drevanův, Radimičův, Vjatičův, Sjeveranův, připojuje letopisec náš Kriviče výslovně k těmto. [68]) Dále vypravuje o nich, že l. 859 spolu s Čudy, Slovany, Merou a Vesy Varjahům daň platili; l. 862 pány své za moře vyhnali, než hned potom, pro vzniklou mezi národy bezvládu, ku přizvání varjahoruských knížat s Čudy, Sloveny i Vesy se spojili. [69]) Kníže Truvor osadil se v městě jejich Izborsku. Když po smrti dvou bratrů svých [864] Rurik krajiny jejich ku panství svému připojil, vypravuje Nestor, že rozdal mužům svým

---

[66]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 9. ed. *Banduri* p. 59. *Stritter* II. 982. 985.

[67]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 6. Sof. Vrem. izd. *Strojev* I. 6. *Schlözer* Nest. II. 105. *Müller* Nest. 71.

[68]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 8. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 8. *Schlözer* Nest. II. 124—125. *Müller* Nest. 75—76.

[69]) *Nestor* izd *Timk.* str. 12. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 12. *Schlözer* Nest. II. 153. 166. 175. *Müller* Nest. 80—81.

města, jinému Polotesk, jinému Rostov, jinému Bělojezero, ve kterýchžto městech Varjahové příchozí jsou, neboť prý první bydlitelé byli v Novohradě Slované, v Polotsku Kriviči. [70]) Z tohoto místa jasně vysvitá, že Pločané tehdáž od Rurika podmanění, byli též Kriviči, od Izborských, Smolenských a jiných Krivičův původně jen vládou, nikoli původem a jazykem oddělení. Léta 881 vytáhnul Oleg s Varjahy, Čudy, Sloveny, Vesy i Kriviči (t. Izborskými a Polotskými) proti Krivičům Smolenským, kteříž jemu město své dobrovolně poddali. [71]) V čas tažení Olegova [906] a Igorova [944] proti Řekům připomínají se mezi pluky jejich i Kriviči. [72]) Tolikéž když Vladimír na Rogvoloda, kníže Polotské, se obořil [980], mělť u sebe Varjahy, Sloveny, Čudy i Kriviče. [73]) Léta 990 osazoval jimi hrady, bojuje proti Pečencům. [74]) Léta 1127 kníže Mstislav Vladimírovič odevšad je válkau skličil, při kteréž příležitosti hradové jejich jmenují se Izjaslav, Strježev u Borisova, Logož'sk i Drjuť'sk. [75]) Potom jméno a památka Krivičův v těchto severních stranách z historie se tratí; naproti tomu pak zachovalo se jméno země krivické na Bělorusi, u stýkání se gub. Vilenské, Minské a Grodenské, až do první čtvrti 14ho století. Když zajisté pruský maršálek Jindřich l. 1314 na podzim vpád do Litvy učinil, vypravují letopisci, že vešel do země Krivičův, zaujal město Novohrádek, ale hradu Kriviči jmenovaného na řece Njemnu nadarmo dobyti usiloval. [76]) Leželať tedy tato země Krivičův severně od Novohrádku, tam, kdež až podnes ještě ves Kriviči na Njemnu

---

[70]) *Nestor* l. c.

[71]) *Nestor* izd. *Timk.* 14 Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 14. *Schlözer* Nest. III. 36. 42. *Müller* Nest. 86.

[72]) *Nestor* izd *Timk.* str. 19. Sof. Vrem. izd. *Strojev* I. 20. 31. *Schlözer* III. 252. IV. 41. *Müller* Nestor 95. 109.

[73]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 45. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 53. *Müller* Nest. 151.

[74]) Sof. Vrem. izd *Stroj.* I. 87.

[75]) Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 187. *Karamzin* Istor II. A. 173. B. 140. pozn. 250.

[76]) *Duisburg* ed. *Hartknoch* ad a. 1314. p. 381. Crivitia terra et civitas illa, quae parva Nogardia dicitur. Epitomator: Prope Gartin intrant terram Kryvitzen . . . Nougartin oppidum combusserunt, et quieverunt nocte prope Krivitz castrum etc. *Voigt* Gesch. Preuss. IV. 301—304.

(Krivitz castrum), město Krevy a několiko vesnic Kriviči, Krevny, Krevene, se nacházejí. Z těchto rozličných svědectví o někdejší rozšířenosti jména a sídel Krivičův snadno souditi lze. Hlavní a prastará jejich města byla Izborsk,[77]) Pleskov, Polotesk, Smolensk a Toropec. Izborsk č. Sboresk, Sborsk, jehož čistoslovanské jméno nevědové mylně na německé Isaborg překrucovali,[78]) nyní na ř. Schodnici, někdy prý hrad Slovensk blízko pramenův Slovenské ključi jmenovaných, sídlo knížete Truvora [862—864), zkvetnutím Pleskova klesati počal, a teď jen rozvalinami se slaví.[79]) Pleskov v letopise Novohradském Pl'skov, nyní skráceně Pskov, ve staroněmeckých památkách Plessekove, od slova pleso t. jezero, protože u velikého plesa stojí, od Olgy, kteráž se zde (v blízké vsi Vybutské) narodila, zde l. 903 za Igora provdala, laskavě pěstován, brzo veliké znamenitosti dosáhl. Obyvatelé jeho a krajiny příležící, jmenovaní v letopisech ruských Pleskoviči, Pl'skoviči, v bojovnosti a bezuzdném svobodství závodili s Novohradčany (Pleskov slul „vtoryj Novgorod, menšij brat Novogoroda.“)[80]) Paměti hodné jest, že téhož jména prastaré město (Pleskova, Pliskova) i ve slovanských Bulharech se nalezalo. Město Polotesk, Polot'sk, Poltjesk, Poltesk, nyní Polock, u stoku Poloty a Dviny, již l. 864, 907, 980, co hlavní město Poločanův se připomíná. Před l. 980 vládl jim varjažský kníže Rogvolod co zvláštním údělem. Ve skandinavských pověstech jméno města a kraje Palteskja, Pallteskja, velmi zhusta se čte. Byloť ono, příhodným svým položením na Dvině, oblíbeným stanovištěm skandinavských dobrodruhův. Smolen'sk, Miliniska (Μιλινισκή) u Konstantina Porphyrogennety, kterýž jej mezi hlavními městy ruskými počítá, připomínaje, že z něho korábové Dněprem do Kyjeva se plaví,[81]) jakž jsme viděli, l. 881 Varjahům se vzdav, dlouho

---

[77]) V archang. letop. str. 4. nazván Izborsk městem Krivičův.

[78]) *Schlözer* Nord. Gesch. 509. *Téhož* Nestor II. 191.

[79]) (*Evgenij*) Ljetopis' goroda Izborska. S. P. 1825. 12°. *Téh.* Ljet. Izb. v Trud. Obšč Ist 1830. V. 131—162.

[80]) Historii obce Pskovské, trvající až do l. 1510, obšírně sepsal metrop. *Evgenij* Istor. knjaž. Pskovkago. Kyjev. 1831. 8°. 4 č.

[81]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 9. *Stritter* II. 982.

potom v historii ruské znamenitým býti nepřestává. Podlé Archangelského letopisu l. 864, když Askold i Dir, pustivše se Dněprem, Kyjev opanovali, byl již mocný a lidnatý, že dobrodruzi tito o něj se pokusiti nesměli. [82]) Od něho obyvatelé té strany slouli *Smolnjané*, *Smoljané*. Znamenati sluší, že téhož jména, t. Smoleny, Smolenci, kraj a lid i v bulharských a polabských Slovanech se nacházel. (§. 30. č. 4. §. 44. č. 7.) Že město Toropec též starodávní Krivičův sídlo, dokazuje podnešní jeho u prostého lidu příjmí Krivitepsk, Krivič čili Krivig. [83])

Přistupme již k uvážení otázky, byli-li Kriviči Slované čili Neslované? Přeučenému a tím začasté z míry hloubavému, ve slovančině pak nehrubě zběhlému Schlözerovi vystoupila na mysl jakási pochybnost o slovanskosti Krivičův, v nichž on, bez vyložení důvodův, Lotyše pátrati se domníval. [84]) Ačkoli pak Karamzin, pramenům svým dobře rozumějící, Krivičům bez rozpaku místo mezi Slovany vykázal; však nicméně nesoudný tlumočník ruských historií v Němcích, Strahl, nepochybně Schlözerovými slovy povozován jsa, zdržeti se nemohl, by ve své německé historii Ruska Krivičův již dověrně a s jistotou, ovšem bez kusa důvodu, za Lotyše nevyhlásil. [85]) Hmatavý blud tohoto spisovatele snadno každý nahlídne, kdokoli bedlivou, nepředpojatou myslí následující okolnosti uváží: *a)* Nestor vydává na jednom místě [86]) Poločany výslovně za Slovany, a na jiném [87]) praví, že Poločané jsou od prvopočátku Kriviči. Byli-liť Poločtí Kriviči Slované, byli jistotně i ostatní, t. Izborští, Pleskovští, Smolenští a j. *b)* Konstantin Porphyrogenneta, o sto i šedesáte let od Nestora starší, mající věrné své zprávy o Rusku nepochybně z úst rodilých Rusův, nazývá Kriviče dvakrát výslovně Slo-

---

[82]) *Schlözer* Nestor. II. 211. — O Smolensku psal *D. N. Murzakevič* Ist. gor. Smol. 1804. 8°.

[83]) *Zjablovskij* Zemljeop. Ross. Imp. III. 371.

[84]) *Schlözer* Nestor III. 19.

[85]) *Strahl* Gesch. Russl. Bd. I. S. 50.

[86]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 6 Se bo tokmo Slovjenesk jazyk v Rusi: Poljane, Derevljane, Novgorod'ci. Poločane, Dregoviči, Sjever, Bužane.

[87]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 12. A pervyi nasel'nici v Novjegorodje Slovjene, Polot'ski Kriviči.

vany.[88]) *c)* Jakož jméno národu Kriviči, tak i jména nejstarších jejich měst a hradův, Izborsk, Pleskov, Smolensk, Poloťsk atd., jsou buďto látkou i formou pospolu, buďto aspoň formou svou názorně slovanská. Ve jménu Kriviči tvořící sloh rus. -ič, cyr. -išt, srb. -ić, pol. a čes. -ic, co zdrobnělá forma kořenného slova, vyznačuje rodovost čili pojití od čeledního otce, nápodobně řeckému -ides (-ιδης), a vedlejším užíváním i pojití z některého města; srov. Radimiči, Vjatiči, Lutiči, Uliči, Pleskoviči, Nizoviči, Tveriči, Moskviči atd. *d)* Lotyši jmenují od starodávna, přenešením jména nejbližších sousedův svých na národy za nimi sedící, všecky Slovany ruské Krewy, sg. Kreews, a zemi ruskou Kreewusemme, cožby jistě bylo se nestalo, kdyby Kriviči byli jejich rodáci: neboť ovšem vládcové a ledajací pisákové přenášejí jméno lidu svého na cizokmenné sousedy, nikoli však národové sami. *e)* Že Nestor v popisu národův slovanských v Rusi podlé rkp. Lavrentijevského str. 6. Krivičův ze jména nedotýká, stalo se nepochybně jen náhodou a nepozorem, aniž co z toho proti slovanství jejich dovozovati lze. Vždyť jich nepřipomíná ani mezi Neslovany! V onom popisu pohřešují se i jména Radimičův a Vjatičův: sluší-li proto hned zapírati, že tito byli Slované? Na jiných však místech stojí Kriviči všudy ve společnosti slovanských národův: tak np. kde letopisec mravy Slovanův líčí, Poljané, Drevljané, Radimiči, Vjatiči, Sjeverané, Kriviči, tak též l. 944 v čas výpravy Igorovy Poljané, Slovjeni (Ilmenští), Kriviči, Tjeverci, pospolu se připomínají. *f)* Jsou sledy, zvláště v místních a osobních jménech, že i v jiných krajinách slovanských, kamž Lotyši nikdy se nedostali, np. v Illyrsku a Polabí, nalezali se Kriviči, s jinými bratry svými tam se přesídlivší. *g)* Neslovanskost čudských či lotyšských tak nazvaných Krevingův na pomezí Žmudi, hrstky lidu, podlé toho, co jsme o nich nahoře poznamenali, ve přítomné příčině nemůže býti pravdě na závadě (§. 14. č. 5.). Věcmi nejistými, záhadčivými věcí jistých a dokázaných vy-

---

[88]) *Const. Porph.* Adm Imp. c. 9. *Stritter* 982. 985. Sclavi Crivitaeini dicti et Lenzanini nec non ceteri Sclavinii . . . In sclavicas regiones Tervervianorum, Druguvitarum, Crivitzorum, Serbiorum, reliquorumque Sclavorum.

vracovati nelze. Jméno thrackých Krovyzův č. Krivyzův ještě rázněji souhlasí: kdo však by je proto samé, bez jiných důvodův, za Kriviče, anebo tyto za Thraky vyhlásiti směl! Tím způsobem bychom Kriviče snadno v kterémkoli koutě světa najíti a s jiným národem sbratřiti mohli. *h)* Že Nestor tak často Kriviče oddílně od Slovanův připomíná, může jen neumělce másti: ve všech zajisté těchto místech jménem Slovanův míní se pouze větev kmene slovanského Ilmenská čili Novohradská, nikoli kmen celý. Jméno Krivičův čili Krevičův, původně snad jen některé rodině anebo obyvatelům některého města vlastní, čehož rozhodnouti nelze, obecným během národních jmen, stěhováním, obchodem, podmaňováním, tak se rozšířilo, že v 9tém stol. již bylo jedno z nejpověstnějších na severu, přikládané slovanským obyvatelům gub. Pskovské, Polocké, Vitebské, Smolenské a z částky Minské i Tverské. Mimo již dotčené Izborjany, Poločany, Smolnjany, pozdější Vitebljany a j., počítám ku Krivičům těmto i *Lučany*, jejichžto jméno u Konstantina Porphyrogennety (Λενζανῆνοι, Λενζενίνοι, t. Łączanie, npol. Łęczanie, jd. č. Łączanin, npol. Łęczanin), pak v letopisech Novohradských a v listinách ruských se čte. Konstantin je uvozuje vedlé Krivičův, pravě, že Slované Rusům poplatni, Kriviči, Lučané a jiní, v zimě na horách svých loďky hotoví, spouštějíce je na podletí po vzrostlých řekách do jezer: [89]) z čehož na sousedství obou zavírám. Aniž mne mýlí, že na jiném místě týž Konstantin Lučany ve společnosti Uličův, Drevanův a jiných Slovanův, jakoby sousedy Pečencův, připomíná. [90]) Z Novohradských letopisův a z listin knížat ruských patrné jest, žeť oni byli obyvatelé krajiny jmenované Luky, t. podkrají nynějšího města Veliké Luky v gub. Pleskovské. [91]) Lelewel, Karamzin a jiní naproti je osazují v okolí města Lucka na Volyni nešetříce rozdílu jména Luck m. Lucesk, Lučesk, [92]) původně snad

---

[89]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 9. *Stritter* II. 982.
[90]) *Const. Porph.* Adm. Imp c. 37. *Stritter* II. 986.
[91]) Lučané v Ljet. Novgorod. M. 1819. 8°. po různu, v Sobran. gosud. gramm. II. 456. 458. III. 142. 233.
[92]) Tak v Sof Vrem. izd. *Stroj.* I. 194. 420. 452. II. 41., v *Nest.* po Kenigsb. spis. str. 215 Lučesk, dat. Lucku.

Lut'sk, od kořene Lut, Luta, (srov. Polock, Plock m. Polotesk, Šack m. Šatesk a j.). Ve jménu Lučané (Łączanie, Łęczanie) jest zvuk nosový, v názvu Luck u nejstarších polských dějepisců̊v nic toho. Než i to nezáporné jest, že obyvatelé obojího toho okolí druhdy Lučané slouli.[93]) Při takové rozšířenosti jména Krivičův není divu, že sledy jeho a památka v těch krajinách ještě až podnes se zachovaly. Připomínáme zde jen město Krevy a vesnice Kriv'sk, Krivany, Krevny, Krevene v gub. Vilenské, tři vesnice Kriviči a řeku Krivča v Minské, ves Kriviči na Njemnu ve Hrodenské, vesnici Krivičin ve Smolenské atd. I v jiných slovanských krajinách vyskýtají se tytýž místní jména, kteráž ne bez slušné příčiny jako památka někdejšího přebývání v těch stranách rodin z Krivičův pošlých považována býti mohou. Sem přináleží np. vesnice Krewińce, Krewniszki ve vojev. Augustow., Krzywice, Krzywiczki v Mazov., Krzywice v Haliči, Krivića výspa a j. v Srbsku, Krivici v Pomořanech, v Zaodransku (Stoyzlavus de Criuiz v list. 1319 u Kosegartena)[94]) atd.

6. Dregoviči.

Dregovičův jméno (Δρουγουβιταί) ponejprvé čte se u Konstantina Porphyrogennety. Týž spisovatel je připomíná na místě již často dotčeném[95]) v pořadí národův slovanských Kyjevskému knížeti poplatných, prostrannější zprávy o nich nám nepodávaje. Rovně nedostatečné, ačkoli k určení sídel vždy poněkud platnější jest to, co náš Nestor o národu tomto zapsal. Podlé něho bydleli Dregoviči mezi řekami Pripetí a západní Dvinou.[95]) Na jiném místě je přičítá k národům slovanským druhdy vlastní správu čili domácí vládu majícím, potomně pak mocnářství ruskému přivtěleným.[97]) Jiných po-

---

[93]) *Nestor* po Kenigsb. spis. str. 128. 164. Lučané, obyvatelé Lucka.

[94]) *Kosegarten* Pommersche und Rügische Geschichtsdenkmäler. Bd. I. (dipl. a. 1319.)

[95]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c 9. *Stritter* II. 985.

[96]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 3. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 3. *Schlözer* Nest. II. 83 *Müller* Nest 64—65.

[97]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 6. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 6. *Schlözer* Nest. II. 105. *Müller* Nest. 71.

drobnějších zpráv o národu tomto ani u Nestora, ani v jiných letopisech nestává; pročež jakož vůbec hranic jejich krajiny, tak ani času, kteréhož se Rusům pod moc dostali, zevrub a s dokonalou jistotou určiti nelze. Achmatov jejich sídla vyměřuje v celém podkrají Bereziny; ale co do času jejich přivtělení k ruskému státu velice na omylu jest, maje za to, že je teprvé Vladimír Veliký, po přemožení Polockého knížete Rogvoloda [980]. panství svému přivtělil. [98]) Dávno před tím, okolo l. 949, počítá je Konstantin Porphyrogenneta mezi poplatníky Rusův. Achmatov dělí vlast Dregovičův před zaujetím jí od Vladimíra na dvé: hořejší polovici připojuje ke vlasti Polocké čili knížetství Rogvolodovu; dolejší jmenuje vlastí Turovskou. Jestliže Rogvolod, jakž se pokládá, od ruského knížete částku země Dregovické v léno (područenství) obdržel, musilať ona již dříve v moci Kyjevských Rusův se nalezati. O vlasti Turovské Nestor jen zběžně lecos namítá [980] těmito slovy: Byl zajisté Rogvolod přišel ze Zámoří a měl vládu svau v Polocku, a Tury v Turově, po němž i Turovci své jméno dostali. [99]) Letopisec archangelský jmenuje sice Tura bratrem Rogvolodovým; však nicméně svědectví jeho nejisté, a výklad místa Nestorova v ten smysl, žeby i Tury byl Varjaho-Rusem, velmi nedůvodný býti se mi zdá. Jakož Turov a Turec, tak i Tur, Tury [100]) jestiť prastaré jméno místní i osobní u Slovanův. Mám za to, že Nestor celé té věci pouze podlé národní pověsti dotknul, v níž se hlásalo, že jakož Kyjev od Kyje, tak Turov od Tura č. Turyho původ svůj vzal. Tito však domnělí původcové měst a otcové čeledí i národův jsouť příliš zhusta pouzí tvorové obraznosti, aniž na nich historii co zakládati lze. Turov bylo někdy veliké a slavné město, teď pak jest bídný městys v Minské gubernii v Mozyrském povětě nad řekou Pripetí. Tam od konce 10ho až do začátku 13ho stol. přebývali údělní knížata, t. od té

---

[98]) *Achmatov* Atlas l. 18—25.

[99]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 45. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 53. *Schlözer* Nest. V. 197. *Müller* Nest. 151.

[100]) Se jménem Tury co do zakončení srov. Budy, Budyj. *Nestor* izd. *Timk.* str. 102.

doby, co Vladimír syna svého Svatopluka v Turově byl osadil [988—990]. Bylofˇ ono spolu sídlem zvláštního biskupství, zřízeného, jakž podobno, na konci 11ho stol., a jmenovaného eparchií Turovskou i Minskou. [101]) Obyvatelé města a kraje toho slauli *Turovci*, o nichž v letopisech ruských často zmínka. Možné, že jméno Turovcův již v zeměpisných zápiskách rukopisu Mnichovského se čte, v tento způsob: Attorozi, mají měst sto čtyřidcet i osm, lid nejlítější; [102]) ačkoli já raději za to mám, že tím jménem Tiverci se míní. Ostatně zdaliž Turovci vlastně ke Dregovičům náleželi, věc jest velmi pochybná. Za našeho času, pokudž mně vědomo žádné sledy jména Dregovičův ve vlasti jejich se nezachovaly; neboť žeby Dorogobuž, Drogočin a j. města od nich tak nazvána byla, jakž ruští a polští spisovatelé pokládají, toho žádný znatel jazyka slovanského za pravé přijmouti nemůže. [103]) Kořen jména Dregovičův jest mužské jméno Drag, odkudž pravidelné otečnì jméno Dragiči č. Dragoviči (tak slovou skutečně rodáci jejich v Bulharech u Byzantincův), a s obyčejnou proměnou *a* v *e* po *r* Dregoviči (srov. rus. rebenok, rebjata, Moreva, Naprežje, o čemž níž č. 15.) Nalezalif se Dregoviči i v bulharských Slovanech, jakž na svém místě uvidíme (§. 30. č. 4.), anobrž i v Němcích, soudě podlé jména vsi Dragaviz [list. 946], Drogavizi [1150], později Drogenz, Dreetz. [104]) — Vedlé vlasti Dregovičův, a sice podlé mého zdání severozápadně v sousedství Litvanův, sídlili *Suselci* č. *Susola*, o nichž v ruských letopisech, jmenovitě ve přídavcích k Nikonovským a jiným toto se čte: Léta 1059 Izjaslav vytáhnul na Ssoly, i velel jim dávati daň po 2000 hřiven ze vší země; oni pak, ačkoli to učiniti přislíbili, po odjetí vojska zprotivivše se, výběrči Izjaslavovy vyhnali a města i vsi až pod Jurjev (Dorpat) pálili.

---

[101]) Věrné a podrobné zprávy o dřevním Turově podal *Kalajdovič* ve knize Pamjatniki ross. slovesn. str. X—XIV.

[102]) Attorozi habent civitates CXLVIII, populus ferocissimus. Viz Přílohy č. XIX.

[103]) Dorogobuž jest otečná forma od Dorogobud, Dragobud, Drogičin od Drogica, Dragica. Drohobycz a Drohobyczka v Haliči snad jest zkažené Drohobuž, Drohobužka

[104]) *Leutsch* Markgr. Gero. str. 189.

Naposledy Pleskoviči i Novohradci srazili se s nimi; Rusův pobito tisíc, a Ssolův bezčíslné množství. [105]) Tatiščev a Karamzin k vyložení tohoto místa ani nejmenšího světla nepodávají; onen je se Žmudiny, [106]) tento se Solodamisty, Slonci, Solingy polských dějepisců míchá. Než jméno Solodamisty, jakž je Karamzin napsal, jest vlastně zpotvořené slovo sodomitae u Kadlubka, omylem sem potažené, Solingy (Slonenses stojí u Cromera a Dluhoše) pak čili Slonci (Słonenčici u Blažovského, Słońčici u Naruszewicze) přebývali v podkrají řeky Drvence mezi Prusy a Mazovy, kdež podnes chudý městys Słońsk opodál odtud na Visle památku jejich chová, nemajíce žádných svazkův se Suselci. [107]) V některých letopisech vedlé slova Ssoli stojí ovšem i přípisek Kolyvanci, t. Revelští, a v Livonech na řece Salis řečené nalezal se pověst Saletsa; však nicméně nezdá mi se býti podobné, žeby zde o této tak malé hrstce lidu řeč byla. Mnohem jest podobnější, že jménem tímto míní se národ Susola č. Suselci, slovanského původu, hloub na západu mezi Litvany a Lotyši bydlící, o němž podlé Tatiščeva polští letopisci pod tímto jménem zmínku činí. Zdaliž tito Suselci potomkové byli oněch Suslův, s nimiž podlé Snorrových pověstí švedský král Yngvar [asi v 6tém stol.] někde v Estonech anebo v Kuronech bojoval, a od nich zabit jsa v mohyle u města Adalsyssel pochován byl, tvrditi nesmím, mám však to za velmi podobné. [108]) Téhož jména lid slovanský, t. Susli, Suselci, u jinojazyčných spisovatelův Siusla, Sysele, Siusili, Susali atd., vyskýtá se i v Germanii na řece

---

[105]) *Karamzin* Istor. II. B 66. pozn. 114. *Tatiščev* Istor. II. 116. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I 157. [l. 1060.] Tamže psáno Sosoly acc. pl., Sosol. gen. pl.

[106]) Tatiščev praví: Spisovatelé polští připomínají v Litvě národ Susoly. Kteří a kde? Srov. *Tatiščev* I 523. II. 432. pozn. 269.

[107]) *Kadlubek* l. IV. ep. 19. p. 797—798. ed. *Krause.* Soladimistae (sic). *Dlugoss* Histor. Pol. III. p. 223. Slonenses. *Cromer* l IV. p. 51. ed. 1568. *Blažowski* Kron. Kromer. st. 69. *Naruszewicz* IV. 252 vyd Lipsk. 1836. Rozdílní jsou Seloni u Jindřicha Lotváka (ad a. 1206 p. 50. 53), po nichž město Seleburg, lot. Sehlpils. v Kuronech na Dvině.

[108]) *Snorre's* Heimskringla übs. v. *Mohnike* I. kap. 36. Výprava šla do Osterwegu, do Eistlandu, k městu Stein (Kamen) řečenému. Eistlandem nejen Estony nýbrž i Lotyši, Kurony a Prusy ve skan. pověstech slovou. Srov. *Sjögren* Ueb finn. Bevölk. d. S. Pet. Gouv. p. 37. 86. pozn. 73.

Muldě mezi Žitici a Koledici (§. 44. č. 10.), o němž pochybovati nelze, že s jinými Slovany z této krajiny vyšel. Slovanství těchto západních Suselcův jest spolu nejmocnějším důvodem slovanského pojití východních, třebas snad později u prostřed mezi Lotyši a Litvany odnárodnělých a do těchto přelitých. Ačkoli pak sídel Suselův na rozhraní Slovanska, Litvy a Lotyšska s dokonalou určitostí vytknouti nelze; však nicméně soudě podlé položení ostatních národův a některých pozůstalých jmen pokládám za nejpodobnější, žeť se nalezala na levém břehu Dviny, ve východním koutě Kuronska, kdež dvoje říčka Susi, jedna s leva do Dviny níže Jakobstatu tekoucí, jiná s Nemmusem (Memelí) a Veesitem v řeku Leelu (Aa) se pojící, s několika soujmennými vesnicemi. Od této řeky, jak se zdá, pošlo i jméno jejich.[109]) V dopise Žolkevského z l. 1610 nalezám mužské jméno Fedor Suselin.[110]) Ve jménu vesnic Siselgal t. Suselský č. Suslův konec (srov. Serbigal, Let-gola, Prejsi-gola a j.) v Livonech v kraji Rižském (dle Olearia, u novějších zkaženě Süssegall, Sissegall), Susi v gub. Kalužské, Susly ve Volynské blíž Novohradu Vol., též kolonie v Saratovské, Suslovska v Mohylev., Suslovo v Orlovské, Susalova a Suslova ve Pskovské, Susulov, Susulovka ve východní a Seselov v záp. Haliči atd., trvá ještě až podnes památka tohoto slovanského národu. Bylať odnože Suslův i ve Štyrsku, o níž §. 36. č. 1.

7. Radimiči a Vjatiči.

Radimiči a *Vjatiči* pocházeli podlé starobylého národního podání, jež nám Nestor zachoval, z pokolení Lechův. Byli prý dva bratrové v Lešich, Radim i Vjatko, i přešedše osedli na severu, Radim na Soži, od něhož Radimiči se prozvali, a

---

[109]) Ve skan. nářečí slovo sysla znamená kraj, pověť, pogos[illegible] slove ostrov Oesel, podlé výkladu Sjögrenova, Eysysla, t. I[illegible] ostrovní pověť. *Sjögren* Ueb. Bev. d. S. P Gouv. p 86. pozn. 73. [illegible] Snorro Sturleson jmenuje východní Susly skan. Syssels Geschlech[illegible] jejich Adalsyssel, tak navzájem Alfred západní ags. Syssyle, S[illegible] §. 44 č. 10. Možné při jménu tom mysliti i na čes. sysel, ru[illegible] citillus), anebo eston. sussi (lupus).

[110]) Sbornik *Muchanova* str. 180.

Vjatko s rodem svým na Oce, od něhož Vjatiči jméno dostali. I žiliť zde dlouho v pokoji s ostatními větvemi slovanskými.[111]) Že jméno obojího národu od čeledního otce pochází, vysvědčuje jeho okončení (Vjatko jest zdrobnělé Vjata, u jižních Srbův Vijata jm. m.); ačkoli i od měst podobné formy tvořeny bývají. Též i toho v pochybnost bráti nesluší, že Radimiči i Vjatiči byli skutečně z rodu Lechův: za Nestorova času ještě památka toho stěhování v národu samém, nepochybně i nářečím od blízkých sousedův, Ilmenských Slovanův a Sjeveranův, se lišícím, dosti čerstvě u lidu trvati mohla. Svědectvím tímto potvrzuje se velmi případně stěhování Slovanův z krajin nadvislanských na půlnoc; k čemuž i mnohé jiné okolnosti vedou. Níže shledáme, žeť i Polané Kyjevští dle vší podobnosti z Kujav a Polan Vislanských pocházeli (č. 10). Co do času, mám za to, žeť osazení to starší jest, nežli tlačenice národův na západ i jih, a stěhování Slovanův do Záodří i Podunají, kteréž již v druhém a potomně valněji ve 4tém stol. se začalo. V této bouřlivé době není podobnosti, žeby který slovanský národ proti proudu na sever se byl vystěhoval. Mravy Radimičův i Vjatičův líčí Nestor barvami z míry černými a škaredými, v čemž mu však, co příznivci rodákův svých Polan a nenávistníku pohanských Slovanův víry jinak, leč se slušným obmezením přidati nelze. [112]) Radimiči a sousedé jejich Polané, Sjeveranė i Vjatiči, jakožto nejdále na severovýchodě bydlící a Uralcům na ránu vystavení, velmi časně dostali se v poplatnost Kozarův. Léta 885 správce Oleg připojil je ke svému mocnářství, snes se s nimi, aby více neplatili peněžité daní Kozarům, nýbrž jemu. [113]) Léta 906 plukové jejich bojovali pod Olegem proti Řekům. [114]) Později usilovali vyvaditi se z poddanství knížat ruských; ale Vladi-

---

[111]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 7 srov. str. 52. Sof. Vrem. izd. *Strojev* I. 7. *Schlözer* Nest. II. 121. *Müller* Nest. 74.

[112]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 8. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 7. *Schlözer* Nest. II. 124. *Müller* Nest. 75.

[113]) *Nestor* izd. *Timk.* 15. *Schlözer* Nest. III. 74. *Müller* Nest. 192. pozn. 31.

[114]) Sof. Vrem izd. *Stroj.* I. 20. *Schlözer* Nest. III. 252. *Müller* Nest. 95.

mírův vůdce Vlčíchvost přemohl je na řece Piščaně [984], [115]) odkudž i hanlivé pořekadlo na Radimiče u ostatních Rusův povstalo: Piščanci před Vlčímchvostem utíkají. [116]) Od té doby chovali se, jakž Nestor praví, pokojně, zůstávajíce pod vládou Rusův: aniž potom více o nich více se čte. Vjatiči, tolikéž z rodu Lechův, bydlící od bratří svých Radimičův na východ na řece Oce v gub. Kalužské, Tulské a Orlovské, nejobyčejněji zajedno s těmito od letopiscův se připomínají. [117]) Byliť, jak již dotčeno, poplatníci Kozarův, [118]) ve kterémžto stavu něco déle, nežli jejich sousedé Radimiči a Severané, zůstávali. Ku podivu jest, že l. 906 mezi pluky Olegovými proti Řekům i Vjatiči se připomínají. [119]) Byli to snad ochotníci. Léta 964, když je Svatoslav navštívil a sobě získati chtěl, byli ještě poplatníci Kozarův, aneb aspoň za takové sebe vydávali. A však po dvou létech [966] týž Svatoslav mocí je sobě podrobil. [120]) Pravdě podobné jest, že co východní spisovatelé o vpádu Slovanův Kozarům poplatných do Gruzie [944] vypravují, to na tyto Vjatiče slyšeti se má. [121]) Za Vladimíra po dvakráte [982 a 983] se pokusili o vydobytí svého svobodství, jsouce nicméně vždy přemoženi. [122]) Ještě se připomínají okolo l. 990, když Vladimír, maje vojnu s Pečenci, hrady stavěl a je Vjatiči i jinými Slovany a Čudy osazoval. [123]) Z měst jimi obydlených letopisec Nestor žádného ze jména nevytknul; k víře však podobné jest, že hrad Vjatičesk od nich byl založen i obydlen. [124]) Spisovatelé polští s velikým namáháním, ač malým prospěchem, pohledávají

---

[115]) Řeka Piščana v Mohylev. gub., slove nyní Peščan, a vpadá do Sože.

[116]) *Nestor* izd. *Timkov.* 51—52. Sof. Vrem. izd. *Stroj* I. 59.

[117]) *Nestor* izd. *Timk.* 7. 8 Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 7. *Schlözer* Nest. II. 121. 124. *Müller* Nest. 74. 75.

[118]) *Nestor* izd. *Timk.* 12. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 12. *Schlözer* Nest. II. 153. *Müller* Nest. 80.

[119]) Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 20. *Schlözer* Nest. II. 252. *Müller* Nest. 95.

[120]) *Nestor* izd. *Timk.* 35. 36. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 45. *Schlözer* Nest. V. 120—121. *Müller* Nest. 131. Srov. *Karamzin* Istor. I. B. 153 pozn. 386.

[121]) *Karamzin* Istor. gos. ross. I. 158. B. 145. pozn. 364.

[122]) *Nestor* izd. *Timk.* 50. Sof. Vrem. izd *Stroj.* I. 57.

[123]) *Nestor* izd. *Timk.* 85. Sof. Vrem. I. 87.

[124]) *Schlözer* Nest. III. 355. *Téh.* Gesch. v. Litt. 18.

původu a počátečných sídel Radimičův i Vjatičův v Polště, nalezajíce je na řece Radě tekoucí do Sanu, u městečka Radymna v Haliči atd. [125]) A však pocházejíce z Lechův nemohli odjinud, než z Velkopolska a dolejší Visly pojíti: v podkrají zajisté Sanu a ve východní Haliči vůbec bydleli původně Chorvati.

8. Bužané čili Velyňané.

Bužané od Nestora uvozují se v pořadí slovanských národův Rusům poplatných. Bužané, praviť on, tak nazvaní proto, že obývali na Buhu, později Velynjané, [126]) t. v potomních časích pozváni jsou *Velynjané, Volync*, jak úhodně vykládá Karamzin od někdejšího města Volyně mezi Vladimírem a Lvovem. [127]) Původce zeměpisných zápiskův v rukopise Mnichovském, od Nestora starší, toto o Bužanech poznamenal: Bužané mají měst dvě stě třidcet i jedno. [128]) Na jiném místě u Nestora čteme, že jméno Velynjanův za jeho času již i na Duljeby bylo přešlo. [129]) Z toho patrné jest, že příjmí to Velynjanův, někdy mnohem obmezenější, t. obyvatelům okolí města Volyně, blízko pramenův Buhu, vlastní, v prodlouženém čase stará a rozšířená jména Dulebův i Bužanův docela zatemnilo. K těmto-li ruským Velynjanům, čili raději ku polským Wieluńčanům, rozhoštěným mezi Prosnou a Vartou, vztahuje se zpráva zeměpisce bavorského: Velunčané majíť měst sedmdesát, [130]) těžko ovšem rozhodnouti. S větší poněkud jistotou tušiti lze, že vytčení u Masudy Velinâna tito Velynjané jsou. [131]) Ještě jiní Velinjané byli obyvatelé Velinu

---

[125]) O Radimičech i Vjatičech jedná podlé způsobu svého velmi nedůvodně *Siarczyński* v Czas. nauk. 1828. I. 64—75.

[126]) *Nestor* izd. *Timk.* 6 Sof. Vrem. izd *Stroj.* I 6. 7. *Schlözer* Nest. II. 105. *Müller* Nest. 72

[127]) Voskresensk. ljet. I. 21. *Karamzin* Istor. I. B. 32. pozn. 70. Podlé Dlugoše u vtoku Hučvy do Buhu, sloul již za jeho času Grodek *Dlugoss* T. I. 18. Srov *Świecki* Op. Pol. II. 46. *Naruszewicz* Hist. pol. V. 61. pozn. 6. vyd. Lipsk.

[128]) Busani habent civitates CCXXXI. Srov. Přil. č. XIX.

[129]) *Nestor* izd. *Timk.* 7. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I 7. *Schlözer* Nest. II. 121.

[130]) Velunzani civitates LXX Viz Přílohy č. XIX.

[131]) *Charmoy* Relat. v Mém. de l'ac. de S. P. T. II. p. 381.

čili Vinety na soujmenném ostrově, o nichž jinde (§. 44. č. 6.). Střídání hlásek *e* a *o* ve slovích Velun, Volyń, Velynjané, Volynjané, Volynci, jest jazyku našemu přirozené; srov. pepel a popel, který a ktorý, bebr a bobr, Veles a Volos atd. V Lavrentijevském rukopise Nestora psánoť sice dvakráte Velynjané; a však na třetím místě stojí Volyń: Jaroslav prý sebrav Rusy, Varjahy i Slovany, a vytah proti Boleslavu a Svatopluku, přišel na Volyń, i stáli tu po oboji straně řeky Buhu [1018]. [132]) — Mám za to, že obyvatelé podkrají řeky Narvi, vpadající od severu do dolejšího Buhu, slovou v zeměpisných zápiskách Mnichovských Neriuani, t. *Narevjané*, o nichž se praví, že mají měst sedmdesáte i osm. [133]) Ostatně již nahoře jsem podotknul, že v těchto končinách, t. okolo dolejšího Buhu i Narvi, a odtud dále ve vlasti Nestorových Dregovičův, sídla Srbův vykazovati dlužno, jež Konstantin Porphyrogenneta ze jména mezi poplatníky Rusův uvodí (č. 3.). — V sousedství Bužanův, ve vlasti potomních Volyncův, osazuje Nestor i *Duljeby*, o nichž, jakž jsme nahoře vyložili, ze starého podání vypravuje, že nešťastným losem v těžké jeho hnusné poroby nelidských Avarův byli upadli, z něhož je však brzo morová rána, jíž potlačitelé jejich padli, konečně vyprostila (§. 27. č. 3.). [134]) Na jiném místě připomíná Nestor, že Duljebi někdy obývali po Buhu, tam prý, kdež nyní (za Nestorova času) Velynjané. [135]) Kdy a jak pod ruskou vládu se dostali, nikdež vytčeno nenalezám. Ve vojsku Olegově na výpravě proti Řekům [906] nacházeli se i Duljebi. [136]) Potom o nich v letopisech ruských zmínka se neděje. Arab-

---

[132]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 102. PrideVolynju. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 107.

[133]) Neriuani habent civitates LXXVIII. Viz říl. č. XIX. Pozoru hodné jest, že jeden z vojevod a posadníkův Novohrasdkých v 12. stol. sloul Nerevin. Sof. Vrem. izd *Stroj.* I. 191. 198. *Kalajdovič* O posadn. Novg. 95—96. V témže městě Nerevskij konec (t. čtvrt, č. oddělení města), jehož obyvatelé Nerevljané. Sof. Vrem. I. 160. 381. II. 189. Obě však tato jména snad spíše od ř. Narovy, jenž i Nerova slove.

[134]) *Nestor* izd. *Timk.* 7. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 67. *Schlözer* II. 112. *Müller* 73.

[135]) *Nestor* izd. *Timk.* 7. Sof. Vrem izd. *Stroj.* I. 7. *Schlözer* Nest. II. 121. *Müller* Nest. 74.

[136]) Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 20. *Schlözer* Nest. II. 252. *Müller* Nest. 95.

ský spisovatel Masudy zapsal jméno jejich v pořadí Slovanův Dulabé. [137]) Pozdější Dlugoš nalezal je ve Volyni, vydávaje je za obyvatele Lucka. [138]) Rodiny této větve již časně daleko po Slovanstvě se rozlezly. V listině Vladislava Sigismundoviče l. 1611 připomíná se Dulebino, ves nedaleko řeky Paže, v jiné pak velikého knížete Joanna Vasilijeviče l. 1504 Vasko Duljepin zelejník. [139]) Až podnes ještě jak ve stranách někdy od nich zalidněných, tak i podál odtud trvá jméno Duljebi v několika vesnicech, jakéž jsou Duliby na ř. Turji blíž Turiska [140]), Duliby blíž Horynu mezi Annopolem a Huščí, Duliby tři vesnice ve východní Haliči [141]), Duliby na ř. Stripě v gub. Podolské, Dulevčizna č. Dulebčizna v gub. Hrodenské, Duleby na ř. Olse s leva do Bereziny tekoucí v Minské, Dulebina v Tulské výchedně od Kaširy na Smevě atd. Připustíme-li, že jména Duleb a Dolob, jakž se podobá, z jednoho kořene pošla (co do formy srov. Kaš-eb, Ser-eb, gar-eb č. ger eb a j.), nalezneme Duljeby i na mnohých jiných místech v Rusích; tak np. malé jezérko Dolobskoje č. Doljebskoje (podlé některých i Duljebskoje), již l. 1101 v ruských letopisech zpomínané. [142]) na levé straně Dněpru u Kyjeva, Dolobov ves v gub. Hrodenské, Dolbino a Dolbilovo v Kalužské, Dolbenkino v Orlovské, Dolobova v Haliči atd. Neméně důležité jest, že i v Čechách a v pannonském Zadunají někdy obývaly rodiny Dudlebův, soujmenné a nepochybně příbuzné těmto volynským Dulebům (§. 40. č. 2. §. 42. č. 2.); neboť ve slově Dudlebi *d* jest pouhá přísuvka, jako v mýdlo, sadlo m. mylo, salo atd. V nynějším rusinském vyslovení Duliby původní ѣ pravidelně v и změněno jest.

9. Drevljané čili Drevané.

Drevljané čili *Derevljané*, podlé Nestora tak nazvaní od lesnaté krajiny Drevy čili Derevy, v níž obývali, sousedili

[137]) *Charmoy* Relat. v Mémoir. de l'acad. T. II. p. 383.
[138]) *Dlugosz* Hist. Polon. I. p. 49.
[139]) Sobr. gosud. gram. I. 362. II. 544. I v let. rusk. a lit vyd. od Daniloviče psáno Dulepy, str. 89.
[140]) Podrobn. Karta.
[141]) *Zannoni* na l. 18 a 19. *Crusius* Topogr. Lex. v. Galicien s h v.
[142]) *Karamzin* Istor. II B. 102. pozn. 298, 203. pozn. 336.

na severu s Dregoviči, na východu s Polany, na jihu s Uliči a Tiverci, na západu s Duljeby. V této vlasti zná je již Konstantin Porphyrogenneta, uvozující je, co blízké sousedy Pečenců̊v, spolu s Uliči, Lučany a jinými Slovany. Slovouť u něho Dervlenini (Drevljenin jd. č., Δερβλενίνοι). [143]) Měliť ode starodávna svou zvláštní domácí vládu. [144]) Ohledem nepříznivého líčení jejich mravův a obyčejův u Nestora [145]) platí to, co jsme svrchu o Radimičech a Vjatičech pověděli. Na jiném místě je obviňuje Nestor, že Polanům dříve nájezdu kozarského těžkosti činili. [146]) Askold i Dir válčili s nimi ok. 864. [147]) Léta 883, byvše od knížete Olega ve válce přemoženi, musili se jemu poddati v poplatnost. [148]) Léta 996 plukové jejich bojovali před Olegem s Řeky. [149]) Ačkoli pak brzy po smrti tohoto knížete od vlády ruské odtrhnouti se pokusili [913], však nicméně byli knížetem Igorem přemoženi, zvýšením daně ztrestáni a vůdci Sveneldu v područenství dáni [914]. [150]) Když později týž Igor, nemaje žádné slušné příčiny, jediné aby v tom nezbedným a lakomým svým vojinům hověl, novou větši daň na ubohé Drevljany uložil, tito, nemohouce nátisku snésti, sáhli pod domácím knížetem Malem ke zbroji, a zabili Igora, přišedšího podruhé s družinou svou mezi ně k vymáhání daně [945]. [151]) Stalo se to u města Izkorstjena čili Korostjena, kteréž až podnes v gub. Volynské na ř. Uši se nalezá. [152]) Pohromy, kteréž příčinou pomstění tohoto zabití ode lstivé Olgy na Drevljany uvaleny byly, obšírně vypisuje Nestor, věrně-li, čili s přimi-

---

[143]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 37. *Stritter* II. 986.

[144]) *Nest.* izd. *Timk.* 3. 6. 7. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 3. 6. 7. *Schlözer* Nest. II. 83. 105. 121. *Müller* Nest. 64. 1. 74.

[145]) *Nestor* izd. *Timk.* 8. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* 7. *Schlözer* II. 124. *Müller* 75.

[146]) *Nestor* izd. *Timk.* 10. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 9. *Schlözer* Nest. II. 136. *Müller* Nest. 77.

[147]) Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 13.

[148]) *Nestor* izd. *Timk.* 15. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 15. *Schlözer* Nest. III. 74. *Müller* Nest. 88.

[149]) Sof. Vrem izd. *Stroj.* I 20. *Schlözer* Nest. II. 252. *Müller* Nest. 95.

[150]) Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 28. *Schlözer* Nest. III. 247. IV. 1. 3. *Müller* Nest. 103.

[151]) *Nestor* izd *Timk* 26—27. Sof. Vrem izd. *Stroj.* I. 37. 38 *Schlözer* Nest. IV. 101—103. *Müller* Nest. 112—113.

šením národních bají a povídek, nelze podnes s jistotou rozhodnouti [945—946]. [153]) Kníže Svatoslav odevzdal l. 970 synu svému Olegovi v úděl zemi Drevanskou. [154]) V rozepřech po smrti Svatoslavově mezi bratry vzniklých vtrhnul Jaropluk do Drevan, obořil se na Olega, kterýž utíkaje do města Vručije čili nynějšího Ovruče na ř. Norinu v gub. Volynské, padna do hlubokého příkopu, byl od utíkajících zadáven [977]. [155]) Nedlouho potom Vladimír s ostatními zeměmi slovanskými i Drevanskou vládě své podrobil, a synu svému Svatoslavovi ve správu oddal. [156]) Pozdějších zpráv o Drevanech, pokudž mně vědomo, nestává. Soujmenná těmto ruským Drevanům větev bytovala někdy v Polabí, o níž §. 44. č. 6.

10. Polané.

Polané, rus. Poljane, temeř nejproslulejší, aspoň od Nestora nejzvelebenější slovanský národ na severu, od jiných dřevnějších spisovatelův, jmenovitě původce zeměpisných zápiskův v rukopise Mnichovském a Konstantina Porphyrogennety, ještě se nepřipomíná. Nestor zajisté, pocházeje nepochybně i sám z rodu jejich a bydle mezi nimi, jakž patrné jest, zvláštní přízní a náklonností jim oddán byl, zprávy o nich pilněji sbíral, mravy jejich lahodněji líčil, nežli jiných, mezi jiným snad i proto, žeť oni dříve a ochotněji křesťanství přijali, nežli ostatní jejich příbuzenci mezi Slovany ruskými. Po rozvětvení se Slovan, v nepamětné předhistorické době, usedli prý někteří z nich na Dněpru, a nazvali se Polané. [157]) Žiliť původně ve svobodství po čeleděch a

[152]) Sloveť Iskorost i Korostin; *iz* jest obyčejná rusinská předsuvka. Jiné městečko Korostyšev jest v gub. Kyjevské, a ves Korostynja v Novohr. na Ilmenu

[153]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 27—31. Sof Vrem. izd. *Stroj.* I. 38—41. *Schlözer* Nestor. V. 22—52. *Müller* Nest. 114—122.

[154]) *Nestor* izd. *Timk.* 39. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 48. *Schlözer* Nest. V. 141. *Müller* Nest. 138.

[155]) *Nestor* izd. *Timk.* 44. Sof Vrem. izd. *Stroj.* I. 52. *Schlözer* V. 191. *Müller* 148—149.

[156]) *Nestor* izd. *Timk.* 85. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 87.

[157]) *Nestor* izd. *Timk.* 3. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 3. *Schlözer* Nest. II. 83. *Müller* Nest. 64.

rodinách, a obchodnická cesta z Varjah (Skandinavie) do Řecka šla po Dněpru prostředkem krajiny jejich. [158]) Když prý sv. Ondřej po slovanské zemi putoval, ještě nestál Kyjev. [159]) Potom prý vydařili se mezi Polany, po různu v polích na Dněpru žijícími, tři bratří, Kyj, Šček a Choriv, se sestrou jmenovanou Lybeď. Tito tři bratří, osadivše se na horách k řece Dněpru přiležících a po nich jmenovaných, založili město Kyjev, po jménu nejstaršího z nich tak nazvané. Kyj prý byl nejen mohutný otec čeledni, nýbrž i kníže v národě svém, vypravivší se až k Carhradu, ačkoli prý jiní, nepovědomí pravdy, mylně o něm vypravovali, žeby byl převozník. V čas navrácení svého z Carhradu založil prý město Kyjevec na dolejším Dunaji, ještě za Nestorova času tak jmenované a teď neznámé. Po smrti jeho knížecí vláda zůstala v jeho rodině. [160]) Kdokoli nepředpojatou myslí podstatu Nestorova vypravování o původci Kyjeva uváží, snadno se přesvědčí, že pramen této podrobné a zanímavé zprávy jeho nikdež jinde, leč v národních pověstech, v historických zpěvích lidu pohanského, hledán býti nemůže. Pověsti tyto, původem svým snad prastaré a ústným podáním jistě přejinačené, anobrž i zanečištěné, již samy s sebou nebyly shodny: podlé jedné byl Kyj, zakladatel města Kyjeva, pouhý převozník, podlé druhé vznešený otec čeledni, kníže v Polanech, vůdce národu. Jakož času, do kterého živobytí a panování Kyjovo položiti by se mělo, vyměřiti, tak vůbec i historickou cenu těchto z proudu minulosti vytonulých a od Nestora zachovaných pověstí zevrub určiti naskrze nelze. Již Nestor času těchto událostí vykázati sobě nedověřoval, to jediné na srozumění dávaje, že Kyjeva za doby apoštolské ještě nestávalo; i kdožby, jsa pravdy anebo aspoň podobnosti ku pravdě v historických badáních, nikoli snův a smyšlének, pilen, po-

---

[158]) *Nestor* izd. *Timk.* 4. Sof. Vrem. I. 4. *Schlözer* II. 87. *Müller* 65.

[159]) *Nestor* izd. *Timk.* 4—5. Sof. Vrem. I. 4—5. *Schlözer* II. 93. *Müller* 67.

[160]) *Nestor* izd. *Timk.* 5—6. Sof. Vrem. I. 5—6. *Schlözer* II. 99—105. *Müller* 69—71

dnes toho učiniti se odvážil? [161]) Co do pravdivosti zavřených v Nestorově zprávě věcí, jmenovitě panování knížete Kyje válečného jeho tažení atd., jakož slepě všecko za bájku a smyšlénku vyhlašovati, tak ani bez rozpaku všeho za čisté zlato přijímati nesluší. Možné zajisté, anobrž velmi podobné jest, že něco toho se stalo: kolik a jak, to s jistotou věděti se nemůže. Skutečná událost stala se předmětem národního básnictví; z jeho dílny teprvé přešla v historii. [162]) Pozoru hodné a poněkud divné jest, že Nestor, umějící vypravovati o pojití Radimičův i Vjatičův z Lechův, o příbuznosti dněprovských Polanův s leskými na Visle, od něho výslovně vytčenými, [163]) nic nezpomíná, ačkoli velmi podobné jest, že oba národové ratolesti byli jedné větve (§. 38. č. 4.). Nasvědčuje pak tomu ne tak srovnalost jmen Polané, mohoucí ovšem náhodnou býti, dle sídel obou národův v rovných polích (Polané, srov. lat. Campani) [164]), jako raději shoda názvu Kyjev a Kujavy m. Kyjavy v leských Polanech. [165]) Dáme-li této příbuznosti místo, musíme za to míti, žeť vystěhování to leských rodin z Nadvislanska do Podněpří a osednutí jich mezi východními Slovany zběhlo se dříve, nežli jest doba posouvání se národův slovanských od severovýchodu na západ i jih, nastoupivši již v 2hém a potom valněji ve 4tém stol. po Kristu. Již jsme podotkli, že Nestor krotké mravy milovaných svých Polanův až příliš na bílo, na ujmu ostatním Slovanům, maluje. [166]) Okolo l. 780—800, zdá se, padli Polané, utiskováni jsouce, jak Nestor praví, od bratří a sousedův

---

[161]) Někteří polští a ruští spisovatelé, rovenníci našeho Hájka, čas ten na vlas udati umějí: stalo se to prý léta 430. *Strijkowski* kn. XI. čl. 3. *Ščerbatow* str. 148.

[162]) *Schlözer* Nest. II. 102—104. *Karamzin* Istor. I B. 38. pozn. 71. Porovnej, co od nás ohledem na jména Lech, Čech, Chorvat, Kyj a j. ve starých zpěvích, řečeno výš §. 11. č. 4. pozn. 25.

[163]) *Nestor* izd. *Timk* 3. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I 3. *Schlözer* Nest. II. 66. *Müller* Nest. 64.

[164]) Sof Vrem. I. 20. *Schlözer* Nest. III. 225.

[165]) Vědomoť, že *y* a *u* ve slovančině pravidelně se střídají: srov. styd. stud; zvyk, nauka; rychlý, ruch; dychám, duch atd. U Arabův Kyjev sloul Kujavah (v pozn. 177.).

[166]) *Nestor* izd. *Timk* 7—8. Sof. Vrem. I 7—8. *Schlözer* Nest. II. 124. *Müller* 75.

svých Drevanův, v poplatnost mohutných, při tom však nad jiné cizojazyčníky krotčejších a zvedenějších Kozarův (§. 27. č. 4.), [167]) v níž až do přibytí k nim Varjahův Askolda i Dira [864] zůstávali. Po zbití těchto dobrodruhův od Olega dostali se pod moc kníížat ruských, kteříž svou stolici v Kyjevě obrali [882]. [168]) Po osazení se knížat ruských v něm zkvětlo město toto v krátkém čase tak náramně, že spisovatelé 10ho stol. o něm co o nějakém divu vypravují, bohatství a slávu jeho velebíce. Když je Askold a Dir opanovali, ještě sloulo malým městem. [169]) Léta 890 táhli mimo něho Maďarové. [170]) Konstantin Porphyrogenneta jmenuje je hrad Kioava, Kiova (Κιοάβα, Κιόβα), s doložením, že slulo jinak Sambatas (Σαμβάτας), [171]) což Dobrovský vykládá ze švedského sambât, t. stanoviště člunův (Sammelplatz der Böte). [172]) Podlé Dithmara Meziborského [umř. 1018] počítalo se za jeho času v Kyjevě (Cuievoa, Kitaua) více nežli čtyry sta (?) chrámův a osm trhových náměstí (mercatus), lidu pak nesmírné množství. [173]) Totéž opakuje po něm Annalista Saxo, [174]) a Adam Bremský je nazývá sokem žezla Carhradského, nejsvětlejší okrasou Ruska (Graeciae). [175]) U Helmolda slove Chue, stolice krajiny Chunigard, [176]) skan. Kaenugardhr (viz č. 1.). Jméno slavného tohoto města i na východě bylo známé: Arabčan Nasireddin [umř. 1273] a Peršan Ulughbeigh [umř. 1450] připomínají město Kujavah, Kujah. [177]) Ostatně v okolí jeho od

---

[167]) *Nestor* izd. *Timk.* 10 12. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* I. 9. 12. *Schlözer* Nest. II. 136. 153. *Müller* Nest. 77. 80.

[168]) Sof. Vrem. I. 13. *Schlözer* III. 45. *Müller* 86.

[169]) *Nestor* izd. *Timk.* 7 13. gradok. Sof. Vrem. I. 13 gradok mal. *Schlözer* II. 221. *Müller* 83.

[170]) Sof. Vrem. I. 17. *Schlözer* III. 107 *Müller* 89.

[171]) *Const. Porphyr.* Adm Imp. c. 9. *Stritter* II 982. U Cinnama slove Kiama, u jiných Kyevos.

[172]) *Dobrovský* Slovanka I. 246. Nejmenovaný Rus vydává jméno to za řecké (Sjev. Arch sv. 36 str. 107 sld.), Karamzin (I. B 40. pozn. 72) za slovanské Sama mať!

[173]) *Dithmarus* Merseb. ed. *Wagner* p 244. 264.

[174]) *Annal. Saxo* v *Eccardi* Corp. hist. med. aevi T I. a. 1018 col. 451 sq.

[175]) *Adam. Brem.* Histor. eccl. p. 19.

[176]) *Helmold.* Chron. l. I. c. 1.

[177]) *Schlözer* Nestor II. 102. *Téh* Nord. Gesch. 535. O Kyjevu psal *M. Berlinskij* Opisanije Kyjeva. S. Pet. 1820. 8.

Konstantina Porphyrogennety a Nestora i několiko jiných menších měst a vesnic ze jména se uvozuje, jako Vitičevo, Rodnja, Bjelgorod, Vasilev, Vyšegorod, Boguslav, Krasna a j. Konstantin mluvě o coročném plavení ruských kupcův do Řecka, připomíná hrad Vitičev (Βιτετζέβη) na Dněpru. [178]) Stál on níže Kyjeva u Tripolja. [179]) Rodnja, pevný hrad, do něhož kn. Jaropluk od bratra Vladimíra pronásledovaný se utekl [980], stál na tom místě, kdež řeka Ros' vpadá do Dněpru. [180]) Bjelgorod, hrad blíže Kyjeva, od Vladimíra [990] upevněný a zalidněný, v němž sám kníže rád se zdržoval, zvláště l. 997 obsadou Pečencův stal se pověstným. [181]) Vasilev, hrad tolikéž ve vojně s Pečeněhy připomínaný, stál na ř. Stujně, a jest nynější Vasil'kov. [182]) Vyšegrad (Βουσεγράδε) známý Konstantinovi Porphyrogennetě a v 10tém stol. slavený, bylvlastním údělem kněžny Olgy [946—969], toho času ves asi míli od Kyjeva, na vysokém břehu Dněpru, pozoru hodná krásotou svého položení. [183]) Vyčítáním menších měst zde zanášeti se nemůžeme.

11. Sjeverané.

Sjeverané, strus. Sjevera, Sjever, jd. č. Sjeverjanin, mn. č. Sjeverjane, sousedé Polanův na východní straně Dněpru, nemýlím-li se, již u Ptolemaea a nejmenovaného Ravenčana pod jménem Savari, Suarices se připomínají (§. 10. č. 10.). Podlé letopisův ruských byl to národ lidnatý a mohutný. Nestor praví o něm: Slované osedlí po Děsně, po Semi i po Sule nazvali se Sjever. [184]) Že povahu a mravy jejich, jakož

---

[178]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 9. *Stritter* II 982.

[179]) Bol'šoj čertež str. 145. *Karamzin* I. B. 204 pozn. 513.

[180]) *Nestor* izd. *Timk.* 46. Sof. Vrem. I. 54. *Karamzin* I. 198.

[181]) *Nestor* izd. *Timk.* 86. 90. Sof. Vrem. I. 56. 88. 92 a j

[182]) *Nestor* izd. *Timk* 88. Sof. Vrem. I. 80. 90. *Karamzin* I 224. B. 189. pozn. 475.

[183]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 9. *Stritter* II. 982. *Nestor* izd. *Timk.* 31. 94. Sof. Vrem. I. 44. 56 a j. *Karamzin* I. 164—165.

[184]) *Nestor* izd. *Timk.* 4. 6 7. Sof Vrem. I. 4. 6. 7 *Schlözer* Nest. II. 84. 121. *Müller* Nest. 65. 74. V rkp. rozličně Sjever, Sjevera, Sjeverje, ba i Sjevero. V rkp. Lavrentijevském na str 6 vyd. Timkovsk. a v Sof. Vrem. I. 6. slovo Sjever též jméno jest národní, nikoli nebeská strana. jakž dobře vytčeno od Tatiščeva II. 6., Dobrovského a Müllera str. 71.

i Radimičův a Vjatičův příliš na černo maluje, již nahoře jsme podotkli. [185]) Národ tento společně s Polany i Vjatiči časně poplatným stal se Kozarům. [186]) Léta 882 kníže Oleg, správce ruský, opanoval hrad Severanův Ljubeč, stojící na Dněpru. [187]) Léta 884—885 konečně podmaniv sobě Oleg celou zemi Severskou, vložil na obyvatele velmi mírnou daň, chtěje je odtrhnouti od Kozarův a přivábiti k sobě. [188]) Potomně l. 906 nalezali se plukové Severanův ve vojsku Olegově proti Řekům. [189]) Připomínajíť se ještě ve vojně kn. Mstislava s Jaroslavem l. 1024. [190]) Později jméno národu vyšlo ze zvyku: než o zemi sjeverské, hradech sjeverských, přes celý střední věk v letopisech a listinách ruských časté zmínky. [191]) Hlavní a prastará města jejich byla Ljubeč a Černigov, obě již od Konstantina Porphyrogennety ze jména vytčená. Jméno prvního u Konstantina psáno nesprávně Teliutza m. Liutzá, (Τελιουτζα m. Λιουτζα, t. spojku τε, omylem ke slovu přiraženou, odděliti sluší). [192]) Zdeť sídlil ruský náměstek pod vládou velikého knížete ruského Olega již l. 906, [193]) stály proti sobě vojska knížat Svatopluka a Jaroslava l. 1016, odbývali nesvorní knížata ruští své sjezdy l. 1097 a 1135. Černigov l. 906 též sídlo vladaře knížecího, [194]) slove u Konstantina Porphyrogennety Tzernigoga (Τζερνιγώγα). [195]) Město Perejaslav, l. 906 již tolikéž stolice knížecího vladaře, l. 993, ve vojně Rusův s Pečenci větší došlo pověstnosti: při kteréžto příležitosti Nestor založení jeho (čili snad jen opravení?) Vladimírovi připisuje a spolu, snad nedůvodně, jméno jeho vykládá skrze „přejal slávu“. [196])

---

[185]) *Nestor* izd. *Timk.* 8. Sof. Vrem. I. 7. *Schlözer* II. 124. *Müller* 75.

[186]) *Nestor* izd. *Timk* 12. Sof. Vrem. I. 12. *Schlözer* II. 153. *Müller* 80.

[187]) *Nestor* izd. *Timk.* 14. Sof. Vrem. I. 15. *Schlözer* III. 44

[188]) *Nestor* izd. *Timk.* 15. Sof. Vrem. I. 15. *Schlözer* III. 74. *Müller* 88. Srov. *Karamzin* I. 126.

[189]) Sof. Vrem. I. 20. *Schlözer* Nest. III. 252. *Müller* 95.

[190]) Sof. Vrem. I. 150.

[191]) Sobr. gosud. gramm. T. I—IV.

[192]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 9. *Stritter* II. 982. *Karamzin* I. B. 40. pozn. 72.

[193]) *Schlözer* Nest. III. 273.

[194]) *Schlözer* Nestor l. c.

[195]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 9. *Stritter* II. 982.

[196]) *Nestor* izd. *Timk.* 87. Sof. Vrem. I. 90. *Karamzin* I. 223. B. 186.

O jiných starých městech a hradech Severanův (np. Starodub Novohrad Severský, Brjansk, Priluky, Bělavěž, rozdílná od Kozarské čili Sarkelu atd.), v ruské historii místnějších zpráv pohledávati dlužno. Možné, že z těchto Severanův pocházeli jižní soujmenci jejich, obyvatelé podunajského hradu Severina a banátu severinského v nynější Valachii, o nichž níže na svém místě (§. 30. č. 2.). Byloť knížetství Severské i v Polště, kdež podnes městečko Siewierz.

12. Uliči.

Uliči, příbuzní a dle vší podobnosti nejbližší sousedé Tivercův, až posavad v historii ruské práva měšťanství nedosáhli, jsouce od Suličův a Lutičův, mylně na jejich místo podstrčených, z ní vytištěni. [197]) Poslyšmež dříve všecka svědectví a potom suďme. Nejdřevnější zmínka o národě tomto nalezá se v zeměpisných zápiskách Mnichovských, kdež toto se čte: Unlizi, národ mnohopočetný, mají měst tři sta osmnácte. [198]) Potom je připomíná Konstantin Porphyrogenneta v pořadí Drevlanův, Lučanův a jiných Rusům poplatných Slovanův. [199]) Slovouť pak u něho Ultini (Οὐλτῖνοι), a podlé umístění jich vedlé Drevlanův a Pečencův souditi lze, že nejjižněji mezi tehdejšími ruskými Slovany obývali. U Nestora jméno jejich čte se obyčejně sice Uliči, Ulici, Uluči, tytýž ale i Ugliči, a v některých rukopisech zkažené Lutiči. Připomínáť pak se o nich toto: Duljebi žili po Buhu, kde nyní Velynjané, a Uluči (tak v Lavrentijevském rkp.) i Tiverci obývali po Dněstru, přísedíce až k Dunaji; byloť zajisté jich množství, tak že po Dněstru až do moře obývali, kdež města jejich až do dneška stojí. [200]) Léta 864, když varjažští dobrodruzi

---

pozn. 471. 472. Perejaslavl' jest snad totéž co Pereslav', Preslav, podlé zvláštního vyslovení staroslovanského *ě* co *ea*, *eja*. Srov. Prjeslav v Bulhařích, Perejaslavec, Peresječen v Rusích, též Neasyt, Nejasyt, m. Njesyt (níž č. 15.)

[197]) Přijal je, proti Karamzinovi, *Arcybašev* ve Vjestn. Mosk. 1828. XI. 389—390.

[198]) Unlizi, populus multus, civitates CCCXVIII. Viz Přílohy č. XIX.

[199]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 37. *Stritter* II. 986.

[200]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 7. A Uluči Tiverci sjedjachu po Dnjestru (čti Uluči i Tiverci) *Schlözer* Nest. II. 121. Ulici (v jiných rkp. Uluči, Ulutiči,

Askold a Dir Kyjev opanovali, připomínají některé rukopisy o válení jejich s Drevljany a Ugliči, kteréžto zprávy však v Lavrentijevském rukopise a jiných není. [201]) Léta 885, když Oleg podmanil sobě Radimiče, praví Nestor, že panoval nad Polany, Drevlany, Sjeverany i Radimiči, a s Uliči i Tjeverci měl vojnu. [202]) Ještě se o nich čte léta 914, že byvše přemoženi od vůdce Igorova Svenel'da, dostali se tomuto v leno. Při této příležitosti některé rukopisy dokládají, že jedno z měst jejich, t. Peresječen, za tři léta obleženo bylo, dříve než se vzdalo, že Uliči č. Ugliči obývali po dolejším Dněpru (?), a že potom přišedše mezi Voin i Destr (?) tu se osadili [203]) Podlé těchto zanímavých podrobností nebyloby nesnadné vykázati sídla Uličův, kdyby v rukopisech jména dotčených zde řek nebyla zkažena. Domnění mé ohledem Uličův zavírá se v následujícím: a) Podlé souhlasných výpovědí tří rozdílných svědkův, zeměpisce bavorského, Konstantina Porphyrogennety a Nestora, nelze o tom pochybovati, že byl zvláštní národ slovanský Uliči, někde v sousedství Tivercův a Drevanův bytující. b) Podstrčení jména Lutiči a Suliči, místo Uliči jest makavý omyl; neboť zeměpisec bavorský Uliče od Lutičův (u něho Lendizi, snad omylem písce místo Leudizi, viz č. 14) rozeznává, Suliči pak žádnou měrou připuštěni býti nemohou, z příčiny, že obyvatelé řeky Suly byli Sjeverané (srov. č. 11), ať nic nedím o neobyčejnosti formy Suliči místo Sulané od řeky Suly. [204]) c) Sídla Uličův podlé

Lutči, Ljutiči. Glutiči, Lučiti, Lučane, Lucaci) Sof. Vrem. izd. *Stroj.* v rkp. Lučiti. *Müller* Nest. 74 Die Ulizen und Tiwerzen. *Karamzin* Ist. I. B. 32. pozn. 70 přijal Lutiči místo Uliči, bez důvodu.

[201]) Sof Vrem. I. 13. Ugliči. *Schlözer* Nest. II. 212. *Müller* Nest. 83. *Karamzin* I. B. 112. pozn. 289

[202]) *Nest* izd. *Timk* 15 A Suliči i Tjeverci (čti s Uliči i Tjeverci) imjaše rat'. *Schlözer* Nest. III. 75. s Suliči. *Müller* Nest. 193. pozn. 31. Mit den Sulitschen. Karamzin i zde má Lutiče I B. 116 pozn. 301 Sof. Vrem. zprávy té nemá, ovšem pak onu l. 864: pročež soudím, že to jeden a týž děj jest, omylem jinam přenešený

[203]) Sof. Vrem. I 28. Ugleci. *Schlözer* Nest IV. 3 (srov. III. 247.) *Müller* 103. V Archang rkp. Uliči, v jiných Ugliči, Ugleci. Ve Voskr. rkp. „meži Voi Dnjestr“, v Pol „Woin Drestr“, Nik „Voin Destr“. *Karamzin* Ist I. B. 144. pozn. 362.

[204]) Forma -iči jest otečná i rodová (t. od otcův i měst); od řek jen formy -ec a -anin jsou užívané, nikdy -ič, -ic. V Sof. Vrem. I. 188 sku-

nahoře uvedených svědectví nikdež jinde hledána býti nemohou, leč v sousedství Drevljanův, Tivercův a Pečencův. Poněvadž pak Tiverci v podkrají Dněstru, nejdále k jihu a Dunaji, přebývali, a v některých rukopisech Uliči za obyvatele dolejšího Dněpru se vydávají, mám za to, žeť oni s obojí strany řeky Bohu až k samému Dněpru byli rozhoštěni, ačkoli to za jisté nevydávám. Posléze, nepochybně nátiskem Pečencův donuceni jsouce, vystěhovali se odtud do vlasti Sjeveranův na řeku někdy Voin, teď pak Vjunka jmenovanou, vpadající s leva v řeku Oster (druhdy snad Ester, [205]) odkudž v rkp. zkažené Destr, Drestr, Dnjestr) níže Nježina v gub. Černihovské. Důležité by v tom ohledu bylo vykázání polohy města Peresječenu; podlé Karamzina hrad téhož jména stál nedaleko Perejaslava i Kyjeva. [206]) d) Forma Ugliči buďto omylem tak psána jest, buďto původ svůj má ve zvláštním vyslovení jména Uliči u rozličných národův slovanských, t. s přisuvkou *j*, aniž potřebí odvozovati proto národ Uličův od řeky Ugle (Ugol') čili Orelu (jindy Erel). Památka Uličův, jak se zdá, velmi časně vyhasla: mně jen vsi Ulač ve kraji Sanockém, Ulično v Samborském, Ulicko v Žolkievském, Ula, město i řeka, Ulin, Ulov a j. vesnice v Rusích známé jsou, na jméno jejich zřejměji nebo temněji upomínající. Odkudby Uliči původně pocházeli, těžko ovšem s nějakou podobností domýšleti se. Dotčené město Ula stojí na soujmenné řece v gub. Vitepské; možné, že Uliči z dalekého severu na jih sešli, a že pojmenování jejich s názvem města toho souvisí.

13. Tiverci.

Tiverci, obyvatelé podkrají Dněstru, dřevního Tyrasu, slovou v některých rukopisech i Tjeverci, Tirvici, a podlé

---

tečně se připomínají Posuljane: v rkp. pak Lavrent l. 1138. Posul'ci. *Karamzin* II. B 157. pozn. 268 Suliči tyto odmrštil již *Arcybašev* ve Vjestn. Mosk. 1823. XII 78.

[205]) Hlásky *e*, *je* a *o* se střídají, np. řeka Erel, teď Orel; jeseter, osetr; jelen, olen atd. Sic jinak ř. Oster sloveť i Vster. *Karamzin* Istor. III. B. 63. pozn. 82.

[206]) Voskr. Ljet. II. 31. *Karamzin* I. B. 45. pozn. 362.

mého domyslu již v zápiskách rukopisu Mnichovského vytčeni jsou těmito slovy: Attorozi mají měst sto čtyřidcet i osm, národ to nejlítější.[207]) Já aspoň příhodnějšího vysvětlení tohoto jména poskytnouti neumím. Bylíť zajisté Tiverci, jakož i sousedé jejich Uliči, lidé mužní a bojovní. Konstantin Porphyrogenneta je uvozuje pod jménem Teverviancův (Τεβερβιάνοι, což mylně čte se odděleně τε Βερβιάνοι), v pořadí národův slovanských za jeho času Rusům poplatných.[208]) V uvedeném nahoře místě praví náš letopisec, že bydleli u velikém množství a ve svých vlastních městech po Dněstru, přísedíce až k Dunaji.[209]) Léta 885 bojoval s nimi Oleg, hledě je sobě podmaniti.[210]) Není pochyby, že tím časem anebo nedlouho potom Tiverci, jakož i bratří jejich Uliči, v poddanost ruskou se dostali.[211]) Léta 906 připomínají se ve vojště Olegově proti Carhradu,[212]) tolikéž l. 944 v čas výpravy Igorovy proti Řekům.[213]) Nelze uhodnouti, který národ jménem Tibianův u Kadlubka se míní, vypravujícího k l. 1096, že ve společenství Uhrův pomáhali knížeti polskému Vladislavovi proti odbojnému synovi jeho Zbyhněvovi, k l. 1145, že s Vladislavem II. dobývali Poznani, naposledy k l. 1182, že spolu s Kumany nalezali se ve vojsku vévody Belzského, chtějíce

---

[207]) Attorozi habent CXLVIII, populus ferocissimus. Viz Příl. č. XIX. *A* jest obyčejný přídech jmen slov. u lat. spisovatelův, místo něhož někdy, ač mnohem řidčeji, *o* neb *u* se namítá: np. místo Rus říkají Maďaři Orosz, Tataři, Turci a Kavkazáci Urus. Herberstein v čas pobytu svého v Rusích [1517 sld.] místo Tver dvakrát napsal Otver: Tver sive Otver . . . in Otver navigio perveni, a místo Pskov Obskov: gentiliter Pskov seu Obskov vocatur. Rer. Mosc. Comm. 1600. F. p. 54. 56. Přidáme-li k tomu, že lid velkoruský podnes říká Alta, Olta i Olota místo L'ta (Lavr. rkp.), novohradský ve Tversku Ochvat i Chvat (jezero, z něhož záp. Dvina plyne), otvornik, m. vtornik, oslop m. slúp, rusinský Ovruč m. Vručij (Lavr. rkp.), týž v Haliči Opoleni m. Poleni atd., snadno připustíme, že Slované sami zavdali cizincům příčinu, aby psali Otver, Obskov, Attorozi, Aturezani, Obodriti č. Abodriti atd. m. Tver, Pskov, Tiverci, Turočani, Bodriči atd.

[208]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 9. *Stritter* II. 985. Příkladův, kdež slabika τε (u Řekův spojka) omylem buďto ke jménu přisuta, buďto od něho odtržena, v byzantských letopisech množství jest.

[209]) *Nestor* izd. *Timk.* 7. Sof. Vrem. I. 7. *Schlözer* II. 121. *Müller* 74.

[210]) *Nestor* izd. *Timk.* 15. *Schlözer* III. 75. *Müller* 193 pozn. 31.

[211]) *Karamzin* Istor. gos. ross. I. 127.

[212]) Sof. Vrem. I. 20. *Schlözer* III. 252. *Müller* 95.

[213]) *Nestor* izd. *Timk.* 19. Sof. Vrem. I. 31. *Schlözer* IV. 41. *Müller* 109.

krále Kazimíra II. odraziti od obležení Břestu [214]) Thunmann jméno to vykládá na Vlachy, drže je za stejné s alban. tjuban, tur. čoban, čuban, pers. suban (pastýř); jiní naproti tomu míní, že v něm ukryt jest název Tiverců v. [215]) V pozdějších časích nižádná památka lidnatého a mohutného národu toho na dolejším Dněstru se nenalezá. Rozhoštěním se Pečenců v v Multanech a na Černomoří ztenčilo se tam obyvatelstvo slovanské v 11tém stol., později pak (v 15tém stol.) valaština potlačila slovančinu až na ty zbytky místních jmen, kteráž do dneška v okolí tom na mnoze jsou slovanská. Naproti tomu v podkrají hořejšího Dněstru a Bohu Slované nikdy nebyli od jiného národu potlačeni. Ve straně té až podnes ještě zachovalo se město Tyvróv (snad lépe Tivróv?), ležící na Bohu proti Sutisku níž Vorošilovky v gub. Podolské, poslední to slabá památka přebývání v těch stranách někdejšího lidnatého a mohutného národu Tiverců v. [216]) Jména jeho vyskýtají se v letopisech ruských tyto formy: Tiver'ci, Tjever'ci v rukopise Lavrentijevském [1377], v jiných Tiverici, Tivireci, Tverici, Tirvici, Tirvoci atd. Jakož původ a prvotní význam tohoto jména, tak i starší sídla národu, dříve nežli na dolejší Dněster a Černomoří sestoupil, ve tmě jsou. Dá-li se přednost formě Tirvici, Tirevci — přesmyknutí zajisté souhlásek ve slovančině dosti jest obyčejné (srov. Multany m. Muntany, Inflant m. Liflant atd.) — nebude nemístné považovati Tiverce za potomky i dědice jména dřevních Tyrigetů v čili Tyrangitů v, obyvatelů v podkrají Tyrasu, na jejichž někdejší tam přebývání ještě městečko i dvojí ves Tyrawa ve východní Haliči upomíná. (§. 10. č. 10.) [217]) A však i to možné jest, že tito Tiverci ze severních zemí na Podolí a Černomoří se spustili, a že jméno jejich příbuzné jest jménu Tveričů v (v let. Novohr.

---

[214]) *Kadlubek* l. II ep. 23. p 670. l III. ep. 29 p 738. (ed a. 1711 Libianei; ed. Dobromil 1612 p 359. Tibianei)

[215]) *Thunmann* Oestl. Völk 363. *Engel* G. v. Bulgar. 391. *Karamzin* I. B. 33. pozn. 70

[216]) *Naruszewicz* Hist. pol. I. 582. Jest i ve východní Haliči ves Tawrów (Tavorov).

[217]) *Karamzin* Istor. gosud ross. I. B. 33 pozn. 70.

Tferiči), obyvatelův města Tveri a řeky Tverce. Ve starých letopisech ruských, jmenovitě v Novohradských, místo Tver', Tverca, obyčejně čte se T'chver, T'chverca, T'chverka, kteréžto jméno již zkrácené se býti vidí z Tichver, Tichverca (ь místo и), což snad jen postranná čili nářeční forma jest místo Tiver, Tiverca. Paměti pak hodné jest, že zde na severu, pod Velikým Novohradem, připomíná se ve 14tém stol. hrad Tiverskij, nevím odkud, po Tivercech-li čili po Tveri, tak jmenovaný. [218]) Naposledy i to by se za pravdě podobné položiti mohlo, že v nevystihlém šeru dávnověkosti Slované Tirevští, snad utíkajíce nátisku Gallův, daleko na sever se přenesli a Tverskou vlast zalidnili. Jistoty zde dosíci nelze.

14.

Až posavad vyčítali jsme slovanské národy staroruského státu podlé pramenův domácích, jmenovitě letopisu Nestorova, s porovnáním pramenův cizozemských, pokud z těchto nějaké o nich vědomosti nabyti lze. Nyní nám ještě zbývá podotknouti nakrátce o některých jiných, jejichž jména nám pouze v zeměpisných zápiskách rukopisu Mnichovského se zachovala. Dotčený popis národův nachází se sice v rukopise pocházejícím teprvé z konce jedenáctého století; a však původce jeho, soudě podlé obsahu, chyb přepisovače a jiných okolností, mnohem byl starší a nejpodobněji do konce 9ho stol. [asi 866—890] položiti se může. Začátek a konec těchto zápiskův sem nepřináleží: článek prostřední, v němž ponejvíce ruští Slované se vyčítají, jest tento: Phesnuzi mají měst [219]) sedmdesát. Thadesi, více než dvě stě měst mají. Glopeani, u nichž jest měst čtyři sta anebo i více. Zuireani, mají měst tři sta i pětmecítma. Busani, mají měst dvě stě třidceti a jedno. Sittici, krajina nesmírná, s množstvím

---

[218]) Tiverskij Novgorodskij prigorod. Ljetop. Novgorod. u *Karamzina* Ist. V. B. 125. též v popise hradův ruských u *Schlözera* Nest. III. 356. a v *Téh.* Gesch v. Litt. str. 19

[219]) Civitas u spisovatele tohoto, jakož i u jiných téhož věku, ano i starších (srov. §. 23. č. 4) znamená vlastně *hrazené* město, *hrad*, ve kte-

lidu a přepevnými městy. Stadici, u nichž měst pět set a šestnácte, a lidu nesčíslné množství. Sebbirozi, mají měst devadesát. Unlizi, národ mnohopočetný, mají měst tři sta i osmnácte. Neriuani, mají měst sedmdesáte i osm. Attorozi, mají měst sto čtyřidcet i osm, národ to nejlítější. Eptaradici, mají měst dvě stě šedesát i tři. Vuillerozi, mají měst sto i osmdesát. Zabrozi, mají měst dvě stě dvanáct. Znetalici, mají měst sedmdesáte i čtyři. Aturezani, mají měst sto i čtyři. Chozirozi, mají měst dvě stě i padesát. Lendizi, mají měst devadesát i osm. Thafnezi, mají měst dvě stě padesát i sedm. Zeriuani, kterážto krajina tak veliká jest, že z ní všickni národové slovanští pošli a svůj počátek, jakž ujišťují, vzali. Prissani, mají měst sedmdesát. Velunzani, mají měst sedmdesát. Bruzi, více zaujímají, nežli jest od Enisy k Rénu. Vizunbeire. Caziri, mají měst sto. Ruzzi. Forsderen. Liudi. Fresiti. Serauici. Lucolane. Ungare.[220]) Ačkoli dokonalé vysvětlení všech zde vytčených národův, zvláště pro nesprávnost jmen, i při největší pilnosti a zběhlosti sotvy kdy komu docela se podaří; však nicméně potřebí i nám pokusiti se o věc tu přenesnadnou.[221]) Podlé mého domnění národové v této směsici vyčítaní dvojího jsou rodu; *a*) Neslované, a sice Phesnuzi t. Pečenci, Bruzi t. Prusi, Prušané, Vuizunbeire, čti Wizun-Beire, t. Bílí Beiri č. Bíliri (Bulhari), Caziri t. Kozari, Ruzzi t. Varjaho-Rusi, Forsderen t. větev Čudův téhož jména (Fors-Deren, srov. Terfinni slv. Teŕ), Liudi tolikéž větev Čudův (srov. Luudinkeeli t. čudský jazyk, Ludin konec v Novohradě atd.), Ungare t. Uhři. *b*) Slované v Rusích bydlící: Thadesi, Glopeani, Zuireani, Busani, Sittici, Stadici,

---

rémžto smyslu stslv. grad, rus. gorod lépe sem se hodí, nežli naše české buď město anebo hrad. *Herberstein* Rer. Mosc. comm. 54. Novigorod quasi nova civitas seu novum castrum dicitur; quidquid enim muro cinctum, roboribus munitum, aut alioqui septum est, *gorod* appellant.

220) Viz Přílohy č. XIX.

221) Maje úmysl o vysvětlení drahocenného, pro historii naši předůležitého tohoto zbytku v obzvláštním pojednání se přičiniti, nechci zde svého způsobu vykládání zastaralých těchto jmen širokými slovy ohražovati, to jediné ujišťuje, že nic ode mne zde nepočato tak říkaje na slepý ohmat, bez šetření buď skladu věcí a vlastnosti pravopisu v originálu, buď zvyku Staroslovanstva ve tvoření národních a krajinských jmen.

Sebbirozi, Unlizi, Neriuani, Attorozi, Eptaradici, Vuillerozi, Zabrozi, Znetalici, Aturezani, Chozirozi, Lendizi, Zeriuani, Prissani, Velunzani, Fresiti, Serauici a Lucolane. Z těchto někteří, jmenovitě Busani t. Bužané, Unlizi t. Uliči, Neriuani t. Narevané, Attorozi t. Tiverci, Zeriuani t. Srbjané, Velunzani t. Velynjané čili Volynci, již nahoře od nás připomenuti jsou; o ostatních zde v krátkosti domnění své vyložíme. — Thadesi, se dvěma sty a více měst, soudě podlé jména, zdají se býti *Dědoši*, *Djadoši*, příbuzní Dědošanům ve Slezsku, kteříž u našeho spisovatele Dadosesani slovou. (§. 38. č. 5.) V Rusku městeček a vesnic Djedoši, Djadoši, Djedoševci, Djadoševci, v Haliči Djedušice atd. hojnost: kde však by se národ Djedoši hledati měl, říci nemohu. — Glopeani, se čtyřmi sty anebo i více městy, bezpochyby *Kolpjané*, obyvatelé řeky Kolp' jmenované, jichž v Rusích více jest, np. Kolp' pobočni ř. do Sudy v gub. Novohradské, též jiná pobočni do Oky v gub. Vladimirské, Kolpinka, ř. do Ilmenu v gub. Novohradské, Kolpita-pobočni ř. do Besedu v gub. Mohylevské, Kolpna postranní ř. do Upy dle Bol'š. čert., vsi Kolpaki, Kolpec, Kolpenskaja, Kolpičja, Kolpinek, Kolpino atd. v rozličných guberniích. Soujmenné řeky a vsi u jiných Slovanův známé jsou: np. Kulpa, chrv. Kupa, lat. Colapis, v Chrvatech, ves Kolpin v Polabsku; [222]) Golbe, nyní Šventejna, pobočni řeka do Pisy v Prusech, Golba ve vojv. Plockém a j. Podkrají Kolpy v Novohradsku, co zvláštní vlast, (volosť, kraj) ve staroruské historii dost často se připomíná, np. v list. velikého kn. Jana Vasilijeviče l. 1497 a j. [223]) Nebude tedy nemístné, tyto dřevní Kolpjany zde osaditi. — Zuireani, *Svirjané*, obyvatelé okolí jezera do dnes řečeného Svir, v gub. Vilenské povětě Svjencjanském, kdež i osada Svirjany, Svirany, zachovavši staré jméno větve této. Ohledem na stáří a rozšířenost názvu srov. Svir ř. gub. Olonecké, tekoucí do Ladogy, též jiná v Haliči do Dněstru, kdež i vesnice Swirz,

[222]) *Riedel* Mark. Brand. I. 258 266.

[223]) Sobran. gosud gram. I. 331—333. 393. 398. Kolpskoje I. 332. — Ostatně slovo Glopeani podlé zvuku možné vykládati i na *Gopljany*, obyvatele okolí jezera Gopla ve Velkopolsku. (Srov. §. 38. č. 5.)

Swirze, Swirskie Hlibowice, v Čechách Sviretice, Sviratice, Svirynič posel ok. 1481,[224]) Šťastný Svirskij Litvín léta 1605[225]) atd. Od kmene svir (sibilus), či svir (ferus) slov. svirjep? — Sittici, krajina nesmírná, s množstvím lidu a přepevnými městy, podlé mého domnění nejspíš *Žitiči*, obyvatelé snad okolí města Žitomiru na Volyni (mir znamená ve stslv. jazyku župu, okolí, svět, srov. Ušomir, Lugomir, Vlkomir a j.) anebo jezera nyní Žid, původně snad Žit řečeného, v gub. Vilenské, újezdě Mozyrském, neboť proměna souhlásky *t* v *d* a naopak ve slovančině řídká sice, však předce není veskrz bezpříkladná (tak i sama ves, nedaleko toho jezera ležící, psána onde Židkoviči, onde zase Žitkoviči). Od jezera Žitu pravidelné jméno byloby ovšem Žitjané; než podobné jest, že jezeru po Žiticech skrácené jméno Žit zůstalo; srov. Čudské, Slovenské, Litevské jezero atd. Co do jména srov. Žitici župa v Polabí (§. 44. č. 10), Žitava město v Lužici, Žitiče i Žitičina (Sittich) ves v Krajině, Žitino v Rusích, Žitkov (djak) v list. cara Joanna Vasilijeviče 1566, Żytowicę, Żytowiški, Żytowo v Polště, též Židany, Židičin, Židiniči, Židimerskij les v list. 1504 a j. v Rusku, o nichž pochybno, mohou-li všecka odvozována býti od jména Žid (Judaeus). Ostatně jsou v Rusku řeky Siť, Sitnja, osady Sitick, Sitkova, Sitkovcy, Sitna, Sitnica, Sitnikov, Sitnikova, Sitno, Sitomlja, Sitovka atd., jejichž jména k Sittici též nezle se hodí. Jiné místní jméno, velmi souhlasící, jest Sytiči, a jmenovitě okolí (vološť) Sytiči pod Kozelskem na řece Vyře v listině velikého knížete Joanna Vasilijeviče l. 1504, s kterýmžto co do kořene porovnati lze Sytiny místo v též listině, a Sytkovo v jiné l. 1523 připomenuté.[226]) Příbuzná vidí se býti i jména měst Suten bliže hranice Polovecké,[227]) městečka Sutan v gub. Vilenské, vesnice Sutisk na Bohu v gub. Podolské a j. Poněvadž ale v rkp. bavorském *z* místo slov. *s* a *s* místo

[224]) Sbornik *Muchanova* str. 29.
[225]) Sobr. gosud. gram. II. 198.
[226]) Sobran. gosud. gram I. 396. Sytiči jest otečná forma m jm. Syta (np. Syta náměstek Novohr. l. 1390), Sytkovo přivlastňovací od m Sytko (srov. Ljaško, Varjažko).
[227]) *Karamzin* Istor. II B 138. pozn. 244.

slov. *ž* psáno, první onen výklad mám za mnohem podobnější. Podivné jest, že v popise národů v Lib. Alex. M. de proeliis asi z 12ho stol. Sittici též se připomínají. [228]) — *Stadiči,* u nichž měst pět set a šestnácte a lidu nesčíslné množství, kdeby se stopovati měli, těžko určiti. Jméno, otečné čili rodové formy, ovšem prastaré býti se vidí. Jsouť vesnice Stadnica v gub. Podolské, Stadnja v Poltavské a j. [229]) Možné tedy, že Stadici někde v Rusku bytovali, k čemuž nadto i množtví jejich měst a rozlehlost sídel vede. Soujmenci jejich též jinde se vyskýtají: srov. Stadice, ves ve starých Čechách, rodovina Přemyslova, Stada, město v Hanoversku nad Labem (od Slovanův-li tak nazvané?), Stadnicki šlechtický rod polský (Stadnicii domini a Zmigrod, původně odkud pošlí?) atd. Stadiče ode Stoderanův rozeznávám, tito zajisté u našeho spisovatele slovou Hebfeldi; ačkoli není nepodobné, že obojí jakož jména tak i původu stejného byli (srov. suzd. stod, bůh, stslv. stado, pohanský svátek okolo letnic podlé Dlugoše atd.) — Sebbirozi, mající měst devadesát, mohliby sice na Severce, Severany, známou ratolest slovanského kmene v Rusku, slyšáni býti (*bb* místo *v*, jako Bethenici m. Větnici); bezpečněji však, podlé mého zdání, skrze *Sebirce* č. *Saberce* vyloženi býti mohou, t. obyvatele podkrají buďto jezera Sebira č. Sabra a řeky Saby v gub. Petrohradské, újezdě Lužanském, anebo jezera Sabra v gub. Tverské, mezi Seligerem a Penem. Sebiro a Sabro č. Sjabro jedno a též slovo jest, s obvyklou obměnou slohův *e* č. *ě* a *a*. [230]) Z téhož kořene pošla jména Sablja ř. poboční do Nerli v gub. Jaroslavské, Sebež jezero a město v gub. Vitepské, Sibrovici ves nedaleko Querfurtu v Němcích dle listiny císaře Otty I. 955 a jiných. Forma Sebirci povstala ze Sa-

[228]) Siticus (al. codd. Sitticus) Hircanus Armenia barbarus ordo Vulgarus Albanus Ventus Dalmaticus Ysdras Ungarus et Frius Batrius mihi servit et Axus etc. *Droysen* Gesch. d. Hellenism. I. 718. Zdeť Ventus = Venetus, Venedus, Batrius = Obotrita, Bodric (?), Ysdras = Istrius, Istrianus.

[229]) Stadenka řeka v gub. Kurské u Hassela omyl jest m. Studenka.

[230]) Jezero Lužanské slove u *Zjablovského* III. 200. Sebiro, na Šubertově mapě l. 3. Sjaberskoje. Ves na něm dle Normanna, Peleta a j. Sebera. Řeka blízko něho tekoucí u Šuberta a j. Saba, než ves u pramenův jejích Sjabincy.

birci, proměnou hlásky *a* v *e*, jako Dregoviči m. Dragoviči. — Eptaradici, jimž dvě stě šedesát i tři města se připisují, rovněž neznámí jsou. Jméno vykazuje se býti složené, jako Sieradiči, Kuradiči, Narodiči a j., a sice nejpodobněji *Obradiči*, pošlé od m. jm. Obrad. Původce zajisté zápiskův těch, rodilý Němec, ohnul slv. *ob* podlé něm. *ab*, kteréž znělo stněm. apa, ve složení i apt, np. aptcot, apcot (Abgott),[231]) proměniv nad to zvykem německým náslovnou hlásku *o* do *e* (np. Debrogora, Gestici, Gestimulus, Redigast, Jereslav atd.) V Minsku, v újezdě Mozyrském, teče s leva do Pripeti, mezi Cnou a Lanem, řeka Oberodnica č. Obradnica,[232]) dochovavši sledy jména lidu toho, nepatrná ovšem, než někdy snad pro své obyvatele, jako říčka Raška v Srbsku, na slovo vzatá; se jménem srov. Radunia ř. v Polště, Radnica v Bavořích atd. — Vuillerozi, soudě podlé položení jich u prostřed mezi národy do Rus náležitými a podlé množství měst jejich, jichžto sto i osmdesáte jim se připisuje, tolikéž zde někde hledáni býti musejí. Znamenitá řeka Bulera v Kuronech, lot. Leela uppe č. Leelas uppes grihve, něm. Bulleraa i Bulderaa, jménem svým velmi dobře sem se hodí (*vv* místo *b*, jako Vulgarii, Zeriuani). Možné tedy, že od této řeky obyvatelé sluli poně *Bulerci*. Jsouť oni nyní Korsáci ratolest Lotyšův; než na počátku středního věku ve všech těch okolích i Slované po různu se nacházeli. — Zabrozi, čti *Zaprozi*, podlé vyslovení polského místo ruského Zaporozi, nejpřípadněji na Záporožce vykládati se mohou, ačkoli jim příliš veliký počet měst, t. dvě stě dvanácte, se připisuje. Že krajiny prahům Dněprovským příležicí, anebo aspoň jich blízké, již v této staré době od Slovanův byly obydleny, o tom pochybovati nesluší. Později, náplyvem Pečencův a jiných cizojazyčníkův, obyvatelstvo slovenské v těch stranách ke ztenčení a vyhynutí přišlo. U Konstantina Porphyrogennety práhy Dněprovské mají slovanská jména, kteráž starší býti musejí, nežli varjažská čili skandinavská, nebo Slované starší

---

[231]) *Grimm* Deutsche Mythol. str. 11. I stněm. aftar (post) pochází od kmene, apa, aba, s kterýmžto porovnej lat. ab, slv. ob, sans. apa.

[232]) *Zjablovskij* VI. 355. Oberodnica. Na mapách Oboradnica, Obrodnica i jinak.

obyvatelé a plavci Dněpru jsou (srov. č. 15.) Nestor práhy tyto několikráte jmenuje, [233]) a z poručení Vladimírova, aby roztřískané modly až za práhy řekou spuštěny byly, zavírám, že až tak daleko, t. za práhy, slovanské obyvatelstvo dosahovalo. Ostrovy níže práhův těchto a krajina příležící slouly již v dávné době u Rusův i Polákův Zaporogi, Zaporožje, obyvatelé pak Zaporozi, Zaporožci, [234]) byvší pro loupeživost svých obyvatelův, směsi z Varjaho-Rusův a Slovanův, praotcův potomních Zaporožcův, dalekým národům nechvalně známi. [235]) Ve jménu Zabrozi m. Zaprozi památný jest polský způsob vyslovení hlásky *o* m. *a* po *pr.* — Znetalici, zaujímající sedmsáte i čtyři města, jak vlastně sluli a kde bydleli, na ten čas uhodnouti nemohu: že někde v Rusku, o tom nepochybuji. Snad větev ta slula *Netolici*, s přídechem *s* nebo *z*, obvyklým u Slovanův; srov. Netolici, nyní Netolice, v Čechách v l. 1088, Nietulisko ves dvoje v Polště v Sandomirsku a j.; snad *Svejtiliči*, od čeledního otce Svjetila, jako Tverdiliči od Tverdila, srov. Svjetiloviči v Rusku a j. Porovnej nad to ještě i Cvjetyň poboční ř. do Oky dle Bol'š. čert., Svjetickoje č. Sventickoje jez. (jinak Vygonošče) v gub. Minské, Svadickoje jez. ve Smolenské, Svjetica ř. v Kostrom., Svjeta č. Sventa ř. ve Vilenské, Svitjaž č. Svjatež jez. a město ve Volyn., Švantenskoje jez. a Švet i Švite ř. v Kuronech, Zuetie (Svetje č. Švetje, nyní Zvethau) a Polabanův v list. 980, Zuetna tamže v list. 1004, Usvjat jezero i město a Usvjata ř. v gub. Vitepské a j. — Aturezani, obývající ve stu i čtyřech městech, kdoby byli, Turované-li, čili raději Turičané, rozhodnouti nesnadno. O Turovanech, obyvatelích Turova a jeho okolí, již nahoře jsme jednali. Soudě podlé jména, příbuznější se býti vidí *Turočané*, obyvatelé okolí města Turoče v někdejším knížetství Sluckém [236]), a ještě

[233]) *Nest.* izd. *Timkovsk.* str. 43. 82.

[234]) Sobran. gosud. gram. II. 296. III. 176. IV. 161. atd. *Swiecki* Opis Polski II. 171. Poniżéy tych porohów liczne leżące na Dnieprze wyspy nazwane były Zaporoże.

[235]) *Sreznevskij* Zaporožskaja starina. Chark. 1833. č. I. Bibl. dlja čtenija 1834. str. 15—19.

[236]) *Swiecki* Opis Polski II. 226.

vice *Turičané*, krajané Turiska na řece Turiji ve Volynsku, na niž i ves Turičané.[237]) Se jménem, od tura pošlým, u Staroslovanův nad míru oblíbeným, srov. Tura vlast Toropecká, Turec stolice v Uhřích, Turopole župa v Chorvatech a převeliký počet osad v Rusku, v Polště atd. — Chozirozi, jimž dvě stě i padesáte branných měst se připisuje, temného jména i položení; mezi tím, až něco lepšího se vyskytne, srov. Kasoriči, ves v gub. Volyn., Kašira město v gub. Tulské, Kasorža, řeka v Kurské dále Kazeroči v gubernii Černigovské blízko Smolina,[238]) Kozyrev, někdy hrad na Pripeti[239]) atd. V Germanii, jmenovitě v Durinsku, známo místo Chotirodizzi, t. Chotirodici, od m. jm. Chotirod z list. Otty l. 971. Možné tedy, že i v Rusích slynula někdy větev *Kasoriči* neb *Kazeriči* anebo naposledy *Chotirodiči*. — Lendizi s devadesáti i osmi městy jejich, za *Lutiče* sice, rozdílné však od Luticův předodranských čili Veletův, pokládám. Bylo to nepochybně odvětví těchto, ze dřevní vlasti, Vilkomirska, na východ i jih oddálené. Sledy Luticův na všecky strany v Rusku v místních jménech se vyskýtají. Neohlédajíce se na to, že v některých rkp. Nestora místo Uliči psáno Lutiči, ovšem omylem, však vždy na důkaz, že jméno toto někdy v Rusi známé bylo, připomeneme jen ř. Lutosnja v gub. Moskevské (v list. 1504 Lutosna), na niž i vlast Lutosna č. Lutosenskaja v listině 1389,[240]) Lutošica potok pod Dmitrovskem v list. 1504,[241]) Lutava hrad v Seversku l. 1175,[242]) Luta, Lutcy, Lutkina, Lutkovo, Lutna, Lutoviska č. Lutovisko, Lutinka, Lutča, Lute, Lutoryš městečka i vsi v Rusích, Haliči a Polště, dále Ljuta poboční ř. do Pljusy v gub. Petrohradské, Ljutenka v Poltavské, Ljutica poboční ř. do Styru ve Volyni, Ljutnica poboční ř. do Dviny ve Vitebské, Ljutin

---

[237]) O přídechu *a* v náslovi viz výš č. 13. pozn. 207.

[238]) V Estonech ř. Kazarjen, v Livonech vsi Kazeric a Kazenoris, nevím, k témuž-liž kořenu náležejí.

[239]) Letop. rusk. u *Schlözera* Nest. III. 355. V *Téhož* Gesch. v. Litt. str. 18.

[240]) Sobran. gosud. gram. I. 59. 106. 386.

[241]) Sobran. gosud gram. I. 373.

[242]) *Karamzin* Istor. gos. ross. III. B. 27. pozn. 44.

hrad v list. 1686 a j., [243]), Ljutinka hrad a vlast pod Gadjačem v list. 1665, [244]) Ljutikovo vlast Zakubežská v list. 1504, [245]) Ljutaja, Ljutenka, Ljutkino, Ljutomlja, Ljutovka, Ljutkovščina, Ljutyč a j. města i vsi v Rusích. Z těchto příkladův patrno, že jméno to rozdílně se píše, Lutiči i Ljutiči, t. s tvrdým i měkkým *l*, což však pouze nářeční rozdíl jest. [246]) Pocházíť pak ono od mužského přijmí Ljut, a toto od slovce ljut (acer), čes. litý. Při vší té hojnosti místných názvů vlastní sídla Lutičův v Rusích zevrubněji vykázati těžko: pilnější vyšetřování snad i zde více světla podá. — Thafnezi, mající měst dvě stě padesát i sedm, mohliby sice za obyvatele říčky Daveny ve vojevodstvě Augustovském, teď od Litvanův osedlé, jmíni býti; než tato tuze nepatrná jest, pročež mnohem případněji tlumočeni býti mohou skrze *Tanevce*, krajany znamenité, neboť již od Dluhoše hlásané řeky Tanvi (Tanev, u Crusia Tanef) v Haliči a vojevodstvě Lubelském, s prava do Sanu tekoucí, na níž i ves Tanewska wólka (u Crusia Tanefska wólka), odkudž obyvatelé pravidelně Tanev'ci, Tanef'ci, od zeměpisce bavorského přesazeně Thafnezi. [247]) — Prissani, s městy sedmdesáti, též u prostřed mezi severními Slovany vytčení, zdají mi se býti *Pružané*, jejichž jméno v názvu města Pružany v gub. Hrodenské se zachovalo. V list. velikého kn. Vasilia Dimitrijeviče l. 1389 připomínají se slobody Pruženské, někde pod Moskvou. [248]) Jest i ves Pružunky v gub. Voronežské. — Fresiti, před Žeravci a Lukomljany vytčení, ke Slovanům-li čili Čudům náležejí, pochybno. Příbuzní podlé jména a snad i podlé původu, ja-

---

[243]) Sobran. gosud. gram. IV. 506. 520. 527. 644.
[244]) Sobran. gosud. gram. IV. 160. 177.
[245]) Sobran gosud. gram. I. 353.
[246]) V Lavrent. rkp. Nestora psáno Lutiči. *Nestor* izd. *Tímk.* str. 3. Tamže str. 43. Ljut. Sventeldič.
[247]) Místo našeho *v*, jež ovšem mnozí Slované v jistých pádech téměř jako *f* vyslovují, píší Latiníci i Němci středního věku velmi zhusta *f*, np. Rostofa. Jarizleifr, Tjarnaglofi, Tetizlafr místo Rostov, Jaroslav, Černoglav, Tetislav ve skan. pověstech a j. Tak i Liflandia, Refalia, psáno m. Livlandia, Revalia. Sám náš zeměpisec výš napsal Hehfeldi místo obyčejného Heveldi.
[248]) Sobran. gosud. gram. I. 64.

kožto od severu na jih sešlí, vidí se býti Berzitae v Macedonii anebo Thessalii (§. 30. č. 4); pročež je raději mezi Slovany pokládám. Pravého jména dovtipiti se téžko: zdaž *Breziči* (od města Brezy), či *Brežiči* (od m. Breg, Bregy), čili *Vrežiči*, Verežiči, Veržiči (od neznámého buď hradu buď otce čeledního), anebo *Verežci, Veržci* od říčky Verežе? Ber- a Ver- místo Bre- a Vre- jest zvláštnost litevčiny a některých polabských i starobulharských podnářečí. Srov. jména řek, měst a vesnic v Kuronech Berse, Bersen, v Litvě Beržy, Beržany atd. (od béržas, březa), v Rusku Verežani a Varzino někdy pod Novohradem, [249]) Veržava vlast v list. 1503, [250]) místní jména Verežani, Verćali, Veržby atd., v Srbsku Beršiži atd.; srov též rus. verzilo, vorzilišče (velikán) a j. — Serauici, bez vyznačení počtu měst, buďto *Seravci*, anebo *Žeravci*. V hořejší Macedonii nachází se řeka Serava, Sjerava, ze starosrbských letopisův a listin známá; v Rusku však dokonále soujmenné řeky nenalezám, ovšem pak stejnokořenné, np. Sereža v gub. Pskovské a Nižehradské, Serena č. Šerena v Kalužské atd. Než příhodněji, zdáním mým, jméno to vykládati se může na Žeravce, obyvatele řeky Žeravi č. Žerevi, srov. Žerev pobočni ř. do Uši v gub. Volynské, Žerevica ř. někdy v krajině Novohradské, od níž Pažerevickoj pogost jméno své dostal, [251]) Žeryn' kraj v list. 1503, [252]) Žerespeja ř. a Žeresper kraj v Smolensku a. j. — Lucolane, vedlé Žeravcův, rovně bez vyznačení počtu měst, ne bez důvodu pokládati se mohou za *Lukomljany*, obyvatele města Lukomli a soujmenného jezera i okolí jeho v gub. Mohylevské, kraji Senském. O městu Lukomli již okolo l. 1078—1084 v letopisech ru-

---

[249]) Sof. Vrem. izd. *Strojev* I. 129. Verežani. *Karamz.* z Lavr. rkp. (II. B. 59) Berežani, omylně, říčka zajisté u Nov. slove Veреža č. Verjaža, pogost Zaverjažje. (*Evgenij*) Razg. o Nov. str. 96. — Drev. Idrogr. str. 187, Varzino.

[250]) Sbornik *Muchanova* str. 127.

[251]) (*Evgenij*) Razgov. o Novgor. str. 97. Syrjejevka ř. v Suzdalsku (v list. c. Mich. Theodoroviče l. 1621 a Syryčina ř. i gez. mezi vlastí Berezovskou i Kličevskou (v list. vel. kn. Jo. Vasilijeviče l. 1483) sem potahovány býti nemohou. Sobr. gos. gr. III 225. I. 288.

[252]) Sbornik *Muchanova* str. 127. Tamže i vlast Žeresper.

ských několikrát zmínka se činí.[253]) Jsouť i v jiných guberniích ruských, np. ve Pskovské a Vitepské, osady Lukoma, Lukomlja, méně znamenité. V Sandomirském vojvodství slynula někdy země Lukovská, v Pomoří dle Dluhoše jez. Lukamie blíž Chojnice, sem méně se hodící. — Z toho, co jsme podlé možnosti k vysvětlení tohoto drahocenného pomníku zde přednesli, dosti patrné jest, že zde ještě mnoho k dosažení žádoucího cíle zbývá. Pilnost a důvtip nástupcův nechať přičiní, čehož nám dosáhnouti lze nebylo. Pro dovršení tohoto článku připomeneme zde ještě na krátce o některých větvech a krajích podlé letopisův ruských, jmenovitě o Porosanech, Nizovcech, Brodnicích a Moravě. *Porosjané,* obyvatelé řeky Rosi čili R'si, vpadající do Dněpru niž Kyjeva, teprvé později pod tímto jménem v ruské historii se vyjevují. Léta 1031 velicí knížata Jaroslav i Mstislav vytahše proti Lechům a mnoho Červenských měst opanovavše, převedli odtud lid leský na řeku Ros čili R's, kdež potomci jejich i za Nestorova času se nalezali.[254]) Léta 1157 čteme v letopisech ruských, že kraj Por'sije dostal se Vasilkovi knížeti.[255]) — *Nizovci,* obyvatelé země Nizovské čili Nizu, po prvníkráte uvozují se v dějepise l. 1131, když veliký kn. Mstislav s nim chodil na Litvu a plenil ji.[256]) Potom o nich zvláště v letopisech Novohradských velmi častá zmínka. Jménem Niz (Niederland) a Nizovskaja zemlja, pošlém od pádu řek, rozumí se v dotčených pramenech okolí města Vladimira na Kljazmě, někdy i celé knížetství Vladimirské.[257]) — *Brodnici,* o nichž v letopisech ponejprvé l. 1216, a potom ještě několikrát zmínka, byli nepochybně Slované někde v Povoloží sídlící. Připomínají pak se ve společnosti Muromcův, Gorodčanův i vojska země Suzdal'ské. Léta 1224 stáli po straně Tatarův, a zlou-

---

[253]) *Karamzin* Istor. gos. ross. II. B. 87. pozn. 146.
[254]) *Nestor* l. 1031.
[255]) Sofijskij Vremenik izd. *Stroj.* I. 195. Parossitae u Plan Carpina — intermedius populus inter Baskirios et Samojedos — jsou Burtasi.
[256]) Sof. Vrem. izd. Strojev. I. 187.
[257]) *Lehrberg* Untersuch. str. 168. pozn. 5. *Karamzin* Istor. IV. B. 88. pozn. 156. I podkrají dolejšího Dněpru sloulo druhdy Niz, Nizina, odkud Nizovští Kozáci.

divše knížata ruská ke vzdání sebe na víru zradili nad nimi, vydavše je Tatarům k zavraždění. [258]) — *Moravsk*, hrad, město i vlast Severská, nyní Morovsk, *Moreva* (*e* m. *a*), hrad Litevský, též jiné město i okolí téhož jména v Novohradsku na říčce Vaga řečené, *Moravnin*, městys na Lovatu pod Novohradem, v letopisech a listinách ruských se připomínají, [259]) což důkazem jest někdejší rozšířenosti tohoto Slovanům oblíbeného jména v oněch severních stranách.

15. Jména prahův Dněprovských.

Tytoť jsou nad jiné znamenitější větve velikého kmene slovanského, rozložené po nesmírném prostranství potomně tak nazvaného Ruska, o nichž my z pramenův nám přístupných nějaké známosti jsme nabyli. Není pochyby, že v těch mnohých letopisech ruských, jejichž drahná částka až do dneška ještě tiskem na světlo nevyšla, i jiná národní a čelední jména staroslovanská, pozdější doby došlá, se nacházejí, jejichž sebrání a vyjasnění rodilým Rusům, majícím k tomu i nutnější povinnosti, i lepší příležitosti, nežli my vzdálení ochotníci, zůstaviti se musí. My k zavírce ještě zření své k jmenům prahův Dněprovských, zaznamenaných od Konstantina Porphyrogennety, obrátíme. Téměř nepodobné jest k víře, kolik práce učeným skoumatelům vysvětlování tohoto předmětu posavad zavalovalo. [260]) Konstantin Porphyrogenneta podává názvy

---

[258]) Sof. Vrem. I. 221. 224. 234. Srov. *Tatiščev* Istor. ross. III. 521. pozn. 621.

[259]) Moravsk. v Sobr. gos. gr. II. 169. 296. 363, odkudž i Moravskij šljach tamže III. 363., Morovijsk. v Let Kyjev. l. 1173 *Karamz.* III. B. 27. pozn. 44., Moreva v Let. Novohr. 1819. str. 140., v list. 1431 v Sobr. gos. gr. I. 25, v popise hradův z 13. stol. u *Schlözera* Nest. III. 355–356. též v Gesch. v. Litt. 18. 19., (*Evgenij*) Razg. o Novgor. 92., Sbornik *Muchanova* 1836. str. 4. list ok. 1440 Morova, Moravnin v Let. Novohr. 152 a j. — Morava u Masudy (*Charmoy* Relat. v Mém. II. 384.) která by byla, nevědomo.

[260]) Psali o tom *Banduri* Not. ad Const. Porph. De Adm. Imp. c. 9. *Jablonowski* Acta Societ. T. V. Diss. 1. §. 4. *Schlözer* Allg. Nord. Gesch. 526—528. *Thunmann* Unters. üb. östl. Völk. 386–390. *Strube* Dissert. sur les anciens Russes 1785 *Durich* Bibl. slav. p. 219–226. *Lehrberg* Untersuch. str. 317—382. *Karamzin* Istor gosud. ross. I. B. 60. pozn. 102. Nejdůvodněji o předmětu tom jedná Lehrberg.

prahův těch, počínajících níže vtoku Samary do Dněpru, ve dvojím jazyku, t. varjahoruském čili skandinavském a slovanském, přičiněje k nim i svůj řecký výklad. [261]) Podlé něho sloul první práh Nessupi (Νεσσουπῆ, v tištěném textu Ἐσσουπῆ, než koncové ν předcházejícího slova ἐπονομαζόμενον zdvojiti dlužno), což prý v jazyku ruském i slovanském vykládá se „nespi“ (μὴ κοιμᾶσθαι, nespati). [262]) Mám za to, že práh ten slul Násyp, podlé zvláštního některých Slovanův vyslovení i Nesyp; srov. stčes. osep, gesep. Nyní mu říkají Kudak, Kodak, Kajdackoj, Starokajdackoj. Varjahoruské jméno buď Konstantinovi nebylo známo, buď slovanské u obou národův bylo v užívání. Druhý práh slul rusky Ulvorsi (Ὀυλβορσί), slovansky Ostrovuni prach (Ὀστροβουνίπραχ), což prý znamená ostrov srázu čili vodopádu (τὸ νησίον τοῦ φραγμοῦ). [263]) Podlé toho slv. jméno bylo островьныи прагъ, insularis cataracta; varjahoruské Holm-fors podlé Thunmanna a Lehrberga totéž znamená. Nyní práh tento slove Lochan, Luhan, Lochanskoj. Třetí práh sloul Gelandri (Γελανδρί), což prý na slovanskotlumočené znamená zvenění č. zvuk srázu (ἦχος φραγμοῦ), [264]) z čehož patrno, že to nynější Zvonec, Zvonskoj, Zvoneckoj. Skan. Gjallandri. znamená tolik co ječící; slov. jméno jistotně buď vypadlo, buď Konstantinovi neznámé zůstalo. Čtvrtý práh slul ruský Aifar (Ἀειφάρ), slv. pak Neasyt (Νεασήτ), což se vykládá неꙗсытъ, lat. pelecanus. [265]) Neasyt č. Nejasyt snad jest zvláštní forma m. нѣсытъ, jako Preaslav, Pereaslav, Perejaslav m. Prjeslav. Varjahoruské jméno podlé Strube vy-

---

[261]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 9. ed. Par. p. 59—60 *Stritter* II. 982—984.

[262]) *Τὸν πρῶτον φραγμὸν, τὸν ἐπονομαζόμενον Ἐσσουπῆ ὃ ἑρμηνεύεται Ῥωσιστὶ καὶ Σκλαβινιστὶ μὴ κοιμάσαι* (čti *κοιμᾶσθαι*). Přijme-li se *ἐσσουπῆ* za pravé, může se vyslovovati slv. osyp, osep, gesep (syrtis.) Než řec. *μὴ* nasvědčuje formě Nessupi.

[263]) *Τὸν ἕτερον φραγμὸν τὸν ἐπιλεγόμενον Ῥωσιστί μὲν Ὀυλβορσί, Σκλαβινιστὶ δὲ Ὀστροβουνίπραχ, ὅπερ ἑρμηνεύεται τὸ νησίον τοῦ φραγμοῦ* (rozuměj naopak *ὁ φραγμός τοῦ νησίου*).

[264]) *Τὸν τρίτον φραγμὸν τὸν λεγόμενον Γελανδρί, ὃ ἑρμηνεύονται Σκλαβινιστὶ ἦχος φραγμοῦ* (Lehrberg opravuje: *Γελαρδρί, ὅ ἑρμηνεύονται Σκλαβινιστι σβύνετζ, ὃ ἐστι ἦχος φραγμοῦ.*)

[265]) *Τὸν τέταρτον φραγμὸν, τὸν μέγαν, τὸν ἐπιλεγόμενον Ῥωσίστι μὲν Ἀειφάρ, Σκλαβινιστὶ δέ Νεασὴτ, διότι φωλεύουσιν οἱ πελεκανοι εἰς τὰ λιθάρια τοῦ φραγμοῦ.*

znamenává čápa, holl. oyevaer; Lehrberg je porovnává s isl. aefr (fervidus.) Práh tento do dnes své staré jméno zachoval: slovef zajisté mrus. Nenasytec i Nenastynskoj. Pátý práh sloul rusky Varuforos (Βαρούφόρος), slv. Vulniprach (Βουλνηπράχ), proto prý že působí veliké pleso (μεγάλην λίμνην). 266) Slovanský název вольнын прагъ ku povaze jeho a místnosti se nehodí; snad lépe влъналын прагъ (cataracta fluctibus abundans). Skan. Baruforos podlé Lehrberga značí též nněm. Wellenfall. Nyní jej jmenují Volninskoj, Vovninskoj, Volnoj. Šestý práh slul rusky Leanti (Λεάντι), slv. Veruci (Βερουτζη), což prý znamená vír vody (βράσμα νεροῦ). 267) Patrné, že slv. jméno znělo вроүүнн, cyr. вржщнн, stčes. vrúcí; srov. stsrb. vrula (fons), čes. vřídlo. Varjahoruské pochází podlé Strube od kořene lain, lein, t. vříti, kypěti; podlé Lehrberga od landen, přistati, což oboje nejisto. Tomuto práhu nyní říkají Tavolžanskoj, Tavalšanskoj, Zavolšonoj. Sedmý práh slul rusky Struvun (Στρούβουν), slov. Naprezi (Ναπρεζή), což prý znamená malý vodopád. 268) Nepochybuji, že slovanské jméno jest напрежье, cyr. напражние, s obyčejnou změnou hlásky а v е, od kořene прагъ. 269) Při varjahoruském jménu Lehrberg na isl. Strondbun (Uferzaun) upomíná. Poslední tento práh má býti nynější Ličnoj, Lizjanoj, Lizjanka. Podivné jest, že Porphyrogenneta místo prag dvakrát napsal πραχ, ačkoli jindy jak on tak i ostatní Byzantinci slv. *g* písmenem γ vyrážejí. Z tohoto vyložení zřejmé jest, že ze starých jmen více se nezachovalo, nežli tato tři, Zvonec (Gelandri) Nenasytec t. Njesyt, a Volninskoj č. Vovninskoj. Ostrovy výše a níže prahův ležící mají tolikéž svá vlastní jména. 270) Celé to

---

266) *Τὸν πέμπτον φραγμὸν τὸν ἐπονομαζόμενον Ῥωσιστὶ μὲν Βαρουφόρος, Σκλαβινιστὶ δὲ Βουλνηπραχ, διότι μεγάλην λίμνην ἀποτελεῖ.*

267) *Τὸν ἕκτον φραγμὸν λεγόμενον μὲν Ῥωσιστὶ Λεάντι, Σκλαβινιστὶ δὲ Βερούτζη, ὅ ἐστι βράσμα νεροῦ.*

268) *Τὸν ἕβδομον φραγμὸν τὸν ἐπιλεγόμενον Ῥωσιστὶ μὲν Στρούβουν, Σκλαβινιστὶ δὲ Ναπρεζῆ, ὃ ἑρμηνεύεται μικρὸς φραγμός.*

269) Srov. Naporožje, místo na Bělojezeře dle list. 1486 v Sobran. gos. gram. I. 300. 305.

270) Novo-Ruská jména těchto prahův, jichž ovšem více jest, nežli jich Konst. Porph. vyčítá (t. dvanácte, mimo tak řečené zabory) v rozličných knihách rozličně se píší. Popisové mně známí jsou: 1) V Drevn Ross. Idrograf. 1773. str. 104. 2) Na Zanoniho mapě Polska l. 24 (jména 10

okolí, v němž tito práhové se nalezají, přirozenou svou polohou nad míru bylo příhodné k osazování a zdržování se v něm vojinských dobrodruhův. Zdá se, ze již v 10tém stol. stanoviště loděk varjahoruských loupežníkův na těchto výspách se nalezalo. Arabský kosmograf Demeški, váže ze starších spisův, mluví o ostrovech v ústí Dněpru v tento smysl: Tam jest sedm ostrovův, jmenovaných ostrovy ruskými; na nich žijí zbojníci, činící neustále nájezdy na všecky strany. Na těchto ostrovech osadil se národ jmenovaný Rusové. Jsouť oni křesťané, mající na svých výspách města, vesnice, vinice, zahrady i stáda. Ostrovové tito jsou neobyčejně hornatí a bohatí na lesy. [271]). V tomto popise arabského spisovatele nelze nepoznati pozdějších Zaporožcův. První to jistě začátkové pověstného potom Kozáctva. — Končíce tento popis větví Slovanův ruských a krajův od nich zaujatých a ohlédajíce se nazpět na vykonanou od nás prostředkem jejich cestu, s podivením zastaviti se musíme jednak nad národův zdejších množstvím, jednak též nad rozsáhlostí sídel jejich. Zdeť jsou ony země, mezi Tatrami, Vislou, jezerem Ilmenským a hořejší Volhou i Donem, o nichž již Tacitus a Ptolemaeus pověděli, že je převeliký národ Venedův (ἔθνος μέγιστον) zaujímá, země, po nichž Jornandes přes nesmírné prostranství lidnatý kmen Vinidův rozsází (ab ortu Vistulae fluminis per immensa spatia Vinidarum natio populosa), země, v nichž Prokopius nesčíslným národům Antův domov a vlast vykazuje (ulteriora ad septemtrionem habent Antarum populi infiniti), země, z nichž v přeběhu tří století [př. 638] nesečtení plukové branného i bezbranného lidu na jih i západ, do Evropy i Maloasie se vyrojili, lidnatostí svou zasuvše polovici Germanie, částku Anglie i Batavie, celou Dacii, Uhry, Illyrikum, Byzantsko atd., země, v nichž nicméně i po tomto velikém vystěhování a po kru-

---

prahův). 3) V Čebotarově Opis. ross. Imp. M. 1776. str. 117—118. 4) V gelově Gesch. d Ukraine. str. 14–15 (z Beauplana). 5) Ve Swięckého u Polski II. 170—171 (z Kochowského). 6) V Zjablovského Zemljeop. Imper. I. 82. 7) V Lehrbergově Unters. str. 317—336. 8) V Achma- Atlase k hist. rusk. l. 27. (jména 4 prahův). 9) Na Šubertově spe- mapě části Ruska l. 47 (jména 5 prahův).

) *C. M. Frähn* Ibn-Fosslans u. a. Arab. Ber. üb. d. Russ. str. 28. 29.

tých bojech pozůstalých domorodcův s cizojazyčníky, od východu i západu na ně dorážejícími, zeměpisec bavorský, popisující nepochybně jen některé vlasti severního Slovanstva, do dvoumecítma rozličných národův a přes tři tisíce sedm set a šedesát hrazených měst napočítal (u nejlidnatějších větví Srbův, Žitičův a j. počtu měst ani neudávaje), země, (jež domácí náš Nestor mnohočetnými národy slovanskými s pevnými hrady dříve přibytí Varjahův osazené býti praví, národy podlé jeho a celé vůbec historie svědectví svobody nad život milovnými, [272]) zdeť naposledy země, o nichž Matouš biskup Krakovský [ok. 1150] zvolal: Ruthenia ... jest to jakoby celý svět ... národ ruský, ten v bezpočetném svém množství hvězdám nebes se rovná (Ruthenia ... quae quasi est alter orbis ... gens Ruthenica multitudine innumerabili ceu sideribus adaequata). O těchto takových zemích líbilo se některým novějším spisovatelům ruským, Senkovskému, Muravjevovi a jejich rovni, tvrditi, jindy, že byly od prastarodávna dědinou Skandinavcův, v niž Rurik, nejsa povolán, právem dědictví se uvázal, jindy, že až do času Vladimírova byly bezmeznou poustkou, v niž tu i tam bídné ro-

[272]) *Menand.* p. 124. ap. *Stritt.* II. 46. Quis hominum est (mluví vůdce Slovanův Lavritas ku poslům avarským ok. l. 565), qui solis radiis tepescit, qui nostram potentiam possit sibi subigere et domare? Aliorum enim regionis dominatum acquirere solemus, non alii nostrae, qui nos certo manet, donec erunt bella et enses. *Mauric.* Strateg. I. XI. c. 5. Sclavorum gentes et Antum... libertatem colunt, nec ulla ratione ad serviendum vel parendum persuadentur, maxime in regione propria fortes tolerantesque. *Leon.* Tact. c. 18 s. 99. Slavorum gentes ingenuae atque liberae, quibus servitus et subjectio nulla unquam ratione persuaderi potuit etc. *Wittikind* Ann. l. II. Slavi bellum quam pacem elegerunt, omnem miseriam carae libertati postponentes ... transeunt dies plurimi ... illis pro libertate ... varie certantibus. *Helmold* l. I. c. 25. Slavi servitutis jugum armata manu submoverunt, tantaque animi obstinacia libertatem defendere nisi sunt, ut prius maluerint mori, quam christianitatis titulum resumere aut tributa solvere Saxonum principibus etc. *Dipl. Bamberg.* a. 1136. Quaedam mulier ... cum esset libera sicut Slavi solent esse. *Procopius* B. G. l. III. c 14. ap. *Stritt.* II. 28. Sclaveni et Antae non uni parent viro, sed ab antiquo in populari imperio vitam agunt (ἐν δημοκρατίᾳ). *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 29. ap. *Stritt.* II. 89. Principes hae gentes (Chrovati et Serbi) non habent, praeter zupanos senes, quemadmodum etiam reliqui Sclavorum populi. *Dithm. Mers.* l. VI p. 151. Liuticis ... dominus specialiter non praesidet ullus; unanimi consilio ad placitum suimet necessaria discutientes, in rebus efficiendis omnes concordant Srov. *Boguphal* ap. *Sommersberg* II. 20. *Schnitzler* La Russie. Par. 1835. p. 13.

diny kočujících lovcův a skotopascův se potulovaly, jmenovaných čelovjeci, t. rabi, otroci, chlapi, odkudž pozdější letopisci ruští zkažené jméno Slováci, Slované, utvořily, na smyšlený národ, jehož nikdy nebylo, je přenesše. [273]) Kdoby, čta anebo slyše toto, s rozmilým zpěvcem Slávy Dcery nezatoužil:

Stíny Lavritasů! Svatopluků!
  Jak vás možno z hrobu vyvesti?
  Byste uviděli neřesti
  Národu a hanbu svojích vnuků ...
Nám krev milou cizí žízeň chlastá,
  A syn slávy, otců neznaje,
  Ještě svojím otroctvím se chvastá!

---

[273]) *Senkovskij* Skandin. Sagi, v Bibl. dlja čtenija. S. P. 1834. str. 1—77. *Arcybašev* Trud. Obšč. Ist. IV. 59 pozn. 48, 65 pz. 55. *Moroškin* Op. ist. ross. zak. str. 363. *N. N. Muravjev* Istor. izsljed. o drevn. Novagoroda. S. P 1828. 4°. Tento spisovatel slovo hřivna, rus. grivna, na str. 18. takto vysvětluje: Němečtí kupci, přicházejíce přes Polsko do zemí Smolenských i Novohradských a potkávajíce zde divé, kočující zvěrolovce, ukazovali jim v hrsti kousek litého stříbra, říkajíce: Grif! Slované na oměnu zachvacovali s hrst koží, a předkládajíce oněm křičeli: Grif na! (t. s hrst vezmi!) Načež Němci ke svému Grif též přidali na; a hle tak povstalo s obou stran Grif-na, t. grivna.

ČLÁNEK III.

O SLOVANECH BULHARSKÝCH.

§. 29. Přehled dějin Slovanův bulharských.

1. Dokud sídlili Dunaji na sever.

Slovany v někdejší Moesii a ve krajinách přiležících osedlé potkal tentýž los, kterýž spolukmenovce jejich na severu, totižto že dostavše se pod vládu panovníkův z národu cizího, uralskočudských Bulharův, opanovavších l. 678 Moesii, domácí své jméno utratili, osobivše sobě příjmí panujícího nad nimi národu, t. Bulharův. My zde jménem bulharských Slovanův, berouce je v nejširším smyslu, zahrnujeme všecky někdejší Slovany v Multanech, Valachii, Sedmihradsku a jižních Uhřích od Prutu severní stranou Dunaje až k oustí Drávy, dále ve staré Moesii a nynějším východním Srbsku od ústí Dunaje až k Moravě, pak ve Thracii, Macedonii, Albanii, Thesalii, ostatním Řecku, až i v samém Peloponesu a na ostrovech jemu přiležících, kteřížto dílem proto, že téměř všickni druhdy jedné vládě podrobeni byli, dílem také, že podlé jazyka nejpříbuznější sobě býti se vykazují, ve starožitnostech našich pohodlně v jeden celek pojati býti mohou. O vystoupení těchto Slovanův ze starodávných svých sídel a rozložení se na severním břehu Dunaje v Multanech, Valachii a jižních Uhřích, nastoupivším bez pochyby ponejprvé v době hunského panování, již výš nadběžně něco jsme podotkli (§. 25. č. 5). Hojnější a určitější zprávy o nich počínají se v letopisech byzantských s jejich vpády do Moesie, Thracie a Illyrikum, za panování cís. Justiniana. K uloženému cíli přítomného díla náleží, abychom zde aspoň krátký

obsah těchto zpráv podali. Před nastoupením vlády cís. Justiniana nic o vojnách Slovanův s Řeky se nečte, buďto že onino skutečně pokojně ve svých sídlech na severu Dunaje se chovali, buď že je dějepisci byzantičtí ještě od jiných cizojazyčníkův náležitě nerozeznávali, a jména Hunův, Bulharův atd. jim lépali. A však za panování dotčeného císaře [527 sld.] rok co rok, jakž Prokopius ujišťuje, Hunové (t. Bulharové), Slované a Antové [1]) plenili krajiny římského císařství. Illyrikum, Thracie, vlastní Řecko (Hellas) a Chersonesus, všecky země od jonského zálivu až ku předměstím Byzantu, strádaly náramně od vpádův dotčených národův, jsouce bez přestání z obyvatelstva a zboží loupeny, ačkoli ne bez veliké ztráty samých nepřátel. [2]) Hned z počátku panování Justinianova [527] silné vojsko Antův, sousedících se Slovany, přešedši přes Dunaj, a zabíhajíc do Thracie, bylo od vůdce Germana na hlavu poraženo. [3]) Po opětných jejich vpádech vyslán byl proti nim l. 530 velitel Thracie Chilvud, kterýž jim po tři léta mužně odpíral, tytýž i do samé vlasti jejich za Dunajem je pronásleduje, až konečně sám l. 533, pustiv se s malým počtem lidu daleko mezi ně, v bitvě zahynul. Od té doby žádný nebyl v stavu, aby bránil nepřátelským jejich vpádům přes Dunaj. [4]) Týmž časem, jsouce po smrti Chilvudově od Řekův bezpečni, žili Slované a Antové, praotcovským zvykem, v domácích rozmíškách, bojujíce jedni proti druhým. Při té příležitosti zajatý Anta jménem Chilvud (Chlivut?), působením jakéhosi schytralého Řeka, meškajícího v zajetí u Slovanův, vyučiv se jazyku latinskému, jal se vydávati se za řeckého vůdce Chilvuda, až poslán jsa do Carhradu od Narsesa v podvodu byl postižen [534—546]. [5]) V obšírné rozpravě o těchto událostech připomíná se mimochodem o tomto novém vpádu nejprvé Antův [mezi 534—546], potom pak Slovanův do Thracie

[1]) Prokopius jména Antův a Slovanův, jak se zdá, s rozdílem užívá, čehož i my zde šetřiti chceme. Srov. §. 25. č. 7.

[2]) *Procopius* Hist. arc. c. 18. p 54. 55. *Stritter* II. 25.

[3]) *Procopius* Bell. Goth. l. III. c. 4. p. 560. *Stritter* II. 25.

[4]) *Procopius* ib. c. 14. p. 496. *Stritter* II. 25—26.

[5]) *Procopius* ib. *Stritter* II. 26—28. 30. Latinský jazyk byl tehdáž (od Konst. Vel. až do Phokasa) úředním v císařství východním.

[546], kteřížto poslední od Philimutha, vůdce Herulův, zpátky zahnáni byli. [6]) Léta 546 jednal cís. Justinian skrze vyslanství s Anty, chtěje jim staré a zpustlé město Turris na severním břehu Dunaje (nejpodobněji Turna u vtoku Aluty) v držení odevzdati, jestližeby s ním ve smlouvu vešli, a hranic císařstva proti nápadům Hunův (t. Bulharův a j.) hájili. [7]) Ve třetím roce po této smlouvě s Anty vstoupili bratří jejich Slované s velikým vojskem do Illyrie, všecko všudy až k samému městu Epidamnus č. Dyrrachium (nyní Durač, Drač, alb. Durеs) hrozně hubíce, hradův dobývajíce, zboží a jmění plenice, a zajaté dílem zabíjejíce, dílem do vězenství odváděјíce. Řečtí vůdcové, majíce 15.000 zbrojného lidu v Illyrii, jen zlehka za nimi postupovali, aniž se setkati s nimi opovážili. [8]) Léta 549 připomínají se Slované v rozpravě o rozmiškách mezi Langobardy v Pannonii a Gepidy v Dacii vypuklých: pronásledovaný kněžic langobardský Ildisg hledal útočiště u Slovanův, jemu k dosažení vlády, ač darmo, nápomocných. [9]) Následující léto [550] vojsko Slovanův z 3000 mužův záležející, přepravivši se přes Dunaj a přešedši řeku Hebrus (n. Marica) v Thracii, na dvé rozdělené loupilo po Thracii a Illyrsku, slabý odpor Řekův všudy vítězně odrážejíc. Jižní oddíl tohoto vojska zmocnil se vojenskou lstí města Toperus na moři aegejském (n. zříceniny Boar-Kalesi). [10]) Při této příležitosti vypravuje Prokopius o hrozných, od Slovanův po dobytí dotčeného města a jinde v Illyrii a Thracii páchaných ukrutnostech. L. 551 vpadli noví plukové Slovanův, četnější nad předešlé, přes Dunaj k Naisu (Niš), hrozíce opanovati Selun (Thessalonika), odkudž vůdcem Germanem odvráceni jsouce, přes hory illyrské do Dalmacie přešli. Týmž časem jiní plukové, jakž se Řekové domýšleli, od Gothův k tomu pobídnutí, vrazivše ze Zadunají do Dalmacie a rozdělivše se na tři zástupy, hrozně plenili po všech krajinách řeckých, nikoho se nestrachujíce,

---

[6]) *Procopius* Bell. Goth. l. III. c. 13. 495., c. 14. p. 496. *Stritter* II. 27. 33—34.
[7]) *Procopius* Bell. G. l. III. c. 14. p. 499. *Stritter* II. 29—30.
[8]) *Procopius* B. G. l. III. c. 29. *Stritter* 34.
[9]) *Procopius* B. G. l. III. c. 35. *Stritter* II. 34—35.
[10]) *Procopius* B. G. l. III. c. 38. *Stritter* II. 35.

anobrž bezpečně, jakoby ve své vlasti, v nich zimujíce. Řecký vůdce Scholasticus, potkav se s nimi u Adrianopole, byl na hlavu poražen: načež Slované, rozvodnivše se po Astice, krajině thracké, až ke dlouhé zdi, vystavěné od cís. Anastasia k obraně Carhradu, všecko všudy hubili a sebrali. Nalezše zde odpor, obrátili se s lupem zpátky přes Dunaj. [11]) Léta 552 vyřítili se s náramnou silou na Illyrii a vydrancovavše ji do vůle, přeplavili se přes Dunaj do své vlasti. Gepidové sídlící tu dobu v Sedmihradsku a v Zátisí, ochotně prý je převáželi na loděch svých přes Dunaj, berouce od každé osoby po zlatém penízi, kteréžto jejich lakomé přízni Justinian nadarmo přítrž učiniti usiloval. [12]) O témž císaři připomíná chvalně Prokopius, že proti Slovanům a jiným cizojazyčníkům mnohé hrady na Dunaji dílem znova vystavěti dílem poopraviti dal, jako pevnost Adinu v Moesii blíž města Palmatae, jinou Ulmiton v malé Skythii, jenž obě před tím Slovanům vpády činícím za skrýše a útočiště sloužívaly. [13]) Zjevení se hrozných Avarův na Pontu a potomně v pannonském Podunaji vpletlo Slovany v nové spolky a zmatky, uvalilo na ně nové těžkosti a pohromy [559], nezamezivši jim při tom dávní cesty do řeckého císařství. [14]) Léta 559 Antové a Hunové (t. Bulharové), spolčivše se, vtrhli do Thracie, a přelezše přes odpolu pobouranou zeď Anastasiovu v okolí samého Carhradu, kdež městečka Nymphae, Drypia a Chittos ležela, po loupeži se sháněli. Ustoupivše k městům Curulu (nyní Čorli) a Arkadiopoli, porazili zde dotírající na ně Řeky, aniž dříve vypuzeni býti mohli, až jim císař loďstvem svým průchod nazpět přes Dunaj obstaviti zahrozil. [15]) Potom letopisové byzantští za několik let o Slovanech mlčí. Teprvé okolo l. 565—578 připomínají o nich, že nevole mezi nimi a Avary vypukly.

---

[11]) *Procopius* B. G. l. III. c. 40 *Stritter* II. 37—39.

[12]) *Procopius* B. G. l. IV. c. 25. *Stritter* II. 40.

[13]) *Procopius* De Aedif. l. IV. c. 7. p 66. 83. 84. *Stritter* II. 45. Město Palmatae č. Palmata leželo podlé desk Peuting. vzdálí 14 římských mil (= 2⅕ zeměp.) jižně od Durosteru (Dristry), tedy asi kde nyní Kučuk-Kajnardži. V témž okolí na Dunaji i Adina pokládati se musí. Ulmiton naproti tomu na dolním Dunaji, mezi Rasovou a ústím, hledati dlužno.

[14]) *Menand.* p. 100. *Stritter* II. 41. srov. §. 27. č. 3.

[15]) *Theophan.* p. 197 sq. *Stritter* II. 42—44.

Avarský chan Bajan, panující v Pannonii, vymáhal na Slovanech, nepochybně na severu Dunaje, v Banátě, ve Valachii a v Multanech sídlících, skrze posly své poplatkův a poddanství: vévoda Slovanův Lauritas (Lovreta) hrdě odepřel žádosti jeho, [16]) načež nezbední poslové avarští, svadivše se se Slovany, od těchto zabiti byli. [17]) Rozhořčený tímto přerušením národního práva chan Avarův, když l. 581 veliké vojsko Slovanův (počtem 100.000 mužův) do Thracie vtrhlo a do samého Řecka proniklo, požádán jsa od cís. Tiberia Konstantina o pomoc, uchopil se pohodlné příležitosti ku pomstě, a přepraviv se přes Sávu (nikoli, jakž mylně vykládají, přes Dunaj) do Illyrie, táhnul přes Moesii a Malou Skythii (nynější Dobruči) do země Slovanův. Přešed přes Dunaj asi u města Noviodunu č. nynějšího Izakči do Slovan, počal zde zapalovati vesnice, hubiti pole a všecko všudy pleniti i drancovati. Slované, neopováživše se v rovinách podunajských bojovati s ním, ustoupali do neprůchodných lesův. [18]) Že toto plenění země slovanské nebylo skutečné a konečné jí podmanění, patrné jest z dalšího běhu dějin. (Srov. §. 27. č. 3.) Neboť již léta 582 avarský chan k nové výpravě touž cestou přes Moesii do Slovan se chystal, udávaje za příčinu, že Slované placení slíbené jemu dani odepřeli a posla jeho usmrtili. Svobodství Slovanův potvrzuje se i tím, že týž vyslanec Bajanův, kterýž o svobodný průchod vojska přes Illyrikum a Moesii do Slovan v Zadunají (Dacii) u cís. v Carhradě jednal, navracuje se domů, byl od Slovanův, tu dobu do Illyrie s branným lidem vpadlých, přepaden a zabit. [19]) Léta 583, vtrhli Slované, jak letopisci praví, od Avarův vyslaní a nabádaní (submissi ac subornati) do Thracie až ke dlouhé zdi. Commentiolus, cís. Mauricia vůdce, stíhaje jich, třikráte se s nimi setkal, u řeky Erginie, u Adrianopole s vévodou Radgostem (Ardagastos), pak u zámku

---

[16]) „Quis hominum est, qui solis radiis tepescit, qui nostram potentiam possit sibi subigere et domare? Aliorum enim regionis dominatum acquirere solemus, non alii nostrae, qui nos certo manet, donec erunt bella et enses."

[17]) *Menander* p. 164. *Stritter* II. 46.

[18]) *Menander* p. 124. 164—165. *Stritter* II. 47—48.

[19]) *Menander* p. 126—129. *Stritter* II 49.

Ensinum řečeného, až je naposledy z Astiky vyhnal. [20]) Nicméně l. 587 Thracie znova od nich hrozně byla popleněna. [21]) Po dobytí města Sirmium (n. Mitrovica) od Avarův [584] převaha Slovanů v poledních Uhřích upadla, a není pochyby, že tamější větve jejich v podannost Avarův se dostaly. Když l. 591 avarský chan k vojně proti Řekům se chystal, hotovili z rozkazu jeho Slované potřebné ku přepravě vojska lodi na řece Sávě. [22]) Okolo toho času, anebo něco dříve, zběhlo se to, co v legendě o sv. Demetriovi vypravuje se o daremném útoku pěti tisícův Slovanův na město Selun (Thessalonika). [23]) Něco později, podlé téhož pramene, chan avarský, nemoha na cís. Mauriciovi vymoci, co byl skrze posly své od něho žádal, vypravil nesmírné množství Slovanův sobě poddaných, proti Seluňanům, kteříž za osm dni s padesáti nástroji válečnými nadarmo města dobývali. [24]) Tím se skončili tehdáž vpádové avarských Slovanův do jižní Macedonie. Východní naproti Slované, sídlící v Multanech a Valachii, užívajíce dávního svobodství, nepřestali vždy ještě nabíhati na krajiny řecké. Léta 592 byl proti nim vyslán Priskus, s rozkazem, aby je ve vlastní zemi jejich zkrotil. Z rozepře při té příležitosti mezi ním a chanem avarským vzniklé jasně vysvítá, že Řekové považovali Slovany za národ samostatný, od Avarův neodvislý. [25]) Priskus, přepraviv se přes Dunaj, překvapil vévodu slovanského Radgosta v noci, a zajav mnohé z lidu jeho, poslal je pod dozorstvím jakéhosi Tatimira (jakž jméno vykazuje, Slovana) do Byzantu. Druhého dne vyslaný od Priska

---

[20]) *Theophyl.* l. I. c. 6. 7. *Stritter* II. 51—53.

[21]) *Theophyl.* l. III. c. 4. *Stritter* II. 53. Zdeť slovou „Getae čili, což jedno jest, Slované“ (Getae seu, quod idem est, Sclavini), protože v zemi někdejších Getův přebývali.

[22]) *Theophyl.* l VI. c. 3 *Stritter* II. 55

[23]) Vita S. Demetrii in Act. Sanct Mens. Octobr. T. IV. Bruxellis 1780. F. *Th. L. F. Tafel* Histor. Thessalon. Tub. 1835. 4⁰. Leon Diakonos ed. *Hase*. Par. 1819. F. p 260—263. Život sv. Demetria sepsán díl v 7mém [ok. 610—641], díl v 8mém stol. *Tafel* p. 49. 67. O tomto vpádu viz Vita cap. 93—106. *Tafel* p. 42—43.

[24]) Vita S. Demetrii c. 107—148 *Tafel* p. 44—47. Výpověď této legendy, žeby všickni Slované tehdáž v poddanství avarského chana byli stáli, jakožto převýšená, s pravdou ostati nemůže.

[25]) *Theophyl.* l VI. c. 6. *Stritter* II. 55—56.

oddílný velitel Alexandr, přešed řeku Ilivakia, t. Ilovači (nynější Jalomnica), nadarmo stíhal Slovany v nepřístupných jejich bydlištěch, až naposledy sám Priskus, provázen jsa od zrádného Gepida, poběhlce ze služby slovanské, přes neprůchodné bařiny a lesy do stolice krále (ῥηξ) Mužoka (Μουσωκιος), ležící za řekou Paspirius (snad dnešní Buzeo; srov. Pasiaces u Ptol.), proniknul a dotčeného vládce, od Gepida lživou řečí hanebně podvedeného, noční dobou, po slavení tryzny při víně a zpěvích, živého jal, mnohé při tom z lidu jeho zbiv, jiné do zajetí zabrav. [26]) Následujícího léta [593] učiniv nový vpád přes Dunaj do země Slovanův a mnohé lidi zjímav i bohaté kořisti nabrav, z rozkazu císaře v cizí vlasti přezimovati umínil. [27]) Načež [594], navracuje se s lidem zajatým a loupeží svou přes Dunaj, pohrůžkami avarského chana, předstírajícího, jakoby tím pleněním Slovanův, jemu prý poddaných (ač od něho nebráněných!), byl uražen, opravdu pak závidějícího Řekům jejich štěstí a obávajícího se zrůstu jejich moci, donucen byl odevzdati jemu v moc pět tisícův zajatých, aby aspoň s ostatní loupeží pokojně odtáhnouti mohl. [28]) Léta 595 malý zástup Slovanův, přešedše přes Dunaj, plenili města Zaldapu, Akys a Skopje; [29]) byvše však na zpátečném tažení od řeckého vůdce Petra v táboře svém po zoufalém odporu přemoženi, padli všickni ostrostí meče. [30]) Když l. 596 Slované novým vpádem Carhradu vyhrožovali, Petr, z rozkazu cís. Mauricia, valněji na ně dokročiti uložil. Vykonav tažení jižní stranou Dunaje (od východu na západ) přes města a hrady Pistum (n. Ruhčuk an. Maretin), Zaldapa, Jatrus (na řece Jetře), Latarcium, Novae, Theodoropolis, Kuriska čili

---

[26]) *Theophyl.* l. VI. c. 7. 8. 9. *Stritter* II. 56—61.
[27]) *Theophan.* p. 229. *Theophyl.* l. VI. c. 10. *Stritter* II. 62.
[28]) *Theophyl.* l. VI. c. 11. *Stritter* II. 63.
[29]) Město Zaldapa (Saldapa, Sandapa) stálo asi tam, kde nyní zříceniny Dikalika na Dunaji mezi Ruhčukem a Krivinou č. oustím Lomu a Jetry, jakž patrno z vypsání cesty Petrovy u *Theophyl.* l. VI. c. 4. *Stritter* II. 65. Akys, u Anast. Aquis, podlé desk Peut. Ad aquas, u Praova, výše vtoku Timoku do Dunaje. Skopi, srb. Skopje, Skoplje, slavné město na Vardaru (Axius) v Macedonii.
[30]) *Theophyl.* l. VII. c. 2. *Stritter* II. 63—64. I při této příležitosti slovon Getae („Getae, hoc enim illis nomen vetus est.“).

Sekuriska, a odpočinuv v Asimu (nedaleko ústí řeky Osmy), jal se přepravovati přes Dunaj. Slované, zbraňujíce mu zmužile přejití, po smrti vévody svého Pirogosta (Piragastos), v bitvě polehlého, ucouvli přes vypráhlé pole až za řeku Ilovači (Ilivakia). Petr, nemoha jim u této řeky odolati, byl od císaře hodnosti vůdcovské pozbaven. Tím se dokončila výprava tato. [31]) V zavřeném mezi Avary a Řeky míru l. 599 bylo mezi jiným vyminěno, aby napotom Dunaj byl hranicí mezi panstvím jedněch i druhých, a aby Řekům bylo svobodno přepravovati se válečně přes dotčenou řeku proti Slovanům, jakž rozumím, v Dacii osedlým, [32]) z čehož neodvislost těchto opět jest patrná. Západní Slované naproti tomu zůstávali v poddanství avarském, bojujíce s chanem l. 600 nešťastně u Tisy proti Řekům. [33]) Léta 601 bratr cís. Mauricia, Petr, opět k vůdcovství povolaný, chtěje jednak odvrátiti pobočním tažením vpád Avarův, chystajících se k boji, jednak zásobiti vojsko své potravou, vypravil Gundia přes Dunaj do země slovanské, kterýž po zloupení a vydrancování jí, nemoha vojska ku přezimování v krajině nepřátelské donutiti, s loupeží svou přes Dunaj se navrátil a blízko města Kurisky č. Sekurisky i Asimu (Osmy) se rozložil, nadarmo zde nové vpády do Slovan obmýšleje. [34]) Od té doby o válkách Řekův se Slovany řidčeji se čte. Léta 626 dobývali Avarové ve společenství Slovanův, nepochybně v Uhřích sebraných, Carhradu. Mezi zbitými zde Slovany nalezali se i ženy. [35]) Císař Konstans II. předsevzal šestnáctého léta panování svého [657] válečné tažení do Slovanska (κατὰ Σκλαβινίας), a zjímav drahný počet obyvatelův krajinu jejich sobě podmanil. [36]) Totoť jest první svědectví v letopisech byzantských, vztahující se na Slo-

---

[31]) *Theophyl.* l. VII. c. 2. 4. 5. *Stritter* II. 64—67.
[32]) *Theophyl.* l. VII. c. 15. *Stritter* II. 68.
[33]) *Theophyl.* l. VIII. c. 3. *Stritter* II. 68
[34]) *Theophyl.* l. VIII. c. 5. 6. *Stritter* II. 69—70.
[35]) *Niceph. Patr.* p. 12—13 Chron. pasch. p. 392—397. *Stritter* II. 71—72.
[36]) *Theophan.* p. 288. *Stritter* II. 73. Týž spisovatel níž l. 758, p. 361. *Stritter* II. 79, užívá výrazu *τὰς κατὰ Μακεδονίαν Σκλαβινίας* snad o téže zemi.

vany s jižní strany Dunaje čili v Moesii osedlé. Kdy a jak tito sem se dostali, k tomu již teď zření své obrátiti musíme.

2. Osazení se Slovanův Dunaji na jih.

Až posavad nalezali jsme Slovany, kteříž dle nářečí a občanských vztahův od nás ku potomně tak nazvaným bulharským Slovanům se připočítají, na severní straně Dunaje, v někdejší Dacii čili v nynějších Multanech, Valachii, Sedmihradsku a jihovýchodních Uhřích, od řeky Prutu téměř až k oustí Sávy a Tisy do Dunaje. Viděli jsme, že Slované v Uhřích rozsedlí časně pod jho avarské se dostali; ježto naproti tomu bratří jejich v Dacii, ačkoli od Avarův, osobujících sobě jakési panství nad nimi, chlubně za poddané jejich vydávaní, pořád co národ samostatný sobě počínali, a tolikéž od Řekův jako takový považováni byli. Přebývání těchto Slovanův ve dřevní Dacii, nyní od Valachův, Sékelův a Sasicův zaujaté, jest věc nade všecku pochybnost vyvýšená. Nejen ona již nahoře uvedená svědectví o přecházení Slovanův přes Dunaj příčinou nájezdův do Řecka a naopak Řekův do Slovan příčinou stíhání těchto ve vlasti jejich, svědectví, zavírající v sobě určité zeměpisné příznaky np. řeky Ilovača (Jalomnica) a Paspirius (Buseo), město Turris č. Turna, přepravování se přes Dunaj u vtoku Osmy atd., ale i jiné světlé výpovědi souvěkých spisovatelův toho vrchovatě doličují. Tak praví Prokopius, že Slované za Dunajem, blízko břehův, bydlejí, a jinde, že větší částka zemí na severní straně Dunaje ležících v jejich jest držení; [37]) tak i cís. Mauricius sídla Slovanův za Dunajem v Dacii jasnými slovy vyznačuje. [38]) Že tito Slované stálá zde měli obydlí, patrné jest z toho, co se o pálení jejich vesnic, hubení polí atd. připomíná. S jiné strany neméně jisto jest, že Slované již časně přes Dunaj do Moesie přestěhovati a ve zpustlých krajiny této okolích zosazovati se

[37]) *Procopius* B. G. l. I. c. 27., l. III. c. 14, *Stritter* II. 29. 31.

[38]) *Mauric.* Strateg. l. XI. c. 5. Cum fluvii ipsorum (Slavorum) se Danubio comittant, facile transvectiones possunt fieri per navigia Rozumí vyvážení potravy ze Slovan přes Dunaj do Řecka v čas plenění ve Slovanech.) Oportet autem eos (milites Romanos) non morari juxta Danubium ... sed nec nimis longe ab eo ... sed abesse a Danubio mansione una etc.

počali. Historie je zde nalezá, jakž jsme podotkli, léta 657, mnohem pak výrazněji l. 678, když Bulharové do Moesie vtrhše, sedmero pokolení Slovanův, od černého moře u Varny až k zemi avarské, t. ke stoku srbské Moravy a Dunaje, rozhoštěných, v poddanost sobě uvedli. [39]) O času, kteréhož tito Slované v dotčené zemi se osadili, historie docela mlčí; i neníť tedy možné, z pouhého domyslu a z některých vedlejších okolností v ohledu tom ouplné jistoty dojíti. Obyčejně, ačkoli podlé mého zdání nevelmi důvodně, za to se pokládá, že Slované tito teprvé po smrti cís. Mauricia [602], za panování Phoky [602—610] a Heraklia [610—641] Moesii zaujali, potomně odtud do Thracie, Macedonie, částky Albanie, Thessalie, až i samého Řecka a Peloponesu pozneuáhla se rozšířivše. [40]) Mnohem podobnější jest, že tiché, pokojné vkračování rodin slovanských a zosazování se na zpustlých nivách obojí Moesie již mnohem dříve a sice na konci 5ho stol., s povolením vlády řecké, snad i zoumyslným zajatých na vojně Slovanův sem převáděním, se začalo, a že v něm v běhu celého 6ho stol. se pokračovalo. Mám pak této své domněnky čelnější základy tyto: a) Nepřátelští vpádové Slovanův zadunajských do zemí řeckých nepřekáželi Řekům přijímati jiné Slovany do své služby jak vojenské tak i měšťanské, a tím i propouštěti jim v držení a zdělávání zpustlé po ztenčení dřevního obyvatelstva pole v Moesii, Thracii, Dardanii a Macedonii. Jsouť příkladové, že týmže časem, když vybujnělí Slované z Dacie přes Dunaj do Řecka zajížděli a zemi loupili, jiní jejich bratří bojovali s Řeky proti Gothům, Peršanům, anobrž i samým Slovanům. Tak l. 536—537, 547 jezdcové z Antův a Slovanův sebraní sloužili ve vojště Belizarově proti Gothům ve Vlaších. [41]) Tak l. 555—556 Antové Dobrogost a Vsegrd byli poctěni vůdcovstvím ve vojště řeckém proti Peršanům: první měl sobě poručenou správu loďstva na moři. [42]) Soudě

---

[39]) *Theophan.* p. 299. *Stritter* II. 506.

[40]) *Schlözer* Nord. Gesch. 378 Anm. 86.

[41]) *Procopius.* B. G. l. I. c. 27. l. III. c. 22. *Stritter* II. 31. 32.

[42]) *Agathias* l. III. c. 6. 21. ed. *Niebuhr* p. 150. 186. *Stritter* II. 33. 1067. Místo Dabragazanthes u Strittera čti podlé rukop. s Niebuhrem Dabragezas Anta.

podlé jména mám za to, že připomenutý od Jana Biklarského Anagastus patricius, [43]) t. Onogost [l. 574], pak známý z výprav Priskových proti Slovanům vůdce řecký Tatimir [l. 592, 593] byli též rodilí Slované: oboje zajisté jméno jest slovanské, u předkův našich zhusta užívané. [44]) Podlé toho zavírati lze, že Řekové Slovanům nebyli odporní, jestliže tito v Moesii se osazovali, poddávajíce se vládě řecké. b) Mnohá jména, obsažená ve přehojném Prokopiově popise měst a hradův, ležících v Moesii, Thracii, Macedonii atd., pronášejí na sobě patrně a beze všeho etymologického natahování původ slovanský, z čehož zavírati lze, že tehdáž [ok. 552] již slovanské osady v dotčených zemích nepořídku se nalezaly. Mezi těmito jmény čtou se np. Milareka, Kavetza (n. Kavica), Labutza (n. Labica), Debre (n. Debr'), Dolebin (Dulebin, srov. Dulebi), Miletis, Berzana, Klesvestita (n. Kleštevica), Vratzista (n. bul. Vračišta), Streden a j., kteráž jak formou tak i materií svou znateli jazykův slovanská se býti vykazují, a na mnoze v těch krajinách ještě až do dnes trvají. [45]) c) Podlé zpráv, kteréž Theophilus [umř. 534] v životopise svého schovance Justiniana o pojití a domácích jménech tohoto panovníka i rodiny jeho podává, nebezdůvodně domýšleti se lze, žeť i dotčený císař byl z rodiny slovanské, již na konci 5ho stol. v illyrské Dardanii osedlé. Otec jeho, jmenovaný u Prokopia a Theophana Sabbatius, sloul podlé Theophila po domácku Iztok (sol oriens), což jest slovanský výklad thrackophrygickéko jména Sabbatios, Sabbazios; [46]) matka a sestra jeho slouly Bigleniza č. Vigleniza (Βιγλενίζα), manželka Justina, strýce císařova, Luppicina (Λουππικίνη), kteréžto jméno prý za nepleché (καταγελάστον, ignominiosum) platilo. Sám císař Justinian, podlé téhož Theophila, mezi krajany svými jmenován byl

---

[43]) *Jo. Biclar,* ed. Card. *d'Aguirre* T. II. p. 423 sq. Srov. Onogost, městečko a někdy župa v Hercegovině.

[44]) Porovnej i jméno Chilvud, užívané zároveň od řeckého vůdce a prostého jonáka z rodu Antův. Velmi podobné jest, žeť vůdce Chilvud byl dle původu a rodu Slovan Chlivut.

[45]) *Prokopius,* De Aedific. Justin. ed. Ven. p. 437. sq.

[46]) *Karadžić* Serb. Gramm. herausg. v. *Grimm* p. IV. Iztok sloul kníže slovanských Neretčanův l. 1171. *Pejacsevich* Hist Serb. 148. *Engel* Gesch. v. Serb. str. 201.

Upravda č. Vpravda (Ουπράουδα), což též s latinským jménem se srovnává; neboť jus, justitia, slove stslv. pravda, a *v* jest obyčejný ve mnohých jazycích přídech.[47]) Rodné místo jeho sloulo Vederiana (Βεδεριανά) v podkrají hradu Tauresium, nedaleko nynějšího města Kjöstendilu (Justiniana prima) v horní Macedonii. Přijmeme-li toto za pravé, musíme připustiti, že začátkové osad slovanských v Moesii, Dardanii a Macedonii již do konce 5ho stol. padají. d) Všecky okolnosti tomu nasvědčují, že rodiny slovanské, hledajíce nových sídel nikoli pojednou a s válečným hřmotem, nýbrž po různu a v tichosti, do Moesie a krajin přiležících vstupovaly, s vědomím i povolením vlády řecké v nich se osazujíce. Takové mírné a zdlouhavé vhošťování se rolnického lidu nezbudilo pozornosti řeckých dějepiscův, táhnoucích se jen po hluku války a páře prolité v bojích krve; pročež také o něm nic poznamenáno se nenalezá. Kdyby Slované v krvavém boji země tyto byli Řekům odňali, jistě že by nějaká toho památka v letopisech byzantských byla se zachovala. Jestli-že však poznenáhla, díl dobrovolně, díl převáděni jsouce od Řekův v čas válek ze Zadunají, zde se vhošťovali, muselo to ovšem velmi časně se začíti, ježto ty krajiny v polovici 7ho stol. již téměř docela Slovany zalidněné nalezáme. Váže všecko toto na mysli a přijímaje v nedostatku výrazných svědectví to za pravé, co jest pravdě nejpodobnější, nemohu za jiné míti, než že Slované již v běhu 6ho stol. v Moesii a přiležících krajích se rozhostili. Jaký byl prvotní stav jejich v této nové vlasti, v ouplném-li se nacházeli poddanství, čili jen v područenství Řekův, t. pod řeckým sice císařem, než s vlastními domácími knížaty, o tom nikde jistoty dověděti se nelze. První tvrdili potomní Řekové a vyslanci ugorských Bulharův v Carhradu;[48])

[47]) Hlavní anobrž jediný pramen všech těchto podrobností o rodině Justinianově, jmenovitě o přijmích Iztok a Upravda č. Vpravda, jest životopis cís Justiniana od pěstouna jeho Theophila, rkp. v bibliothece Vatikanské, jehož Nicol. Alemannus, bývalý Scrittore della Vaticana, ve svém vydání Prokopiovy Histor arc. Lugd 1624. f. Colon. 1669 f se dokládá (v rejstř. uvádí sice rkp., ale bez vytčení čísla), odkudž potom výpisky a doklady ty i do vyd. Pařížského a Benátského přešly. *Proc.* Hist. arc. ed Par. p. 99 sq., ed. Ven. 344—363.

[48]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 32. *Stritter* II. 153. Cum sub Romano-

poslednímu nasvědčuje počet sedmera oddílných větví slovanských, jež Bulharové l. 678 zde potkali, výpověď cís. Leona a svědectví Theophanovo o tažení cís. Konstansa. V takovéto nepevnosti zdá se býti nejbezpečnější, výpověď cís. Leona vykládati v ten smysl, že Slované, buďtež oni volí nebo nevolí v Moesii, Dardanii, Macedonii atd. osazení, nalezajíce se z počátku v poddanství Řekův, potomně v područenství císaře pod vlastními knížaty a staršími, v prodleném času, zmocnivše se, od Řekův docela se odtrhnouti usilovali. [49]) Tím se vysvětluje tažení cís. Konstansa II. do Slovan (κατὰ Σκλαβινίας), t. buď do Macedonie anebo do Moesie, a podmanění krajiny jejich l. 657 (srov. č. 1.). Velmi podobné jest, že v čas této odvislosti Slovanův po Moesii, Dardanii a Macedonii od Řekův símě víry křesťanské, od duchovníkův řeckých rozsívané, ponejprvé mezi nimi se ujalo, potom vpádem ugorských Bulharův, potlačené sice, nikoli však docela udušené. [50])

3. Příchod Bulharův uralských.

Ode druhé polovice 7ho stol. zprávy o Slovanech v Moesii, Thracii, Macedonii a Řecku počínají býti hojnější; naproti bratří jejich, na severním břehu Dunaje pozůstalí, z pole dě-

---

rum potestate esset Bulgaria (t. před přejitím ugorských Bulharův l. 678), Serbiorum principe (míní prvního do Illyrska přišlého ok. 638) vita functo etc. Srov. *Pejacsevich* Hist. Serb. app. XXXVII. *Guillelmus* Bibliothecarius in Vita Hadriani ap. *Assemani* Kalend. II. p. 190. Vicarii orientalium patriarcharum Bulgaris dixerunt: quando vos illam patriam cepistis, cujus potestati subdita erat? Et utrum Latinos an Graecos sacerdotes habuit, dicite. Legati Bulgarorum dixerunt: Nos illam patriam a Graecorum potestate armis evicimus, in qua non Latinos sed Graecos sacerdotes reperimus.

[49]) *Leon. Sap.* Tactic. c. 18. segm. 79. 99. Sclavos ... expugnabant Romani, quum pastorum more vitam transegerunt, qui antequam Istrum transirent, sub jugum Romanae ditionis colla submittebant ... Unde (e propria regione ultra Danubium) huc traductae et quodammodo servitutem amplecti coactae, nemini alii libentius servire volebant, quam quodammodo suis: melius enim arbitrabantur, a principibus gentis suae atteri et opprimi, quam Romanis parere, subjicique legibus. Na Srby a Chorvaty toho potahovati nelze, proto že tito dříve svého přejití přes Ister Řekům šíje nepoddali, nebyli převedeni a ve služebnost podrobeni (traducti, servitutem amplecti coacti), nýbrž s vědomím a povolením cís. Heraklia sami vlasti své branně na Avarech dobyli.

[50]) Patrné to z výpovědi vyslancův bulharských na sboru Carhradském l. 870, že totiž předkové jejich, vtrhše l. 678 do Moesie, potkali v zemi té kněží řecké. Srov. pozn. 48.

jepisu víc a více se tratí. Nedlouho bylo přáno Slovanům podhaemským buďto požívati starobylého svého svobodství, buďto záviseti od oslablé vlády Carhradské: dávní jejich nepřátelé, uralští Bulhaři, v zápětí za nimi se hrnoucí, nalezli prostředek podmaniti je svému panování. Tito příbuzenci Hunův a zvláště Kuturgurův, původně mezi Donem a Volhou v tak nazvaném Velikém Bulharsku sídlivší, dávno lakomé své oči na země řeckého císařství byli naměřili: neboť již l. 487, a sice, pokudž vědomo, ponejprvé, přes Dunaj do Byzantska vtrhli, kdežto však skrze Theodorika krále ostrogothského velice byli poraženi, i sám kníže jejich Busas zabit. Léta 493 vpadše podruhé do Thracie, zemi tuto opět hrozně poplenili. Šest let později [499] opětovavše útok svůj, náramné ukrutenství provozovali, vojsko byzantinské, mající pod správou Aristovou je podstoupiti, tak ouplně poraženo jest, že od té doby nelze bylo brániti vpádům jejich. Potom podmaněni jsouce ok. 558 od Avarův, v poslušenství těchto stáli, až pak kníže jejich Kubrat, mezi 634—641, jho avarské svrhnul, a násilníky ty z Bulharska vyhnal. Po smrti Kubrata, stojícího v mírné smlouvě s cís. Herakliem, patero synův jeho rozdělili se o vládu [ok. 660—688]. Z těchto třetí [51]) jménem Asparuch, opustiv severní vlast a přitah přes Dněpr a Dněstr ke hranicem říše byzantské, zde mezi Alpami sedmihradskými i Dunajem, v okolí jmenovaném bulharsky Onklos, [52]), se rozložil. Když z tohoto svého stanoviště Bulhaři do Moesie vpády činiti počali, chtíce krajinu tuto opanovati, cís. Konstantin Pogonat, vytáhnul sice l. 678 proti nim, ale nic nepořídiv, za sebou je přes Dunaj potáhnul. I vkročivše tedy téhož léta válečně do Moesie, nejdříve okolí Varně příležící

---

[51]) Čtvrtý s lidem svým do avarské Pannonie t. do nynějších Uher, se přenesl, a pokořiv se vládě chana avarského, jak se zdá, v okolí Tisy a Maroše se ubytoval. O spojení těchto potiských Bulharův s podhaemskými níž č. 5.

[52]) Tak podlé Nicephora; naproti tomu podlé Theophana Onklos sloula řeka. Mám za to, že Nicephorus lépe na pravdu uhodil, a že Onklos čili Onglos jest vlastně stslv. ąg'l, pol. węgieł, lat. angulus, rus. ugol, t. kout země mezi Prutem, Dunajem a Pontem, později Budžak, t úhel, kout zvaný. Řeka Ingul odtud příliš daleká jest, a její jméno jest docela jiné, t. složené z kořene in (aqua?) a göl (fluvius).

zaujali, potomně pak celou od Slovanův zalidněnou Moesii sobě podmanivše, v ní se stále ubytovali. Předůležitou tuto událost vypravují nám letopisci byzantičtí v tento způsob: „Bulhaři, přepravivše se přes Dunaj, k městu Varně, blízko Odyssu ležícímu, tudy do samého jádra země té se prodrali. Tu nalezše celou tu krajinu z pozadu řekou Dunajem, s předu pak a s obojí strany soutěskami (přesmyky) a mořem pontickým znamenitě ohrazenou, a uvedše sobě v poddanství sedmero pokolení Slovanův v ní přebývajících, Seberům od soutěsky Beregavské na východ, ostatním pak sedmi pokolením, sobě poplatným, odtud na jih i západ až ke hranicem země avarské místa k obývání vykázali.“ [53]) Jestliže, jakž jest podobné, Slované v Moesii bydlící od l. 657, v němž je cís. Konstans II. byl podmanil, zůstávali v poddanství Řekův, utratili teď Řekové hlavní krajinu svého císařství, předsíni a takořka bránu k ostatním. Panovník bulharský, upevniv moc svou v Moesii, donutil císaře řeckého nejen k odřeknutí se všeho práva k dotčené zemi v zavřené s ním smlouvě, nýbrž i ku placení sobě roční dani, nástupce pak jeho čas po čase opanovali nad to ještě částku Thracie, Macedonie, Albanie; a po třech stoletích moc a sláva cara bulharského stála na rovni s mocí a slávou císaře řeckého. Ohledem na položení vytčených v hořejší zprávě míst a národův nelze všech pochybností odstraniti. Soutěsky čili přesmyky (bul. klissury) Beregavské, kteréž by ze známých čtyr průchodův přes Haemus byly, nesnadno jest určiti. Připomínajíť se sice i jiným časem, však vždy bez rázných polohopisných příznakův. [54]) Nemajíce před rukama svědectví názorné jistoty poskytujících, musíme se spokojit největší podobnosti ku pravdě. Hlavní průchodové přes Haemus č. Balkan jsou od východu na západ tito:

---

[53]) *Theophan.* p. 299. *Anastas.* p. 114. *Nicephor.* Patr. p. 23. *Stritter* II. 507—509. Nicephorus jmenuje jen národ slovanský vůbec, dokládaje, že Bulhaři částku svých proti Avarům, částku proti Řekům k obraně hranic rozsadili. Sem se vztahuje to, co u Mojžíše Chorenského čte se o Slovanech. Viz Příl. č. XIV. Též svědectví našeho *Nestora* vyd. *Timkov.* str. 6—7. Sof. Vrem. izd. *Strojev* I. 6. *Schlözer* Nestor II. 112. Müller Nest 72

[54]) *Theophan.* a. 678. p. 299. *Stritter* II. 78. 508., an. 759 p. 362. *Stritter* II. 521. *Nicephor.* a. 766. p. 47. *Stritter* II. 527 a j.

a) Z Provatu do Aidosu, nyní Čengel a Nadir-Derbent, za starodávna Sabulen a Sondis jmenovaný. b) Ze Šumna do Karnova (Karnabat), u starých Sidera čili Porta ferrea, za našich časův jménem Bocazze vyznačený, u vsi Čalikavak (Djalakova) řečené. c) Z Kotla (Kazan) do Karnova, neznámého jména. d) Výše Slivna zvaný turecky Demir-kapu t. železná vrata. Nemíní-li se jménem Beregava nějaký teď nescestný a neznámý průchod z Varny do Anchialu (Ahioli) vedlé břehu mořského, odkudž snad jméno Beregava, následuje, žeť ono na některou z dotčených čtyr soutěsek, a sice nejpodobněji na první nebo druhou, potaženo býti musí. Buď jak buď, to na jevě jest, že soutěska Beregavská někde ve východních končinách Haemu hledati se musí, a že následovně sídla Sebrův odtud k severovýchodu, přes nyní tak nazvanou Dobruči, se prostírala. Slované, naproti tomu, podrobení od Bulharův, podlé vyměření Theophanova obývali odtud na jih i západ až k zemi avarské (ad Avariam usque). Na díle ze smyslu těchto slov, na díle z pozdějších svědectví, připomínajících o Slovanech příjmím Timočanech, Kučanech, Braničevcích a Bodricích, Bulharům poddaných, průvodné jest, že sídla zmíněných sedmera pokolení, jejichž jména nám bohužel nikde zachována nejsou, zasahovala na západ až ke srbské Moravě, anobrž až k samému Bělehradu, kdež hranice tehdejší říše Avarův se nalezala. Na jihu panství Bulharův obmezeno bylo Haemem, na severu vztahovalo se až k Dunaji, anobrž, jakž z pozdějších zpráv zjevno jest, i za Dunaj přes celou dnešní Valachii a jihovýchodní částku Uher, byvši zde v prodlení času až k Tatrám porozšířeno. Slované po Thracii, Dardanii a Macedonii roztroušení zůstali ještě za drahný čas v poddanství řeckých císařův, stále z něho vytrhnouti se usilujíce, až i je, jakž hned uvidíme, panovníci bulharští pomalu ke své říši přivtělili.

4. Národnost Bulharův a styky jejich se Slovany.

Přejitím poduralských Bulharův do Moesie, podmaněním již dříve zde osedlých, rolnictví a mírným živnostem oddaných, k odporu proti tak cvičným a mohutným bojovníkům nepři-

chystaných, od Řekův ničemně bráněných Slovanův, založením na rozvalinách východního císařství kvetoucí říše bulharsko-slovanské počíná se nová doba v historii těchto poledních Slovanův. Slušné tedy jest, abychom při této tak památné a plodonosné události něco déle se pozastavili. V nejednom ohledu vyskýtá se nám zde úkaz tomu rovný, kterýž nezúplna dvě stě let později na Rusi, přibytím Varjahův do Slovan, se opětoval. Vůdcové branných plukův, co do počtu lidstva sice nehojných, při tom ale udatných a ve vojenském řemesle cvičných, vtrhli do krajin míru milovných, orbou a hospodářstvím zanešených Slovanův, ujali vrchní vládu nad nimi, a ubytovavše se u prostřed mezi nimi i zachutnavše sobě pohodlí zvedeného občanského živobytu v krátkém přeběhu času tak s novými poddanými svými se sbratřili, že naposled přijavše jejich řeč, mravy, způsob živobytí, anobrž s nimi zajedno i náboženství křesťanské, národnost svou docela změnili, stavše se z uralských Čudův podhaemskými Slovany. Na obměnu toho Slované přijali od těchto pánův svých a zachovali až do dnes jejich jméno, t. Bl'gare, jd. č. Bl'garin, srb. Bugare, rus. Bolgare, právě tak, jako severní bratří jejich jméno Rusův od Varjaho-Rusův, Gallové jméno Francouzův, od německých Frankův převzali a sobě zosobili. Stalo se to ve průběhu dvou století, od l. 678 až do 860. Nalezaliť se sice spisovatelé, kteříž, povozováni jsouce buďto duchem novořekosti, buďto osoblivými náhledy o národní cti a slávě, buďto neuměním a nesoudností, uralské tyto Bulhary, l. 678 do Moesie přišlé, za pravé Slovany vyhlásili; [55]) ale domnění toto, kdokoli bezpředsudným okem do pramenův historie obojího národu nahlídne, snadno marným býti sezná. Neuznávajíce za potřebné, šířiti slov o věci na světle historické pravdy již dávno vystavené, [56]) podotkneme zde jen některých nad jiné důležitějších okolností. a) Všickni byzantští letopisci, v čele

---

[55]) Nejnověji J. Venelin ve spise: Drevnije i nynješnije Bolgare. T. I. Mosk. 1829. 8°.

[56]) Srov. *Thunmann* Unters. üb. östl. Völker. 1774. 8°. *Engel* Gesch. v. Bulgar. 1797. 4°. str. 252—255. *Klaproth* Tableaux. histor. de l'Asie. Par. 1826. 4°. str. 260—262. *Ch. M Frähn* Die ält. arab. Nachr. üb. d. Wolga-Bulgaren v Mém. de l'Acad. VI. Sér. T. I. 546—551.

jejich Theophanes [817] a Nicephorus [828], vydávají Bulhary, od Volhy a Donu přišlé, za příbuzné Hunův a Kuturgurův, nikoli Slovanův. I sám náš ctihodný Nestor následuje v tom všenárodního podání, nepočítá Bulharův v řadě slovanských národův, nýbrž zrovna naopak, v řadě úhlavních nepřátel jejich, t. Avarův, Uhrův a Kozarův, vyváděje je ze Skythie čili země Kozarův zároveň s Avary, Uhry a Kozary.[57]) Kdo tedy Bulhary za Slovany uznává, tomu náleží i Huny, Avary, Kozary, Uhry č. Maďary atd. za takové vyhlásiti a původiště Slovanův do Uralu položiti, anebo všecko stěhování národův odtud na západ i jih naprosto zapírati, oč soudný historik sotvy kdy se pokusí. b) Bulharové v Moesii osedlí byli jen asi pátá částka celého kmene: jedno pokolení, pod vůdcem Batbaiem zůstavši ve vlasti své, na severu azovského moře a Kubanu, mezi Donem a Volhou, později odtud, ubíhajíc nátisku Kozarův, na hořejší Volhu a Kamu se přeneslo, kdež je letopisci arabští a ruští v 10tém stol. znají. O těchto Bulharech, přijavších již časně [ok. 700 a podruhé 922] náboženství mohammedanské, že nebyli Slované, z dotčených pramenův věc jistá a průvodná jest. Slované ruští válčili s nimi co s národem cizím, až je přemohli a sobě pokořili. Nemohli tedy ani bratří jejich v Moesii slovanského původu býti.[58]) c) Zprávy o obojích těchto dunajských i kamských Bulharech, nás došlé, ač skrovné a neouplné, poskytají tolik podrobností o jazyku, obyčejích a způsobích tohoto lidu, kolik k rozeznání jeho od Slovanův zbytně postačuje. Jména bulharských panovníkův a velmož, dříve přijetí víry křesťanské

---

[57]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str 6—7. Sof. Vrem. izd. *Strojev.* I. 6. *Schlözer* Nest. I 112 *Müller* Nest. 72. Na jiném místě je vydává za potomky Amonovy: „Synové Moavli Chvalis, a synové Amonovi Bolgare . . . Chvalisi i Bolgare suť ot dščerej Lotovych, iže začasta ot otca svojego: tjemže nečisto plemja ich. Kral. č. Radz. 145. Nikon. II. 14. Woskr. I. 231. *Tatiščev.* Ist. II. 162.

[58]) O těchto kamských Bulharech viz letopisy ruské, a srov. *Ch. M. Frähn* Drei Münzen der Wolga-Bulgaren v Mém. de l'Acad. VI Sér. T. I. p. 171—204. *Téh* Die ält. arab. Nachr. üb. d. Volga-Bulg tamže str. 527 —577. U zeměpisce Bavorského (příl. XIX) slovou Vizun-beire, t. Bílí Bulhaři; černí B. připomínají se ve smlouvě Igorově 944 u Nestora vyd. *Timk* 24 a u Konst. Porph.

a poslovanění se, jako np. Kuvratus č. Kubratus, Batbaias, Kotragus, Alticeus, Alzeko, Kuber č. Kuver, Asparuch, Terbelis, Kormesius č. Komersius, Teletzes, Sabinus, Paganus č. Bajanus, Umarus, Toctus, Tzerigus, Kardamus, Krumus, Mortagon, Presiam, Boris, Almus, Ahmed, Talib, Mumin, Boilas, Tzigatus, Marmaes, Kninus, Itzboklia, Alogobotur, Konartikinus, Bulias Tarkanus, Kaluterkanus, Krakras, Elemagus, Kaukanus. Boritakan, Echatzis, Dobetas, Billa, Boksu, Heten a j., [59]) názvy měst u kamských Bulharův, jako np. Bülar, Bulgar, Brahim, Sabakula, Čelmat, Ašli a j., anebo krajinek u dunajských, jako np. Bular, Kutmitzivi, Kotokium a j., obecní výrazy, jako np. ropať, t. modlitebnice (srov. arab. ribat, robat), Boilades č. Boliades t. velmoži, velmuži (srov. avar. beled, proceres), aul t. dvor, dvorec (sídlo Krumovo podlé Zonary, srov. kirg. aul, sídlo knížecí, maď. ól, stabulum), velermit t. hedbáv, echtbechti t. jistá čtvrt měsíce a j., nepředpojatému jazykozpytci jak látkou tak formou svou daleká slovančiny býti se prozrazují. V cyrillském nářečí a snad i v nynější mluvě Slovanův v Turcích nepochybně nejedno původně bulharské slovo se nalezá, ačkoli rozeznati je od jiných nyní již trudné, nerci-li nemožné jest. Rovnou měrou i způsobové a obyčejové panovníkův z rodu Bulharův naprosto jsou neslovanští, jako zabíjení lidí a hovad v oběť bohům, posvátné

---

[59]) Rozbor těchto jmen sem nenáleží: připomeneme jen, že mnohá z nich vyskýtají se u národův uralských (ugorských) a tureckých. Maďarské jest Almus (kníže kamských Bulharův l. 922); turecké jest chan t. kníže a složená s ním Borita-kan, t. Borita-chan, Kau-kan t. Kau-chan, Morta-gon t. Murad-chan, Ir-chan, Kalu-ter-chan, Bulias Tar-chan (toto snad magnus thesauro praefectus, Gross-Schatz-Meister, srov. maď. tár, poklad, zboží. a z toho s emplasmem povstalé slv. tovar, zboží, odkudž Tavernicus, thesaurarius), Or-ganas t. Ur-chan. dále Tekin (heros) v Konar-tikenos, Toktus t. Tuktu, Bajan t. Büjan, Aidar atd.; arabské jest Umarus t. Omar; perské Asparuch atd. Důležito jest zde zvláště zasazování slova hodnost značícího za jménem, np Borita-chan, Bulias-Tar-chan, Kau-chan, Ur-chan, Konar-tikenos atd., čudským, tureckým a mongolským jazykům vlastní (srov. maď. Bors úr, Gyula herczeg, Béla király atd.), slovančině cizí (srov. np. djej Igor, djej pan Jurij Radivilovič atd.). Slovo sg. boilas, bulias, collect. boilad, buljad, odkudž řec. pl. *Βοϊλάδες*, *Βολιάδες*, přešlo do slovančiny ve dvojí formě 1) byl' (v letop. Georg. Hamart. rkp. rus. a v Igoru); 2) boljarin, bojarin, strus. baarin, z čehož skrácením povstalo sřlat. baro (srov. Caesar, stslv. cesar, cisar, c'sar, sřslv. car', Bajanus. Boeanus, slv. ban a j.) Zakončení collect. *-ad* jest v tureckém jazyku domácí.

mytí nohou v moři, množství ženin, při vzezření knížete tváři k zemi padajících a jej velebících, přednášení koňského ocasu před vojskem místo práporu, skládání přísahy na obnažený meč a rozsekávání při tom psův na poly, užívání člověčích lbův místo číší, [60]) bití zlodějův na potazu kyjem ve hlavu a klání jich železnými klikatými háky v boky, nošení širokých nohavic na způsob Turkův, spouštění se na kolena a zadem na paty při sedání (obyčejem Peršanův), přednost levého boku před pravým co čestného místa, časné zakořenění se mohamedanské víry mezi Bulhary podunajskými, jejíž sledové podlé dopisu papeže Mikuláše i po přijetí křesťanství [860—866] ještě u nich se spatřovali, jmenovitě mnohoženství, přijímání svátosti bez pásu, přikrývání hlavy turbanem ve chrámích, pověrčivé zabíjení hovad, saracenské knihy atd. [61]) K víře podobné jest, že Bulharové dunajští i po svém osazení se v Moesii přátelské svazky s pozůstalými na Volze bratry svými udržovali, od nichžto nepochybně první počátkové víry mohamedanské již v 8mém stol. až k oněm zavítali, později křesťanství místa postoupice. d) Životopisec sv. Demetria [z 8ho stol.] národ a jazyk bulharský od slovanského výslovně dělí. Praví zajisté na jednom místě, „že kníže bulharský, stroje úklady, hledal mezi svými rádci muže zběhlého v jazyku řeckém, rumunském (macedovalaském), slovanském a bulharském“. [62]) Při tak rázných svědectvích o neslovanskosti původních Bulharův daremné jest odvolávání se buďto na svědectví některých arabských spisovatelův, jmenu-

---

[60]) Předůležité v tom ohledu svědectví Symeona Logothety čte se u *Strittera* II. 554: Crumus [813] more gentis sacrificio instructo (profano et vere daemoniaco, praví Theophanes), homines ac pecora plura immolavit, tinctisque ad maris litus pedibus ac aqua lotus, lustratoque exercitu, faustis suorum vocibus ominibusque exceptus, per medium pellicum gregem, iis venerationis ergo procumbentibus ac laudantibus, processit. O rozsekání psův píše *Const. Contin.* u *Strittera* II. 555., o číši ze lbu *Theophan.* tamže II. 540.

[61]) *Nicolai* Pontif. Responsa ad consulta Bulgarorum dd. 13. Nov. 866 in Act. Conc. ed. *Harduin.* Par. 1714. T. V. p. 353 sq., též v *Labbei* Conc. Par. 1671. T. VIII. p. 516—549.

[62]) Vita S. Demetrii in Act. SS. M. Oct. T. IV. p. 181 l. II. segm. 197. Qui linguam nostram (Graecorum Thessalonicensium) et Romanorum, Sclavorum et Bulgarorum calleret (*τὴν καθ᾽ ἡμᾶς ἐπιστάμενον γλῶσσαν καὶ τὴν Ῥωμαίων, Σκλάβων καὶ Βουλγάρων*).

jících z hrubé neumělosti a nadužíváním jmen kamské Bulhary často Slovany, buďto na jméno Bulhar, Bulhaři, jakoby od Volhy pošlé a Slovany na Volze osedlé vyznačující. Jména zajisté Volha a Bl'garin, pl. Bl'gare, naskrze nejsou sobě příbuzná, ačkoli je již Nicephorus Gregoras za taková pokládal. Od Volhy, podlé obdoby národních jmen v jazyku slovanském, nemohlo nic jiného pojíti, než Volžanin, Volžané, což ve staroruských letopisech skutečně se nachází: jméno Bl'garin, Bl'gare, naproti tomu čte se ve starých pramenech v těchto formách: Bulgari, Bulgares, Bulgarkh, Burgari, Burgian, Borgian, Burgan, Borgan, Borgal, Borgar, Burugundi, Vurugundi, Vurgari, Vulgari, Vulgares atd. [63]) Pilnější porovnání těchto forem se jmény jiných čudskouralských národův, zakončenými slohem -gari, -gori, -guri, -giri, np. Ungari, Hungari, Ungri Ogori, Sabirugori, Onuguri, Hunoguri, Uturguri, Kutriguri č. Kotragiri, Saraguri atd., k tomu vede, že jméno Bulgari složené jest ze slohův Bul- a -gari, jichžto původního významu zde vyhledávati nechceme (srov. §. 16. č. 10.). Ve formě Burgari, jest *l* v *r* změněno, což dosti zhusta se přihází; formy pak Vulgares, Vurgari, čtou se jen u těch spisovatelův latinských, kteří řecké β všudy literou *v* vyráželi. Staroslované, šetříce povahy jazyka svého, zosobili sobě to jméno ve formě Bl'garin, Bl'gare; naproti tomu ze jména Ungari, Ongari, Onoguri, povstalo v ústech jejich cyr. Ongrin, Ongri, pol. Węgrzyn, Węgrzy (m. Wągrzyn, Wągrzy), rus. Ugrin, Ugri, stčes. Uhrin, Uhri atd. Byli tedy přistěhovalci tito poduralští, jejichž jméno později na Slovany v Moesii, Thracii a Macedonii přešlo, původem a jazykem svým národ ode Slovanův docela rozdílný, a sice podlé vyšetření Klaprothova a Frähnova nejpodobněji ugorský č. uralsko-čudský, velmi časně s Turky spříbuzněný. Jejich poslovanění tím snáze zběhnouti se mohlo, že osadivše se v nevelikém počtu mezi mnohem lidnatějšími Slovany, již

---

[63]) Zdaliž forma Bu'ari, Byleri, Bileri, Biliri, Beire (Wizun-beire u zeměp. Bavorsk.), o Bulharech též velmi časně a zhusta užívaná, původně a kořenně od Bulgari rozdílná jest, a která z nich u samých Bulharův byla domácí, na ten čas rozhodnouti nemohu. Ruští spisovatelé (Tatiščev a j.) ujišťují, žeť oni sebe jmenovali Biliri. Od Bilirův městu Biljarsku (u Strahlenberga Bularsk) jméno pozůstalo.

ze starých sídel svých náchylnost ke stálým sídlům a jakousi touhu po vzdělanosti do nové vlasti s sebou přinesli. Byliť zajisté Bulhaři, vesměs mluvě, nejkrotší a nejzvedenější mezi všemi Uralci, nad míru náchylní k řemeslům a zvláště kupeckému obchodu. Ostatně krajiny od Slovanův obydlené i po usazení se Bulharův v nich, až do 9ho stol., nepřestaly slouti Slovany (Σκλαβινία), a jazyk slovanský od bulharského, jako na severu od ruského (varjažského), dlouho byl rozeznáván [64]), až potomně ve druhé polovici 9ho stol., po sjednocení obou národův u víře křesťanské, Slovanstvo nad Bulharstvem v každém ohledu, mimo samo toto jméno, úplně svítězilo.

5. Děje Bulharův až do pokřesťanění.

Po založení bulharské říše v Moesii a krajinách příležících [680 sld.] zprávy byzantských historikův o krutých a téměř nepřestálých vojnách mezi Řeky a Bulhary počínají sice býti hojnější; ale vnitřní historie národu obojího, panujících Bulharův a podmaněných Slovanův, napořád zůstává temná a kusá, kterýžto nedostatek tím jest bolestnější, že nižádní domácí pramenové se nezachovali, aneb aspoň posavad veřejnosti otevřeni nejsou, z nichžby nějakého světýlka ohledem na dotčený předmět dojíti lze bylo. Slované, po obojí Moesii rozsedlí, dostali se sice v poddanost panovníkův bulharských bezděky a nevolně; však nicméně ze mnohých okolností s jistotou zavírati lze, že tím ve vnitřní správě a mravech i obyčejích jejich málo anebo nic změněno nebylo. Vyšší úřadové zemští nalezali se zároveň v rukou Bulharův i Slovanův; neboť již l. 811 připomínají se velmoži slovanští společně s knížetem Kru-

[64]) Theophanes a Anastasius: Tam Bulgares quam Sclavinias, in Sclavinias et Bulgarias, Terbeles Bulgariae dominus omnes Bulgarorum et Sclavorum copias collegit etc. *Stritter* II. 510. 512. V čas zbouření se bulharských velmožův proti panujícímu rodu Kubraticův a vyhubení těchto l. 762 nespokojení Slované, do Asie přešlí, výslovně od Bulharův různěni bývají. *Theophan* a *Niceph.* u *Strittera* II. 80. 522. Tuším, že i výrazem „multi utriusque gentis hostium in acie caesi“ u Nicephora Bulhaři a Slované se míní, z nichž vojsko Teletzisovo záleželo [762]. *Stritter* II. 523. O jazyku bulharském, rozdílném od slovanského, svědectví viz výš pozn. 62.

musem hodující, l. 812 vyslanec bulharský sloul Dragomir, [65]) a zběhlosti druhé polovice 9ho stol. světle osvědčují, že Bulharové nestáli o vykořeněni slovanské národnosti, ovšem pak sami moci její ochotně se pokořili. Poněvadž nám zde nezáleží na úplném a podrobném vypravování všech vojenských činův panovníkův bulharských, připomeneme z tohoto dílu historie bulharské jediné co důležitějšího jest, mínice se místněji vyjadřovati o předmětech těsněji k cíli našemu příležejících [66]). Mír mezi Bulhary a Řeky, ovšem vynucený raději nežli upřímný dlouho netrval. Císař Justinian Rhinotmetus, odepřev léta 687 placení daně, a chtěje Bulhary i Slovany vládě své podrobiti, z počátku sice šťastně s nimi válel, ale nástupného léta zaskočen jsa od nich, stěží sám ušel. [67]) Nástupce Asparucha, Terbelis, dosadiv odstrčeného císaře, Justiniana Rhinotmeta, na panovnickou stolici [704], obdržel od něho mimo hojnou peněžitou záplatu, krajinku Záhoří darem, kteráž ale teprvé l. 861 ku panství bulharskému ouplně přivtělena byla. Neboť nevděčný císař, zrušiv slovo, bez odkladu válku proti Bulharům začal, ač ničeho nepořídiv, od Anchialu s hanbau domů navrátiti se musil [705]. Za císaře Philippika Bulhaři až k samým branám Carhradským plenice dobíhali [711]. Pročež císař Theodosius nový mír s nimi zavřel, v němž mimo jiné

---

[65]) *Stritter* II. 540. 543. Vystěhování 208.000 Slovanův z Bulhar do Asie l. 762, v čas zbouření se Bulharův a zbití panujícího rodu Kubraticův, vysvětluje se tehdejšími mimořádnými okolnostmi, t. stranami v obojím národu vzniklými. Neboť jiní Slované týmže časem co společníci knížete Teletzisa na vojně proti Řekům se připomínají. *Theophan.* a *Niceph.* u *Stritt.* II. 522—523.

[66]) Hlavní pramen historie bulharské jest výtah z Byzantincův ve *Stritteri* Mem. pop. e script. hist. Byz. T. II. Slavica. Petrop. 1774 4⁰. P. II. Bulgarica p. 441—890. Nejlepší pomocní spisové posavad jsou *J. S. Assemani* Kalend. eccl. univ. Rom. 1755. 4⁰. 6 voll. *J. Ch Engel* Gesch. d. alt. Pann. u. d. Bulgarei. Halle 1797. 4⁰ (49 Bd der allg Welthist). *F. X. Pejacsevich* Hist. Serviae Colocae. 1799. F. Všecko ostatní, co o nich psáno, jalové a nuzné jest. Srov. *Buhle* Liter. d russ. Gesch. 207 sld. Z domácích pramenův posavad žádný objeven není. V klášteře sv. Jana Rilského mají se nalezati letopisy bulharské. Starých bulharských památek, knih a zákonův dokládá se sám car Kalijan (Kalojohannes) v dopise ku papeži l. 1197 a v list. 1204 „sicut in libris nostris invenimus esse scriptum . . . inquisivi in antiquorum nostrorum scripturas et libros et bonae memoriae imperatorum, nostrorum praedecessorum leges.“ Viz *Pejacsevich* Hist. Serb. p. 70.

[67]) *Stritter* II. 510 *Engel* 263. 315—317.

vyměřeno, aby Meleona ve Thracii [68]) hranice byla mezi oběma panstvími, obchod mezi oběma národy aby pořádně veden byl [ok. 714]. Nedlouho potom [717] loďstvo Saracenův (Arabův), od Carhradu zahnáno jsouc, nadarmo o Bulharii se pokoušelo. [69]) Kormesius č. Komersius přejav vládu, vymáhaje v osadách thrackých poplatkův [755], až ke dlouhé zdi všecko hrozně poplenil, začež od cís. Konstantina Kopronyma válkou stihán a k zavření míru donucen byl. A však již l. 759 nová mezi oběma mocnáři vypukla válka, v níž císař, podstoupiv až za Marcelly nedaleko Haemu, v soutěskách Beregavských poražen jsa v outěku spásy hledati musil. [70]) Nedlouho potom nastoupila v Bulhařích důležitá proměna, zdroj dlouhotrvanlivých vnitřních pobouření a zahraničných vojen. Bulhaři srotivše se a zavraždivše panující rod Kubraticův do ostatního kolene [762], zvolili sobě za kníže Teletzisa, muže hrdomyslného a bojovného. V tomto pro Bulharsko bouřlivém a nebezpečném čas znamenité množství Slovanův (208.000), opustivše dřevní svá sídla, nevědomo, zdaliž co přemožení strannici Kubraticův, čili pro strach nepříznivé snad Slovanům nové vlády, vystěhovali se k Řekům do Asie, na řeku Artanas jmenovanou (srov. §. 30. č. 6.). Teletzis nemeškaje sebral lid ze Slovanův i Bulharův [71]) a končiny byzantského císařství hrozně pleniti začal; než utkav se blízko Anchialu s Konstantinem, byl od něho na hlavu poražen, a brzo potom ode svých v neštěstí nejen zrazen, nýbrž i zavražděn. [72]) Nástupce jeho Sabinus, zeť Kormesiův, dosah knížecí hodnosti, choulostivě k řeckému císaři o pokoj se vinul; začež od Bulharův na sněmě z vlády vyzut jsa, k císaři Konstantinovi do Byzantu utekl. [73]) Nový vládce Paganus příčinou zjednání míru sám s bojary svými do Carhradu se vybral [764]. Císař, smířiv

[68]) Meleona (*Μηλεωνα* pl.), ač neníli místo Menalion (Sabulen Menalion) blíže přesmykův balkanských ležící, kdeby se hledati měla, určiti nemohu

[69]) *Stritter* II. 511—520. *Engel* 317—319.

[70]) *Stritter* II. 520—521. *Engel* 319—320.

[71]) „Cum Sclavinorum auxiliis", a dále „multi utriusque gentis hostium (rozumím Bulhary a Slovany) in acie caesi" etc. mluví *Niceph.* u *Strittera* II. 523.

[72]) *Stritter* II. 522—554. *Engel* 320.

[73]) *Stritter* II. *Engel* 320—321.

se s ním na oko, opravdu pak knížeti Umarovi, zástupníkovi prchlého Sabina, nadržuje, vypravil se s branným lidem do Bulhar, a z počátku až k řece Tyči [74]) se prodral; než zde nenadálým strachem pojat jsa, náhle nazpět ucouvnul. Bulhaři, zrušením víry rozdrážděni jsouce, Umara svrhli, a vrchní vládu na Tokta, Bajanova (č. Paganova?) bratra, přenesli [765]. Tento, vytah proti cís. Konstantinovi k boji, v bitvě někde mezi Dunajem a Varnou svedené, spolu s bratrem Bajanem, vévodou Kampaganem a mnohými velmoži o život přišel [765]. Následujícího roku týž císař, hotuje se k vybojování Bulhar a rozloživ se u Beregavy, loďstvo své bouří mezi Mesembrií a Anchialem utratil. [75]) Po osmi létech [774], za panování opatrného a udatného Tzeriga, přichystav do dvou tisícův lodic, a vypraviv se mořem i po suchu, až k Varně proniknul. Zde, vida nemožnost dobytí krajiny, k míru, sobě skrze posla bojara Tzigata předloženému, se naklonil, majícímu obapolně písemnou smluvou stvrzenu býti. Což když v Carhradě ve skutek se uvesti mělo, zaslechna vrtkavý císař o výpravě vojska z Bulhar do slovanské krajiny Berzitie (nepochybně v Macedonii anebo Thessalii), příčinou převedení odtud lidstva do Bulhar, chtěje použiti příhodného času, podleza úkladně až k Haemu, nenadále přes Lithosorii do Bulhar, ač vždy s malým prospěchem se vřítil. Následujícího roku [775], vinu zrušené víry dovršiti chtěje, novou zdvojenou silou na Bulhary dorážel; ale utrativ loďstvo bouří a od chytrého Tzeriga hanebně podveden jsa, právě když nové tažení zamýšlel, smrti sešel [76]). Po patnácti létech panovník bulharský Kardamus šťastně válčil s cís. Konstantinem V., přemoh jej nejprvé u Provatu na řece sv. Jiří [791] [77]), potomně pak blízko Marcell u Haemu [792], tak že císař bezděky placení povinných ročních darův Bulharům připověditi musil. Odepření tohoto platu anebo

---

[74]) *Theophan.* ἕως Τοομυζας, *Cedr.* Τουμτζας, *Anastas.* Tzicas. V bulh. rukop. Tyča, Tyčja, jinde též Dičina. Rozdílna jest Tundža (Τοῦνζα) v Thracii.

[75]) *Stritter* II. 524—528. *Engel* 321—322.

[76]) *Stritter* II. 528—531. *Engel* 322—323.

[77]) Ve Thracii; jiný Provat (n Provad) jest v Bulharech.

nenasycenost bulharského panovníka novou zanítila vojnu [796], ve Thracii u lesu Abrolevy a města Bersinicie bez rozhodnutí vedenou, jíž smrt císaře [797] přítrž učinila.[78]) Týmž časem vystoupil na poli dějin mohutný panovník Bulharův Krumus č. Kremus, jehož vláda [ok. 802?] až do východních Uher a Valachie se vztahovala. O poslední krajině nahoře podotčeno že nepochybně již v čas založení bulharské říše v Moesii k této byla přivtělena: polední a východní Uhry teprvé po skrocení Avarův od Frankův a konečném vyvrácení říše jejich v Podunají od synův Karla Vel. [798] Bulharům pod moc se dostaly. Vědomoť jest, že již ok. l. 668—678 čtvrtý syn Kubratův s lidem svým, opustiv krajiny zadonské, do avarské Pannonie, t. do nynějších Uher se přenesl, a pokořiv se vládě panujícího chana avarského, jak se zdá, v okolí Tisy a Maroše se zosadil[79]). I jest tedy k víře podobné, že potomkové těchto Bulharův po pádu a ztenčení Avarův ochotně k zadunajským svým bratřím se přivinuli, společně s těmito ostatky Avarův sobě podrobivše[80]), čímž hranice panství bulharského přes celé Potisí až ku Pešti, hoře Matře a Tatrám nad prameny Tisy porozšířeny byly. Takto sesilený Krumus tím směleji postavil se proti cís. Nicephorovi, k výboji se hotujícímu. První výprava Řekův pro domácí spiknutí v niveč se rozpadla [807]; druhou chtějíce předjíti Bulharové, opanovali Sredec (n. Sofia, u starých Sardika, Serdika), a řecké nově sebrané pluky rozptýlili [809]; na třetí poštěstilo se císaři vedrati se do Bulhar, zloupiti a vypáliti tak řečený dvorec knížete Kruma (aula seu curtis Crumi): a však, když přestrašenému Krumovi míru odepřel, byl od tohoto nejen v oubočí Haemu, plném zásek a záloh, zaskočen, nýbrž i ve svedené na to kruté bitvě zabit [811]. Ze lbu jeho dal Krumus vytočiti číši stříbrem obloženou, z níž své slovanské bojary na hodovánkách vínem častoval[81]). Hned potom popleniv horní

---

78) *Stritter* II. 532—534. *Engel* 323—324.

79) *Stritter* II. 505 *Engel* 263 278.

80) *Stritter* II. 562. *Engel* l. c. Od té doby Avarové válčili pod praporci Bulharův proti Řekům.

81) Připíjení toto slove u Manuele Malaxa zdravica (σδράβιτζα), jakož ještě až do dnes u Bulharův a Srbův. *Du Cange* Gloss. med. graec s. h. v.

Thracii a dobyv města Debeltu, ležícího blízko moře černého (n. Zagora), měšťany s biskupem a ostatními zajatými do jiné krajiny (in aliam regionem), t. do Uher, převedl. Nadarmo usiluje skrze posla svého Dragomira obnoviti dřevní smlouvu knížete Terbelisa [82]) s cís. Theodosiem [714], zmocnil se po krátkém obležení Mesembrie [812], a po dlouhém plenění v Thracii, sved bitvu s císařem nedaleko Bersinicie [22. června 813], porazil tohoto na hlavu, brzo na to od Leona i o korunu připraveného. Krumus, poručiv bratru obležení Adrianopole, pospíšil v vybojování Carhradu, jejž lidem svým od Blacherny až ke zlaté bráně obehnal. [83]) Předvídaje nemožnost vzetí města, jednal o mír s císařem, při čemž bez mála od Řeků zrádně z nástrahy zabit nebyl. Rozlícen jsa tím zlodějským bezčinem, okolí Byzantu a jiných měst ukrutně poplenil, Adrianopol hladem ke vzdání se donutil, nesčíslné množství zajatých po Thracii a zvláště Macedonii sebral, jež všecky do Bulhar za Ister (εἰς Βουλγαρίαν ἐκεῖθεν τοῦ Ἴστρου ποταμοῦ), t. do Uher [84]), zavesti poručil [813]. Zavedením do Bulhar tak velikého množství křesťanského lidu, mezi nímž i biskupové a jiní duchovníci se nalezali, počalo se, jakž dějepisci byzantinští výslovně ujišťují, símě víry křesťanské mezi Bulhary mocně ujímati. Příštího roku [814], po daremném rokování o míru, vytáhnul cís. Leo Armenín až pod Mesembrii a setkav se s Krumem v dolinách podhaemských, bez mála jeho samého nejal. Odtud do Bulharska bránu sobě otevřev, ukrutným pleněním a zbíjením nejen vrovnati se Bulharům, nýbrž i převýšiti je hleděl. Zjímav množství lidu, díl ho zbil, díl do zajetí zavlekl. [85]) Navzájem Krumus v následující zimu učiniv vpád do Thracie, hubil podkrají řeky Erginie, a dobyv lidného města Arkadiopole, z okolí toho

[82]) Theophanes jmenuje zde, bezpochyby omylem, Komersia.

[83]) Tu nám vypravují byzantinští letopisci o posvátných obřadech bulharského panovníka, vykonaných na břehu moře před očima vojska svého a městského lidstva, a již svrchu (č. 4) dotčených.

[84]) Jmenovitě do okolí na Tise a Dunaji až ku Pešti, Jagru, Marmaroši. Srov. §. 30. č. 2.

[85]) Téhož léta císař řecký i u Karla pomoci proti Bulharům hledal. Annal. Lauriss. a. 814.

padesáte tisíc vězňův do své krajiny zavedl. Chystaje se na budoucí léto s náramně velikým vojskem z Bulharův, Avarův i všech Slovan (ex Sclaviniis cunctis) pod Carhrad, umřel ztečením z krve, podobně Attilovi, dne 13. dubna 815. [86]) Mortagon, u franských dějepiscův Omortag, hned z počátku panovnictví svého zavřel mír s cís. Leonem na třidcet let, př čemž kníže bulharské křesťanským, císař naproti tomu bulharským obřadem, t. dotýkaje rukou obnaženého meče, rozsekávaje psy na dvé a připíjeje obyčejem Bulharův (bezpříkladné převrácení smyslu o přísaze!), svatost smlouvy potvrdili [816]. Léta 823 pomáhal Mortagon císaři Michalovi proti odbojnému vévodovi Tomášovi u samého Byzantu. Léta 824 začaly se rozepře a potržky mezi Bulhary i Franky, jejichž říše končinami svými na pannonském Dunaji se stýkaly. Z počátku po vyvrácení panství avarského panoval mezi oběma národy pokoj; neboť Karel Vel., jakž praví letopisci, po pádu Avarův sousedství Bulharův za neškodné pokládal. A však odpadnutí tří slovanských národův, Bodricův, Kučanův a Timočanův, v hořejší Moesii mezi Timokem a Dunajem bydlících, od Bulharův a přivinutí se ke Frankům [818] nenadále změnilo stav věcí. Bulhaři naléhali na Slovany, hledíce je sobě podmaniti; tito pak l. 822 a 824 k římskému císaři Ludvíkovi, jak se zdá, nadarmo o pomoc se utíkali. Téhož léta [824] bulharští vyslanci, příčinou vyjednání míru, před císaře předstoupili; načež císař k vyskoumání věci svého posla do Bulhar vypravil. Léta 825 a 826 bulharští poslové, jedni po druhých přicházejíce, již ostřeji, naposledy až s pohrůžkami u císaře na vytčení hranic obojí říše dotírali. Příštího roku [827] Bulharové, přepravivše se přes Drávu, vtrhli do Pannonie, a vypudivše z ní náměstky franské. nad tamějšími Slovany své správce a vládaře zřídili, bez odporu odtud až do hořejší Pannonie zajíždějíce a ji plenice [828.] Téhož léta vypraven byl proti nim mladý Ludvík, nevědomo, s jakým prospěchem. Následujícího roku nový vpád přes Drávu učinivše, některé vesnice popálili. [87]) Ačkoli pak o vypuzení Bulharův

[86]) *Stritter* II. 535—563 *Engel* 324—329.
[87]) *Mon. Sangall* Gest. Kar. I. I. c. 27. II. c. 1. Annal. *Einhardi* a.

z Pannonie v souvěkých letopisech nic výslovně se nedokládá; však nicméně z událostí pozdějších let jasno jest, že tohoto jejich panování tam dlouho nestávalo. Jediné krajinka ve klínu mezi oustím Drávy a Sávy čili Srem, [88]) východní Uhry od Pešti a Matry až ku pramenům Tisy a země mezi srbskou Moravou a Timokem zůstaly i napotom, až do vpádu Maďarův, v jejich držení. Do těchto končin bulharských utekl se Přibina, kníže Moravské [831], tolikéž nedlouho potom Ratimir, jiné kníže slovanské, hledajíce pomoci proti odpůrcům a potlačitelům svým, ač nadarmo. Prvnímu z nich, přivinuvšímu se k Němcům, dána od cís. Ludvíka v léno částka Pannonie, tehdáž již od Bulharův uprázněné, v okolí Blatenském. [89]) Nevědomo zdaliž již v čas oněch rozmíšek s podunajskými Slovany a Franky, čili teprvé později, zběhlo se pronásledování křesťanův v říši bulharské. Mortagon, znamenav křesťanství, rozsívané zajatými z Thracie a Macedonie Řeky i Slovany, co den více mezi lidem svým se rozšiřovati, umínil, po daremných pohrůžkách, násilím je vykořeniti: při čemž mnozí znamenití muži, mezi nimiž i zajatý biskup Manuel o život přišli. Rozmíšky z toho povstalé, a chtíč propůjčiti se v něčem žádostem dvoru byzantského, pohnuly jej naposledy, aby lid ten do Bulhar zadunajských převedený propustil na svobodství [90]): což však bez odporu bojarův a krveprolití, při čemž i Uhři (pod jménem Hunův) ponejprvé na bojišti se pojevili, se nezběhlo [836]. [91]) Po něm panoval v Bulharech Presiam, o němž se vypravuje, že po tři léta se srbským knížetem Vlastimírem bez prospěchu válku vedl [mezi 836—843], ježto prý až potud oba sousední národové v dobrém míru a přá-

---

818. 819. 822. 824. 825. 826 827 828 Vita Hludovici Imp. a. 818 819. etc. *Enhardi* Fuldens. annal a. 828 829. ed *Pertz*

[88]) O tom srov. *Dolliner* u. *Oelsler* Versuch üb d. Verhältniss der östl. Gränzprov. zu Baiern unter den Karolingern. Wien 1796. 8° str. 17. sld.

[89]) Anon. de Conv. Carant ed. *Kopitar* p LXXIV

[90]) Cedrenus zdá se událost tuto připisovati Mortagonovi (jejž mylné Crytagonem jmenuje); Leo Gramm. a Georg Mon ji přičítají Vladimírovi, ač velmi opačně, jakž níže se ukáže *Stritter* II. 564. 567.

[91]) *Stritter* II. 563—568. *Engel* 329—330.

telství spolu žili. [92]) Syn a nástupce Presianův, Boris u Byzantincův Bogoris, po křestu Michalem nazvaný, nejslavnější mezi panovníky bulharskými, obnoviv přátelskou smlouvu s císařovnou Theodorou [843], [93]) tolikéž l. 845 a 852 s německým císařem Ludvíkem, [94]) nepřestal nicméně válečných vpádův nejen do Thracie a Macedonie, nýbrž, naveden jsa od západo-franského Karla, ve spolku s posavskými Slovany až do Pannonie činiti, [95]) jsa navzájem doma od Řekův, v Pannonii od vojska Ludvíkova stíhán. Týmž časem zavadil Boris o Srby i Chorvaty. Proti Srbům, u nichž tehdáž synové Vlastimírovi, Muntimír, Strojimír a Gojnik, panovali, vytáhnul k výboji, chtěje pomstiti porážky otce svého Presiama; byl však na hlavu poražen, tak že i syn jeho Vladimír [96]) do zajetí se dostal. Tím neštěstím obměkčen jsa, naklonil se ku pokoji: synové Muntimírovi vyprovázeli jej přátelsky až k místu jmenovanému Rasa (n. Nový-Pazar), na hranici bulharské říše. Podobněž i do Chorvat, t. nejpodobněji do nynější Slavonie, s branným lidem vraziv, nic znamenitého nepořídil; načež vzniklé mezi oběma národy nevole naposledy obapolně dary vylahozeny a uloženy byly. Z připomínání města Rasy, jakoby nedaleko hranic bulharských ležícího, z dokládání poslův římských na sněmě Carhradském [869], že dřevní Dardanie v Bulharii jest obsažena, [97]) z tažení Borisova do sousedních Chorvat, a naposledy ze souvěkých zpráv o bulharské Moravě, o mo-

[92]) *Stritter* II. 154. 575. Konstantin Porphyrogenneta jmenuje Michala Borisa výslovně synem Presiamovým. Adm. Imp. c. 32. *Stritter* II. 155. Leo Gramm. a Georg. Monach nazývajíce Michalova Borisova předchůdce Vladimírem, a vydávajíce jej za vnuka Krumova i otce Symeonova, jistotně hrubého omylu se dočinili. Engel, chtěje spor ten vyrovnati, nerozvážně s pravé cesty v bezcestí uběhnul, str. 330—331. 343. Z čehož spolu patrno, že i Du Cange znamenitě chybil, vyměřuje čas panování Vlastimíra a Presiama okolo 870. *Stritter* II. 154.

[93]) Směnou zajatého řeckého mnicha Theodora Kuphary, jenž Borisa k víře křesťanské nakloniti usiloval, za sestru Borisovu, v Carhradě vychovanou a křestěnou, připravena cesta k obrácení samého Borisa, jakž níže se shledá.

[94]) *Ruodolfi Fuldens.* annal. a. 845. 832.

[95]) *Prudent. Trecens.* annal. a. 853.

[96]) Konstantin Porphyr. jej omylně jmenuje Vlastimírem.

[97]) Dardania sloula krajina okolo Nového Brda a Leskovce, od Prištiny až k Niši, z níž řeky bulharská i srbská Morava a Ibar vytékají.

ravském arcibiskupovi Agathonovi, poslu cís. Basilia v Němcích 873, vysvěcujícím biskupa Bělohradského Sergia [ok. 878], [98]) přítomném na sněmu Photiově v Carhradě [879], a nade všecko z úřadování bulharského vládaře Boritakana v srbském Bělohradě [885 sld.], [99]) jisto jest, že za panování Borisova podkrají srbské Moravy a Ibru čili tak řečená nižní Morava ku pavství bulharskému přináležela. Kterého času k němu byla přivtělena, zdaliž od Presiama, čili teprvé od Borisa, čili snad již původně k němu příslušela, pro nedostatek svědectví nelze určiti. Mezi tím osud Borisův dozrál nenadále ke svému rozhodnutí. K rozličným oněm, svrchu dotčeným porážkám vně vlasti, potkavším jej mezi 853 a 859, přistoupili hlad a mor doma, a konečně výprava cís. Michala po moři i po suchu k vybojování Bulhar l. 860. Tolikými nehodami na mysli byv oblomen a již dávno od duchovníkův řeckých (Kuphary a Methodia) i sestry své křesťanky v srdci svém k víře křesťanské náchylný učiněn, uvolil sej naposledy kníže Boris k zavření míru a ke vstoupení ve přátelské svazky s císařem řeckým. [100]) Smlouva tato spečetěna a pojištěna byla se strany panovníka bulharského a bojarův jeho přijetím křestu, se strany pak císaře řeckého konečným postoupením Bulharům krajinky Zagorije jmenované, ležící ve klině pohoří Haemu a od přesmyku Sidery (Porta ferrea, n. Bocazze u vsi Čalikavaku č. Djalakové) [101]) až k městu Debeltu (n. Zagora) a dále k černému moři se vztahující. Krajinka tato, již l. 704 od cís. Justiniana II. knížeti Terbelisovi připověděná a potom

---

[98]) V dopise papeže Jana VIII. arcibiskup ten jmenuje se Jiří; a Le Quien se domýšlí, že se to vztahuje ku Bělohradu v Albanii, což však velmi nejisto jest. *Le Quien* Oriens christ. I. 99—106.

[99]) *Theophylacti* Vita S. Clem. ed. *Pampereus* p. 125.

[100]) Byzantinští spisovatelé převýšeně mluvíce, jistí, že tehdáž Boris císaři se podal (Romano subesse Imperatori). Císařovo jednání ovšem k tomu čelilo, ale Borisův úmysl jistotně byl jiný, jakž to skutkové jeho brzo odkryli.

[101]) Porovnání všech míst, v nichž o přesmyku Sidera zmínka se děje, k tomu vede, žeť on rozdílný jest od nynějšího Demirkapu (t. železná brána) výše Slivna, ačkoli i tam dvoje město, Eski- a Jeni-Zagra, t Staré a Nové Záhoří se nalezá. Stejnost jmen zde není na zmat. V tureckých krajinách ode dávna do dneška mnohem více okolí a měst téhož jména (Zagorje) se připomíná.

zrádně odepřená, byla stanovištěm a jakoby zbrojnicí armad řeckých proti Bulharům: jejím získáním hleděl Boris obmyslný uchlácholiti nepříznivou počínání svému stranu v lidu. [102]) Nevědomo, kterého času a jakým způsobem Michal Boris (anebo předchůdce jeho Krumus ok. 813?) hořejší Macedonii čili kraje Kutmitzivitza a Kotokion (nepochybně bulharsky tak zvané), ku panství svému připojil: neboť že vládu jeho uznávali, ze životopisu Klementa bulharského, z Jana Kameniaty a jiných svědectví jisto jest. [103])

6.

Obrácení panovníka bulharského a velmožův jeho k víře křesťanské jest událost, považíme-li celé pásmo následkův jejich v ohledu mravném i politickém, nejdůležitější ve staré historii Slovanův zadunajských: budiž nám tedy povoleno dotknouti o ní zde několika slovy. Přede vším dobře rozeznati sluší obrácení Bulharův, o kterémž teď řeč běží, od obrácení Slovanův v krajinách řeckého císařství osedlých: jedno s druhým málo anebo nic nemá společného. Neboť Slováné v Moesii, Thracii, Macedonii, Thessalii a Řecku přebývající, dílem v poddanosti Řekův, dílem pod vlastními knížaty, dle jistých svědectví a návěští, již mnohem dříve nežli Bulharové, ne zouplna-li, aspoň z větší částky na víru křesťanskou obráceni byli. Duchovníci řečtí zároveň římským nemeškali ve krajinách sobě přístupných, t. řecké vládě poněkud podřízených, lid slovanský, hned po ubytování se jeho v nich, učení Kristovu získati. O Srbech a Chorvatech, již v 7mém stol. křestěných, v hodnověrných letopisech čteme; téhož pro mnohé podstatné důvody i o jiných Slovanech v Řecku domýšleti se máme a

---

[102]) *Stritter* II. 568—570. *Engel* 331—332.

[103]) *Theophylacti* Vita S. Clem. ed. *Pampereus* p. 127. *Jo. Cameniata* p. 322 *Stritter* II. 94—95. Finitima Scytharum gens zde nejsou Slované, jakž omylně vykládají, nýbrž Bulharové. Srov. Catalog. Archiep. Bulg. [c. 1156] ap. *Pejacsevich* Hist. Serb. p 73. *Theophyl. Achrid.* Epist ad fil Sebastocratoris ib. — Leo Gramm. o výpravě knížete Michala proti Selunu okolo 836 lecos slovem dotýká, čemuž vyrozuměti nelze. Okolo 836 panoval Mortagon, nikoli Michal, ani Vladimír. *Leo Gr.* p. 458—459. ed. Par. *Stritter* II. 567. Srov. *Tafel* Hist. Thessal. p. 71.

musíme. Slované od polovice 6ho stol. zastávali vojenské i měšťanské úřady u Řekův, až na samém císařském dvoře Carhradském, žili mezi křesťany, obcovali s křesťany atd. [104]); možné-li za pravé přijíti, žeby víra křesťanská až do polovice 9ho stol. u nich průchodu byla nenalezla? Na sboru Carhradském l. 869 vyslancové bulharští osvědčovali, že předkové jejich, opanovavše Moesii [l. 678], zastihli v ní kněží řecké. Moesie tehdáž byla od Slovanův obydlena, jakž jest podobné, poddaných Řekům (srov. č. 3.) [105]). Nelze-li odtud domýšleti se, že tito kněží již tehdáž křesťanství v Moesii rozsívali, potom vpádem Bulharův přitlumené sice, nikoli však docela udušené a vykořeněné? V kanonech sněmu Konstantinopolského, od palácu, ve kterémž l. 691 držán byl, jmenovaného Trullanským, přísně se zapovídají křesťanům v Řecku svátky řečené Kalendae, Vota a Brumalia; Theodor Balsamon, tlumoče toto místo, jmenuje zde Rusalije (Ῥουσάλια), kteréžto svátky jsou staroslovanské (rus. Rusalje, slk. Rusadlje), jakož i Koleda, tak že možné jest, že zápověď ta týkala se obrácených a ku pohanským svým zvyklostem zpět lezoucích Slovanův. [106]) O knížeti Mortagonovi již nahoře jsme připomenuli, že šířící se v říši své křesťanství násilně udušoval, a rozsevače té víry, t. převedené křesťany z Thracie a Macedonie, přísně trestal [před 836]. Větší počet těchto převedených křesťanův byl nepochybně původu slovanského; pocházeliť oni zajisté z Macedonie, tehdáž téměř docela Slovany

---

[104]) Připomenuli jsme, že cís. Justinian podobně i sám pocházel z rodiny slovanské. Léta 554 a 592 vévodili ve vojště řeckém Slované Dobrogost, Vsegrd a Tatimir, v Carhradě pak vyznačoval se 575 patricius Onogost a j. Léta 766—780 byl patriarchou Carhradským Nicetas, rodilý Slovan. Srov níž č. 8.

[105]) *Guill. Bibl.* Vita Hadr. ap *Assemani* II. 190 Legati Bulgarorum dixerunt: Nos illam patriam a Graecorum potestate armis evicimus, in qua non Latinos, sed Graecos sacerdotes reperimus.

[106]) Canon LXII. Concilii Quinisexti in Trullo a 691. ap. *Mansi* Sacr. Conc. T. XI. p. 987. *Τὰς οὕτω λεγομένας καλάνδας, καὶ τὰ λεγόμενα βότα, καὶ τὰ καλούμενα βρουμάλια* (Kalendas, quae dicuntur, et vota brumalia). Can. LXV. ib. Qui in noviluniis a quibusdam ante suas officinas et domos accenduntur rogos, supra quos etiam antiqua quadam consuetudine salire inepte ac delire solent, jubemus deinceps cessare. *Theod. Balsamon* ad Conc. VI. can. 62. *Τοιαύτη πανήγυρις ἐστι καὶ τὰ λεγόμενα ῥουσάλια, τὰ μετὰ τὸ ἅγιον Πάσχα ἀπὸ κακῆς συνηθείας ἐν ταῖς ἔξω χώραις γινόμενα.*

zalidněné, [107]) a mezi nimi nalezal se i potomní císař Basilius s rodiči svými, o němž, že byl z rodu slovanského, podlé svědectví Hamsy a Gennesia jisto jest. Naposledy všecku v tom ohledu pochybnost odstraňuje svědectví bulharského mnicha Chabra, píšícího v rozpravě své o sestavení písmen slovanských v tento smysl: „Prvotně Slované, jsouce ještě pohané, neměli písmen, nýbrž vroubkami (čárkami, čertami) a řezkami četli a hádali. Křestivše pak se, psali z nouze římskými a řeckými literami slovenskou řeč bez správnosti. I tak zůstávali po mnohá léta, až jim Bůh zbudil Konstantina jmenovaného Cyrilla, jenž jim abecedu složil dílem podlé vzoru řeckých liter, dílem podlé potřeby a povahy slovanské řeči“. [108]) Bylit tedy Slované v Řecku již mnohými léty před Cyrillem a Methodem křestěni, užívajíce řeckého písma, jako Slované chorvatští, korutanští a čeští, tolikéž již dříve apoštolování Methodova obrácení, latinského. Sem i to přináleží, že Konstantin podlé nejhodnověrnějšího svědectví Chrabrova a letopisův srbských slovanskou abecedu již l. 855 složil, a čtení z evangelium i epištol překládati začal, [109]) obrácení pak Bulharův teprvé l. 861 se zběhlo: z čehož následuje, že dotčený blahozvěst při započetí díla svého nikoli Bulhary, nýbrž Slovany v Řecku na zřeteli měl, snad vždy až potud u víře dobře neutvrzené, snad tu i tam ještě i v pohanství vězící. Slované podunajští, pod čudskými Bulhary stojící, jakž jsme svrchu tušili, ještě před vpádem těchto křestění, i po svém odtržení od Řekův [678] snad náboženství křesťanského docela se nestrhli, třebas i veřejné jeho vyznávání v onom nátisku zdařilého průchodu u nich nemělo. Jestliže tedy po přestoupení knížete Borisa o zpouzení se lidu jeho proti kře-

[107]) Pročež obyčejně sloula Sclavinia, t. Slovany. V Macedonií an. Thessalii hledati se musí i slovanské knížetství Berzitia, do něhož Bulhaři zajížděli a zajatý lid odtud do svých zemí zavodili. *Stritter* II. 529. (Srov §. 30. č. 4)

[108]) *Kalajdovič* Joann Exarch str. 189. Bulharský rukopis, ve kterémž rozprava Chrabrova se zachovala, psán sice teprvé l. 1348; ale původce její, soudě podlé vnitřních známek spisu, vším právem do 10ho an. 11ho stol. položen býti může.

[109]) V letopisech těchto obyčejně l. 852 se klade, jak se domýšlím, porušením letopočtu, o čemž §. 41. č. 6.

sťanství čteme, sluší to rozuměti na vlastní a kmenové Bulhary, národ panující, kteříž teprva po svém obrácení docela se poslovanili, nikoli na poddané Slovany. Někteří národové slovanští mimo to Bulharům jen v područenství a poplatnost, nikoli v ouplné poddanství se dostali, jako nižní Moravané, Slované hornomacedonští a j., stojíce pod správou domácích starších; v jejich krajině, jak se zdá, křesťanství volnější než u Bulharův mělo průchod, ješto zde nejdříve arcibiskupa (Agathona) a biskupa (Sergia) nalezáme. Tímto takovým rozšířením se křesťanství mezi područnými a poplatnými Slovany nemohl panující národ bulharský, v počtu nehojný a odevšad Slovany otočený, buďto při svých starobylých zvycích a pověrách, buďto při nově obraném náboženství mohamedanském, jehož některé sledy tam již před l. 866 se nalezají, na dlouze zůstávati. O získání knížete Borisa víře křesťanské historikové byzantinští co do slov a vedlejších okolností nestejně píší; co do hlavní věci všickni v tom se srovnávají, že mnichové řečtí Theodor Kuphara a Method, pak sestra jeho, v zajetí Carhradském křesťansky vychovaná, mysl jeho pohromami na zemi jeho se valícími a nešťastnými vojnami poděšenou, konečně ku přijetí křestu dohnali. Podlé nejprůvodnějšího výkladu starobylých svědectví křest tento vykonal v Bulharech mnich Method, apoštol slovanský, bratr Konstantina nazvaného Cyrillem, [110]) a sice l. 861. [111]) Ve křestu mu dáno jméno

---

[110]) Podlé některých méně hodnověrných zpráv křestěn byl Boris v Carhradě, podlé jiných pak v Bulharech od vyslaného tam biskupa řeckého. *Stritter* II. 570—572.

[111]) Že křestění toto na l. 861, jak letopisci byzantičtí, nikoli 866, jak letopisy Bertinianské udávají, připadá, věc jest nad pochybnost zřejmá a průvodná. Důvody od Pagiho a Rittera přednešené jsou nepřemožené; Assemani i postupník jeho Dobrovský byli zde v omylu. Podlé druhé čili moravské legendy o Cyrillovi a Methodovi, tolikéž životopisu Klementa bulharského a svědectví Diokleatova, Method dříve v Bulharech u Borisa apoštoloval, nežli ve vyšní Moravě, do níž se již l. 863, ač nedříve-li (t. 862), dostal. Omyl annalisty Bertinianského tudy pošel, žeť on poselství Bulharův do Říma l. 866 neprodleně po křestu předsevzaté býti mněl, což však teprvé, jakž Baronius z Anastasia světle dokázal, v 5tém roce po tom se stalo. Annal. Xant. obrácení Bulharův teprvé l. 868 připomínají! Viz *Pagius* ad a. 866 num. 1. et sq. *J. D. Ritter* v *Guthrie* und *Gray* Allg. Weltgesch. Bd. XIV. 1786. str. 74—76. pozn. *Schlözer* Nestor II. 148. *Bouquet* a *Pertz* ad a. 866. annal. Hincmari Remensis v Monum. Germ.

císaře řeckého, Michala, odkudž v cyrillských rukopisech obyčejně Michail Boris se jmenuje. Po obrácení knížete bulharského a zřízení liturgie u Slovanův řeckých i bulharských obrátili se bratří Konstantin a Method do „vyšních Morav“ č. do vlasti podnešních Slovákův a Moravanův; pročež o blahodějném působení jejich, majíce tam hojnější zprávy nežli zde, místněji dole promluvíme (§. 41. č. 6.). Přestoupením Borisovým změnil se stav Bulhar: ostatkové uralsko-čudských přistěhovalcův, mimo to již ztenčení a odrodilí, utratili docela svou národnost, přelivše se do Slovanův. Starší syn Borisův již měl jméno slovanské Vladimír; mladší Simeon byl nejen nejhorlivějším podporovatelem novovzniklé literatury slovanské, nýbrž i sám některé knihy v jazyku slovanském sepsal. A však kvapné toto přejití nebylo bez bojův. Větší částka bulharských bojarův, nejsouce spokojeni s těmito novotami, zvláště pak s povolením knížete, aby všickni jeho poddaní křest přijali, srotili se s ostatním víře křesťanské odporným lidem, a oblehli kníže Michala Borisa ve hradě jeho, kterýž s několika sobě věrnými zmužile proti odbůjcům těm vytah, jakoby divem je přemohl. Po vítězství tomto dva a padesáte bojarův a velmožův svých spolu s rodinami jejich na hrdle strestati poručil: což vidouce ostatní rotníci, sami se poddali a ku křestu svolili. Spory, mezi papežem římským a patriarchou řeckým o přivtělení Bulhar k západnímu nebo východnímu patriarchatu právě tehdáž vzniklé (l. 860 papež Mikuláš, snad předvídaje obrácení Borisa, žádal od cís. Michala, aby jemu duchovní vláda ve krajinách Epiru, Illyrikum, Macedonii, Thessalii, Achaji, Dacii, Moesii čili Bulharii, Dardanii a Praevalisu přinavrácena byla skrze vikáře jeho biskupa Selunského); mocné vystupování papežovo v důležitostech církve, zvláště odsouzením Carhradského patriarchy Photia [863] dokázané rozmíšky v Carhradě panující a převrácenost tamější duchovní i světské politiky; dávní snůšky Bulharův s Franky, tehdáž nad Pannonií a západními Slovany pánovitou ruku

hist. T. II. V nejhrubší omyl upadl Engel, kterýž, chtěje spor annalistův vyrovnati, za pravdivé přijal, že Boris *dvakráte*, t. 861 a 865, křestěn byl!

držícími, a l. 864 novou válkou Bulharům zahrozivšími; [112]) žádost, vymoci na jedněch i druhých, římském papeži i franském králi, podobně jako dříve na řeckém císaři, z příčiny svého přestoupení něco ku prospěchu svého království; naposledy nabádání kněží římských, již tehdáž, jak z otázek knížete do Říma poslaných patrno, vedlé řeckých, armenských, anobrž i židovských rozsevačův víry v Bulharech pracujících: všecko toto a ještě snad jiné méně známé příčiny pohnuly Michala Borisa k vypravení slavného poselství do Němec ku franskému králi Ludvíkovi, tolikéž do Říma ku papeži Mikuláši [866], s ujišťováním o svém křesťanství a s prosbou o učitele, t. biskupy a kněží, knihy, posvátné nádoby a kněžský oděv. Papež nemeškaje vyslal do Bulhar biskupy Pavla Populonského a Formosa Portuanského, s obšírnou a předůležitou odpovědí na 106 otázek knížete, též s neprodleným vyplněním jiných jeho žádostí a připověděním brzkého dostiučinění ostatním. Nejináče i císař vypravil tam Ermenrika arcibiskupa Pasovského s mnohými kněžími, kterýž ale od biskupův římských předstižen jsa, bez dosažení účele svého zpátky obrátiti se musil. [113]) Řečtí kněží z Bulhar vypuzeni: Michal Boris skrze vyslance své prosil v Římě o vysvěcení Formosa na arcibiskupství, čemuž však papež se vyhnul, a místo dotčených biskupův jiné kněží do Bulhar vyslal. Mezi tím Photius na sněmě Carhradském proti papeži Mikuláši klatbu vynesl a Bulharsko znovy správě své podříditi usiloval [867], v čemž mu však odstavení jeho od patriarchatství po nenadálé smrti cís. Michala přítrž učinilo. Nástupce Mikulášův papež Hadrian, odloživ konečné zřízení arcibiskupství k jinému času, svěřil správu církve v Bulharech biskupu Grimoaldovi a jiným kněžím, vyslaným do Bulhar s bojarinem Petrem [868]. Kníže Michal Boris, vida sebe a lid svůj postaveného u prostřed mezi rozepři vedoucíma, stranama, patriarchatem římským a řeckým, příčinou konečného rozhodnutí sporu splnomocnil vyslance své, dotčeného velmože Petra se třemi bojary (Zerbulas,

---

[112]) *Hincmari Rem.* annal. a. 864.
[113]) *Hincm. Rom.* a. 866 Annal. Fuld a. 866.

Zundicas a Tventarus) ke všeobecnému sboru v Carhradě l. 869—870, kdež mimo papežova nadání nálezem ostatních východních patriarchův Bulharsko patriarchatu Carhradskému přisouzeno. Císař Basilius a patriarcha Carhradský Ignatius poslali do Bulhar arcibiskupa Theophylakta s řeckým duchovenstvem, načež Grimoald s latinskými kněžími buď bezděky, buďto, jak někteří píší, dobrovolně z krajiny té pryč se odebral. Tím způsobem, zvláště přičiněním nástupce Ignatiova a přítele Cyrillova, patriarchy Photia [878—889], [114]) řecká duchovní vláda v Bulharech upevněna, liturgie pak slovanská, sic jinak i v Moravách od papeže Jana povolena [880], a ve průvodu jejím i literatura slovanská tím zdárněji mezi řeckými i bulharskými, anobrž i srbskými Slovany se rozšířila. Když po smrti Methodově v hořejších Moravách, kteráž se l. 885 přihodila, kněží slovanští, učenici Cyrillovi a Methodovi, místa svého franským postoupiti a krajiny prázni býti museli, větší jich částka, obrátivše se do Bulhar, zde v započatém díle písemnictví slovanského horlivě pokračovali. Daremné bylo namáhání papeže římského o přinavrácení Bulharska: jmenovitě poselství jeho v té příčině k Ignatiovi [778], psání ku knížeti Michalovi Borisovi a hraběti Petrovi [878, 879, 882] atd.; věc dokončená nemohla více změněna býti, až konečně po vynešení klatby na Photia [880] i rozdvojení církve zmizela poslední naděje získání Bulharska pro stolici římskou. Předce však trvalo to dlouho, až duchovní řád v celé Bulharům podčiněné zemi uveden, a stálá biskupství zřízena byla. Písemné památky tehdejšího věku poskytují nám sice některá jména bulharských exarchův, arcibiskupův a biskupův: než nejednajíce o věci té zoumysla a zevrub, nýbrž jen mimochodem jí se dotýkajíce, k odstranění všech pochybností bohužel nikdež nepostačují. Mnohé zdánlivé odpory v oněch zprávách tím se vysvětlují, že dotčení biskupové byli ponejvíce jen krajinští (ep. regionarii), nikoli stále osedlí č. okresoví (dioecesani), tolikéž že po přivtělení nejedněch dříve Řekům pod-

[114]) Viz poslání jeho k Michalovi Borisovi v *Canis.* Lect. antiq. ed. nov. T. II. part. 2. p. 382.

daných krajinek ve Thracii a Macedonii ku panství bulharskému za Michala Borisa i synův jeho Vladimíra a Symeona, rozliční, již dříve tam stávající biskupové potomně pod jménem bulharských se připomínají. Tak čteme, že l. 873 cís. Basilius arcibiskupa Agathona v poselství k německému císaři Ludvíkovi vypravil, kterýžto Agathon (římské prameny jej jmenují Jiřím) potomně arcibiskupem Moravským (nepochybně nižní čili bulharské Moravy, t. krajiny na řece Moravě v nynějších Srbech ležící) sebe jmenoval, Sergia na biskupství Bělohradské světil [př. 878], a na sněmu Carhradském l. 879 co arcibiskup Moravský se podepsal. Na témže sněmu přítomni byli biskupové Symeon z Debeltu (n. Zagora) a Gabriel z Ochridu (Achris), okolí tehdáž již bulharských. Okolo l. 911 byl Klemens, učeník Methodův a spisovatel slovanský, od knížete Symeona na biskupství Drenovické čili Bělické v Macedonii povýšen, ve kterémžto kraji on úřad učitelský již od l. 899 zastával [umř. 916]. [115]) Z cyrillských rukopisův víme, že mezi 892—927 květli v Bulharech dva osvícení muži a spisovatelé, exarch (t. chorepiscopus č. visitator, jakž rozumím, cyr. selskyj episkop, obchodník) Jan a biskup Konstantin, jiných milovníkův jazyka slovanského, jako kněze Gregoria, mnicha Theodora Duksa č. Doksova atd., nepřipomínaje. [116]) Syn Borisův, car Symeon [892—927], panovník učený, miloval nauky, a sám překládal slovansky. Těchto a těm podobných mužův i jejich nástupcův neunavenou péčí o nábožné i mravní vzdělání národu slovanského literatura slovanská, v hořejších Moravách, Čechách, ve Slovácích a Polště v samém vzniku svém potlačená, v Bulharech (Thracii a Macedonii v to pojmouc) a Srbech rozličnými spisy v oboru bohosloví a historie, překlady sv. písma, knih liturgických, děl sv. Otcův, církevního práva, letopisův atd., tak se obohatila, že i teď, při ne-

---

[115]) *Theophylacti* Vita S. Clementis ed. *Pampereus* p. 125. sq. 131.
[116]) Srov. *Kalajdovič* Jo. Exarch. Mosk. 1824. F. O Janovi Ex. str. 17—27. 29—55. 74 sld 81—82. 124. pozn. 118. 119. 129. 137. 167—172. 174—177 216 Příl. č I—III VIII. IX. O Konstant. str. 14. 98. pozn. 40., 94. pozn. 20. O Gregor str. 15. 99. pozn. 42., 178—188 Příl. č X. O Theod. Dukš. str. 14. 98. pozn. 40., 129.

mnohých těch zbytcích jejich po čtyrstoletním tureckém zpuštění těch rajských krajin, pohled na ni a někdejší poklady její každého nestranného znatele jazyka a věcí nejvyšším obdivením naplňuje. [117])

7. Děje Bulharův až do převahy Řekův v Moesii a Macedonii.

Po utišení domácích nevolí a bouří, jakéž přirozeným lidských věcí během s klopotným bulharského lidu k víře křesťanské převedením spojeny byly, a po spořádání zahraničných rozsáhlé své říše důležitostí, choval Michal Boris u sebe naději, že ostatní léta sešlého věku svého v pokoji a obcování nábožným skutkům ztráviti bude moci. Pročež odevzdav panování staršímu synu svému Vladimírovi, sám od hluku světa se odloučil a do kláštera zabral [ok. 885]. Nedlouho však požíval v něm hledaného pokoje a štěstí. Neboť odrodilý syn jeho, slušno-li věřiti zprávě jednoho německého letopisce, sotvy že vládu přejal, již i hned, odloživ posavadní přetvařování, ve všelikou rozpustilost a bezbožnost, jmenovitě loupežnictví, ožralství a chlipnost se vydal, a započaté od otce dílo vzdělávání národu, až i samo náboženství, v samém takořka vzniku zkaziti hrozil. Po čtyřech létech rozhořčený těmito zločiny otec, vystoupiv z kláštera a shromáždiv hrstku svých věrných, obořil se na zpronevěřilého syna, i přemoha jej povelel oslepeného doživotně v žaláři stříci [ok. 888]. Po nedlouhém čase oddav žezlo vlády mladšímu synu svému Symeonovi, opět se do svého klášterního zátiší navrátil, ve kterémž l. 907 smrti sešel. [118]) Symeon, co do povahy, mravů a obyčejův svých

---

[117]) *Stritter* II. 570—572. Legendy a životopisy Cyrilla a Methoda. Srov. *J. Dobrovský* Cyrill u. Method. Prag 1823 8°. *Téh.* Mähr. Leg. v. Cyr. u. Meth. Pr. 1826. 8°. *Theophylacti* Vita S. Clementis graece ed. *Pampereus* s. l. (Vindob.) 1802 8°. (Rukopis v bibl. Vatikanské No. MXLIX. podlé *Pejacsevich* Hist. Serb. p. 74 pozn. B.) *Baronii* Annal. eccl. Romae 1588. sq. *F. A. Pagi* Critica hist.-chron. in annal. eccl. Par 1689. F. *Assemani* Kalend. eccl. univ. Romae 1755. 4. T. II. part. 2. T. III. p 2. *Le Quien* Oriens christ. Par. 1740. F. I. 99—106. *J. D Ritter* v *Guthrie* u. *Gray* Allg. Weltgesch. 1786. Bd. XIV. S. 74—76. Anm *Engel* Gesch. d. Bulg. str. 332—342. *Kalajdowič* Joann Exarch. Mosk. 1824. F. *Rosenkampf* Obozrjenije kormčej knigi. Mosk. 1829. 8.

[118]) Pověsť tato o smutném osudu Vladimíra spoléhá pouze a jedině na svědectví Reginově v *Pertz* Mon. I. 580, a z něho v letopisech Met-

opak nezdárného bratra svého, jménu bulharskému v letopisech člověčenstva největší slávu zjednal. „Vyrovnaje se ctnostmi a dobrotou srdce svému otci, praví o něm životopisec Klementa bulharského, plápolal horlivostí k církvi boží“. V historii Slovanstva jméno jeho věčné slávy hodno jest, co podporovatele nauk slovanských a prvního spisovatele mezi Slovany z rodu královského. [119]) Užívalť on, příkladem předchůdcův svých, na počátku svého panování titule knížecího (bul. snad chan. řec. ἄρχων, lat. princeps, slv. velij knęz'); než v posledních létech, po rozšíření a upevnění svého panství, titul cara (βασιλεύς) sobě přiložil. [120]) Zamezení obchodu bulharského v Carhradu a utiskování jeho v Selunu pobídlo Symeona k výboji proti cís. Leonovi [888], kterýž, po ztrátě vojska svého v Macedonii, zlorádným obmyslem Uhry, nedávno před Pečeněhy z krajiny Donské poběhlé a tu dobu za Dunajem ve Valachii rejdící, proti Bulharům najal. Z počátku Symeon od nich přemožen jsa, ve zdech Dristry a Mundragy útočiště hledati přinucen byl, an Maďaři až do Preslavi pronikli [889]; příštího však roku je v samé krajině jejich na hlavu potřel, ne-

---

ských v *Du Chesne* Hist Franc. Script. III. 310—311. a. 868. Byzantinci o tom nic nevědí a životopisec sv. Klementa praví, že Vladimír teprvé po smrti otce svého vládu nastoupil. Letopočet annalistův germanských zde chybný a zprávy jejich nejisté jsou. Srov. Annal. Fuld. a. 892. 896 a j. Všech pochybností odstraniti nelze. Pejacsevich (Hist. Serb. p 69 et Tab X.) dvojího Michala, děda i vnuka, smyslil. Neméně věc tu zmotal Engel str. 342—343. Z legendy o sv. Klementu a z výrokův některých přepisovačův cyrillských rukopisův (*Kalajdowič* Jo. Ex. p. 98. pozn 40. a j.) jediné to vysvítá, že Michal Boris 1 907 umřel, že starší syn jeho Vladimír za čtyry léta panoval, a že mladší Symeon ještě za živobytu otcova vládu přejal.

[119]) Důkazy viz u Kalajdoviče ve knize Joann Exarch M. 1824. F. str. 15. 100 pozn. 43 a 46., 216, též v Kalajdoviče a Strojeva Opis. slav. rukop. M. 1825. 8°. str 24. No. 47., 274 No. 92. Vychován byl Symeon v Carhradě a ve všelikém umění literním výborně pocvičen. Pročež jej podlé annalisty Luitpranda (l. III. c. 8.) v Byzantu Polořekem (Ἡμίαργος) nazývali. Přeložil pak na slovansko výbor z Homilií sv. Jana Zlatoustého, nadepsaný Zlatostruj, t. Zlatořeka.

[120]) *Συμεὼν βασιλεύς* (t. car', což jest skrácené cesar', c'sar') *πρῶτος Βουλγάρων*, praví životopisec svat. Klementa str. 129. Ve spisech Jana Exarcha, za živobytu jeho psaných, sloveť podlé některých přepisův knęz', podlé jiných car', což podobně pozdější oprava jest. Ve spisech Janovi souvěkých bisk. Konstantina a presb. Gregoria slove pořád ještě knęz'. *Kalajdovič* Jo. Ex. str 98 pozn 40., 99 pozn 42., 100 pozn. 43, 138. 163 Podlé Skylitzesa p. 623 již l. 921—923 nazýván byl od svých *βασιλεύς* (imperator).

dlouho potom od krále Arnulfa odtud do Moravy povolané [893]. Léta 892 kr. Arnulf skrze poselství Symeona od společenství s Moravany odvesti usiloval. [121]) V čas tažení Maďarův do Moravy, Symeon, spojiv se s Pečenci, ostatky jejich ze Zadunaji vypudil; tito nicméně osadivše se v Uhřích, navzájem končiny panství bulharského v té straně opanovali, podmanivše sobě Slovany na Tise a Dunaji [894 sld.] Po vítěztví nad Řeky u Bulgarophygu [ok. 893] zavřín mír, trvající až do smrti Leonovy [911]. Vpády Maďarův do končin Bulharska [895], anobrž až do vnitřní země [896], pokaždé odraženi s velikou ztrátou nepřítele. [122]) Vysokomyslností cís. Alexandra, zdráhajícího se potvrditi smlouvu předešlou, zanícena mezi oběma mocnostmi nová, záhubná vojna, v toku jejímž Symeon několikráte až pod Carhrad podstoupil [912 917, 921, 923], a dvakrát Adrianopole dobyl i zase navrátil [914, 922]. Naposledy zjednán mír l. 923, [123]) jehož Symeon ke hroznému pokoření Srbska, do pletich Řekův proti Bulharům zamotaného, použil. Srbové přemoženi, země jejich obrácena v bezlidnou poustku [923—927]. Naproti tomu výprava jeho do Chorvat se nepovedla: vojsko zajisté bulharské, učinivši vpád pod vůdcovstvím Alogobotura, bylo úplně zbyto [927]. V čas vojen s Řeky nastoupilo přátelské zblížení se Symeona ke stolici římské; aniž nepodobné jest, že obdržená tehdáž od papeže koruna pobidla jej přiložiti sobě titul cara (imperator). [124]) Mladší syn a nástupce jeho, Petr, hrozící sobě od závistivých sousedův odevšad nebezpečí, pojetím Marie, dcery caesara Christophora, za manželku a spřízněním se s císařskou rodinou v Carhradě odvrátiti hleděl. Mírné jeho panování, po uložení zanícených od bratří jeho domácích rozmíšek a rozbrojův, přetrženo opětovanými vpády Uhrův přes

---

[121]) Annal. Fuld. a. 892. Jmenujíť krále bulharského Vladimírem (Laodomur), což velmi pochybno.

[122]) Annal. Fuld. a 895. 896.

[123]) Nikoli 928, ani 929; viz *Ritter* str. 511.

[124]) *Stritter* 576—599. *Engel* 344—360. Pejacsevich tvrdí, že korunu tu obdržel již Michal Boris; než Kalijan v list. 1204 jmenuje Symeona prvním carem, papež pak Innocentius III. v dopise k Emerikovi králi uherskému mezi králi auctoritate apostolica korunovanými pokládá prvního Petra. *Pejacsevich* Hist. Serb. 68—71.

Bulhary do Byzantského panství [l. 934, 943, 959, 962], jímž Bulharové naposledy podlé smlouvy s nimi zavřené volného průchodu propůjčovali. Císař Nicephorus Phokas, chtěje smlouvu tu zrušiti a na Bulharech se vymstiti, vyzval skrze Kalokyra, syna Chersonského náměstka svého, bojovné kníže ruské, Svatoslava, proti nim [967]. Svatoslav, udeřiv s vyslaným vojskem svým na Bulhary, porazil je, a v krátkém čase osmdesáti měst jejich, i hlavní stolice Preslavi (Marcianopolis) se zmocnil. Romantické krajiny jihodunajské zalíbily se ruskému knížeti tak velice, že v nich stále ubytovati se zamýšlel, čímž ale císaře řeckého proti sobě popudil, majícího jej v podezření, jakoby zpronevěřilému a po trůnu dychtícímu Kalokyrovi nadržoval. Petr, smířiv se s cís. Nicephorem, umřel l. 968. [125]) Synové jeho, Boris a Roman, potlačivše odboj velmožův Davida, Mojžíše, Arona a Samuele, synův Šišmanových, a počavše mír a řád ve krajině své utvrzovati, stali se obětí vypuklé mezi ruským Svatoslavem a cís. Janem Tzimiskem záhubné vojny [970—971]. Rusové a bezděčně s nimi spolčení Bulhaři přemoženi u Adrianopole i Preslavi [971]: Boris jat, Svatoslav pak zavřín v Dristře, a naposledy ku podepsání oblíbených Řekům výminek míru donucen. Po osazení zemských pevností řeckým vojskem a přivtělení Bulhar k Řecku z rozkazu císaře car Boris v Carhradě veřejně z důstojnosti a moci královské vyzut, Roman pak vykleštěn. [126]) Tím způsobem, vinou Rusův, vzalo konec království Bulharův v Moesii, jehož stolicí byly Preslav (Marcianopolis) a Šumen (aula s. cortis Crumi, vertex Symeonis). Po smrti hrozného Tzimiscesa [976] nastoupilo veliké povstání Bulharův pod vůdcovstvím vévody Šišmana a dotčených čtyr synův jeho, Davida, Mojžíše, Arona i Samuele. První kolébka povstání toho bylo pevné město Trnovo u severního odnoží Haemu. Brzo však vidouce nemožnost dobytí podunajských a euxinských pevností, vrhli se udatní náčelníci tito do Macedonie, Albanie a Thessalie, kteréžto krajiny téměř úplně opa-

---

[125]) *Stritter* 609—618. *Engel* 360—364.
[126]) *Stritter* 618—621. *Engel* 364—366.

novali. Udatný, při tom však ukrutný Samuel neslýchanými zločiny, až i vyhubením celé své rodiny, otce i bratří, osobil sobě dokonalou samovládu. Stolici královskou i arcibiskupskou zarazil z počátku ve Prespě, potom pak v Ochridě [981]. Mladý a bojovný císař řecký Basilius, potomně Bulharobijcem přezděný, skončiv válku východní, uzavřel vyvrácení nové této říše bulharské, čehož po třidcetileté, s neslýchanými ukrutnostmi provozené [127]) válce [981—1019] i dovedl. [128]) Gabriel, jinak po domácku Radomír, Samuelův syn, po krátkém panování [1014—1015] padl zradou, jsa od synovce svého Jana Vladislava zavražděn, ne bez podezření řeckého uplatku. Podobněž i srbský kníže Vladimír, švakr Gabrielův, úlisně do Prespy vyvábený, padl obětí tohoto nešlechetníka [1016]. Takováto potvora nemohla býti podporou zviklané říše bulharské. Jan Vladislav zabit při dobývání Drače (Dyrrhachium); podlé národního podání zcepeněl ze vzteku [1018]. Císař Basilius, Bulharobijce vstoupiv do Ochridy, vyhlásil Bulhary za svou majetnost, zřídil císařské náměstky, vládaře a správce po krajích, a však těmto spolu národních obyčejův, zvykův a řádu šetřiti poručil. [129]) Nebylo však panství to Řekův v Bulharech nikdy úplné, dokonalé a stálé: udatní vévodové bulharští vystupovali jeden po druhém na bojišti (Doljan 1025—1041, Petr Bodin 1073—1075 a j.), usilujíce národu svému vydobyti dřevního svobodství, což naposledy hrdinským bojovníkům, bratrům Asanovi a Petrovi, l. 1186 ve skutek uvesti se poštěstilo. Jimi vzkříšené carství [130]) bulharské upevnilo se mezi Haemem a Dunajem; za stolici zvoleno pevné město Trnovo. — Z tohoto kratičkého nastínění dějin

---

[127]) Léta 1014 poslal caru Samuelovi 15,000 oslepených v zajetí Bulharův zpátky, přidada každému houfci jednookého průvodčího. Samuel žalostí nad tímto bezpříkladným zločinem skonal

[128]) *Stritter* II. 621—634. *Engel* 366—371.

[129]) *Stritter* 634—647 *Engel* 372—376

[130]) Z původních listin cyrillských, z rukopisův bulharských, z dopisův papežských atd, jisto jest, že Asan i nástupci jeho, následujíce příkladu Simeonova a Petrova, užívali titule car' t. cesar, císař, βασιλεὺς. Kalijan, přivinuv se, po opanování Konstantinopole od Latínův, ku papeži, obdržel od tohoto novou carskou korunu l. 1203. *Pejacsevich* Hist. Serb. p 69—71. *Engel* 398—402.

bulharských Slovanův od času jejich podmanění skrze přistěhovalce čudskouralské až do převahy Řekův v Moesii a Macedonii dosti patrno jest, jakž nestálí a nepřízniví byli osudové, kteříž je potkávali. Říše bulharská nikdy, ani v čas největší své rozsáhlosti, moci a slávy, neměla dosti pevných základův, kteříž by politické její trvání na dlouho byli pojistiti mohli. U prostřed mezi odpornými sobě světskými i duchovními mocnostmi, císařstvím carhradským i německým, Konstantinopolem i Římem, položená a pletichami obou na různo dělená, ustavičnými nápady cizích národův, nejdříve Řekův a Frankův, potom Řekův, Maďarův, Pečencův a Plavcův týraná, doma pak směsicí odporných sobě národův, vlastních Bulharův, Slovanův, Vlachův, Arnautův, Řekův, Armenův a j., matená a rozrývaná, musila naposledy, zvláště po rozmnožení se rozpustilosti, nemravnosti a podlosti řecké v lůně jejím v síle své zemdleti, a mocnějším nepřátelům za kořisť se dostati. V první sice době [678—1019] národnost slovanská přesahala všecky ostatní svou vnitřní mocí a živostí, čehož důkazem jest poslovanění se jugorských Bulharův a zkvětnutí církevnoslovanské literatury w Moesii, Macedonii i Thracii; a však na dlouze ani jí nebylo odolati vplyvu valaštiny, řečtiny a albanštiny. Tímto vplyvem poznenáhla, zvláště po úpadku říše [1019], obecná mluva lidu slovanského v těch krajinách tak porušena a v podstatě své změněna jest, že teď i učeným znatelům jazyka našeho téměř nepodobné vidí se, aby nářečí bulharské mohlo býti výstřelkem nářečí od Cyrilla a Methoda pěstovaného, jímž ono předce v pravé pravdě jest. Ostatně meze a účel přítomného díla nepovolují, abychom na místě tomto o vnitřních způsobích, obyčejích, řádu, vzdělanosti, obchodu atd. dřevních Bulharův slovo šířili, o nichž nám pramenové cizozemští, při nedostatku domácích, mimo to jen málo zpráv dochovali. [131]) Co z toho ke slovančině přísluší, v druhém oddílu místo své najde.

---

[131]) Srov. *Stritter* II. 573. 604—608. *Engel* 334—337.

8. Slované v Thracii, Macedonii, v Thessalii a ostatním Řecku

Až posavad vypravovali jsme v hořejších číslech (3—7) o Slovanech v říši bulharské přebývajících, kteráž z počátku na krajinu mezi Haemem i Dunajem, na jižní Valachii a na podkrají srbské Moravy obmezená, později ovšem s jedné strany na severu přes Sedmihradsko a východní Uhry až k Tatrám, s jiné pak přes hořejší Thracii, Macedonii, Albanii až pod Selun porozšířena byla. Nyní nám ještě zbývá, abychom o Slovanech ve Thracii, Macedonii, Thessalii a ostatním Řecku osedlých, na díle neodvislých, na díle Řekům, potomně i Bulharům poddaných, příčinau dovršení tohoto předmětu obzvláštně jednali. Příběhové těchto Slovanův větším dílem neproniklou tmou zahaleni jsou. Připomínajíť sice letopisci byzantští onde i onde některé události, k těmto větvím se vztahující; ale tak po řídku, zlomkově a nesvětle, že jich v souvisný celek spojiti a ohledem stavu a položení národův těch jistoty dojíti nelze. Viděli jsme svrchu, že času a způsobu, kdy a jak Slované tito přes horní Thracii, Macedonii, až do Epiru, Thessalie, Řecka, anobrž i do samého Peloponesu se rozšířili, určiti možné není: jediné o Srbech v západní Macedonii v městě Srbici a okolí jeho osedlých se připomíná, že v čas přibytí bratří jejich do Illyrikum [636] tam se dostali. [132]) Historie 7—10ho stol. nalezá již výš dotčené krajiny Slovany zalidněné, a sice až do 10—11 stol. s převahou nad domácími Řeky a Valachy (Rumuny, smíšenci z dřevních Thrakův a Římanův pošlými) Čelnější dějepisci našeho věku za jisto přijímají, že od polovice až do konce 6ho stol. Slované po různu v rozličných okolích někdejšího Řecka se zosazovati počali. [133]) První nicméně výslovná zmínka o Slovanech po vlastně tak nazvaném Řecku plenících čte se u Menandra teprvé l. 581. [134]) Kdo ví, zdaliž onino Avarové, kteříž l. 589 v severním Peloponesu se osa-

[132]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 32. *Stritter* II. 151. (srov §. 31. č. 1.)
[133]) *Zinkeisen* Gesch. Griechenl 1832. I. 706. *Heilmaier* Ueb. romaische Spr. 1834. str 4.
[134]) *Stritter* II. 47. *Schlözer* N. G. 360. *Zinkeisen* 688 (srov č. 1.).

dili, a za dvě stě osmnácte let v něm bytovali, nebyli buďto docela, buďto aspoň odpolu Slované, zvláště an tito, co spolubojovníci oněch, od letopisců̊v tak zhusta jménem Avarů̊v zahrnováni bývají? [135]) Tažení císaře Konstansa II. do Slovan (κατὰ Σκλαβινίας) l. 657 proti kterým vlastně Slovanů̊m směřovalo, nelze určiti: před přibytím zajisté Bulharů̊v, anobrž na díle i později, Moesia též sloula u Byzantincův Slovanskem (Sclavinia). [136]) Jistější a hojnější zprávy o Slovanech v Macedonii i Thessalii v 7mém stol. přebývajících a odtud na hlavní město těch zemí, Selun, často brannou rukou doléhajících, podávají nám životopisci sv. Demetria. Za císaře Konstantina IV. Pogonata [ok. 669—675] lid slovanský v počtu nesčíslném, sebraný z Dragovičův, Sakulatův, Velegostičův, Vojničův, Brezičův a jiných nejmenovaných větví, zbíhavše a poplenivše Thessalii, ostrovy, Achajsko, Epir, Illyrii, částku Asie, oblehli naposledy Selun po suchu i po moři, chtějíce po dobytí jeho v něm se osaditi; než nalezajíce silný odpor, a ztrativše mnohé udatné muže, mezi nimiž i vůdce Chotuna (Χατζών), musili od předsevzetí svého upustiti. Tito Slované tehdáž již v Macedonii pevná sídla měli. [137]) Po dvou létech [ok. 678] vyzvavše prý Slované avarského chana (?) a Bulhary proti Selunčanům, znova za třidceti dnů město sevřeli, nic jiného nepořídivše, leč že některých darův na obležených vymohli. [138]) Nedlouho potom Prebud, kníže Runchinův, od vládaře Selunského u císaře křivě osočen jsa, z rozkazu tohoto jat a později v Carhradě zrádně usmrcen jest, z čehož nové mezi Slovany a Řeky povstaly nevole a potržky. Runchini, spolčivše se se Strumany, Sakulaty a Dragoviči, v přeběhu několika let třikráte se pokusili o Selun, a poplenivše příležicí krajinu přes moře až do Propontu zajížděli, nesmírné shánějíce kořisti [678—687], tak že cís. Justinian II Rhinotmetus ke smíření a pokoření jich sám s velikým vojskem

---

[135]) *Zinkeisen* Gesch. Griechenl. str. 702.
[136]) *Stritter* II 73. 74. *Schlözer* N. G 377. 378.
[137]) Vita S. Demetrii c. 158—160. *Tafel* p. 52—53.
[138]) Vita S. Demetrii c. 169—181. *Tafel* p. 55-59.

vypraviti se musil [687]. [139]) O výpravě této svědčí i Theophanes, dokládaje, že dotčený císař, vytáhna l. 687 do Slovan i Bulhar, po přemožení těchto posledních udeřil na Slovany v okolí Selunském a zjímav veliké jich množství, jiné lahodícími sliby k sobě přivábiv, do asiatské krajinky jmenované Opsicium je přemístil. [140]) Týž císař jiné Slovany rozsadil v horní Macedonii, v podkrají řeky Strumice (Strymon), v oubočí hor Macedonii od Moesie a Thracie dělících. [141]) Není pochyby, že tito Slované, Řekům na oko poddaní, ve skutku od nich byli neodvislí, a proto začasté panovníkům bulharským, co společníci a pomocníci na výpravách vojenských, za plat se pronajímali. [142]) Mezi 746—799, za panování Konstantina Kopronyma a jeho nástupcův, Slované v Peloponesu a ostatním Řecku tak se rozšířili, že pozdější spisovatelé na poslovanění celého Řecka naříkají. [143]) Léta 758 cís. Konstantin Kopronymus, podlé slov Theophana, poplenil Slovansko v Macedonii (Sclavinias in Macedonia positas), [144]) a jiné krajiny úplně vládě své podrobil; že však ani toto podmanění nemělo stálosti, brzo se ukázalo. [145]) Neboť již l. 768 týž Konstantin přinucena se býti viděl vypraviti své posly ku knížatům slovanským, příčinou vykoupení křesťanův řeckých, od těchto na ostrovech Imbru, Tenedu a Samothracii

---

139) Vita S. Demetrii c. 185—193. *Tafel* p. 59—65. V těchto vojnách slynuli Rhunchini a Strumané mořeplavectvím. Ostatně již tehdáž po staroi novoslovansku nejen spolčené větve často mezi sebou se svářily a rvaly, nýbrž ještě nad to Velegostiči v Thessalii podtají nadržovali Řekům proti svým bratřím. Smutné předukázání budoucích losův Slovanstva v té říši na takových základech.

140) *Stritter* II. 75. *Schlözer* N. G. 378—379.

141) *Stritter* l. c. *Schlözer* l. c Const. Porphyrogenneta jmenuje je Skythy, ale z jiného místa (*Stritter* II. 96.) a z výrazu skracovatele Strabonova Scythae Sclavi přepatrno, že tím Slované se rozumějí. Sic jinak Skythae u Byzantincův jsou Bulharové.

142) *Stritter* II. 78. §. 57. et al.

143) *Const. Porph.* Them. p 25. Universa regio (Peloponnesus) slavica ac barbara effecta (*ἐσθλαβώθη*). Grammatik Euphemius jmenoval Nicettu, rodilého Peloponesčana, chlubícího se vznešeností rodu svého „starou slovanskou tváří“ [ok. 900] *Stritter* II. 79.

144) V Řeckém *τὰς κατὰ Μακεδονίαν Σκλαβινίας*, což mylně překládají: Sclaviniae provincias ad Macedoniam sitas, neboť zde *κατὰ* tolik platí co *ἐν*. *Tafel* Histor. Thess. p. 71.

145) *Stritter* II. 79. *Schlözer* N. G. 380.

zajatých. [146]) Soudě podlé položení dotčených ostrovů a jiných okolností, o nichž hned níže, mám za to, že vlast těchto neodvislých knížat slovanských nikdež jinde, leč v Macedonii, Thessalii, Helladě č. Livadii a Peloponesu hledána býti nemůže. Léta 783 vyslala Irene, matka cís. Konstantina V., vévodu Stauracia s velikým vojskem ku pokoření Slovanův, kterýž, vzav na Slovanech v okolí Selunu a v Řecku slib poplatnosti a prodrav se až do Peloponesu, s loupeží a zajatými u vítězném průvodu do Carhradu se navrátil. [147]) Po šestnácti létech [799] ve krajince Belzetii, ležící, jak se domnívám, v Macedonii, připomíná se slovanské kníže Akamir, pokusivší se, ač darmo, synům zavražděného císaře Konstantina, v Athenách u vyhnanství žijícím, ke svobodě a trůnu dopomoci. [148]) Od Belzetie této není rozdílná Berzetia, do níž Bulharové l. 774, příčinou jímání a převedení lidu slovanského do Bulhar se vypravili. [149]) Za panování Nicephora I. [mezi 802—811] dobývali Slované peloponeští města Patrae; byvše však přemoženi, musili se bezděky ku poplatnosti znáti. [150]) Týmž časem snad i jiné od Slovanův obydlené krajiny pod ruku císaře se dostaly: neboť na l. 809—810 čte, se, že on, chtěje vojáky své ztrestati, jmění jejich rozprodati a jim samým do Slovan odebrati se povelel; což prý vůbec jako nějaké vyhnanství čili zajetí považováno. [151]) Potom historičtí pramenové o těchto macedonských Slovanech přesychají, aniž možné jest s jistotou určiti, kdy a jak se pod vládu panovníkův bulharských dostali. Možné ovšem, že to již za Kruma se stalo tehdáž, když po odtrhnutí od Byzantu, Thracii i Macedonii hrozně poplenil a lid do Zadunají zavedl [813]; podobnější však jest, že to teprvé za Borisa [843 — 885] nastoupilo, jehož vládě celá horní Macedonie i větší částka Albanie byla

---

[146]) *Stritter* II. 82. *Schlözer* N. G. 381. Vyměnil je 2500 hedbávnými oděvy.

[147]) *Stritter* II. 83. *Schlözer* N. G. 381.

[148]) *Stritter* II. 83. *Schlözer* N. G. 381.

[149]) *Stritter* II. 529. *Engel* 322.

[150]) *Stritter* II. 84—86. *Schlözer* N G. 381.

[151]) *Stritter* II 86—87. *Schlözer* N. G. 382.

poddána. [152]) Na počátku 9ho stol., za panování Theophila a syna jeho Michala [829—842], pokusili se Slované peloponeští o vydobytí dřevní své svobody, což se jim z počátku i poštěstilo. Později byvše od císařova vůdce Theoktista přemoženi, jiní v úplnou poddanost, Jezerci (Ezeritae) a Milenci (Milengi) v poplatnost Řekův padli. [153]) Pod vládou řeckou zůstávala i dolní Macedonie s rumunskými a slovanskými obyvately svými. Za císaře Michala [842—867] připomínají se sice Slované z kraje Subdelitie, kteříž, byvše uviněni ze zpoury a neposlušenství, od císaře ve slavném posezení na milost přijati byli. [154]) Mám za to, že to byli Sakulati, zvláště poněvadž se dokládá, že hned po nich i jiní Slované z Macedonie před císaře předstoupili. Tito Sakulati vystupují něco později [př. 886] pod jménem Sagudatův (Sagudati) spolu se sousedy svými Dragoviči (Druguvitae) co obyvatelé okolí Selunského a poplatníci města tohoto, kdežto je oba i jiní pozdější pramenové znají. V jejich sousedství, v podkrají řeky Strumy, sídlili jiní Slované pod správou císařského vládaře (στρατηγός). Jedni i druzí, jsouce převýborní střelci, pomáhali brániti města Selunu proti Saracenům [904], ovšem bezděčně a tudy s nižádným prospěchem. [155]) Za společného panovnictví Konstantina Porphyrogennety a Romana Lekapena [919—945] povstali Milenci a Jezerci v Peloponesu, odepřevše poplatkův a poddanosti. Po tuhém boji, nemohouce vůdci řeckému odolati, ztíženi byli načitě přivětšenou daní, kterouž však jim brzo potom cís. Roman Lekapen až ku předešlé míře snížil. K takovéto povolnosti donutilo císaře vkročení jiných, asiatských Slovanův brannou rukou do Peloponesu, mimo to domácími půtkami císařských vládařův zabou-

---

[152]) Léta 811 a 813 připomínají se Sclavinorum principes a copiae ex Sclaviniis cunctis co společníci Krumovi na výpravách proti Řekům. *Stritt.* II. 87. 540.): než odkud tito byli, neví se. Že Boris v Macedonii a Albanii panoval, doloženo výš č. 5. pozn. 103.

[153]) *Stritter* II. 93—94 *Schlözer* N. G. 383.

[154]) *Stritter* II. 102. *Schlözer* N. G. 384.

[155]) *Stritter* II. 94—98. *Schlözer* N. G. 384—385. Připomínají se od Jana Kameniaty při té příležitosti četari (*Τζετάριοι*, praedones ex variis

řeného. [156]) Konstantin Porphyrogenneta, mluvě o tom, nazývá s rozdílem Slovany peloponeské Sclavi (Σκλάβοι), onyno pak nájezdce Sclavisiani (Σκλαβησιανοὶ), t. obyvatele asiatské krajiny (thema) Opsicium, pošlé z macedonské Sklavinie (Σκλαβινία, Σκλαβινίαι), jakož jinde vystěhovalci thračtí slovou Thracesii (Θρακήσιοι). Tyto Slovany míní nepochybně i nejmenovaný letopisec Carhradský, když, mluvě o výpravě cís. Romana mladšího na ostrov Kretu [960], dokládá, že vojsko jeho sebráno bylo z Thracie, Macedonie a Slovanův (Σκλαβησιανῶν), při čemž to jediné nazmat jest, že vedlé Slovan připomíná i Macedonii, ačkoli něco níže o témž vojsku mluvě ze jména jen Armeny, Rusy, Slovany a Thraky, s pominutím Macedonův, vyčítá. [157]) Z tohoto kratičkého přehledu nejstarších svědectví o Slovanech v Macedonii a v krajinách na východ i jih přiležících dosti patrné jest, jak rozsáhlá byla sídla a jak mohutné vládnutí jejich v běhu 6—10ho stol. v dotčených zemích. Neniť tedy převýšeně mluveno, jestliže skracovatel Strabonova zeměpisu [ok. 1000] naříká, že celý Epir, Řecko (Hellas), Peloponesus a Macedonie Skytho-Slovanům v držení se dostaly; [158]) zvláště an to souhlasným svědectvím Konstantina Porphyrogennety a nade všecko historií následujících dvou století se stvrzuje, kteráž větší počet obyvatelstva v dotčených zemích, soudě podlé jmen osob, měst, řek, hor a jiných návěští, slovanským býti vykazuje. Jestliže tedy někteří přepiatí velebitelé nového

---

locis coacti); srov. čjetnik v list. bana Kulina 1189, četa (turma, cohors) atd. *Du Cange* Glossar, s. h. v.

[156]) *Stritter* II. 97—99. *Schlözer* N. G. 386.

[157]) *Stritter* II. 105. *Schlözer* N. G. 388. Místněji o Slovanech opsicianských níž §. 30. č. 6.

[158]) *Strabonis Epitomator* ed. *Almelov.* l. VII p. 1252. *Καὶ νῦν δὲ* (ok. 1000) *πᾶσαν Ἤπειρον καὶ Ἑλλάδα σχεδὸν καὶ Πελοπόννησον καὶ Μακεδονίαν Σκὰθαι Σκλὺβοι νέμονται.* Jinde sice jménem Scythae Bulhaři se míní; zde však slůvka toho potahmo na Slovany užito. Srov. s tím *Const. Porph.* Them. II. 6. *ἐσθλαβώθη πᾶσα ἡ χώρα* (t. Peloponesus v 8mém stol) *καὶ γέγονε βάρβαρος.* — Ostatně po tomto poslovanění Řecka za našich časův v rozličných spisech, ne bez tuhých sporův, jednáno, np. *M. Leake* Researches in Greece. Lond 1814. 4°. *P. Fallmerayer* Gesch. d. Halbinsel Morea. Stuttg. 1830. *Téh.* Entsteh. d. heut. Griechen. Stuttg. 1835. 8°. *W. Zinkeisen* Gesch. Griechenl. Leipz. 1832. 8°. *J. M. Heilmaier* Ueb. d. Entsteh. d. romaischen Spr. Aschaffenb. 1834. 4°. a j.

Řecka za našich dnův někdejší rozšířenost Slovanstva v Thessalii, Helladě a Poloponesu z té příčiny zapírají, poněvadž tam teď Slovanův není, a v řečtině prý slabounké sledy slovanštiny znamenati, pochází to jednak ze strannosti, jednak z neumění: ježtoby týmiž důvody i někdejší přebývání Slovanův v severní Germanii v 6—12tém stol. v pochybnost bráti se mohlo. Titoť nejjižnější Slované, nepochybně starým způsobem na mnohé drobné obce a župy rozdělení, nemohše při vší své udatnosti ochrániti na dlouze samostatnosti své proti mocnějším sousedům, Bulharům a Řekům, jimž pomalu v poddanost se dostali, nemohli ani národnosti své zachovati čisté ode vplyvu řecké, valaské a arnautské cizoty. A však nicméně i později ještě, v celém středním věku, anobrž i po tom tureckém zpuštění do dneška, lid slovanský v hořejší Thracii, Macedonii, dílem i v Albanii a Thessalii, svého přirozeného jazyka docela se nespustil. To však jest věc politování hodna, že o vnitřní správě a domácím životu, o sídlech, o rozdělení kraje, o obrácení na víru křesťanskou a jiných okolnostech těchto jižních Slovanův nižádné jisté a dostatečné zprávy časův našich nedošly. Není pochyby, že Řekové, jakož všemožně Slovany tyto vládě své podrobiti usilovali, tak též i o získání jich sobě skrze víru křesťanskou pečlivi byli (srov. č. 6.), ačkoli jedno i druhé teprvé v 9tém stol. úplněji jim se podařilo. Panování Řekův nad Slovany v různých krajích dlouho nemělo stálosti: čas po čase připomínají se u nich neodvislá knížata, jindy pak se o nich praví, že v úplné poddanství uvedeni byli, jindy zase, že stojíce pod svými knížaty a uznávajíce císaře za vrchního zeměpána, jen k mírnému ročnímu platu se znali. Mnozí Slované, přidrževše se Řekův, zastávali vysoké úřady a hodnosti světské i duchovní: ať nic nedím o náčelnících Dobrogostovi, Vsegrdovi [554], Tatimirovi [592], o patriciovi Onogostovi [675] a j., připomínají se ze jména Nicetas, patriarcha Carhradský [766—780], [159]) Damian komorník císaře Michala [842—867], [160])

[159]) *Stritter* II. 80—82. *Schlözer* N. G 380.
[160]) *Stritter* II. 101. *Schlözer* N. G. 383—384.

Nicetas Peloponeský, test Christofora syna Romanova [ok. 900], [161]) Gabrielopulus a Vasilitzes, miláčkové císařského poručníka a správce Alexandra [911], [162]) Borilas a Germanus, dověrníci cís. Nicephora Botoniaty [1078] [163]) a j. Že cís. Basilius přijmím Macedonín [867—886] ze slovanských rodičův pošel, jak ze zápasnického jeho výrazu (κατὰ πόδρεζαν, t. podreza, succisio), tak též ze svědectví arabského dějepisce Hamzy, jisto jest. [164])

§. 30. Popis větví a sídel jejich.

1. Obecné jméno země bulharsko-slovanské.

Rozsáhlé ty země, v nichž my, řídíce se při tom povahou nářečí někdejších jejich slovanských obyvatelův, Slovany bulharské místíme, ležící s obojí strany dolejšího Dunaje, nebyvše v době okresu tohoto lidem jednoho kmene zaujaty, ani stále v pevný, souvislý stát spojeny, neměly‍ť těmi příčinami ani jednoho obecného a trvalého jména. Spisovatelé řečtí vyznačují je, dle libosti a nápadu, ondy starými jmény Dacie, Moesie, Thracie, Dardanie, Macedonie, Thessalie, Epiru, Hellady a Peloponesu, ondy zase novými, Bulhar, Slovan (Sclavinia s. Sclaviniae), Morav, Berzetie č. Belzetie, Žáhoří atd. Z těchto posledních jmen, neboť starší do oboru našich skoumání nenáležejí, nejdůležitější nám jest jméno země *Slovany*. Užíváť pak se ho ve dvojím smyslu: jednou o krajině od Slovanův bulharským panovníkům poddaných zaujaté, t. o dřevní hořejší i dolejší Moesii, pojma v to i Dardanii; podruhé pak o jiné, menší, jakž se domýšlím, v Macedonii a končinách Albanie, i Thessalie ležící. Sebeřmež sem náležitá svědectví do hromady. Císař Justinian Rhinotmet, l. 686—687 vypravuje se proti Bulharům i do Slovan (τούς τε Βουλγάρους καὶ τὰς Σκλαβινίας *Theoph.*, tam

---

[161]) *Stritter* II. 79. *Schlözer* N. G. 380.
[162]) *Stritter* II. 102—104 *Schlözer* N. G. 385. 386.
[163]) *Stritter* II. 106—107. *Schlözer* N. H. 389.
[164]) *Const. Porph.* De Cerim. aul. Byz. ed *Reiske* p. 142. in not. *Thunmann* Unter. üb. östl. Völker str. 334. *Kopitar* Glag. LXXI.

Vulgares quam Sclavinias *Anast.*, a doleji κατὰ Σκλαβινίας καὶ Βουλγαρίας *Th.*, in Sclavinias et Vulgarias *An.*), vstoupil do Thracie a zahnav Bulhary proti němu vyšlé, později prý až k Selunu zajížděl, Slovany zajímaje a do Asie zaváděje. [1]) Zdá se, že země Slavinia, zde pro rozdíl od Bulharie jmenovitě vytčená, jest severní částka Macedonie, v níž císař Slovany zajímal. Léta 758 císař Konstantin Kopronymus učiniv vpád do Slovan v Macedonii ležících (τὰς κατὰ Μακεδονίαν Σκλαβινίας *Theoph.*, Sclavinias penes Macedoniam positas *Anast.*, lépe: Sclavinias in Macedonia, aneb Sclavinias Macedonicas) a množství lidu v nich zjímav, jinam je zavedli ostatní pak obyvatelstvo cele sobě podrobil. [2]) I zdeť se míní tatáž krajina, od Bulharův i Řekův rovně neodvislá, a položení její v Macedonii již výslovně vykázáno. Léta 809—810 cís. Nicephorus, propustiv vojsko, poručil mu rozhostiti se po Slovanech (ἐπὶ τὴν Σκλαβινίαν *Theoph.*, ἐπὶ τὰς Σκλαβινίας *Cedr.*), [3]) kterýžto kraj následovně tehdáž pod vládou řeckou se nalezal. Léta 813 Krumus k vojsku svému připojil pomocné pluky z Avarův a ze všech Slovan (πᾶσας τὰς Σκλαβινίας Auct. inc. ap. Theoph.), jakž rozumím ze mzdy v neodvislé zemi slovanské k tomu najaté. [4]) Zdá se, že obyvatelé asiatské krajiny Opsicium, jmenovaní u Konstantina Porphyrogennety Sklavisiani (Σκλαβησιανοὶ), [5]) pocházeli z této země, rovněž jako asiatští Thracesii z evropejské Thracie, potomkové jsouce oněch Slovanův, jež cís. Justinian l. 687 ze Slovan a Macedonie do Asie zavozovati počal. [6]) Tito Slované (Sthlavisiani) připomínají se i l. 960, co pomocníci Řekův proti Kretě. [7]) Jisto tedy jest, že již v prvních stoletích po osazení se Slovanův za Dunajem zvláštní od nich zaujatá krajina, a sice nejpodobněji severní polovice Macedonie, [8]) sloula vlastním jménem Slovany (Σκλαβινία, Σκλαβινίαι), třebas nám

---

[1]) *Stritter* II. 75. 510.
[2]) *Stritter* II. 79.
[3]) *Stritter* II. 86—87.
[4]) *Stritter* II. 87—88.
[5]) *Stritter* II. 99. 104—105. *Schlözer* N. G. 386. pozn. 49.
[6]) *Stritter* II. 75.
[7]) *Stritter* II. 105.
[8]) Domnění své zvláště na tom zakládám, že krajina ta tak snadně

obvodu jejího pro nedostatek jasných svědectví zevrubněji vyměřiti nelze. A však i to neméně průvodné jest, že dřevní, od Slovanův obydlená a potom l. 678 od uralsko-čudských Bulharův opanovaná Moesie, i po tomto zaujetí Slovany slouti nepřestala. Jméno Bulhary (Bulgaria) sice i zde, jako na severu od přibytí Varjahorusův Rusy, již od 8ho stol. jest obyčejnější; ale vedlé něho i starý název Slovanska tytýž se vyskýtá. V rukopisném slovníku Cyrilla Alexandrinského čte se: „Sklavinia to jest Bulgaria“. [9]) Abulfaradž nazývá Symeona [888—927] knížetem Bulharův a Slovanův. [10]) Původce životopisu sv. Klementa, maje před očima přenešení cizího jména Bulharův na Slovany, několikrát užívá výrazův „národ Slovanův čili Bulharův“ (τὸ τῶν Σϑλοβενῶν εἴτουν Βουλγαρῶν γένος), „jazyk bulharský“ (Βουλγαρου γλῶσσης), a zase „litery slovanské“ (τὰ σϑλοβένικα γράμματα), narážeje tím patrně na starobylost a přednost jména Slovanů v Moesii, potomně od jména Bulharův zatemněného. [11]) V těchto tedy krajinách jmenovaných Slovany čili Slovansko, sídlil slovutný a někdy mohutný onen národ Slovanův, jehož jméno v dějinách celého kmene udatnými činy na dolejším Dunaji nejdříve se proslavilo, a v jehož jazyku Konstantin a Methodius, vyučivše se jemu zmládi v samém městě Selunu, [12]) svaté písmo a knihy služeb božích přeložili, otevřevše tím bránu ke vzdělání ducha větší polovici národův slovanských. Po těchto Slovanech nazval Konstantin písmo své písmem slovanským, a jazyk, jehož ke spisování použil, jazykem slovanským. O původu těchto vlastně tak jmenovaných Slovanův ze Slovan hořejšího Ruska níže domnění své předneseme. Vedlé tohoto prastarého, domácího a slavného jména málo nás zde zaní-

---

byla i Řekům i Bulharům přístupná. Musila se tedy nalezati zrovna u vrat Thracie i Bulharie. Jména Macedonie (thema Macedoniae) v 9—10tém stol. užíváno v užším smyslu o jihozápadní polovici dřevní Macedonie.

[9]) *Σκλαβινία ἡ Βουλγαρία.* *Du Cange* Gloss. Med. graec. II. 1392 s. v. *Σκλαβινία.*

[10]) Histor. Dynast. p. 181. Chron Syriac. p. 178. sq. *Kalajdovič* Jo. Exarch. str. 215.

[11]) Vita S. Clementis ed. *Pampereus* p. 103.

[12]) V Seluně bylo v 9tém stol. hlavní trhoviště Slovanův macedonských i bulharských (*Stritter* II 95. 577): v samém podkrají města toho přebývali slovanští Sakulati a Dragoviči (srov. č. 4.).

mati mohou jiné názvy, jež Řekové Slovanům zadunajským lépali, jako Skythae, Mysi, Getae atd., jichžto původ a platnost mimo to buďto již nahoře od nás vysvětlena, buďto sama v sobě zřejmá jest. Zřetel náš raději budiž obrácen k rozboru zpráv o jednotlivých národech slovanských, druhdy v obvodu obšírného panství bulharského i řeckého bytovavších. Budeme pak o nich jednati tím pořádkem, že počnouce od větví nejsevernějších čili předdunajských, přes prostřední, t. bulharské a macedonské, až k nejjižnějším, t. peloponeským, sestoupíme. Nedostatku podrobných zpráv o národech přičiníme se vynahraditi podáním hojnějšího popisu jmen polohopisných, [13]) hledíce touto propravou posloužiti budoucím skoumatelům v záhadce tak předůležité, jakouž tito jižní Slované pro celé naše Slovanstvo jsou.

2. O Slovanech bulharských v Dacii.

Z podaného nahoře obsahu dějin patrno jest, že Slované, přešedší do Moesie, Thracie a Macedonie, na konci 5ho a v první polovici 6ho stol. ve staré Dacii, t. v nynější Valachii, v Multanech a Sedmihradsku přebývali. Po jejich přejití do krajin dotčených pozůstalé obyvatelstvo slovanské ve Předdunají, jednak tím vystěhováním ztenčené, jednak ustavičnými náplyvy uralsko-čudské zběři, Bulharův, Uhrův, Pečencův, Kumanův a j., rozprášené, pomísilo se s domácími, v hornatinách ukrytými Daky č. Rumuny. Že tito Slované předdunajští, jejichž ostatkové v Multanech a ve Valachii teprvé v 13tém stol. se ztratili, pokrevní byli Slovanův zadunajských čili v Moesii a Macedonii osedlých, po nestranném uvážení důvodův nemůže v pochybnost bráno býti. Přede vším jisto jest, že tito poslední odtud, nikoli z Pannonie a z Tater, do Byzantska přešli. Předeslané vypravování dějin

[13]) Při uvozování těchto jmen za základ béřeme ráz slovanský: pročež ze starých jediné ta zde připomínáme, kteráž změněnou svou formou již na obyvatelstvo slovanské ukazují, np. Sredec (Sardika, Serdika), Strumica (Strymon), Nišava (Naissus) atd. Přemnohá jména měst od Slovanův obydlených uvozují se od dějepisců byzantských ve staré, thrackořecké formě, jichž tu proto docela pominuto, np. Serrae (bul. Sjer), Goloë (bul. Golovica), Skupi (bul. Skopje, srb. Skoplje) atd.

(č. 1. 2.) toho nazbyt dosvědčuje. Potom dřevní spisovatelé oboje vyznačují jedním a týmže jménem, nazývajíce je Slovany ve zvláštním slova toho smyslu. Dále slova nalezající se ve valaštině, jež, jak vědomo slovančinou hojně napuštěna jest, pronášejí na sobě patrné známky jazyka Slovanův zadunajských. Všecko, cožkoli jest vlastností nářečí bulharského, i v těchto slovech se pozoruje: nosové zvuky ѫ i ѧ (*ą* i *ę*), pazvukové *št* a *žd* místo srb. *ć*, *đ*, rus. *č*, *ž*, čes. *c*, *z*, záměna hlásky *ja*, *a* v *je*, *e*, a naopak *je* v *ja*, *a*, hlásky pak *o* v *u*, přesuvka souhlásky *l*, *r*, s jinou sloučné před hláskami *a*, *e*, proměna souhlásky *l* v *j*, anebo vysouvání jí, záměna *g* do *v*, opačné užívání středních a tenkých souhlásek (mediae et tenues), jednotlivá slova v jiných nářečích neběžná atd. Zdeť jen někteří příkladové stůjte. Nosové zvuky v polohopisných jmenech Dumbovica ř., Dumbov ř., Lunkavec ř., Dumbrovnik, Dumbrova, Lunka, Porumbeni, Strunga, Mundrešti atd., v obecných zimbru, (zubr, urus), porunke (poručení), poruncesku (poroučím), dumbravè (doubrava, sylva, quercetum), gènskè (husa), gèngavu (huhnivý), grindè (hřada), kolindè (koleda), oglindè (zrcadlo, slk. hledidlo, srb. ogledalo), munke (muka), muncesku (mučiti), mundčitorju (mučitel), opinkè (krpec, bačkor, od koř. opnu?), osèndè (odsouzení), pèndarju (pudič, custos vineae, bul. padar), prundu (arena, sabulum, cyr. прѫдъ), rèndu (řád), pe rèndu (po řádu, ordine), sfèntu (svatý) atd. Pazvukové *št* a *žd* v polohopisných jmenech Vladimirešt, Dragomirešt, Dragoješt, Popešt, Srbešt, Župunešt, Bogdanešti, Prodanešti, Mundrešti a přemnohá jiná na *ešt*, *ešti*, kteréžto rus. na *ič*, *iči*, čes. a pol. *ic*, *ici*, (nyní *ice*), srb. *ić*, *ići*, se rovnají, [14]) v obecných nèdežde (naděje), repštesku (reptati) atd. Záměna hlásky *ja*, *a* v *je*, *e*: brézda (brazda),

---

[14]) Rozeznati sluší okončení -*ište* np. Tirgovište, Tirgovišt, Pepelište, Pepelišt atd., od -*ešt*, -*esti*. V onom souhlásky *št* jsou prvotní, všem nářečím obecní zvukové: v tomto *št* jest pazvuk prvozvuku *ť*. Že valaské -*ešt*, -*ešti*, bul. -*išt*, -*šti*, rus. -*ič*, -*iči* atd. se rovná, znatelům jazyka a věci obšírně dovozovati netřeba. Jest to forma rodová (patronym.), odkudž jména vesnic po otcích čeledních zvaných Vladimirešt, Dragomirešt atd. Srov. Časop. Mus. česk. 1835. str. 391 sld.

čèsu (čas), hrèstu (chrást, spinetum), krèčunu (kračun, vánoce), žèle (žal), nèdežde (naděje), nèpaste (napast), nèprasnè (naprasno), nèsilniku (násilník), zèlogu (záloh) atd., a naopak hlásky *je*, *e* v *ja*, *a*: Njagomir (Njegomir), Njamcu (Němec), jazu (jez), jazeru (jezero), nevastè (nevěsta) atd. Proměna hlásky *o* v *u*: Muskalu (Moskvanín), brudine (brod), rudenie (rodina) atd. Přesuvka sloučené s jinou souhlásky *l*, *r*, před *a* i *e*: baltě (blato), bèrna (břevno), gardu (hrad, septum), gardinè (ohrada, margo) atd. Proměna souhlásky *l* v *j* anebo vysouvání jí: ibovnik (bul. ubovnik, srb. ljubovnik), jubesku (ljubiti), jubire (ljubov), jubit (ljubimyj), jute (ljut), jucesku (ljutiti), boerju (bojarin, stbul. boljarin) atd. Záměna *g* do *v*: movilè (mogila, mohyla), pèstravu (pestrąg, pstruh) atd. Opačné užívání středních a tenkých souhlásek: dihoru (tchor, srov. valas. varde s něm. varte, bul. Provad s rus. Provat, Provatovo) atd. Jednotlivá slova buď v jiných nářečích neběžná buď výrazné známky starobulharského nářečí mající: apè (aqua) cyr. vap, blidu (patina) cyr. bljudo, kipu (imago, idolum) cyr. kap, odkudž kapiště, kobè (omen) cyr. kob' (praestigia), kraku (crus) bul. kraka, gardinè bul. gardina (zahrada), lebede (cygnus) cyr. lebeď, prundu cyr. prąd (syrtis), teslè (ascia), mréže (rete), tizu (homonymus) cyr. tez, t'z, vertopu (locus paluster), mile (misericordia), miluesku (misereri) cyr. mil (misericors) atd. Z těchto a těm podobných ostatkův jasně vysvítá, že jazyk těchto Slovanův předdunajských, pomíchavších se s Valachy, nejen stejné byl povahy s jazykem Slovanův v zadunajské Moesii a Macedonii, nýbrž i ve prodlení času stejných s ním proměn zakušoval. Viděli jsme, že po přibytí uralských Bulharův do Moesie [678] přes dosti dlouhý čas, t. jakž já se domýšlím, až do zjevení se Uhrův a Pečencův, obě krajiny, Moesie a Valachie, k jedné říši přináležely. Na počátku 9ho stol. dostaly se nad to ještě i východní Uhry pod moc Bulharův. Totižto l. 807 Bulharové, obořivše se valně na Avary, již dříve od synův Karla Vel. přemožené a ztenčené, konečně je rozptýlili, a zaujavše celé okolí potisské, rozšířili tím hranice své říše až k městu Pešti a odtud vedlé pohoří podtatranského až ku pramenům

Tisy.[15]) Tuto severodunajskou částku říše bulharské jmenují Byzantinci Bulhary za Dunajem.[16]) Sem, do těchto žirných a však tehdáž polopustých vlastí zavozovali panovníci bulharští lid ve Thracii a Macedonii zajatý, zvláště pak slovanský, buď k zastírání jimi hranic severních, buď podobněji ke vzdělávání úrodných polí, jakž o tom zmínku na l. 774 a 813 čteme.[17]) Některá částka těchto zajatých později ovšem na svobodu propuštěna: větší však jich částka nepochybně zde s domácími obyvately, Slovany i Valachy, sídliti zůstala. Maďarové, vpadše do země nyní Uhry zvané, nalezli v ní Slovany Bulharům poddané, a vyhubivše je anebo zapudivše do hor, zaujali sídla jejich.[18]) Ze slovanských žup povstaly stolice uherské, z nichž mnohé stará svá jména slovanská ještě až podnes zachovaly, np. Zemplinská (t. Zemlinská), Čongradská, Solnocká, Bodrocká a j. Slováci a Rusíni podtatranští, nápodobně Moravanům, Korutanům, Chorvatům a Srbům, přetrvavše první úpornou bouři, ochránili národnost svou; než odtržení bratří jejich v Sedmihradsku a ve Valachii, nepochybně v malém počtu se zachovavše, přelili se pomalu ve Valachy. O Bodricech a jiných Slovanech v Uhřích bytovavších níženji (č. 3.) jednati budeme; zdeť dříve větve v Dacii zaniklé ohledejmež. Staří pramenové nám nižádných zpráv dále o těchto větvech neposkýtají; ani jen vlastních jmen jejich nikdež dopíditi se nelze, a jen z domyslu, přijímaje za

---

[15]) Solní doly v Marmaroši byly l. 892 v rukou Bulharův, jakž patrno z Annal. Fuld ad a. 892 ed. *Pertz.* Král totižto německý vypravil poselství ku knížeti bulharskému, chtěje ho odvrátiti od přátelství s Moravany, a přemluviti, aby těmto soli neprodávali.

[16]) „(Bulgaria) trans Danubium", „Bulgaria trans Istrum fluvium" *Georg. Mon.* et *Leo Gramm.* ap. *Stritter* II. 553. 558

[17]) Milites expedire ad Berzetiae (krajiny slovanské, viz č 4) incolas captivos abigendes eosque in Bulgariam transferendos. *Theophan* a. 774 ap. *Stritter* II. 529. Lid 813 po dvakráte zavedený byl větším dílem slovanský. *Stritter* II. 553. 558.

[18]) Anon. Belae Reg. Notar. [kv. ok. 1173—1196] aspoň v této příčině úplné víry zasluhuje, maje po své straně hodnověrného svědka cís. Konst. Porph. De Adm. Imp. c. 13. 38. 40. 41. Srov *Stritter* II. 419—420. Podrobnější vypsání tohoto opanování, vyměření sídel bulharských Slovanův i Valachův, jména jejich knížat atd., na něž ovšem tuze bezpečiti se nelze, viz v Anon. Belae Reg. Notar. De gest. Hungar. ed. *Endlicher.* Vindob. 1827. 8°.

pravé, což jest pravdě podobnější, vykazují zde místo slovanským národům Milošům čili Milcům, Milčanům a Severanům. V často dotčených zeměpisných zápiskách Mnichovských čtou se mezi jiným, po vyčítání západoslovanských národův, tato slova: Tito pak bydlejí vedlé končin oněch, totižto Osterabtrezi, u nichž jest měst více než sto, Miloxi, jenž mají měst šedesáte i sedm, Phesnuzi počítají měst sedmdesáte atd. [19]) Soudě podlé známého položení východních Bodricův a sousedův jejich Braničevcův u stoku Tisy i srbské Moravy s Dunajem, a podlé postupování spisovatele k výčtu Slovanův severních čili ruských, za to mám, že Miloxi nejpříhodněji ve Valachii hledati se mohou. Phesnuzi naproti, za nimi umístění, zdají mi se býti Pečenězi; podlé čehož sem nenáležejí. Miloxi, nemýlím-li se, jsou *Milkovci, Milci, Milčané*, obývavši druhdy v okresu biskupství Milkovského, na řece až podnes Milkov jmenované, ve třísle Multan, ležícím na pomezí Valachie i Sedmihradska čili v tak nazvaném kraji (ispravnictvè) Putenském. Milkovské biskupství připomíná se v dějinách té země teprvé později mezi 1370—1462. [20]) Něco podál odtud k severovýchodu, ve dnešní Bessarabii, mezi Teleneštem a Kalarašem, leží ves Milčeni, dosvědčující někdejšího bytování soujmenného národu v této zemi. Soujmenní příbuzníci jejich vyskýtají se v Peloponesu a v Polabí (níž č. 5. §. 44. č. 10.) Neméně k víře podobné býti mi se vidí, že v tak řečeném banátě Severinském, v jihozápadním koutě Ugrovlachie, přebýval někdy národ slovanský jmenovaný *Severané*, po němž onomu i jméno toto zůstalo. V historických pramenech 13ho a 14ho stol. o banátě tomto, čili krajině zvláštním vládařem (banem) řízené a druhdy panovníku bulharskému, potomně uherskému poddané, velmi časté zmínky se nacházejí. Král Bela IV., jsa od papeže Řehoře proti Bulharům k vojně vybídnut, ve psaní svém l. 1237 zemi Sever-

---

[19]) Isti sunt, qui juxta istorum fines resident. Osterabtrezi, in qua civitates plus quam C sunt. Miloxi, in qua civitates LXVII. Phesnuzi habent civitates LXX. Viz Přílohy č. XIX.

[20]) *Engel* Gesch. d. Mold. u Walach. str. 155.

skou (terram Zemram, čti Zevram aneb Zevrin), [21]) v končinách bulharských ležící, a jindy prý pustou, tehdáž pak již dosti dobře zalidněnou, sobě výslovně vyhradil, aby ji dle líbosti k tomu neb onomu biskupství připojiti mohl. [22]) Léta 1247 chtěl postoupiti touž zemi (terram de Zevrino) svatojanským rytířům německým, s jistými výminkami, zvláště příčinou hájení jí proti Tatarům, z čehož pak brzo sešlo, a banát zůstal napotom pod správou uherských banův, jichž tam v 13tém stol. několiko se připomíná. [23]) Za našeho času někdejšího hradu a města již jen někteří ostatkové spatřují se v rozvalinách, nedaleko vtoku řeky Topolnice do Dunaje, u vsi od Valachův Kimpul Severinuluj jmenované. Na blízku v okolí tom leží jiná ves Severinešt na řece Kosuně. Ostatně slovanské Severany tyto sluší dobře rozeznati od uralskočudských Seberův č. Sebrův, o nichž Theophanes na l. 678 vypravuje, a kteříž, jakž jsme výš ukázali (§. 15. č. 6.), daleko odtud ve východním úbočí Haemu a Dobriči sídlili. Vymizení čili raději povalašení Slovanův ve Valachii, Multanech a Sedmihradsku, neboť i zde podlé svědectví zeměpisných názvů, zvláště jmen řek (np. Bystrica, Toplica atd.), někdy čeledi jejich přebývaly, [24]) zasluhovalo by úplnějšího a

---

[21]) Rozdílnáť jest Sumbra u nejmenovaného Duklaniua, nynější Semberija. Viz §. 32. č. 1.

[22]) Litt. Belae IV. a 1237. In terram Zemram circa partes Bulgariae. Srov. *Engel* Gesch. d. Bulg. 413, kdež mylně na Smederevo, též Gesch. d. Walach. 145, kdež uhodně na Sjeverin to obrací.

[23]) *Engel* Gesch. d. Mold. u. Wal. str. 145—147. Směšné jest, jakž Engel zde i jinde jméno hradu i země od sv Severina odvozuje. Kdyby ono odtud bylo povstalo, nebyliby písaři 13ho stol. psali „terra Zewra, terra de Zevrino, banatus de Zewrina, banus de Zewrinio“, nýbrž „terra S. Severini“ atd. Latiníci středního věku užívajíť *z* místo *s* jediné ve jmenech cizojazyčných, nikoli domácích, latinských.

[24]) Zdaliž podnešní, maďarsky mluvící Sékelové v Sedmihradsku toto své jméno od slovanských Sakulatův (č. 4.) zdědili, nevím. Nepodobné to jistě není. Práva jejich, vypsaná od Maylatha, soudem V. A. Maciejovského, plna jsou ducha slovanského, tak že je podlé toho za zmaďařené Slovany držeti lze. Slovouť oni u Simona Kezy Zaculi, t. Sakuli (*z* místo *s*). *Sim. Keza* Chron. Hung. ed *Horanyi*. Bud, 1782. p. 62. Isti enim Zaculi Hunorum sunt residui, qui dum Hungaros in Pannoniam iterato cognoverunt remeasse, redeuntibus in Rutheniae finibius occurrerunt, insimulque Pannonia conquestata partem in ea sunt adepti, non tamen in plano Pannoniae, sed cum Blackis in montibus confinii sortem habuerunt. Unde Blackis com-

důkladnějšího vysvětlení, nežli podlé záměru našeho ve přítomném spise podáno býti může. Z Nestora víme, že Slované ruští Tiverci a Uliči ode dávna žili po Dněstru do samého moře i Dunaje, majíce množství měst č. hradův; z nahoře uvedených svědectví se dovídáme, žeť i ve Valachii ostatkové Slovanů v 9—12 stol. se nalezali. Knížata Haličtí v 12tém stol. vládli částkou Bessarabie i Multan, kdež tehdáž Valachové čili Rumuni, t. smíšenci ze dřevních Getův a Římanův pošlí,[25]) společně se Slovany a některými Pečenci i Plavci sídlili. V ruských letopisech hradové a města Bělgrad (n. Akerman), Romanov, Sučava, Seret, Chotin, počítají se mezi ruskými. Po pádu knížetství Halického dostaly se Multany v krvavou oběť Tatarům: země tato, občansky zřízená od Rusův, obrátila se znova ve smutnou pustotinu, města i vesnice zpustly. Když pak Mongolové, přestrašeni jsouce šťastnou zbraní Ludvíka, krále uherského, okolo polovice 14ho stol. vzdálili se od Dunaje, tehdáž Valachové, vystoupivše pod vůdcem Bogdanem čili Dragošem z hor marmarošských a sedmihradských, kdež dotud v tichosti pastýřský život provodili, pojevili se na řece Prutu, a našedše tam ještě mnohé Rusy, zosadili se mezi nimi na řece Moldavě. Přistěhovalci tito lahodili z počátku domácím obyvatelům, příčinou své bezpečnosti, vzdělávajíce sebe jejich občanskými zvyky a řády; naposledy však tito hosté tak se rozmnožili, že vytlačivše ho-

---

mixti litteris ipsorum uti perhibentur. (Tedy užívali písma cyrillského již před 1290?) — Se jménem Sakul, maď. Székely, srov. srb. m. jm Sekula, rodní Sekulić.

[25]) Engel ve svých spisech mnohonásobně dovozoval, že tito předdunajští Valachové vystěhovalci jsou z Thracie a Macedonie, od Bulharův teprvé v 7—10tém stol. sem zavedení. Domnění to bludné žádného historického základu nemající. Oboje větev Valachův, před- i zadunajská, stejného jest původu, a stejným časem z pomíšení se Thrako-Getův i Římanův povstala, zachovavši se v 7 do 10 stol. v horách Dacie, Haemu, Macedonie, Thessalie atd., potomně pak v pokojnější době široko daleko po příležících rovinách se rozlezši. — O povstání jazyka valaského jednají *Kopitar* ve Wien. Jahrb. d. Lit. 1829. Bd. 60. str. 59—106. *J. C. Schuller* Argumentor. pro lat. l. valach. epicrisis. Cibin. 1831. 8°. *J. M. Heilmaier* Ueber d. Entsteh. der Romanisch. Sprache. Aschaffenb. 1834. 4°. str. 34 sld. *F. Diez* Gramm. d. Roman. Sprachen. Bonn. 1836. 8°. d. 1. K historii jejich slouží *Thunmann* Unters. über östl. Völk. 1774. 8°. *Engel* Gesch. d. Mold. u. Wal. Halle 1804. 4°. *M. Leake* Researches in Greece. Lond. 1814. 4°.

spodáře a obnovivše stará města, založili neodvislé panství pod jménem Multan [26]) čili Moldavy, jež nástupcové Bogdanovi pod titulem vévod spravovali. [27]) Takovým způsobem povstalo něco dříve i knížetství valaské. Zdá se, že vláda Bulharův nad zemí tou a tím spolu i přebývání v ní Slovanův již vhnízděním se Uhrův a potomně Pečencův, Plavcův, Kumanův a j. dokonce klesla. V 12tém anebo 13tém stol. jakýsi vůdce Niger, vyšed z čeleďmi valaskými ze Sedmihradska, zaujal a obnovil Tirgovišt, Bukurešt a jiná města, pak v nich panoval až do konce živobytu svého. Nástupcové jeho byli jiní od národu vybíraní vévodové, kteříž potomně čas po čase od mohutných panovníkův uherských záviseli. [28]) V obojí krajině i po zalidnění jí od Valachův řád a zřízení od Slovanův přijaté stále byly zachovávány. Jazyk slovanský byl až do 17ho stol. nejen církevním, nýbrž i právním, jakž původní listiny multanských i valaských knížat z toho věku vysvědčují. Téměř všickni úřadové zemští a dvorští měli a mají až do dnes slovanské názvy, [29]) np. Veliký Ban, V. Dvornik, V. Ključar, V. Stolnik, V. Komornik, V. Pehrnik (číšník, srov. slk. pohár), V. Postelnik, V. Medeničar, V. Služar, V. Šatrar, Boljeri, Župani, Ispravnici, Namesnici atd. [30])

---

[26]) Polské slovo Multany povstalo z valaského Muntany, a toto z latinského Montani, t. Horáci, Horali, kteréžto jméno ve starosrbských rkp. několikráte se čte. Ruské a německé Moldava, Moldau, pochází prý od řeky Moldavy č. Muldy.

[27]) Důležité o věci této jest svědectví Dlugošovo v Hist. pol. l. IX. p. 1122. Stephano Moldaviae Vojevoda apud Valachos mortuo, quorum majores et aboriginarii de Italiae regno pulsi (genus et natio Volscorum esse fuisseque creduntur) veteribus dominis et colonis Ruthenis primum subdole, deinde abundante in dies multitudine per violentiam expulsis, illam occuparunt, in Ruthenorumque ritus et mores, quo facilior proveniret occupatio, a propriis degenerantes transmigrarunt.

[28]) Totoť jest skutečně vytlačení Slovanstva od Valaštiny; o jiném, jež Thunmann, Ossoliński, Kačenovskij, Grammatin a jiní novější Rusové, nerozumějíce slovům Nestorovým vymyslili, pravdivá historie nic neví. Srov. §. 11. č. 5. pozn. 29. Proč Slované jméno Vlach původně Celtům vlastní na Rumuny přenesli, již nahoře se vyložilo (§. 11. č. 5., pozn. 29). Slůvko zajisté Valach jest pouze cizojazyčné vyslovování našeho domácího Vlach.

[29]) *Karamzin* Ist. gosud. ross I. 293—294. B 241—246. pozn. 387—390.

[30]) Z listin původních slovansky i valasky psaných. Srov. *Engel* Gesch. d. Mold. u. Wal. 109 sld.

Z toho, co zde o předmětu tomto podotknuto, dosti patrno jest, že jazyk i historie Valachův s dějinami Slovanstva v těsném jsou spojení, a že skoumateli starožitností našich, zvláště pak dějepisci bulharských Slovanův, jedno i druhé bedlivěji na zřeteli míti sluší, nežli posavad se stalo.

3. O Slovanech bulharských v Moesii.

O jednotlivých větvech Slovanův v Moesii, o rozdělení krajiny jejich atd., až nad to málo zpráv nám staří letopisové podávají. V čas přitažení uralskočudských Bulharův do Poddunají zpomínajíť sice Byzantinci sedmero pokolení čili větví Slovanův, dostavších se v poddanství těchto bojovníkův, ale jmen jejich nám bohužel žádný z nich nezachoval. Z rozsídlení těchto bulharských Slovanův až ke hranicem avarským, t. až ke stoku Sávy, Tisy a Dunaje, poněkud s jistotou zavírati se může, že později v té straně vytčení Bodrici, Braničevci, Kučevci, Timočané a snad i Sjeverané v Dacii k těmto sedmerým pokolením přináleželi. Letopisy Bertinianské, anebo raději pokračovatel jejich, Hinkmar Remešský, na l. 866 (má býti vlastně 861) připomíná desatery župy bulharské, jejichž lid, od velmožův popuzen jsa, proti knížeti Michalovi Borisovi se byl zbouřil. [31]) Tomuto počtu tak rozumím, že v něm jediné župy vlastně bulharské, t. mezi Haemem a Dunajem, od Timoku až k černému moři ležící, nikoli pak župy bulharské Moravy, Záhoří a Macedonie, obsaženy jsou. Není zajisté k víře podobné, žeby tak veliká říše toliko desatery župy byla počítala, nad to pak, žeby křesťanští Slované v bulharské Moravě, ve Thracii a horní Macedonii proti knížeti pro obrácení jeho na víru byli se zbouřili. Jméno *Bodricův* a spolčencův jejich *Kučanův* i *Timočanův* ponejprvé se čte u Einharda, vypravujícího, kterak l. 818 poslové Bodricův a Borny, knížete Kučanův i Timočanův, jenž nedávno vytahše se ze společenství bulharského ku Frankům byli přešli, před

---

[31]) *Hinc. Rem.* Ann. a. 866. Quod (baptisma) proceres sui moleste ferentes concitaverunt populum adversus eum ... Quotquot igitur fuerunt intra decem comitatus, adunaverunt se circa palatium ejus etc.

císaře německého Ludvíka předstoupili. [32]) Týž letopisec na l. 819 opět připomíná, že Timočané, spustivše se spolku s Bulhary a zloudivše Franky, ku pannonskému knížeti Ljudivitovi se přivinuli. [33]) Ve vojně téhož léta mezi Ljudivitem a přivržencem Frankův Bornou vedené, i Kučané od tohoto k onomu odstoupili, [34]) brzo však ve vlasti své znova byli od Borny pokořeni. [35]) Po smrti knížete Borny [821] hned příštího léta [822] zmínka se činí o poselství k témuž císaři rozličných, jak letopisec praví, východních národův slovanských, jmenovitě Bodricův, Srbův, Veletův, Čechův, Moravanův, Braničevcův a sídlících v Pannonii ostatkův Avarův. [36]) Z těchto jen Braničevci jistotně sem patří: neboť o Bodricích, zdaliž severní čili jižní větev se míní, naskrze pochybno jest. Nápodobně l. 824 vypravuje se, že dvoje poselství, od Bulharův i Bodricův přijmím Braničevcův, do Němec táhlo: císař, poručiv Bulharům očekávati příchodu svého v Bavořích, posly slovanské do Cachu k sobě povolal. [37]) Potom jméno těchto Slovanův v letopisech německých nikdež více se nečte; jediné v zeměpisných zápiskách Mnichovských uvozují se v pořadí slovanských národův, „jižní Bodrici (Osterabtrezi), v nichž měst více než sto jest.“ [38]) Z porovnání a přehledu těchto svědectví jak příběhy jejich v dotčené době, tak i zeměpisné položení snadno poznati lze. Jsouce prostřed položeni dříve mezi Bulhary a Avary, potomně mezi Bulhary a Franky, byli

[32]) *Einh.* Ann. a. 818. Legati Abodritorum ac Bornae, ducis Guduscanorum et Timocianorum, qui nuper a Bulgarorum societate desciverant et ad nostros fines se contulerant.

[33]) *Einh.* Ann. a. 819. (Lindevitus) Timocianorum populum, qui dimissa Bulgarorum societate ad imperatorem venire ac dicioni ejus se permittere gestiebat, ne hoc efficeret, intercepit.

[34]) *Einh.* Ann. a. 819. In prima congressione a Guduscanis deseritur. *Vita Illudov. Imp.* Goduscanorum perfidia an timore desertus.

[35]) *Einh.* Ann. a. 819. Guduscani domum regressi iterum a Borna subiguntur.

[36]) *Einh.* Ann. a. 822. Orientalium Sclavorum, id est Abodritorum, Soraborum, Wiltzorum, Beheimorum, Marvanorum, Praedenecentorum et in Pannonia residentium Avarorum legationes.

[37]) *Einh.* a. 824. Legatos Abodritorum, qui vulgo Praedenecenti vocantur, et contermini Bulgaris Daciam Danubio adjacentem incolunt (t. Daciam ripensem, s jižní strany Dunaje) ... illico venire permisit.

[38]) Osterabtrezi, in qua civitates plus quam C. sunt. Viz Přílohy č. XIX.

jednak od těch jednak od oněch pokušováni a v poplatnost uvozováni; při čemž však vždy hleděli zachovati domácí svůj řád pod vlastními knížaty anebo jinými staršími. Z dějin nástupných let, z mohutného vystupování Bulharův na Drávě [827—829, 853] dosti patrné jest, žeť oni od daremného spolčení se s Franky opět pod vrchní vládou Bulharův se octli, a nepochybně tvrdšího nežli před tím poddanství podstoupili, majíce již bulharské vladaře nad sebou postavené, np. Boritąkana v Bělohradě ok. 885 a j. [39]) Sídla jejich vztahovala se na severní straně Dunaje od vtoku Drávy přes nynější Báčsko-Bodrockou stolici a Banát do Severanův, na jižní pak straně od srbské Moravy až k Timoku. Od Bodricův (Abodriti, Oster-Abtrezi, t. východní Bodrici, pro rozdíl od západních v severní Germanii) dostala jméno své župa č. stolice Bodrocká, někdy s hradem soujmenným, teď stolici Báčské přivtělená. [40]) Větev jejich, jakž ze slov Einhardových zavírati lze, byli *Braničevci* (Praedenecenti, Praedevecenti, Praedenescenti), [41]) sídlící za Dunajem v podkrají města Braničeva čili v potomně tak nazvaném vévodství Braničevském. Slavné někdy město Braničevo, za Římanův jmenované Viminacium, leželo po obojí straně řeky Mlavy u samého vtoku jejího do Dunaje, kdež podnes rozvaliny Braničevac i Kostolac se spatřují. [42]) V dějinách srbských a uherských město i vévodství Braničevo (Branitzova, Buranitzova, Brandiz atd).

[39]) Tuuentar v dopise papeže Jana VIII [879] sem nenáleží: ve vatikanských regestách psáno Zuuentapu, totiž Svatopluk. *Boček* Dipl. Mor. I. 40.

[40]) Možné, že odvětví těchto Bodricův někdy i na řekách Bodroku a Bodročce, ve stol. Zemplinské, sídlilo.

[41]) Ačkoli v rkp. a vyd. tak se čte, však nicméně náleželo by opraviti Praedenecenti, nebo *u* a *n* zhusta se mate. — Durich slovo Praedenecenti vykládal Prednie čety, t. přední plukové, Dobrovský Patzinacitae, t. Pečenězi, Pečenci! — Již Danville sídla Kučanův a Timočanův úhodně byl vykázal v Handb. d. mittl. Erdbeschr. 1796. str. 52—58. 234—235. Též Kruse v Atlas zur Gesch. d. eur. Länd. Tab. a. 800.

[42]) Marsigli ve knize Danubius Pannonico-Mysicus. Amst. 1726 ... vyobraziv z očitého náhledu zříceniny tyto jmenuje východní čili ... straně Mlavy Braničevac, západní čili po levé straně pak Kostola... mapy Lipského, Weissa i svědectví domácích jest to právě nao... tedy, že Marsigli omylem jména přeložil. Obě zříceniny jsou č... města.

nad míru zhusta se připomíná. V zápiskách germanských do Palaestiny táhnoucích křižovníkův z 11—12 s tol celé to okolí mezi Bělehradem a Nišem, v němž i Braničevo leželo, a o něž tehdáž Řekové, Srbové i Maďaři se tahali, slove Bulharií anebo lesem bulharským (silva Bulgariae). Byzantští císaři, zmocnivše se jeho po pádu Bulharův l. 1018, hleděli při své slabosti aspoň pevná města, Bělehrad, Braničevo, Chram, Niš a j., pro sebe zachovati. Nejstarší zmínka o Braničevu, po zajití starého jména Viminatium, mimo již vytčená svědectví germanských letopisců̊v, jest u Theophylakta Achridanského [př. 1081], Anny Komneny [ok. 1114], Cinnama a j. V první polovici 12ho stol. opanovali město i hrad Uhři; brzo však je zase ve svou moc Byzantinci dostali. Léta 1154 dobývali jeho znova Uhři. Léta 1172 navštívil je Jindřich Lev, vévoda saský, na cestě do Palaestiny. Bela III. král uherský vydřel je l. 1183 Byzantincům, a však již l. 1186 zase jim navrátil. Léta 1189, když cís. Fridrich, táhna do Palaestiny, do něho přijel, bydlel v něm ještě náměstek řecký. Kdy a jak od Srbův opanováno bylo, s jistotou neví se. Podobné jest, že Nemanja, zaujav, ač jen na čas, již před létem 1189 Sredec (n. Sofia), Zemljen (rozdílný od Zemlinu na Dunaji), Štip, Niš atd., i o Braničevo se pokusil. Z listiny cara Asana [1186 sld.] jisto jest, že za jeho panování Braničevo Bulharům náleželo. Naproti tomu za krále Dragutina [1275] již bylo pod vládou srbskou. Od té doby až do l. 1459 dosti zhusta se připomíná: potomně však, v turecké porobě, moc a sláva jeho konečně zanikla. Bylať v něm od starodávna stolice biskupská. U Byzantinců̊v a v listinách uherských králův Braničevo jmenuje se vévodstvím (ducatus). [43]) Ještě i podnes památka jeho nejen v národních písněch se hlásá („po Kučevu i po Braničevu"), ale i Požarevecký kraj tytýž u lidu Braničevo slove. Výpověď Einhardovu, [44]) že Braničevci, sousedíce s Bulhary, v Dacii vedle Dunaje obývali, rozuměti dlužno na

[43]) Srovnej o tom v mém pojednání v Jahrb. d. Liter. 1828. Bd. 42. str. 30—37.

[44]) *Einh.* ann. a. 824.

Dacii pobřežní (Dacia ripensis) s jižní strany Dunaje; ačkoli není nepodobné, že sídla Braničevcův po obojím břehu Dunaje byla rozložena. Bodricům připisuje zeměpisec bavorský sto měst; z čehož patrno, jak byli rozšíření, lidnatí a mohutní. K nejstarším městům v té krajině se slovanskými jmény, neboť jiná svá starodávná jména podržela, náležejí Báč [ok. 1163, Pagatzi u Cinnama], Zemlin u stoku Sávy a Dunaje [l. 1123, Zeugmin u Cinnama, Zeugminon u Nicety Choniaty], Sombor a j. — *Kučevo* č. Kučajevo slula krajinka okolo pohoří Kučaje,[45]) ležící k jihovýchodu od Braničeva. Mám za to, že Guduscani č. Goduscani letopisců německých jsou *Kučané*, *Kučevané*. Bylať sice i v Chorvatech krajinka Gacko (Gutzika u Const. Porph.), a Borna jinde za chorvatské kníže se vydává; a však vznikající odtud pochybnost tím se odstraňuje, že Borna se svými Kučany od Bulharův do Chorvat ke Frankům přešel, na jejichž prázná místa jiní sousední Slované se zosadili a krajině staré jméno zachovali.[46]) Historie srbská i uherská v 12—15 stol. časté činí zmínky o krajince této, o kterouž po pádu bulharské říše, rovněž jako o vévodstvo Braničevské, Řekové, Uhří a Srbové se drali, až naposledy Srbové úplně jí se zmocnili.[47]) Za našich časův hora Kučaj, jakž řečeno, v národních písněch se hlásá, np. A u svoju krasnu Ravanicu, Pod visokom pod Kučaj planinom.[48]) V úbočí hory ležíť vesnice Kučaina. — Timociani č. Timaciani u Einharda jménem svým vykazují se býti *Timočané*, obyvatelé podkrají řeky Timoku, na pomezí nynějšího Srbska a Bulharska. — Zdá se, že dotčení tři slovanští národové ve druhé polovici 9ho stol. přináleželi ku krajině bulharské, jmenované dolejší Moravou (cyr. nižnjaja Morava), a před tím rozličnými částečnými knížaty slovanskými, potom pak bul-

---

[45]) Kuč, Kuča, Kučaj, Kučaja, an. Kyč, Kyča atd., jsou oblíbená jména skalnatých příkrých hor ve Slovanech. Ku prvotnímu slova významu srov. kor. kěk, čes. a slk. kyka, lat. cac-umen, Kauk-asus (?) a j.

[46]) Největší závada jest ve slovech Einhardových: Guduscani *domum regressi* iterum a Borna subiguntur. Do Kučeva-li? čili do nově obraných sídel v Chorvatech?

[47]) Nejpozdější zmínku nalezám v list. krále Mathiáše l. 1459 „Tomcus starosta Rasciae ... comes Cucievensis et Branicevensis etc."

[48]) *Vuk Stef. Karadžić* Pjes. II. 161.

barskými vladaři spravované, o níž teď již místněji jednati musíme. Slušíť především rozeznati dvojí Moravu, jednu hořejší čili velikou, ve dnešní Moravě a v Uhřích, Dunajem na dvě rozdělenou (odkudž v cyr. rkp. dvojné č. vyšnii Moravě) a druhou dolejší čili bulharskou. Tato poslední původně a vlastně byla krajina ležící na řece srbské Moravě (u starých Margus, ok. 1190 u Nicety Moravos, u Arnolda Marova atd.), kterážto ze dvou soujmenných řek, bulharské a srbské Moravy, u Stalatě se scházejících, povstává a blízko Kuliće do Dunaje padá. Bulharské rámě čili Binč-Morava, nedaleko města Moravy v podkřídlí pohoří Šaru (Scordus) se prameníci, zmocňuje se řekami Vranou, Toplicí, Tarenem a Tempeškau; srbské čili východní rámě přijímá znamenitou řeku Ibar. Krajina mezi Ibrem a východním ramenem a po spojení jejich s obou stran řeky ležící, nyní ovšem Srby obydlená, přináležela podlé jistých svědectví historických v 9—10tém stol. ku panství bulharskému, a teprvé po pádu Bulharův [1019] Řekům, potomně pak, po založení srbské říše v Rase skrze velikého župana Nemanje [1159—1195] Srbům za podíl se dostala, kteřížto zde napotom svou hlavní stolici zarazili. [49]) Zdaliž obyvatelé její v oné dřevní době i podlé jazyka ke Slovanům bulharským přináleželi, tvrditi nesmím; mohlíť oni zajisté jiného, od podhaemských Slovanův rozdílného nářečí užívati, [50]) a přece županové čili knížata jejich,

[49]) Nejhodnověrnější svědek, sv. Sáva, tak o věci té v životopisu otce svého Nemanje [ok. 1208] mluví: „I v'zdviže (Nemanja) pogybšuju svoju djedinu, i priobrjete ot Pomorskyje zemlje Zetu i s gradovy, a ot Rabna Pilota oba, a ot Gr'č'skyje zemlje Patkovo, Chvostno v'se i Podrimije, Kostr'c, Dr'ž'kovinu, Sitnicu, Lab, Lipljan, Gl'bočicu, Rjeke, Ušku i Pomoravije, Zagr'latu, Ljevče, Bjelicju. Ta vsa mudrostiju i trudom svojim sija v'sa priobrjete, pogybšuju nekogda od nasilija svojeje jemu djediny.“ Rkp. 1619. l. 79. b. 80. Štěpan Nemanja pocházel podlé téhož životopisu z Rybnice v Zetě: potom se osadil v Rasu a dotčené krajinky opanoval. Ležíť ony většim dílem v oné od nás tak nazvané Moravě. O srbském opanování jednotlivých bulharských měst, Prištiny, Niše a t. d., i řečtí dějepisci svědčí. Že Sáva země tyto jmenuje utracenou někdy Nemanjě dědinou, není na odpor: ačkoli litovati musíme, že nedoložil, kdy a jak se to stalo. Z Dometiana jisto jest. že výraz ten jen o duklanských a pomořských župách platí. Viz §. 31. č. 3

[50]) Obyvatelé krajiny mezi Moravou, Dunajem a Timokem nářečím až podnes od západních Srbův patrně se různí, zachovávajíce některé zastaralé, srbskému jazyku neznámé formy, jako np. ny m. nas, nam atd. To-

jako ostatních Slovanův, bulharským panovníkům podřízeni býti. K víře podobné jest, že Bulhaři zemi mezi Timokem, Dunajem a Moravou ležící hned po svém přibytí [678], [51]) krajinu pak ostatní mezi bulharskou i srbskou Moravou a dále od Moravy až ke Drině teprvé později, zajíždějíce do Slovan a Macedonie, snad za Borisa Michala (srov. §. 29. č. 5), [52]) opanovali. Po rozšíření hranic panství bulharského až ke Drávě [př. 828] nazýváno celou tuto krajinu dolní (nižní) Moravou, pro rozdíl od horní (vyšní), v níž slovanská, na díle neodvislá, na díle Frankům poddaná knížata Mojmir, Rastislav, Přibina, Svatopluk atd. panovali. Svědectví k této dolní č. malé Moravě náležející jsou tato. Na sněmě Photiově l. 879 držaném čte se podepsán arcibiskup čili metropolita Agathon Moravský (Ἀγαθὼν Μωράβων), s jinými dvěma biskupy bulharskými, Gabrielem Ochridským a Symeonem Debeltským. [53]) Že do této bulharské Moravy náleží, z podepsání dvou dotčených biskupův zavírati lze. [54]). U zeměpisce Bavorského tato jižní čili bulharská Morava takto se uvozuje: „Beheimare (t. Čechy), u nichž jest měst patnáct. Marharii (t. severní č. podnešní Moravané) mají měst jedenáct. Vulgarii (t. Bulhaři), krajina nesmírná a lid přemnohý, mající měst pět, proto že jich veliké množství jest, aniž jim potřebí hrazená města míti. Jest národ, jejž jmenují Marehani (t. jižní Moravané), tito mají měst třidceti.“ Potom hned se připomínají Bodrici. [55]) Na bíledni jest, že Moravané (Marehani), vedlé Bulharův a Bodricův postavení, se třiceti městy, od Moravanův (Marharii) v sousedství Čechův vytčených s patnácti městy rozdílní jsou,

---

též platí o mluvě lidu na Tempešce, Binč-Moravě a Toplici. Že rozdíl ten před časy načitější byl, nelze pochybovati. V listině cara Lazara 1381 vesnice Braničevcův vyznačují se od jiných zakončením -ici: Britišinici, Cr'kvenici, Kykynici atd.

[51]) Ad Avarium usque, praví Theophanes u Strittera II. 509.

[52]) Léta 869 náležela Dardania, t. krajina na Binč-Moravě, Bulharům.

[53]) *Assemani* Kalend. III. 138.

[54]) Zdá se, že bisk. Agathon od c. Basilia l. 873 do Němec vyslaný týž jest. Ann. Fuld. a. 873. — Tuventaro de Maravna jest Svatopluk podlé vatik. rkp. (viz pozn. 39.).

[55]) Beheimare, in qua sunt civitates XV. Marharii habent civitates XI. Vulgarii, regio est immensa et populus multus, habent civitates V., eo quod multitudo magna ex eis sit et non sit eis opus civitates habere. Est po-

aniž kde jinde, nežli v této bulharské Moravě, tehdáž [ok. 829—890] až ke Drávě zasahující, hledáni býti mohou. Konstantin Porphyrogenneta ve knize o obřadech dvoru Byzantského mezi jiným uvozuje nápis, užívaný od císařův v dopisech ku knížeti (ἄρχοντα) Moravskému v tato slova: Ku knížatům Chorvatskému, Srbskému, Zachlumskému, Konavlanskému, Travunskému, Duklanskému, Moravskému (εἰς τὸν ἄρχοντα Μωραβίας). Nápis k nim jest tento: povelení (κέλευσις, mandatum) od Krista milovných panovníkův k němu knížeti té a té krajiny. [56]) Kteráby v tomto místě Morava se mínila, o tom za našich časův mezi Dobrovským a Blumbergerem učená hádka byla: Dobrovský slovo kníže (ἄρχων) obracel na Rastislava a nástupce jeho Svatopluka, Moravia pak na podnešní Moravu, Blumberger naproti tomu oboje na bulharskou Moravu. [57]) Majíce před očima nevývratné svědectví souvěkého původce zápiskův Mnichovských o dvojích Moravanech, a váživše na mysli jednak, že vůbec užívané výrazy „vyšní Moravě (dv. č.), veliká Morava“ [58]) bez nižní čili malé Moravy žádného smyslu by neměly, [59]) jednak též, že císařové byzantští nižádným způsobem nemohli psáti neodvislým od nich a mohutným knížatům Rastislavovi a Svatoplukovi pove-

---

pulus, quem vocant Marehanos, ipsi habent civitates XXX. ... Osterabtrezi, in qua civitates plus quam C sunt etc. Viz Příl. č. XIV.

[56]) *Εἰς τὸν ἄρχοντα Χρωβατίας· εἰς τόν ἄρχοντα Σέρβλων· εἰς τὸν ἄρχοντα τῶν Ζαχλούμων εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Κανάλη· εἰς τὸν ἄρχοντα τῶν Τραβούνων· εἰς τὸν ἄρχοντα Διχλείας· εἰς τὸν ἄρχοντα Μωραβίας. Ἐπιγραφὴ εἰς αὐτοὺς· κέλευσις ἐκ τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς τὸν ὁ δεῖνα τὸν ἄρχοντα τῆςδε. Βούλλα χρυσῆ δισολδία. Const. Porph.* De cer. aul. Byz. ed. *Leich* et *Reiske* Lips. 1751. F. L. II. c. 48. p. 398—299. *Stritter* II. 160. §. 17. Reiske se domýšlí, že dílo o obřadech Byz. teprvé v 11tém stol. z částky sepsáno, z částky předěláno. Třebas; formule ty předce jsou staré,

[57]) *Blumberger* ve Víd. Jahrb. d. Lit. 1824. Bd. 26. str. 221—222. Bd. 37. str. 70. *Dobrowský* Mähr. Leg. v. Cyr. u. Meth. str. 120.

[58]) „Vyšnii Moravje“ Prolog rkp. z 13ho stol. v *Kalajd.* Jo. Ex. str. 90. pozn. 10. „Superior Moravia“ rkp. cyr. u *Assemana* VI. 235. „Pannonská Morava (*Μοράβος τῆς Πανονίας*, oppos. *τῶν Μύσων*?) v životopise sv. Klementa, vyd. *Pampereus* str. 105. „Magna Moravia (*ἡ μεγάλη Μωραβία*)“ *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 13. *Stritter* II. 420. Srov. §. 42. č. 1.

[59]) Pamatovati sluší, že podobným spůsobem a za týmiž příčinami užívá c. Konst. Porph. výrazu Magna Chrovatia, t. Veliké Chorvaty, též Alba Serbia, t. Bělosrby, pro rozdíl od Chorvatův i Srbův illyrských.

lení (κέλευσις, mandatum), ovšem ale županům a knížátkům Slovanů v Illyrikum osedlých, k nimž oni sobě od času jejich tam přibytí vrchní právo osobovali, a naposledy, že samo místo v pořadí ostatních slovanských knížat správci moravskému vedlé duklanského, postupem od severozápadu k jihovýchodu, vykázané do bulharské Moravy nás vede, neváháme se svědectví toto potáhnouti k často dotčené jižní čili dolejší Moravě. V památkách srbského písemnictví z 13—14ho stol. dosti zhusta zmínka se činí o této Moravě, np. v životopise sv. Symeona od sv. Sávy ok. 1208 Pomoravije, v nápise Žičanském ok. l. 1222 Morava župa, v list. 1382 podpis „sija vsa napisaše se v Moravje v mjestje rekomjem Žiča“ atd. Ano okolí to, t. podkrají soujmené řeky, až podnes u národu slove Morava. [60]) V této Moravě nalezalo se několik měst téhož jména. Nejjižnější z nich, nedaleko pramenův Binč-Moravy, nyní turecký Gölhan jmenované, připomíná se u Cinnama pod jménem Morovisdos l. 1018, kteréhožto času ono ještě v držení Bulharův bylo. [61]) Léta 1342 provázel Dušan manželku svou, do Bulhar cestující, až do Moravy, a pak na to ve Prištině s Kantakuzenem se shledal. [62]) O jiném městě, leževším, jak se zdá, na ousti řeky, kdež někdy za Římanův město Margus, nyní pak pevnůstka Kulič, mluví Cedrenus, pravě, že odbojný Doljan l. 1040 do něho a potom do Bělehradu se utekl. [63]) Ve kterém z těchto dvou měst biskupové sídlili (Agathon 879 a j.), nelze rozhodnouti. Sv. Sáva zřídil v Moravě l. 1224 sld. nové biskupství. Možné, že toto srbské biskupství bylo na říčce Moravici v klášteře Moravcích, v nynějším kraji Rudnickém. [64]) Z jednotlivých krajův v této

---

[60]) *Vuk. Stefan. Karaždić* Srbski Rječnik s. v. Morava.

[61]) *Cedr.* ap. *Stritter* II. 641. Legati (Bulgarorum) e Pelagonia (t. Polog) et Morovisdo (*Μωροβίσδος*, t. Morava) et Lipenio (t. Lipljan) ad imperatorem venunt et urbes ei dedunt.

[62]) *Cantac.* ap. *Stritter*. II. 861. Loco Morava (*Μοράβα*) ab indigenis nuncupato.

[63]) *Cedr.* ap. *Stritter* II. 650. Deleanus (Dolianus Zon.) ... usque ad Moravum et Belegrados pervenit, quae sunt castella Pannoniae ad Istrum (místo *πέρα* trans čti *παρὰ* ad) sita. — O městu Marouva u Lamb. Schaffn. l. 1059 viz níž §. 42. č 1.

[64]) Biskupství to bylo v církvi sv. Achilia. Léta 1737 psal se biskup

nižní Moravě připomínají se mimo jiné, [65]) jež zde pomíjíme, *Nišava* [l. 1153, Nikava u Cinnama], t. okolí prastarého města Niše (Naissus, Nissa), a *Dendra*, lidnatý kraj v sousedství předešlého [l. 1156, u Cinnama], nepochybně slovansky *Dubrava*, jak župa ta v listině cara Lazara l. 1381 se jmenuje. Z měst u stoku Sávy a Dunaje nejslavnější Bělehrad, u starých Singidunum, v němž ok. l. 885 bulharský vladař Boritakan sídlil [66]). — Mezi Moravou a Timokem Chram, pevnost na Dunaji [l. 1123, u Nicety Choniaty], nyní Ram. — Ravanica [l. 1096, 1172, 1189, Rabnel u Ansberta, Arnolda a j.], tehdáž v lese bulharským zvaném (in silva Bulgarica). — Smoljinec [ok. 1154, Smeles u Cinnama], nyní vesnice blízko Braničeva. — Zvečan [ok. 1081, Sfentzanion u Anny Komn., Svetzanion, Sfekianion u Chalkok.], tehdáž na samém pomezí bulharském i srbském (in ipsis Romaniae Bulgariaeque confiniis). — Lipljan, snad dřevní Ulpiana [ok. l. 1018, Lipenion u Cedrena, Lipainion u Theoph. Achrid., Anny Komn., Lipljan u sv. Sávy], l. 1018 ještě město bulharské. — Priština [1073, Prisdiana u Skylitzesa, Theop. Achrid.], tolikéž l. 1073 ještě město bulharské. — Již nahoře jsme podotkli, že ze starých žup a krajinek ve vlastní Bulharii žádná podle jména nám známa není. *Dobrič*, rovina mezi černým mořem a Dunajem, blízko ústí jeho, teprvé u Chalkokondyla [ok. l. 1444] se připomíná, nazvaná prý tak po jakémsi držiteli Dobrici [l. 1388]. Jest však i v bulharské Moravě pole Dobrič, známé z kroniky arcibiskupa Daniela [1330]. Z řek ve starých pramenech nad jiné se hlásá Tyča [l. 764, Tunza u Theophana, Tumtza u Cedrena, [67]) l. 907 Tyča v rkp. Tudora černorizca Doksova], od níž tuším Dičina [l. 949, Ditzina u Konst. Porph., Bitzina omylně u Anny Komn.] není rozdílná, nyní

Užický spolu biskupem Achilským. — Byloť i ve Slavonii, nedaleko Rače, městečko Moravica s hradem, nyní ves Morović. V něm sídlil srbský kníže Štěpan Štiljanović [umř. 1508].

[65]) Np. Mačva (banatus Machoviensis) v list. uherských králův teprvé l. 1235 sld.

[66]) Životopis sv. Klementa 1802. str. 125. Nevědomo, který Bělohrad v dopise papežském 878 se míní: tento-li, či albanský?

[67]) Rozeznati sluší ř. Tonzus, nyní Tundža, ve Thracii.

na mapách řeka Devna níž Varny do moře padající, ačkoli jiní jméno to na Kamčik obracejí. [68]) Z měst starobulharských čelnější jsou Preslav [ok. l. 934, u Konst. Porph., Leona Diakona, Cedrena, Zonary a j., u nichž jméno rozličně psáno, Presthlava, Presthlavon, Persthlava, Peristhlava, Parasthlava, u Nestora Perejaslavec, v list. cara Asana ok. l. 1186 Praslav atd.], dřevní Marcianopolis, nyní v rozvalinách, [69]) sídlo knížat a carův bulharských až do podmanění Bulharie l. 971. Byzantinci město to obyčejně jmenují velikou Preslav (magna Presthlava); Cedren a Zonaras vedlé veliké zmínku činí o malé, jejíž položení neznámo. — Šumen, podlé mého domnění Aula Crumi, t. dvorec č. sídlo Krumovo [ok. l. 802—815, dle Zonary jmenovali Bulhaři stolici knížecí aula, srov. kirgiz. aul, sídlo kočovného kněze, slv. ula, ulka, ulice a j.], u Anny Komnenovy Buleuterion a Symeonis vertex [ok. l. 1083], změtením jména města Šumna se jménem panovníka Symeona: druhé sídelné město panovníkův bulharských v dotčené době. — Provat [1186, u Georg. Akrop.], blízko Preslavi, spolu s touto podíl knížete Petra l. 1186 sld. [70]) — Pleskov [ok. 971, Pliskova, Pliskuva, u Leona Diak., Cedr., Anny K.], severně nad Preslaví, dnes na mapách chybí. — Varna [l. 678, u Theophan., Konst. P., Cedr., Zon.], na moři blízko dřevního Odessu, nikoli samo město Odessus („Varna urbs, Odesso vicina," praví Theoph.) — Dičin na Dunaji, v letopisech ruských, snad dřevní Dinia (Leon. Diac.) čili Dinogetia. — Kyjevec, tolikéž na Dunaji [967—971] dle Nestora, teď rovně neznámý. — Dristor, Derstor, Destor, v letopisech ruských Drestvin, u Gunduliće Darstero [l. 889, Dristra u Leona Gramm., Anny K.], za starodávna Dorostolus, nyní tur. Silistria. — Vetren, nedaleko Dunaje [ok. 1083, u Anny K.], teď neznámý. —

---

[68]) Srov. Dičina, ř. v Srbsku, Tikič v Rusku atd.

[69]) O položení města naši zeměpisci od Büschinga až do Hassela mlčí. Na novějších mapách chybí docela. Mýlí se Reichard, vydávaje Marcianopolis (= Preslav') za nynější Provat.

[70]) Rozeznej Provaton, Probaton, t. Provat, severně nad Adrianopolem, mezi Kirkilissou a Skopelem ve Thracii, ok. 791 u Theophana, Ansberta, v Notit. Episcop. atd. Viz Víd. Jahrb. d. Liter. 1828. Bd. 42. str. 53—55. Se jménem srov. rus. Provatovo v Sobr. gosud. gram. I. 58. 81. 84.

Rachova, bul. Rachuva, Reachuva, Reachuvica, místo Orjechova, Orjechovica, dvoje město, jedno na Dunaji, druhé ve středozemí blíže Trnova [1306, u Pachymera a j.] — B'dyn, B'din [l. 1071, Bydinum u Theophyl. Achr., Bidini u Cedr., ok. 1186 B'dyn v list. c. Asana, B'din u arcib. Daniela], nyní Vidin, snad Videc, Vidicov ruských letopisův. — Loveč [ok. 1049, Lovitzon u Cedr., Skyl., Nic. Chon.]. — Demnitzikos [l. 1148 u Cinn.], na Dunaji, nyní neznámé; srov. Dimitzana v Morei a j. — Trnov č. Trnovo [1185, Georg Akr., Nic. Greg., Pachym., Trnov letop. ruské, Dometian], od l. 1186 sídelné město carův bulharských. — Sredec [l. 809, Serdika u Theophana, l. 987 Triaditza [71]) u Leona Diak., Skyl., Cedr., Zon., Theophyl. Achr., Anny K. a j., u Ansberta a Wilh. Tyria zkaženě Straliz, Stralizia], nyní Sofia, u starých Sardika i Serdika. — Bojan [1015, Boion u Cedr.], snad na ř. Bojaně blíž Sredce. [72])

4. Slované bulharští v Thracii a v Macedonii.

Přehledněme již sídla Slovanův, od nás k bulharským přivtělených, v ostatních krajinách císařství byzantského. Ve vlastně tak řečené Thracii z krajinek jmény slovanskými vyznačených připomínají se Zagorje dvoje, Dragoviči a Morrha čili Morava. *Zagorije*, t. Záhoří, třislo země od haemského přesmyku Sidera (Porta ferrea, nyní Čenga u vsi Čalikavaku) až k moři černému [l. 705, 861, u Sym. Log., Zon., Joela, 1185 u Nic. Chon. a j.], s městem Zagora [l. 812 u Theophana], druhdy jmenovaným Develtos, ležícím na jezeře blíž moře. Již svrchu jsme poznamenali, že přislíbené toto Bulharům od Justiniana Rhin. [705] Záhoří teprvé Michal Boris [861] konečně opanoval. Thunmann, Engel a jiní dějepisci se mýlí, tvrdíce, že jménem Záhoří míní se celá krajina za Haemem ležící, od Albanie až do černého moře. Nalezalyť

[71]) Triaditza povstalo ze Sredec, podlé obdoby Triballi = Srblji.

[72]) O pominutých zde, v historii staroslovanské klassických místech *Novietunum* Jorn., Noviodunum u starých, nyní Izakči na Dunaj a *lacus Musianus* u Jorn. (v rkp. Musianus, Mysianus, Mussanus, Mursianus) u starých Halmyris, nyní Ramzin blízko ústí Dunaje, viz Příl. č. IX.

se ovšem i zde, s jedné i druhé strany Haemu, Orbelu a Skordu, krajinky téhož jména, ale teprvé později připominané. [73]) Jiné Zagorije na severu Haemu jmenují [ok. 1185] Nic. Chon., Nic. Greg., a později Gundulić. Žeť i jižní k Marici obrácené úbočí téhož pohoří sloulo Záhoří, patrno ze dnešních jmen tamějších měst Eskizagara a Jenizagara, t. Stará i Nová Zagora. [74]) Které Záhoří v list. Asanově se míní, nelze uhodnouti. — *Dragovitia*, t. *Dragoviči*, někdy krajinka na říčce Dragovici, od níž metropolité Philippopolští titul exarchův Thracie Dragovitie (Θράκης Δρογοβιτίας, u Le Quiena omylně Europae et Dragovintiae) přijali. [75]) Říčka Dragovica (Δρογοβίτης) nedaleko dvou klášterův Kričimských do řeky Karlova řečené a s touto niž Tatar-Bazarčiku do Marice vpadá. [76]) — *Morrha*, kraj v západní Thracii, v pokřidlí hor Rhodopejských, nyní Dospať a jinak jmenovaných [l. 1324, u Kantak.], snad Morava; tamže někde i město Morovundos u Anny Komneny. — Rovina okolo hořejší Marice, blíž Tatar-Bazarčiku, slove u Ansberta l. 1189 země *Circuiz* a *Circuvitz*, [77]) kteréžto jméno nikde jinde se nenamítá. — Z řek vyniká Marica, snad skráceně m. Moravica [1233, quem communi lingua Maritzam vocare solent, u Georg Akr. a j.], u starých Hebrus. — Z měst připominají se, od východu k západu pokračujíc, Beregava, přesmyk v Haemu [678, u Theophana], o němž výš (č. 3.) jednáno. — Bersinicia, t. Breznica, nedaleko Adrianopole [l. 796 a 813, u Theophana]. [78]) — Sliven [l. 1306, Stilvnos u Pa-

---

[73]) O Záhořích v Macedonii, Pindu a Thessalii, níže. V Srbsku nejznámější Záhoří jest ono s městem Bichorem (n. Bor, Bijor.)

[74]) Teď i bul. Eski- a Jeni-Zagara. Srov. *Stojanović* Hist. bibl. předmluv. VI. Eskizagarčanin.

[75]) *Le Quien* Oriens christ II. 93· Le Quien tyto Dragoviče thracké mate s macedonskými. *Κωνσταντίνου Ἐγχειρ. περὶ τ. ἐπαρχ. Φιλιππουπολεως. ἐν Βίεννῃ* 1819. 8. list 2 a str. 46.

[76]) *Κωνσταντίνου Ἐγχειρ.* str. 46. I v Rusích byla dle Nestora říčka Dregovica.

[77]) Circuiz ... terra plana, vinetis et omnibus bonis abundans ... terra plana Circuwitz, omnibus bonis referta. Možné však, že jméno to omylně psáno místo Marica. Srov. Víd. Jahrb. der Lit. 1828. Bd. 42. str. 45—46.

[78]) Rozeznej krajinu Berzitia, o níž dole.

chymera, Kantak. a j.] — Kosnik [1344, u Kantak.], neznámého položení. — Prusen č. Prusin [ok. 1190, u Nic. Chon.], tolikéž neznámý; srov. Prusac v Srbích a j. — Toplica, pevné město na Marici [1050, Toplitzos u Cedr.], rovně neznámá. — Gradišt [l. 1189, Gradhicz u Ansberta], nejpodobněji nynější Hissar č. Lidža-Hissar. — Voden [l. 1189, Bandoucy u Ansberta, Μπέαδνος u Kantak.], blíže Philippopole, nyní ves, nřec. τὰ Βοδηνά. — Pernis [1189, u Ansberta], nyní Petrič blíž Vodna na ř. Stanimaku, se zříceninami starého města i hradu. — Klokotnica, na Marici [1226, u Georg. Akrop.] — Črnomjan, v jižní Thracii [1324, Tzernomianon u Kantak.], bezpochyby rozdílné od nynějšího města Čirmna, — Ostra tamže [1256, Ustra u Georg. Akrop.] — Čepina [1245, Tzepaena u G. Akrop.], pevný hrad v západní Thracii, ve klínu hor Rhodope a Haemu. — Batkun tamže [1189, Bacon u Ansberta, 1199 u Nic. Chon.] — Kričim tamže [1199, u Nic. Chon.] — Krivoš tamže [1256, Kryvus u Georg. Akrop.] — Potok [ok. 1322, Potuka u Kantak.], snad nynější Batak. — Beljatova [ok. 1081, u Anny K.], snad podnešní Velika-Belova. — Prištica [l. 1114, Pristitza, Peristitza u Anny K., Georg Akr., srov. Peristeris m. Priština u Phrantzesa]. —

Macedonie od času prvního zosazování se Slovanův v jižním Zadunají větším dílem od nich byla zaujata, jakž patrno jest ze jmen krajinek a měst, v té straně od Byzantincův připomínaných. Z krajinek a národních větví známější nad jiné jsou Slované č. Slovansko, Berzitia, Smoleny, Zagorje, Polog, Ovčepole, Sakulati, Dragoviči, Bajunitae č. Vojniči a Runchini. O častém užívání slova Sclavinia, Sclaviniae (Σκλαβινία, Σκλαβινίαι), t. Slovany, Slovansko, již nahoře jsme jednali, a spolu podotkli, že naskrze nelze určiti, která vlastně krajina tím slovem se míní, ačkoli z ustavičného zajíždění Řekův i Bulharův a ze slov Theophanových (Sclavinias in Macedonia positas) dosti patrno jest, že tím jménem některá částka někdejší Macedonie, a sice nejpodobněji severní, se vyznačuje. — *Berzitia* č. *Belzitia*, krajina teď rovněž neznámá, dvakráte národ, pak *Berzitae* jednou se připomíná. Podlé životopisu sv. Demetria, okolo l. 669—675

Berzitae (Βερζῆται), spolčení s Dragoviči, Sakulaty, Velegostiči, Vojniči a jinými Slovany, dobývali Selunu. [79]) Na l. 774 čte se u Theophana a Cedrena, že panovník bulharský Tzerigus dvanáct tisíc vojínův svých s bojary do Berzetie (Βερζητία) vypraviti se chystal, aby tam lid zjímali a do Bulhar zavedli. [80]) Na léto pak 799 u téhož spisovatele se vypravuje, že slovanské kníže Belzitiae (τῆς Βελζητίας ἄρχων) Akamir, z nabádání některých Řekův, synům zavražděného cís. Konstantina, tehdáž v Athenách u vyhnanství žijícím, ke trůnu dopomoci, ovšem nadarmo, se pokusil. [81]) Z těchto míst jediné to vysvitá, že krajina Berzitia, mající tehdáž neodvislá knížata slovanská, někde u prostřed mezi Bulhary a Peloponesem, v Macedonii, snad až v Thessalii anebo Livadii, ležela; zevrubněji hranic jejich vyměřiti při nejpilnějším skoumání dějepisného polohopisu těch zemí na ten čas nelze. Zdaliž vytčení od zeměpisce bavorského mezi severními národy Fresiti (§. 28. č. 14.) příbuzní jsou těmto jižním Berzitům, tvrditi se rozpačím, pokládám však to za dosti podobné. [82]) Čisté, slovanské formy jména jedněch i druhých ještě jsem neuhodnul: zdaž Breziči? či Brežiči? — *Smoleny*, krajina někde na rozhraní Thracie a Macedonie na řece Mestě ležící, známá ze spisův poustevníka Filippa ok. l. 1105, dle jiných 1097, zde (v Smolenskich predjelach, εἰς μέρη τῶν Σμολένων) živšího [83]) a z vojen odbojného Ivanka [1199] i Jana Spyridonaka [1200] proti řeckému císaři. [84])

---

[79]) Vita S. Demetrii c. 158. *Tafel* p. 52. Mylně Tafel jméno Berzitae na Pharsalus potahuje.

[80]) *Stritter* II. 529.

[81]) *Stritter* II. 83.

[82]) Rozdílní jsou Brežané č. Brižané v Polabsku (Viz §. 44. č. 6.) Berzitae stojí místo Brezitae. (Viz č. 2.) Berzitia a Belzitia jedno a též slovo jest s obyčejnou proměnou souhlásky *r* v *l*. Rozeznati sluší krajinu tuto od městečka Bersinicia (t. Breznica) v Thracii, blízko Adrianopole, aniž jí sluší másti s Barzelií, t. vlastí Pečencův a Plavcův na rozhraní Evropy i Asie, u spisovatelův armenských Barseleh, u Theophana Berzilií jmenovanou. *Stritter* II. 505. *Engel* I. 345. *Thunmann* Oestl. Völk. 157.

[83]) *Kalajdovič* to omylně na ruský Smolensk slyšel. Jo. Ex. str. 11. 95. *Kalajdovič* a *Strojev*. Opis. rukop. str. 3. (*Evgenij*) Slov. rusk. pis. II. 62—63.

[84]) *Stritter* II. 702. 705.

Nicetas Choniates jmenuje krajinu tu (τὸ θέμα τῶν Σμολένων) velmi nepřístupnou, mající mnoho pevných měst a hradův. Zdá se mi, že tak sloulo podlé obyvatelův svých Smolenův č. Smoljanův (jd. č. Smoljanin) podkrají Mesty, jehož hořejší částka Razlog až podnes od Slovanův obydlena jest. — Nedaleko odtud, na západním svahu hory Bertiskus, nyní Perin zvané, nalezala se krajina *Zagorje* s městem Melenikem [l. 1014, Zagoria mn. č. u Cedrena]. — V podkrají hořejšího Vardaru (Axius) připomíná se *Polog* [l. 1014, Pelagonia, Pelegonia u Cedrena, Nicety a j., Pologos u Pachymera [85]) a j.], kraj z listin carův srbských známý a do dnes Slovany zalidněný. — Východně od Pologu leží i nyní ještě tak nazývané *Ovčepolje* [l. 1045, Eutzapelos u Cedrena, Neustapolis u Georg. Akr.], tehdáž rovina pustá, ku pastvě sloužící (loca arida et habitationibus vacua). — Z národních jmen dochovala se nám, mimo již uvedené svrchu Brežiče, Sakulati, Dragoviči, Vojniči a Runchini. Místo *Sakulati* čte se sice v životopise sv. Demetria a u Jana Kameniaty Sagudati (Σαγουδάτοι), a však maje před očima národní slovanské jméno Sakulatiň v rukopise bulharském, [86]) a porovnávaje s ním jména vesnic Sakulja v Srbsku, Sakalovo, Sakaly, Sakolica, Sakolišči, Sakolje, Sakovo, Zasakovci v Rusku a j., nepochybuji, že toto z onoho povstalo, buďto vinou přepisovačův Δ a Λ pomíchavších, anebo řeckým vyslovením. [87]) Aniž pak jméno krajiny Subdelitia (Σουβδελιτία), namítající se u Konstantina Porphyrogennety, zdáním mým jiné býti může než Sakulitia, od písařův zohavené. O obyvatelích této krajiny vypravuje dotčený císař, že vypověděvše Řekům poslušenství do hor se odstěhovali, začež od cís. Michala [842, 867] pokořeni a k odprošení donuceni byli. [88]) Z doložení,

---

[85]) Známo jest, kterak opáčně Pachymeres jméno to skrze bog-lug, nemus dei, tlumočí.

[86]) „Chunav zajec. Sakulatin kanje." Viz přílohy č. XXVI.

[87]) Že *l* a *d* se obměňují, důkazy máme ve všech jazycích, zvláště pak v řeckém. Srov. *Kühner* Griech. Gramm. I. 3. pozn. 2. Místo Teriaditza (Sredec) napsal Leo Diakonus Tralitza.

[88]) *Const. Porph.* De cerim. ed. *Reiske* p. 366. *Stritter* II. 102. Ostiarius introducebat Sclavos (e regione Subdelitia) ... quibus cum imperator

že hned za nimi i jiní Slované z okolí Selunského před císaře předstoupili, jasně vysvitá, že i oni rovněž byli obyvatelé téže krajiny. Tamť skutečně, v podkrají města Selunu, sídlili Sakulati (Sagudati) a Dragoviči (Druguvitae) okolo l. 886, podlé svědectví Jana Kameniaty, [89]) pravícího o nich, že vzdělávajíce úrodné roviny Selunské, tomuto městu byli poplatni, ješto zatím jiní Slované řeckému vladaři na Strymonu (dux Strymonis), jiní pak v horní Macedonii již Bulharům (finitimae Scytharum genti) byli podřízeni. Tam již mnohem dříve [669—675] připomíná životopisec sv. Demetria Sakulaty (Σαγουδάτοι), ve společenství jiných Slovanův. [90]) Že potomstvo Sakulatův ještě i později někde v tom okolí se nalezalo, z přivedeného místa rkp. bulharského tušiti lze. — *Dragoviči* č. *Dregoviči* macedonští, ode thrackých jen co do sídel rozdílní, ponejprvé uvozují se v životopise sv. Demetria asi k l. 669—675, co společníci Sakulatův, Velegostičův, Vojničův, Berzitův a jiných Slovanův, dobývajících Selunu. [91]) Jan Kameniata je týmž časem [ok. 886] a v týchž sídlech s teď vypsanými Sakulaty připomíná; ano, již něco dříve, t. l. 877, na sněmě Carhradském ve příčině Photiově držaném podepsal se Petr biskup Dragovičův (Druguvitiae č. Droguvitiae), a později též v popise Leonově u Kodina totéž biskupství (Druguvitiorum, Durgovitia) se uvádí. [92]) Jméno, jenž u životopisce sv. Demetria psáno Draguvitae i Droguvitae (Δραγουβίται, Δρογουβίται), u Jana Kam. Druguvitae (Δρουγουβίται), odvozené od čeledního otce Drag, znělo vlastně Dragoviči, též Dregoviči, s pravidelnou proměnou hlásky *a* v *e*

collocutus fuisset, exibant, et protinus introducebantur alii Sclavi e praefectura Thessalonicensi etc.

[89]) *Stritter* II. 94—95.

[90]) Vita S. Demetrii c. 158. 185. sq. *Tafel* p. 52. 59 sq. Zdaliž biskupství Subdalia, v někt. rkp. Subdaa i Sugdaa, od Theodora Balsamona připomínané, sem nenáleží, jakž jméno přisvědčuje, čili snad do severního Předbalkanska, kdež někdy město Sucidava č. Sikidava květlo, pochybno jest. Fallmerayer místí Subdelitii do Moree, a jméno to pokládá za slovanské Suzdal'. Ueb. Entst. d. h. Gr. 86—86. O Sakulech v Sedmihradsku zpomenuto výš č. 2. pozn. 24. Jméno dřevního estonského kraje Sakkala (Saccala) snad jen náhodou souhlasí?

[91]) Vita S. Demetrii c. 158. 185 sq. *Tafel* p. 52. 59 sq.

[92]) *Le Quien* Oriens christianus T. II. p. 94—95. *Banduri* Imp. Orient I. 198—200.

(srov. bul. treva, rena, dubrovn. résti, narésti, rus. rebenok, rebjata, srov. výš č. 2). Z dotčených nahoře svědectví patrno, že obě tyto slovanské větve v 9tém stol. již svou samostatnost byly utratily, zvláště přičiněním cís. Michala, o podmanění jejich neustále se zasazujícího. [93]). — *Vajunitae* (Βαιυνῆται) t. *Voiniči* čili *Vojniči*, jakž se domýšlím, od jediného životopisce sv. Demetria mezi l. 669 — 675 připomínaní [94]), nejpodobněji obyvatelé okolí a hradu jmenovaného u Byzantincův Vaina, Vaimi (Βαϊνὰ, Βαϊμὶ, u Kantak. l. 1334), blízko města Radovištu v Macedonii. [95]) V Rusku vlasť Vojniči pod Volokem připomíná se l. 1389, 1523.[96]) — *Runchini* č. *Rynchini* (Ῥυγχίνοι), v životopise sv. Demetria co sousedé Strumjanův, blízcí moře a plavectvím proslulí, často se hlásají. [97]) O sídlech jejich, jakož i o pravém výrazu jména, nic s jistotou tvrditi nelze. Tafel ukazuje na město Rhentina (v list. Dušanově l. 1348 Redina), k východu od Selunu, mezi jezerem Bešikem a zálivem Strumským; než vyjádření životopisce sv. Demetria, „ze Slovanův ti, jenž od Strymonu a Runchinu jsou“ (ἀπὸ τοῦ Στρυμῶνος καὶ Ῥυγχίνου) spíše k tomu vede, že zde nějaká neznámá, snad poboční do Strumy říčka míněná jest, od níž oni toto své jméno dostali. [98]) — Z hor v té straně hlásá se Balathista [l. 1014, u Cedr. a j.], nyní Belasica. Z řek především Vardar, u starých Axius, u Slovanův dle letopisův srbských Velikaja [l. 1071 Vardarion, město na řece Vardaru u Theophyl. Achrid. l. 1076 Vardares, Βαρδάρης, řeka u Niceph. Brienn., Anny Komn., Zon., Nic. Greg.], snad od Turkův, již v 11tém stol. tam osazených, [99]) tak nazvaná; nebo zakončení -dar, -der, -dere

---

[93]) *Stritter* II. 94.

[94]) Vita S. Demetrii c. 158. *Tafel* p. 52.

[95]) Cedren l. 1015 jiný hrad Boion č. Voion (*Βοϊὼν*) mezi Sredeckými počítá. Jest tam u Sredce i říčka Bojana. *Cedr.* c. V. 556. *Stritter* II. 538. *Cantacuz.* e. P. I. 289. *Stritter* II. 239. *Büsching* (Troppau 1785) V. 401. V Rusku vlast Bojna z list. 1566, a ř. Bojnja, známé.

[96]) Sobran. gosud. gram. I. 63. 419.

[97]) Vita S. Demetrii c. 185 sq. *Tafel* p. 59.

[98]) Srov. rus. ručej (torrens), což podlé obdoby zní cyr. č. stbul. ręčij, odkudž snad Ręčené?

[99]) Vardariotae (*Βαρδαρειῶται*) tito seděli na rovině Poljana jmenované, též dále blízko Ochridu. Srov. *Anna Comn.* ed. Ven. 88. *Possini* ad

turecké jest, vodu znamenající. Slovanské jméno řeky, Velikaja (srov. Velikaja v gub. Pskovské), od Daniela připomenuté, dávno ze zvyku vyšlo. — Serava, řeka v horní Macedonii [ok. 1300, u arcib. Daniela]; srov. Sera ř. v Rusích a j. — Bregalnica, řeka tamže [l. 1348, v list. c. Dušana]. — Črna č. Crna, řeka v západní Macedonii [l. 1014, u Cedr.], podnes pod tím jménem známá. — Měst slovanskými jmény vyznamenaných přemnoho v Macedonii se připomíná, z nich znamenitější jsou Sitan hrad na Mestě [l. 1016, Setaena u Cedr.], nyní ve zbořeninách. — Zemlin, u pramenův Strumy [1180, 1330, v letop. srbských]. — Maleševo [1071, u Theoph. Achrid.] — Melenik [l. 1014, u Cedr.], okolo 1226 na čas sídlo neodvislého knížete slovanského. — Rupel', na Strumě [l. 1257, Rupelion i Ropelion u Georg. Akr.], pověstný přesmyk. — Prochod, jinak Proništa, soutěska s pevnůstkou [l. 1018, u Cedr.]. — Belica [ok. 900, u životop. sv. Klementa]. — Chlebina č. snad Chleven, mezi městy Philippi a Amphipolis [l. 1078, u Nic. Bryenn., Anny K.]. — Bolera, v jihovýchodní Macedonii [l. 1001, Boleros u Cedr. a j., 1186 Bolera v list. c. Asana]; sem l. 1001 bulharští Slované z Vodna od Řekův přesídleni. — Mniak č. Mnjak [l. 1256, Μνειάκον u Georg. Akr.]. — Pernik [1002, u Cedr. a j.], snad Petrič? — Štip, za starodávna Stobi (987, 1018, Stoponion u Nic. Bryenn., Stypeion u Cedr. a j.]. — Radovišt [léta 1334, u Kantak.]. — Strumica, město a tvrz na řece Strumenšici [1014, u Cedr., Theoph. Achr., Anny K., Nic. Chon. a j.]. — Glavinica [ok. 900, 1071, 1081, v životop. sv. Klem., u Theoph. Achr., Anny K.], teď neznámé. — Veles, na Vardaru [1245, u Georg. Akr.], nyní bul. tolikéž Veles, tur. Köprili; srov. Veles hora v Bosně, též osady ve Slovanstvu po různu. — Chtjetovo [l. 1245, Chotovos, Chyttovos u Georg. Akrop. a j., Chtjetovo v l. Dušana 1348], nyní Tetovo. — Kičeva [l. 1073, Kitava u Theoph. Achr., ok. 1255 Kytzavis u Georg. Akr.]

Pachym. ed. Ven. T. I. obs. p. 12. *Codin.* cap. V. Anna K. je jmenuje Turky; Kodin Peršany. *Thunmann* (Oest. Völk. str. 282—283.) Anně, *Du Cange* (Gloss. med. graec. s. h. v.) Kodinovi přisvědčuje; Hammer o nich docela zamlčel.

podnes známé, na ř. Treska jmenované. — Vucin' [l. 1330, Vutzunis u Kantak.], odjinud neznámé; srov. Vucin' v Srbsku. — Priljep [l. 1014, Prilapos u Cedr. a j., Priljep ok. 1186 v l. c. Asana], nyní Prilip. — Svetigrad, na pomezí Macedonie i Albanie [u Chalkok. a Barletia]. — Slanica č. Stlanica [1071, 1105, Sthlanitza u Theoph. Achr., Anny K.], teď neznámé. — Črješče [l. 1331, u arcib. Daniela]. — Bitel' 1014, Butelium u Cedr.], stolice c. Gabriela, nyní bul. Bitel', tur. Bitolia, Toli-Monastir. — Prosjek, soutěska s hradem na Vardaru [1199, Prosiakos, Prosakos u Nic. Chon. a j.]. — Prespa, na jezeře téhož jména [978, u Cedr. a j.], sídelné město c. Samuela. — Voden [1001, Vodena pl. u. Cedr., Vodina pl. u Anny K.]. — Ostrov, u jezera téhož jména [1001, u Cedr. a j.]. — Moglen, Meglen [1015, Moglena pl. u. Cedr.]; srov. Maglić v Srbsku. — Plavica [ok. 1080, u Anny K.]. — Gavrovo [1343, u Kantak.]. — Matzukion [1014, u Cedr.] — Dobrun [1330, v let. arc. Daniela, Dubrunis u Kantak.]. — Srbica [ok. 636, Serblia pl. u Const. Porph., 1001—1018 Serbia pl. u Cedr., Zon. a j.]. — V Albanii, v Epiru a v Thessalii od starodávna nalezalo se mnoho osad slovanských, jakž posavadní jejich jména znateli jazyka světle osvědčují. Z těchto některé již v dějinách našeho okresu, ale větší částka teprvé v pozdějších časích se připomínají. Nejstarší Slované v Thessalii, o nichž zprávu máme, jsou Velegezitae č. Velegizitae (Βελεγεζῆται, Βελεγιζίται), t. *Velegostiči*, podlé životopisu sv. Demetria mezi 669—688 obyvatelé thessalských Theb a Demetriady, u zálivu Pagasetského (Volo), pilní vzdělavatelé rolí a tím k míru i ku přátelství s Řeky, než k vojnám, náchylnější.[100]) Jméno jejich, jak se domnívám, rodové, a v legendě té zkažené (srov. Dobragezas m. Dobrogost u Agathiasa), trvá v okolí tom ve jménu města Velestinu, nepochybně z onoho skráceném. Ještě rázněji souhlasí jméno hradu Veligosti v Moree, zpomínaného ve kronice franských válek v Moree, ovšem odtud

---

[100]) Vita S. Demetr. c. 158 *Byei* Exc. in Act. SS. p. 176. not. *g. Tafel* p. 52.

příliš vzdáleného [101]); srov. i Volgast (v list. Volegast) v Prusích, Velgusy v Rusích a Polště, Pogostiči, kraj v Rusku, v list. 1503 (v Muchan. Sbor.) atd. — Jihozápadní strana Pindu vždy až podnes slove *Zagorje*, ačkoli teď od Valachův obydlená. [102]) Jiné Zagorje jest v Thessalii, v někdejší krajince Magnesii, na východní straně hory Pelionu, kteráž i sama Zagora slove, s městem téhož jména. [103]) — Babagora, pohoří na pomezí Macedonii i Albanie [ok. 1080, u Anny K., 1071 Bagora u Theoph. Achr]. — Města hlavnější: Ochrid, dřevni Lychnidus [l. 978, Achris u Cedr., Anny K. a j.], stolice c. Samuela. na břehu soujmenného jezera. [104]) — Djevol [ok. 1018, Deabolis, Diabolis u Cedr., Anny K. a j., Djevol v list. c. Asana ok. 1186]; podlé Byzantincův obě tato města přináležela k Macedonii. — Struga [ok. 1071, 1081, u Anny K., Joanna Phokasa, Theoph. Achr.] „Strugae Bulgarorum linguae fossae, stagna, vivaria, equibus magnus piscium proventus parabatur"], nyní Stronga, Istirga. — Debra [1014, 1040, Deuris u Anny K., Debris u Cedr.], nyní Dibra; jiná pevnůstka Debrica tamže [1330, u Kantak.]. — Mokroš č. Mokreč [ok. 1071, Mukrini u Theoph. Achr.; Anna K. omylně jméno to na krále Samuela vztahuje]. — Bjelgrad [1018, Belograda pl. u Cedr.], nyní Arnaut-Berat, druhdy Pulcheriopolis, z čehož slovanské Bělgrad literním přeložením povstalo; bjelyj zajisté stslv. znamená bílý i pěkný. (Srov. §. 38. č. 2.)

5. Slované v Peloponesu a Livadii.

V celém vlastně tak řečeném Řecku čili v potomní Livadii a Moree nalezaly se, podlé svědectví polohopisných jmen,

---

101) *Fallmerayer* Ueb. Entst d. heut. Griech. str. 88.

102) *M. Leake* Researches in Greece str. 257. 372. 407. *Meletii* Geogr. ed. *Gazy*. Cap. Epirus.

103) *M. Leake* Researches str. 183. *Meletii* Geogr. ed *Gazy*. Cap. Thessalia.

104) I částka hor Rhodopejských ve Thracii sloula Achris, regio Achridana, u Nic. Chon., Georg. Akrop. a j. Někteří zeměpisci Ochrid vyhlásili za dřevní Justinianu, než omylně, zavedeni jsouce tím, že metropolita Achridský sebe Justinianským jmenoval. Justiniana prima je Köstendil. Titul s přesídlením metropolity onam přenešen.

četné osady Slovanův, onde pohromadě nakupené, onde mezi jinoplemenci porůznu roztroušené. O času a způsobu jejich tam se rozsídlení nižádné, o příbězích a dějinách pak až nad to kusé zprávy v letopisech byzantských nám se zachovaly. Již nahoře jsme připomenuli, že první zmínka o vpádu Slovanův do Řecka (Hellas) čte se u Menandra na l. 581, [105]) ačkoli k víře podobné jest, že toto tažení jen severního Řecka se dotýkalo. Mnohem podobnější jest, že s oněmi Avary, kteříž l. 589, do severního Poloponesu vtrhše, v něm se za dvě stě i osmnácte let ubytovali, i Slované společně do končin poloostrovu toho vstoupili; [106]) neboť víme, že té doby Slované s Avary volně i nevolně semotam táhli, a od spisovatelův začasté s těmito pod jedním jménem se zahrnují Mezi l. 746—799, za cís. Konstantina Kopronyma a jeho nástupcův, Slované v Peloponesu již tak byli hojní, že spisovatelé pozdější na tehdejší poslovanění celé té země naříkají (srov. §. 29. č. 8.). Ve které krajině onino Slované, jenž l. 768 ostrovy Imbrus, Tenedus a Samothracii plenili, hledati se mají, pochybné jest. [107]) Léta 783 řecký vůdce Stauracius, válčiv se Slovany, až do Poloponesu se prodral, a Slovany zdejší Carhradčanům v poplatnost uvedl. [108]) Za cís. Nicephora, mezi l. 802—811, pokusili se Slované peloponeští svrci jho řecké, ačkoli nadarmo. [109]) Zdařilejší bylo povstání jejich za cís. Theophila a syna jeho Michala [829—842] teprvé po mnohém namáhání Řekův uvolili se znova ku placení daně [mezi 842—867]. Týmž časem připomínají se *Milenci*, *Milinci*, *Milci*, *Milčané* (Μιληγγοὶ) a Jezerci (Ἐζερῖται) jakožto ti, kteříž nejdéle a nejurputněji vládě řecké na odpor se stavěli. [110]) Tito Milenci a Jezerci i potomně ještě za císařův Konstantina Porphyrogennety a Romana Lekapena z poddanství vyvaditi se usilovali, jakž od nás nahoře vy-

---

[105]) Vastata a Sclavinis Graecia. *Stritter* II. 47. Srov. *Zinkeisen* Gesch. Griech. I. 688.
[106]) *Zinkeisen* Gesch. Griech. I. 702.
[107]) *Stritter* II. 79.
[108]) *Stritter* II. 83.
[109]) *Stritter* II. 84—86.
[110]) *Stritter* II. 93—94.

pravováno (§. 29. č. 8.). [111]) Konstantin Porphyrogenneta podávaje nám zprávy o těchto zběhlostech, sídla dotčených, dvou větví určitěji vytknul, pravě, že Milenci a Jezerci nedaleko Lacedaemonu (Sparta, nyní Palaeochori blízko Misitry) a Elosu (Elis, n. Lala), vedlé velikého pohoří Pentadaktylu a sice Milenci s jedné (východní?), Jezerci pak s druhé (západní?) jeho strany se rozhostili. [112]) Pohoří Pentadaktylus č. Pandaktylus, až podnes pod tímto jménem známé (u starých Řekův sloulo Taygetus), prostírá se od severu na jih, dělíc na různo podkrají řek Vasilipotamo (Eurotas) a Pirnatza (Pamisus). Po obojím tedy svahu tohoto pohoří, a sice půlnočního jeho ramena, rozkládali se Milenci a Jezerci, ješto zatím okolo jižního ramena Manjaci (Mainotae) se rozprostírali. [113]) Jak dlouho se obě větve při své řeči a národnosti zachovaly, nelze určiti. Milenci ještě na počátku 13ho stol. se připomínají, kdežto je Ville-Hardouinův syn Vilím podmanil. [114]) V popise biskupství řeckých u Kodina činí se zmínka biskupství jezerského (Ἐζέρου), podřízeného metropolitě Lariskému, [115]) a na sněmě, l. 879 v Carhradě ve příčině Photiově držaném, podepsán Damian biskup Jezera (Ἐζήρου); jiný jménem Jan, ve 13tém stol. se připomíná. [116]) Toto však biskupství, podlé města Jezera tak nazvané, v Thessalii, nikoli v Peloponesu hledati se musí. [117]) Ostat-

---

[111]) *Stritter* II. 98—99.

[112]) *Const. Porph.* ap. *Stritter* II. 94. 99. Soli vero Ezeritae (*Ἐζερῖται*) et Milengi (*Μιληγγοὶ*) relinquebantur sub Lacedaemone et Elos. Ac quandoquidem mons illic magnus est et valde altus, Pentadactylus nomine, propter loci difficultatem ad latera ejus sedes posuerunt ... Urbs Maina jacet ... in promontorio ultra Ezerum. *Chalcocond.* ap. *Stritter* II. 338. Incolentibus quibusdam de illo grege (Slavorum) regionem Peloponnesi Laconicam, qua patet ad montem Taygetum et ad Taenarum.

[113]) Podlé Fallmerayera v okolí někdy od nich obydleném nalezají se podnes místa Platza, Stratza, Lutzena, Chlumitza, Levetzova, Sitzova, Varsova a Polonitza. Ueb. Entst. d. h. Griech. str. 76—78. Jiná jména viz tamže str. 73—74.

[114]) *Fallmerayer* Gesch. d. Halbins. Morea I. 406. *Heilmaier* Entst. d. romaisch. Spr. str. 6.

[115]) *Codini* Notit. Graec. Episcop. p. 393. *Stritter* II. 99.

[116]) *Le Quien* Oriens christ. II. 125.

[117]) Na severu od Larissy ležící pleso slove až podnes Nezero, t. Jezero (s obyčejnou reckou předsuvkou *n*); osady téhož jména v Thessalii nenalezám.

ních, po celém Peloponesu, jakž ze slov Konstantina Porph. [118]) a ze jmen zeměpisných průvodné jest, roztroušených větví a čeledí slovanských jména nám známa nejsou. K víře podobné jest, že i *Manjáci* čili Maniotae nyní Mainoté, povstali z pomíchání se Slovanův s Řeky; neboť cís. Konstantina ujišťování o čistořeckém jejich původu prozrazuje, že od jiných za Neřeky byli držáni. [119]) Podlé soudného skoumatele Martin-Leaka [120]) jméno to původně a vlastně zní Mani (Μάνη, město a kraj), Maniatis (Μανιάτης, obyvatel), ve slovanském pak jazyku namítá se nám jméno Manjak, již u Jana Exarcha ok. l. 900. [121]) Než Cakoni, obyvatelé sedmera vesnic mezi Nauplií a Monembasií, asi patnácte set rodin, užívající zvláštního, ostatním Řekům téměř nesrozumitelného nářečí, a od některých za vyrodilé Slovany vydávaní, jsou dle nejnovějších skoumání ostatkové prý dřevního pelasgického obyvatelstva Peloponesu. [122]) Sic jinak jména jejich osad pronášejí ráz slovanský, np. Kastanica, Sitina, Prastó; v okolí jejich leží ves Sklavochori (Σκλαβοχωρὶ). Konstantin Porphyrogenneta připomíná Tzekony, snad od Tzakonův nerozdílné, kteréž již Nicephorus Gregoras a Pachymeres pod tímto jménem uvozují a za potomky Lakonů vydávají. [123]) V listině cara Dušana l. 1348 čte se slovo cakonstvo, [124]) jistotně ze jména Cakon pošlé, jako neropšina, serebščizna, tatarščina atd. ze jmen Neropch, Sereb, Tatar atd. Jestliže Řekové v 10tém stol. nad poslovaněním Peloponesu hořekovali, dočekali se

---

[118]) *Stritter* II. 94.

[119]) *Stritter* II. 99. Srov. *Manso* Ueb. d. Mainotten v jeho Sparta III. 2. str. 141 sld.

[120]) *M. Leake* Researches in Greece str. 416—417.

[121]) Imja rododatnoje (ot strany polučennoje) Manjak, Šjumjak. *Kalajdovič.* Jo. Ex. str. 77. Šjumjak tuším rodák z bulh. města Šumna; Manjak obyvatel kraje Manja (*Μάνη*).

[122]) O Cakonech jednají *Villoison* Proleg. ad. Il. p. XLIX. sq. *M. Leake* Researches p. 66 196—204. *Kopitar* ve Víd. Jahrb. d Lit. 1822. Bd. 17. str. 95. *Fallmerayer* Ueb. d. Entst. d. h. Gr. 62 sq. *Thiersch* Ueb. d. Sprache d. Zaconen, v Denksch. d. Münchn. Acad. 1835. Bd. I.

[123]) *Const. Porph.* De Cerim. A. B. ed. *Reiske* II. p. 821. *Nic. Greg.* I. 98, 13. *Pachym.* l. IV. p. 209. ed. Rom., p. 173. ed. Ven.

[124]) „Da im njesť gradozidanija ni cakonstva po gradovjech ni sjenokoše ni vinograda ni žetve ni priselice ni konja ni psa ni kojego podanka."

potomci jejich té radosti, že tito jejich hosté docela se pořečtili: neboť podnes, vyjmouc některé vesnice na pomoří nedaleko města Vojnice a zálivu Artanského,[125]) již v celém Řecku žádné slovanské osady se nenalezají. A však sledy slovanského jazyka v jazyku řeckém a trvající až posavad polohopisná jména[126]) tuším že ještě dlouho nestrannému zpytateli jasné vydávati budou svědectví o někdejší rozšířenosti Slovan v Řecku.[127])

6. Slované v Maloasii.

Budiž zde, jakožto na nejpříhodnějším místě, několika slovy o osadách Slovanův v Maloasii pojednáno. Letopisové byzantští vypravují o Antech a Slovanech, válčících s Řeky proti Peršanům a Misimiancům v Asii [554 sld.];[128]) tito však byli jen pomocní plukové Řekův, najatí ke službě vojenské na Dunaji a Černomoří, nikoli stálí obyvatelé těch krajin. Ve válce proti Peršanům vévodili Dobrogost a Vsegrd, rodilí Slované, majíce sobě poručenou správu nejen nad slovanskými, nýbrž i nad řeckými pluky; jmenovitě Dobrogost spravoval loďstvo řecké. V boji s Misimianci, národem blízko Kaukasu bydlícím, dopomohl Slovenin Svaruna udatností svou Řekům k vítězství. O skutečném zosazení se Slovanů v Asii teprvé l. 664 zmínka se děje. Tehdá zajisté, podlé svědectví letopiscův byzantských, šest tisíc Slovanův, nalezajících se ve vojenské službě Abderahmana syna Haledova, knížete saracenského, plenícího končiny mocnářství řeckého, přešedše s ním do Syrie, oblíbili sobě zde stálé přebývání, a ve kraji

---

[125]) Jezero Bulgari, vsi Konidari, Zabrda, Sloveni (Sklaveni), Babini atd.

[126]) *Fallmerayer* i jméno Morea, teprvé asi od 11ho stol. běžné, dosti podobně odvozuje od slv. more, s řeckým č. vůbec cizím okončením -ija, -eja. Pozoru hodné, že forma Morija i u severních Slovanův obvyklá jest, np. rus. Černomorija, Lukomorija atd. Možné i to, že Morea jest přejinačené Morava; srov. nhrad. Morjeva, Moreva

[127]) O vlyvu slovančiny na řečtinu jednají *Kopitar* Jahrb. d. Lit. 1822 Bd. 17. str. 94 sld. *Fallmerayer* Gesch. d. Hl. Morea Stuttg. 1830. 8°. 2. d. *Téh.* Ueb. d. Entst. d. h. Gr. Stuttg. 1835. 8°. *Heilmaier* Ueb. d. Entst d. Romaisch Spr. Aschaff. 1834. 4°. *Zinkeisen*, *Thiersch* a j. Hádka o věc světlou a jistou ještě trvá. Viz §. 29. pozn. 158.

[128]) *Agath.* ed. Bonn. p. 186. *Stritter* II 33. 1067.

Apamijském, blízko městečka Seleukobelu (Seleucia ad Belum) se zosadili.[129]) Původ, další příhody a konečné zaniknutí těchto Slovanův nám docela neznámy jsou. Léta 688 cís. Justinian, obořiv se na Slovany v Macedonii sedící, veliký počet lidu z nich, díl násilně zjímané, díl dobrovolně jemu se poddavší, přes Hellespont u Abydu do Asie převedl, a v kraji řečeném Opsicium (Obsikion thema) nová sídla jim vykázal. Krajina tato vztahovala se od přímoří u Abydu na východ až k Nice, na jih až k Apame (Apamea Cibotus).[130]) Zevrubnější vykázání sídel jejich v ní nemožné jest. Slované zde osazení slouli potomně u Byzantincův Sklavisiani (Σκλαβησιανοὶ, §. 29. č. 8.). Z těchto osadníkův zřídil sobě císař zvláštní vojsko, do třidceti tisíců mužův silné, jež strážnými pluky (λαὸς περιούσιος, Leibgarde, v cyr. přeložení Georg. Hamartola izrjadnii, v jiném ljudii bogatnyi, mylně) jmenoval, a Nebula za vůdce jim postavil. Ve válce však proti Saracenům [692] dvě třetiny vojska toho, od Mohameda porušené, odpadly od Řekův, začež cís. Justinian ostatní i se ženami a dětmi ukrutně zbiti a mrtvoly jejich u Leukaty, blíže Nikomedie, do moře pometati dal.[131]) Nicméně ještě Konstantin Porphyrogenneta [949] připomíná Slovany, sídlící ve krajině Opsicium,[132]) z čehož patrno, že neštěstí to jen některou částku těch osadníkův potkalo, později nepochybně novými převedenci dosazenou. V končinách kraje Opsicium, ve vsi Kizdere č. Kizderbend, od Nicee (Isnik) den cesty vzdálí,[133]) až do dnes bydlejí Slované, kteříž však podlé zprávy doktora Salvatori teprvé přede dvěma sty lety tam se vhostili.[134]) O jiném třetím a nad předešlá valnějším zosazení se Slovanův v podkrají řeky Artany v Bithynii vy-

---

[129]) *Theophan.* p. 289. *Anast.* p. 109. *Stritter* II. 74. *Schlözer* N. G. 378. Apamia nyní Famieh. O položení městečka Seleucia ad Belum viz *Reichard* Orb. ant. Tab. V. Hn. Theophanes píše Skevolobum, Anastasius Seleucobori.

[130]) *Const. Porph.* De themat. l. I. p. 9. *Pischon* II 14. *Kruse* Tab. geogr. ad. a. 900.

[131]) *Stritter* II. 75—76. *Schlözer* N. G. 378. Srov. *Tafel* Hist. Thess. 65.

[132]) *Const. Porph.* ap. *Stritter* II. 104—105.

[133]) *Guilleminot* a *Lapie* Mapa země tur. l. 9.

[134]) O těchto Slovanech čti *Dobrovsk.* Slov. I. 86.

pravují Byzantinci l. 762. Tehdáž prý dvě stě i osm tisíc Slovanův bulharských, ubíhajících bouří a rozmíšek, po zavraždění Kubraticův ve vlasti jejich výpuklých, dobrovolně do Asie se přistěhovali, na přímoří euxinském, v podkrají řeky Artany se uměstivše. [135]) Řeka tato slove podnes, podlé některých zpráv, Aghwah č. Aghweh, dřevní pak město Artane má býti ves Artaköi. [136]) Odtud dále na východ, nad ústím řeky druhdy Halys, nyní pak Kizil-Irmak jmenované, hornaté přímoří slove až do dnes Zagora (Záhoří), nepochybně od Slovanův toto své jméno dostavší. [137]) Ještě dále k východu na témž pomoří euxinském, v okolí města Trapezuntu, nalezají se vesnice od Slovanův zaujaté, ač slušno-li v té věci přidati víru výpovědi očitého svědka, jednoho řeckého duchovníka. O těchto Slovanech v okolí Zagory a Trapezuntu, odkudžby tam byli se dostali, z Bulharska-li, čili snad neprostředně ze severní vlasti Antův, nic jistého tvrditi nesmím: jedno i druhé dobře možné jest. Z těchto svědectví někdejší rozšíření Slovanův po Maloasii dosti jest patrné. Ovšem, větší jich částka zanikla tam v cizích, lidnatějších a silnějších národech, někteří však chudí ostatkové dotrvali posavad při řeči a národnosti své. Odpadší Slované od Řekův k Mohammedu připomínají se ještě l. 694, [138]) potom o nich nikde pověsti není. Jakýsi Tomáš, l. 821 vůdce Saracenův proti Řekům, byl prý též poběhlec z rodu slovanského. [139]) Že Slované, od Řeků v dolejším Podunají ze mzdy k vojenským službám najímaní, již l. 537, 540 a 547 ve Vlaších válčili, z historie dostatečně ví se: [140]) zdali však později některé čeledi slovanské v jižní Italii, jakž některým se zdá, stálá místa sobě obrali, toho náležité vyšetření budoucímu skoumání zůstavujeme.

---

[135]) *Stritter* II. 80. 522 *Schlözer* N. G. 380.

[136]) *Katancsich* Orb. ant. II. 19. *Reichard* Orb. ant. Tab. V. Bf. (v jeho Thes. topogr. ani o řece, ani o městu zmínka se neděje!) — Nejlepší mapy (Noel a Vivien, Lapie, Schubert atd.) nic jistého zde nepodávají.

[137]) *Bottiers* Itinér de Tiflis a Const. p. 274. *Fallmerayer* Entst. d. Gr. str. 104.

[138]) *Stritter* II. 77. *Schlözer* N. G. 379.

[139]) *Stritter* II. 100. *Schlözer* N. G. 383.

[140]) *Stritter* II. 31—32. *Schlözer* N. G. 349. 352.

7. Odkud Slované bulharští vyšli?

Po tomto odbočení navraťme se ještě jednou ke Slovanům bulharským, a pokusme se o rozřešení té předůležité otázky: odkudž tito Slované vyšli? kde byla ve prostranné vlasti Staroslovanův původní jejich sídla, dříve nežli, zatočeni jsouce do víru velikého stěhování, k dolnímu Dunaji sestoupili, a přepravivše se přes něj, v krajinách řeckých, v Moesii, Thracii, Macedonii, Albanii, Thessalii, Helladě a Peloponesu se ubytovali? K rozhodnutí této záhadky neposkýtají nám staří letopisové nižádné jen poněkud postačitedlné pomoci; i nelzeť tedy tam, kdež jasných svědectví k dosažení jistoty nestává, jinou cestu, leč cestu domyslu a podobnosti ku pravdě, nastoupiti. Dvojího pak rodu jsou základové, na nichž stopování naše k dosažení nějakého světla v této tak husté tmě, ustaviti se musí: srovnalost vlastních jmen a příbuznost jazyka. Postupujíce za hlasem těchto průvodčích, předložíme již v krátkosti, čehož nám o dotčeném předmětu, po mnohonásobném šlakování a přemítání, mysli dostihnouti se udalo. Přede vším za jisto položiti se musí, že v čas velikého stěhování národův slovanských nikdy jeden národ tak docela z místa svého se nevyklidil, by některé jeho čeledi ve dřevních sídlech byly nepozůstaly, aniž tak všeho spolčení s jinými spolukmenovci se vzdálil, by četné rodiny z jiných pokolení k němu se byly nepřipojily. V Germanii hmatavé toho důvody předestřeme, že Slované tam osedlí z rozličných severozápadních krajin pocházeli: o jihodunajských Slovanech, rozšířených od ústí Dunaje až k jižnímu předhoří Peloponesu, podobného skupení a sebrání se z rozličných větví Slovanův severních právem se domýšleti můžeme. Opravdu, již nejstarší zbytkové jazyka jejich, jednotlivá slova v letopisech byzantských, spisové Cyrilla, Methodia, Jana Exarcha a j., listiny c. Asana a jeho nástupcův, apoštol Strumický z 12ho stol. a jiní souvěcí rukopisové, jakousi různost nářečí prozrazují; jakož až podnes ještě, po konečném jazyka přejinačení, rozdíl dvojího nebo trojího podnářečí v těch krajinách znamenati lze. Toto předeslavše, nyní již domněnku svou o po-

jití těchto Slovanův určitěji pronesti můžeme, tu totižto, že hlavní jejich zásada pocházela ze severovýchodních krajin starého Slovanstva v Rusích, z krajin na jezeru Ilmenu, řekách Dvině, Dněpru, Oce atd. ležících, v nichž Nestor své Slovany, Kriviče, Vjatiče, Radimiče, Sjeverany umě̌šťuje, k nimžto čeledi z jiných prostředních větví, np. z Dragovičův, nižádné však ze západních, t. Srbův, Chorvatův, Lechův, Čechův, se připojily. Hlavní důvodové tohoto našeho domnění jsou sledující: *a*) Jisto jest, že Slované bulharští, dříve nežli přes Dunaj přešli, v Dacii, t. v nynější Valachii a v Multanech, obývali. Z této zajisté krajiny činili vpády do říše byzantské, hledíce sobě osvojiti nových zemí ku pohodlnějšímu bydlení; v této krajině je stíhali Řekové, usilujíce je od hranic svých zapuditi anebo k šetření pokoje donutiti (§. 29. č. 1.); v této naposledy zemi pozůstalí soujmenní příbuznici jejich Milci č. Milčené, Sakulati atd. Přirozené jest, žeť oni do této podunajské Dacie sestoupili se severovýchodního Ruska, snad puzeni jsouce mohutnými uralsko-čudskými národy, Huny, Avary, Bulhary atd. Vystoupení jejich z Tater a krajin nadvislanských nemá žádné podobnosti do sebe. *b*) Národní a polohopisná jejich jména dosvědčují původu jejich z vysokého severu, kdež ve dřevní době tatáž anebo podobná jména se vyskýtají. Hlavní větev, po Moesii a Macedonii rozsedlá, sloula Slované, odkudž i krajiny tyto jmenovány Slovany (č. 1.); podlé Nestora pak Slované zaujímali podkrají Ilmena a Lovatu, kteřížto že již i v 2hém stol. hluboko na severu sídlili, z Ptolemaea jsme dokázali. (§. 10. č. 10. 11.) Bulharská Morava měla svou roveň v Moravě u Slovanův Ilmenských; Smolené v podkrají Mesty snad byli pokrevní Smoljanův ruských; Sjeverané na Dunaji Sjeveranův na Desně; Sakulatův jméno nosí vesnice v gub. Tulské a Orlovské atd. Slované, přecházejíce do nových sídel, rádi přenášeli do nich oblíbená polohopisná jména ze staré své vlasti, zvláště řek a měst. Podlé toho řeky Serava, Velikaja a Sitnica upomínají na Seru v gub. Vladimírské, Velikou a Sitni (Sitnja) ve Pskovské, města Pleskov (později Pliskov), Preslav, Kyjevec, Provat, Sitan a j. na soujmenná v Rusích

Pleskov (n. Pskov), Perejaslav, Kyjev, Provatovo, Sitna atd. Dragoviči ve Thracii a Macedonii s Dregoviči, Berzitae s Fresiti v Rusku snad nejen jméno, nýbrž i pojití společné mají. [141]) Milenci peloponeští s Milci č. Milkovci v Dacii, a Bodrici podunajští s Bodrici v Germanii pokrevní býti se vidí; obojích kolébka někde v Rusích hledati se musí. *c*) Jazyk Slovanův bulharských rovně světlé důvody poskýtá, že lid jím mluvicí někdy ve krajinách severních, na samé hranici světa čudského přebýval. V něm se zachovala slova čud (gigas) a spolin (gigas), povstalá ze jmen národních Čudin (Finnus) a Spolin (Spalus, Spaleus), se kterýmižto dvěma národy Slované tito někdy na hořejším Donu a Volze sousedili. V něm mnoho jiných slov, bezprostředně z čudského jazyka pošlých, práva domácnosti došlo, np. kumir (čud. kummardama čuch. kumartaa), kap', kapište (maď. kép), vl'ch'v (čuch. völho, völlo), pr't', prať, pri-pr't, pri-prať (čuch. körtte, maď. börtön), čij v san-čij, bir-čij (ural.-tur. dži, magister), ljet (maď. lehet), sopel (maď. sip), ml'nij (maď. meny) atd. Žeť i naopak sledův jazyka těchto jižních Slovanův v jazyku čudských větví na Volze domakati se lze, o tom nepochybuji; než vyšetření té věci zkušenějším znatelům zůstaviti přinucen jsem. Zdeť jen o Uhřích něco podotknu. Maďarové, podlé mého zdání, drahnou částku slovanských těch slov, jimiž jazyk jejich promichán jest, již ve dřevnější své vlasti, nikoli teprvé v Pannonii, sobě přiosobili. Vědomoť jest, že tito příbuznici Vogulův na svém stěhování za některý čas ve krajině Lebedias mezi horním Donem a Volhou přebývali, kdež některá jich částka pod jménem Meščerův [142]) pozůstala. Slova tato v maďarčině pronášejí ráz nářečí Slovanův jednak jihodunajských,

---

[141]) Na někdejší buď sousedění buď obchod s Litvou a Lotyši upomínají některá slova v cyr. č. stbul. nářečí; np. sapog (calceus) litv. sopágas lot. sahbaks, bebr (castor) lot. bebris litv. bébrus, slana (pruina) litv. szalna lot. salna, strm (serius, verus) strmje (vere) prus. sturnaviskan (serium) sturnavingisku (serio), mečka (ursus) litv. meszka lot. meschka, skovrada (sartago) litv. skaurada a j.

[142]) Const. Porph. místo Maďarův píše Megeri, od čehož strus. Meščera, místo Metjera (jako kušča, svješča atd.), není podstatně rozdílné. Srov. *Klaproth* As. polygl. p. 275.

jednak severovýchodních č. velkoruských, np. szerencse (stbul. srěšta), pénz (pjenęz'), gerenda (gręda) lencse (lęšta), rend (ręd), szent (svęt), bolond (bląd), gomba (gąba), dorong (drąg), donga (dąga), korong (krąg), kender (kądel'), munka (mąka), porond (prąd), abroncs (obrąč), parancsolni (porąčiti), eszterenga (strąga), trombita (trąba, trąbiti), tempa (tąp), rozsda (r'žda, srb. r'dja, rus. r'ža, pol. slk. rdza), kalász (rus. kolos), berek (bereg) atd. Škoda, že o prostonárodní mluvě Slovanův, v podkrají hořejšího Donu a odtud dále k Volze a za ní přebývajících, posavad dostatečných zpráv nemáme, tak že nám sledův bulharské slovančiny v ní stopovati nelze. Co do grammatického skladu jazyka věc světlá a dávno známá jest, že nářečí starobulharské, anobrž v podstatě své i novobulharské, jakkoli zkažené a přejinačené, velkoruskému nářečí nejpříbuznější jest. [143]) O zvláštnostech jednoho i druhého jinde jednati míníme. [144]) Všickni tito a těm podobní důvodové i náznakové neomylně vysvědčují, že Slované bulharští větším dílem z dotčených severovýchodních končin dřevního Slovanstva pošli.

---

[143]) Viz *Kucharského* psaní v Čas Mus. čes. 1829. IV. 123.

[144]) K těmto mezi jiným počítáme i přisouvání slohův *t* a *s*, vyskýtající se u Suzdalce Lavrentije 1377, a teď v bulharčině panující, np. v' grados', gradokos', voves' vjek (t. v' s' vjek, v sij vjek), cholmot, otrokot, vootže den' (t. v' t' že den', v' tij že den'), v'v ust'e', v'v ad, v'v utrobje, též v rkp. Radz. s's Uliči (t. s Uliči), srov. stbul. slogot u Jana Ex. vyd. *Kalajdovič* str. 156, s's n. sas atd.-Srov. §. 18. pozn. 190.

ČLÁNEK IV.

O SLOVANECH SRBSKÝCH.

§. 31. Přehled dějin Slovanův srbských.

Původní vlast a přestěhování-se Srbův.

Před osednutím Srbův a Chorvatův v někdejším Illyrikum, t. před l. 634—638, nebylo v Dalmatii a krajinách příležících t. v částce Pannonie za Sávou ležící a ve Praevalitansku, nižádných stálých osad slovanských. [1]) Vypravuje se sice o válečných vpádech Slovanův do Illyrie a Dalmatie l. 548, 550, 551 a 552, [2]) ale o jejich současném rozhoštění se po těchto krajinách nic se odnikud neví. Šíření se Slovanů

[1]) Hlavní pramen jsou letopisové byzantští, z nichž výjimky v *Stritt.* Mem pop. T. II. Serbica p. 111—418. Z domácích pramenův životopis sv. Symeona od syna jeho sv. Sávy ok. 1208, listiny srbské i bosenské, krátcí letopisové nejmenovaných zapisovatelův, arcib. Daniela [ok. 1325—1338] rodoslov č. carostavnik a j., ještě vydány nejsou. Kronika kněze Duklanského (Anonymus presbyter Diocleas, kv. 1161) tištěna latinsky v *J. Lucii* De Regn. Dalm. et Cro. l. VI. Amst. 1666. Fol. a v *J. G. Schwandtneri* Script. Rer. Hung. Vind. 1746. Fol. T. III., illyrsky v rkp. v Římě a jinde. Z vedlejších zahraničných dopisové a listiny papežův i králův sousedních v *D. Farlati* Illyr. sacr. Ven. 1751. Fol. 6 voll., *A. Katona* Hist. crit. Hung. Claud. 1778. sq. 8⁰. *J. S. Assemani* Kalend. eccl. univ. Romae 1753. 4⁰. 6 voll. Pomůcky: *J. Raić* Ist. slav. narod., najpače Bolgar, Chorvatov. i Serbov. Vien. 1794. 8⁰. 4 č. *F. X. Pejacsevich* Hist. Serviae. Colocae 1799. F. — *J. Chr. Engel* Gesch. v. Serv. u. Bosn. Halle 1801. 4⁰. (49. č. všeob. hist.). — *D. Davidović* Djejanija k ist. srbskoga nar., při jeho Zabavniku za god. 1821. Vien 1821. 16⁰. — Ostatek viz v *Engel* Gesch. v. Bulg. str. 283 sld., Dalmat. 145 sld., Serb. 121 sld., Mold. u. Wal. 1 sld. *Buhle* Lit. d. russ. Gesch. str. 263.

[2]) *Procopius* B. G. l. I. c. 29. 38. 40. IV. 25. *Stritter* II. 34. 35. 37—39. 40.

v oné době směřovalo s jedné strany od ústí Dunaje přes dolejší Moesii do Thracie a Macedonie; s jiné pak strany odtamtud přes Pannonii do krajin norických: prostřed mezi ramenama tohoto uhelníka nalezali s vtěsnění zbytkové dřevního obyvatelstva Thracie a Illyrie, praotcové nynějších Valachův a Albancův. Mezi těmito původními, ovšem již hrubě s Římany pomíchanými obyvately zdržovali se nepochybně, zvláště v tak řečeném Praevalitansku, i hojné čeledi Gothův, panovavších v Dalmatii mezi l. 493—552, a potomně od řeckých císařův s těžkem přemožených. [3]) V takovémto stavu, při různorodém obyvatelstvu a slabé odvislosti od Byzantu, nalezli Dalmatii Avarové, když po několikerých předběžných vpádech do ní, jmenovitě l. 597, kdež město Balea č. nynější Belaj [4]) se čtyřidceti jinými hrady zpustošili, pak l. 603 sld., konečně okolo l. 630 jí se zmocnili, nenašedše se strany Řekův, tehdáž vojnou se Saraceny zanešených, nižádného odporu. [5]) Císař Heraklius, lituje ztráty tak veliké a krásné krajiny, aniž moha sám o své moci odolati mohutnému nepříteli, umluvil se, podlé svědectví Konstantina Porphyrogennety, jehož slov zde následujeme, s některými vůdci Chorvatův, tehdáž ještě v Bílém čili Velikém Chorvatsku na severu bydlevších, a postoupil jim Dalmatie s tou výminkou, jestliže by, vyhnavše z ní Avary, v jeho poddanství zůstávali. Chorvati nemeškavše i hned na to pod správou pěti knížat bratří

---

[3]) Gothi illarum partium (Dalmatiae et Liburniae) incolae — dí *Proc.* u *Stritt.* I. 148.

[4]) U Theophana Balve, u Anastasia Balea, na deskách Peut. Baloie, u Theophylakta zkažené Bankeis.

[5]) Opanování Salony a Dalmatie od Avarův vypravuje Konst. Porph. po dvakráte, totiž jednou De Adm. Imp. c. 29, po druhé pak tamže c. 30. První zpráva jest počáteční návrh, snad od cizí ruky pošlý, omylem zde vstrčený a ponechaný, druhá pořádné věci vypravování, jež slušně za takové přijal *Stritter* II. 19—21. V první Avarům nevlastně jméno Slovanův se přilépá, ve druhé nikoli; neboť slova: „cupientibus scire de Dalmatia, quomodo a Sclavis populis capta sit, licebit hinc discere“ a doleji „ceterum a Sclavis occupata fuit hoc modo“ nevztahují se na sledující hned na to a bezprostředně vstavku o opanování Salony od Avarův, nýbrž na přijití Chorvatův do Dalmatie. Spisovatel, chtěje o tomto jednati, začíná vypravovati dříve o vpádu a vhoštění se Avarův do Salony, aby tudy zjevné učinil, proč a jakou cestou se Chorvati do Dalmatie dostali: t. že přivolaní byli od císaře k vypuzení Avarův. — O letopočtu viz níže.

i dvou kněžen sester s čeleďmi svými i mnohočetným lidem do Dalmatie vtrhli, a obořivše se na Avary i vedouce s nimi za několiko let kruté boje, naposledy je přemohli, zemi od nich zaujatou sobě osvojivše. Brzo potom za panování téhož cís. Heraklia vystoupil ze severní krajiny, „jmenované prý Bílým Srbskem, ležící za zemí Turkův (Maďarův), slovoucí u domácích Boiki (Βόϊκι), mezující s Franky, zavlažované řekou Vislou č. Dičicí“ (Διτζίκη), jeden ze dvou po smrti otce oddílně v ní vládnoucích bratří, a sice mladší, hledaje s lidem svým přítulku u cís. Heraklia, kterýžto mu kraj v Selunském náměstnictvě (in Thessalonicensi themate), v okolí města Serbice na řece Haliakmonu (n. Indžekara), k obývání vykázal. Po nedlouhém čase znelíbilo se Srbům v těchto jejich nových sídlech; pročež s povolením řečeného císaře vydali se na cestu zpátky do své dřevní vlasti. [6]) A však přešedše přes Dunaj počali tohoto předsevzetí svého pykati a po jiných sídlech se ohlédati, až posléze skrze tehdejšího císařského náčelníka v Bělehradě vyjednali sobě u cís. Heraklia novou zemi k obývání, t. krajinu ležící na východ Dalmatie, již od Chorvatův zaujaté, zvlažovanou řekami Drinou (Drinus), Bosnou, Vrbasem, a tehdáž ještě v moci Avarův jsoucí. Všedše do ní a dobyvše jí na Avarech, rozhostili se v ní s čeleďmi svými, počnouc od Sávy přes podkrají dotčených tří řek až ke Drinu (Drilon, Drymon) a moři adriatskému. Od té doby dostaly rozličné její částky zvláštní, na díle slovanská jména, jakožto Srbsko, Bosna, Neretva (Pohany), Záchlumí, Travunia, Konavlje a Dukla č. Dioklea. Těmto oddílným krajinám představeni byli županové co starší a správcové; ve vlastně tak řečeném Srbsku přebýval vrchní kníže čili veliký župan srbský, nalezající se pod rukou císaře řeckého co nejvyššího zeměpána. Přičiněním cís. Heraklia oba nově přibylí národové byli brzo po svém osazení se v Illyrikum skrze kněží z Říma pozvané k víře Kristově obráceni a křestěni. [7]) Tentoť

---

[6]) Že někteří z nich v Macedonii zůstali, domýšleti se lze ze jména Serbice, města, od té doby tak nazývaného.

[7]) *Const. Porph.* Adm. Imp. c. 29—36. *Stritter* II. 151 sq. 389 sq *Engel* G. v. Dalm. 452 sld. *Téh.* G. v. Serb. 179.

jest obsah rozpravy Konstantinovy o přibytí Chorvatův i Srbův do Illyrikum. Nemohouce pro nedostatek jinostranných svědectví této tak určitě a s tolikými zevrubnými okolnostmi vypravované pověsti před kritický soud bráti, rádi a ochotně připouštíme pravdivost její co do hlavní věci, t. vystěhování se Chorvatův i Srbův za panování cís. Heraklia z krajin severních, jmenovaných Bělochorvaty a Bělosrby, do Illyrikum, a vybojování země této na Avarech, nechávajíce jednotlivých příměskův a podrobností, jak slušno, při své váze. Dvoje však jest věc, jejíhož vyšetření zde propustiti nelze, totižto určení času, kdy tažení toto obou národův se zběhlo, a vymezení krajiny, z níž oni pocházeli. Ohledem na první otázku připomenouti zde přede vším musíme, co posavadní skoumatelé, jmenovitě Engel, Pejačevič a Mikócy, za pravé nalezli. Císař Konstantin Porphyrogenneta, vyčítaje tyto události, buď jen povšechně k letům panování cís. Heraklia [610—641 dne 11. února] je odnáší, buď udávaje vzetí Salony a Epidauru od Avarův omylně na l. 449, sobě i novějším zpytatelům ke zmatu jest. [8]) Engel opanování Dalmatie od Avarův klade mezi l. 610—620, přizvání Chorvatův mezi l. 620—630, a stěhování Srbův okolo l. 640. [9]) Pejačevič a Mikócy, snažíce se letopočet zevrubněji určiti, za základ dovozování svého berou nepřítomnost vojska avarského pro tažení do ciziny (podlé nich proti Bulharům l. 635—636) v čas vpádu dalmatských hraničníkův do jejich krajiny, potom nemožnost odporu se strany Řekův proti vpadlým do Dalmatie Avarům pro vojnu saracenskou, naposledy i některé jiné okolnosti, jako vyslání Martina do Dalmat k vykoupení zajatých křesťanův z rukou Avarův i Slovanův atd. Tím způsobem oba, na stejných stojíce základech, stejných téměř došli resultátův: nebo podlé Pejačeviče Avarové opanovali Dalmatii l. 635—636, Chorvati přizváni l. 636, Srbové vsídleni l. 637—638; podlé Mikócyho pak Avarové zaujali Dalmatsko l. 637, Chorvati přivoláni l. 638, Srbové po Macedonii a hned potom po Illyrikum roz-

---

[8]) *Stritter* II. 17. *Lucius* De Regn. Cro. et Dalm. c. VII—IX.
[9]) *Engel* Gesch. v. Dalm. 451—452. *Téh.* G. v. Serb. 153.

hoštění l. 640. [10]) A však zevrubné toto vypočítání, jakkoli na první pohled na pevném základě osnované býti se vidí, při soudném a nestranném věci vyšetřování, jakožto k víře nepodobné, zavrženo býti musí. Přede vším základové jeho jsou pouhé domněnky a libovolně obrané zásady. Mohli zajisté pomezní Dalmatincům Avarové i jinou, nejen bulharskou, výpravou, třebas o ní historie mlčí, býti zaneprázněni, a mohliť oni slabým Řekům Dalmatsko z rukou vydříti, třebas vojnou saracenskou nezanešeným. Nepodobnost pak, aby všecko to co Konstantin o Avarech, Chorvatech a Srbech vypravuje, v krátkém přejití čtvera nebo patera let zběhnouti se mohlo, každého v oči udeří, kdokoli bedlivě a ve spojitosti články 29—36 u Konstantina přečte, a při tom velikost věcí, množství příběhův, těžkost jednání a vzdálenost míst náležitě na mysli uváží. [11]) Nemohouce tedy tomuto vypočtení místa u sebe dáti, a nemajíce naskrze žádných pevných základův k zevrubnému vytčení léta jedné každé události, míníme, že historické potřebě dostatečně se vyhoví, přijme-li se za pravé

---

[10]) *F. X Pejacsevich* Hist. Serb. p. 15. 19. *J. Mikótzi* Otiorum Croatiae liber unus. Budae 1806. 8⁰. p. 89—112. Tento poslední, spisovatel neobyčejné bystrosti a soudnosti, jedná o dotčeném předmětu obšírně a důvodně.

[11]) Podotkneme zde jen některé okolnosti; jest jich zajisté více. a) Avarové opanovali a drželi Dalmatii, vypudivše z ní řecké posádky a úředníky,' Řekové pak, nemohouce jim sami odolati, pojednávali naposledy s Bělochorvaty za Tatrami a propustili jim zemi s výminkami. b) Tito vstoupivše do Illyrikum za několiko let válčili s Avary (bello per *annos aliquot* gesto, tedy nejméně za tři n. čtyři léta), až je konečně přemohli. c) Teprvé po utišení vojny byli, prostředkováním téhož cis. Heraklia, skrze římské duchovníky obráceni a křestěni. d) V čas vstoupení jejich do Dalmat byl panovníkem jejich jeden z pěti knížat bratří (snad Klukas); v čas křestu pak panoval již syn jeho Porga. Tomuto odporu vyhýbaje se Mikótzi, křestění Chorvatův k jinému císaři, nikoli Herakliovi, ovšem velmi nedůvodně, odnáší. e) Chorvati dříve, Srbové později stěhování nastoupili (Chorvati ad Imp. Heraclium confugerant antequam Serbli confugissent ad eumdem Imperatorem). f) Srbové, přešedše přes Dunaj, nejprvé v Macedonii se osadili, a pobyvše tu některý čas (léto neb dvě), obrátili se přes Dunaj domů za Tatry (aliquanto post). g) Na té pouti, zastavivše se za Dunajem, pojednávali skrze velitele Bělehradského s císařem v Carhradě, obdrželi vykázaná sobě nová sídla, vybojovali je na Avarech, a konečně skrze povolané z Říma kněží byli obráceni i křestěni atd. Všecko toto mělo se zběhnouti od podletí r. 637 (opanování Dalmatie od Avarův) do podzimu roku 640 (nařízení a vykonání křestu po skončení vojny)! Není k víře podobné.

anebo aspoň za pravdě podobné, že všecky tyto věci v posledním desetiletí panování cís. Heraklia se zběhly, a jmenovitě, že konečné opanování Dalmatie od Avarův ok. l. 630, vstoupení Chorvatův do ni ok. l. 634, stěhování Srbův do Macedonie ok. l. 636 a do Illyrikum l. 638, křestění pak obou národův ok. l. 640 se stalo. — Druhá neméně důležitá otázka jest: odkud tito chorvatští a srbští plukové vyšli? K rozřešení této záhadky cís. Konstantin hojnost výborně platných zeměpisných zpráv a návěští nám podal; novější zpytatelé však i zde, neumějice pravého významu slov starého tohoto svědka pojiti a natahujíce je tytýž opáčně a nemotorně, smysl jejich spíše zatemnili nežli vyjasnili. [12]) Ubíhajíce zbytečného šíření slov, předložíme výsledky badání svého v možné krátkosti, zahrnouce zde v jedno i Chorvaty i Srby, jakožto spolutovaryše v též příčině a sousedy nejen v nové, nýbrž i ve staré své vlasti. O Chorvatech praví Konstantin, že vyšli z krajiny za jeho času [l. 949] pohanské, jmenované Veliké č. Bílé Chorvaty (magna Chrovatia, quae etiam alba cognominatur, ἡ μεγάλη Χρωβατία, ἡ ἄσπρη Χρ.), ležící (dle jednoho místa) za Bagivarií (ultra Bagivariam, ἐκεῖθεν Βαγιβαρείας) a (dle jiného místa) v horách za Turcií (t. zemí Maďarův), naproti aneb blízko Francie čili Saxonie (versus Franciam, quae est Saxonia, prope Franciam), mající vlastního knížete poddaného králi a potomně císaři německému Ottě I., v sousedství Bělosrbska, vystavené častým vpádům Frankův, Turkův (Maďarův) a Pečencův, vzdálené od černého moře třidceti dnů cesty. [13]) O Srbech pak svědčí týž císař dějepisec v tato slova, že pocházeli ze Srbův tehdáž [l. 949] ještě nekřestěných, jenž slovou Bělosrby, přebývajících za Turcií (ulteriora Turciae incolunt, t. zemi Maďarův),

---

[12]) Co Dobrovský o předmětu tomto v Engelově Gesch. von Serb. str. 153—161 přednesl, jest vždy ještě, úhrnkem a vesměs mluvě, nejlepší; naproti tomu propravná i sprovodná poznamenání Engelova, spisovatele sic dosti pilného, při tom však v historickém zeměpise a v jazyku slovanském hrubě nezběhlého, jsou pouhé oklepávání prázné slámy. I sám střízlivý a soudný Mikótzi ohledem pravlasti Chorvatův a Srbův v bludu se octnul. Otior. Croat. lib. un. str. 63—89. Srov. Abkunft d. Slav. str. 92 sld. 136 sld.

[13]) *Const. Porph.* A. I. c. 13. 30. 31. 32.

v okolí od domácích jmenovaném Boiki (Βόϊκι), mezujícím s Francii a Velikou čili Bílou Chorvatií, svlažovaném řekou Vislou, kteráž jinak i Dičice slove. [14]) Zabrnutá ve zprávě Konstantinově vlastni jména díl jsou jasná, díl temná. Jasná a vůbec známá jsou Francia č. Saxonia, cís. Otto, Turcia (země Maďarův), Visla č. Dičica; temná naproti Boiki a Bagivaria, o jejichž vysvětlení především přičiniti se musíme. Boiki nejobyčejněji rozumějí na Bojohém čili Čechy, ačkoli velmi nedůvodně. Konstantin zajisté praví, že slovanští obyvatelé okolí toho, z něhož illyrští Srbové vyšli, sami v jazyku svém a po domácku jmenují je Boiki (εἰς τὸν παρ' αὐτοῖς Βόϊκι τόπον ἐπονομαζόμενον, in loco ab illis Boiki nuncupato); vědomoť pak jest, že Slované v Čechách bydlící od prvopočátku tuto svou zemi jmenovali po domácku Čechy, nikoli po celtoněmecku Bojohém. Mimo to, Konstantin nepsal Βοϊκή t. γῆ (Boika vid. terra, Bojská země), jakžby nepochybně byl učinil, kdyby na Boje byl myslel, nýbrž Βόϊκι (indeclin.), způsobem od Řekův při neběžných, barbarských jménech veskrze užívaným. Podlé toho neváhám se Boiki uznati za vlast nynějších rusinských Bojkův (rusn. Bojki, jd. č. Bojok, t. Bojkové, Bojci, Bojek), sedících ve východní Haliči od pramenův Dněstra v horách i polích po nábřeží dotčené řeky až nad Prut, v obvodech Samborském, Stryjském, dolních částkách Stanislavského i Kolomyjského, zde onde i v Čortkovském atd., [15]) a někdy snad i něco povzdál odtud na severu bytovavších. Že Konstantin krajinu Boiki za sousední Francie vydává (in loco ab illis B. nuncupato, cui finitima est Francia), nesvětlému jeho ponětí o poloze těchto vzdálených zemí a snad

[14]) *Const. Porph.* A. I. c. 32. 33.

[15]) Místnými a věrnými zprávami o těchto Bojcích opatřil mne horlivý vlastenec D. Jan Vahilevič. Srov. *J. Lewicki* Ruthen Gramm. Vorr. S. IV. Sousedé jejich jsou Lemkové, Čeváci, Huculi a j. Jméno jejich prastaré, národní, od adj. rus. bojek (strenuus), nikoli místní; v posledním zajisté ohledu slovou Rusíni bydlící v horách Verchovinci, Hirnjaki, v předhořích Pidhoreni, Horeni, v nížinách Dolenci, Poleni, Opoleni, Podoleni. Křivé a nepleché jest tlumočení jména toho u Gołębiowského Lud pol. stránka 114. „Chłop zadniestrzańskiéj okolicy od gnuśności swéj Bójkiem czyli wołem nazywany." (!) Podobně odvozují páni ruští prastaré slovce smerd (chlap, poddaný), což znamená muže, od smradu. Omnia peccata paria.

změtení jmen Bojky a Bojohém přičísti dlužno. Nesnadnější jest výklad slova Bagivaria (Βαγιβαρεία), jež jiní na Babihoru (Babiagóra) v Tatrách, ačkoli nepsáno Babigaria (Βαβιγαρεία), jiní na řeku Váh anebo Buh, [16]) jiní naposledy, a sice podlé mého zdání nejprůvodněji na Bajivarii, Bajuvarii č. Bajoarii, t. Bavory, obracejí. Podlé téchto a jiných příznakův již možné jest domysliti se, kterak sobě Konstantin dotčené dvě veliké země, Bělochorvaty a Bělosrby, v mysli představoval, a kterak ony skutečně ležely; neboť jedno ode druhého poněkud rozdílné jest. Podlé jeho představení ležely Velo- čili Bělochorvaty na severu za Turcií (Uhry) a Bavory (tehdáž ovšem až ku pannonskému Dunaji rozšířenými) blízko Saska, tedy asi ve dnešní Haliči, Moravě a v Čechách: v pravé pak pravdě vztahovala se sídla Chorvatův nepřetržené od východní Haliče, kdež ruští Chorvati před l. 850, potom pak l. 907, 981 a 983 od Nestora a Kadlubka se připomínají (srov. §. 28. č. 4.), přes pohoří Tater (Bělochorvati v horách vedlé Maďarův u Konst. a Nest.), [17]) na západ snad až pod město Krakov, v jednotlivých pak osadách na severu až do českých Krkonošův, kdež je král Alfred př. l. 900 (Horiti), listina cís. Jindřicha u Kosmasa (Ghrovati č. Chrovati) a cyrillská legenda o sv. Václavu z 10 stol. (Chorvaty) znají (§. 40. č. 2.), anobrž až do Němec (Chruuati vicus u Dithmara, n. Corbetha), na jihu až do Štyrska (pagus Crauuati, Chrouuat, v list. 954 978, srov. §. 36. č. 1.). Císař Konstantin, jakž viděti, měl dosti dobré zprávy o obojích končinách velikých Chorvat, t. východních, ležících u pohoří Tater, vedlé Turkův, vystavených náběhům Pečencův i Maďarův, a západních, v českých Krkonoších, znepokojovaných od Němcův: omyl jeho vlastně jen ten byl, že obě tyto krajiny jako jednu, nadto pak příliš malou, tuze na západ vzdálenou a německému králi podřízenou sobě představoval. Podobně Bělosrbsko klade císař za

[16]) Ve stslv. jazyku, jakož i ve stněm., vari znamená sice habitantes. accolae (viz §. 22. č. 4.); než zde forma -ia, Bagivaria, na závadě jest, Konst. Porph. *γ* zhusta užívá místo lat. *j*.

[17]) Chrovate bjelii. *Nestor* izd. *Timk*. 3. Sof. Vrem. izd. *Stroj*. I. 3. Kenigsb. 6. Nik. I. 5. Rozdílní od illyrských Chorvatův, jenž v Lavr letop. na str. 19 Chravate slovou.

Turky (Maďary) i Bělochorvaty, od Visly čili Dičice (ač jestli to jedna a táž řeka) přes Čechy a Lužice až dále do Němec: v pravé pak pravdě veliké Srbsko toho času, když illyrští Srbové se stěhovali [ok. l. 636] sahalo od krajiny Dregovičův (Minska) a Buhu, kdež veliké království Srbjany ještě mezi l. 866—890 (ovšem ze staršího podání) a Srbové Rusům poplatní l. 949 se připomínají (srov. §. 28. č. 3.), přes veliké Polsko, Slezsko a Lužici až za řeku Labe, jakž o tom místy svými šířeji promluvíme. (§. 38. č. 2. §. 48. č. 8.) I zdeť však u císaře dějepisce týž omyl, co nahoře, se vyskýtá, t. že sobě tyto různé krajiny, v nichž někdy národové Srby jmenovaní přebývali, jako celek zemí tuze daleko na západě ležících zamyslil. Při takovéto rozšířenosti krajin obecnými jmény Bělochorvat a Bělosrbův vyznačených vzniká již otázka, z kterých asi končin, východních-li č. západních, čili snad ze středu, illyrští Chorvati a Srbové vyšli? K rozhodnutí této otázky pouhá slova Konstantinova nepostačují: neboť ona, jsouce sobě odporná, sama sobě na zmat jsou. Praví zajisté, že Chorvati vyšli ze země králi Ottě I. poddané, a jinde že z krajiny v Tatrách ležící, od Pečencův často pleněné, tolikéž, že Srbové pocházejí ze země mezující s Francií, a jinde, že z krajiny Bojkův, Vislou svlažované, ješto předce jisté jest, že ani Pečenci do Krkonošův nezabíhali, ani Visla v Čechách a v Lužici neteče. Potřebí tedy k odstranění tohoto odporu po jiných důvodech se ohlédati. Majíce zření k těmto takovým důvodům, neváháme se vyznati, že proti obecnému téměř domnění novějších historikův s Dobrovským [18]) pokládáme Chorvaty a Srby za vystěhovalce z východní Haliče a Vladimirska čili z potomní červené Rusi, nikoli z Čech a Lužice. Hlavní důvodové naši jsou tito: a) Nářečí Chorvatův a Srbův illyrských, jakož nyní od nářečí potomkův českých Chorvatův a Srbův v Lužici veskrze rozdílné, naproti pak tomu rusinskému a běloruskému nad míru příbuzné jest, tak již l. 634—638 v témže poměru k jednomu i druhému státi muselo. Nářečí sice v projití času značně se mění, a však původní jejich

[18]) *Engel* Gesch. v. Serb. str. 153—161.

příbuznost nikdy cele setříti se nedá. Již v 9tém stol. přináleželi illyrští Chorvati a Srbové, soudě podlé slov v nejstarších listinách a letopisech zachovaných, k východnímu rozřadu národův slovanských, mluvíce Raztok, vrula, iztok atd., čeští pak Chorvati a lužičtí Srbové k západnímu, vyslovujíce Roztok, Dudlebi, Vygon atd. Společnost jmen jedněch i druhých pochází z doby mnohem starší, nežli jest 6. a 7. století.[19]) b) Konstantinova hlavní zásada jest, že Chorvati a Srbové pocházejí z Bělochorvatův a Bělosrbův, za jeho času [949] ještě pohanských, nekřestěných. To jediné na Chorvaty a Srby nadvislanské, nikoli české, slyšáno býti může, mající tehdáž již ode dávna křesťanská knížata, anobrž i dva mučedlníky. c) Tatáž zeměpisná jména vyskýtají se sice v illyrských Chorvatech i Srbech, a tolikéž v Čechách i Lužici; jsouť však některá, zvláště jména řek, jichž v celém Slovansku jinde, leč v Rusi a Illyrii, nenalezneš, np. Cetina poboční řeka Buhu[20]) a Cetina v Dalmatii, San v Haliči a San v Krajinště i Sana v Bosně atd. Srovnalost řídkých a neobyčejných jmen řek u vzdálených větví jest v historickém ohledu úkaz pozoru nejhodnější. d) Slova srbskochorvatská, nalezající se v jazycích litevském, lotyšském, staropruském a na díle čudském (estonském), dosvědčují, že Srbové illyrští před svým vyjitím sousedili s národy kmene litevského. Z většího počtu zde jen některá na příklad: lot. dehkla (dea virginalis)[21]) ill. dekla dikla (puella, ancilla), lot. sugga (familia) čud. suggo suggu (genus, cognatio) srb. šukun-djed (atavus) šukun-baba (atavia), prus. gor (canis) čud. koer srb. kér, lot. kuzza (canis femina) srb. kuca, litv. dubbus lot. dohbis (cavus) srb. dubok (profundus), litv. kálnas (mons) srb. klánac (fauces montis, semita montis), litv. graúju (diruo, tono) srb. grúvati (percutere cum sonitu) izgruvati (concutere), litv. grižžas (tormina) srb. griža, litv. valtis (spica) srb. vlát

[19]) *Dobrovský* v *Engel* Gesch. v. Serb. str. 154—155, též v Jahrb. d. Liter. 1827 Bd. 37. S. 1 ff.

[20]) Pramení se blízko Sokolova ve vojevodství Podlašském a vpadá s leva do Buhu u vsi Białobrzegi řečené, naproti vtoku Nurce.

[21]) Dehkla v lot. jest ženská forma muž. dehls (filius) s tužící přisuvkou *k* (srov lot. pirksts prst, pehrkons perun atd).

chrv. lát, lot. ratti (rotae) srb. rodina kola, rodokola, (ursa major, litv. gryžulio rats, srov. cyr. kružilice Orion), litv. letas (fatuus) srb. lúd, lot. teek (vixdum, solum) srb. tek, čud. katk (pestis) srb. kuga polb. koghe (soudě podlé meklenb. koghe u Detmara Lübského), litv. kassa (Haarzopf) srb. kosa (capilli), litv. krauszė (pirum) srb. kruška (u jiných Slov. gruška), litv. kráuszus (praeruptum ripae) srb. krš (adluvio) ill. krš (rupes), litv. kucus (fustis) srb. kucati (pulsare), litv. lencûgas (catena) srb. lánac, litv. venczavoju (jungere connubio) srb. vjenčavati, litv. razbojus (latrocinium) srb. razboj, lot. grabbaht grahbt (rapere) srb. grabiti, lot. pihle (anas dom.) srb. pile (pullus gall.), lot. skukkis (puella misera) srb. kukavica (miser, misera) kukavni (moestus), čud. pahhast (pravus) pahharet (diabolus) srb. pakostan pakost, litv. czópti (vellere) srb. čupati atd. K víře podobné jest, že jakož se Slovany do Germanie, tak též se Srby a Chorvaty do Illyrikum i některé rodiny litevské, jmenovitě pruské se vystěhovaly, odkudž tytýž jména mužská na Prusy upomínající se čtou; srov. Prusna (v list. l. 892, jako Čuchna atd.), Prusjen čili Prusin (Prusianus léta 1017 u Cedrena), město Prusec v Bosně (jako Srbec atd.). Tato a těm podobná slova jasně dovozují dlouhotrvanlivé sousedění a společné obcování obou národův, což nikde jinde, leč na Buhu a Njemnu, díti se nemohlo. e) Výpověď Konstantina Porphyrogennety, že rodina zachlumského knížete Michala Vyševiće pocházela od nekřestěných Srbův z okolí Visly čili Dičice, přestěhovavších se do Illyrikum na řeku Zachlumu, [22]) tolikéž že Bělochorvatův krajina, za horami vedlé Turkův ležící, častým nápadům Pečencův, tehdáž na Černomoří rejdících, na ránu vystavena byla, [23]) jakožto určitá, rázná a shodná s ostatními historickými svědectvími mnohem většího jest závaží, nežli kvapné a zmatečné jeho zmínění o sousedství Francie čili Saxonie a o poddanství Chorvatův císaři Ottě I. [24]) Možné,

---

[22]) *Const. Porph.* A. I. c. 33. *Stritter* II. 405. O tomto knížeti Michalovi srov. níž č. 4.

[23]) *Const. Porph.* A. I. c. 13. *Stritter* II. 397. Srov. *Schlözer* N. G. 538.

[24]) Cís. Konstantin jest leda prostřední, obmezený zeměpisec, pilný, při tom však nevždy kritický historik, neumělý slovozpytec. Pravdivé od omyl-

že řeka Visla, anebo snad Visloka vedlejším jménem, aspoň u některých Slovanův, i Dičice sloula, dvoje zajisté jméno jedné a též řeky není bezpříkladné (srov. Ister a Danubius, Tyras a Danastris, Dvina z. a Daugava atd.); ještě podobnější však jest, že Dičica (neni-li jináč jméno to zkažené m. Διχιτζη, Tykič?) byla jiná poboční řeka Visly, Buhu, Dněstru anebo Njemnu, jenž časem svým snad se objeví. Připomenutím Visly vyznačuje se jen země Bělosrbův vůbec, nikoli pak zvláštní její kraj, z něhož illyršti Srbové vyšli. f) Země, od Srbův po domácku Bojky jmenovaná, jest jistotně země Bojkův v Haliči, nikoli Bojohém; tento zajisté l. 634—638, nadto pak l. 949, po slovansku sloul Čechy. Netvrdím však, žeby nynější krajina Bojky byla prvotní vlast všech Srbův a Chorvatův. Ovšem podobné jest, že jižní Srbové, vyšedše snad již ve 3tím nebo 4tém stol. z končin Litvy, z gub. Grodenské, Vilenské, Minské atd., za několiko věkův dříve svého přejití do Illyrikum v krajině Bojky řečené jen podruhovali, osobivše sobě zde v Bělochorvatech místní jméno Chorvatův (od Chrbův, řec. Καρπάτης). Mnohé zajisté okolnosti k tomu vedou, že illyrských Srbův kolébka něco severněji za Tatrami, v blízkosti Litvanův a Lotyšův, hledati se musí. Možné i to jest, že nynější Bojkové v Haliči původně též něco severněji bydleli. Těmito a těm podobnými důvody donuceni jsouce, snášíme se s výrokem pozdějšího sice, ale v té příčině výpovědi starších svědkův anebo hlas národního podání věrněji než jiní nám dochovavšího spisovatele, Laonika Chalkokondyly, pravícího o pojití Chorvatův a Srbův v tento způsob: „Trybali (t. Srbové illyrští) přitáhli do této krajiny, jakž někteří o tom svědčí, z oné země, jenž leží za Istrem v končinách Evropy, z Chorvatie a Prusův, obývajících na severním moři, nejináče i ze Sarmatie, jenž podnes Russia slove“. [25])

ného u něho rozeznati jest povinnost bedlivé, nepředpojaté kritiky. Podlé něho np. město Dioklea vystavěno od cís. Diokletiana, ježto naopak tento císař po městu jmenován, anť ono již za času Plinia a Ptolemaea květlo. Takových-li chyb se dočinil při věcech blízkých, jemu takořka před očima ležících, čeho se naditi musíme při vzdálených, jemu jen z doslechu a nejistých zpráv známých.

[25]) *Laonic. Chalcoc.* ap. *Stritter* II 338 402. A Croatia Prusiisque (*ἀπό τε Κροατίας καὶ Προυσιῶν*) septemtrionale mare accolentibus.

2. Přehled dějin srbských v nové vlasti až do l. 927.

Které kraje dřevního Illyrikum Srbové čeleďmi svými zalidnili a kterak s jedné strany s bratry svými Chorvaty, s jiné pak s bulharskými Slovany mezovali, o tom místnější řeč níže následovati bude. Vůbec znamenati sluší, že na severu podkrají řek Driny, Bosny a Vrbasu, na jihu pak Neretvy a Morače č. Bojany byly hlavní součástky nového Srbska, hned od počátku na sedmery jednotlivé krajinky, t. vlastní Srbsko, Bosnu, Neretvu, Záchlumí, Travunii, Konavlje a Duklu č. Diokleu podděleného. Prvotné dějiny srbského národu v Illyrikum, k jejichž vyčítání přistupujeme, leží v neproniklé tmě pochovány. Několikero osamocených příběhův a jmen knížat z prvních patera století připomínají Byzantinci; spisovatelé západních zemí ještě méně, než onino, poskýtají; domácí pak, ovšem pozdější letopisové zprávami svými sotva do 12. století zasahují. Jakož v Chorvatech jednotliví župani pode dvěma nebo třemi neodvislými knížaty, z nichž jeden již v 9tém stol. titule královského užívati počal, byli spojeni; tak i o výš dotčených krajech Srbska totéž tvrditi se může. Veliký župan čili kníže srbský, přebývající v městě Desnici (Destinika u K. P.), někde v podkrají Driny, byl od počátku hlavou a vrchním, čili po staroslovansku a srbsku starješinou (senior), všech ostatních županův, vyjma v bezuzdné svobodě žijící Nerečany č. Pohany; po vyhubení však země srbské od bulharského cara Symeona [924] pozdvihnul se mohutně nade všecky jiné veliký župan Dioklejský, tak že sobě brzo i důstojenství a titul královský zosobil, dosáhna k tomu cíli potřebných význakův od římského papeže; až naposledy Štěpan Nemanja, zrozenec županského rodu z Dioklee a arciotec nového panovnického domu, mocné, neodvislé veležupanství v městě Rase založil, podčiniv sobě v krátkém čase a s trvalým prospěchem celé Srbsko, ani Bosny nevyjímaje, jejížto však svazek s královstvím srbským později opět několikrát se zerval. — Toto předběžně poznamenavše, nyní již hlavní děje a příběhy ná-

rodu podlé zpráv byzantských přehledněme. Císař Heraklius, o udržení Srbův ve svém poddanství všemožně pečliv jsa, vyjednal křestění jejich skrze kněží římské, což ovšem, bez vynaučování lidu ve přirozeném jeho jazyku, znamenitého prospěchu nemělo. Neboť drahná jich částka v pohanství lpíti nepřestávala, a po smrti dotčeného císaře [641] celý národ z vlády řecké se vytáhnul. O nástupcích prvního knížete srbského Konstantin Porphyrogenneta nic vypravovati neumí, leč že po něm jeho syn, potom vnuk a tak ostatní jeho potomci panovali až do Vyšeslava (Βοισέσθλαβος ok. 780?), po němž potomkové jeho Radoslav, Prosigoj (Προσηγόης) a Vlastimír posloupným pořádem Srby vládli. Nevědomo, který z knížat srbských míněn jest u Einharda, vypravujícího, že chorvatský Ljudevit l. 822 k němu se utekl, a přijat byv od něho, zrádně jej zabil i města jeho se zmocnil, aniž lze určiti, rozumí-li se výrazem „Srby v Dalmatii“ vlastní Srbové čili raději větev Chorvatův. [26]) Vlastimír, jehož panování mezi l. 836—843 položiti se musí, [27]) byv od knížete bulharského Presiama válkou napaden, vítězně s ním bojoval a krajiny své obhájil. O něm se vypravuje, že vdav dceru svou za Krajana, Belova syna, župana Travunského, tohoto zetě svého čestným titulem knížete poctil a z područenství svého propustil, kteréžto výsady potomně i na syny jeho Chvalimíra a Cucimíra přešly. [28]) Synové Vlastimírovi, Muntimír, Strojimír i Gojnik, nastoupivše společně panování, bojovali statečně s Borisem bulharským (mezi 843—860] a javše syna jeho Vladimíra donutili jej k míru, sprovázejíce odcházejícího až do pohraničného města Rasy; a však potom povadivše se mezi sebou o jedinovládu, uvrhli vlast svou do dlouhotrvanlivých rozmíšek, kteréž opanováním Srbska od Bulhar se skončily. Muntimír, jav bratry své Strojimíra a Gojnika, seslal je do Bulhar, zadržev u sebe v rukojemství Petra, syna Gojnikova. Zdá se, že druhé křestění Srbův zběhlo se za tohoto

---

[26]) *Einh.* Ann. a. 822. Sorabi in Dalmatia *Einhardi Fuld.* Ann. a. 823. Sorabi, qui magnam Dalmatiae partem obtinent.
[27]) Nikoli 870, jakž Du Cange dovozoval Viz §. 29. č. 5.
[28]) *Stritter* II. 408. *Engel* str. 181.

knížete Muntimíra [ok. l. 867], skrze duchovníky od cís. Basilia poslané. Dějepisec ujišťuje, že téhož času Srbové a Chorvati dobrovolně vládě řecké se poddali. [29]) Muntimír pozůstavil po sobě [ok. l. 890] tři syny, Pribislava, Brana i Štěpana, z nichž první po roce [ok. 891] od strýčence svého Petra Gojnikoviće, do Chorvat prchlého, z vlády vyzut a spolu s oběma bratry k útěku do Chorvat přinucen byl. Pokusil se sice po třech letech [ok. l. 895] Bran o svržení Petra; byl však jat a oslepen. Podobně dvěma lety později [ok. l. 897] jiný strýčenec Klonimír, Strojimírův syn, vyšed s vojskem z Bulhara až do stolice srbské Desnice (Destinika, Destinikon) se prodrav, byl od Petra přemožen a života pozbaven. Potom za dvadcet let panoval Petr pokojně, chovaje mír s bulharským Symeonem, a zůstávaje v područenství cís. Leona. Ve vojně Řekův s Bulhary l. 917 byl od souseda svého, župana čili knížete zachlumského Michala, tehdáž, nevědomo jakou cestou, veliké moci a slávy došlého, u bulharského panovníka Symeona z nadržování Řekům osočen, od bulharských vůdcův Theodora Sigricisa a Marmaisa zrádně jat a v bulharském vězení umořen, na jeho pak místo Pavel, oslepeného Brana syn, dosazen. Proti tomuto vyslal císař řecký Zachariáše, Pribislavova syna, jejž Pavel chytiv, Bulharům do vězení odeslal. Brzo potom znamenaje Symeon, že Pavel, z poslušenství jeho vyvaditi se zamýšlí, sám vypravil proti němu Zachariáše s lidem válečným, kterýž ale, zmocniv se ok. l. 920 vlády, nedlouho potom od Bulharův k Řekům odstoupil, vůdce bulharské, Marmaisa a Sigricisa, ku pokoření jeho vyslané, zbil a hlavy jejich do Carhradu zaslal [ok. l. 923]. Popuzený tím ke hněvu car Symeon povelel silnému vojsku, pod správou vůdcův Knina, Hemneka a Itzboklie, spolu s Česlavem, synem Klonimirovým, vstoupiti do Srbska a krajinu tu konečně opanovati. Zachariáš, zhroziv se nepřítele, ucouvnul do Chorvat: bojaři a náčelníci srbští vešli Bulharům v osidla, veškeren lid, co ho do Chorvat nepoběhlo, zaveden do Bulhar, a krajina srbská obrácena v poustku l. 924. Srbsko padlo

[29]) *Stritter* II. 92.

krvavou obětí urputného zápasení Řekův a Bulharův o výhradné panování na poloostrově thrackém. [30])

3 Další děje až po Štěpana Nemanju.

Po smrti Symeonově l. 927 sousední národové, Maďaři Chorvati a ostatkové Srbův, zamýšleli vojnu na Bulhary. Česlav, od Bulharův nižádným podílem ve vládě srbské nepoctěný, uživ příležitosti, poběhnul z Preslavi k Chorvatům, sebral rozptýlené Srby, a s pomocí řeckého císaře opanoval i obnovil dědičnou vlast svou ok. l. 934, zůstávaje v poddanosti Řekův. Po Česlavovi pásmo dějin srbských přetrženo až do l. 1015, kteréhožto času panoval v Srbech Vladimír, neznámého rodu, snad potomek Česlavův, vládce statečný a ctnostný, zavražděný zrádně od cara bulharského Jana Vladislava ve ve Prespě [dne 22. máje l. 1016]. Jan Vladislav po hanebném tom zločinu zmocnil se sice Srbska, byl však již po dvou letech zabit na vojně proti Řekům. Po vyvrácení bulharské říše od cís. Basilia Bulharobijce dostalo se i Srbsko poznovu Řekům za kořist [1018], spravováno jsouc od vladařův řeckých. Vzepření se Srbův po smrti cís. Romana [1034] bylo bezprospěšné; avšak již ok. l. 1040 pozdvihnul se Štěpan Bojislav, vyhnal císařského náměstka Theophila Erotika, a hrnoucí se na něho Řeky dvakráte na hlavu porazil [1043]. Syn a nástupce jeho Michal [1050—1080] ostříhal z počátku mír s Byzantinci, brzo však v užší svazky se západními stranami vstoupil a titul krále (rex) srbského [31]) přijal, zjednav sobě významky důstojenství královského od papeže Řehoře VII. [1073—1078]. Někteří praví, že za třidcet let slavně a v pokoji panoval. Sidelná jeho stolice byla dle vší podobnosti v městě Dukle; aspoň přední arcibiskup země zde bytoval. Syn jeho Konstatin Bodin, po daremném dobývání se ve krutých válkách ještě za živobytí otcova na carství bulharské [1071—1073], přemohl odbojné župany Bosenského i Ra-

[30]) Hlavní a téměř jediný pramen jest *Const. Porph* A. I. c. 29—36. *Téh.* Vita Basil. p. 178—180. *Stritt.* II. 150—158. *Engel* str. 179—183.

[31]) Ve psaní papeže Řehoře VII. 1078 slove „Michael rex Sclavorum.“ *Pejacsevich* p. 127.

ského, a z návodu ženy své Jakvinty, rozené Vlachyně, všecky své příbuzné o hrdlo připraviti dal. Léta 1089—1105 Vlkan, župan Raský, nevědomo příbuzný-li královského rodu, čili po vyhubení tohoto vládu sobě zosobivší, krvavé vojny vedl s Byzantinci. V čas tažení křižákův skrze Dalmaty do Palaestiny nalezal se Vlkan, jejž Villelmus Tyrius králem slovanským jmenuje (rex Sclavorum), v městě Skadru. Posloupnost panovníkův srbských zde znova přetržena a zmatena; Byzantští dějepisci mlčí naprosto, dalmatští pak kronikáři v kališti nepevných pověstí a bají šámají.[32]) Okolo l. 1120 dosednul na knížecí stolici Uroš, jmenovaný Bela Uroš (od uroše-li ptáka, či od belaura draka?), župan raský, podlé některých blízký pokrevník Vlkanův, podlé jiných krále Michalův. Tento Uroš, podlé udání pozdějších letopisců̊v, jestiť arciotec domu Nemanjova. Manželka jeho, Anna, pocházela, jakž letopisci ujišťují, ze knížecího rodu franského (t. německého, nikoli francouzského, jakž obyčejně se vykládá). Zůstavil po sobě dva syny, Čedomila, jenž Řekům, nevím proč, Bakchinus slove, nástupce svého v panování [1136], a Tjechomila čili Tješu (u Řekův Deses), též dvě dcery, Helenu provdanou za krále uherského Belu, a nejmenovanou, zasnoubenou bojarovi Belušovi. Čedomil, ved válku s cís. Manuelem Komennem [1151], byl přemožen, jat a přísně pokořen. Neprostředně po něm panovali švakr jeho, Beluš, a bratr tohoto, Pribislav jinak Uroš zvaný; oba od Tjechomila, mladšího syna Bely Uroše, byli vypuzeni. Tješa pro náklonnost svou k Uhrům byl od panovitého cís. Manuela Komnena odsazen, a na jeho místo župan raský, Štěpan Nemanja, nejmladší jeho syn, na knížetství srbské povýšen [ok. 1165]. V celé této posloupnosti panovníkův srbských, jakž ona v byzantských letopisech a matných zmínkách některých západních pramenův se vyskýtá, mnoho jest nejistoty, jíž naskrze odstraniti nelze. Podlé nejhodnověrnější zprávy Štěpanova syna, sv. Sávy, narodil se Nemanja l. 1114 v Rybnici na Zetě, dostal

---

[32]) *Diocleates* ap. *Lucium* ed. 1666. Fol. *Pejacsevich* Hist. Serb. p. 136., též Tab. VIII.

úděl země otcovské, bojoval se staršími bratry,[33]) jej potlačiti usilujícími, přemohl je, dosednul na stolici velikožupanskou v Rase l. 1159, vytrhnul srbské krajiny z rukou Řekův,[34]) panoval šest a třidceti let, stal se mnichem pod jménem Symeona ve Studenici [25. března 1195] a v Batòpedě na hoře Athosu [2. listop. 1197], kdež i umřel [13. února 1200]. Jím se počíná nová jistější a skvělejší doba historie srbské. Starši syn jeho Štěpán korunován na království korunou z Říma skrze biskupa Methoda[35]) obdrženou l. 1222; mladši Sáva, první arcibiskup srbský, vysvěcený v Nicaei od patriarchy Germana v přítomnosti cís. Theodora Laskarisa l. 1221, zřídil hierarchii zemskou. Sídlem králův srbských stalo se mesto Rasa, nyní Nový-Pazar; pozdější však králové a carové i v rozličných jiných městech, ve Prištině, Prizrenu, Skoplju a j., přebývali.[36]) Z podotčených nahoře temných a k vystavení věrného obrazu historického nepostačných zpráv to jediné jasně vysvitá, že v celém 11tém a v první polovici 12ho stol. veliké bylo v jižním Srbsku mezi župany o vrchní vládu bojování; že založené v Duklansku království srbské nemělo vzniku ni stálosti, a že po vyvrácení jeho z povstalé tudy směsice v domácích rozmiškách a bojech nové, stálejší panství, jmenované z počátku veležupanstvím rašským, potomně pak královstvím srbským i rašským,[37]) se utvořilo.

---

[33]) Tito u Ansberta slovou Krasimír a Mečislav (*Engel* 204), v srbských letop. naproti Zavid, Stracimír a Prvoslav!

[34]) Životop. sv. Sym. od sv. Sávy ok. 1208 rkp. l. 80: „Ot gr'č'skyje zemlje ... pogybšuju nekogda ot nasilija svojeje jemu djediny.“ Životop. sv. Sym. ot Dometiana 1264 rkp. l. 30: „I priloži k zemli ot'č'stva svojego zemle mnogije ot oblasti car'stva gr'č'skago ... Dioklitijuže i Dalmacija (tak v rkp.), ot'č'stvo i roždenije svoje, istovu djedinu, nasilovannu byvšu ot roda gr'č'skaago.“ Srov. §. 30. č. 3. Ostatně patrno, že letopočet srbských a byzantských pramenův zevrub se nesrovnává. Který jest pravější?

[35]) Životop. sv. Sym. od Dometiana rkp. l. 309. Pamatovati sluší, že tehdáž Carhrad v rukou Latinův byl.

[36]) *Stritter* II. 161—191. *Engel* 183—198.

[37]) V původních srbských listinách králové srbští z domu Nemanjova násled. titulův užívali. Štěpan Prvovènčaný v list. mezi 1222—1230 „král i samodržec vší srbské země i pomořské“, v náp. Žičanském ok. 1220—1230: „král vši srbské země, Dioklitie i Travunie i Dalmatie i Zachlmie (v listině 1195—1230 podlé pozdějšího přepisu „samodržec srbské země i

4. O neodvislých kmenech a knížatech.

Ačkoli županové srbští, přebývající v podkrají Driny v městě Desnici čili Desniku, od času vsídlení se Srbův v Illyrikum vrchní vládu nad celým národem a ostatními župany sobě zosobili, pročež i velicí županové (u Řekův ἄρχων, ἀρχιζουπάνος, μέγας ζουπάνος, σερβάρχης, ἀρχήγος, u Latiníkův Magnus comes) slouli;[38]) však nicméně jsou sledy, že jednotlivé větve Srbův pod svými župany anebo jinými správci domácími neustále na neodvislost se dobývaly, což mezi jiným bylo hlavní příčinou seslabnutí srbského panství a pohrom na ně od Bulharův i Byzantincův uvalených. O Neretčanech čili Pohanech domýšleti se lze, že nejdříve zdorovali jednotě se Srby, a z poslušenství velikého župana se vytáhli; neboť ani křestu s ostatními bratry jedním časem nepřijali, ani míru a smluv od velikého župana s cizinci zavíraných účastni býti nechtěli, svobodné a smělé živobytí na krajišti mořském a přiležících ostrovech provodíce. Po obnoveném křestění odpadlých od víry Srbův za cís. Basilia [ok. l. 867] naposledy i oni, ač vždy váhavě a později než jiní, zatvrdilou mysl svou obměkčivše, k jednotě víry i vlády s ostatními Srby přistoupili. Za velikého župana Petra čte se výslovně o nich, že v poddanství jeho se nalezali [917], což však nepochybně dlouho netrvalo (viz dole §. 32. č. 3.). [39]) V první polovici 9ho stol. [ok. l. 836—843] župan Tervunský čili Travunský dosáhnul na krátký čas nejen knížecího důstojenství, nýbrž i neodvislosti. Totižto veliký župan Vlasti-

---

pomořské"); Radoslav v list. 1234: „král všech raških zemí i trevunijských": Štěpan Uroš v list. ok. 1241—1260: „veliký král rašký i pomořský"; v list. 1254: „král vší raské země i pomořské"; Štěpan Uroš Milutin v list. ok. l. 1275—1321: „král i samodržec vší srbské země i pomořské atd."

38) Titul Velikého Župana v oné staré době vyšší hodnost vyznamenával, nežli Velikého Knížete. V původních spisech sv. Sávy [1199-1210] a Dometiana [1264] jmenován Štěpan Prvovenčaný, starší syn Nemanjův, potomní první král srbský z rodu rašského, dříve korunování svého „Velii č. Velikyi Župan", mladší pak jeho bratř Vlkan „Velikyi Knez." Nemanja slove u Ansberta Magnus Comes de Servia et Crassia (čti Rassia).

39) *Stritter* II. 411—415.

mír, dav dceru svou za manželku Krajanovi (Κραΐνα), synovi župana Tervunského Bely (Βελάης), poctil jej z nadobyčejné náklonnosti a lásky jedním i druhým. Zdá se, že i potomci jeho, Chvalimír (Φαλιμέρης) a Cucimír (Τζουτζημέρης) téhož čestného vyznačení požívali: po nichž vrchní vláda opět k velikému županu se navrátila; neboť Konstantin dí výslovně, že tervunští knížata pořád v poslušenství srbského knížete se nalezali.[40]) — Kterak županové chlumští čili záchlumští neodvislosti dosáhli, naprosto se neví, ačkoli, že jí aspoň za čas požívali, jisto jest. Léta 912—926 panoval v Záchlumí mohutný kníže Michal, příjmím Višević (Βουσέβουτζης), t. Vyšeslavův (skráceně Vyša) syn, nepřející vládě srbského panovníka, Petra, a nadržující Bulharům, proti Řekům i Srbům. Okolo l. 912 čte se o něm, že jav syna knížete Benátského, navracejícího se z Carhradu, nedaleko hranic chorvatských, k Symeonovi do Bulhar jej zaslal[41]). Když pak ok. l. 916 císařský vyslanec Leo Rhabduchus s velikým županem Petrem v Paganii o některých tajných důležitostech, snad výpravě proti Bulharům, jednal, Michal, zpraviv o tom Symeona, stal se příčinou v pádu Bulhar do Srbska a zkázy knížete Petra. Zdá se, že potomně s císařem řeckým se smířil; neboť u Konstantina Porphyrogennety slove Proconsul a Patricius, jakéž hodnosti císařové byzantští jen povolným sobě knížatům slovanským udělovali. Lupus Protospatha, připomínaje o výpravě jeho do Vlach a dobývání Sipontu, jmenuje jej, ovšem nevlastně, králem.[42]) Papež Jan X. jej a Tomislava knížete chorvatského zvláštním a ve mnohém ohledě památným poctil psaním, poroučeje mu, aby místo slovanského latinský jazyk při službách božích uvedl.[43]) Z čehož dosti patrné jest, že Michal tento nemalé u svých domácích dosáhnul moci, u sousedův pak vážnosti a slovutnosti.[44]) Kníže zachlumský sloul u Byzantincův ἄρχων (princeps), jakž patrno z for-

---

[40]) *Stritter* II. 408—409.
[41]) *Dandul.* ap. Murat. XII. p. 198.
[42]) *Lupus Protospatha* Chron. 926. *Pejacsevich* Hist. Serb. p. 93.
[43]) *Farlati* Illyr. sacr. T. III. p. 94 sq. Papež jej jmenuje „Chulmorum dux." Připomíná se i v aktách sboru Splitského l. 925.
[44]) *Stritter* II. 406—407.

mule listovního nápisu u Konstantina Porphyrogennety.[45]) Ještě v první polovici 13ho stol. panovali v Záchlumi téměř neodvislí od krále srbského knížata a župani, vstupující ve smlouvu s Dubrovčany a Bulhary proti srbskému králi, np. „Veliký kníže Chl'mský Ondřej" ok. l. 1220 (jehož synové Bogdan, a Radoslav župani slovou), „župan Radoslav syn knížete Ondřeje Chl'mského" l. 1254 atd. — Bosna slove u Konstantina Porphyrogennety zvláštní okolí (χωρίον) čili oddíl země srbské v užším smyslu, t. podkrají řeky téhož jména. Možné však, žeť ona již tehdáž vlastními župany, pod vrchní vládou velikého župana stojícími, spravována byla. Okolo l. 1080 ponejprvé čte se zmínka o župann bosenském. Bela Uroš [1120 sld.] postoupil krajinku tuto vnuku svému z dcery Heleny, Ladislavovi, načež přes některý čas vévodství (ducatus) bosenské pod vrchní vládou uherskou zůstávalo, a panovníci uherští psali se i králi Ramy, z příčiny že jižní končiny Bosny od řeky téhož jména tak slouly. Léta 1154 byl Boris, Kolomanův syn, vévodou Bosny.[46]) Avšak již l. 1169 opanoval Štěpán Nemanja celou tu zemi a ustanovil v ní svého bana. Na konci téhož století panoval v Bosně mohutný ban Kulin [1180—1204], po něm Ninoslav a j. Oba dotčení banové počínali sobě, podlé svědectví jejich listin co neodvislí vládcové, zavírajíce smlouvy se sousedy svými dle libosti. Potomně o Bosnu Maďarové i Srbové se tahali, kteráž však nejvíce při těchto posledních zůstávala, nedlouho před pádem svým pod jho turecké i na lichou několikoletní slávu království se dobyvši. Titul banův převzali knížata bosenští, nevědomo kterého času, snad ale již v 11tém stol.,[47]) od sousedův svých Chorvatův, kterýmž on po předchůdcích jejich Avarech zůstal.[48])

---

[45]) *Stritter* II. 160.

[46]) Proto praví *Cinnam.* l. 1154: Bossena haud subest archizupani imperio, sed gens est, quae et suos mores (?) et suum agnoscit principem. *Stritter* II. 177.

[47]) Kulin [1189] a Ninoslav [ok. 1216] psali se již bany bosenskými.

[48]) Jest zajisté ban slovo cizí, původně snad z perského *bajan* pošlé a skrze Avary ke Slovanům donešené.

§. 32. Popis větví a sídel jejich.

1. Hranice a osady Srbska.

Všecky větve Srbův, rozloživši se prostřed mezi Chorvaty a bulharskými Slovany, v podkrají řek Bosny, Driny, Kolubary, západní č. srbské Moravy, Ibru, Neretvy a Morače, přináležely, soudě podlé povahy obecního jazyka jejich, k jednomu a témuž národu; pročež v této Slovanstva straně jediné o rozličných haluzech jedné mohutné větve, nikoli o rozličných národech ve vlastním slova toho smyslu řeč býti může. Poněvadž ale drobné tyto haluze nejen sídly a jmény svými, nýbrž i správou domácí, dlouho na rozličné obce se dělily, budiž nám povoleno zde o jedné každé z nich místněji jednati. Neobyčejné příchylnosti a pilnosti, s kterouž cís. Konstantin Porph. bližší sebe příběhy chorvatské i srbské v učených svých spisech vypravoval, připsati se musí, že o starobylých sídlech a domácím řádu illyrských Slovanův mnohem hojnější zprávy, nežli o jiných větvech na polouostrově thrackém, nám se zachovaly. Císař Konstantin nejen krajinky od národu srbského zalidněné a hlavní jejich města ze jména vypočítá, nýbrž spolu i položení a hranice jedné každé z nich aspoň zhruba vyměřiti pilen jest. Tatoť pak jsou jména jednotlivých krajinek srbských: Srbsko vlastně tak řečené a příležící jemu okolí Bosna, Záchlumí, Neretva č. Pohansko, Tervunia, Konavlje a Dioklea č. Dukljansko. Hranice pak země srbské v širším smyslu, podlé Konstantinova udání, vybíhaly takto: na severu dělila řeka Sáva Srby od větve Chorvatův v posávské Pannonii, t. ve Slavonii a Chorvatech; na západu mezovali Srbové s dalmatskými Chorvaty u pohoří, dělicího na různo podkrají řek Vrbasu a Bosny, a dále k jihu u pohoří, ležícího mezi prameny Vrbasu a korytem Ramy, odkudž rozhraní prostředkem polí Duvnanských k jezeru Imotskému a odtud nazpět k ústí Cetiny se zatáčelo; na jihozápadu ostrovy jejich oblévalo moře adriatské; na jihovýchodu je obkličovaly hory od Baru (Antivari) k jezeru Skaderskému se táhnoucí, řeka Drimec a jezero

Plavno; na východu rozhraní mezi nimi a bulharskými Slovany, od Konstantina nevytčené, šlo, jak se zdá, korytem Ibru a srbské Moravy. — *Srbsko* v užším smyslu, praví Konstantin, opíralo se na severu o Chorvaty (za Sávou), na polední o Bulhary, na západu pak o ostatní krajiny srbské, t. Neretvu, Záchlumí i Duklansko; o východu mlčí dějepisec[1]). Toto udání k vytčení hranic jeho, vyjma východní stranu, dosti dobře postačuje. Zavíraloť ono v sobě podkrají řek Bosny, Driny, Rašky č. Rasině, západního ramene Moravy a Kolubary. Zdaliž i východní nábřeží Ibru, podkrají Toplice, východního ramene Moravy č. Binč-Moravy a Tempešky, t. celá někdejší Dardanie, původně od Srbův zalidněna byla, slušně se pochybovati může. Mnohem jest k víře podobnější, že toto třislo země prvopočátečně od bulharských Slovanův bylo zaujato, a teprvé za Štěpána Nemanje i nástupcův jeho k srbskému panství se přirazilo, čímž potomně srbskému nářečí převaha v něm zjednána (§. 30. č. 3.). O západním nábřeží dolejší Moravy, od spojení obou hlavních ramen až do vtoku, tolikéž pochybno jest, jaké původně mělo obyvatele. Na dolejší Sávě již l. 591 bytovali Slované, v poddanosti Avarův,[2]) obyvatelé pak východního nábřeží též Moravy již nahoře (§. 30. č. 3.) za bulharské Slovany jsme uznali; možné tedy jest, že i onino k těmto přináleželi, ač to za jisté vydávati se nesmí. Srbové, vstoupivše do této krajiny nepochybně se staršími Slovany se pomísili, nešetříce v tom hranic řekami a horami vytčených. Zdá se, že daleko od pravdy se neuchýlíme, položíme-li za nejpodobnější k víře, že obyvatelstvo západního nábřeží, jak Ibru, tak i dolejší Moravy, po spojení obou ramen, bylo původně srbské, protivného pak nábřeží jinoslovanské. Rozhraní od severu na jih dle vší podobnosti, bylo u hradu Zvečanu, na stoku Ibru a Sitnice, nedaleko města Mitrovice a Lipljanu.[3]) Již na jiném

---

[1]) *Const. Porph.* A. I. c. 30. *Stritter* II. 160. Konstantin mluvě o illyrských Srbech, píše *Σέρβλοι*, t. Srblji, jd. č. Srbljin, o severních čili ruských *Σέρβιοι* t. Srbi. Vyslovení Srblji tedy u oněch staré jest.

[2]) *Stritter* II. 55. *Schlözer* Nord. Gesch. 364.

[3]) Anna Komnenova praví ok. 1080: Lipenium oppidulum ad radices situm jugi dirimentis Dalmaticam (= Serbicam) a Romana (= Graeca ol.

místě (§. 30. č. 3.) obšírně jsme provedli, že celá tato krajina v 9—11tém stol. jmenována byla Moravou, spravována jsouc od vlastních županův a knížat, tehdáž panovníkům bulharským podčiněných. Kterého času Bulharové okolím, mezi dolejší Moravou a Drinou ležícím, a jak daleko, až k samé-li Drině, čili, což podobnější, jen do středohoří mezi oběma řekama, zavládli, nelze určiti: to však jisto jest, že později než za Michala Borisa [843—885] to se nestalo. Podkraji Rašky čili župa rašská zůstala napořád při Srbech: ostatní pak ztracené krajiny mezi Drinou a Moravou brzo po pádu Bulharův znova ke srbskému panství přivtěleny byly: neboť l. 1151 sld., v čas vojen veležupana Čedomila (Bakchina) s cís. Manunlem Komnenem, okolím řeky Nišavy, hradu a hory Galiče, županou Lugomírou atd., již Srbové vládli (srov. §. 30. č. 3.).[4] Podlé pravdy tedy Srbové nejen na jihu, jak Konstantin praví, ale i na východu s Bulhary hraničili. V tomto tak obmezeném Srbsku vyčítá týž dějepisec šestero měst, jejichž položení nad míru pochybno jest. Destinikon (Δεστινίκον) čili jakž na jiném místě se čte Destinika (Δεστινίκα), nejstarší stolice velikožupanův srbských, není Trstenić, jakž někteří mněli, nýbrž raději Desnica (τ jest řecká přísuvku), kteréžto město jako hrad Thysnitza ještě v listině císaře Sigmunda l. 1426 se připomíná, a někde v okolí dolní Driny hledati se musí, kdež vesnice Desić a Desna (srov. Desnik hora, Desnica řeka v Macedonii) podnes se namítají.[5]) — Tzernabuskei (Τζερναβουσκεή), podlé mého domy-

---

Bulgarica) ditione. Níže pak: Sphentzanium, parva civitas, supra id, quod diximus, jugum posita, in ipsis Romaniae (= ol. Bulgariae) Dalmatiaeque (= Serbiae) confiniis. Naposledy: Joannes ... Lipenium profectus amneque illac fluente ad jugi radices trajecto proxime Sphentzanium castra posuit. *Anna Comn.* ap. *Stritt.* II. 170—171. Zvečan, teď v rozvalinách, leží u stoku Ibru a Sitnice, blízko města Mitrovice (stará zrušená tvrz u *Miloševiće* Op. Srb. 1822, 57. bez vyražení jména, Reisejourn d Ragus. Abgeordn. v *Engelově* Gesch. v. Rag. str. 321, *Raić* Istor. Srb. IV. 444); městečko Lipjan pak trvá posud jižněji od Mitrovice na Sitnici nedaleko Vučitrnu. Patriarch Ipecký, Vasilij Joannović, l. 1763 jihovýchodní hranice knížetství raského po pádu carství [1389] též skrze hrad Zvečan na Ibru a Sitnici vytknul. Srovn. *Raić.* IV. 444.

[4]) *Cinn.* ap. *Stritt.* II. 176—178 sq. Nicava (t Nišava) regio archizupano et ipsa parebat etc.

[5]) Nedůvodné jest, co Engel na str. 179 tvrdí, t. že vytčená od Kons t

slu Černabuča, neznámého položení. V Srbsku jest několiko vesnic Bučje, v Bosně pak severně nad Travnikem osada Bjelabuća. — Megyretus (Μεγυρέτους), bezpochybně Medjurječ (srov. rus. a mrus. Mežereče, Mežirečka, Mežirič, Mežurječje, Mižirič, Mižiriči, pol. Miedzyrzecz, čes. Meziříč), ačkoli nejisto, nynější-li osada Medjurječ ve kraji Jagodinském, čili některá jiná. — Dresneik (Δρεσνεὴκ), snad nynější Drežnik v kraji Užickém; ve starých listinách i osada Dr'snik se připomíná (srov. Dresnik v Dalmatii). — Lesnik (Λεσνὴκ), nyní město Lješnica na ř. Jadru (nom. srb. Jádar). — Salines (Σαληνὲς), nyní Solina, turecky Tuzla (od slovce tuz, sůl), dvoje městečko v Bosně na řece Jale, s prava do Bosny tekoucí, město prastaré, neboť již u Ptolemaea (Sallis) a na deskách Peutingerových (Salde) jmenované. V pozdějších stoletích sloul tak jeden z hlavních krajův Bosny, po němž knížata bosenští sebe jmenovali bany Bosny, Užory, Soliny a Podriní (list. 1326, 1426). — Za Konstantinova času byla Bosna t. podkrají řeky soujmenné, již oddělené okolí čili panství (χωρίον Βόσωνα, snad mylně psáno místo Βόσθνα, jakž u Cinnama se čte), s městy Katera a Desnik. Ketera (Κάτερα) jest nynější Kotorsko, druhdy i Kotorica, na ř. Bosně (srov. Kotor v Dalmatech). — Desnik (Δεσνὴκ) zdá se býti nynější Dešanj (podlé Kačiće) čili Tešanj (na mapách zkaženě Težejn), na malé říčce s prava do Užory tekoucí, ačkoli v památkách středního věku i hrad Desna (Tesna), Desnak, v téže straně se připomíná. — Týž dějepisec uvádí ze jména i město Rasu, dokládaje, že synové Muntimírovi odcházejícího ze Srbska Michala Borisa až k Rase (ἕως τῆς Ῥάσης) vyprovázeli. [6]) Z okolností od Konstantina vytčených patrné jest, že Rasa bylo krajiště srbské čili slovutná v dějinách župa Rasa, s městem soujmenným. Zdaliž i hrad Rason, při-

v Srbech města v bulharském zpuštění docela zmizela. Bulharské to zpuštění zběhlo se l. 924; než l. 934 Česlav obnovil vlast svou a ku předešlému kvetoucímu stavu přivedl (regione constituta et ad pristinam frequentiam incolarum reducta). Konstantin jmenuje města nikoli vyvrácená, nýbrž tehdáž [949] kvetoucí (oppida quae habitantur).

[6]) *Const. Porph.* ap. *Stritter* II. 155.

pomínaný od Cinnama l. 1122 a 1153[7]), za Rasu počísti dlužno, čili raději za nynější Rážanj na pobřeží Nišavy, rozhodnouti nemohu; poslední však zdá se mi býti podobnější. Že stará stolice Nemaniců Rasa jest nynější Nový-Pazar na řece Rašce, kteráž odtud do vtoku svého Rasinja slove, z porovnaných svědectví srbských letopisův o chrámu sv. Petra-Pavla v Rase, o blízkosti kláštera Djurdjevi stupovi atd., jasně vysvítá. Župa Rasa byla tedy nejdále na jihovýchodu ležící třislo starosrbské země až do času Nemaniců. Od ní Srbové slovou *Rašané*, sřlat. Rasciani, maď. Rácz, mn. č. Ráczok. — Všecka tato od Konstantina[8]) vyznačená města, vyjmouc poslední a snad i čtvrté, padají do podkrají Driny a Bosny: písemné památky pozdějšího věku, jmenovitě od 11 až 13ho stol., poskýtají nám mnoho jiných jmen k historickému polohopisu přináležitých, z nichž my pro krátkost jen některá zde uvedeme. *Semberija* slove podnes v národní mluvě onen kout Bosny, jenž mezi ř. Sávou a Drinou, na stoku jejich, zavřín jest. Obyvatelé jsou Srbi, jmenovaní Semberi.[9]) O této zemi zmínka se děje již u nejmenovaného kněze Duklanina, kdež jméno její psáno Sumbra, též ve kronice dalmatské, kdež Subria slove.[10]) Od Sebrův-li (§. 15. č. 6.) krajina tato jméno své dostala, čili odjinud, nevím. — Země *Máčva*, t. rovina mezi Drinou a Sávou, od svrchu dotčené Semberije na východ po pravém boku Driny (naproti Semberija leží po levém), na pomezí Slavonském, rovněž prastarého jména, ve 13tém století na důstojenství banátu (banatus Machoviensis v lat. památkách) povýšena byla. — *Lugomira* župa [l. 1154 Longomiros m. Lugomira u Cinnama, Lugomira v nadpisu Žičanském ok. 1222 sld.], ve východním

---

[7]) *Cinnamus* ap. *Stritter* II. 175. 176.

[8]) *Const. Porph.* A. I. c. 32. ap. *Stritt.* II. 159—160.

[9]) *Vuk Štefan. Karadžić* Srb. Rječ. s. v. Semberija *Téh.* Pjesme srbske III. 323. 324.

[10]) *Diocl.* ap. *Pejacsevich* App. p. XXIV. Divisit provincias et regiones regni sui ... secundum cursum aquarum ... aquas vero, quae a montanis fluunt contra semptemtrionalem plagam in magnum flumen Donavi vocavit Sumbra. *Kron. Dalmat.* v rkp „Zagore, ke Subriu zovu, ča jest k Dunaju.“ Výš: Surbiu, omylem písce m. Subriu. — Rozdílnáť jest terra Zemra, Zeurin, o níž §. 30. č. 2.

třísle Šumadije (t. Polesí), kdež řeka Lugomira, s leva do Moravy níž Tjuprije tekoucí, podnes staré to jméno zachovala. — Pomíjíme zde jména mnohých okolí a žup ve starosrbských památkách 12ho a 13ho stol. vytčených, jako Chvostno, Zagorje, Krušil'nica, Bor'č, Lepenica, Bjelica, Rasina, Ljev'č, Gorska atd., jinému místu a času vysvětlení jejich zůstavujíce. — Z řek srbských Drina a Tara l. 1154 u Cinnama se připomínají. Poslední pramení se u hor Osogovských a tekouc k severu s ř. Pivou do Driny splývá. Z měst a hradů buďtež zde ještě vytčeni: Galič, pevnost, dle Cinnama ok. l. 1153 od Manuele Komnena dobytá, nyní v rozvalinách na vrchu Galiči č. Goleči, severně od Čačka, mezi říčkami Čemernicí a Dičinou, blízko vesnic Srezojevců a Vršiců.[11]) Tješiny šance [l. 1162, Desae vallum, τοῦ Δεσὲ χάραξ u Cinnama], neznámé, snad nynější Tješica nedaleko Bulovanu a Niše. — Sečenica [l. 1154, Setzenitza u Cinn.], snad nynější Sjenica na ř. Vuvci (nom. srb. Vuvac). — Budiml', v jihozápadním třísle Srbska, město již ok. l. 1165 znamenité a j.

2. Knížectví záchlumské.

Knížetství *Záchlumské* (principatus Zachlumorum) počínalo se u města Dubrovníka, a sahalo severozápadně středozemím až k ř. Neretvě (břežiště mořské blíž ústí Neretvy čili tak řečenou Krajnu drželi Nerečané): odtud na sever až k horám Chorvaty od Srbův dělícím, na východ až ku pohoří rozhraňujícímu podkrají horní Neretvy a Driny, kdež o vlastně tak řečené Srbsko se opíralo; na jihu hraničilo s Tervunií, mezemi, jichž zevrub udati nelze. Město Dubrovník leželo na západním konci rozhraní Záchlumska a Tervunie, tak že majíc vinohrady v obvodu jednoho i druhého panství, oběma z nich bylo poplatno, [12]) „Zachlumané, Ζαχλοῦμοι, u Cedrena Ζαχλοῦβοι," praví Konstantin, „slovou tak od hory

[11]) Polohu viz u *Vuiće* Puteš. po Serbii str. 344. Ve *V. Štef. Karadžiće* Písněch srbských Goleč i Goleš II. 136. 142. III. 60 sld. V Žičanském nápise Golič v župě Gorské.

[12]) *Const. Porph.* A. I. c. 30. *Stritter* II. 405, 406.

Chlumu, jakožto lidé za Chlumem bydlící. Na hoře této dvoje se nalezá město, t. Bona a Chlum; za ní pak řeka Bona teče, což řecky se vykládá καλὸν, t. dobrý, pěkný. Tamže i řeka Záchluma (Ζαχλοῦμα) se bystří, na níž osedli předkové knížete Michala Vyševiće, přišedše z krajin od Visly čili Dičiče. Obydlená pak jejich města jsou: Stagnon, Mokriskik, Iosli, Galumainik a Dobriskik, mimo již dotčená dvě.“ Krajina od Záchlumcův obydlená jestiť ovšem hornatá; pročež i nezle obrané to jméno k ní se hodilo. Hora Chlum (Χλούμος, srb. Hum) teď pod tímto jménem známa není. Řeka Záchluma (Zahumštica?) podlé některých zpráv teče údolím Popovo jmenovaným a v Tribinštici se tratí: na mapách jí není.[13]) Řeka Buna (Βόνα) pramení se z pohoří Bjelosoku, a tekouc na západ vlévá se s leva do Neretvy níže Mostaru. Na břehu jejím stojí teď městečko Blagaj: o městě Buně nikdež jinde zmínky nenacházím. Ostatně patrný jest omyl cís. Konstantina, vykládajícího jméno Bona z latiny (bonus, καλὸς), ješto ono spíš od slova bun, t. vápno, pochází. [14]) — Město Chlum (Χλοῦμ), ležící na hoře soujmenné, kdeby se hledati mělo, rovněž se neví: připomínané od Kačiće místo Hum, nyní Podhum, Podum, blízko Livna, v župě původně chorvatské, jestiť od tohoto rozdílné. — Stagnon (Σταγνόν), nyní Ston, vlasky Stagno, na okřídlí, polouostrov Pelješa (Sabioncello) s pevninou vížícím. — Mokriskik (Μοκρισκὶκ), srbsky nepochybně Mokrsk (podlé obdoby jména Dobriskik t. Dabrsk), neznámého položení. — Iosli (Ἰοσλὴ), nyní Oslje, osada na východu od Stonu v Hercegovině; [15]) i jinde forma Oslje i Ozlje v místních jménech se vyskýtá. [16]) Galumainik (Γαλουμαήνικ), srbsky podlé mého domyslu Glumnik anebo Glumnica (srov. valastelin v list. 1071, Valadizlaus v kron. a

---

[13]) Spicilegium de Bosna p. 15. *Lucius* De Regno Dalm. p. 256. *Farlati* Illyr. sacr. I. c. V. § 2.

[14]) Vystěhovalci srbští z tohoto okolí vyšlí a v jižních Uhřích osedlí, římsko-katolického náboženství, slovou Bunjevci.

[15]) Hercegovinou nazvána jihozápadní částka Srbska ok. 1440, z příčiny, že cís. Fridrich III. knížete jejího Štěpana titulem „Herzog“ t. vévoda, maď. Herczeg, poctil.

[16]) Carta delle prov. Illir. 1813. list. XII. Jiné Oslje jest na rakouském přímoří, mezi Imoticí a Poljem. Tamže a na mapě Weissově list. VII.

list. lat.), ještě nevyšetřené, ač není-li zkažené Salum na mapách jížně od Nevesinje; Glumnica podál odtud v Bosně se nachází. — Dobriskik (Δοβρισκικ), druhdy Dabr'sk, nyní Dabar (od slova dabar, t. bobr, či od cyr. d'b'r', údolí ?), na některých mapách nesprávně Dobar, u pramene Vukostaku, k jihovýchodu od Ljubinje. Toto město poněkud posloužiti může k vyměření středozemních hranic mezi Záchlumím a Tervunií. — Nemálo pomoci k lepšímu poznání jihozápadních krajinek Srbska poskytovaly by zeměpisné zprávy u bezejmenného Duklanina, kdyby text jeho byl od piseckých omylův čistější. Podlé něho krajina *Podgorje*, kteréhož jména on místo Záchlumí užívá, asi na konci 10ho stol. záležela z jedenácti žup, jichžto jména jsou: Onogost, nyní městečko na jezeru blíž Nikšiće, Morača, u pramenův soujmenné řeky, Komernica t. Komárnica, nyní osada na soujmenné, s Tarou splývající řece, Piva, na soujmenné řece, Geriko č. Gaza, t. Gacko městečko do dnes známé, Netusini, t. Nevesinj, nyní městys na říčce téhož jména, Guisemo, srbsky snad Gučevo, neznámého položení (srov. Gučevo, hora u Zvornika v Bosně), Debreca, docela neznámá, Neret, t. podkrají horní Neretvy, a Rama, podkrají soujmenné řeky.[17]) Částka dřevního Záchlumí blíže k moři přiležící, počítaje sem i podíl Nerečanův, slove u Doklanina našeho *Krajna* (Cherenania), v níž on sledující devatery župy uměšťuje: Stantania t. Ston, u Konstantina Stagnon, Popovo údolí, jímž podlé Lucia a Farlata ř. Záchluma teče, Yabsko, snad Jabica č. Žabica (u Vaudoncourta a Frieda), Lucca t. Luka, i později sice připomínaná, však teď neznámého položení, Vellica, snad Bjelica, neznámá, Gorymita, neznámá, Vecenike nevyšetřená, Dubrava, rovněž neznámá, a Debro, nyní Dabar, druhdy Dabrsk, u Konstantina Dobriskik.[18]) — Z přehledu těchto od Konstantina Porphy-

---

[17]) *Diocl.* ap. *Luc.* 1666. p. 293. Podgoria ... Zupaniae Onogoste, Moratia, Comerniza, Piua, Gerico, Netusini, Guisemo, Debreca, Neret et Ramma.

[18]) *Diocl.* ap. *Luc.* 1666. p. 293. Cherenania ... Juppaniae Stantania, Papava, Yabsco, Lucca, Vellica, Gorymita, Vecenike, Dubrava et Debre. *Pejacs.* p. 96 čte: Velicagor, Imota ... Vecserigorie, místo Vellica. Gorymita ... Vecenike, z příčin neudaných. Výš Stonu naleză se ovšem neveliká osada Imotica.

rogennety a Duklanina vytčených žup, měst a řek dosti patrné jest, že Záchlumí prostranstvím svým Srbsku sice nikterakž se nevyrovnalo, nicméně však ostatní tři vedlé něho ležící krajinky, zvláště Narentanskou a Tervunskou daleko převyšovalo. O knížatech záchlumských, dobývajících se na samovládu pokud staří pramenové hodnověrných zpráv poskýtali, již na hoře jednáno (§. 31. č. 4.).

3. Nerečané čili Pohané.

Nerečané čili *Pohané* sídlili vedlé Záchlumcův, na pomoří jmenovaném Krajna, táhnouce se středozemím až ku chorvatské župě Chljevnu (nyní Livno). Byty jejich císař Konstantin takto vyměřuje: „Od řeky Orontius (t. Neretva) počíná se Pagania a vystupuje až k řece Cetině. Máť ona župy tři, Rastotza, Mokron a Dalen. Z těchto první dvě leží na moři a vládnou loďstvem; třetí daleko od moře vzdálena jest, jejíž obyvatelé rolnictvím se živí. Majíť nadto na blízku čtyry ostrovy, jmenované Meleta č. Małozeatae, Kurkura č. Kurkra č. Kiker, Bartzo č. Bratzes, a Pharos č. Phara, všecky překrásné a přeúrodné. Též městečka a pustiny i jezera v hojnosti, jež všecky zaujímají, chovajíce v nich dobytek a dobývajíce sobě živnosti. Jsouť i jiní ostrovové, jenž Pohanům nepřináležejí, totižto Choara, Iis a Lastovon. Města obydlená v Paganii jsou Mokron, Verullia, Ostrok a Labinetza. Pohané v jazyku slovanském slovou proto, že dlouho bez křestu v pohanství setrvávali: řecky zajisté kraj jejich jmenuje se Arenta, oni pak Arentani". [19]) Meze Paganie na jihu císař dějepisec příliš neurčitě vyznačuje u řeky Neretvy, ješto, jakž jsme nahoře viděli, a sám Konstantin jinde připomíná, i níže této řeky, až téměř k okřidlí Stonskému, pomoří Nerečanům, naproti tomu pak středozemí Záchlumcům náleželo. Severní hranice žádné nejistotě nepodléhají. Župa Dalen daleko do středozemí se táhla, stěsněna jsouc od západu i severu župami chorvatskými, Imotskou a Chljevenskou. Na pomoří, od ústí Cetiny do zmíněného okřidlí, celé to úzké pásmo země drželi

---

[19]) *Const. Porph.* A. I. c. 29. 30. 36. *Stritter* II. 411—415.

Nerečané, majíce za sebou mocné Záchlumce. Župa *Rastotza* (Ῥαστώτζα), srbsky *Raztok*, měla své jméno od malého jezera Raztoku, jižně od města Makarsky, nedaleko Vrgorce. Župa *Mokron* (Μοκρὸν) rozprostírala se severně nad hořejší, v okolí města Makarsky, kteréž druhdy Mokro sloulo. Župa *Dalen* (Δαλὲν) naposledy jest znamenitá rovina Dlmen, Dlmno, podlé dnešního vyslovení Dumno, Duvno, v Hercegovině na východ od Livna, svlažovaná říčkou Miljackou, s hradem Župancem. V římské době sloula Dalminium č. Delminium, s městem téhož jména, odkudž i celé Dalmatie a národu, Dalmatae název pochází. Do obvodu první župy padá město Ostrog (Ὄστρωκ), u Lucia v list. 1078 Ostrogh. 1103 Ostrog, nyní Zaostrog, jižně od Makarsky, v nevelikém dálí od břehu mezi mořem a plesem jmenovaným Jezero. Jiný Ostrog (jméno to znamená pevnost) jest u Nikšićův. Labinec (Λαβίνετζα) neznámého položení; Fortis jej spatřovati měl ve zříceninách, u vsi Gradce výše ústí Neretvina na břehu mořském; srov. Labena villa v list. 1103 u Lucia, Labinec hora v Čechách atd. V obvodu župy Mokranské leželo Mokro (Μοκρὸν), odkudž i celé župy jméno, nyní Makarska. Vrulja (Βερούλλια), až do dnes osada mezi Omišem a Makarskou na břehu mořském. Ve třetí záhorské župě nepochybně květlo město Dl'men (Delminium), ačkoli ho Konstantin výslovně nepřipomenul. Z ostrovův Nerečanům připsaných Kurkura č. Kurkra č. Kiker (Κούρκουρα, Κούρκρα, Κίκερ) slove nyní srb. Korčula, dřív Karkar (vlas. Curzola), Meleta (Μέλετα) Mlit (vlas. Meleda), Bartzo č. Bratzis (Βάρτζω, Βράτζης) Brač (vlas. Brazza), a Pharos č. Phara (Φάρος, Φάρα) Hvar (vlas. Lesina). Jiné tři od Nerečanův nezaujaté, nýbrž pořád při řecké vládě zůstávající ostrovy jsou Iis (Ἴης) srb. Vis (vlas. Lissa, někdy Issa), Lastovon (Λάστοβον) srb. Lastovo (vlas. Lagosta), a Choara (Χόαρα), neznámá. [20]) Pohané tito Řekům slouli Arentani

---

[20]) Banduri (*Stritt.* II. 413) ji vyhlásil za ostrov Corra v Istin. Anton. kteréž slovo jen omyl jest v Suritově vydání m. Corcyra. *Wesseling* Itin. Anton. p. 520. Katancsich ji pokládá za ostrov Torcola, na jih od Hvaru. Orb. ant. I. 386. Snad Chaza, Cazza, mezi Visem a Lastovem, již Engel k l. 997 připomíná? Gesch. v. Dalm. 468.

(Ἀρεντάνοι), místo Narentani, od řeky Arenty (Ἀρέντα), u starých Naro, srb. nyní Neretva, druhdy snad i Narenta. Slovanské jejich jméno, jakž dí Konstantin, dáno jim bylo od křestěných jejich bratří, z příčiny urputného jejich setrvání při pohanství. Když zajisté ostatní Srbové, hned po vsídlení svém do Illyrikum, přičiněním cís. Heraklia křest přijali, Nerečané nejen tehdáž, nýbrž i později, když cís. Basilius nestálé u víře anebo odpadlé Srby skrze Carhradské duchovníky znova církvi získal, sami k jednotě víry přistoupiti se zpečovali, až naposledy i oni, nutnosti věci byvše dohnáni, vyslavše k dotčenému císaři své posly, křestu sobě vyžádali. Potom jméno Pohané pomalu zašlo, dosazeno jsouc domácím, od nich nepochybně již dříve užívaným, Nerečané, které až podnes trvá. Od přibytí svého do Dalmat až do křestu požívali Nerečané úplného svobodství; v čas svého obrácení slíbili sice cís. Basiliovi poddanost a poslušenství, avšak brzo potom z tohoto dobrovolně obraného jha se vytáhli. Rozsídleni jsouce po nábřeží mořském a přiležících ostrovech horovali v mořeplavectví, a v krátkém čase tak silným loďstvem vládli, že blízkým i dalekým sousedům byli k ostrachu. Ostrovové, na něž římští osadnici před Slovany byli se utekli, stali se hlavním cílem vpádův jejich: Latíni tito odtud vypuzeni nadarmo hledali útočiště v Chorvatech. [21]) Na počátku 9ho stol. moc jejich tak zrostla, že i samým Benátčanům byli hrozní, jejichž vévoda Johannes Participatius je s loďstvem na moři stíhal, a ku přijetí míru donutil [ok. 820]. [22]) Vévoda (doje, ill. duždj) Tradoniko obnovil smlouvu s Držićem č. Dražkem (Drosaik), jakž podobno, županem Nerečanským [po 836]. Tito nicméně brzo potom znova až do končin Benátských zabíhali, Kaorle (lat. Caprulae) pod vůdcovstvím Uneslava a Diodura (snad zkažené jméno) poplenili, a ode všech Benátských lodí, do přístavův jejich vbíhajících, vysoké clo vybírali. Někdy přistavše s loďmi svými ku břehu, do středozemí se vedrali, jímajíce a zavodíce vše, co jim se namátlo. Tradoniko, utkav

---

[21]) *Stritter* II. 413.
[22]) Tehdáž prý vyslanec Nerečanský v Benátkách křest přijal.

se s nimi na moři, byl od nich přemožen [840]. Smělost jejich na moři často zabíhala ve výtržnost mořských loupežníkův. Tak mezi jiným obloupili a zajali vyslance papeže Hadriana, vracející se ze sboru Konstantinopolského, se všemi akty sněmu toho [869—870]. [23]) Benátský vévoda Ursus Participatius vedl s nimi válku, a však bez prospěchu. [24]) Při tom, což horšího, ani svým bratřím neodpouštěli. Když l. 868 ostatní Srbové, Záchlumci, Tervunci, Konavlané, Dubrovničané, též i Chorvati, cís. Basiliovi proti Saracenům v Italii u města Baru pomáhali, Neretčané vpadše do končin jejich, hrozně je poplenili. [25]) Takovíto vpádové ostatně nepřekáželi na dlouze přátelským svazkům mezi jedněmi i druhými, jakž patrno z toho, co Konstantin připomíná o kupectví Chorvatův přicházejících s loďmi svými do přístavův Pohanských na trhy. [26]) Okolo l. 917 čte se o nich, že je srbský veležupan Petr svému panství byl přivtělil; [27]) není však pochyby, že s toho, příčinou tehdejších domácích různic a provázejících je pohrom v Srbsku, brzo potom zase sešlo, neboť již l. 932 a 948 Neretčané tak mohutně a směle sobě počínali, že se jich i v Benátkách strachováno. Petr Kandianus III. vypravil se dvakráte s loďstvem proti nim: poprvé se mu sice předsevzetí nepovedlo, podruhé však vymohl na nich zaslíbení, že se pokojně chovati budou, ač i toho nesplnili. Příhodné položení jejich sídel na moři, [28]) u vtoku Cetiny i Neretvy, zmocněné ostrovy jim náležejícími, a mocná přízeň panovníkův chorvatských, jmenovitě Trpimíra a Mutimíra [995—997], překáželi Benátčanům skrotiti své protivníky: až naposledy vévoda Petr Urselus II. i jim, jakož společní-

---

[23]) *Anastas. Bibl.* ap. *Baron.* ad o. 869. *Lucius* l. II. c. 2.

[24]) Okolo l. 860 připomínají se knížata a vůdcové pomořských Chorvatův Demogoy č. Dominicus a Inicus č. Illicus (snad vše to jen jedna osoba ?), jež mnozí za knížáta Neretčanův drží. O nich s jistotou téměř nic se neví. *Mikóczi* str. 371—374.

[25]) Ludov Imp. ep. ad Basil. ap. *Baron.* ad a. 871. *Lucius* l. II c. 2.

[26]) *Const. Porph.* A. I. c. 31. *Stritt.* II. 415. Sagenis et conduris Chrovati, qui mercatus frequentant, ad emporia proficiscuntur, oppidatim circumeuntes Paganiam et sinum Dalmatiae Venetias usque.

[27]) *Const. Porph.* ap. *Stritt.* II. 414—415.

[28]) „In locis inaccessis et praeruptis“ *Const. Porph.* A. I. c. 30.

kům jejich Chorvatům, l. 997 záhubnou zadal ránu, po níž síla jejich vždy více klesati počala.[29]) W 11tém stol. vláda jejich konečně docela propadla pod železným ramenem Benátčanův.

4. Travunia a Konavlje.

O krajině srbské jménem *Tervunia* i *Konavlje* (Tervunia, Kanali) vyznačené, cís. Konstantin následující nám zprávy pozůstavil: „Od Kotoru (Dekaterac) počíná se knížetství Tervunské, prostírajíc se až k Dubrovníku (Rausium): pohorní pak jeho strana hraničí se Srby. Tervuncův a Konavljanův (Tervuniotae, Canalitae) krajina jedna a táž jest. Konavlje zajisté slove krajiště země k Tervunii přiležité. Jméno první vyznamenává v jazyku slovanském pevné místo (tvrz), proto že tam mnoho jest tvrzi, druhé pak v témže jazyku vyznačuje kolnici čili povozní silnici (ἁμαξία, via plaustri), protože, majíce zemi rovnou, při všelikých svých prácech vozův užívají. Města obydlená v obojím kraji jsou tato: Tervunia, Hormos č. Ormos, Risena, Lukavete č. Lukave, Zetlivi". [30]) Oboje jméno tohoto národu, t. Tervuniotae a Kanalitae, jestiť původem svým neslovanské, a Konstantin Porphyrogenneta, slyše jedno na tvrz (stslv. tvr'd'), druhé na kolnici, daleko se pravdy chybil. Co se prvního jména dotýče, Konstantin ve spise svém o spravování císařství píšeť ovšem Tervunia (Τερβουνία), a však ve spise o obřadech dvoru Byzantského, ačkoli v 11tém stol. předělaném, čte se Travuni (ἄρχων τῶν Τραβούνων), [31]) kterážto forma i v srbských památkách, jmenovitě v listinách krále Štěpana 1195—1230, u Dometiana 1264 atd., se vyskýtá (травоунниа), jen v list. krále Radoslava 1234 stojí „Trevunijských zemí". Obecné sice jest zdání, že jméno země se dnešním jménem města Trebinje na soujmenném, řekou Trebinšticí protékaném jezeře, jestiť stejné; mně však mnohem

[29]) *A. Danduli* Chron. ap. *Murat.* Scr. Rer. Ital. XII. p. 182. 186. 187 etc. *Lucius* De R. Dalm. l. II. c. 2. 3. *Engel* Gesch. v. Dalm. 460—463. 467—468.

[30]) *Const. Porph.* A. I. c. 30. 34 *Stritter* II. 408—410.

[31]) *Const. Porph.* De cer. ed. *Reiske* p. 398. 399. *Stritter* II. 160.

podobnější býti se vidí, žeť ono původně jest illyrsko-latinské Travunia, složené ze slov *trans* a βουνός, a znamenající tolikéž co Tranomontani č. Tramontani u Ptolemaea, neb Záchlumí, Záhoří ve slovančině. Než dejme třebas tomu, že forma Tervunia, Travunia [32]) místo pravější Trebinje z řeckých teprva spisův do srbského dvorského slohu se vtrousila, předce Trebinje nikdy nemůže vyznamenávati tvrz (tvrď), jakž to Konstantin tlumočí. Rovněž jisto jest, že Konavlje (Καναλὴ) nikoli od kolnice (via plaustri), [33]) načež týž dějepisec myslil, nýbrž od kanalův čili vodotokův toto své jméno dostalo. [34]) Posrbené slovo Konavlje, podlé svědectví Kačiće Miošiće, až do 18ho stol. se zachovalo. Hranice západní čili pomořská od Konstantina městy Dubrovnikem a Kotorem určitě vytčena jest; nedůvodné však jest, co o mezech se Srby dokládá, neboť Travunia jen na východu a to na nále Srbska, ovšem ale prostranněji na severu Záchlumí a na jihu Duklanska se dotýkala. Meze její zevrubněji by se vykázati daly, kdyby města od Konstantina jmenovaná byla známější. Tervunia (Τερβουνία) slove podnes Trebinje, dle některých i Trebinja. — Risena (Ῥίσενα) jest Risan, v zátoce Kotorské. — Ormos č. Hormos (Ὄρμος, Ὅρμος) není známo, ač není-li Hurona, Hourona, na některých mapách, severně od Risna. [35]) — Lukavete (Λουκάβετε, č. snad čísti dlužno το Λουκάβε τε το Ζετλήβη?), snad Laka ve středozemí blíž osady Tuhel' jmenované. — Zetlivi (Ζετλήβη), snad Zeta, nyní řeka se soujmenným podkrajím, ačkoli toto podlé položení svého raději k Duklansku přináležeti se zdá. Podlé Diokleata obsahovala země Tervunská na konci 10ho stol. sledující devatery župy: Libomir t. Ljubomir, jakž podnes hora v podkraji Rudinském slove, Vetanica, Vitanica v pozdějších pramenech (ze 14ho

---

[32]) Záměna hlásek *e* a *a*, zvláště po *r*, ve stsrb. a stbul. nářečí jest jakž vědomo, velmi obyčejná.

[33]) „Via carri Colnich" u Lucia (ed. Vind. p. 267) z list. 1194, což čtu Kolnica?

[34]) *L. Tubero* Comm. s. tempor. Francof. 1603. 4. *Banduri* Animadv. ad Const. P. c. 34. *Stritter* II. 409. *Engel* Gesch. v. Rag. 43. Nyní zátoka u Nového, Risna, Kotoru a Budvy slove illyrsky Kanal č. Konao. *Wuk Stef. Karadžić* Srb. Poslovice 1836. str. XV.

[35]) *Lapie* Carte de la Turquie 1822. F. VII.

stol.), teď neznámá, Rudina, podnes Rudine osada pod horou Ljubomirem, Cruscevica, snad Kruše v Černohorsku, Urmo, nepochybně Ormos cís. Konstantina, Ressena t. Risan, Draceviza, buď Dračevo nedaleko Trebinje a Slana, anebo Drakovica, někdejší hrad mezi Kotorem a Dubrovníkem, Canali t. Konavlje, malounký onen proužek země, od starého Epidauru (Ragusa vecchia) pomořím dolů až k zátoce Kotorské se táhnoucí, později od Dubrovčanův zakoupený, v němž pevnost Sokol, osady Vitaljina, Obod a j. se připomínají, [36]) naposledy Gernoviza, neznámá. [37]) Konstantin Porphyrogenneta ve spise o obřadech dvoru byzantského, zdíleje formule listovních nápisův, klade vládce Travunského i Kanalského jednoho vedlé druhého, jako dva rozdílná knížata, [38]) ačkoli nám to divno, kterak tak malé třislo země, jakéž jest Konavlje, zvláštního panovníka kdy míti mohlo. Z polohy měst a žup nahoře uvedených patrno jest, že Tervunia na severovýchodu opírala se o pohoří, dělící Korita od Gacka a Ridjany od Onogostu, na jihu pak o hranici černohorskou. Z příběhův jejich to, co do naší doby sahá, již nahoře jsme podotkli, k čemuž ještě přidati lze, že pozdější Dubrovničtí spisovatelé o vpádech Tervuňanův do Epidauru (Ragusa vecchia) ok. 640—650, o spolčení se jejich se Saraceny a vyvrácení oběma jimi Epidauru l. 656, z pramenův ovšem nevšelijak jistých, vypravovati umějí. [39])

5. Duklja a Zeta; meze starého Srbska.

Nejjižnější oddíl srbské země sloul u Řekův a Latiníkův *Dioclea*, u Srbův *Duklja*, tytýž i *Zenta*, *Zeta*. „Dioclea," praví Konstantin, „leží blízko městeček pod Dračem (Dyrrachium, alb. Dures) jsoucích, Leše (Elissus), Olgunu č. Ulčinu (Helcynium, Dulcigno) a Baru (Antivari), sahajíc až ku Kotoru,

[36]) *Engel* Gesch. v. Ragusa str. 159.

[37]) *Diocleates* ap *Lucium* 1666. p. 293. „Tribunia ... Jupaniae Libomir, Vetanica, Rudina, Crusceviza, Urmo, Ressena, Draceviza, Canali, Gernoviza.

[38]) *Stritter* II. 160. *Εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Καναλη · εἰς τὸν ἄρχοντα τῶν Τραβούνων.*

[39]) *Engel* Gesch. v. Ragusa str. 44—45.

kdež s Tervunij mezuje: pohorní pak její částka opírá se o Srby. V ní jsou obydlená veliká města Gradetae, Nougrade, Lonto a Dokla'... Jméno krajiny vzato od města, založeného od císaře Diokletiana, nyní zpustlého." [40]) Tak Konstantin: odpolu dobře, odpolu proti pravdě. Ani město Doklea od císaře Diokletiana nezaloženo, nýbrž naopak on po něm, co domovu svém, jmenován, ani nebylo za času císaře Konstantina pusté a bezlidné, ješto i sám je něco výš v počtu velikých měst pod jménem Dokla uvodí. Místo zajisté nesmyslného Lontodokla čísti dlužno Lonto, Dokla (τὸ Λόντο, τὸ Δόκλα). Jméno města čte se u Ptolemaea Doclea, u Aurelia Victora Dioclea; u Plinia připomíná se jen národ Docletae. Srbové je prozvali Duklja, při čemž pozoru hodné, že i za Tatrami máme rusinské městečko Duklu. Které zpuštění Dukly císař Konstantin míní, o tom rozličná jsou učených zdání; někteří, že od bulharského cara Symeona l. 926, jiní, že teprvé l. 980 od Bulharův i Řekův byla vyvrácena, dovozují. S jistotou jen to ví se, že Dukla i napotom až do vpádu Turkův bylo město znamenité; neboť Cinnamus vypravuje o dobytí jeho od Jana Dukasa ok. l. 1162, nazývá je městem přeslavným; [41]) král Milutin pak je byl vyznačil sídlem oslepeného syna svého Štěpana l. 1317, ačkoli jej později do Budimli seslal. [42]) Leželoť u vtoku Zety do Morače, v samé rozsoše těchto řek, a z rozvalin jeho, až posavad Dukljan grad jmenovaných, povstalo nynější městečko Podgorica. Méně jisté jest položení ostatních měst. Gradetae (Γραδέται) jest nejpodobněji nynější Gradić výše Skadru. — Nougrade (Νουγράδε) t. Novgrad, neznámý, ač není-li Gradac v kraji Lješanském v Černohoře. — Lonto (Λόντο), na starých mapách Lunta, Luncza, na novějších Linda, severovýchodně od Skadra. Diokleates v krajině Dioklejské čili v Zetě [43]) tyto desatery župy vyčítá: Lusca, nejpodobněji nahija

---

[40]) *Const. Porph.* De Adm. Imp. c. 29 30. 35. *Stritter* II. 416—418.
[41]) *Stritter* II. 188.
[42]) *Engel* Gesch. v. Serb. str. 252.
[43]) *Diocleates* ap. *Lucium* 1666. p. 293. Zentae regio ... et zupaniae Lusca, Padlugiae, Gorska, Cupelnich, Obliquit, Propratna, Cremeniza, Budua cum Cuceva et Gripuli.

(kraj) Lješanská, Padlugiae, snad Podlužje, neznámého položení, Gorsca, tolikéž neznámá, Cupelnich, rovně nevyšetřená, Obliquit t. Oblačić, podnes co osada trvá,[44]) Propratna, nyní Prapnatnica (místo Papratnica) osada v Lješanském, Cremeniza, neobjevená, Budva, známé město na moři, Cuceva t. Kučeva, neznámá (srov. Kutje, Kutiště v Černohoře), Gripuli, snad Krtole na okřidlí blíž Kotoru. Z těchto různých udání, ačkoli nevšelijak světlých a jistých, vždy předce ohledem prostranství této krajiny tolik vysvítá, žeť ona od Tervunie zátokou Kotorskou a horami, dělícími Grahovo od Bjelice, od Záchlumcův horami, z nichž Morača vyplývá, od Srbův pohořím Rašským nad jezerem Plavnem, ode dřevních Illyrův čili potomně bulharských Albancův řekou Drimcem (Drinassi č. Kiri) a čárou od Skadru přes Bar k moři bežící odhraničena, na západu pak od Baru až ku Kotoru mořem oblévána byla. Tím způsobem celé nynější Černohorsko v ní bylo obsaženo. Okolí Dioklejské již velmi časně nazýváno i *Zetou* čili *Zentou*, kteréžto slovo ve dvojím smysle se užívá. V užším znamená podkrají řek Zety s prava, a Cjevky i Bystrice s leva do Morače tekoucí, z nichž ono horní, toto dolní Zetou slove. V širším smysle béře se Zeta za celé Dukljansko. Kraj Zetu zpomíná již sv. Sáva v životopise otce svého sv. Symeona. Nyní dolní Zeta k Černohoře, horní k tureckému Albansku připočtěna. V okresu Duklanska a Zety dřevní dějepis i více ještě památných měst připomíná, z nichž my jen některá zde ze jména vytkneme. Budiml, město slavné, svrchu (č. 1.) k srbským počtené, na Morači výše Spuže, kdež na mapách ves Budina. — Skadar, za Římanův Skodra, u stoku Bojany a Drimce, stolice srbského krále Vlkana [1089—1105]. — Kotor, u Konstantina Dekatera (Δεκάτερα, kteréžto jméno on převráceně vykládá), ok. 867 od Saracenův dobyté. — Budva, u Konstantina Butova (Βούτοβα), již nahoře z Diokleata připomenuté. — Rosa (Ῥῶσσα, Const. P.), v ústí zálivu Kotorského, zajedno s Kotorem a Budvou ok. l. 867 od Saracenův ztečená. — Města illyrská čili albanská,

[44]) *Vuk Stefan. Karadžić* Pjesme Srbske III. 137.

Bar (Antivar), Olgun č. Ulcin (Dulcigno), Leš (Lissus) a Durač č. Drač (Dyrrachium), z počátku v poddanosti řeckých císařův zůstávající, později od bulharských i srbských panovníkův zaujata a z částky poslovaněna byla. Totéž platí o slovutném městě Dubrovníku, latině Rausium, kteréž, odolavši šťastně útokům sousedních Srbův, a obhájivši své samostatnosti, ačkoli již okolo léta 890 slovanské osadníky, pro své zlidnění a zmocnění, dobrovolně do zdí svých přijalo, však nicméně teprvé mnohem později konečně se poslovanilo: pročež i historie této slavné obce, jakkoli pro pozdější středověkové Slovanstvo důležitá, z okresu našeho zpytování vyloučena býti musí.

Místnějším tímto vysvětlením sídel jednotlivých větví srbských zřejmě již hranice tehdejšího Srbska před oči se staví. Na severu řeka Sáva dělila Srby od pannonských Chorvatův; na východu Morava a Ibar až do Zvečanu od bulharských Slovanův; na jihu jezero Plavno, říčka Drimac, město Skadar a pohorní čára k Baru od smíšených s bulharskými Slovany Illyrův čili Albancův; na západu od Baru až k ústí Cetiny moře, oblévající ostrovy srbské, od Italie, dále k severu řeka Cetina, čára od jezera Imotského přes pole Duvenské běžící, potom hory mezi zřídly Vrbasu a korytem Ramy, naposledy pohoří mezi návahem téhož Vrbasu a Bosny ode dalmatských Chorvatův. Od tohoto původního a starého Srbska dobře roznati sluší pozdější, po dostoupení Štěpana Nemanje na stolici velikožupanskou od něho samého a potomkův jeho, zvláště krále Milutina a cara Štěpana Dušana, přivtělením mnoha okolních zemí zveličené. Již Štěpan Nemanja [1159—1195] připojil k němu „částku pomořské země (okolo ústí Drinu), od Rab na oba Piloty, od řecké (před tím bulharské) země Patkovo, Chvostno, Podrimí, (podkrají Drinu okolo Prizrenu), Kostr'c, Držkovinu, Sitnici, Lab, Lipljan, Gl'bočici, Rjeky, Ušku, Pomoraví (krajinu na východním čili bulharském ramenu Moravy), Zagr'latu, Ljevče a Bjelici“ [45]), dobývaje nad to i krajiny mezi dolní Moravou

---

[45]) *Sv. Sávy* Životopis sv. Symeona ok. l. 1208. Rkp. 1619 l. 79 b. 80

a Timokem, kterouž však teprvé nástupcové jeho stále opanovali. Za cara Dušana [1336—1356] nejen celá Macedonie, Albanie a Thessalie, anobrž i Řecko a Bulhary přináležely ke srbské říši, tehdáž ovšem na nejvyšší vrch moci a slávy vystoupivší a odtud překotem dolů ku konečnému pádu svému se valící.

ČLÁNEK V.

O SLOVANECH CHORVATSKÝCH.

§. 33. Přehled dějin Slovanův chorvatských.

1. Rozhoštění Chorvatův v Dalmatii, Pannonii a Illirikum.

Prvotní dějiny Chorvatův s dějinami Srbův v nejužším jsou spojení: oba zajisté národové z blízkých sebe severních krajin téměř stejným časem vyšedše, v nejbližším opět sousedství, jedni vedlé druhých v zadunajském Illirikum se rozsadili. Nad to ještě i všeliká o stěhování jejich zpráva v jednom a témž pramenu, t. ve spise císaře Konstantina Porphyrogennety, zavřena jest. Pročež pojednavše příčinou této spojitosti o dřevní vlasti obou těchto národův a čase jejich vystoupení z ní již nahoře (§. 31. č. 1.), přistoupíme zde bez okolkův k vypravování dějin chorvatských. [1]) Okolo léta 634, tak zní zpráva byzantská, cís. Heraklius, těžce nesa ztráty Dalmatie, tehdáž již asi od l. 630 od Avarův opanované, a

[1]) Hlavní pramenové jsou výjimky z Byzantincův v *Stritteri* Mem. pop. II. Chrovatica p. 383—402, letopisci germanští v *Pertz* Mon. Germ. hist. T. I. II., listiny a dopisové knížat domácích i zahraničných u Lucia, Farlata a j., Anon. Presb. Diocl. a Thom. Arch. Spalat. u Lucia 1666 a Schwandtnera T. III. Pomůcky *J. Lucii* De R. Dalm. et Croat. l. VI. Amst. 1666. F. etc. — *D. Farlati* Illyr. sacr. Ven. 1751. F. 6 voll. — *J. S. Assemani* Kal. eccl. univ. Rom. 1753. 4°. 6 voll. — *B. A. Kercselich* De R. Dalm. Cro. et Slav. notitiae praelim. Zagr. 1771. F. — *J. Ch. Engel* Gesch. v. Dalm. Cro. u. Slav. Halle 1798. 4°. (19. č. všeob. hist.). — *J. Mikóczi* Otiorum Croatiae liber unus. Budae 1806. 8°. (Dílo pohrobní, v němž str. 298 mezi §. V. a VI. mezera od l 832 do 1091, nepochybně vinou a neopatrností vydavatele.) — *G. Catalinich* Storia della Dalmazia. Zara 1833. 8°. 3. voll. (Pouhá kompilací, bez užití pramenův.) — Ostatek viz v *Engel* Gesch. v. Bulg. 283 sld., Dalm. str. 145 sld., Serb. str. 121 sld., Mold. u. Wal. str. 1 sld., *Buhle* Lit. d. russ. Gesch. str. 268.

umluviv se s náčelníky Chorvatův, bydlícími původně za Tatrami ve dnešní východní Haliči a z neznámých příčin po nových sídlech se ohlížejícími, propustil jim Dalmatii, s tou výminkou, jestli žeby, vyhnavše z ní Avary a osadivše se s lidem svým v ní, vládě jeho poddaní zůstávali. [2]) Chorvati nemeškavše, pod správou a vedením pěti knížat bratří, jména jejichž Klukas, Lobel (Lobelos), Kosenec (Kosentzis), Muchlo, Chr'vat (Chrovatos), a dvou kněžen sester, jejichž jména Tuga a Buga, a čeleďmi svými a mnohočetným lidem vstoupili do Dalmat, kdež po několikoleté vojně Avary konečně přemohli a na díle vyplenili, na díle sobě v poddanství uvedli [634—638]. Ostatkové Avarův ještě za cís. Konstantina [949] nalezali se v Dalmatii, jsouce od Chorvatův jazykem i mravy rozdílní; [3]) aniž jest nepodobné, že to, což novější spisovatelé v povaze a obyčejích nynějších Morljakův z nevědomosti za tatarské anebo kirgiské vyhlašují, vlastně od Avarův pochází. [4]) Od Chorvatův v Dalmatii osedlých větev jedna odloučivši se zaujala Illyrikum a Pannonii: titoť měli zároveň oněm svého vrchního knížete, kterýž jsa neodvislý ku knížeti chorvatskému v Dalmatech jediné pro přátelské svazky své posly s dary vysílal. [5]) O tom, kdeby toto údělné panství Chorvatův hledáno býti mělo, mnohé od dějepiscův chorvatských na jevo pronášeny domysly: Lucius Illyrikum za částku Dalmatie, Farlatus za horní Moesii, Salagius za Norikum vyhlásili, o Pannonii, žeby na Pannonii posávskou, t. zemi mezi Sávou a Drávou ležící (Pannonia Savia), rozuměna býti měla, téměř všickni stejně smýšlejí. Po pilném věci vyšetřování

---

[2]) Konstantin Porph. nic ovšem o úmluvě s císařem z ohledu poddanství zejména nepřipomíná; než toto jisté jest jak z věci samé, tak z jiných výpovědí téhož císaře, že Chorvati od prvopočátku poddáni byli císaři, že z poddanosti se vytáhli, též i z příkladu Srbův.

[3]) *Const. Porph.* De Adm. Imp. c. 30. Suntque etiamnum in Chrovatia Avarum reliquiae, et Avares esse cognoscuntur. (Pejacsevich přidává „nempe vel ex habitu peculiari, vel ex dialecto diversa.") Tudy pošlo, že avarský titul ban (bajan) v Chorvatech nejdřív se užíval, odtud k jiným Slovanům přejda.

[4]) *Engel* Gesch. v. Dalm. str. 231—234.

[5]) *Const. Porph.* c. 30. At a Chrovatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars quaedam secessit, et Illyricum atque Pannoniam occupavit; habebantque etiam ipsi principem supremum, qui ad Chrovatiae tantum principem amicitiae ergo legationem mittebat.

neváháme se za pravé přijíti výsledky Mikócziho, dokázavšího, že údělné toto knížetství chorvatské v Pannonii se rozkládalo, jehož stolicí byl Sisek, a že osady chorvatské v Illyrikum nikdež jinde, leč v Norikum, hledati se nemohou, kdež později župa chorvatská se vyskýtá. Tyto však osady u prostřed již dříve tam osedlých Slovanův, spojivše se s těmito v jednu obec, neměly svého zvláštního knížete, nýbrž slova Konstantinova o vrchním od dalmatského neodvislém knížeti, ačkoli poněkud neurčitá, vlastně a pravě jen na Chorvaty posávské rozuměna býti mají.[6]) Co do času této zběhlosti, nejpodobnější jest, že oddělení to hned po přemožení Avarův, tedy okolo l. 638—640 nastoupilo. Tím spůsobem hned po ubytování se Chorvatův v Zadunají dvoje u nich povstala obec, totiž dalmatsko-chorvatská, jejíž stolicí byl Bělehrad na přímoří adriatském, též Bihač na Uně, a posávská, jejíž hlavní sídlo nalezalo se v Sisku, u stoku Kupy (Kulpa) a Sávy. Hranice veškerého Chorvatska podlé Konstantina byly tyto: na jihu řeka Cetina, města Imoski a Livno, na východu řeka Vrbas s městy Jajcem a Bajnalukou, na půlnoci Dráva, Kupa, město Albunon a řeka Arsia v Istrii, na západu moře adriatické (srov. §. 34. č. 1). Není pochyby, že Chorvati hned z počátku i mnohé ostrovy dalmatské opanovali, ačkoli o tom Konstantin nic nedokládá; jakož i to k víře podobné jest, že již tehdáž do polouostrovu Istrianského přecházeti počali, jehož obyvatelé podlé nářečí k Chorvatům přináležejí. V dalmatských Chorvatech počítalo se žup jedenácte, jejichž jména jsou: Chleviana, t. Chljevno, nyní Livno, Tzentzina t. Cetina, Imota, Pleva, Pesenta t. Vezenta, Parathalassia t. Primorje, Brebera t. Bribir, Nona t. Nin, Tnina t. Knin, Sidraga, Nina, a mimo to ještě tři jiné župy, spravované od bana (snad z Avarův?) chorvatskému knížeti poddaného, Krivasa č. Kribasa, t. Kriviča aneb Krbava, Litza t. Lika a Gutzika t. Gacko. Ze jmen těchto žup a vytčených v nich měst patrno jest, že hranice dalmatských Chorvat na severu za Seň a Otočac nevybíhaly. K víře podobné jest, že končiny severní, od řeky

---

[6]) *Mikóczi* Otior. Croat. liber. p. 112—129.

Arsie a hory Albunon (Javornik?) až ku Kupě knížeti posávskému přináležely, jehož panství čas po čase na východ až k Dunaji a Sremu se porozšířilo. Tím způsobem Chorvati opírali se na půlnoci o vindické krajiště, již l. 631 furlanskému markraběti podřízené, na severovýchodu o Avary v Pannonii, na východu a jihu o Srby za řekami Vrbasem i Cetinou. Od obojích těchto Chorvat rozeznati sluší obec některých měst pomořských a ostrovův, od Chorvatův nezaujatých, nýbrž pořád v poddanosti císařův byzantských pozůstavších, potom za některý čas neodvislých, naposledy pak Chorvatům poplatných. Jsouť pak sledující města: Rausium t. Dubrovnik (Ragusa), Tranguriuin t. Trogir (Traù), Diadora t. Zader (Jadera), ostrovové Arbe t. Rab, Vekla t. Kark č. Kèrk, Opsara t. Osero (Absorus). Města a ostrovy tyto slouly u Byzantincův popořád, pro rozdíl od slovanských Chorvat, Dalmatia, a obyvatelé jejich Římané (Romani), jakž cís. Konstantin Porphyrogenneta svědčí. [7]) Tolik zde předběžně o rozhoštění se Chorvatův v Dalmatii, Pannonii a Illyrikum; místnější vypsání jejich sídel níže (§. 34.) se podá. [8])

2. Chorvaté pod panstvím Franků.

Po přemožení Avarův a zřízení domácí obce přijali Chorvati, zároveň Srbům, okolo l. 638 v sousedství jejich osedlým, křest svatý, přičiněním téhož císaře Heraklia, skrze kněží na žádost císařovu z Říma vyslané. Knížetem jejich tehdáž [ok. l 640] byl již Porga, [9]) syn jednoho z nahoře dotčených národních vůdcův, snad Klukasův. [10]) Opatrný papež Jan IV.

---

[7]) *Const. Porph.* De Adm. Imp. c. 29.

[8]) *Stritter* II. 389 sq. *Engel* 452—456. *Mikóczi* p. 55—154.

[9]) Se jménem tím neobyčejným srov. jméno mordvinského knížete Purgas. l. 1229, v Letop. Voskr. I. 185—186.

[10]) *Farlati* (Illyr. sacr. III. 34.) a *Mikóczi* (Ot. Cro. 358) první křest Chorvatův kladou na l. 671, za cís. Heraklia Konstantina Pogonata, ale jistotně mylně, jakž každý shledá, kdokoli bezpředsudnou myslí zprávu cís. Konst. Porph. (De A. I. c. 31—32) ve spojitosti přečte. Konstantin zajisté dí výslovně, že týž císař, kterýž Chorvaty a Srby do Illyrikum vhostil, je spolu i křestiti dal. Omyl jejich nutný jest následek nedůvodného jejich letopočtu, podlé něhož Chorvati teprvé l. 638 do Dalmatie vtrhli a potom za několika let s Avary válčili, tak že již od Heraklia kře-

ustaviv s novými duchovními schovanci svými smlouvu, přijal zemi jejich jménem sv. Petra pod svou ochranu a zavázal jich, snad vnuknutím politiky byzantské, aby ode všech výbojův a vpádův do cizích zemí se zdržovali. Tato, co článek náboženství na ně vzložená a od nich písemně i pod přísahou stvrzená [11]) povinnost, překazivši jim rozšiřovati panství své opanováním zemí pohraničných, donutila je hledati živnosti a zrostu svého jednak v orbě, jednak a obzvláště v plavectví a mořském obchodě. [12]) Tím způsobem obec jejich rozmohla se v krátkém čase ve znamenitou lidnatost, bohatství a sílu. [13]) Ačkoli pak zřízením duchovní vlády (Konstantin vypravuje o postavení arcibiskupa, biskupa, kněží i jahnův), a nejedněch duchovníkův, zvláště Jana Ravenčana, arcibiskupa Spletského [14]) horlivou pečí o vyučování národu víra křesťanská zároveň s poddaností císařům byzantským dostatečně v něm upevněna býti se zdála; však nicméně v krátkém čase s obojího toho, a sice s poslušnosti a poddanství docela, s víry pak aspoň odpolu, u Chorvatův i Srbův sešlo. Za panování bezdějných císařův byzantských od Konstanta II. až do Michala II. přijmím Balba [641—829] Chorvati a příkladem jejich i města dalmatská pomalu z poddanosti řecké docela se vytáhli, úplného svobodství sobě vydobivše. [15]) Tím to jest, že v celé této téměř dvěstěleté době o proměnách v národě tom zběhlých naprosto nic se neví. [16])

---

stěni býti nemohli. Srov. §. 31. č. 1. pozn. 11. Srov. též *Pejacsevich* Hist. Serb. p. 21—23.

[11]) *Const. Porph.* De A. I. c. 31. *Stritter* II 394. Chirographis propriis datis sancto Petro apostolo juraverunt.

[12]) *Const Porph.* De A. I. c. 31. Hujusmodi navigiis (sagenis et conduris) Chrovati, qui mercatus frequentant, ad emporia proficiscuntur, oppidatim circumeuntes Paganiam et sinum Dalmatiae Venetias usque.

[13]) Chorvati podlé Konst. počítali 60,000 jízdy, 100,000 pěchoty, 80 korábův o 40 mužích, 100 gundul čili menších lodic o 20 i 10 mužích. *Const. Porph.* De A. I. c. 31. Což Engelovi převýšené býti se vidí. Gesch. v. Dalm. 455.

[14]) *Pejacsevich* p. 23. Podlé Tomáše arcijahna Splitského nejstarší biskupství v Chorvatech, za Jana Ravenčana zřízená, byla v Duvně (Delminium) a Sisku (Siscia). *Engel* str. 457.

[15]) *Const. Porph.* ap. *Stritter* II. 92. Excussa prima sua servitute ipsi sponte baptismum prorsus ejuraverunt.

[16]) Tažení Slovanův mořem do Apulie l. 662 někteří spisovatelé Chor-

Brzo však, utíkajíce menšího nepohodlí, povolné vlády slabých panovníkův byzantských, vběhli Chorvati ve mnohem horší zlé, v těžkou porobu násilníkův franských. Neboť Frankové, majíce tehdáž panovníka Karla příjmím Velikého, vyvrátivše království langobardské [774], opanovavše Furlansko [774, 776], a podrobivše sobě konečně po svržení odbojného knížete bavorského Thassily i skrocení spolčencův jeho Avarův [788] všecky Vindy ve krajině nad Enží, v Tirolsku, Karantanii a Istrii, nemeškali vládu svou čím dále na jih a východ ve Slovanech rozšiřovati. Podmanění Chorvatův byl neuchylný následek přemoci Frankův v té straně. Vznikající tu dobu rozdvojení církevní vlády byzantské i římské, vypuklé nenávistné sočení mezi císaři řeckými a panovníky byzantskými, naposledy převaha vítězné zbraní franské, uvalily na nešťastné Chorvaty záhubné jho konečného podrobení. Po přemožení zajisté nestatečných Byzantincův v krutém boji ve Vlaších [788], Frankové vyřítivše se do Istrie, Liburnie a posávské Pannonie, všecky tyto země až k Dunaji panství svému přivtělili, ustanovivše své vévody a markrabata ve Furlanech a Istrii, jimž domácí knížata slovanská podřídili [789]. [17]) Tím způsobem veliký župan chorvatský, sídlící v Sisku, dostal se v povinovactví Frankův, podělen jsa titulem správce (rector) a podčiněn bezprostředně markraběti Furlanskému. K víře podobné jest, že již tehdáž pohraničné stráže Frankův zaraženy ve Sremě (Sirmium), jemuž odtud

vatům připisují. *Muratori* Annal. Ital. T. IV. *Pejascevich* p. 23. *Engel* str. 456. Naproti *Assemani* (l. 380) užívá výrazu Slavi de Venetiarum finibus. Letopisec je prostě jmenuje Sclavi. *Paul. Diac.* l. IV. c. 46. Podobné jest, že Slované tito pocházeli ze severních přístavův; než kam vlastně náleželi, k Vindům-li korutanským, čili ku Chorvatům, nevědomo. Výraz letopisce „cum multitudine navium“ těmto posledním nasvědčuje. Srov. §. 35. č. 2.

[17]) *Einh.* Vita Karoli ap. *Pertz* I. 451. Ipse (Karolus) utramque Pannoniam et adpositam in altera Danubii ripa Datiam, Histriam quoque et Liburniam, atque Dalmatiam, exceptis maritimis civitatibus, quas ob amicitiam et junctum cum eo foedus Constantinopolitanum Imperatorem habere permisit ... ita perdomuit, ut eas tributarias efficeret. Co zde Datia? Zdaž D. mediterranea čili ripensis? — Letopočet nejistý jest. Mikòczi obšírně dovozuje, že to podmanění l. 791, v čas tažení Pipina krále vlaského proti Avarům, se zběhlo. Ot. Croat. p. 224—233. Naproti tomu viz *Linhart* II. 171—174.

pozdější jméno Frankochorion zůstalo. [18]) Nedlouho potom [ok. 806] poddaly se v ochranu cís. Karla i města dalmatská; [19]) z čehož mezi ním a císařem byzantským Nicephorem tuhé rozepře povstaly, teprvé okolo l. 810 zavřenou smluvou dokončené. Řecký císař postoupil německému jalové své panství nad dalmatskými Chorvaty, vymíniv však sobě města Zader, Trogir, Splet, Dubrovnik a ostrovy Osero, Rab i Kèrk, čili tehdejší tak zvanou Dalmatii. [20]) Tím způsobem nalezaly se obě obce chorvatské, t. dalmatská i posávská, na počátku 9ho stol. pod vrchní vládou Frankův. Po smrti cís. Karla [814] počali vybujnělí Frankové ukrutně nakládati s Chorvaty. Za Ludvíka zanítil franský područník Kadolach, vévoda Furlanský, rozepři o hranice dalmatské s cís. Lvem Armeninem, o čemž na sněmě v Cáchách l. 817 od Řekův stížnost vedena, [21]) a spolu utiskoval Chorvaty svévolně. Ljudivit, veliký župan Chorvatův posávských, nemoha pychu a výtržnosti této nerůdy déle snášeti, hledal prostředku k vymožení sebe i lidu svého z nesnesné poroby. Pročež skrze vyslanství předložil svou stížnost na sněmě l. 818, obviňuje vévodu Kadolacha z nejsurovějšího ukrutenství; a však žaloba jeho, jakožto žaloba Slovana, nenalezla u Frankův přijetí, a stížnost na Kadolacha vyhlášena za utrhání! [22]) Tak zbaven jsa vší naděje dosažení spravedlivosti po dobrém, umínil vydobyti ji sobě mocí, a spolčiv se se sousedními Vindy, vypověděl Frankům poslušenství [819]. Po trojím nepodařilém tažení proti němu [820] byv po čtvrté od Frankův s trojnásobným valným lidem přepaden, od společníkův pak svých Vindův opuštěn [821], viděl sebe Ljudivit přinucena ustoupiti

[18]) *Nicet. Chon.* ad a. 1123. 1154. ed. Ven. p 10. *Stritter* III. 636. 641. Tamže i městečko Francavilla se nalezalo, připomínané l. 1189 od Ansberta a j., za Římanův Budalia, později zmaďařile Nagy-Olasz, nyní Mandjelos.

[19]) *Einh.* Ann. a. 806. *Mikóczi* p. 231.

[20]) *Einh.* Vita Karoli l. c. *Mikóczi* p. 233.

[21]) *Einh.* Ann. a. 817.

[22]) *Einh.* Ann. a. 818. Vita Hludov. a. 818. Letopisci franští viní Ljudivita ze lži a falše; ale jak medle mohou opomítati svědectví nestranného Konstantina Porphyrogennety? Již vojnu začínaje Ljudivit ještě míru hledal, jehož mu však hrdost Frankův nepřála (de reconciliatione frustra agit. Vita Hludov.)

ze Sisku do Srbův (snad Bosny, 822), odkudž, po zavraždění župana, u něhož byl pohostinu, [23]) do Dalmat se utekl, kdež jej Ljutomysl, strýc velikého župana Borny, nepochybně Frankům zavděčiti se chtěje, l. 823 o hrdlo připravil. Hlavní příčinou nešťastného pádu Ljudivitova, a vyvrácení obce Chorvatův posávských, hned potom s dalmatskou spojené, bylo tedy rozdvojení Chorvatův dalmatských i posávských, ješto onino, zůstavše v poddanosti Frankův, z nenávisti proti Posávcům nejúsilněji svobodství těchto svých bratří podrývati se jali. Borna, kníže dalmatských Chorvatův (dux Dalmatiae et Liburniae u Einharda), sesiliv se vystěhovalci ze Slovan bulharských, Kučany a Timočany, již na sněmě l. 818, nepochybně na záhubu Ljudivitovu, s Franky pojednával: příštího pak léta [819], obořiv se na Chorvaty posávské, nejen tchána Ljudivitova, Dragomuže, k odpadnutí od zetě přivedl, nýbrž i jinak odpůrci svému až do skonání svého l. 821 mnohé škody dělal. Nástupcem jeho byl od císaře německého ustanoven synovec jeho Ladislav [24]) č. Vladislav. [25]) Za panování tohoto otroka cizinců shrnuly se nejkrutější pohromy na hlavy potlačeného lidu chorvatského. Sem zajisté podlé největší pravdě podobnosti přináleží to, co Konstantin Porphyrogenneta o neslýchaném ukrutenství Frankův v Chorvatech, o zbouření se lidu a zavraždění franského vládaře Kocilina, o povstalé tudy sedmileté válce a konečném vítězství Chorvatův rozpráví. [26]) Nenávist, zloba a žádost pomsty pohnaly Franky ke páchání nad ubohým a nevinným lidem zločinův, jakýchž i jen připomínati citu lidskému hrozno. „Takové,“ dí Konstantin Porphyrogenneta, „Frankové nad nimi provodili

[23]) Tak praví nepřítel Ljudivitův Einhard, jiných nestranných svědkův není, pročež o provinění Ljudivitově s jistotou souditi nelze.

[24]) Jest to chorvatská forma známého slv. jména Vladislav (srov. chrv. las, lastovica, ladam, ladavec m. vlas, vlastovica, vladam, vladavec atd.)

[25]) *Einh.* Ann. a. 819. 820. 821. 822. 823. Vita Hludov. Imp. a. 819. 820. 821. 823.

[26]) Mýlí se Engel (453), počítaje tyto příběhy k l. 630—640, t. neprostředně po osazení se Chorvatův v Illyrikum. Považoval on vládu Frankův v Dalmatech za pokračování panství jejich nad Bělochorvaty! Jej zavedlo mylné tvrzení o franské poddanosti Bělochorvatův a nechronologické vypravování těchto dějův u *Const Porph.* De A. I. c. 30. Srov. *Pejacsevich* p. 37. App. XXXII. *Mikóczi* p. 271—277. 362—370.

ukrutenství, že i nemluvňátka ještě prsou matek požívající zabíjeli a před psy metali“. [27]) Kteréžto neřesti nemohouce Chorvati déle snášeti, sáhli k odboji a knížata od Frankův nad nimi ustanovená (Ljudimysla a j.) zbili. Pročež veliké vojsko z Francie proti nim vytáhlo. Po sedmileté válce Chorvati s těžkem obdrževše převahu, všecky Franky, podlé Konstantina i samého jejich vůdce Koncilina, života zbavili. [28]) Stalo se to mezi l. 825—830 za panování knížete Porina. Dosáhše úplné svobody a neodvislosti, nemeškali obnoviti smlouvu s papežem, stvrdivše ji přijetím víry křesťanské, od níž se byli odvrátili, hledíce nepochybně tím způsobem získati mohutného zástupce proti novým útokům Frankův. [29]) Porin vládl pokojně sjednocenými Chorvaty od moře adriatického, jakž podobné, až ke dnešním hranicem Slavonie, maje pod sebou bana třem župám předloženého. Krajinu naproti tomu mezi stokem Drávy i Sávy s Dunajem ležící, čili nynější Slavonii, aspoň východní její polovici, v čas dlouhotrvanlivých rozmíšek mezi Chorvaty a Franky opanovali Bulhaři, tehdáž [827—829] panství své přes Drávu až do hořejší Pannonie šířice. (Srov. §. 29. č. 5). [30]) Za panování nedbanlivého cís.

---

[27]) *Const. Porph.* De A. I. c. 30. *Stritter* II. 392. Tanta in eos crudelitate utebantur Franci, ut lactentes adhuc eorum pueros occidentes canibus objicerent. O podobné ukrutnosti Frankův v jiných stranách nejedna máme svědectví, np. Vita S. Eusicii ap. *Bouquet* III. 429. Circumquaque respiciens cernit ligatos, quos regalis exercitus (Francorum) ducebat captivos (ex Hispania) more canum binos et binos insimul copulatos etc. Srov. Fredegara c. 72 o zrádném zbití celého pokolení nešťastných Bulharův u Franků v Bavořích útočiště hledajících l. 630 (viz §. 39. č. 2.)

[28]) Kocilin zdá se býti Gossilin u životopisce cís. Ludvíka, kterýž však nebyl od Chorvatův zabit, jakž Konstantin praví, nýbrž l. 834 z rozkazu císaře sťat. *Du Chesne* Hist. Franc. Script. II. 312.

[29]) Někteří spisovatelé tvrdí, že Chorvati posávští i napotom vrchní vládu Frankův uznávali, majíce od těchto nařízená knížata Ratimira, Pribinu, Kocela; a však nedůvodnost této domněnky již *Mikóczi* Ot. Croat. c. V. §. 4. 5. p. 277—298 zřejmě dokázal, kteráž nadto ještě i porovnáním jiných svědectví, zvláště Praecept. Ludov. Imp. de divis. regni sui a. 830 ap. *Pertz.* III. 356—359, dostatečně se doličuje. Podlé Mikócziho byli prý Chorvati v 9tém stol. v ochraně (clientela), nikoli v poddanství císařův německých. Než i to pochybno.

[30]) *Einh.* ann. a. 824. 825. 826. 827. 828. Vita Hludov. Imp. a. 825. 828. *Einhardi Fuld.* ann. a 828 829. Obšírněji o tom jednají *Th. Dolliner* a *Fr. Oelsler* Vers. üb. d. Verhältn. der öst. Gränzprovinz zu Bayern unter d. Karolingern. Wien 1796. 8⁰.

Michala Balba [822—829] odpadla naposledy obec dalmatská, z vytčených nahoře měst a ostrovův záležející, od vlády řecké, a město Zader zvolilo sobě vlastního správce jmenovaného dux, ill. duždd, vlas. doge.[31])

3. Upevnění mezi Chorvaty křesťanství.

Po smrti Porinově panoval za krátký čas [836] v Chorvatech Moislav (Mislavus v listině Trpimírově, Muysclavus u Dandula), kterýž s Petrem Tradonikem vévodou Benátským, mírnou smlouvu obnovil l. 836.[32]) Nástupce jeho Trpimír l. 837 dne 4. máje církev Spletskou nadal listinou na potvrzení důchodův jí od předchůdce svého knížete Moislava darovaných: nejstarší to, ovšem latině psaná, památka z kanceláře knížat chorvatských, časův našich došlá.[33]) Za jeho času přibyl ze sousední Francie t. z Istrie anebo Karniolie (e Francia, quae inter Chrovatiam et Venetiam media est) pobožný poutník, ve světském oděvu, jmenem Martin, pro chromotu a slabost ode čtyr pacholíkův nošený, kterýž, konaje divy a zázraky, lid u víře utvrzoval, a k ostříhání smlouvy s papežem učiněné napomínal.[34]) Ratimír, kníže slovanské, k němuž Přibina z Moravy před l. 836 se utekl, byl podobně jen banem anebo županem chorvatským, nikoli panovníkem celého národu.[35]) Mezi l. 868—878 stal se Sedeslav č. Sdeslav, pokrevník Trpimírův, přičiněním císaře Basilia Macedonského, s odstrčením synův Trpimírových, knížetem chorvatským. Za panování jeho poddali se Chorvati znova pod vrchní ochrannou vládu císaře byzantského, odstoupivše pospolu od papeže římského ku patriarchovi Carhradskému. Hlavní příčinou této

---

31) *Const. Porph.* ap. *Stritter* II. 88—93. 392—397. *Engel* 453—459. *Mikóczi* c. V. §. 1—5 p. 224—298.

32) Dandulus omylně klade l. 839. *Assemani* Kalend. T. IV. P. II. p. 299.

33) Dějepisci chorvatští z listiny této dovozují, že tehdáž hranice Chorvat až k Dunaji se vztahovala, což s tehdejším panováním Bulharův ve Sremu nelze vyrovnati.

34) *Const. Porph.* De A. I. c. 31. *Stritter* II. 394.

35) Anon. Salisb. De Convers. Carant. ap. *Kopitar*. p. LXXIV. Srov. *Engel* str. 470. Dolliner mylně Ratimíra tohoto vyhlásil za Krjesimíra kníže chorvatské.

změny bylo uvedení liturgie slovanské v Bulharech, v pannonských Slovanech a v Moravě, kteráž blízkým Srbům i Chorvatům, dosavad u víře, příčinou nedostatku vyučování v jazyku mateřském, nestálým, tak se zlíbila, že onino první z nich sami cís. Basilia o učitele požádali a křest přijali. (Srov. §. 31. č. 2. §. 32. č. 3.) K víře podobné jest, že stejným časem, t. ok. l. 868 sld., liturgie slovanská i v Chorvatech byla uvedena; neboť l. 879 papež Jan VIII. nejen knížete Branimira, vraha a nástupce Sdeslavova, pro odstoupení od ní a připojení se k římské církvi zvláštním psaním schvaloval,[36]) nýbrž i duchovenstvo Solinské od Řekův k Římanům přešlé ke stálosti u víře napomínal.[37]) Císař Basilius, chovancům svým u víře zvláštní přízní jsa nakloněn, nařídil, aby města i ostrovy dalmatské, zůstávajíce pod dozorstvím císařského vládaře, příčinou zachování pokoje roční poplatek za ochranu velikému županovi chorvatskému zapravovali.[38]) Na vzájem pomahali Chorvati se Srby cís. Basiliovi proti Saracenům ve Vlaších u města Baru l. 868, kteréhož času Neréčané vpád do jejich krajiny učinili. (Srov. §. 32. č. 4) Léta 879 měsíce máje byl Sdeslav, jakž výš dotčeno, od Branimira zavražděn, kterýž, opanovav stolici knížecí, nemeškal s národem svým poddati se pod ochranu papeže římského. K tomu cíli vyslal Theodosia, diakona Ninského, do Říma, aby tam od papeže na biskupství posvěcen byl: neboť Jan, archypresbiter Solinský, Vitalis, biskup Zaderský, Dominik, biskup Oserský a jiní, východního vyznání se přidrževše, dosazení svého na úřad z Říma nežádali, čehož jim papež s tím doložením vytýkal, že zatím pro předešlost, jestliže snad bázeň před Řeky a Korsary toho příčinou byla, jim se to promíjí. Avšak i toho tak lehce sobě vážili, že nový arcibiskup Spletský Marinus, od Photiova delegata, Valperta, patriarchy Voglejského (Aquileia), vysvěcen byl. I ovšem trvalo

[36]) Ad gremium sacrae sedis redeuntem suscipimus — dopis papeže Jana VIII. dne 7. června 879. Epist. No. 184.

[37]) Si aliquid de parte Graecorum vel Slavorum super vestra ad nos reversione vel consecratione aut de pallii perceptione dubitatis — dopis papeže Jana VIII. dne 10. června 879. Epist. No. 190. Ad Salonitanos clericos.

dlouho, až vyznání řecké konečně z Chorvat bylo vymezeno: liturgie pak slovanská, po přistrojení hlaholského písma, i potomně aspoň na větším díle v nich se udržela. Za panovnictví Branimírova byli Chorvati neodvislí od Byzantincův i Frankův. Nevědomo, kterého času zběhnul se vpád Bulharův do Chorvat pod knížetem Michalem Borisem, panovavším l. 843—885, zdaliž za tohoto veležupana, čili za předchůdce jeho Sdeslava. Podobné jest, že vpád tento vykonán ze dnešní Slavonie, v jejíž východní částce tehdáž Bulhaři panovali. Nepořídiv ničeho, smířil se Boris s Chorvaty, zůstávaje napotom s nimi ve stálé přízni, tytýž vzájemnými dary obnovované.[39]) Branimírův nástupce byl Mutimír č. Muntimír, cyr. мѫтнмнръ [ok. 882], mladší syn Trpimírův, potlačivší a odstrčivší brannou rukou staršího bratra svého Krjesimíra.[40]) On potvrdil l. 892 výše dotčenou listinu otce svého Trpimíra, při kteréž příležitosti ponejprv zmínka o zemských důstojnících zde ze jména uvedených (Jup. Palat., Maccecharius,[41]) Cavallarius, Camerarius, Pincernarius, Armiger), se činí. Za panování tohoto knížete vadící se o vladařství a znepokojovaní od Bulharův kněžici srbští, Petr Gojnikovic, a Pribislav, Bran i Štěpán Muntimírovici, jeden po druhém prchali do Chorvat, hledajíce zde útočiště a usilujíce odsud v příhodný čas dociliti svých zmařených záměrův (§. 31. č. 2.). Okolo l. 900 dosednul v hlubokém stáří na stolici veležupanskou Krjesimír, starší syn Trpimírův, a panoval asi do l. 912.[42]) Syn a nástupce jeho Miroslav po čtyrletém panování byl od bána chorvatského Pribiny (Pribunia) l. 917 života zbaven; načež povstalými z toho vnitřními rozmiškami mocnářství chorvatské velice bylo zemdleno, aniž pak Pribině bylo přáno uchváceného důstojenství dlouho požívati. Okolo l. 920 nastoupil

[39]) *Const. Porph.* De A. I. c. 31. *Stritter* II. 395.

[40]) Konstantinovo a Dandulovo svědectví o synech Trpimírových vyrovnal *Mikóczi* p. 387—391. Muntimír byl, dle dopisu papeže Jana VIII., přívrženec Řekův. *Timon* Imago Hung. 164. *Salagius* 442.

[41]) Dle Du Cangeova domyslu tolik co Magnus Cocus, než spíše snad claviger, ill. buzdohanonoša, srov. sřřec. *ματζούκα*, sřlat. maxuca, mazuca, clava.

[42]) U Dandula místo Krjesimíra stojí Siragira i Surigna, jakž patrno, omylem.

panování Tomislav, známý z dopisu papeže Jana X. k němu seslaného. Za jeho času držán byl církevní sbor ve Spletu l. 925, na němž liturgie slovanská přísně zapověděna. Arcibiskupem Spletským byl tehdáž Jan III., jenž u některých Januarius slove.[43]) Na jiném sněmě l. 928 bylo zřízení tří nových biskupství pro Chorvaty ve Skradinu, Sisku a Duvně ustanoveno. Za jeho též času kníže Zachariáš s velikou částkou lidu svého, ubíhaje násilí bulharského, ucouvnul do Chorvat [924], odkavadž lid srbský teprvé po vzkříšení vlasti od Česlava l. 934 domů se vrátil (§. 32. č. 2.). Příznění se Srbův s Chorvaty snad zavdalo příčinu bojovnému a panovitému Symeonovi bulharskému k nepodařilému vpádu do Chorvat pod vůdcovstvím Alogobotura l. 927. Vojsko jeho, vstoupivši do Chorvat, bylo úplně zbito. (§. 29, č. 7.). Okolo l. 940 nastoupil vládu Godimír (dle jiných Čedomír),[44]) a po něm l. 958 vnuk jeho z dcery Krjesimír II. příjmím Větší. Tento stal se obnovitelem vlasti od času rozmíšek, banem Pribinou zanícených, velmi poupadlé a rozsápané.[45])

4. Děje chorvatské až po spojení s Uhry.

Nástupce Krjesimírův byl Držislav, mladší jeho syn, kterýž staršímu bratru svému Krjesimirovi III. vládu předuchvátil [ok. 990]. Vida rozšířenost a moc obnoveného od otce svého panství, nepřestával na titule od předchůdcův svých užívaném, t. velikého župana a knížete,[46]) nýbrž poddav se

[43]) O sněmu tomto obšírně jedná *Farlati* III. sacr. III. 84—102, přijímaje akta jeho za pravé. Lucius naproti tomu je za podvržené vyhlašuje, ovšem bez dostatečných důvodův. V aktách se čte: Ut nullus episcopus nostrae provinciae audeat in quolibet gradu slavinica lingua promovere (rozuměj quemlibet): tamen in clericatu et monachatu deo deservire (rozuměj: qui tamen promoti sunt, in clericatu et monachatu deo deservire poterunt). Nec in sua ecclesia sinat eum missas facere; praeter, si necessitatem sacerdotum haberet, per sapplicationem a Romano Pontifice licentiam ei sacerdotalis ministerii tribuat. *Farlati* III. 97.

[44]) Diocleates jmenuje Čedomíra banem chorvatským. K víře podobné jest, že Čedomír od Godimíra veskrze jest rozdílný.

[45]) *Const. Porph.* ap. *Stritter* II. 394—399. *Engel* 459—466. *Mikóczi* 370—402.

[46]) Knížata chorvatští jmenovali sebe, jako srbští, nepochybně velikými župany. Řekové je zvali ἄρχοντες (principes, tohoto slova Konstantin Porphyrogenneta pořád o nich užívá) v nápise listovním εἰς τὸν ἄρ-

pod ochranu byzantských císařův Basilia a Konstantina, podlé Tomáše Spletského, přijal od nich význaky královského důstojenství, jehož sobě po něm všickni jeho nástupcové zosobili. Podlé nejistého svědectví dotčeného archidiakona Neretva i Záchlumí přináležely k jeho panství. Nebylo však panování jeho bez pohrom. Benátský vévoda Petr Urseolus II. uvedl pomořskou Dalmatii, t. města Zader, Trogir, Splet a ostrovy Krk, Rab i Korčulu, asi ode sta i dvamecítma let Chorvatům poplatné, v benátské poddanství, přijav sám titul vévody Dalmatie (dux Dalmatiae, 995). Držislav jmenován ještě v list. 1000 králem. A však téhož léta již nastoupil vládu po něm Krjesimír III. (jako král I.), starší jeho bratr, dosavad od císaře byzantského titulem patricia vyznačený. Tento, usiluje Benátčany z Dalmat vypuditi, uvalil na sebe porážku u Zadru l. 1018. Týmž časem, po konečném pádu Bulharska a podmanění Srbska, moc císařův byzantských i na Chorvaty tíže doléhati počala. Cedren a Zonaras vysvědčují, že po opanování Bulhar i příležící jim národ chorvatský a dva jeho knížata bratří císaři se poddali, [47]) tak že jenom

---

χοντα Χρωβατίας, pečetíce své dopisy k nim zlatou bullou. V lat. jazyku, zvláště u cizincův, slouli rozličně, jindy Magni Jupani, Megajupani (Innocent. III. PP. l. 1 et 2 epist. in act. ej., Thomas Archidiac. Hist. Sal. c. 26,); jindy Comites (v dopisech papežových k Sedeslavovi a Branimírovi l. 879, a to místo Magni Comites, Veliký Župan); nejobyčejněji duces, np. Borna dux Dalm. et Liburn. 818—822 u Einh., Moimír a Trpimír duces v list. 837, Muntimír dux v list. 892. Jako vrchní pánové pomořských měst a ostrovův (Dalmatie) a spolu područníci císařův byzantských poctěni bývali od těchto tituly consul, patricius, eparcha, np. Tomislav slove rex a consul v aktách sněmu Splitského atd. Za zlopověstného panování Frankův mezi Sávou a Drávou veliký župan meziřický v Sisku, Ljudevit 818—823, slul u franských annalistův rector. Mýlí te Lucius a Mikóczi, tvrdíce, že knížata chorvatští sluli prvotně banové, a že teprvé po vyhnání Frankův [830], osobivše sobě titul vévod [duces], názvu ban přednímu ze županův postoupili. Panující knížata nikdy u Slovanův neslouli banové. Banem byl v Chorvatech, podlé Konstantina Porphyrogennety, přední ze županův po velikém županovi, mající tři župy pod svou správou, Gacko, Liku a Krbavu, ješto ostatní župani jen po jedné župě spravovali. Kníže čili Veliký župan naproti tomu vládl celou zemí. Podobně v Srbsku župan Bosenský, jakožto přední po Vel. županovi požíval již velmi časně titulu banského; později byli banové v Máčve, Severině atd. Hodnost ta přijata nepochybně od Avarův, a sice nikoli teprvé v 9 stol., nýbrž hned po přemožení jich v Illyrikum [ok. 640]. Již u Avarův byl bajan, baan, ban, od chana č. chagana rozdílný a tomuto podřízený.

[47]) *Cedr.* et *Zonar.* ap. *Stritter* II. 399. Subacta Bulgaria imperatori

kníže sremského kraje, Sermon, bratr Nestongův, úkladnou vraždou se světa sklizen a krajina jeho moci vzata býti musila [1019]. [48]) A však, váže na mysli, že tíž dějepisci, a příkladem jejich i někteří pozdější Byzantinci, jmenovitě Nicephorus Bryennius a Nicetas Choniates, jméno Chorvatův nevlastně lípají Srbům, [49]) mám za to, že dotčené poddání nikoli na Chorvaty, nýbrž na Srby rozumíno býti musí, zvláště poněvadž onino nemohou dobře sousedy Bulharův (contermina gens), ovšem ale tito, jmenováni býti. Naproti Sermon, od císařského vládaře hanebně zavražděný, vidí se býti údělný kníže chorvatský, panovavší ve východní částce Slavonie, v 9tém a 10tém stol. od Bulharův podmaněné, kterýž uživ příhodné chvíle, v čas poklesek Bulharska, na neodvislého panovníka hráti počal. [50]) Po Krjesimírovi III. (I.) kraloval v Chorvatech syn jeho Štěpan I. okolo l. 1035. Hojní darové od něho církvi a chrámům přinášeni důkazem jsou jeho zámožnosti. Zplodil ve druhém manželství s Večenĕgou, vdovou Zaderského patricia Dojma, dva syny, z nichž nástupce jeho Petr Krjesimír IV. (II.) nejslavnějším panovníkem chorvatským se stal. Ujav vládu l. 1050 pečoval o rozšíření hranic získáním pomořské Dalmatie, od l. 995 Benátčanům poplatné. Arcibiskup i město Spletské, nejináče nežli biskup Rabský, uznali jej za svého pána; pročež i nemeškal k titulu svému titul krále Dalmatského připojiti. V církevním řádu nejedny předsevzal opravy. Dvoje biskupství zřízeno v nově: v Bělohradě na pomoří a ve Kninu. Posledního města biskup, poctěn jsa titulem biskupa chorvatského, co nejvyšší kancléř napořád u dvoru královského se nalezal. Duchovní okres

---

sese dedidit etiam contermina Chorvatorum gens et ejus principes fratres duo.

[48]) *Cedr.* et *Zonar.* l. c. *῾Ο τοῦ Σιρμίου κρατῶν, ἀδελφὸς τοῦ Νέστογγου Σέρμων.*

[49]) *Zon.* et *Cedr.* ap. *Stritter* II. 400. 661. Gens Crovatorum, quos nonnulli Servios vocant, Bulgariam occupare aggressa est. *Niceph. Bryenn.* ap. *Stritter* II. 401. Chorovati et Dioclenses ... rebellantes Illyricum infestabant. *Nic. Chon.* ap. *Stritter* II. 190—191. 402. Stephanus Neemanes Cravatiam et Cattarorum dominatum sibi vindicabat. Tato místa nikterak na Chorvaty, nýbrž jedině na Srby vztahována býti mohou.

[50]) Jinak docela vypravuje o tom Lupus Protospatha, míchaje časy i věci. *Lup. Protosp.* ap. *Stritter* II. 400. not. b. *Mikóczi* 410—416. Praví

jeho dosahoval až ke Drávě. Za panováni jeho držán onen pověstný sbor ve Spletu l. 1059, na němž liturgie slovanská opět odsouzena, Method za kacíře vyhlášen a písmo cyrillské za vynálezek (arianských) Gothův počteno.[51] Arcibiskup Spletský byl tehdáž Jan IV. Krjesimír ustanovil ještě za živobytí svého, před l. 1066, nástupcem svým vévodu Štěpana, synovce svého. Dobrý však jeho úmysl nepřišel k vykonání: neboť hned po smrti jeho, l. 1074, zmocnil se panovnického žezla Slaviša, o jehož rodu nic jistého se neví. Tento již následujícího léta [1075 měs. listop.] byl od normanského vůdce Amika přepaden, jat a do Apulie zaveden. Po něm dosednul na stolici královskou Demeter Zvonimír (Zvenimír, Zvinimír), bývalý a od Slaviše odsazený ban chorvatský. Chtěje vládu svou upevniti, poddal se, dle rady arcibiskupa Solinského, Lavrentia, pod ochranu stolice apoštolské; začež mu papež Řehoř VII., dle žádosti jeho, skrze tři vyslance význaky důstojenství královského, t. meč, prapor, žezlo i korunu, přislal. Slavné korunování vykonáno dne 9ho října 1076 ve chrámu sv. Petra ve Starém Solině. Za lahodného panování jeho mocnost říše již patrně klesati počala. Normani často nepokojili břehy dalmatské a Benátčané usilovali dobyti ztraceného v té straně panství. Po smrti Zvonimírově, okolo l. 1087, Štěpan II, zapuzený synovec Krjesimíra IV. (II.), vystoupiv z kláštera, do něhož se byl bezděky utekl, byl na sněmě v Šibeniku od arcibiskupa na království korunován l. 1089, 8. září. Po brzkém skonání [ok. 1090] tohoto, jak se zdá, na těle i mysli rovně slabého panovníka, posledního z královského rodu Držislavicův, nastoupila v Chorvatech dokonalá bezvláda. Pánové a velmožové, dobývajíce se jeden po druhém v divokých bojech na stolici královskou, přivedli kvetoucí to království ku konečné záhubě a zkáze. V tomto všeobecném změtení povolal jeden ze županův chorvatských

sice Konst. Porph., že ok. l. 949 již Maďaři panovali mezi Dunajem i Sávou; ale výraz tento příliš neurčitý jest. Město Srem (n. Mitrovica) leží na samé Sávě.

[51]) *Farlati* III. sacr. III. 127—130. *Assemani* Kal. IV. 378—387. *Engel* II. 472 sq.

nepochybně jménem své strany v národu, mohutného a ctnostného krále uherského, Ladislava, na trůn chorvatský; kterýž, přijav to povolání, l. 1091 s vojskem do okolí Modrušského přitáhnul, a ujav zemi, za krále jí ustanovil synovce svého Alma. Později založil biskupství Záhřebské. Po smrti jeho chytrý Koloman, předstih bratra Alma, zmocnil se brannou rukou města Bělehradu [l. 1097]. Proti němu pozdvihnul se župan Petr; načež Koloman vojnou Chorvatům hrozil. Chorvati, vyrovnavše domácí své rozepře, a rozdělivše krajinu podle hlavních rodův na dvanáctero žup s tolikými župany, strhli branný lid do hromady, očekávajíce příští Kolomanovo u Drávy. Koloman, pochybuje o vítězství, jednal o míru, připovídaje Chorvatům skrze posly své ochranu a hájení národních svobod. Po krátkém pojednání zavřína a oběstranně přísahou stvrzena smlouva: Chorvati uznali Kolomana a potomky jeho za krále, tento pak jim přislíbil zachování i hájení všech jejich národních práv, svobod a zřízení. Nespokojený s tímto narovnáním župan Petr přemožen a v boji u hory Gvozdanska usmrcen. Koloman korunován na království chorvatské od arcibiskupa Spletského Crescentia v Bělehradě l. 1102. Od té doby Chorvaty spravovány od náměstkův královských čili banův, a králové uherští užívali titulu pospolu králův Chorvat i Dalmatie, k němuž později titul krále Slavonie připojen. Někteří však ostrovové dalmatští zůstali pořád v moci Benátčanův, jimžto v prodlení času, po mnohých a dlouhotrvanlivých bojech, i v pomořských městěch dalmatských panování své znova upevniti se podařilo. [52])

§. 34. Popis větví a sídel jejich.

Rozdělení, osady a hranice Chorvatův dalmatských.

Z předešlého vypravování dějin známo nám jest, že v Chorvatech hned z počátku založena od sebe dvoje neodvislá obec, dalmatsko-chorvatská a pannonsko-chorvatská čili meziříční, ovšem k nenabyté škodě celku, jelikož rozdrobené

---

[52]) *Stritter* II. 399—402. *Engel* 466—479. *Mikóczi* 299—320. 402—445.

síly tím snáze od zavládivých sousedův byly přemoženy. Mimo tyto dvě slovanské obce skládala se několiko století třetí pod jménem Dalmatie z několika pomořských měst a ostrovův, od Slovanův teprvé později zalidněných. [1]) Sebeřmež již, o každé z nich obzvláště, všecky podrobné zprávy do hromady, co nám jich staří pramenové poskýtají. — „U řeky Cetiny, praví Konstantin Porphyrogenneta, počíná se Chorvatsko, a vybíhá v té straně k moři až ku pomezím Istrie čili k městu Albunon; ve straně pak k horám poněkud až výše Istrie zasahuje. U Cetiny a Chljevna dotýká se krajiny srbské. — Žup v ní čtrnácte se počítá: Chljevno (Chleviana), Cetina (Tzentzina), Imota, Pljeva, Pesenta, Primorje (Parathalassia), Brebir čili Bribir (Brebera), Nona, Knin (Tnina), Sidraga i Nina. Jejich ban drží Krivasu, (Krivasa), Liku (Litza), Gacko (Gutzika). — Města pak v Chorvatech jsou Nona, Bjelgrad, Bjelica, Skradin (Skordona), Chljevno (Chlevena), Stolpon, Knin (Tenin), Kori a Glamoč (Klavoka)“. [2]) Přehlédneme nejdříve položení žup. *Chleviana*, Χλεβίανα, Cleonia v list. 892, beze vší pochybnosti okolí nynějšího města Livna v Hrcegovině. Novější jméno Livno povstalo pravidelně ze starého Chljevno (cyr. хлѣвьно), změněním *ě* v *i*, a vymizením hrdelního *ch*. — *Tzentzina*, Τζέντζηνα, Cetina v list. 1066, 1078, Cetinensis comes v list. 1076, tolikéž bez odporu podkrají řeky Cetiny, za Římanův jmenované Tilurus, kteráž, pramenic se v horách Dinarských u vsi Vrila, po jižním běhu nedaleko vtoku svého na západ se obrací a u samého Omiše do moře vbíhá. — *Imota*, Ἤμοτα, názorně okolí nynějšího městečka Imotského (nomin. Imotski č. Imoski, rozuměj grad), na východ od okliky řeky Cetiny, u soujmenného jezera. Okolí to, podlé Lucia, Farlata a Kačiće ještě i v novějších časech

---

[1]) Rozdělení Chorvatska na Bělo- a Červeno-Chorvaty za krále Svatopluka (!), o němž kněz Duklanin báji, od Farlata (T. I. P. II. p. 126) a Mikócziho (p. 396) slušně zavržené, Pejacsevich nadarmo brániti usiluje (p. 33. Append. p. XXV.). Pravdivá historie nic o tom rozdílu neví. Pravější jest v zeměpisném ohledě, ačkoli v dějepise maloplatné, rozvržení Chorvat na pomořské, horské čili středozemní a meziříční čili předsávské (Croatia maritima, mediterranea, Savia seu interamnensis) u Lucia l. II. c. 12., Farlata T. I. p. 123, Mikócziho p. 10 sq.

[2]) *Const. Porph.* De Adm. Imp. c. 30. 31. *Stritter* II. 395—396.

u domácího obyvatelstva Imota sloulo. Tato župa ležela jižně od Cetiny, takořka ve třísle krajiny srbské. Imotská tvrz ve středním věku dosti zhusta se připomíná. — *Pleva*, Πλέβα, staroslovansky Pljeva, nyní Pliva, podkrají řeky Plivy se soujmennou osadou, vpadající s leva do Vrbasu u města Jajce. Již Itinerarium Antonini uvodí ze jména zde město Pelva (v §. 11. č. 9.). — *Pesenta*, Πεσέντα, podlé mého domnění kraj okolo hory Vezenty, ležící na severu od Jajce. [3]) Město Basante na deskách Peutingerových, jakožto vzdálené, sem nenáleží. Lucius a Farlati pokládali farní osadu Pset v biskupství Kninském, jmenovanou v aktách sněmu Spletského l. 1185, za Pesentu, což však méně k víře jest podobné. — *Parathalassia*. Παραθαλασσία, chorvatsky Primorje, nikoli krajiště nyní tímto jménem vyznačené mezi Cetinou a Neretvou s městem Mokrem (Makarska), neboť v tomto bydleli srbští Neretčané čili Pohané, nýbrž jiné, severněji mezi Cetinou a Krkou. [4]) — *Brebera*, Βρεβέρα, Berberistici v list. 1069, Breberstiti v list. 1078, t. Brebeštica, nyní Bribir, tvrz a okolí na potoku Bribiršticí (od slova breber, t. bobr), mezi řekou Krkou a jezerem Karinem. — *Nona*, Νόνα, nejpodobněji okolí nynějšího ostrovního města téhož jména, jenž Chorvatům slove Nin, na zálivu, poblíže průtoku Puntadurského. — *Tnina*. Τνήνα, chorvatsky Knin, podkrají známého města Kninu na břehu Krky ve středozemí. — *Sidraga*, Σίδραγα, okolí sídelního a slavného někdy města Bělgradu (Biograd), jemuž cizinci nemístně Zara vecchia přezděli. Jméno župy této později v listinách dvakráte, Sydraga terra v list. 1069 a Sidraga zupa v list. 1072 u Lucia, jednou pak v aktách sněmu Spletského l. 1185 (Belgrad cum tota Sidraga) se připomíná. Ves Sydraga uvodí se v list. 1059. — *Nina*, Νίνα, po obojí straně řeky Dzrmanje čili Crmanje (u starých Tedanius).

---

[3]) *Vuk Stef. Karadžić* Srbske pesme III. 158. Primiše se gore uz Vezentu, Uz Vezentu visoku planinu, Od Jajca i niko nevidjeo — Pa se baci dolje niz Vezentu, Ode pravo Jajcu bijelome.

[4]) Na Santiniho mapě krajiště mezi ústím Cetiny a Splitem jménem Primorje vyznamenáno. Jiné Primorje bylo níže okřídlí Pelješeckého, s osadami Slano a Smokovlje, prodané od bosenského krále Ostoje Dubrovčanům l. 1398.

s městem Bjelinou, v okolí Bukovica jmenovaném. Strabo v té straně připomíná město Ninia, od něhož snad župa jméno dostala. — *Kribasa* č. *Krivasa*, Κρίβασα, podlé obecného domnění pozdější hrabství Krbava č. Karbava (Corbavia), Corbaustuci v list. 1078, t. Krbavštica (snad i říčka tak sloula), nynějšího času severovýchodní částka hraničarského regimentu Ličanského s horskou tvrzí Udbinou. — *Litza* Λίτζα, Licha č. Liccha v list. 1071, potomní hrabství čili podnešní hraničarský regiment Lika. — *Gutzika*, Γουτζηκά, nynější pole Gacko s říčkami Gackou a Gadšticí, u města Otočce v jedno splývajícími. Jiné, rozdílné pole Gacko nalezá se podál odtud v Bosně. Tyto tři župy stály pod správou jediného župana, kterýž titulem bana od jiných se vyznačoval a první místo po panujícím knížeti v zemi zaujímal. — Města od Konstantina vyčítaná jsou sledující. Nona, Νόνα, v list. 1069 Nona, u Plin. Aenona, u Ptol. Aenonum, v župě téhož jména, nyní chorvatsky Nin, vlasky Nona. — Belogradon, Βελόγραδον, Belogradum v list. 1059, 1069, 1071, druhdy Bjelgrad, teď Biograd, u cizincův omylně Zaravecchia, v župě jmenované Sidraga, na moři, někdy stolice knížat a králův chorvatských, teď polopustá vesnice. — Belitzin, Βελίτζειν, stchrv. snad Bjeličin an. Bjelčin, podlé Lucia a Farlata Bjelina v poli Bukovica řečeném, v někdejší župě Ninské. Možné však, že jím se míní Belaj č. Bilaj, za Římanův Baloie, prastaré město v nynějším tureckém Chorvatsku. — Skordona, Σκόρδονα, za Římanův Scardona, nyní Skradin, v někdejší župě Bribirské. — Chlevena, Χλεβένα, stchrv. Chljevno, teď Livno, v soujmenné župě. — Stolpon, Στόλπον, u Ptolemaea, civitas Stlupi, v Liburnii, jehož obyvatelé u Plinia, Stulpini slovou, má býti podlé Reicharda dnešní Sluin, podlé mého domnění raději hledati se musí u hory Stupu; jejíž jméno jsem četl, položení však té chvíle určiti nemohu. [5]) — Tenin, Τενήν, Tenenum v list. 1078, chrv. Knin, stolice soujmenné župy. — Kori, Κόρι, podnes Karin u jezera téhož jména,

[5]) Lucius zmínku činí osady Stulby na řece Bystrici ve Hlivně, o níž v jiných pramenech nikde nic není.

město staré, neboť již od Plinia a Ptolemaea vytčené pod jménem Corinium; leželoť v župě Ninské (Nona). — Klavoka, Κλαβώκα, nejpodobněji nynější Glamoč v Hrcegovině, v někdejší župě Chljevenské; ačkoli i desky Peutingerovy dvoje zdánlivě souhlasné město uvozují. Clambetae a Lamatis, něco sice povzdál od Glamoče, předce však ve starých Chorvatech. Ohledem na tyto župy a města pozoruhodné jest, že všecky k jihu od města Senje a Slunje ležely. Poněvadž ale Konstantin severozápadní hranici Chorvatska u města Albunu v Istrii vyměřuje, s tím doložením, že na severu něco dále nežli krajina Istrianská, tedy jistotně až ku pramenům Kulpiným, zasahovala, domýšleti se dlužno, že severní tyto končiny Chorvat podílem byly někdejšího veležupana meziřického, o jehož krajině, jak se zdá, císař tento místnějších zpráv naskrze neměl. Obmezení krajiny veležupana dalmato-chorvatského bylo tedy sledující. Na východu řeka Vrbas a pohoří od pramenův jejich k jezeru Imotskému se táhnoucí; na jihu čára od dotčeného jezera k ústí Cetiny vztažená; na západu města dalmatská Splet, Trogir, Zader a moře adriatské; na severu čára od Senje přes Slunj ke vtoku Uny do Sávy protažená a dále řeka Sáva. V obvodu tomto staří pramenové i některá jiná místa připomínají, jichžto pouhý popis zde uměšťujeme, nemohouce vyznačováním polohy jejich na tomto místě se zanážeti. Hory: Dubrave l. 1078; t. Dubrava. Masaro l. 837, Massari l. 1078; srov. Mazárna hora a ves v Uhřích a j. Tini l. 1069; Knin. Řeky: Coprive l. 1071; t. Kopriva. Župy: Bozzachi l. 1071; snad mylně psáno místo Bucani, Buccani, jak v též listině na jiném místě se čte, t. Bučani, neznámého položení. Luca, t. Luka, l. 1059. Města a osady: Babinapalla l. 1040, 1044; Babinopolje. Baleni l. 1074; srov. Balinci, Balenović, Balanović, a j. vsi v Srbsku. Barcanus l. 1059. Barda l. 1000, Berda l. 1052; Brdo. Billa l. 1000; Bjela. Blatta l. 1059; Blato. Bravizo l. 1072. Butina viso l. 1018; Butina ves. Byaci l. 837, Biaci l. 892; Bihač. Cernecha l. 986; Cr'nča. Chamennani v 11tém stol.; Kamenjani. Chesica l. 1000. Clobuuz l. 1078; Klobuk. Clusan l. 837, Clisa l. 892, Clysium l. 994, u Konst. Porph. Κλεῖσα; Klis. Conustina l. 1083; Konjuština.

Corize l. 1078; Gorica. Cremene l. 1078; Cremen č. Kremna, srov. Kremna, Kremići, vsi v Srbsku. Cugme l. 1078: Kukme pl. (od slova kukma, crista, frustulum). Debriz l. 1078; srov. Dabr'c na Sávě (od d'b'r, dabar, vallis). Dlanoze l. 1078; srov. Dlječa, Dlin, vsi v Srbsku. Dolani l. 1059; Doljani. Elzami l. 1059; Jelčani, srov. Jeleč město a Jelčanica župa v Srbsku. Gese l. 1103. Gothe l. 1078, místo Goche, t. Goče; srov. Goč v Srbsku, Gočov ve Slovácích. Hosiza l. 1103. Lasani l. 837, Lascanii l. 1078, Lazani l. 1083; srov. Lazi, Laznica, vesnice v Srbsku a j. Licbina l. 1000; Ličina. Lubicata l. 1093; snad Ljubičac? Meates ok. 1100 (quam possessionem Slavi Meates domos vocant); snad Mijatine kutje, srov. Mijatovac, Mijatovci, vsi v Bosně a Srbsku. Mogoroviz. l. 1059; Mogorovići. Murazulum l. 1059; snad Muroselo, srov. Mur, Mura, Muratovac v Chorvatech. Muruolani, Muroulani u Schwandtnera 1071; Murolani, čili snad od slova murula, t. stěna, Felswand? Nabrete l. 1059; Nabrdje an. Nabrežje. Nova civitas l. 1072; Novigrad. Novasella l. 1018; Novoselo. Osic l. 1078; Osik č. Osjek. srov. Osik ve Slavonii. Pezzani l. 1071. Phrodrupglane l. 1000; Produpljani, od slova duplja (cava arbor, titio, torris). srov. Dupnica v Bulhařích, Dupljaj, Dupljani v Srbech atd. Priac l. 1078.; Prijak. Pustiza ok. 1083; Pustica. Putalio l. 837, Petalio l. 892, Radosich l. 1078; Radošić, srov. Radešić, Radoševac v Srbsku a j. Raduna l. 1083. Rasochatiza l. 1069. Rauuna (regio) l. 1071. Repusina l. 1000; Repušina (repuh, tussilago petasites). Rogovo l. 1059. Sausicovo (monasterium) l. 1071; srov. Sanković, Sančica, vsi v Srbech. Sechirani l. 1070. Seovani l. 1100; Zehovani, místo Zechovani. Sephova l. 1059; Zehova m. Zechova, srov. Zechovy potok v list. cara Lazara 1381, Zionica ves v Bosně, Z'chna potok a město v macedonském Bulharsku atd. Serennina l. 1078, Syrenine l. 1103. Serviza l. 1059; Srbica. Sibenico ok. 1089; Šibenik. Slano l. 1000. Slovigna l. 1071; Slovinja, srov. Slovinja ves v Srbsku v list. cara Štěpana Dušana 1348, Slovac hora tamže atd. Smine l. 1078, Smina l. 1083; srov. Sminovo ves blízko Sinje. Smurdulani l. 1069; Smrduljani, srov. Smrdulja ostrůvek u Brače, Smrdjani ves

v Dalmatech atd. Stiniza l. 1000, Stenice l. 1071 (Stenice sclavonice, latine murula): Stjenica, od stjena, murus. Stoloc l. 1078; Stolak č. Stolac, jakž v Bosně, Srbsku a Macedonii několiko hor a osad slove. Suduschize l. 1078. Tochenia l. 1072, Tochinia l. 1078. Tribis (vallis) l. 1000; Tribiš, m. Trjebiš. Tugurani v list. z konce 11ho stol. Tugari l. 1103 Turgaři l. 857; Tr'gari. Vallari l. 1078; Volari. Vlassici l. 1071; Vlašići. Yculi a Hyculas l. 1067 (locus Yculi . . . territorium illud in loco, quod dicitur Hyculas a quercu, quae stat supra vallem etc.). Mnohem hojnější počet místných jmen vyskýtá se v listinách 12ho a 13ho stol., jež zde propouštíme Které město obyčejnou stolicí bylo knížat a králův chorvatských, těžko s jistotou určiti. Podlé obecn ého, na starém po dání založeného domnění nejdřevnější stolicí byl Bjelgrad. Listiny knížecí a královské psány v rozličných místech, v nichž sněmy a sbory držány, v Bihači [837 a 892], Bělgradě [1059], Ninu (Nona) [1069], Novogradě [1072], Tochině [1072], Kninu, Šibeniku atd. K víře podobné jest, že jakož v Srbsku, tak i zde, v rozličných časech stolice v rozdílných městech se nalezala.

2. Hranice Chorvatův pannonských.

O sídlech pannonských Chorvatův, ubytovaných mezi řekami Sávou, Drávou a v podkraji Kulpy, téměř nižádných podrobných zpráv nestává. Již Lucius z toho, že Konstantin Porphyrogenneta župy a města od dalmatských Chorvatův zaujatá tak zevrubně vyčítá, naproti pak tomu o vlasti pannonských Chorvatův naprosto mlčí, slušně zavíral, že o této poslední, ovšem od moře vzdálené a tudy méně přístupné, nižádné úplné známosti neměl. Ze slov jeho to jediné vysvítá, že drahná částka Chorvatův brzo po přemožení Avarův, odtrhše se ode svých bratří v Dalmatii, zvláštní neodvislou obec založila v Pannonii a Illyrikum. Podlé toho, co jsme nahoře (§. 33. č. 1.) přednesli, o položení této druhé chorvatské obce mezi řekami Drávou, Sávou a v podkraji Kulpy čili v tak nazvané Pannonii posávské (Pannonia Savia), vůbec

pochybovati se nemůže. Zdeť zajisté podlé pramenův franských nalezala se druhdy neodvislá, potomně po přemožení pannonských Avarův Frankům podrobená, od dalmato-chorvatské rozdílná obec chorvatská, mající na počátku 9ho století kníže Ljudivita, ješto týmž časem v dalmatských Chorvatech Borna a po něm Ladislav panoval. Ačkoli pak bytnost této zvláštní obce v posávském a drávském meziříčí jista jest, však nicméně zevrubné vyznačení jejich hranic náleží, aspoň na ten čas a pro nás, mezi nemožnosti. Slušíť nám tedy spokojiti se s podobností, kde jistoty dosíci nelze, pokud buďto nových pramenův, buďto dokonalejší zhloubání před rukama jsoucích, o předmětu tomto více světla nám nepodá. Ve předešlém čísle jsme viděli, že župy chorvatské od Konstantina Porphyrogennety vyčítané ležely jižněji než čára od Senje přes Slnnj ke vtoku Uny do Sávy protažená. Domýšlím se tedy, že severní končiny asi od Seně až ku pramenům Kulpy přináležely ku knížetství pannonsko-chorvatskému. Sloveť sice Borna u Einharda vévodou Dalmatie a Liburnie, tato pak poslední krajinka dosahovala od řeky Krky (Titius) na severu a ke hranicím Istrie; a však na takové zběžné výrazy tuze bezpečiti se nelze. Že dnešní slovanské obyvatelstvo Istrie podlé nářečí ke dřevním Chorvatům přináleží, vůbec známo jest: ale kterého času tyto rodiny chorvatské do krajiny Istrianské, snad již dříve od Slovanův zaujaté, se dostaly, o tom historie nic nevypravuje. Na severu rozhraním byla Kulpa až k oklice své u Metliky, odtud čára protažená k Sávě u vtoku Sutly, dále tato řeka a čára až ke Drávě u Ptuje (Petau): na severovýchodu řeka Dráva, na jihu Sáva. Jak daleko na východ hranice tohoto knížetství vybíhaly, nelze určiti: domýšlím však se, že v čas květoucího panství, t. v 7. a 8. stol., až k Dunaji mezi Drávou a Sávou. Abych pak k tomu myslí se chýlil, tyto mám důvody: předně že východní polovice dnešní Slavonie v dotčené době ani Avarům v Pannonii panujícím, ani Srbům nenáležela; za druhé že Frankové, podmanivše sobě Chorvaty, za některý čas i zemí Sremskou pospolu vládli. Později však východní tato částka, t. od Oseku a Brodu až k Zemlínu ležící, opanována

byla od Bulharův, v jejichžto držení zůstala až do vyvrácení carství bulharského [1019], jsouc potom zároveň s jinými zeměmi uchvácena od Řekův. Z tohoto třísla země Bulhaři konali své výpravy a vpády přes Drávu do Pannonie, znepokojujíce Franky a podmaňujíce sobě Slovany pannonské [l. 827. 829. 853]. Odtud, jakž já soudím, předsevzal své nepodařilé tažení do Chorvat car Michal Boris [mezi 843—860]; neboť Srbsko, jehož on pokořiti nemohl, tehdáž náběhův jeho bránou býti nemohlo (§. 29. č. 5.). Naproti tomu vpád bulharského vůdce Alogobotura do Chorvat [l. 927] již i přes Srby pohodlně vykonán býti mohl, ješto krajina tato tehdáž od Bulharův byla podmaněna a zpustošena. Po smrti Symeonově připomíná se sice, žeť i Chorvati se Srby a jinými národy proti Bulharům se spolčili: ale žeby odcizeného tohoto krajiště svého tehdáž byli nazpět dobyli, nikde se nečte. K víře podobné jest, že Bulhaři, jakož v jiných slovanských krajinách, tak i ve východní Slavonii správu země poručili slovanskému vládaři. Takovýmto vládařem byl onen Sermon, sídlící v městě Sremě (Mitrovici), kterýž, po vyvrácení říše bulharské, Řekům, krajiny bulharské jednu po druhé uchvacujícím, odporoval, až od nich úkladně byl zavražděn [l. 1019]. Z toho již spolu patrno jest, že po vyproštění se Chorvat ze jha franského a spojení obce pannonsko-chorvatské s dalmatskou toto třísło země, nalezající se v moci Bulharův, k celku nové obce připojeno nebylo. Někteří se sice domnívají, že v celém 9tém stol. Frankové, v 10tém Maďaři mezi Drávou a Sávou panovali, ale jejich dovozování mylné jest. Panství Frankův s té strany Drávy nesahalo dále nežli k řece Sutle i Kulpě; a povšechné výrazy Konstantina Porphyrogennety, že u Sávy i města Sremu počíná se Veliká Morava, již zaujali Maďarové, [6]) nemohou vyvrátiti určitého svědectví Cedrenova o chorvatském panovníku Sermonovi ve Sremě (srov. §. 33. č. 4.). — O jednotlivých župách, okolích a městech těchto pannonských Chorvat souvěcí pramenové nic neposkytají.

---

[6]) *Const. Porph.* De Adm. Imp. c. 40. *Stritter* II. 420.

3. Obec dalmatská.

Rozdílná od obojího tohoto, v 9tém stol. sjednoceného Chorvatska byla v tomto okresu časovém obec dalmatská. Viděli jsme, že ani Srbové, ani Chorvati v čas svého rozhoštění se po Illyrikum všech pomořských měst nezaujali, nýbrž některým z nich úplnou svobodu pustili, o škodlivé následky tohoto rozdvojení a ponechání státu ve státu, podlé starobylé své zlé navyklosti, ovšem nehrubě pečlivi jsouce. Na poledním pomoří zůstala od Srbův neodvislá obec Dubrovnická, t. dřevní město Rausium s okolím svým a ostrovy příležícími. Na severním nábřeží zachovala svou samostatnost města Splet, Trojir, Zader, a ostrovy Rab, Krk, Osero. Města tato i ostrovy jmenovány napořád, pro rozdíl od Chorvat (Chrovatia, Croatia), Dalmatií (Dalmatia). Ubíhajíce p oddanství nejbližších svých sousedův, Chorvatův, a dobývajíce se na svobodství, uléhali mnohem horšímu osudu; neboť již napotom nikoli jednoho pána, nýbrž tři, t. císaře byzantského, knížete chorvatského a Benátčany, jindy jednoho po druhém, jindy dva, jindy všecky tři pospolu daň z nich vybírající, a rozkazy jim vydávající, trpělivě snášeti museli, ať nic nedíme o nápadech loupeživých Nerečanův, jichž tytýž trpce zakusovali. Jsouce zalidněna zpanošilým měšťanstvem, kteréž své pojití od pyšných Římanův povozovalo a jazyka latinského čili raději nové jeho odrůdy italské užívalo, nemohlať ona předce konečně odolati vplyvu slovančiny, i při zamčených jejich branách odevšad do nich se tisknoucí. Dubrovník, jakž zhora dotčeno, již v 10tém stol. Slovany do lůna svého přijímati počal, a ve dvou nástupných stoletích téměř docela se poslovanil: mnohem déle odporovali Splet, Trogir a Zader. Ostatně i vzájemný vplyv těchto měst, v nichž nematné zbytky římské vzdělanosti dosti dlouho se zachovaly, na jižní Slovanstvo nebyl bezplatný a malovážný, bodejž jen národnosti slovanské příznivější. Nejdůležitější z těchto měst byl Splet, u Římanův Spalatum, u Konstantina Porph. Aspalathum (᾿Ασπάλαϑον), nyní Vlachům Spalatro, dílo cís. Diokletiana, zastoupivší místo zaniklé Salony, jejíž zříce-

niny ve vsi Solinu u vtoku Jadrova (Římanům Jader) podnes trvají, sídlo arcibiskupa a metropolity dalmatského, pověstné v historii staroslovanské, zvláště pro sbory zde l. 925 a 1059 držané, na nichž liturgie slovanská odsouzena byla. A však i Trogir, u Římanův Tragurium, u Konst. Porph. Tetrangurium č. správněji Trangurium (místo Τετραγγουρίον čti τε Τραγγουρίον), nyní cizincům Traù, a Zader, již v dopise papeže Jana VIII. l. 879 Zadarensis civitas, u Římanův Jadera, u Konst. Porph. Diadora, cizincům podnes Zara, starobylostí, promyslem a bohatstvím neméně slynuli. Jak daleko podkrají těchto měst na pevné zemi se vztahovalo, určiti neumím; k víře však podobné jest, že jen nejbližší vesnice k nim přináležely, neboť Konstantin svědčí, že vyživení svého dobývaly z ostrovův, nikoli z pevné země. [7]) Z ostrovův k těmto městům přisloucbajících vyčítají se u Konstantina Porphyrogennety Arbe (Ἄρβη), nyní illyr. Rab; Vekla (Βέκλα), u Plinia Vegium, u Ptol. Vegia, vlas. Veglia, ill. Kark (čti Krk; Opsara (Ὄψαρα), u Římanův Absorus, ve středověku Auxerum, nyní vlas. a ill. Osero, Ošero. Tito ostrovové od loupeživých Nerečanův a sousedních Chorvatův zhusta navštěvováni byvše, po vystěhování se původních obyvatelův do měst dalmatských, velmi časně se poslovanili. [8]) Již okolo l. 867 sld., podlé nařízení cís. Basilia, pozůstalé na ostrovech těchto obyvatelstvo římské, nejináče i města, odvozovaly knížeti chorvatskému za mír i ochranu roční poplatky. Mimo dotčené tři, tehdáž velmi vzdělané a úrodné ostrovy přnáleželi k obci dalmatské, podlé Konstantina Porphyrogennety, i někteří jiní menší, z nichž však tehdáž již jen ostrov Lumbrikatum (τὸ Λουμβρικάτον), nyní podlé Lucia vlas. Vergada, illyrsky podlé Bandura Laucat (?), obyvatele měl. Od obyvatelův opuštění, k Dalmatii náležití ostrovové u Konstantina Porphyr. uvozují se tito: Katautrebeno (Καταυτρεβενὼ), podlé Farlata nyní Uljan čili ostrov sv. Michala, Pizuch (Πιζούχ), nyní prý Sala č. Sale, Selvo (Σελβὼ), nyní Silba, vlas. Selve, Skerda

[7]) *Const. Porph.* De Adm. Imp. c. 30.
[8]) *Const. Porph.* De Adm. Imp. l. c.

(Σκερδά), nyní Scarda, Aloip (Ἀλοήπ), nyní Ulbo (podlé Lucia a Farlata Luibo), Skirda (Σκίρδα), nyní Scherda, Scarda, blízko Pagu, Kissa (Κίσσα), u Plinia Gissa, nyní Pag (u Konstantina Porph. tato dvě jména omylně v jedno jsou stažena Scirdacissa), Pyrotima (Πυρότιμα), neznámá, Meleta (Μελετά), nyní Melada (rozdílná od Mlitu č. Meledy), Estinuiz (Ἐτΐουνήζ), nyní Sestrum čili Sestre. Jiných rovně zpustlých ostrovův jména praví Konstantin sobě býti neznámá. [9])

4. Jméno Chorvat a Slavonie; původ rozdílných nářečí.

Z podrobného tohoto vyložení sídel dřevních Chorvatův dostatečně zjevné jest, že někdejší země chorvatská od oné, kteráž podnes tímto jménem se vyznačuje, veskrze byla rozdílná. Neboť mimo dnešní tak nazvané, na dvě částky rozdělené Chorvaty, t. na provincialní čili krajové se třemi stolicemi, Záhřebskou, Varaždinskou, Križeveckou, a okresem pomořským, a na pohraničné čili vojenské se dvěma generaláty na osmero regimentův rozřaděnými, přináležely k někdejšímu království chorvatskému ještě následující krajiny: severní polovice nynější Dalmatie až do řeky Cetiny, severozápadní tříslo Bosny až po řeku Vrbas, celá nynější, na krajovou i vojenskou rozdvojená Slavonie. Sem podlé jazyka ještě počísti dlužno i Istrii, ačkoli polouostrov tento v politickém ohledu k Chorvatům od konce 8ho stol. více nenáležel. Že severní polovice dnešního Dalmatska a severovýchodní kout Bosny druhdy Chorvaty slouly, o tom podlé nahoře uvedených svědectví žádné pochybnosti býti nemůže. [10]) V celém středním věku, anobrž i v 16tém a 17tém stol., slovanské obyvatelstvo dotčených krajův žádného jiného leč chorvatského jména neužívalo, [11]) kteréž až podnes ještě vedlé ji-

[9]) *Const. Porph.* De Adm. Imp. c. 29. *Lucius* l. I. c. 14. *Farlati* Illyr. sacr. T. I. c. 7.

[10]) Žeby jihodalmatští Slované sebe někdy byly Chorvaty jmenovali, tvrditi nesmím. Důvody z Jana Skylitzesa a Zonary, míchajících jméno Srbův i Chorvatův (Serborum gens, quos etiam Chrovatos vocant, gens Chrovatorum, quos nonnulli Serbios vocant, *Stritter* II. 165, 400), neméně z Diokleata o Červených Chorvatech vážené, nemají proti výslovnému svědectví Konst. Porph. o rozhraní Srbův i Chorvatův žádné platnosti.

[11]) Důvodové toho ve starších spisech zhusta se namítají. Tak np. ve

ných částečných a pomístných názvův u tamějšího sprostého lidu trvá. V nejstarších domácích, latině psaných listinách chorvatských knížat a králův, nejináče i v cizozemských pramenech, národ a země slovou pořád Chorvati, Chorvaty. Přednesše již nahoře své domnění o původu jména Chorvat ze slova Chrib, Chrbet, jímž ve slovanské pradobě Tatry vyznamenány (§. 10. č. 10. lit. x, §. 22. č. 2.), uvedeme zde pro doplnění rozličné formy, v nichž národní toto jméno v nejstarších pramenech se vyskýtá. Čteť pak se u Byzantincův Χρωβάτοι, Χρωβατία u Konst. Porph., Χορβάτοι u Cedrena, Κραβάτοι u Zonara, Χωροβάτοι u Niceph. Bryennia, Κραβατία u Nicety Choniaty, Κροατιοι u Chalkokondyly a j., Chorvatin u Araba Masudy, u cizozemských Latiníkův Cravati (župa v Korutanech) v list. 954, Chrovat (táž) v l. 978, Chruuati (osada) u Dithmara, Crovate (táž) u Annal. Saxona, Cruvati (táž) u Chron. Sax., Crubate (ves) v l. 1055, Gravat (ves) v l. 1086, Curbatia (země) u Lupa Protospathy, Chrovati u Kosmasa, Crouacia u Mart. Galla, Croatii u Kadlubka, Horithi u anglosasky píšícího Alfreda atd., u latině píšících tuzemcův Croatae v l. Trpimíra 837 a Mutimíra 892, Croatia tamže, Chroatae v aktách sboru Spletského 925, též v l. 1076, 1078, Chrobatae v l. 1059 atd., ve pramenech slovensky psaných хорваты (země) v cyr. legendě o sv. Václavu, původně snad již v 10tém stol. sepsané (Dragomira bježa v Chorvaty), хрвате, хорвати, хравати, хровате бѣлии u Nestora podlé rukop. Lavrentijevského l. 1377,[12]) хрьвати v nejstarších rukop. srbských, хрьватинь ve starém rukop. bulharském (viz příl. č. 26.), Haruati (čti Hr'vati) v kronice dalmatské z Duklanina vytačené, Charvati (země) u Dalimila a jiných Čechův 14—16ho stol. (tak i osady v Čechách a na Moravě až podnes slovou Charvatice, Charvatec atd.), Karvaci u Poláka M. Bielského [1597], Karvacy, Karvacka ziemia u M. Blažowského

---

kronice dalmatské, vytažené z Diokleata, jazyk domácí slove „chorvatský" nikoli illyrský. Matijević ve knize „Zpovědnik" [1630] výraz Bosna Argentina překládá Bosna chrovatská. Trogiranin Zboravčić praví illyrské evangelium, od něho vydané 1586, psané býti „harvatskim jazikom."

[12]) Jiné formy ve jménech osobních a místných z pramenův ruských viz §. 28. č. 4.

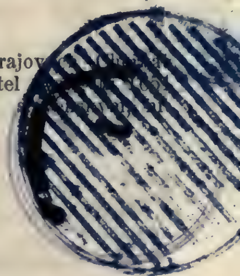
[1611], Crouati u Trubera, Hervatsko u Krella, Haruati u Dalmatina, Harvati, Harvatski jazik u Benedikta Zboravčiće, Chrovati, Chrovatska Bosna u Matijeviće, Hervat ve vokabuláři Benátském [1705] (vše ve knihách latinskými literami psaných), Chrvati u Štěpana Istriana a Dalmatina ve knihách hlaholských, харватн, хрвати u týchže ve knihách cyrillských, херваvанин' u Levakoviće atd. Nynějšího času Chorvati vyslovují své jméno Hr'vati, Horvati; Srbové a Illyrové jim dějí Hr'vat pl. Hr'vati (u obojích H zastupuje místo původního Ch, jako ve slovech hrabren, hrast, hren, hvala, hud atd.); Uhrům slovou Horvát, pl. Horvátok, Němcům Kroat i Krobat, pl. Kroaten, Krobaten. Ze všech těchto forem nejstarší a nejpůvodnější jest jd. č. Chr'vatin, mn. č. Chr'vati (později Chr'vate), se slabým ь, povstalým z vytřelého н v kořenu Chri-Chribet, Chrebet; ostatní všechny jsou buď cizozemské způsoby psaní, buď pozdější nářeční odrůdy. — Jestliže tedy, jakož podlé vyložených posavad svědectví o tom pochybovati nelze, vlastní jméno národu i zemí, jejichž příhody jsme v tomto a a v předešlém §. vypravovali, bylo Chorvati, čím to jest, že nynějšího času východní polovice starého Chorvatska slove Slavonie, a že v obvodu dotčených krajin podnes dvojí rozdílné panuje nářečí, jedno zvláštního rázu ve krajových Chorvatech a ve Svatojiřském i Križeveckém regimentu, druhé v ostatních pohraničných Chorvatech, ve přímoří (Litorale) a Slavonii, od srbského podstatně téměř ničím se nelišící? K vysvětlení této záhadky ještě něco podotknouti musíme. Z hodnověrných pramenův jisto jest, že panovníci chorvatští od nejstarší doby až po krále Matěje Korvina žádného jiného titulu neužívali, leč knížat a králův chorvatských [listiny 837—1492, i dalmatských [list. 1050 sld.]. Někteří cizozemci dávaliť ovšem jméno Slovanův i Chorvatům, a však jediné nadužíváním všeobecného jména místo částečného. V tom smyslu čte se v dopise cís. Ludvíka II k Basiliovi l. 871 Sclavini, Sclavonia, v dopise papeže Jana X. [914—929] k Janu XIV. arcib. Spletskému Sclavinia terra, Sclavinorum terra, v dopise Innocentia IV. Sclavonia terra, místo Croati, Croatia. Teprve za času krále Bely III. [1173—1196] a Ondřeje II. [1205—

1235] stalo se, že částka Chorvat mezi Drávou a Sávou, co chlebný anděl pro syny královské vymezena jsouc, zvláštním jménem vévodství Slavonského (ducatus Sclavoniae) vyznačovati se začala, kteréž potom, ovšem nevlastně a pořídku, i na celé chorvatsko-dalmatské království vztahováno bylo.[13]) Král Vladislav, snad nedověřuje Janovi Korvinovi, spravujícímu vévodství Slavonské, přijal na se titul krále Slavonského l. 1492. Po bitvě Mohačské [1526], za panování domu rakouského v Uhřích, obnoveno v hořejší, Turkům vychvácené polovici Slavonie, t. ve stolici Záhřebské, Varaždinské a Križevecké, staré jméno Chorvatie; naproti tomu poslední, tehdáž od Turkův porvaná, a teprvé později získaná polovice, t. stolice Verovitická, Požežská a Sremská, podržela novější název Slavonie. — O povstání dvojího nářečí v obvodu dřevních Chorvat rozdílných zpytatelův rozdílná jsou zdání. Někteří myslí, že původ jednoho z nich do novější padá doby, do toho času, když po vpádech tureckých zpustlé Chorvaty prchlými stěhovalci (Uskoky) z Bosny, Hrcegoviny a Srbska znova zalidněny byly. Což třebas o Slavonii, déle Turkům podrobené, poněkud připustiti by se mohlo, ač i tam tuze podobné není, o západních Chorvatech důvodně tvrditi se nemůže. Nejen že krajiny pomořské od Cetiny až do Istrie, kde se nyní illyrsky mluví, nikdy cele nezpustly a od lidí srbského pokolení nanovo zalidněny nebyly, nýbrž nejstarší písemné památky nadto vysvědčují, že v nich již v 9tém a 10tém stol. nářečí dnešnímu veskrze podobné panovalo. Jiní předstírají, že původní Chorvati od Bosňákův a jihodalmatských Illyrův řeč přejali, ode domácího svého nářečí upustivše. Tato domněnka ještě mnohem méně, než ona, podobnosti do sebe má. Takováto změna bylaby již mezi l. 640 – 800 zběhnouti se musila; než tehdáž, jakož i později, rozdrobení Srbové a Illyrové na samostatné Chorvaty tak velikého vplivu neměli, by jim byli své nářečí vnutkati mohli. Nezbývá tedy, leč přijíti za pravé, což věc sama podává, že ve dřevních Chorvatech, jakož podnes, tak i ve prastaré době, dvoje, ovšem jen

[13]) *Mikóczi* Ot. Croat. p. 153—154.

málo od sebe rozdílné panovalo nářečí, jehož původ v rozdílnosti slovanských čeledí a větví, v těch zemích se osadivších, hledati se musí. Obyvatelé jihozápadních Chorvat, ač jménem od Srbův rozdílní, nářečím od nich nebyli rozdílní: obojí někdy v jedné a též zatatranské krajině, v červené Rusi, přebývali (§. 31. č. 1.), obojí, vystoupivše téměř stejným časem z ní a všedše do Illyrikum, zase v sousedství se rozsadili. Snad že větev Srbův, seděvší blíže pod Tatrami, zde od Chribův místného jména Chorvatův dostala? Naproti tomu obyvatelé krajových Chorvat pocházeli od zvláštní větve slovanské, jenž původně po obojí straně střední Drávy se rozložila, rodinami svými, jak se zdá, dosti hluboko do Štyrska a uherského Zadunají zasahujíc.[14]) Ostatně jak oni, tak též i vindičtí Slovenci, přistěhovali se sem z krajin zatatranských, vlasti Srbův a Chorvatův velmi blízkých. Bylit to, podlé svědectví jazyka, vlastně jen tři sazenice čili větve jednoho národního štěpu, rozličnými odrůzněné jmény, jazykem však těsně spojené. Troje zajisté illyrské nářečí, t. srbsko-illyrské, chorvatské (v krajových Chorvatech) a krajinsko-slovanské (v Krajině, Korutanech, Štyrsku) mezi všemi slovanskými ode dávna až podnes jedno druhého jest nejbližší a nejpříbuznější (srov. §. 36. č. 3.).

[14]) Pozoru hodné jest, že nejstarší spisovatelé krajov[illegible] právník Pergošić l. 1574, letopisec Vramec 1578, vydavatel [illegible] a j., jmenují své domácí nářečí, jímž knihy jejich psány, [illegible] koli chorvatským. (Viz §. 25. č. 8. str. 467.)

ČLÁNEK VI.

O SLOVANECH KORUTANSKÝCH.

§. 35. Přehled dějin Slovanův korutanských.

1. Osazení.

Větve Slovanův, rozhoštěné ve střední době od moře adriatického až k Dunaji ve krajinách vnitrorakouských, t. v obojích Rakousích, ve Štyrsku, Korutanech a Krajině, čili v někdejší tak nazvané Karantanii v nejširším slova toho smyslu, vyznačují se u souvěkých dějepiscův vesměs názvem Vindův, kteréžto, ačkoli cizozemské, však nicméně prastaré jméno potomkům jejich v těch stranách a přiležícím třísle Uherska od sousedův Němcův až podnes přikládáno bývá. My však zde, vyhýbajíce se slovu v jazyku našem neběžnému, nazveme je vůbec příkladem Nestora a Dalimila Korutanci, použivše jména toho v nejprostranějším smyslu a zahrnuvše do obvodu přítomného článku i někdejší osady slovanské v Tyrolsku a jižním Bavorsku, s vyloučením blatenských čili pannonských Staroslovanův, o nichž ve článku o Moravanech jednati budeme.[1]) Obšírné tyto země, v nichž

[1]) Hlavní pramenové: *Paul Diacon.* De gest. Langob. l. VI. ed. *Lindenbrog* Hamb. 1611. 4°., ed. *Grotius* Amst. 1655. 8°., též v *Muratori* Script. Rer. Ital. T. I. p. 396 sq. *Anonymi Salisburgensis* Hist. Conv. Carant., ed. *B. Kopitar* Glagolita Clozianus. Vindob 1836. F. p LXXII sq. Annal. German. v *Pertz* Mon. Germ. Hist. T. I. II — Listiny v rozličných sbírkách, np. *Meichelbeck* Hist. Frising. Aug. Vind. 1724. F, 2 voll., *M. Hansiz* Germ. sacra. Aug. V. 1727—29. F. 2 voll., *Pusch* et *Frölich* Diplom. Styriae. Vienn. 1756. 4°. 2 voll., *Resch* Ann. eccl. Sabion. Aug. V. 1760. F. 2 voll., *Kleinmayr* Nachr. v. Juvavia. Salz. 1784. F., Monumenta Boica. Mon. 1769. 4°. voll. atd. — Pomůcky: *H. Megiser* Annal Carinthiae, d. i. Chronik des Erzh. Kärnten. Leipz. 1612. F. *J. L. Schönleben* Carniolia ant. et nova. Labaci 1681. F. *J. W. Valvasor* Landbeschr. des Erzherzog-

praotcové nynějších Vindův bytovali, ve dřevní římské době rozličná měly jména: v nich zajisté končinami svými stýkaly se krajiny Norikum, Pannonia, Liburnia, Istria a Karnia, prorývané rozmanitými větvemi alpův norických, karnických a julských, svlažované řekami Murou, Drávou, Sávou atd. Kterého času, po zrušení převahy římské a vysutí se národův severních na rajský jih Slované ponejprv do krajin dotčených vešli, o tom nestejná jsou učených zpytatelův zdání. Někteří myslí, že to již za času Sarmatův se stalo, jmenovitě l. 334, když cís. Konstantin 300·000 šlechtických Sarmatův (Sarmatae Arcaragantes, domini), od zbouřených sluhův (S. Limigantes, servi) z Podunají a Potisí vyhnaných, do panství svého přijav., jim ve Skythii (menší, nynější Dobruči), Thracii, Macedonii a Italii obydlí vykázal,[2]) nápodobně okolo l. 452, když někteří Sarmati, Cemandrové a Huni v končinách Illyrikum u hradu Martena se zosadili.[3]) A však pilnější věci té vyšetřování učí, že ani onino Sarmatae, o nichž zde řeč jest, nebyli Slované, ani sídla jim vykázaná v Karantanii hledati se nemají.[4]) Domněnky o přistěhování se Vindův na pevnějším základu, nežli na Sarmatském blátě, jmenovitě na výslovných svědectvích dějepisců o bytování Slovanův v dotčených vlastech, stavěti se mají. Zdeť však nám letopisové tehdejší o Slovanech v Karnii a Norikum téměř až do konce 6ho stol. [595] žádné jistoty nepodávají. Vímeť sice, že Slované již l. 537, 540 a 547 ve Vlaších, po-

---

thums Kärnten. Nürnb. 1688. F. *Téh.* Ehre des Herzogth. Krain. Laib. u. Nürnb. 1689. F. 4°. voll. *A. Linhart* Vers. e. Gesch. von Krain. Laibach 1788—91. 8°. 2 d. *A. A. Muchar* Vers. e. Gesch. der slav. Völker an der Donau, ve Steiermärk. Zeitschr. 1825—1830. 8°. sv. VI—X. Beiträge zur Geogr. d Landes unter der Enns, v Jahrb. d. Liter. 1825. Bd. 31. Perlen zur Gesch. Oesterreichs, tamže Bd. 39. 40. Ostatek viz v *Buhle* Liter. d. russ. Gesch. str. 259—262.

[2]) *Euseb.* Vit. Const. M. l. IV. p. 689 ed. Bas Anon. ap. *Muratori* Script. Ital. T. XXIV. p 640. *Amm. Marcell* l. XVII c. 12. 13. *S. Hieronym.* in Chron. Euseb. an. 28 Const M. *Idatius* in Fast. ap. *Schellstrat.* p. 554. *Jordan* Orig. slav. I. 69. II. 84. 87. *Linhart* Gesch. v. Krain I. 413—420. II. 61.

[3]) *Jornand.* Get. c. 50. *Linhart* II. 65.

[4]) Výrazové Italia a Illyrikum velmi nedůvodně za potomní Karantanii vykládáni bývají: castrum Martena spíše za Dunajem a dolní Sávou hledati sluší. Srov. *Muchar* Steierm. Zeitschr. svaz. VII. str. 40—47.

máhajíce Římanům, bojovali,[5]) tolikéž, že v nynějších Uhřích již v době hunské, dávno před přibytím Avarův, Slované sídlili (srov. §. 11. č. 9. 10.); a však onino byli jen nájemníci římští, nejpodobněji z dolejšího Podunají tam převedení, nemajíce stálých sídel v Italii, těchto pak byty v oné dřevní době nepochybně jen na dnešní Uhry obmezeny byly. Rovně mylně vztahují někteří svědectví Prokopia, vypravujícího o vpádu Slovanův do řeckého císařství, o rozvodnění se jich po celé Evropě a bezpečném zimování v ní l. 551, na krajiny korutanské, ješto Prokop nikoli o Evropě v obyčejném slova toho smyslu, nýbrž o tak jmenované částce země thracké mluví.[6]) S mnohem větší podobností soudí jiní, s jedné strany z dokonalého mlčení o Slovanech ve sněmovním dopise duchovenstva Voglejského l. 591, s jiné pak strany z výslovného svědectví Pavla Diakona o boji Slovanův s Bavory [595], z naříkání papeže Řehoře nad blízkostí slovanských národův k Solinu [600], z vymizení starých biskupství v Karnii po 579—591, a naposledy z potomního nepřestálého vystupování Vindův v té straně díl o sobě, díl ve spolku s Avary, že onino od těchto mezi l. 592—595 do vnitrorakouských zemí posouváni byvše, po nich v krátkém čase s náramnou prudkostí co povodeň se rozšířili.[7]) Slované, praví Muchar, uvedeni byli do krajin nynějšího Rakouska, Štyrska, Korutanska a Krajinska, čili do dřevní římské severozápadní Pannonie Norikum a Karnie od Avarův, osedlých v Pannonii a východním Norikum l. 568, po odtažení Langobardův do Vlach. Rozšíření Slovanův až do končin nynějšího Tyrolska v hořejším údolí Dravském nastoupilo s neobyčejnou rychlostí mezi l. 592—595. Rozhraní mezi frankobavorským a avaro-

---

[5]) *Stritter* II. 31—32. *Schlözer* Nord. Gesch. 349. 352.

[6]) *Stritter* II. 37—39. Tehdejší krajiny (provinciae) země thracké (dioecesis Thracica) sluly: Europa, Thracia, Haemimontus, Rhodope, Scythia (minor) a Moesia. Že Prokop tuto krajinu míní, patrno z toho, co o potkání Slovanův u Adrianopole a plenění jich v Astice připomíná. *Linhart* Gesch. v. Krain II. 100. 112. Muchar, ač obrácení toho svědectví na Vindy nepřipouští, předce i sám slovu Europa nevyrozuměl Svaz. IX. 136. Velmi tedy nedůvodně Linhart výraz Pavla Diakona „Carniola Sclavorum patria" stímto l. 551 v daleké Thracii sběhlým dějem spojuje II. 101. 112. 153.

[7]) *Muchar* svaz. VIII. 100 sld. IX. 139. 151—155.

slovanským panstvím ustavilo se l. 600, přes něž ani později osady slovanské dále se nešiřily. K dokonalejšímu upevnění se v těchto nově dobytých sídlech sloužil Slovanům delší mír mezi avarskými panovníky a Langobardy i Franky, následovně i Bavory, od l. 600 až do l. 611. Poněvadž týmž časem dle podobnosti i mezi Byzantinci a Avary na dolním Dunaji příměří panovalo; domýšleti se lze, že chanové avarští z podrobených sobě Slovanův zadunajských rozličné nadpočetné anebo lepších bytův žádostivé tlumy do Norikum, severozápadní Pannonie a Karnie přesídlili, hledíce schytrale tímto rozstavením udatných pohanův po hranicích opanovaných zemí panství své v nich upevniti a proti odporům domácího křesťanského obyvatelstva i sousedních Langobardův a Frankův ubezpečiti. Tím spolu nejpřirozeněji se vysvětlují rozdílové v povaze, jazyku a mravích, jež u dnešních potomkův oněch Vindův znamenáme.[8]) Snášejíce se s resultaty od dotčeného spisovatele vydobytými co do času konečného rozsídlení se Slovanův v Karantanii, pokládáme nicméně rozumování jeho o moci Avarův nad Slovany, o libovolném těchto od oněch zavozování a rozsazování za nadsazené a pochybné. Avarové panovali ovšem nad rozličnými větvemi slovanskými v rozličných časech dosti mocně a tvrdě; ale tak stálé a všeobecné toto jejich panování předce nikde nebylo, jakož je sobě novější dějepisci představují. Možné tedy, že jakož do Němec, Moesie a Dalmatie, tak i do Karantanie, Slované o své ujmě a brannou rukou, snad ubíhajíce nátisku avarského, vkročili a sídla sobě obrali [ok. l. 592], dostavše se teprvé později pod těžké jho avarské. Vzdalujíce se dalšího rozjímání o předmětu, o němž, pro nedostatek výslovných svědectví, na obě strany mnoho lze rozumovati a psáti, jistoty však dosíci nelze, přistupujeme k vyčítání hlavních dějův a příhod Slovanův vindických.

2. Děje Slovanův korutanských až po přijetí křesťanstva.

Není pochyby, že Avarové mezi l. 570—590 s Langobardy, l. 568 z Pannonie do Vlach přešedšími, rozepře a války měli.

---

[8]) *Muchar* svaz. IX. 155—156.

[9]) *Paul. Diacon.* Hist. Langob. l. IV. c. 4.

Tak aspoň zavírati lze z toho, co Pavel Diakon o smíření se obou národův ok. l. 593—594 připomíná; [9]) neboť výslovných zpráv jak o vpádech Avarův v dotčené době do Vlach, tak i o rozsídlení společníkův a poddaníkův jejich Slovanův v Karantanii, nikdež nestává. Teprvé l. 595 čteme o Slovanech, že je Thassilo, od Childeberta krále franského nově ustanovený vévoda bavorský, dvakráte v zemi jejich s bojovným lidem přepadnul, a poprvé sice vítězství nad nimi obdržel, podruhé pak od nenadále přispěvšího chana avarského poražen byl. [10]) Ve kterém okolí dotčení Slované bydleli, určiti nelze; Muchar to na severní a podunajské, Hormayr snad pravěji na vnitrozemské č. vlastně karantanské Slovany slyší. [11]) Z dopisu papeže Řehoře k duchovenstvu Solinskému [v letní době roku 600] vysvitá, že Slované tehdáž již Dalmatii opanovati hrozili, přes Istrii do Italie se vdírajíce. [12]) Téměř týmž časem Avarové a Langobardové, zamýšlejíce zkázu císařství byzantského, vstoupili společně se Slovany do Istrie, tehdáž ještě Byzantincům náležející, v níž všecko ohněm i mečem hrozně poplenili [600—601]. [13]) Okolo l. 603 pomáhali Slované, od chana byvše vysláni, langobardskému králi Agilulfovi dobývati města Kremony. [14]) Nedlouho potom, snad smrtí chanovou, přátelské svazky mezi Avary a Langobardy přetrženy; Avarové poplenili l. 611 Furlany, zabivše krajišťného vévodu Gisulfa, Slované pak o své ujmě, bez účastenství Avarův, l. 613 Istrii. [15]) Do téhož času [612—613] položiti se musí jiné tažení Slovanův do Bavor, poražení Bavorčíkův u Aguntu na Drávě (nyní Innichen), těkání oněch po končinách bavorských a vypuzení jich odtud vévodou Garibaldem II. [16]) Ve svědectví Pavlově o této zběhlosti již

---

[10] *Paul. Diacon.* l. IV. c. 7. 11. Léto 595 Sigebertus Gemblac. a Hermannus Contract. udávají

[11]) *Muchar* svaz. VIII. 100—101. *Hormayr* Herzog Luitpold str. 72—73.

[12]) *Farlati* Illyr. sacr. II. p. 287. Et quidem de Sclavorum gente, quae vobis valde imminet, affligor vehementer et conturbor; affligor in his, quae jam in vobis patior; conturbor, quia per Istriae aditum jam Italiam intrare coeperunt.

[13]) *P. Diac.* l. IV. c. 25.

[14]) *Paul. Diacon.* l. IV. c. 29.

[15]) *Paul. Diacon.* l. IV. c. 38. 42.

[16]) *P. Diacon.* l. IV. c. 41.

výslovně o rozhraní Bavor (termini Bajoariorum) od Slovan u Aguntu zmínka se děje. Mezi tím synové zabitého krajištníka Gisulfa, Taso a Kako, znikše avarského vězení, nejen že osvobodili Furlany, nýbrž upevnivše se v nich, i pohraničné Vindy v okolí Zellia až k městu Medarii v poplatnost sobě uvedli, kteráž potomně až až do vévody Ratchisa l. 744 trvala [mezi 615–630]. [17]) Kdeby tato krajinka hledati se měla, učení vykladači nejednostejně smýšleli: Linhart slovo Zellia na údolí Zilské (na řece Ziljici, něm. Geilfluss), u Římanův vallis Julia s městem Julium Carnicum (nyní Zuglio), ve středním věku valle gilia, podnes Zilja (něm. Geilthal), slovo pak Medaria na ves Matarii nedaleko Terstu, Muchar a jiní na města Celje a Marburk ve Štyrsku, Hormayr Zellii na říčku Asilis (nyní Sile) a osadu Azilium, Azolo, v dolejších Furlanech, Medarii pak s Linhartem na Matarii u Terstu vztahoval, jiní naposledy nynější městečko Slovenská Matra (Matereium Vinidorum, něm. Windisch-Matrey) za Medarii pokládali. Podlé našeho domnění nejpřípadněji kraj tento slovanský v údolí Zilském a Bělském až k městu Slovenské Matře se pokládá. [18]) Potom za dosti dlouhý čas letopisové o vindických Slovanech žádných jistých zpráv nepodávají; neboť což někteří novější spisovatelé s dějinami korutanských Slovanův spojují, totiž panování Samovo ve Slovanech [l. 627–662], to my z důležitých příčin odsud vyloučiti a k jinému článku (§. 39. č. 2.) přenesti přinuceni jsme. To jediné, jakožto pravdě podobné, připustiti se musí, že po přemožení Avarův a založení mohutného mocnářství slovanského udatným Samem i vindičtí Slované, spojivše se pod domácími knížaty s tímto šťastným panovníkem, k říši jeho co částka k celku přináleželi. Pročež když l. 630 Dagobert, potáhnuv

[17]) *Paul Diacon.* l. IV. c. 40. Sclavorum regionem, quae Zellia appellatur, usque ad locum. qui Medaria dicitur, possederunt.

[18]) *Linhart* II 126—129 srov. I. 216. *Muchar* svaz. IX. 143—147. *Hormayr* Hzg. Luitpold str. 19 V Muratoriho vydání stojí sice Zellia; ale v rkp. Ambrosianském čte se Cagellia, u Lindenbroga Aglia, tak že pravé čtení Cuglia (podlé Furlanského vyslovení tolik co Julia) býti se vidí Celje příliš vzdáleno, a žeby v byzantinském pomoří furlanském l. 615 –744 Langobardové byli panovali, nelze dokázati

do spolku svého proti Slovanům Langobardy a Alemany, s trojí strany proti Samovi k boji se vyřítil, k víře podobné, jest, že tažení Langobardův, a snad i Alemanův pod vůdcovstvím Chrodoberta, směřovalo do Karantanie, k odvrácení tamějších Vindův od hlavního bojiště, čili od Sama, proti němuž sám Dagobert se obrátil. Letopisec Langobardům i Alemanům připisuje v boji tom vítězství. [19]) Na týž čas [630] připomíná Fredegar i jakési vindické krajiště (marca Vinidorum) a knížete jeho Valucha čili Vladucha, k němuž prý ostatkové zavražděných v Bavořích vystěhovalcův bulharských utekli: což někteří též na korutanské Vindy obracejí, ačkoli to žádné podobnosti do sebe nemá, ovšem pak mnohem průvodnější jest, že dotčený kníže někde v germanském Slovanstvu, v sousedství Čech, panoval. [20]) Do začátku panování Samova přináleží apoštolování sv. Amanda, jak se zdá, jeho zemka, v jihodunajských Vindech, o čemž, jakož i o jiných pokusech vštěpování křesťanství v těch krajinách, níženji (č. 3.) obzvláštní řeč bude. Až posavad dějiště Slovanův vindických byla napořád suchá země: někteří však novější spisovatelé připisují jim již v 7mém stol. i zámožnost v loďstvo a tažení mořská, potahujíce na ně svědectví Pavla Diakonovo o vpádu Slovanův do Apulie. Podlé něho totižto l. 662 přistali Slované s četným loďstvem u města Sipontu ku břehům Beneventským. Ajo, vévoda Beneventský, obořiv se na ně, upadnul v nástrahu jejich a zahynul se svou družinou: načež starší jeho bratr Radoald, ve Furlanech jazyku slovanskému vyučený, dílem dobrými slovy, dílem nenadálým přepadením k navrácení do vlasti je pohnul. [21]) Než Pavel Diakon výslovně neudává, žeby tito Slované z korutanských Vindův byli vyšli, pročež jiní, jak se zdá, případněji svědectví jeho k Chorvatům a Nerečanům obracejí. [22]) Asi l. 670 dobýval se na vévodství furlanské Warnefrid, syn odbojného a padlého vévody

---

[19]) *Fredegar* c. 68. *Muchar* svaz. IX. 145.
[20]) *Fredegar* c. 72. *Muchar* sv. IX. 121—123. X. 51—65.
[21]) *P. Diac.* l. IV. c. 46. *Assemani* I. 380. *Muchar* sv. VIII. 123—124.
[22]) *Pejacsevich* Hist. Serb. p. 23. *Engel* Gesch. v. Dalmat. str. 456. 457. Srov. §. 33. č. 2. pozn. 7.

Lupa; i nemoha sám o své ujmě králi Grimoaldovi odolati, uvedl pluky Slovanův korutanských [23]) do Furlan; byl však nicméně hned v první bitvě u hradu Nemas poražen a zabit. Pomstu této ztráty odložili Slované k jinému, příhodnějšímu času. Když nový vévoda Wektari [po 670] jižní krajiště svého panství prohlížel, vpadli Slované v počtu 5000 do severních končin, a zahrozivše sídelnému městu furlanskému (Cividale), u osady Broxas ležení své zarazili. Na řece Natiso svedena bitva: nenadálý příchod vévody Wektara pustil strach na Slovany, kteříž, obrátivše se na útěk, větším dílem zbiti byli. [24]) Potom zprávy o Slovanech těchto, až do času Karla Vel., počínají býti řídké. Léta 705 vyštval Ferdulf, vévoda furlanský, Slovany úmyslně na sebe, chtěje přemožením jich zveličiti svou slávu. A však té všetečnosti své zlým zažil: neboť, udeřiv na upevněné na příkrém vrchu ležení Slovanův, byl spolu s květem rytířstva svého střelami a kamením takořka za živa pochován. [25]) Tímto neštěstím pokořeni Furlanci zamýšleli pomstu. Pročež když l. 718 Slované v Istrii u města Lauriany se shromáždili, vévoda Pemmo je nenadále přepadnul, a po třikráte s nimi se setkav, naposledy vítězství nad nimi obdržel. Však nicméně nedověřuje své síle, mír s nimi na bojišti zavřel. [26]) Okolo téhož času [725—728] zběhlo se popleněni kláštera sv. Maximiliana v Pongavě, z čehož o tehdejším šíření se Slovanův v Bajoarii domýšleti se lze. [27]) Nedlouho potom [ok. 735] dotčený vévoda Pemmo, vypad z lásky krále svého, od vlády odstrčen a na jeho místo syn Ratchis dosazen byl. Pemmo hodlal u Slovanův útočiště hledati; ale syn, zradiv nad ním, vydal jej v moc královu. Slované, jak se zdá, Zilští, od l. 615—630 Furlancům poplatní, přidržíce se otce, vypověděli synu poplatnost, pročež

---

[23]) *P. Diac.* l. V. c. 22. Fugit ad Sclavorum gentem in Carnuntum, quod corrupte vocitant Carantanum etc.

[24]) *Paul. Diac.* l. V. c. 23.

[25]) *P. Diac.* l. VI. c. 24.

[26]) *Paul. Diac.* l. VI. c. 45.

[27]) Not. Cod. Mon. Salisburg, v Nachr. von Juvavia str. 33. *Linhart* str. 146 pozn. *h. Koch-Sternfeld* Beiträge zur Länderk. I. 181. 184. *Hormayr* Hzg. Luitpold str. 15.

tento, vstoupiv s vojskem do krajiny jejich (Pavel Diakon ji jmenuje Carniolam, Sclavorum patriam) velikých škod v ní nadělal. [28]) Není však k víře podobné, žeby je byl znova v poplatnost uvedl, ješto nižádná svědectví ani jiné okolnosti toho nepotvrzují. Větší nebezpečenství neodvislosti Slovanův zahrozilo s jiné strany, t. od mohutných Frankův, poznenáhla na zříceninách panství bavorského, slovanského, avarského a langobardského převahu svou mocně upevňujících. Pipin z Heristalu začal půtky s Bavory, jejichž vévodové v povinovactví franských králův stáli, ale podporováni jsouce od Langobardův na neodvislost se dobývali. Zkrocením jich od Karla Martella a synův jeho Karlomana i Pipina [725—744] otevřena Frankům brána ke Slovanům korutanským. Těchto knížetem byl tehdáž Borut, první nám ze jména známý panovník vindický. [29]) Borut z počátku svého panování nebyl Frankům poddaný: musil zajisté zbraní přemožen a podmaněn býti. Avarové zdvihli l. 748 válku proti Korutancům. Borut, nemoha jim odolati sám, vyzval Bavory ku pomoci, kteříž, zahnavše Avary, místo avarského své jho na nebohé Korutance a sousedy jejich vzložili. Karat, Borutův syn, a Chotimír, synovec, jsouce odvedeni do zástavy, v Bavořích, podlé žádosti Borutovy, v křesťanském náboženství byli vychováni. [30]) Borut umřel l. 750. Na místo jeho dosazen na vévodství od krále franského Karat, když pak tento po třech letech smrtí sešel, Chotimír. [31]) Tento byl horlivým křesťanem a každoročně putoval do Salcburku k vykonávání pobožnosti. Za jeho času biskup Salcburský Virgilius o vindických Slovanův obrácení velice se přičiněl. Po Chotimírově smrti [umř. 769] a utížení nastoupivších hned po ní příčinou

[28]) *P. Diacon.* l. VI. c. 51. 52. cf. l. IV. c. 40.

[29]) Není pochyby, že Vindové i po tu dobu měli svá domácí knížata (v životopise sv. Ruperta připomíná se „Carentanorum rex“ mezi 684—718 ?); ale jména jejich se v letopisech neudávají. Vladuch, jakž nahoře řečeno, jinam patří

[30]) Anon. de Conv. Carant. ed. *Freher* p. 17., ed. *Kopitar* p. LXXII. Jména Borut, Karat a Chotimír psána rozličně: v rkp. perg. Capit Salisb. Boruth, Cacatius, Ceithumar, v rkp. Vídensk. Boruth, Cacatius, Chettimarus, v jiných Caratius, Khetumar, v životopise sv. Virgilia Karast.

[31]) Anon. de Conv. Carant. ed. *Freher* p. 17, ed. *Kopitar* p. LXXII.

náboženství domácích bouří panoval ve Vindech Vladuch [772], rovněž o rozšiřování křesťanství mezi lidem svým pečlivý. [32]) Thassilo II., vévoda bavorský, usiluje se z povinovactví franského vyvaditi, zamýšlel opanovati Korutansko pro sebe, k čemuž mu zbraň i duchovníci nápomocni býti měli. Že Thassilo dnešní Tyrolsko, krajinu nad Enží a částku Korutanska skutečně ve svém měl držení, potvrzují hojná nadání klášterův a církví statky v těchto krajích ležícími: domácí bavorské letopisy tvrdí nad to, že celou Karantanii l. 772 opanoval a jí vládl. [33]) Tím způsobem vévoda Vladuch, snad teprvé od Thassila ke správě povolaný, stál v područenství panovníka bavorského, a podporoval snahu duchovenstva Salcburského o rozsívání křesťanství až do Slovan pannonských. A však Thassilovo dobývání se na neodvislost nemělo zdárného konce; neboť Karel příjmím Veliký, největší věku svého národohromce, vyvrátiv království langobardské [774], opanovav Furlansko [774, 776], seslal Thassilu do věčného vězení [788] a společníky jeho Avary několikráte na bojišti potřel. Není pochyby, že již tehdáž [788 sld.] s krajinou nad Enží a Tyrolskem celé Korutansko dostalo se v moc Frankův, kteříž hned potom panství své odtud i do jiných Slovan, t. do Pannonie a Chorvat, šířiti počali (§. 33. č. 2. §. 41. č. 2). [34]) Ještě téhož léta spořádal Karel v Řezně krajiště a končiny (marcas et fines) nově opanovaných Bavor, a domýšleti se lze, že nové zřízení žup a krajišť vindických též buď na týž čas, anebo na nejbližší, připadá. Od té zajisté doby připomíná se zvláštní krajiště jmenované „slovenská stráň" (windische Mark), nadto kraje Metlika, Pivka, Kras, Istria, župa Krajna atd., jakž níže vyložíme. Poražení Avarové, ač skroceni, nebyli ještě předce zničeni. Karel, umíniv vládě jejich na Dunaji učiniti konec, sám je v Ra-

---

[32]) Anon. de Conv. Car, ap. *Freher* p. 17. Vali nch, al.cod. Valtunch, ap. *Kopitar* p. LXXIII. Valtunc.

[33]) Chron. Mellic. ap. *Pez* Idem Chron. Salisb. et Bernard. Nord. Chron. Bavar. Srov. *Linhart* II 165 *Hormayr* Hzg. Luitpold str. 37

[34]) Potvrzuje se to nadacími listinami krále Karla Vel. 791 sld. Srov. *Linhart* II. 171.

kousích na hlavu potřel a dvoje pevné jejich stanoviště (hringus) rozmetal [791], další pak vedení války na syna svého Pipina vznesl. Tento, vypraviv z Vlach Ericha vévodu furlanského a Zvonimíra (Vonomirus u Regina) kníže slovanské [35]) s mocným vojskem přes Illyrii do Pannonie [796], sám s jiným vojskem stěží za nimi pospíchal, a po krutém boji Avary v Pannonii na hlavu poraziv, nabral v rozbořeném jejich stanovišti nesmírných kořistí [l. 799]. Ztenčení a ze vší moci obloupení ostatkové Avarův ponecháni v pustinách země uherské pod vlastními chany v povinovactví Frankův. Na ocizená od avarské zběři místa dosedali Slované i Bavořici, hlučně se k ujetí jich valíce. [36]) Tím způsobem Karel, porozšířiv hranice panství svého, panoval nade všemi Slovany od moře adriatického až k Dunaji, poručiv domácí správu nad nimi v rozličných krajinách rozličným knížatům, vévodám a hrabatům, jednak slovanského, jednak též německého rodu. V této době, po konečném porobení Slovanův vindických pode jho franské, již duchovníkům Voglejským i Salcburským nic více nepřekáželo pokračovati v často začatém, ač vždy ještě přetrhovaném obrácení lidu toho na víru křesťanskou, o čemž již něco šířeji promluviti musíme.

3. Pokřesťanění Slovanův korutanských

Světlo učení křesťanského s dvojí strany a dvojí cestou ke Slovanům vindickým se dostalo, odonud přes Voglej od duchovníkův vlaských, odsud přes Salcburk od kněží německých. Počátkové rozšiřování a ujímání se nové víry kryjí se, jakož téměř všudy jinde, tak i zde ve tmě nepovědomosti. Již o sv. Kolumbanovi vypravuje životopisec jeho, opat Jonas, že ok. l. 610—612, po vypuzení svém z Burgundie od krále Theodorika, ke Slovanům venetským obrátiti se zamýšlel, aby je pravdou evangelického učení osvítil; než vyrozuměv, že

---

[35]) Že kníže tento v Istrii anebo Krajině domovem byl, domněnka jest některých novějších, dosti podobná.

[36]) *Einhard* ad a. 791 sq. Annal. ap. *Canis. Regino* ad a. 796. *Sigeb. Gembl.* ad a. 792. Anon. De Conv. Car ed. *Freher* p. 17—18. ed *Kopitar* p. LXXII—LXXIII.

příhodný čas k jejich obrácení ještě nepřišel, od předsevzetí svého že upustil [37]). Eustasius, učeník Kolumbanův, všed do Bavor, některé z nich na víru obrátil: o apoštolování však jeho ve Slovanech nic se nečte. Zdá se, že patriarchové Voglejští, zanešeni jsouce hájením svého důstojenství proti papeži římskému a biskupům franským, do církevní vlasti jejich se vtírajícím, nevelikou ovšem o získání pohanských Slovanův vedli péči. Výnosnější bylo usilování západních duchovníkův. Sv. Amandus, biskup Utrechtský, za panování Samova, okolo l. 630, přepraviv se přes Dunaj, vstoupil do jihovýchodního Norikum, aby zdejším Slovanům evangelium zvěstoval. Tehdáž národové tito, utiskováni byvše od Avarův, u velikým se nalezali jitření: nicméně předce nalezl Amand mezi nimi posobníky a ctitele — i pronásledování. A však toužebně očekávaná palma mučenictví v podíl jemu se nedostala. K víře podobné jest, že mezi Amandem a Samem, souvěkými a vrstevníky, anobrž, jakž se zdá, rodáky jedné a též krajiny, pracovavšími v jedné a též říši slovanské, nějaké srozumění místo mělo, jehož vším právem tušiti lze, výslovnými ale doklady potvrditi nelze. Amand přes Rén do vlasti své se navrátil. Kosti jeho potomně sv. Rupert v novém kathedrálném chrámě v Salcburku ku pobožné poctě složil.[38]) Ačkoli pak životopisec sv. Amanda výslovně o něm ujišťuje, že některé ze Slovanův na víru křesťanskou obrátiti jemu se podařilo; však nicméně jisto jest, že tito začátkové nového učení brzo zase vymizeli. Horliví duchovníci, nedadouce se tím odstrašiti, nepřestávali zřetel svůj pořád ke Slovanům obraceti. Okolo polovice 7ho stol. [649—652] sv. Emmeram,

---

[37]) *Jonas* Vita S. Columbani XXI. Nov. *Assem.* II. 21. Ei (S. Columbano) cogitatio in mentem ruit, ut Veneticorum, qui et Sclavi dicuntur, terminos adiret, coecasque mentes evangelica luce illustraret, ac ab origine post devia aberrantibus viam panderet.

[38]) *Hansiz* Germ. sacr. T. I. p. 191. II. 103. *Assemani* Kalend. II. 22. *Koch-Sternfeld* Beiträge I 177. *Baudemundus* Vita S. Amandi VI. Febr. Audivit (S. Amandus), quod Sclavi nimio errore decepti diaboli laqueis tenerentur oppressi: illicque martyrii palmam se assequi posse confidens, transfretato Danubio, eadem circumiens loca, libera voce evangelium Christi gentibus praedicabat. Paucis vero ex eis in Christo regeneratis, videns etiam sibi non satis accrescere fructum, et martyrium, quod semper quaerebat, non se adepturum, ad proprias iterum reversus est oves.

chtěje z Francouz přes Bavory ke Slovanům putovati, obral sobě již na Réně kněze Vitalisa, v jazyku slovanském zběhlého, za tlumočníka; což spolu důkazem jest, že buďto osady slovanské již tehdáž od východního moře a Dunaje po různu až daleko k Rénu se táhly, buďto že pobožní duchovníci, naměřujíce příčinou apoštolování do Slovanstva, jazyku lidu toho pilně se přiučovali[39]). Po těchto předběžných pokusích ujal se mnohem horlivěji o převedení Vindův k víře Wurmisský biskup Rupert, pošlý z královského kmene franského, kterýž, obrátiv bavorského vévodu Theoda, v někdejší Juvavii v Norikum č. v nynějším Salcburku, u předdvoří Karantanu, biskupství a mnohé kláštery, ačkoli ne bez odporu sousedních Slovanův [40]), založil [684—718]. Rupert sám konal cesty v alpejské zemi, t. v Karantanu, křestil Slovany na požádání knížete jejich, a přešed přes Alpy, vyučoval Vindy dále na východu i jihu osedlé, zakládal chrámy a kláštery, a pozůstavil dostatečný počet mnichův a kněží v zemi[41]). Nástupce jeho Vitalis v horlivém zasazování se o křesťanstvo a obrácení Slovanův jemu se vyrovnati hleděl[42]). Slované, svobody nade všecko milovní, pokládali, mnohými příklady vyučeni jsouce, obrácení na víru křesťanskou za obmysl a nástrahu svých nepřátel, hledících pod tou zástěrou vložiti na ně jho nejtvrdší poroby: z té příčiny úsilně odporovali duchovníkům, přicházejícím vyvracovati staropohanské obřady jejich, a vtíravosti jejich pomstili ne jednou ukrutně nad cizozemci. Do 8ho stol. [ok. 750?] kladou novější spisovatelé usmrcení poustevníkův Marina i Aniana od Slovanův, o čemž životopisy dotčených svatých vypravují, ačkoli výraz Vandali v

---

[39]) *Koch-Sternfeld* Beiträge I. 196. *Hormayr* Hzg. Luitpold str. 73.

[40]) Srov. pozn. 27. o poplenění kláštera sv. Maximiliana v Pongavě.

[41]) Vita S. Ruperti Rosweid. ex monast, Rubeae vallis *Linhart* II. 145—148. O čase, kdy sv. Rupert živ byl, učení dějezpytci nestejně smýšlejí. Hansiz a Muchar mezi 684—718, dřevní spisovatelé Salcburští a z novějších Filz i Hormayr mezi 576—623 jej pokládají. My jsme položili zde letopočet podlé dvou prvních, nemínice ho vydávati za jistý a dokázaný. Viz *M. Filz* Unters. d. Hansiz. Zeitr. hinsichtlich d. h. Rupert, v. Jahrb. d. Lit. 1834. Bd. 64. A. Bl. 23—57. *Téh.* Ueb. d. Ursp. d. bisch. Kirche zu Lorch, tamže 1835. Bd 70. A. Bl. 66—69. *Hormayr* Herzg. Luitpold str. 78—85.

[42]) *Koch-Sternfeld* Beitr. I. 199—202.

pramenech použitý rovnouž měrou na Avary, jako na Slovany, slyšán býti může[43]. Po vložení jha germanské služebnosti na Vindy [l. 748] knížata bavorští s biskupy Salcburskými zároveň se ujímali o konečné poddaných svých obrácení: Thassilo II. [748—788] a Virgilius vydobili sobě v tom ohledu slavného jména. Biskup Virgilius, dosedší l. 745 na stolici Salcburskou, a však teprvé l. 767 na kněžství vysvěcený, za čtyřidcet let [umř. 785] pořád byl původem a správcem všech k obrácení Slovanův před i za Alpami podniknutých výprav, pročež i čestným jménem apoštola Korutancův od vděčných potomkův poctěn jest. Sám sice, ač snažně od knížete Chotimira byv prošen, Korutancův nenavštívil; ale o přisílání horlivých missionářův, kteříž kněži i chrámy světili, tím více pečoval. Maria-Sal v Korutanech, Tiburnia (Lurnfeld), Undrima a j. počítají se mezi nejstaršími církvemi ve Slovanech. Obecný lid i teď ještě úporně zamítal všelikou novotu z ciziny přicházející; po třikráte se zanítilo veliké zbouření, a konečně, když kníže Chotimír l. 769 umřel, byli duchovníci ze země vyhnáni, tak že za několiko let, pokud kníže Vladuch nové posily z Bavor nedostal, žádný cizí kněz v Karantanu se nenacházel[44]. Kníže Thassilo II., usiluje vyvaditi sebe z povinovactví franského, zvláštní zřetel měl ku Korutansku, jakožto hlavní podpoře nového svého panství: i jemu rozšíření a upevnění víry křesťanské nejlepším k zaměřenému cíli zdálo se býti prostředkem. Z rozkazu a pod ochranou jeho založeni noví klášterové u bran Korutanska, np. opatství Šarnické v Tyrolsku l. 764 [769] a j. Od něho obdržel [770] Aribo, biskup Frisinský, místo Innichen (Aguntum) s příležícím okolím až do místa Slovenské Matry a Slovenské Hole (Tauern), s tím výslovným doložením, aby obrácení Vindův na péči měl[45]. Biskupství Frisinské dostávalo z Lurnfeldu

[43]) *Koch-Sternfeld* Beitr. I. 187—190. Crudelissima gens Vandalorum eadem tempestate idolatriam colens ritu paganorum, de propria egrediens patria longe lateque plura desiderabilia loca vastaverat in provincia Bajoria, quam circumquaque percurrens pervenit etiam ad cellam S. Marini etc.

[44]) Annon. De Conv. Car. ed. *Freh.* p. 17., ed. *Kop.* p. LXXIII. *Linhart* II. 159—162. *Koch-Sternfeld* I. 223 252.

[45]) *Meichelbeck* Histor. Frising. T. I. P. II. p. 38. Instr. n. 22. Propter incredulam generationem Sclavorum ad tramitem veritatis deducendam.

na Drávě a Jezernici znamenitých desátkův. Rovnou měrou zmáhali se klášterové v severních čili podunajských končinách Vindův, np. opatství Kremsmünsterské [777] a j. Po pádu Thassilově a konečném pokoření Slovanův od mohutných Frankův [788] již nižádné překážky západním duchovníkům cesty k rozsívání křesťanství mezi Vindy více nezavalovaly. Arno, nástupce biskupa Virgilia na stolici Salcburské, dovršil započaté od jiných dílo. Již l. 798 vydobyl on sobě od papeže i císaře plnomocenství na obracování pannonsko-norických Vindův, načež nejdříve sám všecky jejich země prošel, potom pak jistého Theodoricha za biskupa v Zadraví ustanovil [ok. 803], jakkoli tomu patriarcha Voglejský, k jehož duchovní vlasti krajina ta náležela, odporen byl. Jeden z tehdejších knížátek vindických, Ingo, pln jsa ducha křesťanského, horlivému arcibiskupu při dosažení chvalného cíle velice byl nápomocen[46]. Arno opatřil země vindické hojným počtem kněží, mnichův a duchovníkův rozličných řádův. Nástupce jeho Adalrammus ustanovil Slovanům za biskupa Ottu [po 823]. Za arcibiskupování Liuprammova [836—858] spravoval církev v Korutanech biskup Osvald[47]. V celém tomto prodlení času historie nic nevypravuje o podílu duchovenstva Voglejského v obrácení Slovanův, nechceme-li sem potáhnouti zprávu o pobožném Martinovi, kterýž z Furlan a Karniolie vyšed, k Chorvatům se obrátil ok. 837—867 (srov. §. 33. č. 3.). V rozepři stolice Voglejské a Salcburské cís. Karel za rozhraní obou církevních okresův prohlásil Drávu [810][48]. Tak pomalu, přičiněním biskupův Salcburských, učení víry křesťanské utužovalo a šířilo se ve Slovanech vindických, a zdejší křesťané zůstávali napořád v duchovním poddanství stolice Voglejské i Salcburské[49], užívajíce při službách božích jazyka latinského

---

46) Annon. de Conv. Car. ed. *Freh.* p. 18., ed. *Kop.* p. LXXIII. *Hansiz* Germ. sacr. II. 103. 109. Do této doby kladou někteří spisovatelé panování vindického vévody, sv. Domitiana, o němž z nepodezřelých pramenův nic jistého se neví. Hansiz se domýšlí, že Ingo z úcty k ostatkům jiného sv. Domitiana jméno to sobě zosobil.

47) Annon. De Conv. Car. ap. *Freh.* p. 18. ap. *Kop.* p. LXXIV.

48) *Muchar* svaz. IX. str. 146.

49) Léta 850 zasvětil Liupramm, arcibiskup Salcburský, nový chrám ve Přibinově sídle na jezeře Blatenském.

dle obřadu římské církve[50]), až do času apoštolování Konstantinova a Methodova v Pannonii i Moravě, kterýchžto nesmrtelných učitelův pobožné působení, aspoň prostředně, i k těmto Slovanům se vztahovalo, jakž o tom na svém místě (§. 41. č. 6.) šíreji oznámeno bude.

4. Děje Slovanů korutanských pod panováním Frankův.

Po přemožení Avarův a podrobení vindických Slovanův vládě mohutných Frankův [791, 796, 799] tratí se dějiny služebného poddanstva v blesku hrdinských činův jejich pánův, jimiž tito v bojích svých na ujmu přemnohých okolních národův se proslavili. Krušný los, kterýž téměř týmž časem, t. za panování císaře Karla Velikého, na hlavy severních i jižních bratrův se sesypal, dolehnul celou svou tíží i na tyto ubohé Slovany. Kterak s nimi nakládáno, lépe-li čili hůře, nežli podlé svědectví Konstantina Porphyrogennety se sousedy jejich Chorvaty[51]) anebo se Slovany polabskými[52]), ovšem tušiti a domýšleti se, pro nedostatek však výslovných zpráv na žádnou stranu nic jistiti nemůžeme. Buď jak buď, los jejich nepochybně dosti byl tvrdý a příkrý. Do této doby padá převrácení čestného národního jména Slovanův na podlý význam raba, otroka (Sclavus, Σκλάβος, Sklave, Slave, Slaef, Esclave, Esclavo, Schiavo); což podlé Vossa nejdříve v Němcích, potom pak v krajinách romanských odtud pošlo, poněvadž Frankové podrobenými Slovany co nějakým zbožím skrze Židy do jižních zemí kupčili, prodávajíce je v nevolné otroctví do ciziny[53]). Že metla a pohroma tato nikoli poje-

---

[50]) Vzácné zůstatky nářečí vindického z této doby, vzory a důkazy pečlivosti západních duchovníkův o stádce slovanské, zachované v rukop. Mnichovském, druhdy Frisinském, asi l. 960—990 psaném, a vydané od *P. I. Köppena* i *A. Ch. Vostokova* Pamjatn. slov. slovesnosti Petrohr. 1827. F., též od *B. Kopitara* v Glagolita Clozianus. Vindob. 1836. F. p. XXXIII—XLVII.

[51]) *Const. Porph* De A. I. c. 30. Tanta in eos crudelitate utebantur Franci, ut lactentes adhuc eorum pueros canibus objicerent.

[52]) *Dithmar* l. III. p. 56. ed. *Wagner Ad. Brem.* l. III c. 25. *Helmold* l. I. c. 15 18. 21. 25. 83. *Andreae* Vita Otton. p. 496. Anon. Vita ej. p. 693.

[53]) Potahmo na Polabany dí *Dithmar* (l. III. p. 56. ed. *Wagner*). Di-

dnou, nýbrž jen po stupních na nešťastné Vindy dokročila, domýšleti se lze podlé schytralosti jejich podmanitelův. Z počátku Frankové sami vábili a ochotně přijímali osadníky slovanské do vyklizených od Avarův zemí, aby, majíce je ve své moci, tím ostřeji s nimi nakládati mohli. Kněžátka z rodu slovanského pošlá, jakýchž při rozptýlenosti obcí slovanských všudy veliké bylo množství, za některý čas ještě při užívání stínu svého důstojenství pozůstavena, jednak k omamu lidu pospolitého, jednak k výhodě panujících: neboť kněžátka tato v bezděčné nástroje vlády obrácena a bezprostředně podřízena byla markrabatům i hrabatům franským, po krajinách jejich rozpostaveným. Někteří novější spisovatelé usilují sice chudobu historie vindických Slovanův v této době zahaliti tím, že do ní vtahují dějiny v pannonské Moravě zběhlé, kteréžto však pořádek věcí a nestranný soud oddílně přednášeti velí. Odměšujíce tedy příběhy pannonských Moravanův od dějin Vindův a zůstavujíce podrobné vypravování těchto posledních po čas panování Frankův spisovatelům zvláštní historie této větve Slovanstva, končíme svou rozpravu zběžným podotknutím některých sem náležitých hlavnějších událostí. — Krajiny od vindických Slovanův a sousedův i někdejších podmanitelův jejich Avarův zaujaté, dostavše se v moc Frankův, za panování Karla Vel. i nástupcův jeho rozděleny byly na troje vládařství, na krajiště východní čili avarské (nevlastně hunským jmenované, Ostmark), z něhož později arcivévodství Rakouské povstalo, na vévodství korutanské, a na slovenské pomezí, záležející z nynější Krajiny, částky Korutan a částky Štýrska. Onyno dvě připojeny byly k bavorskému, toto pak ke furlanskému vévodství. Nejvyššímu vládaři čili markrabi země pannonské i avarské podřízeni byli hrabata franští, kteříž nad jednotlivými avarskými chany a slovanskými vévody i knížaty správu drželi. První markrabě východního čili avarského krajiště byl Gerold, bratr manželky Karlovy, až do l. 799, po něm Gontram, Alberich, Godfrid [817, 822], Thioderich,

---

visa sunt miserabiliter *Sclavonicae ritu familiae, quae accusata venundando dispergitur.*

Gerold [826, 828], Radbod [834—844], Ernest [do 861], Werner [do 866], Karloman, syn krále Ludvíkův, jenž správu krajiště dvěma bratrům, Engelskalkovi i Vilémovi, poručil, Aribo [do 876, a podruhé od 882 do 887], Ruprecht [do 889], Engelskalk [892], a pak znova Aribo od 893 do 899, načež brzo markrabství to od Uhrův bylo vyvráceno [ok. 904]. Markrabě Liutpold vydřel sice částku hořejšího Rakouska Uhrům, a založil v ní pevnost Enži [př. l. 907]; ale konečné opanování dřevního markrabství nastoupilo teprvé skrze vévody bavorské l. 944 a 983, načež zřízením nového markrabství v té straně základ ku potomnímu vévodství rakouskému položen [po 1156]. Vévodství Štyrské co zvláštní panství povstalo mnohem později [l. 1180] z markrabství štyrského založeného od Otachera, hraběte Trungavského [ok. 974], a v druhé polovici 12ho stol. přivtělením mnohých sousedních panství a statkův od Korutan odtržených načitě rozmnoženého. Karel z počátku zamýšlel prý zůstaviti přemožené Avary v zemi jim k obytu vykázané při jakémsi stínu národního svobodství; a však rozmíšky a nevole, jednak mezi domácími knížaty jejich, jednak mezi nimi a Slovany vzniklé, pobídly jej, by je pohromil novou vojnou [811], načež ostatkové jejich [po 826] pomalu vymizeli. Markrabata a hrabata z rodu Frankův neopomíjeli kněžátka avarská i slovanská všemožně utiskovati, a osadníkům německým, na ujmu tuzemcův, nadržovati. Po odumření nebo odstrčení čtvera domácích vévod, jejichž jména Privvizlauga (Pribislav), Cemicas, Ztoimar (Stojmír) a Etgar díl avarská, díl pak slovanská býti se zdají, dědičnými jejich zeměmi poděleni bavorští hrabata Helmwin, Albgar a Pabo[54]). — Částka vévodství bavorského, ležící mezi Avary a Furlany čili mezi Murou a Sávou, t. Korutany a Štyrsko, opatřena byla vlastním markrabím, jemuž náleželo korutanské Slovany na uzdě držeti. Z těchto markrabat v 9tém stol. první se připomíná Salacho [828], k němuž moravský vévoda Přibina [př. 836] se utekl. Zdá se, že slovanské kníže Ingo, jehož pobožnost nejmenovaný Salis-

---

[54]) Anon. de Conv. Car. ed. *Kopitar* p LXXIV. Letopisci tehdejší zhusta míchají Avary a Slovany, lépajíce oběma jméno Vandali.

burčan veleslaví, v této částce vindických zemí bytoval. Král Ludvík, jemuž dle smlouvy Verdunské [843] slovanské krajiny na severu Sávy v podíl připadly, poručil vrchní správu nad nimi synu svému Karlomanovi. Tento, když l. 861 všecky dosavadní markrabata a jiné důstojníky zodsazoval, byl od otce své hodnosti pozbaven, a když nicméně mocně na ni se dobýval, brannou rukou zahnán [863]. Markrabství svěřeno Gundaharovi, než po šesti letech odjato, z příčiny že s knížetem moravským se přiznil. Na jeho místo stal se markrabím korutanským Karloman, jemuž ke cti markrabství to povýšeno na vévodství. Karloman i po svém na trůn dosednutí markrabství svého od sebe nepustil; nástupce však jeho, Ludvík, odevzdal je nemanželskému synu bratra svého Karlomana, Arnulfovi [880], tento pak v čas nastoupení vlády, jak se zdá, vévodovi bavorskému Leopoldovi. Syn tohoto posledního, Arnolf, byl zajedno vévodou bavorským i korutanským od l. 907 až do 937. Přivtělením Korutanska k vévodství bavorskému hleděli panovníci němečtí ubezpečiti jeho před nápady Uhrův, tehdáž loupeživými pluky svými všecky okolní země probíhajících a znepokojujících. Císař Otto I., opanovav l. 957 Vlachy, oddělil od nich Furlany, a připojil je ku Korutansku. Léta 1012 vévoda Albero (dux Carentanus et Histriae, dux Slavorum) spravoval čtvery markrabství, Štyrské, Celejské, Istrianské a Veronské. Vévoda Markvard obdržel Korutansko dědičně [1073]; nedlouho však po smrti jeho byly Štyrsko, Celeja, Verona a částka Istrie od něho odloučeny. — Vniterní č. prostřední a dolní Krajina (Inner- a Unter-Krain), co zvláštní slovanské, na několikero hrabství a žup rozdělené krajiště, přináležela k vévodství Istrianskému, a tudy spolu, aspoň za některý čas, k říši italské. Obyvatelé tohoto krajiště, spolčivše se s chorvatským knížetem Ljudivitem, pozdvihli válku proti trapičům svým, vládařům franským, jmenovitě furlanskému vévodovi Kadolachovi; než po dosti šťastných počátcích byli od vojska franského poraženi a novými, těžšími pouty poroby sklíčeni [819—820] (srov. §. 33. č. 2.)[55]. Kadolachův nástupce Balderich, z pří-

[55]) *Einhard.* ann. a. 820. Vit^a Hludov. Imper. Carniolenses, qui circa

činy že Pannonie a krajin přiležicích proti Bulharům, do nich vpády činícím, dosti statečně nebránil, hodnosti zbaven, a vévodství jeho na čtvero markrabství rozděleno [828]. — Z oddílných žup markrabství korutanského a vévodství istrianského povstalo vévodství Krajinské. Již na konci 10ho stol. horní Krajina (Ober-Krain) co zvláštní krajiště čili markrabství se připomíná (Carniola, Kraingau). Od cís. Otty I. ustanoven l. 972 jakýsi Kunno markrabětem tohoto okolí. Tento, obrav sobě sídlo v Goričanech (Görtschach), jmenoval sebe hrabětem z Krajiny (Krainburg). Po něm nacházíme jména několiko markrabat Krajinska v nadacích listinách císařův německých Otty II. l. 974, Jindřicha II. l. 1004, 1011 atd. Sighard, patriarcha Voglejský, dostal markrabství krajinského spolu s hrabstvím istrianským a furlanským, kteréhožto posledního částkou bylo hrabství Gorické, od císaře po dvakráte darem pro svou církev [1077, 1091]; ale Engelbrecht, markrabě istrianský, pokládaje to za přerušení svého práva, patriarchovi v dotčená markrabství uvázati se zbránil. V prodlení času vzrostlo Krajinsko přivtělením rozličných žup a hrabství, a povýšeno jsouc na vévodství, dostalo se v držení vévodám rakouským [1361]. [56])

§. 36. Popis větví a sídel jejich.

1. Jména.

Slované rozsedlí v zemích vnitrorakouských, mezi Dunajem a mořem adriatickým, čili ve dnešních obojích Rakousích, ve Štyrsku, Korutansku, Krajinsku a krajištích nejblíže na východ i západ přiležících, u jinojazyčných spisovatelův středního věku obecnými jmény Slovanův (Sclavi, Sclavini) a Vindův č. Vendův (Vinidi, Venedi), řídčeji Vandalův, se vyznačují. Vedlé těchto starobylých, celému kmenu přiležitých názvův v prodleném čase, na díle již velmi časně, i mnohá

Savum fluvium habitant et Forojuliensibus paene contigui sunt, Baldrico se dediderunt; idem et pars Carantanorum, quae ad Ljudeviti partes a nobis defecerat, facere curavit.

[56]) Doklady viz ve spisech v pozn. 1. na konci vytčených.

jiná zeměpisná pojmenování rozličných větví ve zvyk vešla, jako Rakušané, Goratané čili Korutané, Štyřané, Krajinci, Goričané atd. Přivedouce příklady užívání jmen jedněch i druhých, vynasnažíme se vysvětliti, pokud možné jest, původ i význam zvláště těchto posledních. Jméno *Slovanův* přikládají lidu tomuto, mimo jiné, papež Řehoř l. 600 (Sclavorum gens), Pavel Diakon (Sclavi, Sclavorum provincia, S. regio. S. patria), listiny Thassila II. l. 770, 777 (Sclavi), nejmenovaný Salisburčan l. 873 (Sclavi, Slavi, Sclavonia, Slavonia), list. ok. 824—836 (Baaz de genere Carantania Sclavinorum), list. ok. 834 (in parte Sclavanorum), list. Ludvíka 834 (Sclavani), list. 837 (territorium in Sclavinia), list. 878 (Sclaviniae partes), list. 888 (in Sclaviniae locis), list. 892 (partes Carentaniae Sclaviniaeque), list. 970 (lingua Sclavanisca), list. 993 (dux Sclavorum seu Karentanorum), list. 1000 (coloniae Sclavaniscae), list. 1015 (hovae Sclavaniscae), v životopise sv. Amanda (Sclavi), sv. Ruperta (Sclavi Quarantani) atd.[1]); jméno *Vindi* naproti tomu zápisky rukopisu Wessobrunského (Vinidi), listina Ludvíka 832 (Vinades), Jonas v životopise sv. Kolumbana (Venetici) a j. U Fredegara oboje jméno, Slované i Vindové (Sclavi, Sclavini, Sclavi cognomento Vinidi) se čte, ačkoli svědectví jeho vlastně sem nenáleží. Jménem *Vandali*, kteréž němečtí dějepisci sic jinak rádi Avarům lépají, poděluji se Slované, podlé obecného domnění, v životopisech sv. Ruperta a sv. Marina i Aniana[2]). Vědomoť jest, že celtoněmecký název Vindi ostatkům těchto Slovanův u sousedův jejich Němcův až podnes trvá, ješto oni sebe vesměs nejraději Slovenci, a dle sídel rozličnými částečnými jmény nazývají. — Po opanování těchto od Vindův čili Slovencův zaujatých zemí od Frankův a roztřídění jich, obyčejem germanským, na rozličná

[1]) V Biblí Bamberské představuje se cis. Karel Tlustý [880] přijímaje holdování čtvera svých hlavních říší ve způsobě čtyr žen, jejichž jména jsou: Roma, Gallia, Germania, Sclavinia.

[2]) V rkp Wessobrunském obyvatelé Pannonie slovou Vandali: Pannonia vocatur illa terra meridie Danobio, Vandali habent hoc; a něco níže: Huni et Vinidi, Vandoli aut Vandali. Slované-li? *Hormayr* Luitpold str. 23. 24. *Koch-Sternfeld* (Beiträge I. 212.) praví: Auch im baierischen Wald werden die slavischen Colonisten als Vandali bezeichnet, bez doložení svědectví z pramenův.

vévodství i markrabství, slouli severní, ku polednímu břehu Dunaje přiležící končiny, čili nynější horní i dolní Rakousy, v kapitulařích, listinách a klášterních nadacích knihách od času Karla Vel. až do smrti Ludvíka německého [788—876] rozličně: jindy prostě východ, východní strana (oriens, plaga orientalis, orientales partes), jindy Avaria, Hunia[3]), krajina Avarův čili Hunův (Avaria, Hunia, provincia Avarovum vel Hunorum), jindy krajiště pannonské, horní Pannonie, poustky avarské i pannonské (limes pannonicus, Pannonia superior, solitudines Avarorum et Pannoniorum), jindy končiny karantanské (confines Carantanorum), jindy také Slovansko v užším smyslu (Sclavinia) atd.[4]). Až do přemožení Avarův obyvatelstvo tohoto Podunají záleželo větším dílem ze Slovanův, co rolníkův, a z Avarův, co podmanitelův, aniž lze pochybovati, že vlastně na těchto podunajských Slovanech tíhota avarského jha nejvalněji ležela, od níž je za některý čas udatenství a válečné štěstí mohutného Sama osvobodilo; neboť po smrti jeho schytralí Avarové nepochybně zase pod ruku svou je dostali. Po pádu Avarův ubohý zdejší lid právem vojny uveden v poddanství čili raději v porobu Němcův, tak že od té doby slovanští otrokové a chlapové příliš zhusta, svobodní naproti tomu Slované velmi pořídku v krajině této se připomínají. Tito poslední byli snad osadníci od Karla a jeho nástupcův z jiných zemí pod výminkou svobodství sem převedení. K víře podobné jest, že Slované již hned od počátku svého zde přebývání co do počtu nebyli hojní; v pohromách, kteréž na ně Avarové a potomně Frankové uvalili, není divu, že brzo docela vyhynuli, tak že ve 12tém stol. leda matných jich ostatkův onde i onde ve starých listinách stopovati lze. Někteří skoumatelé dovozovali, že v 11—12tém stol. obzvláštní, od východního čili babenského krajiště roz-

---

[3]) Avaria čili Hunia slulo vlastně jen dolní Rakousko (pod Enží) a třísło západních Uher.

[4]) Partibus Avarorum et Sclavorum, partes Bojohariae et Sclaviniae, Avari atque Sclavi, qui ab orientali parte Bojoariae sunt, in orientalibus partibus, fines Pannoniae superioris, Avaria, Avaratia, provincia Avarorum, in regione Pannonia, territorium in Sclavinia etc., jsou výrazové písemností tehdejšího věku. Wien. Jahrb d. Liter. 1825 Bd. 31. A. Bl. S. 45. Bd. 40. S. 3—4. *Hormayr* Hzg. Luitpold str. 61—62.

dílné, po obojím břehu středního Dunaje rozložené německo-české krajiště (marchia bohemica, terminus Sclavorum) stávalo: ale domnění toto jest mylné. Názvem krajiště české, končiny slovanské, nic jiného se nemíní, leč hranice česká, nepochybně totéž pásmo země, jež někdy Fredegar vindickým krajištěm (marca Vinidorum) jmenoval[5]), a kteréž od pozdějšího slovanského krajiště (slovenská stráň) pilně odděliti sluší[6]). Již svrchu jsme připomenuli, že z tohoto východního, co zvláštní markrabství k vévodství bavorskému připojeného krajiště (Ostmark) později vévodství Rakouské (Oesterreich), přírostkem severního pobřeží zadunajského rozmnožené, povstalo. Slované, zvláště severovýchodní, Čechové a Moravané nepochybně jedno i druhé, t. krajiště Ostmark a vévodství Oesterreich, jmenovali *Rakousy* a obyvatelstvo jeho *Rakušany* přenesše na ně jméno prastarého, neboť již od Ptolemaea vytčeného, národu těch zemí *Rakatae*[7]). Z kterého kmene Rakatové tito původně pocházeli, nelze podnes s jistotou určiti; Ptolemaeus je vyčítá v pořadí německých lidí. Možné, že Slované, šířivše se na západ a zaujavše sídla Rakatův, i jméno jejich rovněž tak přejali, jako Silingův ve Slezku a Korkontův v Čechách. Buď jak buď, slovo to jest a zůstane rázným důkazem starobylosti Slovanův v této straně[8]). — Jménem *Karantanum*, vyskýtajícím se ponejprvé v památkách

---

5) *Fredegar* c. 72. Srov. *Muchar* svaz. VIII. 122—123. X. 51—65.

6) *Heyrenbach* Die Slaven in Oesterreich v Abh d. kön. böhm. Ges. d. Wiss. Bd. II. S. 3—40· *Téh.* Ob es im 11 und 12. Jahrh. eine eigene deutsch-böhm. Mark in Oesterr. gegeben habe? ve Wien. Magaz d. Kunst u. Literat. 1796 Tvrdil, že ovšem. Proti němu psali *Kurz* 1809, a *Hormayr* 1813. Srov. Beiträge zur Geogr. des Landes unter der Ens Wien. Jahrb. d Liter. 1825. Bd. 31. A. Bl. d S. 44—66 Perlen zur Geschichte Oesterr. unter den Babenbergern, a d. Schätzen Münchens. Eb. Bd. 39. S. 1—42. Bd. 40. S. 1—41.

7) *Ptolem.* l. II. c. 11. *Καὶ συνεχεῖς αὐτοῖς (τοῖς Βαίμοις) παρὰ τὸν ποταμὸν οἱ Τερακατρίαι . καὶ οἱ πρὸσ τοῖσ Κάμτοις ῾Ρακάται.* Tedy dvojí větev: první Te-Rakatriae, na řece Dyji (srov. Sa-boki t Saňané, obyvatelé řeky Sanu, Vis-burgii t. Vislané, Pien-gitae t. Pěňané, t. Tyrangitae Tyrevci atd.), druhá západněji na řece Kampu.

8) Známoť mi sice, že již staří spisovatelé (*Weiskern* Niederösterr. Topogr. p. s. Rötz, *Durich* Bibl. slav. p. 9.) jméno Rakousy, Rakušané, odvozují od hradu Rakez, Rakouz, nyní Rötz, ale podlé mého zdání nedůvodně. Historie tuším málo příkladův podává pojmenování národův dle hradův, ovšem ale naopak.

8. a 9ho stol., zahrnují se nynější Korutany, Štyrsko a východní částka Tyrolska, na rozdíl od Karnie, Karnioly, kterýmžto západní polovice nynější Krajiny a přiležící klín Furlan se vyznačuje. Oboje pak toto jméno v rozličných se namítá formách. U Pavla Diacona [799] čte se Carantanum, Carantani, Carnuntum, u Regina [915] Carantanum, Carantani, Carnutum, v list. Karla Vel. 810 Karantania, v list. ok. 824—836 Carantania (Baaz de genere Carantania Sclavinorum), v list. 892 Carentania (partes Carentaniae Sclaviniaeque), u nejmenovaného Salisburčana l. 873 Quarantani, partes Quarantanae, v Annal. Bertin. a v životopise sv. Ruperta Sclavi Quarantani, v list. vévody Jindřicha Karentani (dux Sclavorum seu Karentanorum), v list. 976, 980 Carentini, u Dithmara Merseb. Carenti, Carentani, v list. 979 regio Karintana, v list. 980 župa Karintriche (in pago Karintriche), 983 hora Carentana (in monte Carentano, v památkách 11ho stol. již nejobyčejněji Carintha, v list. 1007 provincia Karinthia, v Annal. Wirziburg. ad a. 1054 Welf dux Carinthiorum, u Martina Galla Carinthia; anglosasky u Alfreda Carendre, slovansky čili rusky u Nestora Chorutane, česky u Dalimila a j. Korutané, Korutanský (u novějších zkaženě Korytany, Korytanský), podnes u Slovenců̊v Goratan (země), Goratanec (muž), Goratanka (žena), aneb Koroško (země), Korošec (m.), Koroša, Korošica, Koroškinja (ž.) atd. O původu i významu jména rozličná jsou novějších spisovatelův zdání. Nejstarší svědek, Pavel Diakon, formu Carnuntum za pravou, Carantanum naproti za zkaženou vyhlásil; ale dozajista mylně, zaveden jsa běžným jménem slavného města Carnuntum v Pannonii[9]). Mám za to, že jméno Karantanum jest pravé a vlastní této částky dřevního Norikum, pošlé z jednoho kmene se jménem Carnia, a připojením slůvka *tan* utvořené. Staří

---

[9]) *P. Diac.* l. V. c 22. Warnefridus ... fugit ad Sclavorum gentem in Carnuntum, quod corrupte vocitant Carantanum. Slova jeho opětoval Regino ad a. 876. Carantanum. quod corrupte Carantanum dicitur. Nechať nikdo starobylosti těchto svědectví nepředstírá: tisícero příkladův před rukama jest, že tehdejší spisovatelé, jejichž známost jazykův nad míru byla obmezena u vykládání těch nejprostějších a nejběžnějších jmen v bludy ubíhali.

obyvatelé této země byli Celtové čili Gallové; v celtickém pak jazyku slovo *karn* skalí, kamení, *tan* zemi č. krajinu vyznamenává. Podobně tvořená jména u Celtův v Gallii a jinde zhusta se vyskýtají, np. Aqui-tan, Bri-tan, Turdi-tan, Albin-tana, Gadi-tan, Calagurri-tan atd. Ohledem na první sloh srov. Corn-Wallis, Carni, Carnutae, Carnutes, Carnuti, Carnutini, Carantolus (řeka), Carantomagus, Carnuntum (město) atd.; ohledem pak na smysl Taurisci (od celt. taur, rupes alpina), Škipetar (od škip, rupes) atd. Nestorovo Chorutane utvořeno obdobně z původního Karantane, změnou nosového zvuku *an* v *u*, a tenkého *k* v dyšné *ch*; v novočeském Korytany narážením na koryto kořen jména docela zatemněn jest. Obsah zemí názvem Karantanie vyznačovaných nebyl sice vždy stejné velikosti; to však jest věc jistá, že v oné době, když jména toho v nejširším smyslu a nejhlučněji se užívalo, nikdy jím více nepojímáno, leč polední částku středního Norikum až ku pramenům Drávinym, čili nynější Korutany, Štyrsko a částku východního Tyrolska. V této své rozsáhlosti byla Karantanie obmezena na jihu Langobardy, na východu Pannonií, na severu východním krajištěm čili nynějším dolním Rakouskem (pannonskou Hunií) a Bavory [10]). — Rovného původu a významu jestiť jméno *Carnia, Carniola,* ačkoli jinému, od Karantanie rozdílnému okolu země se přikládá. Již v dřevních historických a zeměpisných památkách připomínají se Karnové, národ gallický, sedící v západní polovici nynějšího Krajinska a v přiležících Furlanech, v úbočech a dolinách hor, kteréž zároveň karnickými Alpami slouly [11]). Možné, že Karantani a Karnové odvětví a potomci byli gallických Karnutův, přestěhovavších se z Gallie do horních Vlach [12]), an za tím hlavní jejich štěp ve vlasti pozůstal; možné však i to, že místné toto jméno teprvé zde za stejnými, jako v Gallii, příčinami,

---

[10]) *Muchar* svaz. IX. str. 144—146. X. 51—65.

[11]) *Plin.* H. N. l. III. c. 24. Fragm. fast. triumph. ap. *Gruter* Inscr. I. 298. Galleis Karneis. *Strabo* l. VII. p. 217. Inscr. Rom ap *Katancsich* Geogr. Epigr. I. 195. Carni Catalique. Zevrubné vymezení jejich sídel viz v *Katancsich* Geogr ep I. 262. Srov. *Linhart* I. 28—29. *Ukert* A G. IV. 68. 205. V rkp. Wessobrunském z 8ho. stol. In quibus (desertis ab occidente Pannoniae) habitant Boi et Carni. Zdaž místo Carantani?

[12]) *Liv.* l. V. c. 34. *Strabo* l IV. p. 138.

t. pro sídla lidu mezi skalnatými horami, povstalo. Po utišení vichřice středověkového stěhování národův obnovili latinští kronikáři dřevní jméno té země, ačkoli tehdáž již od jiného, t. slovanského lidu zaujaté. U Pavla Diakona slove, s malou proměnou slova, „Carniola vlast Slovanův“[13]). Ze svědectví dotčeného letopisce patrné jest, že Karniola tato někde v blízkosti sídla vévody furlanského se nalezala, k čemuž přidáme-li svědectví Einharda, pravícího, „že Karniolani okolo Sávy řeky bydlí a s Furlany mezují“[14]), nabudeme jistoty, že tímto jménem vyznamenává se krajina mezi řekami Sočí a Sávou, v podkřídlí karnických Alpův, následovně východní částka dřevní č. římské Carnie, t. s vyloučením Furlanska. Zdaliž ono, též od Slovanův zaujaté a od Pavla Diakona jménem *Zellia* vytčené okolí[15]) zde v malé Carnii, čili raději v obvodu prostranné Karantanie hledati se musí, mezi učenými spor byl. Něco výš (§. 35. č. 2.) jsme vyložili, že ze všech posavadních výkladův ten přijímáme za nejprůvodnější, dle něhož Zellia, pošlé ze slova Julia, Gilia, na oudolí Zilja (Gailthal), svlažované řekou Ziljicí (Gailfluss). Medaria pak na městečko Slovenská Matra na Issele (Matereium Winidorum, Windisch-Matrey) se slyší. Podlé toho krajinka tato za zvláštní částku Karantanie pokládati se musí[16]). Neméně důležitá jest otázka, kdy a jak slovanské jméno *Kraina* č. *Krajina* povstalo, a která země původně jím se vyznačovala? Pokudž nám vědomo, nejdřevnější památka jména toho vyskýtá se v listinách cís. Otty II., a sice l. 974 a 988. kdež Chrainmarcha, Chreine, psáno stojí[17]). Z výrazu dotčených listin „Car-

---

[13]) *P. Diac.* l. VI. c. 52. Ratchis ... in Carniolam Sclavorum patriam ... ingressus Výše (r. 51) o též zemi: Pemmo cum suis disposuit, ut in Sclavorum patriam fugeret.

[14]) *Einh.* ad a. 820. Vita Hludov. Imp. Carniolenses, qui circa Savum fluvium habitant et Forojuliensibus paene contigui sunt.

[15]) *P. Diac.* l. VI. c. 40. Sclavorum regionem, quae Zellia appellatur, usque ad locum, qui Medaria dicitur.

[16]) Linhart (II. 152—156) Zellii měl za totožnou s Karniolií, což Muchar (sv. IX. 144) právem mu vytýká, dokládaje se P. Diakona, slov Zellia. Carniola, Carantanum, Istria, s rozdílem užívajícího, ačkoli Muchar zase do jiného omylu uběhnul, položiv Zellii za jedno s okolím města Celeje, kor. Célje.

[17]) V list 974. In quasdam partes nostrae proprietatis in ducatu praefati ducis (Henrici) et in comitatu Poponis, quod Carniola et vulgo Chrain-

niola, jenž vůbec Krajna slove", a z připomenutých tam jmen řek a míst dostatečně patrné jest, že tehdáž názvy Karniola a Krajna jedna a táž země se mínila, čímž domnění Linhartovo mylné se býti vykazuje, jakoby jménem Krajna původně jen vychodní krajiště Carniolie míněno bylo[18]). Co do významu jména toho, nejpřirozeněji vykládati se může na slovanské krajina, t. krajiště (Mark, Gränzland), ačkoli i to nepodobné není, že snad starobylé Carnia obdobně v ústech lidu slovanského v Krajna se proměnilo[19]). Forma Chrena, t. Krajna, dle mého zdání nikoli na neumělosti pisařův, nýbrž raději na výslově prostého lidu té nebo jiné strany se zakládá, ješto hojné toho máme příklady, že již v dřevní době u rozličných Slovanův, ovšem pak u Vindův *e* místo *a*, zvláště po *r*, zhusta se vyslovovalo, np. treva, rena m. trava, rana atd. Krajinci sami podnes pronášejí kre m. kraj, drata m. dráta, trep m. trap, reca m. raca atd.[20]). — Tak jmenovaná *Slovenská straň* (Windische Mark, v listinách marchia inferior, transsylvana, m. juxta Souvam, m. trans fluvium Drava) obsahovala v sobě v 11tém stol. dolní částku Štyrska čili Marburský i Celejský kraj a částku Krajinska[21]). Téhož času i od Karnioly čili Krajny zvláštní Krajiště na východu, okolo řeky Krky, odděleno bylo[22]), na něž mylně Linhart a jeho následovníci původní užívání jména Krajna obmeziti chtějí. — Z částek někdejší Karnie a Venetie povstalo na západu vévod-

---

marcha vocatur. V jiné téhož léta: In regione vulgari vocabulo Chrene et in marcha et in comitatu Poponis comitis. Tamže: Via Chreinariorum. V list. 988: In Chreine in marcha ducis Henrici et in comitatu Waltionis. comitis. V jiných pozdějších listinách psáno tolikéž Chrajna, Chreine, někdy i Creina, np. v list. 1004 in pago Creina nominato atd.

[18]) *Linhart* II. 155—156.

[19]) Ostatně Krajina v témž smyslu několikrát v zemích slovanských se vyskýtá np. Krajina okolí v Srbsku, Ukrajina v Rusku a j. Neduvodně jméno Krajna odvozují někteří od slova Gorejna, Gorajna, Gorejnsko, ješto v pramenech nic toho se nenalezá. (*Vodnik*) Gesch. v. Krain str. 25.

[20]) Forma Restiz, Restizius místo Rastic, Rastislav. v letop. franských vyňata jistě z ust Slovanův, snad korutanských Vindův, ačkoli i Dubrovníčané mluví résti, narésti, uzrésti.

[21]) Od tohoto krajiště dobře rozeznati sluší Fredegarovu Marca Vinidorum na hranici české. *Muchar* VIII. 123—123. Srov. §. 40. č. 1.

[22]) Šíreji o těchto Karantanie i Karnioly na markrabství poddílech jedná *Hormayr* Hzg. Luitpold S. 26—27.

ství *Furlanské* (Friaul), tak pojmenované od někdejšího města Forum Julii, nyní Cividale. Pozoru hodné jest, že u našeho ctihodného Nestora jméno Furlancův též se nalezá, ovšem přejinačeno v Korljazi[23]. — Ohledem na jméno *Štyrsko* již nahoře jsme podotkli, že od řeky Štyry[24] a města i hradu na ní (Styrapurh) pošlé, teprva v pozdější době se rozmohlo, na drahnou částku dřevního Karantanska přenešeno jsouc, pročež zde déle při něm se nezastavujeme. — Z jednotlivých národův slovanských, v prostranství těchto teď dotčených zemí přebývajících, zvláště důležiti jsou Chorvati, Stoderané a Suselci. *Chorvati* zaujímali druhdy u prostřed bratrův svých Slovencův obšírné okolí na řece Muře mezi městy Knittelfeldem a Lubnem (Leoben), kdež ještě až podnes jméno osady Kraubat památku jejich sídel zachovává. Sídla jejich pod jménem župy chorvatské (pagus Crauuti) v listinách středověkových několikráte se připomínají[25]. — Nedaleko od městečka Windisch-Garsten, v podkřídlí hor Štyrsko a horní Rakousko na různo dělících, leží okolí jmenované přední i zadní *Stoderany* (Vorder- und Hinter-Stoder), a v krajinských Alpách, v sousedství znamenitého Triglava (Terglou), tolikéž se nalezá oudolí Stoder. Není pochyby, že oboje tak slove po Stoderanech č. Stodoranech, obzvláštní větvi slovanské, jejíž nejznámější oddíl v Němcích, na pomezí lužickém i saském (§. 44. č. 6.), hlavní štěp pod jménem Stadicův někde v Rusku (§. 28. č. 14) květl. — V listinách Salisburských l. 970 a 1045 zmínka jest o lesu jmenovaném *Susil*, *Sousal*, na řece Lužnici (Lonsnitz) v dolním Štyrsku, v té straně, která až podnes Sausal slove. K víře podobné jest, že les tento a okolí jemu příležící od obyvatelův svých, slovanských

---

[23]) *Nestor* izd. *Timkovsk.* str. 2. Njemci, Korljazi, Ven'dici, Frjagové

[24]) V list. ok l. 1056—1070: Oezo Marchio de Styre. Řeka Štyra i v Srbsku se nachází, aniž jméno řeky Styr v Rusi rozdílného původu jest. V celt. jazyku *stur* prý znamená vodu, srov. vask. iturria (fons), odkudž Astura, u Festa Stura, řeka a výspa ve Vlaších. *Humboldt* Urbew. Hispan. str. 99 144.

[25]) List. Jindřicha I. 954: Pagus Crauuati, Otty II. 978 pagus Chrouuat, list Salcburská z 11. stol. praedia ... Chrouata et Runa. Připomenutá v list. Jindřicha III. 1055, a Jindřicha IV. 1086 místa Chrubate a Gravat. jinam náležejí.

Suslův čili Suselův, z historie ruských a polabských Slovanův dobře známých (§. 28. č. 6., §. 44. č. 10.), jméno své dostal. Možné, že od těchto Suselcův i místo Zuisila, snad správněji Ziusila, blíž řeky Ipusy v Rakousích, toto své jméno má, o němž v list. Otty II. l. 979 zmínka (castellum ad construendum qui locus vocatur Zuisila)[26].

2. Rozsáhlost sídel.

Již z toho, co jsme nahoře v přehledu dějin a v předběžném vymezení krajin vindických místy podotkli, dosti zřejmé jest, že sídla této větve Slovanův v oné staré době, t. od 7ho do 11ho stol., mnohem byla na severu i západu prostrannější, nežli je podnes býti spatřujeme. Nynějšího zajisté času bydliště Vindův na západu ohraničena jsou podkrajím řeky Soče, vyjmouc několiko v severovýchodním klíně Furlanska v oudolí Rezjanském zachovalých slovanských osad, na severu pak dolním oudolím Ziljským, městy Bělakem, Celovcem, Lavamundou, Ernaušem (Ehrenhausen), Radgonem a Sv. Gotthardem na Rabě, tehdáž ale západní rozhraní Slovanstva od Německa byly hory od pramenův Drávy na půlnoc k řece Salcachu, odtud dále táž řeka a Inn až k Dunaji, do kteréž čáry vesnice slovanské v Bavořích po různu se nalezaly, na severu pak řeka Dunaj od Pasova až po Vídeň. Podlé toho všecky osady Slovanův v hořejším i dolejším Rakousku, v Salcbursku, v severním i východním Štyrsku a v půlnoční větší polovici Korutanska již dávno dokonále nazmar a zkázu přišly. Pravda sice jest, že v těchto půlnočních, nyní již ztracených zemích Slované hned od počátku svého v nich se zosazování s Němci společně bydleli; a však žeby v tak skrovném počtu tam se byli nalezali jak nám to někteří spisovatelé předstírají, není průvodné. Pro lepší i vysvětlení i dokázaní této někdejší rozšířenosti Slovanův v krajinách vnitrorakouských potřebí zde co nejkratčeji uvesti některé rázné příklady ze souvěkých pramenův. K určení

[26]) Duleby, jenž l. 853 a 891 se připomínají ku pannonským Slovanům odkládáme (§. 42. č. 2.)

západní hranice Slovanstva u pohoří, z něhož s jedné strany řeka Rienz, s druhé Dráva se pramení, slouží svědectví Pavla Diakona, vypravujícího o vpádu Slovanův do končin bavorských [612—613] v okolí města Aguntu čili nynějšího Innichen [27]). Potvrzuje a poněkud i vysvětluje se výpověď jeho listinou l. 770, kdež psáno: Od potoku, jenž slove Tesido (Taistenbach výše vsi Welsberku) až do končin Slovanův, t. do potůčku u hory Anarasu (potok v oudolí Pusterském, mezi Arrasem a Heinsfelsem u Apfaltersbachu severně do Drávy tekoucí) [28]). Sem i to přináleží, že benediktinský klášter v Aguntu (Innichen) zrovna k tomu cíli založen byl, aby řeholníci jeho blízké Slovany pohanské na víry křesťanskou obraceli[29]). Celé oudolí jmenované Pustrissa (t. Bystrica, nyní Pusterthal), bylo tehdáž zaujato Slovany[30]). Zdaliž jednotliví osadníci ještě dále na západ se rozlezli, nevědomo[31]). V Salcbursku a Bavořích dosahovaly bydliště Slovanův, vůbec mluvě, až k řekám Salici a Innu. Podlé vyšetření novějších spisovatelův, zvláště Koch-Sternfeldova, zosazování se Slovanův v těchto krajinách započalo se na rozhraní 7ho a 8ho století. Vyčítáním jednotlivých osad tím méně zde zanášeti se můžeme, poněvadž posavadní předchůdcové naši v ohledu tom málo jistých a nepodezřelých výsledkův nám podali, šámajíce napospol v nekritickém krutislovství. [32]) Slované, dí Koch-Stern-

---

[27]) *P. Diac.* l. IV. c. 41. Garibaldus in Agunto a Sclavis devictus est, et Bajoariorum termini depraedantur ... Bajoarii ... et praedas ab hostibus excutiunt, et hostes de finibus suis expulerunt.

[28]) Dipl. a. 770. Arivo ... Tesido usque ad terminos Sclavorum id est ad rivolum montis Anarasi.

[29]) *Resch* Aetas millenar. p. 23. Propter incredulam generationem Sclavorum ad tramitem veritatis deducendam.

[30]) *Muchar* svaz. IX. 141—143. Malovážné jest, co proti tomu uvodí *Hormayr* Hzg. Luitpold str 72—73.

[31]) Jméno župy Wintschgau v Rhaetii nepovstalo z Windischgau, nýbrž z pagus Vinesgowe, a z vallis Venusta, tak jmenovaných po Venonech čili Venostech, jenž od prastarodávna tam bydleli. *Hormayr* Hzg. Luitpold str. 39. I dřevní Vindonissa v Helvetii slula ve středním věku Windesch, Windisch.

[32]) Obšírně o předmětu tomto jedná *J. E. Koch-Sternfeld* Beiträge zur teutschen Länder-, Völker-, Sitten- und Staatenkunde. Passau 1825. 8°. Bd. I. Ueber den Wendepunkt der slav. Macht im südlichen Bajoarien. Str. 161—254. Počítá on mezi dnešními obyvately Bavor (3,660.000) asi 600.000 Slovanův dle původu a tělesné povahy, dle jazyka Němcův, ovšem pojímaje v ten počet i Slovany severodunajské, jež my zde odlučujeme.

feld, přešedše přes vysoké horstvo Taurův, šířili se valně na všecky strany. S jedné strany vyplnili Pinzgavu, Zillské a Wypské oudolí, též severní úboče hořejšího oudolí Innského; s jiné strany pronikli za Maximilianovu Celi v Pongavě, dolinami Hagenského pohoří přes Tüenten, Urslavu a Ramseiden vedle Saly až ke Strubu na Loveru, s leva až ku Grassavě, s prava až k Unkenu. Částka jich, obrátivši se z dolní Pinzgavy přes Liugang a Glem v levo, táhla oudolím Liugenským a Innským nahoru, majíc obchodní silnice a rudní i solní doly na zřeteli. Nápodobně na východ šířili se Slované od háje k háji, přes Pötschern a Goisern až ke Strobelu na jezeru Abrianském (Abersee.) Asi sto i padesáte čtverečných mil vynášely země od Slovanův s oné strany Taurův v Bavořích zaujaté. Dostavše se pod moc Němcův, potratili sice osadníci tito brzo svůj jazyk, ale příznaky kmenového jejich pojití ještě dlouho, ba téměř až po dnes se zachovaly. [33]) V Lungavě, okolo pramenův Mury, připomínají se v urbarní knize kláštera Admontského z 13ho stol. osady, jakž patrno ze jmen, slovanské, Goriach, Fresen, Lunize, Lesah, Lusnick, hora Koskize. Dále na severovýchodu k Dunaji, ve starodávní Trungavě na Kremži, na Ifé, na Loibenu, na Dietachu a Sierninku nedaleko nynějšího města Štyry (Steier), vysvědčuje zakladací listina Kremsmünsterská o valných osadách Slovanův před letem 778. [34]) Tolikéž ve Trungavě ve Steinfeldu připomíná Slovany listina l. 993. V zápisní knize klášterských nadání v Admontu dosti zhusta jsou zmínky o Slovanech na Travně i Enži ještě v 11. a 12. stol. stávajících. Za příčinou těchto četných osad slovanských slula tehdáž částka Rakus na Enži obyčejně úděl slovanský (pars Sclavanorum), up. v list. 834

Škoda, že tento spisovatel důkazy své o sídlech Slovanův v Bavořích nikoli na výslovných svědectvích starých pramenův, zvláště listin, nýbrž na pouhé etymologii místních jmen zakládal. Malovážné jest, co o Slovanech v Bavořích připomíná *K. H. Lang* Baiern's Gauen. Nürnb. 1830. 8°.

33) *Koch-Sternfeld* Beiträge I. 189—192. 195—196.

34) Ad Crunzinwiten Schlaunm list. 777. — Župa Grunswiti (list. 898 pagus Grunswiti) ležela mezi řekami Enží a Traisenem naproti Chremsu. *Hormayr* Hzg. Luitpold p. 55.

(villa Granesdorf in parte Sclavanorum); anobrž i krajina na pravém pobřeží Enže, jejíž východní končiny Avaria i Hunia jmenovány byly, tytýž zprosta se nazývá Slovany (Sclavinia), np. v list. 837 (in Sclavinia . . . juxta Ipusa flumen.) Tamže v list. 979 potok Zucha, hora Ruznic se připomínají. Na Erlafě, blíže Pechlarnu, dle list. 832 Vindové u hory Colomezza t. Chl'mec č. Chl'mica (ab eodem flumine [Erlafa] in orientali parte usque in medium montem qui apud Vinades Colomezza vocatur). Na Traseně dle jiné listiny tolikéž Slované dvojího řádu, chlapi i svobodní. Dále s oné strany Dunaje až téměř ku Kahlenberku nad Vídní dle list. 853, 888 a 895 sledy slovanských osad (l. 853 Sclavi circa Bernsnicha, 888 ad Eporespurch, ad Cambe, ad Persnicham . . . in Sclaviniae locis, 895 Persnicha.) V této tedy polovici východního krajiště (Ostmark) čili v tak řečené Avarii, Hunii, Slované a Avarové někdy společně sídlili, pročež jí nepořídku i jméno Slavinie přikládáno bývá. V listině 906 čili ve snešení (placitum) strany obchodu zahraničného a cla řeč jest jediné o bavorském a slovanském obyvatelstvu té krajiny (Bavari vel Sclavi istius patriae); o Avarech čili Hunech ani zmínka více. Že i na levém břehu Dunaje Slované společně s Němci pod správou německých markrabat obývali, patrno z list. ok. 838—843, v níž o statcích u Rostorfu, mezi řekou Agastou (Aist) a Nardinou (Narden) i severními horami ležících, zmínka (ok. 838 infra duo flumina inter Agastam et Nardinam a locis, ubi ipsa in Danubium fluunt, usque in Nortwalt . . . ad Rostorf . . . et ex illa parte Danubii, tam Bajoarii quam Sclavi liberi et servi, 853 Sclavi circa Agasta). Východní zajisté krajiště (Ostmark) již tehdáž asi nynější své ohraničení na severním břehu Dunaje mělo, l. 1179 určitěji vyměřené. V Riedmarku, blíže Štyry a Windischgarstenu, v list. 1142 jest zmínka říčky řečené Jovenitz, snad Javornica (quadraginta mansos in silva, quae vocatur Rietmarch, videlicet a fluvio Joveniz [sic], usque ad fluvium Agast, et exinde usque ad terminum Sclavorum). Podlé toho zaujímali Slované v 12tém stol. celý kraj nedaleko řeky Agasty. U pramenův říčky Štyry, v klínu pohoří, dělícího

podnes Štyrsko od horního Rakouska, nalezáme též osady Slovanův, jichžto památka ve jménu Windischgarsten posud trvá. Nevelmi daleko odtud leží okolí jmenované přední i zadní Stoderany (Vorder- a Hinter-Stoder), o němž již svrchu jsme připomenuli. — V oudolí Paltenském, v horním Štyrsku, jmenuje list. 1048 osadu Rottenmann slovansky Cirminah t. Čr'mna, tolik co Červená (praediolum Rottenmannum . . . in valle pagoque Palta . . . slauonice etiam Cirminah dictum.) Tamže dle jiných listin oudolí Zedilz, místa Treswiz, Jaentschkin atd. Nynější městečko Leoben v hořejším Štyrsku slove v list. 904 a j. Leubna, t. Lubna, v sousedství pak jeho na řece Muře připomínají se v list. 1023 župa Muriza, řeka Lomnicha, a jindy osady slovanské Podigor, Colobniz, oudolí Clotschach, Sclatelitz, Seitz, Storgoy, Sledniz, Feustriza (t. Bystrica), Goberniz, hory Predogoi, Vrazen, Dobirschach, hora slovanská (mons Sclavicus, nyní Windischberg u osady Göss) atd. — V podkrají téže řeky ležela župa chorvatská (pagus Crauuati), o níž několikrát ve starých listinách zmínka. V okresu jejím, jmenovitě v oudolí Murském a Lesnickém, okolo nynějšího Kraubatu a Trafaiachu, uvozují se v listinách a v zápisné knize nadacích listin kláštera Admontského místa Zurce [954], Gnessach, Leibentz, Zuhdol (t. Such-dol), Tudnich, Tolnich, hory Curolton, Zweclopruc, Klopru, Bulchsisse atd. O dolním Štyrsku též jisto jest, že před časy slovanské obyvatelstvo v něm nebylo, jako podnes, řekou Murou a horami Plačem i Radelem obmezeno. V list. z 11ho stol. o statcích slovanských, v té straně od Chorvat k Hradci (praedia sclavanisca, hobae sclavaniscae), o slov. vinohradech v Hengistě (nyní Hengsberg), v list. 970 o statku, genž slove Vduleniduor (curtem ad Vduleniduor lingua sclavanisca . . . theotisce vero Nidrinhof), ležícím blíže lesu Susil (adjacens eidem curti nemus Susil), v okolí až podnes Sausal jmenovaném. Tamže nedaleko i osada Leibnitz (Lipnica) se nalezá. V urbarní knize kláštera Admontského z 13ho stol. namítají se často výrazy, vztahující se ke Slovanstvu v tomto okolí, v němž dotčený klášter statky měl, np. Suppan, Velkeis-Suppan, Zobodini, jména osobní Zwaentzo, Zetozla, Zobet,

Lubo a j. I město Hradec (Gratz) jménem svým na slovanský původ ukazuje, jsouc teprvé od Karla Vel. Bavořiky zalidněné a pro rozdíl od slovanského Hradce (Windischgratz) bavorským (Baierischgratz) nazvané. — Již nahoře jsme podotkli, že celé podkrají horní Drávy, ode vzniku řeky až do Bělaku, ve středověkých památkách obyčejně krajem slovanským, Slovanskem, končinami Slovan (Sclavorum provincia, Sclavinia, pars Sclavinae np. v list. 878 Curtis Lurna in Sclaviniae partibus, nyní Lurnfeld, v list. 892 res in partibus Carentaniae Sclaviniaeque sitas pontem ad Villach atd.) se jmenuje, na důkaz, že tehdáž od Slovanův bylo obydleno, ačkoli jich teď v něm naprosto není. V list. 1015 vyčítají se statky slovanské Leschah, Goriah, Lasniza, Dobrozvelt a pro rozdíl od německých lány č. vlaky slovanské (hovae sclavaniscae). V list. 1040 připomínají se řeka Vistriza (Bystrica), les Leschahe. Jiná slovanská místa v podkrají horní Drávy čili v Lurngavě a na řece Issele až ke slovanské Matře (Matereium Winidorum čili Sclavorum) a ke slovanským Holám (Windisch - čili Velber-Tauern) uvozují se v rozličných starých listinách a písemnostech, np. Frezna, Fiustrizza, Bozsaringa an. Bozsarniza, Liubisach, Catulic, Babajach, Goriahe, Velnz an. Veluz, Pregrad. I samo jméno údolí Pusterského pochází bez pochyby ze slovanského Bystrica (v dřevních listinách Bustrissa 1048, Bustrussa, Pustrissa 974, Pustris).[35]) V Admontské urbarní knize čtou se sledující jména slovanských osad v údolí Bělském v horních Korutanech okolo Grosskirchheimu: Zaprochot, Pregrad, Dolntz, Fresnitz, Broditz, Cirknitz, Goritz, Chomnitz, hora Pomboy, Saegritz. O kraji Zilském (Sclavorum regio... Zellia) již výš jsme jednali. V celé té straní nynějšího času již ani slovíčka slovanského více neslyšeti. V okolnostech hlavního města Celovce, dle list. 890, květly vesnice Trebina, Astarviza, Vitrinc, Friesac, Gurca, Curnuce a j. (t. Treffen, Osterwitz, Viktring, Friesach, Gurk, Gurnitz). Tamže i někdejší hlavní město Karantanie (civitis carentana, civitas C., curtis regia,

---

[35]) Ohraničení údolí a kaje jmenovaného Pustrissa, Bustrissa, viz v *Lang* Baierns Gauen str. 148—149.

sedes regalis, Kärnthburg, Karnburg), povstalé z rozvalin římského Virunum a Flavium Solvense, v jehož podkrají, na poli Celském (Saalzollfeld), pamětihodné holdování knížeti země se odbývalo. V podkrají řeky Kerky (v Korutanech) v list. 864 mezí chlapy téměř sami Slované se uvozují: Biula, Zirneu, Betaneo (t. Butanjeg), Trabiznac, Volato, Zebedrach (t. Sebjedrag), Tiecosit, Razemuzza, Zebemir (t. Sebjemir), Drasma, tolikéž v list. 945 Budist, Zvevalo, Butigoi, Dobronega, Gneowas, Zemiboned, Zcorazt. Ve staré urbarní knize Admontské jména osad toho okolí tato se namítají: Dovernich, Copenik, Lastetsch, Graz, vindické Pleso (in windischer Teiche). V údolí Junském v dolním Korutansku v list. l. 1000 osady slovanské (coloniae Sclavaniscae) u hradu Stein řečeného, a mezi svědky Slovan Zwentusso. V nejdřevnějších listinách Ebersdorfských v Junské dolině vyčítají se mezi vesnicemi toho okolí i tyto slovanské: Dobrendorf, Prilen, Unasta, Gradz, Livalich, Luechvioh. Pomíjíme zde uvozovati příklady slovanských osad a obyvatelův z jiných, až posud Slovanstvu zachovaných stran Krajinska[36]) a Gorice (již v list. 978 pagus Goriza, 999 villa Gorizia), končíce řeč svou zběžným pohledem na západní končiny vindického Slovanstva za Sočí, jehož chudí ostatkové tam v Rezjanech čili Rozjanech, a jižněji pod těmito blíž Gemony bydlících Šlavontech (Slovenci) až do nynějška trvají. Z Pavla Diakona patrné jest, že Slované za jeho času, anobrž i mnohem dříve (ok. 700), přešedše řeku Soči, ve Furlanech početně se zosazovali, zakládajíce osady, města a hrady.[37]) Totéž potvrzují pozdější listiny, v nichž se rozličné slovanské osady ze jména uvozují, np. Maleretum v list. 1031 (villa Sclavorum... M.). Celé Furlany byly již na počátku 7ho stol. Slovany otočeny, a známost jazyka slovanského až na dvoře vévodském rozšířena.[38])

---

[36]) Np. v list. Otty II. 974: Regio Chreine ... riuvlus Sabniza .. ad alpes Bocsanam ... riuvlus Cotabla ... Zovra fluvius ... mons Zovra ... castrum vulgo Bosisen ... vadum vulgo Stresoubrod ... via Chreinariorum ... siluvla Szovrska dabravua ... Vuizilenesteti ... finis Bosa(nga) etc.

[37]) *P. Diac.* l. V. c. 23. Ad pontem Natisonis, qui ibidem est, ubi Sclavi residebant. Srov. *Téh.* l. VI. c. 24.

[38]) Radoald, syn vévody Gisulfa, rozmlouval se Slovany přirozeným jejich jazykem. *P. Diac.* l. V. c. 38. 46.

Zeměnín Furlanský Lupicis, vraceje se ok. l. 611 ze zajetí avarského, utekl se ke Slovanům, na pomezí Furlanském bydlícím.[39]) — Z těchto a přemnohých jiných písemných svědectví již dosti zřejmé jest, že v oné dřevní době, t. od 8ho až do 11ho stol., osady slovanské na západu až ku pramenům Drávy v Tyrolích, k řece Salici a Innu v Bajovarii, na půlnoci pak až k Dunaji dosahovaly, aniž více potřebí doličovati věci nade všecku pochybnost vyvýšené slovozpytným rozborem místních jmen, ze slovančiny původ svůj majících, a v obvodu dotčených zemí v hojnosti až podnes dotrvalých, jakáž jsou np. jména s předloženým slovcem Windisch: Windischland, Windische Mark, Windische Bühel (kor. Slovenski hribi), Windischfeistritz, Windischbaumgarten, Windischbleiberg, Windisch- (čili Chrowatisch-) Wagram, Windischkappel, Windisch-Sanct-Michael, Windischgratz, Windischlandsberg, Windisch-matrey (pro rozdíl od Baierisch-Matrey), Windischgarsten (pro rozdíl od Steyergarsten) atd., anebo jiná hmatavě slovanská, np. Feistritz, Kulm, Tauplitz, Krakau, Lupitsch, Radmar, Rackau, Bielach, Modriach, Sadnitz, Raknitz, Dober, Metnitz, Pregrad, Ostervitz, Gradisch atd.[40])

3 Původní vlast Slovenců.

Dříve nežli rozjímání svému o Slovanech vindických učiníme konec, musíme ještě při jedné z důležitých záhadek v historii tohoto odvětví maličko se pozastaviti, té totiž: odkudž tito Slované vyšli? Kde, v které zemi a v kterém sousedství s jinými ratolestmi byla starší jejich sídla, prvé než v Karantanii se ubytovali? K rozvázání této záhadky pramenové historičtí, co jich koli stává, žádného výslovného svědectví nám neposkýtají: pročež nic nezbývá jiného, leč

[39]) *P. Diac.* l. IV. c. 39. Erat enim Sclavorum habitatio in illis locis. A u jiného annalisty: Ferdulfus dux vicinos Sclavos . . . invitavit . . . ut in Forumjulium venirent.

[40]) *Muchar* Gesch. d. slav. Völk. an d. Donau, v Steierm. Zeitschr. sv. X. str. 3—83 Beitr. zur Geogr. d. Landes unter der Ens, ve Wien. Jahrb. d. Lit. 1825 Bd. 31. A. Bl. str. 44 sld. Perlen zur Gesch. Oesterr. unter d Babenbergern, v Jahrb. d. Liter. Bd. 39. A. Bl. str. 1—42. Bd. 40. A. Bl. S. 1—41. *Hormayr* Hzg. Luitpold. Münch. 1831. 4°. (po různu v notách.)

abychom v příčině, kdež názorné jistoty dosíci nelze, dobývali se na největší podobnost ku pravdě. Dvůj pak jest průvodčí, kterýž nás v tomto temném lese šedé starožitnosti poněkud vésti může: předně nářečí obecného lidu a příbuznost jeho s jinými, podruhé pak obzvláštní národní a polohopisná jména. Ohledem na nářečí to jistě znatelův jazyka slovanského není tajno, že Slované vindičtí nejbližší jsou pokrevníci Chorvatův a Srbův, s nimiž i zeměpisně sousedí, tak dalece, že nářečí těchto tří větví jen jako odliky jedné řeči (idioma) považovati dlužno, kterouž nejpřirozeněji řečí illyrskou jmenovati lze, pro rozdíl od řeči ruské a bulharské, tolikéž na několikero zvláštních nářečí rozdělené.[41]) Aniž pak namítati sluší, že tato příbuznost nářečí vindického s ostatními dvěma illyrskými (chorvatským a srbským) buď teprva v novějších časech povstala, buďto nepatrná a pouze náhodná jest. Nejstarši památky jazyka korutanských Slovencův, zachované v rukopise Frisinském, asi l. 960—990 psaném (nyní v Mnichově), neméně i jednotlivá slova, roztroušená v listinách 8ho a 9ho stol., dosvědčují v plné míře, že již tehdáž, t. v 8mém a 9tém stol., nářečí vindické v podstatných věcech rovněž tak bylo od ostatních nářečí slovanských, jmenovitě od cyrillského čili starobulharského, rozdílné a chorvatskému i srbskému příbuzné, jakž je podnes býti spatřujeme. Již tehdáž Vindové, jako ostatní Illyrové, měli pazvuk *e* místo *y*: greche čti grjehe, gresnike č. grješnike, zlodeine č. zlodjejne, te, beusi č. bevši (m. byvši); *e* místo nosového *ę*: zueti č. svety, postedisi č. poštediši, vzel, priel, ime, me, ze č. se, vze moie greche č. vsje moje grjeche, obeti nasse, zpe ili bde, bese č. bješe (cyr. bješę), stuorise, otel, oteti, (cyr. otięl, otięti); *o* místo nosového *ą*: bodi, bodo, bodete, prio, zodni č. sodny (cyr. sądny), zaglagolo, stradacho, poruso, aneb *u* : prestupam musenikom, zudinem; *ď* nebo *j* místo cyr. *žd*, čes. *z*, a *ť* místo cyr. *št*, čes. *c*: vuuraken č. urodjen, nikolige, tomuge, tage, tamoge, tige, pozledge (cyr. nikoližde, tomužde, tažde, tamožde, tižde, poslježde), choku, chocu, prigemlioki, mogoki,

[41]) Důkazy toho viz v pojednání Serb. Lesekörner. Pest 1833. 8°.

pomoki, bozzekacho, zuvuekati, lepocam č. choťu, prijemljoťi, mogoťi, pomoťi, posjeťacho, zavjeťati, lepoťam (cyr. choštą, prijemljąšti, mogąšti, pomošti, posještachą, zavještati, ljepoštam); pazvuk *r* místo prvozvuku *ž*: nikir (cyr. nikde), tere (nyní tèr, tár, lat. que, atque), jako v srb. jer, zar, nikadar, v chrv. ar, vendar, vszigdar; genit. na *-ga* místo *-go*: iega, inoga, mega, mnogaga, nepraudnega, takoga, uzega; v časování výpad *i* v druhé osobě: zadenes, prides, vzovues, a *t* v třetí: vzedli (cyr. v'seliť), dozstoi, ie a ge (cyr. jesť); ve množném čísle *am* místo *ajem*: ocleuetam, prestupam, clanam ze; skracování místojmen tua, tuima, tuo, me, memu atd. Odchýlky od všeobecného pravidla, jako np. nosové *ę* a *ą*: vuensich (cyr. vęštšiich), poronso (cyr. porąčą), mogoncka (cyr. mogąšta), sunt (cyr. jesąť); genit. na *-go*, np. iego, gego, ego; vstavka *d* ve dvou slovech vzedli, modlim ze, předložka *vy* v jednom slově vygnan místo izgnan, nevyvracují naskrze našeho výsledku, ješto ony buď i v ostatních dvou illyrských nářečích ve staré době tytýž se vyskýtají, jako nosové zvuky, buď obcování původce těchto kusův, německého mnicha, na rozhraní západní i východní mluvy slovanské připsány býti mohou, jako užívání předložky *vy-* místo *iz-* a vstavky *d*, anebo naposledy nejvýš jen toho dokazují, že mezi vindickými Slovany porůznu i osady jiných jmenovitě moravských a českých větví se nacházely což my ovšem pro důležité příčiny za pravé přijímáme. Tak tedy podlé těchto nejstarších památek nářečí korutanského dlužno za podobné pokládati, že Vindové jakož jazykem tak i pojitím a starobylými sídly svými nejbližší byli Chorvatův a Srbův, a že tudy dřevní vlast jejich rovněž za Tatrami, v Haliči, Vladimirsku atd. hledati se musí. S tím docela se srovnává výpadek, jehož pilnějším rozebráním národních a polohopisných jmen docházíme. Slované v krajinách norických osedlí slovou sice u cizozemských spisovatelův buďto povšechně Sclavi, Sclavini, Sclavanisci, Vinidi, Vinades, anebo obzvláště Carantani, Sclavi Carantini;[42]) a však i z rodových

[42]) Viděli jsme, že jméno Carantani cizí a pouze zeměpisné jest: na

a čeledních jmen aspoň některá se zachovala, jako Chorvati, Susli č. Suselci, Stoderani a Duljebi, podlé nichž o příbuznosti a pojití této větve dověrněji souditi můžeme. Ze všech těchto jmen nejdůležitější jest nám zde jméno Chorvatův, jejichž župa ve středním věku, jakž jsme nahoře viděli, v podkrají Mury u nynější osady Kraubat se nalezala. Obdálně na jihovýchodu od těchto Chorvatův, v nejpolednějším klínu Štyrska, teče řeka San, pramenící se v podkřidlí hor Husvy a Sedla (Sattelberg), oblévající chotár města Celje, a vpadající s leva do Sávy u Radeče. Jakož stejnojmenná řeka Sana v Bosně (srov. §. 31. č. 1.), tak i tato zde, ukazuje na původ obyvatelův svých z krajiny zatatranských Chorvatův, z okolí, v němž řeka San, město Sanok, obyvatelé Saňané, Sanočané, podnes vůbec známy jsou. Blízcí Susli čili Suselci a Duljebi čili Dúdlebi dozajista výstřelkové jsou oněch Suslův a Duljebův, kteréž již ve článku o Slovanech ruských dostatečně jsme popsali (§. 28. č. 6. 8.). Není nepodobné k víře, že avarská zběř, podlé Nestora tak ukrutně rejdivši v Duljebech, byla hlavní pohnutkou jejich snad nevolného sem odstěhování. Stoderané, mním, nebezdůvodně spojeni býti mohou se zatatranskými Stadiči, od nichž bez pochyby i polabští Stoderané se odštěpili (§. 28. č. 14.). Nepochybuji, že pilnějším podobných polohopisných názvův, zvláště jmen řek (srov. np. Štyra ve Štyrsku a Styr v Rusi), vyšetřováním a srovnáváním, ještě mnozí jiní důkazové zatatranského pojití dnešních Slovencův budoucně na jevo se vyskytnou. Tito a jiní těm podobní důvodové, podlé mého zdání, postačují k tomu, abychom za velmi podobné položili, že dřevní vindických Slovencův sídla, vůbec mluvě, nikde jinde, leč ve

---

jménu pak Slovenci, Slované, tolikeru rozličným větvím společném, v přítomné příčině nic jistého zakládati se nemůže. Vyskýtá se ono, jakož i druhé, rovně prastaré. t. Srbi, u nejvzdálenějších větví, na Ilmenu, v Moesii, v Tatrách atd., ukazujíc na příbuznost, jenž daleko přes končiny naší historie sahá. Pročež se odříkám toho, co jsem jinde, ustrnuv na pouhé shodě jména, o příbuzenství Slovencův v Karantanii se Slovany v Moesii kvapně propověděl. Abk. d. Slav. str. 206—209.

vlasti zatatranských Chorvatův a Srbův, hledána býti nemají; vůbec pravím, neboť jednotlivé osady ovšem i z jiných zemí z Podněpří, Dacie, Moravy, až i samých Čech, pocházeti mohly. Na hořejším zajisté Dunaji v Pannonii bylo soumezí a tudyť i smíšení rozličných větví slovanských, jakž o tom v dalším pokračování těchto rozprav ještě nejednou zmínka se stane.

ČLÁNEK VII.

O SLOVANECH POLSKÝCH.

§. 37. Přehled dějin Slovanův polských.

1. Nedostatečnost pramenův staropolského dějepisu

Obšírné roviny, prostírající se od východu na západ od řeky Bobru, Narvi, Buhu, Visloky až k Odře, Bobru (ve Slezích) a pohoří českomoravskému, od jihu pak na sever od Tater až k moři baltickému a ve středozemí k jezeru Nebolia (něm. Mauer) řečenému, na počátku okresu tohoto, anobrž i po dnešní dobu, s vyloučením severozápadních, teď již od Němcův osazených končin, nalezáme zaujaté od větví kmene slovanského, kteréž, stejného jsouce pojití a nářečí, obecnými též vyznačují se jmény, t. Lechové an. Polané čili Poláci. Nejstarší domácí letopisec severních Slovanův, Nestor, mluvě o rozšíření Slovanstva v krajinách zatatranských, jmenuje obyvatel zemí nadvislanských výslovně Lechy, počítaje k nim, co zvláštní ratolesti a odnože Polany, Mazovany, Pomořany a Lutice.[1]) S tím docela se srovnává, co nám domácí a západní pramenové, co naposledy důvodové z rozboru jazyka vážení, o příbuzenství těchto teď dotčených větví, k nimž ještě Slezáky připojiti sluší, za pravé a jisté přijímati velí.[2]) Nebyloby tedy nepříhodné, příkladem ctihodného Nestora a nejstarších polských letopisců o Slovanech těchto v dějezpytných rozpravách užívati starobylého jména Lechové, lešti Slo-

---

[1]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 3 Sof. Vrem. izd. *Strojev.* I. 3.

[2]) Zůstatkové Pomořanův, Kašubové, podlé nářečí svého, též k Lechům počteni býti musejí.

vané, s odložením názvův Polané, Mazované, Pomořané, Slezáci atd., pro jednotlivé větve. Vážice jednak na mysli, že jméno Polané č. Poláci, původem svým rovně staré, již ve středním věku více než ono v obyčej vešlo a je poněkud i i zatemnilo, necháváme běžnějšímu výrazu jeho práva. Snažíce se podlé možnosti věci stejnorodé sestavovati v přehledný celek a vzdalujíce se přílišného plýtvání slovy, jemuž při častém opětování téhož předmětu vyhnouti se nelze, slučujeme v přítomném článku dějiny Pomořanův a Slezákův s dějinami Polanův, tím více, poněvadž onino v tom okrese časovém, v němž rozprava naše se zavírá, nejen podlé jazyka, nýbrž i podlé vlády a řízení domácího, aspoň čas po čase k těmto náleželi. Kdo obzvláštní historii jednotlivých větví spisuje, tomu ovšem, zvláště ohledem na pozdější časy, jedny ode druhých odděliti a obzvláště o nich jednati dlužno. Naproti tomu Lutice z důležitých příčin z tohoto článku vylučujeme, mezi Slovany v Germanii osedlými je uměšťujíce, ačkoli i oni podlé původu svého vším právem k Lechům počítáni býti mohou.[3]) — Nejen nejstarší dějiny Lechův, nýbrž i pozdější

[3]) Přehled historikův polských od nejstaršího času až do J. Potockého viz *Ł. Gołębiowského* O dziejopisach polskich. Warsz. 1826. 8°. Hojnost literních zpráv poskýtá též *J. M Ossoliński* Vinc. Kadlubek, übs. v *S. G. Linde.* W 1822. 8°. (Než srov. posudek Dobrovského v Jahrb. d. Literat. 1824. B. 27.) — *Martinus Gallus* [psal 1110—1135] Chronicon [825—1118], vyd. se Pseudokadlubkem čili Dzierżwou ve Gdansku 1749. F., v *Mizleri* Hist. pol. coll. T. III., ed *J. V. Bandkie.* Vars. 1824. 8°. *Vinc. Kadłubek* [kv. ok l. 1220] Res gestae principum et regum Poloniac [do r. 1203], ed. *F. Herburt.* Dobrom. 1612. 8°, při *J. Dlugossi* Hist. Pol. l. XII. ed. *Krause* Fr. et Lips. 1711—12. F. vol II. Nové Varšavské vydání Kadłubka s Dierżwau (1824. 8°. 2 d) jest nad víru špatné. *Dzierżwa* [ok. l. 1289] vypisovatel Kadłubka: Chronicon Polonor., vyd. pod omylným nápisem: Vinc. Kadlubko et Mart. Gallus, script. hist. Pol. vetustiss. Gedani 1749. F., u *Mizlera* v d. III., též při Kadłubkovi Varš. 1824. 8°. 2 d. *Boguchwal* [umř. l. 1253] Chronicon Poloniae [do l. 1249], v *F. W. Sommersberg* Script. rer. Siles. T. II., ed. *A. Jablonowski.* Vars. 1752. 4°., též v *Mizler* H. P. Coll. T. III. Menší annalisté a pozdější dějepisci nacházejí se ve zbírkách *J. Pistorii* Corp. hist. Polon. Bas. 1582. F. 3 voll., *F. W. Sommersberg* Script rer. Siles. Lips. 1729 F. 3 voll., *L. Mizler* Historiar. Poloniae coll. Vars, 1761. F. 4°. voll. a j. — Listiny, mimo některé porůznu v *Paprockého* Herby ryc. polsk. Krak. 1584. F., *Okolského* Orb. polon. Crac. 1641. F 3. d., a jinde roztroušené, v hlavní sbírce *M. Dogiel* Cod. diplom. r. Polon. Vars. 1758. 1759. 1764 F. T. 1. 4. 5. ostatní v rkp. — Ze starších dějepiscův připomínáme ještě *J. Długossi* [umř. l. 1480] Hist. Polon. l. XII. ed. *Herburt.* Dobrom. 1615. F. (jen 6 kn.), ed. *Krause.* Fr.

až téměř do konce uloženého nám časového okresu, když u jiných Slovanův světlo historie již jasně svítiti počalo, buďto v nepronikle tmě pohříženy jsou, buďto podmetnutím národních pověstí a bají za skutečné zběhlosti tak naprzněny, jakž to nikdež jinde u Slovanův v též míře a způsobě nespatřujeme. Vinu tohoto nedostatku přičítati dlužno nesamým toliko nejstarším letopiscům polským, ačkoli dosti chudým a nemotorným, nýbrž spolu té důležité okolnosti, že v Polště latina, od uvedení křesťanství až do konce 15ho stol. výhradně panování sobě osobivši, národní jazyk co prostředek vzdělanosti dokonce potlačila. Tím se stalo, že Poláci z celé té dlouhé doby středního věku, až téměř do konce 15ho stol., žádných památek přirozeného svého jazyka, leda některé liché, dle češtiny zpolštěné knihy písem svatých, vykázati nemohou, z nichž by jakáž takáž známost domácích jejich věcí, přesná jména zemí, národův, čeledí, rodin, řádu, správy vojenské i občanské, světlá ponětí o mravech a zvycích atd., nabyti a nechutná ta cuchanina jejich latině pícících kronikářův od šeredu a nesmyslu dostatečně očíditi se mohla. Tak ubohý není žádný jiný jen něco větší národ slovanský. Za tou příčinou zpytatel dějin polských, zbaven jsa vší té pomoci, kteráž z národního jazyka, tohoto nejvěrnějšího a nejbohatšího skladu národního bytování, se vydobývá, přinucen jest s holou dlaní obrátiti se k dřevním polským kronikářům, a vyslýchati nechutné jejich povídky i párati se s ošklivou jejich latinou. Byliť sice spisovatelé tito, Martin Gallus, Vincent Kadłubek, Dzierżwa, Boguchwał a co jich více, pokudž vědomo rodilí Slované a jmenovitě Poláci; a však duch pravé slovančiny,

---

et Lips. 1711—12. F. 2 voll. *Mart Kromer* [umř. l. 1589] De or. et reb. gest. Polon. l. XXX. Bas. 1555. F., nejlepší vyd Colon Agrip. in off. Birckmann 1589. F., polsk. od *M. Blažowského.* Kr. 1611. F. *M. Bielského* Kron. polska. Kr. 1597. F. Varš 1830. 8°. 6 d.; z novějších pak *A Naruszewicza* Hist. nar. polsk. [do l. 1389.] W. 1780—86. 8°. díl 2—7, též v *Mostowského* Sbírce spisow. pol. W. 1803. 8°, díl 1 vydán po smrti spisovatelově. Warsz. 1824. 8° 2 č, všecky nově od *J. N. Bobrowicza* v Lips. 1836—37. 8°. 10 d. *J. S. Bandtkie* Dzieje król. pol. Wrocł. 1810 8°. 2 d., 1820. 3 vyd. 1835. 8°. 2 d *J. Lelewela* Dzieje Polski. W. 1830. 8° *Téh.* Historie de Pologne, publiée par *J. Straszewicz.* Par. 1837. 8°. 2 d. (v tisku). — Přehled pramenův hist. slezské a pomorské viz č. 6. 7.

co sobě ústa latinou proplákli, i tu nejskrytější žilku těla jejich docela opustil. Pročež i všickni nestranní a slepou láskou k domácím neřádům a nešvarám nezapojení cenitelé jejich, Řehoř ze Sanoka, Długosz, Matěj z Miechowa, Solignak, Naruszewicz, Czacki, Braun, Lengnich, Schlözer, Dobrovský a j., jednosvorně je odsuzovali do kola nejpodlejších dějepiscův středního věku, aniž pak novějším veleučeným a neohroženým obrancům jejich, hraběti Ossolińskému a Lelewelovi, mouřeniny tyto obíliti se poštěstilo.[4]) Z těchto kronikářů Martin Gallus, ačkoli ostatně dosti prostřední písák, předce ještě jakž takž stoudně sobě počíná: než nástupce jeho Kadłubek, souvěký a dle ducha velice příbuzný uherského notáře krále Bely III., jednaje o nejstarší době národu polského, všeliké povinnosti soudného historika všetečně zanedbal. Neviníme my jeho proto, že tam, kdež z hodnověrných pramenův ničeho o dějinách dřevních Lechův dověděti se nemohl, ničeho o nich nevypravuje, nýbrž proto, že národní povídky a pověsti, jimiž předsíní díla svého vyplnil, maje je pro potomstvo věrně v přirozeném polském jazyku sepsati, v nepřirozený, potvorný latinský šat přeobliká, tak sice, že kdež mu mluviti bylo o Slovanech, Němcích, Pečenězích, Plavcích, o Boleslavovi a Kazimírovi i jeho koni atd., on tam ze svých Latiníkův o Parthech, Getech, Dacích, Bastarnech, Mardech, Tibianech, o Juliovi Caesarovi, o Alexandru i koni jeho Bucefalu atd. lecos tlachá, lépaje tato jména národům a osobám, jimž ona nepřísluší, a prošívaje dějiny slovanské nemístně a nesmyslně odraninami z římských klassikův. V nekritickém tom neřádu běželi letopisci polští jedni s druhými v závod, tak že drzí Kadłubek skromného Galla znamenitě předstihnul, sám však za postupníky svými daleko nazad zůstal.[5])

---

[4]) *J. M. Hr. z Tęczyna Ossolińskiego* Wiadom. histor.-krytyczne. Kr. 1819. 8⁰. d. II. str. 372—625. Wincenty Kadłubek. — Německy od *S. B. Linde*: Vincent Kadłubek. Warsch. 1822. 8⁰. S tímto spisem srov. recensí *Dobrovského* ve Víd. Jahrb. d. Liter. 1824. Bd. 27. S. 254—284.

[5]) Ještě na začátku 18ho stol. Přibislav Dyamentowski a jiní neznámí podvodníci dovršili počet báječných písařův polských podmetnutím kronik Nakorše, Prokoše, Kagnimira a j. Viz o tom *Gołębiowskiégo* O dziej. pol. str. 210—216.

2. Pověsti o nejstarších dějích polských.

Než uvinivše je dosti, slyšmež již slova jejich o nejstarší době národu polského, nechať ona, ač mohou-li, mluví za ně a k obraně jejich. Nejstarší a jakž řečeno nejstřízlivější z nich, Martin Gallus [psal mezi 1110—1135], vypravuje prvotní dějiny knížat a národu polského v tento smysl. V městě Gnězně (Hnězdně) panoval kníže jménem Popel, maje dva syny, k jejichžto postřižinám veliké hody přistrojil. Stalo se, že dva poutníci přišli k němu pohostinu; než on jich s pohaněním odbyl. Uchýlivše se do předměstí, pozastavili se u chudého sedláka Piasta, syna Chostiskova (správněji Kościuškova),[6]) tehdáž rovně postřižiny syna svého slavícího. Byvše od hospodáře Piasta a ženy jeho Repice vlídně přijati, zvěstovali jim povýšení rodu jejich v synovi na vysoký stupeň moci a slávy, a rozhojnivše divotvorným způsobem skrovničkou zásobu piva i masa jejich, pobídli je, aby knížete Popela k sobě na hostinu pozvali. Tak při skvostných hodech postřihli syna, davše mu jméno Semovit, pro předoznámení prý věcí budoucích. Tento, dospěv k letům mužnosti, Popela nejen z vlády vyzul, nýbrž i s rodinou jeho docela vyhladil. Dle pověsti starcův, mluví Gallus, utekl se Popel, zbaven jsa panství, na ostrov do dřevěné věže, kdež od myší sežrán jest. Po Semovitovi panovali potomci jeho Lešek, Semimysl, Meško, jeden po druhém.[7]) Za pramen této své zprávy vydává Gallus povídky starých mužův (narrant seniores antiqui,[8]) jsou slova jeho); kteréžto doložení ačkoli vlastně jen k rozprávce o smrti Popelově se vztahuje, však nicméně že i na předcházející o hostině Piastově rozumíno býti má, čtoucímu samo se namítne. Ostatní z toho, co týž spisovatel dále dokládá, dosti patrné jest, že větší počet podobných ná-

---

[6]) U M. Galla, Kadłubka a Boguchwała podlé rkp. rozličně: Chosisco, Chossisco, Choszysto, Chosischo, Chosisstco, Choszyszco, Cosziszco, Cossico, až i Cohosficio! Boguchwał praví str. 23. Choszisco ex eo, quia paucos pilos oblongos in capite habebat; chosziszco enim scopa dicitur, unde chosziszco diminutivum quasi scopula parva fuerat appellatus. Myslil na koštiště, což od kmene kust (keř) pochází.

[7]) *Mart. Galli* Chronicon, ed. *Bandtkie* Vars. 1824. 8. p. 19 — 28.

[8]) *Mart. Gallus* p. 26.

rodních povídek a pověstí před sebou měl, z nichž však on úmyslně vážiti nechtěl. Končí zajisté těmito památnými slovy: Avšak činův těchto knížat, jejichž památku dávnověkost již v zapomenutí pohřížila, a jenž se bludem i modloslužebnictvím sprznili, vypravovati nechceme, pospíchajíce ke stručnému přednášení toho, což nám z věrného zapamatování známo jest.[9]) — Nebyl tak zdrželivý Kadlubek, asi ve stu a desíti letech po něm [ok. 1220] píšící.[10]) Mělť on před sebou týže prameny, co předchůdce jeho. t. národní pověsti a povídky; vážil však z nich docela jiným novým způsobem. Sloučiv báje, v oustním národu podání, zvláště pak ve zpěvích jeho zachované, s ději historie řecké a latinské, vystavil starobylost polskou ve sledujícím obrazu. Hned u vstupu díla svého velebí někdejší království toho velikost a hrdinské předkův ctnosti, kteříž nejen okolní národy sobě podmanili, nýbrž i zámořské ostrovy Danomalchické opanovali, krále jejich Canuta javše. Dokládá, kterak Dakové dříve s Polany, potomně s Bastarny, nestatečně válčili. Připomíná o velikém rozvodnění Gallův, o krvavých jejich bojech se Slovany i zavřeném mezi oběma míru, v němž Gallům Řecko, Polanům země až k Parthii, Bulharsku a Karinthii se dostaly. Po mnohých prý vojnách s Římany (jak se zdá, v Karinthii), obravše sobě Kraka za kníže, cizí nákazou zmalátněli a dostali se v moc domácím násilníkům. Tehdáž Krakus, vrátiv se z Karinthie, ujal vládu a zřídil zákony i práva. Dva synové jeho zabili lítou saň, podavše jí vycpané sirou zvíře ku pohlcení, čímž potvora se rozpukla. Mladší z bratří, tolikéž Krakus jménem, zavraždiv staršího, zmocniv se panství, byl však vyhnanstvím trestán. Ke cti a památce starého Kraka založen Krakov, a nazván tak od krákání krkavcův v čas stavění zdí. Vanda, krásná dcera starého Kraka, žijící v pa-

---

9) *Mart. Gall.* p. 27. Sed istorum gesta, quorum memoriam oblivio vetustatis abolevit, et quos error et ydolatria defedavit, memorare negligamus, et ad ea recitanda, quae fidelis recordatio meminit, ista succincte nominando, transeamus.

10) Matouš erbu Cholewa, domnělý původce prvního oddílu historie Kadłubkovy ok. l. 1164. jest pauhý výmyslek Ossolińského, Lelewela a jiných. Srov. *Dobrovského* posudek v Jahrb. d. Lit. 1824. Bd. 27.

nenství, od jakéhos německého panovníka válkou byla stíhána, jenž vida nemožnost přemožení jí, z lásky a zoufalství sám se mečem zaklal. Od Vandy i řeka Vandalus, i Vandalové, poddaní její, jméno dostali.[11]) Po ní dlouho osiřalé zůstávalo království, zpravováno jsouc od vévod z nízkých rodův pošlých. Z těchto jeden, zlatník, chytrým obmyslem přemohl Alexandra Velikého, s Polany v okolí Krakova a ve Slezku válčícího, začež od vděčného národu na knížetství byl povýšen a Leškem, t. chytrákem (od lesti) jmenován.[12]) Po něm, v povstalých národních rozmíškách pro dobývání se mnohých na stolici knížecí, jiný Leško na koňském výstihu po dráze ostrými hřebíky posypané tolikéž chytrostí vítězství došel, a nad národem chvalebně panoval. Syn jeho, Leško III., Julia Caesara třikrát přemohl, Crassa u Parthův do konce zničil, nacediv mu do úst roztopeného zlata, pravě: po zlatě jsi žíznil, zlata se napí! Panoval nad Gety, Parthy a Zaparthskými. Pojav sestru Julia Caesarovu, Julii za manželku, dostal s ní věnem Bavory, sám pak jí na obvěnění daroval Sambii. Od ní, posléze zapuzené, založen Julius čili Labusz a Julin čili Lublin. Syn její Pompilius, panoval po otci ve Slovanech a sousedních zemích; jiným dvaceti (z kuběn zplozeným) synům rozdal Leško rozličná knížetství, vévodství, hrabství u krajiště v držení. Syn starého Pompilia, tolikéž Pompilius, uchopiv panství, vydal se v rozpustilost, a strýce své na hodech otrávil. Z nepochovaných jejich mrtvol vyšlé myši pronásledovavše jej přes bláta, jezera, řeky až i hranice dříví, naposledy jej spolu se ženou i dvěma syny ve vysoké věži sežraly. Po něm zvolen za panovníka Semovit, syn obyvatele Krušvického Piasta a ženy jeho Řepice, jemuž povýšení to na oslavených zázrakem postřižinách dva neznámí, od Pompilia s potupením opovržení poutníci byli předpověděli. O nástupcích Semovitových, Leškovi, Semomyslovi a Meškovi téměř

---

[11]) O smrti její ve Visle mlčí starší Kadłubek, vypravuje pozdější Boguchwał (Ed. *Sommersberg* p. 21).

[12]) *Kadłubek* l. I. ep. 10. ed. *Krause* 615. Estque dictus Leszko, id est astutus, eo quod astu plures hostium confecerit, quam viribus. Výklad mylný, jak níž uvidíme.

v týž smysl, jako Gallus, vypravuje.[13]) — Dříve nežli soud svůj o těchto od Kadłubka, způsobem a pořádkem pravému historictví veskrze odporným, vzpravovaných zběhlostech proneseme, to zde pro doplnění podotknouti musíme, že nástupcové jeho, jmenovaní i bezejmenní kronikáři polští, nejsouce nasyceni těmito tak hojnými a zanímavými pověstmi, pilni byli jednak přetvořovati je přičiněním i odčiněním rozličných podrobností, jednak též dovršiti vymyšlením nadto nemotornějších bájek. Tak již Boguchwal [1250] anebo jiný jemu souvěký spisovatel[14]) přimyslil k oněm povídkám jinou, docela novou, t. o Lechovi, kterýž prý s bratřími svými, Čechem i Rusem, z chorvatské krajiny přibyl v to okolí, kdež nyní stojí město Hnězdno, a tam v lese našed hnízdo orličí, i hned na místě tom hrad a stolici panství svého vystavěl, přijav orla do erbu panství, bratry pak své rozeslal na různo, Čecha na západ, Rus na východ, aby sobě tam hledali sídel, od nichž potom pošli Čechové a Rusové, jakož od Lecha Lechité čili Lechové.

3. Ocenění pověstí nejstarších.

Z tohoto stručného přehledu rozmanitých zpráv o prvotních dějinách polských, zavřených v letopisech nejstarších kronikářův té země, zřejmo jest, že Kadłubek hojností a původností povídek daleko nad předchůdce i postupníky své vyniká: pročež k němu zde přede vším zřetel svůj obrátíme, zvláště poněvadž u něho všecko to, co nám Martin Gallus v té příčině poskýtá, též se opakuje. Že písemných pramenův o těchto starých zběhlostech před rukama neměl, vyznává sám, pravě, že hrdinské činy předkův a národu dosavad nižádnými psanými knihami oslaveny nebyly, že všecko, což o nich vypravuje, pouze z pravdomluvných rozprávek starcův a z pověstí vážiti přinucen byl.[15]) A však byť třebas

[13]) *Kadłubek* Hist. Pol. l. I. ep 1 — 19. l. II, ep. 1 — 10. ed. *Krause* p. 593 — 642.

[14]) *Boguphali* Chron. Polon. ed. *Sommersberg* (Script. r. Sil. II.) p. 19. V rkp. Hodějovském zpráva tato o Lechovi se nenachází; pročež Dobner a jiní domýšleli se, že ji teprvé jiní, ohledem na slovo „lech" u Dalimila utvořili a do Boguchwała vlepili. *Gołębiowski* O dziejop. pol. 1826. str. 49.

on nás o tom neujišťoval, věc sama povahou a podstatou svou dostatečně ohlašuje, odkud pochází. Jakož každý jiný veliký a na slavné činy, šťastné i nešťastné příhody bohatý kmen, tak i Slované měli své národní podání, své pověsti a povídky své zpěvce a věštce, hlasatele minulosti potomstvu. Hrdinské písně prozpěvovány u paty Hekly na Islandě a u paty Tatry v Polště; v ouskalích Kaledonie a v oubočích i jeskyních u Krakova opěvovány děje a zběhlosti, připomínající slávu a slast štěstí i neřest neštěstí. Podání, pověsti, rozpravy, povídky dochovávaly zde i tam památku nejdřevnějších událostí vzdáleným potomkům. Dostatečné důkazy toho poskýtají nám nemátní zůstatkové prostonárodního básnictví u Čechův, Rusův a Srbův, aniž o věci na světle vystavené řeči množiti potřebí. Hlavní a neuchylná otázka zdeť jenom ta jest: může-li pravdivý dějepis pouze na pověstech národních zakládán býti? Národní podání a pověsti, jsou-li původní, staré, přesné, věrně dochované, od učených přelivačův nezjinačené, mohou ovšem v jisté míře k osvětlení a rozhojnění odjinud, t. z přísně historických pramenův vydobyté dějepravné látky výborně posloužiti, jelikož nám před oči staví naučný obraz vnitřního života národu, jeho smýšlení a cítění, zkrátka, jeho duševního bytování; a však jediným a čistým pramenem historie, v nedostatku jiných, nikterakž býti nemohou. Říše národních pověstí a povídek stojí na odpor říši historictví: jejím úkolem jest plození rozkoše svobodnými tvory obraznosti, proměňování skutečnosti v báseň a báj, obyčejnosti v div a zázrak.[16]) Pročež tak soudíme, že kdyby Gallus a Kadłubek všecky ty pověsti a povídky, z nichž tak pracně učenou tu propravu k letopisům svým slátali, byli věrně a přesně, jakž je od nejzpůsobněj-

Než Dobrovský (Jahrb. d. Lit. 27. str. 275—276) důvodně tvrdí, že sobě Polané sami bájku tu utvořili

[15]) *Kadłubek* Hist. Pol. l. I. ep. 1. 2. ed. *Krause* p. 602—604. Fuit quondam in hac republica virtus, quam velut quaedam coeli luminaria, non scripturae quidem membranulis, sed clarissimis gestorum radiis patres . . . illustravere. — Quod tamen per veridicam majorum narrationem condidici, non silebo. — Narrabat itaque grandis natu quidam. — Fama est, Gallos paene totius orbis tunc regna occupasse etc.

[16]) Viz o předmětu tomto zvláště *V. Grimm* Deutsche Heldensage tr. 335—399

ších zpěvcův svého času přednášeti slyšeli, slovo od slova v jazyku polském napsali, tím by nám ovšem byli pozůstavili neoceněnou památnost duševního bytování Staropolanův- než pravdivé historie jejich tím samým by ještě nebyli ze tmy a nejistoty vytrhli. Oniť však jinou nastoupili cestu. Kadłubek jmenovitě, jako Saxo Grammaticus, položil národní pověsti naschvál za základ pravdivé hisorie, a spojiv obsažené v nich, dílem pravdivé, dílem bajećné předměty s dějinami cizokmencův, o nichž v latinských historiích se dočetl, utvořil z toho neskladného sloučení své předsiní historie polské. Usilovaliť sice někteří z novějších, jmenovitě Ossoliński a Lelewel, odděliti původní látku domácích pověstí od klassických capartův a hadrův, mistrem Kadłubkem k ní přišitých, aby tak důkladněji v ní samé stopovati mohli památku skutečných událostí ve vlasti polské: než tato jejich usilovnost, ač chvalitebná a poučná, však nicméně co do pevných výsledkův nehrubě výnosná jest. Lelewel pověsti, z nichž Kadłubek vážil, rozkládá na tři vrstvy: ku pověstem pomořanským počítá podání o vojnách s Dančany, ku chorvatským podání o vojnách s Gally, Římany a Alexandrem, o Krakovi a Vandě, k leským č. polským podání o Leškovi, Popelovi a Piastovi. Rozličný těchto národních povídek co do místa i času původ sám sebou se namítá; aniž proti dotčenému rozvržení jich, dosti přirozenému, třebas v praktickém ohledu maloplatnému důvodný odpor klásti lze. Tím méně nestranný soudce snášeti se může s tím, co od výš jmenovaných skoumatelův a jejich přivržencův ohledem na historický význam těchto pověstí ponavrženo. Podlé jejich domnění vojny Lechův s Římany rozuměti dlužno na vpád Slovanův do Dalmatie a ztečení Solinu l. 449 (?), vojny s Alexandrem na přemožen Avarův za Sama, povídku o Leškovi na Lecha vůdce v Čechách, jenž v boji s Němci l. 805 zahynul, anebo (podlé Lelewela) na Sama, dva neznámé poutníky na dvoře Popelově na apoštoly čili duchovníky od Svatopluka vyslané, povídku o vojnách s Gally na války s Franky (Graeci prý jest Rhaetia!), o Krakovi na vindické kníže Karata, Borutova syna, o mladším, pro bratrovraždu vyhnaném Krakovi na Chorvata,

vůdce vystěhovavších se Chorvatův do Illyrikum (podlé Konst. Porph.), s porovnáním chorvatského Kroka v Čechách a jeho dcer, boje Leškovy s Juliem Caesarem na boje s gothským králem Ermanarikem.[17]) Tímto a podobným odvážným a libovolným dřevních pověstí vykládáním, nemínime, žeby kdy prvotní historie Polanův žádoucího světla nabyti mohla. Ustavivše se na té zásadě, že všeliké hrdinské (epické) pověsti dvojího jsou rodu, buďto že v nich jedná se o věcech a událostech pouze smyšlených, plodech obraznosti básnické, do oboru skutečnosti mamem postavených (pověsti bajepravné, mythické), buďto že pravdiví příběhové do říše svobodné obraznosti převzatí, z příznakův historických se vyzouvají a v baječné roucho přeoblíkají (pověsti dějepravné, historické, srov. §. 8 č. 11.), domníváme se nalezati sledy obojího rodu v pověstech od Kadłubka spíše připomenutých, nežli věrně podaných. O prvních, vyskýtajících se u rozličných kmenův v přepodivné sobě podobnosti, zde jednati byloby nemístné: k nim počítáme np. pověst o zabití saně čili smoka, o lidožerných myších atd.[18]) Do druhé třídy klademe pověsti o bojech s Vlachy, s Římany, o Krakovi, zakladateli Krakova, o Vandě, o Leškovi, Popelovi, Piastovi atd. Nejdůležitější v příčiné naši jsou pověsti, v nichž jméno Vlachův, co násilníkův a potlačitelův Slovanstva, asi jako jméno Tatarův v ruských pověstech od Kirše Danilova, anebo Turkův v srbských od Karadžiće sebraných se hlásalo. Již nahoře jsme obšírně vyložili, že v těchto dějepravných pověstech hluboká a v celém zatatranském Slovanstvu dalece rozšířená (neboť i Nestor podobné zpěvy o Vlaších před očima měl) památka se zachovala pohrom od Gallův na Slovany uvalených (§. 11. č. 3—13). V podobných dějepravných pověstech připomínalo

[17]) *Ossoliński's* Vinc. Kadl. v. *Linde* str. 415—625. Srov. *Dobrovský* Jahrb. d. L. 27. str. 256—277.

[18]) Pověst o přemožení smoka téměř všem evropejským kmenům obecná jest: nachází se u Němcův, Litvanův (Čackému poslány byly dvě litevské písně o smoku, škoda že jich na světlo nevydal, *Vinc. Kadl.* v. *Linde* 359. pozn. 21.), v Čechách (jíž ve Sněmích v. 44—45. Po Ratibor od gor Krkonoši Ideže Trut pogubi saň ljutu). Srov. *Rakowiecki* Prawda Ruska II. 161—166.

se i jméno Římanův, s nimiž Slované zatatranští, jakž jsme na hoře dokázali (§. 8. č. 9. §. 10. č. 10. x. §. 22. č. 7.), již ve 3tím stol. po Kr., ač nejdříve-li, války vedli. Jména Krak, Vanda, Lešek. Popel a Piast, o nichž jiné pověsti rozličné příběhy vypravovaly, pokládáme za jména skutečných osob, ačkoli nechceme všeho, cožkoli pověsti o nich hlásaly, přijímati za pravdivé a skutečně zběhlé. Nebo tať jest povaha dějepravné pověsti, že, obravši sobě proslulá jména známých osob z proudu minulosti, vystupuje s nimi do oboru svého panství, a zvěčňuje památku jejich nevadlými květy divoplodné obraznosti. Že jméno Krak někdy u Slovanův bylo v užívání, dokazuje se názvy rozličných míst po zakladateli nebo držiteli Kraku tak jmenovaných, np. Krakov, Krakopol, Krakovec atd.,[19]) jménem českého knížete Kroka, čili vlastněji Kraka,[20]) jménem slovanské rodiny na ostrově Raně Krakovicův ok. 1320,[21]) naposledy příkladem jazyku německého, v němž slůvko Krak co obecné i osobní jméno též někdy v oběhu jest bylo.[22]) Jména Vandy nenalezám sice v jiných pramenech slovanských: proto však ho z řady skutečných a pravdivých jmén rovně tak vyloučiti nemínim, jako jména

---

[19]) V Polště, mimo město Krakov, ves Krakopól, v Pruském státu v rozličných krajích, zvláště v Pomořanech, desatero vesnic a statkův Krakov, Krakau (*Heidemann* Top. W. B d. Preuss. Mon.), tamže též Krakevitz, Kraken, Krakenort a j., ve Štyrsku ves Krakov atd. Sem náleží i litv. Krakieniki, Krakiški, Krakoniški, zhusta se namítající. Se jménem Krakopól srov. jména vesnic pol. Adampól, Annopól, Antopole, Augustopól, Mariampól atd.

[20]) Forma Krok povstala ze starší Krak, buďto obdobně, jako rob m. rab, rostu m. rastu a j, buďto jen omylem Cosmasa a nástupcův jeho, majících snad na mysli lat. formu „Chrocus" z Gregoria Turonského (ve Scultetově chronografii l. 1546 „Cracus alias Crocus").

[21]) *J. G. L. Kosegarten* Pomm. u. Rüg. Geschichtsdenk. Greifsw. 1834. 8. Bd. I. S. 187. „Rugische Vasallen 1320 Swerin, Dechow, Dewitz. Gristowe, Krakewiz, Molteke, Pentze, Zepelin." Krakiewicz jest odvozeno jako Chodkiewicz, Paskiewicz, *e* m. *o*.

[22]) V posloupnosti skan. Ynglingův šestnáctý jest Ottar Wendil-Kråka. Známať jest i báseň skan. Krakumal. O významu něm. Krak srov. něm. glossaře. Podlé některých znamená karlíka, pídimužíka. Aniž však z toho následuje, žeby naši Slované slovo i jméno Krak od Skandinavcův aneb vůbec Němcův byli vzali. V jazyku obou kmenův tolik od prastarodávna společné látky se nachází, že slovozpytec napořád bdíti musí, aby kvapných úsudkův v tom ohledu se uvaroval. — Boguchwał (p. 21.) Krak pokládá za kruk, krkavec.

ruské Lybedi, chorvatské Tugy i Bugy, české Kaze, Tetky i Libuše. Podlé obdoby stpol. Vanda zněloby čes. a rus. Uda, kor. Oda, stbul. č. cyr. ѫда, nbul. Ada; srov. jméno řeky Onda, Ondava, (lat. unda), stpol. vąda, nyní vęda (hamus) a j. Jméno Lešek čili Leško samo se vykazuje býti zdrobnělou formou původního jména Lech.[23]) Názvisko Popel (u Kadlubka Pompilius) již z našich sněmův a odjinud každému dostatečně známo jest. Jméno Piast, podlé obdoby cyr. пѣстъ, stčes. Pěst, nčes. Píst,[24]) pokudž mně vědomo, jinde se nenamítá. S vyhlazením panujícího rodu Popelova a povýšením Piastovice Semovita na důstojenství knížecí končí se baječný okres historie polské: neboť pravnuk Semovitův Meško čili Mečislav osoba jest historicky dostatečně známa [nar. 931, umř. 992], a domýšleti se lze, že za časův Gallových [ok. 1110] o předcích tohoto panovníka až do čtvrtého kolena ještě dosti věrné podání v Polště trvalo. Přijímajíce osoby Popela, Semovita, Leška a Semomysla, předchůdce Meškovy, do okresu hodnověrné historie, a vylučujíce z ní osoby Krakův, Vandy a starých Leškův, nemíníme tím někdejší skutečné bytování a panování těchto posledních naprosto zapírati,[25]) anobrž jen k tomu se známe, žeť, jakož

---

[23]) U Martina Galla podlé rkp. Lestik, Llestik, Lesthko, u Kadłubka Leszko, s doložením „estque dictus Leszko, id est astutus, eo quod astu plures hostium confecerit quam viribus" (l. I. ep. 10), výklad nedůvodný, jakož i jiní u něho a Boguchwala. Takové dřevěnkářské etymologie Gallus docela prost jest, u něhož však místo *t* čísti dlužno *c*: Lescik, Leschko, t. лѣшькъ, лѣшко, neboť *t* a *c* ve starém písmě se mate. Tak stojí u Galla Mesthko m. Meschko, u Boguchwala Pasch místo Pasth. Podotknouti však musíme, že v ruských kronikách někdy psáno Lesťko místo Lješko, Ljaško, np. ve Volyn. Ljet. u *Karamz.* IV. B. 116, kdež Leszek II. Czarny slove Lesťko, jakož i v Lavr. rkp. 90. 104 stojí Ljaďskij místo Ljašskij, Ljackij. Jest to pomístné č. krajinské vyslovení, nic jiného. U Nestora лꙗшко (pol. ia místo ѣ, jako wiara, miasto) jmenován mezi vrahy knížete Borisa l. 1015. Ostatně vůbec známo, že Slované z národních jmen z husta osobní tvořili: np. Chorvat kníže u Konst. Porph., Čech ve Snémích, jiná viz v Kollárově a Palackého zbírkách slov. jmen.

[24]) *Boguphal.* ed. *Sommersb* p. 23: Hic ob hoc dictus Pasch (opra u. Pasth) est, quia fuit statura brevis, sed robustus corpore et decorus aspect. Jiní pro význam jména udělali z něho kolaře! (Pol. piasta = modiolus, čes. píst = id., též pavicula, tudicula)

[25]) Důkazem někdejšího bytování Kraka a Vandy mají býti mohyly a Krakova jménem jejich od lidu vyznačené. A však takových mohyl

v pozdějších ruských a srbských bajepravných pověstech o Iliji Muromci a Markovi Kraljevići, tak i v těchto mnohem starších a nadto nevěrně dochovaných, žádným důvtipu namáháním historických prvkův od baječných příměskův dokonále rozeznati nelze, a že všecky v tom ohledu od novějších polských zpytatelův přednešené domněnky pokládáme za nedosti činící. Všecko, čemuž z těchto ostatkův pověstí u Galla a Kadłubka se učíme, zavírá se v těchto dvou větách, že na samém úsvitu pravdivé historie v Polště [v 9tém stol.], v krajinách nadvislanských, nápodobně jako v Čechách, Rusích, Skandinavsku atd., květlo národní básnictví, na pověsti rozičného druhu přebohaté, a že takovéto básnictví předejíti musili věkové na rozličné, šťastné i nešťastné příběhy přebohatí, jejichž ohlasem ono bylo. Věkové tito zároveň s básnickým ohlasem svým pro nás nenabytně ztraceni jsou.

4. Nejstarší hodnověrné děje polské.

Oddavše slušnou čest těmto prastarým, od domácích svědkův v chudém výtahu pozdějšímu potomstvu dochovaným pověstech, a nabyvše smutného přesvědčení, že z nich o skutečných dějích národu polského v této době, o níž zde jednáme, nic jistého dověděti se nelze, obraťme se již k jinorodným, napospol cizozemským zřídlům, pátrajíce, zdaliž z nich nějakého praménka k osvětlení husté tmy, nad zemí touto ležící, vydobyti lze. Nehojný ovšem jest výnos našeho v té straně badání, předce však aspoň k tomu postačný, bychom sobě položení národu polského mezi jinými větvemi slovanského kmene a přechod od nejstarší temné doby k jistější v dějinách jeho světleji osvědomiti mohli. Viděli jsme nahoře, že podlé nepodezřelých souhlasných svědectví starobylosti krajiny po obojí straně Visly ležící za pradávnou vlast Slovanův považovati se musejí, v níž tito mnohem dříve se osadili a rozmnožili, nežli historie světlem svým dějiny kmenův severoevropejských ozařovati počíná. Bylť ovšem orby a míru

---

v okolí Krakova a sousedních měst i více jest, vůbec ještě dosti nevyskoumaných. O nich viz *A. Grabowskiego* Opis Krakova 1822 8°. str. 305—311. *Bandtkie* Dzieje kr. pol. 3 vyd. I. 97—98.

více než bojův milovní Slované tito od cizích, odjinud do prostranné vlasti jejich brannou rukou se hrnoucích násilných kmenův s mnohých stran dosti dlouho utiskováni, na baltickém pomoří od Gothův, na Odře od Svevův, potomně Vandaly jmenovaných, u Tater od Celtův, za Vislou od Sarmatův; nicméně však dlouhotrvanlivým tímto nátiskem sám národ, ač mnoho trpěl, na zkázu předce nepřišel. Země zajisté jeho sluly povždy Luhy (Lygiorum gentes, nevlastně m. terrae), a hlavní částka obyvatelstva záležela napořád ze Slovanův, až naposledy, nabyv nové síly a zmuživ se k válečným činům, zároveň Rusům v době tatarské, Srbům v turecké a Hispancům v mourické, po zahnání oněch utiskovatelův, ouplného míru a svobodství sobě odevšad vydobyl. Aniž pak podobné jest, žeby všecky slovanské národy, v rozlehlých těchto zemích bytovavši, týž těžký osud podmanění byl potkal: byly to nepochybně jen některé pohraničné, menší větve, kteréž oněm cizincům pod moc se dostaly, anoť hlavní kmen i v těchto vichřicech samostatnosti své uhájil. Proměna ta v položení zdejších národův a kmenův započala se asi v poslední čtvrti 2ho stol., když Gothové baltická svá sídla opustivše, na Černomoří se vystěhovali, na jejich pak místo bojovní Lutici, u cizincův jmenovaní Vlci, ze vnitřní krajiny Vělkomrské a Vilenské vyrazivše, mocně se osadili. Konečně však Slovanstvo nad Němectvem ve dřevní své vlasti mezi Vislou a Odrou zvítězilo teprvé na konci 4ho stol., když němečtí národové, Vandalové, Burové, Burgundové, Gepidové, Scirové, Herulové, Turcilingové, Langobardové a j., z podkrají Odry a z baltického nábřeží do Dacie, na Černomoří, do Uher, na horní Dunaj, k Rénu atd. se vyhostili, a v uprázněná od nich místa Slované se uvázali. Ačkoli pak rozličné příčiny, jako žádost nových věcí, tužba po boji s úhlavními nepřátely Němectva, Římany, chtíč lupu a kořisti, lakomost po bohatství jižní Evropy atd., dobrodružné tyto pluky k odstěhování pobídnouti mohly: však nicméně mám za to, že hlavní příčina jejich vyhoštění se z Luh byla převaha Slovanův. Zmíněné zajisté pohnútky by jen částku lidnosti, mladou a nadbytečnou chasu, jakž to jinde vídáme, k boji

do ciziny byly vyloudily; zdeť však nám historie opak toho ukazuje, totižto dokonalé vymizení podružných Němcův a rozšíření se čirého Slovanstva až k Odře, anobrž i dále za Odru. Tento úkaz žádným jiným způsobem, leč připuštěním krutých válek mezi oběma kmeny, vysvětliti se nedá, jimiž Němci donuceni byli uchvácené přemocí krajiny prvotním držitelům znova propustiti. V těchto nadvislanských krajinách nalezáme ve světlejší době, v 9tém a 10tém stol., nejhrdinštější slovanský národ Lechův č. Polanův, z těchto zemí vystoupili oněm v síle rovni Čechové, Lutici jinak jmenovaní Vlci, a Bodrici, všickni tři již v 8mém a 9tém stol. pro své udatenství a válečné činy vysoce proslulí: i možné-li tedy za pravé přijmouti, žeby tito hrdinští národové až do 7ho nebo 8ho stol. byli bez braní v nečinnosti lenošili, a teprva tehdáž pojednou, jakoby divem, z krotkých beránkův udatnými lvy a vlky se stali? Kdoby tak rozumoval, ten knihy dějin starých národův nikdy neodpečetí a smyslu v ní ukrytého se nedochápá. Již nahoře (§. 18. č. 4.), jednajíce o zemi Lugy řečené a jejích podruzích Vandalech, za pravé jsme přijali, a zde znova na tom se ustavujeme, že pod výrazem „severní cizojazyčníci“ u Julia Capitolina (superiores barbari, Barbaren nördlicherer Striche, podlé případného překladu Mannertova), vyhánějících národy německé z Nadodří [př. 165], ani Sarmati, ani jiní Severané, leč Slované rozuměni býti nemohou. [26]) V těchto bojovných a silných jinokmencech (barbari) poznáváme jednak potomky oněch Venedův, kteříž nedávno předtím, za času Tacitova, brannou rukou v krajinách mezi Peuciny a Fenny u prostřed ležících mocně brojiti počali (§. 8. č. 5.), jednak též předky oněch cizincův (contermini barbari), jejichž sousedství a nastávající příchod ostatkům Vandalův ve Slezku ok. 430 tolik starosti a strachu působil (§. 43. č. 2.). [27]) Krátká a neurčitá jsou ovšem svědectví tato, než v historii naší velmi důležitá, neboť bez jejich světla mnohé potomní zběhlosti zůstalyby naprosto nepochopné. — V jakém stavu tito nadvi-

[26]) *Jul. Capit.* in Marco c. 14. Srov. §. 18. č. 4. pozn. 42.

[27]) *Procop.* B. G. l. I. c. 22. Srov. §. 43. č. 2., kdež místněji o smyslu svědectví tohoto.

slanští Slované v celém běhu hunské doby se nalezali, o tom nám hodnověrní pramenové nic nezvěstují: co však o mírném losu, jehož jiní Slované za Attily a předchůdcův jeho požívali, odjinud víme, tušiti nám velí, že i na tyto vzdálené větve, ač byli-li poddaní Hunům, rozuměti se má. Avšak já pro důležité příčiny toho jsem domnění, že Slované tito raději područníci a společníci Hunův, nežli jejich poddaní slouti mohou, uznávajíce sice vrchnost hunských panovníkův, doma však svými knížaty, správci, staršími a zákony se řídíce, a vzdáleným pánům čili ochrancům svým jen zachováváním míru, dodáváním potrav, ročními dary a snad i pomocnými pluky povinni jsouce. Že Hunové se Slovany zatatranskými stálé a trvanlivé měli svazky, že jedni s druhými se míchali a spolčili, toho důkaz zdá se mi býti časné přenešení jména Huni na Slovany ve staroněmeckých pramenech, jakž to již nahoře (§. 15. č. 5.) dostatečnými příklady jsme potvrdili. Důležitější v nynější příčině jest to, že v anglosaském zpěvu poutníka ze 7ho neb 8ho stol. Hunové v okolí Visly v boji s pozůstalými na baltickém pomoří Reid-Gothy skutečně se připomínají. [28]) Po smrti Attilově a konečném podvrácení hunské [469] i římské vlády [476], v tom všeobecném pohnutí a stěhování národův, Slované nadvislanští jistě nezůstali v mrtvé nečinnosti, nýbrž přešedše přes Odru a Krkonoše, časně krajinu předodranskou (Lužici) a celé Čechy zalidnili, kdežto je již před l. 495 nacházíme [29]). Dějiny a příběhové pozůstalých ve dřevní své vlasti Lechův čili Polanův, kteříž nepochybně již tehdáž na rozličné větve rozděleni jsouce, rozličnými se vyznamenávali jmény, jako Polané, Lutici č. Vlci, Pomořané, Mazované, Kujavané, Vislané, Dědošané, Slezané, Bobrané, Opolané atd., nicméně ještě dlouho nás zůstávají tajny, čehož příčina zvláště ve vzdá-

---

[28]) The Song of the Traveller ed. *Conybeare* p. 20. (cf. p. 281), v. 237—242: Donne Hrccada here Heardum sveordum Ymb. Wistla wudu Wergan sceoldon Ealdre edel-stol Aetlan leodum (Tune Hread-Gothorum exercitus Duris ensibus Circa Vistlae nemora Defendere gestiebant Antiquam regni sedem Contra Attilae populum) — podle výkladu učeného Price (p 281), neboť jakž to Conybeare tlumočil, nemá pohodlného smyslu.

[29]) *Procop.* B. G. l. II. c 15. Srov. §. 39. č. 1. §. 43. č. 2.

lenosti a ukrytosti jejich vnitrozemních sídel hledati se musí. Jornandes, podávaje nám zprávu o rozšíření Slovanův asi v polovici 6ho stol., o Polanech nic ze jména nevytknul, to jediné připomínaje, že po levé, k severu obrácené straně Tater, až od pramene řeky Visly přes nesmírné prostranství lidný kmen Vinidův se rozložil. [30]) Ohraničení Slovanstva na severozápadu jemu nepochybně dostatečně známo nebylo. Někteří se domnívají, že nadvislanští tito Slované jakož předtím Hunův, tak též potomně Avarův byli poddaní, jejichž vláda prý až baltického moře dosahovala, čemuž však historie toho věku, nade všecko pak svědectví Theophylatkovo odporuje. Zníť pak ono v tento smysl: „Léta devátého panování cís. Mauricia [590], když Avarové novou válkou Byzantincům zahrozili, nalezal se dotčený císař v Thracii, chystaje se s lidstvem svým k boji. Zdeť císařským drábům dostali se v ruce tři muží, rodilí Slované, neozbrojení, mající u sebe housle. Na dotaz cís. Mauricia, z kterého národu, z které-li krajiny by byli a coby v řecké zemi dělali, dali v odpověď, že jsou Slované, bydlí u samého pobřeží západního oceanu (πρὸς τῷ τέρματι τε τοῦ δυτικοῦ ᾠκηκέναι ὠκεανοῦ); chan avarský že k náčelníkům národu jejich (τοῖς ἐθνάρχαις) své posly vypravil, usiluje znamenitými dary k tomu je pohnouti, aby mu branné pluky v pomoc proti Řekům poslali; knížata jejich že sice dary přijali, žádanou však pomoc pro dalekost i obtížnost cesty odepřeli; oni, zajatí, že byli vypraveni ku chanovi, aby u něho knížata svá omluvili; na cestě že 15 měsícův (podle Theophana 18) ztrávili, teď pak že chan, s přerušením práva vyslancům náležitého, pod rozličnými zástěrami do vlasti se navrátiti jim zbraňuje; pročež majíce dobrou vědomost o vlídnosti a nesmírném bohatství Řekův, že uživše příležitosti do Thracie se utekli. Dále pravili, že hrají na housle (κιθάρα), poněvadž nenavykli zacházeti se zbraní; v zemi jejich že není železa, pročež že život provodí pokojný a tichý; že hrají na lyře (houslech), proto že v trouby (válečný hudebný nástroj) neumějí troubiti; konečně že zato mají, že obírání se

---

[30]) *Jornand.* Get. c. 5.

s hudbou jest nejlepší, což sobě zvoliti mohli, nemajíce zkušenosti ve válkách. Císař slyše toto vypravování, zamiloval národ jejich, uhostil zajaté, divil se velikému zrůstu a silné postavě jejich, pak je poslal do města Heraklee.“ [31]) Podlé zavřených v rozpravě této známek, jmenovitě připomenutí břehu západního oceanu, dalekosti cesty, neodvislosti od Avarův, země železa a tudy hor prázdné atd., dobrým právem domýšleti se lze, že vyslancové tito pocházeli z krajiny Lechův, z přímoří baltického. Ze svědectví jejich vysvítá, že obyvatelé nadvislanského nízozemí tehdáž [590] Avarům poddáni nebyli, ješto tito dary a prosbami starší jejich ke společenství vojny proti Řekům vybízeli, aniž pak později jaká zmínka se nachází, žeby Avarové vzdálené tyto země byli opanovali. Co ostatně vyslancové tito o bezbrannosti národu svého vypravovali, nesmí přísně podlé litery vykládáno býti. Podlé vlastního vyznání jejich Polané Avarům nikoli pro svou bezbrannost a necvičenost v boji, nýbrž pro dalekost a obtížnost cesty pomoc odepřeli. V Luhách ovšem železo se nerodí: ale branné orudí dováželo se odjinud, a branného orudí zajisté nechybělo Lechům, vyhnavším nedávno předtím z Nadodří Němce a opanovavším půl severní Germanie. [32]) K víře podobné jest, že dějepisec řecký to, co poslové o sobě pravili, s tím, což na celý národ se vztahovalo, zmátl. Poslové tito, v mírné jsouce záležitosti vypravení, byli snad z oné třídy slovanských věštcův a mudrcův, kteříž nikoli zbraní, nýbrž básnictvím a hudbou se obírali. [33]) Po této zprávě otvírá se prostor téměř tři století před námi, v němž nám souvěký dějepis žádných zpráv o vnitřních dějích a příbězích velikého národu leského nepodává. Starobylé, z utracených letopisův pruského biskupa Christiana od pozdějších dějepiscův Luk. Davida

---

[31]) *Theophylact.* l. VI. c. 2. p. 145 sq. *Theophan.* p. 226. *Anastas.* p. 77 *Stritter* II. p. 53—54.

[32]) Svědectví Tacitovo o Aestiech, t. Litvanech a Lotyšech (Germ. c. 45), že železné orudí zřídka, naproti kyje zhusta u nich jsou v užívání, tomu na odpor není, ješto zde řeč jest o národu tehdáž od Gothův v porobě držaném.

[33]) Dobrovský je pro tuto jejich výpověď vyhlásil za vyzvědače a lháře, Jahrb. d. Liter. 1824. Bd. 27. str. 89. Řekové však, mohoucí o tom lépe souditi, než my, uznali svědectví jejich za pravdivé.

a Sim. Grunava dochované pověsti vypravujíť sice dosti obšírně o jakémsi Mečislavovi (Matzo, Maso) knížeti Mazovském, kterýž asi v druhé polovici 6ho stol. se sousedy svými Prusáky krvavé války vedl; ale studnice, z kteréž pověsti tyto váženy, jest velmi kalná. Podlé nich dotčený kníže Mazovský, přemoh sousední Ulmerugy v Prusích (?), donutil je k ročnímu odvozování jistého počtu mládenců̊v co daně, jež sobě každoročně sám vybíral. Ulmerugové, sesílivše se skandinavskými Gothy, k nim přibylými, hanebného poplatku tohoto, jakožto znamení otroctví, odepřeli. [34]) Možné sice, že něco takového někdy se stalo: než mnohem podobnější jest, že pověsť tato k pozdějším dějinám, k době mohutného Mečislava Mazovského ok. 1034 sld. se vztahuje. [35]) Tehdejší severních kmenův, jmenovitě germanského a slovanského, položení, dorážení dobrodružných Normanův (Švédův i Dánův) na pomoří baltické, nájezdové jejich do vnitřních krajin slovanských a vzájemní vpádové Slovanův přes Balty do Zámoří, o nichž v pověstech skandinavských dosti zhusta zmínka se děje, nasvědčují ovšem tomu, že krajiny nadvislanské od Pomořan až k Tatrám v dotčené době, t. v 7 — 9 stol., divadlem byly znamenitých událostí, v nichž Lechové největší účastenství měli; a však památka těchto dějův, v domácích i cizích pověstech někdy hlučně hlásaných, pro kritický dějepis, podlé toho, co jsme výš o Krakovi, Vandě, Leškovi atd. pověděli, již za docela ztracenou pokládati se musí. Chudé jest, co jiní cizozemští spisovatelé toho věku poskytují. Zeměpisec bavorský [mezi 866 — 890], shromáždiv tolik jmen národův slovanských, k zeměpisu výborně platných, Lechy č. Polany pod místním názvem Vislanův skryté uvozuje, ze jména jen některé západní jejich větve, Slezany, Dědošany, Bobrany, Opolany a j., vyčítaje. Plavec Wulfstan, navštíviv před létem 900 ousti Visly, to jediné připomíná, že řeka tato z krajiny Venedův teče: o národu, jeho povaze, stavu a

[34]) *Lucas David* Bd. I. S. 39. *Simon Grunau* T. II. c. 1. §. 2. *Voigt* Gesch. Preuss. I. 139—140. 626—627.

[35]) *Kadłubek* ed. *Krause* II. 652. *Boguphal.* p. 26. Jméno jeho rozličně se píše: Mezzlaus. Maslaus, Mazslaus, Mezslaus, u Naruszevicze. Mieczyslaw. Hist. nar. pol. IV. 237.

dějích, buďto naprosto nic pánu svému, králi Alfredovi, vypravovati neuměl, buďto tento poznamenati nám pominul. Sám Alfred v popise evropejských národův místo Lechův a Polanův uvozuje Sarmaty, tím nadvislanské Slovany míně. Tak též i Konstantin Porphyrogeneta, dotýkaje se z lehka Visly, a připomínaje leccos o položení Bělosrbska i Bělochorvatska, dějin národův v zemích těchto obývajících docela mlčením pomíjí (srov. §. 38.).

4. Děje polské za prvních knížat dějepisně osvědčených.

Asi v polovici 9ho stol., s vyhynutím rodu Popelova a dosednutím na panovnickou stolici Piastovice Semovita, počíná na obloze historie polské jasnější světlo se šířiti. V dotčené době veliké v rozlehlém světě slovanském střídaly se události. Slované severovýchodní, vystaveni jsouce náběhům Uralcův i Normanův a domácími různicemi seslabeni, uvolili se ku přijetí jednovlády z rukou bojovných knížat varjažských. Na západě vzrostla říše moravského Svatopluka v podivu hodnou velikost a sílu, spojivši, bohužel jen na krátký čas, četné větve slovanské pod jedno žezlo. I v menších krajinách slovanských, v Srbsku, v Chorvatech, v Čechách atd., znamenité se dály proměny: jednovláda a křesťanství všudy téměř jednostejně se zmáhaly. Proudu tomuto nemohli na dlouho odolati Polané, Mazované, Kujavané, Kašubi, Pomořané, Slezané, Krakované a jiné větve velikého národu Lechův. Neníť sice nepodobno, že větve tyto buďto všecky, buď aspoň větší jich částka, i dříve již v jeden politický celek spojeny byly: a však spojení toto, vynuceno byvši buďto okamžitým nebezpečím cizího vpádu a nátisku, buďto pominutelnou přemocí té neb oné větve, toho neb onoho knížete, nemělo až potud stálosti. Každá větev měla svá zvláštní knížata, své zvláštní řízení zemské. U Krakovanův bylo hlavní město Krakov, kdež někdy bytovali panovníci Lechův podtatranských, Horalův a snad i Chorvatův. U Polanův č. Polákův byla přední města Poznaň, Hnězdno, Krušvice, v kterýchž panovali Leškové i Popelové, o nichž pověsti nic pevného nepřinášejí. Za ostat-

ního Popela, pána mrzkého a nenáviděného, byl vůdcem Semovit syn[36]) rolníka Piasta. Tento Semovit v domácím zbouření a povstalých z toho rozmiškách opanoval trůn Popelův, a tím způsobem zůstav králem polským [l. 860], počal hranice malého království svého rozšiřovati, uváděje okolní lidi i krajiny ve své poddanství. Umřel l. 891.[37]) Které vlastně země vládě své podrobil, nesnadno jest určiti: obyčejná domněnka jest, že to byly Velkopolska, Mazovy a Slezsko.[38]) Lešek, syn a nástupce Semovitův, panoval až do l. 921. Dle Galla statečností a válečnými činy otci se vyrovnal; později připisovali mu vojny s Pomořany a Kašuby, a rozšíření hranic Polsky.[39]) O Semimyslovi[40]), jenž l. 962 v podešlém stáří[41]) umřel, a ženě jeho Gorce nic paměti hodného, mimo povšechnou chválu jeho ctností, se nepřipomíná.[42]) Pozdější přičítali mu rozprostranění panství a náchylnost ku křesťanství. Měl syny Mečislava, Čedobora a dceru Adelaidu, zasnoubenou Geyzovi, knížeti uherskému. Za panování těchto teď dotčených tří knížat jádrem vlády polské byla Velkopolska; kam náležela Malopolska, rovněž od Lechův obydlená, s jistotou říci nelze. Mám však za to, že třebas snad

---

36) *M. Gallus* p. 25. Eique Semovith vocabulum ex praesagio futurorum indiderunt. *Boguphal.* p. 23 Qui (Semovit) quatuordecim annos suae aetatis habens patri in regno succesit et ob hoc Semovit tam a patre quam ab aliis fuerat appelatus: Semovit enim dicitur jam loquens, quia annum quartum decimum suae aetatis ante mortem patris conscenderat. Novější polský způsob psaní Ziemovit jest nedůvodný: ve starých rkp. *z* psáno místo *s*. Známá jména Semovit (v rusk. letop.), Semislav, Semitěch, Semižizn, Semibor, Semota, Semata, Semik, Semian, a t. d., ručí za původnost slohu *s*. V polském rkp. 1450 u *Lelewela* Ksiegi Ust. pol. 133 psáno pořád Semouith, t. Semovit. Bielski 1597 psal správně Semovit, ale již Zemomysl; Blažowski 1611 Ziemovit, Ziemomysl. Význam částečky Semi ve skrytu: o kořenu vit, vět, viz §. 18. č. 8. pozn. 151.

37) Letopočet přijímáme z *Lelewela* Dzieje Polski 1830. Tab. I

38) Tak soudí *Lelewel* Tyg. Wil. 1816. č. 27. str. 1—5. — *Mart. Gallus* p. 25—27. *Kadlubek* l. II. ep. 3. ed. *Krause* p. 633—634. *Boguphal* p. 23.— Srov. *Bandtkie* 3 vyd. I. 85—88. *Lelewel* Dzieje Polski 34—36.

39) *Mart. Gall.* p. 27. *Kadl.* l. II. ep. 9. *Boguphal.* p. 24.

40) O jménu (u Galla Semimizl, Szemimisl, Zemimizl) již dotčeno v pozn. 36. Boguchwal opět opačně: Zemomisl ... quod interpretamur terras praecogitans.

41) Senio confectus. *Mart. Gall.* p. 31.

42) *Mart. Gall.* p. 27—31. *Kadl.* l. II. ep. 9. *Boguphal.* p. 24.

předtím s Velkopolskou byla spojena [43]), anebo vlastními spravována knížaty, později nicméně pod vládu mohutného Svatopluka na Moravě se dostala [870 — 894]. Že po nešťastném rozdrobení Moravy mezi Němci, Uhry a Čechy, Polákům částka toho království se dostala [po 907], svědek jest Cosmas. [44]) Poněvadž pak Čechové s krajinou k hranicům jejich příležící spolu Těšinsko a Opavsko sobě zosobili, nemohl podíl Polákův žádný jiný býti, nežli Krakovsko, kteréž potom, vyjmouc krátké opanování od Čechův [mezi léty 967—999], pořád př Velkopolště zůstalo. Rovně nejisto jest, kterého času Lechové ponejprv vládu svou na Rusíny v Haliči vznesli, odkudž je ruský Vladimír l. 981 vypudil, odjav jim Přemysl, Červen a jiné hrady (srov. §. 28. č. 4.). Mečislav čili Meško [nar. 931, umř. 992], pro své vojny s Němci, Lutici a Čechy, tolikéž pro přijetí víry křesťanské, známějším nad předchůdce své okolním národům a tím i historii se sta [45]) Obrácení jeho připisuje se přičinlivosti manželky jeho, české kněžny Dobravy [l. 965], jakž hned šířeji vyložíme. Oblažitel Polsky, vytržením jí z modloslužebenství a spojené s ním temnoty ducha, sám v jednání svém s cizozemci vrtkavého, tytýž velmi odporného zakušoval štěstí. Od času Karla Vel. nepřestávali císařové němečtí vždy nové a větší uvalovati pohromy na západní Slovanstvo, osobujíce sobě v jalové pýše své právo a vrchní panství nade všemi národy zemskými. Gero, východní markrabě cís. Otty I., zlopověstný Slovanobijce, opanovav Lužici za Labem, zavadiv o Mečislava a svítěziv nad ním, donutil jej l. 963 ku placení daní od krajiny na západu řeky Varty ležící, k níž sobě Němci právo osobili, a tudy k uznání vrchnosti císaře německého ohledem

---

[43]) *Bandtkie* 3. vyd. I. 123 sld.

[44]) *Cosmas* p. 36. Cujus (Zuatopluci) regnum filii ejus parvo tempore, sed minus feliciter, tenuerunt, partim Ungaris illud diripientibus, partim Teutonicis orientalibus, partim Poloniensibus solotenus histiliter depopulantibus.

[45]) *Kadlub.* l. II. ep. 10. Dictus est Mieszko, id est turbatio, quia coeco nascente parentes turbati sunt etc. *Boguph.* p. 24. Poloni ... turbati dicebant: ecce, iterum mieszka in regno! Mieszka id est confusio seu turbatio aut commotio dicitur. Nedůvodné tlachání. Poláci tito již ani jen dobře polsky neuměli. Jméno to jest skrácené Mečislav, Mečko, změna *č* do *š* Meško (srov. Lešek, Leško, Leška). U Dithmara psáno Miseco; než v list.

této krajiny (nikoli celé Polsky).[46]) Nástupce jeho, markrabě Udo, obořiv se, nevědomo z jakých příčin, na Polany, byl od Čedobora (Cideborus u Dithmara,) bratra Mečislavova, u místa Cidini (dle Lelewela Steinau na Odře, níž Vratislavě, dle jiných Zehden v Marcích na Muglici, ještě dle jiných Citen v Marcích na jezeře Soldinu) na hlavu poražen l. 972. Další výhody knížete Mečislava zastavila převaha císařského důstojenství. Na sněmě Kvedlinburském [973], na němž Mečislav, jakožto kníže říše německé a pán krajiny mezi Odrou i Vartou, sám osobně přítomen byl, nastoupilo porovnání mezi oběma stranama.[47]) Téměř téhož času, t. mezi 967 — 973 utratil Mečislav Malopolsku čili krajinu na horní Visle okolo Krakova až k Tatrám, kterouž Boleslav II. k Čechům přivtělil.[48]) Tím však ztráty jeho ještě nebyly dokončeny. Mohutný Vladimír Veliký, vyhlásiv léta 981 vojnu Lechům, odňal jim města Přemysl, Červen a j., kteráž i za Nestorova času v ruských rukou se nalezala.[49]) V jiné straně

---

991 Dagon, což jest překlad pol. Mečislav (stněm. dëgan slv. mečnik, srov. něm. degen, gall. dague, hisp. daga, sřlat. dagge, pugio). — Baječnou pověst o sleposti jeho za pacholetství rozumně vykládá *Bandtkie* I. 122.

[46]) *Dithmar.* Chron. l. II. a. 963. 972. ed. *Wagner* p. 27. 36. Miseconem cum sibi subjectis imperiali subdidit ditioni . . . Miseconem imperatori fidelem tributumque usque in Vurta fluvium solventem etc. O tomto područí Mečislavově soudně jedná *Bandtkie* I. 130—132. *Witikind* ap. *Meibom.* Script. rer. Germ. T. II. p. 421.

[47]) *Dithmar.* Chron. a. 972—973. l. II. p. 36—37,

[48]) *Cosmae* Chron Boh. l. I. ed. *Pelzel* et *Dobr.* p. 66. Hujus regni terminos, quos ego (mluví kn. Boleslav II.) dilatavi usque ad montes, qui sunt ultra Krakow, nomine Tryn (al. codd. Tritri, Tryti, Triti, lege: Tatri) A hned níž: Hic gloriosissimus dux secundus Boleslaus . . . in quantum ampliando dilataverit ferro sui terminos ducatus, apostolica testatur autoritas in privilegio ejusdem Pragensis episcopatus. Že to před l. 973 se stalo, patrno z nadací listiny cís. Jindřicha 1086, v níž zakladací listina biskupství Pražského cís. Otty I a papeže Benedikta od l. 973 se opětuje (novum antiquo fere ejusdem tenoris addit privilegium), a podlé níž ve hranicích dřevního biskupství Pražského (primitiva parochia) i Krakov s přiležícími krajinami obsažen byl. *Cosm.* l. II. p 167—172. Léta 992 vysílali Čechové posly do Kyjeva ke Vladimírovi, nepochybně jako sousedé. *Nestor* l. 6500. 6506. Není tedy potřebí o věci na bíledni postavené různými domněnkami a pochybnostmi se trápiti, o nichž viz *Bandtkie* 3 vyd. I 123—126, a proti tomu *Lelewel* Tygod. Wil. 1816. No. 30. str. 49—56. *Ossoliński* Kadłub. *v. Linde* str. 483—485.

[49]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 50. V ljeto 6489 (= 981) ide Volodimer k Ljachom i zaja grady ich Peremyšl', Červen i iny grady, iže suť i do sego dne pod Rus'ju. O položení hradu Června (nyní ves Čermo) viz *Kar.*

prodlužovaly se nepodařilé války Polákův s Němci. — Po smrti cís. Otty I. [973] téhož roku vpletl se Meško v rozmíšky německé, nadržuje odbojnému knížeti bavorskému Henrikovi proti Ottě II., anobrž i po smrti tohoto císaře podruhé Henrika se ujímal, když tento, z vězení utek, korunu si osobil [984]. Neméně též, když již Otto III. svítězil a Mečislav na jeho stranu přistal, nepřestala krev polská cediti se na západě, jednak na vojně s Čechy a Lutici [990], jednak při obležení města lutického Braniboru ku pomoci cís. Otty III. [991].[50]) Ačkoli pak Mečislav, zůstav křesťanství a závazkům svým k císaři věren, Němcům všelijak, až i na vojnách proti jednokmencům svým, propůjčovati se snažil, však nicméně špatné za to od nich došel odplaty. Ucházeje se nadarmo o korunu z rukou papežových, byl od Němcův, co pohraničný, císaři daní i vojenskou službou povinný hrabě všelijak znevažován a utiskován.[51]) Zplodil on z první manželky Dobravy [umř. 976] syny dva, nástupce vlády Boleslava Vel. a Vladiboje, z druhé pak, Ody, dcery markraběte Míšeňského Fridricha, syny tři, Meška, Svatopluka a Boleslava,[52]) jenž ve Vlaších pod jménem Lamberta mnichem se stal. Za třidcetiletého panování jeho Polska, od předchůdcův jeho značně rozšířená a upevněná, odevšad byla sevřena, ponížena a umalena.[53]) Teprvé syn jeho Boleslav příjmím Chrabrý

VIII. B 143. — Co o jiné vojně Vladimíra s Poláky l. 992 novější (*Narusz.* IV. 48. 3 vyd.) vypravují, zakládá se na mylném čtení u Dluhoše: Vastatis eo anno dux Russiae Carvatis infertur illi a Polonis (oprav Pieczy[illegible]gis, jak hned níž stojí) bellum, contra quos egressus ad fluvium Rubiessa (oprav Trubiessa, t. Trubež) eos offendit etc. Celé to místo jest slovný přeložení z Nestora na l. 992 o vojně Rusův s Pečenci (vyd. *Timk.* 86, Sof. Vrem. I. 88), aniž slušno na Poláky a řeku u Hrubešova, jenž slove Hučva, toho obraceti. Ostatně že Boleslav nedlouho po nastoupení vlády s Vladimírem válčil, patrno z *Ann. Sax.* a. 992, *Mart. Galla* l. I. ep. 10. p 57—61, *Kadł.* l. II. ep. 13. p. 64[illegible] s Trubežem toho nelze spojovati.

[50]) *Dithm.* l. IV. [illegible] n. [illegible] 991.

[51]) *Dithm.* l. V. p. 116. Vivente [illegible] pater [illegible]us (Bolizlavi) Miseco domum, qua eum esse sciebat, crusinatus (v krzno oděný) intrare vel eo assurgente nunquam praesumsit sedere.

[52]) *Dithm.* l. IV. p. 98—99. Týž dějepisec i dceru Mečislavovu, za krále danského Svenona provdanou, připomíná.

[53]) *Dithm.* Chron. p. 27. 36. 65. 69. 71. 97—99. *Mart. Gall.* p. 28—34. *Kadłub.* l. II. ep. 8. 10. *Boguph.* p. 24. *Witikind* ed. *Meibom.* T. I. l. III. p. 660. *Dlugoss.* l. II. p. 91—112. *Narusz.* 3 v. IV. 1—42. *Bandtkie* 3 v.

čili Veliký [992—1025] pozdvihnul ji z toho úpadu a povýšil moc i slávu její na stupeň až potud nedosažený. Poněvadž děje krále tohoto do oboru našeho díla vlastně nenáležejí, dosti budiž, podotknouti jich zde co nejkratčeji. Rus', pod dějným svým vládcem Vladimírem Vel. náramně se zmáhající, přemohl a zasnaubením své dcery Svatoplukovi, synovi Vladimírovu, pokoj s ní upevnil. Pomoří až po Odru opanoval; od Čechův pak Slezko i krajinu podtatranskou s Krakovem vydobyl, Uhry v boji pokořil a krajinu slovenskou i ruskou až po Dunaj u Ostřehomu, město Jager, řeku Tisu a město Halič na krátký čas s Polskou sloučil. Smrti sv. Vojtěcha, biskupa Pražského, svého miláčka, na Prusích pomstil a tělo jeho vykoupiv, do Hnězdna je sprovodil, kteréhož když cís. Otto II, navštívit přišel, jat jsa spanilostí, slávou a vlídností Boleslavovou, titul krále mu přiznal, a na znamení přátelství sňatou s hlavy své korunu na hlavu jeho postavil l. 1000. Po smrti téhož Otty velikou s Jindřichem II. provodil válku ve kteréž vítěznou svou zbraní až k řece Labi a Sale proniknuv, Lužici, Míšeň, Čechy i Moravu opanoval, a v Praze druhou stolici svého panství zarazil. Těchto však krajin v moci své konečně udržeti nemoha, smluvou v Budišíně zavřenou zemi Lubuskou, částku Čech a Moravy, Slezko a Lužic[illegible] až po řeku černou Elsteru ku Polsku připojil l. 1018. Po [illegible]rti Vladimíra Vel. knížete ruského nesvorné syny jeho několikráte pokořil, a dobyv Kyjeva, uvedl sobě Rusy v povinovactví, na zpátečném pak svém tažení hrady Červenské

I. 133. *Lelewel* 38—40. *Týž* Tyg. Wil. 1816. č. 27. str 1—5. — K vyměření hranic Polsky na konci panování Mečislavova [ok. 991] posloužiti může zápisek ze souvěkého pramene pošlý. „Donatio civitatis Schinesghe Joann. XV. ann. cc. 991. ap *Muratori* Antiqu. Ital. medii aevi T. V. p. 831. *Dagon* (t. Mečislav) judex et *Ote* (Oda, druhá manželka Mečislavova) senatrix, et filii eorum *Misica* (Mečislav) et *Lampertus* (Boleslav, kterýž mnichem se stav, ono jméno přijal) leguntur S. P[illegible] unam civitatem *Schinesghe* (Gniezno), cum [illegible] pertinentiis intra hos affines: sicut incipit a primo latere longum mare fine *Pruzza* (Prusy), usque in locum, qui dicitur *Russe* (Rusy); et fines *Russe* extendente usque in *Cracoa* (Krakov); et usque ad flumen *Odere* (Odra) recte in locum *Alemure* (neznáme, zdaž Mura říčka?); et ab ipsa *Alemura* usque in terram *Milzae* (Milčané); et a fine *Milzae* recte intra *Odere* usque in pradictam civitatem Schinesghe.“ Srov. *Lelewel* Tygodn Wil. 1816. č. 27. str. 4—5. Země na západu Odry a Bobru ležící drželi tehdáž Čechové.

čili potomní červenou Rus opanoval a na čas s Polskou spojil [1020]. Tak porozšířiv hranice mocnářství svého ode Dněpru do Labe a od baltického moře až do Dunaje i Tisy, sám o své vůli a moci, málem před svou smrtí, na království pomazati a korunovati se dal [1025]. Církev křesťanská, od otce jeho v Polanech založená, nalezla v něm mocného obrance a horlivého opatrovníka: za jeho panování již dávno viklající se pohanství dokonce bylo vyvráceno a vyhlazeno.[54])

5. Pokřesťanění Polákův.

V tichosti, jakož všudy jinde, přiblížilo se světlo náboženství křesťanského ke hranicím Polsky, a první jeho paprsky ozářily jednotlivé vyvolené v lidu tom bezpochyby mnohem dříve, nežli nám historické památky nějaké o tom zprávy podávají. Křesťanství od počátku 9ho stol. na Moravě, od polovice pak téhož století v Čechách valně se šířiti počalo: při společenství původu a jazyka, při vzájemných svazcích a obchodu národův těchto s bratry jejich Lechy, při horlivosti západních missionářův, není nepodobné k víře, že již tehdáž, aspoň na konci 9ho stol., víra křesťanská v Polanech, ovšem ve skrytu a tichosti, své hojné vyznavače nalezala. Podlé starobylého podání národního v Polště kníže Semimysl [921—962] vyznavačům víry této nebyl nepřízniv, ačkoli sám k ní zjevně nepřistoupil. Císařové němečtí, chovajíce pod zástěrou rozšiřování křesťanství politické úmysly, t. podrobení všech severo-evropejských národův pod svou berlu, časně zřetel svůj i k Polanům a Rusům obrátili, vysílajíce k jich obrácení svých kněží a biskupův. Jmenovitě císař Otto I. již okolo l. 962 zřídil v Mohuči titulárné biskupství (in partibus infidelium) nejen Poznaňské, nýbrž i ruské, zamýšleje krajiny tyto dříve duchovně, potomně pak i světsky opanovati. Z těchto první ovšem již okolo l. 968 ve skutečné biskupství proměněno bylo, druhé však vyhnáním Adel-

[54]) O Boleslavovi důležité jest pojednání *J. Lelewela* v Tyg. Wil. 1816. č. 27—34. str. 1—122. Srov. *Narusz.* 3. vyd. IV. 43—147. *Bandtkie* 3 vyd. I. 134—165. *Lelewel* Dzieje Polski str. 40—64.

berta z Rus[55]) v počátku svém v niveč se rozpadlo. Pobudka Mečislavovi I. ku přijetí víry křesťanské byla porada křesťanův v Polště se zdržujících. Když totiž se mnoha žen (dle Galla jich měl sedmero) potomstva zploditi nemohl, radili mu, aby se oženil s křesťankou, ujišťujíce, že nebe požehná tomu jeho manželství. Dobrava, dcera knížete českého Boleslava I., nechtěla se uvoliti ke sňatku s Mečislavem jinak, leč s výminkou, jestliže manžel její i s lidem svým přijme náboženství křesťanské. Než kníže nesplnil dříve slova, až jej lahodnost a povolnost manželčina k tomu naklonila. Poznav učení víry křesťanské, přijal křest ve Hnězdně l. 965 z rukou českého kněze Bohovida, a není pochyby, že hned větší částka pánův a šlechty šla za příkladem jeho. Když se počet křesťanův v Polště rozmnožil, a kníže o náležité nadání se postaral, místo onoho titulárného biskupství pod arcibiskupem Mohuckým založeno skutečné v Poznani pod arcibiskupem Magdeburským l. 968, jehož prvním svěcencem byl Jordan Němec.[56]) A však nenakvap celá Polska přijala novou víru. Měloť pohanství ještě l. 980 mnoho přivrženců̊v,[57]) a vprovázení náboženství křesťanského teprvé l. 992—994, zvláště za apoštolování sv. Vojtěcha v Krakově l. 995 — 996, stalo se všeobecným, když obřad latinský nad slovanským svítězil.[58]) Konečné zřízení církve polské nastoupilo l. 1000, když cís. Otto III. knížete Boleslava Vel. ve Hnězdně navštívil. Tehdáž ustanovení Otty I., celé severní Slovanstvo metropoli Magdeburské podrobující, zrušeno, a nové arcibiskupství ve Hnězdně založeno, jemuž troje biskupství podřízeno, t. Kolobřežské na Pomoří, Vratislavské a Krakovské.[59]) Unger biskup Poznaňský, nástupce Jordanův, za některý čas zůstal ještě pod metropolí Magdeburskou, později však i biskupství Poznaňské arcibiskupství Hnězdenské za metropoli uznalo.[60]) Prvním

---

[55]) *Dithmar* l. I. p. 31.

[56]) *Dithmar* l. II. p. 32. l. IV. p. 98.

[57]) *Dlugosz* ed. Lips. p. 105.

[58]) Anon. Gnesn. Collect. Magna III. 168. cf. *Sommersberg* III. 79.

[59]) Omylné zprávy Dlubošovy a j. o založení dvojího arcibiskupství a osmera biskupství v Polště l. 966 důvodně zmítá *Bandtkie* 3 vyd. I. 122. srov. 137.

[60]) *Dithmar* l. IV. p. 91—92.

arcibiskupem Hnězdenským byl Radim čili Gaudentius, bratr sv. Vojtěcha. Někteří se domnívali, že Mečislav křesťanství podlé obřadu řeckého čili slovanského přijal, a teprvé později k latinskému se naklonil, kterýž konečně za Boleslava I. onen docela ze země vytlačil. Tomu domnění stojí na odpor svědectví souvěkého Dithmara, vypravujícího o obrácení i křestu Mečislavově beze zmínky o různosti obřadu. Že však mnoho křesťanův jak slovanského tak latinského obřadu v Polště ještě před Mečislavem bylo, o tom pochybovati nelze. Váhali se tehdáž Moravané i Čechové, kterémužby obřadu měli dáti přednost; za jisté pokládati lze, že i v Polště tak bylo. A však o zřízení hierarchie obřadu buď slovanského buď latinského před Mečislavem I. není žádného jistého svědectví; neboť křesťané zdejší, podobně jako v jiných stranách pohanských, žili bez pastýřův, právě tak, jak to bylo v Litvě před časy Vladislava Jagella, dříve než obřad latinský v ní se upovšechnil. Ostatně zapírati nelze, že starobylé bylo podání v Polště o prvotnosti obřadu slovanského před latinským, a že podání toto v okolnostech tehdejšího věku, ve přirozeném běhu věcí, i v jiných odjinud dobře známých příhodách dostatečného potvrzení nabývá.[61]) Polska od východu, západu i poledne otočena byla Slovany obřadu řeckého, a sotvy na půlnoci dotýkala se národův, u nichž Němci již dříve vštípili a pořád dále rozšiřovali křesťanství podlé obřadu latinského. Bylo tedy v Polště, jako na Moravě a v Čechách. Pozoru hodné v ohledu tom jest svědectví nestranného Piaseckého, biskupa Přemyslského, na bedlivém skaumání tehdejších pověstí a starobylých dějin založené.[62]) Podlé Narušewiče a jiných nejstarši kostel v Krakově jest prý chrám sv. kříže na Klepaři, kterýž prý kněží slovanští již na počátku 10ho

[61]) *Bandtkie* I. 140. *Maciejowski* Hist. prav. slov. III. 229. Srov. *Ossoliński* Vinc. Kadl. *v. Linde* str. 234—238 not. 44.

[62]) *P. Piasecki* Chronica. Crac. 1645. F p. 41. Polonia et Slavonia tota abhorret a studiis et artibus Germanorum, et quidquid venit inde et qualequale illud sit, prater operas mechanicas, sibi noxium reputat et rejicit suspectum (ovšem, podlé známého Timeo Danaos et dona ferentes.) Unde et fidem christianam noluit discere a Germanis, sed per orientales Graecos, Cyrillum et Methodium, et postmodum per Gallos Italosque, licet remoticres traditam agnoscere maluit.

stol. založili a v něm služby boží v jazyku slovanském konali.[63]) Jiní vystavení toho kostela a uvedení slovanských kněží připisují královně Jadvize, Vladislava Jagella manželce [ok. 1386].[64]) Za časův Dlubošových [umř. 1480] kněží slovanští ještě zde přebývali, služby boží v jazyku slovanském konajíce. Vědomoť jest, že i nejstarší cyrillské knihy v Krakově l. 1491 vytištěny byly.

6. Slezané.

Slezko,[65]) čili prostor zemí podkrajím Odry, nedaleko od vzniku této řeky až k jejímu spojení s Bobrem, vedlé moravských a českých hor se táhnoucí, že na díle již po čas rejdění v těch stranách Němcův a Celtův od lidí slovanského kmene obydleno, po vystěhování pak Vandalův a jejich příbuzencův velmi časně, t. v 5tém stol., cele od čeledí polské ratolesti zaujato bylo, naskrze pochybovati nelze. Památky jazyka, vyskýtající se v jednotných slovech již v letopisech a listinách 10—11ho stol., výslovná svědectví středověkových dějepiscův a nářečí pozůstalého až posavad v té krajině obyvatelstva slovanského jsou dostateční důkazové, že dřevní Slezáci rovněž jako novější byli větev rozložitého štěpu Lechův. Prvotní dějiny větve této neméně nežli samého štěpu ve tmě nepaměti jsou pohříženy. Již sice na konci 9ho a ještě hustěji v běhu 10ho stol. připomínají se od zahraničných spisovatelův jména jednotlivých žup té krajiny, np. Slezané, Dědošané, Besunčané, Bobrané, Opoljané a j., než beze všech dalších zpráv o příhodách jejich. Z těchto názvův zvláštní jméno Slezanův, od Silingův, někdejších obyvatelův řeky Slezy (kleine Lohe) zděděně, nad jiné vzhůru zrostši, stalo se všeobecným v celé té krajině. K víře podobné jest, že dotčené župy podlé položení svého a původu obyvatelstva jejich již ve dřevní době, dávno před vstoupením Piastovicův na trůn polský, jakož podlé jazyka, tak i co do světské správy,

[63]) *Narusz.* Hist. nar. p. T. II. 27—29. 3 vyd. IV. *Rakowiecki* Pr. Rusk. II. 181—182. Prostý lid kostelík sv. Vojtěcha na náměstí za nejstarší v Krakově pokládá.

[64]) *Pruszcz* Kleynoty Krakowa ed. 1745. 4°. str. 161.

aspoň čas po čase k jednotě Lechův přináležely. V pohromách a vichřicech, na konci 8ho stol. od Karla Vel., a ještě valněji v průběhu dvou následných století od nástupcův jeho na Slovanstvo shrnutých, kraje tyto velmi nestejného zakušovaly osudu, trhány a semotam přejímány jsouce od Němcův, Moravanův, Čechův a Polákův. Mylné jest tvrzení některých, žeby Slezko až po Odru již za Karla Vel. k Čechům bylo přináleželo; neboť kraj Sarove, připomínaný v nadacím listu českého velmože Thakulfa pro klášter Fuldenský ok. 800, nikoli na Zárov (Zara, Sorau) v Lužici, nýbrž na Srbsko v podkrajì řeky Sály slyšán býti má.[66]) Rovně nedůvodné jest předstírání novějších německých dějepiscův, ustavujících se na převýšeném mluvení Karlova chvalořečníka Einharda,[67]) jakoby Karel ok. 805 všecky slovanské národy až k Visle a tudyž i Slezáky sobě byl v poplatnost uvedl. Mnohem více základu a podobnosti má ta domněnka, že v čas panování mohutného Svatopluka na Moravě i horní Slezko v jeho držení se nalezalo. Později, po rozpadnutí říše moravské [907], třísto toto země zůstalo buď při Polště,[68]) anebo v neodvislosti, až do l. 967 — 973, kteréhožto času je český Boleslav spolu s Krakovem a s krajinou k Tatrám příležící zaujal. O dolní Slezko válčili císařové němečtí s Polany, až naposledy kn.

---

[65]) Mimo vytčené v pozn. 1 prameny: *F. W. Sommersberg* Scr. rer. Sil. Lips. 1729—32. F. 3 voll. *G. A. Stenzel* Scr. rer. Sil. Vrat. 1836. 4⁰. (posud 1. d.) *J. E. Böhme* Dipl. Beitr. zur schles. Gesch. Berlin 1770. 4⁰. 2 d. *G. A. Tschoppe* u. *G. A. Stenzel* Schles.-Laus. Urk.-Samml. Hamburg 1832. 4⁰. — *K. L. Klöber* Von Schlesien. Freist. (Bresl.) 1785. 8⁰. 2 d. 2 vyd. 1788. 8⁰. 2 d. *F. W. Pachaly* Samml. verschied. Schrift. über Schles. Gesch. Bresl. 1790. 8⁰. 2 d. *L. A. Gebhardi* Gesch. all. wend. St. Bd. IV. 1797. 4⁰. Buch VIII. G. v. Schles. str. 199 sld. *K. F. Anders* Schles. wie es war. Br. 1810. 8⁰. 2 d. *K. Ad. Menzel* Gesch. Schlesiens. Bresl. 1808—11. 4⁰. 3 d. Srov *Buhle* Lit. d. russ G. str. 255.

[66]) *Schannat* Tradit. Fuld. p. 243. *Ledebur* Arch. XV. 326. Srov. §. 44. č. 10.

[67]) *Einhard.* Vit. Karoli ap. *Pertz* II. 451. Omnes barbaras ac feras (!) nationes, quae inter Rhenum et Vistulam (!) fluvios oceanumque et Danubium positae, lingua quidem paene similes, moribus vero atque habitu valde dissimiles Germaniam (!) incolunt, ita perdomuit, ut eas tributarias efficeret; inter quas fere praecipuae sunt Welatabi, Sorabi, Abodriti, Boemani, cum his namque conflixit; ceteras, quarum multo major est numerus (které a kde ?), in deditionem suscepit. Panegyrický to hluk a chvast. Srov. *Palacký* Gesch. v. Böhm. I. 104. *Týž* v Čas. mus. česk. 1835. III. 325—326.

[68]) *Pischon* II. 131.

Mečislav, přemožen jsa od markraběte Gera l. 963, krajinu tu sice obdržel, a však ohledem jí a země mezi Odrou a Vartou ležící za područníka (vasallus) německého císaře sebe uznati a ku placení daní uvoliti se musil.[69]) Tím se vysvětluje, proč nadací listině biskupství Mišenského l. 968 (pravdivěji 967) župy knížete polského ve Slezku a Lužici, t. Bobrané, Dědošané, Slezané, Trebované, k dotčenému biskupství přiraženy. Pozdější a málo podobné zprávy připisují Mečislavovi založení anebo aspoň obnovení města Vratislavě.[70]) Že hranice Polsky na konci panování jeho až k Milčanům, po levém boku Bobru sídlícím, dosahaly, věc jistá jest.[71]) Boleslav Vel., bojovník nad otce svého i smělejší i šťastnější, nejen horní Slezko (vyjímaje Těšín, Opavu a Krňov) a město Krakov s příležící krajinou od Čech odtrhnul [999], nýbrž i do samých Čech a Milčan (Lužice) proniknul, a země tyto vládě své, ačkoli jen na krátký čas, podčinil [1002]. Nástupce jeho Mečislav II. [1025 — 1035] vládnul Slezkem pokojně; ale v domácích různicech, po smrti jeho vypuklých, opanoval český kníže Břetislav l. 1039 nejen Slezko a Krakov, nýbrž i větší díl Polsky. Nemoha však na dlouze odolati povstání Poláků a převaze cís. Jindřicha III., o ně se mocně ujímajícího, byl přinucen jak zaujatou částku Polska, tak též i celé Slezko (Těšín, Opavu a Krňov, jakožto dávno k Moravě přivtělené, v to nepojímaje) navrátiti jim zpátky l. 1041 (Vratislav a jiné pevnosti teprvé l. 1054). Léta 1160 rozdělili synové Vladislava II., krále polského, Slezko mezi sebou. Boleslav Vysoký obdržel Vratislav čili prostřední Slezko, Konrad Hlohov čili půlnoční Slezko, bez pochyby až severně za Odru, Mečislav ostatní země na poledni. Léta 1173 spojeny Hlohov a Vratislav, od kteréžto doby vlastně jen dvoje Slezko, horní i dolní, stávalo. A však jedno i druhé v nedlouhém čase na několiko menších knížetství se rozpadlo, jichž počet potomně ještě oddělením Opavy [1261], Těšína a Krňova

69) *Dithm.* l. II. p. 27. 36. *Witikind* ap. *Meib.* II. 421.

70) *Dlugoš* I. 40. *Barth. Stenus* v *Snmmer.* Regn. Vannian. p. 144. *Klose* Gesch. v. Bresl. I. 71. 97. sld.

71) Donat. civit. Schinesghe ap. *Muratori* Ant. Ital: V. 831. srov. pozn. 53.

[1279] od Moravy rozmnožen byl. Taková knížetství nacházíme v 13tém stol. v horním Slezku Těšín, Ratibor, Opole, Opavu, Bytom, Krňov (Jägerndorf); v dolním pak Vratislav i Lehnici, Hlohov, Svidnici, Zahaň.

7. Pomořané.

Pomořané [72]), rozložení po břehu moře východního od oustí Odry až k oustí Visly, na jih pak až k lesu polskému, hradu Tučně, řekám Vartě, Noteči i Dravě, a řekou Persantou na dvé, přední i zadní Pomořany, ony na levé, tyto na pravé straně Persanty, rozdělení, tolikéž výstřelek byli štěpu polského, a v této staré době jakožto oddíl obce jejich považováni býti mohou. Nestor je výslovně k Lechům počítá [73]); s nimi je pojí letopisci domácí i němečtí [74]); a leský původ jejich až nadto se doličuje skoumáním jazyka jejich v odvětví Kašubském do dneška trvajícího. Anobrž i Lutici, cizozemcům pod jménem Vlkův známější, na levé straně Odry, pokrevní byli Polanův, rovného s nimi jazyka, zvyku a řádu užívajíce. [75]) My však zde, odloživše Lutice s ostrovem Volinským ke článku o Slovanech v Germanii osedlých, jediné o počátečných dějinách Pomořanův co nejkratčeji připomeneme. Z báječných pověstí, jimiž nejstarší historie polská

---

[72]) Mimo vytčené výš v pozn. 1. prameny *M. Rango* Orig. Pomer. nec non 24 dipl. vet. Colb. 1684 4°., též s nápisem Pomer. dipl. Francof. 1707. 4°. *F. Dreger* Cod. Pomer. dipl. Berol. 1768. F. T. I. (do 1269). *J. C. Dähnert* Samml. pomm. Landesurk. Strals. 1765. F 3 d. Suppl. Greifsw. 1782. F. 2. d. — *Th. Kanzow* [umř. 1541] Pomerania (do 1531). her. v. *H. G. L. Kosegarten.* Greifsw. 1816. 8°. 2 d. *J. Mikrälius* A. u. N. Pommerland. Stett. 1639. 4°. *L. A. Gebhardi* G. all. wend. St. Bd. II. 1793. 4°. Buch. IV. Gesch. d. pomm. Reichs. str. 36 sld. *J. J. Sell* Gesch. d. Hzg. Pomm. Berl. 1819. 8°. 3 d. *P. F. Kanngiesser* Gesch. v. Pomm. Greifs. 1824. 8°.

[73]) *Nest.* izd. *Timk.* 2. Ljachove že i Prusi i Čjuď prisjedjať k morju Varjažskomu. str. 3. Ot tjech Ljachov prozvaša sja Poljane, Ljachove druzii Lutiči, ini Mazovšane, ini Pomorjane.

[74]) *Mart. Gallus* p. 15. Polonia ... habet ... ad mare septemtrionale tres affines barbarorum gentilium ferocissimas nationes Seleuciam (oprav an. rozuměj Luticiam, Leuticiam, nikoli Silesiam), Pomeranam et Prusiam. Srov. *Dlugoš* l. I. p. 66. *Ad. Brem.* l. II. p. 18. Sem i to náleží, že svatý Otto, hotuje se do předního Pomoří, vyučil se polsky, měl jak sám, tak i pomocník jeho Udalrik, při sobě tlumočníky polské. *Andreae* Vita Ott. ap. *Ludewig* I. 510. Vita Ott. ve Vierter Jahresber. d. Pomm. Gesell. str. 124.

[75]) *Nest.* izd. *Timk.* 3. *Dlugoš* l. III. p. 244. Liutici quoque populi, genus a Slavis et Polonis ducentes.

zatemněna jest, ničeho o starých dějinách Pomořanův dověděti se nelze, vyjímaje to, že již tehdá, když onyno pověsti buďto povstaly, buďto nejhlučněji se hlásaly, Pomoří za částku Polsky pokládáno. Neboť když prý Lešek panství své mezi dvadcet synův rozdělil, dostaly se Boleslavovi, Braminovi a Bohdalovi Pomořany, Kazimírovi pak a Vladislavovi Kašuby. [76]) Národní toto podání, že Pomoří s ostatní Polskou někdy k jednomu celku náleželo, potvrzuje se rozličnými jinými okolnostmi, mezi jiným i polohou starobylé stolice Polákův, Hnězdna a Krušvice. Není zajisté podobné k víře, žeby polští panovníci sídlo své zrovna na hranicích, kdež snáze přepadeni býti mohli, byli obrali, kdyby země mezi Notečí a mořem k jejich panství byla nepřináležela. Anobrž za pravdivé přijíti můžeme, že jakož jinde u starých Slovanův, tak i zde stolice knížecí něco podál od hranic, ač ne ve středu-li panství se nalezala. A však bylo-li kdy Pomoří s Polskou, jakž staré pověsti namítají, spojeno, sloučení to, při všeobecné náklonnosti slovanských národův k rozptýlenosti a nevázanému svobodství, bez pochyby netrvalo dlouho. Již dávno před začátkem pevné historie nalezáme rozličná, ovšem nepevná a nesvětlá, však nicméně s pravdou srovnalá návěšti o větším počtu národův a knížátek v této krajině. [77]) Potvrzují to dějiny pozdějších časův, kdežto ve vojnách Polákův s Pomořany nikdež o společném panovníku celého národu, ale ovšem údělných knížatech čili náčelnících lidu zmínka se děje. O vnitřním národu tohoto položení, o vojnách jeho se sousedy a zvláště dobrodružských výpravách do krajin zámořských, z pověstí danských a skandinavských leccos tušiti, s jistotou však málo vypravovati můžeme. Podlé pověstí, od Saxona příjmím Grammatika do soustavy historie jeho vetkaných, již v neznámé pradávné době Normanové skandinavští a danští doráželi na pobřeží pomořské, jmenované

---

[76]) *Kadl.* l. I. ep. 16. *Boguph.* p. 22—23. *Dlugoš* p. 65. *Matth. de Miechow.* I. 9. p. 17. *Cromer* p. 425.

[77]) Gorm, otec Heralda Blaatanda, krále danského, bojoval prý [ok. l. 900] s mnohými pomořskými králíky, z nichž dva slauli Knupo a Solferpanna (?). Tryggwasons Saga p. 224. *Helmold* l. I. c. 2. Post Oderae lenem meatum et *varios* Pomeranorum populos.

Vinland č. Windland, valčice s tamějšími slovanskými králi. [78]) Jsou to povídky, na něž i pravdivá historie poohlednouti se může, ale dlouho při nich zastavovati se a libovati sobě v nich nesmí. [79]) Danští historikové, zakládajíce se na těchto takových pověstech, dovozují, že již v 7mém stol. králové jejich Hildebrand [680], Harald Hildetan, Regnar Lodbrok a j., okolo ústí Odry a odtud až k Visle v krajině jmenované Reitgothland (kterýmžto jménem sic vlastněji pomoří zavislanské, Prusy a Kurony, se míní), podrobivše sobě zdejší Slovany, nad nimi mocně panovali. [80]) Možné, že Dánové již tehdáž v Pomořanech loupili a se Slovany se potýkali: žeby je byli konečně podmanili, na pouhé svědectví chlubivých normanských povídkářův za pravdivé přijato býti nemůže. Svobodní zajisté a bojovní národové, jacíž byli Pomořané a Lutici, ani tak snadně ve služebnost se nepodrobují, ani jednou byvše podrobeni, z ní nepropouštějí. Na pevnějším historickém základu spoléhati a tudy více pravdy do sebe míti zdá se to, co týž Saxo a vrstevník jeho Snorro Sturleson o slovanském králi Borislavovi, též o příbězích danských i skandinavských dobrodruhův za jeho času, z domácích pověstí vypravují, ačkoli i zde skutečnou zběhlost od básnického přioděni v pověsti a řečnického nadsazování v dějepise dobře rozeznati sluší. Borislav, kníže Sermatův, jakž u Frodoarda, čili Vindův, jakž u Snorra slove, pomáhal, co spolčenec a soused (pomezní Pomořanům Ukrané byli na ten čas císaři poplatni), cís. Ottě I. proti Uhrům u Augspurku ve přepamátné oné bitvě dne 10. srpna 955, v níž tito na hlavu

---

[78]) *Saxo Gramm.* ed. Steph. p. 28. Rex Sclaviae Scalcus. p. 46. Barbari (Sclavi) creato sibi rege armatorum manipulos condunt. p. 105. Starcatherus ... Poloniae partes aggressus, athletam, quem nostri Wasce (oprav Valce), Teutones vero diverso literarum schemate Wilze nominant, duelli certamine superavit. Válka dánského krále Jarmerika se Slovany a pokoření těchto a t. d. p. 155—156. — V těchto a těm podobných rozpravách Saxo užívá napořád jména Sclavi Sclavia: že však tím výrazem zvláště Pomoří okolo Odry míní, odjinud jisto jest.

[79]) Srov. *Dahlmann* Forsch. I. 218. 240. 268. 312 sld.

[80]) *Suhm* Gesch. d. Dän. übs. v. *Gräter* Bd. I. Abth. I. str. 46. 229. srov. 127. Abth. II. str. 27. Abth. II. 261 sld. a j. *Kanngiesser* str. 63—65.

byli potřeni.[81]) Po devatenácti letech bojovav s cís. Ottou II. proti Haraldovi Blaatandovi, králi danskému, nemálo mu byl k dosažení vítězství nápomocen [974].[82]) Z tohoto účastnictví Borislavova ve vojnách císařův německých proti nepřátelům říšským zavírají někteří novější spisovatelé,[83]) že tehdáž Pomořany, snad již od l. 939 — 940, po násilném přemožení valného zbouření Slovanův, v povinovactví císaře německého se nalezali, k válečné pomoci a dani zavázáni jsouce; anobrž Leutsch nadto se domýšlí, že Němec Wichmann vlastně těmto pomořským Slovanům za správce dán byl. Podlé našeho domnění celé toto dovozování tehdejší odvislosti pomořských knížat od německého císaře na pouhém domyslu se zakládá. O příbězích norveského královice Olafa, zetě Burislavova, zdržujícího se od l. 973 do l. 976 v Pomořanech, o pošlých z tohoto příbuzenství později roztržitostech, o útoku danského krále Haralda Blaatanda na ostrov Volin i blízké Pomoří, o zosazení se navedením jeho danských dobrodruhův pod vůdcovstvím jakéhosi Palny Tokovice v Jomsburku (jinde Hynisburk, Jumensis provincia atd.), blízko Volinu čili Vinety [ok. 984], o dějinách této loupežnické obce, o podmanění jejím za správce Sigwalda od pomořského Boleslava, o dcerách dotčeného knížete a provdání jich za rozličné německé krále, hrabata a dobrodruhy atd., jakožto o věcech od Saxona a Snorra z kalného zdroje básnivých pověstí vážených a tudy odpolu báječných, v povšechném tomto přehledě pravdivých dějin veškerého Slovanstva jen povrchně zmíněno býti může.[84])

---

[81]) *Frodoard* a. 955. Contra quos (Hungaros) Otho rex cum Burislao Sarmatarum principe et Conrado jam sibi pacificato pugnavit, et eosdem Hungaros interimens cunctos paene delevit. — Post hoc bellum pugnavit rex Otho cum duobus Sarmatarum regibus (ukrische Prinzen, Gebhardi), et suffragante sibi Burislao rege, quem dudum sibi subdiderat, victoria potitus est. Dobner to mylně na česk. Boleslava obrací. Hájek T. IV. p. 101. Též Luden VII. 510. 513. Snorro Sturleson (v jiné příčině) „Búrizlafr Vinda konúngur. Hist. reg. Sept. T. I. P. VI. c. 22. 98.

[82]) *Snorro* Tryggwasons Saga. c. 25. p. 227.

[83]) *Leutsch* Markgr. Gero. Leipz. 1828. 8° str 105—107. srov. str. 118.

[84]) Obšírně o zběhlostech těchto jedná *Kanngiesser* Gesch. Pomm. kn. II. kap. 1—12 str. 49—124, kdež i pramenové vytčeni, z nichžto hlavní jsou: Saga Olafs konúngs Tryggvasonar, ve sbírce Formanna Sögur d. I—III. Kaupm 1825—27. 8°., Jómsvikinga Saga ok Knytlinga, v též sbírce XI d. Kaupm. 1828. 8°. Saxo Gramm., Snorro a j.

O smrti knížete Borislava [př. 1000], o položení a mezech panství jeho, nepochybně jen západní třislo země pomořanské, asi od Odry až ku Persantě, v sobě zavírajícího, naposledy o nástupcích jeho, nic s jistotou se neví. Někteří ovšem z dostatečné příčiny domýšlejí se, že onen král vindický Vratižir (Wirtgeornus), jenž sestru danského krále Knuda za manželku měl, v této krajině panoval.[85]) Loupeživí Dánové doráželi sice v průběhu 11ho stol. bez přestání na ostrovy a břehy pomořské blíže oustí Odry, a však stálého panování v nich nikdy dosíci nemohli.[86]) — Mezi tím, když na tuto západní polovici Pomořska normanské povídky aspoň ranní záři svítajícího světla historie vylévati počínají, zůstává východní strana až do času Boleslava Chrabrého ještě pořád v temnotě noční zahalena. Pozdější letopiscové polští, na jejichž svědectví o starobylých časích sice tuze spoléhati nelze, vypravují, že po hanebném zavraždění dvadceti strýcův od synovce Popela a po vyzdvižení Piastovice Semivita na trůn polský, s pominutím potomkův knížat pomořských, tito, dvojitou žádostí pomsty puzeni jsouce, dlouhotrvanlivé a kruté války s Polany vedli[87]); což nemá-li třebas dostatečného historického pojištění, aspoň v pozdější neuchlácholené nenávisti obou větví, zajisté nejpřirozeněji z pradávních rozmíšek a vojen vyplynulé, poněkud potvrzení nalezá. Větší v každém ohledu od předkův i nástupcův svých Boleslav Chrabrý, brzo po ujetí vlády o rozšíření mocnářství svého úsilně pečliv jsa, neodvislé až potud Pomořany, dílem brannou rukou, dílem mírnými prostředky, ku panství svému připojil [992—997].[88]) Že opanování Pomořska bylo jedno z nejdřevnějších dobytí Boleslava, jisto jest: neboť l. 997, když sv. Voj-

---

85) *Savile* Script. rer. Angl. p. 437. 439. Wirtgeornus rex Winidorum.

86) *Kanngiesser* Gesch. Pomm. 114—124.

87) *Boguph.* p 23. *Dlugoš* p. 93 *Kromer* p. 429.

88) *Mart. Gall.* l. I. c 6. p. 37. Ipse namque Seleuciam (t. Lutice), Pomoraniam et Prusiam usque adeo vel in perfidia resistentes contrivit, vel conversas in fide solidavit, quod ecclesias ibi multas et episcopos per apostolicum, imo apostolicus per eum ordinavit. *Kadl.* l. II. ep. 13. p. 648. *Helm.* l I. c 15 p. 46. Bolizlaus, Polonorum christianissimus rex, confoederatus cum Ottone tertio, omnem Slaviam, quae est ultra Odoram, tributis subjecit etc.

těch z Polska do Prus se obrátil, město Gdansk bylo již v moci jeho.[89]) Z výpovědí starých svědkův, Mart. Galla, Helmolda a Kadłubka, jasně vyplývati se zdá, že Boleslav tehdáž celé Pomoří, až k samé řece Odře, sobě podmanil, což však s jinostrannými svědectvími, v nichž o panování Polanův ve předním Pomoří až do l. 1107 a uvedení křesťanství až do 1121 žádné zmínky není, v odporu jest. Za tou příčinou novější za pravé přijímají, že Boleslav jen zadní Pomoří a Kašuby sobě podrobil.[90]) V tomto polském Pomoří zřízeno l. 1000 biskupství v městě Kolobřehu, jehož první biskup, Reinbern, rodilý Němec, muž učený a ve svém povolání nad míru horlivý, na obrácení lidu svého všelikou snahu vynakládal.[91]) Po smrti jeho (umřel ok. 1014 v ruském vězení) biskupství Kolobřeské spojeno s arcibiskupstvím Hnězdenským. A však jakož vláda Polákův, tak ani uvedené od nich křesťanství neměly v Pomořanech dlouhého trvání. Neboť již l. 1031, nedlouho po smrti Boleslavově, za panování Mečislava II. a domácích nepokojův v Polště, Kašubové i Pomořané jho polského poddanství se sebe svrhli. Bylif sice od Polákův poraženi a ku poplatnosti donuceni; nicméně však záští a nenávist mezi oběma národy tím ještě výš zrostly. Nebo od té doby za devadesát let [1121] nepřestávali Pomořané úsilně a brannou rukou dobývati se na svobodství, uchopujíce se každé nejmenší příležitosti k odboji: tak že historie národu toho v tomto věku tone ve zprávách o ustavičném ukrutném prolévání krve mezi dvěma bratrskými národy.[92]) Teprva l. 1107 poštěstilo se Boleslavovi Křivoústému uvesti knížete předního Pomoří v lenní povinovactví; načež brzo potom dokonalé podrobení zadního [1120] a předního Pomoří [1121] následovalo. V celém tomto prodlení času zůstávali obyvatelé zadního Pomoří v jakémsi polovičním stavu

[89]) Vita S. Adalb §. 27. p. 88 (ap. *Mabill.* Ann. Ord. S. Bened. sect. V p. 862.) Adiit urbem Gidanie (al. Gidanic). quam, ducis (Boleslai) latissima regna dirimentem, maris confinia tangunt.

[90]) *Kanngiesser* str. 292 sld.

[91]) *Dithmar* l. IV. p. 92. l. VII. p. 244. Srov. *Kanngiesser* p. 294—308.

[92]) Obšírné a důkladné vypravování dějin těchto naleźá se u Kanngiessera ve kn IV. kap. 3—56. str. 308—521.

mezi pohanstvím a křesťanstvím[93]), ano ve předním Pomoří starodávní pohanství nepřerušené panovalo. Po konečném podrobení Pomořska vládě polské zotavilo se křesťanství v zadním Pomoří; ve předním pak o vštípení a rozšíření jeho ujal se s řídkou horlivostí, opatrností a vytrvalostí Otto biskup Bamberský, bez odporu jeden z nejvznešenějších apoštolův národův slovanských [1124 — 1129]. Kterak on toto své dílo vykonal, a jaké plody obrácení Pomořanův na víru křesťanskou ohledem na politický i mravný stav lidu toho přineslo, toho širší vypravování, jakožto sem nenáležité, jinde hledati se musí. [94])

§. 38. Popis větví a sídel jejich.

1. Názvy obecné: Vindi, Sarmaté.

Podavše v slušné krátkosti přehled hlavních dějin a příběhův Slovanův leských, přistupujeme již teď ku podrobnému vyčítání jednotlivých národův a vypsání sídel jejich, v obšírné krajině mezi mořem východním, jezerem Nebolí (prus.-pol. Nebolia, něm. Mauer), řekami Bobrem, Narví a Vislokou, horami Tatrami, pohořím moravským a českým, řekami Bobrem a dolní Odrou zavřených. I zde pak, jako jinde, od všeobecných jmen k obzvláštním názvům jednotných větví pokračovati budeme. Všeobecná aneb aspoň rozličným slovanského kmene ratolestem společná jména, v této době o národech po vytčeném oboru zemí rozsetých užívaná, jsou jednak cizozemská, Vindové, Sarmati, jednak domácí, Slované, Bělosrbi, Bělochorvatí, Polané č. Poláci a Lechové č. Leši. Prastaré slovanského kmene u cizincův jméno. t. *Vinidové* č. *Venedové*, pořídku sice o Polanech se užívá, a však užívá se předce. Nejstarší svědek po Jornandovi, kterýžto, jakž nahoře jsme vyložili, všecky Slovany od pramenův Visly na půlnoc bydlící, povšechným jmenem Vinidův zahrnuje, jestiť cestovatel Wulfstan [př. 890], jehož slova nám Alfred [př. 900] zachoval: „Visla prý jest převeliká řeka, mající po bocích Witland (t.

[93]) *Kanngiesser* str. 426—431.

[94]) Kanngiesserův spis i v ohledu na tento předmět všelike chvály hoden. Kn. V. Kap. 1—27. str. 522—838.

Prusy) a Weonodland. Witland přináleží k Estonům (t. Litvanům a Lotyšům). Visla pak přichází z Weonodlandu a teče do moře estonského;" a něco níže „Visla plyne od poledne z Weonodlandu."[1]) Svědectví to dovozuje rázně a jasně, že němečtí národové tehdáž jména Vindland nejen o pomoří baltickém, nýbrž o celém Slovanstvě povislanském užívali. O slovanských Pomořanech, jakožto bližších a známějších, jméno Vinidové ovšem hustěji se vyskýtá. Podlé Rühsa celé pomořské obřeží u Skandinavcův okolo l. 1000 pořád sloulo Vendland.[2]) Skandinavský dějepisec Snorro Sturleson jmenuje Borislava, knížete pomořského, králem Vindlandu,[3]) nazývaného od Frodoarda králem sarmatským. Staré zeměpisné zápisky Islandské, vydané od Langebeka a Werlauffa, připomínají slovanskou krajinu mezující s Prusy, Sasy a Dány, tedy severní částku Polsky čili Pomořany, napořád pod jménem Vindlandu.[4]) Ve zlomku jedné staré listiny Livonské, vydaném od Bergmanna, země pomořská, osazená Polany č. Lechy, slove Wentlande.[5]) Jsouť i jiné příklady, jež zde místněji uvozovati bezpotřebno.[6]) Mnohem řídčeji vyskýtá se jméno *Sarmati*, od učených spisovatelův v cizině Slovanům polským nevlastně lépané. Alfred ve svém přeložení Orosia polednímu Polsku jméno Wislaland (země povislanská), severnímu Sermende (t. Sarmatsko) přikládá, pravě: Na východ od země moravské (Meroaroland) jest země Vislanská (Wisleland)..,

---

[1]) V původním jazyku: Seo Wisle is svide mycel ea, and hio to lid Witland and W onodland. And thaet Witland belimped to Estum. And seo Wisle lidut of Weonodland, an l lid in Estmere. . . And Wisle sudan of Winod laude. Srov. *Voigt* Gesch. Pr. I. 209—211. *Dahlmann* Forsch. I. 428.

[2]) *Rühs* Gesch. Schwedens. I. 96.

[3]) Snorro Tryggvasons Saga c. 15. p. 227. Búrizlafr Vinda konúngur. Srov. *Kanngieseer* Gesch. Pomm. 38. 53, Saga Olafs Konúngs Tryggvasonar, ve sbírce: Fornmanna Sögur. I—III. Kaupm. 1825 - 27. 8⁰. 3 d. V této pověsti jména Vindland, Vindr, o Pomořanech množstvíkráte se čtou.

[4]) *Langebek* T. II. p. 36. (Srov. *Voigt* Gesch. Preuss. I. 208.) *Werlauff* Symb. ad geogr. med. aevi p. 10: Pulinaland, Vindland er vestast nest Danmörk; p. 15: Saxland ok Vinland (Vindland).

[5]) *Bergmann* Fragm. e. Urk. d. ält. liefl. Gesch. Riga 1818. 8⁰. p. 25. I. 208.

[6]) Tak v Hlohovském knížetství na Slezsku slove do dnes ves Wendisch-Borau, kteráž v list. Tomáše II. bisk. Vratislav. 1292 Borov polonicale jmenována. *Worbs* Archiv II. 112.

na půlnoc od Chorvat (Horithi) jest Maegdaland (Děvčí země), a na půlnoc od Maegdalandu Sermende až k horám Rifejským (Riffin, Riphaei montes)... Od Bornholmanův (Burgendas) na východ jsou Sermende, na jih Srbové (Surfe)... Švedové mají na východ Sermende atd.[7]) Patrno spolu, že Alfred o pomoří od Visly až k Travně tolikéž jména Winedas užívá. Pochybno-li, zdaliž on jménem Sermende Polsko čili snad Litvu míní, nacházíme u Frodoarda svědectví jasnější, jmenujícího Borislava pomořského a dva knížata ukranská výslovně knížaty sarmatskými.[8]) Naproti tomu nejstarší letopisci polští Martin Gallus a Kadłubek, jména Sarmati a Getae nikoli o Slovanech polských, nýbrž o Litvanech a Lotyšech užívají.[9]) Neřádu pozdějších pisákův, jméná Sarmati bez rozdílu a rozpaku Polanům lépajících, zde dotýkati se nechceme.

2. Bělosrby, Bělochorvaty.

Nejoblíbenější a tím i nejrozšířenější jméno *Slované* o národech větve polské doma i vně dosti zhusta v této době se naskýtá. Nestor výslovně Lechy a rodiny jejich za větev Slovanův vydává: Slovjeni že ovi prišedše sjedoša na Vislě i prozvaša sja Ljachove; a ot tjech Ljachov prozvaša sja Poljane, Ljachove druzii Lutiči, ini Mazovšane, ini Pomorjane.[10]) Jednohlasně s ním píše domácí Martin Gallus, uznávaje Polsko za severní částku veliké slovanské země.[11]) U Kadłubka jméno Slavi jen jednou v povšechném smyslu

---

[7]) Viz Příl. č. XVIII. Srov. *Schlöz.* Nest. II. 67. *Hormayr* Hzg. Luitpold str. 23—24. *Dahlmann* Forsch. I. 420—421.

[8]) *Frodoard.* a. 955. Otho rex cum Burislao Sarmatarum principe . . . pugnavit Otto cum duobus Sarmatarum regibus ... suffragante sibi Burislao rege etc.

[9]) *Mart. Gall.* p. 16. Terra Slavonica ad aquilonem ... a Sarmaticis, qui et Gete vocantur, in Daciam (t. Dansko) et Saxoniam terminatur. *Kadl.* l. III. ep. 19. Pollexiani (t. Polešané, Jatvězi) Getharum seu Prussorum genus. Všecku pochybnost zapuzuje *Joann.* Chron. ap. *Sommersb.* I. 5. Geras (oprav Getas) id est Lithvanos.

[10]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 3.

[11]) *Mart. Gall.* p. 14. Ab aquiione Polonia septemtrionalis pars est Slavoniae. p. 16. Terra slavonica ad aquilonem . . . a Sarmaticis, qui et Getae vocantur, in Daciam et Saxoniam terminatur. p. 83. Latinorum et Slavorum, quotquot estis incolae.

se čte.[12]) Boleslav Chrabrý jmenován na hrobním nápise králem slovanským, gothským (rozumím getským, t. litevským) a polským.[13]) Mezi cizinci Witikind,[14]) Hepidanus, Hermannus Contractus jméno Slované Polákům, Saxo Grammaticus a životopisec sv. Otty též Pomořanům přikládají.[15]) — Důležitější v nejednom ohledě jsou nám zde jména zemí *Bělosrby* a *Bělochorvaty* č. *Velochorvaty*, jichž Konstantin o krajinách severotatranských užívá.[16]) Již nahoře (§. 31. č. 1.), jednajíce o tažení Srbův a Chorvatův do Illyrikum, důležité zprávy tyto pilněji jsme rozebrali, snaživše se dokázati, že dotčený spisovatel oběma názvy krajiny zatatranské, a sice jménem Bělochorvaty východní Halič, Malopolsku, severní částku Moravy a Čechy, jménem pak Bělosrby Velkopolsku, Lužici a Srbsko v Germanii míní. Uznavše vyložení jeho co do podstatných věcí za pravdivé, shledali jsme spolu i to, žeť on o pravém položení a rozšířenosti těchto zemí dosti jasného ponětí neměl, a tudy v některých vedlejších okolnostech chybil. Zde, jakožto na nejvlastnějším místě, ještě jednou zřetel svůj k dotčenému předmětu obrátiti musíme. Hlavní otázka jest: odkud cís. Konstantin tyto své zprávy o Bělosrbech i Bělochorvatech vážil? Podlé mého zdání, pramen jeho byl dvůj: oustné rozpravy jednak rodilných Srbův, jednak též rodilých Rusův, a sice již před přibytím kněžny Olhy do Konstantinopole.[17]) Rozpravy Srbův zakládaly se na podání národním, pocházejícím ze 7ho stol., z oné doby, když Srbové i Chorvati ze své zatatranské vlasti vystou-

---

[12]) *Kadłub.* l. I. ed. *Krause* II. 623.

[13]) *Lelewel* Tyg. Wil. 1816. I. č. 18. str 291. Tu possedisti velut athleta Christi regnum Sclavorum Gothorum seu (t. et, jak zhusta ve středním věku) Polonorum.

[14]) *Witikind* Ann. l. III. ed. *Meib.* I. 660. Wigmannus . . . Miscam regem, cujus potestatis erant Sclavi, qui dicuntur Licicaviki (rozumím Ljesi, Ljechove) . . . superavit.

[15]) *Hepid.* a. 1038. ap. *Gold.* I. Imperatore per idem tempus Pulanis Sclavis bello insistente. *Herm. Contr.* an. 1031. Contra Miseconem regem Sclavorum, qui Boloni vocantur. *Saxo Gramm.* ed. *Steph* 28. 46. 84—85. 105 155—156 Anon. Vita S. Otton. ap. *Jasch* p. 387 etc.

[16]) *Const. Porph.* A. I. c 30. 31. 32. 33.

[17]) Konstantin psal knihu svou De Adm. Imper. I. 948—949, kněžna pak Olha byla v Konstantinopoli l. 955. Možné však, že on svůj spis i později rozšiřoval a opravoval.

pivše, snad za některý čas s pozůstalými rodáky svými za Tatrami vzájemné spolky chovali. Podlé toho země a národy, Bělosrby a Bělochorvaty řečené, jak nám je Konstantin líčí, aspoň pod těmito slavnými jmény, slynuly za Tatrami vlastně již v 7mém stol., nikoli za času dotčeného císaře. Naproti tomu svědectví rodilých Rusův vztahovalo se k tehdejšímu položení zemí a národův severotatranských. K těmto, z tak rozdílných a různočasných pramenův váženým zprávám přičinil Konstantin vědomosti své o sousedních národech a jejich panovnících, o Pečenězích, Maďařích (Turcích), cís. Ottě atd., vědomosti jiným časem a jinými cestami nabyté. Přijmeme-li tento domysl za pravý, nejeden odpor ve zprávě jeho snáze vyrovnáme. Tím to pošlo, že císař, mluvě o tažení Srbův a Chorvatův, užívá slov Bělosrby a Bělochorvaty[18]), vyčítaje pak Slovany Rusům poplatné anebo k nim příležící, jmenuje jen zprosta Srby a Chorvaty, nemysle na to, žeby tito jen východní ratolesti oněch byli.[19]) Staré výrazy Bělosrby a Bělochorvaty za času Olžina bez pochyby již nebyly více mezi lidem slovanským na Rusi běžné. Čte se sice u Nestora výraz Chrovate bjelii[20]), a však v takovém spojení, že nelze rozhodnouti, které Chorvaty jím letopisec mínil. Podobno, žeť on slovo to buďto z řeckých spisův, buďto ze starých národních zpěvův přejal. Naposledy, že Konstantin ve zprávách svých o těchto zemích, z různorodých pramenův vážených, ostatně vždy vzácných, ni místa ni času náležitě neoddělil, patrno z toho, co o vrchní vládě cís. Otty I. v Bělochorvatech připomíná. Slyšelť on něco o tehdejších Chorvatech v českých Krkonoších a Srbech v Míšni i Lužici, pak je s tehdejšími východními Chorvaty v Haliči a Srby v Bělorusku smíchal, nevlastně o obojích zastaralého názvu Bělosrbi a Bělochorvati užívaje.[21]) Ostatně starobylost názvův těchto i jinými svědectvími se potvrzuje. Což zajisté ona nesmírně veliká kra-

---

18) *Const. Porph.* De Adm. Imp. c. 30. 31. 32. 33.

19) *Const. Porph.* De Adm. Imp. c. 9. 13.

20) *Nestor* izd. *Timkov.* str. 3 A se tiže Slovjeni: Chrovate bjelii, i Sereb', i Chorutane.

21) Již Dobrovský soudil, že Konstantin staré pověsti s novými zprávami neopatrně smíchal. *Engel* Gesch. v. Serb. str. 155. 159.

jina Srbjany, z níž všickni Slované vyšli, u zeměpisce Bavorského[22]) může býti jiného, nežli Bělosrby? Jestliže, jakž podobno, zeměpisec tuto zprávu od Slovanův v Germanii osedlých dostal [mezi 866—890,] patrno jest, žeť ona podlé původu svého o mnohem starších, nežli o jeho, platí časech. Tehdáž totiž, když západní tito Slované z domova se vystěhovali, t. v 6tem stol., slula dřevní vlast jejich Srby, Bělosrby. Památka společného všech jich pojití z této nesmírně veliké Slovanstva vlasti čili ze Srbska ústným podáním asi za dvě stě padesáte let mezi národy slovanskými dosti čerstvě zachovati se mohla. Sem přináležejí i svědectví českého Dalimila, mluvícího o původu Čechův v tato slova: „V srbském jazyku jest země, Jejžto Charvati jest imě; V tej zemi běše lech, Jemuž imě bieše Čech... I vybra sie se všemi z země, Jejž bieše Charvati imě.“[23]) Není pochyby, že Dalimil tuto svou pověsť vážil z prastarého podání, v národních písních a povídkách až do času jeho dochovaného. Což jestliže se připustí toto o Srbech a Chorvatech, podlé původu svého opět na dobu vystoupení národu českého ze staré vlasti čili na poslední čtvrt 5ho stol. slyšáno býti musí. Jakkoli nesvětlá byla představa zpěvce Dalimila o položení velikého Srbska, z jehož jedné krajiny, t. Chorvat, Čechové vyšli, zachované od něho věrně podlé starých pověstí slovo lech nám nicméně za to ručí, že tito Srbové a Chorvati zde na severu, v Bělosrbsku a Bělochorvatsku, nikoli za Drávou, hledáni býti mají; neboť jediné zde nalezali se Slované jmenovaní *lechové*, jak to níženji dokažeme. Podlé všech těchto svědectví neváhame se sledující výsledky přijíti za pravé a původné. Toho času, když veliké stěhovaní národův slovanských ku konci se blížilo, t. v 6tém a první polovici 7ho stol., krajiny severotatranské domácím jménem vůbec sluly Srby aneb Bělosrby, od obyvatelův Srbův, polední pak jejich, o Tatry opřené končiny Bělochorvaty čili Velochorvaty, rovněž od obyvatelův Chorvatův. Jednotlivé částky velikého Srbska

[22]) Viz Příl. č. XIX, Zeriuani, quod tantum est regnum, ut ex eo cunctae gentes Sclavorum exortae sint et originem, sicut affirmant, ducant.
[23]) Podlé rkp. od V. Hanky k tisku přichystaného.

již tehdáž, nedříve-li, mohly míti, anobrž měly jistotně svá zvláštní jména, podlé polohy krajin a rozdílnosti rodin v nich přebývajících, jako Luhy, Polany, Kujavy, Mazovy, Drevy, Lutici atd. Totéž i o Chorvatech, mimo to jen oddílu původního Srbska, domýšleti se lze. Zde i tam bytovali rozmanití, rozdílných nářečí užívající slovanští národové. Vystěhováním se drahné částky původního obyvatelstva, se změnou sídel nastaupila v nedlouhém proběhu času, nepochybně již v 7mém a 8mém stol., i změna jmen.[24]) Za času cís. Konstantina [949] nalezali se sice ještě na východním a zapadním krajišti někdejšího Bělosrbska a Bělochorvatska jednotliví slovanští národové téhož jména, jmenovitě Srbové Rusům poplatní v nynější Bělorusi, asi v kraji Hrodenském a Minském, Chorvati v Haliči, od Vladimíra pokoření, Srbové v Čechách, Míšni, Lužici, atd., Chorvati v Krkonoších: ale krajiny u prostřed mezi nimi ležící již dávno byly svá stará jména potratily, ačkoli jim je dotčený císař ještě vždy přikládá.[25]) Co zajisté novější polští spisovatelé, Naruševič, Lelewel a j., o Bělochorvatech v okolí Krakovském, na Moravě a v horních Uhřích od časův krále Svatopluka až do Boleslava Vel. připomínají[26]) prázdný jest domysl, jehož žádným bytným svědectvím potvrditi nelze. Ostatně zápisky cís. Konstantina příliš málo věcnatých zpráv o polské zemi v sobě zavírají. Praviť on: „Za Bajivarií (t. Bavarií, jakž rozumím) čili za Turcií (t. Maďary), blíž Francie, leží Bělochorvaty, z nichž polední Chorvati vyšli. Mají svého knížete, poddaného Ottě I. králi Francie čili Saska. Jsouce nekřestění, s Turky (t. Maďary) se přízní

---

[24]) Památku jména Srbův v Polště zachovaly podnes některé vesnice porúznu, jako np. Sarbice, Sarbicko, Sarbiewo, Sarbin, Serbentynie, Serbentyny, Serbentyszki, Serbinow, Sierbowice atd.

[25]) Užívá sice Konst. při jmenech Bèlochorvati a Bělosrbi výrazu „nyní, podnes“ (nunc, in hodiernum usque diem), než to jeho jest pouhé zdání. Kdo žádného omylu a zmatku u něho připustiti nechce, musí uznati za pravé, že tehdáž, t. l. 949, krajina od Styru a Dněstru až k Rudným horám a Krkonošům byla celek, měla pohanského panovníka, poddaného cís. Ottě I. atd.

[26]) *Naruszewicz* Hist pol. vyd 1824 I. 109. 606. 648. 830. 832., vyd. 3 Lipsk 1836. I. 75. III. 28. 56. 182. 184 *Lelewel* v *Ossolińského* Kadł. vyd. *Linde* str. 475—487. Srov. s tím Dobrovského posudek v Jahrb. d. Liter. 1824. Bd. 27. S. 270.

a plichtí. Mezují se Slovany, nekřestěnými Srby. Veliké Chorvatsko, jenž i bílé slove, nemá tak hojný počet jezdcův a pěšákův, jako křestění Chorvati, jsouc pleněno častými nájezdy Frankův, Turkův, Pečencův. Aniž buďto válečných korábův a lodic, buďto kupeckých lodí má, jakožto třicet dní cesty od moře vzdálené, a sice od moře černého. Srbové, jenž slovou bílí, a tolikéž nekřestění jsou, bydlí za končinami Turcie (Maďarův) v okolí od nich Boiki jmenovaném, v sousedství Frankův a velikých čili bílých nekřestěných Chorvatův. Od nekřestěných Srbův, obyvatelův řeky, jenž slove Visla čili jiným jménem Dičice (Διτζίκη,) pocházejí Srbové záchlumští."[27]) Směs starých pověstí i nových zpráv, pravdivých podání s omylnými domysly v tomto vypravování patrna jest každému, kdokoli se skutečným dotčených krajin položením okolo l. 950. z jinorodných pramenův dostatečně seznámen jest. Největší spor jest o zmíněné zde kníže pohanské v Bělochorvatech. Někteří to slyší na českého Boleslava I.; tento však od Konstantina pohanským knížetem jmenován býti nemohl. Lelewel na této zprávě zakládá svou soustavu velikého, neodvislého mocnářství bělochorvatského se stolicí Krakovem, opanovaného mezi 967 — 973 od Čechův, potomně pak l. 999 od Polákův. V Polště okolo l. 949 panoval Semimysl: hranice panství jeho podlé vší podobnosti sahaly až k Tatrám, aspoň za město Krakov. Podlé toho měl-li Konstantin skutečnou vědomost o tehdejším knížeti ve starém Bělochorvatsku, což nicméně velmi pochybné jest, nejpřirozeněji to na Semimysla obrátiti lze.[28]) Konečně znamenáme, že Konstantin Srby jmenuje napořád Srby bílé (οἱ ἄσπροι Σέρβλοι), Chorvaty pak jindy bílé, jindy veliké (οἱ Βελοχρωβάτοι ἤγουν ἄσπροι Χρωβάτοι, ἡ μεγάλη Χρωβατία, ἡ ἄσπρη Χρωβατία.)[29]) U Slovanův obůj název bílý i veliký (бѣлын, велнн) byl rovně běžný: jednoho i druhého užívalo se téměř ve stej-

---

[27]) *Const. Porph.* De Adm. Imp. c. 30. 31. 32. 33.
[28]) Tak *Naruszewicz* vyd. 1824. T. II p. 832, vyd. 3. III. 183.
[29]) *Const. Porph.* De Adm. Imp. c. 31. Magna Chrovatia, quae etiam alba cognominatur. c. 32. Magna Chrovatia baptismi expers, quae etiam alba cognominatur.

ném smyslu, jakož i sama ta slova sobě příbuzná jsou.[30]) Bílými Srby i Chorvaty míní se kořenní, staří, svobodní, nepodlehlí; černými odštěpení, odtržení aneb cizí vládě podrobení. Stopy podobného užívání jmen bílý a černý v krajinách východních sahají do prastarého věku; o Slovanech totéž domýšleti se lze. Sic jinak obyčejně příjmí veliký stojí naproti slovci malý, np. veliká Morava, pro rozdíl od malé na ř. Moravě v Srbsku.

3. Název Lechův.

Po zvetšení a zatemnění všeobecného názvu Srbové, zahrnujícího rozmanité větve slovanského štěpu v nesmírných rovinách severotatranských, dosáhla rozšířenějšího v nich práva obmezená až potud národní jména *Lechové* a *Polané* č. *Poláci*. Z těchto první, někdy nad míru oblíbené, ve starých pramenech k nemalému podivení našemu jen velmi pořídku se naskýtá. Mám sice za to, že v onom místě u Witikinda [ok. 1000], kdežto Mečislav králem Licicavikův se jmenuje,[31]) zkaženým slovem Licicaviki nikoli Lenčičané, obyvatelé chatrného městečka Lenčice, jakž Lelewel vykládá,[32]) nýbrž Leši, Lechové, se míní: a však tuze na tom se neustavuji, opravy místa tohoto od lepších rukopisův očekávaje. Nejstarší spisovatel, u něhož jméno Lechové o všech větvech nadvislanských výslovně se užívá, jest Nestor: „Ljachové že prisjedjať k morju Varjažskomu ... Slovjeni že ... sjedoša na Vislě i prozvaša sja Ljachové, i ot tjech Ljachov prozvaša jsa Poljane. Ljachové druzii Lutiči, ini Mazovšane, ini Pomorjane.“[33]) U něho i země jmenuje se Ljachy: „Svjatopolk že bježa v Ljachy... pribježa v pustynju mežju Ljachy i

---

[30]) Naše bílý (srov. lat. bellus) někdy vyznamenávalo též tolik co pěkný. Srov. *Dithm.* Merseb. Chron l. VI. p. 172: Belegori quod pulcher mons dicitur. l. VIII. p. 249. Beleknegini id est pulchra domina sclavonice dicta. Proto snad Slované bulharští město Pulcheriopolis v Albanii nazvali Bjel-grad (§. 30. č. 4.). V srbských písněch „bjely dvor, bjely grad“ až do dnes v témž smyslu. Srov. pol. białogłowa. Podobně krásný původně znamenalo tolik co červený,

[31]) *Witik.* Annal. ed. *Meibom.* I. 660. viz pozn. 14.

[32]) *Lelewel* v *Ossol.* Kadl. v. *Linde* str. 536

[33]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 2. 3. Srov. str. 16. 50. 102. 103. 104 atd.

Čechy.“ [34]) Souvěký Nestorovi Martin Gallus naproti tomu mluvě o národech leských jediné částečných jmen Polané, Pomořané, Mazované, Lutici (Seleucia) atd. užívá: ačkoli osobní, s národním stejnokořenné jméno Lešek (Lestik, Lescik, Lesthko, Leschko) i sám uvozuje. Kadłubek obojího jména Lechové i Polané (Lechitae, Poloni), zaroveň užívá. V pozdějších a jinoslovanských pramenech národní název Lechové tolikéž jen pořídku se namítá. Z Byzantincův, pokudž mně známo, jediný Cinnamus jej vytknul na l. 1147. [35]) O tomto starém jménu znamenáme: a) Prvotní jeho forma jest sg. Ljech, pl. Lješi, Ljechove (лѣхъ, лѣси, лѣхове). Novější, ovšem již u Nestora podlé rkp. Lavr. l. 1377 se vyskýtající forma Ljach, Ljasi, Ljachove (ляхъ, ляси, ляхове) povstala změnou *ě* v *ia*, *a*, v polštině obecnou, np. miasto m. město, wiara m. věra, las m. lěs, lato m. lěto lać m. lěč atd. [36]) b) Národní jméno Lješi, Ljechové, a osobní Ljech (knížata polští před Popelem), Lješek (kníže polský l. 891—921), Lješko (vrah knížete Borisa dle Nestora [37]), jest totožné, t. z jednoho kořene pošlé. Podobným způsobem u Staroslovanův, podlé svědectví nejstarších pramenův historie naší, užívala se národní jména (domácí i cizí) spolu jakožto osobní, np. Čech (pluky Čechové ve Sněmích), Chorvat (kníže ok. 634 u Konst. Porph.), Jatvjag (posel Igorův 944), Utin (Anta, tamže), Varjažko (vévoda Jaroplukův (980), Torčin (Gljebův kuchař a vrah 1015), Ljaško Borisův vrah (1015), Njemko (pán Litevský 1608), Srbin, Srbek, Čúch, Vlach, Uhrin, Jasin, Pečenězin a j. c) Jedno i druhé, národní i osobní jméno, povstalo z obecného *lech*, což u Slovanův západní polovice někdy vyznamenávalo a v odnožech svých šlechta, šlechtic, šlechetný, až podnes vyznamenává zemana, t. většího a možnějšího nad jiné svobodné lidi majitele zemských statkův. Ve Sněmích, pocházejících z konce 9ho stol., výraz

[34]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 102. 104.
[35]) *Cinnam.* p. 47. *Stritter* II 1047. *Λέχοι.*
[36]) V letop. rusk. místo lješ'ský, ljaš'ský zhusta ljadský, ljacký, a v letop. Volynsk. místo Lješko čte se Lesťko. Viz §. 37. č. 2. pozn. 23.
[37]) Místo dřevnějšího Lecho (vůdce český 805 v Annal. Mett a u Einh.) čtou novější dle někt. rkp. Becho *Pertz* Mon Germ hist. I. 193.

kmeť, skrze boljara, starostu (senior, Landesältester), lech skrze zemana, pána (magnifice nobilis, optimas), vladyka skrze svobodného hospodáře, otce a hlavu rodiny (minus nobilis, liber) vykládati dlužno.[38]) V Dalimilově místě: „V srbském jazyku jest země, Jéjžto Charvati jest imě; V tej zemi bieše lech, Jemuž imie bieše Čech,"[39]) slůvko lech tolikéž jest jméno obecní, t. zemĕnín, pán, nikoli národní, t. Polák, jakž patrno z toho, že jej básník z Chorvat nikoli z Polan, povozuje. Staropolské ślachta, ślachcić, npol. szlachta, szlachcić, čes. šlechta, šlechtic, vyrostlo z kmene lech, přičiněním přídechu *s*,[40]) později v *ś* změněného,[41]) a sesilky *t*, kteráž zvláště s hrdelními *h* a *ch* ráda se pojí.[42]) Mám za to, že stněm. slahta (genus), friské slachta (ve slově lethslachta, genus litorum), něm. ge-schlecht buď z našeho lech pochází, protože v němčině dosti pozdě a jen v některých krajích, v těch totiž, kdež Němci se Slovany pospolu bydleli, se vyskýtá[43]), buďto jen náhodně a pro kmenovou příbuznost obou jazykův s ním souhlasí, asi jako něm. Nase s naším nos atd. d) Prvotní význam slovce ljech, лѣхъ (zeměnín, pán) objasňuje se slovem cyr. ljecha (areola, πρασιά),

[38]) V. 7. Chodi s kmetmi, s ljechy, vladykami. 8. Vstachu kmetje, ljesi i vladyky. 59. Po vsje kmeti, ljechy i vladyky. Srov. *Palacký* Gesch. v. Böhm. I. 166.

[39]) Podlé textu od V. Hanky dle rkp. spraveného.

[40]) Srov. kora, skora, škura; kopiti (chrv.) skopiti, škopiti; křídlo, skrzydło (pol.); túriti (srb.), štúriti (slk.); kuditi, skuditi; slk. slimák lat. limax atd.

[41]) Tak též ze stpol. Slęsk, Sląsk, povstalo nynější Szlask. V polských rkp. ze 14ho a 15ho stol. skutečně všudy psáno sliachczicz, sliachta Srov. *J. Lelewela* księgi ustaw. 1824, 4.

[42]) Srov. čes. cuchta (Verderber. Sudler) od cuchám, drchta (Klatschmaul) od drchám, slk. kuchta čes. kuchtík od kuchám, slk. spachták, spachtoš, spachta od spím, spach, čes. dychtím od dýchám, pachtím se od páchám, plichta, buchta atd. Jakož ze jména Čech povstalo Čechta (srov Čechtice, stčes. Čechtici, od m. jm Čechta), z Pech Pechta, z Drch Drchta atd., tak z lech vzrostlo mužské lechta č. šlechta. V rus. posud šlechta tolik co zeman, m. rodu, u Čechův, Slovákův a Polákův již jen osobní a rodové jméno m. Šlechta Kterak z m. lechta, šlechta (nobilis) bez proměny povstalo ž. hromadné šlechta (nobiles, collect.), těžko vysvětliti; srov. muž. gost (mercatores, coll.) v letop. Nhrad., čes. brav (grex) a j. Kor. žlahta rodina, pokrevnost.

[43]) *Grimm* Rechtsalt. 306. 468 Místo geschlecht užívá se got. kuni, stněm. chunni, skan kyn; stněm. ahta, skan. aett; langob. fara a j. Zemanín slove got. athaliggs, stněm. adaling, ags. ädheling atd.

ill. leha (areola, agellus), srb. leja, lija (lira, areola), kor. leha (Ackerlehen), čes. lécha, lícha (breites Ackerbeet), mor. lechy, ljechy (rolí, pole), hluž. lecha (Gartenbeet), dluž. lěcha (id.) atd. [44]). K tomuto spojování dvou dle obecného smyslu vzdálených slov vede mne analogie jak domácí tak cizí. Naše zemanín, zeměnín (později zeman), a něm. adaling, edeling, podobně tvořena jsou, ono od země (terra, fundus, Grund), toto od stněm. uodal, uodil, ags ôdhel, èdhel, skan. ôdhal (praedium avitum, terra hereditaria, bul. baština, čes. dědina.) [45]) Zjevné jest, že když na Moravě, v Čechách a Slovácích význam slova lech se zatemnil, obráno místo něho světlejší zemanín, zeměnín, podobně odvozené. Aniž mne mýlí, žeby snad místo lech též mělo slouti lešenín; neboť sloh *ch* v jednom i druhém kmenu, lé-cha a le-ch, pošlém z neznámého kořene, jest tvořící, nikoli původní, a kratší forma starým časům přiměřenější; srov. Vla-ch (Wallicus, Gallus), Ču-ch (Čudus, Finnus), Če-ch atd. Podlé všeho toho neváhám se Lechy vykládati skrze zemany, majitele zemských statkův, rolí a polí, přijímaje za pravé a průvodné, že obyvatelé úrodných a od nepamětných věkův orbou pověstných rovin nadvislanských (již Pytheas okolo l. 320 př. Kr. na baltickém pomoří kvetoucí našel orbu), jmenovitě Polané, Mazované, Kujavané, Kašubi, Pomořané, Lutici a j., přijmí toto nejpřirozeněji sobě zosobiti a v běhu času v národní jméno změniti mohli. [46]) Že to již velmi časně se stalo, zavírám z litv. jména Polákův Lenkas a země jejich Lenkai, Lenkù źemě (lot. Pohlis f. Po-

---

[44]) Srov. *Cyr.* Marc. 6, 40. I w'zlegošę na ljechy na ljechy, po sto i po pętdesęt. *Gr* *καὶ ἀνέπεσον πρασιαὶ πρασιαὶ, κατὰ ἑκατὸν καὶ κατὰ πεντήκοντα.* *Vulg.* Et discubuerunt in partes, per centenos et quinquagenos. *Bratř.* I usadili se rozdílně místy po sto a místy po padesáti. *Bul.* I na sjadacha na ljechi na ljechi (in marg. bjuljucy), po ste i po pedisje. (Tetraev. bulg. Buk. 1828 4° p 76.) — Domýšlím se, že litv. laukas. (Acker, Ackerfeld), odkudž laukininkas (Ackersmann) atd. jest naše ljecha. V litevčině zajisté místo našeho *ĕ* častěji nalezá se *au*. Naše louka (pratum) zní litv. lanka. V rak. Acker-lehen druhá polovice jest naše ljecha.

[45]) *Grimm* D. Gr II. 44. nr. 483. III. 418. *Téh.* Rechtsalt. 265.

[46]) Potvrzuje se to i podnešním užíváním slova toho v Polště. Poláci v rolnatých rovinách slovou tam i nyní Lechové, v neorných horách Gorali. *Kucharski* v Časop. mus. čes. 1828. II. 129. Podobně Polané, oddíl Lechův, od polí, Polešané od lesův, Drevané od dřeves, Lužané, Lužičané od luhův, Lučané do luk atd. jméno dostali.

hlite, Pohlu semme), z maď. Lengyel, z valas. лѣхъ t. Leahu (Polonus), z Nestora, vydávajícího název Ljach za starší a rozšířenější nežli Poljanin, z prastarých polských pověstí o Lechovi, Leškovi atd. Zdaliž původně všickni svobodní majetníci rolí a statkův, čili jen důstojnější a možnější jich třída (pánové, proceres, optimates, praenobiles, pro rozdíl od vládyk, patres familias, liberi), lechy sluli, těžko určiti. To však věc jistá jest, že na omylu jsou, kdo smýšlejí, žeby rozdíl stavův u Slovanův teprvé později, asi v 10tém stol., byl povstal. U západních zajisté Slovanův rozdíl stavův rovně starý býti se vidí, jako u Němcův, jakž o tom jinde šířeji promluvíme. Ostatně důležito jest stopovati rozšířenost názvu Lech ve jménech polohopisných, k čemuž zde není místa. V Rusku Ljachy, Ljachowščizna v rozličných guberniích se vyskýtají: snad osady zajatých na vojně vězňův, anebo prastaří vystěhovalci. Polště Lachowiec, Lachowizna, Lachów kal, Lachowo, Lachovskie, Lechawice, Lechów, Lechówek, Lechuty t. j., onde i onde se nalezají. V Haliči východní namítá se osada Lechmany, od osobního jména Lechman (srov. srb. Vlkman, Radman, bul Šišman, čes. čechman a j.). Pamětihodné jest, že na Moravě až posavad obyvatelé jistého okolí u Příboru (Freiberg) Laši, sg. Lach, slovou. [47]) Tamže vsi Lechovice, Lechvice, Lechatice a j., v Čechách Lechová, Lechov atd.

4 Název Polákův.

Vedlé slavného jména Lechův, slučujícího několikeré větve jednoho štěpu v jeden celek, ujalo se již velmi časně mezi Vislou a Vartou neméně staré a proslulé jméno *Polané*, brzo samovládu sobě zosobivši. Zdá se, že již v 10—11tém stol. toto poslední doma, v Čechách a polabských Slovanech mnohem bylo oblíbenější nežli první, nikoli však v Rusku. Již nahoře (§. 10. č. 10.) jsme tušili, že Ptolomaeovi Bulanes, v Sarmatii na Visle vytčení, praotcové jsou potomních

[47]) Dobrovského dopis z Hradiště dne 26. pros. 1788 v Monatschr. des böhm. Mus. 1829. Sv. III. str. 255. Hinter Freiberg gibt es noch Lechen, die von den Walachen Laši, sg. Lach, genannt werden.

Polanův; a při tom domnění svém setrváme, pokavad správnější text zeměpisce toho jinému nás nevyučí. Zdeť sestavíme do hromady nejstarší svědectví o Polanech. Po Ptolemaeovi vyskýtá se jméno Polané v německých glossách 9—12ho stol. Bolana, Bolanen, Bolanin,[48]) u Dithmara Polenii, Polenia (země), u Adama Bremského Polani, v Annal. S. Gall. maj. Pulani, u Hepidana Pulanes, v dopisech českého krále Vratislava k papeži l. 1085 — 1086 Bolonii, u Wippona Bolani, u Hermanna Contracta Boloni (na l. 1031), v kronice u Boysena Bolani (de regione quae dicitur Bolani, ok. 1059), na hrobovém nápise Boleslava Vel.,[49]) u Mart. Galla a Helmolda Poloni, Polonia, u Nestora Poljane,[50]) v zápiskách Islandských z 12ho stol., v tak řečené povídce Wilkina saga a j. Pulinaland,[51]) v jiných skan. a dan. pověstech Polani, Polena, Poelân, Polân (gen. pl.),[52]) v rkp. Královdvorském Polené, u Ademara Polliana (země), u Chalkokondyly Polani, Polanii i Polonii atd. Ohledem na tyto nepatrně rozdílné formy zbytečno jest po tom, co jsme výš (§. 10. č. 10.) připomenuli, místněji opětovati, t. že jediné forma sg. Poljanin, Poljenin, pl. Poljane, Poljene, přesná a domácí jest (Polák, Poláci, nyní u Čechův, Slovákův, i samých Polákův běžná forma ve starých pramenech se nečte), ostatní pak cizozemské, a jmenovitě Pulani, Pulanes, Pulinaland, Bolâna, Bolânen, Bolanin, Bolani, Bolonii, německé, dochované nám od Ptolemaea gotické formy Bulanes (Βούλανες) nejbližší. Původ a význam jména prostému rozumu na bíledni jest. Polané jsou obyvatelé, držitelé, vzdělavatelé polí.[53]) Co do věci, sluší rozeznati Polany v užším od Polanův v širším smyslu: v obojím zajisté

---

[48]) *Graff* Diutiska III. 250. Glossae Trevir. e cod. s. XII. v *Hoffmannově* Althochd. Gloss.

[49]) *Lelewel* v Tyg. Wil. 1816. I. č. 18. str. 291.

[50]) *Nestor* izd. *Timkov.* str. 3, o Polanech na Visle, větvi Lechův. (Srov. §. 10. pozn. 71.)

[51]) *Werlauff* Symb. ad geogr. med. aevi p. 10.

[52]) Fornmanna Sögur I. 166. XI. 414—415. *W. Grimm* D. Heldens. str. 68. 114. 141. 199.

[53]) Uhodně psal již Gervasius l. 1211. Inter alpes Huniae et oceanum est Polonia, sic dicta in eorum idiomate quasi *Campania. Gervasii* Descr. tot. orbis in *Leibnitz.* Scr. rer. Brunsv. II. 765.

slova toho dotčeni spisovatelé 9—12ho stol. užívají. V užším smyslu užívá ho Nestor o větvi Lechův, osedlé na západu Visly v podkrají řeky Varty, od horní Noteči až k Odře a opět od dolní Noteči až k městu Sieradi, pro rozdíl od Mazovanův, Pomořanův, Luticův, Slezanův, a jiných Lechův.[54]) V širším smyslu o národech leských, jmenovitě Velkopolanech, Kujavanech, Mazovanech, Slezanech, Pomořanech a j., panovníkům Hnězdenským od času Mečislava I. a Boleslava Vel. poddaných, nacházíme příjmí to téměř ve všech pramenech západních, u Dithmara, Adama Bremského, Helmolda atd. Stalo se to, jakž patrno, z příčiny že stolice tehdejších knížat leských byla v Polanech, v městě Hnězdně. Jméno panující větve, jakož jinde, tak i zde, zatemnilo na čas jména větví podřízených. Později, po rozdrobení mocnářství polského, krajina druhdy prostě Polany nazvaná, přibrala nový název Velkopolsky, pro rozdíl od Malopolsky, pod Tatrami od Krakova až k Lublinu; ostatní pak krajinská jména, jako Pomořany, Kujavy, Mazovy, nové nabyla vážnosti. Zdeť vzniká otázka, zdaliž tito vislanští Polané s dněprovskými jsou jedné větve výstřelky, v prodlení času rozloučené, čili snad jméno jejich jen náhodou souhlasí? Mohliť ovšem jedni i druzí od sídel svých náhodou stejné dostati jméno: nicméně šíření se národův slovanských od Visly k severu v pradávné době věc historicky jistá jest. Sám Nestor, nepochybně podlé prastarého národního podání, Vjatiče i Radimiče z Lechův povozuje. Možné tedy, že i Polané dněprovští, zároveň s oněmi, z těchto vyšli, o čemž on buď nic nevěděl, buď věděti nechtěl. (Srov. §. 28. č. 10.) — Jiných jmen buď obzvláštních větví národu polského, buď zemí a sídel od něho zaujatých, příliš málo z této staré doby nás došlo. Známost cizozemcův hluboko do středozemí nepřístupné od moře Velko- i Malopolsky nesahala, domácí pak kronikáři, vesměs nevkusní latinkáři, sháněli se po jménech klassických, nikoli slovanských.[55]) Z těchto nejstarší Martin

---

[54]) *Nestor* izd *Timk* 3. Srov. *Lelewel* Dzieje Polski str. 34 a mapku I. *Těh.* pojedn. v *Ossol.* Vinc. Kadł. v. *Linde* str. 532—533.

[55]) Horlivý a pilný Dluhoš v čele své hist. pol. (I. 7—46. ed. *Krause*)

Gallus hranice Polsky za času svého takto vyměřuje: Polska, severní částka Slovanska, mezuje na východu s Ruskem, na jihu s Uhry, na jihozápadu s Moravou a Čechy, na západu s Dacií (rozuměj Danií) a Sasy, k moři pak severnímu se třemi příbuznými nezvedenými pohanskými nejdivočejšími národy Seleucií (rozuměj Lutice), Pomořany a Lutici.[56]) Mimo to připomínají se u něho z jednotlivých národův a zemí leských tyto: Mazovia, Mazovienses, Pomorani, Pomorania a Seleucia (tak místo Leuticia); o Kujavanech, Slezanech, Kašubech atd. nikdež u něho zmínky není. Známé jest starobylé rozdělení Polsky na vojevodstva, pověty a země, kterážto jsou: ve Velkopolště vojevodstvo Poznanské, s pověty Poznanským, Kościanským i Waleckým, zemí Wschovskou a starostvem Drahimským, voj. Kaliské, s pov. Kaliským, Pyzdrským, Koninským, Nakielským, Kcynským a Hnězdenským, voj. Sieradskie, s pov. Sieradským, Piotrkovským, Šadkovským, Radomským i zemi Wielunskou, voj. Lenčické, s pov. Lenčickým, Březinským, Orlovským i Inowrocławským; v Malopolště voj. Krakovské, s pov. Krakovským, Sądeckým, Bieckým, Prošovským, Książským, Čechovským, Lelovským Ščeřeckým a trojím od Slezka nabytým knížetstvím, Oświecimským, Zatorským, Siewerským, voj. Sandomirské, s pov. Sandomirským, Wislickým, Pilznenským, Opočinským, Chęcinským, zemi Sieciechovskou, později na zemi Stężyckou a pov. Radomský rozdělenou, voj. Lubelské, s pov. Uředowským a zemi Lubelskou i Lukovskou; v Kujavách voj. Břeské Kujavské, s pov. Břeským, Kowalským, Předeckým, Krušwickým i Radziejovským, voj. Inswrocławské, před tím Gněwkowským zvané, s pov. Inowrocławským i Bydgoským, pak země Dobřinská o sobě; v Mazovech země Nurská s příležící k ní pov. Kamienčikovským i Ostrovským, voj. Płocké, s pov. Raciąžským, Płonským, Bielským, Sierpským, Šrenským i Mław-

---

postavil obšírný popis polských zemí, bohatý na jména řek a jezer — škoda že nám jmen okolí a měst v též hojnosti nepodal! — popis z pozdního sice věku pocházející, než velmi důležitý a důkladného kommentáru hodný.

[56]) *Mart Gallus* ed *Bandtkie* p. 14—15.

ským, voj. Rawské se zeměmi Rawskou, Gostynskou a Sochačevskou; v Pomořanech voj. Pomořské; v Prusích voj. Chełminské se zemí Chełminskou, voj. Malborské; v Podleší voj. Podleské. [57]) Není pochyby, že mnohá z těchto jmen, jako np. pov. Sieradský, Lęčický, [58]) Sierpský (zdaž Srbský?), země Wielunská, [59]) Lukovská, Dobřinská, Nurská, Rawská, Gostynská, Chełminská, knížetství Zatorské, Siewerské atd., původem svým do staré, anobrž na díle (np. země Nurská) do nejstarší doby sahají; nemajíce však dostatečných prostředkův před rukama k důkladnému stopování starobylosti jejich, rádi další té věci vyšetřování učeným rodákům těch krajin zůstavujeme. Zdeť jen to ještě projevujeme, že s pravé strany Visly obyvatelstvo polské tehdejšího času dosti daleko do Prus zasahovalo, a jmenovitě země Chelminská jako podnes, tak již i tehdá od Polanův zalidněna byla. V Goljadech (Galindia) a Sudavách, kdež nynějšího času Poláci až po jezero jmenované Nebolia (něm. Mauer) bydlejí, bez pochyby již i tehdáž Lechové s Litvany se míchali. Touto spolností sídel obou národův vysvětluje se, proč Martin Gallus Prusy zároveň s Pomořany a Lutici za bratry Polanův vydává. [60])

5. Mazované, Kujavané, Vislané.

Mazované, Kujavané, Vislané, něco později nežli Polané v dějinách a v zeměpise této strany se připomínají, z čehož však novější jmen těchto povstání nenásleduje. U Martina Galla země Mazovia, t. Mazovy, obyvatelé Mazovienses, t. Mazované, Mazuri, u Nestora tito poslední Mazovšané, od nom. Mazovše, slovou. V pozdějších polských pramenech výrazové Mazovy, Mazury (m. i ž.) o zemi, Mazuři, Mazuráci o lidu se užívají. Původ a význam jména toho, dle vší po-

---

[57]) *Bielski* Kron. Ks. I. *Swięcki* Opis Polski. T. I. II.

[58]) Již nahoře jsme podotkli, že Wittikindovi Licicavici jsou Lelewelovi Lenčičané, nám Ljesi.

[59]) Město a zemi Wieluńskou za novou vydává *Bandtkie* I. 59 Před tím prý sloula Rudzká.

[60]) *M. Gallus* p. 14—15.

dobnosti prastarého, ve skrytě jest. Neméně pozoru hodno, že v celém oboru Slovanstva, pokudž mně vědomo, název ten nikdež podruhé se nevyskýtá.[61]) Sídla lidu Mazovského byla povždy po obojí straně střední Visly, ve voj. Plockém a Rawském, s městy Varšavou a Plockem. — *Kujavy*, tříslo země k Visle přiležící mezi Polany a Mazovy, na východ horní Noteči, potom na voj. Břesko-Kujavské a Inovroclavské rozdělené, s prastarou stolicí knížat leských, Krušwicí, původně jen oddíl jsou Polan, později od nich odtržený a ku knížetství Mazovskému přivtělený. Ani u Martina Galla, ani u jiných souvěkých spisovatelův jméno země této se nevyskýtá, ačkoli o starobylosti jeho pochybovati nelze. Ve Slovanech za Odrou bylo tolikéž město a kraj Kujava [l. 1012], osada Kujavici atd. Na Moravě jest též ves Kujavy. Že jméno města Kyjeva v Polanech dněprovských u některých cizincův psáno Kujavah, Cuievoa, Chue, již výš řečeno. (§. 28. č. 10). Vznik a smysl slova neznámý. — *Vislané*, jakž jméno vysvědčuje, obyvatelé podkrají řeky Visly, již dosti časně v zahraničných pramenech se připomínají. Zdá se, že vzdálení cizozemci, nemajíce zevrubné vědomosti o jednotných větvech ve vniterku Polsky sídlících, tímto pohodlným jménem pouze z domyslu je naznačovali; ačkoli i to možné jest, žeť ono někdy bylo běžné příjmí některé leské, na střední anebo horní Visle osedlé ratolesti. Alfred praví: Na východ od země Moravanův (Meroaroland) leží země Vislanská (Visleland,) a odtud na východ Dacia, kdež předtím byli Gothové.[62]) Podobně zápisky Mnichovské, die původu Alfredovi souvěké, anobrž něco starší, v popise slovanských národův: Vislané, Slezané atd.[63]) Zdaliž připomenutí v nich Glopeani se čtyrmi sty anebo i více městy Gopljané jsou, t. obyvatelé podkrají znamenitého jezera Gopla,

[61]) V Polště vesnice Mazevo, v Srbsku pole Mezevo, snad stejného s krajinou Mazovy jsou jména? V gub. Pskovské, v okolí města Toropce, kramáři a obchodníci zvláštního užívají nářečí, jenž slove mazovské č. masovské. V něm mnoho slov neobyčejných. np. mas znamená tolik co člověk, soused, přítel, šewel' oves, wezel' seno, loch sedlák, chavrej pán, šipo víno, zbacha bába, chliwat' jíti, warganit' peci atd.
[62]) Viz Příl. č. XVIII.
[63]) Viz Příl. č. XIX. Uuislane. Sleenzane.

čili raději Kolpjané v Rusku, pochybno jest. (§. 28. č. 14). Tolik jest vnitropolských národních a krajinských jmen, mně ve známost vešlých.[64]) Vydobývání jmen nejstarších měst a osad polských ze souvěkých pramenův k jinému času a místu odložiti musíme. U Mart. Galla se připomínají toto: Cracov č. Cracovia, Crusvicz č. Cruszvic, Gdech č. Gdeth (u Kosmasa Gdec), Gnezna č. Gneznensis civitas (Schinesghe v list. italské), Gradec, Kamencz, Lucic (t. Lęczyca), Plock (Plocensis urbs), Potravin (villa), Poznan, Ruda (Rudensis ecclesia), Sandomir, Zarnovjecz, v jiných pramenech Spiczymierz, Wislica, Sieradź, Kalisz, Lublin, Mozgawa, Zawichost, Inowrocław, Dobrzyn, Czersk, Sochaczev, Brześć atd., řeky Bug, Odra, Visla a j.

6. Slezané, Dědoši, Dobrané, Desunčané a Opolané.

Slezané v nejstarších pramenech naskýtají se v této spůsobě: u Dithmara Cilensi, Silensis pagus,[65]) u zeměpisce Bavorského Sleenzane, v list. cís. Jindřicha l. 1086 dle Kosmasa Zlasane,[66]) u Kadlubka Seleucia, Sileucia země,[67]) v list. 1351 u Sommersberga (l. 936) Zlesie mons, v nejstarších polských spisech země Slęsko, Slęsk, později Sląsko, Sląsk, nyní Szląsko, Szląsk, obyvatelé Slęzanie , nyní Szlązaci, v českých Slezko, Slezané, Slezáci. Původu jména Dobrovský k vůli svým Čechům, podlé něho předním (že v tažení byli přední), hledal ve slově *-sléze*, po-*sléze*, od kmene *sled*,[68]) ale dozajista velmi nedůvodně. Ode druhého stupně příslovcového nikdež ve slovančině jména se netvoří: od kmene sled musiloby zníti Sledák, jako od rod rodák, od chod chodák atd., naproti od druhého stupně -sléze cyr. slježde, rus. slježe, ill.

---

[64]) Jméno Pollexiani u Kadłubka (l. IV. ep. 19) jest sice polské Podlešané, obyvatelé Podleší, vztahuje však se k Jatvězům. Srov. §. 16. č. 7.

[65]) *Dithmar* l. VI. 173. l. VII. p 237.

[66]) *Cosmas* p. 169.

[67]) Žeť u M. Galla slovem Selecucia nikoli Slezko, nýbrž Lutici se míní, tak že místo něho položiti dlužno Leuticia, za pravé přijali *Lelewel* v Kadł. v. *Linde* 509–510, *Bandtkie* ve vyd. M. Galla p. X not. 4, a *Kanngiesser* v Gesch. Pomm. str. 301 412, s čímž my se snášíme

[68]) *Dobrovský* Ueb. d. Urspr. d. Nam. Čech, v *Pelzel* Gesch. d. Böhm. 4°. A. Bd. I. S. XXI.

sljedje, zněloby cyr. Slježdak rus. Slježak, ill. Sljedjak, čehož nikde nic není. Mimo to ve jménu Slenzané jest zvuk nosový, z něhož zde mlčkem sklouznouti nelze. Mnohem důvodněji již dříve[69]) jméno to odvozováno od Silingův, někdejších obyvatelův řeky Slenzy, jenž jest dvojí, malá a veliká Slenza, (kleine Lohe, grosse L.), pramenící se za městem Němčem (druhdy Němci dle Kosmasa), a níže Vratislavě u Maslovic do Odry vpadající.[70]) Zdaliž řeka od Silingův, čili tito od řeky své jméno mají, rozhodnouti nechceme; to věc jest patrná, že Lechové jak sídla tak i jméno jejich přejali, což samo důkazem jest časného Slovanův zde osednutí, neboť germanští Silingové odsud již ve 3tím stol. do Uher a potom do Gallie se přenesli (§. 18. č. 5). Ze jména Siling povstalo cyr. Silenzanin, a vysutím hlásky *i* Slenzanin, Slenzak, čes. Slezanin, Slezák. Slezko, dle Dithmara l. 1011 — 1017 ještě jen župa (pagus), nezavíralo v sobě z počátku nic více, nežli částku potomních tří knížetství, Svidnického, Břežského a Vratislavského, t. podkrají řeky Slezy. Potvrzuje se to i listinou knížete Jindřicha Bradatého l. 1202.[71]) Leutsch hranice župy té takto vyznačil: na východu Odra, na severu Dědoše, na jihu a západu Trebované (?) a Bobrané. [72]) Později však jméno toto i na jiné okolní v podkrají Odry ležící kraje a župy vztaženo bylo, tak že ve 14tém stol. již prvotný obmezený význam jeho docela se ztratil.[73]) Z těchto jednotných krajův a žup v prostoře našeho okresu připomínají se Dědošané, Bobrané, Besunčané a Opolané, o nichž již místněji vyložiti musíme. Župa *Dědoši* zpomíná se u Dithmara l. 1000, 1011, 1015 „pagus Diedesi, Diedesisi, Diadesi-

---

[69]) Srov. *Bandtkie* Histor. Pol. I. 65—66.

[70]) Jest i třetí nejmenší Slenza, na pravé straně Odry v knížetství Olešnickém. V list. 1351 slove sice i hora Zlesie, t. Slezie, ale dozajista omylem, jak níženji vyložíme.

[71]) *Bandtkie* Analect. Bresl. 1802. p. 111. sq. *Téh.* Miscell. Cracov. Nov. F. 1. p. 4.

[72]) *Leutsch* Mgr. Gero str. 203.

[73]) Již nahoře (§. 37. č. 6) jsme poznamenali, že Opava, Těšínsko a Krňov ve 13. stol. od Moravy odtrženy a ke Slezku přiteleny jsou. Obyvatelé však těchto krajův i za panování v nich Moravanův a Čechův byli nepochybně dle jazyka Lechové.

si,[75]) v list c. Jindřicha 1086 dle Kosmasa Dedosese,[75]) u zeměpisce Bavorského Dadosesani, t. Dědošané, mající měst dvadcet.[76]) Mám za to, že sloula Dědoše (srov. Mazovše, Vološe a j.,) obyvatelé Dědošané, Dědošené. Ohraničení její dle Leutscha: na západu země Milčanův a dále řeka Bobr, na severu i východu Odra, na jihu snad Kacbach.[77]) O soujmenných Dědošech č. Djadošech v Rusku výšeji jsme jednali (§. 28. č. 14.) — *Bobrané*, jménem svým vykazují se býti obyvatelé podkrají Bobru, a sice horního pobřeží jeho, protože na dolním Dědošané seděli. Jméno jejich (Boborane) pouze v list. c. Jindřicha 1086 u Kosmasa[78]) se připomíná. — *Besunčané*, u zeměpisce Bavorského, s doložením, že dvoje město mají.[79]) Domýšlím se, že to obyvatelé jsou znamenitého někdy města Businc a okolí jeho, kteréž u Dithmara l. 1015[80]) a v listinách středověkových se připomíná.[81]) Jméno Besunčané příbuzné jest jménu cyr. Besąt, Bosąt, čes. srb. Besut, Bosut, řeky i hory ve Slovanech.[82]) — *Opolané*, u téhož zeměpisce Bavorského, kdež jim dvadcet měst se přivlastňuje,[83]) jsou nepochybně obyvatelé města Opole a krajiny příležící.[84]) — Ve Slezku již časně hojnost místných jmen se připomíná, jichž zde zevrub vyčítati nemožno. U Dithmara, Kosmasa a Galla naskýtají se Businc, Ilva (Halbau an. Eilau na Bobru,) Crosno, Glogua č. Glogov, Nemzi č. Němci, Rathibor, Wratislav č. Wrotislav, v list.

---

[74]) *Dithmar.* l. IV. p. 9. l VI. p. 173. l. VII. p 212.

[75]) *Cosmas* p. 170.

[76]) Viz Příl. č. XIX. Dadosesani civitates XX.

[77]) *Leutsch* str. 202. Srov. *Lelewel* Tyg. Wil. 1816. II. p 383—384.

[78]) *Cosmas* p. 170.

[79]) Viz Příl. č. XIX. Besunzane civitates II.

[80]) *Dithmar* l. VII; p. 211.

[81]) Businc leželo na pravé straně Odry. Ursinus (u *Dithm.* 211) myslí, že to Schi-busin blízko Krosna; Lelewel opak na Boleslav (Bunzlau) se vykládá.

[82]) V Rusích řeka Besyd, jindy Besut, ve Slavonii řeka Bosut, v Polabsku druhdy les Besut č. Besunt (v list. 1185 Bezunt, 1189 Besut, dělivší na různo kraj Morický a Hawelberský, viz *Riedel* M. Br. I. 281, *Raumer* Rug. Br. I. 252 nr. 1535, 257 nr. 1565), vše to jedno a též jméno jen formou rozdílné. Kmenová hláska *e* mèní se v *o*, jako teplý a toplý, *ę* pak bylo původně nosové ą.

[83]) Viz Příl. č, XIX Opolini civitates XX.

[84]) Lelewel je nedůvodně stotožňuje se Selpuly. Tygodn, Wil. 1816. II. 385—386.

italské Alemure (?) jinde Brega, Stynow, Pulkowitz, Boleslaw, Sagan, Wolouia, Gora, Swidnica, Namslavia, Strelinensis civitas, Trebnicz, Puzin, Liegnitz, Bitom (n. Beuthen,) Olsna atd. Stará nepochybně jsou jména jak měst, tak i krajův a potomně knížetství Severského, Oswiecimského a Zatorského, náleževších někdy ke Slezku, později pak s Polskou spojených. Důležité v nejednom ohledě jest prastaré jméno hory Soboty (nyní Zobtenberg), dvě míle od Svidnice, podoby obzvláštní, pyramidálné, zvýší 2318 střev., a u paty zhroubí 10,400 kročejův, na níž Staroslované své přepamatné svátky, Sobotky jmenované, slavívali.[85]) Již Dithmar praví: Město Němci leží v župě Silenské (Slezské), jíž toto jméno někdy dáno jest od jisté převelmi vysoké hory, kterážto hora z příčiny své polohy a velikosti, když ještě proklaté pohanství tam průchod mělo, od obyvatelův nad míru byla ctěna.[86]) Srovnává se co do jména s Dithmarem i list. l. 1351, v níž hora ta Zlesie, t. Slezie, slove;[87]) a však v jiné list. 1376 psáno hora Sobota (mons Czobothus,[88]) a toto jistě jest pravější. Pročež i jméno kraje nikoli od hory té, nýbrž od řeky odvozujeme.

7. Pomořané, Kašubi.

Pomořanův jméno, od pomoří, jehož byli obyvatelé (illyrští Slované oblíbili sobě formu přímoří, viz §. 34. č. 1.), v domácích pramenech ponejprvé u Nestora nacházíme.[89]) Souvěký jemu, než latinsky píšící Polák Martin Gellus, podlé nejlepších rukopisův, ještě správně psal Pomorani (gens,) Pomorania (terra,) což pozdejší Latiníci a Němci obrácením na Pomerani, Pomerania zpotvořili. Bezvkusný Kadlubek, vyhýbaje se zvukům slovanským, domácí název tlumočil Maritimi.[90]) U Adama Bremského a Helmolda, podlé posa-

---

[85]) *Kruse* v Budorgis str. 129 a *Klemm* v Handb d. germ. Alterth. str. 332 bludně připisují Němcům, což prastaroslovanské jest.

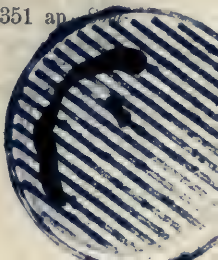
[86]) *Dithmar* l. VII. p 237.

[87]) In oppido Czobotha prope montem Zlesie. Dipl. a. 1351 ap. *Sommersberg* Scr. rer Sil. I. 935.

[88]) Mons Czobothus. Dipl. a. 1376. Ib. p. 936.

[89]) *Nestor* izd *Timk.* str. 3.

[90]) *Kadlub.* II ep. 15 19. l. III. ep. 5. 15 etc.

vadních vydání, slovou ‚Pomerani. Již dříve jsme zmínili, že cizozemci, jmenovitě Normančíci, zemi této nejraději jméno Vindland, Vinland, a latinsky píšící Slavia přikládají. Příbuzenství Pomořanův s Polany a ostatními Lechy, podlé toho, co jsme nahoře místy svými o tom podotkli, obzvláštně dokazovati netřeba. Řeka Persanta dělila Pomoří na dvě menší částky, západní č. přední a východní č. zadní Pomoří (Vorpommern, Hinterpommern.) Rozhraní mezi ním a Polskou vůbec pokládati se může na řece Noteči od ouští až k městu Naklu, a odtud přímo k oklice Visly. Severovýchodní tříslo země, na samém krajišti mořském, mezi řekami Lupovem a Piasnicí, tekoucí z jezérka Zarnoveckého na pomezí nynějších západních Prus, na jihu až k městu Lawenburku, slove do dnes Kašuby, obyvatelé pak jeho Kašubi, jakž je Poláci čili Kašebi (jd. č. Kaszep,) jakž sami sebe jmenují lid původu leského, od Polanův nářečím svým jen nepatrně se lišící. K víře podobné jest, že sídla jejich někdy byla rozšířenější. První o nich zmínka u Boguchwala,[91]) pak v list. l 1291 kn. Boguslava, jmenujícího sebe vévodou Slovanův i Kašub.[92]) Z neymyslného výkladu jména jejich u Boguchwala patrno, žeť ono již tehdáž bylo temné, aniž pak já k vysvětlení jeho co poskytnouti umím.[93]) V Mazovech kusá slepice slove kašubka (srov. slk. košut, hoedus;) kdo ví, nepochází-li jedno i druhé slovo ze společného kořene? V Pomořanech již časně u letopiscův Dithmara, Galla, Kadłubka, Boguchvala a j. města a hrady v hojnosti se připomínají, n. p. Cholberg č. Cholbreg č. Colobreg (Salz-Colberch), Gidanic, Rzececz č. Rzeczen, Nakiel č. Nakel, Carnkou č. Charnkou, Medzyrzecz, Zantoc č. Zantok, Drzu č.

---

[91]) *Boguphal.* p. 19.

[92]) Dipl Bogislavi a 1291 Dei gratia dux Slavorum et Cassubie. *Gercken* Ced. dipl. Brand. VII 110.

[93]) *Boguphal.* l. e. Est quaedam gens slavonica, quae Cassubitae dicuntur, et hi a longitudine et latitudine vestium, quas plicare ipsos propter earum latitudinem et longitudinem oportebat, sunt apellati. Nam *huba* in slavonico plica seu ruga vestium dicitur. Unde *casz hubi* id est plica rugas interpretantur (sic). Harum (sic) magister circa mare septemtrionale moratur. (Měli tedy ještě zvláštního správce.) Rovně nedůvodně odvozuje jméno to Mrongovius od kože čili kaže, v Poln -deutsch, W. Buch s. v Kaszuba.

Drzen (n. Driesen), Belgard, Slavia č. Slage (Slawe), Choinica (n. Conitz,) Tucholia (n. Tuchel), Slochov (n Schlochau), Bitom č. Bytom (n. Bütov), Trzebieszow, Czasni č. Cosminum, Kamin, Kosle č. Kozle, Uscze, Velum, č. Wielun č. Wielyn (na ostrově Noteckém), Wysegrad, Vadam (n. Damm), Stargard, Pyritz, Dirlow, Stolpe, Swetz, Rugenwolda atd. — O jménu *Welida*, kteréž letopisec pruský David, jak se zdá, Kašubům přikládá,[94]) jednati budeme ve článku o Veletech č. Luticech (§. 44. č. 3.).

---

[94]) *L. David* Preuss. Chron. I. 73. *Kanngiesser* Gesch. Pomm. 286.

ČLÁNEK VIII.

O SLOVANECH ČESKÝCH.

§. 39. Přehled dějin Slovanův českých.

1. Přistěhování se Čechův.

Země česká, v nevelikém sice, ale dějinami národu v ní přebývajícího nad mnohé jiné proslaveném objemu svém od matky přírody dosti patrně ohraničená, a protož zde žádného dalšího vyznačení nepotřebující, v nejdávnější historicky známé době od celtických Bojův (§. 17. č. 5), později od německých Markomanův (§. 18.) zaujata byla.[1]) Jací národové před přitažením Bojův do krajiny této v ní přebývali, germanského-li čili slovanského kmene, o tom daremné jest mnohými slovy se hádati, ješto historickými důvody ani jednoho ani druhého dostatečně dokázati nelze. A však domněnce, žeby větve ve-

---

[1]) Úplný přehled starších letopisův a historikův českých, od Kosmasa, až po Hájka [1125—1541] viz v důkladném spisu: *F. Palacký* Würdig. d. alten böhm. Geschichtschr. Prag 1830. 8°. *Cosmas* [1045—1125] a. prodlužitelé jeho nejlépe vydáni ve *F M. Pelzel* et *J. Dobrovský* Script. rer. Bohem. Pr. 1783—84. 8°. 2 d. (Díl 3. od *Palackého* l. 1829 vydaný obsahuje v sobě krátké letopisy v jazyku českém). *G. Dobner* Monum. histor. Boem. Pr. 1764—86. 4°. 6 voll. Letopisy germanské v *Pertz* Mon. Germ. hist. T. I. II. Diplomataře českého posud ještě se nedostává: Palacký chystáním jeho od mnoha let bedlivě se zanáší. Z novějších spisův a pomůcek připomeneme zde jen některé hlavnější: *V. Hajek a Libočan* Ann. Bohem. lat. a *P. Victorino* a S. Cruce, cum anim. *G. Dobner*. Pr. 1761—83. 4°. 6 voll. *F. Pubička* Chron. Gesch. Böhm. Pr. 1770—1812. 4°. 6 d. *F. M. Pelzel* Kurzgef. Gesch. v. Böhm. Pr. 1784. 8° 2. d., 4 vyd. Gesch. d. Böhm. Pr. 1817, 8°. 2 d. *Téhož* Nová kron. česká [do 1378] Pr. 1791—96. 8°. 3 d. (4. d. v rkp.) *F. Palacký* Gesch. v. Böhm. Pr. 1836. 8°. díl 1. (do 1197). Poslední toto výtečné dílo, což s vděčností vyznáváme, sloužilo krátkému našemu nastínění hlavních dějin českých za základ.

likého kmene slovanského již před vpádem Bojův do Čech byly zasahovaly, aspoň jako podobnější, neboť založené na nesmírné rozšířenosti Vindův před i za Tatrami dříve náplyvu Celtův a Germanův, před soudnou stolicí nestranného historika vždy místo propůjčiti se musí. Po pádu Markomanův, mezi nimiž ostatkové Bojův dávno se byli ztratili[2]), dostala se země tato poznovu Slovanům, té doby od východu na západ a jih, větším dílem do ztracených druhdy vlastí, sídla a panování své valně šířícím, jmenovitě pak těm jejich zástupům, kteřížto od času svého v ní osednutí do dnes slovou Čechové, v jd. č. Čech, a od nichž i sama země své domácí jméno Čechy, česká země, dostala, podrževši nicméně u cizincův starobylý název Bojohému (něm. Bojenheim, Böheim, Böhmen.) Kterého času, z které původní vlasti a jakými cestami i způsoby tito slovanští Čechové do Bojohému se přistěhovali o tom nejednostejná jsou učených skoumatelův zdání; aniž to při věci, kteráž nikoli na zjevných výpovědech svědkův[3],) nýbrž pouze na umělém výkladu veškerého tehdejšího dějinstva, na kritickém rozboru současných zběhlostí a okolností se zakládá, jinak býti může. Pročež i my, nezluzujíce sebe nadějí dosažením názorné jistoty tam, kdež jí dosíci pro nedostatek výslovných svědectví naprosto nelze, přestáváme na vyšetření toho, což s dobrým vědomím a základem přijíti lze za nejprůvodnejší a pravdě nejpodobnější. Že Čechové teprvé po pádu a vyhynutí Markomanův do Bojohému vstoupili, věc jista a ode všech soudných historikův za takovou uznána jest: ohledem však na zevrubnější určení času hlasové jejich semotam (mezi l. 450—644) se klátí.[4]) Považíme-li nicméně, že o

---

[2]) O Bojech a Markomanech prostranněji viz v *Palackého* Gesch. v. Böhm. I. 18—51.

[3]) Sám Kosmas o přitažení Čechův do Bojohému již ničeho víc dověděti se nemohl. Podlé něho Čechové byli prvožilové této své země, osadivše se s arciotcem u vůdcem svým Čechem (Bohemus) v ní, ještě docela pusté, brzo po potopě! *Cosmas* p. 6—7.

[4]) Tak np. *Thunmann* (Unt. üb. nord Völk. 123) příchod Čechův klade na l. 534, ustavuje se na svědectví Fuldenského mnicha Rudolfa (nikoli Einharda) u Ad. Bremsk. (Hist. eccl. l. I. c. 4., srov. *Pertz* Mon. I. 338. 339. II. 674. 675) o uvozování od Sasův poplatných osadníkův do východního Durinska, kteréž vlastně jen na východní končiny dřevního Saska čili Ostfaly, t. zemi mezi ř. Unstrutem, Salou a Labem, se vztahuje a

Markomanech, již před l. 430 od Hunův přemožených a v poddanost uvedených, potomně pak l. 415 od Attily, jehož hlavní vojsko skrze Čechy táhlo[5]), spolu s jinými Němci do Gallie potažených[6]), po l. 450 žádné v Bojohému více zmínky není, naproti tomu pak l. 495, když poražení od Langobardův na Dunaji a v Moravě Herulové skrze Čechy a poříčím Labským do Danska se stěhovali, země tato již od Slovanův byla zaujata, [7]) nebudeme se váhati přibytí Čechův do Bojohému mezi l. 451—495 položiti, zvláště any všecky jiné okolnosti s tímto vyměřením času nejlépe se srovnávají. Tažení neskrocené zběři Hunův a jejich společníkův do Gallie, nadto pak více zpátečný útěk jejich po nešťastné bitvě v poli katalaunickém [451], nepochybně konečnou záhubu přinesly již dávno zemdleným a ztenčeným Markomanům, kteříž ubíhajíce jha hunského, k ostatním Němcům se vystěhovali. Touž dobou šířící se od západu na východ, od Visly přes Odru ku Krkonošům Slované, uživše pohodlného záměrům svým času, přešedše západní Slezské pohoří, vstoupili do Čech a přemohše slabé ostatky Markomanův, pevná svá sídla v nich zarazili. Potvrzují to jednak časné vystoupení Slovanův v Němcích, v Lužici a Mišni, mezi dolním Labem a mořem východním, kamž dozajista, soudě podlé položení těchto zemí, později nežli do Čech se dostali; jednak též mnohá prastará, v jazyku Čechův a jejich sousedův dochovaná zeměpisná jména, jako np. Sleza (řeka), Slezané (Silingae u Ptol.), Krkonoše (hory, u Ptol. Korkonti lid v těch horách), Rakousy, Rakušané (Rakatae a Terakatriae u Ptol.), Dyje (řeka, u Ptol. ve jménu Te-Rakatriae, t. Rakúsi na ř.

---

z něhož dále nic, leč tehdejší bytování Bodricův za Labem, nevysvitá. Pelzel bez místnějšího dovozování vyměřil l. 500 v Kronice české I. 63. Dobrovský právě bez kusa důvodu l. 550 položil. Gesch. d. böhmischen Lit. 2 A. str. 34. Týž v Engelově Gesch. v. Serb. str. 157. Pubička poslední desetiletí 5ho věku, Dobner rozhraní 5ho i 6ho stol. (sec. quintum exspirans sextumque ordiens statuo. Ann. Hajec.) za nejpřiměřenější dobu pokládali; jiní zase jinak, o čemž zde šířiti se bezpotřebno. Srov. *Palacký* Gesch. v. Böhm. I. 66—70.

[5]) *Dobner* v Prodr. ann. Hajec p. 130. 131. 151. *Luden* Gesch. d teutsch. Volk. II. 413. Hlavní důkaz zavírá se v Eugippiově živ. sv. Severina, kdež výslovně se praví, že tehdáž, za času Severinova, římské osady a města v Rakousku byla nezrušena. *Palacký* I. 70.

[6]) Důkazy viz v *Jordan* Or. slav. IV. 161—165.

[7]) *Procop.* B. G. l. II. c. 15.

Teji č. Dyji, ukrytá), Labe, Brno, Beroun (srov. gall. Virunum, Verona) atd., kteráž jasně vysvědčují, že Slované velmi časně, bezprostředně po vyklizení Němcův, v krajinách těchto se zosazovali a starobylá jména přejímali. Z těchto, od starších obyvatelův přejatých jmen spolu i to patrno, že Čechové krajiny této nenalezli bezlidné, a že tudy jí brannou rukou sobě vydobyli: neboť žádný národ, nadto pak německý, sídel a měst svých dobrovolně nepřátelům nepouští. O dřevnější vlasti čili kolébce Čechův hodnověrnou zprávu, pošlou z prastarých národních pověstí, zachoval nám Dalimil, dle níž Čechové pocházeli z Chorvat, země ležící ve starém Srbsku.[8]) Podlé toho, což jsme nahoře (§. 38. č. 2.) o položení Bělosrbska a Bělochorvatska v 6—7mém stol. pověděli, není pochyby, že v pověsti Dalimilově jménem Charvati země zatatranská čili nynější Halič se míní. Opravdu všechny jiné okolnosti, všecka jakkoli zatmělá návěští této pověsti nasvědčují. Čechové podlé nářečí stojí prostřed mezi Poláky a Slováky; aniž budeme na omylu, počteme-li je za nejpolednější ratolest Lechův,[9]) obývavší druhdy v Chorvatech severotatranských, na horní Visle. Vedlé vlastně tak jmenovaných Čechův a s nimi pospolu osadili se v Bojohému i Charvati, Důdlebi a jiní, jak níže ukážeme; tito pak poslední tolikéž v Haliči a odtud dále severovýchodně přebývali. Ve kterém vlastně třísle prostranného tohoto Chorvatska původiště Čechův hledati by se mělo, těžko určiti. V prastaré básni, Libušině sněmu, připomínají se tři řeky, přes něž Čechové táhli,[10]) kteréž sice pohodlně na Vislu, Vartu a Odru

---

[8]) Dalimil podlé textu V. Hanky: V srbském jazyku jest země, Jéjžto Charvati jest imě. V tej zemi bieše lech, Jemuž imě bieše Čech. Ten mužobojstva sie dočini, Pro něž svú zemiu provini. Ten Čech iměješe bratrov šest, Pro něž imieješe moc i čest, A ot nich mnoho čeledi, Jež jednej noci Čech osledi, I vybra sie se všemi z země, Jejž bieše Charvaty imě, I bra sje lesem do lesa, Dietky sve na pleci nesa atd. Starý německý překladač z 14ho stol. počátek takto přetlumočil: Czu Winden ist ein Gegent Die ist Grauacia genent atd.

[9]) Důležito jest, že v Čechách od prastarodávna nalezala se třída lechův (praenobiles, páni), jako v Polanech. Srov Sněmy a Dalimila v dotč m.

[10]) Sněmy v. 25—26, 96—97. Srov. v. 120. Jenže pride s pl'ky s Čechovými V sieže žirne vlasti pres tri rieky.

slyšeti se mohou;[11]) a však pamatovati sluší, že v podobných pověstech a básněch všeliká čísla vůbec bývají mythického, nikoli historického původu a významu,[12]) pročež na nich tuze ustavovati se nerádno. Lépe by v ohledě tom posloužiti mohlo pilné šlakování místných jmen Čechy, Čechovici atd., v Polště a Haliči; ješto obyčejně se stává, že po vystěhování se hlavní větve pozůstalé čeledi její od sousedův národním jménem vyznačeny bývají. Mně posavád jen tyto jsou známé: ve vojv. Krakovském Czechy, Czechów, v Sandomir. Czecharzewice, Podczasza wola,[13]) v Lublin, Czechówka, v Kaliském Czachulec dvojí, Czechy, v Plockém Czachorovo, Czachówka, Czachowo, Czechowizna, Czeski, v Mazoveckém Czachów, Czechowice dvojí, Podczachy dvojí, v Podlaském Czachy, Czech mlýn, v Augustovském Czachy. V Rusku v gub. Minské v újezdě Rječickém, mezi Gubareviči, Babčinem, a Ostrogljadoviči, ves Čechy (Šubert l. 35), v gub. Černigov. na ř. Sudosti Čechovka. Buď jak buď, z těchto a jiných těmto podobných návěští aspoň tolik vysvítá, že Čechové od horní Visly, z poledních končin veliké země Srbův, z krajiny tehdáž jmenované Charvati do Bojohému se přistěhovali:[14]) na kterémžto pravdě podobném výsledku přestati lépe jest, nežli zalítati na perutech všetečného slovozpytu do domnělé kolébky Čechův v Kavkasu, do čerkeské Zichie, jmenované gruzinsky Džichy.

---

[11]) Jiní to na Hron, Váh a Moravu obracejí.

[12]) I u nás, jako jinde, panují v pověstech čísla tři, třikrát tři, třikrát devět, třidcet, potom sedm, dvanáct atd. O čísle tři v povídkách ruských svědčí *A. Dietrich* Russ. Volksmährchen str. XVII. Eigenthümlich ist es, dass in diesen Sagen die Zahl drei fasst überall vorherrscht. Die Väter haben gewöhnlich drei Söhne, die Helden oder fahrenden Ritter ziehen durch dreimal neun Länder in das dreissigste Königreich (erst dreimal drei, dann dreimal neun, zuletzt dreimal zehn); einige der tapfersten und berühmtesten Ritter sind drei und dreissig Jahr alt, wenn sie die Laufbahn des Ruhmes betreten, und gelangen in ihren Unternehmungen erst beim dritten Versuche zum Ziele u. s. w.

[13]) O proměně hlásky *e* v *a* ve jménu Čech viz §. 40. č. 1,

[14]) *Dobrovský* Ueb. d. Nam. Čech v *Pelzel* Gesch. d. Böhm. str. XI. sld. *Těh.* Gesch. d. böhm. Lit. str. 34.

2. Říše Samova.

K víře podobné jest, že Čechové, přišedší do Bojohómu pod vůdcem svým, jejž pozdější pověsť jmenovala Čechem, a o němž báješno, že pro mužebojství se šesti bratry svými a s mnohou čeledí z Charvat se vystěhoval, [15]) byli jen hlavní větev národu slovanského v Bojohému osedlého: neboť vedlé nich ještě v pozdějším věku připomínají se Charvati, Dudlebi, Lučané, Sedličané, Pšované, Děčané, Lěmuzi a j., jakožto rozdílní od nich obyvatelé též země. Podlé toho domýšleti se lze, že tito rodové a čeledi, dle starobylého způsobu čili raději nezpůsobu slovanského, z počátku i zde, jakož jinde, neodvislé od sebe založili obce, kteréž teprva v pozdější době, a sice ponejprvé za Sama, v jeden politický celek sloučeny byly, po smrti tohoto mohutného vládce opět několikráte na různo roztrhaný. Prvotné dějiny Čechův a jejich bratří Moravanův v této nové vlasti již za Kosmasova času v moři nepaměti byly pohříženy. Sousedíce po vystěhování Herulův z Podunají [495] a vyhynutí Rugův v Rakusích [487 sld.] na jihu č. v Moravě s Langobardy, na západu

[15]) *Dalimil* vyd. *Procházka* str. 9—10 Viz pozn. 8. Skutečné-li a pravdivé, čili jen později smyšlené jméno vůdce Čecha, na obě strany hádati se lze: aniž pak na tom mnoho záleží. Prastará pověsť jemu toto jméno přikládala. Tak již ve Sněmích slovou plukové Čechovi, u Kosmasa arciotce národu Bohemus t. Čech, u Dalimila Čech. Podobně Chorvaty, podlé Konst. Porph., do Illyrikum vedl Chorvat; nad Lechy panoval, podlé pověstí, Lešek t. Lech; Radimiči a Vjatiči, podlé Nestora, měli vůdce Radima a Vjatu, Kyjané Kyje atd. Tak bylo u všech národův. Ve stněm. pověstech slaví se arciotec Švábův Suâp, Wandalův Wandal, Sasicův Saxneat, Westfalcův Westerfalcna, Herminonův Hermin atd.; a již u starých čteme rex Bojorum Bojo-rix, rex Semnonum Semnon atd.. Možné, že ve všech těchto pověstech neznámí vůdcové a náčelníci národu v osudných jeho příhodách od vzdáleného potomstva, zvláště zpěvcův a básníkův jeho, pouze z vděčnosti jménem celého národa poctěni jsou a co otcové se slaví; než i to možné, že jména ta byla skutečná jména vůdcův. Historie nám dosti příkladův podává, kdež jména národní byla spolu i osobní, np. Lech, Ljaško (u Nestora), Srbek, Chrvatin, Dulebin, Utin, Sekula, Rusin, Uhrin, Vlach, Varjažko, Pečenězin, Čuch atd. Sám Dobrovský, sic jinak zahořelý zapérač Čecha, z počátku vyznal upřímně: Mir gilt es gleich, ob man sich den so sehr angefochtenen Čech als den Namen einer Person, eines Heerführers, oder eines slawischen Volkes vorstelle, welches an der Spitze einer mächtigen Colonie aus seinen alten Wohnsitzen nach Böhmen zog Ueb. d. Urspr. d. Nam. Čech str. XVII.

pak s Durynky, podobné jest, že s oběma národy nejedny měli potržky, ačkoli nám souvěký dějepis o tom žádných zpráv nezachoval. Důležitější proměny nastoupily po vyvrácení říše Durinské od Frankův [531] a osazení se Avarův v Pannonii [560—562]. Tito zajisté již l. 563 přes Čechy do Franska vpadli, snad od nespokojených Durinčanů vbyvše přizváni; byliť však zde, někde na Labi, od krále Sigiberta na hlavu poraženi a k míru dohnáni. [16]) Nešťastněji vedlo se Frankům l. 567, kdežto dotčený král jejich od Avarův nejen přemožen, ale i jat byl. Brzo potom avarský chan Bajan, smířiv se s Franky, potřel Gepidy [567], vypudil Longobardy z Pannonie [568] a všecky okolní Slovany vládě své podrobil. K víře podobné jest, že tehdáž, mezi l. 568—600, i Čechové v poddanství avarského chana se dostali. Že stav těchto krutému žezlu avarskému podrobených Slovanův v Rakusích, Uhřích, Moravě a Čechách (neboť dále v Polabsku a Polsku Avarové nikdý nepanovali) dosti byl sklíčený a krušný, souditi můžeme dle povahy lotrovských jejich podmanitelův, třebas všeho, co Fredegar a Nestor z pověsti o tom vypravují, za liternč pravé a pravdivé přijíti nemůžeme. [17]) Avarové hlavní své sídlo měli v Uhřích a v Rakousku, odkavadž své loupežnické vpády do Franska přes Čechy na konci 6ho stol. konali. [18]) Čechové nepochybně, jakož ostatní Slované, o svržení jha avarského nejednou se pokoušeli, až jim ve příznivé době přispěl ku pomoci šťastný vůdce Samo. O tomto zázračném muži, o jehož vystoupení z divadla dějin souvěký dějepis příliš málo nám zvěstuje, [19]) novější pak skoumatelé až nad slušnost se nahádali, domnění své co nej-

---

[16]) *Greg. Turon.* Hist. Franc. l. IV. c. 23. 29. *Paul. Diac.* De Gest. Langob. l. II. c. 10. *Menander* v Hist. Byz. I. ed. Par. p. 103. 110.

[17]) Že vylíčení stavu tohoto, jakéž nám Fredegar v kap. 48 (u Ruinarta str. 627) podal, s dějinami, samo se sebou a s přirozeným během věcí v odporu jest, dokázal *Palacký* v pojednání o Fredegarovi a Samovi: Ueb. d. Chronisten Fredegar v Jahrb. d. böhm. Mus. 1830. str. 387. sld.

[18]) Jestliže náspy na panství Kopidlenském v kraji Bydžovském ostatkové jsou avarského kruhu, sloužiło by to za důkaz, že rota těchto loupežníkův i zde se zdržovala, poddané Čechy na uzdě držíc. *Palacký* I. 75.

[19]) Nejstarší a jediný svědek jest *Fredegar* c. 48. 58. 68. 72. 74. 75. 77. 87. Z něho vážili *Anon.* de gest. Dagob. ap. *Du Chesne* I. 580—582 a *Aimoin* [umř. 1008] l. IV. c. 9—23, a j. Pozdější jsou *Anon.* de Conv.

kratčeji předneseme.[20]) Že hlavní dějiště Samovo v Čechách, nikoli v Korutanech, pokládáno býti musí, to všickni rozsudnější zpytatelé našeho věku jednomyslně za pravé pokládají, aniž o tom jinak souditi může, kdokoli při dostatečné známosti věcí, o něž zde běží, nepředpojatým okem sám do pramenův tehdejší historie nahlídne.[21]) Mnohem tíže jest vyrovnati spor starých pověstí o původu a stavu Samově: neboť jiní za rodilého Frančana a kupce z neznámé odjinud župy Sennonago, jiní naproti za Slovana jej vydávají. Povážíme-li však, že jméno jeho jest slovanské, nikoli pak franské aneb romanské, a že celý jeho života způsob i mravy, nade všecko pak neukojená nenávist Frankův, projevuje rodilého Slovana, nebudeme se váhati přijíti domněnku Palackého za pravou, odvozujícího Sama ze země slovanských Veletův v Batavii čili v nynějším Nizozemí, kteříž, po dlouhý čas od Frisův a Frankův skličeni jsouce, posléze za Dagoberta těmto poddati se musili (srov. §. 44. č. 5.). Jestliže Samo, utíkaje panství Frankův, se svými společníky, pod

Carant. a vypisovač jeho *Anon.* de vita S. Virgilii ap. *Surium* VI. et *Bouquet* III. 675.

[20]) O Samovi jednají *Thunmann* Unt. üb. nord. Völk. str. 127. 128. *Pelzel* Abh. üb. Samo v Abh. e. Privatges. in Böhm. Bd. I. 1775. str. 222—242. *Gebhardi* Geneal. Gesch. d. Reichsst. in Deutschl. Bd. III. S. 385. sld. *Téh.* Gesch. d. wend.-sl. Staat. II. 358 sld. *Karamzin* Ist. gos. ross. I. 27. B. 27. pozn. 59. Luden Gesch. d. teutsch. Volkes. III 575—585. *Mannert* Gesch. d. alt. Deutschen. Stuttg. 1829. str. 267. *Muchar* Steierm. Zeitschr. 1830. sv. X. str. 51—65. Nejdůkladnější pojednání o něm jest *F. Palackého* Ueb. d. Chron. Fredegar u. s. Nachr. v. Samo, Kg. in Böhm., v Jahrb. d. böhm. Mus 1830. str. 387. 413. Srov. *Téh.*, Gesch. v. Böhm. I. 76. Všickni tito přičítají Sama Čechům. Co Linhart Dobrovský a j. o Samově panování v Korutanech zběžně pronesli, jakožto pouze na výpovědi pozdějšího Anon. de Conv. Carant. spoléhající, nemá žádného historického základu.

[21]) Hlavní důvodové jsou 1) Ustavičné vystupování Samova na hranicích Durinkův a míšeňských i lužických Srbův; vpádové lidu jeho do Durinska l. 630, 631, 632, 633, a příznění se s Dervanem knížetem srbským v Míšni a Lužici, jenž se jemu i poddal l. 630, z čehož na sousedství obou panovníkův a národův právem zavírati lže. Z Korutan tak často do Durinska vpády činiti nebylo možné. 2) Směr tažení Dagobertova proti němu, po dvakrváte z Metův přes Mohan a Durinsko předsevzatého, l. 631 a 632 (*Fred.* c. 74. 75.) Ta cesta vede do Čech. Oddílný vpád Langobardův a Alemanův do Slovan na jihu Dunaje čelil proti spojencům Samovým, k odvrácení jich, nikoli proti Samovi samému. Frankové tím časem v jiné straně, u Wogastisburku, válčili se Samem (*Fred.* c. 68.). 3) Tak mohutný, a dějný panovník, jakýž byl Samo, kralovavší let 35, nikdež v Korutanech

zámyslem kupectví a obchodu,[22]) ku příbuzným Slovanům na Labi se vystěhoval, není se čemu diviti, že tak snadně lásku jejich získal, a v nenávisti Frankův s nimi se rovnal. Buď jak buď, Samo, přišed l. 623 do Čech, nalezl zdejší Slovany v prudkém boji proti Avarům, jejich potlačitelům. Chopiv se zbraně, postavil se v čelo jejich: i poštěstilo mu se přemoci Avary a osvoboditi Čechy i Moravu ode jha jejich na věčné časy. Vděční Slované zvolili jej sobě l. 627 za krále, nad nimiž za pět a třidceti let, tedy asi do l. 662, šťastně panoval,[23]) nepřestávaje vítěznou svou zbraní hřímati na Avary a Franky, naproti pak okolní Slovany ku panství svému připojovati. Jím založen a zřízen první veliký slovanský stát, jehož nějaká památka v historii nám dochována. Střed tohoto státu nalezal se v Čechách, končiny pak sahaly na jihu až k alpám štyrským; na východu k Tatrám, na severu asi ke Sprevě a Havele, na západu dosti hluboko do Němec, ješto Slované u Smrčin, na Mohanu a Radnici nepochybně žezlu jeho byli poddáni. Zevrubněji hranic říše jeho, pro nedostatek starých zpráv, vyměřiti naskrze nelze. K víře podobné jest, že pod jeho vrchní správou v rozličných slovanských krajinách rozdílní panovali knížata, z nichž nám

---

Chorvatech, Langobardech na poli historie se nevyskýtá. Ani Byzantští letopisci, ani Pavel Diakon ho neznají. Zpráva pozdějšího Anon. de Conv. Car. nic zde neplatí, ješto tento nekritický písák i sic jinak lživé věci o Samovi vypravuje, totižto že byl od Dagoberta s lidem svým potřen a v poddanství uveden, což se nikdy nestalo. Jiné neméně vážné důvody viz v dotčených spisech.

[22]) *Fredeg.* c. 48. Homo quidam nomine Samo, natione Francus, de pago Sennonago, plures secum negotiantes adscivit, ad exercendum negotium (*Aimoinus* l. IV. c. 9. světleji mercandi causa) in Sclavos cognomento Vinidos perrexit. *Anon.* de Conv. Car. Samo quidam nomine, Sclavus. Rex Sclavorum, jmenuje Sama Chron. Murens. v *Dümge* Archiv I. 385 Župa Sennonago (rozumím Sennona-go. t. gau) kde ležela, nevědomo. Jiní v Gallii, kdež civitas Senonum, jiní v Semnonech německých č. v Míšni ji hledají. O slově negotium, negotiantes, obchod-li kupecký znamená, čili vojenskou službu, tuším, zbytečná hádka: Aimoinus slovo to u Fred. na obchod rozuměl. Z domácích našich pramenův víme, že tak řečení hosté, t. velkokupci přicházející z ciziny, bývali zajedno i bojovníci, a v čas vojny často celým plukům vévodili. Jméno Samo jest slovanské: naskýtá se však i v Prusích a Litvanech. Druhý syn slovútného pruského knížete Videvuda sloul Samo. *Voigt* Gesch. Preuss. I. 169. 505.

[23]) Podlé Fredegara měl 12 žen, s nimiž 22 synův a 15 dcer zplodil.

jediný Dervan v polabském Srbsku[24]) a Valjuch v krajišti Vindickém t. českém[25]) znám jest. Léta 630 vypukly nevole mezi Samem a Franky. Posel Dagobertův, maje obě strany smířiti, nerozvážlivě roznítil mezi nimi oheň kruté války.[26]) Dagobert vybídnul Langobardy a Alemany proti Slovanům v Korutanech a Rakousku, kteříž nabravše kořistí, domů se bez znamenitého pořízení navrátili. Hlavní vojsko Austraské táhlo od Rénu, nepochybně podkrajím Mohanu, přímo k Čechům proti Samovi, bylo však po třídenní bitvě u Wogastisburku na hlavu poraženo.[27]) Hned potom Dervan kníže Srbův mezi Labem a Salou, odpad od Frankův, Samovi, se poddal. Tím zmocněni Slované byvše pod Samem, nepřestali dorážeti na Franky, činíce vpády do Durinska. Nová výprava krále Dagobertova proti němu l. 631 neměla žádného prospěchu; tolikéž třetí l. 632, tak že naposledy král franský Austrasii synovi svému králi Sigibertovi, Durinsko pak knížeti Radulfovi k hájení odevzdati musil. Tento, vstoupiv se Samem v přátelské spolky, sám na neodvislost od Frankův se dobýval, an zatím Samo končiny říše své na východ, v podkrají Odry, rozprostraniti usiloval.[28]) O posledních letech panování Samova historie mlčí na prosto. Po jeho smrti [662] veliká říše slovanská, neobyčejný úkaz na obloze dějinstva, přirozeným věcí během, nápodobně říši Attilově, Svatoplukově a j., jak rychle byla vzrostla, tak rychle se rozpadla. Sláva Samova zapadla téměř pojednou s tělem jeho;[29])

---

[24]) O něm srov. §. 43. č. 3. Že zde, v sousedství Durinska panoval, patrno z *Aimoina* l. IV. c. 23.

[25]) *Fred.* c. 72. K němu se utekli ostatkové Bulharův, od Bavorův zrádně zbitých, l. 630. Alticeus cum septingentis viris et uxoribus cum liberis ... in Marca Vinidorum salvatus est. Post haec cum Walluco duce Vinidorum annis plurimis vixit cum suis. O krajišti Vindickém (marca Vinidorum) viz níž §. 40. č. 1.

[26]) Někteří (np. *Leutsch* Mgr. Gero 222) z nesrozuměných slov Fredegarových opačně dovozují, že Samo byl poddaný Dogobertův. Fredegar toho nic nepraví, a byť i pravil, historie opak dosvědčuje.

[27]) Město Wogastisburc Thunmann za prastarý Voigtsburg ve Voigtlandu mezi Durinskem a Čechy drží. Palacký se domýšlí, že Wogastisburg snad omylem položeno místo Togastisburg, t. Tugost, ve starých list. Togast, n. Domažlice, něm. Taus. Jiní to na starý hrad Vohburg u Dunaje, mezi Ingolstadtem a Řeznem, vykládají.

[28]) *Fredeg.* c 68. 72. 74. 75. 77. 87.

duch velikého muže nepřelil se do bezdějných jeho potomkův. Oddílní knížata slovanští, spojeni byvše v čas nouze a cizího nátisku mocným ramenem šťastného hosta-vévody, po sesnutí jeho nepochybně sami jali se stroskotati veliké jeho dílo, k jehož dalšímu udržování a upevňování slabý jejich duch nepostačoval.

3. Krok, Přemysl a první potomci jeho.

Po slavném vítěziteli Samovi, více než za sto a padesáte let, od smrti krále Dagoberta I. až po korunování Karla Vel. na císařství [638—800], země české a dějin národu jejího žádné historické světlo neozařuje, což poněkud důkazem jest, že Čechové, jakkoli snad doma jsouce zaneprázněni, aspoň s mohutnými sousedy svými, Franky a Avary, v míru a pokoji žili. Mezeru tuto v historii české vyplňují národní pověsti a povídky, dochované nám dílem v kusých zlomcích dřevního básnictví českého, dílem ve spisech nejstarších kronikářův českých, Kosmasa, Dalimila a j. Pověsti a povídky tyto, ačkoli jim cena historické jistoty a pravdivosti připsána býti nemůže, však nicméně pro vzdálené potomstvo vždy jsou vzácní ostatkové starožitnosti, čarodějní hlasové zvěstující vděčným vnukům památku prvotného bytování pradědův jejich v rozmilé vlasti české. Pročež i my, nechávajíce historické ceny jejich při své váze, slušně při nich maličko se pozastavíme, zvláště poněvadž ony prostotou a vniterní pravdopodobností svou nad jiné pověsti a bájky toho druhu znamenitě předčí. Podlé nich, po Čechovi, v dlouhém prodlení času, nastoupil vládu Krok čili jak původně jmenován byl Krak, [30]) mocný a spravedlivý soudce i správce lidu, jehož

---

[29]) Již Kosmas o Samovi buďto žádné v národu nenašel paměti, buďto jí sobě nevšímal, ovšem povídek sprostého lidu o pohanských časech, zároveň Mart. Gallovi, nehrubě milovný.

[30]) Cosmas p. 9. jméno jeho píše Crocco; a však hrad po něm jmenovaný sloul Krakov, a vesnice u něho Krakovec. Srovnáme-li s tím pol. a polb. Krak, Krakov, Krakopól, litv. Krakišky, Krakenišky atd., snadno se přesvědčíme, že Kosmas ve psaní jména toho následoval latinských vzorův, jmenovitě Gregor. Turonsk., u něhož alemanský král Krak slove Chrocus (čti Krokus, nebo stněm. *ch* zní *k*). Možné ovšem i to, ačkoli méně podobné, že Čechové pozdější sami *a* proměnili v *o*, asi jako Slováci

sídlem byl Vyšehrad u Prahy. [31]) K víře podobné jest, že Krok byl buďto syn anebo aspoň nástupce Samův; neboť čas jeho panování nejpodobněji do konce 7ho stol. padá. Po něm byl jmenován hrad Krakov, dvě hodiny vzdálí od Rakovníka k jihozápadu. [32]) Od Kroka táhne se nepřetrženě posloupnost knížat českých až do Bořivoje I., kdežto jistější letopočet počíná. Kdyby po otci vždy syn byl následoval, tedyby Krok, jakožto devátý děd knížete Bořivoje, ovšem již do druhé polovice 6ho stol. položen býti musel. A však svědomitý Kosmas vyhýbá se až do Hostivíta, otce Bořivojova, všelikému letopočtu a rodosloví, připomínaje jediné pořádek a posloupnost panovníkův, kdežto, jakž patrno, střídáním se bratří a strýcův v kratším čase větší jich počet vladařiti mohl. Krok pozůstavil [l. 690] [33]) tři dcery, Kazi, Tetku a Libuši. [34]) Z těchto první ve známosti bylin a přírody velmi zkušená a v lékařství nad jiné dospělá jsouc, všeliké neduhy a bolesti lidské hojiti uměla, pročež od potomstva za čarodějnici vyhlášena byla. Druhá slynula známostí věcí božských, a o vzdělávání náboženství pohanského pečovala, zároveň sestře své později za věštici a hadačku jmína. Třetí, nejmladší, ozdobena jsouce nadobyčejným rozumem, spanilostí mysli a všelikými ctnostmi duše, od národu přijata byla za panovnici a vládkyni. Neobyčejná tato vzdělanost ducha, jížto se potomstvo ve Krokových dcerách obdivovolo, podlé domyslu Palackého, spolkům rodiny Samovy s vlastenci jejími, Velety v Batavii, zemi tehdáž nad Germanii vzdělanější, nebezdůvodně připsati se může. Ženské panování Libušino v Čechách nebylo dlouho bez odporu. Pohaněna jsouc, za příčinou soudního výroku, od Chrudoše Klenovice, zvolila sobě, s přivolením národním, za manžela Přemysla, pána Stadického, kterýž od pluhu, u něhož jej po-

---

Hran (u Římanův Granua) ve Hron, ačkoli ves u pramenův ještě Hranovnica slove, a jako Poláci vyslovují grod, grona, krova, król atd.

[31]) Sněmy v. 30—31.

[32]) *Cosmas* I. 9.

[33]) V letopočtu této polomythické doby následujeme Pelcla v Kron. čes. I., neručíce za jistotu jeho.

[34]) U Kosmasa podlé rkp. Kazi, Tethka, Lubussa.

slové potkali, k ujetí vlády na Vyšehrad se obrátil [695].[35]) Přemysl jest praotcem královského rodu v Čechách po meči až do l. 1306, po přeslici pak ještě až podnes panujícího. Jemu připisuje nejstarší podání vděčného národu první zřízení zemské a ustanovení čili raději obnovení aneb spořádání práv českých.[36]) Manželce jeho, kněni Libuši, připisuje táž starobylá pověst založení Prahy. Romantická pověst o povstání rekyně Vlasty a celého ženského pohlaví proti mužům čili o tak zvaném dívčím boji po smrti Libušině [710], pouze-li v obraznosti některého národního básníka, zakládajícího báj svou na výkladu jména hradu Děvína, stojícího naproti Vyšehradu, čili ve skutečné jakési události, odboji Vlastině a posobníkův jejích proti Přemyslovi, původ a pramen svůj má, nelze rozhodnouti. Po Přemyslovi [př. 750], jenž vysokého stáří dosáhnul,[37]) panovali jeden po druhém Nezamysl, Mnata, Vojen, Unislav, Kresomysl, Neklan a Hostivít. O prvních pěti, mimo pouhá jména, žádné jiné zprávy nestává;[38]) Neklanovu věku připisuje se pověst o boji vůdce jeho Čestimíra s Vlastislavem, knížetem Lučanským; o Hostivítovi pak svědčí Kosmas, že byl otcem prvního křesťanského knížete v Čechách, Bořivoje. Z pozdějších zajisté zběhlostí zjevno jest, že ačkoli knížata čeští, sídlící na Vyšehradě, od času Samova nade všemi ostatními knížaty a lechy (pány) v Čechách vrchní vládu sobě osobovali a ji skutečně i vykonávali, však nicméně tito údělní čili područní kněžici, čas po čase, užívajíce pohodlné příležitosti, podobně jako v Srbsku, v Polště a jinde ve Slovanech, na neodvislost se dobývali a

---

[35]) Ještě za Kosmasova času střevícové jeho, v nichž někdy oral, chováni na památku ve knížecí komoře na Vyšehradě. Tollit secum suos cothurnos ex omni parte subere consutos, quos fecit servari in posterum, et servantur Wissegrad in camera ducis usque hodie. Neboť tak pravil Přemysl: faciam eos in aevum servari, ut nostri posteri sciant, unde sint orti. Cosm. p. 18. Totě zjevný důkaz, že pověst o Libuši a Přemyslovi na historickém základu, t. skutečné a pravdivé události, spoléhá.

[36]) *Cosmas* p. 19. Ondřeje z Dubé Právo zemské. Viz *Palacký* I 87—88.

[37]) *Cosmas* p. 22. Jam plenus dierum ... raptus est ad Cereris generum.

[38]) Upřímné vyznání nevědomosti ctihodného Kosmasa o jejich dějích viz v Chron. boh. p. 4. 23. Hájek o nich o všech, z nějakého obzvláštního zjevení, příliš mnoho se dověděl, což u něho samého čísti dlužno.

nejednou z područí vrchních panovníkův skutečně se vytáhli. Zdá se, že po smrti Přemyslově — Libuše zajisté dle svědectví Sněmův, podobně Samovi, ještě celými Čechy vládla — za slabých jeho nástupcův, kněžátka a lechové (páni) čeští zemi znova na několiko kusův roztrhali. Takovýto oddílný kníže v Čechách byl Vlastislav Lučanský č. Lucký, jehož panství v nynějším Žatecku leželo. Tento, nepřestav do knížetství Pražského, až k samé Praze, vpády činiti a loupež provozovati, byl od Neklanova vůdce Čestmíra [39]) posléze v kruté bitvě přemožen a usmrcen [830], synáček pak jeho od poručníka svého Durinka, ovšem proti vůli knížete Neklana, zrádně zavražděn, načež knížetství Lučanské s Pražským spojeno. [40]) Tím se dokonává řada nejistých zpráv, vážených od Kosmasa z národních pověstí, zpěvův a podání lidu, o nichž sám nejstarší dějepisec vyznává, [41]) že neví, má-li to všecko za věci skutečně zběhlé, čili za smyšlené počísti. [42])

4. Doba Karla Velikého.

Mezi tím, když Kosmas náš nedostatku hodnověrných a přesných zpráv o dějinách praotcův zajímavými pověstmi, shledanými na poli národního básnictví, pracně a, jak sám vyznává, bezděčně doplňuje, zahraničný dějepis již něco dříve, neboť podlé vypočítání Pelclova za Křesomysla a Neklana, nové jasnější paprsky svého světla na zemi českou vylévati počíná. Příčina toho jsou kruté války Karla Vel. se Slovany a jmenovitě s Čechy. Bojovný zajisté tento hromitel národův, vyvrátiv loupežnickou říši avarskou v dolních Ra-

---

[39]) Tak slove v rkp. Kralodvorském; Kosmas p. 28—30 jej jmenuje Tyro, t. Tur. Možné, že se rozdílné o něm a jménu jeho hlásali v národu pověsti, jako np. o Kyjovi v národu polanském.

[40]) *Cosm.* p. 23—34.

[41]) *Cosm.* p. 34. Quoniam haec antiquis referuntur evenisse temporibus, utrum sint facta an ficta, lectoris judicio relinquimus.

[42]) *Cosmae* Chron. Boh p. 9—34. Sněmy v *Preslově* Kroku d. I. sv. 3. str. 48—61. Čestimír a Vlastislav v rkp. Kralodv. 1819. str. 39—59: Srov. vyd. 1829. str. 8—13. Obšírné vypravování těchto pověstí podlé Kosmasa viz v *Pelclově* Kron. čes, I. 89—125, soudný přehled v *Palackého* Gesch. v. Böhm. I. 82—92.

kousích a pokořiv sobě Lutice i Sasy, pomazán jsa konečně l. 800 od papeže na císařství římské, již tím samým domníval se míti nejen právo, nýbrž i povolání ku podrobení vládě své a obrácení na víru křesťanskou všech severoevropejských, tehdáž ještě pohanských národův. Neodvislost mohutných a bojovných Čechův i Moravanův stála záměrům jeho v cestě, [43]) pročež se vší svou mocí na ně se obořiti a je dokonce potříti umínil, jakž z neobyčejných příprav, kteréž činil, souditi lze. V létě r. 805 moc Frankův válečná třemi velikými vojsky do Čech vtrhla. Z těchto střední pod císařovicem dlouho nadarmo dobývalo Kadaně (Kanburg), pak všecka tři shlukla se v prostraninách, kdež nyní Žatecko, Litoměřicko a Rakovnicko se stýkají. Čechové, k odporu proti takové síle v širém poli nejsouce uchystáni, částečnými půtkami a potržkami ze zásek svým nepřátelům škoditi hleděli. V takovýchto půtkách zabit jest srdnatý Bech, [44]) pán a vůdce český, nikoli kníže zemský. Plukové nepřátelští, loupivše po čtyřidcet dní v zemi, buďto pro nedostatek potrav a obroku, buďto pro silnější zmuživších se Čechův odpor, vrátili se, odkud byli přišli, bez vítězství a pokoření národu českého. Léta 806 výprava Němcův proti Čechům ještě neslavněji, nežli předešlého roku, se skončila. Kronikáři zajisté němečtí, ač dosti štěbetaví zveličovatelé činův Karlových, ničeho více o ní nehlásají, leč že nepřátelé, poplenivše kousek země, bez veliké škody zase domů se navrátili, z čehož snadno jest zavírati, jak jim asi v Čechách se dařilo. Který vůdce a hrdina tehdáž tak zmužile Němcům odporoval, sám-li kníže Kresomysl, do jehož doby ty to zběhlosti padají, čili kdo jiný z vévod a pánův, při úplném mlčení pramenův

[43]) Co Einhard povídá (ap. *Pertz* I. p. 192), že chan avarský Theodor, područník Karlův, císaře o ochranu proti Slovanům a o nová sídla žádal (quia propter infestationem Sclavorum in pristinis sedibus esse non poterat), vztahuje se na Moravany, nikoli na Čechy. Připisek „qui Bohemanni vocantur" jest pozdější omylná interpelací. Dříve toho času, l. 791, dobré srozumění a přátelství mezi Karlem a Čechy místo mělo tak že vojsko německé pokojně skrze Čechy proti Avarům a zpět propuštěno bylo. *Einhard.* ap. *Pertz* I. 177. *Palacký* I. 99.

[44]) Druhdy se četlo v Annal. Mett. „ducem eorum *Lechonem*" Pertzovo však vydání má podlé rkp *Bechonem.*

uhodnouti nelze. Císař Karel hned potom l. 807 za potřebné uznal opatřiti vlastní říši svou zvláštními pořádky a prostředky proti vpádům jak Čechův tak i Srbův. V pozdějších letech [808—814] měl sice ještě mnoho činiti s Lutici a Moravany; ale o válečném nějakém podniknutí proti Čechům žádné zprávy nemáme. Jest-liže tedy Čechové předce, jakož se praví, Karlovi císaři ku poplatkům se podvolili, nemohlo se to jináče státi, nežli smírlivými a pokojnými námluvami. V těchto letech bez pochyby nastoupil vrchní vládu v Čechách nemilovný válek kníže Neklan. Snad že tento za lepší uznal zjednati zemi své stálý pokoj za středmý plat, nežli pustiti se do dlouhého, nejistého a vždy zhoubného boje s velikou mocí franskou. A však pověst ta o poplatnosti Čechův za onoho věku, jak pro chudost, tak i pro neshodu pramenův historických vůbec velice nejistá a pochybná jest; [45]) ano jistě po smrti Neklanově žádných daní z Čech do Francie se nenosilo. Za panování Ludvíka Pobožného [814—840] Slované Labští od Frankův pokoje požívali. Léta 822 připomíná se i české i moravské poselství k němu; ale o jednání těch poslův nic se nepraví, leda že císaři dary nějaké přinesli. [46])

5. Doba Ludvíka Německého.

Za panování Hostivítova [845 - 870] historie česká vždy ještě zůstává zlomková, chudá, nesvětlá. Leda že nám letopisy franské o počátku křesťanství v zemi české ledcos připomínají, ale tak zběžně a nepečlivě, že zpráva jejich v nejednom ohledu jest a zůstane povždy záhadkou. Podlé nich čtrnácte lechův čili pánův českých, umínivše přijiti víru křesťanskou, vybralo se na konci l. 844 do Řezna, kdež teh-

[45]) Důvody pro tehdejší poplatnost Čechův i proti ní soudně rozebral a ocenil *Palacký* v Čas. čes. mus. 1835. sv. 3. str. 325—326 Srov. *Téhož* Gesch. v. Böhm. I. 103—104.

[46]) Chron. Moissiae., Ann. Mett., Poeta Saxo, Ann. Einh. (všickni na l 805—806), Capit. 805, 807 (ap *Baluz.* I 425 431. 459). Srov. pojednání *Palackého* O válkách Karla Vel. se Slovany a zvláště s Čechy, v Čas. čes. mus. 1835. sv. 3 str. 316—326 a *Téh.* Gesch. v. B. I. 93—105, kdež o předmětu tom obšírně a důkladně jednáno.

dá král Ludvík Německý dvorem byl. Tento, přijav je vlídně, dne 1. ledna 845 spolu s družinou jejich slavně je pokřestiti dal. [47]) Ned balý letopisec ani jmen těchto pánův ani sídla jejich, ani pohnutek ku přijetí křesťanstva, ani dalšího osudu jejich nám nezaznamenal. Pročež i nevědomo, zdaliž příklad jiných bratří na Moravě, v Korutanech, v Illyrsku atd., díl mnohem dříve, díl nedávno před tím křesťanství přijavších, čili raději naléhání a nátisk sousedních Němcův, jmenovitě krále Ludvíka samého, k tomuto kroku je dohnaly. To jediné jest velmi podobné, že tito pánové pocházeli z jihozápadních končin české země, z okolí, k dež nyní Chebsko, Wunsidly, Waldsasy, Tiršenreut a Bernov leží, kteréžto krajiny až do 11ho stol. k Čechám náležely. Neméně jisto jest i to, že obrácením jejich pohanství v Čechách nepřestalo, nýbrž až do křestu Bořivojova, dílem i později ještě, mocně panovalo. Z toho, že pánové tito přijavše víru křesťanskou, tudíž co područníci (vasallové) v ochranu císařovu se poddali, nebezdůvodně zavírati lze, že toho přestoupení jejich hlavní příčinou byly nevole a různice mezi pány českými a knížatem jejich vypuklé, jemuž onino snad poslušni a poddáni býti nechtěli. Ostatně vážný následek toho kroku byl ten, že Čechy až do zřízení Pražského biskupství do okresu biskupství Řezenkého potaženy. Naděje krále Ludvíkova, otevříti sobě náboženstvím bránu ku panství nad Čechy, splynula nicméně na prázno. Nebo když l. 846, po přemožení moravského Mojmíra, s vojskem svým přes Čechy, nepochybně proti vůli Čechův a snad podvodné záměry v mysli chovaje, domů se navracoval, byl zde od těchto na hlavu poražen, vojsko jeho zničeno, a sám on málem nejat. [48]) Takovéto porážky nemohl Ludvík bez pomsty prominouti: pročež novou, těžkou válku proti Čechům zdvihnul, kteráž však po čtyrletém zuření a krve prolévání slavným vítězstvím ku

---

[47]) *Ruodolfi* Fuldens. ann. ap. *Pertz* I. 364. Hludovicus quatuordecim ex ducibus Boemanorum cum hominibus suis christianam religionem desiderantes suscepit, et in octavis theophaniae baptizari jussit.

[48]) *Ruodolfi* Fuld. ann. ap. *Pertz* I. 364. *Prudent. Trecens.* ann. ib. I. 442. Annal. Xantens. ib. II. 228.

prospěchu Čechův se skončila.[49]) Ludvík, zaměstknán jsa, jinými pracemi a stíhán nehodami odevšad na říši jeho se valícími, musil bezděky uvoliti se k zachování předepsaného od Čechův míru a výminek jeho. Teprvé l. 857 zpomínají letopisové franští, že jeden z pánův a vévod českých, Slavitah, snad správněji Slavitěch, Vitoradův (Viztrachův) syn, od vojska bavorského z města svého Vitorazi (civitas Wiztrachi, nyní Weitra čili prostě Weitrach v Rakusích na pomezí českém) vypuzen jsa, k mohutnému Rastislavovi na Moravě se utekl, načež statkové jeho od Němcův jinému, předtím od něho do Srbska ku knížeti Čestiborovi prchlému bratrovi jeho odevzdáni byli.[50]) O vpádu cís. Ludvíka z Míšně do Čech l. 857 a přemožení zde některých českých lechův čili pánův letopisci němečtí jen zběžně něco zmínili, při čemž zastavovati se zbytečno.[51]) Důležitější proměny nastoupily v Čechách v oné době, když přičinlivý Rastislav na Moravě z područenství německého docela se vytáhnul, a bratří Selunští, Konstantin a Method, blahodějné apoštolování své v krajině jeho začali [863].[52])

6. Doba Svatoplukova.

Založení samostatné říše moravské velikým, při tom však nešťastným Rastislavem [863] odvrátilo aspoň na čas od Čech zbraň podmanivých Němcův, přinucených všecku svou sílu vynaložiti na zastavení nebezpečí, národozhoubným záměrům jejich od dolního Dunaje hrozícího. Není pochyby, že převaha vznešeného tohoto panovníka moravského i v sousedních Čechách uznána byla, a že tudy Čechové onoho času v přízni a společenství s ním se nalezali. Na žádost a z pobádání Rastislavovo stalo se nepochybně, že v těžkých oněch válkách, kteréž Němci proti němu vyzdvihli, i Čechové zbraně

---

[49]) *Ruod.* Fuld. ann. ap. *Pertz* I. 366. *Prud. Trec.* ann. ib. I. 444. Ann. Xant. ib. II. 229. Srov. *Luden* Gesch. d. Teutsch. VI. 25–26.

[50]) *Ruod.* Fuld. ann. ap. *Pertz* I. 370. *Dobner* Ann. III 26. — Za panování Hostivitova [ok. 850] květl v Čechách Slavibor, kníže čili raději lech Pšovský, otec sv Lidmily, *Cosm.* p. 36.

[51]) Ann. Fuld a. 857. *Prud. Trec.* a 857 naproti tomu svědčí, že vojsko císařovo na výpravě proti Slovanům ztrátu trpělo.

se chopili a l. 869 do Bavor vtrhli, plenice zemi a zavozujíce lid, zvláště ženského pohlaví, do zajetí,[53]) kdežto s jiné strany míšenští a lužičtí Srbové do Durinska vpády činili. Opatrný a bojovný Svatopluk, dosed na stolici strýce nešťastného svého, [870], nepominul starých, záměrům svým proti Němcům nad míru lahodivých spolkův s bojovnými Čechy novými svazky stužovati. Všecky zajisté okolnosti k tomu vedou, že ona slavná svatba panovníka moravského s dcerou knížete českého l. 871, o níž letopisci němečtí, dle zvyklosti své, jen zběžně a matně ledcos připomínají, na oženění Svatoplukovo se sestrou panujícího onu dobu v Čechách kn. Bořivoje rozuměna býti musí. Když totižto nevěsta ve slavném průvodě a s četnou družinou do Moravy vedena byla, loupeživí Němci, pod správou Arna biskupa Würcburského a hraběte Rudolfa, vpadše do země české, honili se za svatebnou výpravou, tak že tito u jakéhosi těsného přesmyku, aby tím snáze nájezdníkům ujíti mohli, 644 osedlaných koní jim v kořist zanechati musili.[54]) Tímto sňatkem spečetila se nepochybně již dávnější smlouva mezi panovníky obou bratrských národův. Od té doby kníže český s národem svým nalezal se pod ochranou mohutného Svatopluka, a plukové čeští bojovali po boku plukův moravských proti společnému obou úhlavnímu nepříteli. Tito svazkové neušli pozornosti německého krále, aniž lahodili záměrům jeho. Pročež když l. 872 z rozkazu jeho hlučné vojsko odevšad proti Svatoplukovi se pozdvihlo, jedno oddělení, pod vůdcovstvím arcibiskupa Mohuckého Liutbrechta, vpadlo nenadále do Čech, majíc zdější lid odraziti od spolku se Svatoplukem. V ukrutné bitvě nedaleko Vltavy svedené, Čechové pod správou samého Bořivoje (Goriwei) a jiných patera vůdcův čili vévod, jichžto jména jsou Svatoslav, Vitislav, Heriman, Spitimír a Moislav, byli na hlavu

[52]) *Palacký* Gesch. v. Böhm. I. 106—117.

[53]) Annal. Fuld. a, 869.

[54]) Z toho slavného průvodu a jiných důvodův dosti patrno, že temná a neurčitá slova letopisce Fuldenského (*Pertz* I. 384) „Sclavi Marahenses nuptias faciunt, ducentes cujusdem ducis filiam de Behemis“ nejpřípadněji na ženění Svatoplukovo s kněžnou dvoru Bořivojova slyšána býti mohou. Viz *Palackého* Gesch. v. B. I. 132.

poraženi. Kníže Bořivoj s ostatkem lidu svého hledal útočiště v pevných městech, o jejich dobývání Němci se nepokusivše, s mnohou kořistí, po bezhájné zemi sebranou, pryč odtáhli.[55]) Podobno jest, že vítězení Svatoplukovo v Moravě k tomuto odtažení je pohnulo, kterýž posléze od obrany k výboji postoupiv a přes Dunaj do Němec se přepraviv, krále Ludvíka k zavření míru Moravanům prospěšného donutil [873]. Po odvrácení této vichřice, národu českému konečnou zkázou hrozící, země česká za drahně let blaženého pokoje požívala, kteréžto příhodné doby kn. Bořivoj, nedávno před tím spolu s manželkou svou na víru křesťanskou obrácený, nepochybně k rozšíření a utvrzení křesťanství v národu svém použiti nepominul.[56])

7. Pokřesťanění Čechův.

Obrácením kn. Bořivoje a celé jeho rodiny na víru křesťanskou rozhodla se převaha křesťanstva nad pohanstvem v Čechách. Dobou tou končí se pospolu i věk nejistých domácích podání o starobylých příhodách národu českého: uvedením písemného umění a školních nauk do Čech historie domácí nabývá pevného chodu, a letopočet se pravidelněji ustavuje. A však nicméně o samém čase, místě a způsobě toho obrácení tak chudé a dílem nepravdivé zprávy v písemných památkách potomstvu se dochovaly, že úplné jistoty ohledem všech okolností předůležitého tohoto příběhu podnes naprosto dosíci nelze. Viděli jsme nahoře, že již l. 845 čtrnácte pánův českých křest svatý v Řezně přijalo.[57]) Ačkoli tím křesťanství do celých Čech ještě uvedeno nebylo, však nicméně domýšleti se lze, že náklonnost a ochotnost ku přijetí jeho, zvláště přičiněním horlivých zvěstovatelův evangelium, od západu do Slovan přicházejících, vždy více v národu se rozmáhala, tak že jestliže kníže český s rodinou svou až dotud víry této a křestu byl nepřijal, stalo se nepochybně

---

[55]) Ann. Fuld. a. 872.
[56]) *Palacký* Gesch. v. Böhm. 1. 118—135.
[57]) *Ruodolfi* Fuld. ann. a. 845.

jednak pro bázeň před lstivým panovníky německými, kteříž s novým náboženstvím pospolu i jho těžké poroby na obrácené národy slovanské vzkládati byli uvykli, jednak též pro neumělost kněží německých, lidu slovanskému, osvěty hledajícímu i pořebujícímu, nenáviděnou latinu a němčinu, a tudy cizotu, vnucujících. Od bratrské Moravy a slovanských apoštolův, v ní od nedávna v tichosti a požehnaně pracujících, nebylo se čeho toho obávati: kníže Bořivoj ochotnou myslí přijal dary nebeské, odtud sobě a národu svému podávané. Že Bořivoj od arcibiskupa Methoda, přičiněním samého Svatopluka, obrácen a křestěn byl, o tom všecka nejstarší svědectví jednohlasně vypravují. K víře podobné jest, ža to již l. 871 v Moravě nebo v Čechách se stalo, kdežto, jak víme, Bořivoj v těsné přátelské svazky s moravským panovníkem byl vstoupil: aspoň o kněžně české tehdáž za Svatopluka provdané vším právem, že neprodleně křest svatý přijala, domýšleti se lze.[58]) Za příkladem panujícího rodu, podlé přirozeného běhu věcí, pošli ostatní lechové a páni; lid obecný volně i nevolně přijímal po malu, což vznešenější jeho vůdcové slovy i příkladem jako dobré spasitelné přijímati radili. A však i v Čechách, jakož všudy jinde ostatkové pohanstva

[58]) Mimo shodné ujišťování všech pozdějších domácích legend a letopisův, též Poláka Dluhoše, o křestění Bořivojově na Moravě skrze arcib. Methodia, potvrzuje se ono výslovným svědectvím Kosmasa (p. 23. Hostivit autem genuit Borivoy, qui primus dux baptisatus est a venerabili Metudio episcopo in Moravia), kterýž starší písemné zprávy o tom před rukama měl, a proto také o celé té věci jen zběžně zmínil, pravě p. 36—37 „qualiter dux Borivoy adeptus sit sacramentum baptismi ... maluimus praetermittere, quam fastidium legentibus ingerere, quia jam ab aliis scripta legimus.“ Jen v letopočtu Kosmas velice se zmýlil, neboť l. 894 ani Method, ani Bořivoj více nebyli na živě. Svědectví Kosmasovo tím jest důležitější, poněvadž on nepříznivcem byl liturgie slovanské, a jistě by o Methodovi rád byl zamlčel, kdyby o věci za svého času od celého národu za jistou a pravdivou uznané byl pochybovati směl. Aniž pak kde v něm. letopisech a legendách se praví, žeby Bořivoj od něm. missionáře křestěn byl, čehož by mním chlubiví Němci byli zaznamenati neobmeškali. Velmi tedy nedůvodné jsou pochybnosti o křestu Bořivoje v Moravě, přednešené od Dobrovského v Krit. Vers. I. Bořiwoy's Taufe. Pr. 1803. a jinde. Mlčením cizincův nelze poraziti výslovných svědectví spisovatelův domácích. Že nevšecko, což legendy vypravují, np. o zneuctění Bořivoje u stolu Svatoplukova, zbouření se Čechův a vyhnání knížete atd. s pravdou ostojí, rádi připouštíme. Hlavní věc jest obrácení a křest; všecko ostatní jsou vedlejší přívěsky a přílepky.

teprvé po drahném čase, ne bez násilných prostředkův, vykořeněni byli. První křesťanští chrámové v Čechách byli jménu sv. Klementa zasvěceni; vědomoť pak jest, že Konstantin a Method nejhorlivější ctitelé dotčeného svatého byli, jehož ostatky oni z Chersonu do Moravy, odtud pak do Říma přenesli. Tak np. kaple u sv. Klementa v Litomyšli, o níž teď z nově odkrytých pramenův vědomo, že ji sv. Konstantin a Method posvětili, a že v ní tělo sv. Klementa za bylo čas složeno,[59]) tak chrám u sv. Klementa na Levém-Hradci, knížecím sídle na levém břehu Vltavy, půldruhé míle k severu od Prahy, nejstarší chrám v knížetství Pražském, tak třetí chrám, rovněž jménem sv. Klementa vyznačený, na Vyšehradě. Neméně světle doličuje vplyvu učitelův moravských na Čechy a užívání liturgie slovanské v zemi této nejstarší legenda cyrillská o sv. Václavovi, v nížto zřejmě se čte, že sv. Lidmila vnuka svého Václava nejdříve skrze popy knihám slovenským, potomně pak v Budči i písmu latinskému vyučiti dala,[60]) což podlé tehdejšího spůsobu mluvení na žádné jiné, než cyrillské knihy a písmo, slyšáno býti nemá a nemůže, ješto tehdáž jiného slovanského písma (na rozdíl od latinského, jímž ovšem i slo-

---

[59]) Souvěký přípisek rkp. Olomuckého z 12 stol. zní takto: Consecrarunt hii sancti viri (t. Cyrill a Method, o nichž tam v textu zmínka) etiam capellam b. Clementis in confiniis Moraviae. V Litomyšlské list. 1416 čte se: Der Sant Clements Kirche unser Pfarre, die die erste ist in Böhmerlandt geweyhet von heiligen Sant Cyrillo und Methudio. *Boček* Cod. dipl. Morav. 1836. I. 32. č. XLII. Podlé pozdějšího objevení Bočkova ve starém directorium biskupského chrámu Litomyšlského výslovně stojí poznamenáno, že tělo sv. Klementa v dotčené kapli spočívalo, byvši od sv. Cyrilla před zavezením do Říma v ní složeno.

[60]) I v'da i (Vjačeslava) baba svoja Ljudmila naučiti knigam sloven'skim po sljedu popovu; i navyče razum dobrje. O'sadiže Vorotislav v Budač, i nača otrok učiti sja knigam latyn'skim, i nauči sja dobrje ... I v'zloži bog blagodať taku na Vjačeslava knjazja, i načaže uměti knigy latyn'skija, jakože dobryj episkop ili pop, da ašče ja v'znjaše ja gračeskija knigy ili sloven'skija, pročitaše ja v'ně bez blazna. Ve zprávě této důležito, že kněni Lidmila vnuka svého *slovenským knihám* učiti dala, čímž všecka pochybnost písmen se zamezuje. Byla tedy kn. Lidmila milovnice řeči a liturgie slovanské, jí ovšem nad latinskou srozumitedlnější. Legendu tuto, nejprvé od Vostokova 1830 objevenou (srov. Čas. čes. mus. 1830. sv. 4. str. 453—462), pokládá Palacký za skládání 10ho stol. a za pramen nejstarší legendy Montekassinské z 11ho stol. Sloh její, na mnohych místech od církevního nářečí se lišící a češtinou proplátaný, patrným jest důkazem, že původně byla sepsána v Čechách, anebo na Moravě.

vanská slova se psávala) nestávalo. Dále někdější bytnost liturgie slovanské v Čechach potvrzuje i prastará, do počátku křesťanství v Čechách sahající církevní píseň Hospodine pomiluj ny, slohem svým cyrillskou býti se vykazující.[61]) Naposledy sem i to přináleží, že l. 1035 — 1097, v době, kdež slovanská liturgie v Čechách od papeže již zamezena byla, obřadové její pod ochranou jednotlivých opatův a knížat zde onde, jmenovitě v klášteře Sázavském, ještě se zachovávali; což mělo-li průchod tak pozdě, po stroskotání říše moravské a odloučení Čech od zemí, v nichž slovanská liturgie panovala, ovšem mnohem snáze a v plnější míře za kvetoucího stavu říše Svatoplukovy a slovanské liturgie v ní, tehdáž od samého papeže nejen připuštěné, anobrž i schválené,[62]) při tak ouzkém spojení obou národův a dvorův v nich panujících, místo míti mohlo i musilo. Z těchto a mnohých jiných neméně podstatných důvodův, jichž zde pro krátkost vyčitovati pomíjíme, dostatečně vysvítá, že jakož dvojí cestou světlo náboženství křesťanského do Čech se dostalo, z Němec okolo l. 845, a z Moravy okolo l. 871, tak i dvojí liturgie, latinská a slovanská, do nich se uvedla a za některý čas pospolu, jedna vedlé druhé, v nich byla užívána.[63]) Mám zajisté za to,

---

[61]) Sv. Vojtěch, nepříznivec liturgie slovanské, za skladatele této písně jmín býti nemůže, jelikož ona podlé Kosmasova svědectví již i před ním od lidu v Čechách zpívána byla. *Dobrovský* Gesch. d. böhm. Lit. 1818 str. 76—79.

[62]) Literas sclavonicas a Constantino philosopho repertas, quibus deo laudes debitae resonent, jure laudamus, et in eadem lingua Christi domini nostri praeconia et opera ut enarrentur, jubemus. Epist. Joann. P. VIII. a. 880.

[63]) Pravdu tuto nestranní zpytatelé domácích dějin, Durich, Dobner, Procházka a j., dávno uznali. Srov. *Procházka* De lib. art. in Bohem. fatis 1782. 8°. p. 48—49. *Dobner* Abh. üb. d. Einf. d. Christ. in Böhm. 1786. Dobrovský ve svých spisech užívání liturgie slov. v Čechách, před l. 1035. ovšem nedůvodně, zapíral (Böhm. Lit. Bd. II. 1780. str. 218—227, Lit Magaz. 1786. St. II. str. 52—63. Abhandl. e. Privatges. Bd V. str. 300. Gesch d. böhm. Lit. 1818, str. 46. Cyrill u. Method. str. 106—107); než před svou smrtí sám o věci té jináče smýšlel. „Známo jest, praví J. Jungmann, že nikdo ho více uraziti nemohl, jako když mu o slov. liturgii v Čechách rozprávěti počal: a předce na konci jeho života táž liturgie byla jeho nejživější a nejmilejší myšlenkou, o kteréž jako jiným tak V. Hankovi přemnoho výmluvně a ohnivě rozprávěl a její obnovení vším úsilím zamýšlel.“ Čas čes. mus. 1832. sv. 2. str. 239. Jist jsem, že Dobr., kdyby déle živ byl, a objevenou od Vostokova legendu, též vynešené na světlo od prof. Bočka listiny o apoštolování sv. Cyrilla a Methoda (tohoto až do

že tehdáž v Čechách známost obojího písma i jazyka, slovanského i latinského, rovně se rozšiřovala: neboť oboje národu a správcům jeho zároveň byla potřebna, ona ke službám božím a k domácímu vyučování, tato k jednání s cizími dvory, zvláště s papežem a německým císařem. Anobrž i k domácím, zvláště světským předmětům již velmi časně použito písma latinského, jakž toho rukopis Sněmy, jejž s největší podobností do konce 9ho stol. položiti lze, jasně dovozuje.[64]) Aniž pak Method sám, tento přítel papežův, od něho samého za arcibiskupa ustanovený a v ochraně jeho se nalezající, latinskou liturgii zamezoval, kteráž i za jeho času na dvoře Svatoplukově vedlé slovanské, obecnému lidu oblíbenější svobodný průchod měla, ačkoli svatý tento muž a nesmrtelný náš učitel o to od nepříznivého, scbytralého Wichinga u papeže napořád křivě udáván a rozličnými pletichami bez přestání sužován byl. Zdaliž za jeho času Čechy za částku biskupství moravského pokládány, nevědomo. Že biskupové Řezenští dříve i později, až do zřízení biskupství Pražského [973], právo k Čechům sobě osobovali, věc jista jest; ale i to neméně zřejmo, že takovéto německé biskupstv ve Slovanech (in partibus infidelium) nejednou pouze na papíře a v hlavě Němcův bytovalo, ješto ve skutku (in praxi) docela jináč se dálo, jakž toho v Pannonii, Moravě, Polště, Rusku a j. nejedny příklady nacházíme. Kterak později, po smrti Methodově [885] a nade všecko po vyvrácení veliké říše moravské, tatáž liturgie slovanská, jsouc od svých sester v Pannonii, v Bulhařích, východní Haliči atd. odloučena, za rozličnými příhodami, jmenovitě umučením sv. Václava [936] a vyhnáním slovanských kněží ze země[65]) od bratrovraha Boleslava,

884) na Moravě byl četl, předešlé své křivé domnění o této věci by docela byl změnil.

[64]) I v tomto rkp., jakož v něco pozdějším Evang., zavírá se bytný důvod někdejší známosti liter cyrillských v Čechách, totiž vkládán hlásky *e* v slabikách bezhláskových *po* souhláskách *l* a *r*, nikoli *před* nimi, np. pleki, bred, chlemca, Vletavo atd., jenž jest pravé cyrillské jerování, jakéž v té úplnosti a důslednosti jen v nejstarších rkp. nacházíme.

[65]) Mládence jeho zbili, a boží sluhy zloupili, vyhnavše je z města, a ženy jich za jiné muže vdali; i všecku vražedlnou žádost vykonali, zabivše knížete svého. Legenda Sv.-Petrohradská v Čas. čes. mus. str. 459.

s protivnou stranou se spolčivšiho, konečnou zkázu vzala, toho další vypravování do oboru díla našeho nepřináleží.[66])

8. Děje české v X. století.

Uvedením křesťanstva v Čechách končí se sice vyměřená pro přítomný spis dráha našeho bádání; nicméně však pro spojitost dějin českých s událostmi sousedních Slovanův, jichžto historii něco dále jsme provedli, budiž zde co nejkratčeji ještě něco z pozdějších příběhův země této a národu v ní přebývajícího připomenuto. Dobré srozumění a přátelství mezi Svatoplukem a Bořivojem trvalo až do smrti tohoto knížete. Léta 883 pomáhali Čechové a jiní Slované Svatoplukovi, jehož říše sahala až k nynějšímu Magdeburku,[67]) v Pannonii proti Němcům. Po spolčení se Svatopluka s Arnulfem, jemuž on k dosažení císařské koruny nápomocen byl, chtějí tomu někteří letopisci němečtí, že tento při shledání se obou panovníkův na důkaz své vděčnosti a ku potvrzení přátelství onomu celou zemi českou daroval! Ale však nemohl Arnulf toho nikomu darovati, což ani jemu, ani předchůdcům jeho nikdy nenáleželo, nad to pak nemohl zemi české darovati Svatoplukovi, v jehož područí ona spolu s knížetem svým Bořivojem již od l. 871. se nalezala.[68]) Brzo potom, po rozkmotření se obou panovníkův, v čas válek Arnulfa a přizvaných od něho Uhrův s Moravany, vpadnul bojovný biskup Würzeburský Arno s durinským vojskem do Čech, než obraceje se po zloupení krajův nazpět, byl od Srbův míšenských, Svatoplukových spolčencův, na hlavu potřen a za-

[66]) Srov. *Maciejovského* Hist. praw. słow. III. 224—229. *Palacký* G. v. B. I. 135—140. O slovanské liturgii v klášt. Sázavském *Dobrovský* Gesch. d. b. Lit. str. 46—51.

[67]) *Dithmar* l. VI. p. 196.

[68]) Celá ta lživá zpráva zakládá se na omylném svědectví nedbalého a stranného Regina (ap. *Pertz* I. 601), z něhož ji potom ostatní vážili, jmenovitě Ann. Mett., Sig. Gembl., Ann. Saxo atd. Pilnější a svědomitější dějepisci nic o tom nevědí, a jmenovitě letopisec Fuld. zrovna opak toho dosvědčuje, pravě na l. 895 (ap. *Pertz* I. 411), že Svatopluk již mnohem dříve Čechy od spolku (letopisec nepravě se vyjádřil a consortio et potestate) s Němci odtrhnul a k sobě potáhnul. (Omnes duces Bohemaniorum... Zventibaldus dux a consortio et potestate Bajoaricae gentis per vim dudum divellendo detraxerat)

bit.[69]) Konce těchto ukrutných bojův a stroskotání říše moravské nedožil se míru milovný Bořivoj; umřel zajisté dle největší podobnosti l. 894,[70]) téhož roku s ochráncem svým Svatoplukem. Synové obou panovníkův nebyli otcům svým v moudrosti, zmužilosti, štěstí a slávě rovni; moravští knížata sápali se mezi sebou o samovládu, čeští, Spitihněv a Vratislav, lákáni a pokoušeni jsouce bez přestání od Němcův, vypravivše se s pány svými do Řezna ke sněmu, poddali se dobrovolně pod ochranu říše německé l. 895.[71]) Totéž učinili, jak se zdá, Srbové v Míšni a Lužici. Moravané, těžce toho odpadnutí nesouce, válku vyzdvihli proti Čechům, ve kteréž tito k Němcům o pomoc se utíkali [897]. [72]) Léta 900 táhli Bavoříci přes Čechy a spolčivše se s Čechy plenili Moravu. Mojmír, kníže moravský, ještě l. 900 a 906 odrazil outok Maďarův.[73]) A však po nešťastné porážce Ludvíka IV. u Prešpurku l. 907 zmizela říše moravská i s knížetem svým Mojmírem z pole dějin. V následujícím rozdrobení Moravy mezi Němce, Uhry, Poláky a Čechy dostala se těmto přiležící částka Moravy, nevědomo, jak daleko do vnitra země a do Slezka [908 sld.] Přízněni se Němcův a Čechův s Maďary přineslo oběma škodné plody: nebo tito již l. 906 a 908 dvakráte vpadli přes Čechy do Sas, ukrutně provodivše loupežství. Kníže Spitihněv, založitel chrámu P. Marie na hradě Pražském, umřel okolo l. 912. Po něm panoval bratr jeho Vratislav [912—925], jehož manželka byla Drahomíra, kněžna Lutická, z okolí Stodorského [umř. po 936]. Z času jeho nám historie žádných důležitých pověstí a památek o dějích národních nezachovala. Za panování mladého syna jeho, Václava svatého [935 — 926], vládařila z počátku matka je-

---

[69]) *Regino* ap. *Pertz* I. 605. *Dithmar* l. I. p. 4.

[70]) Kosmas klade křest Bořivojův na l. 894. Povážíme-li, že tehdáž i později knížata a králové obyčejně před blížící se smrtí z nábožnosti podruhé křest přijímali (np. Spitihněv l. 921. srov. *Pelcel* Kr. č. I. 152), snadno připustíme, že Kosmas léto smrti Bořivojovy zmatečně místo léta křestu jeho v Moravě položil. Léta 895 Bořivoj nebyl již na živě; manželka však jeho teprvé l. 927 umučena.

[71]) *Kollar* Analecta Vindob. T. I. p. 527.

[72]) Annal. Fuld. a. 897.

[73]) *Ann. Saxo* ap. *Eccard* I 238. Ungarii caeduntur a Marahis.

ho Drahomíra. Tehdáž umučena sv. Lidmila [ok. l. 927.] Císař německý Jindřich, pro pohanění, kteréž se poslům syna jeho Thankmara od Čechův stalo [927], vtrhnuv nenadále s lidem svým do země, překvapil nepřichystané k odporu Čechy, a po krátkém obležení Prahy donutil kn. Václava k míru a ku placení roční daně [928], kteráž poplatnost potomně až do 11ho stol. trvala.[74]) Léta 936, dne 28. září, umučen kníže Václav svatý, byv zrádně od vladobažného bratra svého Boleslava ku křestným hodům vyzván a zde usmrcen.[75]) Císař Otto, nechtěje Čechův z poddanství a poplatnosti propustiti, vypověděl Boleslavovi vojnu, kteráž za čtrnácte let trvala, a teprvé l. 950 pokořením udatného Boleslava se skončila.[76]) Potomně Boleslav poslal pomocné pluky Němcům proti Uhrům v oné slavné bitvě na Lechu [955],[77]) a v posledních letech dosti šťastně nad svými panovav, umřel. l. 967. Dcera jeho Dobrava provdaná za Mečislava polského [l. 965, umř. 977, dle Lelewela]. Mladší jeho syn Strachkvas byl knězem a dcera Mlada řeholnicí. Šťastnější doba v dějinách českých nastoupila za panování syna jeho Boleslava II. [967 — 999,] kterýž krajinu Krakovskou, nevědomo jak daleko v nynější Haliči, tolikéž Moravu a částku severozápadních Uher k zemi české připojil [967 — 973].[78]) Za jeho panování založeno biskupství Pražské [973,] jehož prvními biskupy byli Dětmar [973 — 982], sv. Vojtěch [983—997] a Thiddag č. Bohdal [998—1017]. Do jeho věku připadá horlivé apoštolování sv. Vojtěcha, syna Slavníkova, pána Libeckého, a mučedlnická smrt v Prusích [997 dne 23. dubna], tolikéž nešťastný osud rodiny jeho, ve zbouření a do-

---

[74]) Cont. *Reginon.* ap. *Pertz* I 616. *Witikind* ap. *Meibom.* I. 639. 643. *Ann. Saxo* a. 928. *Sigeb. Gembl.* a. 930.

[75]) *Witikind* l. I. *Sig. Gembl.* Vita S. Wenceslai Ottoniana. Sv.-Petrohradská legenda o sv. Václ.

[76]) *Sigeb. Gembl.* et *Witikind* l. II. *Cosm.* p. 44.

[77]) *Hepid.* a 955. *Witikind* p. 656. Dobner a Luden i svědectví Frodoardovo o sarmatském kn. Burislavovi nikoli na pomořského Borislava, nýbrž na českého Boleslava slyší. Srov. §. 37. pozn. 81.

[78]) *Cosmas* p. 66. 167—172. Srov. §. 37. č. 4. Palacký za podobnější pokládá, že opanování to vykonal Beleslav I. mezi 955—967. G. v. B. I. 221. 226—228.

mácích rozmiškách zbité [996]. Boleslav umřel dne 7. února 999. Manželka jeho byla Emma, kněžna bavorská [umř. 1006]. Historie jej velebí jakožto rozšířitele země, horlivého rozmnožitele víry, zakladatele biskupství, mnohých chrámův a kláštera panenského u sv. Jiří na hradě Pražském. Za jeho času založen klášter Břevnovský blíže Prahy [993]. Za syna jeho, Boleslava III. [999–1002], panovníka slabého a nemravného, těžké pohromy odevšad na zemi českou se sesuly. Krakov s okolím Tatranským ztracen, a národ český do pletich a bojův s nepříznivými cizinci i jednokmenci zapleten, z nichž jej teprvé mocné rámě Břetislava I. [1025 — 1055] vytrhlo.[79])

§. 40. Popis větví a sídel jejich.

1. Jména Čechův.

Čechové hned z počátku svého osednutí v Bojohému vládli celými Čechami, v mezech této země přirozených, jenž i podnes stávají, s tím jediné rozdílem, že v oné prvotní době nejen Kladsko na východu, nýbrž i Vunsidly, Valdsasy, Tiršenreut a Bernov na západu, ono až do nedávných časův, tato až do 11ho stol., k Čechům náležely. Na jihu jen Vitorazské okolí (Veitra) někdy bylo české, ostatní pak Rakusy vždy od Čech, odděleny bývaly, vyjmouc krátkou epochu Samovu. Politické připojení částky Lužice, Slezka a celé Moravy k Čechům, jakožto do pozdější doby padající, nás zde déle zaměstknávati nemůže. Lid slovanský, z Bělochorvat do Bojohému přibylý a brzo celou zemi českou brannou rukou zaujavší [1]), spisovatelům zahraničným mnohem dříve pod povšechnými jmény Vindův a Slovanův, nežli pod obzvláštním Čechův ve známost vešel, ačkoli nelze pochybovati, že toto poslední již v čas přitažení národu toho, aspoň u nejhlavnější

---

[79]) *Palacký* Gesch. v. Böhm. I. 196—267.

[1]) Žeby v Krkonoších ostatkové Markomanův před Slovany byli se ukryli a až do našich časův v potomcích svých tam dotrvali, jalová jest některých něm spisovatelův smyšlenka. Zrovna v těch horách sídlili mohutní Chorvati čeští.

jeho větve, bylo běžné a užívané. Nejstarší letopisec Fredegar jmenuje Čechy Slovany příjmím *Vinidy* (Sclavi cognomento Vinidi), Sama králem Vinidův a krajiště české marca Vinidorum;[2]) naproti tomu Chron. Murense v téže zprávě nazývá Sama králem Slovanův.[3]) Podobněž slovou Čechové u Alberika[4]) a jiných letopisců Vinidi, Vindi, Vindones. Zvláštní jest forma Beu-Vinides ve Chron. Moissiac. l. 805, a Beu-Vinitha v Ann. Xantens. l. 846, složená ze jména dvojího Boemi č. Beemi a Vinidi, Vindi.[5]) Neméně hustě ve starých památkách cizích i domácích užívá se o národu českém, zvláště když o jazyku řeč jest, kmenového jména *Slované*, np. v kron. Murenské, v Ann. Alaman. Sclavi Behemenses,[6]) u Poety Suxonä Sclavi Behemi,[7]) v list. Vratislava l. 1088 cum porcario qui sclavice dicitur zuinar, stagnum quod sclavice dicitur tona, Soběslava II. ok. l. 1135 decima salis trussa, quae sclavice dicitur krosna atd. Nejobyčejnější však jméno Čechův u spisovatelův latinsky píšících jest *Bohemi*, v pramenech i Beehaimi, Behaimi, Behemi, Beheimare, Beme, Behema (u Alfreda), Baemanni, Boemanni, Boemi, Bohemenses atd. kteréž u franských letopisců ponejprvé u Einharda k l. 791 se vyskýtá.[8]) V některých pramenech z nejstarší doby jmen Sclavi a Bohemi v rozdílném smysle o Slovanech v Čechách se užívá, jakož níže uvidíme. U Kosmasa Čechové naši napořád slovou Bohemi, země jejich Bohemia, a staří knížata i králové čeští na penězích, za panování jejich bitých, dux Boemorum, rex Boemorum. S jiné strany věc jest

---

[2]) *Fredeg.* c. 48—72. Že tato marca Vinidorum nikde jinde, leč na západu Čech, asi tam, kdež nyní kr. Chebský, Vunsidly, Valdsasy, Tiršenreut a Bernov, hledána býti nemá, uznali dávno nejedni zpytatelé historie. Krajiště toto později sloulo marchia Bohemica, terminus Slavorum. Viz Wien. Jahrb. d. Liter. 1825. Bd. 31. Anz. Bl. str. 65.

[3]) Samo rex Sclavorum Thuringiam vastat. Chron. Murense v *Dümge* Archiv I. 385.

[4]) *Alberic.* p. 22. S. Adalbertus, Pragensis episcopus, cognomento Vichet (t. Vojtěch), sanctitate et doctrina apud Vindos claret.

[5]) *Pertz* Mon. Germ. I. II.

[6]) Ann. Alam. ap. *Pertz* I. 47.

[7]) Poeta Saxo ap. *Pertz.* Natio Sclavorum ... quos Behemos vocitant.

[8]) *Einh.* Annal. ap. *Pertz* I. 177. Alias copias ... per Bechaimos ... reverti praecepit.

jistá, že *Čechové*, přišedše do Bojohému, již toto své domácí a prastaré jméno s sebou přinesli, ačkoli tehdáž ještě jen jedné hlavní větvi náležité, kteráž počtem lidu a silou válečnou brzo nad jiné větve (Chorvaty, Dudleby, Lučany, Sedličany, Pšovany, Lěmuzy atd.) vynikši i jména jejich zatemnila. Již v annalech Tilianských na l. 805 (806) čte se zkažené Cinu m. Cihi, Cichi[9]); v našich pak Sněmích, původní památce z konce 9ho stol., jméno Čechův v básnickém výrazu „Jenže pride s pl'ky s Čechovymi V sieže žirne vlasti pres tri rieky" [10]) po dvakráte se připomíná. V jiných pozdějších památkách, v rkp. Kralodvorském, u Dalimila atd., nikdý jiného jména, leč Čechové, Čechy, česká země, se neužívá. V cizině jméno toto vyskýtá se ponejprve v legendě o sv. Václavovi z 10ho stol. „въ чехахъ, чесскьін", potom u Nestora, a sice podlé rkp. Lavrentijevského 1377 nom. mn. Česi, akk. Čechy, jednou i Čachy, země Čechy, adj. čes'skij, žena Čechini (v jiných rkp. formy Česi, Čechy i Čachy se střídají),[11]) v týchž letop. ruských muž Vasilij Čешicha, náměstník Moskevskij l. 1447 [12]); později u Byzantincův, jmenovitě Cinnama l. 1147 Čechové (Τζέχοι), český národ, čes. kníže čes. jazyk.[13]) Přidáme-li k tomu u bezejmenného Salisburčana osobní jméno muž. Zeska, t. Češka,[14]) ve starém popise národních jmen, zachovaném v jednom bul. rkp. z 15ho

---

[9]) Annal. Tiliani a. 805 (806) ap. *Pertz* I. In terram Sclavorum qui vocantur Cinn. Pravda sice, že Chron. Moiss. při té příležitosti užívá výrazu Beu-Vinides, a Ann. Xant. později Beu-Vinitha; a však obě jména jedno vedlé druhého dobře ostati mohou. Dobrovského domněnka, žeby místo ad Beuvidines čísti náleželo adversus Vidines, zmítá se stářím a shodou rukopisův.

[10]) Sněmy v 25—26. 96—97.

[11]) *Nestor* izd. *Timk.* str. 3. Česi. 16. na Čachi. Česi i Ljachove. 38. I-Ščech že i Urog, oprav: Iz Čech že i Ugor. 48. Ot Čechině. 104. Mežju Ljachy i Čechy. — Ken. č. Radz. Česi, Čechi, Čechini atd. všudy. — Voskr. I. 61. Česi. 77. Čechy. 119. Čechini; než 178. Meži Čachi i Ljachy. — Nikon. I. 5. Česii. 26. Čechi. 65. Čechini; než 53. Iz Čachov i iz Ugr 127. Mežju Čachi i Ljachi. — Archang. 25. Čechini; než 45. Mež Čachi i Ljachi. — Sof. *Stroj.* I. 3. Česi. 18. Čechy. 56. Čechini; než 109. Meži Čjachy i Ljachy. Tak i v ostatních posavad tištěných letopisech ruských.

[12]) Sof. Vrem. izd. *Stroj.* II. 58.

[13]) *Cinnam.* p 47. *Stritter* II. 1056. Chalkokond. píše *Κεχίοι, Κιέχοι*, podlé řec. vyslovení κ = č.

[14]) *Anon.* De conv. Car. ap. *Kopitar* p. LXXIV.

stol., výraz Čech norec, češska kniga,[15]) ve dvou list. Otty markr. a Wilmara bisk. Braniborského l. 1170 jméno osady v Braniboru Czechow, Cechowe, t. Čechovo,[16]) naposledy jména vesnic a osad v Rusích Čechy, Čechovka, Češkovo,[17]) v Polště Czachorowo, Czachów, Czachówka, Czachowo, Czachulec, Czachy, Podczachy, Podczaszawola (srov. Podrusje a j.), Czech, Czecharzewice, Czechów, Czechowice, Czechowizna, Czechówka, Czechy, Czeski,[18]) na Moravě Čech, Čechovice, Čechůvek, Čechomez, Čechtin, ve Slovácích Čechnice, Čechovce, Čachy, Čachtice, Čachovce, v Čechách Čech, Čechov, Čechtice, Čechnice, Čachovice,[19]) Čachnov, Čachotin atd., budeme míti před sebou nejstarší a spolu nejpřesnější formy jména toho, t. Čech, Čechové, Čechy, jakž je sám národ od starodávna až podnes vyslovuje, a Čach, Čachy, jakž je jednou u Nestora psané a na některých místech v Polště, ve Slovácích, ano i v Čechách vyslovované nalezáme. Rozdíl tento forem vede buďto ku původnímu cyr. ѣ čili čes. *ě*, anebo k *a*; oboje zajisté v rozličných nářečích slovanských pravidelně se mění, ono v *a*, *ia*, toto v *e*, srov. cyr. sněg slk sňah, cyr. sěmo stpol. samo, cyr. lěto pol. lato atd., a naopak stčes. čieše m. cyr. čaša, čekati m. čakati, Česlav m. Časlav (již u Konst. Porph. srb. Τζεεσθλάβος), stpol. rena m. rana, bul. treva m. trava, dubrovn. résti, uzrésti, narésti, rus. rebenok, rebjata, Moreva, kor. dreta, želod, želo, melina (t. malina), reza, hrebati, kre (kraj) atd. Důležitý rozdíl tento na zřeteli míti dlužno, kdykoli o výkladu názvu Čech, se jedná. Poněvadž ale v cyr. pramenech nikdež чѣхъ Čech nýbrž všudy buď чехъ Čech, buď чахъ Čach psáno nacházím, a vůbec v jazyku slovanském písmě *č* v žádném kořenném slově nepřijímá po sobě hlásky *ě*, proto také jediné formu Čech (s obměnou Čach) za základ etymologie beru. Odkudžby Čechové toto své jméno měli, a kterýby prvotní

---

15) Viz Přílohy č. XXVI.

16) *Gerken* Stiftshist. str. 357. 359. *Riedel* Mark Brand. I. 399.

17) Tři vesnice Češkovo, v okolí Pnevick, Možajsk. a Klinsk., v list. Jo. Vasil. 1504. Viz Sobr. gos. gram. I. 354. 378. 382.

18) Tabella miast, wsi, osad król. Polsk. Warsz. 1827. 4°. p. d. s.

19) Naproti tomu v pův list. Soběslavově ok. 1175. Villa Checshovic.

jeho byl význam, o tom nestejná jsou posavadních zpytatelův smýšlení. Obecné domnění jest, že národ jméno to od vůdce svého Čecha dostal: čemuž ale jednak to se příčí, že jméno to starší jest, nežli příchod lidu do Čech,[20]) jednak také, že mu otečná forma *-ici*, *-ovici*, schází. Neboť žeby každý jednotlivec osobní jméno vůdcovo neproměněné, t. bez ohnutí jeho k vyznačení rodovosti, příbuznosti atd., buďto sám sobě byl zosobil, buďto od jiných dostal, jest věc v historii bezpříkladná. Nikoli národ od otce čeledního anebo vůdce dostal jména Čechové, nýbrž naopak jednotlivé osoby z lidu přikládali sobě později národní jméno Čech co příjmí,[21]) právě tak, jakož mezi osobními jmény nacházíme Srb, Srbek, Srbin, Lech, Leško, Rusin, Uhrin, Čúch atd. Podlé toho není podobno, žeby jméno Čech skrácené bylo m. Česlav, jako Přech m. Přeslav, Vach, m. Václav, Stach m. Stanislav atd, nýbrž naopak za pravé přijíti sluší, že, jakož jména Lech, Srb, Chorvat a j., tak i prastaré jméno Čech dříve bylo obecné (appellativum), nežli se národním a osobním stalo. Toto obecné jméno odvozoval Dobrovský od kmene *čnu*, *čati*, *čal*, t. počnu (incipere), maje za to, že Čechové proto tak nazváni jsou, poněvadž prý byli přední v čas tažení Slovanův a jejich stěhování začali, jako Slezáci poslední (od slovce po-sléze).[22]) Tedy Čechové tolik so začinatelé, začátníci! Výklad tento ani s věcí, ani s jazykem se nesrovnává; neboť jakož Slezané nebyli v tažení poslední, aniž mají jméno své od slovce -sléze (srov. §. 38. č. 5.); tak ani Čechové nebyli v tažení první, aniž mohou tak slouti od slovce čnu, čal, čati, kterýžto kmen ve stslv. a pol. nářečí má zvuk nosový, cyr. ѧти, ѧхъ, ѧлъ,

---

[20]) Důkazem toho jsou místní a osobní jména v jiných krajinách slovanských.

[21]) Osobní jméno Čech vyskytá se v list. Přemyslově l. 1257. Čech Judex Curiae regalis. *Dobner* VI. 27. V list. král. uherské Marie l. 1259. Cuidam Čech filio Pucina posessionem offert. *Fejer* Cod. dipl. T. IV. P. II. p. 500. Srov. Zeska u Anon. De conv. Carant., Jan Češka známý spisovatel český v 16tém stol., Czechovicz běžné jméno v Litvě a Polště v 16—17. stol. atd.

[22]) *Dobrovský* Ueb. d. Urspr. d. Nam. Čech, Wien u. Pr. 1782., též v *Pelzel* Gesch. v. Böhm. 4° A. 1817. Bd. I. Totéž později opakoval Dobrovský v Gesch. d. böhm. Liter. 1818. p. 65. a v Čas. čes. mus. 1827. sv. 2.

pol. częć, częch, częl ješto jméno Čech v týchže nářečích bez toho se píše.[23]) Podobněž nelze za pravé přijíti odvozování jména Čech od kmene *těch* (po-těcha, ú-těcha), od Kollára ponavržené;[24]) nebo původnost a přesnost slohu *č* ve jméně tom souhlasností všech slovanských nářečí a nepřerušeně od pradávné doby až podnes jakž u samých Čechův tak i u jiných Slovanův chovaným rozdílem mezi kmeny *Čech* a *těch* dostatečně pojištěna jest. Ohledem na husté užívání u jiných Slovanův formy Čach vedlé běžnější Čech mohlo by se slovo to odvozovati od kmene čaju (spero, exspecto, odkudž čas, čáka, čakám č. čekám), z něhož původně Čach, později Čech povstalo (jako čekám, m. čakám, Česlav m. Časlav): ale takovéto jméno ovšem dobře pro jednotlivou osobu, nikoli však pro lid, národ, by se hodilo.[25]) Lépe tedy bude, uznati na ten čas ještě pradávnost a temnost národního jména Čech, nežli odvážným, nedůvodným jeho odvozováním sebe i jiné mýliti a cestu ku pravému výkladu jeho zatrniti.[26])

2. Jednotliví v Čechách kmenové.

Větev Slovanův, obzvláštním jménem Čechův vyznačená, osadivši se v Bojohému, zaujala střední částku země čili po-

---

[23]) V Sof. Vremen. psáno jednou Čjach, jistě omylem. Mohloby se namítati, že v Čech *e* není kmenové, nýbrž sloh tvořící: než tomu odporuje porovnání jiných slov, np. duch od duju, sluch od sluju, ruch od runu, čuch od čuju, spěch od spěju, směch od směju se atd., z nichž patrno, že kmen hláskou zavřený při odvozování této své původní hlásky netratí. Jen kmenové souhláskou zavření přijímají tvořící hlásku, np. žen-ich, jin-och, kol-ouch atd. Ostatně znamenati sluší, že *ch* ve slovích duch, sluch, ruch, čuch, spěch, směch atd. není skončení minulého času (flavi, audivi, movi, sensi, properavi, risi), nýbrž sloh tvořící, bezprostředně s kmenem se pojící, jako ve slovech bra-ch, kmo-ch, Pře-ch, Le-ch ho-ch, tlach atd.

[24]) *J. Kollár* O jmén. nar. slav. str. 287—348.

[25]) Srev. Nečaj, Nenad, Naděj a j. běžná jména u Staroslovanův. Že změna hlásky *a*, *ia* v *e*, *ie*, v nářečích slovanských tak stará jest, jako historie naše, jindy úplněji provesti míníme. Již v nejstarších rkp. slovanských, nadto pak dříve v památkách cizozemských, vyskýtají se formy np. čes m. čas, Česlav m. Časlav, Retko m Ratko (od km. rat, srov. Ratimír), Redko m. Radko (od km. rad, srov. Radoslav), rena m. rána, treva m. trava, Moreva m. Morava, Restic m. Rastic č. Rastislav atd. Tak čteme ve Snémích: djevče ruka, nikoli djevča, poče, počechu, nikoli poča, počachu; tak v Evang. poče atd. V latinských pramenech naskýtají se tytéž formy, np. Resticius (Ann. Germ.), Brechizlaus, Brecizlaus (d. 1030—1043), Brecisburg (Herm. Contr), Praedenecenti (t. Braničevci, Einh. ann.), dubreua (silva, d. Bretislai c. 1030) atd.

tomní kraje Rakovnický, Slanský, Tetinský č. Podbrdský, Vltavský, Vyšehradský, Kouřimský a Pražský, maje okolo sebe rozložené ostatní příbuzné větve a rodiny slovanské, mezi nimiž známější jsou Chrvati, Dudlebi, Lučané, Sedličané, Pšované, Děčané, Lěmuzi, Lutomirici, Plzňané atd.[27]) Nejdřevnější sídla Čechův vlastně tak řečených byla podlé Kosmasa a jiných podání mezi Ohrou, Labem a Vltavou, kdež hora Řip, hrad Krakov (u vsi Krakovce), ves Stebečna, hrady a města Libušin, Vyšehrad, Praha, Levýhradec, Tetin, Děvin, Křivoklat, pole Tursko atd. se připomínají. Ještě v nejstarší legendě o sv. Lidmile a v jiných souvěkých pramenech jménem Bohemi míní se pouze obyvatelé knížetství Pražského, jménem pak Sclavi obyvatelé ostatních krajův v Čechách.[28]) Později, po upevnění vrchní vlády zemské v knížetství Pražském, jméno Čechův jména ostatních menších větví docela zatemnilo. — Severní hornaté končiny země čili Krkonoše zaujaty byly od *Chorvatův*. V tomto okolí jim místo vyznačuje Alfred [př. 900], výslovně je děle od Čechův, pravě: Na východ od Frankův sídlí Čechové (Beme)... Moravané mají na západu Durinky a Čechy (Behemas) a částku Bavor ... severovýchodně od Moravanův bydlejí Dalemenci (Dalamensan, t. Glomáči), na východ od těchto Chorvati (Horithi), k severu Srbové (Surpe), k západu Suselci

---

[26]) U Kirilla, biskupa Turovského (kv. 1150—1180) čte se na jednom místě, kdež o pověrách z pohanství pozůstalých řeč jest, mezi jiným i slovo *čech*. „Vsjaka jeres', i vjerujuť v strječju, v čech, v polaz (stčes. ill. poraz) i v ptičji graj, vorožju i ježe basni bajuť i v gusli guduť. *Kalajd.* Pam. ross. slov. str. XXXVIII 95. Než slovo toto zde neméně temné jest, nežli samo jméno Čech. Rovně neplatno se jménem tímto spojovati slovo *čechel* (sudarium), ačkoli známo, že dle národův někdy i roucha jména dostávají.

[27]) Viz *V. Kropf* Die ält. Einth. d. Land. Böhm v Jahrb. d. b. Mus. 1831. sv. IV. str. 442—466. Pojednání to, větším dílem z pozůstalých zápiskův F M. Pelcla vážené, ohledem na roztřídení větví slovanských v Čechách mnohých oprav potřebuje. Viz *Palackého* Pojedn v Čas. čes. mus. 1835. str. 399, zvláště 442—447.

[28]) Bohemi et Sclavi sub arcturo positi ... cultibus idololatriae dediti. K tomuto místu poznamenal Dobrovský: Die Bohemi sind eigentlich nur die aus dem Prager Gebiete (tedy Čechové v obzvláštním slova toho smyslu), und werden oft den Slawen anderer böhmischen Provinzen entgegengesetzt. *Dobrowský's* Krit. Vers. I. 83. 85. A níž str 86: Da Melnik (druhdy Pšov) über der Elbe liegt, so gehörte es nach dem damaligen Sprachgebrauch nicht zu Böhmen, d. i. nicht zur Prager Provinz.

(Syssele). K severu od Chorvat (Horiti) leží Mägthaland. [29]) V původní listině založení biskupství Pražského od papeže Benedikta a cís. Otty I. 973, vtělené do pozdější cís. Jindřicha III. [1086], v ohraničení jeho na severu vytčeni Chorvati podvakráte, z čehož na dvě rozdílné župy lidu toho zavírati lze. [30]) Po třetíkrát zmínka o nich se děje v cyrillské legendě o sv. Václavovi z 10ho stol., kdežto se praví, že Drahomíra před synem svým Boleslavem do Chorvat se utekla [l. 936]. [31]) Z toho patrno, že se Krkonoští Chorvati do zadunajských Chorvat nevystěhovali, neboť je historie l. 900, 936 a 973 ještě zde nalezá; jinde pak v Čechách jich nebylo. Podnes ještě jméno tří vesnic Charvatice v Litoměřickém, Rakovnickém a Boleslavském kraji památku jejich v Čechách zachovává. Zdaliž tito Chorvati jméno své ze starých Bělochorvart do Čech přinesli, čili teprvé zde ohledem na sídla svá v Krkonošských horách (stslv. chriby, chribty) jim vyznačení byli, kdo to rozhodnouti může? — *Dudlebův*, známé větve Slovanův na Rusi i v zadunajské Moravě (§. 27. č. 8. §. 42. č. 2.), památka a sledy v Čechách vyskytají se ve jménu několika vesnic. Město Doudleby, nyní ves v kraji Budějov., něm. Teinles, připomíná Kosmas již k l. 981, mluvě o statcích otce sv. Vojtěcha, Slavníka; [32]) dále o něm

---

[29]) Viz Příl. č. XVIII. *Dahlmann* (Forsch. I. 454), vykládaje toto jméno daleko zbloudil, mysle na Chori č. Kuršaje, Kuršíny, též na Chorraci, Chori, u Mojžíše I. 14, 6.

[30]) *Cosmas* p. 167—172. Novum antiquo fere ejusdem tenoris addit privilegium ... primitiva illa parochia cum omni terminorum suorum ambitu ... ad aquilonalem hii sunt termini: Psovane, Chrovati et altera Chrovati (podobně tomu v listu papeže Řehoře daném klášt. sv. Jiří v Praze ve vytčení hranic „Mocropsi et alia Mocropsi“), Zlasaue, Trebovane etc. Z pořádku jmen a z výrazu ad aquilonalem dosti patrno, kde tito Chorvati hledati se mají. Dobře tedy poznamenal Dobrovský v Jahrb. d. Liter. 1824. Bd 27, str. 270. Die beiden Chrovati, deren im Privilegio gedacht wird, konnten nicht die Krakauer sein, weil jene gegen Mitternacht (von B.) lagen. Kropf (l. c.) zdá se mi sídla Chorvatův bez dostatečných důvodův nad míru rozšiřovati.

[31]) Ubojavši že sja mati jego smerti, bježa v Chorvaty. Srov. Čas. mus. čes. 1830. str. 460.

[32]) *Cosm.* p. 54. Plagam ad australem contra Theutonicos orientales has urbes habuit terminales: Chynov, Dudlebi, Netoliczi, usque ad mediam sylvam.

zmínku činí listiny Vratislava I. 1088 a Soběslava I. 1175.[33]) Po něm jmenován byl kraj Doudlebský o němž ještě l. 1461 zmínka se děje, ačkoli tehdáž již kraji Píseckému přivtěleném. Méně pověstná byla osada Doudleby v kraji Žateckém, třebas již v list. Vladislava I. l. 1165 ze jména vytčená.[34]) V témže kraji nachází se i druhá ves Doudleby, a v kraji Plzeňském třetí Doudlevice. Že české jméno Doudlebi od rus. Duljebi, mrus. Dulibi, přísuvkou *d* před *l* pravidelně se liší (srov. mydlo a mylo, sadlo a salo, modlitba a molitva atd.), znatelům jazyka slovanského dobře povědomo jest. — *Lučané* zakládali někdy zvláštni knižectví, na patero žup rozdělené, o němž Kosmas obšírně dosti jedná, ačkoli nám zpráva jeho temná jest', z příčiny že staroslovanská jména řek a potokův v tom okolí již dávno od německých zahlazena jsou. První župa ležela v podkraji řeky Gutna č. Guntna, kteráž ještě v list. kr. Jana 1332 se připomíná. Byla to částka kraje Loketského. Druhá v podkrají řeky Uzka, t. potoku u Chomutova, jenž ještě u Albina Aussig slove. Třetí v okolí potoku Breznice, t. bystřiny u Blšan tekoucí. Čtvrtá v lesích u řeky Mže, snad rozdílné ode Mže v kraji Plzeňském. Pátá, Luka, obsahovala roviny kraje Žateckého.[35]) Po přemožení posledního knížete Luckého Vlastislava od Neklana zatemnilo se pomalu starodávné jméno krajinky té, o níž poslední zmínka v nadací listině biskupství Pražského l. 973 (1086).[36]) Již za času Kosmasova okolí to sloulo Žatecko.[37]) V Lučanech slynulo město Vlastislav, mezi horami Medvčz a Pripek řečenými.[38]) — *Sedličané*, obyvatelé nynějšího kraje Loketského, Plzeňského a končin příležících, v le-

---

[33]) Dipl. Vratislai 1088. A villico Pragense de messoribus Netolicensibus et Dudlebensibus praeposito decima ovis. Dipl. Soběslai 1175. Kohan praefectus de Dudeleb.

[34]) Dipl. Vladislai I. a. 1165. In provincia Satcensi villam nomine Dudlebei cum latissimo campo.

[35]) *Cosm.* p. 23—24. Srov. *Kropf* l. c. *Hanka* a *Svoboda* Rukop. Králodv. 1829. str. 8—13.

[36]) *Cosm.* p. 169. Termini occidentem versus ... Zedlicane et Lucsane et Decane etc.

[37]) *Cosm.* p. 23. Luczanos, qui nunc a modernis vocitantur Satcenses.

[38]) *Cosm.* p. 24.

topisech Kosmasových [39]) a v listinách králův českých, též císařův německých, [40]) několikrát se připomínají. Z Kosmasa patrno, že jihozápadně od Lučanův bydleli, z listin, že kraj jejich dosahoval až ku pramenům Elstery, a že města čili osady Loket, Tachov, Velichov a j. v něm ležely. Zevrubněji sídel jejich vyměřiti nelze. — *Pšované*, málo známí, uvozují se v základní list. biskupství Pražského 973 (1086) co sousedé Chorvátův, v severních končinách země české. [41]) A však již ok. 870 připomíná Kosmas hrad Pšov, náležitý lechovi Slaviborovi, otci sv. Lidmily, [42]) kterýž v legendách a u Dalimila županem kraje Melnického slove. [43]) Hrad tento ležel dle Dalimila na potoku Pšovka jmenovaném. Podlé toho nebezdůvodně domnívati se lze, že od Melníka k severu částka kraje Litoměřického a Boleslavského od Pšovanův byly zaujaty. Zdaliž Pšoves v kr. Bydžov., Pšovlky v Žateck. se jménem tím souvisí, pochybno (srov. Pšina, ř. v Macedonii, na níž klášter Pšinský). — *Děčané*, tolikéž ponejprvé v nadací list. biskupství Pražského se namítají. [44]) V pozdějších listinách králův českých nejen hrad Děčín, nýbrž i kraj Děčinský několikráte se připomíná. [45]) Hrad a město Děčín na

---

[39]) *Cosm.* p. 169. Dipl. 973 (1086). Tugast (Domažlice), qui tendit ad medium fluminis Chub (n. Kamb), Zedlicane et Lucsane et Decane etc. Dobře poznamenali vydavatelé: Videntur haec duo nomina Zelza et Zedlica (jakž v některých rkp stojí) unius vocis lectiones variantes esse. Kropf bez potřeby dělí Seličany (?) od Sedličanův.

[40]) Dipl. 1088. Per totam Boemiam, etiam Zedlicih. Dipl. 1160. Grabissa comes Sedlecensis ... Mähringen ultra provinciam Sedlic. Dipl. 1174. In Zedelec circuitus Velichov. Dipl. 1168 ap. *Lunig* XVIII. 258. In silva ultra provinciam Sedlec. V jiné list. tamže p. 260. mylně: provincia Hedlich místo Sedlic. Srov. *Ledebur* Archiv. XV. 324.

[41]) *Cosm.* p. 169. Ad aquilonalem ... Psovane, Chrovati etc.

[42]) *Cosm.* p. 36. Slavibor comes de castello Psov.

[43]) Habuit (Borivoy) uxorem nomine Ludmiliam, filiam Slaviboris comitis ex provincia Slavorum, quae Pssov antiquitus nuncupabatur, nunc a modernis ex civitato noviter constructa Mielnik vocitatur. *Christanni* Leg. de s. Ludmila. *Dobrovský* Krit. Vers. I. 103—104. Dalimil v kap. 15 vyd. *Procház.* str. 93—94 takto: Ta (Ludmila) jest byla žena Bořivojova A hraběnka ze Pšova. Jemuž tehdy Pšov diechu, Tomuž potom Mielník vzdiechu, Neb před Melníkem hrad bieše, Ten sobě jmě Pšov jmieše. A pod mèsto potòček teče. Ten sobě (jmě) Pšovka řečie.

[44]) *Cosm.* p. 169. Lucsane et Decane (varr. Dacane, Daciane. Dasena), Liutomerici etc.

[45]) Dipl. 1128. Castellum Dacin. Dipl. 1235, 1341. Provincia Decinensis (Dyeczinensis). Tedy i zde *a* m. *é.*

Labi až podnes památku lidu toho chová. — *Lěmuzi*, v též nadací list. 973 (1086) se vyskýtají, s doložením, že až k lesu na pomezí českém bydlejí.[46]) V té straně známo, podlé Kropfa, jméno starého hradu Lemuz čili Skála. Jiný hrad v okolí tom byl Bezděz.[47]) — *Lutomirici*, v též listině, později pak v list. 993, 1115, 1176 a jinde dosti zhusta se připomínají.[48]) Na jiném místě sám Kosmas zmínku činí o kraji Litoměřickém.[49]) V základní listině klášt. Břevnovského od Boleslava II. l. 993, jejíž původnost od některých v pochybnost se beře, zmínka jest nadto o kraji Plzeňském a Kuřimském (Pilznensis prov., Churimensis prov.)[50]) Z těchto až posud uvedených zpráv, jakžkoli nehojných a zlomkových, aspoň tolik patrno jest, že národ slovanský v prvotní době svého přebývání v Bojohému z rozličných menších větví, Čechův, Chorvatův, Dudlebův atd., se skládal, kteréž nepochybně nejen jmény svými, nýbrž i nářečím načitě od sebe se lišily. Tím někteří úkazové ve staročeské historii žádoucího světla nabývají, jmenovitě i ta rozdílnost nářečních forem, kterouž při pilnějším skoumání písemných památek staročeského jazyka onde i onde, na díle až do 14ho stol., znamenati lze.[51]) Že větev Čechův brzo nade všecky ostatní převahu dostala a je sobě podřídila, stalo se, jakž již dotčeno, jednak její větší lidností a silou, jednak též šťastným položením ve středu země, kdež na březích plavné Vltavy, téměř ve stejném

---

[46]) *Cosm.* p. 169. Lemuzi usque ad mediam sylvam, qua Bohemia limitatur.

[47]) *Kropf* l. c. Anon. Rav. p. 778. někde v Sasku řeku Lamizon jmenuje. Jistější jest „Lemusi" v Moravě v list 1227 u *Dobnera* Mon. IV. 259.

[48]) *Cosm.* p. 169. Liutomerici (varr. Lutomerici, Luthomirici). V list. Boleslava II. 993. Lutomiricz. Dipl. 1115. Provincia Liutomericensis etc.

[49]) *Cosm.* p. 25. In confinio duarum provinciarum Belina et Lutomerici (al. Luthomirici).

[50]) Kropf ve svém pojednání uměšťuje národ Srbův v Čechách, jehož větve byli prý Čechové, Pšovanė, Lemuzi atd ; ale o tomto národu zde historie nic neví, ačkoli místní jména Srbec, Srbice, zde onde v Čechách se vyskýtají; Srbové, tuším, náležejí zcela do Míšně a Lužice.

[51]) Sem počítám np. formy naricati, ponucieti, myceti, sebesi, soběsim, lok. pl. -ás, Trnovás, Lubochovás, Brňás, Peščás, ašče, slova znoj, lemeš, jatka, chvost a j. ve starých spisech. Pozoru hodno, že pod Krkonošemi a místy jinde obecní lid po předslovcích rozdílu mezi mn. gen. a lok. nečiní, np. do stodolách, zrovna jako Illyrové.

vzdálí od přirozených hranic a tudy v největší bezpečnosti od nepřátelských vpádův, hlavní město přirozeným během věcí brzo zkvětlo a nad jiná pokrajinská mohutně se vzneslo.

3. Místní názvy.

V nejstarších listinách domácích, u Kosmasa, v letopisech franských a v jiných těmto souvěkých památkách zavírá se nemalý počet místných jmen českých, jmenovitě hor, řek a potokův, měst, hradův, osad, vesnic atd., kteráž všecka k historické topografii země této převýbornou látku poskytují. Nadějíce se, že důležitý tento předmět brzo spůsobnějšího a povolanějšího opatrovatele nalezne, přivedeme zde jen na příklad některá pouhá jména. V nejstarší památce jazyka českého, ve Sněmích, jmenují se hory Krkonoše, Dobroslavský chl'mec, řeky Labe, Vltava, Mže, Orlice, Otava, Radbuza, Sazava, hrady a města Vyšehrad, Kamenmost, Lubice. U Kosmasa naskýtají se tato jména hor: Rip (Řip), Ossiek, Medvez (Medvěz), Pripek, Petrin, Zizi, Mudre (sylva), Sibenica, Strnovnic (sylva), Velis atd., řek a potokův: Labe, Ogra (v letop. fransk. Agara), Vltava, Mzie, Belina (Bělina, Bílina, Běla), Bruznica (Brusnice, Bruska, v jelením příkopě), Chub, Cidlinia, Gutna, Vyzpliza č. Vzlypsa, Sazava, Surina, Uzka, Svitava atd., měst, hradův, osad a vesnic: Praga, Lubossin, Vyssegrad druhdy Hvrasten, Chrudim, Bechin, Chynov, Dievin, Plzen, Psov, Notoliczi, Tethin, Lubic, Liutomysl, Milobuz, Bela, Belin, Bubin, Chotun, Crivici č. Cryvczi (pontes), Dobenina, Dragus (město blízko Postoloprt), Drevic, Gabr, Gnevin (pons), Gostivar (se jménem srov. Gostivar v Maced.), Gradec, Hlumec, Kladsko, Kladruby, Krivoklat, Levigradek, Malin, Opoczen, Oldris, Postoloprty, Rokyczan, Zacz č. Satc č. Saczska, Ztibeczna č. Ztibene č. Stbeczna, Zcramnik, Zacolnica (spelunca), Tinecz, Tugast, Turzko (campus), Ztadic a j. V zeměpisných zápiskách nejmenovaného Bavořika z 9ho stol. připisuje se Čechům patnáctero měst, jakž rozumím, upevněných, branných.[52]) Z těchto některá

[52]) Viz Příl. c. XIX. Beheimare in qua sunt civitates XV.

v souvěkých letopisech franských, ve zprávách o vojnách Němcův s Čechy, ze jména se uvozují, np. Camburg t. Kadaň, jíž Němci l. 805 neprospěšně dobývali,[53]) Vitoraz (civitas Wiztrachi, nyní Weitra) a j. Mnohem hojnější počet místných jmen zachovaly nám nejstarší listiny knížat a králův českých, np. základní listina kláštera Břevnovského od Boleslava II. 993, proboštství Litoměřického od Spitihněva II. ok. 1057, kapitoly Vyšehradské od Vratislava II. 1088, kláštera Kladrubského od Vladislava I. 1115 a j., kteréž nejsou-li třebas všecky původní, nýbrž jen staří přepisové, vždy předce kritickým duchem použité, vedlé jiných památek a pramenův, k vyjasnění staročeské topografie znamenitě posloužiti mohou. Že Čechy, jakož i ostatní jihozápadní Slovany, ve dřevní době na župy rozděleny byly, jisto jest. V listinách českých z 12—13ho stol. časté jsou o županech zmínky, a jakož na Moravě župa Olomutici již velmi časně (mezi 885—889), tak naproti tomu v Čechách župa Kadanská ještě dosti pozdě [1312] se připomíná, na důkaz, že ústav župní ve straně této i velice starobylý jest, i sledy a památka jeho dosti dlouho se zachovaly.[54])

---

[53]) *Dobner* Ann. II. 424. Monatschr. d. b. Mus. 1827. I. 57.

[54]) *Palacký* Čas. mus. čes. 1835. str. 406—408, zvláště 422—447.

ČLÁNEK IX.

O MORAVANECH A SLOVÁCÍCH.

§. 41. Přehled dějin Moravanův a Slovákův.

1. Vyměření sídel.

Příběhové tři slovanských větví, Moravanův v nynější Moravě, Slovákův v severozápadních Uhřích, asi od řeky Torisy až pod Prešpurek a Vacov, a Slovanův druhdy v okolí zadunajském, od okliky Dunaje u Vyšehradu až za jezero Blatenské bydlevších, v tomto časovém okrese, v němž rozjímání naše zavřeno jest, nejpřirozeněji v jeden celek zahrnuti býti mohou.[1]) Krajiny od nich zaujaté, s obojí strany Dunaje ležící, společné někdy měly jméno, t. veliká Morava čili „vyšní Moravě" (dv. číslo,) pro rozdíl od „nižní" č. bulharské Moravy; příbuzný co do nářečí a mravů v nich obýval národ, od korutanských a bulharských Slovanův patrně rozdílný, a příbuzná, z jednoho kmene pošlá ve všech třech panovala knížata. Co do Slovákův v Uhřích, žeby země jejich v této době částkou byla veliké Moravy, o tom posa-

[1]) Pramenové staré historie moravské i české jsou větším dílem společní. *F. M. Pelzel* et *J. Dobrovský* Scr. rer Boh. Pr. 1783—84. 8°. 2 d. Letopisy germanské v *Pertz* Mon. Germ. hist. T. I. II. Výtahy v *Jordan* Or. slav. T. II. a j. (Viz §. 39. č. 1.) Hlavní sbírka listin: *A. Boček* Codex diplom. Morav. Olom. 1836. 4°. d. I. 1 396—1199. Z novějších pomocných spisův připomeneme jen *J. V. Monse* Vers. e. Landesgesch. d. Mgr. Mähren. Brünn 1785—88. 8°. 2 d. *A. Pilař* et *F. Moravec* Mor. hist. pol. et eccl. Brunae 1785—87. 8°. 3 d. V *F. Palackého* Gesch. v. Böhm. I. též hlavní dějiny staré Moravy obsaženy, kteréhožto důvodného díla zde s vděčností použito.

vad mezi soudnými a nepředpojatými zpytately dějin žádné pochyby nebylo. Oddílni, s moravským velikoknížecím rodem pokrevní knížata měli své sídlo v Nitře, městě slovenském. Jméno, nářečí, tělesná i mravní povaha uherských Slovákův, jmenovitě obyvatelův podkrají Vážského, od nepamětných časův nejoužeji je spojovala s bratry jejich Moravany, kterýchžto jihovýchodní polovice, od stoku Dyje s Moravou až k Valachům se táhnoucí, až do dnes jméno Slovákův sobě přikládá. Pravda sice jest, že nynějšího času řeč Slovákův uherských od řeči Moravanův patrně se různí a zvláštní nářečí zakládá; soudě nicméně podlé rozdílu mluvy obecného lidu v Moravě, kterážto s této strany řeky Moravy čistě česká jest, s oné pak strany ke slovenské se blíží, mám za to, že někdy, před politickým oddělením Uher od Moravy, rozhraní obou nářečí, českého i slovenského, bylo někde ve středu samé Moravy, nikoli v pohoří, dnešní Uhry od Moravy dělícím. Ohledem na okolí zadunajské hlasové učených zpytatelův posavad na různo se dělili, ješto jiní, a sice s lepším právem, ačkoli bez dokonalého věci své provedení, toto třislo země k veliké Moravě připojovali, jiní naproti je od ní odlučovali, potahujíce je buď k vindickým č. korutanským, buď k chorvatským, buď jiným Slovanům. Přistoupíme-li však myslí nepředpojatou k vyslyšení nejstarších svědectví o slovanských obyvatelích tohoto kraje, přesvědčíme se, že oni nikam slušněji, leč k Moravanům a Slovákům, přičteni býti nemohou. Přede vším zajisté jméno jedné, i druhé krajiny bylo totéž, Morava čili „vyšní Moravě“ ve dv. č., jakž to níže světleji dokážeme. Za druhé v obojí vyšní Moravě, s této i oné strany Dunaje ležící, jedni a tíž panovali knížata moravští, nikoli korutanští neb chorvatští, nejdřív Přibina, kníže Nitranské, potom syn jeho Kocel, naposledy Svatopluk. Za třetí obyvatelé tohoto okolí i podlé jazyka vykazují se býti z rodu Moravanův a Slovákův. Zdaliž v oné vichřici velikého stěhování národův, v času Hunův, Gepidův, Langobardův, zde, v této někdy praslovanské vlasti (§. 11.,) nějací otstatkové dřevního Slovanstva se zachovali, snad novými osadníky z Tater rozmnožováni jsouce, o tom ovšem

pochybovati možno. Po ustoupení Langobardův do Vlach [568] a zosazení se Avarův v Pannonii okolí zadunajské stalo se rejdištěm tohoto divokého národu, v němž oni, podobně jako v Rakousích a Zátisí, jedno z hlavních svých stanovisk čili tak řečený kruh (hringus) zarazili.[2]) V této době Slované korutanští, pocházející z okolí zatatranského, pravlasti Chorvatův a Srbův blízkého (§. 36. č. 3.,) od Avarův vždy dále na západ puzeni jsouce, po celém dnešním Štyrsku, Korutansku a Krajinsku se rozšířili, zůstavivše podunajskou Pannonii za sebou v držení Avarův.[3]) Jestliže zde v okolí Blatenském, jakž podobno, některé jejich osady se nalezaly, jisto jest, že nebyly ani hojné a mocné, ani stálé, ješto v historii nikdež o nich zmínka se nečiní. Po skrocení Avarův v Pannonii od Karla Vel. [796] zalidnili zemi pustou, všeho obyvatelstva prázdnou, Slováci z Podtatří a z Moravy,[4]) přirozeným během a pudem sem, od severu na jih, z krajiny přelidněné do bezlidné, se hrnoucí, jakž to níže šířeji oznámíme. Od této doby až do přitažení Uhrův a rozsápání říše moravské vyskýtají se v okolí zadunajském Slované knížatům moravským, područníkům Němcův, poddaní, stejného nářečí s Moravany a Slováky užívající, jakž z některých šťastnou náhodou nás došlých slov právem zavírati můžeme. Tak nap. ve spise bezejmenného Salisburčana o obrácení Bavoříkův i Korutancův připomínají se v čas vysvěcení chrámu od Liutpramma v hradě Přibinově na Blatně l. 850 mezi přítomnými dvořany a pány slovanskými Silitz, Trebitz, Briznuz (místo Brisniz), Zeska,[5]) totiž Silic anebo Šilic, Trjebic, Brisnic, Češka[6]) s okončením československým *-ic*, což ill. *-ić*, cyr. č. stbul. *-išť* zní. Sám Rastislav jmenován ode svých pěštěně Rastic, odkudž nejen v letopisech germanských Rastices, nýbrž i u mnicha Chrabra Rastic slove.[7]) V témže spise pokládá se město Du-

---

[2]) Annal Lauriss. ap. *Pertz* I. 182.
[3]) Rkp. Wessobrunský z 8ho stol. (ve Mnichově) klade do Pannonie Avary. *Hormayr* Hzg. Luitpold 23.
[4]) *Einhardi* Vita Karoli M. ap *Pertz* II. 449. 450.
[5]) *Anon.* De conv. Car. ap. *Freh.* 19, ap. *Kopit.* LXXIV.
[6]) Češka jm. m., místo Češek, Češko, jako Leška m. Lešek, Leško, ve stčes. památkách nejednou se naskýtá.
[7]) *Kalajdov.* Jo. Exarch. str. 192.

dleipin, v list pak cís. Arnulfa l. 891 soujmenná župa Dudleipa, ležící v nynější stol. Saladské, v podkraji říčky i městečka Vel. Kaniže.[8]) Jméno Dudlebi (Doudlebi,) s přisuvkou *d*, i v Čechách se nalezá (§. 40. č. 2.,) ješto naproti tomu v nářečí kor. a cyr. zníti by muselo Duljebi, jako v rus. dle Nestora. Jest i jiných příkladův více, jež zde pro krátkost propouštíme.[9]) Z těchto a těm podobných rázných sledův jazyka lidu v tomto okolí právem zavírati můžeme, žeť oni byli příbuzní Moravanův a Slovákův, s nimiž i jedno jméno,[10]) i společné knížata a panovníky měli. A zajisté o třetím nějakém, od vindického a moravsko-slovenského rozdílném, cyrillském čili starobulharském nářečí historie v tomto okolí nic neví. Na západním pobřeží jezera Blatna bylo v 9tém stol. rozhraní mezí nářečím chorvatsko-vindickým, přináležícím k řeči illirské,[11]) a moravsko-slovenským, přináležícím k řeči české. Naproti tomu Slované v dávné době, před vpádem Maďarův, v dolním Potisí a Podunají, od ousti Drávy až ke Ršavě bydlevší, jmenovitě pak Bodrici, Braničevši a Severané, nejpodobněji byli stejného pojití a nářečí se Slovany v Moesii, Thracii a Macedonii, jakž aspoň z pozůstatkův slov jejich ve valaštině zavírati dlužno (§. 30. č. 2.). Když pak l. 807 Bulharové Avary, již dříve od Němcův skrocené a ztenčené, konečně v Mezidunají na hlavu potřeli a do ostatka z něho vypudili, tuť šťastní tito vítězitelé, zajíždějíce do Slovan v Macedonii, celou tu prázdnou krajinu až do Pešti, Jagru a stol. Marmorošské, zajatými a sem

---

8) *Anon.* ap. *Kopit.* LXXV. Foris civitatem ad Dudleipin. Dipl Arnulphi a. 891. In partibus Sclaviniensibus, in comitatu Dudleipa ... juxta aquam Knesaha.

9) Podlé *Katancsich* Orb. ant. I. 301. jezero Neziderské (Neusiedlersee) slulo v čas příjití Uhrův Mutno, nikoli kor. Motno, ani cyr. Matno.

10) D. Lud. r. 860. Mon Boic. XI. p. 119. No. 13. Ultra Salam fluviolum usque in Slougensin marchau. Tedy Slovenčna, jakož i nyní Slováci říkají. Dobře praví Ossoliński: Ci Słowianie (po ztenčení Avarův v Pannonii osedlí 798 sld.) ... mogli być z rozmaitych ościennych krajin ... wszakše rej wodzili Morawcy, przez co chlubę założenia pod swojem imieniem potężnego mocarstwa zyskali. Wiad. hist. II. 345.

11) Starobylosti nářečí kor. a spolu příbuznosti s chrv. i srb. důkazem jsou památky Frisinské z 10ho stol., vydané od Köppena a Kopitara 1836. Srov. úsudek o té věci Vostokova u Köppena str. 27. 85—86., Kucharského v Čas. mus. čes. 1829. sv. 4. str. 122. a j.

převedenými Slovany zalidnili l. 813.[12]) U Pešti, Vacova a pod Matrou byla tehdáž hranice Bulharův s Moravany, a solní doly v Marmoroši nalezaly se v držení oněch. Na řece nyní Bodrog jmenované sídlili bez pochyby Bodrici, poddaní Bulharův, snad příbuzní jižních Bodricův, v nynější stol. Bodrocké (§. 29. č. 5, §. 30. č. 2.). Tím se vysvětlují cyr. č. stbul. formy v místných jménech okolí tohoto, jako Pešt a j. V Zadunají toho nikde nic není.

2. Dějiny za Karla Vel.

Dokázavše svazky společné příbuznosti mezi Slovany na Moravě, v západním Podtatransku a v Zadunají čili Pannonii, přistupujeme již k vyčítání hlavnějších dějin a příběhův jejich, čímž ona příbuznost ještě světleji před zřetel náš se vystaví. Počátečná historie Moravanův a Slovákův, od času jejich v nynější vlasti osednutí až do úsvitu 8ho stol., v nedochodném temnu jest pochována. To jediné, soudíc podle zjevného příbuzenství jedněch i druhých s národem českým, nebezdůvodně za pravé přijíti můžeme, že v oné době, když Čechové do Bojohému se přistěhovali (§. 39. č. 1.), i Moravané a Slováci, vystoupivše z tatranského Bělochorvatska, nevědomo z kterého okolí, hlouběji k jihozápadu, pořičím Moravy, Váhu a Hronu až k samému Dunaji sestoupivše, uprázdněná od Rugův [487 sld.], Herulův [495] a Gepidův místa brannou rukou zaujali. Dalšímu jejich šíření se přes Dunaj zbraňovali mohutní Langobardové, jimž Pannonie l. 548 od c. Justiniana postoupena byla, po jejich pak odstěhování do Vlach [568] horší předchůdcův svých podmanitelé a násilníci Avarové. V kvetoucí době avarské, též za panování slavného vítězitele Sama, nikdež ještě o Moravenech a Slovácích výslovně zmínka se neděje, ačkoli podobné jest, že obojí tito, tehdejšího dějiště tak blízcí národové, zároveň s jinými příbuzníky a sousedy týchže proměn štěstí, nátisku avarského i osvobození se od něho, zakušovali. Po přemožení Avarův od

---

[12]) *Geo. Mon.* et *Leo Gramm.* a. 813. ap. *Stritt.* II. 553. 558. (Bulgaria) trans Danubium, B. Istru nstram fluv.

Karla Vel. [796] země jejich, v nynějším Rakousku a uherském Zadunají, dostala se v moc Němcům, kteříž, zřídivše ji podlé spůsobu a obyčeje svého, t. poručivše vrchní správu její svému markraběti, Slovanům a Avarům, co jich jinam neušlo, k obývání ji propustili, s tou výminkou, aby knížata jejich dotčenému markraběti poddána a císaři k dani i vojenské službě zavázána byla. Země tato, zvláště pak okolí zadunajské, kdež hlavní v ukrutných těch osmitelých válkách bylo bojiště, dokonce byla zpustla;[13]) pročež sami Němci hrnoucím se odevšad do ní Moravanům a Slovákům z počátku ochotně brány otvírali. Že Slované velmi časně zpustlou Pannonii zalidnili, patrno jest ze jmen knížat, v ní ještě před přechodem Přibinovým, tedy mezi l. 800—830, pod správou německých markrabí bytovavších, jenž jsou Pribislav, Cemicas, Stojmír a Etgar, z nichž první a třetí slovanská jsou, druhé a čtvrté pak avarské býti se vidí.[14]) V ohledu církevním císařovic Pipin, pokořitel Avarův, celou tuto nově dobytou zemi okolo jezera Mutenského, s obojí strany Raby, až dolů kde Dráva do Dunaje vpadá, podřídil l. 796 Arnovi, biskupovi Salisburskému, byvšímu potom prvním arcibiskupem bavorským, kteréžto ustanovení cís. Karel, l. 803 sám osobou svou v Salisbursku přítomen jsa, potvrdil.[15]) Nechuť Avarův ke vnucenému jim křesťanství a zpátečné jich lezení k oblíbené starodávné modloslužbě, nenávist Moravanův k těmto zoškliveným sousedům a usilování vytisknouti je konečně ze své blízkosti zaneprazdňovaly napořád cís. Karla, obracejíc neustále pozornost jeho na jedny i druhé. Slované Moravští, vidouce příkrost položení svého

[13]) *Einh.* Vita Kar. ap. *Pertz* II. 449. Quot proelia in bello Avarico gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur vacua omni habitatore Pannonia, et locus, in quo regia Kadani erat, ita desertus, ut ne vestigium quidem in eo humanae habitationis appareat. Tota in hoc bello Hunorum (t. Avarův) nobilitas periit, tota gloria decidit. *Anon.* De conv. Car. ed. *Kopit.* p. LXXIV. Coeperunt populi sive Sclavi vel Bavarii inhabitare terram, unde illi expulsi sunt Huni, et multiplicari. Něco výš jmenuje jen Slovany: Tunc vero Sclavi post Hunos inde expulsos venientes coeperunt istis partibus ad Danubium diversas regiones inhabitare.

[14]) *Anon.* De conv. Car. ap. *Kopit.* LXXIV. Privvizlauga, Cemicas, Ztoimar, Etgar.

[15]) *Anon.* ap. *Kopit.* LXXIII. Juvavia II. 13. *Filz* Ueb. d. Urspr. der bisch. Kirche Lorch, v Jahrb. d. Lit. 1835. B 69, str. 73—74.

a milujíce pokoj nad vojnu, uvolili se i sami ku povinenství císaři německému, doufajíce tím snáze zachovati se v rozšířených na rozvalinách Avarstva hranicech své krajiny. Léta 803 předstoupili knížata moravští zajedno s avarskými před císaře na sněmu v Řezně, poddavše se pod ochrannou vrchnost jeho a zavázavše se ku poplatkům i vojenské službě.[16]) A však starobylá nenávist mezi Slovany a Avary, ač poněkud uchlácholena, tím předce nebyla dokonce vykořeněna. Neboť brzo potom chan avarský Theodor, již pokřestěný, jsa ze země své vyhnán, k cís. Karlovi, jehož zvláštní přízně požíval, o pomoc proti Moravanům se utekl.[17]) Císař, chtěje různice ty mezi knížaty obou národův přetrhnouti, vykázal Theodorovi a lidu jeho nová sídla v Pannonii, mezi městy Karnuntum a Sabarií (n. Petronell a Stein am Anger,) jichž tento ale neužil, umřev ok. l. 806. Nástupce jeho, Abraham, od lidu za kníže zvolený a ve Fischa nedaleko Vídně křestěný, uvázav se v nové panství, byl neustále od Moravanův v něm skličován. Jednatelé císařovi, k vyměření hranic mezi Moravany a Avary vyslaní, odporných stran nikterak smířiti nemohli; pročež musili knížata avarská Zauch a Tudun a vyslancové Moravanův s nimi do Cách jeti [811], kdež císař sám osobně panovitým slovem svým rozepři tu rozhodnul.[18]) Od té doby nastoupilo mírnější obou národův společné se chování, tak že odsazený biskup Pasovský Urolf, po něm pak skutečný biskup Pasovský Reginhar, ve vlastech jejich horlivě a s velikým prospěchem náboženství křesťanské rozšiřovati mohli.[19])

---

[16]) Ann. Mett. a. 803. ap. *Pertz* I. 191. Zodan princeps Pannoniae veniens (ad Reganesburch) imperatori se tradidit. Multi quoque Sclavi et Huni in eodem conventu fuerunt, et se cum omnibus, quae possidebant, imp. dominio subdiderunt. Sclavi jsou zde Moravci, jakž patrno ze spojitosti slov i příběhův. Korutanští tehdáž již dávno byli v úplné moci Němcův. Podotkneme, že staří domácí pramenové připomínají již l. 791 o kn. moravském Samoslavovi, od Karlova vojska přemoženém a ku přijetí křestu donuceném.

[17]) *Einh.* ap. *Pertz* I. 192. Viz §. 39. č. 4, pozn. 43.

[18]) *Hansiz* I. 148. *Pray* Ann. Hun. p. 289, kdež i doklady. *Filz* Jahrb. B. 70 str. 28—29.

[19]) Kdy a kterak ostatkové Avarův v Pannonii vymizeli, neví se. Snad po l. 907 s Maďary se spojili a v jeden národ slili? Za cís. Konst. Porph. nalezali se ještě ostatkové Avarův v Dalmatii. Viz §. 33. č. 1.

3. Mojmír a Přibina.

Nedlouho potom vystoupil na poli dějin moravských Mojmír (Moymar v annalech franských), kníže dějný a velemoudrý, od Urolfa na křesťanskou víru obrácený. Celé jeho snaženství směřovalo k tomu, aby zemi své stálého míru a vnitřní posily i vzniku zjednal, zůstávaje v přízni s vrchními pány svými, Franky. Pročež ani do vojen chorvatského Ljudivita s Němci [818—823], ani do rozmíšek mezi Bulhary a Franky vypuklých [827—829] se nepletl. Vyslancové jeho s poklonou a dary přítomni byli na sněmu cís. Ludvíka ve Frankofurtě l. 822.[20]) Mojmír o rozšíření křesťanství ve své krajině úsilně pečoval, čehož důkazem jest založení dvojího biskupství, t. Speculiulium (Olomuc) jinak Sorigutur čili správněji Sorigost (n. Slúp) a Nitrava (Nitra), okolo l. 826 (srov. č. 6.) Jemu vším právem připsáno býti musí položení základu k oné veliké a mohutné říši moravské, kteráž za nástupcův jeho, ovšem jen na krátký čas, tak slavně se vznesla. Oddílný, k pohanství urputně lpící a záměrům velikého knížete protivný kníže Nitranský Přibina byl od Mojmíra panství svého zbaven a z vlasti vypověděn [830]. Možné, ba podobné jest, že pletichy markraběte Ratboda, k němuž se Přibina utekl, rovně tím vinny jsou. Císař Ludvík, přijav jej na přímluvu dotčeného markraběte svého velmi laskavě, dal jej pokřestiti v Salisburském statku Treismě (Treismauer). Nedlouho potom týž Přibina, rozkmotřiv se s Ratbodem a Němci, utekl spolu se synem svým Kocelem k Bulharům a od těchto k Ratimírovi, oddílnému knížeti pannonskému neboli chorvatskému, opřevšímu se proti Frankům okolo l. 831. Po útěku samého Ratimíra, jak se zdá k Bulharům, vida nezbytí, přivinul se znova k německému markraběti v Krajině, Salachovi, kterýž jej nejen s Ratbodem, nýbrž i s cís. Ludvíkem smířil, tak že mu tento znamenitou částku země v dolní Pannonii, na jezeře Blatenském, k obývání a držení odevzdati poručil [př. 836].[21])

---

[20]) *Einh.* Ann. a. 822. Marvanorum (al. Moramorum, Maritanorum) ... legationes audivit.

[21]) *Anon.* De conv. Car. ed. *Kopit.* LXXIV.

Anobrž i s velikým knížetem Mojmirem se udobřil; neboť l. 836 opět knížetstvím Nitranským vládl.[22]) Dotčený kníže Ratimír, odjinud docela neznámý, byl dle vší podobnosti jeden z oudělných knížat čili županův někde v Chorvatech, v podkrají Drávy, nikoli však panující kníže té země.[23]) Nadržoval on sousedným Bulharům, l. 827 do Pannonie vpadším a částku jí opanovavším, nedlouho potom sice odtud vypuzeným, ale však l. 829 nové vpády do této krajiny činícím.[24]) Mezi tím když Přibina, celou duší mohutným Frankům se odevzdav, pod ochranou jejich v zemi své, v zadunajské čili pannonské Moravě a přiležicím k ní knížetství Nitranském, pokojně panoval, hrady a chrámy stavěl,[25]) a všemožně Němcům vděčným i povolným býti se ukazoval, tak že mu král Ludvík zemi jeho znova l. 848 v ouplné držení a se vším právem daroval, upadl veliký kníže moravský Mojmír u Frankův v podezření, jakoby z područí jich vyvaditi se usiloval. Možné, že pouhá závist a nedověra pohraničných markrabat popudila krále Ludvíka proti němu, nelibě patřícího na šíření se moci a slávy tohoto nebezpečného područníka svého. Buď jak buď, král Ludvík, vypraviv se l. 846 se silným vojskem do Moravy, odstrčil přemoženého Mojmira, a na místě jeho ustanovil knížetem moravským synovce jeho Rastislava čili jak jej Frankové i našinci pěštěně jmenují, Rastice.[26]) Přibina, nepříznivý vrstevník kn. Mojmíra, dosti sice dlouho přečkal smutného pádu soka svého; a však i jej naposledy potkal osud nad to krutější, neboť ok. 861 od Moravanův, nepochybně v boji s Rasticem, byl zabit,[27]) načež syn jeho Ko-

[22]) Téhož léta posvětil arcib. Adalramm chrám v Nitře městě Přibinově. *Anon.* p. LXXIV.

[23]) *A. Dolliner* v Hist. krit. Vers. 1796. str. 64. se domýšlel, že Ratimír jest chrv. Krasimír, čehož připustiti nelze. Chorvatská hist. o tom nic neví.

[24]) *Einh.* a. 827. 828. *Enhardi Fuld.* Ann. a. 828. 829. Srov. §. 29. č. 5.

[25]) L. 840 stavěl hrad Mosburk na ústí Saly do Blatna. L. 850 posvětil arcib. Liutpramm nový chrám jeho v Mosburku. *Anon.* ap. *Kopit.* LXXIV.

[26]) Annal. Fuld. a. 846.

[27]) *Anon.* ap. *Kopit.* LXXV. Že tehdáž Rastic s Karlomanem proti Přibině se spolčil, domýšleti se lze ze zprávy let. franských o něm: Expulit duces, quibus custodia commissa erat Pannonici et Carantani littoris atque per suos marcam ordinavit. Srov. *Ossoliński* Wiad. II. 546. Ještě

cel[28]) vládu v Zadunají nastoupil, an Rastic, zmocniv se knížetství Nitranského, jakž se domýšlím, synovci svému Svatoplukovi ve správu je odevzdal.[29])

4. Rastislav.

Dobré srozumění a přátelství mezi Moravany a Franky netrvalo dlouho. Mojmír byl králi Ludvíkovy jen podezřelý, Rastic se mu stal v skutku nebezpečným. Výtečný tento kníže, dostav se na stolici knížecí, všemi cestami o to usiloval, kterak by národu svému ztracené samostatnosti vydobyti mohl. K tomu cíli počal v zemi své zakládati mnohé, na ten čas mocné pevnosti, a vstoupil v přátelské svazky s Bulhary, jihovýchodními sousedy svými.[30]) Neušlo to takové jeho počínání pozornosti podhlídavých Němcův. Král Ludvík, chtěje odvrátiti hrozící sobě nebezpečí, vypravil se s branným lidem na Moravu l. 855, ale nemoha dobyti zásek a ohrad protivníka svého, obrátil se bez pořízeni zpátky, kdežto od Moravanův až za Dunaj stíhán jsa, znamenitou škodu trpěl.[31]) Tím způsobem osvobozená Morava, požívajíc ouplné neodvislosti,[32]) stala se outočištěm všech nespokojených anebo od Frankův utiskovaných Slovanův, anobrž i samých Němcův, proti vládě krále Ludvíkově pletichy a pikle snujících. Český kníže Slavitěch, l. 857 od Bavorův z města svého Vitorazi vypuzený, hledal a nalezl u Rastice přítulku (srov. §. 39. č. 5.); důstojníci Ludvíkovi, hrabata Werinhar a Gundacker, jsouce ouřadův svých zbaveni, k němu přešli; sám nejstarší syn králův, Karloman, vývoda korutanský, vstoupil s Rasticem l. 861—

---

l. 860 připomíná se Briuuinus dux v list. krále Ludvíka. Mon. Boic. XI. 119. No. 13.

[28]) Tak se jmenuje v památkách slovanských, umnicha Chrabra, u Nestora, v životopise bisk. Klementa (Κοτζελης) a j. Odtud místní jména Kocelego, Kocelje v Srbsku, Čechách a j. Bezejmenný Salisburčan píše Hezilo, pap. Jan VIII. Cozilin.

[29]) Srov *Palacký* Gesch. v. Böhm. I. 106—117.

[30]) *Prud. Trec.* Ann. a. 853. ap. *Pertz* I. 448. Letopisec mluví o válce Bulharův a Slovanův s Franky. Možné, že to byly jen přípravy k ní. Srov. s tím Ann. Fuld. a. 863.

[31]) *Ruod. Fuld.* Ann. a. 855. ap. *Pertz* I. 369.

[32]) Kroniky Mar. Skota, Hildesheimská, Helverdenská, Šafnaburská již od l. 856 Rastislava píší králem Moravy.

863 ve smlouvu, chtěje se ubezpečiti proti hněvu a pomstě otce svého; totéž učinil druhý syn, Ludvík mladší, když l. 866 proti otci se zbouřil.[33]) Z toho ze všeho dostatečně vysvítá sláva knížete Rastice a dověra, kteréž požíval v cizině: o mohutném a blahodějném vladaření jeho v samé vlasti, při urputném mlčení zahraničných pramenův, jen z běhu a spojitosti důležitých příběhův, za panování jeho stalých, ouplného ponětí nabyti můžeme. Do této zajisté mírné doby jeho panování připadá sestavení veliké říše moravské, vzdorující všem outokům cizincův až do přibytí Uhrův, též uvedení slovanské liturgie v obojí Moravě a v Čechách, události na onen čas v celém Slovanstvě jistě nejdůležitější. Umínivše o požehnaném apoštolování bratří Konstantina a Methoda v Moravách hned níže něco obšírněji zmínku učiniti, postoupíme zde bez přetržení u vypravování hlavních dějův panovníkův moravských. Neodvislost Moravy, ačkoli skutečně od l. 855 stávající, nikdy od krále německého výslovně uznána nebyla. Již l. 863 král Ludvík proti Rastici, s Bulhary spolčenému, válku pozdvihnouti zamýšlel,[34]) s čehož však tehdáž ještě sešlo. Než l. 864 vypraviv se s valným vojskem do pole, oblehnul jej v městě Děvině v Moravě nedaleko nynějšího Hradiště, a nemohoucího odolati tolikė síle donutil ke věrnosti.[35]) A však již l. 866 byl Rastic od syna králova, Ludvíka, a některých pánův německých k novému povstání naveden. Naposledy vypukla l. 868[36]) záhubná vojna mezi králem Ludvíkem a Rasticem, v níž z počátku s obojí strany bez prospěchu bojováno. Léta 869 rozšířilo se divadlo války: Čechové a Srbové, spojení s Moravany, vpadli do Bavor a Durinska; Svatopluk, synovec Rasticův, jak se zdá kníže Nitranský, vystoupil teď ponejprvé na bojišti. Král Ludvík

---

[33]) *Hincm. Rem.* Ann. ap. *Pertz* I. 455. 459. 473. *Ruod. Fuld* Ann. ib. I. 374. 379. sq.

[34]) *Ruod. Fuld.* Ann. a. 863. Rastizen Margensium Sclavorum ducem cum auxilio Bulgarorum ab oriente venientium ... domaturus.

[35]) Annal. Fuld. ap. *Pertz* I. 378. In quadam civitate ... Douina id est puella. Srov. *Boček* Cod. dipl. Morav. I. 113. dipl. a. 1030. Juxta Vueligrad ... in loco quondan civitatis Deuin. Posavad to mylně na Dévin u Prešpurka vykládali.

[36]) *Hincm. Rem.* ap. *Pertz* I. 482.

vystrojil troje veliké vojsko do pole; syn jeho, Ludvík, vedl Sasy a Durinky proti Srbům, druhý syn Karloman Bavory proti Svatoplukovi, třetí vojsko ze Frankův a Švabův, jímž král sám osobně Rastice potříti mněl, pro nemoc nejmladšímu synu Karlovi ke správě poručil. Oba královici vpadli do Moravy; Karel, jak se podobá, z Rakus, Karloman z Pannonie, nenalezajíce tuhého odporu. Karel, přiblíživ se k neobyčejně tvrdé pevnosti Velehradu,[37]) pálil a plenil ukrutně v celém okolí; Karloman, přistoupiv od jihu, spojil se s bratrem někde v Moravě, na východ od nynějšího kraje Hradištského. A však, naplenivše se bez lítosti, hlavního cíle svého, pokoření Rasticova, nedosáhli.[38]) Obyvatelé ustupovali před nimi do krajin hornatých, nedostatek potravy a jiné nehody přinutily je posléze ke zpátečnému tažení. Král Ludvík naklonil se ku pokoji, straně jeho nevšelijak výhodnému.[39]) Tím spůsobem stál Rastislav z počátku l. 870 na vrchu své moci a slávy, hotov jsa požívati krvavě dobytého míru ke svému i národu svého blahu. Ale osudové jinak byli uložili! Vládobažný synovec jeho, Svatopluk, netrpělivě nesa poslušenství, jímž přísnému strýci a panovníku povinen byl, propůjčil se chytrým Němcům za nástroj pádu svého dobrodince. Přede vším s oudělnou svou krajinou vzdal se pod vrchnost a ochranu císařovice Karlomana.[40]) Brzo potom svého strýce, chtějícího jej pro toto odpadnutí ztrestati, oukladně jal a ouhlavnímu nepříteli Karlomanovi vydal, kterýž nešťastného starce řetězy stíženého do Řezna odeslal. Král Ludvík, po-

---

[37]) Annal. Fuld ap. *Pertz* I. 381. Illa ineffabilis Rastizi munitio et omnibus antiquis dissimilis. Že to na nynější Hradiště, dřevní Velehrad, rozuměti se má, patrno z položení místa tohoto, na ostrově v ř. Moravě, ze jména Velehrad, magna munitio, Hradiště, munitns locus, z podání o velikosti a slávě Velehradu — Method sídlil ve Velehradě, juxta Veligrad, ubi cepit christianitas. *Boček* Cod. dipl. Mor. I. 113. d. a. 1030, Vielegrad ... ad fluenta fl. Moravae, *Dlugoš* I. 7., Meth. et Cyr. sedem pontificalem apud Vielogrod ponunt, *Ib.* I. 85., Velehrad civitas primo, modo burgus, v list. kr. Ottokara I. 1228, 27. listop. — a j. okolností. Starý Velehrad zahynul v návalu Uhrův; nynější Hradiště z rumu povstalo l. 1258.

[38]) *Fuld. Letop.* 869. o prospěchu Němcův převýšeně mluví. *Hinc. Rem.* ap. *Pertz* I. 482 vyznává, že královici aut nihil aut parum utilitatis egerunt, sed damnum maximum retulerunt. Sem i to náleží, že Svatopluk l. 870 ku Karlomanovi dobrovolně přešel: byl tedy nepokořený.

dav jej k soudu z Frankův, Bavorův a některých maní sebraných Slovanův složenému, místo vyrčeného naň trestu smrti obě oči mu vyloupiti a pak jej do nějakého kláštera zavříti dal, kdež, nevědomo kdy a jak, zahynul.[41]) Takový konec vzal nejvýtečnější a o národ svůj nejzasloužilejší panovník slovanský v celém 9tém století! Karloman, vstoupiv s vojskem do opuštěné a bezbranné říše jeho, rozsadiv německé ouředníky po všech městech a hradech, a svěřiv správu země hrabatům Engelskalkovi a Vilémovi, navrátil se s poklady Rastislavovými radostně domů.[42])

5. Svatopluk a synové jeho.

Mezitím i Svatopluk přízněnı s nepřátely vlasti a národu brzo trpce zakusil. Ustanovení vládaři zemští, znamenavše nepovolnost jeho, obávali se zrády, pročež jej jatého a svázeného vydali Karlomanovi. Moravané, takovýto nátisk těžce nesouce, pozdvihli se valně, obravše sobě za vůdce kněze Slavoměra (Sclagamarus v Ann, Zlauimarus v list. 1062 u Bočka). Válka se chýlila ku prospěchu Slovanův. Svatopluk, ačkoli od soudu za nevinného vyhlášený, od Karlomana dary poctěný a s vojskem německým ku pokoření Moravanův vyslaný, nabyl v žaláři času i příležitosti poznati lépe své položení prostřed mezi národem svým a Franky. Srdce jeho hořelo žádostí pomsty. Vstoupiv do Moravy, potýkal se jen na oko se svými rodáky, a brzo potom, srozuměv se s nimi, obrátil zbraň svou proti Němcům. Porážka těchto byla nesmírná: radost jejich nad mnoholetým vítězstvím obrátila se pojednou v hoře a kvílení.[43]) Svatopluk, předzvídaje

---

[39]) *Hinc. Rem* ap. *Pertz* I. 482. Hludovicus pacem sub quadam conditione apud Vinidos obtinere procuravit.

[40]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* I. 382.

[41]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* I. 382. *Hinc. Rem.* ib. I. 487. *Regino* I. 570 (na l. 860!). Ann. Xant. II. 234. O nešťastném konci Rasticově čti památný soud Němce Ludena v jeho Gesch. d. Teutsch. VI. 116. Kníže tento slove v Act. SS. pius, devotus, religiosus, princeps, u Christanna institutor et rector totius christianitatis seu religionis benignus.

[42]) Srov. *Palacký* Gesch. v. Böhm. I. 118—129.

[43]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* I. 383. Omnis Noricorum laetitia de multis retro victoriis conversa est in luctum et lamentationem.

hrozící sobě kruté války, zmocnil se přátelským svazkem s Čechy: kníže Bořivoj poddal se v ochranu jeho. Král Ludvík již l. 872, sebrav odevšad vojska svá, poručil synu svému Karlomanovi boj vésti se Svatoplukem: než tento, svítěziv několikrát nad nepřátely, nejen krajinu svou od nich osvobodil, nýbrž l. 873 sám do země německé vstoupil, a Karlomana odevšad sklíčil. Král Ludvík, nevida jiné pomoci a chtěje co nejspíš zastaviti nebezpečenství, zavřel mír se Svatoplukem, jakž dobře mohl [864]. [44]) Tím spůsobem Svatopluk, upevniv své panství, hleděl slávy vznešeného strýce svého, ovšem nechvalným spůsobem na sebe převedené, moudrým panováním, milováním národu a nade všecko přísnou spravedlností dostihnouti, a vinu mladosti své ctnostmi zkušeného stáří v zapomenutí uvesti. Památka jeho jména v národu moravském žádnými pohromami nástupných časův vymazána nebyla, anobrž trvá u sprostého lidu až do dnes. [45]) Není pochyby, že vítězný panovník tento po zavření míru s Franky o vnitřní spořádání a zvelebení obšírné své říše úsilně pečoval, jejíž hranice na východu až k řece Toryse a s oné strany Tater až za Krakov, snad k řece Stryji, na severu až pod Magdeburk, na jihu až po Dunaj a pohoří Matry dosahovaly; [46]) neboť pannonská Morava tehdáž ještě

---

[44]) *Hinc. Rem.* ap. *Pertz* I. 496. Modo quo potuit. Bájky jsou, co Ann. Fuld. l. 874 (ap. *Pertz* I. 388) o poddanosti a poplatnosti Svatoplukově tlachá. Možné, že dvořané Ludvíkovi takovými povídkami se bavili. Srov. *Dobner* Ann. III. 157—158. Dějepisec českoslov. vždycky měj před očima pravdivá a přepamátná slova důmyslného Schlözera (Nest. III. 164): An Nachrichten von diesen Begebenheiten fehlt es nicht: aber sie sind äusserst verworren, oft sich widersprechend, und was das Schlimmste ist, äusserst parteiisch. Hier stehen Deutsche gegen Slawen, wie Römer gegen Karthager: nur jene, die glücklichen Sieger, sprechen und prahlen und übertreiben, sagen gar aus Patriotismus Unwahrheit und vertuschen Wahrheit; altera pars kann nicht abgehört werden.

[45]) V některých okolích Moravy trvá přísloví „Svatopluka hledati.“ O něm praví opat Regino: vir inter suos prudentissimus et ingenio calidissimus, cis. Konst. P.: fortis terribilisque finitimis populis etc.

[46]) *Dithmar* l VI. ed. *Wagn.* p. 196. Že Malopolska, Červená Rus i jižní Slezko pod Svatoplukem stály, přijímá za pravé *Ossoliński* Wiad. hist. II. 557, u *Linde* str. 222. Zdali kdy Chorvaty a Dalmaty pod rukou jeho byly, jak se Ossol. a j. zdá, nelze dokázati. Bezejmenný Duklanín jest příliš podezřelý svědek. Bylo-li kdy jaké spojení zemí těchto s V. Moravou, bylo jistě nepevné a netrvalé. Uhodně líčí povstání a povahu mocnářství velikého Svatopluka hr. Ossoliński v dotčeném spise: Počátek prý toho

v držení byla Kocela, Přibinova syna, stojícího do l. 880 pod Karlomanem, potom pak pod Arnulfem korutanským. V nynějším Rakousku osobovali sobě synové Engelskalkovi a Vilémovi dědičné markrabství, hledíce vypuditi markrabě Ariba, od krále Ludvíka tam postaveného a od Svatopluka podporovaného. Svatopluk plenil Rakousko; Arnulf ale chopil se strany dotčených hrabátek. Tím a jinými méně zjevnými příčinami vzniklo nedorozumění mezi dosavadními přátely, Svatoplukem a Arnulfem,[47]) z nedorozumění rozepře, z této vojna. Léta 882 vpadli Bulharové do Moravy, spolčeni jsouce s některými many Arnulfovými, při čemž Svatoplukovi zrádně o život ukládáno. Tento, nemoha vymoci na Arnulfovi zapuzení synův Engelskalkových a Vilémových,[48]) vypověděl mu l. 883 válku a Pannonii bez odporu poplenil. Léta 884, vypraviv se s novým, mnohočetným vojskem, obdržel nad nepřátely přeslavné vítězství. Hrabátek německých částka dostala se v zajetí, částka zahynula v řece Rabě. Císař Karel III. příjmím Hrubý, strýc Arnulfův, potvrdil Ariba na markrabství, Svatoplukovi pak dal zadunajskou Moravu čili Pannonii v léno.[49]) Zdaliž tehdá Kocel ještě při živobytí

---

svazku již se snoval za Rastislava. Podobný viděli jsme i dříve pod Samem. Ustavičné spletky Frankův ku podrobení a vyhubení půlnočních bratří naplňovaly Slovany strachem; ukrutný osud Avarův, až na jméno vyhlazených, stavěl se jim živě před oči. S jiné strany měli před sebou obraz říše německé, mohutné svou jednotou. Nechť třebas oni sami jak na obecné nebezpečí, tak i na příhodný ke zbavení sebe spůsob nedbalí a slepí byli: Svatopluk jistě času svého neprospal. Podmaniti jich sobě nehledal, a dějnějšího obránce nad něj sami sobě žádati nemohli. Každý národ, každý kníže zachoval doma svou dotavadní neodvislost; vůdce slavný postavil se v čele. Co někdy skládali císaři, to oddávali v pokladnici jeho na potřebu obecné obrany: na pozvání jeho sahali všickni ke zbrani. On spravoval veřejné záležitosti. Partibus illis dominabatur et imperabat universæ terræ ceu magnificus imperator, praví Christan. *Ossoliński* Wiad. II. 558, u *Linde* 222.

[47]) Nedávno před tím byl Svatopluk kmotrem u Arnulfa, jenž syna svého jemu ke cti nazval Svatoplukem.

[48]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* I. 400.

[49]) Tento smysl v nesvětlých let. Fuld. slovech zavřen jest. Srov. *Dobner* Ann. III. 221. *Schlözer* Nest. III. 168. Někteří z výrazův Ann. Fuld. vituperaverant autem pacem, qua conservata Pannonia est, a z Hermanna Contracta, jmenujícího Arnulfa pořád ducem Carantani et Pannoniae, dovozují, že Svatopluk l. 884 Pannonie nedostal. Tento ale závěrek mylný jest. Ann. Fuld. příkrou pravdu naschvál v dvojsmysl zahaluje. Herm.

byl, nevědomo, jelikož o něm po l. 877 nikdež více zmínky není. Arnulf, ač nerad, l. 885 k míru tomu svolil; anobrž nedlouho potom, zamysliv strýce svého s císařství svrhnouti, dávné přátelství se Svatoplukem obnovil [887], a po ujetí koruny na osobném sjezdu potvrdil [890].[50]) Žeby tehdáž Svatopluk od Arnulfa Čechy darem byl přijal, bájka jest, od nás již nahoře (§. 39. č. 8) odmrštěná. Ale toto přátelství mezi oběma panovníky, více politickými záměry a ohledy vynucené, nežli upřímné, nemělo stálosti. Již l. 890 vypukla mezi Svatoplukem, samostatnosti své hájícím, a cís. Arnulfem, nepochybně po svém na trůnu upevnění poddanost z celé Moravy od Svatopluka požadujícím, nová, nad předešlé hroznější válka, kteráž konečně říši moravskou do hrobu uvedla, na německou pak říši mnohé pohromy a neřesti uvalila. Udatný Svatopluk sehnal Němce s pole, síle jeho nikdež odolati nemohoucí. Tuť chytrý Arnulf najal proti Slovanům Maďary, od l. 888 v Dacii brojící a od císařův byzantských zlorádně proti Bulharům potřebované [889],[51]) Bracislava pak, oddílné kníže chorvatské, potáhnul do svého spolku.[52]) Svatopluk, obkličiv Maďary v jakési soutěsce, byl by je zničil, kdyby ho vpád Arnulfův od západu a Bracislavův od jihu k ustoupení byl nepřinutil. Po hrozném poplenění rovné krajiny odtáhli Němci a pomocníci jejich zpátky, bez konečného přemožení a pokoření Svatoplukova.[53]) Arnulf, vztekaje se zlostí, jednal s Bulhary, hledě je odvrátiti od přátelství

Contr. pak příliš pozdní svědek jest, aniž v jeho výpovědi přímý odpor se zavírá. To na bíledni jest, že Svatopluk l. 892 Pannonií vládl, kteráž ještě 901 synovi jeho náležela. Léta 892 poslové Arnulfovi, nesmějíce přes Pannonii, od Svatopluka zaujatou, do Bulhar, zacházeli přes Chorvaty a Slavonii; l. 901 pak slove Pannonie jižní částkou říše moravské. Ann. Fuld. a. 892. 901. ap. *Pertz* I.

[50]) Dopis papeže Jana VIII. kn. Kocelovi (Cozili comiti) v *Bočkově* Cod. dipl. Mor. I. 36. a. 877.

[51]) Že Arnulf Maďary na Svatopluka vyštval, věc jest průvodná. Srov. *Liutprand* l. I. c. 5. ap. *Murat.* II. 425 sq., *Witikind* ap. *Meib.* I. 634. I sám Ann. Fuld. praví „Ungaris ad se venientibus." Marné a daremné tedy jest pochybování Ludenovo VI. 248.

[52]) Bracislav tento, dle některých Kocelův syn, již dříve [884] s krajinkou svou mezi Drávou a Sávou Karlovi Hrubému se poddal. Ann. Fuld. a. 884.

[53]) Annal. S. Gall. ap. *Pertz* I. 77.

s Moravany.[54]) V obnovené l. 893—894 vojně cís. Arnulf nejen žádného nedosáhnul nad Moravany vítězství, ale nad to sám jedva záhubě ušel. Toto však bylo poslední léto slavného a vítězného panování Svatoplukova.[55]) Po jeho smrti [894] nastoupili vládu v rozděleném panství dva lehkomyslní a svárliví synové jeho, Mojmír a Svatopluk.[56]) Číhavý Arnulf, znamenaje příhodný čas, neopominul skrze zlořádného Wichinka a chytrého Ariba[57]) rozněcovati jiskru nedůvěry mezi bratry, až u veliký plamen se rozmohla. Příměří mezi ním a Mojmírem l. 894 zavřené stalo se jen na oko: v tichosti tím pilněji pracoval on o vyvrácení říše moravské. Trojí pak sobě k tomu cíli zvolil prostředek: domácí vojnu mezi bratry, odtržení Čech od Moravy [895][58]) a přivábení Maďarův do Moravy a Pannonie. Ve válce mezi Svatoplukovici vypuklé chopil se Arnulf l. 898 strany Svatopluka, již od Mojmíra přemoženého, a třikráte zemi moravskou skrze Liutpolda a Ariba hrozně popleniti dal [898—899]. V této vojně Pannonie sice ztracena, jejížto správu a obranu Arnulf již l. 892, dříve konečného jí opanování, područníkovi svému Bracislavovi byl poručil;[59]) však nicméně Svatopluk k ustoupení do Němec od Mojmíra přinucen.[60]) Léta 899 obnovil papež Jan IX. na požádání Mojmírovo arcibiskupství moravské, po smrti Methodově [885] uprázdněné, s připojením trojího biskupství. Noví vpádové Bavorův a Maďarův [900] pohnuli Mojmíra ku pokoji, v Řezně s maloletným cís. Ludvíkem IV. zavřenému l. 901.[61]) Slavné jméno Morava-

---

[54]) Poselství k Bulharům vypraveno teprvé po skončeném tažení v měs. září l. 892. O něm viz Ann. Fuld. a. 892. ne salem Moravanis vendant. Patrno spolu, jakož ze zprávy k l. 901, že Svat., drže Pann., pokořen nebyl.

[55]) O smrti velikého Svat. již za časů Kosmasova báječné pověsti v národu se hlásaly. *Cosm.* p 35. Obecný to los nadobyčejných panovníkův. Podobněž za našich časův se dálo i ještě děje.

[56]) *Const. Porph.* A. I. c. 41. a *Hildegrad. Gradic.* činí o třech synech zmínku. Třetí prý sloul Svatoboh.

[57]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* I. 413.

[58]) Nadarmo Mojmír skrze vyslanství stížnost vedl před cís., že odpadlce jeho přijímá [897]. Mínil nepochybně Čechy a luž. Srby. Ann. Fuld. 897. 898.

[59]) Ann. Fuld. a. 892.

[60]) Ann. Fuld. a. 898. 899.

[61]) Ann. Fuld. a. 901. *Kollar* Annal. Vind. I. 530.

nův a kupecké svazky jejich s okolními národy, zvláště s Němci, zůstávaly i na samém náklonku jejich říše neporušené. V ústavách německých králův a markrabat ještě l. 898 a 906 nalezaji se určení a výminky strany Moravanův, kupectví s Bavoříky na Dunaji provodících. [62]) A však tím vším brána Maďarům ke zkáze Slovanstva jednou otevřená nebyla více zamčena. Tito zajisté, usadivše se v Potisí a zmocnivše se šťastnými výpravami na východ, jih i západ, obořili se, po několikerém daremném pokoušení, [63]) konečně l. 907 dvojitou silou na moravskou říši, od Rastice pracně založenou, od Svatopluka pak vítězně zveličenou, a vyvrátili ji ze základu. Po hrozné porážce Němcův i Slovanův u Prešpurku [v srpnu 907], z níž mladý král Ludvík sotva se životem utekl, a v níž vévoda bavorský Liutpold, dle vší podobnosti i kníže Mojmír, mečem polehli, zmizela samostatná slovanská Morava z pole dějin. Ráz ten uhodil do srdce Slovanstva. Dřevní obyvatelstvo, co ho smrti neb poroby zbylo, rozutíkalo se do Tater, Bulhar, Chorvat a jinam; na zemi pak potem a krví Slovanů vzdělané, duchem sv. Konstantina a Methoda osvícené, zarazila uralská surovost mocný svůj trůn. Z rozbitin veliké Moravy kořistili, mimo Maďary, i Němci, Čechové a Poláci. [64])

6. Pokřesťanění. Bratří Solunští.

Odvrátivše oči svých s bolestí od tohoto smutného divadla věci pozemských, marných, pozdvihněmež je k zavírce ještě ke spatřování předmětův vznešenějších, nebeských. — Vyvrácením od Hunův metropolitanské stolice v městě Sirmium ve Slavonii [ok. 441], vhoštěním se divoké, neskrocené,

---

[62]) List. Arnulfova l. 898: Si forsitan de Moravorum regno aliquis justitiae causa supervenerit. Placit. a. 906. Sclavi qui de Rugis (t. z Moravy) vel de Boemanis mercandi causa exeunt ... Si autem transire voluerint ad mercatum Moravorum etc.

[63]) L. 901, 902, anobrž podlé zatmělé zprávy ann. saského (ap. *Eccard* I. 238. Ungarii a Marahis ceduntur) ještě 906 Mojmír všeliké útoky Maďarův vítězně odrazil Srov. *Hild. Grad.* a. 906. 907.

[64]) *Boček* Cod. dipl. Mor. I. 74. C, 112. CXXVII. Cont. *Regin.* a. 907. *Const. P.* A. I. c. 41. ap. *Stritt.* II. 419. *Cosm.* p. 36. — Srov. *Palacký* I. 130—157. 195—198.

loupeživé zběři rozličných těkavých národův, jmenovitě Hunův, Gepidův, Longobardův a nade všecko Avarův v ourodné pannonské Podunají a Potisí, obráceno první mladistvé semeniště křesťanství v těchto zemích v poustku. Daremné bylo usilování německých missionářův o získání neskrocené luzy avarské církvi Kristově; pokud síla jejich nebyla zlomena, světlo náboženství a nauk nemělo k nim a národům neprostředně v poddanství jejich se nalezajícím přístupu.[65]) Teprvé když mohutný Karel v osmileté ukrutné válce vybujnělé ty divochy přemohl a lotrovské říši jejich po věky konec učinil, ostatky pak jejich v poddanství jeho se dostavší, ku přijetí víry křesťanské donutil, stalo se, že přičiněním podnikavých missionářův z rodu Frankův náboženství křesťanské i ke Slovanům, v Pannonii a Moravě společně s Avary přebývajícím, volnějšího průchodu nabylo. Císařovic Pipin, stroskotav avarské tvrze a kruhy, nemeškal celé té v nově opanované krajiny, t. Pannonii č. zadunajskou Moravu, až k oustí Drávy do Dunaje, odevzdati v opatrování a správu duchovní Arnovi biskupovi Salisburskému [796], kteréžto jeho ustanovení otec Karel sám osobně v Salisburku potvrdil, a dotčeného biskupa, tehdáž již na arcibiskupství povýšeného, k tomu měl, aby příčinou zřízení církve sám do Pannonie se vypravil a krajinu tu schodil. Tento, vyplniv poručení císařovo, biskupství v Pannonii svěřil Theoderikovi, po jehož smrti [821] od arcibisk. Adalramma ustanoven byl biskupem Otto, an zatím v Korutansku biskupem byl Osvald [839 sld.]. Tím způsobem v zadunajské Moravě a panství Nitranském, krajinách knížatům Přibinovi a Kocelovi náležících, zkvětlo křesťanství, vštípené prací a přičiněním duchovníkův Salisburských [803—870].[66]) Mezi tím, když tyto věci v Zadunají se dály, v předdunajské Moravě,

[65]) L. 649 sv. Emmeram bisk. v Bavořích, sestoupiv do Řezna, naměřoval pustiti se k Avarům, aby bohaprázné tyto lupiče a národovrahy světlem učení křesťanského osvítil a skrotil; ale vévoda bavorský Theodo odvrátil jej od předsevzetí toho, představuje mu, že čas k vysvobození lidu toho z bludův ještě nepřišel, a že není možné s celým hrdlem přes zpustlé hranice ku peleším těch zpohanělých lotrův so přiblížiti. *H Canisii* Ant. Lect. T. III. P. I. p. 95 sq. *Filz* Jahrb. d. Liter. 1835. B. 69. str. 68.

[66]) *Anon.* De conv. Car. ap. *Kopitar* LXXIII—LXXV. *Filz* Jahrb. d. Liter. B. 69. str. 73—74.

ve vlasti knížete Mojmira a přisedících na Dunaji Avarův, s velikou horlivostí apoštoloval Urolf, bývalý biskup Pasovský [804—806], potomně příčinou nějakých rozepří od arcibisk. Arnona odsazený, teď pak dílem z čistého zápalu k rozšiřování evangelium, dílem ze žádosti cti a snad i pomsty, o zjednání sobě nové stolice arcibiskupské úsilně pečlivý. Procházeje s několika duchovníky krajinu avarskou a moravskou, uměl získati sobě přízeň lidu i knížat, tak dalece, že zřízení čtyr biskupství v krajině té zamyslil. Papež Eugen II., jemuž věc tu Urolf osobně l. 824 přednesl, jat jsa radostí nad tím nenadálým obrácením dvojího národu pohanského, svolil rád k žádosti biskupa i knížat, a čtvero nové biskupství založiti povelel, dvoje, Speculi-Julium jinak Sorigutur č. Sorigost a Nitrava, pro Moravany, dvoje pak, Faviana a Vetvar, pro Avary.[67]) Následujícího léta kníže Moravanův Mojmír a kníže Avarův Tudun společně s biskupy svými prosili papeže o povýšení Urolfa na arcibiskupství Pannonie i Moravy, jichžto žádostí tento, prohlédaje k zásluhám Urolfovým, a zmýlen jsa předstíráním mu nepřesných zpráv a písemných památek o právích někdejšího arcibiskupství Laureackého, naposledy i povolil [ok. 826].[68]) Urolf prohlášen za arcibiskupa Laureackého a celá Hunie čili Avarie; Morava, Pannonie i Moesie jemu v duchovní moc dána. A však nařízení toto nikdy ouplně ve skutek nebylo uvedeno: biskup zajisté Pasovský,

---

[67]) Speculi-Julium, jež Salagius mylně za Děvín vydává, jest Olomuc, v list. středního věku Juliomontium, u něhož dodnes hora Juliusberg, (snad od času Quadův, od něm. pohanského svátku Julfest?) Sorigutur zkaženě psáno místo Sorigustum, t. Sorigost neb Surigost; v list. 1052 Surgustum quod vulgo dicitur Zlup (*Boček* Cod. dipl. I. 127), nyní Slúp. nedaleko Olomuce, místo od starodávna pro nábožné pouti na slovo vzaté, Nitrava jest Nitra, Faviana Vídeň. Vetvar Salagius za staré Hrady (Altenburg) drží. Srov. *Dobrov*. Leg. v. Cyr. str. 52. *Filz* J. d. L. B. 70. str. 29.

[68]) Viz bullu pap. Eugenia II. ponejprvé vyd. od *Gewolda* v Chron. Reicherspergens. v Mnichově 1611, též ve *V. Hundii* Metrob. Ratisb. 1719. T. I. p. 230., u *Bočka* I. 14 *Filz* J. d. L. 70. str. 55—57. Bulla tato některým podezřelá jest: než Filz, ačkoli sám popůrce práva arcib. Laureackého, ji jen za schytrale vylouzenou, ostatně za přesnou uznává. Připomínání sedmera někdejších biskupství pod arcib. Laureackým za Římanův a Gepidův vydává Filz za omyl kanceláře papežské, jehož původem prý byly podstrčené listiny od Urolfa. Za podvrženou drží Filz jediné bullu pap. Benedikta VII. ok. 974. S tím i my se snášíme.

chytrý Reginhar, téměř stejným časem skrze kněží své v Moravě pracuje,[69]) předstihnul Urolfa, a jakožto dědic biskupství Laureackého, důstojenství arcibiskupa sobě přivlastnil; naproti tomu pak arcibiskup Salisburský Adelramm vší silou opíral se těmto své právo přerušujícím novotám, tak že naposledy král Ludvík v Řezně l. 829 spor tím povelením ukončil, aby krajina od Lysohory (Kahlenberk) na východ ležící, řekami Sprazou (Spiraza) a Rabou na dvě rozdělená, severní a západní svou částkou ku Pasovu, východní pak a jižní k Salisburku náležela.[70]) Tím způsobem dostala se předdunajská Morava, vyjímaje knížetství Nitranské, pod arcibiskupství Pasovské. Urolf brzo potom s pole dějin se ztratil, o ostatních biskupích na Moravě a Avarech též málo se ví.[71]) V tomto stavu, pod duchovníky Pasovskými i Salisburskými, při službách božích, v jazyku latinském vykonávaných, setrvávali křestění Slované v obojí Moravě až do zjevení se v zemi jejich dvou bratří, sv. Konstantina i Methoda, jichžto příchodem všecko pojednou se změnilo. Poněvadž podrobné vypravování dějův nesmrtelných těchto dobrodincův Slovanstva do tohoto spisu vlastně nenáleží, budiž nám povoleno zde jen některých hlavnějších příběhův ze života jejich lehce podotknouti.[72]) Bratří Konstantin a Method narodili se v Seluně

---

[69]) Rinharius (Reginarius episc. Pataviensis apostolus Moravorum dictus) baptizat omnes Moravos. *Bernardi Norici* Chron. Laureac. in *Pez* Scr. rer. Austr. I. 1304. Illo etiam tempore rex Sclavorum cum tota familia sua baptizatus est in Moguntia. a. 818. Ib. I. col. 211. Viz *Boček* Cod. dipl. I. 11. O starobylosti chrámu sv. Petra v Brně (za Mojmíra) svědectví čti tamže I. 136.

[70]) *Hansiz* II. 125. *Boček* I. 18. *Filz* J. d. L. 70. str. 33. O podobném pozdějším rozdělení dekretem pap. Agapita II. 946, viz *Filz* str 36. 55–57.

[71]) Arno, bisk. Vetvarský l. 826. připomíná se v list. kr. Ludvíka 836 jakožto biskup pokrajinský (chorepiscopus, cyr. selskij episkop, obchodnik).

[72]) Pramenové a stará svědectví o Konst. a Meth. dělí se podlé jazyka na A) Řecké, k nimž náležejí 1) Byzantinci: Konst. Porphyr., pokračovatel, Symeon Logotheta, Joannes Skylitza Curopalates, Cedrenus, u *Strittera* II. 570 sq. 2) Život arcibisk. bul. Klementa [umř. 916] od Theophylakta, v pův. jaz. vyd. *Ambros. Pampereus* b. m. (ve Vídni) 1802, novořecky v Lipsku 1805; srov. *Leo Allat.* Exercit. 1665. 4°. *Assem.* III. 147—149. *Pejacsev.* Hist. Serb. p. 74. pozn. B. *Dobrov.* I. 9. 3) Posloupnost č. popis arcibiskupův bulh., ok. 1000 dle *Dobr.* I. 84, ok. 1156 dle *Pejacs.*, u *Assemana* III. 143, *Pejacsev.* p. 75. 4) Nejmenov. zápisek o písmenách cyrill. u *Bandur.* Imp. Or. II. 112–116, *Stritt.* II. 963. *Schlöz.* Nest. III. 221, *Köppen* Bibl. Listy 351, *Kopitar* Glag. 47. B) Latinské. 1) *Ana-*

(Thessalonika), městě odpolu slovanském v Macedonii, z rodičův, jakž se praví, řeckých (Ῥωμαῖον τὸ γένος, quidam Graecus Methodius), stavu šlechtického. Mladší, Konstantin, pro nadobyčejné dary ducha a rozsáhlou učenost poctěn byl příjmím filosofa, což tehdáž vůbec muže v písmích a naukách zběhlého vyznamenávalo. Oba bratří v obchodném a lidnatém tom městě nabyli důkladné známosti rozličných jazykův; oba nepochybně již v otcovském domě vyučili se dokonale

---

stasius Bibliothecar. [umř. 886] k l. 872, též 875, u *Dobrov.* I. 36—38. *Pogod.* str. 148, Acta SS. M. Martii d. IX. 2) Dopisy pap. Jana VIII. od 874—882, po různu u *Timona, Salagia, Schlöz., Dobr., Bočka* a j. Obsah jejich vytknul *Kopit.* v Glag. LXXVIII. s propuštěním tří hlavních dopisův 874—875 kr. Ludvíkovi, Karlomanovi, kn. Muntimírovi, viz *Tim.* Im. Hung. 164. *Salag.* 439. 442, *Dobr.* I 91. 3) *Anon. Salisburg.* De conv. Carant. k. 874. u *Frehera* Scr. Rer. Boh. 15. *Oefela* Scr. R. Boic. I. 780, nejlépe u *Kopit.* Glag. LXXII—LXXVI. 4) Listiny moravské l. 1062. zavírající v sobě přepisy starších, od 864 do 884. u *Bočka* Cod. dipl. Mor. I. 32. 47. 49. 69. 136. 137. 5) Přípisek v rkp. Monseově z 12ho stol., zápisky v directorium chrámu Litomyšlského v rkp., též něm. list. Litom. u *Bočka* I. 32. 6) První č. italská Legenda, Translat. corp. S. Clementis, pův. z 11ho stol., podobně od Gauderika bisk. v městě Velitrae, u Bollandistův v Act. SS. d. 9 Mart. T. II. p. 19 sq. 7) *Cosmas* o křestu Bořivojově skrze Methoda, v *Pelz* et *Dobr.* Scr. I. 23. 8) Mnich Sázavský, interpolator Kosmasův, u *Dobr.* I. 40. 9) Mnich Hradištský, z polov. 12ho stol., u *Dobrov.* I. 51. 10) *Presbyter Diocleas* ok. 1161 u *Lucia* 1666, výjimek u *Schlöz.* III. 153, *Pejacsev.* Append. XVI—XXVI. 11) Tomáš archid. Spletský, v 13tém stol., o sněmích l. 925 a l. 1059, u *Schwandtnera* III, u *Farlata* III. 51, 64, 84—128, srov. *Schlöz.* III. 209. *Dobr.* I. 49. 12) Druhá č. moravská Legenda, z 14ho stol., podlé italské a Christana, u Bolland. v Act. SS. 9 Mart., *Schlöz.* III. 154, nejlépe od *Dobr.* v Pr. 1826. 8⁰. 13) Legenda o sv. Lidmile, z poč. 14ho stol., v *Dobr.* Krit. Vers. Leg. F. 14) Christanův Život sv. Václava, z poč. 14ho stol., dle leg. o sv. Lidm., v *Dobr.* Krit. Vers. Leg. G. 15) Čtení č. výjimky z Christana, v čes. passional., též u Bolland., srov. *Dobr.* I. 26. II. 6. 16) Dvě pozdější netištěné leg. mor., dle první mor. leg. *Dobr.* I. 26. C) Slovanské. 1) Joann Exarch bulharský [kv. 892—906], u *Kalajdoviče* str. 129 sld. 2) Mnich bulh. Chrabr., z 10ho neb 11ho stol., u *Kal.* 189 sld. 3) Ostromirovo evang. 1056—1057. *Dobr.* I. 77. 4) Cyrillská legenda v perg. Prologu z 13ho stol., u *Kalajd.* 90. 5) *Nestor*, vyd. *Timkov.* 16. 6) Nejmen. kněze Duklanina kron. dalm., v rkp. *Dobr.* I. 39. 69. 7) *Dalimil*, kap. 23, vyd. *Prochàz.* 87. 8) Glossy z čes. passion., u *Hanky* Zb. slov. 318. 9) Krátké životopisy (prolog) v rkp. rus. 1432 a v jiném ze 16ho stol., u *Pogodina* 103, 105. 10) Ruský chronograf l. 1494. u *Pogod.* 108. 11) Rus. leg. v Menolog. a u *Schlöz* III. 233. 12) Srbské krátké letopisy, dílem tištěné (v Ljet. srb. 1828. I. 43. 1829. I. 35), dílem v rkp. — Pomůcky: *Středovsky* Sacra Morav. hist. Salisb. 1710. 4⁰. *Assemani* Kal. T. III. *Schlözer* Nest. III. 149—242. *Dobrovský* Cyr. u. Meth. Pr. 1823. 8⁰. (rus. od *M. P. Pogodina.* M. 1825. 4.) *Téh.* Mähr. Leg. 1826. 8⁰. (Nejdůkladnější to dva spisové o tomto předmětu.) *Kopitar* Glagolita Clozianus. Vind. 1836. F.

řeči slovanské, tehdáž nejen v Macedonii, před branami Selunu, anobrž téměř v celém Řecku zároveň s řeckou panující. V dospělejším věku poslán byl Konstantin od rodičův svých do Carhradu č. Konstantinopole, sídla panovníkův řeckých, tehdáž tolikéž odpolu slovanského,[73]) kdežto na kněžství vysvěcen byl, an bratr jeho Method již dříve do řeholnického řádu byl vstoupil. Z Carhradu vypravil se Konstantin nejdříve ku Kozarům na Černomoří a Maeotu, usiluje v národu tom símě náboženství křesťanského rozsíti, odkudž po nedlouhém čase s ostatky sv. Klementa, biskupa římského, l. 102 v taurickém Chersonu umučeného, u města Chersonu nalezenými, šťastně do Carhradu se navrátil.[74]) Zde, spojiv se s bratrem svým Methodem, obrátil zření své k národu slovanskému, obšírné krajiny v Řecku a Bulharsku zaujímajícímu, a tehdáž sice již z větší částky na víru křesťanskou obrácenému, ale pro nedostatek slovanského čtení a vyučování ještě vždy zpátky do pohanské slepoty lezoucímu, nad to v Bulhařích pod panovníky pohanskými úpějícímu. Dobře povědom jsa, s jakým prospěchem Armeni, Iberové, Syrové, Koptové a jiní jazykem od Řekův rozdílní východčané, mající své chrámy na díle v samém Carhradě, ať o dřevních Bessech[75]) a Gothech na západu nic nedíme, svého přirozeného jazyka ve věcech náboženství se týkajících užívali, umínil téhož dobrodiní oučastny učiniti i Slovany. K tomu cíli spořádav l. 855 dle základu řecké abecedy, s přičiněním několika dílem nových, dílem z výš dotčených jazykův přiosobených písmen, písmo slovanské, ve svém spůsobu nejdokonalejší, jal se bez meškání překládati čtení sv. evangelium i epištol, žaltář a některé jiné ke službám božím nejpotřebnější kniby. Dar sobě podaný s radostí přijali Slované řečtí

---

[73]) Nejedny vysoké úřady v říši, duchovní i světské, zastávali rodilí Slované; nedlouho potom císařoval Slovan Basilius (srov. §. 29. č. 8.) Byzantští spisovatelé toko věku užívají často slovanských slov, na důkaz, že slovančina tehdáž v Carhradě byla rozšířena.

[74]) Putování Konstant. ku Kozarům připadá asi do té doby, když Řek Petronas z Carhradu za vládaře do Chersonu vyslán byl [ok. 840]. Tak soudili *Assem.* II. 371. *Dobr.* Leg. v. Cyr. 81.

[75]) Vita S. Theodosii ap. *Pagi* T. II. p. 9. Srov. Abk. d. Slaw. 71.

i bulharští; ano i sami uralští, tehdáž ovšem již poslovanění Bulharové v Moesii obměkčeni byli moci slova božího, a Method osobně křestil kníže bulharské Borisa l. 861 (srovn. §. 29. č. 6.). Tím spůsobem počala se šířiti 855—862 liturgie slovanská nejdříve v řeckém, potomně v bulharském Slovanstvu, mezujícím na Dunaji u Pešti, pod Matrou u Jagru a dále u řeky Torysy bezprostředně s moravskou říší slovútného Rastislava. Okolo l. 863 kníže Rastislav,[76]) nepochybně maje vědomí o přeložení knih bohoslužebných pro řecké a bulharské Slovany, požádal císaře Michala o přislání učitelův slovanských, načež tento bez prodlení Konstantina a Methoda, s jinými pomocníky,[77]) do horní Moravy vypravil. Rastislav byl tehdáž od Němcův docela neodvislý (srov. č. 4.); v sídle jeho, moravském Velehradě, nynějším Hradišti, [78]) osadili se radostně od Slovanův vítaní apoštolové byzantští s dvojitou horlivostí o stavění chrámův, o přeložení ostatních bohoslužebných knih, anobrž i celého písma svatého, rovněž i o uvedení liturgie slovanské v říši Rasticově se zasazujíce. Pověst o šíření se liturgie slovanské v krajinách jindy latinskými kněžmi spravovaných brzo daleko se roznesla: papež Mikuláš obeslal bratry Konstantina a Methoda do Říma l. 867, kteřížto předstoupivše před nástupce jeho Hadriana I. 868 nejen učení a počínání své dostatečně ospravedlnili, nýbrž jak přinesením ostatkův sv. Klementa, tak vůbec vznešenými ctnostmi svými důvěru a přízeň jeho dokonale získali. Papež, zpraviv se o položení věcí na Moravě a v Pannonii, po-

---

[76]) Nestor jmenuje i Svatopluka a Kocela A však, když u Kocela v Mosburku ještě l. 865 Salisburský arcib. Adalvin služby boží konal, není naskrze podobné, žeby tento kníže v tom přizvání účastenství byl měl; Svatopluk pak tehdáž ještě byl pod rukou Rastislavovou. Srov. *Dobr.* Leg. v. Cyr. 86—88. *Týž* v. *Müll.* Nest. 194.

[77]) Z těchto později nejvíce se proslavil Klement bisk. bulh. v Macedonii [umř. 916].

[78]) Že Velehrad sídlo bylo kn. Rastice i arcib. Methoda, nesmí se tak naprosto zavrci, jak to Dobner, Pitter a Dobr. učinili. V list. 1030 u Bočka I. 413. čteme Veligrad ... ubi cepit christianitas, a legenda moravská, MS. Florarium u Bollandistův, Dalimil, Dlugoš („Meth. et Cyr. sedem pontificalem apud Vielogrod ponunt“ I. 85, srov. s tím „Vielegrad ad fluenta fl. Moravae“ p. 7) a j., zprávu svou, že Konstantin a Method na Velehradě byli sídlem, jistě z dobrých pramenův jednak z podání lidu, jednak ze starších písemných památek, vážili.

výšil Methoda na arcibiskupství, Konstantina pak na biskupství té země. Tento však, nepřijav důstojnosti, vstoupil do kláštera pod jménem Cyrilla, v němž ještě téhož léta pobožný svůj život dokonal. Založením arcibiskupství moravského, místo někdejšího pannonského v Sirmium, mínil papež Pannonii i Moravu ke svému patriarchatu, k němuž ony druhdy náležely, znova připojiti.[79]) Nedlouho po navrácení Methodově do Moravy vypukly hrozné nevole a půtky mezi Rasticem, synovcem jeho Svatoplukem, Ludvíkem králem německým a synem jeho Karlomanem králem bavorským, kteréž posléze zhoubou nešťastného Rastislava se skončily [869—870]. V této bouřlivé době zdržoval se Method v krajině kn. Kocela č. v zadunajské Moravě, kdež podobně s povolením knížete liturgii slovanskou uvedl, načež Salisburský arcipryšt Richbald l. 870 s hněvem odtud se vyklidil. Po skončení vojny moravské a dosednutí Svatoplukově na trůn přebýval Method poznovu ve Velehradě, kdež l. 871 českého Bořivoje křestil (§. 39. č. 7.), maje pomocníka ve pracech svých Gorazda, rodilého Moravana.[80]) Liturgie slovanská, u národu, jakž snadno se domýšleti, oblíbená, v brzkém čase rozšířila se po příležících krajinách, Chorvatech,[81]) Srbech, Čechách, Polště a jiných. Papež Jan VIII., chtěje Pannonii svému patriarchatu zachovati, hájil arcibiskupství Methodova v Moravách ve svém dopise k Ludvíkovi [874] i Karlomanovi [875];[82]) nemoha však uchlácholiti žalob duchovenstva Salisburského, pro odtržení Pannonie na Methoda nevražícího

[79]) Hranice arcib. moravsko pannonského. snad v list. 973 (1086) u Cosmasa aspoň z částky opakované, trudno zevrub určiti. Rasticova a potomně Svatoplukova Morava, též Čechy, později i Kocelova částka Pannonie, jistě k němu náležely. Srov. §. 42. č. 1. Pap. Jan i Chorvaty pod Methoda přivesti usiloval, dle dopisu k Montimirovi. Method slove obyčejně archiepiscopus Moraviae (*Boček* I. 42. 47. 136.), někdy Pannoniae, jakožto nástupce arcibiskupův pannonských, jenž v Sirmium sídlili. Podobně arcib. Achridanský sloul, starobylým zvykem, Justinianským (Justinianae primae).

[80]) Tak praví životopisec arcib. Klementa: Dobr. jej, dle jména, za Bulhara vydává. Nejen v Bulhar. a Srbsku, nýbrž i v Mor. a v Čechách jméno to někdy bylo známé; srov. Horažďovice město a j.

[81]) Dopisy pap. Jana VIII. 879 Ad Clericos Salonitanos, bez označ. r. Ad Muntimirum Croat. ducem.

[82]) *S. Timon* Imago ant. Hung. 1 II. c. 16. *S. Salagii* De statu eccl. Pannon. l. IV. p. 439. l. VI. c. 5. *Dobrovský* Cyr. u. Meth. 91.

a z křivého učení jej viniciho, obeslal tohoto do Říma l. 879. Method, učiniv slavné vyznání víry, byl za nevinného vyhlášen, liturgie slovanská schválena sice i povolena, a však spolu latinská při svém právu ponechána, a za biskupa Nitranského, v panství Svatoplukově, Němec Wichink postaven [880]. Od té doby štěstí a pokoj Methodův šly zpátky: schytralý zajisté tento Wichink všemi cestami o to usiloval, aby svatého muže nejen z lásky a přízně kn. Svatopluka vysadil, nýbrž i rozličnými jinými těžkostmi a příkořím do konce umořil. A však Method, pokud živ byl, uměl odvrátiti všeliké úklady odpůrce svého; teprvé po smrti blaženého muže, l. 885,[83]) vypuklo hrozné pronásledování kněží slovanských, z nichžto přednější, Gorazd, Klemens, Vavřinec, Naum, Angelar a j., z návodu kněží německých, bez vědomí Svatoplukova, dříve ukrutně trápeni, potom pak ze země vyhnáni byli.[84]) Liturgie slovanská, potkavši se s tak urputným odporem, a nenalezši u kn. Svatopluka, jinými péčemi zaneseného, dostatečné podpory, trvala sice ještě za některý čas onde i onde na Moravě a dílem i v Čechách, a však panující státi se více nemohla. Léta 899 vyslal papež Jan IX. na žádost kn. Mojmíra arcibiskupa Jana se dvěma biskupy do Moravy, jenž tam nového arcibiskupa se třemi biskupy posvětili, proti čemuž arcibiskup Mohucký a Salisburský za panování mohutného Rastice a Svatopluka tiší, teď pak po Mojmírově pokoření se Frankům bezpřímnou smělostí nadutí (velint nolint, píše Mohucký Hatto papeži o Moravanech, Francorum principibus colla submittent), dojímavými dopisy u papeže odpor kladli [899—900.] Ale nebylo potřebí již těchto vášnivých sporův! Vpád

---

[83]) Z list. v *Bočkově* Cod. dipl. I. 47 patrno, že Method ještě 884 dne 29. června chrám sv. Petra v Brně světil. Rok úmrtí, ač nesvětle, udává legenda u *Kalajd.* Jo. Ex. 90. *Dobr.* Leg. v. Cyr. 66 Srov. Jahrb. d. Liter. 1831. 53 str. 19. Method dokonal živobytí své v sídelním městě Velehradě, kdež i pohřben byl.

[84]) Životopis bisk. Klementa str. 121—124. „Kníže Svatopluk právě tehdáž nebyl ve vlasti: v jeho přítomnosti nebyliby směli s vyznavači pravdy tak ukrutně nakládati ... Tito barbarové, byli to zajisté Němci (*Νεμετζοι*), od přirození suroví a lití atd.“ Ostatně Svatopluk již dříve, v rozepřech po smrti Meth. mezi slov. i něm. stranou vypuklých, Němcům za pravo dal, a Slovany odsoudil! Viz *Dobr.* I 114—121., zvláště 118.

Uhrův pohřebil brzo [907] první přísadu křesťanstva v Pannonii a Slovácích. Tím veseleji a slavněji zkvětla liturgie slovanská v Bulhařích, Srbech a nedlouho potom i v Rusku. —

Předloživše v největší krátkosti, podkudž k přítomnému cíli našemu potřebné býti se vidělo, summu apoštolských prací Konstantina a Methoda ve Slovanech, pozůstává, bychom udali hlavní důvody, proč my, zaroveň s Dobrovským, Vostokovem a jinými,[85]) počátek liturgie slovanské do Bulhar a teprvé pokračování její do Moravy klademe. a) Starobylí domácí a podlé nich i přespolní svědkové připisují jednosvorně vynalezení abecedy slovanské mladšímu bratru Konstantinovi č. Cyrillovi, kladouce zhotovení její na l. 855. Bulharský mnich Chrabr, svědek velmi dobře zpravený a dle vší podobnosti do 10ho aneb aspoň 11ho stol. náležitý, praví o tom takto: Prvotně Slované, jsouce ještě pohané, neměli písmen, nýbrž čárami a řezkami (cyr. čr'tami i rjezami) četli a hádali. Křestivše pak se, psali z nouze římskými a řeckými literami slovanskou řeč bez správnosti. I tak zůstávali po mnohá léta, pokud jim Bůh nezbudil Konstantina jmenovaného Cyrilla, jenž jim abecedu složil dílem podlé vzoru řeckých písmen, dílem podlé potřeby a povahy slovanské řeči. — Otážeš-li se slovanských knižníkův, řka: kdo vám písmo přistrojil anebo knihy přeložil? tož všickni vědí a odpovídajíce řeknou: svatý Konstantin filosof, jmenovaný Cyrill, tenť nám písmo přistrojil i knihy přeložil, i Method, bratr jeho. Otážeš-li pak se: kterého času? tož vědí i řeknou: že za času Michala, císaře řeckého, Borisa, knížete bulharského, Rastice, knížete moravského, i Kocela, knížete blatenského, v léto od stvoření světa 6363 (= 855 po Kr.).[86]) S tím se srovnávají krátké letopisy a vremenníky bulharské i srbské, souhlasně připisujíce vynalezení abecedy a první přeložení knih Konstantinovi.

---

[85]) *Dobr.* Inst. l. slav. p. V. et 1. *Téh.* Cyr. u. Meth. 66. 133. *Téh.* Leg. v. Cyr. 89. 91—93. *Téh.* pozn. v *Müllerově* Nest. str. 194. 196—197. *Téh.* Dopis v *Pertz* Archiv. 1825. Bd. V. str. 661. *Vostokov* v Trud. obšč. ljub. ross. slov. M. 1820. č. 17. str. 5—61. a v *Köppenově* Sobr. slov. pam. str. 27. *Rosenkampf* Obozr. kormč. knigi. Mosk. 1829. 8°. str. 6—7. 44. 46.

[86]) V rkp. bul. l. 1348, podlé *Kalajd.* Jo. Ex. str. 189—192.

Tak v jednom z konce 15ho stol. čte se: Léta 6363 (= 855) napsána jsou naše písmena Cyrillem filosofem učitelem jazyka buharského, při císaři Michalovi i matce jeho Theodoře.[87]) V jiném vremenníku z polovice 15ho stol. stojí psáno: Léta 6363 (= 855) Konstantin filosof jmenovaný Cyrill přistrojil písmo slovanského jazyka.[88]) Letopočet 855 přijal Dobrovský za pravý.[89]) S výpověďmi Slovanův souhlasí svědectví Latiníkův. Souvěký a mnohem lépe nežli zmatečný Bezejmenec Salisburský o běhu věcí zpravený papež Jan VIII. v dopise svém ke Svatoplukovi l. 880 jmenuje výslovně Konstantina původcem písma slovanského.[90]) Neméně jasné a závažné jest svědectví mnicha Sázavského [kv. 1126—1162], připisujícího zhotovení písma slovanského sv. Cyrillovi.[91]) Odpor tedy z bezejmenného Salisburčana braný, vydávajícího prý Methoda za původce písma (což však on výslovně nedí) a jmenujícího písmo toto novým,[92]) tolikéž sněmu Solinského

---

[87]) Podobných rkp. asi patnáct jsem srovnal. V někt. stojí omylem ҂ѕтѯ m. ҂ѕтѯг, t. l. 6360 m. 6363, což povstalo nedopatřením přepisovače, vzavšího poslední číselné г (glagol) za slabiku -го slova „šestnadesętago“ (г s kolečkem nahoře, jakž zhusta se píše) a vypustivšího je.

[88]) V Pogodinově přeložení Dobr. Cyrilla a Meth. stojí podobný výpisek z vremennika rkp. 1494, kdež 6303 omylem psáno místo 6363, jakž i Dobr. ve svém ex. (nyní v museum čes.) na kraji poznamenal.

[89]) *Dobr.* Cyr. u. M. 43. Gegen das Jahr 855 ist nichts einzuwenden, wenn gleich die übrigen Data nicht ganz richtig berechnet sind. Než přípisek „po sedmém sněmě léta 44ho“ nestojí v rkp. 1348, a Kocel mohl již za živobytí otce Přibiny co údělný kníže panovati.) *Téh.* Mähr. Leg. 53. 92.

[90]) Ep. Joann. VIII. Papae ad Svatoplucum: Literas denique sclavonicas a Constantino quodam philosopho repertas, quibus deo laudes debitae resonent, jure laudamus. Slovíčko quodam vykladačům mnoho těžkostí nadělalo. Dle našeho zdání jest to pouhá formule písařův a koncipistův toho času, t. 9ho stol., v dopisech králův a papežův o nejznámějších osobách vesměs užívaná, np. v list. cís. Karla Vel. ok. 800 qualiter quaedam venerabilis matrona nomine Irminswint etc., Ludvíka 883 fidelem quemdam nostrum nomine Hunrocum etc., Karlomana 876 cuidam fideli presbytero nostro nomine Werinolfo etc., Arnulfa 889 qualiter quidam comes noster nomine Adalhart etc., v jiné téh. 896 cuidam clerico nomine Nithard etc., Ludvíka 903 qualiter quidam comites nomine Arbo et Engelmar etc.

[91]) Chron. Mon. Sazav. in *Pelzel* et *Dobr.* Scr. rer. Boh. I. 90. Procopius ... natione Bohemicus de villa Chotun (opat kláštera Sázavského l. 1030—1053) Sclavonicis literis a sanctissimo Quirillo episcopo quondam inventis et statutis, canonice admodum imbutus.

[92]) *Dobr.* Cyr. u. M. 48. Noch immer konnte der Salzburger Priester im J. 873 die slavischen Buchstaben für eine neue Erfindung ansehen (quidam Graecus Methodius nomine noviter inventis sclavinis litteris, po-

l. 1059, odsoudivšího písmo kacíře Methoda jakožto gothické,[93]) naskrze neplatný jest, jsa na hrubé a hmatavé buďto neumělosti buďto lži těchto svědkův založený. b) Vynalezení a zhotovení abecedy stalo se od Řekův, v Řecku, a sice nejpodobněji v Konstantinopoli, pro řecké Slovany;[94]) čehož důkazem jest položení písma řeckého za základ, přiosobení nových písmen z koptičiny, hebrejštiny, armenčiny atd., a nade všecko zřízení pravopisu podlé vzoru řeckého, armenského atd. Jmenovitě ѹ místo *u* a ꙑ místo *y* jest docela řecké (ου, οι), užívání polohlasných ь a ъ k zakončení slabik po souhláskách docela armenské,[95]) spoléhající na základě starobylých jazykův východních, že každá slabika hláskou, buďto zvučnou anebo němou, koncovati se musí. Zhotovení abecedy od Methoda s pomocníky latinskými l. 870, po smrti Konstantinově, v Moravě, zemi s latinským písmem již dříve seznámené, by veskrze jiný směr bylo vzalo a jiné resultáty podalo.[96]) c) Podlé nejstarších a nejhodnověrnějších svědectví Jana Exarcha bulharského [892 sld.], první č. italské legendy od bisk. Gauderika [z 11ho stol.] a j., sv. Konstantin, zhotoviv abecedu, neprodleně jal se překládati čtení sv. evangelium a epištol pro Slovany v Řecku a Bulhařích. I k čemuž by ji medle byl zhotovil? zhotovené od l. 855 do 869 neužíval? Vždyť křestění Slované řečtí (ok. 688, viz §. 29. č. 6.) již před ním psávali literami řeckými: ale že to dobře nešlo, proto jim vznešený učitel spořádal abecedu úplnější, dokonalejší. Tak praví Jan Exarach bulharský: Svatý muž boží Konstantin, filosof řečený, mnohou práci podniknul

tahmo na řec. a lat.), wenn sie gleich durch ihren ersten Erfinder Constantin schon etwa seit 18 oder 13 Jahren den Slaven bekannt waren.

[93]) Archid. *Thomas.* Dicebant enim goticas litteras a quodam Methodio haeretico fuisse repertas. Srov. *Dobr.* Cyr. u. M. 48. Možné, že to již čelí proti literám glagolským, snad tehdáž v Dalmatech vymyšleným a Methodovi podstrčeným.

[94]) *Dobr,* Cyr. u. Meth. 66. Mähr. Leg. 53. 92—93. *Týž* v *Müller* přel. Nest. 194. 197.

[95]) Tak právě užívá se v armenských rkp. z 9—10ho stol. (později se od toho odstoupilo) znamení Et č. Jet jmenované.

[96]) *Dobr.* v *Müll.* přel. Nest. 194. 197. pozn. 40. Dass Konstantin nebst dem griechischen auch das koptische und armenische Alphabet benutzt habe, ist aus einzelnen Zügen und aus der ganzen Einrichtung des slawonischen Alphabets sichtbar genug.

stroje písmena slovanských knih a z evangelium i epištol překládaje výbor; koliko stačil za živobytí svého v tomto temném světě, tolik přeloživ, přešel v bezkonečné světlo přijít mzdy za svá díla. Po něm pozůstalý při životě veliký boží arcib. Method, bratr jeho, přeložil všecky knihy sv. písma z jazyka řeckého na slovanský. [97]) Podobněž zvěstuje nejstarší italská legenda o Konstantinovi, že, přijda do Moravy, již hotové přeložení sv. evangelium s sebou přinesl. [98]) V cyrillské legendě dle rkp. z 13ho stol., [99]) v synaxarech a menologiích podlé nejstarších rukopisův i vydání, [100]) všude jmenuje se Konstantin „prvním učitelem slovanských knih, prvním učitelem slovanského jazyka,“ což znamená nejen původce abecedy, ale i spisovatele, vykladače slova božího. Zasloužené této slávy nesmrtelného muže, založené na souhlasném uznání veškerého křesťanstva, od papeže Jana VIII. l. 880 až do nynějška, nelze vymazati neurčitým vyjádřením neumělého Salisburčana, ani nepravdivým vyrčením sněmu Solinského [1059]. d) Že překládání knih bohoslužebných, od Konstantina započaté, od bratra jeho Methoda a bulharských pomocníkův dále provedené, podniknuto bylo pro Slovany řecké a bulharské, [101]) věc jest nejen sama v sobě přirozená, nýbrž i nepodezřelými svědectvími téměř celé starobylosti dotvrzená. Možné-li naditi se do těch svatých a horlivých mužův, žeby oni s ukrytým svým pokladem, přeložením

[97]) *Kalajd*, Jo. Ex. 129. Rkp., z něhož to tištěno, jest ruský přepis z konce 11ho anebo ze začátku 12ho stol.

[98]) Acta SS. M. Mart. II. 20. §. 7. Cumque ad partes illas (do Moravy k Rasticovi) deo praeparante venisset (Konst. s bratrem svým Meth.), cognoscentes loci indigenae adventum illorum, valde gavisi sunt, quia et reliquias b. Clementis secum ferre audierant et evangelium in eorum linguam a philosopho praedicto translatum. Exeuntes ergo extra civitatem obviam, honorifice et cum ingenti laetitia exceperunt eos.

[99]) Leg. z rkp. 13ho stol. u *Kalajd.* Jo. Ex. 90. Methodije ... brat prepodobnago Kirila filosofa, pr'vago učitelja sloven'skych knig.

[100]) Žaltář Černohorský l. 1495 na l. 241, dne 14. února: Svetago Kyrila filosofa i učitelja slovenskago.

[101]) Slovany řeckými rozumíme osadníky Thracie, Maced. i Thessalie, druhdy samostatné, po l. 688 nejvíce cís. řeckým poddané, bul. pak obyvatele Moesie, uherského Potisí a Valachie, stojící od l. 678 pod panovníky bulharskými. L. 861 i částka Slovanův thrackých v tak řečeném Záhoří, a něco dříve macedonských až téměř k Selunu pod Bulhary se dostala (v. §. 29. č. 5.).

sv. evangelium, do cizích, dalekých zemí byli pospíchali, nepodělivše se o něj se Slovany domácími, příbuznými, daru toho potřebnými, nebo vždy ještě pro nedostatek knih a nauky zpátky do pohanství lezoucími? Snad neměli k tomu času a příležitosti? Vždyť předce chodili po bulharských Slovanech dříve, nežli do Moravy se vypravili, a Method sám osobně křestil kníže jejich Borisa l. 861 (viz §. 29. č. 6.). Apoštolování obou bratří v Bulhařích jest věc výslovnými svědectvími pokračovatele Konst. Porph., Jana Skylitzesa Kuropalaty, Cedrena, životopisce bisk. Klementa, kněze Duklanského, mnicha Hradišťského, legendy moravské, též legendy o sv. Lidmile stvrzená. Dotčení letopisci byzantští připisují obrácení kn. Borisa na víru mnichu Methodovi. [102]) Skladatel životopisu bulharského biskupa Klementa, učenník tohoto pomocníka a spolutovaryše sv. Konstantina a Methoda, takto o tom zvěstuje: Poněvadž pak národ Slovanův čili Bulharův (τὸ τῶν Σϑλοβένων εἴτουν Βουλγάρων γένος) nerozuměl písmům řeckým jazykem psaným, pokládali to muži svatí za věc velmi škodlivou. Pročež, obrátivše se s modlitbou k utěšiteli, od něhož dar jazyka i způsobnost řeči pochází, prosili jeho o milost vynalezení písmen, jenžby hrubosti bulharského jazyka byly přiměřeny (γράμματα τε ἐξευρέσϑαι δασύτητι βουλγάρου γλώσσης κατάλληλα). Přijavše tuto milost, vynalezli slovanská písmena (τὰ σϑλοβενικὰ γράμματα), přeložili knihy z nadšení ducha božího pošlé z řeckého do bulharského jazyka, horlivě se přičinějíce vykládati výpovědi boží svým schopnějším učenníkům, mezi nimiž chorovodové (τοῦ χόρου κορυφαῖοι) byli Gorazd, Klemens, Naum, Angelar a Sáva. A něco níže: Již dříve (nežli do Moravy odešel) zvolil sobě (Method) za učenníka vládce Bulharův Borisa, stojícího pod rukou cís. Michala, uměje v něm roznítiti lásku ku krásnému jazyku mateřskému (τῆς οἰκείας γλώττης, τῆς πάντα καλῆς), udíleje mu bez přestání dobrodiní slova. Neboť Boris i jináče dobré na-

---

102) Jo. Skylitzes a Cedren: *Μεϑόδιόν τινα μοναχὸν, Ῥωμαῖον τὸ γένος, ζώγραφον τὴν τέχνην.* Const. Contin. *Μοναχόν τινα τῶν καϑ᾽ ἡμᾶς Ῥωμαῖον, ζώγραφον, Μεϑόδιος ὄνομα τῷ ἀνδρί.* Srov. *Dobr.* Cyr. 80—83. *Téh.* Mähr. Leg. 89.

uky a všeliké ctnosti velice byl chtivý. Pod ním počal národ Bulharův božího křestu a křesťanství účastným býti. Konstantin zajisté a Method, vidouce množství věřících a znamenajíce jejich potřebnost duchovní píce, vynalezli, jakž nahoře pověděno, nová písmena, a zhotovili přeložení písem v jazyku bulharském, aby národ Bulharův, vytržen jsa z bludův skythických, poznal pravou a nemylnou cestu ke spasení. [103]) Bezejmenný kněz Duklanín [ok. 1161] též praví, že sv. Konstantin, navrátiv se z Kozar, dříve obrátil Bulhary na víru křesťanskou, a teprvé potom ke Svatoplukovi (rozuměj Rasticovi) na Moravu se odebral. [104]) Mnich Hradištský čili Opatovický, psavší v 12tém stol., jmenuje cyrillská písmena bulharskými, do Moravy přinešenými. [105]) V týž smysl vypravuje druhá čili Moravská legenda, též legenda o sv. Lidmile, o apoštolování Konstantinově v Bulhařích. [106]) U přirovnání k těmto starým a rázným svědectvím mizí odpor dalekého a zmýleného Nestora, kladoucího zhotovení abecedy do Moravy a Konstantin naopak z Moravy do Bulhar posílajícího. [107]) Ne z Moravy do Bulhar, nýbrž z Bulhar do Moravy, přirozenou cestou, šířila se liturgie slovanská. [108]) e) Výpovědi starých svěd-

---

[103]) Život bisk. Klementa vyd. řec. od *A. Pamperea* b. m. (ve Vídni) 1802. str. 103. 107—108. Srov. *Dobr.* Cyr. u. M. 45—47.

[104]) An. presb. Diocl. ap. *Lucium* ed. Amst. 1666. p. 288. Philosophus Constantinus ... venit in Casaream provinciam ... post haec convertit totam gentem Bulgarinorum, et similiter baptisati sunt in fide sanctae trinitatis.

[105]) Mon. Gradic. Hac ipsa tempestate Cyrillus et Methudius inventis Bulgarorum litteris verbum Dei praedicaverunt Moravicis.

[106]) *Dobr.* Mähr. Leg. 17. 19. Venit (phil. Const. cum Methudio germano suo) primo ad Bulgaros, quos divina cooperatrice gratia sua praedicatione convertit ad fidem. Abinde procedens devenit in terram Moraviae, secum portans corpus beati Clementis. *Téh.* Cyr. u. M. 40. Leg. o sv. Lidmile. Sanct. Cyrillus graecis et latinis apicibus sufficientissime instructus, postquam Bulgariam ad fidem Jesu Christi convertisset ... Moraviam est ingressus.

[107]) *Dobr.* v *Müller.* Nest. 193—194. pozn. 35, 195—197. pozn. 40. *Týž* Cyr. u. M. 66. Dobr., ovšem bez dostatečných důvodův, celé to místo o Cyr. a Meth. u Nestora vydává za vstavku 14ho stol. Slavin 232. Cyr. u. M. 6. 22 (pozn.), 44. 50. 57. *Müll.* Nest. 193. pozn. 34. Naproti tomu srov. *Köppen* Bibl. Listy. 102—146.

[108]) *Dobr.* v *Müller.* Nest. 196. *Téh.* Inst. l. sl. p. V. Initium translatorum in linguam slavicam ab eo (Constantino) et fratre Methodio librorum sacrorum, ad officia missae celebranda maxime necessariorum, in Bulgaria factum fuisse, testatur biographus Clementis archiepiscopi Bulgariae. Tamže

kův, domácího biskupa Klementa, nazývajícího jazyk Cyrillova přeložení písem jazykem slovanským čili bulharským, tolikéž mnicha Hradišťského, jmenujícího abecedu Cyrillovu písmem bulharským, potvrzují se povahou jazyka v nejstarších rukopisech cyrillských, kteráž jest vidomě starobulharská. Panující v těchto rukopisech pazvukové жд a шт místo prvozvukův д a т v této všeobecnosti a důslednosti ještě v nižádném jiném nářečí posavad se nevydařili, jediné v bulharském. Převeliké množství zvláštních slov, v evangelium, epištolách a žalmech se naskýtající, podnes nikde jinde, leč v Bulhařích, u prostého lidu nejsou běžná a obecná. Slova z gothického jazyka vážená a ve přeložení písem svatých onde i onde se nacházející vedou nás ke Slovanům na černém moři a v Dacii s Gothy bydlevším, potomně pak do Moesie, Thracie i Macedonie přešlým, ač nechceme-li připustiti, že Slované ještě některé ostatky Gothův v Moesii zastihli a s nimi se pomíchali, což dosti podobno jest (srov. §. 18. č. 7.). Nade všecko náležejí sem slova čudsko-uralská, buďto od Slovanův z čudských končin do Moesie přinešená, buďto teprvé od podmanitelův jejich, ugorských Bulharův po l. 678 k nim přešlá (srov. §. 14. č. 8. §. 30. č. 7.). Slova, jenž se podobají, jakoby z bavorštiny a vůbec od západu do cyrillského nářečí byla se dostala, np. pekl č. peklo, srjeda, kramola, cě-

---

p. 1. Constantinus ... Slavis primum Bulgariae, deinde Moraviae daturus Evangelium etc. *Téh.* Cyr. u. M. 66. *Téh.* Mähr. Leg. 89. Dass Cyrill vor der Ankunft in Mähren an der Bekehrung der Bulgaren einigen Antheil hatte, darf der übereinstimmenden alten Zeugnisse wegen nicht geläugnet werden. Str 92—93. Wenn nach dem Zeugnisse des bulg. Mönches Chrabr ... Konstantin das Alphabet im J. 855, wo nicht vielleicht schon vor der chasarischen Mission, doch gewiss einige Jahre vor der Reise nach Mähren, erfunden und die ersten Uebersetzungen unternommen, so geschah dies zum Behufe der Slawen, die zwischen Konstantinopel und Thessalonich wohnten und die Bulgaren berührten, von wo aus sich die slavonische Liturgie und Literatur allmählich weiter, endlich bis an die Donau und über die Donau verbreitete. Daher ist der im Nestor Kap. X. eingeschobene Bericht, nach welchem der Ursprung der slavonischen Literatur nach Mähren versetzt wird, ganz und gar nicht richtig. Týž v dopise ku Pertzovi: Mein Cyrill und Method ist eigentlich durch eine falsche Ansicht des Göttinger (?) Recens. meiner slav. Gramm veranlasst worden. Nicht in Karantanien unter Krainern ist der Ursprung der slawonischen alten Literatur zu suchen, sondern in den Gegenden von Thessalonichi und unter den Bulgaren. *Pertz* Archiv. d. Gesch. 1825. B. V. 661.

sar', cr'ky, ocet, pop, post, chr'st, chr'stiti, oltar', pohan atd., buďto domácí, slovanská, téměř všem Slovanům od pradávné doby obecná, np. peklo (srov. Pikulík, litv. Pikulos), kramola, kramoliti, anebo, buďtež ona z latiny, němčiny nebo řečtiny vážená, Bulharům nepochybně již před obrácením na křesťanství tak dobře jako Moravanům známá, np. cěsar' (již l. 1016 křičeli podlé Cedrena prostí Bulharové ve vojště βέζειτε ὁ τζαῖσαρ t. běžite, cěsar'! — kterémužto slovu jistotně od Moravanův se nenaučili, byvše l. 550—678 poddaní císaře řeckého), cr'ky (κυριακή, κυριακόν), pop (πάππας) atd. Bulharové, osadivše se na dolním Dunaji, v zemích, v nichž více latinsky nežli řecky se mluvilo, a v nichž až do cís. Phokasa latinský jazyk byl úředním, pomíchali se v Dacii i Moesii s Gothy, v Macedonii, Dardanii i Praevalisu s Rumuny; od l. 807 sousedili na Drávě s Franky (od Frankův slulo okolí Sremské v 9—11tém stol. Frankochorion, viz §. 33. č. 2.); obcovali s Moravany, Srby a Chorvaty, již ok. 640 od vlaských duchovníkův křestěnými a potomně Frankům za čas poddanými: provozovali v 8—9tém stol. kupecký obchod s Němci, zvláště s Bavory na Dunaji atd. Měliť tedy dosti příležitosti k nabytí slov jak latinských od Latiníkův a Rumunův, tak německých buďto od Gothův, tehdáž již křesťanův, buďto od Frankův a jiných Němcův, buďto dokonce od Chorvatův a Moravanův. Ve stsrb. zákonech nacházejí za německá slova, np. stapje Stab, pronja Frohne, pronjarević atd., prostý lid slovanský v Macedonii až podnes užívá něm. slov, np. sakam got. sôkjan, sterk agl. dněm. stork. něm. Storch, vardim č. vartim warten, setne got. sidhan atd. Tato a jiná těm podobná jistotně nedostala se k nim s cyrillskými knihami z Moravy a Pannonie. V gothském nářečí Ulfilova přeložení biblí již slova latinská se vyskýtají, albanština a ještě více valaština jimi nakvašena jest: nemohla tedy ani řeč jihodunajských Slovanův jich nadlouze prosta zůstati. [109]) Ostatně nářečí starobulharské, jakéž v nejstarších rukopisech

[109]) O těchto a j. slovech důkladně jedná *J. Grimm* v Gött. Gel. Anz. 1836. č. 33 sld., kamž čtenáře odsíláme. Tam i o slovci srjeda = Mittwoch potřebné zpravení.

v Bulhařích psaných (z 11ho a sld. stol.) se vyskýtá, vyjímaje některé pokrajinské osoblivosti (provincialismy), v ničem od překladu sv. písem, zvláště evangelium, podstatně se neliší: anobrž i podnešní mluva Bulharů, ovšem již velmi zkažená, mimo velikou ztrátu v deklinací, konjugací a syntaxi, jak co do prostých zvukův (elementa), tak též co do pozůstalých grammatických forem mezi všemi slovanskými nejbližší jest nářečí církevního. Ze všeho vysvítá, že nynější ochrnulost nářečí bulharského teprvé po hrozném pádu říše [1019] a změtení Slovanův s Vlachy, Arnauty i Řeky se začala, konečně pak dozrála za podmanění tureckého. Oboje nářečí, jak cyrillské č. starobulharské, tak i novobulharské příbuznější jest řeči ruské, nežli řeči illyrské, t. nářečí korutanskému, chorvatskému i srbskému.[110]) Stejnost nářečí cyrillského a starobulharského uznali největší za našeho věku znatelé slovančiny, Dobrovský a Vostokov.[111]) f) Příčina ku pozvání anebo pohnútka k odjití do Moravy svatých mužův Konstantina a Methoda nemohla, lidsky soudě, žádná jiná býti, leč přinešení písma a bohoslužebných knih, z větší částky již hotových. Rastic a lid jeho tehdáž již byli křesťané, ale nedostávalo se jim nauky a osvěty, proto že bavorští kněží všecko latinským jazykem konali. Kníže moravské, maje vědomost o prospěchu písma slovanského a liturgie v blízkých Bulhařích, pozval boží ty slohy k sobě, jist jsa tím, že oni jemu a lidu jeho něco více poskytnou, nežli od Bavorův očekávati bylo. Bez té důvěry nebylo příčiny ku pozvání jejich.[112]) Naopak bratří Konstantin a Methodnikdy by se byli neopovážili vstoupiti do země německými kněžmi již naplněné, kdyby byli pohotově neměli větších darův a dobrodiní, nežli onino jejich sokové a odpůr-

[110]) Tak soudí, mimo jiné, Kucharský, zpytovavší povahu tří nářečí illyrských v samé jejich vlasti. Čas. čes. mus. 1829. IV. 122

[111]) *Dobr.* v *Müller.* Nest. 194. 196—197. *Téh.* Cyr. u. M. 66. 133. Mähr. Leg. 89. 91—93 *Vostokov.* v *Köppen.* Sobr. slov. pam. str. 27.

[112]) Tím však jiné vedlejší příčiny se nevylučují. Rastic ovšem mohl pospolu zaměřovati bližší spolčení s cís. byzantským proti úhlavním nepřátelům svým Němcům. Z podobných politických ohledův byl. Boris naopak spolčiti se hleděl s cís. německým a papežem proti nepřátelům svým Byzantincům, s nimiž neustále válčil (srov. §. 29. č. 6.).

cové. Tito pak darové nebyli pouhé modlitbičky a promluvky, s těmito zajisté již i Němci ke Slovanům přicházeli, nýbrž čtení sv. evangelium i epištol, a nejpotřebnější bohoslužebné knihy, žaltář s časoslovem, liturgiář č. modlitebník atd. Že tak býti musilo, věc jest z domyslu přirozená a podobná; [113]) že tak bylo, doličují výpovědmi svými nejstarší svědkové, a v čele jejich první čili italská legenda, výslovně pravící, že Konstantin již hotové přeložení evangelium do Moravy přinesl (cognoscentes loci indigenae, t. Moravané, adventum illorum, valde gavisi sunt, quia ... secum ferre audierant evangelium in eorum linguam a philosopho praedicto translatum). g) Konstantin a Method, vstoupivše do horní Moravy, buďto že pozváni byli od kn. Rastislava, buďto že sami o své ujmě z Bulhar k náchylným sobě sousedním Slovanům přešli, od l. 863 do 870 pořád se zdržovali na dvoře kn. Rastislava, na Velehradě, [114]) zřizujíce po krajině jeho, kteráž s této strany

[113]) *Dobr.* Cyr. u. M. 66. Die Einführung des slav. Gottesdienstes (in Bulgarien) musste natürlich auch bei andern slavischen, schon eher getauften Völkern den Wunsch erregen, solche Lehrer zu erhalten. Diess gab Anlass, sie nach Mähren einzuladen. A výš str. 57. Gleich nach ihrer Ankunft in Mähren, also einige Jahre vor 867. haben sie den slavon. Gottesdienst auch hier eingeführt Wie soll man die Worte: coeperunt itaque ad id, quod venerant, studiose peragendum insistere, et parvulos eorum literas edocere, officia ecclesiastica instruere (Leg. ital.), anders deuten? Desshalb sind sie ja nach Mähren eingeladen worden, um das in der Bulgarei begonnene Werk auch in Mähren fortzusetzen. *Téh.* Mähr. Leg. str. 54. Im J. 862—863 verlangt Rastislav vom Ks. Michael einen tauglichen Lehrer, der die Mähren im Lesen unterrichten könnte. Wahrscheinlich hörte Rastislav von Konstantins Erfindung des slav. Alphabets und seinen Uebersetzungen. str. 91—92. Konstantin und Method haben also den slavisch-griechischen Ritus noch vor ihrer Berufung nach Rom, d. i. vor 867 in Mähren unter Rastislav eingeführt. Sie brachten also nicht nur die in's Slavonische übersetzten Evangelien dahin mit, sondern sie mussten auch schon mit dem Messbuche (Liturgiarion) und dem Stundenbuche versehen sein.

[114]) Nikoli v domnělém městě Moravě v Pannonii, o němž tam nic se neví. Výraz životopisce bisk. Klementa: *Μόραβος τῆς Παννονίας*, ovšem nepřiměřený, znamená Rasticovu Moravu. *Dobr.* Mähr. Leg. 120. Der grieh. Biograph des bulg. Erzb. Clemens kann unter *Μόραβος τῆς Παννονίας* kein anderes Mähren als das alte, auf der Nordseite der Donau im heutigen Ungarn gelegene Mähren verstanden haben, weil er an andern Stellen die Benennung *Μόραβος* von demjenigen Lande gebraucht, dessen Beherrscher Rastislav und nach ihm Svatopluk war. Veliký chrám Moravský, v němž Method pohřeben (ležit' v' velijcje cr'kvi Morav'stjej, Leg. u *Kalajd.* str. 90.) jest chrám Velehradský v Moravě (srov. „v zemli Morav'stjej“ tamže něco výš.) O Lambertově civitas Marouva viz §. 42. č. 1.

Dunaje ležela a k niž od l. 861 i knížetství Nitranské přivtěleno bylo, služby boží v jazyku slovanském a vyučujíce mladší kněžstvo. Panující v zadunajské Moravě čili ve dřevní Pannonii kníže Kocel ani přizvání učitelův těch účasten nebyl, ani v krajině jeho za živobytí Konstantinova [umř. 869] liturgie slovanská uvedena nebyla. Teprvé l. 870 sld., v čas hrozných vojen domácích, ustoupil Method z horní Moravy do Pannonie, uvedl tam s povolením knížete liturgii slovanskou a tím duchovníky bavorské z osad slovanských vyklidil. [115]) Po utišení bouří a dosednutí Svatoplukově na stolici knížecí navrátil se Method k němu (pročež i dopisy papeže Jana VIII. l. 880 ke Svatoplukovi vypraveny, nikoli ku Kocelovi, jemuž v příčině Methodově nikdy nepsáno), přebýval na Velehradě, [116]) kdež l. 885 skonal a pochován jest. V Moravě a Slovácích toho času panovalo nářečí dnešnímu co do podstatných věcí veskrze podobné, od cyrillského patrně rozdílné. Mohliť ovšem apoštolové slovanští s pomocníky svými z knih bulharsko-slovanským nářečí psaných lidu na Moravě a ve Slovácích boží služby vždy dobře konati, mohli spolu i s učeníky svými v překládání knih z řečtiny [117]) dále po-

---

[115]) Svědek toho jest An. de conv. Car. Ještě l. 865 arcib. Salisb. Adalvin sv. mši sloužil u Kocela. L. 870 opustil arcipryšt Rihbald Pannonii, ustoupaje před Methodem. Anon. ap. *Kop.* LXXV. V bavorských osadách nepochybně i déle zůstali duchovníci němečtí.

[116]) L. 884 posvětil chrám sv. Petra v Brně. Viz pozn. 83.

[117]) Že písmo svaté a knihy bohoslužebné z řečtiny přeloženy, samo sebou se vykazuje. Rodilí Moravané, Slováci a Čechové mohliť ovšem jednak za živobytí sv. Methoda, jednak po smrti jeho, i z latiny lecos překládati. Vždyť sám Method stál pod rukou papeže. Rozdvojení církve východní a západní tehdáž ještě nebylo dokonané. V Čechách, v klášteře Sázavském, liturgie slov., pod správou biskupův římské církve, trvala až do l. 1097. Tím se vysvětlují českoslov. formy v některých cyr. rkp. z 11ho stol., np. psati m. pisati, bratr m. brat, jednogo m. jedinogo, kmotra atd., tím i to, že kalendář čili popis svatých na konci Ostromírova evang. 1057 z latiny přeložen jest. Kalendář tento jistě časův Methodových jest pozdější: v něm zajisté v pořadí jiných svatých již i památka sv. Cyrilla na den 14. února se pokládá. Od l. 863 do 1057 minulo 194 let. *Γένοιτο δ᾽ ἂν πᾶν ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ.* Liturgie slovanská, ačkoli potlačená, i po vpádu Maďarův trvale ve Slovácích (*Bartholomaeides* Not. Com. Gömör. Leutsch, 1808. p. 271) a Rusňácích. Mnichové Sázavští z Čech vypuzení obrátili se do Uher l. 1055, odkudž l. 1061 zase nazpět byli povoláni. (*Dobr.* Gesch. d. Lit. 47.) V Chorvatech l. 1204 bylo jen jediné coenobium pure Latinum. (*Bardosy* Suppl. Analect. Scepus. 1802. p. 196. *Schlöz.* Nest. III. 176.) Na měšci sv. Štěpána krále uherského aneb některého z jeho nástupcův vyší-

kračovati, ješto totéž až podnes Rusové i Srbové, při vší rozdílnosti domácích nářečí, s prospěchem činí, a rozdíl slovančiny moravské i moesické tehdáž předce nebyl tak veliký, jako později anebo dokonce nynějšího času. V zadunajské Moravě čili v Pannonii Konstantin a Method nikdy stále nesídlili, tedy ani v překládání písem nepracovali. Mimo to, v této částce Moravy osedlí Slované pocházeli z předdunajských Moravanův a Slovákův, a mluvili jedním s těmito nářečím, jak jsme nahoře dokázali (č. 1.). Dále na západu panovalo nářečí korutanské, jiš ok. l. 950, jak ze Frisinských kusův patrno, anobrž i mnohem dříve, co do podstaty své dnešnímu podobné a k řeči illyrské náležející. [118]) Naproti tomu od Pešti a Matry na jih i východ, v celém Potisí, květlo tehdáž nářečí bulharsko-slovanské, jež v přeložení písem svatých nacházíme; neboť krajina tato osadníky slovanskými z Bulhar zalidněna a od l. 807 až do 895 až do 896 Bulharům poddána byla. [119]) h) Množství spisovatelův slovanských, v Bulhařích neprodleně po smrti Konstantina a Methoda, z částky ještě před vyvrácením říše moravské od Uhrův, z částky později, zvláště v 10tém a 11tém stol., se vyskýtajících, důkazem jsou toho, že spisovatelství slovanské v zemi této mnohem dříve se začalo, nežli po spuštění Moravy a Pannonie. Učený car bulharský Symeon [890—927] i sám knihy řecké na slovansko překládal, i jiným překládati poroučel; [120]) biskup Klement, navrátiv se do Macedonie, mnoho knih slovanských sepsal [885—916]; [121]) totéž učinili exarch bulharský Jan [890—927], biskup Konstantin [906], kněz Gregor, mnich Theodor Doksov čili Duks a j. [122]) V 10tém

---

vaná slova cyrillská. Někteří z nejstarších cyr. rkp. v Rusích zdají se býti přepisové z původníkův Karpato-Rusňáckých.

[118]) Srov. *Kucharského* Roztřídění v Čas. čes. mus. 1829. IV. 122—123.

[119]) V uherčině, jako ve valaštině, hojnost slov z nářečí cyrillského (§. 30. č 2. 7) Uhři, dříve nežli Podunají opanovali a Moravu vyvrátili (907), sídlili ve Valachii, v Sedmihradsku a v Potisí, ve vlasti Slovanův bulharských.

[120]) *Kalajdovič* Jo. Ex. str. 15. 100 pozn. 45 a 46, 216. *Kalajd.* a *Strojev* Opis. rukop. 24. No. 47, 274 No. 92.

[121]) Život bisk. Klementa řec. 1802. str. 131.

[122]) O Janovi Exarchovi viz *Kalajd.* Jo. Ex. 17—27. 29—55. 74 sld. 81—82. 124 pozn. 118 a 119, 129—137, 167—173. 174—177. 216. Příl.

stol. již byla literatura slovanská v Bulhařích v největším květu, čehož důkazem jsou jednak slova papeže Jana XIII. l. 967, jednak zbývající v Rusích a jinde rukopisové cyrillští z 11ho a 12ho stol. (starších zajisté nemáme), jenž téměř napospol z bulharských původníkův přepsáni jsou. Není k víře podobné, žeby spisovatelství slovanské v Bulhařích tak časně a tak dalece bylo se rozšířilo, kdyby ho Konstantin a Method již l. 855—863, dříve svého odjití do horní Moravy, byli zde neuvedli, anobrž domýšleti se lze, žeť ono bez tohoto začátku i zde, rovněž jako na Moravě, v tehdejších rozmíškách církevních, by brzo bylo zakrsalo, ba snad docela zašlo. Proti těmto hlasitým svědectvím o zkvetnutí literatury cyrillské v Bulhařích daremné jest naléhání na případné mlčení Byzantincův o uvedení liturgie slovanské v Bulhařích, liturgie pravím, nikoli překladu písem, výslovným svědectvím životopisce bisk. Klementa a legendy italské dosti pojištěného. Byzantinci tito mlčí rovněž i o domnělém pozdějším jí uvedení nejen do Bulhar, nýbrž i do Srbska a Chorvat, a jen ze zamezování jí v Chorvatech od pap. Jana VIII. l. 879 (ad Salonitanos clericos: de parte Graecorum vel Slavorum... vestra ad nos reversio). od sboru Solinského l. 925 a 1059, též z výrazu pap. Jana XIII. l. 967 (ritus aut secta Bulgariae gentis vel Ruziae aut Sclavonicae linguae, u Kosmasa), dovídáme se mimochodem o dřevnějším jí tam rozšíření. Těmito a mnohými jinými, ač méně zjevnými, však rovně věcnatými důvody, jež zde pro krátkost opouštíme, povozováni jsouce neváháme se přijíti za pravdivé a původné, což ohledem na začátek a prvotní vlast liturgie slovanské přední za našeho věku znatelé staroslovančiny, J. Dobrovský a A. Ch. Vostokov, po pilném skoumání pramenův a nestranném ocenění jak výrokův svědkův tak všech jiných okolností, za takové přijali a ve svých spisech prohlásili.[123])

I—III. VIII. IX. O Konstantinovi tamže 14. 94. pozn. 20. 98. pozn. 40. O Gregorovi tamže 15. 99. pozn. 42, 178—188. Příl. X. O Theodorovi Duksovi tamže 14. 99. pozn. 41, 129. O dopise bulharském cara Petra k císaři řeckému l 927 čti Symeona Logothetu a srov. *Krug* Byz. Chron. S. P. 1810. 8°. str. 78 sld. 222 sld. Mám za to, že i smlouvy Řekův s Rusy l. 911 a 943 psány původně písaři bulharskými v Carhradě.

[123]) *J. Dobrovský* v *Müller* Nest. str. 193 pozn. 35, 195—197 pozn. 40.

§. 42. Popis větví a sídel jejich.

1. Rozsáhlost a jméno Moravy.

Jménem Morava, země moravská, veliká Morava, v dv. č. Moravě, nejobyčejneji „vyšnii Moravě," v rozličných časech rozličné krajiny se vyznačovaly. My je zde bereme v širším smyslu, v tom totiž, ve kterém ono za času Svatoplukova, v nejskvělejší době říše moravské, bylo užíváno. Na schylku předešlého století a něco dříve tuhé literní rozepře mezi učenými o mezích a rozlehlosti veliké Moravy byly vedeny, ješto jedni mezi řeky Moravu, Hron a hory Tatry ji vtěsnati, jiní naproti od Míšně a Lužice až do Chorvat a Dalmatska, a na Východ až do Červené Rusi rozprostraniti usilovali. [1]) V ohnivé horlivosti, s níž s obou stran bojováno, nešetřeno dosti ani nestejnosti času, ani rozdílu povinenství a závazku, v němž rozličné slovanské země a knížata jejich ohledem na vrchního panovníka, velikého knížete Svatopluka, se nalezala. Pročež výnos těchto stranných, na mnoze i tuze mělkých spisův pro nás, chladnou krví do samých pramenův nahlížejících, nemůže podnes hojný býti. Jisto jest, že jádro říše moravské do celé dnešní Moravy a částky Rakous, pak do celého uherského Slovanstva od vtoku Moravy až k řece Toryse a na jihu až k Matře a Vacovu [2]) položiti se musí, kteřížto krajové vlastně a prvopočátečně, nepochybně již v době avarské, Mora-

---

Téh. Inst. l. slav. p. V et 1. *Téh.* Cyr. u. Meth str. 66. 133. *Téh.* Mähr. Leg. 89. 91—93. *A Chr. Vostokov* v Trud. obšč. r. slov. sv. 17, též v *Köppen* Sobr. slov. pam. str. 27. *Rosenkampf* Obozr. koimč. knigi str. 6—7. 44. 46 Jinou domněnku o počátku písma i liturgie slov. (po smrti Konstantinově, l. 870), též vlasti nářečí církevního (v pannonské Karantanii) přednesl *B. Kopitar* v Jahrb. d. Lit. 1822. XVII, ve knize své Glagolita Clozianus. Vind. 1836. F., a v Oester. Zeits. f. Gesch. 1836. č. 86—88., o níž čtenář v dotčených spisích sám zpraviti se může.

[1]) *F. Salagii* De statu eccl. Pann. Qu. Eccl. 1777. l. IV. c. 7. p. 400 sq. *G. Dobner* Ueb. d. Gränz. v. Altmähr. v Abh. e. Privatges. in Böhm. sv. IV. str. 1 sld., též obzvláštně v Praze 1784. 8°. *G. Sklenar* Vetust. M. Mor. situs. Pos. 1786. 8°. *S. Katona* Exam. vet. M. Mor. situs. Pest. 1786. 8°. *G. Sklenar*, Hypercrit. exam. vet. M. Mor. situs. Pos. 1788. 8°. *H. Novotny* Krit. Bemerk. z. Bericht. d. Gesch. d. Gr. Mähr. Reichs. Wien 1803. 8°. a j.

[2]) Východní tyto hranice (ř. Stryj v Haliči a Matra) vyznačeny jednak v list. 973 (1086) u Cosmasa v Script. I. 167—172, v níž já bývalé hranice arcibiskupství moravského za Svatopluka i Methoda v té straně opětované býti se domnívám, jednak též odtud vysvítají, že Bulharové solnými doly v Marmaroši, tedy podkrajím Tisy, vládli. §. 30. pozn. 15.

vou sluli. Po přemožení Avarův v Rakousích a v pannonském Zadunají [798] dostala se tato poslední krajina, jsoucí pod vrchní vládou Němcův, nejen Moravanům a Slovákům za obydlí, nýbrž i slovanským, z předdunajské Moravy pošlým knížatům v držení, pokud Svatopluk obou Morav žezlu svému nepodrobil a pod jménem veliké Moravy nesjednotil [884—894]. Ohledem na toto své položení s obojí strany Dunaje a podřízení rozdílným knížatům slovou dotčené země v dv. č. Moravě, ohledem pak na bulharskou Moravu, ležící na jihu v poledních Uhřích a ve dnešním Srbsku, v pramenech bulharských a srbských „vyšnii Moravě,“ aneb prostě „vyšní Morava“ (§. 30. č. 3.). Tatoť tedy jest vlastně tak nazvaná Morava čili Veliká Morava, o níž teď zde podrobněji jednati míníme. Od této Moravy rozeznati sluší sousední země, vrchní vládu Svatoplukovu sice uznávající a k válečné pomoci i ročním poplatkům zavázané, však nicméně pod vlastními knížaty stojící a svými zákony i právy se řídící, t. Čechy, Míšeň, Lužici, částku Slezka a Malopolska.[3]) Tyto země nikdy nesluly Moravou, třebas za některý čas k moravské říši náležely.

Jakož jiné větve západních Slovanův, tak též i Moravané mnohem dříve zjevují se na poli dějepisu pod všeobecnými názvy *Vindův*[4]) neb *Slovanův*, anobrž i *Bohemův*, nežli pod svým zvláštním jménem. Tak Annal. Mett. a Einhard., vypravujíce o poselství Avarův i Moravanův do Řezna [803], o půtkách mezi Avary a Moravany vzniklých [805], jmenují tyto poslední Slovany.[5]) Tak již dříve, když l. 791 Karel velikou válku proti Avarům začal, praví letopisové, že vojsko jeho táhlo přes Bohemii proti nim a nazpět, ačkoli jisto jest, žeť ono na této cestě i skrze Moravu projíti muselo.[6]) Podobně pozdější Ditmar jménem Čechův sousedy a pokrevné jejich Moravany vyznačuje.[7]) Za zbytečné po-

[3]) O Chorvatech viz §. 41. č. 5. pozn. 46.

[4]) U *Fredegara* Sclavi cognomento Vinidi. *Hinc. Rem.* a. 870. ap. *Pertz*. Restitius Vinidus.

[5]) Ann. Mett. a. 803. Sclavi et Hunni. *Einh.* Ann. a. 805. ap. *Pertz.* I. 192. Viz §. 39. č. 4. pozn. 48.

[6]) *Einh.* Ann. a. 791. ap. *Pertz* I. 177. Per Beeheimos.

[7]) *Dithmar* l. VI. p. 196. ed. *Wagner*. Boemi (t. Moravané), regnante Zuetepulco, quondam fuere principes nostri.

kládajíce více podobných příkladův uvozovati, předložíme nejstarší a původní svědectví o Moravě a Moravanech. První zmínka o zemi a lidu toho jména činí se v letopisech Einhardových l. 822, kdežto poslové Moravanův, s dary do Frankofurtu vypravení, oddílně od českých se připomínají. [8]) Nedlouho potom, okolo l. 826, v bulle papeže Evgenia II. jmenuje se Mojmír knížetem Moravy. [9]) Od té doby, zvláště po založení neodvislé říše moravské od Rastislava a rozšíření jí od Svatopluka, jméno *Moravy* i *Moravanův* v památkách zahraničných množstvíkráte se naskýtá, a sice v přerozmanitých formách, jako Marahabitae, Marahenses, Maravi, Maravenses, Marvani, Marharii, Merehani, Moramori, Maritani, Margenses, Mirabenses, Marevini, země Maraha, Marava, Marova atd. V čistější a přesnější podobě podávají nám je pramenové domácí, jmenovitě Dalimil, Nestor a legendy cyrillské, píšíce Morava, Moravané. [10]) Původ jména již Nestor úhodně odvozuje od řeky Moravy, kteréhožto slova starobylost a vzácnost u Slovanův z toho seznati lze, že sotvy která krajina slovanská se nachází, v nížby řeky, okolí anebo místa Moravy nebylo. Svrchu na svém místě (§. 30. č. 3.) jednali jsme o menší č. nižní, Bulharům náležející Moravě: zde připojíme zprávy o veliké č. vyšní, Dunajem na dvě, před- i zadunajskou č pannonskou rozdělené. Tuto horní Moravu měl na mysli nejmenovaný zeměpisec Bavorský okolo l. 866—890, když praví: Marharii mají měst jedenácte; k dolní č. bulharské vztahuje se to, co dále dokládá v tato slova: Jest národ, jejž jmenují Merehani, tito mají měst třidcet, jakž patrno ze spojení oněch z Čechy, těchto s Bulhary. [11]) Po-

---

[8]) *Einh.* Ann. a. 822. Viz §. 30. pozn. 36. též §. 41. č. 3. pozn. 20.

[9]) Bulla Eugenii II. cc. 826. ap. *Gewold, Boček* etc. Simul et Tutundo nec non Moimaro ducibus et optimatibus exercitibusque plebis Huniae, quae et Avaria dicitur, et Moraviae. — In regionibus Huniae, quae et Avaria appellatur, sed et Moraviae.

[10]) *Nestor* izd. *Timk.* 3. Jako prišedše sjedoša na rjecě imjanem Marava (*Kral. Nik. Sof.* Morava, *Voskr.* Morova) i prozvaša sja Morava (*Sof.* Moravljane, *Nik.* Moravlene.) str. 16. Marava (národ). Tamže a na str. 18. Marava i Morava (země). V leg. z 13ho stol. u *Kalajd.* Jo. Ex. 90. Morava.

[11]) Viz Příl. č XIX. Marharii habent civitates XI. ... Est populus, quem vocant Merehanos, ipsi habent civitates XXX.

jmenování vyšní č. horní Moravy a rozdělení jí na dvojí, předdunajskou i pannonskou, několikrát ve starých pramenech se vyskýtá. V prastaré cyrillské legendě o Methodovi, zachované v pergam. rkp. z 13ho stol., slove krajina, v níž Method učil, v dv. č. vyšnii Moravě,[12]) což na předdunajskou i pannonskou Moravu rozuměno býti má. Tamže i země moravská vesměs se připomíná. Podobný výraz nepochybně nalezal se v rukopisu staroslovanském, jejž Asseman před rukama měl; ačkoli tento v latinském svém místa toho přeložení jd. č. „superior Moravia“ použil.[13]) Na dvojí Moravu, předdunajskou naráží i sám nejmenovaný Salisburčan ok. 873, nazývaje Mojmíra knížetem Moravanův za Dunajem: nebylоť zajisté potřeby přídavku „za Dunajem,“ nestávalo-li Moravanův i před Dunajem, t. ohledem na Salisburčana, v Pannonii.[14]) Životopisec bisk. Klementa, svědek do 10ho stol. náležitý, mluví též o pannonské Moravě (Μόραβος τῆς Παννονίας), ačkoli ji od vlastní Moravy, sídla panství Rastislavova, dosti určitě nerozeznává.[15]) Jistější svědectví o přivtělení zadunajské Pannonie k Moravě a přenešení tohoto jména na ni podávají nám letopisy Fuldenské l. 901, též cís. Konstantin Porphyrogeneta. V oněch Pannonie č. východní končiny Karantanska jmenují se výslovně jižní částkou říše moravské.[16]) Souhlasí s tím, co tak na-

---

[12]) *Kalajdov.* Jo. Ex. 90. Methodije, archiepiskop Vyšnjuju Moravu (Lok dv. č., bez předložky, srov. *Dobr.* Inst. 515. 640) Níž: Sjedježe v zemli Morav'stjej.

[13]) *Assem.* Kal. VI. 235. Memoria dormitionis s. P. N. Methodii archiepiscopi superioris Moraviae (dne 6. dubna). Srov. *Dobr.* Cyr u. M. 85. — I Nestor na některých místech mluví o Moravách v mn. č., np. vyd. *Timk* 17. Sof. Vr. I 19. *Müller* Nest. 93—94.

[14]) Anon. de conv. Car. ap. *Kopit.* LXXIV. Privina exulatus a Moimaro duce Maravorum supra Danubium.

[15]) Vita ep. Clementis, ed *Pampereus.* p. 105. Výrazem *Μόραβος* zde nikoli město, nýbrž krajina se míní. Něco níž praví se o Gorazdovi, že byl *ἐκ Μοράβου γενόμενος*, t rodem z Moravy, Moravanín, nic více. Téhož výrazu *Μόρ. τῆς Παvv.* užito i v katalogu arcib. bulharských ok. 1165. *Assemani* III. 142. *Pejacs.* p. 75. *Dobr.* Cyr. u. M. 84. Pro Methoda obnovil sice papež arcibiskupství pannonské, jehož sídlem někdy bylo Syrmium; a však Method proto neobýval v Pannonii, nýbrž ve Velehradě u Rastice a Svatopluka.

[16]) Ann. Fuld. a. 901. ap. *Pertz* I. Interdum vero Ungari australem partem regni illorum (Moravorum), Carantanum, devastando invaserunt.

zvaný Notář kr. Bely o vpádu Uhrův do Moravy namítá.[17]) Konstantin Porph., podávaje zprávu o přitažení Uhrův do Moravy a vyvrácení říše Svatoplukovy, praví, že od Bělehradu (srbského) dva dni cesty vzdálí leží Sirmium, a tam že počíná se veliká Morava, až potud pohanská, t. za jeho času l. 949 od pohanských Maďarův zaujatá, jejíž králem někdy byl Svatopluk, a jenž od Turkův (Maďarův) dokonce jest zpuštěna.[18]) Tento spisovatel, pokudž mně vědomo, jest jediný, jenž nám jméno veliké Moravy zachoval. I mohlať ovšem za času Svatoplukova dobře slouti velikou, ješto končiny její od řeky Opavy až ke stoku Drávy s Dunajem a od Vídně na východ až k řece Toryse dosahovaly, nepojímajíc v to jinojmenných krajin, Svatoplukovi podřízených a poplatných, np. Čech, Míšně, Lužice, částky Slezka, Malopolska atd. Majíce tato svědectví před očima, již o vzniku jména Moravy a jeho ponenáhlém přes rozličné krajiny rozšíření bezpečněji souditi můžeme. Původ jména u řeky Moravy hledati se musí: obyvatelé podkrají jejího slouli Moravané. Stejnost pojití, nářečí a mravů, též společnost vlády pod knížaty z téhož rodu pošlými, byli na příčině, že jméno toto již velmi časně, t. před l. 800, i na sousední Slováky v pokrají Váhu, Hronu atd., přešlo. Přibina, jehož stolice byla v Nitře, slove knížetem moravským [l. 830, 836, 860]. Po přemožení Avarův v Pannonii [798] dostala se země jejich nejen pilným a pracovitým Slovanům z Moravy k obývání, nýbrž i knížatům z rodu panovníkův moravských, područníkům císaře německého, v držení (§. 41. č. 2.). Za touž příčinou staré a běžné jméno Moravy vztaženo od domácích, brzo po jejich zosazení v Pannonii, i na tuto novou vlast, ano zatím latinsky píšící cizinci ještě dlouhý čas potom o kra-

---

[17]) *Anon. Belae* reg. not. Gest. Hung. ed. *Endlicher*. Vind. 1827. 8°. p. 134. 186. Carinthinorum Moroanensium fines (tak i fluv. Moroua místo Morava u téhož). Obyčejně to na obyvatele ř. Mury vykládají, ovšem mylně, jakž patrno z dalšího tam doložení, že tyto moravské končiny tehdáž [ok. 1173—96] k Uhrům náležely.

[18]) *Const. Porph.* A. I. c. 13. 38. 40. *Stritt.* II. 420. Výraz jeho, že za Syrmium (Mitrovicí na Sávě) hned Vel. Mor. se počíná, jest neurčitý: hranice byla u vtoku Drávy. Co jižněji leželo, přislouchalo k bul. č. malé Moravě.

jině této rozličných starších názvův, np. Pannonia, regio Pannonia, limes Pannonicus, Pannonia superior, Hunia, Hunia quae et Avaratia dicitur, Avaratia, Sclavinia, partes Avarorum et Sclavorum, provincia Avarorum, oriens, plaga orientalis, confines Carantanorum atd., užívati nepřestali, o domácím slovanském jménu buďto žádné známosti nemajíce, buďto jeho sobě nevšímajíce.[19]) Před poslovaněním Pannonie nemohla země tato slouti Moravou,[20]) ani Karantanskem, kteréžto slovo, vlastně nynějším Korutanům, Štyrsku a východní částce Tyrolska příslušné, pouhým nadužitím od některých spisovatelův o Pannonii se užívá. Za panování Svatoplukova obě částky horní čili veliké Moravy, t. před- i zadunajská, spojeny pod jednou a společnou vládou [884—894]. Jméno veliké Moravy proslavilo se tehdáž široce u okolních národův, a došlo takové vážnosti, že i po konečném vyvrácení říše moravské od Uhrův, Pannonia a kraje přiležící, ačkoli již od Maďarův zaujaté, dlouho ještě Moravou slouti nepřestaly,[21]) až nové jméno Uhry (Hungaria) napošledy i na ně přešlo. Konečně zde ještě připomenouti musíme, že v některých cizozemských pramenech jméno Moesia a Bulgaria, ovšem nevlastně a nepřistojně, Moravě se přikládá, jmenovitě v podvržené bulle pap. Benedikta VII ok. l. 974 a ve staré zprávě církve Laureacké, kdež Moesia,[22]) pak u Lamberta Schafnaburského, kdež Bulgarii[23]) o Moravě a Moravanech se užívá. Stalo se to buď z nedorozumění, t. změtením bulharské Moravy s horní č. velikou, buď nadužitím, t.

---

[19]) Jméno Hunia, Avaria, za panování Karlovicův, přes 116 let, přikládáno vlastně zemi od Enže na východ až za pohoří Komagenské (u Vídně), a s této strany Dunaje mezi ř. Kampem a Moravou. *Hormayr* Hzg. Luitpold 49.

[20]) V rkp. Wessobrun. z 8ho stol. Pannonia vocatur illa terra meridie Danobio, Vandali habent hoc.

[21]) Důkáz podává *Const. Porph.* A. I. c. 13. 38. 40. *Stritt.* II. 420. Magna Moravia baptismo carens.

[22]) Bulla Bened. VII. cc. 9 4. In inf. Pannoniae atque Moesiae regione, quarum provinciae sunt Avaria atque Moravia. Not. de ant. statu eccl. Laur. v Mon. Boic. XXVIII. P. II. p. 44 N. 161. Per Pannonias Raba, Putina, Asturia, Faviana ... per Moesias autem Tyrana (Trnava), Nytraba (Nitra), Seclama (Iglava), Vetrava, Curinia, Visseyda (Wyšegrad?) et Herbipolis.

přenešením jména od sousedův na přiležící jim lid zahraničný. Jednou i jméno Rugi, co pozůstalost po někdejším národu německém, v té straně obývavším, Moravanům se lépá.[24])

2. Jednotliví kmenové (župy).

Ačkoli ve starých pramenech historie moravské žádné určité zprávy o vnitřním spořádání země, o rozdělení jejím na menší knížetstva, kraje a župy, o poměru údělných knížat a lechův k velikému knížeti, nám se nezachovaly; však nicméně, žeť i v Moravě, nápodobně jiným krajinám slovanským, v této dřevní době lid pospolitý z rozličných menších větví se skládal, stojících pod vlastními knížaty, lechy, pány a župany, domýšleti se můžeme jednak dle srovnalosti v ohledu tom ostatních národův slovanských, jednak z namítajících se onde i onde ve starých památkách o předmětu tom zmínek. Zosobením sobě obzvláštního zeměpisného jména nepřestali Moravané užívati jiných svých buďto starších a genetických, buďto novějších a pouze místních názvů. V listině kr. Ludvíka l. 860 čte se jméno Slovenčina o krajišti moravském,[25]) z čehož zavírati lze, že nynější Slováci již tehdáž kraj svůj tak jmenovali, jakož podnes, t. Slovenčina, slovenská země. Z jednotlivých větví připomínají staří pramenové jediné *Dudleby*, ačkoli tušiti lze, že jich počet mnohem byl větší, a že jmenovitě Lechové, Čechové a Chorvati i v Moravě se nalezali. Památka Dudlebův zachovala se ve jménu místa a župy Dudlebi u bezjmenného Salisburčana

---

[23]) *Lamb. Sch.* a. 1059 ap. *Pistor. Struve* I. 324. Rex (Heinricus IV) natalem domini [1058] in civitate Marouva celebravit, in confinio sita Hungariorum et Bulgariorum. Skrze civitas Marouva dle mého zdání rozuměti dlužno civitatem Morovae č. Moraviae, t. město na hranicích Moravy: než které? Někteří i mnicha S. Gallenského: A Bulgaribus (Carolus) manum retraxit, quia Hunis extinctis nihil nocituri videbantur, na Moravany rozumějí.

[24]) Placit. a. 906. v Mon. Boic. XXVIII. P. II. p. 203. Sclavi qui de Rugis vel de Boemannis mercandi causa exeunt ... Hned níž světleji: Si autem transire voluerint ad mercatum Moravorum etc. Sclavi de Rugis jsou západní Moravané: Rugův zde tehdáž již nebylo, jakož ani v Čechách Bohemanův.

[25]) Dipl. Ludov. 860 v Mon. Boic. XI. 119. No. 13. Ultra Salam fluviolum usque in Slougenzin marchan.

též v list. kr. Arnulfa I. 891. Salisburčan praví, že nedaleko stoličného města knížete Přibiny (Mosburku?) v Pannonii, v místě Dudleipin, arcib. Salisburský Liutpramm [ok. 853] nový chrám posvětil; listina pak Arnulfova svědčí, že dotčený král arcibiskupství Salisburskému některé statky v župě jmenované Dudleipa daroval.[26]) Župa tato, dle Hormayra, ležela v nynější stolici Saladské, v podkrají řeky u Vel. Kaniže (Knesaha).[27]) Toto tedy jest třetí okolí, ve kterémž historie osady Dulebův č. Dudlebův nachází. — O jiné župě moravské zmínka se děje v nadání chrámu sv. Petra v Olomuci ok. l. 885—889, podlé list. ok. l. 1062, v tato slova: kn. Svatopluk podal na oltář sv. Petra do rukou kněze Jana šestou částku všeho důchodu, náležejícího ke hradu v župě Olomutici.[28]) Podlé toho nelze pochybovati, že zřízení žup na Moravě, jakož jinde v západních a jižních Slovanech, jest ústav pradávný, anobrž nebezdůvodně zřízení stolic uherských považovati lze jako pokračování starobylých žup slovanských, jelikož nejen jména jejich větším dílem staroslovonská jsou, nýbrž i slovo župan s podrženou hodností do uherčiny přešlo (Ispán t. Župan, Nádor-Ispán t. Nádvorní Župan, Palatinus Comes, Pfalzgraf). Další šlakování staroslovanských žup v obojí Moravě pomocí diplomatáře moravského a uherského, též jiných pramenův, spisovatelům specialné historie této země předsevzíti náleží. Že mezi slovanskými větvemi, na Moravě i ve Slovácích osedlými, též Lechové, Čechové, Chorvati a j. se nalezali, toho důkazem jsou přemnohá jména osad a osob, Lechy, Leška, Čechovice, Češka, Charvati atd., v starých písemnostech zemí těchto zhusta se naskýtající. Jméno a památka Lechův v okolí Příborském až do

---

[26]) Anon. de conv. Car. et *B. Kopit.* LXXV. Foris civitatem ad Dudleipin. Dipl. Arnulphi a. 891. In partibus Sclaviensibus, comitatu Dudleipa, in Ruginesvelt, sicut Chocil dux inibi ad opus suum habere visus est: et veluti Reginges in eodem comitatu juxta aquam Knesaha in beneficium habebat. *Kleinmayr* p. 116.

[27]) *Hormayr* Hzg. Luitpold str. 88. Ostatně položení toto župy Dudlebské ještě není docela jisto.

[28]) Dipl. cod. Monseani ap. *Boček* I. 49. 137. Zuatoplk dux tradidit ad altare S. Petri in manus sacerdotis Joannis sextam partem omnium, quaecunque in supa Olomutici ad castellum proveniunt.

dnes trvá (§. 38. č. 3.); nynější však Charvati č. Čuháci v Moravě (na panství Břeclavském) a v Rakousích (na panství Valčickém a Rabensburském) vystěhovalci jsou ze zadunajských Chorvat, teprvé v minulém století tam osedlí. Kterého času oudělní knížata moravští a jiní lechové č. pánové pod správou jednoho staršího č. velikého knížete se sjednotili, pro nedostatek určitých svědectví rozhodnouti nelze; podobné však jest, že to již velmi časně se zběhlo, ačkoli svazkové tito u Slovanův často rušeni bývali. Tehdáž, když v historii moravské jasněji svitati počíná, nalezáme v zemi dva mohutné knížata, Mojmíra na ř. Moravě, sídlem nepochybně na Velehradě, a Přibinu v Nitře, z nichž tento ještě pohan, snad že z područí Mojmírova vytáhnouti se anebo dokonce přednost staršího sobě zosobiti naměřoval, od onoho ze země vyhnán byl. Podobně později pod Rastislavem vládl východní Moravou, co údělný kníže, Svatopluk. Totéž znamenáme v zadunajské Moravě, kdež po zalidnění jí od Slovanův více knížat pojednou se pojevuje (srov. §. 41. č. 2. 3.).

3. Jednotlivá místa.

Podrobné vypsání sídel dřevních Moravanův, jmenovitě stopování památky nejstarších jejich měst a hradův, požadující pilného přebírání všech starých, na zemi tuto se vztahujících pramenův, budiž pilnosti jiných spisovatelův zůstaveno. K cíli našemu postačí zběžné podotknutí několika sem patřících jmen, více pro příklad, nežli pro úplné věci té vyvážení. Již v bulle pap. Evgenia II. ok. l. 826 [29]) připomínají se města a první biskupské stolice té země Faviana, Speculi-Julium jinak Soriguturum, Nitravia a Vetvar. Z těchto Faviana č. Víděň a Nitravia č. Nitra odjinud dostatečně známá jsou: o ostatních, kdeby se hledati měla, mezi učenými dějezpytci není shody. Salagius Speculi-Julium za Děvin, jiní za Olomúc, onen Vetvar za Staré Hrady (Altenburg), jiní za jiné vydávají. My své zdání, že Speculi-Julium u Olomuce a Sorigutur nedaleko odtud u Surgustu č. Slúpu pokládati

[29]) O této bulle viz §. 41. č. 6. pozn. 68.

lze, již svrchu jsme přednesli (§. 41. č. 6. pozn. 67.). Okolo l. 736 připomíná nejmenovaný Salisburčan město Nitru (Nitrava, Nitervo). [30]) Město a hrad Děvín blízko Velehradu (nikoli nynější Theben na ousti Moravy výš Prešpurku) slove v letopisech Fuld. l. 864 Dovina, v list. 1030 Devin. [31]) Že Velehrad, z jehož zbořenin později Hradiště povstalo, již tehdá velmi slovutným, anobrž sídelným městem byl jak kn. Rastice a Svatopluka, tak též arcib. Methoda, nahoře podstatnými důvody jsme provedli (§. 41. č. 4. 6.). Obě tato města byla snad tak sebe blízká, jako Vyšehrad a Praha. Hrad (castellum) a župa Olomutici z písemnosti původně ok. l. 864—867 psané známy jsou. [32]) V městě Brně arcib. Method světil chrám sv. Petra l. 884. [33]) Město moravské (civitas Marouva, lépe Moraviae), od Lamberta Šafnaburského l. 1059 vytčené, kde a které by bylo, neví se. U Kosmasa připomínají se jména některých řek, hradův a měst moravských, np. řeky Zvartka č. Zuratka, (Svratka), Dya (kteréž jméno již u Ptol. ve Te-Rakatriae, t. Rakušané na Dyji ukryté vězí), města Olomucz, Brno, Podivin, Lesczen, Vranou, Znojem a jiných, též uhersko-slovanských, np. hory Tatry, Zober, řeka Vag, města Trenczin, Banov a j. Mnohem větší počet místných jmen poskýtají listiny moravské z první polovice 11ho stol., np. hory Gostine, Dubreu, řeky Maraua, Tye č. Taia, Ozka, Ruza, Upa, Mura, Odra, Olzaua, Moravicza, města, hrady a osady Weligrad, Devin, Znoiem, Olomucz, Brno, Golesi, Tyn, Dub, Gradez, Lbunau, Moin, Boianove, Cebranici, Radessi, Prerove, Vzove, Pustimir, Viskove, Costelani, Vzoburne, Raygrad, Zalesi, Yessutborici, Gridesici, Bechow, Nalucze, Mikulczicze, Prusy, Zlup, Troskotowicze, Koyate atd. [34]) Ve Slovácích město Brecisburg, t. Bracislav č. Brecislav an. Břetislav, nyní Prešpurek, l. 1042 u Hermanna

---

[30]) Anon. ap. *Kopit* p. LXXIV. LXXVII.

[31]) Ann. Fuld. a. 864. ap. *Pertz* I. 378. *Boček* Cod. dipl. I. 113. dipl. 1030 (viz §. 41. č. 4. pozn. 83.).

[32]) *Boček* Cod. dipl. I. 49. 137.

[33]) *Boček* I. 47. 136.

[34]) *Boček* Cod. dipl. T. I.

[35]) *Hermannus Contr.* a. 1042. Heimenburg (n. Haimburg) et Brecisburg.

Contracta se připomíná.[35]) V zadunajské Moravě paměti hodné jest město a hrad Mosburk, u vtoku říčky Saly do jezera Blatenského, sídlo kn. Přibiny a syna jeho Kocela.[36]) V letopisech Fuld. slove urbs Paludarum l. 896.[37]) Mnich Chrabr a jiné památky slovanské jmenují Kocela knížetem Blatenským od jezera Blatna (nyní Balaton), kteréž u latinsky píšících souvěkých spisovatelův, bezejmenného Salisburčana a původce staré zprávy Laureacké, ještě pořád pradávným jménem Pelissa, Pelsa, slove.[38]) Řeka Raba ve vojnách Frankův s Avary a později zhusta se připomíná.[39]) V dotčené staré zprávě Laureacké za města Moravy (zde Moesia nazvané) se vydávají: Tyrana t. Trnava, Nytraba t. Nitra, Seclama t. Iglava č. Jihlava, Vetrava (jindy Vetvar), Curina, Wisseyda t. Vyšegrad a Herbipolis; za města Pannonie Raba, Putina, Asturia, Faviana atd. Z dějepisu uherského známo jest, že města a hrady Ostřehom, Vyšehrad, Budin, Vesprim, Bělehrad, Novohrad a j. původem svým do předmaďarské, tedy slovanské doby náležejí, čehož důkazem nadto i sama jejich čistě slovanská jména jsou.

---

[36]) Anon. de conv. Car. ap. *Kopit.* LXXIV. O něm srov. *Hormayr* Hzg. Luitpold 87, kdež i jiná dvě města téhož jména, t. Mosburk v Korutanech a totéž v Bavořích, vytčena jsou. Na který Mosburk, pannonský-li či korutanský, výrazy letopisův Metských: castrum munitissimum, eo quod locus palude impenetrabili vallatus accessum difficillimum adeuntibus praebeat, a l. 880 ducatus Carentani cum castro Mosaburc, slyšeti se mají?

[37]) Annal. Fuld. a. 892.

[38]) Anon. ap. *Kopit.* LXXIII. Not. de eccl. Laur. v Jahrb. d. Lit. 1835 sv. 70. Fossatum Syllanum, quod ... per lacum Pelsidis currit. Ab aquilone ... Vandalus, Pelza lacus et Tyza flumen.

[39]) Annal. Petav. a. 791. 793. Fl. Rafa. Anon. Salisb. ap. *Kopit.* LXXIII. Hrapa.

ČLÁNEK X.

O SLOVANECH POLABSKÝCH.

§. 43. Přehled dějin Slovanův polabských.

1. Vyměření sídel.

Pro nedostatek staršího a vůbec přijatého názvu, jehož bychom o Slovanech v severní Germanii osedlých vesměs užívati mohli, obrátíme zde běžné někdy jméno, ač v užším smyslu, Slovanův polabských čili Polabanův na týž širší smysl, že jím všecky dřevní Slovany na západu Odry, Bobry a českého Rudohoří dohromady vyznačovati budeme, ostavujíce jednak obzvláštní jejich větve při starých svých jménech. Prostor zemí, v nichž tito Polabané, v nejširším slova toho smyslu, druhdy bytovali, zavírá se těmito hranicemi: na severu obtéká je moře východní, od východního ústí Odry (Divenova) až k nynějšímu městu Kielu v Holštinsku, pojímaje v obvod ten i tři hlavní ostrovy, Volinský, Ranský a Femerský; na východu dělí je řeky Odra a Bobra od Slovanův polských, na jihu a jihozápadu Krkonoše a Rudohoří od Slovanův českých; na západu čára, Slovanstvo polabské od Němectva různící, počnouc ve Smrčinách asi u pramenův Sály, vybíhala korytem této řeky až k oustí jejímu, odtud korytem Labe až k oustí Stekenice, odtud korytem této řeky, Travny (od Lubeku), jezera Plonského a Sventiny až k horní Odoře (Eider) nedaleko Kielu, tak nicméně, že osady Slovanův a Němcův na některých místech s obou stran této čáry se mí-

chaly, a jmenovitě Slované jednak hromadně v podkrají řeky Jece čili v Lunebursku, v durinské župě Winidon, na ř. Mohanu a Radnici, na horní Nábě, Koubě a Řezně, jednak roztroušeně v jednotných vesnicích až po Rén přebývali. Hlavní národové slovanští v obvodu těchto krajin byli tito tři [1]: *Lutici* č. *Veleti*, severně nad Srby, mezi Odrou, mořem a Labem, na několikero menších větví rozdělení, z nichžto známější jsou Ranové, Volinci č. Velinci, Črezpjeňané, Chyžané č. Kyšané, Dolenci, Rataři, Ukrané č. Vkrané, Rječané, Stoderané č. Havolané, Brežané, Sprevané, Moračané, Mezirječané, Moričané, Grozviňané, Sitňané, Došané, Lekusici, Semčici, Ploňané a j.; *Bodrici*, na západu od Luticův, ve dnešním Meklenbursku a Holštinsku, záležející z osmera menších větví, jenž jsou Vagrové, Fembrané, Polabci, Smolinci, Gliňané č. Glinští, Vjetnici, Vranevci č. Vranavci, Drevané; naposledy *Srbové* ve dnešní Lužici a v Sasích, na západu Sálou ohraničení, k nimžto dvě větší a mnohé drobné větve příslouchaly, jmenovitě Lužičané, Milčané č. Milci, Golešinci, Nišané dvojí, Slubjané, Lubušané, Lupjané č. Lupoglavci, Žarované, Trebované, Nizovci č. Nižané, Koledici, Žitici, Susli č. Suselci, Glomači, Nudici, Neletici, Škudici č. Chutici, dále župy Srbiště, Žirmunty a j. V těchto sídlech a v takovémto položení nalezáme rozmanité větve Slovanův polabských na počátku 9ho stol., v oné době, když z příčiny krutých a dlouhotrvanlivých vojen, od Karla Vel. a nástupcův jeho na ně uvalených, historie světlo své pojednou hojněji na ně vylévati počíná. Skoumateli dějin a starožitností slovanských náleží vyšetřiti jednak zemí a sídel, z kterýchž Slované tito vystoupivše do Germanie se přistěhovali, jednak času, kdy se přesídlení to zběhlo, jednak též cest a prostředkův, jimiž zaujetí severní částky země německé dosaženo. K úplnému vysvětlení této úlohy a k vystavení věrného obrazu severozá-

---

[1]) Za takové je vydává Einhard k l. 822, blízký znatel polabského Slovanstva. S výpovědí jeho souhlasí ostatní svědectví. Nedůvodně tedy *Raumer* Churm. Brand. str. 5. Ratary, větev Luticův, za čtvrtý hlavní národ Slovanův položil.

padního, až na chudé ostatky Srbův v Lužici již dávno vyhynulého Slovanstva, poskýtají rozmanití pramenové středověkové historie, jmenovitě letopisové germanští, v Pertzově sbírce obsažení, kronikáři němečtí Einhard, Witikind, Ditmar, Adam Bremský, Helmold a j., listiny králův a císařův německých, životopisové svatých, skandinavské pověsti atd., potřebnou látku v dostatečné hojnosti. My však v přítomném díle, prohlédajíce ke hlavnímu cíli svému, t. vystavení přehledného celku příčinou propravení cesty skoumatelům dějin jednotných větví, přinuceni jsme vyloučiti z něho všeliké podrobné vypravování příběhův jejich, a dotekše se sotva lehce válečných dějin, o nichž by obšírně vypravovati se mohlo, vybírati z celku jediné ty podrobnosti, kteréž ohledem na ostatní Slovanstvo nad jiné důležitější jsou. Pročež, cokoli z dějin Polabanův zde v krátkosti se podotkne, jediné za slabé nastínění, nikoli za pořádné vypravování historie jejich jméno buď. Jest naděje, že jiní, sedíce blíže u pramenův a majíce k historictví více povolání, snad i pomocí propravy této, brzo jiný, nad posavadní úplnější a věrnější obraz tohoto severozápadního Slovanstva nám vystaví. [2])

[2]) Výčet pramenův a spisův sem náležejících viz v *G. A. Stenzel* Grundr. u. Liter. zur Vorl. über deut. Staats- und Rechtsgesch. Bresl. 1832. 8°, též v *J. G. Buhle* Vers. e. Liter. d. Russ. Gesch. Mosk. 1810. 8°. str. 231—240. 257—259., a v *Struvii* Bibl. Hist. ed. *Meusel* T. V· P. 2. p. 10 sq. Popis pojednání v *Reuss.* Repert. comment. hist str. 267. Popis cís. listin od věku Karlova do l. 1313 v *J. F. Böhmer* Regesta chron. dipl. Francof. 1831—33. 4°. 2 voll. Hlavní sbírka pramenův jest: *G. H. Pertz* Monum. Germ. hist. Hanov. 1826. sld. F. (posud 3 d.) O jednotných annalistech: Einh., Vitik., Ditm., Ad. Brem, Helm. a j. viz §. 3. A. č. 2. Výjimky z annalistův a listin ve stručném přehledu: *G. V. Raumer* Regesta hist. Brand. Berl. 1836. 4°. 41 d. Z pomocných spisův novějších, jichž převeliké množství jest, připomináme zde: *Schwartz* Einl. zur Geogr. des Norder-Deutschl. slav. Nation. Greifswald 1745. 8°. *Ph. W. Gerken* Vers. d. ält. Gesch. d. Slav. Lpz. 1771. 8°. *A. G. Masch* Topogr. Beschr. d. wend. Stämme zw. d. Elbe, der Spree, d. Oder, der Trave u. d. Ostsee, v *Téh.* Beitr. zur Erläut. d. Obotrit. Alterth. Schwer. 1774. 4°. str. 74—156. *L. A. Gebhardi* Gesch. aller wend.-slav. Staaten. Halle 1790—97. 4°. 4 d. *F. A. Pischon* Geographie des Mittelalters, v *Téhož* Weltgesch. in gleichzeit. Taf. Berl. 1824. 4°. II. 2—96. *K. Ch. Leutsch* Markgr. Gero Lpz. 1828. 8°. *G. W. Raumer* Ueb. d. ält. Gesch. u. Verfass. der Churm. Brand. Zerbst. 1830. 8°. Mnohé jiné vytkneme níž na svém místě.

2. Odkud, kdy a kudy Slované polabští přišli.

Přistupujíce k uvažování vyminěných ze zhora tří otázek, znamenáme, že vyšetřování původní vlasti, z níž Slované polabští, přešedše přes Odru, do severní Germanie se přestěhovali, nemůže s prospěchem předsevzato býti, leč po důkladném zhloubání historie, života a jazyka jejich v těchto pozdějších sídlech. Pročež odkládajíce zevrubní odpověď na ni až k závírce přítomného článku, zdeť předběžně jen tolik podotkneme, že Slovanstvo polabské nejpřirozeněji a nejpodobněji považovati se může jako rozšíření Slovanstva nadvislanského, t. že Slované, mezi Odrou a západní Dvinou, v podkrají Visly a řek k ní přitékajících, okolo narození Kristova a později rozličnými příčinami k rozprostranění svých hranic donuceni jsouce, přiblíživše se k Odře, krajiny s obojí strany na ní ležící a po vystěhování se Němcův do Dacie a Uher méně než jindy lidnaté, zbrojně opanovali, odkudž potomně dále na západ až k řece Labi se vysuli. Věc sama tomu nasvědčovati se zdá, že nejbližší sousedé, použivše příhodného času, nejdříve hranice domova svého přestoupili a do cizí vlasti vkročili. Totéž potvrzuje pilné srovnání jmen, obyčejův a řeči Slovanův polabských s nadvislanskými, ješto naproti tomu sledy severovýchodních větví, t. s oné strany západní Dviny, Bereziny a Dněpru, v zemích polabských buď naprosto žádné, buď velmi slabé se nacházejí. Vyšliť tedy Slované polabští, vůbec mluvě, z onoho pásma země, kteréž od Odry přes Vislu až k západní Dvině a Berezině se prostírá; šíření pak jejich přes Odru až k Labi dálo se poznenáhla a v rozličných dobách, po suchu i po moři, tak že po zaujetí nové země četné čeledi z krajin nadvislanských k zalidnění jí se přistěhovaly, an hlavní kmen mezi tím vždy v prvotné své vlasti sídlem zůstával. Bylo to tedy vlastně jen vyrojení nadbytečné lidnosti válečných zástupův a dobrodružné mládeže, nikoli konečné vystěhování se celého kmene z původní své vlasti. — Těžší jest určení času, kteréhož toto osednutí Slovanův v zemích mezi Odrou, Labem a mořem východním se zběhlo. Již nahoře (§. 25. č. 2.) obšírně jsme

vyložili příčiny, kteréž Slovany dávno před začetím tohoto okresu časového, neboť již v 2hém a 3tím století po Kr., k opuštění své vlasti a hledání nových sídel donutily. Viděli jsme, že Slované, jsouce po několiko století od moře baltického odloučeni a vedouce doma, v žirných krajinách nad Dněprem, Berezinou a Vislou, život rolnický, obhájný, v prodlení času v takové množství vzrostli, že nadbytečné lidstvo jejich při první příležitosti přes hranice dřevní vlasti vysouti se muselo. Ukrutné vojny Římanův s Němci vyvábily tyto z krajin severních do polednějších, kdež dobrodružnost jejich prostranné pole k vítězení a chtivost kořisti nevyvážené bohatství k loupení nalezala. Vystěhováním národův germanských z pomoří baltického a z krajin nadodranských do Dacie a Uher v 2. a 3. stol., jmenovitě Gothův, Vandalův, Burův, Burgundův, Gepidův, Scirův, Herulův, Turcilingův atd., usnadněno šíření se Slovanův v té straně, ješto týmž časem mohutné vystupování uralsko-čudských národův na Volze a Donu, Spalův, Hunův, Sabirův, Avarův, Bulharův a j., cestu na východ docela jim zamezilo. Touto tlačenicí východních podmanitelův stalo se, že Slované dvojitou silou na západ se vrhli, a přemohše ztenčené vojnami římskými i vystěhováním obyvatelstvo německé na pravém břehu Odry, dřevní tuto slovanskou vlast zbrojnou rukou na nich vydobyli. Bojiště toto národův slovanských i německých tuze bylo od historické dílny Řekův i Římanů vzdálené: pročež i leda temná památka těchto dějin v letopisech řeckých a římských se zachovala. Mámeť předce některé nepodezřelé toho důkazy. Již Tacitus o náramném brojení Slovanův za Tatrami kratičce zmínku činí; [3]) mnohem světleji Julius Capitolinus, mluvě o vpádu Němcův do Pannonie a Dacie, na začátku markomanské války [ok. l. 165], naráží na vojny Germanův se Slovany, jež on severními cizojazyčníky jmenuje. [4]) Že poslední toto

---

[3]) *Tac.* Germ. c. 46. Venedi ... quicquid inter Peucinos Fennosque montium ac silvarum erigitur, latrociniis (t. zbrojnou rukou, na vojnách) pererrant.

[4]) *Jul. Cap.* in Marco c. 14. Victovalis et Marcomannis cuncta turbantibus, aliis etiam gentibus, quae pulsae a superioribus barbaris fugerant, nisi reciperentur, bellum inferentibus. Srov. §. 18. č. 4.

svědectví na Slovany slyšáno býti má, dokazují nástupné události. Za Ptolemaeova času nalezáme Gothy na Baltu již od slovanských Veletův č. Luticův z místa vysazené, kteřížto Veleti Pliniovi a Tacitovi ještě docela byli neznámí, bydlevše tehdáž hloub ve vnitřní krajině Vilkomira řečené, ve dnešní gub. Vilenské. Neprodleně potom Gothové, opustivše pomoří baltické, na Černomoří a v Dacii se zjevili [l. 180—215]; za nimi se hrnuli Vandalové, Burgundové, Gepidové atd., a něco později, když historie krajinu nadodranskou znova ozařovati počíná, nalezáme již celé nynější Pomořansko i krajinu na ústí Odry v držení Veletův, panujících zde mohutně, v městech lidnatých a pevných, jakoby od pradávnosti. Možné-li tedy pochybovati, že Slované, hned po vyklizení Němcův z těchto, v dávní době Vindům uchvácených zemí, v nich se osadili, a jelikož žádný národ, nadto pak bojovný německý, úrodných a zdělaných sídel svých cizincům dobrovolně nepopouští, že toto zaujetí stalo se zbrojnou rukou, v dlouhých a krvavých válkách, v nichž Slované ostatky obyvatelstva germanského, vojnami římskými a dobrodružným odcházením do jižních vlastí, jakž řečeno, již dříve načitě ztenčeného, konečně přemohli a za hranice vyhnali. Toto opanování krajiny s pravé strany Odry stalo se nepochybně mezi l. 200—400; tak že na počátku 5ho stol. Slované již přes Odru do veliké a vlastní Germanie šířiti se počali. Že Gothové, Vandalové, Burové, Gepidové, Scirové, Herulové, Turcillingové a j., vystěhovavše se do Dacie a Uher, již potom nikdy více odtud na sever se nevrátili, nýbrž zachváceni jsouce tam vichřicí hunskou, odtud přímo na západ se obrátivše Italii, polední Germanii, Gallii, Hispanii atd. zaplavili, věc jista jest (§. 18.). Germanští národové, ratolesti Svevův, co jich koli doma ve vlasti své pozůstalo, nalezali se od té doby jediné na levém břehu Odry. Kdy a kterak těchto země do rukou Slovanův se dostaly, při úplném mlčení tehdejších dějepiscův přenesnadné jest určiti. Mezi pozůstalými v té straně německými národy jmenují se u Prokopia Vandalové asi l. 430. Když totižto Vandalové, praví Prokopius, hladem moření, z vlasti své se vystěhovali, byli jsou někteří,

jenž pro malátnost a lenost od nich se oddělivše, doma zůstali. Tito potom, když Genserik s Vandaly do Afriky přešel, žádali od něho skrze poselství postoupení sobě celé dědičné země, aby ji proti nápadům cizincův tím horlivěji brániti mohli, což však jim bylo odepřeno. [5]) Ačkoli pak Prokopius tuto dřevní vlast Vandalův u Maeotu pokládá [6]); a slova jeho též na Uhry potahována býti mohou, odkudž Godigisil do Gallie odtáhnul (§. 15. č. 5.); však nicméně dáme li s jinými vykladači tomu za pravdu, že zde o pozůstatcích Vandalův za Krkonošemi, asi tam, kdež hranice Čech, Lužice a Slezka se stýkají, řeč jest, nabudeme důležitého svědectví o šíření se Slovanův přes Odru. Vandalové hledali prostředkův k hájení své země proti dotírajícím na ně cizincům; nedlouho potom onino vymizeli docela, a na jejich místě nacházíme v druhé polovici 5ho stol. [454—495] Slovany. Nemůžeme-li se právem domýšleti, že cizinci tito byli Slované? [7]) Podle tohoto svědectví polovici 5ho stol. bezpečně můžeme přijíti za tu dobu, v kteréž Slované, přešedše Odru, do dnešní Lužice, Čech a Braniborska vstoupili. Nasvědčují tomu všecky historické okolnosti. Ohledem na Čechy již jsme dokázali, že jejich příchod nejpodobněji mezi l. 454 až 495 se klade: totéž právem i o krajinách severních tvrditi se může. Ohledem na tyto však znamenati sluší, že šíření se Slovanův v nich poznenáhla se dálo, tak že celé století minulo, ač ne-

---

[5]) *Procop.* B. V. l. I. c. 22. (ed. *Grot.* p. 58). Initio pressi fame Vandali e patriis sedibus demigrarunt. Relicti sunt nonnuli, quibus obstitit blandiens inertia, ne sequi vellent. Dále o poselství do Afriky: Ab ipsis (vystěhovalcův) servari non posse amplius regionem, propterea rogare, ut iis, qui remanserant, possessionem donarent jam inutilem sibi, ut regionis certum adepti dominium, si quis eo veniret infensus (tedy bázeň před naléhajícími na ně cizinci, t. Slovany), pro illa mori non dubitarent. Naposledy: Extincta est hodie [550] memoria ac nomen Vandalorum interiit, qui in patria restiterunt, scilicet cum pauci essent, vel a conterminis barbaris (t. od Slovanův) exterminatos crediderim, vel sponte ipsis permixtos nomen amisisse.

[6]) *Procop.* B. V. l. I. c. 3. (ed. *Grot.* p. 9) Vandali Maeotidis accolae, fame pressi, ad ... Francos ... se receperunt. Srov. s tím l. I. c. 22. (ed. *Grot.* p. 58.)

[7]) *Thunmann* Unters. über nord. Völk. str. 118 slova: si quis eo veniret infensus, a conterminis barbaris, potahuje na Durinky, ovšem nedůvodně. Srov. *Raumer* Reg. I. p. 4. nr. 9. Říše Durinkův nikdy tak daleko nezasahovala. *Wersebe* Beschr. d. Gaue str. 34—36.

více-li, pokud osady jejich od Odry až k dolnímu Labi se přiblížily. K víře podobné jest, že mohutní Veleti, osadivše se na ústí Odry, odtud mořskou cestou celé nábřeží mezi Pěnou a Rekenicí s ostrovem Ranským dříve opanovali, nežli Srbové lužičtí k Labi se prodrali. Aspoň časné osazení se Veletův v Batavii blízko Utrechtu a v Anglii nasvědčuje tomu, že šíření se této mohutné větve cestou mořskou bylo rychlé a valné. Kdo ví, nesouvisí-li s tímto rozmáháním se Slovanstva v severní Germanii vystěhování se Anglův a Sasův do Britannie? [449]. Buď jak buď, druhá polovice 5ho a první 6ho stol. jsou jistě ta doba, v níž Slované severní Germanii, předtím od Svevův zaujatou, pomalu pod svou moc dostali. Když ostatkové Herulův po veliké porážce v Moravě l. 494 zpátky do své vlasti táhli, praví Prokopius, že prošedše nejdříve skrze země od Slovanův zaujaté, potom pak skrze veliké pustiny, naposledy k Varnům do nynějšího Meklenburska a odtud dále do Skandinavie se dostali. [8]) Podle toho zdá se, že Čechy tehdáž již od Slovanův obydleny byly naproti tomu ale drahná částka Saska a střední Marky, jakožto rozhraní mezi Němci a Slovany, obyčejem tehdejším, pustá a bezlidná ležela. [9]) Byla to jistě doba náramného klesání Němectva a zmáhání se Slovanstva na rozvalinách jeho v krajinách zalabských. Od polovice 6ho stol. v památkách souvěkých žádná více zmínka o národech německých mezi Labem a Odrou se neděje, vyjímaje zprávu o přesídlení se Svevův s pravé strany Labe do Saska, jmenovitě do Anhaltska, Mansfeldska a Halberstadska l. 568, kdež jim Sasové, odtud od Vlach, k Langobardům přešedší, starobylá svá sídla podstoupili. [10]) Byla to nepochybně poslední větev velikého národu

---

[8]) *Proc.* B. G. l. II. c. 15. Hos (Erulos) ... cuncti Sclavenorum populi per fines suos transmisere, inde vastam solitudinem permensi ad Varnos veniunt. Srov. *Ledebur* Archiv Bd. XIII. S. 82—83. Psaní Theodorikovo ku králi Varnův l. 507 k jiným Varnům se vztahuje. *Týž* str. 84 [illegible]

[9]) *Raumer* Churm. Brand. str. 1—2 pustiny ty v Lužici [illegible] částce střední Marky, asi v Teltovském kraji, pokládá.

[10]) *Greg. Tur.* l. V. c. 15. *P. Diac.* l. II. c. 6. l. III. c. [illegible] Res gest. Sax. l. III. c. 7. *Witikind* l. I. ap. *Meibom* Scr. r. G. [illegible] *Eccard* De reb. Franc. I. 84. Že tito Švabové z krajin za[illegible] cházeli, důvodně dokázal *Gaupp* Das Ges. d. Thür. str. 34—[illegible]

ševského, ustoupající před Slovany z dřevní své vlasti, země zalabské, takže od té doby již celé to prostranství mezi Odrou a Labem až k řece Travně v držení Slovanův se nalezalo. A však ani řeka Labe nezastavila náplyvu jejich, anobrž veliký kus země mezi českým Rudohořím, Sálou a Labem ležící, buďto tehdáž, buďto již dříve, jim se v podíl dostal. Někteří spisovatelé němečtí dovozují, že oni osadníci, jež Sasové po dobytí Durinska od Frankův l. 531 v krajině mezi Čechy, Sálou a Labem osadili, byli Srbové; [11]) tomu však odporuje jednak svědectví souvěkého Vibia Sequestra, řeku Labe za hranici mezi Svevy a Srby vydávajícího, jednak zprávy o vpádu Avarův do franského Durinska l. 562, tehdáž ještě až k Labi se prostírajícího, [12]) leda by se připustilo, že poddaní osadníci srbští pod jménem Frankův a Sasův před cizinci ukryti byli. Mnohem však podobnější věc jest, že Srbové teprvé po zpuštění této částky Durinska jednak od Avarův [562], jednak od Frankův, odboj Durinkův ukrutně trestajících [556, 563], tedy v druhé polovici 6ho stol., do ní vstoupili a ji zalidnili. [13]) Tím způsobem Slované, stavše se na dolním Labi sousedy a za Labem spolubydlitely Němcův, nemohli dlouho okolním národům, zvláště mohutným Frankům, zůstati neznámí, tak že jediné skouposti historických památek z onoho věku vůbec připsati se musí, že v celém tom projití času, od vhoštění se Slovanův v Germanii až do válek Karla Vel. s nimi, tak řídké zmínky o nich u tehdejších spisovatelův nacházíme. — O třetí otázce, té totiž, jakými cestami a prostředky Slované do severní Germanie se dostali, zbytečné jest široce jednati: z toho zajisté, co jsme napověděli, dosti patrno, že zaujetí krajiny té od Slovanův nemohlo

---

[11]) *Ruodolfi* Fuld. ann. a. 865 ap. *Pertz* I. 338. 339. II. 674. 675. *Meginhardus* ap. *Scheid.* Bibl. hist. Gött. *Ad. Brem.* H. E. l. I. c. 4 (z Ruedolfa). — *Wilken* Gesch. d. D. 67. *Adelung* Direct. p. 6. — *Thunmann* Unt. 123 a *Gebhardi* I. 73. II. 283 slyší to na Srby v Lužici od Sasův osazené, neméně mylně.

[12]) *Thunmann* Unt. üb. n. V. str. 124. *Wersebe* Beschr. d. Gaue 34—36 staré Durinsko obmezuje řekami Werrou i Salou a horami Harcem i Durinským lesem, za díl pak Sasům od Frankův přepuštěný vydává částku Durinska mezi Unstrutem a Harcem.

[13]) *Thunmann* Unters. n. V. str. 124.

jináč než brannou rukou vykonáno býti. Některým německým spisovatelům, jmenovitě Thunmannovi a Gebhardovi, líbilo se sice vydávati Slovany za osadníky, od Němcův do této krajiny přivolané a původně jim poddané; [14]) ale toto předstírání pouhý mam a líčení jest. Historie nám ovšem mnohé toho příklady podává, že národové anebo správcové jejich ve vlasti své pustá místa cizincům ke vzdělávání dobrovolně pouštějí, uvozujíce je ve své poddanství; žeby však který národ kdy celou velikou krajinu, nadto ještě pravlast a původiště své, vyklidiv se z ní, sám dobrovolně cizincům byl v držení odevzdal, nechaje jim otevřené cesty k vydobytí sobě úplného svobodství a samostatnosti, toť jest věc nad obyčej a víru. Slované, osadivší se mezi Odrou, mořem východním a Labem, nebyli poddaní Němcův: historie je zde nalezá v dokonalé neodvislosti, pod vlastními knížaty, vedoucí ukrutné, po mnohá století trvající boje s Němci, náplyvu jejich mezníky položiti a utracené krajiny zase na nich vydobyti usilujícími. Co Tacitus, Julius Capitolinus a Prokop [15]) o zbrojném vystupování Slovanův na Visle a Odře, jakkoli krátce a temně, dotýkají, vším právem i na vkročení Slovanův do Germanie vztaženo býti může a musí. Opanování Zalabska bylo jen dokončení započatého za Odrou díla. Takovéto opanování veskrze přiměřeno jest povaze a duchu Luticův čili Veletův, příjmím Vlkův, kterýžto národ nám historie jakožto nejbojovnější před oči staví. Pročež i nejední soudnější zpytatelé němečtí bez rozpaku přijímají za podobné, anobrž pravdivé, že Slované zbrojnou rukou severní Germanii na Němcích vymohli. [16]) Toto však platí přede vším o Slovanech v Zalabsku; neboť o větvech jejich v Předlabí, kteréž již v 7mém stol. v poddanství Frankův a Sasův nacházíme, vždy nejisto jest, kdy a kterak zde se osadily a pod moc Němcův dostaly. [17])

---

[14]) *Thunmann* str. 123 sld. *Gebhardi* I. 73.
[15]) Viz výš pozn, 3. 4. 5.
[16]) *Gaupp* Das Ges. d. Thür. 46. Slova jeho viz §. 18. č. 1. pozn. 41. *Riedel* Mark. Brand. II. 7.
[17]) *Riedel* M. Brand. II. 7.

8. Nejstarší zprávy o dějích Polabanův.

Pravili jsme nahoře, že nehojná máme ze starší, předkarolinské doby svědectví o bytování Slovanův v severní Germanii, totižto Vibia Sequestra, Fredegara, Bonifacia, papeže Zachariáše, Bedy a letopisův Metských. Z těchto některá mimo pouhé jméno, z něhož na tehdejší Slovanův zde přítomnost zavírati můžeme, nic více nám neposkýtají: jiná obsahem svým něco výnosnější jsou. Slova Vibia Sequestra, spisovatele z druhé polovice 6ho stol., pravícího, že Albis (Labe) řeka Germanie dělí Svevy od Srbův (rkp. Servitiis; Cervetiis,[18]) již nahoře (§. 9. č. 4) místněji jsme uvažovali, na tom se ustavivše, že jimi Srbové, tehdáž již od Odry přes Lužici až k Labi, asi v okolí potomního Srbiště (nyní Zerbst), dosahující, se míní. U Bedy, spisovatele na počátku 8ho stol. kvetoucího [umř. 735], Slované zalabští ukryti jsou pod jménem Hunův, jim od tehdejších spisovatelův, zvláště saských, danských a skandinavských Němcův, nemístně lépaným. Činí pak o nich zmínku l. 690, připomínaje o chystání se Ekberta do Germanie k obrácení tamnějších pohanských národův, t. Fresův, Ruginův, Dánův, Hunův, Sasův a Boruchtuariův.[19]) Ze slov jeho patrno jest, že on jménem Huni míní skutečný, tehdáž v severní Germanii vedlé Dánův a Sasův obývající národ; takovýto pak cizinský národ, jemuž tehdejší Němci přezdívali Hunové, známe zde býti Slovany.[20]) Světlejší jest svědectví Fredegarovo, kterýž ve zprávě své o Samovi, panovníku českém, dokládá, že Dervan, kníže Srbův, jenž byli z kmene Slovanův, a před tím ku království franskému

---

[18]) Albis Germaniae Suevos a Servitiis (al. codd. Cervetiis) dividit: mergitur in oceanum. Srov. Příl. č. VIII.

[19]) *Bedae* Eccl. hist. l. V. c. 10. v Oper. Colon. 1688. F. III. 123—124. Sunt autem (in Germania nationes) Fresones, Rugini, Dani, Huni, antiqui Saxones, Borucutuarii: sunt etiam alii perplures iisdem in partibus populi, paganis adhuc ritibus servientes, ad quos venire praefatus Christi miles (sacerdos Ecgbertus) disposuit etc.

[20]) *Thunmann* Unt. üb. n. V. 131. Že Slované ve středním věku, ovšem nepřístojně, nazýváni byli Huni, dokázali jsme výš §. 15. č. 5. Ostatně povědomo, že v germ. pověstech jménem Hûn, Hunaland, v rozličných časích rozdílné země a národy se vyznačují (Srov. *Grimm* D. Myth. 299—301): my zde lpíme na historickém svědectví Bedově, jehož na vlastní Huny a Avary potahovati nelze; nebo tito v sev. Germ. nepřebývali.

náleželi, po velikém vítězství Samově nad Franky u Wogastisburku l. 630, sebe i království své se vším tomuto šťastnému vítěziteli poddal.[21]) Otázka jest: v kterém kraji dotčený kníže srbský Dervan panoval? Němečtí dějepisci (Thunmann, Gebhardi a j.) obyčejně sídlo jeho kladou do Lužice, čemuž však výpověď Fredegarova, že druhdy područníkem franského krále byl, odporuje; není zajisté průvodné, žeby Durinkové a Frankové kdy Lužicí byli vládli. Podlé toho, nejsou-li dotčená slova Fredegarova jalová chlouba, mám za podobnější, že knížetství to Dervanovo leželo v krajině mezi českým Rudohořím, Sálou a Labem, kterážto u blízkého věku toho spisovatele Einharda, potom u Annalisty Saxona, Sigeberta Gembl., Alberika, Kosmasa, též v listinách německých králův [1040, 1136] téměř výhradně jménem Srbska se vyznačuje,[22]) a přes niž Samo časté své vpády do Durinska konal. Ostatně jméno Dervan co osobní název u Staroslovanův tak jest neběžné a neslýchané, že je ne bez slušné příčiny v podezření mám. Snad ono položeno omylem místo knížete Drevanův, větve Srbův, později dále na západ do Glinska proniklé. čehož příklady ve staré historii nepořídku se namítají.[23]) V další své zprávě o válkách Frankův se Slovany, pod rukou Samovou stojícími [631, 632, 633, 640],

---

[21]) *Fredeg.* c. 68. Multis posthaec (po vítězství u Wogastisburku) vicibus Vinidi in Thoringiam et reliquos vastando pagos in Francorum regnum irruunt. Etiam et Dervanus, dux gentis Surbiorum, qui ex genere Sclavinorum erant, et ad regnum Francorum jam olim adspexerant, se et regnum Samoni cum suis tradidit. V tištěném textu mylně stojí: dux gentis Urbiorum; neboť ve starých rkp. litery v zásloví a násloví se opakující často jen jednou se píší. Srov. *Thunmann* n. V. 117. Velmi tedy nedůvodné jest lpění Hormayra a Leutscha na čtení Urbiorum. *Hormayr* Hzg. Luitpold 20. *Leutsch* M. Gero 222.

[22]) *Einh.* Vita Kar. ap. *Pertz* II. 450. Salam fl., qui Thuringos et Sorabos dividit. *Téh.* Ann. a. 782. ap. *Pertz* I. 163. Sorabi Sclavi, qui campos inter Albim et Salam interjacentes incolunt, in fines Thuringorum ac Saxonum, qui eis erant contermini etc. Cf. *Ann. Saxo* a. 782. *Cosmas* p. 31. Nomine Duringus, qui erat de Zribia. p. 120. Via qua itur per Zribiam. p. 173. Intrat Zribiam ... castrum Guozdec prope urbem Missen. p. 203. Relegatus est in Zribiam. Dipl. 1040 Pagus Zurba. D. 1136 Provincia quae dicitur Swurbelant. Do této krajiny Dervana a Srby klade i *Leutsch* M. Gero 63.

[23]) Tak slove np. Bojův král Bojorix, t. Bojorum rex, Semnonův král Semnon, vůdce Chorvatův Chorvat, Lechův Lech, Čechův Čech atd.

neužívá sice Fredegar více obzvláštního názvu Srbové, nýbrž jen obecného Vindové, a však ze slov jeho dosti patrné jest, že jménem tímto nikoli pouhé Čechy, nýbrž pospolu a ještě obyčejněji spojence jejich, polabské Srby, míní.[24]) Doráženi těchto, z rozkazu Samova, na Durinskou zemi bylo tak ouporné a nebezpečné, že Dagobert přinucen byl nejen východní Franky synu svému Sigibertovi v moc a vládu odevzdati, nýbrž nad to Durinsko, pro lepší obrānu, pod zvláštního vůdce Radulfa postaviti, kterýž z počátku sice statečně jim odporoval, brzo však, zamýšleje vyvaditi se z poslušenství krále svého Sigiberta, v přátelské svazky s nimi vešel.[25]) Zpráva Fredegarova o Srbech a jiných Polabanech, u něho povšechným jménem Vindův označných, pro nás, co první jisté svědectví o skutečném bytování mohutné, od Frankův neodvislé, vlastní svá knížata mající větve Slovanů v této straně, velecenná, nalezá potvrzení v podání letopisův Metských o pomoci, již sto let později Slované polabští Pipinovi, proti bratru svému Grifovi válčícímu, se propůjčili. Když zajisté franský majordom a potomní král Pipin bratra svého Grifa, s podílem sobě vyměřeným nespokojeného a proto se Sasíky proti němu se spolčivšího, válkou stíhal a l. 748 s velkým vojskem z Bavor přes Durinsko do severních Švab v Mansfeldsku vpadnul, přirazilo zde k němu sto tisíc ozbrojených, s ním spolčených Slovanův s knížaty a vůdci svými, jichž pomocí nad bratrem a Sasíky ouplného vítězství došel.[26]) Slo-

---

[24]) *Fred.* c. 75. Cum Winidi jussu Samonis (tedy nikoli Samo s lidem českým) fortiter saevirent. c. 77. Radulfus ... Thoringiae dux ... pluribus vicibus cum exercitu Winidorum dimicans. c. 87. Radulfus superbia elatus ad modum regis in Thoringia se esse censebat, amicitias cum Vinidis firmans, ceterasque gentes, quas vicinas habebat, cultu amicitiae obligabat. Slova tato nejpřípadněji na Srby, s Durinky na Sále mezující, též na ostatní polabské Slovany slyšeti se mohou.

[25]) *Fred.* l. c. Chron. Virdun. *Hugonis* Abb. ap. *Labbe* N. Bibl. MS. T. I. p. 102.

[26]) Ann. Mett. a. 748 ap. *Pertz* I. 330. Pipinus per Turingiam in Saxoniam veniens fines Saxonum, quos Nordosquavos vocant, cum valida manu intravit. Ibique duces gentis asperae Sclavorum in occursum ejus venerunt, auxilium illi contra Saxones ferre parati, pugnatores quasi centum millia. *Toromachus* l. VI. ap. *Canis.* II. 220. Pipinus ducit exercitum contra Saxones ... cui etiam reges Vinidorum seu (tolik co *et*) Frisionum ad auxiliandum uno animo convenerunt.

vané tito podlé podobnosti nemohli býti jiní než Srbové mezi Sálou a Labem, a snad, soudíc dle velikého počtu zbrojného lidu, i Čechové: těmto zajisté vojsko Frankův, stojící nedaleko Sály, bylo nejpřístupnější, ano mezi ním a Bodrici i Luticí za Labem u prostřed leželi mohutní Sasové, jež mu teprvé přemoci a pokořiti bylo. Ostatně z důležité této zprávy nabýváme spolu vědomosti nejen o množství Slovanů v té straně a válečné jejich slávě, nýbrž spolu i o panující již tehdá mezi nimi a Sasy nepřízni, jižto pozdější události, zvláště za Karla Vel., nazbyt ztvrzují. Bylť Sasici a Slované tehdáž neprostřední sousedé na Labi, v kterémžto jejich položení bez vzájemných vpádův a půtek býti nemohlo. Když takto letopisové tehdejší Slovany naše na krvavém bojišti, v urputném zápasu s Němci, před oči nám staví, jiný spisovatel líčí nám je se strany mravův a domácnosti. Svatý Bonifacius, druhdy Winfried, rodilý Anglosasín, apoštol Němcův, od l. 732 arcibiskup (745 sld. sídlem v Mohuči), přijda do Němec s nevyrovnanou horlivostí pracoval nad zalidněním a vzděláním Durinska i Heska, zemí tehdáž ukrutnými válkami a vpády Frankův, Avarův, Sasův i Srbův nad víru zpuštěných. Po založení čtvera biskupství, Wirceburského, Eichstadtského, Buraburského (u Friclaru) a Erfurtského [741], též kláštera Fuldenského [744], uvozoval Bonifacius s povolením majordoma Karlomana na zpustlé polnosti slovanské osadníky a rolníky (bargildi, Kirchenzinsleute). [27]) Důkaz obchodu jeho se Slovany dvakráte ve spisech jeho se naskýtá. Jednou dotazoval se u papeže Zachariáše, slušno-li církvi bráti poplatek se Slovanův na statcích křesťanův osazených a ještě neobrácených, načež mu papež, že ovšem (in recognitionem dominii), odpověděl [751]. V jiném starším dopise k anglosaskému králi Ethibaldovi [745], v neřádném manželství žijícímu, schvaluje mravopočestnost a věrnost slovanských žen. [28]) V tomto dopise zvláště památná jest pro-

---

[27]) *Villibaldi* Vita S. Bonif. c. 24 sq. ap. *Eckhard* I. 393 sq. *Gebkardi* II. 286.

[28]) *S. Bonif.* Epist. ed. *Würdtwein*. Mog. 1789. F. Nr. LXXXVII. p. 248—257. Dopis pap. Zachariáše: Etenim de Sclavis Christianorum terram

stosrdečnost svatého muže, kterýž nazývaje pohanské Slovany obyčejem Němcův, jejich nepřátel, národem nejohyzdnějším a nejhorším, nicméně ctnosti jejich vysoce cení, a anglosaskému králi jakožto vzor a příklad před oči staví.

4. Doba Karla Velikého.

Po vstoupení na stolici franskou Karla Vel., jehož naměřením bylo spojení všech národův západní polovice Evropy pod jednou netoliko světskou, ale i duchovní vládou, a jehožto vítězné zbrani čili válečnému štěstí všickni nejbojovnější národové onoho věku, Arabové v jižní Gallii, Aquitani a Bretoni na pomoří atlantském, Langobardi ve Vlaších, Švabové, Durinkové a Bavoři v Němcích, Avarové v Uhřích, Frisové a Sasíci na německém přímoří, jedni po druhých pokořiti se museli, nemohli Slované polabští, nejnebezpečnější sousedé Frankův v té straně, dlouho zůstati na míru. Mohutný tento panovník uchopil se všelikých prostředkův k volnému i nevolnému podmanění jich, k čemuž Slované tito, sami mezi sebou nesvorní jsouce, takořka cestu mu otevřeli. Za jeho času započali se krvavé ony války, kteréž, ačkoli s mnohými příměřími, však vždy s větší zuřivostí a rozhorčeností za tři sta padesáte let se prodloužily, a naposledy vyhubením polabského Slovanstva asi v polovici 12ho stol. se skončily. Různivost a nesvornost byly starodávné vady národův slovanských. Nenávist, za příčinou nepamětných událostí mezi Bodrici a Lutici hluboce vkořeněná, pudívala tyto větve obapolně ku krvavým půtkám. Tentýž zlý duch různil Srby jak od Luticův tak i od Čechův; a pochybovati nelze, že nápodobně i mezi těmito Slovany a sousedy jejich na východu

---

inhabitantibus, si oporteat censum accipere, interrogasti, Frater. Hoc quidem consilio non indiget, dum rei causa est manifesta. Si enim sine tributo sederint, ipsam quandoque propriam sibi vindicabunt terram; si vero tributum dederint, norunt dominatorem ipsam habere terram. Nr. LXXII. p. 189—195. Et Winedi, quod est foedissimum et deterrimum genus hominum, tam magno zelo matrimonii amorem mutuum servant, ut mulier, viro proprio mortuo, vivere recuset, et laudalibis mulier inter illas esse judicatur, quae propria manu sibi mortem intulit, ut in una strue pariter ardeat cum viro suo.

Polany č. Lechy a Chorvaty, mnohonásobné svády a půtky se vyskytovaly, ačkoli v dějinách již dávno žádné o nich paměti nezbývá. Politika těchto národův, nechodíc po směru jediného účelu, kolotala se maní sem i tam, dle potřeby neb rozmaru okamžitého; stálosti nenabývala, leda z nenávisti sousedův. Tak i přátelský onen spolek mezi Lutici a Čechy, [29]) jenž ode dávna až do 11ho stol. trval, jen v potřebě vzájemné pomoci proti Srbům a Polanům původ svůj měl; a z nápodobných příčin Srbové s Bodrici a Polany se spolčívali. A však i v tom změny se dály, podlé míru neb nemíru, jehož národové slovanští s Dány, se Sasy a Durinky požívali; často také z jiných nahodilých příčin, jichžto paměť v letopisech již uhasla. [30]) V těchto úvahách, jenž nám mají býti klíč k lepšímu vyrozumění zpráv následovných, navrhuje se hlavní příčina, proč Slované při vší své bojovnosti a vytrvalosti v zaujaté zemi mezi Labem a východním mořem útokům nepřátelského, jinou politikou povozovaného kmene nadlouho odolati nemohli. — Karel Vel., započav l. 772 velikou a mnoholetou válku svou proti Sasicům, kteráž po paterém silném tažení posléze l. 780 pokořením a křestěním těchto aspoň na čas se přetrhla, hleděl sobě přede vším získati Bodrice, nejbližší v oné straně sousedy Sasův. K tomuto létu připomínají letopisci, že týž vládce, přitáhna po dokonání války saské k Labi blíž oustí Ohry, rovnal a zřídil zde záležitosti jak Sasicův tak i Slovanův zalabských. [31]) Ačkoli zde jméno národu slovanského, s nímž Karel jednal, vyloženo není, však nicméně následné zběhlosti ukazují, že to byli Bodrici, kteříž od té doby co věrní spojenci Karlovi proti Sasům i Veletům na poli dějin vystupují. Maje tyto a Srby, již dávno Frankům povolné, po své straně, umínil, po udušení odboje zpurných Sasův [782 — 785], podmaniti Lutice č. Velety, nejlidnatější a nejbojovnější národ slovanský

---

[29]) *Dithm.* l. IV. p. 71. Jiní slovo Luiticii zde na Lužičany (Lusici) potahují.

[30]) *Palacký* v Čas. mus. čes. 1835. sv. III. str. 318, 319.

[31]) *Einh.* ann. ap. *Pertz* I. 161. Ann. Lauriss. ib. I. 160. Ann. Fuld. ib. I. 349. — Chron. Mur. mylně klade přemožení Veletův již na tento rok. *Raumer* Reg. Brand. I. nr. 26.

v Zalabsku. Pročež vypraviv se s lidem válečným l. 789 přes Labe, a sesíliv se Frisy, Bodrici (pod knížetem Vlčanem) i Srby, vtrhnul do země lutické hluboko, poplenil ji, kamkoli zasáhnul, za příčinu války předstíraje příkoří od Luticův Bodricům, jeho spojencům, činěná. Lutici k odolání tak veliké moci nestatečny se býti cítili; starý král jejich Dragovit,[32]) vida, ano nepřátelé již ke hlavnímu jeho městu se blíží, vyšel konečně Karlovi v šírém poli vstříc a žádal pokoje. Uložena Luticům roční daň, a některé přední osoby jejich na rukojemství do zástavy vzaty.[33]) Porážkou Franků v Hispanii l. 793 pobídnutí Sasové zbouřili se l. 795 poznovu, tak že Karel sám svou osobou proti nim do pole vytáhnouti přinucen byl. V těchto rozmíškách zabit jest kníže Bodricův Vlčan,[34]) spěchající s lidem svým ku pomoci Karlovi, přepaden jsa od Sasův u města Hliuni (n. klášter Lüne) blíž Bardewiku.[35]). Ještě zbývalo Karlovi pokořiti Sasy zalabské, mezi oustím této řeky a mořem východním sídlící a na sousedy své Bodrice, věrné spojence Frankův, často zbrojně doléhající. Léta 798 jednali poslové Slovanův nepochybně Bodricův, s Karlem v severním Durinsku; brzo potom kníže jejich Dražko[36]) bojoval blíž města Sventiny (na Labi) se Sasy, a lid jeho pomáhal Frankům u Bardewiku.[37]) Příštího léta [799] Karlův syn, Karel, přešed přes Labe, rokoval s Bodrici a Lutici, snad rovnaje domácí sváry a roztržitosti těchto dvou nesnášelivých národův.[38]) Po dokončení třidcetileté války se Sasy mírem Selcským [803] ztrestal Karel zpouru Sasův zalabských, věrnost pak svých Bodricův od-

---

[32]) Ann. Dragavit, Dragovit, Draoscio, Tragovit, Tranvit.

[33]) *Einh.* Ann. ap. *Pertz* I. 175. *Téh.* Vita Kar. ib. II. 449. Chron. Moiss. ib. I. 298. Ann. Lauriss. ib. I. 174. Ann. Fuld. ib. I. 350. *Chron. Saxo. Alb. Stad. Lamb. Schafn.*

[34]) Ann. Wiltzan. Witzann, Witzin, Wintzan, Wizzan.

[35]) Ann. Lauriss. ap. *Pertz* I. 180. *Einh.* Ann. ib. I. 181. Ann. Fuld. ib. I. 351.

[36]) Ann. Drasco, Drasoco, Drosuc, Thrasucho, Trasugo, Trasuco, Thasco, Thrasico, Tharsocho, Thersosuc.

[37]) Ann. Lauriss. ap. *Pertz* I. 37. 330. *Einh.* Ann. ib. I. 185. Chron. Moiss. ib. I. 303.

[38]) Ann. Lauriss. ap. *Pertz* I. 185. *Einh.* Ann. ib. I. 187. Chron. Saxo a. 799.

měnil tím, že Sasy převed hloub do Francie, zemi jejich dal těmto v držení, s čehož však potom, když onino po sedmi letech [812] z toho zavedení zpátky propuštěni byli, a ještě více za Ludvíka Pobožného [ok. 815] zase sešlo.[39]) Téhož času král franský, byv rozsudím mezi svářícími se knížaty slovanskými v Holdonstatu (v Luneburském) postavil Dražka za staršího nad ostatními.[40]) Když takto velikému podmaniteli všickni bezprostředně sousední národové se kořili, nemohlo dlouho trvati, by on i o jiné vzdálenější se nepokusil, zvláště an jsa l. 800 v Římě na císařství římské korunován, tím spolu domnělé starých Římanův právo ku panování nade všemi národy jakoby dědičně nastoupil. V pořadí nepokořených až potud národův přední byli Čechové, s nimiž tehdáž i Srbové s obojí strany Labe spolčeni byli. Po neobyčejných přípravách moc Frankův válečná v letní době r. 805 třemi velikými vojsky do Čech táhla, z nichž třetí, ze Frankův, Sasíkův a severních Slovanův složené, obšedši Harce, pustilo se přes Sálu a Labe, pak skrze zemi Glomačův,[41]) kterýchžto kníže Semil[42]) pokořiti se musel, do Čech na severu vpadlo. Ještě i čtvrté vojsko nálodní, Labem, nahoru vypraveno byvši až pod Magdeburk, plenilo okolí Genevara řečené,[43]) majíc snad jen Lutice zaměstnávati, aby Čechům a Srbům na pomoc nepřispěli.[44]) Neprospěšná válka Frankův v Čechách zanítila u polabských Slovanův tužbu i naději po úplné neodvislosti, a však spolu i Karla ponukla k uchopení se nových, nad předešlé důraznějších prostředkův proti nim.[45])

---

[39]) *Einh.* Ann. ap. *Pertz* I. 191. Ann Fuld. ib. I. 353. Chron. Quedlinb. ap. *Leibnitz Chron. Saxo.*

[40]) Annal. jmenují dva jiné Godeljubem a Slavomirem. *Einh.* Ann. ap. *Pertz* I. 191. Ann. Fuld. ib. I. 353. Chron. Moiss. ib. I. 307.

[41]) Chron. Moiss. Demelchion, Demelcion, t. Daleminci, Deleminci. Možné však to i na Milčany slyšeti, ješto ani tito tuze odtud vzdáleni nebyli. Demelcion snad povstalo z něm. de Milciene.

[42]) Chron. Moiss. Semela.

[43]) Položení nejisté, blíž Magdeburku na pravém břehu Labském. *Leutsch* M Gero 63. *Ledebur* Archiv. VII. 38. Srov. §. 44. č. 10.

[44]) Chron. Moiss. ap. *Pertz* I. 308. II. 258. Ann. Fuld. ib. I. 353.

[45]) V kapitularu 805 (v m. pros.) zapovídá se kupcům vyvážení braní do Slovan. *Baluze* Capit. I. 425. Tehdáž již na všech stranách zřízeny byly pohraničné hrady proti Slovanům se zvláštními hrabaty (Grenzgrafen).

Na výpravě l. 806 Frankové, přešedše přes Sálu, utkali se se Srby v okolí Hwerenafeldo, ve kteréžto porážce kníže těchto Miliduch [46]) padnul, načež země srbská s obojí strany Labe popleněna, též dvě nové pevnosti (v Šartavě blíž Magdeburku a Hale) proti Slovanům založeny. [47]) Nicméně ani toto vítězství k dokonalému podrobení Srbův a Čechův nevedlo; neboť cís. Karel již l. 807 za potřebné uznal opatřiti vlastní říši svou zvláštními pořádky proti vpádům jedněch i druhých. [48]) Když tyto věci tak se dály, na Bodrice, společníky Frankův, odjinud nenadále kruté pohromy se uvalily. Král danský Godofrid, dychtě po kořisti a maje tajná srozumění s některými, s knížetem svým Dražkem nespokojenými rodinami, vpadnul společně s Lutici do země jejich, staršího knížete Dražka, od svých opuštěného, za hranice vyhnal, mladšího Godeljuba [49]) zvěšel, hlavní kupecké město Rarog [50]) vyvrátil, a podmaniv sobě dvě třetiny krajiny jejich, s nesmírnou kořistí, ačkoli ne bez veliké ztráty svého lidu, domů se vrátil [808]. Císařovic Karel, pospíchaje s Franky a Sasy Dražkovi na pomoc, nic znamenitého nedovedl, leda že Glinjany a Smolince, náchylné Dánům větve Bodrické, popleněním kraje jejich ztrestal. Tehdáž cís. Karel dvě nové pevnosti na Labi proti Slovanům vystavěti a posádkou opatřiti poručil. Příštího léta Dražko pomocí Sasův nejen odpadlé Smolince dobyv, hradu jejich Konoburku, [51]) znova sobě pokořil, ale i s Lutici šťastně bojoval, brzo však sám od Dánův úkladně zavražděn byl. [52]) Léta 810 vskočili Lutici do

---

Tak nazvané marky povstaly později z krajin Slovanům a jiným národům odňatých.

[46]) Ann. Melito, Miliduoch, Ludoch.

[47]) Chron. Moiss. ap *Pertz* I. 308. II. 258. *Einh.* Ann. ib. I. 193. Ann. Tiliani ib. I. 224. Ann. Fuld. ib. I. 353.

[48]) Capitul. a. 807 ap. *Baluze* I. 459. Si partibus Beheim fuerit necesse solatium ferre, duo tertium praeparent; si vero circa Sorabis patria defendenda necessitas fuerit, tunc omnes generaliter veniant.

[49]) Ann. Godelaibus, Godolaibus.

[50]) Ann. Reric.

[51]) Dle Ledebura Konov u Eldeny, dle Leutscha Kanneburg v okresu Templinském.

[52]) *Einh.* Ann. ap. *Pertz* I. 195. 196. *Poeta Saxo* ib. 263. Ann. Fuld. ib. I. 354. *Regino* ib I. 564. 565. *Chron.* Moiss. ib. I. 308. 309. II. 258.

Mark, a pohraničnou pevnost Hohbuoki (Hobeck blíž Gartova, dle jiných Boberg na Bille) vyvrátili; načež Frankové a Sasici, s velikou mocí proti nim se vypravivše, Smolince a Větníky, Luticům nadržující, poplenili, a Lutice k novému slibu poddanosti aneb aspoň pokoje donutili [811—812]. [53]) Tím se skončily války cís. Karla proti Slovanům polabským, kterýž nedlouho potom [28. led. 814] z tohoto života vykročil. Z přehledu zde podaného patrné jest, že podmanění Slovanův polabských, od něho započaté, nebylo úplné; národové tito, zevnitřním násilím přinucení, zavazovali se sice císaři římskému, co vrchnímu a staršímu nad knížaty jejich, k roční dani a zachovávání míru, doma však se řídili svými zákony a právy, vytahujíce se při každé, i sebe menší příležitosti, z nevolného jařma. Mnohem méně tedy za pravdivé přijíti lze to, co chvalořečníci Karlovi o podmanění jeho nejen celých Čech a Moravy, anobrž i celého ostatního Slovanstva až po Vislu chlubně připomínají. [54]) Za jeho panování není žádných sledův, žeby křesťanské náboženství průchodu do polabského Slovanstva bylo nalezlo, ačkoli pochybovati nelze, že Karel při zakládání osmera biskupství v zemi saské (Münster, Paderborn, Asseburg, Minden, Halberstadt, Hildesheim, Verden a Brema, všecky pod arcibiskupem Kolínským) také obrácení Slovanův na zřeteli měl. Podlé tehdejšího smýšlení náleželo však pohany dříve mečem v porobu a poddanství uvesti, nežliby jim daru spasitelné víry uděleno bylo, což ovšem zrůstu křesťanství v pohanech velice bylo na překážce, a mnohé národy, jmenovitě Slovany polabské, Prusy, Lotyše, Estony atd., naposledy ke zkáze přivedlo. Mnohem pilněji pečoval Karel o zřízení tak řečených mark čili vojenských

---

[53]) *Einh.* Ann. ap. *Pertz* I. 198. 199. Ann. Fuld. ib. I. 355. Chron. Moiss. ib. I. 309. II. 209. Wilti promiserunt se dare partibus Imperatoris.

[54]) *Einh.* Vita Kar. ap. *Pertz* II. 451. Omnes barbaras ac feras nationes ... inter Rhenum ac Vistulam fluvios ... ita perdomuit, ut eas tributarias efficeret. Ze jména se uvozují, jakožto přednější mezi nimi: Velatabi, Sorabi, Abodriti, Boemanni. — Chron. Abb. Ursperg. stoudněji se vyjadřuje, že „a Rheno usque ad ... Oderam fluv. Germania tota Ludovici regnum erat“ ač i to převýšeně řečeno.

hranic proti Slovanům, jakožto ústavu ku konečnému podmanění jich nejprospěšnějšího. [55])

5. Doba Karlovicův.

Za šestmecítmaletého panování Ludvíka Pobožného [814 až 840] Slované Labští od Frankův něco více pokoje požívali. Veliká moc a vláda Karlovicův, dosahši svého nejvyššího stupně, v té době již se kloniti počala. Císař tento slabý, válek nemilovný, ve vlastní říši zradami všelikými poutaný, až i odbojnými syny stíhaný, ani doma mocně kralovati, ani vně co velikého před se bráti nemohl. Ohledem na Slovany neukazoval se jináče, nežli co volený rozsudí mezi nimi v půtkách jejich domácích. [56]) Léta 816 válčili Frankové a Sasici se Srby, poslušenství se odkazujícími. [57]) Léta 817 povstali v Bodricech domácí rozepře a nevole, z příčiny že kníže jejich Slavomír ani s Čedragem č. Čadragem[58]) synem Dražkovým země děliti, ani Němcům proti Dánům s vojskem pomáhati nechtěl. Pročež od nespokojeného národu svého Frankům vydán a od císaře důstojenství svého zbaven jest: země pak celá Čedragovi pod správu dána. [59]) Když však později Čedrag císaři ve všem povolným býti nechtěl a jmenovitě s Dány proti Frankům se jednotil, dosáhnul Slavomír poznova u dvora přízně, i bylby snad panství své opanoval, kdyby ho v tom nenadále smrt byla nezakročila [822]. Čedrag, pokořiv se císaři [822], požíval již napotom stále zvláštní ochrany jeho [826]. [60]) Léta 820 bojovali Němci s knížetem Slovanů východních (snad Srbův) Ludivitem. [61]) Na sněmě

---

[55]) *Stenzel* De orig. Marchionum. 1824. 4°. *Raumer* Reg. Brand. I. p. 13. nr. 44. p. 15. nr. 53. p. 16. nr. 54.

[56]) *Palacký* Čas. mus. čes. 1835. sv. III. str. 326.

[57]) *Einh.* Ann. ap. *Pertz* I. 203. Ann. Fuld. ib. 356. Vita Ludov. ap. *Pertz* II. 624.

[58]) Ann. Sclaomirus, Ceadragus.

[59]) *Einh.* Ann. ap. *Pertz* I. 204. 205. 208. Ann. Fuld. ib. 356. 357 Vita Ludov. ib. II. 624.

[60]) *Einh.* Ann. ap. *Pertz* I. 210. 214. 215.

[61]) *Thegan.* ap. *Pertz* II. 596. cf. 590. Zde slove dux Liduit.

[62]) *Einh.* Ann. ap *Pertz* I. 209.

[63]) Ann. Milequastus, Milegastus, Milecastus. Cedeadragus, Celeadragus, Ceadragus.

Frankfurtském l. 822 byli i vyslancové Bodricův, Srbův a Luticův přítomni.[62]) Příštího léta [823] cís. Ludvík v témže městě narovnal rozepři knížat lutických Milgosta a Čedodraga, [63]) synův Ljuby v boji proti Bodricům padlého; z nichžto starší Milgost, nedbalý a lidu nemilý, výrokem rozsudího a podlé žádosti národu, přednost čili staršinství mladšímu Čedodragovi postoupiti musil, [64]) vládnouce ostatně každý svým údělem. Na sněmě v Ingelheimu l. 826 přítomen byl, mimo již dotčeného Čedraga, kníže Bodricův, i Tunglo, [65]) kníže Srbův, do nichž národové jejich nějaké ztížnosti měli.[66]). V rozmiškách, které brzo potom mezi císařem a syny jeho vypukly, Polabané, jak se zdá, stálejšího pokoje od Němcův požívali, a své svobodství více utvrdili: aspoň letopisci němečtí nic nám přes celý ten čas o pokléskách jejich nevypravují. Teprvé předposledního léta císařování Ludvíkova [839] čteme, že vojsko saské vypraveno bylo proti Glinjanům pro odpadnutí jejich, jiné pak proti Luticům a Sorabům, činivším vpády do krajiště saského, kteréžto, udeřivši na Srby, příjmím Koledice, porazilo je u města Kesigesburku (n. Guetz č. Quetz podlé Leutscha), kdež i kníže těchto Čimislav [67]) padnul. [68]) Za Ludvíka Pob. učiněn založením arcibiskupství Hamburského [834] počátek ústavů směřujících k obrácení Slovanův polabských. — Po jeho smrti nesvorní synové rozdělili mezi sebou ve smlouvě Verdunské l. 843 otcovskou říši tak, že králi Ludvíkovi Německo s právem na polabské Slovanstvo připadlo. Tito však, nedbajíce toho pořízení, pokračovali ve svém boji o neodvislost a samostatnost, ačkoli vždy zastaralým zlým nespůsobem, bez jednoty mezi sebou a bez stálých politických svazkův s jinými nepřátely říše, Dány i Švedy. Udatní Bodrici byli první, jenž svobodství svého brannou rukou hájiti

---

[64]) *Einh.* Ann. ap *Pertz* I. 210. Vita Lud. ib. II. 627. *Otto Fris.* V. 23. Zpráva důležitá, ježto z ní vysvitá, že i zde, jakož jinde u Slovanův, knížetstva mezi syny byla údělná, z nichž jednomu ostatní knížata a národ přikládali vrchní správu čili staršinství, nikoli podlé věku, nýbrž podlé spůsobnosti a zásluh.

[65]) Ann. Tunglu, Tuglo.

[66]) *Einh.* Ann. ap. *Pertz* I. 214. 215.

[67]) Ann. Cimusclus.

[68]) Ann. Bertin. cont *Prud. Trec.* ap. *Pertz* I. 436. cf. II. 193.

se jali [844], byli však, ač věrná-li v té věci německých letopisců zpráva, nejen oni sami v boji přemoženi, a kníže jejich Gostimysl [69]) usmrcen, nýbrž i všickni ostatní vůdcové polabských Slovanův pokořeni. [70]) Léta 845 byli přítomni vyslancové Slovanův u krále Ludvíka v Paderbornu. [71]) Téhož času spravoval saské, proti Srbům zřízeně krajiště hrabě Thakulf, pro svou známost slovanských zákonův a obyčejův u těchto velice oblíbený a nenepodobně i sám z kmene slovanského. [72]) Léta 851 vypukla tuhá válka mezi Srby a Němci: král Ludvík sám přes Durinsko do pole se vypravil a popleněním země i způsobenou tím drahotou a hladem Srby k míru donutil. [73]) V obnovených l. 855 mezi Němci a Polabany válkách tito všudy vítězili, [74]) tak že král Ludvík od té doby jedny po druhých nadarmo sobě pokořiti se pokoušel. Léta 856 bojováno s Glomači. [75]) Po dvou letech králevic Ludvík vyslán proti Bodricům a Glinjanům, vévoda pak Thakulf proti Srbům, [76]) ovšem bez prospěchu; neboť již l. 859 Srbové, usmrtivše kníže své Čestibora, [77]) Frankům nadržujícího, se zbouřili, [78]) a l. 862 sám král Ludvík přinucen byl proti Dabomyslovi, [79]) knížeti Bodricův, do pole vytáhnouti. [80]) Léta 869 spojení Čechové, Srbové a Suselci opět

---

[69]) Ann. Gotzomiuzlus.

[70]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* I. 364. Ann. Bert. ib. I. 441. Hludovicus ... populos Sclavorum aggressus omnes paene illarum partium regulos sibi subegit. Vědomoť, že něm. letopisci v podobné příčině vždy pravdy nadsazují a převýšeně mluví. Z tohoto místa dovozují někteří, kterak cís. Lothar ostrov Ranský klášteru Korvejskému (dle písemností ovšem podezřelých) darovati mohl. Snad jej daroval v naději brzkého dobytí, jakožto in partibus infidelium.

[71]) Ann. Fuld. ap *Pertz* I. 364.

[72]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* I. 366. Měl statky v srbské župě (v Míšni) na hranici české a snad i v Čechách, slove zajisté ve starých Fuldenských nadáních „Tacgolfus de Bohemia comes“ *Raumer* Reg. I. 23 nr. 96. Zastávali-li rodilí Slované nejvyšší úřady a hodnosti u Řekův, mohliť je zastávati i u Němcův. „Becelinus č. Veselin comes in Chutici“ d. 999 byl podobně též Slovan.

[73]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* I. 367.

[74]) Ann. Bertin. ap. *Pertz* I. 449.

[75]) Ann. Fuld. et Bert. ap. *Pertz* I. 370.

[76]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* I. 371.

[77]) Ann. Zistiborus, Zistoboroz, Czistiboro.

[78]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* I. 372.

[79]) Ann. Tabomuizles. Srov. Daba, Dabiša. Dabiživ.

[80]) Ann. Fuld. ap *Pertz* I. 374. *Hinc. Rem.* ib. I. 458.

vpády přes Sálu do Durinska činili, proti nimž král syna svého Ludvíka s vojskem vypravil.[81]) Naposledy tolikými potržkami zmožen jsa, král Ludvík sám u Slovanův pokoje hledal, a jakž dobře mohl, s nimi se smířil.[82]) Však nicméně předce dva roky před smrtí jeho [874] připomíná se znova odpadnutí Srbův a Suselcův i pokoření jich skrze vývodu Ratolfa, nástupce Thakulfova.[83]) — Po králi Ludvíkovi panovali synové jeho Karloman a Ludvík II. nadto za krátký čas, a třetí syn jeho Karel Hrubý nadto slabě, by něco podstatného proti Slovanům polabským podniknouti byli mohli. Ludvík II., jemuž s Franky, Durinky a Sasy i Polabané v podíl se dostali, hned po nastoupení vlády [877] Glinjany a Suselce k odvozování poplatkův mocí donucovati,[84]) a po třech letech proti spolčeným Čechům, Srbům a Glomáčům skrze pohraničného vévodu Poppa na Sále brániti se musel [880].[85]) — Za cís. Arnulfa slabost říše německé ještě více na jevo se vyskytla. Dánové a Slované polabští hrozili jí největším nebezpečím. Císař Arnulf vypravil se sice l. 889 s velikým vojskem proti Bodricům; ale tažení toto tak špatně se povedlo, že císař stěží do Frankofurtu se navrátil a vojsko bez pořízení domů rozpustil.[86]) Bodrici vydobyli sobě úplné neodvislosti, jíž až do času Jindřicha I. požívali, účastni jsouce výprav Uhrův proti Němcům, l. 914 až k Hamburku a Bremě proniklých. Srbové předlabští, Frankům takořka v jícnu sedící, zůstali Arnulfovi věrni; císař sám odsadil vévodu Poppa, činícího Glomačům a Chuticům příkoří, když tito proto bouřiti se počali. Vděční Srbové dvořili mu za to na sněmu v Selci l. 897 s poklonou a dary.[87]) Naproti tomu Srbové zalabští, v užším spojení s Če-

---

[81]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* I. 380.
[82]) *Hinc. Rem.* ap. *Pertz* I. 485. Hludovicus pacem sub quadam conditione apud Vinidos obtinere procuravit, ad quam confirmandam filios suos cum marchionibus terrae ipsius direxerat.
[83]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* I. 387. Herm. Contr.
[84]) Annal. Fuld. ap. *Pertz* I. 391.
[85]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* I. 393. (418). *Regino* ib. I. 605. *Herm. Contr.*
[86]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* I. Srov. *Böhmer* Regesta ad a. 889.
[87]) Ann. Fuld. a. 892. 897. *Regino* a. 897. Srov. *Böhmer* Regesta ad a. 897. *Dithmar* l. I. p. 4.

chy stojíce, byli s těmito zajedno po některý čas područníci velikého Svatopluka moravského.[88]) — Nástupcové Arnulfovi, Ludvík III. příjmím Dítě a Konrad I. nebyli s to, aby poupadlou převahu Němcův v té straně pozdvihli. Za jejich vlády počali se zhoubní vpádové Uhrův do Němec [907, 909 sld.], kteréžto příležitosti použivše Slované polabští, na východu Muldy a Labe bydlící, všickni napořad z poplatnosti německé se vyvadili. Markrabě Burkhard nemohl zemí sobě poručných ubrániti proti spojené síle těchto dvou národův, a brzo sám v nešťastné bitvě l. 908 hrdlo položil. Saský vývoda Otto, jehož syn Jindřich, potomní císař německý, již l. 908 statečně proti Glomačům bojoval,[89]) leda chudý ostatek obšírného krajiště srbského, t. třislo země mezi Verrou a Muldou, s dědičným svým panstvím spojiti mohl,[90]) Dánové, Slované a Uhři činili s rozličných stran vpády do říše německé, plenice a hubíce ji v té míře, že se podobalo, jakoby v poustku obrácena býti měla, a jakoby s křesťanstvím v ní sotva zaštěpeným a rozkvětlým, ke schodu se chýlilo. Toto však výhodné a bezpečné položení Slovanův netrvalo dlouho: anobrž bylo to jen jako bezvětří před bouřkou a vichřicí, kteráž brzo tím silněji vybuchnouti a nové, dokonce záhubné pohromy na ně sesuti měla.

6.

Dosednutím po vymření zmalátnělých Karlovicův nového panovničího rodu Sasicův na trůn německý změnilo se štěstí války mezi Slovany a Němci. Jindřich I. příjmím Ptáčník, vládce velemoudrý a bojovný, ve zbrani proti Slovanům a Uhrům z mládí pocvičený, hned po dosažení koruny uchopil se důrazných prostředkův ku potření nepřátel své říše částečně a porůznu, jimžto sjednoceným odolati sobě netroufal. Počátek bojův se Slovany učiněn l. 921, ovšem bez velikého prospěchu.[91]) Příštího léta král Jindřich, upevniv Míšeň, vpadl

---

[88]) *Dithmar* l. VI. p. 196.
[89]) *Dithm.* l. I. p. 4. *Ann. Saxo* p. 257. *Witikind* I. 639.
[90]) *Leutsch* M. Gero 65.
[91]) Cont. *Regin* ap. *Pertz* I. 615.

odtud do Milčan, a rozbořiv město Lubuzua (n. Lebusa mezi místy Dahme a Schlieben) národ ku placení daně přinutil.[92]) Potom zavřev s Uhry, ročními poplatky uchlácholenými, příměří na devět let [924], a ohradiv krajiště saské novými pevnostmi i pocvičiv lid svůj válečný ve zbrani, vtrhnul nenadále l. 927 do Stodoran, opanoval hlavní město Branibor, přiměl kníže jejich k dani, obrátil se zpátky do země Glomačův, ztekl město jejich Gronu (Grana, Gana, má býti dle Leutscha Jahna, dle Wersebe Gruna), proniknul až do Čech a vymoh na Češích závazek k roční dani [928] vítězně do Sas se navrátil.[93]) Tento prospěch otevřel mu cestu k jiným, ještě větším výhodám. Neboť brzo potom přinutil Ratary, Lutice a Bodrice ku placení roční dani a konání služby vojenské,[94]) tak že od té doby slovanští národové mezi Sálou, Labem, Odrou a mořem východním sami pokořiteli svému k dosažení nových vítězství nad rodáky svými i cizinci nánápomocni byli. V Ratařích založeno nové krajiště (marca) pod správou hraběte Bernharda. Tím rozjitřeni Rataři a ostatní Lutici uchopili se l. 930 zbraní, a přepravivše se přes Labe, ztekli město Wallisleben, plenice a hubice v celém tom okolí, byli však posléze v bitvě u města Lenčina (Lunkini, n. Lenzen) na hlavu poraženi.[95]) Slované v nouzi nejen ku pořádnému placení dani, anobrž i ku přijetí víry křesťanské se zavázali.[96]) Potomně král Jindřich šťastně válčil s Dány, a zřídiv nové krajiště Šlesvické, knížeti Bodricův tolik strachu nahnal, že tento, chtěje se jemu povolným prokázati, ku přijetí křesťanství se uvolil [932].[97]) A však ani u Bodricův, ani u sou-

---

92) *Ann. Saxo Dithm. Merseb.*

93) *Witikind* l. I. *Ann. Saxo. Chron. Saxo.* a. 926. Chron. Halberst. *Leibn.* II. 114. *Ad. Brem.* I. 48.

94) *Witik.* l. I. Cum vicinae gentes a rege Henrico factae essent tributariae, Abodriti, Vulzi, Hevelli, Dalmanci, Bohemi, Redarii, et pax esset etc. *Dithm.* l. I. p. 8. Léto podmanění Ratarův, Luticův a Bodricův nejisto. Možné, že to již l. 927, před tažením do Čech, se stalo. *Leutsch* M. Gero str. 6.

95) *Witik.* l. I. *Ann. Saxo. Dithm.* l. I. p. 8. Chron. Corbej. *Harenberg* Mon. ined. I. 4. — Chron. Quedlinb. *Leibn.* II. 279 praví, že v bitvě té 120.000 Slovanův padlo a 700 do zajetí se dostalo, což jistě omyl jest. Lépe Chron. Corb. Prostrati sunt CXXM. captivi vero DCCC.

96) *Ann. Saxo* a. 932.

97) *Helm.* l. I. c. 8. §. 4. Chron. Austral. ap. *Freher.* I. 434. *Sig. Gembl.*

sedův jejich Luticův křesťanství tehdáž ještě zdařilého a stálého vzniku nemělo, jelikož i světské poslušenství těchto národův pořád se viklalo. Léta 932 Uhři, vpadše po vyplynutí příměří do Glomačův a vymáhajíce pomoci, obdrželi od těchto v poklonu a dar vytylého psa, [98]) načež vtrhše hlouběji do Durinska, ukrutnou porážku sobě uhonili. Poslední výprava Jindřichova směřovala proti Ukřanům, východní větvi Luticův, buďto až potud nepokořeným, buďto závazku dosti nečinícím, kteréž přemoha ku placení daní donutil [934].[99]) — Nástupce a syn jeho Otto I. příjmím Veliký, ujav vládu [936], nalezl vojenskou hranici proti Slovanům již od otce co nejlépe zřízenou, na několiko krajišť (marca) rozdělenou [100]) a množstvím pevných hradův opatřenou. Všecky tyto ku konečnému podrobení Slovanstva směřující přípravy i sám on nejen pečlivě zachoval, anobrž i rozhojnil a zdokonalil. Naměřením jeho bylo, všemi prostředky, mírnými i násilnými, mečem i křížem, pokořiti Slovany polabské. Hned po nastoupení vlády [936] cestu konal přes Ratary, nevědomo z jakých příčin, snad jen pro utvrzení jich v poddanosti. [101]) A však mnohonásobní návrhové jeho ohledem těchto národův nenadálými zběhlostmi na dlouhý čas byli zmařeni. Neboť když král potlačením domácích rozbrojův v Lotharinsku a na pomezí Francie zaměstknán byl, Slované, domnívajíce se, že příhodná doba k vysvobození jich přišla, snad i od odbojných vývod Eberharda a Giselberta, též od prince Jindřicha k tomu nutkáni jsouce, umínili l. 939 u všeobecném povstání svrci jho německé. Počátek učinili Bodrici tím, že markraběte v končinách jejich stojícího, Haiku čili Hiku, přepadli, vojsko jeho

---

Ann. Saxo. Chron. Saxo, Alberic. M. Scotus. Cont. *Regin.* ap. *P.* I. 617 Žeby již tehdáž v městě Stargradě biskupství bylo založeno, smýšlenka jest *Gebharda* I. 135. a *Lützova* Gesch. v. Mekl. I. 43.

[98]) *Witik.* l. I. p. 641. Avares ... iter agentes per Dalamantiam, ab antiquis opem petunt amicis. Illi vero scientes eos festinare ad Saxoniam ... pinguissimum pro munere eis projiciunt canem etc. *Ann. Saxo* 934.

[99]) *Ann. Saxo. Chron. Saxo* a. 935 (mylně). Cont. *Regin.* ap. *Pertz* I. 617. Ann. Hildesh. *Leibn.* I. 717. Chron. Quedlinb. *Leibn.* II. 279.

[100]) Tehdejší východní šestery marky a markrabaty čili krajištníky vyčítá *Leutsch* str. 17—18 pozn. 31, k nimž ještě přičísti dlužno marky severní, proti Bodricům a Danům založené.

[101]) *Raumer* Reg. Brand. I. 30. nr. 128.

zničili a jeho samého zabili.[102]) Markrabě Gero, chtěje podlé ujišťování německých letopisců podobnému povstání vstříc vyjíti a ránu sobě umíněnou odvrátiti, pozvav třidcet slovanských knížat pod zástěrou přátelství na hostinu k sobě, dal je po hojném častování všecky, mimo jednoho náhodou ušlého, v domě svém úkladně zavražditi.[103]) Stodorané a Lutici, uslyševše o hanebném skutku tomto, sáhli neprodleně ke zbroji; s nimi se spojili všecky ostatní větve slovanské, a Němci do ostatního kolena vyhnáni ze Slovan za Labe. Král Ludvík, dostav zprávu o povstání tomto, pospíchal do Děvína: než chytrý Gero ještě před navrácením jeho bouři upokojil. Totižto porušiv dary a sliby povolného Němcům a již křestěného knížete braniborského Tugomíra,[104]), v čas onoho zbouření spolu s ochránci svými, Němci, z vlasti prchlého, vypravil jej do Slovan, aby nad národem svým zradil. Tento, vrátiv se do Braniborska, pustil o sobě lživou pověst, jakoby, jsa od Němcův násilně zaveden, teď z vazby byl ušel. Slované, dověřujíce slovům jeho, přijali jej za vládce a panovníka: načež on, pozvav synovce svého, jediného z oněch třidceti knížat, k sobě na hody, příkladem a návodem Gerovým zrádně jej zabil, zemi pak svou za majetnost krále německého prohlásil. Překvapení Slované, Lutici i Bodrici, pokořili se Němcům nevolně.[105]) Ve čtrnáctiletém míru, kterýž potom následoval, pečoval Otto o založení tří nových biskupství, jakožto ústavův k obrácení Slovanův, t. v Stargradě (Oldenburku), ve Vagrii, v Havelberku [946] a Braniboru [949]. Než toto jeho dobročinné naměření nemělo tehdáž ještě znamenitého prospěchu. Nepřítomností krále Otty a bojovného markraběte jeho Gera, v jiných krajinách vojnami zaměstknaných, nabádáním odbojných proti králi svému vévod německých, utiskováním biskupův Stargrad-

[102]) *Ann. Saxo* a. 940. (Podlé *Leutscha* str. 44 má býti 939.) *Witik.* l. II. Illi (Abotriti) vero nihilominus bellum quam pacem elagerunt, omnem miseriam carae libertati postponentes. Est namque hujuscemodi genus hominum durum et laboris patiens, victu levissimo assuetum, et quod nostris gravi oneri esse solet, Sclavi pro quadam voluptate deducunt.

[103]) *Witik.* l. II. *Ann. Saxo* a. 940.

[104]) O jeho smrti [ok. 947—949] viz *Leutsch* M. Gero 74. *Raumer* Reg. I. 33. nr. 140.

[105]) *Witik.* l. II. p. 647. *Ann. Saxo* a. 940.

ského, Havelberského a Braniborského, násilně lid slovanský ku křesťanství donucujících, a mnohými jinými příčinami stalo se, že rozkyselení Polabané, přede vším Ukrané, znova zbraně proti Němcům se chopili [954]. Poštěstilo se sice markraběti Gerovi a vévodě Kunradovi potlačiti povstání toto; [106]) a však následujícího léta nadto větší zbouření proti králi jak v Sasích tak ve Slovanech vypuklo. Odbojní hrabata Wichman a Egbert, vytištěni jsouce od Hermana Billinga ze Sas, ustoupili ku knížatům bodrickým, bratřím Nakonovi a Stojgněvovi, [107]) Němcům nepříznivým, do města Světlastrana řečeného,[108]), a namluvili tyto k tuhému odporu proti stihajícímu je Hermanovi, vévodě saskému [955], kterýž po daremném útoku na Světlustranu ucouvnouti a pohraničnou svou pevnost Kokarescem[109]) na umluvu nepříteli propustiti musil. [110]) Nešťastnou náhodou v čas odtažení Němcův z hradu strhla se mezi nimi a Slovany rvačka, tak že Slované v bezpřímném zapálení, přerušivše umluvu, všecky branné muže vysekali a ženy i děti do zajetí pobrali. Rozhořčený tímto ukrutenstvím Otto, po slavném vítězství nad Uhry u Augsburku [955] pospíchal se synem svým Liutolfem a markrabětem Gerem přímo do Zalabí, kdež spojení Bodrici, Lutici, Črezpjeňané, Dolenci a Rataři pod správou Stojgněva s ním se utkali. Po daremném jednání o pokoj [111]) svedena na řece Dosa [112]) rečené ukrutná bitva, již Slované prohráli. Stojgněv padnul v boji; Slovanův zajatých veliký počet hroznými mukami usmrcen. Wichmann a Ekbert uprchli k Hugovi do Francie. V této vojně pomá-

---

[106]) *Witik.* l. III. p. 655. *Ann. Saxo* a. 954.

[107]) Ann. Nacon, Naccon, Stoinnegin, Stoinef, Ztoignav.

[108]) Ann. Suithleiscranne. Položení města toho nejisto. Viz *Leutsch* M. Gero 97. *Kanngiesser* 37. Onen v Bodricech, tento v Ukranech ho hledá.

[109]) Neznámý hrad někde v končinách slovanských, lidem německým osazený. O něm. srov. *Leutsch* 97. *Kanng.* 37. Ostatně i to možné, že ve jménu tom zkažené slovo Kukesburgii, t. Burgwächter, slov. Větnici, vězí.

[110]) *Witik.* l. III. p. 657 sq. *Ann. Saxo* a. 955.

[111]) Slované uvolovali se ku placení daní, a jediné žádali, aby Němci do vnitřní jejich správy se nemíchali, krajiny jejich na německé župy (Gau) nedělili a německých hrabat v nich nestavěli. Tvrdý císař jim toho odepřel.

[112]) Ann. Taxa, Raxa (mylně). V. *Leutsch* 100.

hali Ranové [113]) Němcům. [114]) Léta 957 Otto zase s Ratary, ještě vždy úplně nepokořenými válčil; [115]) a když léta 958 Wichman podruhé k Ratarům a Stodoranům se utekl, protáhla se válka mezi oběma až do l. 960. Po mnohém namáhání Slované, konečně úplně pokořeni od Němcův, museli se volně i nevolně znáti k náboženství křesťanskému, stavěti chrámy a kláštery, podrževše ostatně dosavadní své zřízení zemské, pod správou vlastních domácích knížat a markrabat německých, oněm za dozorce a velitele postavených. [116]) Mezitím vrtkavý Wichman ušel ze statkův manželky své, na něž byl zaveden, nejprvé k Dánům, potomně ke Slovanům nedaleko ústí Odry, kdež propůjčuje se Gerovi, příznivci svému, rozličné pikle proti některým, až potud buďto neúplně, buďto naskrze nepokořeným větvem slovanským, jmenovitě Lužičanům, Milčanům, Pomořanům a Polanům, koval. Léta 963 markrabě Gero, spojiv vojsko své se Slovany, jež Wichman pro něj najal byl, vtrhnul do Lužice a Milčan, [117]) jak se zdá, od Němcův ku Polanům odpadlých, a poraziv v tuhé bitvě knížete polského Mečislava, oba národy sobě a králi svému podmanil, anobrž i kníže polské k lennímu závazku ohledem na zemi mezi Vrtou a Bobrem ležící přinutil (srov. §. 37. č. 4.) [118]) Toto však poslední své vítězství zaplatil největší tento Slovanohromce smrtí jediného syna svého, Sigfrida, v potýkání padlého, pro nějž císařskou korunu v podmaněných a v nejhorší rabstvo uvedených Slovanech v mysli své byl chystal: načež i sám brzo želem se světa sešel [965] [119])

---

[113]) Jiní to jméno „Ruani, Rivani" na Rječany slyší, což však není podobno.

[114]) *Witik.* l. III. p. 657 sq. *Ann. Saxo* a. 955. *Dithm.* l. II. p. 26. Ann. S. Gall. ap. *Pertz* I. 79. Cont. *Regin.* ib. I. 620. *Hugonis* Chron. Virdun. ap. *Labbe* N. Bibl. Ms. I. 134.

[115]) Cont. *Regin.* ap. *Pertz* I. 623. *Leutsch* M. Gero 102.

[116]) *Witik.* l. III. p. 659. Cont. *Regin.* ap. *Pertz* I. 624. *Ann. Saxo* a. 959. *Otto Fris.* VI. 21. *Chron. Saxo. Ad. Brem.* l. II. c. 3. Baptizatus est totus populus ... Slavonia in XX pagos dispertita ... pax fuit continua: Slavi sub tributo servierunt. *Týž* II. 17. téměř týmiž slovy.

[117]) Lužičané a Milčané byli v okresu krajiště Gerova obsaženi, požívali však mnohem větší svobody, nežli ostatní, tolikrát mečem pod německé jho podrobení Polabané.

[118]) *Witik.* l. III. p. 660. *Ann. Saxo* a. 963. *Dithm.* l. II. p. 27.

[119]) *Leutsch* M. Gero 110. O krajištěch jemu podřízených jedná *Raumer* Reg. I. p. 45. nr. 204.

Po smrti jeho nové se bojovným Němcům vylíhly půtky s Bodrici a Ratary. Když totiž vévoda saský Herman v rozepři dvou knížat, bodrického Mestivoje a Želibora vagirského, [120]) rozsudkem svým posledního z nich zkrátil, stalo se, že tento zbraně se chopil a Wichmana sobě ku pomoci vyzval. Než od Mestivoje a Hermana v městě svém obležen a jat jsa, byl ze země vypověděn [966]; Wichman pak utekl k Volincům [121]) na ústí Odry, válku začal s Mečislavem polským, v níž sám o hrdlo přišel [967]. [122]) Do též války mezi Mestivojem, Želiborem a Hermanem zapleteni byli i Rataři, brzo potom od hraběte Detřicha k míru přivedení, a před hněvem krále Otty, kterýž jim úplným vyhubením hrozil, ochránění [967—968]. [123]) Mír tehdáž s Polabany zavřený trval nepřerušeně až do l. 983. Král Otto dovršil díla svá ve Slovanech založením arcibiskupství Magdeburského a tří nových biskupství, Meziborského (Merseburgum), Žičanského (potom Naumburského) a Míšeňského [968]. [124]) — Za kr. Otty II. zmáhala se tužba a snaha Polabců po dobytí úplné volnosti v té míře, ve kteréž jho poddanství německého při nenasyceném lakomství a mnohonásobných nátiscích představených jim markrabat a jiných úředníkův vždy tíž a tíže na ně doléhati počalo. Již l. 976 přinucen byl král sám svou osobou vytáhnouti proti Luticům do pole, ačkoli bez patrného prospěchu. [125]) Tehdáž i první počátkové křesťanství u nich udušeni. Podobné rozmíšky povstaly u Bodricův, kdež starý kníže Mestivoj křesťanem sice byl a sestru biskupa Stargradského Waga za manželku sobě pojal [973]; a však od syna svého z prvního manželství, Mečislava, pohanstvu příznivého, rozličnými obmysly a mocí k tomu byl dohnán, že nejen tuto manželku svou zapudil, nýbrž i statky biskupovy poplenil a křesťany

[120]) Ann. Selibur, Mistui, Mistav. Či snad Mislav, Moislav?

[121]) *Witik.* Vuloini. *Ann. Saxo* Vilini. Obyvatelé to ostrovu Volinského. Viz §. 44. č. 6.

[122]) *Witik.* l. III. p. 660. *Ann. Saxo* a. 967. *Dithm.* l. II. p. 27.

[123]) *Witik.* l. III p. 661. *Ann. Saxo* a. 967. Srov. *Leutsch* 123—124.

[124]) O cís. Ottě I. dí *Witikind*: Romana lingua sclavonicaque loqui sciebat, sed rarum est, quod earum uti dignaretur (ap. *Meib* I. 650) *Ann. Saxo* p. 274.

[125]) *Sigeb. Gembl.* a. 976, 977. *Gerardus* in Vita S. Udalr. p. 458. sq.

na nich osazené sužoval. [126]) Když pak konečně král Otto nešťastnou válku s Řeky ve Vlaších začal a pověst o veliké porážce Němcův u Basentelly [982] Slovanův se donesla, tuť ještě před smrtí jeho [983] následovalo všeobecné povstání spolčených Bodricův a Luticův, ve kterémž onino Hamburk, tito Hawelberk a Branibor ztekli, biskupské stolice stroskotali, chrámy zbořili a všecky Němce v Zalabsku buďto zbili, buďto přes Labe vyhnali, i samému Sasku zhoubou a zkázou hrozice. [127]) Hrůzu tohoto povstání zvětšil současný vpád Čechův pod saským hrabětem Dědem do Žiče, a zloupení nejen této biskupské stolice, nýbrž i mnohých jiných měst a klášterův až pod Magdeburk č. Děvín. [128]) V ukrutné bitvě téhož léta na ř. Tongeře svedené, v níž asi 60.000 Slovanův bojovalo,[129]), ničehož nerozhodnuto, ačkoli sobě Němci chlubně vítězství připisovali. Od té doby upadla převaha Němcův ve Slovanech zalabských až do polovice 13ho století: Slované od hájení své vlasti přistoupili k výboji. Rozhořčení proti křesťanství bylo tak veliké, že sám starý Mestivoj, ačkoli nejlítěji proti Němcům zuřil, jakožto křesťan ze země byl vypověděn. [130]) — Otto III., ještě jsa dítě, utvrdiv se, po přemožení domácích odpůrcův, na stolici královské, a získav sobě knížete polského i českého, jal se s pomocí těchto váleti s Polabany, opanoval l. 986 Stodorany a l. 992 Branibor, vydaný sobě od saského poběhlce Kiza, zradivšího nad Slovany, a

[126]) *Helm.* l. I. c. 13. 14, Helmold Mestivoje jmenuje Billugem, kteréžto jméno on při křestu ke cti vévodě saskému Hermanovi Billungovi přijal.

[127]) *Dithm.* l. III. p. 58. Chron. Magdeb. *Meibom. Ann. Saxo. Chron. Saxo* a. 892. *Ad. Brem.* II. 30. 31. Tento mezi jiným vypravuje o zneuctění kn. Mestivoje, žádajícího synovkyni vévody Bernharda za manželku, nářkem psa, při kteréž příležitosti Helmold (l. I. c. 16) dokládá: Saxonum voce Slavi canes vocantur. Jiní událost tu na l. 1002 neb 1018 kladou. Ostatně za hlavní příčinu toho povstání vydává Ad. Brem. II. 31. ignaviam Thiaderici Marchionis Sclavorum, a Helm. I. 16 jeho avaritiam a crudelitatem. I byltě skutečně od kr. Otty II. odsazen, načež nedlouho potom hořem umřel.

[128]) *Dithm.* l. III. p. 58. l. VI. p. 167.

[129]) *Dithm.* l. c. Convenerunt e Sclavis peditum ac equitum plus quam XXX legiones.

[130]) *Ad. Brem.* II. 31. *Helm.* I. 16. Utekl se k Bardům (*Bardengau*), odkudž l. 894 s Mečislavem pol. a Boleslavem čes. protikrále Jindřicha bavorského se ujímal. *Dithm.* l. IV. p. 65. *Ann. Saxo.* Jiní to utečení na Mestivoje II. l. 1025 slyší. *Kanngiesser* 223.

zavřel l. 996 příměří s Bodrici a Lutici, onyno, jak se zdá, k mírným poplatkům a připuštění křesťanství zavázav, těmto pak úplnou volnost přiznav. Než tito poslední již l. 997 novou válku začali, Stodorany a Braniborsko zaujali, anobrž i do samého Saska přes Labe vpády činili, tak že král po šestnáctiletém daremném namáhání, ve kterémžto mu z počátku též Poláci a Čechové pomáhali, přinucen byl pustiti mimo sebe naději pokoření jich. [131] — Po jeho smrti, dříve než Jindřich II. ode všech stran za krále uznán byl, utiskovaní v čas bezvlády od úředníkův svých Bodrici pozdvihli pod knížaty svými Mečislavem a Mestivojem II. [132]) zbraň a válku proti Němcům s takovou silou, vzteklostí a vytrvalostí, jakéž až potud nikdy nebyli dokázali. Po hrozném krveprolití, v němž zvláště kněží umučeni a zbiti, bylo křesťanstvo do kořen ze země vyhlazeno, a králi německému poplatnost i služby vypověděny [1002]. [133] Král Jindřich, upevniv svou vládu, a vida nastávající sobě s mohutným Boleslavem polským války, přede vším o to pečoval, aby mírnými prostředky Bodrice a Lutice upokojil. Pročež s obojími zavřel pokoj: Bodrici, jak se zdá, uvolili se ku přiznání vrchnosti jeho a placení skrovné daní, hádky o uvedení křesťanství odloženy k jinému času; Luticům přiznána úplná neodvislost, pod výminkou, aby králi proti nepřátelům jeho vojskem pomáhali [1003]. Od té doby byli Lutici nejvěrnější spojenci Němcův ve všech jejich válkách proti Polanům. [134] Neboť již l. 1005 nastala krutá válka mezi Němci a Polany, z příčiny že Bole-

---

[131]) *Gerberti* ep. 91. v Bibl. max. Patr. ed. Lugd. T. XVII. *Dithm.* p. 69 70. 75—78. 82. 87. *Ann. Saxo. Chron. Saxo.* Ann. Hildesh. a. 985, 986. Chron. *Quedlinb. Leib.* II 283. Chron. Corbej. ap. *Harenb.* I. 7. Podobné jest, že v těchto krutých válkách Pomořané věrní byli spojenci Luticův proti Němcům. *Kanngiesser* 139—143.

[132]) Adam Brem. a po něm Helmold) prvního z nich jmenuje zde (II. 30. 31) Mizzidragem, u Dithm. však slove Mistizlavus, a sám Adam II. 17 i Helmold I. 15 jmenují jej Missica, Misizla. Druhý Mistuuitz, již l. 1000 ve kron. Hillesleb. se připomíná.

[133]) *Ad. Br.* II. 30. 31. *Helm.* I. 16. *Ann. Saxo* a. 983 (mylně), *Alb. Stad.* ed. *Schilt* 221. Že děj tento na r. 1002 připadá, dokázal *Kanngiesser* 156. Srov. *Raumer* Reg. I. 74. nr. 367. Ostatně letopisci děje léta 983, 1002, 1018 nerozlučně pomíchali a zmátli.

[134]) *Dithm.* l. V p. 126. *Ann. Saxo.* a. 1003. *Adelbold. Chron. Saxo.* Srov. *Kanngiesser* 159.

slav Chrabrý l. 1002 až pod Míšeň byl vpadnul a Lužici i Milčany opanoval, kteráž potom několikrát obnovena byla, a v niž naposled Boleslav Chrabrý krajinu Lubuskou, Lužickou, Milčanskou a částku Srbska až po černou Elsteru ku panství svému připojil. [135]) Léta 1018 vypukly krvavé různice a nevole mezi Lutici i Bodrici, proto že kníže těchto Mečislav oněm proti Polanům pomáhati se zpěčoval, a tím příčinou jejich porážky byl. Bodrici a Vagrové č. Vagiři, mimo to hrozně jsouce utiskovaní od Bernharda, připojivše se k Luticům, nejen kníže své, v městě Zvěrině jaté, vyhnali za hranice, a proti křesťanům ve své zemi zuřili, ale i císaři služby a daň odepřeli. [136]) Ani sám císař, zaneprázněn jsa jinými válkami, ani odbojný pánu svému vévoda saský Bernhard nebyli s to, aby něco důrazného proti Bodricům a Luticům předsevzali; nýbrž Jindřich náčelníky Bodricův a Luticův l. 1022 v městě Vrbnu lahodnými prostředky, ovšem nadarmo, k odvozování desátkův biskupům pohnouti usiloval. [137]) Oba národové odpadli od císaře docela, a biskup Stargradský, zbaven jsa všech důchodův, přinucen byl ustoupiti do Hildesheimu.

7. Až do přemožení konečného Polabanů.

Po smrti císaře Jindřicha II., za panování Kunrada II., uběhla svoboda Luticův, téměř ve dvadcetiletém krvavém boji vydobytá [983—1003], v nové nebezpečenství. Panovník tento nebyl Slovanům příznivě nakloněn, nýbrž dopouštěl Sasům všeliká příkoří sousedním Luticům činiti; čímž tito rozhořčeni jsouce ku Polanům, tehdáž s Němci válčícím, se přirazili, a l. 1030 Stodorany i Branibor znova opanovali, kteréžto kraje potom až do l. 1101 v jejich moci zůstaly.

---

[135]) *Dithm.* p. 148—153. 157. 172—173. 184. 209—213. 236—239. *Ann. Saxo. Chron. Saxo. Abb. Ursperg.* Chron. Hildesh. O podílu Luticův v těchto válkách srov. *Kanngiesser* 212—220.

[136]) *Dithm.* l. VIII. p. 249. *Ad. Brem.* l. II. c. 33. Bernardus ... per avaritiam gentem Winulorum crudeliter opprimens ad necessitatem paganismi coegit.

[137]) *Ad. Brem.* II. 33. *Helm.* I. 18. *Ann. Saxo.* a. 1022. Srov. *Kanngiesser* 222. Někteří to na l. 1023 aneb 1024 kladou, tvrdíce, že tehdáž knížata slovanská docela císaři se poddali.

Císař Kunrad zavřel sice l. 1032 s nimi pokoj, a však jen na oko; opravdu zajisté nové pevnosti proti nim zakládati začal a k válce se chystal. Lutici, chtějíce stavění pevnosti Vrbna překaziti, přepravivše se přes Labe, ztekli Vrbno léta 1035, z čehož krutá válka mezi nimi a Němci se roznítila, v níž Lutici, naposledy neslýchanými ukrutnostmi císaře Kunrada a lidu jeho přemožení, ku poplatnosti a službám se znali l. 1036. [138]) Mezi tím, když tyto věci v Luticech se dály, v Bodricech nové spletky a domácí rozmíšky se vylíhly. Po Mečislavovi panovalo více knížátek pospolu, z nichž jeden Onodrag [139]) pohanům, a druhý Pribigněv čili Udo, Mečislavův syn, křesťanům hověl. Ještě i jiná dvě knížata, Sederich a Ratibor, asi téhož času se připomínají. [140]) Udo zabit od Sasíka l. 1031, načež syn jeho Gottšalk, z matky kněžny dánské zplozený a od Němcův v klášteře Luneburském vychovaný, odpad od víry, nejdříve s Bodrici ukrutně proti Němcům zuřiti počal, potom zvrtkaje se v mysli, k Dánům poběhl, a za jedenácte let u nich vojenské služby konal. Po uprchnutí jeho zmocnil se vlády Ratibor, křesťanům příznivý, jenž s osmi syny svými padnul v boji proti Dánům asi l. 1042. [141]) Gottšalk, uveden byv od Dánův do vlasti své, počal s neobyčejnou horlivostí rozšiřovati v ní křesťanství, chrámy i kláštery stavěti a lid pohanský utiskovati. Přičiněním arcibiskupa Hamburského založeno vedle Stargradského dvoje nové biskupství v Ratiboru a Rarogu (Meklenburku) l. 1051 [142]). Toto uchýlení se sousedův Bodricův ode spolku a přilnutí k Němcům nelibě nesouce Lutici, již l. 1045 na hranice saské nabí-

---

[138]) *Ann. Saxo.* a. 1025—1036. Wippo p. 440. *Id.* Vita Conr. p. 479. *Herm. Contr.* a. 1034. 1035 Ann. Hildesh. a. 1033—36. *Chron. Saxo* a 1033. sq. *Alb. Stad.* p. 228 *Abb. Ursperg.* Chron. Garst. ap *Rauch* Scr. Austr. I. *Helm* I. 19. *Ad. Brem.*

[139]) Ann. Pribignevus, Gneus, Anatrog. Udo jest něm. jméno Přibignjeva, jakž patrno z porovnání Ad. Brem. ze Sax. Gramm.

[140]) *Ad. Brem.* II. 17 42. 53. *Helm.* I. 15. Podle Ad. Brem. II. 42 byl souvěký Udovi a vévodě Bernhardovi i arcib. Hamb. Onwanovi, kterýž l. 1029 umřel.

[141]) *Ad. Brem.* II. 48. 49. 53. 59. *Saxo Gramm.* X. 196. 204. *Helm.* I. 20. *Alb. Stad.* a. 1042.

[142]) *Ad. Brem.* III 20. 21. *Helm.* I. 20. *Alb. Stad. Ann. Saxo.*

havši,[143]) umínili hrozícímu sobě nebezpečí časně vstříc vyjíti a utraceného svobodství vydobyti. Nepřítomnost císaře Jindřicha III. l. 1055, tehdáž ve Vlaších meškajícího, zavdala jim pohodlnou k tomu příležitost. Po dvouletém válčení svedena mezi nimi a Němci tuhá bitva u stoku Havely a Labe, blízko neznámého teď hradu Preslavi, v níž Sasové na hlavu poraženi, sám vůdce| jejich vévoda Vilém padnul, a Lutici úplné neodvislosti dosáhli [1056 m. září].[144]) Než brzo potom plody slavného tohoto vítězství sami Slované zmařili sobě tím, že, povadivše se mezi sebou, záhubnou jedni proti druhým počali válku. Kyšané a Črezpjeňané, jak se zdá s Rany spojení, závidíce přednosti Ratarům a Dolencům, v jejichž podkrají hlavní chrám se nalezal, obořili se na ně, a dvakváte je s hrozným krveprolitím potloukli.[145]) Tito naproti, najavše sobě pomocné pluky z Dánův, Bodricův a Sasův, vpadli do krajiny za Pěnou, a svítězivše nad bratry svými, přinutili je k zaplacení neslýchané berně oněm cizincům [1057].[146]) Mezi tím v Bodricech doutnala nespokojenost lidu s Gottšalkem, ve přepjaté horlivosti křesťanství s velikým nátiskem obecného lidu rozšiřujícím. Nespokojenost tato, nepochybně od sousedních Luticův a Ranův rozdmychovaná, vybuchla l. 1066 v čas vnitřních rozmíšek v Němcích u všeobecné zbouření. Kníže Gottšalk, zabit v městě Lenčině [7. června 1066], biskup Jan, kněží i mniší, nýbrž všickni křesťané, jenž rozkacenému lidu do rukou padli, usmrceni s přehroznými mukami bez lítosti, chrámové a klášterové rozmetáni a pohanství v celé zemi obnoveno. Vdova Gottšalkova se syny Butou[147]) a Jindřichem poslána zpátky do Danska. Vůdcem lidu v tom povstání byl Pluso,[148]) švakr

---

[143]) *Herm. Contr.* a. 1045.

[144]) *Sig. Gembl.* a. 1055. *Ann. Saxo* a. 1056. *Lamb. Schafnab.* 1056. Ann. Hildesh. 1056. Cont. *Herm. Contr.* eod. a. *Chron. Saxo.* Ann. Wircib. ap. *Pertz* II. 244 *Abb. Ursperg.*

[145]) *Ad. Brem.* III 39. cf. *Helm.* I. 21.

[146]) *Ad. Brem* III. 39. *Helm.* I. 21. *Hamsfortii* Chron. sec. ap. *Langebek* I. 270. *Ann. Saxo. Alb. Stad. Chron. Saxo. Abb. Ursp.* Co Annal. Saxo o závazku ku poplatnosti mluví, smyšlénka jest.

[147]) Ann. Buthue, Bitti, Batue.

[148]) *Ad. Brem.* Plusso. *Helm.* Blusso.

Gottšalkův. Válka, kteráž po této nešťastné příhodě mezi Bodrici a Němci povstala, a v níž onino nejen Holštýnsko plenili, ale i hrad Hamburský ztekli a rozbořili, trvala bez pokoření buřičův za dvanácte let. [149]) Nadarmo usiloval Buta opanovati pro sebe stolici knížecí [padl 1071]: [150]) Bodrici zvolili sobě za panovníka mohutné kníže Ranské, Kruka, [151]) syna Grinova, jemuž i Lutici, od cís. Jindřicha IV. l. 1069 válkou skličení, [152]) okolo l. 1070 dobrovolně se poddali. Tento mohutný král panoval od l. 1066 do 1105, a bojovav šťastně s Němci i Dány, připojil ku panství svému celé Holštýnsko. [153]) Za jeho vlády dosáhla výspa Ranská, již v 9tém stol. od Korvejských mnichův navštěvovaná, potom pak znovu v pohanství pohřížená a přes dlouhý čas, jakž se podobá, samostatná, převahu v celém polabském Slovanstvu. Chrám Arkonský zatemnil starobylou slávu Ratary. [154]) Léta 1073 obě strany, cís. Jindřich IV. i odbojní pánové saští, hledali přízně a pomoci u mohutných Luticův. [155]) Po dlouhém míru zakalila naposledy nová vichřice pokoj národův moudrým Krukem spravovaných. Léta 1093 vtrhnul vývoda saský Magnus do Slovan a opanoval čtrnácte měst. [156]) Od severu připlul danský král Erik Ejegod s princem Jindřichem synem Gottšalkovým, a nejprvé ostrov Volin, potom Ransko k ročním poplatkům přinutil. [157]) Brzo potom přistavil Jindřich ku břehům vajirským a bodrickým, zloupil pomořská města, a vymohl na starém Krukovi město Plonu s okolím sobě

---

[149]) *Ad. Br.* IV. 11—13. *Helm.* I. 22—23 *Ann. Saxo* a 1065. *Chron. Saxo* a. 1057. *Alb. Stad.* Adam dí: Dux Ordulfus in vanum saepe contra Slavos dimicans per XII annos nullam umquam potuit habere victoriam, totiesque victus a paganis, a suis etiam derisus est.

[150]) *Arnold* I. 23. 24. Chron. S. Mich. Luneb. cf. *Raumer* Reg I 111. nr. 601.

[151]) Ann. Cruco filius Grini, Crito.

[152]) *Sig. Gembl.* a. 1069.

[153]) *Helm.* I. 25. 26.

[154]) O staré historii ostrova Ranského viz *Gebhardi* II. 3. *Ledebur* Archiv. V. 331. Léta 955 pomáhali Ranové Ottovi I. proti Bodricům a Luticům. *Witik.* III. p. 658. Srov. výš. č. 6.

[155]) *Lamb. Schafnab.* a. 1073. *Bruno.* Hist. belli Sax. ap. *Freh.* I. 187. *Ann. Saxo.*

[156]) *Ann. Saxo.* a. 1093.

[157]) *Saxo Gramm.* XII. p. 225 227.

v majetnost.[158]) Týmž časem přepravil se markrabě Udo přes Labe, opanoval město Branibor, a uvedl v něm i v okolí přiležícím křesťanství [1101].[159]) Nedlouho potom Jindřich, všed v tajná srozumění s mladou manželkou starého Kruka, Slavinou, zavraždil tohoto pána a dobrodince svého na hodech v Ploně l. 1105, a zmocniv se blízkých měst i hradův v Ratiborsku i Vagrii, poddal sebe vévodě saskému pod ochranu, Holštýnsko pak postoupil Dánům.[160]) Severovýchodní Slované, Bodrici, Kyšané, Črezpjeňané, Ranové i jižní Lutici, rozlitivše se nad touto nešlechetnou zradou, vytáhli proti Jindřichovi a pomocníkům jeho do pole, byli však v bitvě na rovině Smilovopole řečené v Polabí od vévody Magnusa poraženi [1105]. Jindřich, bytem v Bukovci (Lubeku), prohlášen za krále a Slované až za Odru, i sami Pomořané, jemu podloženi.[161]). Nevolné však toto poddanství nebylo stálé. Bodrici a Lutici odpadli již ok. 1107 od Jindřicha, jemuž sotva Vagry v poslušenství udržeti lze bylo. Západní Pomořané tiskli se přes Odru k Luticům: mezi l. 1107—1115 nastoupilo úplné spříznění a spojení jihovýchodních Luticův s Pomořany.[162]) Léta 1112—1115 již Lutici a Ranové, pod správou vůdce Domamira,[163]) počínali sobě co národové neodvislí a válčili s Němci i manem jejich Jindřichem.[164]) Severní naproti tomu Lutici, Kyšané i Črezpjeňané, sjednotivše se s Ratary, l. 1121 i 1125 statečně odporovali vévodům Lotharovi i Jindřichovi, usilujícím podmaniti jich sobě, majících tehdáž za vůdce Svatovlada.[165]) Král Jindřich umřel l. 1126, zanechav dva syny, Svatopluka[166]) a Kanuta, jenž tak dlouho mezi sebou o panství válčili, až mladší Ka-

---

158) *Helm.* I. 34.

159) *Ann. Saxo* a. 1000. 1001. *Chron. Saxo. Pulkava* ap. *Dobner.* III. 140. (e. Chron. Brand.)

160) *Hamsfort* a 1105 ap. *Langebek* I. 271. *Helm.* I. 34.

161) *Helm.* I. 34. Chron. S. Mich. Luneb.

162) Důkazy viz u *Kanngiessera* 265—277. 705.

163) Ann. Dumarus.

164) *Ann. Saxo* 1113. 1114. 1115. Fasti novi Corbej. ap. *Harenb.* Mon. in. I. 18.

165) Zuentubaldus. *Ann. Saxo* a. 1121. 1125.

166) Ann. Zuentepolch.

nut o hrdlo přišel, načež Svatopluk asi l. 1127 – 1129 sám panoval a Bodrice i Kyšany sobě podmanil, čímž však Rany proti sobě popudil, kteříž l. 1128 město jeho Lubek (Bukovec) zbořili. Brzo potom nejen sám od jakéhosi Dasona z Holzat byl zavražděn, nýbrž i jediný syn jeho Zvenik č. Zvenko [167]) násilně o život přišel. Po vymření rodu Gottšalkova osobil sobě právo k zemím slovanským danský princ Knut Laward, jejž i Lothar za krále slovanského uznal. I poštěstilo mu se, pokořiti sobě náčelníky Bodricův, Pribislava a synovce jeho Niklota; a však u prostřed příprav k dalšímu podmanění Luticův i Pomořanův byl usmrcen od Gotlandského krále Magnusa l. 1131. [168]) Na jeho místo nastoupili Pribislav a Niklot, ještě za života jeho z vazby propuštění. Bylit to poslední knížata, jenž o zachování starého náboženství a řádu vší svou mocí se zasazovali a lidu svému křesťany pronásledovati dopouštěli. A však pokojné panování jejich netrvalo dlouho: zapleteni jsouce do krutých bojův s mohutnějšími a chytřejšími nepřátely, pozůstavili zmoženou vlast těmto v lup a kořist. Niklot padl hrdinskou smrtí v porážce s Jindřichem Lvem l. 1160; s ním vyvrácena poslední podpora Slovanstva v té straně. [169]) V jižních končinách někdejší slovanské vlasti zmocnili se Slované, v čas panujících rozmíšek v říši, města Braniboru, a založili zde nové své panství. Nejhorlivější pohané shromáždili se zde, nabývajíce nové naděje a síly, když Pribislav a Niklot u Bodricův mocně panovati začali. Albrecht přijmím Medvěd několikero tažení nadarmo proti nim předsevzal [1136—1137]; smrt cís. Lothara [1137] a pozdvižení Konrada III. na jeho místo zavdaly jim příležitost k vydobytí nových prospěchův nad Němci. Bylo to poslední namáhání umírajícího silného a velikého národu. Albrecht dobyl l. 1147 Braniboru, podrobil Brižany i Stodorany a zadal smrtedlnou ránu Slovanstvu mezi

---

[167]) Zvinike. *Helm.* I. 48

[168]) *Saxo Gramm.* XIII. p. 234.

[169]) *Helm.* l. I. c. 87. *Chron. Saxo.* Annal. Bosov. Chron. Luneb. *Eccardi* 1390. *Alb. Stad.* Chron., M. Seren. Cont. *Pegav* ad. *Menken.* III. 140.

Labem i Odrou.[170]) Východní, k Odře přísedící a na ostrově Volinu bydlící Lutici, již dříve pod moc knížete pomořského Vratislava a s ním spolu pod vrchní vládu krále polského Boleslava se dostavše [1121], museli se uvoliti ku přijetí křesťanství, kteréž biskup Bamberský Otto l. 1124 — 1129 horlivě mezi nimi rozsíval (§. 37. č. 7.). Konečně když dánský král Waldemar s biskupem Absolonem ostrov Ranský, poslední útočiště pohanských Slovanův, po několikerém dobývání opanoval a chrám Arkonský do základu zkazil,[171]) nestalo klopotnému zněmčování Slovanův mezi Labem, Odrou a východním mořem již nic víc v cestě, jehož Němci s neobyčejnou důrazností a důsledností v krátkém projití času dovedli. — Podobný los potkal již něco dříve jižní oddíl Slovanův v Germanii, t. Srby předlabské, mezi Sálou, Labem a Rudohořím, Němcům takořka v patách ležící. Neboť tito od té doby, co je Jindřich Ptačník nejprvé l. 922, potom pak ještě silněji l. 927 žezlu svému podrobil,[172]) nedosáhli nikdy více úplného svobodství. V jejich zněmčení, zvláště po založení biskupství Míšeňského a Žičanského [968] pokračováno bez přítrže s největším úsilím.[173]) V celém obvodu jejich země bez přestání byli zakládáni hradové němečtí, osazováni zbrojným lidem německým a jednotlivé župy podřizovány hrabatům německým, nad nimiž od l. 929 markrabě Míšenský vrchní správu vedl. Z těchto markrabat v dějinách toho věku nad jiné známější jsou Dedo, l. 953 odsazený, Gunther [do 973], Riddag [do 984], Ekkihard [ok. 1000], muž přísný a bojovný, pokořitel Milčanův, Herman [do 1032] a j. Na počátku 11ho stol. dostalo se markrabství Míšenské hraběti Konradovi z Wetinu [1123], jenž památku svou v letopisech člověčenstva zvláště tím zvěčnil, že

---

[170]) Chron. Mont. Ser. *Ann. Saxo.* Cont. *Anselm. Gembl. Alber. Chron. Saxo* a. 1158. Annal. Bosov.

[171]) *Helm.* l. II. c. 12. *Ann. S.* l. XIV. Co Masch jo vyvrácení Ratary od Němcův po vítězství na Dose l. 955 rozpráví, smyšlénka jest. Ratara zašla teprvé po uvedení křesťanství l. 1157 sld. Srov. *Kanngiesser* 180—182.

[172]) *Dithm.* l. I. p. 12. *Ann. S.* a. h. a. *Witik.* Chron. Halberst. *Ad. Br.* I. 48.

[173]) *Leutsch.* M. Gero str. 66.

národnost slovanskou u Srbův předlabských rozličnými prostředky, mečem i obmysly a chytrostí, konečně docela vyhladil [1124 — 1157]. Mírnější poněkud los potkal Srby zalabské v potomní Lužici a Milčanech. Tito zajisté časem úplné požívali neodvislosti, časem pak, jmenovitě za velikého Svatopluka, k Čechám a tudy spolu k říši moravské náleželi. [174]) Byli-li, jakž Dithmar tvrdí, od Jindřicha l. 992 skutečně v poplatnost uvedeni a není-li to marná chlouba, podobné jest, že poplatnost ta i nepatrna byla, i dlouho netrvala. [175]) Brzo potom zajisté nalezáme je ve stavu úplného svobodství. Vichřice, kterouž týž Jindřich l. 927 na Srby předlabské nanesl, země jejich nezasáhla; anobrž i potom, když po odepření daní císařům německým, od markrabat jejich znova v poplatnost uvedeni byli, nakládáno s nimi levněji a zůstaveno jich při starobylých jejich řádech, právech a zvycích. [176]) V čas vojen mezi Ottou I. a Boleslavem I. českým l. 936 vedených, zdá se, že Milčané a Lužičané, spojenci Čechův, znova byli od Němcův podmaněni. [177]) Léta 968 podřízeni byli markraběti a biskupu Míšenskému. V čas ukrutných válek Luticův s cís. Ottou III. a téměř všeobecného povstání Slovanův proti Němcům l. 994 sld. Milčané míru a pokoje pilni byli, hledíce sobě tím obhájiti své pracně dochované domácí správy a národnosti. Než nedlouho potom země jejich stala se divadlem hrozných a dlouhotrvanlivých bojův mezi Němci, Poláky a dílem i Čechy. Léta 1002 opanoval markrabě Ekkihard krajinu Milčanův, [178]) chtěje nepochybně předstihnouti Boleslava Chrabrého; tento však nejen téhož samého léta Milčansko i Lužice na císaři sobě vymohl, nýbrž i potomně celou tu krajinu od Odry po černou Elsteru proti útokům Němcův, kteříž v několikerých válkách o ni se po-

---

[174]) *Dithm.* l. VI. p. 196.

[175]) *Dithm.* l. I. p. 12.

[176]) *Leutsch* M. Gero str. 66.

[177]) Srov. *Leutsch* M. Gero 21. Leutsch též výpověď *Dithm.* l. IV. p. 71. Bolizlaus Luiticios suis parentibus et sibi semper fideles in auxilium sui invitat, na Lužičany slyší.

[178]) *Dithm.* l. V. p. 113. Ekkihardus Milzienios a libertate inolita servitutis jugo constrinxit.

koušeli [1003, 1004, 1011 atd.], až do své smrti vítězně hájil. V čas bezvlády v Polště dostaly se opět Milčany i Lužice pod Němce [1032] a v běhu 11ho stol. za některý čas pak Čechy. Po utvrzení vlády německé v těchto zemích nakládáno s obyvately jejími vždy poněkud mírněji nežli s jinými Slovany, dílem že oni, přijavše v čas polského a českého panování nad nimi náboženství křesťanské, volnějšími ku plnění vzložených na ně závazkův se stali, dílem že jejich odpadnutí k sousedním Polanům a Čechům pořád se obáváno. Tím se stalo, žeť oni, přečkavše šťastně první útok klopotného vykořenění Slovanstva v severní Germanii v 12tém stol., vždy nějaké chudé zbytky jazyka a národství svého až do pozdější doby dochovali, majíce je teprvé za našich osvícených časův do hrobu položiti.

8. Příčiny odporu Polabanův proti náboženství křesťanskému.

Z toho, co jsme z dějin Slovanův polabských, zvláště Bodricův a Luticův, v krátkosti přednesli, dosti patrno jest, že uvedení křesťanství u nich větší než kde jinde v celém ostatním Slovanstvu nalezlo odpor, a že úplné a konečné obrácení k víře u nich teprvé po vyvrácení svobody a národnosti průchod mělo. Byloť sice křesťanství od vítězitelův německých několikrát v Bodricech a Luticech, dříve vyhubení jich, uvedeno, biskupství založena, chrámové a klášterové stavěni, jednotlivá knížata obráceni a lid pospolitý onde i onde mocí ku přijetí obřadův křesťanských donucen; ale stav, do něhož oni nevčasným počínáním svých podmanitelův ohledem na náboženství byli uvrženi, tak byl nepřirozený a nešťastný, že jej právem za hlavní zřídlo pohrom a neřestí na oba kmeny, Slovany i Němce, se uvalivších pokládati lze. Tím zajisté jednak kvapným vštěpováním evangelium lásky pomocí meče i ohně na hrobě národního svobodství a na zemi vyučováním nezorané, jednak též zanedbáváním potřeb lidu duchovních i mravních pro jeho správcův nízké zisky tělesné, světské, stalo se to, že po celý ten čas větší částka lidu slovanského v jakémsi polovičatném stavu mezi pohanstvím a

křesťanstvím,[179]) kterýž vždy nejhorší bývá, se nalezala, kdežto zatím jiné dvě menší strany, totižto přivrženci pohanství a křesťanství, z mezí rozumné horlivosti vykračujíce, v šílené třeštivosti své na ukrutné pronásledování jedni druhých se vydávali. Někteří němečtí spisovatelé zpouzení-se Slovanův polabských proti křesťanství připisují buď pouze neumělosti tehdejších kněží a učitelův jejich, jazyka slovanského nepovědomých a o rozsévání víry křesťanské nehrubě dbalých, buď též, a sice obyčejněji, zpouře, zarytosti a nevěře, národům slovanského kmene prý vrozené; než toto jejich takové předstírání příčin a příčinek jistě barva jest a líčení. Kdokoli nepředpodjatou myslí sám ve knize dějin se poohlédne, toho nemůže zůstati tajno, proč tehdáž, když ostatní Slované v Bulhařích, Srbích, na Moravě, v Čechách, Polště a Rusi náboženství křesťanské, nevšudy-li bez odporu, předce všudy bez velikého krveprolití a vesměs dosti ochotně z rukou bezbranných, duchem pravého křesťanství puzených domácích i cizích kněží přijímali, samojediní Zalabci, jmenovitě Bodrici a Lutici, pokaždé, kdykoli podmanitelé jejich, po přemožení jich, jho těžké poroby světské se závazkem přijetí křesťanství na ně vzložili, a je k novým robotám a poplatkům donutili, nabyvše síly, jho toto se sebe svrhli, a sice s takovou zoufalou zuřivostí a s provozováním takového ukrutenství, jakéž sobě připomínati mysl člověčí se užásá, aniž dříve šíji svou mírně sklonili, než poslední krev za vlast a národnost vycedili. Příčiny tyto tehdejší spisovatelé němečtí, sami důstojné osoby duchovního řádu, Dithmar, Adam Bremský, Helmold a j.,[180])

---

179) *Wippo* ap. *Pistor.* III. 479. Luttizi ... qui olim semichristiani, nunc per apostaticam nequitiem omnino sunt pagani.

180) *Dithm.* l III. p 56. Viz § 25. pozn. 78. § 35. pozn. 53. *Adam. Brem.* l. III. c. 25. Audivi etiam ... populos Slavorum jam dudum procul dubio facile converti posse ad christianitatem, nisi Saxonum obstitisset avaritia, quibus mens pronior est ad pensiones vectigalium, quam ad conversionem gentium. Nec attendunt miseri, quantum suae cupiditatis luant periculum, qui christianitatem in Slavania primo per avaritiam turbaverunt, deinde per crudelitatem subjectos ad rebellandum coegerunt, et nunc salutem eorum, qui credere vellent, pecuniam solam exigendo, contemnunt... a quibus si tantum fidem posceremus, et illi jam salvi essent, et nos certe essemus in pace. Srov. s tím l. I. c. 48. l. II. c. 3. *Helm* l. I c. 16. Idem dux (Bernhardus) ... gentem Vinulorum per avaritiam crudelitem oppri-

buď výslovně udávají, buďto dosti zřejmě namítají, tak že dále při nich zastavovati se a v hluboká o nich rozjímání vcházeti nepotřebno. Poněvadž historie křesťanství u Slovanův do díla našeho nenáleží, kteréž vlastně dobou pohanskou se končí, podotkneme zde, jakož i v jiných článcích, jen běžně některých hlavních v té příčině událostí. Karel Vel. vedl sice války se Slovany polabskými, a jakž letopisci franští ujišťují, poplatné je sobě učinil [789 — 814]: o uve-

mens, ad necessitatem paganismi coëgit. Rudes adhuc in fide gentilium populos, quos optimi quondam principes cum magna lenitate foverant, temperantes rigorem his, quorum propensius insistebant saluti, isti (Theodoricus Marchio et dux Bernhardus) tanta crudelitate insectati sunt, ut excusso tandem servitutis jugo, libertatem suam armis defendere cogerentur. c. 18. Dux Saxonum Bernhardus in armis quidem strenuus, sed totus avaritia infectus, Slavos, quos e vicino positos, bellis sive pactionibus subegerat, tantis vectigalium pensionibus aggravavit, ut nec memores dei, nec sacerdotibus ad quidquam essent benevoli. c. 19. Verumtamen christiana religio et cultus domus dei parvum recepit incrementum, praepediente avaritia ducis et Saxonum, qui omnia corradentes, nec ecclesiis, nec sacerdotibus quidquam passi sunt esse residui. c. 21. Principes (Germanorum) pecuniam inter se partiti sunt. De christianitate nulla fuit mentio ... unde cognosci potest Saxonum insatiabilis avaritia, qui cum inter gentes ceteras barbaris contiguas praepolleant armis et usu militiae, semper proniores sunt tributis augmentandis, quam animabus domino conquirendis. Decor enim christianitatis, sacerdotum instantia, jam dudum in Slavia convaluisset, si Saxonum avaritia non praepedisset. c. 25. Slavi servitutis jugum armata manu submoverunt, tantaque animi obstinacia libertatem defendere nisi sunt, ut prius maluerint mori, quam christianitatis titulum resumere, aut tributa solvere Saxonum principibus Hanc sane contumeliam sibimet parturivit infelix Saxonum avaritia, qui cum adhuc virium suarum essent compotes, et crebris attollerentur victoriis, ... Slavorum gentes, quas bellis aut pactionibus subegerant, tantis vectigalium pensionibus gravaverunt, ut divinis legibus et principum servituti refragari amara necessitate cogerentur. c. 83. Principes nostri tanta severitate grassantur in nos, ut propter vectigalia et servitutem durissimam melior sit nobis mors quam vita ... Quotidie emungimur et premimur usque ad exinanitionem. Quomodo ergo vacabimus huic religioni novae, ut aedificemus ecclesias et percipiamus baptisma, quibus quotidiana indicitur fuga? Si tamen locus esset, quo diffugere possemus. Transeuntibus enim Travenam, ecce similis calamitas illic est: venientibus ad Panim fluvium, nihilominus adest. Quid ergo restat, quam ut omissis terris feramur in mare et habitemus cum gurgitibus etc. Léta 1128 Morici, oddíl Luticův, cestujícímu do Pomořan, bisk. Bamb. Ottě osvědčovali, že z rukou jeho křest přijíti hotovi jsou, ale nátisku spráce Havelberského že nijak snésti nemohou, quia gravissimo servitutis jugo eos opprimere niteretur. *Andreae* Vita Ott. p. 693. V prodajném zápise hraběte Helmolda II. l. 1285 vyminěno: Velimus et debeamus omnes Slavos et cives eandem nunc villam (Velitz) inhabitantes, eliminare ... sine omni spe reversionis etc. Srov. s tím též dopisy arcib. Theotmara a Hathona l. 899. 900. u *Bočka* Cod. dipl. I. 62. 67. Si velint nolint, regno subacti erunt ... velint, nolint, Francorum principibus cola submittent (o Moravanech).

dení však u nich křesťanství za jeho času nikdež nic se nečte. Nový to spolu důvod nepokoření Slovanův pod vládu jeho; sic jinak panovník tento, kterýž přemožené Avary ku křestu dohnal, i se Slovany mezi Labem a Odrou byl by totéž učinil. Jestli-že tedy již tehdáž první símě náboženství křesťanského onde i onde do půdy Polabanův padlo, stalo se to nepochybně pouze přičiněním horlivých kněží a missionářův, sebe i život svůj rozšiřování víry obětovavších. Nelze pochybovati, že duchovníci franští a anglosaští již časně obrácení Slovanův a jiných pohanských národův zamýšleli: o výpravách sv. Kolumbana, Amanda, Emmerama a j. v 7mém stol. do jižních Vindův připomínají životopisci jejich, o vznešeném Ekbertovi, učiteli Dánův, Sasův a Frisův, ujišťuje Beda, že i Slovany (Huny) v severní Germanii obrátiti úmysl měl.[181]) Žeby náboženství křesťanské již za cís. Lothara [844], přičiněním mnichův Korvejských, na ostrově Ranském na krátký čas bylo se ujalo, smyšlénka jest spisovatelův 11—12ho stol.[182]) Zřízení arcibiskupství Hamburského, jemuž uloženo bylo obrácení severních národův a mezi těmito i Slovanův [834], nemělo na víru těchto přes dlouhý čas žádného vplyvu. Apoštolé severanův, Anschar, Rimbert a Unni, pečovali jen o Dány a Švedy, Slovanův se zhola neujímajíce. Tak ztracena nejpříznivější k získání Polabanův doba: neboť když brzo potom Jindřich Ptačník krutým mečem svým Slovany do jha těžké poroby uvrhovati a spolu násilně ku přijetí víry křesťanské donucovati počal, zmizela dověra svobody milovného lidu k těmto cizincům a darům

---

[181]) *Bedae* Hist. eccl. l. V. c. 10. Viz výš pozn. 19.

[182]) List. cís. Loth. 844 (*Schaten* Anal. Paderb. I. 128) jest podvržená. O křestění tom Ranův zmínku činí dle nejistého podání teprvé Registrum *Sarachonis* Abb. Corb. ab a. 1053 ad 1071 (*Falke* Cod. trad. Corbej. p. 44) „Rugiacensis insulae Sclavi ad patrimonium S. Viti spectant, sed ob avaritiam et insolentiam villicorum nostrorum a fide defecerunt", dále *Helm.* l. II. c. 12, a *Saxo Gramm.* l. XIV. *Cranz* Vand. l. II. c. 25. Srov. *Ledebur* Archiv V. 331 sld. Jiní se domýšlejí, že snad král Ludvík, o němž Ann. Bertin. (jistě převýšeně) praví „populos Sclavorum aggressus omnes paene illarum partium regulos sibi subegit", ostrov ten, jejž sobě prý sv. Anschar Korvejský k obrácení zvolil, klášteru Korvejskému daroval. *Raumer* Reg. I. 20. nr. 81.

jejich. Tehdáž ani usilovnost biskupa Werdenského Adalwarda, o rozšiřování víry křesťanské ve Slovanech horlivě se zasazujícího, průchodu více neměla.[183]) Léta 930 Lutici a Rataři, l. 932 pak Bodrici přemoženi a ku přijetí křesťanství dohnáni; tím však vlastně jen větší nechuť k nové víře u nich zbuzena, tak že v prvním povstání Slovanův proti jejich utiskovatelům [939 — 940] všelicí počátkové její, ač jestli jací kde byli, zaniknouti musili. Po opětném Slovanův pokoření založena v zemích jejich biskupství od Otty I. v Oldenburku a Hawelberku l. 946, v Braniboru l. 949,[184]) jejichž působení, mimo to nepatrné, novým národu slovanského pozdvižením [954 — 955] přetrženo bylo. Když po tuhých bojech a zveličeném u obojí strany mysli rozkvašení naposledy přemožení Polabané l. 960 násilně ku přijetí křestu dohnáni a k duchovnímu spravování jich arcibiskupství Děvinské se třemi novými biskupstvími, totižto Meziborským, Žičanským, l. 1029 do Naumburku přeměštěným, a Míšenským zřízeno,[185]) ubohý však národ zajedno lakomým markrabatům a vévodům v neobmezenou moc dán, tehdáž každý předvídati mohl, že církev křesťanská v tom tak nepříznivém položení u lidu toho zdárně zkvétati nemůže. Již l. 976 udušeni počátkové křesťanství v Luticech; nedlouho potom nastoupilo všeobecné povstání Slovanův polabských [983]. Lutici po mnohých krvavých bojech vydobyli sobě neodvislosti, a křesťanství od této doby až do úplného pokoření čili raději vykořenění jejich nenalezlo u nich více průchodu. V Bodricech, u nichž křesťanství mnohem hloub nežli v Luticech se ujalo,[186]) někteří jeho ostatkové tehdáž sice první tu vichřici ještě přečkali, a však jen k většímu svému a nadto žalostnějšímu pádu. Neboť v pozdějším povstání Bodričův, po třikráte opětovaném 1002, 1018, 1066], vyvrácena církev křesťanská v zemi jejich do ostatka. Od toho času až do konečného podrobení a vyhubení obou národův,

183) *Kanngiesser* str. 30.
184) *Leutsch* str. 68. 74. *Kanngiesser* 33.
185) *Leutsch* str. 125. *Kanngiesser* 3. 44.
186) *Kanngiesser* str. 45.

Bodricův i Luticův, biskupství v zemi jejich založená byla jen titulární (in partibus infidelium). Mnohem menší odpor nalezalo křesťanství u Srbův polabských, z příčiny, že tito od podmanitelův svých méně utiskováni byli, a Srbové zalabští, Milčané i Lužičané, mimo to za některý čas ku Polště a Čechám přináleželi, od jejichžto křesťanských panovníkův dar víry jinými, mírnějšími prostředky a cestami jim udělován byl. Srbové pak předlabští, jakž již řečeno, velmi časně podbiti a odnárodnění, příliš byli slabí k odporování v něčem mohutným svým podmanitelům. V této, rozšiřování křesťanství mezi Lutici a Bodrici tak velice nepříznivé době nalezali se předce vždy někteří duchovníci, kteříž o vyučování nešťastného toho lidu věrně pečliví jsouce, rádi přirozenému jazyku jeho se přiučovali, jediné aby s větším prospěchem úřad svůj zastávati mohli. Jakožto příklad uvedeni zde buďtež dva biskupové Meziborští, Boso před l. 971 a Werner před l. 1101, též Stargradský kněz Bruno ok. l. 1156. O prvním z nich nástupce jeho Dithmar výslovně svědčí, že slovanským jazykem psával.[187]) Učil prý Slovany zpívati Kyrieelejson, oni však to ve smích obraceli, pravíce, že jim zpívati velí „ve kri olsa“ (im Gesträuche die Erle). Že i Dithmar v jazyku slovanském zběhlý byl, vysvědčuje jeho kronika, v níž na přemnohých místech jména slovanská, ovšem ne vždycky uhodně, na latinsko vykládá. O Wernerovi připovídá se ve kronice biskupův Meziborských, že sobě dal zhotoviti knihy v jazyku slovanském, aby i sám pomocí písma latinského v témže jazyku slovanském psáti a vyučovati mohl.[188]) Duchovník Stargradský Bruno, vydávaje se na cestu k Bodricům příčinou obrácení jich, měl u sebe hotová kázaní v jazyku slovanském, jež lidu přednášel.[189]) Není pochyby, že i jiní pobožní muži, domorodci i cizinci,

[187]) *Dithm.* l. II. p. 40. Ut sibi commissos eo facilius instrueret, sclavonica scripserat verba, et eos Kirieleison cantare rogavit etc.

[188]) Chron. episc. Merseb. Libros schlavonicae linguae sibi fieri jussit, ut latinae linguae charactere idiomata linguae Schlavorum exprimeret.

[189]) *Helm.* l. I. c. 83. Quibus sacerdos dei Bruno juxta creditam sibi legationem sufficienter administravit verbum dei, habens sermones conscriptos verbis slavicis quos populo pronunciaret opportune.

o vyučování lidu ve přirozeném jeho jazyku se přičinili, a k tomu cíli nejpotřebnější pomůcky sobě do knih zapisovali. Že kn. Gottšalk, ovšem rodilý Slovan, sám k lidu nábožná kázaní míval, a zatmělé řeči (mystice dicta) německých biskupův a missionářův na prostý slovanský jazyk tlumočil (slavicis verbis reddebat planiora), vysvědčuje Helmold.[190]) Zdaliž Bamberský biskup Otto, jenž l. 1124 — 1129 tak horlivě v západním Pomoří úřad apoštolský konal, něco ve slovanském jazyku sepsal, jehož ovšem povědom byl,[191]) není známo. Že známost slovanského jazyka tehdáž i u světských osob v Němcích nebyla neobyčejná, věc jistá jest. Již nahoře jsme připomenuli, že král Otto I. slovansky mluviti uměl; o Adolfovi hraběti Vagirském a Sigisberském [1140 a sld.] totéž schvalují letopisci.[192]) Jest tedy při těchto zjevných svědectvích o spisování v jazyku slovanském za onoho času věc velice politování hodna, že žádná písemná památka z oné doby nám se nezachovala, aneb aspoň posavad objevena není.[193])

§. 44. Popis větví a sídel jejich.

1. Přehled jmen a větví.

Obvod zemí a krajin, někdy od Slovanův polabských zaujatých, již na začátku tohoto článku vůbec jsme vyměřili; zevrubnějšího jich vymezení poskytne nám teprvé nastávající vyšetřování sídel jednotných větví. Ohledem jmen od spisovatelův tehdejších těmto Slovanům přikládaných znamenáme,

---

[190]) *Helmold.* l. I. c. 20.

[191]) Vitta Ottonis ed. *Endlicher* ve Viert. Jahresbericht d. Pommer. Ges. Stett. 1830. 8⁰. str. 124. Gentis illius (Poloniorum) ... linguam ita ad unguem edidicit, ut si hunc barbarice loquentem audires, virum esse Teutonicum non putares.

[192]) Hic Adolphus fuit teutonicae, latinae et slavicae linguae peritus.

[193]) Přepisovatel žaltáře latinsko - německého z 11ho an. 12ho stol., jehož zlomky *F. Wiggert* v Magdeburku našel a vydal : Scherflein zur Förd. d. Kennt. ält. deut. Mund. 1832. 8⁰, měl před sebou meziřádkový (interlienaris) překlad slovanský, jakýž jest np. český v rkp. Witenberském a ve zlomcích evangelium sv. Jana od Hanky objevených, což patrno z přimíšených tam omylem některých slov a průpovědí slovanských.

žeť ona buď jsou všeobecná, buď obzvláštní. Mezi všeobecnými i zde, jakož jinde, přední místo zaujímají názvy *Vindové* a *Slované*. Nejstarší spisovatelé, u nichž jméno Vindové o Slovanech polabských se vyskýtá, jsou Fredegar, sv. Bonifacius, Einhard, annalisté němečtí (ann. S. Amandi, Petav., Lauresh., Guelferb., Lauriss., chron. Moiss., ann. Bertin., Lob., Xant. etc.), král Alfred, papež Sylvester II. (před tím Gerbert), listiny králův německých z 9. a 10ho stol. atd. Naproti tomu jméno Slovanův čte se u Fredegara, v dopise pap. Zachariáše, v listinách z 9. a 10ho stol., též u většího počtu annalistův germanských onoho věku. Všecky hlavní formy obojího jména od nás již nahoře (§. 8. č. 15. a §. 25 č. 8.) vyčítány jsou; pročež zde nic déle při nich se nezastavujeme. Vibius Sequester, nejstarší spisovatel, u něhož o Slovanech polabských zmínka, jmenuje je, jak jsme viděli, *Srby* (Serbetii, Servetii). Vedle těchto původních a Polabanům přístojných jmen lépají jim někteří spisovatelé nadužitím a nevlastně i docela cizí názvy: tak np. slovou u Bedy [1]) a v některých jiných pramenech *Huni*, u Gerberta (pap. Sylvestra II.) a Hugona *Sarmati* atd. [2]) Když Frankové a ostatní Němci za Karla Vel. a jeho nástupcův se Slovany v užší spolky vešli, spisovatelé jejich, nabyvše známosti o položení a různých jménech jednotných větví, začali je vyznamenávati jedny každé jmény svými obzvláště. Tak se připomínají u nich jakožto hlavní větve Lutici č. Veleti, Bodrici a Srbové, a jakožto menší oddíly a čeledi těchto větví Ranové, Volinci č. Velinci, Črezpjeňané, Chyžané č. Kyšané, Dolenci, Rataři, Ukrané č. Vkrané, Rječané, Stoderané č. Havelané, Břežané, Sprevané, Moračané, Mezirječané, Morici či Moričané, Grozviňané, Sitňané, Došané, Lekusici, Sjemčici, Ploňané, Vagrové, Fembrané,

---

[1]) *Bedae* Hist. eccl. l. V. c. 10. Viz §. 43 pozn. 19.

[2]) *Gerberti* Epist. in Bibl. max. Patr. ed. Lugd. T. XVII. ep. 91. Proxima aestate legiones militum duxit (Imp. Otto III) in Sarmatas, quos ea lingua Guinidos (Quinidos) dicunt, ibique VI et XL urbes munitissimas sua praesentia ac militum robore coepit, diruit atque vastavit. *Ej.* Praef. ad Ott. Imp. Inter bellorum discrimina, quae contra Sarmatas parabantur [ok. l. 986.] Srov. *Mabillon* Vet. analect. Par. 1723. F. p. 106. 107 (coll. p. 103) *Hugon.* Chron. Vird. ap. *Labbeum* Nov. Bibl. Mscr. T. I. p. 134. Otho post hoc (a. 956) Sarmatas bello vicit.

Polabci, Smolinci, Gliňané č. Glinští, Větnici, Vranevci č. Vranové, Drevané, Lužičané, Milčané, Golešinci, Nišané, Slubjané, Lubušané, Lupjané č. Lupoglavci, Žarované, Trebované, Nizovci č. Nižané, Koledici, Žitici, Susli č. Suselci, Glomáči, Nudici, Neletici, Škudici č. Chutici, župy Srbiště, Žirmunty atd. Dlouhotrvanlivými vojnami a několikrátným opanováním zemí slovanských od Němcův šířila se napořád známost jejich o sídlech Slovanův mezi Odrou, východním mořem, Labem a Sálou. Těmi příčinami stalo se, že v písemných pramenech historie Slovanův polabských, v letopisech annalistův a v listinách králův germanských nalezáme tak hojnou zásobu důležitých zpráv k historické topografii těchto větví, jakéž z toho času žádný jiný slovanský národ vykázati nemůže. Že úplné vystavení historické topografie polabského Slovanstva do našeho díla, jemuž jiný cíl uložen a těsnější meze vyměřeny, nenáleží, soudný čtenář snadno nahlídne: práce ta, neunaveného přebírání obšírných a různorodých pramenův požadující, jiným, výhradně o předmětu tom jednajícím spisům zanechati se musí. Nás zde jediné to zanepražďňovati může, což buďto samo v sobě, buďto ohledem na ostatní Slovanstvo vážné a důležité jest. Chtějíce pak na místě tomto v možné krátkosti podati výsledky jednak vlastního svého, jednak jiných, zvláště německých spisovatelův, v té příčině vyšetřování, znamenáme předběžně, že všecky slovanské rodiny a čeledi, kteréž ve středním věku v krajinách polabských ze jména se připomínají, podlé příbuzenství svého a spojitosti svých dějin nejpohodlněji na tři větší národy čili obce rozděliti se mohou, t. na Lutice č. Velety, na Bodrice a na Srby, nezapírajíce ostatně, že mezi nimi též některé nalezati se mohly, kteréž dle pojití svého snad k nižádnému z dotčených tří národův nenáležely. Od těchto hlavních větví odděliti dlužno různé osady slovanské ve vnitřním Německu, v Durinsku, Švabsku, na Rénu, anobrž i ve Švejcařích, o jejichžto příbuznosti s jinými větvemi téměř nic jistého tvrditi nelze. Podlé tohoto rozdílu náleží nám již o jedné každé větvi jednati obzvláštně.[3])

---

[3]) Jména slovanská od spisovatelův germanských tak převráceně a

A) Lutici č. Veleti.

2. Slovanskost a názvy Veletův.

Mezi Slovany polabskými nejslavnějšího jména vydobyli sobě v historii jak svou lidnatostí a bojovností, tak i setrvalostí při starobylých řádech a zvycích *Lutici* č. *Veleti*. Vystoupivše z temnoty vnitřního Slovanstva mezi Tatrami a mořem baltickým, obsadili již v 2hém stol. po Kr. nábřeží pruské; odtud po nedlouhé době, přenesše se mořem i po suchu k ousti Odry, zaujali ostrovy v něm a krajiny na západ příležící: ano týmže časem, jak se zdá, i do Batavie a Britannie pronikli. Jméno jejich nejen v annalech středověkových od časův Karla Vel. až do jejich podrobení v 12tém stol. jakož nižádné jiné hlučně se hlásá, nýbrž i v nejstarších bajích a pověstech germanských panuje: u lidu pak slovanského na Rusi v národních povídkách až podnes s hrůzou se připomíná. Chceme-li o národu tomto podati zprávy pravdivé a věcnaté, sluší nám přede vším zakládati se na výslovných

---

zkažené psána jsou, že zvláštního umění a návodu potřebí k vyrumování pravého zvuku i smyslu jejich. Některá uchýlení od obecného pravidla jazyka slovanského původ svůj mají ovšem v obzvláštnosti nářečí Slovanův polabských: větší však počet jich pochází jednak z neumělosti a nedbanlivosti pisců, jazyka slovanského nepovědomých, jednak též z nepostačnosti latinských liter k vyražení všech zvukův slovanských. Hlavnější uchýlení jsou tato: 1) proměna *a* v *e*: Redigast, Jerslef, Brennaborg, Kemnitz, Jesne, aneb v *ie*: Riedavici (Radovici), Riedegast; *ě* v *i*: Brizani, Nimic, Nimirov, Tribus, Prizlava, Brisevitz, aneb v *a*: Pana, Panis ř.; Thessemar, Lubemar, Ztoignavus, Zvarina, aneb v *ia*: Zpriavani, Riacani, *o* v *e*: Gestimulus, Gestici, Debrogora, Bobove, Bosove, Crussove, aneb v *i*: Bidrici, aneb v *u*, a sice nejobyčejněji: curice (korec, u Helmolda), Buguzlaus, Zutibure (Svatobor), Juterbuk, Lutebugh, Pudglove, Pudgoriz; *u* v *eu*: Leutici; *y* v *ui*, *iu*: Nezemuiscles, Buistrizi, Tabomiuzl, Gotzomiuzlus, později v *e*: mogela, kame, trigorke. 2) Nestejné a nedokonalé vyznačení hlásek nosových ѧ, ѫ, pol. ę, ą, též širokého i tenkého Jer, ъ, ь. 3) Užívání tvrdých *k p*, *t*, místo středních *g*, *b*, *d*, a naopak: Juterbuk, Jutterbock, Pober m. Bobr, Apodritae m. Bodrici, Presniza m. Breznica, Tragovit m. Dragovit, Thrasuco m. Dražko, Brot m. Brod, Potgorizi i Putgoriz, a zase Bodplozi, vozob m. osep, osyp, Blusso (jindy Plusso), Bolani m. Poloni, Uzda m. Ustje, Rodibernus m. Ratibor. 4) Vyrážení sykavých *c*, *s*, *z*, *č*, *š*, *ž*, prostými *c*, *s*, *z* aneb složenými cs, cz, sz, sc, zc, zs, sch, beze všeho pravidla a důslednosti, což nesmírné těžkosti při vykládání jmen působí. 5) Proměna *v* na *b* a naopak: Bethenici m. Větnici, Bezelin m. Veselin 6) Přisouvání slohů *d*, *g*, *p*, porůznu a maní, np. Brandaburg m. Branibor, Smeldingi m. Smolinci, Praedenecenti m. Braničevci, Niempsi m. Němci atd.

a rázných výpovědech souvěkých spisovatelův o původu a jazyku jeho, ostatní pak v bajích a pověstech z ústného podání zachované tahy přibírati k oněm jediné jako vedlejší pomůcku, mohoucí dějinám přidati onde i onde něco světla, nikoli však vyvraceti a zrušovati jich; sic jinak, nastoupíme-li opačnou cestu, uběhneme neuchylně v pouhé domysly a pošetilosti.[4]) Jednohlasné výpovědi nejstarších a Luticům č. Veletům souvěkých svědkův musí každého, kdokoli nepředpojatou myslí k vyslyšení a ocenění jich přistupuje, jistotně přesvědčiti, že národ ten byl větev velikého kmene slovanského, a že jediné dvojí čili lépe trojí jméno nosil *Veleti*, u Němcův na Wilzi a Walzi proměněné, *Lutici* a *Vlci* č. *Vlčkové*, z nichž první, jakožto temnější, ve druhém zaniklo, třetí pak jen vedlejší a částečné bylo. Že Veleti byli pojitím i jazykem Slované, až nazbyt dolíčiti lze nejen světlými a nepodezřelými svědectvími středověkových annalistův, nýbrž i rozborem osobních a místních jmen jejich, kterážto všecka čistoslovanská jsou. Einhard, svědek blízký a o věci nejlépe zpravený, mluví o nich v tento smysl: Jest v Germanii jistý národ slovanský, přisedící ku břehu Oceanu, jenž ve svém vlastním jazyku Veletové (Welatabi i Weletabi v rkp.), ve franském pak Wiltzi slove. Týž jinde s malým rozdílem slov: Slované, prý, jenž naším obyčejem Wilzi, vlastně pak, t. ve svém jazyku, Veletové se jmenují.[5]) V týž smysl o Veletech mluví mnozí jiní tehdejší i pozdější annalisté, vydávajíce je bez rozpaku za Slovany č. Vindy, jmenovitě ann. sv. Amanda, Petav., Lauresham., Guelferb., Chron. Moissiac., Enhardovy ann. Ful-

---

[4]) Učený Mone sepsal o Veletech zvláštní pojednání v Anz. f. Kunde d. deut. Mittelalt. 1834. str. 74—81, 129—136, v němž, pomíchav Velety s Valhy (Vlachy), Víly a volchvy (černokněžníky), posléze na tom výsledku se ustavil, žeť oni byli „ein unbekanntes, weder deutsches noch slavisches Priestergeschlecht". To-tě jistě fumus ex fulgore.

[5]) *Einh.* Ann. a. 789. ap. *Pertz* I. 175. Natio quaedam Sclavenorum est in Germania, sedens super litus Oceani, quae propria lingua Welatabi (v rkp. i Weletabi), francica autem Wiltzi vocatur. *Id.* Vita Kar. M. c. 12. ap. *Pertz* II. 449. Sclavis, qui nostra consuetudine Wilzi, proprie vero, id est sua locutione, Welatabi (v rkp. též Weletabi) dicuntur, bellum illatum est. Podobně *Ann. Saxo* a. 952. Welatabi, qui et Wilzi dicuntur. *Notkerus Labeo* [umř. l. 1022] Paraphr. in Mart. Cap. ap. *Pertz* II. 138. n. 75. Vuelitabi, die in Germania sizzent, tie wir Vuilze héizen.

den., ann. S. Gallens. maj., annalista Saxo a j.[6]) Jména jejich knížat Dragovit, Ljuby, Milgost, Čedrag č. Čedodrag, menších větví, Črezpjeňané, Dolenci, Rječané, Moračané, Rataři, měst Volin, Bolegost, Gradec, Chotkov, Poždivlk, Lukov, řek Pjena č. Pjana, Vkra č. Ukra, Rekenica, mythologických bytností Svatovit, Triglav atd., sama slovanskost svou znatelům jazyka našeho dostatečně ohlašují. Připustíme-li k tomu, jakož jináč nelze, že Veleti a Lutici byli jeden a týž národ, jen dvoje, anobrž troje jméno nosící, přestává všeliký spor o národnost jejich; neboť Luticův slovanství a příbuznost s Lechy podlé svědectví nejen cizích, nýbrž i domácích našich spisovatelův, jest věc nade všecku pochybnost vyvýšená.[7]) Co se dotýče jmen Veleti č. Veletové a Vilti č. Vilzi, jediné formou a na oko, nikoli látkou a podstatně rozdílných, již svědectví Einhardovo, nahoře uvedené, postačuje k dokázání totožnosti jejich; z důležitého pak připomenutí Saxona Grammatika se učíme, že i jméno Walz totéž znamená co Wilz, a jediné nářečím od tohoto se liší.[8]) Podlé toho přijímáme za pravé, že slovanské jméno Velet, mn. č. Veleti č. Veletové, převráceno od Germanův podlé rozličnosti nařečí na Wilt,

---

[6]) Ann. S. Amandi a. 789. Contra Wulzis in Wenedonia. Ann. Petav. In Winetes ... in Wilcia. Ann. Lauresh. Ad Sclavos qui dicuntur Wilti. Ann. Alam. In Sclavos in Wilcia. Ann. Guelferb. Regem Sclavorum nomine Dragovit et ipsius Wiltiam. Ann. Weingart. In Sclavos qui dicuntur Wilzi. Ann. Lauriss. min. Sclavorum gentem qui dicuntur Wilzi. Einh. cont. ann. Lauriss. Partibus Sclavoniae quorum vocabulum est Wiltze. Chron. Moiss. Ad Sclavos qui dicuntur Vulsi (níž k l. 812 Ad illos Sclavos qui dicuntur Wilti). Einh. Ann. Fuld. Sclavorum qui vocantur Wilzi terram (vše k l. 789.) Ann. S. Gall. maj a. 995. ap. *Pertz* I. 81. Saxones et Sclavi qui dicuntur Weletabi. Tak i u mnohých jiných annalistův.

[7]) *Nest.* izd. *Timk.* str. 3. *Mart. Gall.* ed. *Bandtkie* p. 15. Tres affines ... nationes Seleuciam (t. Leuticiam, Lutice), Pomoranam et Prusiam. Sv. Otto, vypraviv se k Luticům příčinou obrácení jich, vyučil se polsky a pojal s sebou tlumočníky Poláky. Ann. Vita Ott. p. 325. *Andreae* Vita Ott. p. 195. Vita Ott. ed. *Endlicher* ve Vierter Jahresber. d. Pomm. Ges. 124. *Kanngiesser* 560. 757. *Dlugoš* l. III. p. 244. Liutici quoque populi genus a Slavis et Polonis ducentes.

[8]) *Saxo Gramm.* ed. *Stephan.* l. VI. p. 105. l. 40. Starcatherus ... Poloniae partes aggressus, athletam, quem nostri Wafce (oprav Walce), Teutones vero diverso literarum schemate Wilze nominant, duelli certamine superavit. l. VIII. p. 152. l. 40. Inde dedi letho Wazam (oprav Walzam), fabrumque procacem Multavi natibus caesis, ferroque peremi Rupibus a niveis hebetantem tela Wisinnum. Srov. *Grimm* D. Heldensage str. 162. *Mone* Ueb. d. Wilz. v Anz. f. Mitteltalt. 1834.

Wilz, Walz a ještě jinak, jakž to níž vyložíme, aniž se váháme všecko to, co staří historikové pod jménem Wilti, Wilzi, Walzi, v letopisech svých zaznamenali, na slovanské naše Velety č. Lutice vztahovati. Naposledy totožnost Veletův a Luticův vysvitá jednak z jasných výpovědí všech starobylých svědkův souhlasně za jeden a týž národ, jen rozdílných jmen, je vydávajících, jmenovitě kroniky Kvedlinburské, Adama Bremského, Annalisty Saxona, Helmolda a j.,[9]) jednak z věci samé. Ohledem dvou těchto jmen zde přeběžně znamenáme, že Veleti starší, Lutici pozdější býti se vidí, kteréž teprvé po zatmění a zajití onoho se rozšířilo. Méně jasnými důvody provesti lze, že vedlé obojího tohoto jména i třetí Vlci č. Vlčkové, o národu tom bylo běžné, ačkoli věc velice jest podobná. Níže místněji dokážeme, že krajina od Luticův obydlená slove v germanských pověstech Wilkinaland, t. Vlčkův země č. Vlkostan, a slovanští sedláci v ní v některých písemných památkách Vlčkové (Wuczschken, Wutzkern). Ačkoli pak Mone jméno Wilken jen za odrůdu názvu Wilten, Wilzen vydává,[10]) však nicméně my na ten čas, berouce důvodnost domněnky jeho v pochybnost, pokud něčemu lepšímu se nevyučíme, oboje to jméno co do kořene a původu pokládáme za rozdílné. Toto předeslavše, nyní již vizme, co nám nejstarší pramenové a památky buď historické buď bajepravné o národu tom pod tímto trojím jménem památného poskýtají.

3. Nejstarší o Veletech zprávy.

Nejstarší spisovatel, u něhož jméno slovutných našich Veletův se vyjevuje, jest Ptolemaeus.[11]) Za jeho času sídlili

---

[9]) Chron. Quedlinb. a. 997. ed. *Leibnitz*. II. 283. Sclavi pacis fregerunt pactum ... congregati Velotabi Bardangao provinciam rapinis aggressisunt, quod videntes Westfali ... celeriter Luticos fortiterque ... prosterunt. Zde Veleti a Lutici jedno a též jest. *Ann. Saxo* a. 952. A latere Vuilzos habent, qui alio nomine Leuticii vocantur. *Ad. Brem.* l. II. c. 12. Ultra Leuticos, qui alio nomine Wilzi dicuntur. *Helm.* l. I. c. 2. Hi ... a fortitudine Wilzi sive Lutici appellantur.

[10]) Mone porovnává *'Ορκύνιος*. Hercynia, Hart, Harz, se slovem Wilken, Wilcen, Wilten, Wilzen. V list. něm. králův z 9. a 10. stol. nalezám psáno Salebeke i Salebizi, Vuallibiki i Wallebizi (kmen má býti něm. beken, Bach) atd. Než na odpor tomu stojí, že v něm. pověstech vedlé hrdinského jména Wilken jiné Wölfing, Wölfingen, Wölfungen, jakoby překlad onoho běží.

[11]) *Ptol.* l. III. c. 5. Rursus Venedici sinus reliquum juxta oceanum habitant Veltae (*Οὐέλται*).

na pomoří pruském, mezi ústím Visly a Njemna anebo Vindavy, v okolí, jehož určitěji vyměřiti nelze. Potom památka o nich mizí, ač je po několiku stoletích téměř pojednou v Pomoří okolo ústí Odry, v Nizozemí ve Frisii, na řece Vahalis (Wahl) a v okolí Utrechtu nalezáme. Nejstarší pramenové, v nichž zmínka o Veletech pomořských se děje, jsou rozličné letopisy německé z počátku 9ho stol., jmenovitě Annal. Nazariani, Laureshamenses, Petavienses, S. Amandi, Guelferbytani, Laurissenses, Einhardi, Enhardi Fuldens, Bertiniani, chron. Moissiac., Thegani Vita Hludovici Imp., annal. Prudentii Trecens. atd.; v druhé polovici 9ho a v projití 10ho i 11ho stol. jméno a činové jejich téměř u všech čelnějších dějepisců v Germanii se hlásají, np. u zeměpisce Bavorského, Poety Saxona, Alfreda, v ann. Alaman., Weingart., Augiens., u Witekinda, Dithmara, Nothkera, Ademara, Germana Contracta, v ann. S. Gallens. maj., u Adama Bremského, Annalisty Saxona, Helmolda a j. [12]) Naproti tomu o Veletech v Nizozemí již něco dříve zmínka se činí u Venantia a Fortunata, [13]) ač důvodný-li můj výklad slov jeho, a u Bedy. [14]) K víře podobno jest, že týmž časem i v Britanii některé čeledi Veletův se osadily, kdež něco později město Wiltun, krajina Wiltsaeten č. Wilts (nyní Wiltshire) a lidé Wiltunisci se připomínají. [15]) Obojí osadníci, nizozemští i britanští, nezjevivše se nikde v dosti jasném světle v historii, brzo z obzoru jejího se tratí. My zatím, pojednavše o Veletech baltických, zase k nim se navrátíme. Zdaliž země Welida, t. Velety, o níž Luk. David v pruské kronice zmínku činí, [16]) v Kašubech, jakž Kanngiesser rozumí, čili raději okolo ústí Odry, jakž mně se zdá, místiti se musí, jiným k rozhodnutí zůstavuji.

---

[12]) Doklady toho uvozovati zbytečno: větší počet sem náležících svědectví obsažen v *Pertz* Mon. Germ. hist. T. I. II.

[13]) *Venant. Fortun.* IX. 1. v. 73. Viz níž pozn. 31.

[14]) *Beda* Hist. eccl. l. V. c. 12. Pozdější svědectví viz níž č. 5. pozn. 87.

[15]) *Mone* l. c. *Lappenberg* Gesch. v. Engl. 122. 243.

[16]) *Luc. David* Preuss. Chronik. Kön. 1812. I. 73. Pomezo ... fieng einen Jamer an mit dem Fürsten von Welida, ietzund, wie man sich duncken lässt. Pomern. Srov. *Kanngiess.* 286.

V krajině na západu Odry slynulo jméno Veletův v běhu čtvera století, od l. 798 do 1157, nejjasněji; nižádný slovanský národ tolikých a tak těžkých válek nevedl s Němci, jako tento. Sledy jména jeho, za kvetoucí doby národu i po vyhasnutí jeho, vyskýtají se i v názvech osobních a místních, K těmto počítáme np. jméno župy Walza v list. Otty II. l. 980,[17]) radního ve Stralsundě Jakuba de Wilsen l. 1328,[18]) ostrovu Volinského Woltze v zakladací listině biskupství Hawelberského Otty I. l. 946,[19]) hlavního města téhož ostrovu Waltzburg (t. Volin, něm. Winetha, což znamená Windenstadt) v pověsti Wilkina jmenované,[20]) vsi Welzenewude č. Wilzenwude v kraji Sucha řečeném v list. l. 1190,[21]) hradu a země Welsenborch v list. 1287, Wilseneb orch v původní listině Boguslava i Otty knížat pomořských 1295,[22]) vsi Welsyn v Ukrech (nyní Welsow) v list. 1247 .[23]) a snad i řeky Welse, Wilsna v Ukrech, ješto nejednou řeky a potokové po národech na na nich seděvších pojmenovány bývají,[24]) Po nich jmenováno východní moře (Ostsee) v pi semnostech středního věku v jazyku dolnoněmeckém W ildamor, což znamená Wilten-Meer, t. Veletské moře, nikoli veliké moře, jakž to Masch tlumočil;[25]) srov. moře Varjažské, Ruské, Chvaliské, Murmanské (Normanské) atd. Do národních bají německých jméno Veletův v porušené formě Wilzi a Walzi již velmi časně vniklo. Jest to povaha báje, že výmyslky obraznosti opírá na sku-

---

[17]) *Leuber* 1614. *Sagitt.* I. 182. *Böhmer* Reg. a. h. a.

[18]) *Kosegarten* Pomm. u. Rüg. Geschichtsdenk. B. I.

[19]) *Lünig* XVII. 80. *Raumer* Reg. a. 946. *Leutsch* M. Gero str. 179. Někteří mylně četli Woltze.

[20]) Wilkinasaga c. 58. Ve skan. překladu Valzborg. Skan. borg stněm. puruc, puro, nněm. burg. Tedy Valzborg, Waltzb urg, Veletský hrad.

[21]) *Riedel* Mark Brandenb. I. 259. 267. Stněm. wude znamená les. Tedy Welzenewude Veletský les.

[22]) *Raumer* Landbuch d. Neumark. Berl. 1837. 4⁰. *Höfer* Zeitschr. f. Archivkunde B. II. H. I. p. 114. Terra Wilseneborch cum munitionibus ejusdem.

[23]) *Riedel* M. B. I. 467.

[24]) Jméno klášteru Wilten blíž Inspruku (Weltenburg v listině 1040) též sem náleží. Vystavění jeho připisovala národní pověst *obrovi* Haymonovi [umř. l. 878], o čemž zvláštní báseň tištěna l. 1571. *Mone* Unters. z. Gesch. d. Heldens. 288.

[25]) *A. G. Masch* Beitr. z. Erläut. d. obodr. Alterth. Schwer. 1774. 4⁰ str. 85 Masch vydává slov *wilda* za zkažené slov. *velký*.

tečné příběhy, vážené ze života a dějin národův nejen domácích ale i cizích, přibírajíc jména osob, národův, měst, řek atd. z minulosti podle podání otcův a jimi neobmezenou říši výtvorův svých ozdobujíc. Mezi skandinavskými pověstmi neposlední místo zaujímá Völsungasaga,[26]) tak nazvaná podle hrdinského kmene Völsûngar, jehož praotec Volsûngr č. Völsûng (zdeť užita otečné forma místo původního jména Valsi č. Velsi) i v pověsti Sverrissaga a v některých jiných se připomíná.[27]) Týž hrdina slove v anglosaské básni Beowulf (ze 7ho stol., ne starší-li) Välse, syn jeho Välsing,[28]) v německé pak pověsti Wilkinasaga onen Walsi, Welsi, tento Walsing, Welsing, kmen Welisungâ,[29]) a což nejpamátnějšího jest, v této a v jiné pověsti, řečené Blômsturvallasaga, les Walslönguwald, jinak i Latiwald.[30]) V pozdějších památkách (Biterolf, Laurin, Ritterpreis) divotvorný meč hrdiny nosí čestné jméno Walsung, Welsung, Wilsung.[31]) Zdaliž toto přenešení hrdinského jména Walsi, Welsi, do báje na severu u Skandinavcův, čili na západu u Frankův se započalo, němečtí zpytatelé nechať rozhodnou: že jméno to od hrdinského národu Veletův na smyšlené reky německé přešlo, zdá se býti nepochybné. V jiných pověstech a básněch panuje forma Wilz, mn. č. Wilzi. Tak v báji řečené Dietrichsflucht země jinde Wilkinaland jmenovaná slove „der Wilzen Land,“ u básníka Marnera národ Veletův „der Wilzen diet“, týž u Reinmara Zweterského a Tanhusera „Wilzen“.[32]) Sem přináleží i Not-

---

[26]) *Müller* Sagenbibl. II. 97—103. *V. Grimm* D. Heldens. 35.

[27]) *J. Grimm* D. Mythol. 220. Anh. XXIII. *Téh.* Gramm. I. 246. *W. Grimm* D. Held. 16.

[28]) *J. Grimm* l. c. *Týž* Gramm. I. 233. 246. *W. Grimm* D. Held. 14—15.

[29]) *W. Grimm* D. Held. 16. 178 a j. Srov. *J. Grimm* D. Mythol. 220. Anh. XXIII.

[30]) *W. Grimm* D. Held. 265—266. Var. Latiwald, Lutuwald, Luruwald.

[31]) *W. Grimm* D. Held. 16. 148. 280. Souvisí-li jméno slovutného kováře a reka Welinta v germ. pověstech se jménem našich Veletův, pochybno. Podlé báje byl rodu a původu čudského. Slove skan. Völundr, ags. Vêland, stněm. Wiolant, sřněm. Wielant, v pověsti Vilkinasaga Velint. O něm viz *J. Grimm* D. Myth. 221. 250. *Téh.* Gramm. I. 230. II. 342. *W. Grimm* D. Held. v ukazadle p. s. Wieland.

[32]) *W. Grimm* D. Held. 162. 187. Z prvního místa patrno, že u Němcův panovala kdysi zvláštní pověst o příští Veletův.

ker. Saxo, Grammatikus a Scholiasta Adama Bremského, jelikož všickni tři jméno Walze, Wilz, z pověsti vážili.[33]) Ne tak hojné, avšak rovně důležité jsou zprávy o národu tomto pod názvem Veleti. První spisovatel, u něhož se jméno to vyskýtá, jest Einhard (Weletabi, Welatabi). Po něm je čteme u Notkera, v annal. S. Gallens., u Annalisty Saxona, ve kronice Kvedlinburské atd.[34]) Všickni tito mluví o Veletech na západu Odry sedících a pokládají jméno to za totožné s německým názvem Wilti, Wilzi, pročež i velmi po řídku ho užívají. V domácích našich pramenech jména toho nejedny sledy v rozličných spisích se nacházejí, památka pak jeho v podání lidu severního, též v hojných jménech místních, až do dnes trvá. Pro důležitost věci vyčítáme všeliké nám známé příklady pořádkem a podrobně. Předběžně znamenáme, že v nářečí ruském forma Volot běžnější jest, nežli Velet, avšak i tato poslední onde i onde se vyskýtá. V letopisech Nestorových čte se ve mnohých starých rukopisech, jmenovitě v Radziwilovském a Sofijském (dle Schlözera II. 81.), též v jiných teď neznámých (dle Tatiščeva II. 3. 350. pozn. 8. srov. I 306), neméně v letopise Pskovském (podle Pogodina), „Volotom, Volotam," místo obyčejného „Volochom," ovšem omylem, než spolu na důkaz, že přepisovačům oněch rukopisův jméno Volot známější bylo nežli Voloch, pročež je místo tohoto podvrhli. V letopisu Rostovském, v Safiiském Vremenniku, vydaném od Strojeva,[35]) a jinde připomíná se pod l. 1386, 1478, 1528 a 1529 Volotovo, pole asi $^4/_7$ míle vzdálí od Novohradu, v levo od hradiště, na pravém břehu Volchovce, na němž klášter Spaský stál, a kdež se nalezalo hroboviště Novohradských hrdin, i mohyla Gostomyslova,[36]) l. 1820 od Chodakovského rozkopaná.[37]) Na

[33]) *Notker Labeo* ap. *Pertz* II. 138. n. 75. *Saxo Gramm.* l. VI. p. 105. l. VIII. p. 152. Vetus Scholiasta in Ad. Brem. c. 228. — *Glaber Radulf* l. IV. c. 8. (*Wachter* Heimskringla I.CXXXVII) jmenuje Lutice, nikoli Velety.

[34]) Doklady ze starších annalistův viz v *Pertzově* sbírce Mon. Germ. hist. T. I. II. Srov. výš pozn. 5. 6. 9.

[35]) Rostov. Ljet. u *Karamz.* V. B. 50. pozn. 107. Sof. Vrem. izd. *Stroj.* II. 187. 363. 368. Starší zmínka, totiž l. 1352, v Ist. Ross. Ijerarch. VI. 474.

[36]) Podrob. Ljet. ot nač. Ross. S. P. 1798 I. 11. (*Ewgenij*) Razg. odrevn. Novagor. M. 1808. 4°. str. 7—8. *Kalajd.* O posadn. Novgor. 1820. 4°. str. 51.

[37]) *Chodakowski* O Słow. przedchrześc. Krak. 1835. str. 50.

témž poli stojí nyní Volotovská sloboda.[38]) V listinách knížat a carův ruských několikero místních jmen se uvodí, od Veletův pošlých, np. v list. kn. Vasilije Vasilijeviče l. 1462, též v jiné Jana Vasilijeviče l. 1504 Veletovo (volosť an. selo) blíž Uglečího pole, v téhož Jana Vas. jiné list. l. 1504 Volotovo vesnice (derevnja) v Radomli pod Dmitrovskem, v list. carův Joanna i Petra Aleksjejevičův l. 1686 Volotkoviči, město mezi Něžinem, Baturinem a Gluchovem.[39]) V zeměpisném popsání Ruska l. 1599, podle přepisův z l. 1627 a 1680, známém pod názvy Dřevní Idrografie i Velikého Čerteže (Bol'šoj čertež), nacházejí se tato místa: Volotova mohyla na Donu mezi ústím ř. Bystré Meči i Bystré Sosny, v gub. Tambov., újezdě Lebedjanském, Volotjeja řeka, tekoucí do Upy níže Voroné, dle Chodakovského do Tulice, v gub. Tulské, Volotovo horodiště mezi řekou Dengou a Vojemou, v Lopském krajišti na severu.[40]) V rukopise jmenovaném Alfavit, t. výklad zastaralých slov, z 16ho stol., slovce „Volot“ tlumočí se „ispolin, velikan,“ t. obr.[41]) V novějších knihách ruských zmínky o Volotech nalezám tyto. U Popova a Čulkova[42]) Voloti jsou strašáci čili velikáni, asi to, co u Starořekův giganti, jimž prý Staroslované přinášeli oběti. U Maksimoviče a Ščekatova[43]) Volotin jsou zašlý národ okolo Vologdy a Kubenského jezera, jenž prý ctil bohy Voloty, t. obry. U Aleksjejeviče ve slovníku[44]) Volot vykládá se

---

[38]) Položení Volotova i slobody na něm viz na mapě u *Muravjeva* Izsljed. o drevn. Nov. 1828. 4°.

[39]) Sobran. gosud. gram. I. 203. col. 2. 369. col. 2. 396. col. 1. IV. 507. col. 1.

[40]) Drevn. ross. Idrograf. izd. *Novikov*. S. P. 1773. 8°. str. 43. 120. 175.

[41]) *Aleksjejev* Slov. cerk. s. v. Volot et Ispolin.

[42]) *M. Popov* Opis slav. basnosl. S. P. 1768. 12. *M. Č.* (*Čulkov*) Abeveta rusk. sujevjerij. M. 1786. 8°. str. 69. Voloty, sii strašilišča byli velikany i značili u Slavjan tože, čto u Grekov giganty, im prinosili žertvy. Z nich vážil *Kajsarov* Vers. e. slav. Myth. 1804. str. 117.

[43]) *L. Maksimovič* i *A. Ščekatov* Geogr. slov. ross. gos. M. 1801. 4°. Voloty. Někotorije lětopiscy (kteří a kde?) objavljajut, čto v drevnije vremena okolo Vologdy i Kubenskago ozera ... prežde prosvěščenija kreščenijem obitali narody, sim imenem nazyvavšije sja potomu, čto počitali za bogov Volotov, velikanov tože značuščich, čto u Grekov i Latin giganty, koim i žertvy prinosili.

[44]) *P. Aleksjejev* Cerkovn. Slov. izd. 4. 1817. č. I. str. 164. Volot tože

skrze „ispolin, velikan," u Reiffa[45]) pak Velet č. Volot skrze géant (gigas), u Sokolova a j. ani Volot, ani Velet se nenachází. Z místních, do dnes trvajících jmen sem náleží přede vším jména řek: Volotenka, pobočni ř. do Sudosti v gub. Černigov. új. Starodub. a v Orlov. v új. Trubčevsk., na níž statek (chutor) Volotin (Šubert l. 35, dle Chodak. ves Volotynja), Volotov potok v gub. Mohylev. új. Čerkov. pomocí potoka Staninského a ř. Turje do ř. Polože č. Palože tekoucí, Vilet ř. v gub. Vologžanské új. Sol-Vyčegodsk. vpadající do Vyčegdy a j., potom jména městeček, vesnic, statkův, polí: Voloty v g. Pskov. új. Porchov. na Kobylici, Voloty v g. Smolensk. új. Duchovsk. na Žerespeji, Volotovo v g. Tverské új. Ves'jegonsk., Volotovo uročiště (místo) v též gub. új. Bježeck. pod Paršutiným, Volotja v g. a új. Tulském na ř. Volotjeji plynoucí do Tulice (dle Bolš. Čert. do Upy), Volotovo v gub. Smolensk. új. Gžatsk. s pravé strany Jauzy 1½ vrsty od Bujgorodka na též Jauze, Volotovo v g. Mohylev. új. Bjelick. severně od Homle nad ř. Soži výš Horodka s pravé strany, Volotovo v g. Moskev. új. Volokolamsk. pod Bujgorodem, Volotova v g. Pskov. új. Porchov. pustina na Mošně, Volotova v g. Vladimír. új. Suzdal při ř. Vjazmě, Volotova uročiště (místo) v g. a új. Moskev. za Gravornami, Volotova v g. Pskov. új. Bujském 1½ vrsty od Gorodiště, Volotynja v g. a új. Grodenském, Volotynja v g. Orlov. új. Trubčevsk. pod Ogorodní při ř. Volotyni (tak dle Chodak., dle Šuberta Volotin statek na ř. Volotence), Volotovni v gub. Vitepsk. új. Polockém jižně od města, Volotovka v oblasti Bělostocké új. Bělském 2½ vrsty od Gorodka na ř. Obši, Volotovka v g. Vitepsk. új. Polockém za jez. Mježevem od hradiště Bujského, Volotovka i Popova v gub. Mohylev. új. Sjenském při Skrydlevicích, Volotkina v g. Pskovské új. Opockém mezi Krásným a Lucynem, Volotkova v g. Tulské úg. Bjelevském nad Kolomnou blíže vtoku jejího v Oku i hradiště

čto ispolin, velikan. Alfav. rukop. str. 110. Ispolin, greč. gigant, po ruski perevodit sja velikan, po starinnomu volot.

45) *Ph. Reiff* Dictionn. Russe-Français. 1835. T. I, p. 89. Velikan et sl. Velet ou Volot, sm., géant.

Zabinského, Veletovo v g. Tver. új. Vyšně-Volockém nad jez. Tudou blízko hradiště, Veletovo v g. Petrohrad. új. Gdovském nad jez. Savrem, Veleticha pole v gub. Volyn. új. Dubenském v Korablištěch, kdež i hradiště, Veletja v g. Minské új. Mozyrském nad ř. Slučí atd.[46]. U Běloruských, podle ústných zpráv Chodakovského, s Köppenem sdělených, v okolí Polocka a Vitebska slovou mohyly čili hrobní kopce obyčejně volotovki, též volotki (tumuli gigantum), někde i osilki (t. potentium?). V pověstech a bájkách prostého lidu ruského Volotům těmto připisují se nadpřirozené, divotvorné moci a síly. V Polště jména toho nenacházím. V Pomořanech a v někdejší vlasti Veletův okolo ústí Odry ve mluvě německé názvy staroslovanské buď docela zašly, buď nad míru zkaženy jsou: tak na Homanové mapě Pomořska l. 1784 níže Kamina proti Volinu na břežišti mořském stojí Weltkow (slv. Veletkov), kteréhož jména u Heidemana není.[47]) V listinách země pruské naskýtá se mužské jméno Welot na schodu 13ho stol.[48]) Mám za to, že buďto v okolí tom (Samlandu) od časův Ptolemaeových některé čeledi Veletův a tím i památka jména toho se zachovaly (tamže v okresu Fridlandském i nyní se nalezají dvě vesnice Wilten), buďto některý rodilý Prusín rovněž tak z nahodilých příčin cizí jméno Welot obdržel, jakož mezi rodilými Čechy ve středním věku cizonárodní jména Vlach, Čúch, Uhrin, Srbek atd. dosti zhusta byla v užívání. Z přehledu zde podaného patrno jest, že jméno Velet č. Volot v jazyku slovanském, zvláště na severozápadu, daleko rozšířeno jest, a že památka národu u Slovanův našich, rovněž jako u Němcův, velmi časně, to jest před úsvitem historie, do bajesloví se odstěhovala. — Přijavše nahoře rozdíl mezi jmény Wilten (Veleti) a Wilken (Vlčkové) za podstatný, obraťmež již zřetel svůj ke svědectvím o těchto posledních.

---

[46]) Větší částka těchto jmen dodána mi od M. P. Pogodina, z pozůstalé sbírky Chodakovského. Nepochybuji, že úplné topografické repertorium Ruska, jehož posud nedostává se, ještě mnohem více nám jich poskytne.

[47]) *Heidemann* Top. W. Buch d. Preuss. Mon. 1836. 8°. Weltewitz v kraji Meziborském zdaž Veletovici?

[48]) *Vater* Sprache d. alt. Preuss. str. 146. n. 52.

V historických pramenech jméno to něco později a pořídku se vyskýtá. Tak slovou podrobení slovanští sedláci v Marcích a dolejší Lužici ve středním věku něm. Wutschken,[49]) kteréžto jméno za zkažené slv. Vlčkové uznati musíme, považíme-li, že ve slovanském jazyku podle rozdílnosti nářečí hrubé *ł* v *u* se mění, np. čes. vlk srb. vuk, a že u polabských Drevanův slovce vlk, vlček, skutečně znělo vucka, voucka.[50]) Sem přináleží i jméno vsi Wutschken v předním Pomoří čili ve vlasti Veletův jižně od města Anklamu, vsi Volkov nyní Slawisch-Wulkow v list. 1170, dvou jiných vesnic Volkov v okresu Štetinském, devatera vesnic Wulkow v kraji Lubuském, Podstupinském atd.[51]) Mužká jména Vlk, Vlčan, Vlkan atd., ovšem i jiným Slovanům polabským obecná (np. Vlčan, kníže Bodricův l. 795), u Luticův nad míru byla oblíbena, np. Wolzeko (t. Vlčko) v list. 1295, Dyminský radní Reimar Wolkenitze ok. 1330, slovutný rod Wilkin, Wulcklin v 15tém a 16tém stol.,[52]) běžné až posud v Braniborsku jméno Wilken atd. Častěji se ozývá jméno Wilken v národních pověstech gemanských, jmenovitě v hrdinské báji jmenované Wilkinasaga.[53]) V ní se připomínají země Wilkinaland ve spojení s krajinou Ruziland (pod králem Waldimarem), město Wilkinaborg čili Walltirborg (Waltzborg), král Wilkinus, lid Wilken, les Walslönguwald jinak Latiwald (t.

---

[49]) V rukopisném přípisku ke Specul. Saxon. ed. 1490. „Wuczschken freye Leute von Zcol.“ V klášterní Registratuře z 15. stol. „Wutzkern.“ Viz *Haltaus* Gloss. med. aevi p. 2140—42, kdež tento výklad: Rustici Slavi, manumissi seu liberti, a vectigalibus et tributis generalibus immunes. (Než witschacz, dluž. vićaź, Freibauer, vićastvo, Freigut, tamže, gest = vítěz.) Srov. *J. Grimm* Rechtsalt. 323.

[50]) *Dobrov.* Slovanka I. 26.

[51]) *Riedel* M. Brand. I. 225. *Heidemann* s. v. Wolkow et Wulkow. Kde ležela župa Vilkasinus, o níž v list. 821 zmínka? Podobně ani polohy vísky Chadisvolze v Braniborsku, o níž v list. 1157 (*Raumer* I. 209. nr. 1253), určiti nemohu. Jméno snad složené, jako Valahrameswiniden, Wolfereswiniden a j.

[52]) *Höfer* Zeitschr. f. Archivk. B. II. H. I. S. 114. *Kosegarten* Pomm. Gesch.-Denk. B. I. *Mone* Ueb. Wilzen v Anz. f. M.-A. 1834. O vsi Wulfshagen, u níž vlčí kopec i mohyly, viz *Masch* Beitr. 126.

[53]) O ní viz *Müller* Sagabibl. II. 311. 312. *W. Grimm* Held. 175 sld. *Mone* Ueb. Wilzen §. 11. Grimm počátek její klade do konce 13ho stol. Složena jest původně v Němcích, v dolním Sasku, přeložena však časně na skandinavsko.

Latyšský č. Litevský les) atd. [54]). I zde opět pokládám za jisté, aspoň za velmi podobné, že bajetvorci jméno Wilken, Wilkinaland, nikoli ze své hlavy, nýbrž ze života vážili a s výmyslky obraznosti své spojili. Přidáme-li k tomu, že v okolí tom, k němuž nás všecky dějepravné i bájeslovné šlepěje, co ku původišti Veletův č. Vlkův, vedou, na rozhraní Polanův, Litvanův a Bělorusův, druhdy kraj Vlkomíra zvaný, nyní město Vlkomír a přemnohé jiné osady téhož jména se nalezají, nabudeme důvodného přesvědčení, že v národu lutickém někdy i jméno Vlčkové bylo běžné.[55]) Zprávy pod třetím jménem, t. Luticův, o národu Veletův nás došlé, ač nejhojnější, ohledem naší záhadky méně důležité jsou. Nejstarši památka, v níž jméno Luticův se namítá, jsou zápisky zeměpisce Mnichovského [866 — 890], v nichž toto čteme: Lendizi mají měst devadesát i osm.[56]) Patrno, že zde omylem psáno Lendizi místo Leutizi, t. Lutici, ješto v rkp. tom i v jiných jmenech *n* a *u*, *d* a *t* změteny jsou; np. Unlizi m. Vulizi, Abtrezi m. Bodrici, Talaminzi m. Dalaminzi atd. Než Lutici tito, jakž jsme nahoře dokázali (§. 27. č. 14.), od Luticův polabských rozdílní, někde v Rusi hledati se musejí, kamž oni výstřelek od štěpu svého, v čas velikého stěhování národův slovanských se oddálili. Nejbližší po tom svědkové, Lutice s této strany Odry připomínající, jsou Dithmar, Wippo, Adam Bremský, Hermannus Contractus, Cosmas, Nestor, Martin Gallus, Annalista Saxo a Helmold.[57]) Tito všickni Lutice vydávají za jeden a týž národ s Velety. Z porovnání pramenův podle věku zdá se vy-

---

[54]) Wilkinasaga tlumočí sice slovo Wilkinaland na jednom místě, kap. 45, skrze Svithiod a Gautland, ale že to pozdější skan přílepek jest, nesrovnávající se s ostatní osnovou báje, v níž na mnohých jiných místech Wilkinaland zrovna naproti Švedsku a Gothlandu se staví, každý snadno nahlídne. Srov. *Mone* Ueb. Wilzen §. 11.

[55]) Pozoru hodné jest, že u lidu českého to, co u ruského volotovka, jmenuje se vlčí kopec, t. hrobní kopec, mohyla. *Anton* Vers. üb. Slav. 136. U Lotyšův slovou mohyly Milzengi kappi, t. obrovské kopce, původně Milčanské kopce. Tedy všecka tři národní jména, Veleti, Milčané a Vlčkové, stejně přešla z historie do báje.

[56]) Viz Příl. č. XIX. Lendizi habent civitates XCVIII.

[57]) Dokladů sem náležitých poskytá sbírka *Raumerova* Reg. Brand. I. *Nestor* izd. *Timk.* str. 2. 3. *Cosm.* p. 36. U *Mart. Galla* p. 15. 37. slove

svítati, že jméno Luticův méně rozšířené jest nežli Veletův, a snad něco později slynouti počalo. — Připojmež hned zdání své o významu a společném poměru těchto jmen. Helmold praví: Kyšané, Črezpjeňané, Dolenci a Rataři, tito čtyři národové pro svou udatnost Wilzi čili Lutici se nazývají.[58]) Opravdu výklad tento ke všem třem jménům a jména k věci výborně se hodí. O udatnosti Luticův svědčí jednosvorně letopisové cizí i domácí, v nichž přísudek „stateční, silní, hrozní" atd., stále se jménem Luticův spojován bývá;[59]) svědčí nade všecko pověsti germanské i našinské, v nichž Veleti povýšeni do řádu hrdin, obrův, polobohův. Než přehledněmež dříve formy. Jméno Veleti vyskýtá se v těchto spůsobech: Welatabi u Einharda v annalech a v životopisu Karla Vel. (v rkp. i Welathabi, Welaetabi, Weletabi, Welezabi, Weltabi), též u Annalisty Saxona (u tohoto i Wulotabi), Welitabi u Notkera, Weletabi v annal. S. Gallens. maj., Welotabi ve kron. Kvedlinburské (jednou i Wlotabi), Welida země u Luk. Davida. V jazyku staropruském nachází se forma Welot. V nynější řeči ruské zní jméno to Volot, mn. č. Voloti, než ve staroslovanském jazyku muselo zníti Velet, mn. č. Veletové, Veleti. Tomu, že forma Velet[60]) původnější a starší jest, nežli Volot, nasvědčuje a) obdoba jazyka; srov. stslv. Veles rus. Volos, stslv. lebeda slk. loboda, stslv. pepel slk. popol čes. popel, stslv. bebr rus. čes. bobr, dále v rozličných nářečích jeterý, který a kotorý, ktorý, vterý a vtorý, teplý a toplý, sleboda a sloboda (svoboda), pěju a poju, Velyňané a Volyňané (u Nestora), Velin a Volin (ostrov i město na něm, něm. Winetha) atd. b) Místní jména Veletovo pod Ugličem

---

národ i země zkaženě Selencia an. Seleucia, m. Leuticia. Srov. §. 38. č. 6. pozn. 67.

[58]) *Helm.* l. I. c. 2. Hi quatuor populi a fortitudine Wilzi sive Lutici appellantur.

[59]) Np. Cosmas „durissima gens Luticensis", Gallus „ferocissima natio Selencia" atd. Ve starofrancouzské hrdinské básni z 12. stol., Verině Lotarinském, zmínka se několikrát děje o Luticech. Le roi Charboncle du regne de Liutis. Esclavon et Lutis. *Mone* Unters. 250. 265. 274. Jiní to na Lotyše a Litvany vykládají.

[60]) *Reiff* ve svém Dict. Russe-Français uvodí sice formu Velet, než bez dokladu pramene. Vostokov mi oznámil, že jí v ruských spisech posavad nenašel, ovšem ale Volot.

1462, Veletovo v g. Tverské i Petrohr., Veleticha v g. Volyn., Veletja v g. Minské atd. c) Spůsob psání Němcův Weletabi, Welezabi, Welitabi, což čísti dlužno Veletovi, nom. plur., jako srb. gavranovi, jastrebovi, sokolovi, carevi, kraljevi.[61]). Nezapírám však, že i forma Velot v některých krajech v Předodří mohla býti domácí (srov. cyr. krečet rus. krečot), odkudž snad i germanských annalistův Welotabi, Welatabi, Wlotabi, povstalo. Kmen soudím býti slovce *velii*, veliký; [62]) *-et*, *-ot*, *-at*, *-ut* jsou běžné někdy, teď pak zastaralé koncovky životných, np. cyr. klevret sauotrok σύνδουλος, krečet rus. krečot falco gyrfalco, srb. Gurbet cikán Zingarus, cyr. stčes. a stpol. kogot kohout, Merot (Mercurius?), kor. pegat meleagris, čas. hulvát, stlv. Chr'vat, Sakulat, čes. žrút, kohút, m. gm. Borut, Střelut atd. Odkudž Velet podle litery vyložiti se může *velikán*, v tom smyslu, v kterémž podnes u Chorvatův slovo *velikán*, u Slovancův *velják* se užívá, t. magnas, optimas, aneb *veľmoža*, což znamená велни мѫжь velí č. veliký muž. [63]) Rodilí Němci přejavše toto jméno proměnili je podle zákonův jazyka svého a rozdílnosti nářečí jeho na Welt, Wilt, Wils, Wilz a ještě jinak. Čteme zajisté Veltae u Ptolemaea, váživšího ze zpráv v Germanii a Gallii sebraných, Wilta-burg u Bedy, Wilti v ann. Lauresh., u Einharda (v někter. rkp.), v kron. Moissiac., u Thegana, Vylte u Alfreda, Wiltii u Dithmara, Wiltia v ann. Guelferb., de Wilten v kron. de Trajecto, Wilcii v ann. Nazar., Wilci u Einh. (v někt. rkp.), u zeměpisce Bavorského, v ann. Alam., u Dithmara (na někt. místech), u Chron. Saxona, Wilcia v ann. Petav. a Alam., Wilsi

---

[61]) V rkp. 9—10. stol. píše se ve jménech *b* místo *v* (*w*) a naopak *v* (*w*) místo *b*; np. Bethenci, Bethenici, t. Větnici, Benden m. Wenden, Becelin m. Weselin, a zase Wulgares, Wulgarii m. Bulgares, Bulgarii atd. Tak nalezáme psáno Havola i Habola, Varnavi i Varnabi atd.

[62]) Tak i Reiff ve svém etymol. slovníku. Že místo velii nikdež volii (ovšem bolij, major, melior) se nenachází, nic nevadí, mámeť předce nejen velím a volím, nýbrž i Veliňané a Volyňané, Volin a Wieluń. *Nest.* izd. *Timk.* str. 6. 7. 102. *Schlöz.* Nest. II. 105. 121. Sof. Vrem. I. 6. 7. 20.

[63]) V bul. rkp., též v pergam. rkp. srbském l. 1389, překladu Georgia Hamartola, pořád psáno вельмѫжние, srb. вельмоужние, t. velmuží, čímž odvození od *muž* potvrzeno; srov. dobrý muž, lichý muž, v nejstarších památkách ruských. Podobně místo рѫчка ručka (situla) říkají Slováci ročka.

v rkp. Einharda, u Lamberta Schafnab. a Corn. Hamsforta, Wilsen v památkách ok. l. 1328, Wilseneborch v list. l. 1295 atd., (v někt. Wilzzi, tytýž i Wiltzi, v ann. Lauriss. min., u Einh. Wilzi, rkp.), Enharda Fuld., Prud. Trec., Poety Saxona, v ann. Weingart., u Notkera, Hermanna Contracta, mnicha S. Gall., v chron. Murens. a Hildesheim., u Ad. Brem., Ann. Saxona, Helmolda, Saxona Gramm., Marnera, Reinmara Zweterského Tanhusera, v pověsti Dietrichsflucht atd., Vulci v ann. Petav. (rkp. Vulcua, Vulcua, Viulcua), u Einh. (v někt. rkp.), v Ann. S. Gall. maj., Vulsi v chron. Moissiac., Vulzi, Wulzi, Vultzi, v ann. S. Amand. a Augiens., u Einh. (v někt. rkp.), Witekinda, v kron. Ademara, Walco č. Walzo u Venantia Fortunata (podle mého domyslu, ve vyd. textu Wasco), Walce č. Walze u Saxona Gramm. (vyd. text mylně Wasce, Waza), Walza (žena) v list. Otty II. l. 980, Woltze (ostrov) v list. Otty I. l. 946, Walzborg č. Waltzborg (Valltirborg) v pověsti Wilkinasaga, Wälse, Wälsing, v ags. básni u Beowulfa, Valslönguwald v pověstech Wilkinasaga a Blômsturvallasaga, Volsûngr č. Völsûngr, m. č. Völsûngar, ve skan. pověstech Sverrissaga, Aettarlasaga a j., Walse, Walsi, Walsung, Welsung, Wilsung ve staroněm. pověstech a j. Z těchto přerozmanitých forem nejbližší naší slovanské a tudy nejstarší jest Welt, Wilt [64]), povstalá vyvržením hlásky *e* (srov. něm. Garz m. Gradec, Görz m. Gorica, Brietz m. Bregova, Kreutz m. Kruševica, Dreetz m. Dragovica atd.), z níž něco později utvořilo se Wils, Wilz, Wiltz, dokonale podle obdoby jazyka německého (srov. got. tunthus stněm. zand něm. zahn, got. hâtis něm. hass, got. vatô stněm. wassar, got. tiuhan stněm. ziohan slv. táhati, got. tva něm. zwei slv. dva, Leutia něm. Linz, Metti, Metensis civitas něm. Metz, Patavium něm. Passau, Chatti něm. Hassi, Hessi atd.). [65]) K víře podobné jest, že změna tato nastoupila u Frankův, [66]) od nichž potom forma

[64]) Stněm. v gd. č. Wilt, v mn. Wilti, později Wilz, Wilzi. sřněm. Wilze, mn. Wilzen, ags. Vylt, mn. Vylte.

[65]) O této změně původního *t* na *z*, *tz*, *ss*, viz *Grimm* Gr. I. 150—156, a ohledem na jméno Chatti = Hassi srov. *Mone* Ueb. Wilzen §. 1. nr. 4.

[66]) Svědčí o tom Einhard pravě: Propria lingua Welatabi, francica

Wälsi, Walsi s pověstmi o Veletech k Anglosasům a Skandinavcům přešla: u Anglosasův zajisté oboje forma se vyskýtá, Wiltaburgum u Bedy, Vylte u Alfreda, a Waelse, Waelsing u Beowulfa. [67]) Kterak a proč v první slabice *e* v *a* proměněno, německým zpytatelům k vysvětlení zůstavuji; moje zdání, že Wilz a Walz (Wils a Wals) jedno a též slovo jest, zakládá se na známém svědectví Saxona Grammatika, kteréž i tím se stvrzuje, že týž hrdinský meč, jenž podle Veletův v některých básněch slove Walsung, v jiných jmenuje se Welsung, a zase v jiných Willsung an. Willsunk, jakoby Veletovic. [68]) — Druhého jména téhož národu, t. Vlčkové, formy již svrchu vyčítány; význam pak na bíledni jest. Zde jen to přidáme, že vlk u starých národův, u nichž tělesná síla mezi přední ctnosti náležela, jmín za zvíře méně ošklivé nežli u nás, odkudž osobní jména Vlk, Wolf, Lupus, Λύκος atd. u nich tak velice byla oblíbena. Mohlo tedy jméno to dobře i celému národu, doma nebo vně, přiloženo býti, tím snáze, poněvadž, jakož vědomo, národní jména nikoli ze všeobecného snešení lidu dle pravidel krasovědy, nýbrž z nahodilých příčin povstávají. Jméno příbuzného Armenům a Peršanům velikého kmene Kurdův vykládá se vlci, t. loupežníci, [69]) a v historii středního věku známí jsou v západní Evropě Vargové, vyhnanci a loupežníci, od stněm. warg, skan. vagr, t. vlk (srov. maď. farkas, vlk; slv. vrag, nepřítel, ďábel). [70]) O hr-

---

autem Wiltzi vocantur. A jinde: Nostra consuetudine Wilzi ... dicuntur. Tedy za jeho času ve jménu tom již neznělo *t*, nybrž *tz*, *z*.

[67]) Formy Wilci, Wilzi, Wilzzi, mají-li se čísti podlé čes. způsobu psaní Vilsi, čili Vilci, těžko určiti. Staří Němci psávali, zvláště ve jménech, *c* a *z*, *zz* místo *s*, *ss*, np. Gauciobertus = Gossbert. *Grimm* Gr. I. 156. Naproti tomu způsob psaní Wiltzi u Einh., v ann. Bert., Woltze v list. 946, Waltzborg v pověsti Vilkině a j., velí čísti Vilci. Snad dle rozdílnosti nářečí oboje vyslovení místo mělo. Podobně jméno pruského běsa Pelvita (čes. Plivník), jejž sobě Němci přiosobili, nalezáme psáno pilwiht, belewitt, pilwitz, bilwiz, pilwis, pilbis i bilwitz, tedy *t*, *z*, *s*. *tz*, právě jako ve slově Wilt. *Grimm* D. Myth. 265. sld.

[68]) *W. Grimm* Held. 16. 148. 280.

[69]) *Tatiščev* I. 270. pozn. 48; 392. Naproti tomu Klaproth srovnává georg. kurd (loupežník) s pers. kurd (acer, fortis). Asia polygl. 75—82.

[70]) *Du Cange* Gloss. s. v. Vargus. *Grimm* Rechtsalt. 396. 733. Srov. též §. 10. pozn. 57, a přidej, že Pomorci pol. Boleslava III. pro udatnost nazvali „vlčím synem". *M. Gall.* 171. *Narusz.* V. 147.

dinském kmenu Wölfingův č. Vlkovicův v pověstech německých již nahoře jsme zmínili. — Třetí příjmí Veletův, t. Lutici, odvozené buď od otce čeledního Luta, buď neprostředné od kmene lut, ljut (strenuus, ferox), a jen obdobně otečnou formou opatřené, významem svým s předešlými úplně se srovnává.[71]) K víře podobné jest, že původní jméno bylo Veleti, vedlejší a snad přezdívka od sousedův pošlá Vlci, Vlčkové, staré, než teprvé později proslulé a zvelebené Lutici. Možné i to, že rozličné větve jednoho a téhož národu těmito rozličnými názvy se vyznačovaly. Ostatně užívání více jmen o jednom národu pospolu nic není neobyčejného, np. Lechové a Polané č. Poláci, Srbové a Ráci (místo Rašané od města a okolí Rasy), Chrvati (v Illyrsku) a Bezjáci, Majdáci, Slovenci a Štajerci i Korošci, Illyři a Dalmatinci i Morljáci atd.

2. Původní vlast, příchod a povaha Veletův.

Místnějšího tohoto rozbírání věcí, jak se na oko zdá, malicherných a nepodstatných, bylo potřebí jako přípravy k tomu, abychom se dobrali jádra záhadky, t. objevení prvotní vlasti Veletův. Historie nalezá Velety na trojím anebo dokonce čtverém místě, na přímoří baltickém v okolí Sambie, na témže přímoří okolo ústí Odry a na ostrovech příležících, v Batavii, ve Frislandu a mezi odnožemi Rénu, naposledy v Britannii. Byli-li Veleti č. Lutici Slované, o čemž pochybovati nelze, za pravé položiti se musí, že tažení jejich šlo od východu na západ, nikoli naopak. Neboť předně staří spisovatelé, jimž všecky kouty Gallie, Belgie, Britannie a severozápadní Germanie známé byly, Julius Caesar, Plinius, Tacitus a Ptolemaeus, nic o Veletech v dotčených zemí nevědí. Za druhé patrné jest, že národ slovanským duchem tak hluboce projatý, jakéž Lutice býti z historie známe, nikdež jinde, leč v lůně

---

[71]) Píše se přerozličně, np. Luticenses, Luticii, Leuticii, Leutici, Luitici, Luidizi, Luttizi, u zem. Bav. Lendizi atd. U Galla národ a země slove mylně Selencia (jiné vyd. Seleucia) místo Leuticia. Viz §. 38. č. 6. pozn. 67. Ve chron. Mont. ser. a. 1179 Sclavi Lithewizen. U Nestora psáno Lutiči i Lutici, nikoli Ljutiči, což podivno. Ostatně slo. lút, ljút (ferox) a litv. lutas (leo) jistě z jednoho kořene pocházejí.

samého Slovanstva vzrůsti nemohl, kteréž v době okolo narození Kristova, t. nedlouho před pojevením se Veletův, mezi baltickým mořem, Odrou, Tatrami a horní Volhou místiti se musí. Za třetí, výslovná a nepodezřelá svědectví vydávají Velety za nejbližší příbuzné Lechův čili Polanův, jejichž pravlast jest bez odporu krajina nadvislanská. Za čtvrté a naposledy, v té krajině, k níž všecka svědectví historie a bajeslovi [72]) co ku původišti Veletův poukazují, t. v gub. Vilenské, ostatkové jejich a nematná památka jména ve stném. názvu města Wilda (Vilno) vyskýtají se i v pozdější době, dlouho po jejich odtud odstěhování. [73]) Neváhám se tedy položiti za pravdě nad míru podobné, že Veleti vystoupili z krajiny Vilenské, jejíž jedna částka někdy sloula Vilkomíra, t. Vlkův země, Vlkostan. [74]) Do této krajiny, aneb aspoň do končin jí blízkých padají sídla dřevních Neurův č. Nuranův, o nichž Heredot z pověsti připomíná, že co ročně na vlky se proměňovali (§. 10. č. 5. 6.). V této krajině větší nežli v které jiné jest počet místních jmen od slova vlk, np. Vilkiški, Vilkomír, Vilkomuši, Volčaja, Volčica, Volčin, Volkoviči, Volkeviči, Volkolaki, Volkovisk atd. Z ní bylo snadné opanování břehův baltických, zapuzení Gothův a Vandalův z pomoří a vysutí se na západ do severní Germanie. O krajině té již

---

[72]) Np. Valslönguvald jinak Lativald. t. Latyšský č. Litevský les. Wilkinaland v blízkosti ruských Slovanův pod králem Waldemarem (Vladimírem). Starkather bojující s Veletem v Polště atd. Pamatovati sluší, že, jakž dotčeno, Němci měli zvláštní, teď ztracenou pověst o příští Veletův z ciziny do Germanie.

[73]) Město Vilno slove u Němcův v Eston., Liv., Kur. a Prusích *Wilda*. Jméno to jistě znamená tolik Wilda-burg, Veletský hrad, jako Winetha Venetský č. slovanský hrad. Veleti západní, pomorští, slouli u těchto Němcův *Welida* (viz č. 3. pozn. 16.) moře pak baltické *Wildamor* (č. 3. pozn. 25.), což souhlasí. Podobné jest, že l. 1185, když Němci na pomoří kuronském a livonském se osadili ještě jméno Veletův ve Vilensku bylo pověstné. Žeby Vilno Gedimin l. 1320 byl založil, jak Kojalovič z pověsti vypravuje, zdá se býti báj: snad je jen obnovil. Ostatně ve jménu města Wilda památky Veletův stopoval již *Reichard* v Herthe XI. 3 sld.

[4]) Slovo mír u Starosl., jako u Staroněm. Friede, znamenalo tolik co svět, okolí, krajina, np. v Pravdě ruské „vo svoj mir" t. ve svou krajinu atd. Odtud cyr. ves-mír (mundus). srbská župa Lugomira atd. Soudím, že ruské řeky města Sudimira, Ušomira, Žitomir a j., nikoli od osobních jmen, nýbrž buď od obecných, buď od národních, se slovcem mír (svět) složených, pocházejí.

za Tacitova času šla pověst, že obyvatelé její, Venedové, udatností slynou, čili, jakž to cizinec vyrazil, loupežnictvím všecko všudy znepokojují. [75]) K obyvatelům této strany nejpodobněji vztahuje se to, co Julius Capitolinus o severních cizincích, Němce z Pomořan vyhánějících [165—169], připomíná. [76]) Podle toho Veleti a jiní spojenci jejich byli, zdáním mým, první, kteříž mezi l. 150—170 pomoří baltické Gothům, Vandalům a jiným Němcům odňali, sami na něm mocně se osadivše, kdež jich starší spisovatelé Mela, Strabo, Plinius, Tacitus, ještě neznají, Ptolemaeus však již výslovně uvozuje. Jak dlouho zde seděli, určiti nelze: k víře však podobné jest, že aspoň za dvě století, ve kteréžto době mnohé obyčeje od Litvanův sobě zosobili, jakž jinde ukážeme. S nimi bez pochyby vystěhovali se do severní Germanie četné rodiny litevské a lotyšské, jejichž šlepěje tam nalezáme. Meškavše na baltickém přímoří, asi v okolí Sambie, zdokonalili se v plavectví, Slovanům, na velikých řekách a jezerách bydlevším, mimo to dobře známém, a zachváceni jsouce příkladem Normanův, jimž oni snad na vypravách jejich i tovaryšívali, vydali se na mořské loupežnictví, [77]) zabíhali do severní Germanie, Batavie, Britannie, dobrodružili po březích, loupili, kořisťovali, [78]) až naposledy, zachutnavše sobě v těch teplejších a bohatších krajinách, i v nich se zosadili. Jméno jejich musilo již ve 3tím a 4tém stol. býti hrozné na moři baltickém a německém. Dosvědčuje toho jednak časné přiosobení jména Wels, t. Velet, do národních bají a pověstí u Germanův, jednak nazvání západního Baltu Wildamor, t. Veletské moře. Že osednutí jejich na ostrově Volinském, kterýž po nich i Veletským sloul (insula Woltze), a dále na pomoří s této strany Odry asi do počátku 5ho stol. připadá, již nahoře za prav-

---

[75]) *Tacit.* Germ. c. 46.

[76]) *Jul. Cap.* in Marco c. 14. Srov. §. 18. č. 4. §. 43. č. 2.

[77]) Zběhlost Slovanů v korábnictví a náchylnost k mořskému loupežnictví již velmi časně v historii pozorovati lze. V 6. stol. stavěli Avarům, později Řekům koráby; v 7—10. stol. provodili loupežnictví na moři řeckém i adriatickém (Sklavisiani, Neretčané).

[78]) *Ad. Brem.* l. IV. c. 45. p. 59. *Helm.* l. II. c. 13. §. 7. p. 238 Mluví oni sice o časích pozdějších: z toho však zavírati lze i na starší.

divé jsme přijali. K víře podobné jest, že mezi l. 450—550 plukové jejich i do Batavie a Britannie vrazili, kdežto je historie po l. 550 nalezá. Jiné osady Veletův rozhostily se po celém téměř severním Slovanstvu, jakž z hustého užívání místných jmen Veletovo, Voloty atd., v krajinách ruských zavírati lze. Usedlí na ústí Odry Veleti, pevněji do cizí půdy se vkořenili, nežli osamělí bratří jejich v Batavii a Britannii, protože brzo po nich a nepochybně pod záštitou jejich jiné příbuzné větve slovanské, Srbové, Milčané atd., rozhraní mezi nimi a Němci vyplnivše, je v této straně takořka opažili. Tuhými a dlouhotrvanlivými válkami mezi nimi a Franky i Sasy otevřelo se nové pole hrdinství jejich, a sláva jejich zrostla do takové výšky, že u vzdálených národův, rozpravami chvastavých a lživých vojákův, jméno jejich naposledy obráceno v postrach a hrůzu obecného lidu. Roztrušováno o nich, že prý byli nejen zrutové (monstra) a obrové, nýbrž i lidožroutové, čili, což jest nejhoršího, rodičožroutové,[79]) nápodobně jako u našich Slovákův pověsti jdou o Tatařích a Turcích, co psohlavcích a lidojedcích. Vůbec v pověstech a bajích germanských o Veletech dvojí dobu rozeznati sluší, starší, asi od 2ho do 7ho stol., v níž jména jejich v čestném smyslu užíváno k vyznačení hrdiny, reka, udatného bojovníka, a pozdější, od 9ho do 13ho stol., v níž ku původnímu čistému podání o lidu tom přimíšeny od nepřátel s nimi válčících, Frankův i Sasův, rozličné nejapné výmysly a žvamy. A však i v této době v některých pověstech zachováno původní

[79]) Notker Labeo toto o nich zapsal: Aber Vuelitabi, die in Germania sizzent, tie uuir Vuílze héizen, die ne scáment sih nicht ze chedenne, daz sie iro parentes mit mêrem réhte ézen súlin danne die uuúrme. *Pertz* M. G. b. II. 138. n. 75. Srov. *Grimm* Rechtsalt. 488, též Dobrovského poznamenání o tom v *Pertz* Archiv Bd. V. S. 661. „Solchen Berichten ist nicht immer zu trauen.“ Ovšem: pověst a báj není dějeprava; jsou to dvě veskrze rozdílné říše. S Notkerem souhlasí Reinmar Zweterský. Viz *Mone* Ueb. Wilzen §. 1. nr. 1. I Tanhuser zpívá posměšně: Die Wilzen sind geborn daher von Tenebrie. Man. S. II. 63. Glaber Radulf, nazývaje je Lutice, praví o nich (l. IV. c. 8): Die Lutizen, eine Völkerschaft, grausamer als die übrigen wildesten im Norden, und ein barbarisches Volk, wilder als alle Grausamkeit (*Wachter* Heimskringla I. CLXXXVII.) Starý scholiasta na Ad. Brem. c. 228 toto poznamenal: Qui (Alani) lingua eorum Wilzi dicuntur, crudelissimi ambrones, quos poeta Gelanos vocat.

podání v celé své přesnosti, np. v pověsti Wilkinasaga, u Biterolfa, Laurina, v básni Ritterpreis a j. [80]) Podobný rozdíl vyskytnul by se nepochybně i v pověstech lidu slovanského v Rusích, kdybychom je ve starším a přesnějším způsobu před sebou měli: co Čulkov l. 1786 a Maksimovič i Ščekatov l. 1801 z národních povídek nedbale o Veletech poznamenali, nemůže sloužiti za pravidlo při posuzování původního a pravého obsahu i smyslu jejich. Úplné sebrání a kritické ocenění pověstí těchto ještě svého muže očekává. Ostatně Veleti, slynuvše udatností a bojovností, nezanedbávali, aspoň v lepší době bytu svého, t. od 5ho do 11ho stol., umění míru. Jejich pomořská města květla promyslem, obchodem a sprovázejícím je bohatstvím, ve chrámech jejich skládali a ostříhali se pokladové veřejní i osob soukromných, tak veliké ceny, že o nich souvěcí svědkové s podivením vypravují. Náboženství a obecní řádové u nich téměř s větší nežli u jiných Slovanův pilností a dokonalostí byli zřízeni. Všecko to důkazem jest nadobyčejného na onen čas stupně občanské vzdělanosti, jehož Veletové tito byli dosáhli, na jejichž jméno od spisovatelův tehdejších jediné proto pohana jest uvalena, že svobody a národnosti své zoufalou udatností až do posledního dechu hájili.

5. Veleti v Batavii a Britannii.

Až posavad připomenuli jsme o Veletech v Batavii jen lecos a povrchně, zůstavujíce obšírnější o nich promluvení tomuto místu. Že Veleti v Nizozemí, mezi odnožemi Rénu, jmenovitě v podkrají řeky Wahalis (Wahl), blíže města Utrechtu, též dále na pomoří Frislandském, v 7mém stol. přebývali, na to máme jisté a světlé svědectví vznešeného Bedy. A však já za to mám, že již u Venantia Fortunata, biskupa Piktavského v Gallii [kv. 560—600] Veleti ve slově Wafco ukryti jsou. Tento zajisté ve své básni, kterouž králi Soissonskému Chilperichovi I. [562—584] ke cti sepsal, mezi národy, s nimiž král tento již za živobytí otce svého, krále Klothara I. [511—

[80]) V těchto třech posledních hrdinský meč poctěn jménem Walsung, Welsung, Wilsung, t. Veletovic.

562] bojoval, počítá ze jména tyto: Geta, Waſco, Danus, Euthio, Saxo, Britannus, Friso, Suevus atd. [81]) Domýšlím se, že místo Waſco čísti dlužno Walco č. Walzo, z těchto příčin: a) Království Soissonské prostíralo se na západním pomoří Gallie od Amiensu a Soissonu až k Rénu, zrovna k tomu místu, kdež podle Bedy bydleli Veleti. Byli tedy Soissonci a Veleti bezprostřední sousedé, ještoo naproti tomu Baskové v Hispanii od hranic království Soissonského dosti byli vzdáleni. b) Všickni zde vyčítaní národové přináležejí k těm, jenž na severní straně Soissonského království bydleli, a s nimiž, jakž z historie vědomo, Frankové nejčastěji válčili. Geta jest buď Litvín [82]) anebo skandinavský Geata, [83]) Euthio jest Juthio, Jutčan, Jutlandčan, [84]) ostatní známí jsou. Na této pak straně, ve společnosti s dotčenými národy, nalezáme Velety dle svědectví Anglosasa Bedy a kroniky hollandské. c) Proměna litery *l* v *s* ve starých rukopisech jest velmi obyčejná. Zde na důkaz jen několik rázných příkladův. V témže jménu Woltze, t. Veletský ostrov, Volin, v list. Otty l. 946 chtí někteří čísti *s* místo *l*, Woſtze; [85]) u Saxona Grammatika pak skutečně zkaženě psáno i vydáno nalezáme Waſce m. Walze

---

[81]) *Venant. Fortun.* Poem. l. IX. c. 1. v. 73. Quem Geta, Waſco tremunt, Danus, Euthio (al. Estio), Saxo, Britannus, Cum patre (Chlotario I) quos acie te (Chilpericum Suession.) domitasse patet; Terror et extremis Frisonibus atque Suevis etc. Nad pověti jest, jak ničemní jsou posavadní výkladové tohoto místa: při Euthiich někteří myslili na Čechy a Srby polabské!

[82]) Litvané u letopisců̈v středního věku, Galla, Kadlubka a j., zhusta slovou Getae. Viz §. 38. č. 1. pozn. 9. Možné, žeť oni, spojivše se s Velety, tehdáž přes moře ku břehům Belgie zajížděli a tam s Franky se utkávali. Nahoře §. 19 pozn. 71 jsme tušili, že Letové v Gallii nebyli cizí Litvanův a Lotyšův (Leitis).

[83]) Náron skan. Gautar, ags. Geátas, o němž Procop zmínku činí (Γαυτοί), veskrze jest rozdílný od Gothův, jejichž jméno znělo got. Gutans, skan. Gotar, stněm. Kuzun, řec. Γότϑοι. Viz *Grimm* Myth. 10. 131. 219. Gött. Anz. 1828. 553.

[84]) Beda píše Juti: skan. iotr, pl. iotar, iötunn, pl, iötnar (gigas), ags. ëot, ëoten, pl ëotenas atd. jest vlastně totéž jméno co Juti, jen od národu na obry přenešené. *Grimm* Myth. 296—297. Forma Euthio m. Juthio blíží se k ags. Eot. *Beowulf* ed. *Conybeare* 94. 103. Tito Juthové připomínají se mezi národy od Frankův pokořenými i v dopise krále austraského Theudeberta I. [534—548] čili dle jiných II. [596—612] k Justinianovi, kdež jméno jejich psáno Eucii, u *Du Chesne* I. 862. *Busquet* IV. 59. n. 16. Srov. *Mascov* Gesch. d. Teutsch. II. 22. n. 5. *Leutsch* M. Gero 48.

[85]) *Leutsch* M. Gero 179.

(srov. č. 2. pozn. 8.). Jméno jedné a též vesnice čte se ve dvojím vydání ústavy Jindřicha II. vévody bavorského l. 985 dvojnásobně: ve Víd. Letop. liter. d. 40. Mochinfe, naproti v Mon. Boic. vol. 28 č. Coll. nov. vol. I. P. 1 Mochinle. Obůj přepis vzat neprostředně z originálu. Podobně jméno slovanského krále Miliducha psáno v germanských annalech jindy Melito, jindy zase Mefito.[86]) Podle toho, pokud domněnka má důvodně vyvrácena nebude, přijímám za velmi podobné, že Veleti již za posledních let panování Klothara I. [př. l. 561] mezi rukávy Rénu přebývali a zde s Franky válčili. Beda [umř. l. 735] o nich poznamenal, že po nich zůstalo městu Utrechtu (Trajectum) jméno Wiltaburg.[87]) Ze slov jeho patrno, že národ ten již v dávné době tam se byl osadil. V pozdějších pramenech, jmenovitě v kronikách středního věku, nalezají se nematná svědectví o někdejším meškání Slovanů v Batavii, jmenovitě v potomní Frisii, ovšem bez určitého letopočtu a s přimíšením mnohých bájek,[88]) což novějším

---

[86]) *Pertz* Mon. Germ. hist. T. I. II. Ind. s. h. v.

[87]) *Bedae* Hist. eccl. l. V. c. 12. Donavit autem ei (t. sv. Willibrordovi) Pipinus locum cathedrae episcopalis in castello suo illustri, quod antiquo gentium illarum vocabulo Wiltaburg, id est oppidum Wiltorum, lingua autem gallica Trajectum (al. Trechtum) vocatur.

[88]) Tak np. v Anon. cronic. de Trajecto et Holland., psané ok. 1477, v *Matthaei* Veter. aevi analect. Hagae 1738. 8⁰. T. V. častá o Viltech a Slovanech ve Frislandu a v okolí Utrechtu zmínka, np. p. 303. Slavi in Frisia seu Hollandia (vyhnáni prý byvše z Britannie opanovali Hollandsko)... quidam profecti sunt ... ad partem inferiorem Gelriae, qui populos tunc vocatus est de Wilten ... Ad istos Slavos et Wilten ... pugnavit cum Slavis et Wilten. p. 305. Slavi et Wilti ... Wilti illi de aquilonari Hollandia et Slavi .. Frisones, Wiltones et Saxones ... castrum Wiltenburg (níž Wiltanburch i Wiltenburch). A. 416 Saxones cum Slavis profecti sunt in Britanniam. p. 306. Frisones et Saxones et Wilti (jejichž knížata Lemmen a Dibbau). p. 307. A. 626 Slavi vel Hollandini et Wilci ... A. 641. Frisones et Slavos et Wiltos. p. 308. A. 688 Slavoniam et Hollandiam. p. 310. A. 690 Antiquum Slavenburch, quae nunc Vlaerdingen est ... Frisiam et Slaviam. p. 313. A. 752 Descenderunt per Slaviam (všecko to o Hollandsku). Podobné zmínky nacházejí se ve kron. Gerarda Lecerva (Gonda) 1478, v hist. Eggerika Beningy [umř. 1562] Chronyk van Ostfrieslandt v *Matth.* ed. 1698. t. 4. Jiné prameny připomíná *Seger* v pojednání svém v Act. Soc. Jablon. 1772. p. 169—174. §. XVII. Jac. Eyndius in chron. Zelandiae p. 126 adducit laudatque versiculos de Wiltis ex chronico rhythmico annos, ut ait, antea quam ipse scribebat (scripsit 1634) fere trecentos hollandica lingua composito, quibus auctor Saxones in Wiltorum nomen transiisse innuerit. (Snad to „Altfriesische Reimchronik", tištěná z rkp. 15. stol. ve „Schriften d. Fries. Ges. für Gesch., Alt.- u. Sprachkunde" 1836?) Et is

vykladačům příčinu zavdalo k zavržení všech těchto zpráv a pověstí. [89]) I jest ovšem věc mnohem pohodlnější zamítati slepě a směle všecko to, čemuž vyrozuměti těžko, nežli přemoci sebe a nepředpojatou myslí o vyšetřování pravdy se přičiněti. Veleti nizozemští, odloučeni jsouce od kmenovcův svých v severní Germanii a otočeni odevšad nepřátelskými národy, dlouho neodvislosti a národnosti své uhájiti nemohli. K víře podobné jest, že ostatkové jejich buď v této nové vlasti brzo zanikli, buď, vidouce nezbytí, zpátky ku kmenovcům svým do Germanie se přenesli. Pročež v pozdějších časích jen pořídku a nedosti znalé šlepěje slovanských Veletův v Nizozemsku se namítají. Sem přináležejí především místní jména buďto k Veletům obzvláště, buďto ke Slovanům vůbec se vztahující, np. Wiltsween v Holandsku, Wiltenburg blízko Utrechtu, Wilta, Walsum u Dinslakna l. 1144,[90]) Kamen, Sueta, Wideniz (Vodenica), Hudnin, Zwola, Wispe, č. Wespe (Výspa?), Slota atd. Podobně v jazyku starohollandském některé sledy slovančiny znamenati lze, np. skatt (skot), leth-slachta (genus litorum), o nichž snad jindy místněji promluvíme. Přijmeme-li za pravé a průvodné, že slovanští Veletové skutečně v 6tém a 7mém stol. v Batavii přebývali, mnohé události ve staré historii naší nového světla nabudou. Již nahoře jsme připomenuli, že slavný král Slovanův Samo nebezdůvodně z tohoto okolí odvozován býti může, [91]) též, že při Letech č. Laetech v Gallii na svazky příbuznosti s Litvany č. Lotyši baltickými mysliti povoleno (§. 19. pozn. 71.); pilnějším vyšetřováním, nežli my na ten čas předsevzíti můžeme,

ipse Eyndius, et ante eum Jo. de Beca can. Ultraj. in chr. ad a. 1345 continuato, Gulielmus Heda praep. Arnhem., in hist. a Suffrido Petri cum app. ad a. 1574 publicata, Jo. Gerbrandus a Leida, Renerus Snoius, Vralius aliique permulti Wiltorum antiqua domicilia in Batavia docuerunt.

[89]) První byl *Alting* v Descr. agri Batavi et Frisii, 1690 p. 205. 207, jenž přebývání Veletův v Bat. za bájku vyhlásil. *N. G. van Kampen* Gesch. d. Nied. Hamb. 1831 8° I. 58. 68. věc tu též poněkud v pochybnost bere.

[90]) *Binterim* Dipl. cod. I. 123.

[91]) Zdaliž Cracus č. Crocus (viz §. 37. pozn. 20), král vandalský v 3. stol., o němž *Greg. Tur.* I. 32 a j. letop. vypravují, s Velety batavskými spojen býti může, nevím. U Greg. slove rex Alemannorum, u ostatních rex Vandalorum. *Aimoin* III. 1. Acta SS. ad 27 Sept. p. 409. *Mabillon* De re dipl. 366. Collect. hist. chron. [780] l. III. ap. *Canisium* T. II. p. 191.

ještě mnohé jiné vztahy mezi těmito západními odvětvími Slovanův a hlavními haluzemi na východu objeveny budou.[92]) — Mnohem temnější a nejistější jsou zprávy o někdejším přebývání Veletův v Angličanech, jmenovitě v té krajině, kteráž po osazení se Anglosasův v Britannii Wiltsaeten č. Wilts sloula, a z níž nynější hrabství Wiltunshire povstalo. Tamže i město Wiltun (nyní Wilton), obyvatelé Wiltuni, Wiltunisci, dosti časně se připomínají. I není nepodobné, že v tom velikém tříbení a stěhování národův severozápadních, kteréž ve 4tém a 5tém stol. po Kr. nastoupilo, někteří plukové bojovných Veletův sem se dostali, a oblíbivše sobě v této tehdáž již znamenitě vzdělané zemi, v ní se osadili. Tím by se spolu vysvětlilo, proč tak mnoho názorně slovanských slov a výrazův do novější angličiny vešlo. [93]) Já však, nemoha nyní dobrati se samých pramenův, přinucen jsem odložiti vyšetřování důležitého tohoto předmětu k jinému času a místu. [94]) Odpor, jejž někteří proti bytu Veletův v Batavii a Britannii kladou, pravíce, že není podobno, aby Slované, slabí prý a nebojovní, kdy tak daleko mezi cizí kmeny byli se prodrali, že v okolí Wiltširském jsou mohyly, jichž Slované prý nestavěli atd., jest malé platnosti. Slované, jakž víme, dostali se od horní Volhy a západn, Dviny až do Peloponnesu, do Maloasie, do Vlach (za ř. Soči) do Germanie až téměř k ústí Labe, ve všech těchto zemích brannou rukou buď stálých, buď aspoň dočasných sídel sobě vydobyvše. Mohli tedy od ústí Labe i několik mil dále se pošinouti. A sypání mohyl u Staroslovanův jistě od pradávné doby neméně bylo v obyčeji nežli u jiných národův.

---

[92]) O Veletech a Slovanech batavských srov. *A. Matthaei* Vet. aevi an. Lugd. B. 1698. 8°, ed. Hag. 1738. 8°. t. 5. *J. Th. Seger* De Slavis v Act. Soc. Jablon, a. 1771. Lips. 1772. p. 169—174. §. XVII. *N. G. van Kampen* Gesch. d. Nied. Hamb. 1831. I. 58. 68. *Mone* Ueb. Wilzen. §. 7.

[93]) O předmětu tom, jak Bandtkie tvrdí, již zvláštní pojednání někde psáno, mně neznámé.

[94]) Podle Cron. de Trajecto Veleti a Slované přišli do Frisie z Anglicka. *Mone* (Ueb. Wilzen §. 7) Vilty v Anglii bez rozpaku za Velety vydává. Novější spisovatelé ang. hist. Sprengel, Lappenberg, připomínajíce bez doložení pramenův o kraji Wiltsaeten, městu Wiltun, lidu Wiltunisc atd., o národnosti obyvatelstva nic nedějí.

6. Jednotlivé Veletův č. Luticův větve.

Které z menších výstřelkův a ratolestí slovanských, v písemných památkách středního věku ze jména vyčítaných, ke štěpu Veletův přináležely, a jak daleko sídla čili župy těchto zasahovaly, určiti přenesnadné jest, nejen proto, že letopisci germanští nic jistého o tom nepovídají, nýbrž také, že stěhováním různorodých čeledí a zrušováním politických svazkův hranice jednotlivých větví ustavičně se měnily. Zeměpisec Bavorský [ok. 890] připisuje Veletům měst devadesáte i pět, a krajiny čtvery, jimiž bez pochyby Kyšany, Črezpjeňany, Dolence a Ratary míní. [95]) Helmold k Veletům výslovně tolikéž jen Kyšany, Črezpjeňany, Dolence a Ratary počítá. [96]) A však spisovatelé tito o věci té jen povrchně a zběžně mluví, aniž svědectví jejich o nejstarších časech platiti může, zvláště an odjinud důvodně tušiti můžeme, že sousedé Veletův jak na severu, obyvatelé ostrovu Volina, Uznoimu a Rany, tak též i na jihu, Ukrané, Rječané, Stoderané, Brežané, Sprevané a Moračané, od nich ničím, ani jazykem, ani obyčeji a řádem domácím, podstatně se nelišili. Anobrž i oddělení nábřežných Pomořanův na východu Odry snad více jest politické, nežli genetické. My tedy zde jméno to bereme v nejširším smyslu, a zahrnujeme do oboru jeho všecky dotčené ratolesti, nic ostatně nebránice, chce-li kdo rozložiti je sobě na tři menší oddíly, t. ostrovany, vlastní Velety a jižní Lutice. Přehlédněmež sídla jejich v tomto pořádku, postupujíce od severu k jihu. — *Ranové*, obyvatelé ostrovu *Rany*, ponejprvé l. 946 v list. cís. Otty (mare Rugianorum), pak l. 955 u Witekinda pod jménem Ruanů v historii se připomínají. [97]) Potom o nich, co o větvi Slovanův přeudatné, mohutné, plavbou, uměním a bohatstvím slynoucí, často zmínka se děje. Jméno ostrovu a tím i národu

---

[95]) Viz Příl. č. XIX. Vuilcí, in qua civitates XCV et regiones IV.

[96]) *Helm.* l. I. c. 2.

[97]) *Witik.* l. III. Z toho, že tehdáž Němcům proti Luticům pomáhali, následuje, žeby nebyli jednoho štěpu s těmito. Nedlouho potom i Kyšané, Črezpjeňané, Dolenci a Rataři záhubné války vespolek vedli, a Němce proti bratřím svým přizvali. Různice mezi příbuznými, vypuknou-li, jednou, bývají vždy nejvzteklejší.

ve dvojí způsobě se vyskýtá, t. Rujana č. Ruja, a Rana. Čte se zajisté: Rugiani v list. krále Otty I. l. 946 a u Sax. Gramm., Ruani u Witekinda, Ann. Saxona, Rugiacensis insula v popise statkův Korbejských opata Sarachona [l. 1053—1071], Rugia, Rugiacenses Sclavi ve Fasti Corbejens. [ok. 1100], Rugi u Otty Frisinského a Alberika, Rugiana insula v listině pap. Adriana l. 1154, Ruja (ostrov) v list. pap. Klementa l. 1189, Ruia insula v list. pap. Alexandra III. l. 1177 a Jaroslava l. 1242, Ruiani v Ann. Dan. (u Langebeka), Ruyani v l. Bernuty l. 1221 a Jaroslava l. 1237 atd.[98]) Naproti tomu Adam Bremský, Wibald opat Korbejský a Helmold užívají jména Rani č. Ranové, anobrž Wibald, kterýž osobně proti nim k boji byl vytáhnul, dokládá výslovně, že Rana jest slovanské, Rujana německé jméno ostrovu a krajiny jejich.[99]) Původ a význam názvu toho mně povědom není.[100]) Kvetoucí stav Ranův připadá do času panování Krukova l. 1066—1105. Potom, vydavše se na loupežnictví mořské, dostali se v poddanství podmanivých Danův l. 1168. Hlavní město Orekunda č. Orekonda, něm. Arkona,[101]) na poloostrově Vitově, s chrámem Svatovitovým, l. 1168 ode

---

[98]) Doklady viz u *Raumera* I. a srov. *Ledebur* Archiv V. 331. Že list. cís. Lothara 844, v níž Rugacensis ins. klášt. Korbej. zapsána, plod jest 12—13 st., již nahoře připomenuto.

[99]) *Ad. Brem.* l. IV. c. 45. Altera (insula) est contra Wilsos posita, quam Rani vel Runi possident, fortissima Sclavorum gens, extra quorum sententiam de publicis rebus nihil agi lex est, ita illi metuuntur propter familiaritatem deorum vel potius daemonum, quos majori cultu ceteris venerantur. Totéž opakuje *Helm.* l. I. c. 2. p. 6. Rani, qui et Rugiani, s přídavkem, qui soli habent regem. L. I. c. 6 p 21. Rani, sive Rugiani L I. c. 36. p. 90. Exercitus Rugianorum sive Ranorum. Rani qui ab aliis Runi appelantur. *Wibald.* ep. a. 1149 ap. *Martenc Durand* Coll. II. 309. Regio, quae a Teutonicis Rujana, a Sclavis Rana dicitur. Srov. *Ledeb.* Arch. V. 342. *Raumer* Reg. I. 190. no. 1112 Ruja, Runi skrácené jest místo Rujana, Rujani. Cont. *Reginon.* a. 959. 962. 866. (*Pertz* I.) jméno Rugi omylem Rusům přikládá.

[100]) Jakožto příklad nesmyslného výkladu jmen, jenž u starých příliš zhusta se nachází, a pro výstrahu nezběhlých připomenuto zde budiž, že polští letopisci Kadlubek i Boguchwal jméno Ranův odvozují od *raň!* (Item Raň seu Rana dicitur ex eo, quia semper in conflictu hostium vociferare solebant raň, raň, id est vulnera, vulnera!) Ve skan. bajesloví slove bohyně moře Rân. V Rusku Ranova řeka v Dr. Idrogr, 135, tamže i ř. Ruja a město Rugodev t. Narva (srov. Rugigard?) Sobr. gosud. gram. a *Muchanov* Sbornik Index.

[101]) Skan. Arkún v Jómsvíkíngasaga, Arkon u Sax. Gramm. Vypsán obšírně u *Sax. Gr.* l. XIV. p. 319.

Danův rozbořeným. Gora, potom Bergen, na Jasmundě. Tamže Ranograd (Rugigard, srov. Rugodev v Rusku), sídlo knížat. Korenica (Carentium, Charenz, nyní Garz), s chrámem Ranovitovým (Rugevit),[102]) l. 1168 vyvráceným.[103]) — *Volinci* č. *Velinci*, obyvatelé ostrovu Volinu č. Velinu, tak nazvaného od hlavního města Volinu, kteréž Němcům Winetha, Danům Julin sloulo, byli též nepochybně odvětví Veletův, pročež i v nejstarším pramenu, v němž o nich zmínka, t. v list. kr. Otty I. l. 946, země jejich Woltze slove.[104]) Léta 967 zdržoval se u nich vrtkavý hrabě Wichmann, snuje pletichy mezi nimi a Němci, a popouzeje je proti Mečislavovi knížeti polskému, při kteréžto příležitosti je Witikind Wuloini t. Volince, Annalista Saxo pak Vulini jmenuje.[105]) Připomíná jméno jejich i Adam Bremský a po něm Helmold, u prostřed mezi Lubušany a Stoderany,[106]) z čehož někteří mylně dovozovali, jakoby vedle těchto u jezera Bellinského, v kraji jmenovaném Barnim, blízko Fehrbellinu byli sídlili.[107]) Že krajina Volinců mimo ostrov Volin též částky východního břežiště pevné země v sobě obsahovala, velmi jest k víře podobné.[108]) V list. l. 1216 jmenuje se osada Drammyn v krajině Volinské, kteráž severovýchodně od města Volinu na pevné zemi leží.[109]) Tamže říčka Volšica v list. 1268 (Wolsiza, nyní Voelze),[110]) odkudž někteří jméno země Woltze odvozují.[111]) Na břežišti tomto podle starších map stojí ves Weltkow, t. Veletkov, od m. Veletko (srov. Volotkino v Rusích), z čehož patrno, že sídla Veletův až sem se vztahovala. Ostrov Volin ve středo-

---

[102]) Rinvit v Jómsvíkingasaga, místo Ranvit, Ranovit. Rugiaevithus u Sax. Gramm.

[103]) *Lodeb.* Arch. V. 331. *Pischon* Tafeln II. 45. *Gebh.* Gesch. d. Wend. II. 1.

[104]) *Raumer* Reg, I. 36. no. 154. *Ledeb.* Arch. XI. 31.

[105]) *Witik.* l. III. ed. *Meib* 660. *Ann. Saxo.* Srov. *Leutsch* M. G. 123. *Raumer* Reg. I. 48. no. 221. 222.

[106]) *Ad. Brem.* l. II. c. 11. Liubuzzi, Wilini et Stoderani. *Helm.* l. I. c. 2. p. 6. Leubuzi et Vilini, Stoderani cum multis aliis.

[107]) *Gerken* Fragm. March. V. 152. *Gebh.* I. 119. *Pisch.* II. 44. *Raum* M. Brand. 10. *Kanng.* G. Pomm. 24.

[108]) Srov. *Leutsch* M. Gero 123.

[109]) *Dreger* p. 84. In. prov. Volin circa Drammyn.

[110]) *Dreger* p. 529.

[111]) *Ledebur* Archiv XI. 31.

věkové historii Slovanstva jest ze všech nejdůležitější. Prvotní příběhové obyvatelův jeho, Veletův, kryjí se v šeru nepamětné doby. Okolo l. 970 založili na něm, blíže města Volinu, dobrodružní Dánové osadu, jménem Jomsburg, a tím stali se původové mnohých neřestí pro ostrovany.[112]) V 11tém stol. Dánové zvláště l. 1019, úsilně ostrovu dobývali a sobě podmaniti hleděli; naposledy l. 1177 vyvrátili hlavní jeho město Volin č. Velin do základu. Že v historii středověkové jako nějaký div vyhlášené a veleslavené město Wineta od města Volinu nebylo rozdílné, a že tedy všecko, co později kronikáři o propadení zemětřesením v 9tém stol. města Winety, jakoby na ostrově Uznoimě severně od Damerova položeném, vypravují,[113]) pouhá smyšlénka jest, důvodně dokázali zpytatelé novější, Rumohr a Lewezow.[114]) Totižto z porovnání nejstarších svědkův vysvítá neomylně, že Volin, Julin a Wineta jsou jen tři rozdílná jména jednoho a téhož města, ono domácí, slovanské, tato cizá, německá, a jmenovitě druhé dánské, třetí pak saské.[115]) Rozdíl slovanských forem Volin a

---

[112]) Příběhy této dobrodružské obce obšírně vypravuje *Kanngiesser* 49—124, při čemž vždy pamatovati sluší, že pramenové, z nichž to váženo, jsou kalné pověsti danské a skandinavské.

[113]) *Lübech* Bericht vom J. 1587. *Rango* Pomer. dipl. 297.

[114]) *Rumohr* Samml. f. Kunst u. Histor. Hamb. 1816. 8°. S. 43—93. Několikero pojednání v *Haken* Pomm. Provinzialbl. B. V. St. 1. Z těchto obzvláštně vytištěno: *D. K. Lewezow* Ein Bemerk. üb. d. Enst. d. Handelsst. Wineta. Stettin 1823. 8°. Srov. *Ledeb.* Arch. I. 185. Proti tomu mizí pochybnosti a domysly *Brehmerovy* (Endeck. II. 192) a *Kanngiessera* (G. v. Pomm. 68)

[115]) Hlavní pramenové jsou *Ad. Brem.* l. II c. 12. *Helm* l. I. c. 2. p. 5. c. 15. p. 47. Totéž město, kteréž u Adama slove Julinum, jmenuje Helmold Vinneta, Winneta. U Adama čte se dvakrát Julinum (Volin) a jednou Juminem (v rkp. i Jumnem) civitatem, t. Jomsborg, Jymneborg, jeden z hradů Volinských. Místo Winneta psáno v Inc. auct. chron. slav. (výpis z Helmolda) ap. *Lindenborg* p. 189 zkaženě Lunneta! Že Julin a Velin jedno jest. svědčí Kadlubek: Julin quae nunc Lublin (čti Velin) nuncupatur. *Kadl.* l. I. ep. 16. p. 623 *Osslin.* Kadl. v. *Linde* 559. Že K. psal Velin, nikoli Lublin, patrno z jeho vypisovače Boguchwala, kdež to místo takto se čte (ap. *Somm.* 22) Jnlin, quod nunc Velin dicitur. Totéž, vysvítá z list. pap. Inoc. l. 1140, v níž stolice biskupství výslovně civitas Vollinensis jmenuje se. *Raumer* Reg. I. 171. no. 992. Tím se vysvětluje proč město toto v popise radních pánův města Lubeku (Bukovce) v 12. a 13. stol. jindy Jülin, jindy Wollin, jindy zase Winneta slove Srov. *Kanng.* G. Pomm. 72. *Westphalen* Mon. in. III. 632. — *Kranz*, II. 19 vypisuje Helmolda I. 2., v průpovědi: deinde venitur ad Circipanos et Kycinos, quos

Velin zakládá se na pravidelném střídání hlásek *o* a *e* podle rozličnosti nářečí, np. toplý a teplý, volím a velím, bobr a bebr, Bodrici a Bedrici, Volyňané a Velyňané atd. Pravé-li jest tvrzení Thunmannovo, že v nářečí dánském sloh *vi* v násloví do *ju*, *jü*, přechází, [116]) snadnoby pochopiti se dalo, kterak Velin, Vilin, v ústech Dánův na Julin, Jülin, se změnilo. Saské Winetha, t. venedské město, velmi obyčejné příjmí měst slovanských jest. [117]) Vedlejší básnická jména města tohoto ve skan. pověstech jsou Jomsburg, Hynnisborg, t. hunský hrad, a Waltzborg, t. veletský hrad. [118]) Adam Bremský květoucí stav města Volinu za svého věku líčí takto: V ústí Odry, jímž do skythického moře se vylévá, znamenité město Julin pověstné poskýtá stanoviště cizojazyčníkům i Řekům (t. Rusům), v okolí jeho bydlícím. O slávě města tohoto poněvadž mnohé a téměř k víře nepodobné věci se hlásají, za dobré soudím něco paměti hodného zde připomenouti. Jest to ovšem město mezi všemi, co jich v Evropě se nachází, největší, v němž Slované s jinými národy, Řeky i cizojazyčníky, přebývají. Neboť i příchozí Sasici dosáhli v něm práva měšťanství, s tou však výminkou, aby křesťanských svých obřadův veřejně nevykonávali. Všickni zajisté ještě v pohanských bludech vězí. Ostatně co mravův a pohostinství se dotýká, není žádného národu, jenž by nad tento počestnější a dobrotivější shledán byl. Město to oplývá zbožím všech severních národův; všecko, což rozkošného a řídkého jest,

a Tholenzis et Rhederis separat flumen Panis et civitas Dimine, místo slova Dimine položil hrubým omylem Vineta, což Kanngiessera zavedlo, že Dymin vydal za Vinetu. *Kanng.* G. Pomm. 70—74.

[116]) *Thunmann* Unt. üb. nord. Völk. 37. Pomíjíme nechutné, ačkoli staré bájky o Julině od Julia Caesara založeném.

[117]) Np. „Groninche quod dicitur Wenethen“ ve starých zápiskách k l. 936 u *Raumera* I. 30. no. 126. Tedy dvoje jméno jednoho místa, právě jako Volin a Wineta. Winethahusum (Vendův domov) l. 937, 1022, 1062. Vinethe v list. 1022, 1064. Wimetheburch (Vinnetheburch) 1179 atd.

[118]) Doklady o hradu Jomsborg a kraji Jumne, Jumno, Jumpne, Jume, Jome, ve skan. pověstí viz u *Kanng.* 64—81. Nejstarší pramen jest *Ad. Br.* l. II. c 12. civitas Jumne. Ve Volinu byli prý tři rozdílní hradové (pevnůstky), z nichž jeden sloul Jomsborg Hynnisborg má *Sveno - Agonis* u *Langebeka* I 51. Srov. *Thunmann* Unt. üb. nord. Völk. 131. *Gebh.* I. 47. Waltzborg ve Wilkinasaga c. 58.

v něm najíti lze.[119]) Neméně zajímavé zprávy o městu tomto podávají nám životopisci sv. Otty mezi l. 1124—1228.[120]) Helmold dožil se konečného vyvrácení jeho od krále dánského Waldemara l. 1177.[121]) Podnešní město v blízkosti starého později zbudováno jest. — *Uznoim*, ostrov s městem soujmenným, nyní Usedom, připomíná se v životopisu sv. Otty k l. 1128, v list. pap. Innocentia l. 1140, bisk. pomořsk. Adelberta l. 1159, vév. pom. Bohuslava l. 1177 a později zhusta. Obyčejně píše se Uznoim, tytýž i Uznam, Uznum. Násloví *v*, kteréž pravidelně do *u* přechází, zdá se býti předložka anebo přídech, tak že jméno to moravsk. Znoim, Znojmo, se rovná. Jiné ostrovu toho jméno jest Wanzlov dle list. Otty I. l. 946, Wanzlo, Wanzlove, dle pozdějších pramenův [1159—1216,[122]) jehož pravého rázu uhodnouti neumím. Na něm v dotčených pramenech připomínají se, mimo Uznoim, města i vsi Groben, Breziz, Minuchove č. Minichove, Sikerina č. Sekerina, Wrestviz č. Wresteviz a Lypa, z kterýchž Mönchov, Zecherin a Liepe až podnes trvají.[123]) — *Ċrezpjeňané* slouli Veleti s oné, t. severní strany řeky Pjeny bydlící. Nejdřevnější zmínka o nich děje se u Ann. Saxona k l. 952 pod jménem Circipani a v Ann. S. Gallens. maj. k l. 955 Zcirizspani; původní však památky, v nichž jméno jejich ponejprvé se jeví, jsou list. Otty l. 965 Zerezepani, Otty II. l. 973 Zircipani, l. 975 Zerezpani.[124]) U Adama Bremského a Helmolda slovou Circipani, s doložením, že na řece Panis, Peanus, Penis č. Penus bydlejí.[125]) V list. cís. Frider. l. 1170 slove země jejich Circipene. Jméno pochází od řeky, jsouc složeno z předslovce

---

[119]) *Ad. Brem.* l. II. c. 12. Coby v další jeho zprávě olla Vulcani, graecus ignis a Neptunus triplicis naturae znamenali, o tom učení vykladači již celá pojednání sepsali, aniž předce posud jaké jistoty došli. *Schwartz* De olla Vulcani Julini. Gryph. 1745. *J. Asmussen* De Font. Ad. Br. Kiliae 1834. 4°. p. 43.

[120]) Srov. *Kanng.* G. Pomm. 604. 662. 687. 714. 809. a. j.

[121]) *Helm.* l. I. c. 2. p. 5.

[122]) Srov. list. 1159, 1168. 1184, 1188, 1194, 1216, u *Dregera* p. 5. 7. 33. 50. 56. 83.

[123]) *Ledebur* Archiv XI. 30.

[124]) Doklady viz v *Raumer* Reg. Br. T. I.

[125]) *Ad. Br.* l. I. c. 10. III. 21. 24. *Helm.* l. I. c. 2. 21. Adam praví: Circipani citra Panim, a Helmold: cis Panim i circa Panim.

cyr. črez, rus. čerez, kor. čez, črez, črěz, slk. čes (per trans), a slova Pěna, pol. Piana (srov. soujmenné ř. Pěna, Piana mrus. Pina v Rusích a Polště), právě jako kor. Čez-Soča, osada na Soči (Sontius, Isonzo) v okolí Gorickém, srb. Prekodrinac, Prekosávac, slk. Zadunajec, čes. Zalabec, lat. Transpadanus, Transalbianus, Ultraseqanensis atd. [126]) Bydleli mezi Pěnou, mořem, Rekenicí až k Nebole, na přední i zadní Črezpjenci rozděleni a téměř vždy s Rany úzce spolčeni jsouce. Města jejich starožitná Bolegost (v list. l. 1140 Wolgast, l. 1185 Wolegast atd., srov. čes. Bolehost v Kralohr.), s chrámem Herovitovým č. Barovitovým, Trjebuša l. 1170 (Tribuses) a j. [127]) — *Chyžané* č. *Kyšané*, severozápadní větev Veletův, ve starobylých památkách pořídku ze jména se uvozují. Annalista Saxo, jenž již k l. 952 se připomíná, píše jméno jejich Chizzini, tak též i Adam Bremský; naproti tomu Helmold Kyzini a Kycini. [128]) Ještě se připomíná u Ann. Saxona město Kizun l. 1121, a v list. vév. sask. Jindřicha l. 1171 svědek Pribitzlaus de Kitzin. [129]) Slovanské jméno uhodnouti těžko: domýšlím se však, že bylo Chyžané č. Kyšané od slova chyša, v některých nářečích chyza, chyža (casa), odkudž město Chyše (srov. Izby, Budy a j.), jako podnes v Rusích gub. Mohil. Chyzy, obyvatelé Chyžané čili změnou *ch* v *k* Kyšané. [131]) Přebývali od Rekenice až k Varnavě, někdy i dále na východ, jsouce od l. 1066 s Rany, potom l. 1105—1126 s Bo-

---

[126]) Uhodně jméno to tlumočili již jiní, np. *Girtler* v *M. Galli* Chron. ed. *Bandtkie* p. XIII.

[127]) *Pischon* II. 45 *Kanngiess*. 161. *Gebh*. I. 107.

[128]) Ad. Br. I. 10. III. 21. 24. *Helm*. l. I. c. 2. 21.

[129]) Doklady viz u *Raumera* Reg. Brand. I. V Doberanském nekrologium ok. 1337 (v *Lisch* Jahrb. d. mekl. Vereins. Bd. I. 131) stojí „Cussinorum et Kissinorum rex, Cuscinorum et Kissinorum princeps", též jen Kissinorum aneb Cisinorum. Pravé-li?

[130]) V popise národův z bul. rkp. „Chizin vjeverica" (příl. XXVI), jistě rozdílný národ od těchto severních Chyžanův. Zdáž Chuzi, Uzi? Čili snad větev slovanská někde na jihu? Jméno v rus. let. (Sof. Vrem. I. 229.) připomínané l. 1222 města Kjes v Estonech sem nenáleží. V Braniborsku a Prusích až podnes Kietze tolik co rybářská chalupa, Kietzer rybař a Kietz rybářská osada (*Adelung* s. h. v.) od slv. *chyza*, č. od *kot*, *kotec*? O těchto slv. rybářích, Kietzer zvaných, obšírně a důvodně jedná *Riedel* M. Brand. II. 32—33. 264—269.

[131]) *Pischon* II. 45. *Kanngiess*. 161. *Gebh*. I. 108.

drici spojení. Města jejich Chyže na ř. Verně a Vostrov (Güstrov l. 1275) na Nebole.[132]) — *Dolenci* č. *Dolenčané*, sídlili na jezeru Dolen a ř. Dolenca (místo Dolenica) jmenované, na východ asi po ř. Ukru. Jméno jejich, časně se vyskýtající, přerozličně se píše: Tholenz, kraj, v list. Otty I. l. 946, Tolonseni v Ann. S. Gall. maj. l. 955, Tolensane, Tolensani v l. Otty I. l. 965, Otty II. l. 973, 975, Tholosantes u Ad. Brem.,[132]) Ann. Saxona, Tholenzi, Tolenci u Helmolda[133]), Tollense země v l. cís. Frider. l. 1170, Tollenze v l. pap. Alexandra l. 1177, Tolonze v nadací list. bisk. Zvěrinského l. 1177 atd.[134]) Soudím, že slovanský zvuk *d* od Němcův proměněn v *t* (srov. č. 1. pozn. 3.). Města jejich Dymin (v list. a kron. Dimine, Dymin, Dimin, Demin, Domyn, Timina atd.), Stlup (Ztulp l. 1153, Stolpe l. 1164) a j. Masch praví, že někdy i hrad slul Dolenec.[135]) — *Ratarův* zevrubné ohraničení sídel a vyložení jména rovně jest nesnadné. Pischon sídla jejich místí mezi Havolou, Odrou, Pěnou a Dolenci;[136]) Raumer ř. Dosu za hranici na jihu pokládá.[137]) Zdá se, že ve dřevní době jména jejich v širším smyslu, nežli později se užívalo, tak že i Dolenci a jiní sousedé k nim se počítali.[138]) Nejstarší zmínka o nich v list. krále Otty I. l. 936 Riadri, 937 Rederi (locus), 965 Riedere (natio), Otty II. 973 Riedere (provincia), 975 Ridera, u Witekinda 930 Redarii, 968 Redares, u Dithmara Redari, Rederarii, Riedirerun (gen. pl. pagus), u Ad. Brem. Rethari, Retheri, Rethre (civitas),[139]) u Helmolda Redarii, Riaduri,[140]) v chron. August. Rheda (město), v list. bisk. Rudolfa l. 1137 Redere atd.[141]) Mám za to, že ve zkažených těch formách ukryto pravé jméno města,

---

[132]) *Ad. Brem.* l. I. c. 10. III. 24.

[133]) *Helm.* l. I. c. 2. 21.

[134]) Doklady viz u *Raumera* Reg. I.

[135]) *Pischon* II. 45. *Kanngiesser* 161. *Gebhardi* I. 109. *Leutsch* M. Gero 178. *Ledebur* Archiv XI. 30. *Raumer* Churm. Brand. 6.

[136]) *Pischon* II. 44.

[137]) *Raumer* Churm. Brand. 5

[138]) *Helm.* l. I. c. 21 praví: Riaduros sive Tholenzos, než výše l. I. c. 2. oba různí. *Leutsch* M. Gero 9. pozn. 13.

[139]) *Ad. Brem.* l. II. c. 10. l. III. c. 24.

[140]) *Helmold* l. I. c. 2. 21.

[141]) Doklady viz u *Raumera* Reg. I.

t. Ratara, od kmene rat (bellum), jakoby Bojnice (Kriegstempel), z příčiny, že v něm se nalezal chrám, v němž o všech důležitostech zemských, zvláště pak týkajících se války a míru, se jednávalo.[142]) Od města obyvatelé jeho a příležícího okolí dostali příjmí Ratarci, Ratarané č. Ratari, něm. Riedirer dle Dithmara.[143]) Kde pověstná Ratara, od saského vév. Lotharal. 1121 vypálená, ležela, s jistotou říci se nemůže; někteří zajisté ve Stargardu, jiní v Malchině, jiní v Röblu, jiní v Rhese, jiní u Strelice, jiní v Prilvici ji hledají: nejpodobnější však jest, že stála blízko podnešní osady Kuschwanz č. Chotibanz, čes. Chotibuz, od m. Chotibud.[144]) — *Ukrané* č. *Vkrané*, od ř. Ukry č. Vkry[145]) tak nazvaní, zaujímali prostranství, jež Leutsch takto vyměřuje: Na západu Havela a Polzava, na severu čára od Feldberku k Velse a Velsa, na východu Odra, na jihu Šénbecký a Pechteichský les a odtud dále Finava až po Odru.[146]) Nejdřevnější zmínka o nich u Ann. Saxona l. 934 Ucrani, u Witek. 954 Uchri; v původních list. Otty I. l. 949 Vuveri, 965 Ucrani, Otty II. l. 973 kraj Ucran; dále u Dithmara Vuari (zkaženě) l. 1018, v životopise sv. Otty u Canisia Ucrania ostrov, v témže od kněze Ondřeje mylně Verani, v list. c. Frider. l. 1161 Vuveri kraj, Konrada bisk. pomořsk. 1168 Ucra, Boguslava vév. pom. 1172 Ukra, později Ukere, Ukera, Ucre atd.[147]) Mezi městy, ostatně málo

---

[142]) *Helm.* l. I c 16. p. 51. cf. l. I. c. 2. 21. *Dithm* l. VI. p. 150. *Ad. Br.* ed. *Fabr.* p. 19. *Kanngiess.* 168—172. Dithmar dí: Hanc (Retram) ad bellum properantes salutant, illam prospere redeuntes muneribus debitis honorant.

[143]) I v jiných Slovanech, jmenovitě v Srbsku. nalezají se osady Ratary, v Čecházh někdy hrad a městečko Rataje. Potahmo na formu srov. zvláště srb. — ara: solara. kozara, zvonara, pustara a m. j.

[144]) *Pischon* II. 44. *Kanng* 161. *Raumer* Churm. Br. 5. *Gebh.* I. 110—113. Chotibanz, tytýž Gotebant, nyní zkaženě Kuschwanz, místo a okolí jeho, u prostřed mezi Treptovem a Ivenakem, s některými jižněji ležícími vesnicemi, t Wildberkem, Volkovem, Steinberkem, Münchhausenem. *Riedel* I. 435.

[145]) Jiná ř. Vkra teče v Polště s pr. do Bugu výš Modlina. Zvukové *v* a *u* v násloví se střídají v nářečí mrus.. kor. a j., np. vdova mrus. kor. srb. udova, a naopak uboj mrus. kor. vboj.

[146]) *Leutsch* 187. V tomto ohraničení zdají se jen polední Ukrané obsaženi býti, s vyloučením severních okresův Grozvin, Štětin a Plot.

[147]) Doklady viz u *Raumera* Reg. Brand. I.

známými, starý hrad Pozdivlk l. 1050—1194, Posduwlc, Pozdewolc, Postdewolc, Podizwolk, Posduwolc, n. Pasewalk,[148]), a j.[149]) — *Rječané* kde přebývali, poněkud pochybno jest; Leutsch sídla jejich v okolí města Wrietzen, v okrese starých far Berlinu, Strausberku, Bernavy a Fridlandu, Ledebur naproti důvodněji v okolí jinak Chorizi a Plot jmenovaném vykazuje.[150]) Byli tedy severní odnože Ukranův. Jméno čte se v list. Otty I. 949 Riaciani (*ia* m. *ě*: sviat, kviat), 965 Riezani, Otty II. 973 Rezem, l. 975 Ritzani atd.[151]) Že od řeky přijmí toto dostali, zřejmo jest. Kraj Chorizi připomíná se v list. Otty 946; tamže i město Plot, l. 1144 Ploten, později Plothen, Plote, Plothe (polská-li to forma m. čes. Plat, rus. Polot? srov. Polota, Polotesk, Płock a j.). Gebhardi mylně Rječany s Brežany stotožnil.[152]) — *Stoderané*, jinak *Havolané* č. *Havelané* byli jeden a týž výstřelek Veletův, ačkoli dvojím jménem vyznačený, z nichž ono domácí, původní, toto cizí, pomístné jest. Rukojmě toho jest Dithmar, svědek blízký a věci nejlépe svědomý, jenž výslovně dí, že Stoderania a Hevella č. Heveldun jedna a táž krajina jest.[153]) Neurčité a nedůvodné tedy jest vyjádření Adama Brem., Havelany od Stodoran oddělujícího.[154]) Kosmas již asi k l. 894 připomíná kraj Stodor v Luticech, z něhož pocházela kněni Dragomíra, manželka Vratislavova.[155]) Helmold Stodorany v sousedství Brežanův dvakráte připomíná a sídla jejich do Havelberska klade.[156]) Jméno Stodor, pošlé od boha Stoda, odkudž i svátky Stodo, Stado, řečené, trvá ve vsi Studernheim blízko Havelberku.

---

[148]) Posduwlc i. e. urbs Wolfi barbarica lingua, praví Vita Viperti u *Raumera* Reg. I. 100. no. 532. Srov. Pozdzimir v Haliči, Pozdicun m. Pozdikoň v list. Otty 1000.

[149]) *Fischon* II. 44. *Leutsch* 187. *Raumer* Ch. Br. 8. *Ledeb.* Arch. I. 29. *Kanng.* 161. *Riedel* I. 459.

[150]) *Leutsch* 187. *Ledebur* Arch. I. 29—30.

[151]) Doklady viz v *Raumer* Reg. I.

[152]) *Gebh.* II. 308. *Raumer* Churm. Brand 10. *Ledeb.* Archiv I. 29.

[153]) *Dithm.* l. IV. p. 82. Stoderania, quae Hevellim dicitur. Tak i Chron. Quedlinb. Ztodaraniam, quam vulgo Heveldun vocant. Též *Chron. Saxo* a. 997.

[154]) *Ad. Br.* l. II. c. 11. Dle něho *Helmold* l. I. c. 2.

[155]) *Cosm.* p. 36. Dragomir de durissima gente Luticensi ... ex provincia nomine Stodor.

[156]) *Helm.* l. I. c. 37. 88.

Obyčejnější u Němcův pojmenování Havolané, vzaté od řeky Havoly (v ann. Lauriss. l. 789 a u Ad. Br. i Helm. Habola, v list. Otty II. l. 980 Havela, v život. Otty u Canisia Habala, v dopisu bisk. Anselma l. 1149 Havala), vyskýtá se u Alfreda před l. 900 Aefeldan, u zeměp. Bavorsk. Hehfeldi, s doložením, že mají měst osm,[157]) u Witek. 927 Hevelli, v list. Otty I. l. 937 Heveldun, 949 Heveledun, Otty II. 980 a 993 Hevellon, u Dithm. l. 997, u Ad. Br. a Helmolda. [158]) Stoderané, byvše na troji straně ř. Havelou otočeni, dotýkali se na severu ř. Dosy. Podle toho bydleli asi v dnešním kraji Havelanském.[159]) Města Branibor (949 biskupství, u Witek. Brennaborg, Brennaburg, Branneburch, v list. Otty 949 Brendanburg, 961 Brandunburg atd.), Postupim, n. Potsdam (v list. l. 993 Poztupimi) atd. [160]) Příbuzní dle jména polabským těmto Stoderanům jsou Stadiči v Rusku, a Stodorané ve Štyrsku (§. 28. č. 14. §. 36. č. 1.). — *Brežané* č. podle jiného vyslovení *Brižané* (srov. mrus. a ill. brig, lito, priko atd.) dvakráte od Helmolda v sousedství Stoderanův se uvozují. [161]) Žeby Prissani, jimž zeměpisec bavorský sedmdesáte měst přikládá, jak Lelewel míní, sem náleželi, přesvědčiti se nemohu (§. 28. č. 14.). Důležitější jest otázka, zdaliž tak řečení Brizi v letopisech germanských a župa Brisingow v list. 1320[162]) s těmito Brižany souvisí, jejížto rozhodnutí německým zpytatelům pouštím. Zevrubnější vyšetření sídel Brežanův ještě se nepodařilo: že u prostřed mezi Glinjany a Stoderany, na břehu řeky Havely, a sice nejpodobněji v okolí města Havelberku bydleli, odkudž i jméno jejich, věc jistá jest. Okolí toto Havelberské v list. kr. Otty I. 946 co zvláštní župa pod jménem *Nieletici* s městy

---

[157]) Viz Příl. č. XIX. Hehfeldi, qui habent civitates VIII.

[158]) Doklady viz u *Raumera* Reg. I.

[159]) *Raumer* Chur. Brand. 9. *Riedel* M. Brand. I. 321—322. Srov. *Leutsch* 186, kdež jiné obmezení.

[160]) *Pischon* II. 44. *Riedel* M. Br. I. 306. 321—322 sld. *Raumer* Ch. Br. 9. *Kanngiess.* 162. *Gebh.* I. 113. 120. *Leutsch* 184. *Lelewel* Tygodnik Wileński 1816. str. 367.

[161]) *Helm.* l. I. c. 87. 88. Brizani et Stoderani, qui Havelberg et Brandenburg habitant.

[162]) *Pertz* M. G I. 309. *Ledeb.* Arch. XV. 335. 346. Brisingowe podle Led. mezi župami Strupenicí a Orlou na Rodě, nedaleko Rody a Lobedy.

Havelberk a Nizem, nyní Nitzov, se připomíná. [163]) Možné tedy, že jednoho i druhého jména pospolu, ač v rozdílném smyslu, bylo užíváno. Obyčejně za to se pokládá, že podnešní jméno Priegnitz ze slova Brižané povstalo. [164]) — *Sprevané*, od řeky Sprevy, pol. Sprova, tak nazvaní, slovou v list. Otty I. l. 946 Zpriavani, v list. Fridrika 1161 Zpriavani; v list. Otty I. 965 připomíná se župa Spreva a u Dithmara l. 1004 řeka Spreva. [165]) Podle vyznačení Leutschova a Ledeburova bydleli s oboji strany Sprevy v kraji Teltovském a Barnimském. [166]) — *Moračané*, přísedící k Labi u Děvína a tudy nad jiné známější, jmenují se u zeměp. Bavor. Morizani, s doložením, že mají měst jedenácte, [167]) v list. Otty I. l. 937 Mortsani, 949 Moraciani, 965 Moroszani, Moritzani, Mrocini, 966 Moresceni Otty II. l. 975 Mrozini, 992 župa Morazena, 995 Morozini a Morazani, u Dithmara l. 1007 Morezini, v list. krále Jindřicha l. 1011 župa Mrozani, Herberta bisk. Braniborského 1114 kraj Mortsene, c. Fridr. 1161 Moraciani, u Helmolda [168]) Marscinerlande atd. [169]) Meze byly na západu Labe, na severu Strema (Strumina?), na východu Havola a Temnica, na jihu Nuta. Jméno od potoka neb kaluže Morače; srov. ř. Morača v Srbsku. Podnes pozůstává tamže ves Marzan. Stará místa: Liezke klášter, Luborn, Mokrianici, Tuchim, Bedrici, Nedelize, Guntmiri, Grabova, Budin atd. [170]) — Mimo tyto známější větve a odnože Veletův č. Luticův připomínají se ještě ve starobylých památkách některé jiné župy [171]) v krajině jejich,

---

[163]) *Leutsch* 178. *Ledeb.* Arch. XI. 29. *Raumer* Ch. Brand. 6. *Riedel* M. Br. I. 276. Jiná župa Neletici ležela v Srbech předlabských č. v Míšni.

[164]) *Lelewel* Tygodn. 370. *Kanngiess.* 162. *Lützow* G. v. Mekl. I. 110. *Pischon* II. 44. *Raumer* Ch. Br 6. *Gebh.* I. 119. *Riedel* M. Br. I. 276. pokládá Brizani = Land Havelberg, Stoderani = Havelland.

[165]) Doklady u *Raumera* Reg. I.

[166]) *Leutsch* 184. *Ledeb.* Arch. I. 29. *Raumer* Ch. Brand. 8.

[167]) *Geogr. Bav.* Morizani, qui habent civitates XI. Viz Příl. č. XIX.

[168]) *Helmold* l. I. c. 88. p. 203.

[169]) Doklady viz u *Raumera* Reg. I.

[170]) *Leutsch* 180. *Ledeb.* Arch. I. 28. *Raumer* Ch Brand. 10. *Riedel* M. Brand. I. 214. *Lelewel* Tyg. 358. *Pischon* II. 44.

[171]) Poněvadž úplná historická topografie Slovanstva přesahuje meze přítomného spisu našeho, proto zde o župách Polabanův zevrub jednáno býti nemůže. Adam Bremský II. 17. praví, že v Polabanech okolo l. 983 osmnácte žup se počítalo, načež však spoléhati nelze. O župách Srbův a

jmenovitě *Mezirječje*, župa v okolí Jarmenském na ř. Pěně. Slove° v list. Otty I. l. 946 Misereth, v list. cís. Lothara l. 1136 Mezerechs, jinde Mezirech, Mistrech, Mizereth, Misereth, Myseritz atd., a vyčítají se v ní osady Primziz, Parpatno, Scetluciz l. 1172, Woscetino č. Wocetino l. 1172 a l. 1194, Grotcow, Cidlotitz l. 1194, Lipz, Pedrow l 1222, Prezene l. 1228, z nichž Priemen, Padderow, Wussentin, Grüttov, Liepen a Pretzen až podnes pozůstávají. [172]) — *Morice* (pl. f.), na jižním a východním břehu jezera podnes Morica (Müritzsee) jmenovaného. Píše° se v list. Otty I. l. 946 Murizzi, v list. vév. Jindřicha l. 1171 Muritz, jinde Möritz atd. [173]) — *Grozvin*, župa v okolí měst Stlupu a Anklamu na Pěně. Jméno její psáno v list. kr. Otty I l. 946 Brothwin (!), cís Lothara l. 1136 Groswine, jinde Grozioni, Grozwin, Grozswina, Grozswin, Groszwine, a města i vesnice v ní se pokládají Stulp l. 1153, Doblovitz l. 1159, Gorka l. 1172, Boblouiz l. 1194, z nichž Stolpe i Görke až do dneška trvají. [174]) — *Sitna*, jejíž jméno v městu Ziethen nedaleko Anklamu se zachovalo, slove v list. středního věku Sithen l. 1140, Cithne l. 1150, Scithene l. 1159, Scitene l. 1168, Cyten l. 1194 atd. V ní leželi Rochoviz, Corine č. Corene, Slauboriz l. 1159, Riben z l. 1168, Mechomyrzk, Memanteviz l. 1194, Plachtina, Manzelin l. 1231 atd.[175]) — *Došané*, od ř. Dosy tak nazvaní, již v list. c. Otty l. 946 pod jménem Dosseri (prov.) a l. 949 Dassia se uvozují. U Ann. Sax. a ve Chron. slav. inc. auct. ap. Fabr. psáno zkaženě Boxani m. Doxani, než ve Chron. slav. ed. 1485 správně Doxani.[176]) U nich město Vysoka, 946 Wizaca, 1150 Wizoka, n. Wittstok. Řeka Dosa u Witek. l. 955 omylně jmenována

Luticův jedná *Leutsch* M. Gero 1828. 8°. Důvodnějšího vyložení od Ledebura, nejzběhlejšího skoumatele středního zeměpisu, očekávati dlužno.

[172]) *Leutsch* 179. *Ledebur* Arch XI. 30. Rozdílná od této župy jest abbatia Mezerici u *Dithmara* l. VI. p. 152.

[173]) *Leutsch* 178. *Ledeb.* Arch. XI. 30. *Riedel* I. 277.

[174]) *Leutsch* 179. *Ledebur* XI. 30.

[175]) *Ledeb.* Arch. I. 73 Jméno města Štětínu, u Helm. Stitin, v živ. sv. Otty Stetin, nic se Sitnou společného nemá.

[176]) Chron. slav., lat. et germ., ed. princ. ap. M. Brandis Lubecae c. 1485. Fol. (ed. germ. 8.) Heruli vel Eveldi ... et Doxani, Leubuzi etc. Eveldi ... unde Doxani, Lebuszi u. s w. V Lindenbr. a Fabr. vyd. mylně Boxani. Viz *F. G. Grautoff* Hist. Schrift. 1836. III. 341.

Raxa m. Taxa, u Ad. Brem. [177]) a Helmolda Doxa. [178]) — *Leksici* č. *Lekusici*, župa, jejíž pravé jméno těžko uhodnouti,[179]) mezi Havolou a Labem, kdež potom země od Němcův Klytz nazvaná. V list. c. Otty I l. 937 slove Ligzice, v jiné téhož léta Ligzitze, l. 946 Liezizi č. Liczizi. [180]) — *Semčici*, župa na ř. Stremě a Labi, v okolí města Parey řečeného. Jméno její, v list. c. Otty I. l. 946 Zemzizi. l. 949 Zamcici, l. 1161 Zamzici psané, zdá se pocházeti od muž. Semko.[181]) — *Plony* aneb *Blony*, oboje zajisté forma, ač různokořenná, ve slovančině se vyskýtá, župa mezi ř. Plonou, něm. Plane, Havolou, Nutou u Srbištěm. Jméno její čte se v list. c. Otty I. l. 949 Ploni, l. 965 Plonim, Otty II. l. 973 Ploni, l. 997 Bloni (prov.), l. 1161 Ploni atd. [182]) Později převážilo jméno Sucha, v list. c. Otty II. l. 979 Zucha, u Pulkavy l. 1136 Zucha, l. 1173 Zuche, jinde Suche, Zucha, Zucheda, kteréž až podnes trvá, t. Zauche. [183])

B) Bodrici.

7.

Na západě o Veletův mezi mořem východním a Labem, od řeky Varnavy a Stepenice až do Travny, přebýval méně sice lidnatý, však rovně bojovný a slavný národ Bodricův, na několiko menších větví rozdělený. Včasným jeho připojením se ku Frankům, hledajícím v té straně činných pomocníkův jednak proti Sasům, ještě nepokořeným, jednak proti Veletům, zpěčujícím se úporně všelikému vplyvu ci-

---

[177]) *Bd. Ar.* l. II. c. 11. (kdež m. Doxani čísti dlužno Doxam).

[178]) *Leutsch* 190. *Ledeb.* Arch. I. 32. XI. 29. *Riedel* M. Brand. I. 276. *Raumer* Ch. Brand. 11.

[179]) V Polště osady Leksice, Leksino, v Srbech jméno osobní Lekušić nacházím. V rusk. letop. (Sof. Vrem. II. 376) ř. Leksa, v Estonech ř. Loksa.

[180]) *Leutsch* 178. *Raumer* Churm. Brand. 6. *Téh.* Reg. I. 31. no. 130. *Ledeb.* Arch. XI. 29. *Riedel* M Br. I. 216.

[181]) *Leutsch* 189. *Ledeb.* Arch. I. 31. XI. 29. *Riedel* I. 215. *Raumer* Ch. Br. 6.

[182]) *Leutsch* 183. *Ledeb.* Arch. I. 28. *Raumer* Ch. Br. 9.

[183]) *Riedel* M. Br. I. 237. *Ledeb.* Arch I. 194. Zdeť se mylně tvrdí, žeby Ploni německé jméno bylo.

zincův, stalo se sice jméno Bodriců brzo v dějinách rozhlášeným; avšak spolu národ sám zapleten tím do záhubných zmatkův mezi oběma sousedy svými, Sasy i Velety, z nichž on potomně přes celý čas svého bytu mnohých neřestí zakušoval. Jméno jeho ve starobylých památkách přerozličně se píše, np. Abotriti v Annal. Lauriss. l. 789 a v Ann. Moissiac. 804. Abodriti v Ann. Einh. a Fuld. 795, Ann. Bert. 839, Abodriti v Ann. Lauresh. 795, Nortabtrezi t. severní Bodrici u zeměpisce Bavorského, pro rozdíl od Bodricův bulharských u stoku Tisy a Dunaje, s doložením, že mají padesáte i tři města, pod zvláštnimi knížaty čili pány stojící,[184]) Apdrede i Afdrede u Alfreda, Abrotidi u Regina, Abatareni v Ann. S. Gallens. maj. 955, Apotriti i Abotriti u Dithmara l. 995, 1018, Apoditri v kron. Quedlinburské, Obodriti u Ad. Brem., Obotriti u Helmolda[185]) atd.[186]) Čistého slovanského výrazu poskýtají nám místní jména v Rusích, Polště a Čechách, np. Bodrica v gub. Vitep., Bedrici v gub. Kaluž., Biedrzyce čtvery osady ve voj. Plockém, Bedrč v kr. Beroun. a g., neméně v severní Germanii, np. Bidrizi (civitas) v list. cís. Otty 949, Bidrici (urbs) v list. 965, Bidrizi (burgwardium) 992, Bitrizi (id.) 995, nyní Biederitz, naposledy jméno zašlého hradu Bodroku a stolice Bodrocké s Báčskou spojené v jižních Uhřích. Podlé toho není pochyby, že kořen jména jest bedr č. bodr (vigil, strenuus, srov. něm. bieder, ze slov. pošlé), s proměnou hlásky *e* v *o*, jako teplý a toplý, pepel a popel atd. Otečná forma *-ici* vede k vůdci čili hlavě čelední Bodrovi, od něhož větvi této jméno to zůstalo. Podle Adama Brémského a vypisovače jeho Annalisty Saxona slouli Bodrici jinak *Rarožané*,[187]) kteréžto jméno jim dáváno po hlavním jejich městu Rarogu (rarog, falco cyanopus, Blaufuss; srov. Rarog, ves ve voj. Plockém, Sokol, Orel,

---

[184]) *Geogr. Bav.* Nortabtrezi, ubi regio in qua sunt civitates LIII. per duces suos partitae. Viz Příl. č. XIX.

[185]) *Ad. Br.* l. II. c. 10. III. 21. *Helm.* l. I. c. 2. 21. 37. etc.

[186]) Doklady viz u *Raumera* Reg. Brand. I. a *Pertza* Mon. Germ. hist. T. I. II.

[187]) *Ad. Brem.* l. II. c. 10. Obotriti qui altero nomine Reregi vocantur. L. III. c. 21. Obodriti vel Reregi. *Ann. Saxo* a. 952. Abodriti vel Reregi.

Jestrab, hrady a města v Srbech, Rusích, Čechách atd.), od dánského krále Gottfrida l. 808 zbořeném.[188]) Jiná jejich města byla Roztok, Zvěrin u Dithm. Zvarina, jinde Zverin, Sverin, Lubov, něm. Mikilinburg, střlat. Magnopolis, odkudž novější jméno země, Ilov, Zvanovo atd.[189]) Mimo tuto hlavní větev počítáme k Bodricům, jakožto menší ratolesti, i Vagry, Polabce, Smolince, Glinjany, Vjetníky, Vranovce a za Labem Drevany. — *Wagrové*, nejzápadnější odvětví Bodricův, bydleli v podnešním východním Holštinsku, na severu až téměř k Ejdoře, neboť Lutilinburg, n. Ljütenburg, bylo jejich město, na západu až ke Sventině a jezeru Plonskému vedle župy Falderské čili Neumünsterlandu, náležící k Nordalbingii, kdežto pohraničná jejich pevnost byla Alberg; odtud korytem Travny až do Bukovce č. Lubeku, města tehdáž asi hodinu zdálí severněji, u vtoku Svartavy do Travny, ležícího.[190]) Slovou u Ad. Brem. Waigri, Wagri, u Helm. Wagirí a země jejich Wagria, u Ann. Saxona Waigri i Wagrii, u Vitek. Waari, ačkoli toto poslední jméno někteří na Vranovce vztahují.[191]) Pravá forma a význam jména mně známy nejsou. Přednější města jejich byla Stargrad, něm. Oldenburg, a Bukovec, potomně Lubeč (?), n. Lübeck,[192]) Plona, Utin a j.[193]) — *Fembra*, ostrov, n. Femern, přináležel někdy tolikéž Vagrům, a byl za času Adama Brem. hlavním stanovištěm mořských loupežníkův.[194]) — *Polabci*, jakž jméno ukazuje, blíže k Labi příseděli, v prostranné krajině od Běly a Travny až téměř k Eldě. Jméno jejich zní u Adama Brem. a Ann. Saxona Polabingi, u Helm., Arnolda a v list. kr. Jindřicha IV. l. 1062 Polabi.[195]) Hlavni jejich město bylo Ratibor, u Ad.

---

188) Anr. Fuld. et Met a. 808. 809. ap. *Pertz* I. 195. 196. 354. Reric

189) *Pischon* II. 45. *Raumer* Ch. Br. 5. *Lützow* G. v. Mekl. I. 102. *Leutsch* 63. *Lelewel* Tyg. 349. *Kanngiesser* 23. *Gebh.* I. 130.

190) *Lützow* G. v. Mekl. 1 103.

191) *Ad. Br.* l. I. c. 10. III. 21. IV. 45. *Helm.* l. I. c. 2. 12. *Ann. Saxo* a. 952. 967. *Witek.* l. III. ap. *Meibom.* I. 660. Selibur praeerat Waaris, Mistau Abodritis. Srov. *Ledeb.* XIII. Arch. 82.

192) *Boguphal.* ed. *Sommersb.* p. 24.

193) *Pischon* II. 45. *Lützow* I. 103. *Gebh.* I. 128.

194) *Ad. Brem.* l. IV. c. 45.

195) *Ad. Brem.* l. II. c. 10. III. 21. *Ann. Saxo* a. 952. *Helm.* l. I c. 2. *Arnold* l. VI. c. 9. Dipl. Henr. IV. Reg. a. 1062 Racesburg in pago Polabi.

Brem. Racisburg, v list. kr. Fridr. l. 1154 Raceburg atd. Zdeť i Smilovopole,[196]) památné porážkou l. 1105.[197]) — *Smolinci*, málo známý oddíl Polabcův, bytovali, jak se zdá, mezi podnešními městy Boizenburg a Dömitz. Připomínají se v Ann. Einh., Fuld., u Regina a Ademara l. 808, pod jménem Smeldingi, v Chron. Moissiac. l. 809 s vytčením města jejich Semeldinc Connoburg,[198]) pak u zeměp. Bavor. Smeldingon.[199]) Soujmennou větev Slovanův poznali jsme již nahoře v Rusku, též jinou na pomezí Thracie a Macedonie (§. 28. č. 5. §. 30. č. 4.). Památka názvu, s nímž místní jména v Rusích, np. Smoleviči, Smoljanka, Smoljaž (ř.), Smolin v gub. Černig., Smoljaniči, Smolaki ve Smolenské, Smoljany v Mohyl., v Polště Smolany, Smolarze, Smoleń, Smolice, Smolniki atd. srovnati lze, zachovala se v osadě Smölen. Město jejich Connoburg (Konibor?) má býti podlé Leutscha místo Kanneburg (Schleusse) na silnici z Zehdeniku do Lychna, podle Ledebura[200]) pak Connov u Eldeny.[201]) — *Gliňané* č. *Glinští*, sousedé Smolincův na východu, mezi Eldou a Stepenicí, kdež později zvláštní župa něm. Linaga v okolí města Potlustinu, n. Puttlitz, se uvozuje. Někteří spisovatelé se domnívají, že osady Glinjanův někdy až za Labe, do podkrají řeky Gliny, něm. Lüne, čili do podnešního Lüneburska zasahovaly. Již l. 795 jmenují Ann. Fuld. město Liuni nedaleko Labe, u něhož kníže Bodricův Vlčan překvapen jsa od Sasův zabit byl, kteréž Wedekind nynější klášter Lüne blízko Bardewiku býti míní. O Gliňanech zmínka se činí u Einharda v annalech a životopise Karla Vel. l. 808 Linones, u Poety Saxona Lini, v chron. Moiss. Linai a Lanai, v ann. Bertin. l. 839 a Fuld.

---

[196]) *Helm.* l. I. c. 34. p. 88. In terram Polaborum in campum, qui dicitur Smilowe.

[197]) *Pischon* II. 45. *Lützow* I. 104. *Gebh.* I. 122.

[198]) Doklady viz u *Raumera* R. B. l.

[199]) *Geogr. Bav.* Prope illos (Linaa) resident, quos vocant Bethenici et Smeldingon et Morizani.

[200]) *Leutsch* 63. *Pertz* T. I. not. ad. chron. Moiss. 809. *Ledeb.* Feldz. 185.

[201]) *Pischon* II. 44. *Lützow* I. 104. *Lelewel* Tyg. 356. *Gebh.* I. 122.

858 i 877 Linones, u zeměp. Bavor. Linaa, s připojením, že mají měst sedm,[202]) v list. cís. Otty l. 946 Linagga (prov.), u Ad. Brem. Lingones,[203]) u Helm. Linguones, Lini i Linoges,[204]) u Ann. Saxona l. 952 Linones atd.[205]) Avšak v některých rkp. Einh. čte se Hilinones, Hilinonicum bellum,[206]) tak že považíme-li, jednak že v jazyku německém náslovní *h* od 9ho stol. pravidelně se odvrhuje,[207]) np. Hliuni=Lüne, Glomazi nyní Lommatsch, jednak též, že Drevané, podle výslovného svědectví domácího kněze Henninga a jiných spisovatelův, město Lüneburg skutečně jmenovali Glin, formu Glina, Glinjane, Glinští, nenesnadně za pravou uznáme.[208]) V jiných pramenech i okolí mezi městy Arendse a Lauchovem slove Linegou, Lennigow, t. Glinská župa.[209]) Z čehož patrno, že v prastaré době jméno Gliňané pošlé od slova glina, jímž obyčejně řeky, potoky a pole vyznačovány, velmi bylo u Polabanův těchto rozšířené.[210]) Starobylé město jejich Lenčin, Lunzin u Dithm., Lunkini u Witek. a Ann. Saxona, později Lentsin, Leontia. — *Větnici* uvozují se v historii l. 811 ve společnosti Glinjanův, kdežto Karel Vel. vojsko proti nim vypravil a zemi jejich plenil. Že na východním břehu Labe bydleli, vysvítá ze slov chron. Moissiac. kdežto jméno jejich v rkp. Bethenzr, Bechelenzi a Bethelclereri psáno.[211]) Zeměpisec Bavořík toto o nich poznamenal: Blízko Gliňanův přebývají Bethenici a Smeldingon i Morizani.[212]) Dithmar pod jménem Větnikův připomíná zvláštní

[202]) *Geogr. Bav.* Linaa est populus, qui habet civitates VII.

[203]) *Ad. Brem.* l. II. c 10. l. III. c. 21.

[204]) *Helm.* l. I. c. 2. 37.

[205]) Doklady viz u *Raumera* R. Br I.

[206]) *Pertz* M. G. T. I.

[207]) *Grimm* D. Gr. I. 195. np. hraban Rabe, hleitar Leiter, hrad Rad, hlûtar lauter atd.

[208]) Kraj Glin, ovšem v načitém vzdálí od župy Glinské, uvozuje se v list. 1232, kdež osady Kremen a Bochzow v něm se místí. *Riedel* I. 373.

[209]) *Riedel* M. Br. I. 32. *Wersebe* Gaue 254.

[210]) *Raumer* Ch. Br. 6. 10. *Pischon* II. 44. *Leutsch* 178. *Lützow* I. 105. *Ledebur* XI 30. *Lelewel* Tyg. 354. *Gebh.* I. 126. *Riedel* M. Br. I. 32. 276. 374.

[211]) Chron. Moissiac. a. 811. ap. *Pertz* I. 309. II. 259.

[212]) *Geogr. Bav.* Prope illis (Linaa) resident quos vocant Bethenici et et Smeldingon et Morizani.

třídu ozbrojených strážcův městských, v tato slova: V té straně města Míšně, v níž drábové bydlejí, řečení slovansky Vethenici a německy Kukesburger. [213]) Jméno větnik, pl. větnici (srov. srb. četnik, četnici), nejpodobněji odvozovati lze od kmene vět, odkudž věta (habitaculum), pověť (pagus), vitati (habitare), anebo od větiti, zavětiti, hájiti, něm. hägen, jakoby hájníci, obránci. [214]) Podle toho pochybno jest, „zdaliž tito Větnici zvláštní národní větev, čili jen zvláštní třída obyvatelstva byli. Sídel jejich posavad určitě vykázati nelze. [215]) — *Vranové, Vranovci* č. *Vranevci* (srov. Vilnev'ci místo Vilňané v list. l. 1488 u Muchanova), podle obecného domnění obyvatelé horního pobřeží ř. Vrany č. Vranavy, něm. Warnow, též k Bodricům se počítají. Nejstarší spisovatelé, jenž jich zejména dokládají, jsou Adam Bremský, u něhož Warnahi i Warnabi, [216]) pak Helmold, u něhož Warnavi, [217]) a Ann. Saxo, u něhož Warnabi slovou. [218]) V list. pap. Urbana 1185 země jejich Wornowe, v jiné pap. Klementa 1189 Warnouwe, v jiné 1222 Wornawe, se jmenuje. [219]) O sídlech jejich spor jest: obyčejně se myslí, že jméno někdejších germanských Varinův, jejichž zemi oni zaujali, na ně přešlo. Možné však, že příjmí to původní jest, od ř. Vrany, Vranavy, anebo pole Vranova pošlé, jež Polabané s přesmyknutím slohu vyslovovali Varnevci, Varnovci, jakož i Bulharové své Varna, rus. Varnava ř. v gub. Tambov. új. Temnikov. s prava do Mokše, Varnoviči ves v g. Kuron. új. Dunaburském a j. Podle zeměpisných známek v dotčených listinách

---

213) *Dithm.* l. V. p. 114. In ea parte (Misnae urbis), qua satellites habitant, dicti sclavonice Vethenici, Cukesburgienses. Kukesburger jinak něm. Burgwächter, speculatores, excubitores, custodes arcis vel burgi cujusdam. *Ursin.* not. ad h. l. Cf. *Annal. Saxo* a. 1015 p. 437.

214) U Drevanův sloulo město „vejka", kdež, jakož v jiných slovích, *k* snad = *ť* wejťa. S větnik srov. litv. vetininkas, Verweser, Statthalter.

215) *Pertz* M. G. I. 309 omylně vydává Bethenzr za Priegnitzer. *Ledebur* Feldzüge 168. *Lelewel* Tyg. 355. *Leutsch* 63.

216) *Ad. Brem.* l. II. c. 10. Ultra quos (Polabingos) Lingones sunt et Warnahi, mox habitant Chizzini. L. III. c. 21. Polabingi, item Lingones, Warnabi, Chizzini.

217) *Helm.* l. I. c. 2.

218) *Ann. Saxo* a. 952.

219) *Raumer* R. Br. s. a. 1185. 1189. *Ledebur* Arch. XIII. 82. soudí, že i Waari, o nichž Witik. l. III. zmínil, sem náleží.

nejpodobnější býti se vidí, že přebývali okolo horní Vrany až k řece Eldě, u prostřed mezi Bodrici, Kyšany a Gliňany. Města Malikov (Malchov), Vranovo (Warnou), Verle č. Varle č. Vurle atd. [220]) — *Drevané* zaujímali podkrají ř. Jeca č. Jecel jmenované, s leva do Labe tekoucí. Jméno jejich v jediném starém pramenu se vyskýtá, t. v list. krále Jindřicha l. 1004 „Claniki (t. Klonska) in Drevani," [221]) než památka v okolí tom ještě nedávno od prostého lidu tak jmenovaném, dotrvala až do novějších časův. Podle zpráv některých spisovatelův německých, věc tu náležitě vyšetřivších, jmenovitě Henninga, Keysslera, Wersebe a j., celé to okolí po obojí straně řeky Jece sloulo okresem vendickým (wendischer District) a bylo rozděleno na několiko menších krajův, t. Drevany, na západním břehu Jece, mezi městy Ulzen, Lauchow a Dannenberk, Gliňany (něm. Lengow, Lennigow na východním břehu, Geyn č. Cheyn, Nöring č. Nehring atd. Města v tomto vendickém okresu připomínají se Lüchow slv. Ljouchiv č. Lojchovic, Dannenberg slv. Vojkam č. Vejdörs Hitzacker slv. Ljauncij, Wustrow slv. Vastrüw (t. Ostrov), Bergen slv. Tjörska (t. Gorska) a Klenze (v list. l. 1004 Claniki) slv. Klonska. [222]) Kdy, odkud a jak Slované tito sem se dostali, nevědomo. V sousedství jejich ležela země tolikéž od Slovanův obydlená, a v starobylých památkách Beleseim, Belesem, Belsheim, Balsamia terra, Balsamerland, Belxa, [223]) též Wischweneden, Rohrweneden, [224]) jmenovaná

[220]) *Ledeb.* Arch. XIII. 82. *Pischon* II. 44. *Lützow* I. 111. Gebh. I. 127 *Leutsch* 69.

[221]) *Falke* Tradit. Corbej. p. 905. *Wersebe* Gaue 253. *Boguchval* lecos plete o Drevanech jakoby Holsatech, mině tím obyvatele podkrají ř. Travny Ed. *Sommersb.* p. 19.

[222]) Z okolních měst sloulo u Slovanův těchto Lüneburk Glejn (t. Glin), Salzwedel Lózdit č. Lozdi, Gartau Gorstij, Schnakenburg Godegord (t. Hadíhrad), Arendsee Vlazdejske; Seehausen Wunggörjungtij (?) atd.

[223]) *Helm.* l. I. c. 88. Chron. Engelhus. *Raumer* Reg. Br. I. no. 279 293. 389. 470. 471. 509. 1317. *Týž* Ch. Br. 23. 25. *Leutsch* 162. *Wersebe* Colon. 461. *Týž* Gaue 146.

[224]) *Raumer* Reg. I. no. 614. 1189. *Wersebe* Colon. 474. *Ledeb.* Arch. IX. 291. Že v okolí Belsheim a Wischweneden řečeném Slované přebývali, dříve nežli od Sasův a Hollandčanův potlačeni byli, patrno nejen z Helmolda, nýbrž i ze jmen osad v list. 10—11 stol., np. Clenobie, Centonie, Bremetzhe, Slautiz atd.

Malé toto odvětví Bodricův, pod jménem Drevanův, něm. Drawän, Drawen, i v Slovanech ruských známým, přetrvalo nejdéle bouři času a nátisk ciziny, zachovavši se při svém jazyku až do konce 17ho stol., anobrž v slabých, málo známých ostatcích svých až do dneška.[225]) Ačkoli pak v okresu tom vendickém oboje jméno, Drevané a Gliňané, bylo užíváno, však nicméně vidí mi se případnější, vyznačovati chudé ostatky zdejšího Slovanstva ráznějším a určitějším názvem Drevanův, jelikož vlastní Gliňané s oné strany Labe sídlili a jen některé osady jejich na pravém břehu Jece se nalezaly.[226])

C) Srbové.

8. Jméno.

Jménem Srbův zahrnujeme zde několikeré menší větve, rozložené vedle hor, Čechy na severu i severozápadu obmezujících, od řeky Bobry přes Labe až k Sále a Smrkovinám, a na severu čárou asi od spojení Varty s Odrou až ke vtoku Sály do Labe od Luticův oddělené. Obyvatelé tohoto prostoru zemí uvozují se v dějinách středověkových pod zvláštními, dílem pouze zeměpisnými, dílem čeledními jmeny. Nejznámější jsou Lužičané, k nimž Golešinci, Nišané, Slubjané, Lubušané, Lupjané č. Lupoglavci, Žarované a Trebované náleželi, potom Milčané, u nichž kraje Zagost, Budišin a Zgorelec se připomínají, naposledy vlastně tak řečení Srbové, k nimž se přičítají kraje a čeledi za Labem Srbiště, Nizovci, před Labem pak Žirmunti, Koledici, Žitici, Susli č. Suselci, Glomači, Nišané, Nudici, Neletici, Škudici č. Chutici

[225]) Podle Potockého a Adelunga (Mithr. II. 689) jazyk Drevanův těchto již dávno až do ostatka vymizel: podle Wersebe (Gaue 252) a ústných zpráv očitých svědkův trvá po některých vesnicech v ukrytosti až podnes.

[226]) Henning v předml. ke svému Drevanskému slovníku kap. III. §. 1—18. Srov. *Dobr.* Slovanka I. 6—7. *Keyssler* Reisen 1741. Bd. II. S. 1167. not. d. *Wersebe* Beschr. d. Gaue 252—255. *Riedel* M. Br I. 32 sld.

[227]) *Schannat* Trad. Fuld. 243. *Ledebur* Arch. XV. 326. *Pertz* Mon. Germ. I. 418.

a j. O jménu, prvotních sídlech a příbuznosti Srbův polabských s illyrskými řeč šířiti zbytečné jest, ješto o tom v běhu tohoto spisu již na jiných místech jednáno (§. 7. č. 15—18. §. 9. §. 31.). Zdeť jen běžně podotkneme, že jméno jejich čte se u Vibia Sequestra Cervetii a Servitii dle rkp., u Fredegara l. 630 Surbii v pokrač. Ann. Lauriss. od Einharda l. 789 Suurbi, u Einh. v ann. a život. Karla Velikého l. 806 Sorabi, v Chron. Moiss. l. 806 Siurbi, v Ann. Fuld. l. 822 a Bertin. l. 839 Sorabi, u Regina Surbi, v list. okolo l. 800 Sarove (prov.), u Petra Bibliotekáře l. 878 Soavi m. Soravi [227]), u Alfreda Surpe a Surfe, u zeměpisce Bavorského Surbi, u Sigeberta Gembl. l. 933 Sirbia (země), v list. 1040 Zurba (pagus), u Cosmasa Zribia, v list. l. 1136 Swurbelant, u Adama Brem. a Helmolda Sorabi, u Kadlubka Sarbiensis prov., v kron. slezské u Sommersb. Surbiensis prov. atd. [228]) Ostatkové lidu toho v obojí Lužici jmenují sebe Serb, mn. č. Serbjo, a jazyk svůj serbska č. serska řeč. Vizmež již hlavní ratolesti a oddíly jejich pořádem.

9. Jednotlivé větve.

Lužičané slouli původně a vlastně obyvatelé župy jmenované Lužice, ležící asi v tom prostranství, v kterémž pozdější dolní Lužice se obsahovala, t. farní okresy Damna, Žliven, Lukov (Luckau), Kustkov (Kirchhain), Kalava, Chotěbuz a Grodek (Spremberg). Potom, a sice již velmi časně, jméno to vztaženo i na blízké, od stejnorodého národu zaujaté kraje na severu i východu až po Odru, t. Slubjany, Lubušany, Žarovany, Trebovany a j. Naposledy i jižní, od Milčanův a Nišanův osedlí krajové tímto zeměpisným jménem poděleni, a Lužice v tomto širším smyslu na markrabství povýšena, s rozdělením jí na horní i dolní, jehož až podnes poněkud se šetří. Župa Lužice, kteráž své jméno od luhův (lucus, slv. лѫгъ, odkudž Lunsizi, Lunsinzani), bezpochyby s ohledem na velikou krajinu Luhy na Visle, z níž Slované tito vyšli (§. 18. č. 14.) dostala, připomíná se ponejprvé u země-

[228]) Doklady viz u *Raumera* R. Br. I. a srov. *Ledeb.* Arch. XV. 326.

pisce Bavorského, s poznamenáním, že třidcet měst v ní se nachází. [229]) Potom jméno její čte se v list. c. Otty I. l. 949 a 961 Lusici (prov.), u Regina l. 963 Lusinzani, u Witekinda l. 963 Lusiki, u Dithmara l. 963 a 1005 Lusizi, Luzici i Luizizi, v list. Otty I. l. 965 Lusici, l. 967 Lucizi, v listině pap. Jana l. 968 Luzici, c. Otty II. l. 973 Lusice, kr. Jindřicha l. 1004 Lusici, pap. Alexandra l. 1178 Lusize, u Arnolda Lusice atd. [230]) Města Triebus l. 1004 n. Třebač něm. Drebkow, Luibocholi n. Liběhol, Mroscina, Grothisti t. Grodžišče, Liubsi, Zlupisti, Gostevissi t. Chotěbuz, Dobraluh l. 1005, Ciani 1015 a j. [231]) — *Golešinci*, jimž zeměpisec Bavorský, jediný, jenž o nich pod jménem Golensizi zmínku činí, patero měst připisuje, [232]) nejpodobněji sem, do okolí města Golešina č. Golišina, náležejí. Město toto v kraji Lukovském, list. l. 1301 castrum Golzin (v jiném vyd. Golschin), podnes něm. Golszen, ř. pak vedle něho tokoucí Golsza, Goltza, jmenuje se. [233]) Bylť i v Rusku někdy hrad Golšany. [234]) — *Nisa*, župa na horní Sprevě a Nise, u prostřed mezi Slubjany a Lužicí, jenom v list. c. Otty I. l. 965 Niciti (pagus) a u Dithmara l. 1005 Nice (prov.) se zjevuje. [235]) Od ní rozeznati sluší Nišany v Míšni na levém břehu Labe. [236]) — *Slubjané* č. *Slubljané*, jakž já porušené jméno Selpoli, Selpuli vykládám, včasně a velmi zhusta v starých pramenech se uvozují, np. v list. c. Otty I. l. 948 Selpzli (podezřelé), l. 961 Selpoli (terra), l. 967 Lucizi et Selpoli, pap. Jana l. 968 Luzici et Selpoli, u Dithmara l. 967 Lusici et Selpuli a l. 990 Selpuli (pagus), l. 1007 Luzici Zara et Selpuli atd. Sídla ratolesti této padají mezi Sprevu a Odru, zrovna do toho okolí,

---

[229]) *Geogr. Bavar.* Lunsizi, civitates XXX.

[230]) Doklady viz u *Raumera* R. Br. I.

[231]) *Leutsch* 196. *Pischon* II. 44. *Raumer* Ch. Br. 8. 11. 14. *Ledeb.* Arch. I. 33. *Lelewel* Tyg. 381. *Gebh.* II. 297.

[232]) *Geogr. Bav.* Golensizi, civitates V.

[233]) *Lelewel* Tyg. 387. O Golešině jedná *Neumann* Nachrichten über Golszen v Beitr. zur Gesch. d. Nied. Laus. 1825. 8°. I. Lief.

[234]) Popis hradův z 14. st. u *Schlöz.* Nest. III. 355. *Téh.* Gesch. v. Litt. 18.

[235]) *Raumer* R. Br. I. no. 210. *Dithm.* l. VI. p. 149.

[236]) *Leutsch* 198. *Raumer* Ch. Br. 14.

kdež řeka nyní Schlubbe, v list. l. 1301 Slube jmenovaná, teče, čili do Starkovského okresu, pročež i k víře podobné jest, že jedno jméno s druhým souvisí, ačkoli pravý jeho slovanský ráz vždy ještě pochybný jest. [237]) — *Lubušané*, obyvatelé města Lubuše, n. Lebus, a příležícího okolí, nejbližší sousedé Slubjanův na severovýchodu, jakožto ratolest Slovanův uvozují se ze jména od Adama Bremského, jemuž Liubuzzi, a Helmolda, jemuž Leubuzi slovou. [238]) A však o městu Liubusua, Luibusua, Lubuzua, již mnohem dříve, t. l. 922, 1012, u Dithmara zmínka se děje, což někteří na podnešní město Lebus slyší. Mezitím ze slov Dithmarových a spojitosti dějův vysvítá, že město to leželo nedaleko řeky Labe; pročež průvodnější jest těch zdání, kteříž je v podnešní vsi Lebusa v okresu Herzberském uměšťují. [239]) U Lubušanův, náležejících dlouhý čas ku Polsku, velmi časně založeno bylo biskupství. [240]) — *Lupoglavci* č. *Lupjané*, od zeměpisce Bavorského [241]) pod jménem Lupiglaa vytčení, s třidceti od nich obydlenými městy (civitates, t. hrady, v starém smyslu, branná místa), místí se od Lelewela dosti podobně v podkrají řeky Lupy, [242]) vpadající do Nisy, mezi Nišany a Žarovany. Jest i jiná Lupa, něm. Luppe, rámě bílé Alstery v Lipském kraji: srov. Lupov, neplavná pobřežní říčka zadních Pomořan, ústící se Gardenským jezerem do východního moře. Lupiglaa psáno místo Lupiglava an. Lupoglava, kteréhožto jména říčka, rus. Lupogolova, uvozuje se ve Dřevní ruské Idrografii (str. 80), tekoucí po přijetí ř. Ivatky do Mereje a s touto do Dněpru v gub. Smolenské, v Illyrsku pak, v okresu Istrianském, hrad

---

[237]) *Leutsch* 200. *Raumer* Ch. Br. 8. *Lelewel* Tyg. 386. *Pischon* II. 44. Tento pokládá Selpuli za odvětví Milčanův, a do podkrají horní Kvisy, okolo města Lubna (Lauban) je místí.

[238]) *Ad. Br.* l. I. 11. Liubuzzi, Wilini et Stoderani. *Helm.* l. I. c. 2. Leubuzi et Wilini.

[239]) *Ursinus* ad *Dithm.* l. VI. p. 184 nota 57. *Leutsch.* 18. 196.

[240]) *Wohlbrück* Gesch. d. Bisth. Lebus. Bd. I. *Riedel* M. Br. I. 479. *Raumer* Ch. Br. 8. 14. *Kanng.* 24.

[241]) *Geogr. Bavar.* Lupiglaa, civitates XXX.

[242]) *Lelewel* Tyg. 385. V list l. 1004 jmenuje se podnešní město Liběhol v Lužici Luibocholi, to však od Lupoglavy docela jest rozdílné. *Leutsch* 196.

a panství Lupoglava, něm. Mahrenfels,[243] též v Chorvatech ve stol. Záhřebské ves Lupoglava a ve Varaždinské hrad i ves Lepoglava i nyní se nachází. Snad slovo hlava asi tolik znamená co vrch, vrchoviště; srov. Úpohlavy na Úpě v kr. Litoměř., a dle smyslu čes. Vrchlabí, srb. Vrhlika, Vrhdrina, Vrhbosna atd. Než i čes. Holohlavy, srb. Pribinaglava, kor. Triglav atd. se nachází; možné tedy, že slovo Lupohlava k jinému, snad mythologickému ponětí se vztahuje. — *Žarované* č. *Zarované*, jakž jméno vykazuje, obyvatelé města Žarova, něm. Sorau, a příležící krajiny, vytčení u Dithmara v pořadí menších větví slovanských ve společnosti Lužičanův a Slubjanův.[244] V list. l. 1301 jmenuje se země Zarowe.[245] Hranice župy Leutsch takto vyznačil: Na západu Spreva a Nisa, na severu Odra, na východu Bobra, na jihu země Milčanův.[246] — *Trebované*, nikdež jinde, leč v zakládací list. bisk. Pražského l. 1086 (973) u Kosmasa,[247] a sice u prostřed mezi Slezany a Bobrany, se nevyskýtají. I jest ovšem nejpodobnější, že sídla jejich nalezala se v dolní Lužici, v okolí města luž. Trebule, něm. Triebel, v list. l. 1301 Trebule, původně snad Trebov an. Trebovl jmenovaného.[248]

10. Jednotlivé větve.

Milčané, Milci, větev pamětihodná, zaujímali prostranství mezi dolní Lužicí, řekou Kvisou, něm. Queiss, pohořím českým a Míšní, asi po černou Elsteru, čili celou horní Lužici. Nejstarší pramen, v němž zprávu o nich nalezáme, jsou zeměpisné zápisky nejmenovaného Bavořika: Milčané mají

[243] Herbestainer dominus Lupoglavae ... districtus Lupoglauae, v list. l. 1434 v *J. Chmel* Mater. z. östr. Gesch. Wien 1837. 4°. Bd. I. B. 29. no. 9. Tamže str. 28. no. 8. něm. Mernfels.

[244] *Dithm.* l. VI. p. 157. Luzici, Zara et Selpuli.

[245] *Ledeb.* Arch. VII. 71. 72.

[246] *Leutsch* 200. *Ursinus* ad Dithm. l. VI. 157. n. 8. *Raumer* Ch. Br. 14. O kraji Sarove v Srbsku viz níž č. 10.

[247] *Cosm.* p. 169. Chrouati, Zlasane, Trebouane, Boborane.

[248] *Kropf* v Jahrb. d. böhm. Mus. 1831. sv. IV. str. 442 sld. Leutsch (203) do Opavy (Troppau), Naruševič a Lelewel do jakéhosi smyšleného města Drebova (tak prý sloul poně Zhořelec, *Narusz.* 3. vyd IV. 41. kn. I. §. 26. *Lelew.* Tyg. 384, pokračovatel Kosmasa však praví, že sloul Drenov

prý měst třidcet.[249]) Potom jméno jejich dosti zhusta, nejčastěji za vojen Boleslava Chrabrého s Němci, se hlásá, np. v zápise kn. Mečislava ok. l. 991 Milzae (terra),[250]) u Dithmara l. 922 Milzeni, ok. l. 946 Milceni, 1000 Milcini, 1002 Milzieni, u Adelbolda l. 1002 a 1003 Mizlavia i Milzavia (země), u Chron. Saxona l. 1003 Milkiani, Milzania (země), u Ann. Saxona l. 1004 Milzina, v list. l. 1071 Milsa (pagus), u Kosmasa v zakladací list. bisk. Pražského l. 1086 Milciani, u pokračovatele jeho l. 1131 Milesko (země), v list. l. 1144 Miltse (prov.), 1165 Milzana (pagus) atd.[251]) Všecky tyto formy neliší se hrubě od čistoslovanského jména Milčin, mn. č. Milci, an. Milčanin, Milčenin, mn. č. Milčané, Milčené, země Milsko č. Milska. V běhu tohoto skoumání již na dvojím jiném místě nalezli jsme větve slovanské stejného s touto jména, t. Milčany v Dacii, kdež o nich zeměpisec Bavorský, pod zkaženým jménem Miloxi zpomíná (§. 30. č. 2.), a Milce č. Milence v Peloponesu, kdež nám památku jejich c. Konstantin Porph. pod jménem Milengi zachoval (§ 30. č. 5.). Srovnalost tato jména tak rázného a podle vší podobnosti prastarého k tomu vede, že někdy, před začetím velikého stěhování národův slovanských, mohutný a lidnatý štěp Milčanův někde v krajinách mezi Tatrami a mořem baltickým květl, jehožto výstřelkové byli dotčeni tři národové v Lužici, Dacii a Peloponesu. Tato pravlast Milčanův nikdež podobněji než na rozhraní Litvy a Polska, v sousedství Veletův, hledána býti nemůže, z příčiny, že v jazyku litevském slovo Milžins, Milžinis, Milžinas, v lot. Milzis, Milzenis, Milzu virs, až podnes znamená obra, velikána,[252]) kteréž jistě od národního jména Milčin, Milčenin, není rozdílné, a někdejšího sousedství obou národův i vzájemných mezi nimi bojův a půtek

č. Drevniov, *Cosm.* 303) je staví, ovšem nedůvodně. Se jménem srov. Trembovl v Polště.

[249]) *Geogr. Bav.* Milzane habent civitates XXX.

[250]) *Lelewel* Tyg. II. 5. Srov. §. 37. pozn. 53.

[251]) *Cosm.* p. 170. Milcianorum termini. *Cosmae* Cont. a. 1131. p. 303. Castrum aedificavit in partibus Milesko (t. Milsko) juxta flumen Niza, appellavitque nomine Yzgorelik, quod antea et Drenov (var. Drzevniov) vocabatur. — Jiné doklady viz u *Raumera* I. a *Adelunga* Dir. dipl. I.

dosvědčuje. [253]) Příklad tento nový a názorný důvod jest toho, že téměř všecka pojmenování obrův a velikánův v jazycích západo-evropejských, pokudž jejich kořenův vystihnouti lze, od mohutných národův vzata a na jiný smysl obrácena jsou. [254]) Že lužičtí Milčané národ byli udatný a svobody milovný, z běhu jejich dějin a výslovných svědectví souvěkých spisovatelův dostatečně vysvitá. Němci sice již záhy [922, 1002] o ně, jakož i o jiné sousední Polabany, se pokoušeli, hledíce je sobě v poplatnost uvesti, a však dokonale nikdy jim se to nepodařilo. Ve válkách, l. 1002 mezi Boleslavem Chrabrým a Němci vypuklých, byla Milska divadlem ukrutných bojův, téměř do l. 1011 prodloužených. Naposledy odolala vítězná zbraň Polanův, pod jejichž rukou Milčané až do l. 1032 v míru a pokoji zůstávali. Potomně byvše od Němcův v čas bezvlády a neřádu v Polště od této odtrženi, dostali se za Jindřicha IV. [1075] k Čechům. V zemi jejich co zvláštní krajově připomínají se Zagost l. 1144, Budišin, Budusin l. 1004, Zhořelec, Goreliz l. 1071 atd. [255]) — Mezi župami Srbův na pravé straně řeky Labe nejznámější jest *Srbiště*, v okolí nynějšího města Srbiště, něm. Zerbst, mezi ř. Nutou a Labem, na východu s Lužicí mezující. Jméno její od obyvatelův Srbův pošlé. [256]) namítá se ve starobylých památkách v nejrozmanitějších formách a spůsobech: v list.

---

[252]) Lot. Milsengu kappi t. Milčí kopcové, něm. Riesengräber, jako čes. Vlčí kopce, od Vlčkův čili Veletův, a na Rusi Volotovky od Veletův (viz č. 3.). Jsouť i místní jm. v Litvě Milžiny atd.

[253]) Odkud vážil náš Rozkochaný své „*mlza* fentis“ (inter monstra, ed. *Hanka* p. 65)? Jsou v těch vokabulářích i některá jiná slova litevská.

[254]) Srov. slv. Spolin, Obr, Čud, Volot, Skomrach; něm. Wilt, Wils, lötun, Thurs, Ent č. Anzi, Hüne atd. K víře podobno jest, že jakož hrad Weltenburg v Bavořích podle Veletův, tak i Miltenberg na Mohanu podle Milčanův nazván byl. O tomto národní pověst bájí, že na devíti jeho obrovských sloupech výtisky rukou obrův až posud se spatřují, chtěvších na nich stavěti most přes Mohan. Deutsche Sag. no. 19. v *Grimm* D. Myth. 317. Soudím, že slovo Milte někdy i Němcům, jako Litvanům, znamenalo velikána, a jméno hradu zavdalo příčinu k vymyšlení té pověsti. Milte, Milse, Milze jsou něm. formy slv. Milčin, Milčanin, jako Wilt, Wils, Wilz něm. formy slv. Velet. — Mámeť i v Čechách vsi Milčin, Milčoves, Milčovice, Milčice atd.; v Polště v obv. Kujav. Milžyn a Milžynek.

[255]) *Leutsch* 215. *Lelewel* Tyg. 384. *Pischon* II. 44. *Gebh.* II. 297.

[256]) Podobně jmenovaná města a vsi, Zurbici, Zribenz, Zorbwech, Serebez atd., i mezi Salou a Labem se nacházejí.

c. Otty I. l. 949 Ciervisti, Otty II. l. 975 Kirrusti, Jindřicha l. 1003 Zerbiste (territorium), Fridr. l. 1161 Cervisti, markr. Otty l. 1192 Cherevist (burgvardium) atd. [257]) — *Niz, Nižice* pl., *Nizovci, Nižané,* jedna nebo dvě župy po obojí straně Labe, mezi Lužičany, Glomači a Suselci, od černé Elstery přes Labe až k Muldě. Jméno tohoto okolí, nepochybně od slova niz, t. nižina, něm. Niederland, pošlé, [258]) ve starých památkách velmi nestejně se píše: v list. Otty I. l. 947 Nisizi, l. 965 Nizizi (prov.), l. 967 Nisici, Otty II. l. 973 Nitaze, l. 980 Nikiki, l. 997 Nizizi, krále Jindřicha l. 1004 Nizizi, u Dithmara ok. l. 1018 Nicici, v list. Jindřicha l. 1069 Niciza (pagus), hraběte Adalberta l. 1073 Nithscice (pagus) atd. V něm městečka a vsi Bělogora l. 975 n. Belgern, Treskovo l. 1130, Sremsnica l. 1130, Mezumroka l. 981, Klotnje atd. [259]) — Mezi župami před Labem prastaré a proslulé jsou *Žirmunti* č. *Zirmunty* (oboje zajisté forma o zemích ve slovanštině běžná, srov. Chrvati i Chrvaty), mezi Salou, Labem, Muldou, na jihu o Koledice se opírajíc. Vyskýtá se již velmi časně, a sice nejdříve ve dvojí list. c. Otty I. l. 945 Sermunti (pagus) a Serimuntelante, dále v list. l. 952 Serimunt (regio). l. 964 Sermunt, l. 965 Sirimunti, Otty II. l. 973 Serimodem (marca) a v t. l. Sirmunti, l. 974 Seremode, l. 978 Zermute, l. 980 Sirmunti, l. 986 Cirimundi, l. 992 Sirimunti atd. [260]) Že pravé slovanské jméno znělo Žirmunti, přijímám za podobné, soudě podle místných jmen Žirmuny, Žirmunty v Litvě, od muž. Žirmunt, s nosovým zvukem ą, čes. Žirmut, srovn. Olomut, něm. Alamunt. Osady sem padající vyčítá Leutsch. [261]) — *Koledici,* přebývali u prostřed mezi Žirmunty, Suselci, Neletici a Nutici, na jihu řeky Elstery dosahujíce. Jméno snad od pohanského božství Koledy dostali, jako Stadici a

---

[257]) Doklady viz u *Raumera* R. Br. I. *Pischon* II. 44. *Leutsch* M. 182. *Ledeb.* Arch. I. 28. *Riedel* M. Br. I. 214.

[258]) Srov. jméno Niz, Nižina, Nizovci, Nizovskaja zemlja v Rusích §. 28. č. 14.

[259]) Doklady viz u *Raumera* R. Br. I. *Leutsch* 195, kterýž dvě rozdílné župy, jednu s pravé, druhou s levé strany Labe, pokládá. *Pischon* II. 43.

[260]) Doklady viz u *Raumera* R. Br. I.

[261]) *Leutsch* 191. *Pischon* II. 43.

Stoderané od boha Stada č. Stoda; než srov. Kolędziany ves ve vých. Haliči, též rus Koleda, Koledinskij, jm. muž.[262]) Připomínají se již l. 839 v Ann. Bertin. cont. Prud. Trec. Srbové příjmím Colodici[263]), potom v list. c. Otty II. l. 973 Coledizi (pagus), v jiné téhož l. Cholidici, l. 975 Colidiki, u Dithmara l. 1015 Colidici (locus).[264]) Jejich město Kesigesburch l. 839 má býti podle Leutscha Guetz anebo Quetz blízko Landsberku, dle Pertza Köthen.[265]) — *Žitici*, u prostřed mezi Žirmunty, Koledici, Suselci, Nizovci, na severu i východu Labem otočení, slovou v list. c. Otty I. l. 961 Zitici (pochybno), Otty II. l. 973 Cicitze, l. 975 Citizi, l. 979 Zitrici (omylem m. Zittici), l. 992 Scitici atd.[266]) Pravého vyslovení domýšlím se podle obdoby místných jmen Žitičina ve Vindech, Žitomir (mir t. svět, kraj) v Rusku atd. Osady jejich Sucha l. 979, Olešnik l. 981, 987, Domič atd.[267]) — *Susli* č. *Suselci*, na ř. Muldě, mezi Žitici a Koledici, větev památná, jelikož výstřelky její v rozličných krajinách slovanských, v Rusích (§. 28. č. 6.), ve Vindech (§. 36. č. 1.) a ve Vagrii se vyskýtají. V předlabských Srbech dosti časně co zvláštní oddíl národu toho připomínají se Susli čili Suselci, jmenovitě v Annal. Fuld. l. 869, 874, 877, Siusli, Siusili,[268]) u Alfreda Syssyle, Sysele,[269]) v list. c. Otty I. l. 961 Siusile (pochybno), l. 965 Susili (urbs), v jiné t. l. Siusilli (pagus), Otty II. l. 973 Suselitz (pagus), ve dvojí list. Otty III. l. 985 (terra), kr. Jindřicha l. 1004 Siusili (urbs), u Dithmara Siusuli a Siusili (pagus), u Helmolda Susi[270]) atd. Že tito Su-

---

[262]) Sobran. Gosud. gram. I. 639. IV. 270.

[263]) Ann Bert. cont. *Prud. Trec.* a. 839. ap. *Pertz* I. 436. Contra Sorabos qui Colodici vocantur.

[264]) Doklady viz u *Raumera* R. Br. I.

[265]) *Leutsch* 193. *Pertz* M. G. h. I. 436. *Pischon* II. 43.

[266]) Doklady u *Raumera* T. I. Sittici zeměp. Bav. do Ruska náležejí. Viz §. 28. č. 14.

[267]) *Leutsch* 194. *Pischon* II. 45. župu Žitici omylem na pravém břehu Labe místí.

[268]) Ann. Fuld. ap. *Pertz* T. I. a. 869. 874. Sorabi et Siusli (var. Siusili). a. 877. Sclavi, qui vocantur Linones et Siusli.

[269]) Podobně východní Suslové v Rusích slovou u Snorra Sturlesona „Syssels Geschlecht" a město jejich „Adalsyssel".

[270]) *Dithm.* l. III. p. 48. l. VII. p. 230. l. VIII. p. 258. *Helm.* l. I. c 7. p. 23. Ostatní doklady u *Raumera* R. Br. I.

slové původem a jazykem svým praví byli Slované, toho důkaz máme dvojí, předně výslovné svědectví annalisty Fuldenského Sclavi qui vocantur Suisli, a dvojí listiny c. Otty III. l. 985 terra Slavinica Siuseli, za druhé pak jména jejich osad, kteráž podle svědectví nejstarších listin všecka slovanská jsou, np. Vetovizi, Resin, Kryn, Tornav, Kemniz, Mortitz, Rokeniz, Doberschwitz, Strelen atd. Odtud jsme zavírali nahoře, že nejen jiná odnože jejich ve Štyrsku (§. 36. č 1.), nýbrž i pozůstalý štěp v kolébce své, v západní Rusi (§. 28. č. 6.), praví byli Slované, třebas tito snad potomně do Lotyšův aneb Litvanův se přelili. Při této příležitosti podotkneme hned o osadách Suslův, nacházejících se v jiných župách polabských. V pohraničné k Suslům župě Nizovské květlo město Susly č. Suselci, v list. c. Otty I. l. 965 Susili (urbs), Otty III. l. 997 Suselzi (burgvardium), kr. Jindřicha l. 1004 Siusili (urbs), podle Leutscha nyní Zülsdorf.[271] Ve Vagrii na břehu mořském připomíná se u Helmolda slovanské okolí Susle, do něhož hrabě Adolf po vypuzení Slovanův l. 1139 Fresy uvedl, a kdež až do dneška ves Süsel se nalezá.[272] Ze všeho toho vysvitá starobylost a rozšířenost této větve slovanské.[273] — *Glomači*, něm. Daleminci, Delemenci, na levém břehu Labe, v okolí města Míšně až do ř. Kamenice, mezi Nizovci, Škudici a Nišany u prostřed, z Dithmara, v jehož pastýřské ochraně se nalezali, nejlépe známí. Zmínka o nich děje se již l. 805 ve Chron. Moissiac., kdež jméno jejich zkaženě psáno Demelchion,[274] potom v Annal. Fuld. l. 856 a 880 Dalmatae, Dalmatii, v hist. Petra Biblioth. l. 878 Dalmatae, u Alfreda Dalamensan, u zeměpisce Bavorského Talaminzi s přidáním, že mají měst čtrnácte,[275] u Witekinda l. 927 a

---

[271]) *Raumer* R Br. I. *Leutsch* 196.

[272]) *Helm.* l. I. c. 57. p. 136 c. 64. p. 149. c 83. p. 188. Pagus Susle. Srov. Chron Holsat. vet. in access. hist. *Leibn.* p. 25.

[273]) *Leutsch* 193. *Pischon* II. 43. *Lelewel* II. 365

[274]) *Ledebur* (Arch. VII. 36) výklad Glomači zavrhuje, a jméno to na zvláštní neznámou župu v okolí horní Verry anebo mezi Verrou a Mohanem slyší. Srov. též výš §. 43. pozn. 41.

[275]) *Geogr. Bav.* Juxta illos (Serbos) sunt quos vocant Talaminzi, qui habent civitates XIV.

930 Dalmantia, Dalmanci, v list. c. Otty II. l. 980 Dalminze (pagus), v jiné l. 981 Dalminize jinak Zlomekia, u Dithmara l. 908 Delemenci jinak Glomaci i Zlomizi, tamže i jezérko Glomuzi,[276]) v list. c. Jindř. II. l. 1013 Dalaminci, l. 1074 Talemencha (pagus), Jindřicha IV. l. 1090 Thalaminci, l. 1159 Dolminza, u Ann. Saxona Glumici atd.[277]) Že jméno Glomači č. Glumiči pravé slovanské, naproti Daleminci č. Delemenci zkažené a zněmčené skřivení onoho jest, dosvědčuje Dithmar list. c. Otty II. l. 981, a trvající až posud jméno osady Lommatsch, povstalé ze slv. Glomači, odvržením náslovné souhlásky *g*, v německém jazyku obvyklým.[278]) Slovo glumač v nářečí chorvatském znamená hráče, žertéře (histrio, ludio); srov. cyr. glumiti sja (exerceri, jocari), glumec, glumnik (joculator), rus. Glumil jm. m., Glumilovo ves, čes. hlomoz (povyk) atd. Starší-li však jméno jezérka a slovou-li od něho obyvatelé okolí toho Glomači, srovnati by se mohlo stpol. glom (plyn, tekutina.[279]) Města a osady: Glomaci (Lommatsch), Doblin (Döbeln) Hwoznic, Chorin č. Corin, Mogelini (Mügeln), Strela, Cirin (Zehren), Boruz (Boritz), Glupp (Leiben), Serebez (Schrabitz) atd.[280]) — *Nišané*, župa tolikéž na levém břehu Labe, jihovýchodně od Glomačův, u prostřed mezi těmito, Škudici a Čechy ležící. Připomíná se několikrát u Dithmara l. 984, 1004 atd. Niseni, Nisani, v list. c. Jindř. II. l. 1013 Nisani, v list. l. 1068, 1071, 1141, 1144 atd. Nisane (prov.)[281]) Slove tak nejpodobněji od potoka anebo městečka Nisy č. Niše, n. Nossen; srov. Niš město a Niša ř. v Srbích i Bulhařích. Města a osady vyčítá Leutsch.[282]) — *Nudici*, malá župa mezi Salou,

---

276) *Dithm.* l. I. p. 4. l. V. p. 129.

277) *Raumer* R. Br. I. *Leutsch* 212.

278) *Dithm.* l. I. p. 4. Provincia, quam nos teutonice Delemenci vocamus, Sclavi autem Glomaci appellant. Hned níž: Glomuzi est fons etc. A. l. V. p. 129. Pagus qui Zlomizi (oprav Hlomizi, Glomizi) dicitur. V list. c. Otty II. l. 981 Dalminize seu Zlomekia (oprav Hlomekia, Glomekia).

279) V něm. jazyku Glommenelf znamenitá řeka v Norvejích, Glommi [illegible]ad na ni bydlevší v Song of the Traveller v. 42. Při Glommich myslil [illegible]eare na Glomáče srbské, dle mého zdání nedůvodně.

280) *Leutsch* 212. *Pischon* II. 43. *Ledeb.* Archiv. VII. 35. *Lelewel* Tyg. 257. *Gebh.* II. 296.

281) *Raumer* R. Br. I. *Adelung* Dir. dipl. I. *Leutsch* 214.

282) *Leutsch* 214. *Pischon* 43.

a Fuhnou, na západu od Žirmuntův, jejíž jméno ve vsi Neutz ještě trvá, vyskýtá se v list. c. Otty I. l. 961 Nudzici (regio, podezřelé), v jiné téhož l. Nudzici (pagus), l. 965 Nudhici. V jiné straně, t. v kraji zalabském Sucha jmenovaném, čte se v list. l. 1190 zmínka o knězi z Nudic (de Nydicen). [283]) V Rusku vsi Nudyči, np. v g. Minské új. Rječickém, Vol. új. Vlad. a j., časté jsou; naproti tomu v Čechách máme Nutice, Nučice i Nuzice. — *Neletici*, mezi Koledici, Salou a Elsterou, jakožto zvláštní župa srbská (jiná soujmenná župa ležela v Brežanech) namítá se v list. cís. Otty I. l. 961 Neletici (regio, podezřelé), v jiné t. l. Neletice (pagus), Otty II. l. 973 Neletiki i Neletizi, a v jiné t. l. Neletici, l. 975 Neletiki atd. [284]) V ní Dobrogora n. Halle v list. l. 966. Leutsch se domýšlí, že jméno župy v osadě Neglitz až podnes trvá. [285]) — *Škudici* an. *Chutici*, jedna-li čili dvě rozdílné župy byly, na západu od Glomačův a Nišanův, v podkraji ř. Muldy, určiti nemohu. [286]) Oboje zajisté jméno čte se, a sice u Dithmara l. 892 i 970 Chutici (pagus), [287]) v list. c. Otty II. l. 974 Chutizi (pagus), Otty III. l. 997 Chutizi (prov.), Jindřicha l. 1004 Chut (urbs, podle Leutscha Gotha aneb Gautsch), l. 1013 Gudici (pl.), l. 1045 Guodizi (pl.), ale naproti tomu u Dithmara l. 981 Scudici (urbs) nyní Schkeudiz, [288]) v list. c. Jindřicha l. 1004 Sckeudiz (regio), v jiné t. l. Schutici (pagus), l. 1041 Zcudici (pl.) atd. Podobno jest, že původně celý ten kraj slul Škudici (srov. Škudy, město v Litvě), z něhož potom více menších žup, Chutici (srov. Chutče, dvoje ves ve voj. Lubl., Zachutiči v g. Minsk. új. Mozyr.), Zvenkova č. Zvikova atd,, povstalo. [289]) — Západní župy Srbův, vedle těchto teď vytčených v podkrají ř. Sály položené a biskupství dříve Žičanskému (Ciza, Cica, Zeitz, 968), potom po pře-

---

283) *Leutsch* 203. *Pischon* 43. *Raumer* Reg. Br. p. 258. no. 1569. *Riedel* M. Br. I. 255.

284) *Raumer* R. Br. I. *Leutsch* 203.

285) *Leutsch* 203. *Pischon* II. 43.

286) *Leutsch* 203. dvě soujmenné župy Chutici pokládá.

287) *Dithm.* l. I. p. 4. l. II. p. 41. Ursinus na dvě rozdílné

288) *Dithm.* l. III. p. 57.

289) *Leutsch* 207. *Pischon* II. 43.

sídlení jeho Naumburskému [1029] podřízené, sluly druhdy v obzvláštním smyslu *Srbsko*, srbská krajina. Na tuto krajinu slyšeti dlužno, co v list. ok. l. 800, pak v zápisné knize kláštera Fuldenského asi k l. 800 o kraji Sarowe, [290]) dále v list. l. 1040 o župě Zurba, pak l. 1136 o krajině Swurbelant se připomíná. [291]) Krajina tato byla na osmero menších žup rozdělena, jejichž jména jsou: Veta č. Veda (Weitagau), Tucherin, Plisna (na ř. Plise), Zvenkova č. Zvikova (Zwickau), Gera (snad původně Gora?), Strupenica, Dobenava a Brisingau (t. Brisův župa). Položení těchto žup zde vypisovati pomíjíme; důkladnou o nich zprávu podali Ledebur a na díle i Leutsch ve svých spisech. [292]) — Naposledy zde zběžně podotknouti chceme o krajích *Hwerenofelda*, Hwerenaveldo (var. Werinefelda), *Fergunna* a *Genewara* (var. Genewana), o nichž ve kron. Moissiac., v rozpravě o tažení císařovice Karla proti Čechům l. 805 a 806, zmínka se děje. [293]) Pertz pokládá Hwerenofelda za zvláštní župu Veri na pravém břehu Labe naproti Magdeburku, Fergunna za jméno města anebo kraje na Ohře v Čechách, Genewara za neznámé, anebo za zkažené Veregava Veri; naproti tomu Ledebur první za podkrají ř. Werry, druhé za ves Würgau na silnici ze Smrkovin do Chebska, třetí za Kameren aneb Gommern v okolí Magdeburku. [294]) Mně se zdá, že tím ještě všecky pochybnosti odstraněny nejsou; a předce určení těchto žup a okolí pro historii naši velice důležito jest, pravé-li jest domnění mé, že jména Verizane a Fraganeo u zeměpisce Bavorského se jmény Werinefelda a Fergunna souvisí. [295]) Důvodné vyložení těchto jmen a vykázání

---

[290]) Regio provincialis sita juxta Boemiam Sarowe nuncupata. *Schöttgen* et *Kreysig* Dipl. I. 9. Provincia Sarowe dicta ... quidam comes de Boemia nomine Thacolf contulit. *Schannat* Trad. Fuld. 243. Worbs a jiní to mylně na Žarov (Zara, Sorau) v dolní Lužici potahují.

[291]) *Ledebur* Archiv XV. 326.

[292]) *Ledebur* Archiv. XV. 318—356. *Leutsch* 203. 204. 205. 211. Srov. *Pischon* II. 43.

[293]) Ann. Moiss. a. 805. 806. ap. *Pertz* I. 307. II. 258.

[294]) *Pertz* l. c. *Ledebur* Arch. VI. 35—39.

[295]) [illegible] *Bav.* Verizane civitates X. Fraganeo civitates XL. Lelewel Verizany v okolí městeček Brisen, Brišnik nad ř. Nisou v Lužici místí. Tyg. Wil. 1816. II. 385. Jméno Fraganeo snad jest got. fairguni, skan. fiörgyn, ags. firgen (mons, regio montana), kteréžto slovo rovná se našemu

sídel lidu jimi vyznačeného poučilo by nás, jak daleko a v jakém počtu osady Slovanův v té straně do Němec zasahovaly, o nichž, že jich zde bylo, odjinud dostatečně víme.

11. Různé Slovanův po Germanii a Švýcarech osady.

Mimo tyto posud místněji vypsané hlavní národy slovanské, velikou částku severní Germanie hromadně zaujímající a přes dlouhý čas neodvislosti své proti Němcům brannou rukou hájící, nalezáme i v jiných ještě okolích, až i v samém středu Němec, početné osady slovanské, buďto porůznu u velikém vzdálí jedny ode druhých rozestavené, buďto hromadně vedle sebe skupené. O čase, kdy, jakož o spůsobu, kterak tito Slované tak dalece se rozptýlili a u prostřed lidí cizího kmene a jazyka se rozsadili, historie málo co jistého nám vypravuje; a však z přirozeného běhu věci a z některých historických návěští za pravé pokládati můžeme, že rozšíření toto teprvé po zaujetí severní Germanie a Čech nastoupilo, a že vystěhovalci tito slovanští osazováni byli od pánův německých, dostávajíce role a polnosti ke vzdělávání jich s výminkou ročních poplatkův. Zběhlost Slovanů v orbě a hospodářství, přirozená jejich při vší udatnosti náklonnost k mírným domácím živnostem a mnohé jiné ctnosti zjednaly osadníkům těmto u samých pánův německých ochotného přijetí. Podobným způsobem zalidnil sv. Bonifacius již ok. l. 740 sld. zpustlé statky biskupství Würceburského i kláštera Fuldenského Slovany, a pap. Zachariáš povolil mu [l. 751] přijímati poplatky z rukou těchto tehdáž ještě nekřestěných pohanův. [296]) Později i knížata a králové němečtí rozsazovali lid slovanský téměř po celých Němcích, tehdáž nepřestálými vojnami a vystěhováním velice zpustlých, buďto slibnými výminkami jej přivabujíce, buďto na výpravách proti Slovanům

---

Perun, litv. Perkúnas, a na hory nevlastně přeneseno jest. *Grimm* D. Gramm. II. 175. Myth. XV. 116. 370. Jest i v horním Korutansku říčka Fragant, z leva do Bělé tekoucí, s osadou soujmennou.

[296]) *Willibaldi* Vita Bonifacii c. 24. v *Eckhart* Comm. d. Franc. or. T. I. 393. Epist. S. Bonif. ap. *St. Al. Würdtwein* no. LXXXVII. p. 248—257. *Gerken* Vers. e. Gesch. d. Slav. S. 95.

nevolně zajímajíce. Jmenovitě cís. Karel Vel. liboval sobě nade všecko v takovém převozování a míchání rozličných národův, jak se zdá nikoli bez politických ohledův, by tím střídáním lidnosti ty rozličné, žezlu jeho z počátku bezděky povolné národy lépe na uzdě držeti mohl.[297]) Ostatně los těchto osadníkův nebyl všudy stejný: v jiných zajisté krajích nalezáme Slovany ve stavu úplného svobodství, vládnoucí rolemi a polnostmi co svou majetností, a jediné knížeti země, jakož ostatní svobodní Němci, bezprostředně poddané, v jiných osazené na cizích statcích a pánu č. majiteli jejich poddané i poplatné, ačkoli osobně svobodné, v jiných naposledy již ve stavu úplného chlapství.[298]) Původ a příčiny tohoto důležitého rozdílu skoumati ku přítomnému cíli našemu nenáleží, ješto nám zde pouze o vykázání sídel těchto rozptýlených Slovanův činiti jest. Řeka Sála byla sice rozhraním mezi Durinky a Srby, a však jednotlivé osady těchto nalezali se i hloub za ní, np. mezi horní Unstrutou a Viperou, v okolí městečka Ehrichu, kdež zvláštní župa Vinidův, něm. Winidongau, se nalezala.[299]) Dále na jihu ve východním Fransku čili ve dnešních Bavořích nejen celé přiležící k Čechům a tehdáž i s nimi spojené okolí Vunsidelské, Valdsaské, Tiršenreutské a Bernovské, nýbrž i mnohé částky podkrají ř. Naby, Radnice a horního Mohanu, okolo Baireutu, Bamberku, Würcburku, Norimberku, Anspachu atd., v 9—10tém stol. od Slovanův zaujaty byly, tak že krajové tito v listinách středního věku nejednou Slovanskem (terra Slavorum) se jmenují.[300]) Nejčetnější osady

---

[297]) Anonym. Saxo in *Mencken* Scr. rer. Germ. II. 65. Carolus M. assumsit etiam populum Transalbinum ad 10000 utriusque sexus et per omnes terras distribuit, unde hodie per Teutoniam *slavicae* villae inveniuntur. Poněvadž Einhard a jiní totéž o převedení Sasův ze Zalabí l. 804 vypravují, z toho někteří soudí, že zde omyl jest. Možné, že annalista jedno s druhým zmátl: věc sama nicméně jest pravdivá.

[298]) Jahrb. d. Liter. 1825. Bd. 31. Anz. Bl. S. 44. ff. Bd. 39. Anz. Bl. S. 1—42.

[299]) Dipl. Ottonis II. 979. Pagus Winidon, v němž osada Wolfereswinidon. *Wersebe* Beschr. d. Gaue 54.

[300]) Dipl. Ludov. 846. In terra Sclavorum, qui sedent inter Moinum et Radantiam fluvios, qui vocantur Moinwinidi et Ratanzwinidi. Dipl. Arnolphi 889. Moinwinida et Radan zwinida. Dipl. Ludov. 863. Villa Nabawinida.

byly, jak se zdá, *Poradničanův*, t. obyvatelův řeky Radnice, jejichž jméno v životopisu sv. Emmerama se připomíná. [301]) O křestění a poněmčení těchto Slovanův Němci již v 9tém stol. úsilně se zasazovali, což však konečně dovesti teprvé v 12tém stol. jim se poštěstilo. [302]) Ve všech těchto okolích trvají až podnes nematné sledy Slovanstva v obyčejích a mravích, ve mluvě a kroji lidu německého. [303]) Pouštíme zde pracně vyšetřovati menších rozptýlených osad Slovanův v ostatní Germanii až po Rén, k zavírce ještě něco o Slovanech ve Švýcarsku připomeňouce. Že osadníci slovanští v 10tém stol. až do Švýcar se dostali, věc jest jista, ačkoli od mnohých novějších spisovatelův, i samého Jana Müllera, v pochybnost brána. V původních listinách a ve starých kronikách země této připomínají se onde i onde zvláštní osadníci Vindové (homines, qui vocantur Winde), [304]) kteréžto slovo novější vykladači nadarmo usilují vydávati za obecné, znamenající prý vůbec osadníka, kopaničáře (Pflanzer neuer Feldmarken), aniž mající jaký vztah na původ slovanský. [305]) Neboť srovnáme-li

---

[301]) Vita S. Emmerami ap. *Bolland.* Act. SS. Mens. Sept. T. VI. p. 496. Slovou zde mylně Parathani místo Paradantani. Tradidit cuidam Turingo in finibus Parathanorum, ad id temporis crudelium paganorum. K tomu Bollandistae: Parathanos etiam vocat Aribo, ex quo haec retulit Arnolfus, verum eos apud alios non reperi. Za Slovany již Mannert proti Bollandistům, jenž je za Sasy vydávají, je uznal. Řeka Radnica slove u *Dithm.* l. VI. p. 155 Radincza. Nedaleko pramenův Radnice leží Wilzburg, stněm. Wiltenburg.

[302]) Župa Radnická v pořadí německých jmenuje se již l. 889. Biskupství Bamberské založeno l. 1007. Na sboru Frankofurtském l. 1007 ustanoveno mezi jiným, ut paganismus Sclavorum inibi (okolo Bamberku) destrueretur. V aktách sboru Bamberského l. 1058 (ap. *Harzheim* III. 126.) čte se: Erat enim plebs hujus episcopii utpote ex maxima parte sclavonica. Biskup Halberstadtský Arnold píše bisk. Würcburskému Jindřichovi ok. l. 1111 (ap. *Ludewig* Scr. Bamb. I. 1116) Totam illam terram paene silvam esse, Sclavos ibi habitare etc. V list. Bamberských často o svobodných Slovanech zmínka, np. ok. l. 1136: Quaedam mulier Gothelindis nomine, cum esset libera, sicuti Sclavi solent esse ... delegavit ad altare etc. Srov. *Ussermann* Germ. sacra. 1790. 4.

[303]) *Lang* Verein. d. bair. Staats v Denkschr. d. Münchn. Akad. *Henze* Vers. üb. d. ält. Gesch. d. Fränk. Kreises. Baireuth 1788. 8°. St. I. S. 41 ff. *Lang* Baierns Gauen Nürnb. 1830. 8°. str. 99. 122 a j. *Haas* Gesch. d. Slavenlandes an d. Aisch. Bamb. 1819. 8°. II. 18 sld. Jahrb. d. Liter. 1825. Bd. 31. A. Bl. S. 44. ff. Bd. 39. A. Bl. S. 1—42.

[304]) Acta Murensia v *Kopp* Vindiciae.

[305]) *J. Müller* Schweiz. Gesch. I. 417—418. not. 174. 179. *Muchar* Steierm. Zeitschr. Heft X. S. 68.

jména osad těchto kopaničářův, np. Chunitz, Bumplitz,[306] Czernec,[307] Gradetz, Crimenza, Luc, Visoye, Grona atd., s jinoslovanskými, a považíme-li, že ostatkové lidu od Švýcarův Huni zvaného v údolí Annivierském, v kantonu Walliském, vzdálí šest hodin cesty od hlavního města Sittenu, až podnes zkaženého slovanského nářečí užívají,[308] přesvědčíme se snadno, že jméno Vindové zde tolikéž, jakož jinde, Slovany znamená.

12. Poměr Polabanů k Litvanům a jiným kmenům slovanským.

Již svrchu, ve přístupu k tomuto rozjímání o Slovanech polabských, poznamenali jsme, že prvotná jejich sídla, vůbec mluvě, v krajinách nadvislanských a těmto příležicích, od Visly až k západní Dvině a Berezině, hledati se musejí, a že národové tito, ačkoli na několikero hlavních větví rozdělení, předce z větši částky přináleželi k západní polovici kmene slovanského, třebas snad i některé čeledi z východní k nim přimíseny byly a u prostřed nich bytovaly. Zdeť nám náleží domněnky své některými důvody stvrditi. Nejhlavnější pramenové, z nichž nějaké světlo ku přítomnému, přepříliš temnému předmětu dobyto býti může, jsou tito tři: svědectví starých spisovatelův o pojití Slovanův těchto a příbuznosti jejich s jinými větvemi, srovnalost národních a místných jmen a naposledy jazyk čili lépe nářečí. Jakož o přibytí Slovanův do severní Germanie žádných výslovných svědectví v souvěkých letopisech nestává, tak ani o pojití a prvotní vlasti jejich zmínka se neděje. Co pozdější spisovatelé v té příčině poskýtají, neslouží-li zrovna ku potvrzení domněnky naší, aspoň jí se, dobře jsouc pojato, nepříčí. Původce zeměpisných zápiskův Mnichovských praví: Srby (Zeriuani) krajina tak veliká jest, že z ní všickni národové Slovanův pošli a svůj počátek, jakž ujišťují, vzali (srov. §. 28. č. 3. §. 38.

---

306) Dipl. Henrici 1229. Chron. de Berno a. 1235.

307) *Hacquet* Oryctogr. Carn. Th. III. Vorr. X.

308) *Malten* Bibl. 1834. Bd. I. S. 28—50, kdež lid tento za opravdové Huny, potomky Attilovy, vyhlášen! Viz Česká Včela 1834. č. 9. a srov. výš §. 15. č. 5.

č. 2.). Z těchto slov patrno jest, že Slované západní, u nichž Bavořík ten zprávy své sbíral, sami za původiště své pokládali zemi Bělosrby jmenovanou a druhdy od Odry až k hornímu Dněpru a západní Dvině se táhnoucí, potomně pak vždy víc a více zouženou. Podobně dí i Helmold: Země ruská, již Danové Ostrogard čili východní krajina říkají, slove jináč Chunigard, proto že tam ponejprvé sídla Hunův se nalezala.[309]) Jménem Hunův, jakž nahoře jsme dokázali, vyznačovali se tehdáž v Němcích, zvláště pak v dolním Sasku, vlasti Helmoldově, Slované (§. 15. č. 5. §. 43. č. 3.) Pamatovati sluší, že Helmold jména Russia užívá ve smyslu za jeho času obyčejném, kdežto hranice ruské říše na západu až po města Lublin, Drohičin a Bělostok zasahovaly. Mnohem určitější jest, co nám historie o stěhování Veletův k ruce podává. Viděli jsme nahoře, že národ tento, za Plinia a Tacita ještě ve vniterku veliké země Venedův, někde ve Vilensku, byv ukrytý, za Ptolemaea [l. 175—182] již na pomoří baltickém přebýval, odkudž v neznámé době pomalu až do Batavie a Britannie se dostal, kdež jej historie na začátku středního věku nalezá. Že Lutici tito odvětví byli štěpu leského, stvrzuje se jednak výslovnými svědectvími Nestora, Martina Galla, životopisce sv. Otty, Dluhoše a j., [310]) jednak též zůstatky jazyka jejich ve jménech místných a osobních. V zemi Luticův tekly řeky Ukra č. Vkra a Pěna, nalezala se města a městečka Krakov, Krukov, Kujava, Kujavici atd., [311]) kteréžto řeky a místa

---

[309]) *Helm.* l. I. c. 1. Haec (Russia) etiam Chunigard dicitur, eo quod ibi sedes Hunorum (t. Slovanův) primo fuerit.

[310]) *Nest.* ed. *Timk.* str. 3. *Mart. Gall.* p. 15. *Andreae* Vita Otton. ap. *Ludev.* 510. srov. *Kanngiess.* 757. Vita Otton. ed. *Endlicher* ve Vierter Jahresber. d. Pomm. Gesell. str. 124. *Dlugoss.* l. III. p. 244. cf. l. I. p. 66. *Ad. Brem.* l. II. p. 18. (viz §. 37. č. 8. pozn. 73. 74. 75.) Runský nápis na podobizně Černoboha v Bamberku, pošlý snad z Pomoří neb Lutic, zní též polsky: Čarny-Bug. Viz pojednání v Čas. mus. čes. 1837. sv. I. str. 37—52. (Nápis tento není pravý. Vyd.)

[311]) Dipl. 1171 Crakow. D. c. 1173. Cracowe. Jinde Crocow. Viz *Raumer* R. Br. I. no. 1399. 1405. *Riedel* M. Br. I. 230. 330. 342. 348. 353. Crucow, nyní Kruckow, asi l. 1170. *Riedel* I. 457. Na ostrovu Raně ok. l. 1320 slovutný rod Krakevicův, dle *Kosegarten* I. 187. Cuiauua v list. Jindř. II. l. 1012, Cujaviz blízko Bolegostu (Wolgast), dle pověsti Knytlingasaga.

ačkoli i v jiných stranách Slovanstva, však nejčastěji v Polště se namítají, jmenovitě Vkra mně jiná známa není, leč poboční řeka do Buhu výše Modlina. Již svrchu, jednajíce o dřevním jménu krajiny předvislanské, Lugy, domněnku svou jsme přednesli, že jméno toto po přejití Slovanův za Odru na Lužici přeneseno jest (§. 18. č. 4.) Jiná národní jména, jež s před- i zavislanskými srovnati lze, jsou tato: Suslové, přebývavší zde v Srbech a Vagrii, nalezali se také v končinách Litvanův a Lotyšův (§. 28. č. 6.). Milčané, známí v Dacii a Peloponesu, památku jména svého pozůstavili v Litvě, v gub. Vilenské, kdež dvě vesnice Meldžiny, t. Milčené, u prostřed mezi městy Šavly, Klevany a Radzivilišky. Jméno Škudicův a Žirmuntův srbských upomíná na jména měst Škudy a Žirmunty č. Žirmuny v téže gub. Vilenské a Grodenské. Volinci č. Velinci, obyvatelé ostrovu a města Volinu č. Velinu, jménem svým rovnají se Wieluňanům, obyvatelům země Wielunské v Polště a Velyňanům (dle rkp. Lavrent.) č. Volyňanům v Molorusi. Bodrici rovenníky své mají sice na dolním Dunaji, u spojení jeho s Tisou; a však vesnice téhož jména, Biedrzyce ve vojv. Plockém, dokazují někdejší bytování soujmenné větve v Nadvislansku. Naproti tomu jiná jména osvědčovati se zdají, že mezi těmito západními větvemi nalezali se nejedni výstřelkové štěpu východního, bytujícího od Bereziny dále na východ v podkrají Dněpru. Drevanův jméno známo zde v Polabích i v západních Rusích; příbuzní podle jména Stoderanům Stadici někde hlouběji v Rusi, jiní Stoderané ve Štyrsku přebývali; Smolenci vrstevníky své měli za Berezinou v gub. Smolenské, Mohyl. a Černig., kdež sídla jejich ve Smolensku a jiných podobně jmenovaných místech se vyskýtají, též v Thracii, v okolí Smoleny řečeném; Žitici od nás nahoře z důležitých příčin též mezi Slovany ruskými vytčeni jsou (§. 28.). Některá jména severovýchodních větví slovanských zde v Polabí jen v názvech osad a vesnic se ozývají. Mezi těmito nejdůležitější jsou Chrvati a Kriviči. Jménem Chrvatův bylo v Polabsku několiko vesnic vyznačeno, np. Chruuati u Dithmara l. 981, [312]) nyní Korbetha blíž Haly č.

[312]) *Dithm.* l. III. p. 53. *Ann. Saxo.* Crowate. *Chron. Saxo.* Cruwati.

Dobrogory, Chrubate v list. Jindř. III. 1055, Grawat v list. Jindř. IV. 1086, [313]) Chruaziss v list. Jindř. II. 1012, [314]) Curewate v kron. Halberstadtské, nyní jižní Korbetha na Sálé blíž Weissenfelsu [315]) a j. Zdaliž Chrvati tito bezprostředně z Chorvat zatatranských čili snad z bližších krkonošských pocházeli, rozhodnouti nelze. Podobně i jméno Krivičův vyskýtá se v těchto vesnicech: Criuiz v list. l. 1319,[316]) Criwitz v bisk. Naumburském v list. l. 1320, [317]) nyní Kriebitsch, Crewese v Marcích ok. l. 1160 [318]) atd.; mnohé osady v severních Němcích slovou podnes Kriebitsch, Kriewitz, Krewitz, Krewese atd. Jiná jména příliš pořídku se namítají, np. Dregoviči ve vsi Dragawiz v list. l. 946, Drogawizi l. 1150, později Drogenz, Dreetz,[319]) Severci ve vsi Zevirizke č. Severitz v list. l. 1147, [320]), což obyčejně, ačkoli mylně, na město Srbiště slyší, [321]) Čechové, ve vsi Cechowe č. Czechow v list. l. 1170 [322]) atd. Ke známkám východních Slovanův počítáme jména místní, u západních buďto docela neobyčejná, buďto příliš řídká, np. Suzdal', ves ve Slezku blízko Ratiboru, na levém břehu Odry, Moskva, Muscuua v list. Jindř. II. l. 1012 atd. Z těchto a jiných těm podobných jmen [323]) nelze nic více dovozovati, mimo to, že k většímu počtu západních větví, skládajících Slovanstvo polabské, některé rodiny z východní polovice přimíšeny byly. Ohledem na Drevany, Smolence, Žitice a jiné ruskoslovanské větve mimo to znamenati sluší,

---

[313]) *Böhmer* Regesta a. 1055. 1086.

[314]) *Höfer* Zeitschr. für Archivkunde Hft. I. S. 162.

[315]) Chron. Halberst. ap. *Leibn.* Scr. Brunsv. II. 121. *Wersebe* Gaue 102.

[316]) *Kosegarten* Pomm. u Rüg. Geschichtsdenk. I. Stoyzlavus de Criuiz.

[317]) *Ledebur* Arch. XV. str. 318 sld.

[318]) *Riedel* M. Brand I. 109.

[319]) *Leutsch* M. Gero. 189.

[320]) *Raumer* R. Br. I. p. 186—187. no. 1097. Hermannus de Zevirizke. V jiné list. no. 1098. Hermannus de Severitz.

[321]) *Wersebe* Beschr. d. Gaue 123.

[322]) *Raumer* R. Br. I. 230 — 231. no. 1383. 1384. *Riedel* M. Brand. I. 347.

[323]) Vůbec při vykládání jmen místných a stavění domněnek na nich největší opatrnosti potřebí. Tak np. ves Gogolici v Čechách v list. Vratislava l. 1088 nikoli od čudských Gogulicův č. Vogulicův (oboje forma přesná a stará jest), nýbrž od muže Gogola jméno své má. Možné však jest, že m. jm. Gogol, v Rusích až do dnes zhusta užívané, původně s názvem národu čudského souvisí. (Hohol = pták, anas clangula).

že původiště jejich nikoli v Rusích, kdež je v 9tém stol. a později potkáváme, nýbrž mnohem podobněji dále na západu v Povislansku pokládáno býti musí, odkudž v pradávné době obojí osadníci, ruští i polabští, vystoupili a na východ i západ se rozlezli. Podobně Chorvati čeští a Srbové polabští s Chorvaty a Srby illyrskými mají sice společné jméno, aniž to nepodobné jest, že předkové jejich někdy v předhistorické době blíže spolu bydleli; a však nářečím oba národové již v 10tém stol., pokudž toho nějak vystihnouti lze, tak se různili, že jich tehdáž za výstřelky jedné větve čili za jeden národ pokládati nebylo lze. Onino již tehdáž, jako podnes, k západnímu, tito k východnímu štěpu Slovanstva přináleželi. [324]) Než mnohem patrnější a ráznější důvodové, nežli tato pouhá srovnalost národních jmen, k dolíčení původu Slovanův polabských z krajin povislanských zavírají se v tom, že v řádech, obyčejích a mluvě jejich nematné sledy litevčiny, a v jazyku samém všecky známky řeči západo-slovanské se nalezají. Učený Lelewel byl mezi dějezpytci první, kterýž pozornost svou na velikou Luticův i Bodricův s Litvany příbuznost obrátil, věci samé při tom ovšem jen lehce dotek, a důležitějšího jí vyložení jiným pozůstaviv. [325]) Nemohouce na místě tomto zanášeti se podrobným rozbíráním předmětu tak vysoce důležitého, uvedeme zde jen některé zvláštní a zřejmější příklady ku potvrzení vyrčení svého. Přede vším náboženství Srbův polabských, jmenovitě Luticův a Bodricův, mnohem více, nežli ostatních Slovanův, litevčinou zapáchá. S odmrštěním podvržených slitin a nápisův Ratarských u Mascha i Potockého, [326]) budeme zde v dovozování svém

[324]) *Dobrovský* Ueb. Serb. u. Chorw. v *Engel* Gesch. v. Serb. str. 15[3] sld. *Téh.* Lehrg. d. böhm. Spr. 1809. str. VI. srov. výš §. 31. č. 1.

[325]) Tygodnik Wilenski. 1816. II. str. 352—353.

[326]) *A. G. Masch.* Die gottesd. Alterth. d. Obotriten a. d. Tempel zu Rhetra am Tollenzersee. Berlin 1771. 4°. *J. Potocki* Voyage dans quelques parties de la Basse-Saxe. Hamb. 1795. 4°. Naproti tomu viz *K. Levezow* Ueb. d. Echtheit der sogen. obotrit. Runendenk. z. Neustrelitz, e. antiqu, Abh., geles. in d. k. Akad d. Wiss. zu Berlin am 23. Jan. u. 24. Jul. 1834. Tiskem v Abh. d. k. Akad. d. Wiss. zu Berl. 1835. 4°, též obzvláště. Srov. Vierter Jahresber. d. Ges. f. Pomm. Gesch. u. Alterth. Stettin 1930. 8°. str. 61—66. Do kola těchto nestoudných podvodův náležejí i kamenové

ustavovati se jediné na výpovědech nejstarších a nepodezřelých svědkův. Podle Helmolda božstva u Vagrův ctěna slula Podaga a Prove; [327]) první jméno jest litv. Padanges (vyšší vzduch, aether) od kmene dangus (nebe, srov. дѫга, dąga, čes. duha, oblouk nebeský), druhé litv. Prova (slv. právo). Podle pověsti Knytlingasaga (kap. 122) a Saxona Gramm. na ostrovu Ranském v rozličných městech ctěni byli Turupit, Puruvit, Pizamarr jinak Tjarnaglófi t. Černoglav, Rinvit č. Ranvit, jejichž modly dánský král Waldemar podvrátil. Z těchto Turupit, u Jindřicha Lotyše Tharapita, [328]) náleží vlastně estonským Čudům a nepochybně i Kuršanům; ostatní též cizinou razí, zvláště ano u jiných Slovanův nic podobného se nenalezá. [329]) Podle Dithmara bůh v Rataře nad jiné ctěný jmenoval se Luarasici, [330]) na podobizně pak Bamberské vyobrazen jest Černoboh v podobě lva ležícího; pročež se domýšlím, že to dvoje příjmí jednoho běsa jest, a že slovo Lua-rasici tolik znamená, co lva-račic, t. lev kníže aneb lev král (leo regulus, račic patron. jako kněžic, panic, dědic); srov. luž. lava (nom. podle Linde a Jungmanna), lot. lauva (leo), a litv. Radikis v Silla-Radikis (Waldgott), eston. rathe (dominus, rus. vladyka, vlastitel, podle bar. Rosenkampfa), oset. račis, sans. radža, zend. ratu. [331]) Podle téhož Dithmara [332]) byl u Polabanův ctěn pastýřský bůh Hennil,

---

s runskými nápisy, vydaní od *F. Hagenowa* Beschr. d. auf d. grossh. Bibl. zu Neustrelitz befindl. Runensteine. Loitz 1826. 4°. Podobně ani podvržený lotyšský Otčenáš u Lazia a j., domnělá tato památka jazyka dřevních Varnovcův, opatrného skoumatele másti nemá. Vše to podvod a klam. Viz *Lelewela* Rzut oka na lit. nar. str. 42.

[327]) *Helm.* l. I. c. 52. p. 125. l. II. c. 83. p. 185. Pogoda u Dlugoše a Kromera buď libovolně z Podagy utvořené, buď docela od tohoto rozdílné jméno jest.

[328]) *Gruber* Orig. Liv. 149. 180. 182—183. V rkp. Tharapita i Tharapilla, než první forma jest pravější, stvrzená pověstí Knytlingau (srov. patis, t. pán).

[329]) *Cl. Grubissich* v Disqu. in orig. alph. glag. 1766. 8°. str. 68. srovnává dalmatské „Sveti Paravia" a Paravitem, nevím, důkladně-li.

[330]) *Dithm.* l. VI. p. 151. Quorum (deorum) primus Luarasici dicitur. (vlastně Suarazici. Viz Šafaříkovo pojednání v Č. Č. M. 1844. str. 483 sld.

[331]) *Rhesa* 315. *Rosenkampf* v Trud. obšč. ist. IV. 221. *Güldenstädt* Beschr. d. Kauk. v. *Klaproth.* 1834. 8°. *Bopp* Vergl. Gr. 196. *Pott* Et. Forsch. I. XXXVII. LXIX.

[332]) *Dithm.* l. VII. p. 242.

jenž od litevského Goniglis jistě není rozdílný.[333]) Podle životopisce sv. Otty Slované Štětinští a jiní jmenovali jistý způsob posvátných stavení čili chrámův, v nichž sbory své odbývali, kontiny.[334]) Všeliká odvozování slova toho od pol. gonta (scandula), aneb od slv. konec, končina atd., jsou matná; jméno to zajisté souvisí s est.-čud. kodda, srb. kuća, cyr. кѫща (domus, aedes), odkudž кѫтина, kątina, kutina, jako chramina od chrám.[335]) Neméně patrné sledy litevčiny pronášejí jména místní, osobní a čelední, np. ves Jewenthin v list. l. 1278, od litv. m. jm. Javnut, ž. Javnuta, srov. litv. Kjejstut, Biruta, Danuta, (stpol. -ąt, -ąta), město Škudy a lid Škudici, župa Žirmunty, srov. Škudy a Žirmuny[336]) v gub. Vilenské, zvláštní třída ozbrojeného lidu slovanského Větnici, něm. Kukesburger, srov. litv. větininkas, správce, náměstek, od věta (místo) atd. Pilnější srovnání ostatkův dřevního jazyka zašlých Polabanův s litevčinou nepochybně mnohé jiné důkazy příbuznosti na jevo vynese: my zde upomeneme jen na drev. vejťaj, vejťa = město, což jest litv. věta, odkudž i pověť pol. powiat. Mnohé vlastnosti někdejší mluvy Drevanův, anobrž, pokud z pozůstalých některých slov souditi můžeme, i ostatních Veletův a Bodricův, nejpřirozeněji vplyvem litevčiny na slovančinu vysvětleny býti mohou, a sice a) přesmyknutí slohův *l* a *r*, np. Belgard, Stargard (Vita Otton., dipl. l. 1295), Cholberg (Dith.), Warnabi (Ad. Br., Ann. Saxo), Warteslaw, Wártizlavus, Wartizlao, Wertizlaus, Wercezlavus (Alb. Stad., Helm., d. 1153, 1295, 1328), Parpatno (d. 1172), Darguna, Dargun (Helm., d. l. 1295), Gardiz (d. 1295), Parchim (d. 1170), Barnym (d. 1328), Zventubaldus t. Svatovlad (Ann. Saxo), drev. borna (brána), vorna (vrana), vorta (vrata), porsę

---

[333]) *Narbutt* Mythol. litev. I. 110.

[334]) *Anon.* Vita S. Otton. ed. *Jasch* 316. 317. 318. *Ludewig* Scr. rer. Bamb. 679. Srov. *Kanngiesser* Gesch. v Pomm. 648. pozn. 14.

[335]) Arkona sloula vlastně Orekunda čili Arekunda, což vykládám belli ara, Kriegs-heerd, srov. slv. oriti, arati, oręž, kor. chrv. oriaš (gigas), ags. oret v oret-mecg (heros, Heldensohn), řec. Ἄρης, stněm. Er, Eor (Mars). sans. kunda (posvátné obětní ohniště) atd. Ratara a Orekunda byla místa, v nichž o vojně i míru rokováno a losováno.

[336]) Litv. m. jm. Algimunt, Doumunt, Narimunt, Pissimunt, Romunt, Skirmunt atd.; jména místní Skirmonty, Skirmontiški, Girmoncie atd.

(prase), morz (mráz), gord (hrád, grando), korvo (kráva), vorblik (vrabec), borzdja (brázda), gorch (hrách), vibartal sa (obrátil se), pirtangni sa (protáhni se); srov. litv. béržas (breza, bříza), derva (drevo), galva (glava), karvě (kráva), palvàs (plavý), parszas (prase), per (pro, slk. pre), perdaug (přemnoho), varnas (havran), valdou (vladu), varna (vrana), vartai (vrata), lot. bahrda (brada), birse (brázda), dahrgs (drag, drahý), dirst (dřístati), kalps (chlap), salds (sladký), salms (sláma), vahrti (vrata), valdiht (vládati), valsts (vlast), vilkt (vleci) atd. b) Proměna prvotného *u* v dvojhlásku *au*, np. draug (drug, druh), vauchi (ucho), bauk (buk), dausa (duša), ljaudi (ljudi, lidé), kiljauc (ključ, klíč); srov. litv. ausis (ucho), draugas (drug), jaunas (juný), krauszě (kruša, hruška), rauda (ruda), lot. aulis (úl), draugs (drug), laudis (ljudi), saus (suchý), straume (pol. strumień) atd. c) Proměna sykavek *č*, *ś*, *ź* v *c*, *s*, *z*, np. drev. clavak (člověk), corna (černý), vicaj (oči), ciljaust (čelust), creva (čreva, střeva), vaucka (vlček), rici (řeče, inquit), sauset (sųšiti), vusaj (uši), dausa (duša), risete (rešeto), sejdeli (šidlo), zena (žena), zejvat (život), viza (věža), lizę (ležim), niz (nóž), rizan (rožen); srov. lot. zilveks (člověk), zazzis (čač), zebbules (črevule, střevíce), zehrms (červ), zeppure (čepice), zettorts (čtvrtý), zirzens (cvrček), zaur (črez), zilts (čeleď), zuppis (čupřiny), lehzes (slk. lenča, cyr. lęšta), mohziht (mučiti) atd. Tito a jiní těm podobní úkazové v jedno pojatí nevydávají-li dostatečně jasné svědectví o někdejším přebývání Slovanův polabských v zemi nadvislanské, v nevelikém vzdálí od Litvanův a bratří jejich Lotyšův? Mám za to, že onino Venedové a Veleti, jenž za času Ptolemaeova na moři baltickém, v zemi Litvanův, Kurův a Lotyšův sídlili, po čas svého tam přebývání nejen mnohé obřady a zvyky těchto národův sobě zosobili, nýbrž i vystoupivše odtamtud a přesídlivše se do krajiny nadodranské mnohé rodiny litevské, jimž doma snad těsno a v cizině štěstí hledati slibno bylo, za sebou do nové této vlasti potáhli. Naposledy všecku pochybnost o pojití těchto Polabanův v příbuznosti jejich s ostatními slovanskými větvemi zapuzuje pilné rozebrání vlastností jazyka jejich; neboť berouce za zá-

klad známky nářeční, musíme je přičísti k západní polovici Slovanstva a postaviti u prostřed mezi Čechy a Poláky. Mámeť pak trojí pramen, z něhož o povaze jazyka těchto dřevních Slovanův potřebného světla nabyti můžeme, t. dnešní řeč Srbův v horní i dolní Lužici, pozůstatky někdejšího nářečí dřevanského a nehojný počet slov polabských, větším dílem vlastních jmen, nacházejících se po různu ve starých letopisech a listinách latinsky psaných. Řeči lužické, na dvoje nářečí, horní i dolní, rozdělené, již Dobrovský ve spisech svých pravé místo u prostřed mezi českou a polskou vykázal. [337]) Že dnešní Srbové lužičtí neprostřední potomci dřevních Srbův a Milčanův jsou, věc historií té krajiny, již zaujímají, dostatečně stvrzena jest. Aniž platnost tohoto dovozování tou zástěrou ztenčovati lze, žeby řeč lužická za krátkého panování Polákův a Čechův v té zemi, vplyvem polštiny a češtiny, v podstatě své proměnu byla vzala, a z východní třídy do západní se byla přešinula. Nižádná zajisté řeč tak na kvap a v té míře se nezjinačuje, ani, přijímajíc slova i formy cizí, všeliké známky prvotného stavu netratí, byť i později cvičnějším zpytatelům příbuznost svou neprozrazovala, jakž toho na bulharském a běloruském nářečí světlý příklad spatřujeme; řeč pak lužická nad to, podle vysvědčení jednotných slov ve starých listinách a letopisech, již v oné dávní době v podstatě své se dnešní se srovnávala. Nářečí drevanské, pokudž o něm ze zbírek a starých formulí modliteb, na konci 17ho stol. nedbale sepsaných, [338]) jakouž

---

[337]) *Dobrovský* Gesch. d. böhm. Spr. u. Lit. 2 A. str. 33. Das Wendische (in der Ober- und Nieder-Lausitz) steht zwischen dem Böhmischen und Polnischen in der Mitte, neigt sich aber in Rücksicht des tiefern Vocals *o* und der häufigen Sibilanten (für *d*, *t*) doch mehr zum Polnischen, wenn es gleich den lechischen Rhinesmus nicht kennt. Srov. *Téh.* Lehrgeb. d. böhm. Sp. S. V. VI. Inst. l. slav. p. IV.

[338]) Hlavní a původní sběrači byli jen tito: Pfeffinger [l. 1698], jehož sbírka u Ekkarda vytištěna; Henning č. Henigen [l. 1691—1700], nejbohatší a nejlepší, v rkp.; a Mithof [ok. l. 1691], u Leibnitza. Všickni ostatní, Domeier, Plato u Potockého, Schulze, Jugler a j., jsou jen pouzí, nad to neumělí vypisovači a přepisovači oněch tří. Ostatky tyto nářečí drevanského v soustavný etymologický slovníček spojil a grammatickým pojednáním opatřil F. L. Čelakovský, kterážto jeho práce, l. 1830 do Sv. Petrohradu zaslaná, u ruské akademie leží.

takouž známost máme, v nejednom sice ohledu od řeči lužické znamenitě rozdílné jest, však nicméně předce k témuž západnímu pořadí náleží. Vytkneme zde hlavní jeho vlastnosti, z nichž povaha jeho a větší se západními nežli s východními nářečími příbuzenství jasně vysvitá, připojíce hned k tomu některá sem náležitá slova z mluvy dřevních Bodricův, Veletův a polabských i lužických Srbův, vybraná z nejstarších letopisův a listin. Slované drevanští vyslovovali a) *Riz*, t. *roz*, nikoli *raz*, [339]) np. rizedelena (rozdělený), rizegnona (rozehnaný), rizskokne (rozskočí), rizplastnejtmo (rozplácněme), riste (roste) atd. Podobně čte se Rozstok u Helmolda (naproti tomu v posledním Srbsku Raztok u Konst. Porph., viz §. 32. č. 3.), Rozmoc v list. 946, Rozmuzi v list. 992. b) *Voj*, t. *vy*, nikoli *iz*, [340]) np. vojpet (vypiti), vojsmorkat (vysmrkati), vojsedet, vojsedat (vyseděti), vojstavena (vystavený), vojgasena (vyhašený), vojzerene (vyzřený, od zřím), vojmetena (vymetený), vojdonje (vydání), vojgarninje (vyhovoření) atd. Ze starých jmen snad sem náleží Wiplizili v Moračanech v list. l. 992. c) Přísuvky *l* neužívali, np. zimja (země), tipona (topený), ejtipen (utopen), vojstavena (vystavený). Podobně staří Zpriavani v list. l. 949, Drevani v l. 1004, Trebovane v l. 1086. d) Ovšem pak přísuvky *d*, np. sodeli (sádlo), jadela (jedle), radeli (radlo), krejdeli (křídlo), vorteidlo (vratidlo, Weberbaum), seideli (šidlo). Tak též u starých Cedlisciani v list. 993 t. Sedličané, Brochodinacethla, Difnowocettla, Miratinacethla, Golenzicacethla v list. l. 1013, t. Brochotinosedlo (srov. v Macedonii Prochod str. 241. v Polště vojv. Plock. vsi Brochocino, od osob. jm. Brochot, Brochota), Divnovosedlo, Miratinosedlo, Golešnica sedlo, cyr. rus. srb. selo, Sedlec (prov.) v l. 1168, Zedlich (táž) v jiné souvěké list., Cidlotitz

---

[339]) V nář. drev. *o* pravidelně mění se v *i*: slivi (slovo), fist (kost), bigiv (bogov, bohův), *a* pak buď přechází v *e* aneb *o*: breda (brada), rono (rána), buď zůstává nepromĕněné: vlas, klas, slama.

[340]) Předslovce *roz-* a *vy-*, ačkoli i Rusům známá jsou, nicméně předce za hlavní známky západních řečí slovanských jmína býti mohou. Důležitý zajisté zde rozdíl jest ten, že u Rusův oboje *raz-* i *roz-*, *iz-* i *vy-*, běžné jest; západním naproti větvím forma *raz-* a předslovce *iz-*, vyjímaje několik zastaralých slov, docela zchází.

v list. l. 1194. d) Místo pazvukův cyr. strus. *žd*, *št*, Polabané pronášeli buď s Poláky, Čechy a Slováky *z* (*dz*) a *c*, np. sozej (sáze), nic (noc), pic (pec), svecja (svíce), cą (chci, v průpovědi joz cą já chci, van ci on chce, cime chceme), buď zároveň Slovákům uherským podrželi prvotní *t* a *d*, jmenovitě v příčestí, np. ejplotena (upl acený slk. uplatěný), zlatena (zlacený, slk. zlatěný), chitą (chci, srb. hoću), porijdejne (porozený slk. poroděný), zoblundena (zablouzený, slk. zablúděný, t. bloudící), te prenja zejme (místo prednja, s vysutím souhlásky *d*, cyr. preždnij, rus. prežnij, čes. přézní). Podobně u starých Koledici, Lutici, Škudici, Chutici, Neletici, Žitici a přemnohá jiná buď národní, buď místní jména píší se *-ici*, nikoli *-išti*, cožby na cyr. Koledišti, Lutišti atd. svědčilo; dale mezu, mezi, nikoli meždu, meždi, np. Mezumroka v list. 981[341]), Mezerici u Dithmara, Mesaburii u Witikinda a Ann. Saxona podle rkp. (vydaný text mylně Mersaburii),[342]) t. Meziborané, obyvatelé města n. Merseburk, původně slv. Mezibor zvaného, kteréžto jméno i sám Dithmar od slovce meza, nčes. meze (mese id est media regio, Dithm.) odvozuje,[343]) Mi sereth v list. 946, t. Miserech, *t* m. *c*, Meserech l. 1136, Mezirech 1172, Mizereth 1189, Myseritz 1194 (čes. Meziřič, pol. Międzirzecz, srb. Medjurječ, cyr. rus. Meždurječ), Bezdiez v list. l. 1000 (tak čtu místo Bezdicz, srov. čes. Bezděz od m. Bezděd, adj. poss., cožby znělo cyr. a strus. Bezděžd), Grodzane v l. 1040. e) Drevansky znělo gjozda č. djozda (hvězda), kjot (květ), bez proměny náslovných souhlásek cyr-rus. srb. zvjezda, cvjet. f) Drevané říkali *tung*, t. ten, s přívěsným *n*. g) Drevané předsouvali *v* v násloví téměř bez výminky, np. vilsa (olše), voul (úl), virjal (orel), vakni (okno), vunzal (uzel), vauzda (uzda), vaucet (učiti), vausta (usta), vundit (ouhoř), vundil (uhel), vastriga (ostruha) atd. Podobně u starých volsa (olše) u Dithmara,[344]), Wozgrinie v list. l. 981,

---

[341]) *Leutsch* 195. Nikini (rozuměj Nižici) vel Mezumroka.

[342]) *Witik.* Scr. rer. Brunsv. I. 216. 225.

[343]) *Dithm.* l. I. p. 3.

[344]) Kirieleison ... irrisorie mutabant vkrivolsa ... aeleri stat, in fritceetum. *Dithm.* l. II. p. 40. Srov. *Dobrovský* Gesch. d. böhm. Lit. 44. V kri volsa, im Gesträuche die Erle. Dithmar i ve slově ustvice, t. neutr.

wozop (t. osyp, osep) l. 1135, 1187, 1208, Wuzstrove (Ostrov) l. 1170 (l. 1121 Ostrove), Wostrozne l. 1229, 1241, Wolsiza řeka (Olšica) l. 1268, Wusterwiz l. 1459 atd. Naproti tomu Olsnich v l. 964, Olsnico u Dithmara, Oztrowe, Ozzek v l. 1118 atd. Známéť jest užívání téže předsuvky v obecné řeči lužické, české a dílem i polské. h) Proměna prvotního *a* v *o* po plavných *l* a *r* s němou souhláskou, np. drev. grod (hrád, grando), brot, brotac (bratr, bratec), krodą, (kradu); jindy však *a*: klas, vlas, slama, glad, chlad, zlata (zlato), mlada (mladý), klada, platne (plátno) atd. Táž různost již v nejstarší době se vyskýtá, np. Bloni v list. l. 997. Drogobulestorp l. 950, Drogobuli l. 965, Droganize l. 1003, 1120, 1142, Drogobudewitz l. 1071, Drogistorf l. 1105, Drogolisci l. 993, Mezumroka l. 981, Gruona l. 993, Grodize l. 1071, Grothisti (Hradiště) l. 1144, Ploni l, 949, 965, 973, Stargrod l. 1198, Wlodisclavus Ann. Saxo, Drosoco, Drosuc (Dražko) Ann. ap. Pertz, Ceadrogus (Čedrag) tamže (místy však i Ceadragus), Pudglove l. 1416, Triglous, Trigloius v živ. sv. Otty vyd. od Endlichera, Tjarnaglofi t. Černoglav v pověsti Jomsvikingasaga, Wronovitz l. 993,[345]) Wlodewej, Wlodemir u Dithmara (u téhož několikrát i Wolodowej, Wolodemir), Mizzudrog u Ad. Brem. (než u Helm. Mizzudrag) atd. V této vlastnosti rovnala se řeč Polabanův řeči lužické i polské. O přesmyknutí týchže slohův *l* a *r* již na hoře jednáno. i) Nosové zvuky *ę* a *ą* np. drev. zajanc (zajíc), mangsi (maso), pangst (pěst), ramang (rámě), disant (deset), pjunta (pata), sjunta (svatý), vunzal (uzel), kungs (kus), runka (ruka), stumpit (stoupiti), dumb (dub), bumban (buben), djelumb (golub) atd. Podobně ve starobylých památkách Zuenkouua v list. l. 974, Suentana u Einharda, Zuantevith, Zventepolch u Helmolda, Zuentubaldus u Ann. Saxona, Tunglo u Einharda, Trumpsice v list. l. 937, 941, 973, Lunzin, Lunkini, Lentsin u Dithmara, Witekinda, Ann. Saxona, v kron. Lunebur., Bezunt v list. l. 1185, Chotibanz v Luticech l. 1170,

---

dim. ustice, srov. cyr. rus. srb. neutr. na *-ice*, čes. líce atd., má přísuvné *v*. U Wagnera omylem tisku stojí Ustuire.

[345]) Podlé Boehmera Wuronovitz, podlé jiných Vuoronovizi, t. rus. Voronoviči, na čemž však nic zakládati nelze.

Dambe l. 1166, Dambroue (Dubrava) l. 1277, Dembrov l. 1422 atd. Naproti tomu bez nosového zvuku Beleknegini (Běla knęgyni, t. krásná kněni č. kněžna) u Dithmara, Zutibure (Svaty bor) u téhož, Scutibure (totéž) v list. l. 1012, Dubie l. 980, Dobin l. 1187, Tugumir u Witekinda, Ann. Saxona a v Necrolog. Mollenbec., Chotibuz v Lužici l. 1156 atd. Vědomoť, že nosové zvuky, někdy v celé slovanštině rozšířené, podnes jen Polané v celosti zachovali; Čechové a Lužičané je dávno zapudili. Směr jazyka k odvarování jich znamenati v Polabsku již v nejstarších památkách. k) Původní hlásku *é*, cyr. ѣ, v jazyku slovanském nejnestálejší, vyráželi Polabané mnohonásobně, jindy jako *ia*, *a*, np. mlaka, mlauka (mléko), dara (děra, díra), plavoj (plevy), clavak (člověk), nina (nyní, cyr. nyně), jindy jako *i*, np. viza (věža), brig (břeh), criv (střevíc), risete (řešeto), pride (před), rici (řeče), chrin, chrjan (chřen), jindy jako *ea*, np. Peanus (Pěna ř.) u Scholiasty Ad. Br., též v některých rkp. Ad. Brem., jindy jako *io*, np. ljos (les), mjoro (míra), djoli (dílo), ljoti (leto), bjola (bílý), stjona (stěna), vjoter (vítr) atd. První i druhý rozdíl již v nejstarších pramenech znamenati lze, np. Circipani (Črezpjenané) u Ad. Brem., Helm. a Ann. Saxona, Panis (Pěna ř.) u Ad. Br., Pana ve zlomku Ann. Chesn., Dadosesani u zeměpisce Bavor., Diadesisi u Dithm., Riacani v list. l. 949, Zpriavani l 949, 1161, Zwarina u Dithmara, Ztoignavus (Stogněv) v Ann. S. Gallens., Lubemarus, Thessemarus (Lubiměr, Těšiměr), u Helmolda; Brysnizi u Dithm,, Brisewitz (Brezovica) v list. l. 1120, Brithzin, Britzin l. 1150, 1175 (a však totéž místo v l. 1157 Brezin), Brizani u Helm., Nimirov l. 1170, Nimiz l, 1159 (jinde Nemzi, t. Němci), Prizlava (Prjeslava) u Ann. Saxona, Tribunice l. 945, Tribus l. 1144, Tribuses l. 1170. Vůbec však v těchto a jiných jménech nejobyčejněji psáno *e*, *ie*, np. Diedesi, Niempsi, Pene, Penus ř., Riecani, Spreva ř., Zwerin, Swerin, Trebonizi, Triebus, Stoinef, Stoignevus atd. V prvním ohledu, t. změnou *é* v *ia*, *a*, rovná se mluva Polabanův mluvě polské, v druhém, t. změnou v *i*, české, maloruské i illyrské, třetí, t. změnou v *ea*,

bulharské i valaské.[346]) 1) V časoslově nářečí drevanskému zchází v ind. praes. v 2hé os. zakončení *-i*, v 3tí os. *-t*, np. zaris (zříš), slejsis (slyšíš), cajis (čiješ), marzne (mrzne), nemze (nemůže), varti sa (vrtí se), tauri sa (kouří se), vorą (vaří, coquunt), gorną (hovoří, loquuntur), nisą (nosí, portant), limą (lomí, frangunt), joze mom, taj mos, van mo (já mám, ty máš, on má) atd. Vystříhajíce se zde širšího jednání o vlastnostech nářečí drevanského, věci velmi sice zajímavé, a však jiného místa k ouplnému vysvětlení požadující, to jediné podotkneme, že mnozí úkazové, jenž na oko pozdějším porušením mluvy býti se zdají, již v nejstarších pramenech se namítají, a tudy jistě základ svůj ne tak ve vplyvu cizozemštiny, jako raději v samém ústrojí jazyka slovanského a v přirozeném jeho rozvíjení mají, np. proměna *a* v *e*, *i*, drev. breda, bredavejcja, vilerejz (veleráz, slk. veloráz, mnohokrát), grenca (hranice), rifis (rákos), u starých Redigast, Ridegast, Redari, Redara, Retra, Kemnitz, Reregi, Reric, Brennaborg, Jesne, Riedavici, Gersleff, Jereslaw atd,[347]) proměna *o* v *i*, *e*, *u*, drev. slivi (slovo), tiza (koža), virjal (orel), vit (ot, od),[348]) resa (rosa), smela (smola), rezega (rozha), nes (nos), rodust (radost), buťan (bocán), u starých Smeldingi, Debrogora, Gestimulus (Gostimysl), Gestici (Gostici), Bobowe, Bosowe, Cechowe a tak všudy v záslovi *e* m. *o*, Buchuwi, Bugislaff, Bugislaus, Buguzlaus, Juterbuc, Juterbuk, Luthebugh, Čarny Bug na runském nápise v Bamberku, Pozdicun, Putgoriz (Podgoriza), Pudglove, Seliburus, Wuzstrowe, Burislaus, Zutibure, kurice t. korec u Helm., Muscuua t. Moskva, muggula t. mohyla (sepulcra gigantum ... dupna muggula, list. u Dregera l. 1254 str. 380) atd. (srov. dolnoněm. grummel ze slov. grom. hrom),[349]) proměna *y* v *ej*, *oj*, drev. beyt (býti), mejs

---

[346]) Drevanské *jo* povstalo z *ja*: mjoro m. mjara, jako mom m. mam, rono m. rana, jomo m. jama, josin m. jasen, joji m. jaje (vejce) atd.

[347]) Totéž porůznu znamenati lze v jihoslovanských nářečích a po měkkých souhláskách v češtině.

[348]) Známoť jest, že pazvuk *i* místo prvotného *o* zvláště v maloruském nářečí panuje.

[349]) Podobně v nářečí čes., bul. a kor. *o* v *u* dle jistých pravidel se mění.

(myš), rejbo (ryba), dojm (dým), mojt (mýti), vojpet (vypiti), moj (my), toj (ty), u starých Gotzomiuzlus (Gostimysl), Nezemuiscles (Nezamysl), Chotiemuizlis (Chotimysl), Buistrizi (Bistrica), Tabomiuzl (Dabomysl) atd.,[350]) proměna sykavek *č*, *š*, *ž* v *c*, *s*, *z*, drev. corna (černý), vicesa (očesa, oči), vicir, vicor (večer), vausesa (ušesa, uši), pejstjolka (píšťalka), pisinejcja pesinejcja (pšenice), zena (žena), zejti (žito), zejva (živý) atd.[351]) Z místného toho dovozování, při němž naschvál zřetel náš jediné k formě slov, nikoli k látce, obrácen byl,[352]) již dosti patrno jest, že mluva Slovanův polabských, ačkoli již v nejstarší době na několikero zvláštních nářečí rozdělena, nicméně předce vůbec přináležela ku pořadí nářečí západních, vzdálena jsouc od nářečí východních, jmenovitě velkoruského a starobulharského. Podle toho za pravé a průvodné přijímáme, co u přístupu k tomuto rozjímání jakožto historické lemma jsme položili, že Slované polabští, dříve nežli v severní Germanii se zosadili, někde v lůně Bělosrbův, tedy v Nadvislansku a odtud dále k Litvě přebývali. Opravdu v celém oboru historických pramenův Slovanstva nic podstatného nenacházím, z čehož bych bezpečně zavírati mohl, že větve tyto někde za Dněprem, v původní vlasti Velkorusův, vzrostly a odtud sem do Polabí se přenesly. Tím však se nezamezuje přimíšení jednotných rodin a čeledí z východ-

---

350) Týž úkaz vyskýtá se v ruštině, kdež *y* téměř jako *oi* zní. Srov. *Vostokov* Rus. Gr. 344. *Kopitar* Gl. Cloz. 50.

351) Totéž pozorovati lze u Mazurův v Polště a s jistými výminkami, u Illyrův v Dalmatech i jinde.

352) V nářečí drevanském nacházela se ovšem slova, jako klavrik cyr. kljevret (spolnotrok), pêde rus. pod (Ofenheerd), jeveran rus. ivereň (tříska) smardi rus. smerd (chlap), ninka rus. njaňka (chůva), ljolja srb. ljelja, prize ill. prez, brez (bez) atd. Podobně ze jména Čerezpěňané víme, že u Veletův slůvko čerez, čres (přes) bylo běžné. Z těchto však a jiných těm podobných příkladův dovozovati nelze, žeby Slované tito k východčanům náleželi. Za starodávna mnohá slova všem Slovanům byla obecná, jenž později ze zvyku vyšla. Vyjmeme-li nářečí cyrillské (starobulharské), žádné jiné nemá *dostatečných* pramenův a památek, z nichž by se souditi mohlo, co v kterém z nich před 11tým stol. bylo běžné, co neběžné. Každá nově odkrytá památka nová nám přináší slova. Jivera, čez (črez), brez, až podnes uherským, dílem i moravským Slovákům známá jsou: kdo může s jistotou tvrditi, že v 6tém nebo 7mém stol. Polákům i Čechům naprosto byla neznámá?

ního štěpu k těmto západníkům; takovéto míchání jednokmenných národův pořád a všudy místo mělo. Než i tyto rodiny a čeledi pocházely nejpodobněji z okolí předdněprovského, z té vlasti, z jejíchž končin někdy illyrští Srbové a Chorvati vyšli, a již nyní Bělorusové i Malorusové zaujímají, stojíce ohledem na řeč svou poněkud u prostřed mezi mluvou východní a západní, velko-ruskou a lesko-českou. Kolik před časy podstatně rozdílných nářečí v Polabsku bylo, toho již podnes nižádným důvtipem vystihnouti nelze. Naše rozvržení polabských větví na tři hlavní národy, Velety č. Lutice, Bodrice a Srby, zakládá se na výslovném svědectví Einhardově, na původnosti a starobylosti těchto jmen, a na rozdílu sídel, povahy, mravův i dějin dotčených tří národův. Roztřídění toto ku podání všeobecného přehledu dobře postačuje: kdo s obzvláštní historií Polabanův se obírá, dle potřeby jinému zevrubnějšímu rozdělení přednost dáti může.

ČLÁNEK XI.

OHLAVENÍ A ZÁVĚREK.

§. 45. Výčet národův a větví slovanských.

V předcházejících článcích vynasnažili jsme se, pokudž možné bylo, vysvětliti počátek a prvotné dějiny jednoho každého národu slovanského, kterýž v první polovici středního věku jakéž takéž občanské buď znamenitosti buď aspoň dočasné samostatnosti dosáhnul, s místnějším vytčením sídel od něho zaujatých, a s podrobným vyčítáním menších větví, k němu, co národnímu neb politickému celku, někdy náležících. Tím způsobem, předeslavše všeobecné zprávy o Venedech, Antech a Slovanech, vypravovali jsme obzvláštně ve slušné krátkosti nejstarší děje a příběhy Slovanův ruských, bulharských, srbských, chorvatských, korutanských, polských, českých, moravsko-slovenských a polabských, hledíce tímto roztříděním a pořádkem slučovati větve buď geneticky sobě příbuzné, buď aspoň historicky a zeměpisně sebe bližší. Po vykonání obtížné této cesty prostředkem převelebných sice, však nicméně temných a polopustých lesův staroslovanských, budiž nám teď popřáno zastaviti se na samém jejich okraji, v čele niv světlých a úrodných, bychom sobě jasněji osvědomili výnos dosavadního svého vyšetřování. Dvojí přede vším myšlénka zde ducha rozvážného pozorovatele zaujímá, žádost po dosažení konečné jistoty v něm budíc, ta totiž: pojišťuje-li se historií jednotných větví veliké stěhování slovanských národův na začátku středního věku a jejich rozšíření po větším prostranství

v Evropě, nežli před tím zaujímali? za druhé pak: nalezá-li evropejská starobylost a někdejší jednoobraznost čili celotnost kmene slovanského v pozdějších dějinách jednotných jeho národův a větví dostatečného potvrzení? Ohledem na první otázku zbytečno by jistě bylo doličovati skutečného vystoupení Slovanův z krajin Tatranských, nadvislanských a ruských, a rozšíření se na západ i jih jinými důvody, nežli poukázáním nazpět jednak na výslovná, od nás nahoře uvedená svědectví zeměpisce Ravenského i Bavorského, Libušiných Sněmův, Konstantina Porphyrogennety, Helmolda, bulharského překladatele kroniky Manassesovy, [1]) Laonika Chalkokondyly a j., jednak též na makavou změnu celé tvářnosti historie a tudy národního života v severní Germanii a v celém někdejším velikém Illyrikum v 5tém a 6tém století, změnu, kteráž bez střídání se dvou veskrze rozdílných kmenův v týchž teď dotčených krajinách dokonce nastoupiti nemohla. Ohledem na druhou otázku, t. starobylost a někdejší jednoobraznost čili celotnost kmene slovanského, zavírají se sice hlavní a podstatní důvodové, k dokázání jí posluživelní, již v předeslaných článcích; než důvodové tito nového světla a konečného dovršení svého nabudou teprvé v oddílu druhém, mravopisném. Právo, obecní řád, náboženství, jazyk, živnosti a řemesla, obyčejové a zvykové, rozličným slovanským větvím společní, jsou nejen nejjistější důkazové původnosti, přesnosti a jednoobraznosti celého kmene, nýbrž spolu i nejdověrnější rukojmové oddálené od zrakův našich budoucnosti jeho. Tam tedy, na konci druhého oddílu, při uvažování otázky této něco déle se pozastavíme. Zdeť nicméně nebude zbytečno zpřítomniti sobě aspoň některé historické důvody, v místnějším vypravování našem poněkud zahalené, by obzvláštním jich vytčením jasněji před zřetel náš vystoupili. Důvodové ti, jež míníme, spoléhají na stejnosti přemnohých vlastních jmen zemí, hor, řek, hradův a vesnic, nade všecko pak na stejnosti jmen národův a větví u všech, jakkoli teď rozptýlených a

---

[1]) Svědectví bulharského překladatele kroniky Manassesovy viz níž v Přídavcích.

vzdálených Slovanův. Příkladův, do první čili zeměpisné třídy náležících, opakovati zde nemůžeme: spis náš jich na různých místech nemalý počet podává, než nerovně hojnější počet jich pilnější probrání topografie slovanské budoucně na světlo vynese, oč snad, aspoň po částkách, i my časem svým se pokusíme. Příkladové naproti z národopisu jsou nám zde důležitější; neboť připustíme-li třebas, že jména mnohých větví, jakožto místní a zeměpisná, pouze náhodou souhlasí, np. Polané, Lučané, Drevané, Nizovci, Horali atd., ač i to vždycky jisto není, vyznati předce musíme, že to o větším počtu jiných naskrze neplatí, jejichž původ jistě do předhistorických časův sahá, np. Veleti, Lechové, Čechové, Chrvati, Kriviči, Bodriči, Dregoviči, Lutiči, Stadiči a j. Pokládajíce zde před oči k libovolnému srovnání a uvažování abecední přehled národních jmen slovanských, přiměšujeme k nim zúmyslně i některá jména zemí, krajin a žup, z příčiny, že jedna s druhými úzce souvisí, ana tato často z oněch povstala, s vytčením onde i onde léta, kteréhož o každém z nich první u historikův, třebas pozdějších, zmínka se děje.

Amadoci, národ již velmi časně, od Hellanika až do Ptolemaea [l. 460 př. — 182 po Kr.], v Sarmatii osazovaný, jména i položení rovně temného, snad větev Slovanův někde v Rusku. §. 10. č. 10. lit. z.

Antové, lat. Antes, Antae, stněm. Anzí, ags. Entas, slv. snad jd. Utin, mn. Uti, cyr. жтинъ, жти, mohutná větev na východu ve Velkorusku a níž na Černomoří, mezi l. 379—770. §. 25. č. 7.

Arsietae, snad *R'šané*, větev Slovanův neznámého položení za Tatrami u Ptolemaea l. 175—182. §. 10. č. 10. lit. b.

Bělochorvati, veliká krajina slovanská i větev v ní obývající, v Tatrách a na severním svahu jejich, v 7. a sld. stol. §. 31. č. 1. §. 38. č. 2. (srov. Chorvati).

Bělosrbi, veliká krajina slovanská a větev v ní přebývající, na severu za Tatrami, v 7. a sld. stol. §. 31. č. 1. §. 38. č. 2. (srov. Srbi).

Berzitia č. *Belzitia* krajina, *Berzitae* lid, snad *Breziči* aneb *Brežiči* aneb *Veržiči*, ve Slovanech zadunajských, někde

u prostřed mezi Bulhary a Peloponesem, v Macedonii, Thessalii aneb Livadii, ok. l. 669 sld. §. 30. č. 4. (srov. Fresiti).

Běsi, Biessi u Ptolemaea [l. 175—182], větev slovanská ve východní Haliči pod Tatrami, v okolí města Biecz. §. 10. č. 10. lit. e.

Besunčané, pravdopodobně obyvatelé někdejšího města Businc (Besunt?) a okolí jeho ve Slezsku, ok. l. 866—890. §. 38. č. 6.

Blony v. *Plony*.

Bobrané, větev Slovanův polských, v podkrají horní Bobry ve Slezsku, l. 973 [1086]. §. 38. č. 6.

Bodrici, dvojí: 1) jižní, Abodriti u Einharda l. 818, Osterabtrezi t. východní Bodrici u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův bulharských v dolních Uhřích u stoku Tisy a Dunaje, ve stol. Bodrocké, též v horních na ř. Bodroku ve stol. Zemplinské. §. 30. č. 3. 2) Severní, něm. Abotriti, Abodriti, Obotriti, Nortabtrezi, na západ od Veletův, mezi mořem východním a Labem, od ř. Varnavy a Stepenice až do Travny, slovou jinak Reregi u Adama Brem., t. *Rarožané*, od hlavního města Rarogu, l. 789. §. 44. č. 7.

Bojkové, obyvatelé země *Boiki* u Konstantina Porphyrogennety [949], předkové nynějších ruských Bojkův ve východní Haliči, v kraji Samborském a Stryjském, též jihovýchodní částky Sanockého. §. 31. č. 1.

Boruski u Ptolemaea [l. 175—182], u prostřed mezi větvemi slovanskými, nejistého položení, snad v okolí města Borovska v gub. Kalužské. §. 10. č. 10. lit. p.

Bosna, podkrají ř. Bosny, od srbských *Bosnákův* obydlené, co oddílné panství již před l. 949. §. 32. č. 1.

Braničevci, Praedenecenti u Einharda l. 822, větev Slovanův někdy bulharských nyní srbských, za Dunajem v podkrají města Braničeva čili v potomním vévodství Braničevském. §. 30. č. 3.

Brebera, jedna z jedenácti žup illyrsko-chorvatských, př. l. 949. §. 34. č. 1.

Brežané č. *Brižané*, Brizani u annalistův, k Veletům po-

čtení, u prostřed mezi Gliňany a Stoderany, na břehu Havely, v okolí Havelberku, v 11—12tém stol. §. 44. č. 6.

Brodnici, odvětví Slovanův ruských někde v Povolží, t. ochotníci a dobrodruzi (literně tuláci), předchůdcové Kozákův, již l. 1141. §. 28. č. 14. (srov. Přídavky).

Budini, nejstarší, od Herodota [l. 456 — 444 př. Kr.] ze jména vytčená větev slovanská, někde ve Volyni a Bělorusi. §. 10. č. 2—4.

Bulerci, Vuillerozi u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův ruských, někde na ř. Buleře v Kuronech. §. 28. č. 14.

Bulharové, jméno národní, jež sobě Slované jihodunajští v Dacii, Moesii, Dardanii a Macedonii pod bulharskými pány, lidi kmene uralskočudského, po l. 678 zosobili. §. 29. č. 4. §. 30.

Bužané, Busani u zeměpisce Bavorského mezi l. 866—890, větev Slovanův ruských na severním Buhu, později Velyňané, Volyňané. §. 28. č. 8.

Cetina, jedna z jedenácti žup illyr. chorv. př. l. 949. §. 34. č. 1.

Čechové, větev Slovanův západních, osedlá v dřevním Bojohému [l. 451—495]. §. 40. č. 1. Sledy jména toho v jiných krajinách. §. 39. č. 1.

Čerezpěňané, *Črezpěňané*, Circipani, Zerezepani u annalistův, větev Veletův na severní straně ř. Pěny, l. 952. §. 44. č. 6.

Daleminci v. *Glomači*.

Děčané, větev Slovanův českých, v podkrají hradu Děčína na Labi, l. 973 [1086]. §. 40. č. 2.

Dědoši č. *Djadoši*, dvojí: 1) severní, Thadesi u zeměpisce Bavorského ok. l. 866—890, větev Slovanův ruských. §. 28. č. 14. 2) západní, Diedesi, Diadesisi i Dadosesani u lat. spisovatelův l. 866—890, větev Slovanův polských, v župě mezi Odrou, Bobrou a Milčany ve Slezsku. §. 38. č. 6.

Dolenci, Tolonseni, Tolensani u annalistův, ratolest Veletův okolo jezera Dolenu a na ř. Dolenci, l. 946. §. 44. č. 6.

Došané, Dosseri, Doxani v lat. pramenech, župa k Veletům počtená, na ř. Dose, l. 946. §. 44. č. 6.

Dregoviči, původně a správněji *Dragoviči*, trojí: 1) severní, Druguvitae u Konst. Porph. [949] větev Slovanův ruských mezi Pripetí a západní Dvinou, v Minském a Vitebském. §. 28. č. 6. 2) jižní, na dvojím místě a) v Macedonii, v podkrají Selunu, dle životopisu sv. Demetria a Byzantincův mezi l. 669—886, potom říši bulharské a později srbské přivtělení. §. 30. č. 4. b) V Thracii, na říčce Dragovici, ve středním věku. §. 30. č. 4. 3) Západní, osadníci v polabských Slovanech, l. 946. §. 28. č. 6. §. 44. č. 12.

Drevané, dvojí: 1) severní, rus. *Drevljane* č. *Derevljane* u Nestora [př. l. 862], Dervlenini u Konstantina Porph. [l. 949], větev Slovanův ruských, v krajině jmenované *Drevy* č. *Derevy*, t. východní částce gub. Volynské. §. 28. č. 9. 2) Západní, k Bodricům počtení, v podkrají ř. Jeca č. Jecel jmenované, l. 1004. §. 44. č. 7.

Dubrava, tak slul dle mého domnění kraj jmenovaný řec. Dendra, ve Slovanech bulharských, v končinách Srbska, v 12tém stol. §. 30. č. 3.

Duklja, obyvatelé *Dukljané*, Dioklea, Diocletiani, Dioclenses u Byzantincův př. l. 949, zvláštní kraj v jižním Srbsku. §. 32. č. 5.

Dulěbi, mrus. *Dulibi*, čes. *Dúdlebi*, trojí: 1) větev Slovanův ruských, mezi Buhem a Styrem, k východu od Chorvatův a Srbův, dle Nestora již za času Avarův ok. l. 563, potom ve Velyňanech zašlí. §. 27. č. 3. §. 28. č. 8. 2) Dudlebi, ve vyšních Moravách, jmenovitě v Pannonii za jezerem Blatnem, snad na ř. u V. Kaniže, l. 873 a 891. §. 42. č. 2. 3) Dudlebi, větev Slovanův českých, někdy v kraji Budějovickém a jinde po různu, l. 981, 1088. §. 40. č. 2.

Fergunna a *Fraganeo*, snad jedno a též, okolí a lid neurčitého položení, někde v polabských Slovanech, l. 805 a 866—890, ačkoli i v horním Korutansku ř. Fragant. §. 44. č. 10.

Fresiti, u zeměpisce Bavorského l. 866—890, nejisto, zdaž

Breziči, č. *Brežiči*, č. *Vrežiči*, *Verežiči*, *Veržiči*, *Verežci*, *Veržci*, větev Slovanův ruských. §. 28. č. 14. (srov. Berzitia, Berzitae).

Furlanští osadníci, ratolest Slovanův korutanských, jejichž ostatkové nynější Rezjané a Slavonti. §. 36. č. 1. 2.

Gacko, Gutzika u Konstantina Porph. [949], jedna ze žup illyrsko-chorvatských, pod zvláštním banem. §. 34. č. 1.

Genevara, okolí od Slovanův obydlené, neznámého položení, někde v Polabsku, l. 805. §. 44. č. 10.

Gevini, u Ptol. [l. 175—182], někde v Rusku, snad na ř. Gojvě v Livonech aneb podobněji na Gaviji ve Vilensku. §. 10. č. 10. lit. y.

Gliňané č. *Glinští*, Linones, Lini, Hilinones u annalistův, větev Slovanův polabských k Bodricům počten,á sousedé Smolincův na východu, mezi Eldou a Stepenicí, l. 808. §. 44. č. 7.

Glomači, něm. Daleminci, lid a župa v polabských Srbech, v okolí města Míšně až do ř. Kamenice, l. 805. §. 44. č. 10.

Golešinci, Golensizi u zeměpisce Bavorského l. 866—890, oddíl lužických Srbův v okolí města Golešina čili Gološina. §. 44. č. 9.

Gorali v. *Zagorci*.

Grozvin, župa Polabànův mezi veletskými počítaná, v okolí měst Stlupu a Anklamu, l. 946. §. 44. č. 6.

Havelané č. *Havolané* v. Stoderané.

Hwerenofelda a *Verizane*, snad jedno a též, okolí a lid pochybného položení ve Slovanech polabských, l. 805 a 866 —890. §. 44. č. 10.

Chizin, lid v popise národův asi z 12—13ho stol., v rkp. bulharském, nejisto slovanský-li, někde v krajinách jižních. §. 44. č. 6. pozn. 130.

Chlévno, nyní Livno, jedna z jedenácti žup illyrsko-chorvatských, př. l. 949. §. 34. č. 1.

Chorvati, cyr. *Chr'vati*, nejdřív pod jménem Karpidův a Karpianův u Ephora a Ptolemaea ve východních Tatrách, potom na rozličných místech. 1) Severní č. ruští, u Konstantina P. a Nestora př. l. 862, potom 906 sld., ve východní Haliči, §. 28. č. 4. 2) Jižní č. illyrští, v Illyrikum, ok. l. 634·

§. 33. č. 1. §. 34. č. 1—4. 3) Korutanští, ve Štyrsku, ve zvláštní župě na ř. Muře mezi Knittelfeldem a Lubnem, v 10. stol. §. 36. č. 1. 4) Větev Slovanův českých, v západním odnoží Krkonošův, př. l. 900. §. 40. č. 2. 5) Osady po různu v polabských Srbech, 981. §. 44. č. 12. (v. Bělochorvati).

Chozirozi, u zeměp. Bavor. l. 866—890, větev Slovanův ruských, snad *Kasoriči*, aneb *Kazeriči*, neb *Chotirodiči*. §. 28. č. 14.

Chutici v. *Škudici.*

Chyžané č. *Kyšané*, Chizzini, Kyzini u annalistův, ratolest Veletův, mezi ř. Rekenicí a Varnavou i dále na východ, l. 952. §. 44. č. 6.

Idrae, u Ptolemaea [l. 175—182], temného jména i položení, mezi Slovany v Rusku. §. 10. č. 10. lit. t.

Iglané, *Igulané*, *Igolané*, Igylliones u Ptolemaea, větev Slovanův, někde v gub. Vitepské. §. 10. č. 10. lit. g.

Imota, jedna z jedenácti žup illyr. chorv. př. l. 949. §. 34. č. 1.

Ivjané, Iviones u Ptolemaea [l. 175—182], někde mezi Slovany v Rusku. §. 10. č. 10. lit. s.

Izborjané, oddíl ruských Krivičův, v okolí města Izborska, v 9tém a sld. stol. §. 28. č. 5.

Jezerci, Ezeritae u Byzantincův ok. l. 842—867, větev Slovanův peloponeských, v podkřídlí hory Pentadaktylu, a sice půlnočního jejího ramene. §. 30. č. 5.

Karočané č. *Karačevci*, Kareotae u Ptolemaea [l. 175—182], někde v Rusku, nejistého položení. §. 10. č. 10. lit. m.

Karyones u Ptolemaea, v Rusku, jména i položení nesvětlého. §. 10. č. 10. lit. v.

Kašubi č. *Kašebi*, zvláštní oddíl Pomořanův, ratolest Slovanův polských, v zadním Pomoří. §. 38. č. 7.

Knin, Tnina u Konstantina P. [949], jedna z jedenácti žup illyrsko-chorvatských. §. 34. č. 1.

Koledici, župa v polabských Srbech, l. 839. §. 44. č. 10.

Kolpjané, Glopeani u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův ruských. §. 28. č. 14.

Konavlje, Kanali u Byzantinců̊v, částka Tervunie, krajiny v jižním Srbsku, na samém pomoří, př. l. 949. §. 32. č. 4.

Korutanci, *Goratanci*, *Korošci*, střlat. Carantani, zvláštní větev Slovanův v 8mém a sld. stol. §. 36. č. 1.

Kostoboky, Coestoboci u Ptolemaea [l. 175—182], krajina na ř. Kostě, nejistého položení, ve východní Haliči aneb v Rusích, §. 10. č. 10. lit. h.

Krajna, částka dřevního Záchlumí v jižním Srbsku, blíže k moři příležicí, ve 12tém stol. §. 32. č. 2.

Krajnci, obyvatelé země *Krainy* č. *Krajny*, střlat. Carnia, Carniola, zvláštní větev Slovanův korutanských, v 8mém a sld. stol. §. 36. č. 1.

Krbava, Kribasa u Konstantina P., jedna ze žup illyrsko-chorvatských, pod zvláštním banem, př. l. 949. §. 34. č. 1.

Kriviči, *Kreviči*, *Kŕěviči*, ponejprvé pod jménem Karvones u Ptolemaea [175—182], v sousedství Lotyšův. §. 10. č. 10. lit. l. Potom 1) U Nestora př. l. 862 a Konstantina P. l. 949 Krivitaeini, v gub. Pskovské, Vitepské, Smolenské, dílem i v Minské a Tverské. §. 28. č. 5. 2) Osady po různu v Luticech, v severní Germanii, v 12tém stol. §. 44. č. 12.

Kučané č. *Kučevané*, Guduscani u Einharda l. 818, větev Slovanův někdy bulharských nyní srbských, obyvatelé kraje Kučeva a hory Kučaje. §. 30. č. 3.

Kujavané, obyvatelé *Kujav*, větev Slovanův polských, na Visle u prostřed mezi Polany a Mazovany, v 11. sld. stol. §. 38. č. 5.

Kyšané v. *Chyžané*.

Lechové, 1) obyvatelé zemí mezi Vislou a Odrou, př. l. 862. §. 38. č. 3. 2) Odnože Lechův na Moravě, v okolí Příborském. §. 42. č. 2.

Leksici č. *Lekusici*, Ligzice, Liczizi, župa k veletským počtená, mezi Havelou a Labem, kdež potom země něm. Klytz jmenovaná, l. 937. §. 44. č. 6.

Lemkové v. *Limigantes*.

Lěmúzi, větev Slovanův českých, v severozápadním koutě Čech, za Děčany a Pšovany, snad v okolí Lovosickém, l. 973 [1086]. §. 40. č. 2. (srov. Přídavky).

Lika, Litza u Konstantina P., jedna ze žup illyrsko-chorvatských, pod zvláštním banem, př. l. 949. §. 34. č. 1.

Limigantes, jinak Sarmatae servi, u Ammiana Marcellina, potlačená a služebná větev Slovanů ve východních Uhřích v 3. a 4tém stol., jakž podobno předkové nynějších ruských Lemkův v severním podkřidlí Tater, v jižní polovici kraje Sanockého, Jaselského a Sandeckého. §. 11. č. 10.

Lubušané, Liubuzzi, Leubuzi u annalistův, k lužickým Srbům počtení, obyvatelé města Lubuše (n. Lebus) a okolí jeho, v 11tém stol. §. 44. č. 9.

Lučané, dvojí: 1) větev Slovanův ruských, Lenzanini u Konst. P. [l. 949], oddíl Krivičův, nejpodobněji obyvatelé kraje Luky, t. okolí města Velikije-Luky. §. 28. č 5. 2) Větev Slovanův českých, v nynějším Žatecku, l. 973 [1086]. §. 40. č. 2.

Lugomira, župa v jižním Srbsku, ve východním klínu podnešní Šumadije, v 12tém stol. §. 32. č. 1.

Lukomljané, Lucolane u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův ruských, obyvatelé města Lukomli na soujmenném jezeře, též okolí jeho. §. 28. č. 14.

Lupoglavci č. *Lupjané*, Lupiglaa u zeměpisce Bavorského, l. 866—890, k lužickým Srbům přiřadění, v podkrají ř. Lupy, poboční do Nisy, mezi Nišany a Žarovany. §. 44. č. 9.

Lutiči, dvojí: 1) východní, Lendizi u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův ruských, nejistého položení. §. 28. č. 14. 2) Západní, v. *Veleti.*

Lutomirici, větev Slovanův českých, v okolí města Litoměřic, l. 973 [1036]. §. 40. č. 2.

Lužičané, ku polabským Srbům počtení, původně v dolní Lužici, potom v širším smyslu, mezi l. 866—890. §. 44. č. 9.

Máčva, rovina a kraj (banat) v Srbsku, mezi Drinou a Sávou v 13tém stol. §. 32. č. 1.

Manjaci, *Maňáci*, Mainotae u Novořekův, v jižním podkřidlí hory Pentadaktylu v Peloponesu, původně míšenci ze Slovanův a Řekův. §. 30. č. 5.

Mazované, obyvatelé *Mazov*, větev Slovanův polských, po obojí straně Visly ve vojv. Plockém a Ravském, př. l. 862.

§. 38. č. 5. Šlepěje jména toho v Masovcech č. Mazovcech v okolí města Toropce, gub. Pskov. §. 20. pozn. 48.

Mezirěčje, župa k veletským počtená, v okolí Jarmenském, na ř. Pěně, l. 946. §. 44. č. 6.

Milčané, Milčené, trojí: 1) *Milci, Milčané, Milkovci*, Miloxi u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův bulharských, v potomním biskupství Milkovském, na ř. Milkově v Multanech. §. 30. č. 2. 2) *Milenci, Milci, Milčené*, Milengi u Byzantincův ok. l. 842—867, větev Slovanův peloponeských, v podkřídlí hory Pentadaktylu a sice půlnočního jejího ramena. §. 30. č. 5. 3) *Milčané, Milčené*, Milzane, Milzeni, větev Slovanův polabských k západním Srbům počtená, mezi dolní Lužicí, ř. Kvisou, pohořím českým a Míšní, asi po černou Elsteru, tedy v horní Lužici, ok. l. 866—890. §. 44. č. 10. Milčenův sledy ve jménech místných též v gub. Vilenské, np. Meldžiny. §. 44. č. 12.

Moračané, k Veletům počtení, mezi ř. Labem, Stremou, Havelou, Temnicí a Nutou, l. 866—890. §. 44. č. 6.

Morava a *Moravané*, dvojí: 1) jižní, jinak dolní č. bulharská M., podkrají srbské Moravy, též Dunaje, u spojení obou řek, v níž Bodrici, Braničevci, Kušané a j. přebývali, l. 828 sld. §. 30. č. 3. 2) severní, na dvě rozdělená, t. s této i s oné strany Dunaje, pročež cyr. „vyšnii Moravě" ve dv. čísle, od větve Slovanův česk. obydlená, l. 822. §. 42. č. 1 Jsouť i v Rusku hradové a okolí Morava, Moreva, Moravsk, Moravnin atd. §. 28. č. 14.

Morice, župa k veletským počtená, na jižním a východním břehu jezera Morice (Müritz), l. 946. §. 44. č. 6.

Morrha, snad *Morava*, kraj v západní Thracii, v podkřídlí hor Rhodopejských, od Slovanův bulharských obydlený. §. 30. č. 4.

Narevjané, Neriuani u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův ruských, v podkrají Narvi a v končinách Dregovičův, potomkové dřevních Nurův. §. 28. č. 8. (srov. Nuri).

Nasci, u Ptolemaea [l. 175 — 182], nejistého položení v Rusku; jméno na ř. Nači naráží. §. 10. č. 10. lit. r.

Neletici, dvoje župa ve Slovanech polabských, první v okolí Havelberském, sídlo Brežanův, l. 946, druhá v polabských Srbech, mezi Koledici, Sálou a Elsterou, l. 961. §. 44. č. 6. 10.

Nerečané, jinak *Pohané*, Narentani a Pagani u Byzantincův př. l. 949, větev Slovanův srbských, na pomoří mezi Neretvou a Cetinou. §. 32. č. 3.

Nina, jedna z jedenácti žup illyrsko-chorvatských, rozdílná od Nony, př. l. 949. §. 34. č. 1.

Nisa, Nice, Niciti v listinách, župa lužických Srbův na horní Sprevě a Nise, l. 965. §. 44. č. 9.

Nišané, Nisani, Niseni u annalistův, župa v polabských Srbech, jihovýchodně od Glomačův, mezi Škudici a Čechy, l. 984. §. 44. č. 10.

Nišava, podkrají města Niše a ř. Nišavy ve Slovanech bulharských v 12tém stol. §. 30. č. 3.

Niz, *Nizovci*, dvojí: 1) země a obyvatelé její v knížetství Vladimĕrském, v Rusku, v 12tém stol. §. 28. č. 14. 2) *Nižici*, *Nizovci*, *Nižané*, Nisizi, Nizizi v listinách, župa v polabských Srbech, na Labi mezi Elsterou a Muldou, l. 948. §. 44. č. 10.

Nona č. *Nin*, jedna z jedenácti žup illyrsko-chorvatských, rozdílná od Niny, př. l. 949. §. 34. č. 1.

Nudici, Nudzici v listinách, župa v polabských Srbech, mezi Salou a Fuhnou, l. 961, §. 44. č. 10.

Nuri č. *Nurjané*, Neuri u Herodota [l. 456—444 př. Kr.], druhá nejstarší větev slovanská ze jména vytčená, k západu od Budinův, asi v podkrají ř. Buhu, Nurce a Narvi, kdež potomně země Nurská a lid Narevjané. §. 10. č. 5—6. (srov. Narevjané).

Obradiči, Eptaradici u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův ruských, snad na ř. Oberodnici č. Obradnici v új. Mozyrském gub. Minské. §. 28. č. 14.

Okovjané, Akivi č. Akibi u Ptolemaea [l. 175 — 182], v podkrají lesu Okovského, jak se domýšlím. §. 10. č. 10. lit. q.

Olomutici, župa ve vyšní Moravě, nyní město Olomuc, ok. l. 885—889. §. 42. č. 2.

Opolané, větev Slovanův polských, v okolí města Opole v Slezsku, l. 866—890. §. 38. č. 6.

Ovčepolje, Eutzapelos i Neustapolis u Byzantincův, kraj v horní Macedonii, východně od Pologu, od Slovanův bulharských obydlený, v 11tém stol. §. 30. č. 4.

Pagoriči, Paguriči, Pagyritae u Ptolemaea [l. 175—182], někde v Rusku, velmi nejistého položení. §. 10. č. 10. lit. n.

Pěňané, Pienjané (mrus. Pinčuch, Pinčuk), Piengitae u Ptolemaea, větev Slovanů v podkrají ř. Pěny v gub. Minské. §. 10. č. 10. lit. d.

Plony aneb *Blony*, župa k Veletům počtená, mezi ř. Plonou, Havelou, Nutou a Srbištěm, později Sucha č. Zucha [979] řečená, l. 949. §. 44. č. 6.

Podhoří v. *Záchlumané.*

Pohané v. *Nerečané.*

Polabci v užším smyslu (v širším zajisté nazvali jsme všecky Slovany v severní Germanii Polabany), Polabingi u annalistův, k Bodricům počtení, za Labem od ř. Běly a Travny až k Eldě, 1072. §. 44. č. 7.

Polané, dvojí 1) západní, u Ptolemaea [l. 175—182] Bulanes, potom od Nestora a j. vytčení, zvláštní větev Lechův na Visle, ve východním Poznansku a v končinách Pruska, později všickni Lechové vůbec. §. 10. č. 10. lit. a. §. 38. č. 4 2) Východní, větev Slovanův ruských, v gub. Kyjevské, dle Nestora dávno př. l. 862. §. 28. č. 10.

34Initializing Počané, oddíl ruských Krivičův, na ř. Polotě a Dvině, v okolí Polocka, př. l. 862. §. 28. č. 5.

Polog, Pelagonia a Pologus u Byzantincův, kraj v horní Macedonii na ř. Vardaru, od Slovanův bulharských obydlený, v 11tém stol. §. 30. č. 4.

Pomořané, větev Slovanův polských, v pomoří mezi Odrou a Vislou, př. l. 862. §. 38. č. 7.

Poradničané, lat. Parathani, obyvatelé podkrají ř. Radnice (něm. Rednitz) v nynějším Bavorsku, v 7. stol. §. 44. č. 11.

Porosjané, větev Slovanův ruských na ř. Rosi č. R'si v gub. Kyjevské, v 11tém stol. §. 28. č. 14.

Primorje, Parathalassia u Konstantina P., jedna z jedenácti žup illyrsko-chorvatských, př. l. 949. §. 34. č. 1.

Pružané, Prissani u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův ruských, snad v okolí města Pružan v gub. Grodenské. §. 28. č. 14.

Pšované, větev Slovanův českých, v nynějším Litoměřicku a Boleslavsku, l. 973 [1086]. §. 40. č. 2.

Radimiči, dle Nestora již př. l. 862 zvláštní větev Slovanův ruských, původně z Lechův pošlá, na březích ř. Sože, vedle Dregovičův, v gub. Mohylevské. §. 28. č. 7.

Ranové, Rugiani, Ruiani u annalistův, větev Veletův, obyvatelé ostrovu *Rany* (Rugia, Ruia), l. 946 sld. §. 32. č. 6.

Rarožané v. *Bodrici*.

Rašané, střlat. Rassiani, mylně Rasciani, maď. Rátz, mn. č. Rátzok, větev Slovanův srbských na ř. Rašce, v okolí města Rasu, v 9tém stol., potom Srbové jižní vůbec. §. 44. č. 1.

Rataři, Redari, Redarii, Rethari u annalistův, ratolest Veletův, od ř. Dosy k severu, mezi Havolou, Odrou, Pěnou a Dolenci, l. 936. §. 44. č. 6.

Řečané, severní odnože Ukranův, větev Veletův, v okolí jinak Chorizi a Plot jmenovaném, l. 949. §. 44. č. 6.

Redari, v. *Rataři*.

Rugiani v. *Ranové*,

Runchini č. *Rynchini*, větev Slovanův macedonských v 7. a 8mém stol., temného jména i položení, někde v jižní Macedonii. §. 30. č. 4.

Rusové, toto jméno přešlo po l. 862 od skandinavských Rusův čili Varjahův na severní Slovany, jmenovitě Novohradské, Kriviče, Severany, Polany, Radimiče, Vjatiče, Drevlany, Dregoviče a j. §. 27. č. 5. §. 28. č. 1.

Saboky č. *Sanboky*, *Sanoboky*, kraj na ř. Sanu, jehož obyvatelé Sanočané, větev Slovanův, u Ptolemaea (l. 175—182]. §. 10. č. 10. lit. c.

Sakulati, Sagudati u Byzantincův ok. l. 669—675, v podkrají města Selunu, větev Slovanův macedonských, potomně k Bulharům přivtělených. §. 30. č. 4. Jiná větev v Sedmi-

bradsku slila se, jakž podobno, na konci 9ho stol. s Maďary a do nynějších Sékelův přešla. §. 30. č. 2. pozn. 24.

Sebirci č. *Saberci*, Sebbirozi u zeměpisce Bavorského ok. l. 866, větev Slovanův ruských, v okolí jezera Sebira č. Sabra v g. Petrohradské, aneb Sabra v g. Tverské. §. 28. č. 14.

Sedličané, větev Slovanův českých, v nynějším Loketsku a Plzeňsku, l. 973 [1086], §. 40. č. 2.

Semberi, obyvatelé země *Semberije*, t. koutu Bosny mezi ř. Sávou a Drinou, u stoku jejich, v 12tém stol. §. 32. č. 1.

Semčici, Zemzizi, Zamcici v listinách, župa k Veletům počtená, na ř. Stremě a Labi, v okolí města Parey, l. 946. §. 44. č. 6.

Seravci aneb *Žeravci*, Seravici u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův ruských. §. 28. č. 14.

Séveři, *Séverané*, dvojí: 1) větev Slovanův ruských, pod jménem Savari již u Ptolemaea [175—182], potom u Nestora př. l. 862, po řekách Desně, Semi, Sule. §. 10. č. 10. lit. o. §. 28. č. 11. 2) Větev Slovanův bulharských, v potomním banatě Severinském, v tak řečené Ugrovlachii. §. 30. č. 2. Bylť i v Polště knížetství Severské. §. 38. č. 4.

Sidraga, jedna z jedenácti žup illyrsko-chorvatských, př. l. 949. §. 34. č. 1.

Sitna, župa k Veletům počtená, v okolí města Sitna (n. Ziethen), l. 1140. §. 44. č. 6.

Slezané, větev Slovanův polských, původně obyvatelé župy Slezské na ř. Sleze, potom celého téměř Obodří čili nynějšího Slezska, ok. l. 866—890. §. 38. č. 6.

Slované, od 6ho stol. všeobecné jméno celého kmene §. 25. č. 1—8. V obzvláštním smyslu: 1) Slované u Ptolemaea [l. 175—182] dvakrát, co Stavani č. Stlavani někde na západní Dvině až k jezeru Ilmenskému, co Svoveni (místo Sloveni) omylem ve Skythii, vlastně na horním Dněpru. §. 10 č. 10. lit. f. č. 11. srov. §. 25. č. 8. 2) Slované Novohradští u Nestora př. l. 862, potomci Ptolemaeových, na obřeží Ilmenu a v krajích přiležících. §. 28. č. 2. 3) Slovany, Sklavinia u Byzantincův, krajina v bulharském Slovanstvu, jmenovitě v Macedonii, v 7. a 8mém stol. §. 30. č. 1. Odtud Sklavisiani,

osadníci z ní do Maloasie, kraje Opsicium převedení, l. 688. §. 30. č. 5. 4) Slovenci, co zvláštní větev ve Štyrsku a Korutansku. Tamže i Slovenská stráň, něm. Windische Mark, dolní částka Štyrska v 11tém stol. §. 36. č. 1. 5) Slováci, obyvatelé jihozápadního svahu Tater, v nynějších Uhřích, někdy souobčané Moravanův pod Svatoplukem. Zvláštní krajiště moravské Slovenčina, l. 860, v té straně ku Korutancům. §. 41. 42. č. 2.

Slubjané č. *Slubljané*, Selpoli, Selpuli u annalistův, odvětví lužických Srbův, mezi Sprevou a Odrou, na ř. něm. Schlubbe řečené, l. 948. §. 44. č. 9.

Smolané č. *Smolené*, trojí: 1) Smoljané č. Smolnjané, oddíl ruských Krivičů, v okolí Smolenska, v 11—12tém stol. §. 28. č. 5. 2) Smoleny, krajina ve Slovanech řeckých, potomně bulharských, na rozhraní Thracie a Macedonie, v podkrají ř. Mesty, v 12tém stol. §. 30. č. 4. 3) Smolinci, Smeldingi u annalistův, oddíl Polabcův, větve Bodricův, mezi městy Boizenburg a Dömitz, l. 808. §. 44. č. 7.

Sotáci, Satagi, Satagarii u Jornanda l. 454—469, ve dnešních Uhřích, předkové nynějších Sotákův, zvláštní slovenské odnože v jižním podkřidlí Tater, v stol. Zemplinské. §. 11. č. 10.

Sprevané, k Veletům počtení, s obojí strany ř. Sprevy, v kraji Teltovském a Barnimském, l. 949. §. 44. č. 6.

Srbové, v nejstarší době všeobecné domácí jméno kmene slovanského, vytčené u Plinia a Ptolemaea, potom u Prokopia a Vibia Sequestra i jiných. §. 9. č. 1—4. V obzvláštním smyslu 1) severní č. ruští, u zeměpisce Bavorského (Zeriuani), Konstantina P. a Nestora l. 866—949, původně velmi rozšíření, nejdéle tam, kdež jindy Bužané se osazují, t. na Buhu a odtud na východ v sousedství Dregovičův. §. 28. č. 3. 2) Illyrští č. jižní, l. 636 sld., jejichž sídla viz §. 32. č. 1—5. Srbsko v užším smyslu slulo podkrají ř. Bosny, Driny, Rašky, západního ramene Moravy a Kolubary. §. 32. č. 1. 3) Lužičtí a mišenští, u Vibia Sequestra [ok. l. 550] a Fredegara l. 630. §. 44. č. 8. Jmenovitě Srbsko, Sarove, Zurba, Swurbelant, země z osmi žup záležící, v podkrají ř. Sály, v bisk. Žičan-

ském, potomně Naumburském, ok. l. 800 sld. §. 44. č. 10. Též Srbiště, Ciervisti, Zerbiste, zvláštní župa polabských Srbův, mezi ř. Nutou a Labem, okolo města Srbiště, n. Zerbst, l. 949. §. 44. č. 10.

Stadiči, Stadici u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův ruských. §. 28. č. 14. (srov. Stoderany).

Stoderané č. *Stodorané*, dvojí: 1) osadníci ve Slovanech korutanských, v podkřidlí hor, Štyrsko a horní Rakousko na různo dělících. §. 36. č. 1. 2) Větev Veletův, jinak *Havelané* č. *Havolané*, mezi Havelou a Dosou, v nynějším kraji Havelském, ok. l. 894. §. 44. č. 6. (srov. Stadici).

Sturni, u Ptolemaea [l. 175—182], v pořadí národův slovanských v Rusku, temného jména i položení. §. 10. č. 10. lit. u.

Sucha v. *Plony*.

Suselci č. *Susli* č. *Susola*, trojí: 1) větev Slovanův ruských, lid původně slovanský, potom snad do Lotyšův neb Litvanův přelitý, někde v končinách Litvy l. 1059 sld., podobně potomci Suslův, dle skandinavských pověstí tam již v 6—7mém stol. přebývavších. §. 28. č. 6. 2) Susil, Sousal, od Suslův obydlené okolí ve Slovanech korutanských, na ř. Lužnici v dolním Štyrsku, v 10tém stol. §. 36. č. 1. 3) Siusli, Siusili, Syssyle u annalistův, lid a župa v polabských Srbech, na ř. Muldě, mezi Žitici a Koledici. l. 869. Též ve Vagrii okolí Susle, l. 1139. §. 44. č. 10.

Svirjané, Zuireani u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův ruských, na jezeře Sviře v gub. Vilenské pov. Svěncanském. §. 28. č. 14.

Skudici aneb *Chutici*, Scudici, Schutici, Chutici v pramenech, jedna nebo dvě župy v polabských Srbech, na západ od Glomačův a Nišanů, v podkrají ř. Muldy. l. 892. §. 44. č. 10.

Štyrjané, kor. *Štajerci*, obyvatelé Štyrska, větev Slovanův korutanských. §. 36. č. 1.

Tagri, u Ptolemaea [l. 175—182], oddíl Tyrangitův č. Tyrevcův, jakž podobno, větev slovanská. §. 10. č. 10. lit. bb.

Tanevci, Thafnezi u zeměpisce Bavorského l. 866—890,

větev Slovanův ruských, na ř. Tanvi, poboční do Sanu. §. 28. č. 14.

Tervunia č. *Travunia*, částka krajiny srbské, př. l. 949. §. 32. č. 4.

Timočané, větev Slovanův bulharských. na ř. Timoku, l. 818. §. 30. č. 3.

Tiverci, Attorozi u zeměpisce Bavorského l. 866—890, Teverviani u Konstantina P. l. 949, též u Nestora př. l. 862, větev Slovanův ruských, po Dněstru i jižním Buhu až do Černého moře. §. 28. č. 13.

Trebované, k lužickým Srbům počtení, okolo města Trebova (Triebel), l. 973 (1086). §. 44. č. 9.

Turičané, krajané Turiska na ř. Turji ve Volynsku, aneb *Turočané*, t. obyvatelé města Turoče i okolí jeho v Sluckém, Aturezani u zeměpisce Bavorského l. 866—890. §. 28. č. 14.

Turovci, buď zvláštní ratolest ruských Slovanův, buď oddíl Dregovičův, v Turově a okolí jeho, v 10 — 11tém stol. §. 28. č. 6.

Tyrangitae, u Ptolemaea [l. 175—182], t. Tyrevci, Tyrožilové, obyvatelé ř. Tyrasu, dle podobnosti Slované. §. 10. č. 10. lit. aa.

Ukrané č. *Vkrané*, ratolest Veletův, na ř. Ukře č. Vkře, l. 934. §. 44. č. 6.

Uliči, *Ulici*, Unlizi u zeměpisce Bavorského, l. 866—890, Ultini u Konstantina P. l. 949, větev Slovanův ruských, s oboji strany jižního Buhu až ke Dněpru. §. 28. č. 12.

Uznoim, nyní Usedom, ostrov od Veletův obydlený, l. 1128. §. 44. č. 6.

Vagrové, Waigri, Wagri, Wagiri u annalistův, nejzápadnější oddíl Bodricův, v nynějším východním Holštynsku, v 11tém stol. §. 44. č. 7.

Vajunitae, snad *Voiniči* č. *Vojniči*, větev Slovanův macedonských ok. l. 669—675, v podkrají soujmenného města v horní Macedonii blízko Radovištu. §. 30. č. 4.

Varnavi v. *Vranové*.

Velegostiči, Welegezitae i Welegizitae u životopisce sv.

Demetria ok. l. 669—688, větev Slovanů v Thessalii, blízko Theb a Demetriady, u zálivu Pagasetského (Volo). §. 30. č. 4.

Veleti, brus. a prus. *Veloti,* rus. *Voloti,* něm. Wilten, Wilzen, mohutná a proslulá větev Slovanův, na rozličných místech: 1) Původně v nynější Litvě v okolí Vilny i Vilkomira. §. 44. č. 4. 2) Potom na pomoří baltickém, někde od ústí Visly k severu, Veltae u Ptolemaea [l. 175—182]. §. 10. č. 10. lit. k. 3) V Pomořanech, v kraji něm. Welida zvaném. §. 38. č. 7. srov. §. 44. č. 3. 4) Veleti, přijmím *Lutici* i *Vlčkové,* v severní Germanii okolo ústí Odry po přímoří a na ostrovech, nejslovutnější, v 5—12tém stol. §. 44. č. 2—4. 5) V Batavii na Friském pobřeží a mezi rameny Rénu, v 6—8mém stol. §. 44. č. 5. 6) V Britannii, v krajině Wiltsaeten č. Wilts, nyní Wiltunshire, Wiltshire, asi v 5—6tém stol. §. 44. č. 5.

Velyňané v. *Volinci.*

Verizané v. *Hwerenofelda.*

Větnici, Vethenici, Bethenici u annalistův, k Bodricům počtení, v sousedství Gliňanův na východním břehu Labe, l. 811. §. 44. č. 7.

Vezenta, Pesenta u Konstantina P., jedna z jedenácti žup illyrsko-chorvatských, př. l. 949. §. 34. č. 1.

Vindové, Vinidi, Venedi, všeobecné u cizozemcův jméno kmene slovanského, od nejstarší doby až do Jornanda, dílem i potom. §. 8. č. 1—14. Vindové č. Slované prastaří obyvatelé podunajští i adriatičtí. §. 11. č. 1—12. Též osadníci slovanští ve Švýcarsku, v 10tém stol. §. 44. č. 11.

Vislané, větev Slovanův polských, obyvatelé podkrají Visly, zvláště horní polovice, l. 866—900. §. 38. č. 5.

Vitebljané, obyvatelé Vitěbska a okolí jeho, oddíl ruských Krivičův, v 11—12tém stol. §. 28. č. 5.

Vjatiči, větev Slovanův ruských, původně z Lechův pošlá, sídlem na ř. Oce, Žizdře a Uhře, v gub. Kalužské, Tulské a Orlovské, př. l. 862. §. 28. č. 7.

Vkrané v. *Ukrané.*

Vlci č. *Vlčkové,* něm. Wilken, Wuczschken, Wutzkern, jinak Veleti i Lutici jmenovaní, aneb snad zvláštní větev

těchto, v severní Germanii na dolní Odře a v přímoří, v 6—12tém stol. §. 44. č. 2—4.

Volinci č. *Velinci*, dvojí: 1) *Velyňané*, Velunzani u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův ruských, původně okolo hradu Volyně, potom Bužany i Duleby pod se pojavší. §. 28. č. 8. 2) Větev Veletův, na ostrově Volině č. Velině, v ústí Odry, l. 946. §. 44. č. 6.

Vranové, Vranovci, Vranevci, Warnahi, Warnabi, Warnavi u annalistův, k Bodricům počtení, obyvatelé horního pobřeží ř. Vrany č. Vranavy, n. Warnow, v 11tém stol. §. 44. č. 7.

Zagorci, Gorali: 1) Tranomontani č. Tramontani u Ptolemaea [l. 175—182], někde v severním podkřídlí Tater. §. 10. č. 10. lit. i. 2) Zagorije, několiko krajinek ve Slovanech bulharských, zvláště v Thracii, Macedonii, Thessalii, též v Srbsku, v 8—10tém stol. §. 30. č. 4.

Zachlumané, jinak *Chlumané*, srb. Chl'mljeni, obyvatelé kraje *Záchlumí*, jinak *Podhoří*, srb. Podgorije, větev Slovanův srbských, v 10tém stol. §. 32. č. 2.

Zaprozi, Zabrozi u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův ruských, někde okolo prahův Dněprovských, kdež potomně Zaporožci. §. 28. č. 14.

Zenta č. *Zeta*, zvláštní kraj v jižním Srbsku, př. l. 949. §. 32. č. 5.

Ziljané, větev Slovanův korutanských v údolí Zilském, na ř. Zilji, v kraji střlat. Zellia jmenovaném, v 8—9tém stol. §. 36. č. 1.

Znetalici, u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův ruských, velmi temného jména, snad Netoliči aneb Světiliči. §. 28. č. 14.

Žarované, Zara, k lužickým Srbům náležící, obyvatelé města Žarova a okolí jeho, v 10tém stol. §. 44. č. 9.

Žeravci v. *Seravci.*

Žirmunti č. *Žirmunty*, Sermunti, Sirimunti u annalistův, lid a župa v polabských Srbech, mezi Salou, Labem a Muldou, l. 945. §. 44. č. 10.

Žitici č. *Žitiči*, dvojí: 1) Sittici u zeměpisce Bavorského l. 866—890, větev Slovanův ruských, snad okolo města Žito-

mira anebo jezera Žid č. Žit jmenovaného v g. Minské új. Mozyrském. §. 28. č. 14. 2) Zitici, Citizi u annalistův, župa v polabských Srbech, mezi Žirmunty a Koledici, l. 961. §. 44. č. 10.

§. 46. Závěrek.

Podle návrhu a pořádku, jehož jsme v prvním okrese následovali, náleželo by nám zde, po přehledu historie národův slovanských, obrátiti zřetel ku kmenům cizím, s oněmi v této druhé době mezujícím, a podati krátký obsah hlavních dějin jejich, by tím domácí naše dějiny, zvláště pak proměny v občanském i domácím životě u rozličných větví působením cizincův vzešlé, většího světla i pojištění nabyly. Byltě ovšem z počátku úmysl náš běžným přehledem některých kmenův, se Slovany v této druhé době sousedících, dovršiti přítomné dílo; než důležité příčiny, zvláště bázeň, by tím přivtělením článku, dle povrchní tvářnosti do historie Slovanstva nenáležitého, spis tento nad slušnost nevzrostl, pobídly nás, bychom upustili od prvotního předsevzetí svého. Dvojího pak jsou rozdílu všickni ti kmenové a národové, jenž se Slovany v této době bližší spolky a svazky měli, a bez jejichž dokonalé známosti mnohých úkazův ve světě slovanském dobře pochopiti nelze. Ku prvnímu, jihozápadnímu rozdílu náležejí národové a kmenové čeledi jednak thracké, Řekové, Vlachové, Arbanasi č. Arnauti, Rumuni č. Valachové a j., jednak celtoněmecké, mezi nimiž zvláště Němci pro dějiny a starožitnosti naše důležiti jsou. O historii těchto kmenův a národův v novějších časích nejedny výborné knihy sepsány jsou, jenž, jakožto vůbec známé a snadno dostupné, oněm čtenářům našim, pro něž spis tento nejpředněji určen jest, v každé potřebě žádoucího světla poskytnouti mohou: pročež předmětem tímto zde se zanášeti zbytečno jest. S rozdílem naproti severovýchodním, k němuž my kmen litevský, čudský a turecký počítáme, jest to ohledem na československé naše obecenstvo docela jináč. Stará historie těchto kmenův a četných národův

i odvětví jejich obecenstvu našemu až posud málo jest známá, nejen proto, poněvadž ona podle povahy své a pro skoupost pramenů v nedochodném temnu se pohřižuje, nýbrž také proto, poněvadž co v novějších časích od jinozemcův onde i onde o ní psáno, to ještě pořád díl pro vzdálí, díl pro jazyk před námi jakoby zahájeno a zatajeno jest. Každý z těchto kmenův pojímá v sobě větší počet menších národův a větví, jenž pro historii naši více nebo méně důležiti jsou. K litevskému kmenu náležejí, mimo již vytčené nahoře (§. 19.) Prusy, Goljady a Sudeny, jmenovitě tito: Litvané vlastně tak řečení; Lotyši (u Nestora chybně Sětgola m. Lětgola, u Jindřicha Lotváka Letthi, Letgalli); Semigali (u Nestora Zimĕgola, Zimigola, u Jindřicha Semigalli, u jiných Semgalli, Sangali); Korsáci, Kuršaji, Kurši (u Nestora Kors', u Adama Brem. Chori); Žmudi, Žemoiti, Žemaiti (u latinských annalistův Samogetae, Getae) a j. K čudskému kmenu počítaji se: Lopjané, Lopaři, Lop'; Sumové, Sum'; Čuchonci, Čuchaři, Čuchna; Terjané, Ter'; Koreljáci, Korela; Jamljané, Jam', Jem'; Forsderen (u zeměpisce Bavorského); Ižerjané, Ižera; Narované, Nerevané, Narova; Čudi v Estonech; Libové č. Livové, Lib'; Jerva; Torma; Izgoji (lot. Iggauns?); Ludi (u zeměpisce Bavorského Liudi, čud. Luudi); Vožané, Vod', Voť, Vať; Kolbjáci; Vesi, Ves'; Zavoločané, Čudi zavoločti; Merja; Muroma; Meščera; Mordva; Čeremisa; Permjáci, Perm'; Pečora, nyní Zyrjané; Votjáci; Ugra, Ugriči (Jugra, Jugriči); Voguliči č. Goguliči; Osťáci; Baškirci a j. K východním čili pouralským Čudům podle původu a jazyka s největší jistotou přičteni býti mohou, mimo již nahoře (§. 15.) uvedené Spaly, Skamary, Huny a Sabiry, i tito v čas středověkového stěhování pověstní národové: Avarové; Bulharové č. Biliři, Beiři, trojí, bílí na Kamě a Volze (Wizun-Beire u zeměpisce Bavorského), černí v poledním Rusku (u Konstantina P. a ve smlouvě Igorově l. 944), a Chvalisi; Kozaři; Uhři č. Maďaři; Pertasi č. Burtasi (Parossitae u Plan-Carpina, Parthi u Kadlubka a germanských annalistův) a j. Za větve tureckého kmene pokládáni býti museji: Pečenězi č. Pečenci (sami sebe jmenovali Kangar č. Kangli); Plavci č. Polovci (něm. Falben,

u annalistův Valvi, Falones, tur. Uzi, Guzi, Oguzi, též Kumani, Kuni, což vše jen rozličná jména jednoho a téhož národu); Berendeji; Uiguri (rozdílní od čud. Ugrův); Besermeni; snad i Deremela (ve Slově o Igoru) a j. O větvech kmene sarmatského, do tohoto okresu zasahujících, Jatvězích a Jasech, jednali jsme již výš (§. 16.): národův pak tatarských čili mongolských vražedlný nátisk a vplyv na Slovanstvo do pozdější doby padá. Na staré dějiny národův čudských a tureckých za našich časův hojné světlo prostírati počali mnozí učení a osvícení muži, jmenovitě Aron Kristian Lehrberg, Jul. Klaproth, Jos. Hammer-Purgstall, Ch. M. Frähn, Ondř. Jan Sjögren, I. J. Schmidt, Ferd. Jindř. Müller a j., z jejichž spisův vážiti může, komu libo aneb potřebno, cokoli k objasnění dřevních vztahův oněch severanův i východčanův ke Slovanstvu posložitedlné jest. Nám též v čas dlouhého putování po polopustých nivách historie staroslovanské podařilo se v zemích oněch jinokmencův, jakoby mimochodem, sebrati k témuž cíli některé zrnaté klasy, k jejichž sdělení snad brzo jiná pohodlnější příležitost se naskytne.

PŘÍDAVKY.

§. 6. pozn. 6. Příkladův přecházení jmen vlastních v obecná mnohem více sebrati by se mohlo, kdyby toho potřeba byla. Přidáváme, že Estoncům slovo Saks, t. Sasic, znamená tolik co pán (*Hupel* s. v. Herr, *Pott* Et. Forsch. II. 808), totéž Čuchoncům tolik co kupec (*Müller* Ugr. Volk. I. 470). Vlachům a Francouzům Francus tolik co *ingenuus* a starším Francouzům pošlé ze jména Norman příslovce *norois* tolik co *superbe* (*Diez* Rom. Gr. I. 37), Krajincům Korošec tolik co blb: „Ty Korošec!“ t. ty blbe! (*Dobr.* Slav. 298, jak nebratrsky!), katolickým Illyrům Vlach č. Valach tolik co Srb řeckého vyznání atd.

§. 7. pozn. 45. Výpisek ze Strahlenberga o jménu Wännalain, Wännäma, viz §. 28. pozn. 15.

§. 8. č. 3. O těchto Indech obšírně jedná *Al. Humboldt* ve knize: Kritische Untersuchungen über die histor. Entwick. d. geogr. Kenntnisse von d. neuern Welt, übs. v. *J. L. Ideler*. Berl. 1836. 8°. D. I. str. 472—483, pokládaje beze všeho podstatného důvodu za pravé, že to byli „kupferfarbige Eskimo-Indier“, bouří na člunu ku britanským ostrovům přihnaní! Po přečtení tohoto článku úplněji než kdy přesvědčen jsem, že to byli Vindové slovanští z pomoří pruského.

§. 8. pozn. 81. Od děj (heros) pošla jména Dějev kníže v list. rus. v Sobr. gos. gram. I. 204. 508. 510. 539. 541. 543. 549., Dějevo pustina, potom ves, tamže II. 567. III. 225., Dějkovo Ramenje I. 32. 34 atd.

Str. I. 173. řád. 7. Místo toto podle správnějšího textu (Příl. IX.) zní úplně: Zvláště jestliže i Bůh pomáhá, i rovné množství branného lidu na ně přitáhne.

§. 9. č. 5. Ku formě Sereb', serebščizna, připoj Serebož a jiné příklady, v §. 28 č. 3. v textu a pozn. 52 uvedené.

§. 10. lit *s*; Iviones — Ivija řeka poboční do Dněpru v gub. Minské új. Rěčickém. Viz *Šubert.* Spec. map. l. 37.

§ 11. pozn. 68. Též ř. Mura ve Slezsku a Štyrsku. Viz *Boček* Cod. dipl. I. p. 115. dipl. a. 1031.

§. 11. pozn. 73. Sídla Lemkův určitěji str. 937.

§. 13. pozn. 51. Ve vojvodství Augustovském pov. Lomžickém jest ves Kolimagi. Rus. kolymaga, slk. kolimaha, čes. kolmaha, jest totéž slovo.

§. 16. č. 7. Getuinzitae lid a Getuezia země uvozují se v listině 1260, 1268 a t. d. u *Voigta* Dipl. Pruss. I. 129. 160. Ve vojv. August. pov. Dąbrovském nachází se ves Jatwicz

§. 17. č. 10. Se jménem Basternae snad jen náhodně souhlasí jméno řeky Vasterna v Suzdalském újezdě, v listině cara Michala Theodoroviče l. 1621 v Sobr. gos. gr. III. 225, aniž co na tom zakládati lze. Ostatně srov. Kostoboki a ř. Kosta.

§. 18. pozn. 130. V srbských listinách čte se též slovo*m't*, v obecné mluvě místy podnes *mût*; srov. něm. mût = Scheffel.

§. 18. pozn. 190 a §. 30. pozn. 144. V Rusku, aspoň v některých krajích, zdá se přisouvání záslovce *t*, *-at*, v obecné mluvě ještě býti v obyčeji. U Krylova čte se: мостъ-ать, v bájce Lžec.

§. 19. pozn. 17. Přidej „siné moře,“ t. aralské, ve starých památkách ruských.

§. 19. č. 3. Ose-ricta rovná se vysutím souhlásky (*t*) slovům Wese-gothi, Wisi-gothi, Sa-boki, Bu-gunti, Phru-gundiones, Te-Rakatriae, Wis-burgii, Si-fridus, Wi-bertus, Liu-cardis atd., o nichž viz str I, 238, 461, 500, II. 348 a j.

§. 22. pozn. 105. Prěvori m., omylně. U Jana Exarcha str. 63 stojí: k prěvoram, dat. pl. fem.

§. 28. pozn. 207. Zřejmý příklad předsouvání hlásky *o* poskýtají, mimo jiné, i P. Oderborn, jenž přísloví: Kto možet stojati protiv Boga da Welikogo Nowagoroda? takto napsal: Ochto moschet stojati protif Bocho dai Welik Novogorod? (*Karamz.* VI. B. 50. pozn. 188), a Sarnicki, jenž m. Zmigrod napsal Osmigrod (*Dlugoš* ed. *Krause* II. 1897.)

§. 28. č. 14. Brodnici již l. 1141 v historii ruské se připomínají. Viz *Karamz.* II. 217. B. 181.

§. 28. pozn. 272 a §. 29. pozn. 16. Průpověď: „qui nos certo manet“ od řec. textu se uchyluje; lépe „hoc nobis propositum est.“

§. 29. č. 2. O času přejití Slovanův do Macedonie, t. za Anastasia I. příjmím Dikora l. 491—518, důležité svědectví na jevo vynesl Palacký z bul. překladu Konst. Manassesa v Římě. rukop. asi l 1330 psaného, v tato slova: „Pri Anastasi cari načęšę Bl'gare pojemati zemę siję, prěšed'še u B'dyně. I prěžde pojąšą Ochridskąję zemę, i po sem siją zemę.“ Slova „Bl'gare“ užito zde od pozdějšího překladatele — neboť v řec. textu místo toto se nenachází — v témž smyslu, v kterémž ono za jeho času se užívalo, t. místo „Slované bulharští.“ Viz Čas. čes. mus. 1837. sv. III. str. 364.

§. 29. pozn. 62. O rozdílnosti jazyku vlastně bulharského, t. Bulharův na Kamě, od ruského a příbuznosti jeho s kozarským některá svědectví sdělil *Frähn* De Chazaris p. 15. Lingua Chazarorum a Turcica et Persica differt, nec ullius populi lingua commune cum ea habet, a p. 27 z Ibn-Haukala: Lingua Bulgharorum similis est linguae Chasarorum. Burtasi alia utuntur lingua. Similiter Russorum lingua a lingua Chasarorum et Burtasorum differt.

§. 36. č. 6. Po spojení Krymu s Ruskem Kozáci příjmím Nekrasovci osadili se v Anatolii blízko Sinopa u hradu Čaršamba, odkudž později do Dobruče a nejnověji [l. 1828] do Ruska přešli. *Bronevskij* Ist. Donsk. vojska I. 269.

§. 37. pozn. 53. Alemure — snad ve jménu tom vězí ř. Mura, o níž viz přídavek k §. 11. pozn. 68.

§. 40. č. 1. Forma Čachove čte se též v rkp „Děl. prusk.“ l. 84, k l. 1519: Čachove i Němci ... Čachěch i Němcěch. *Kar.* VII B. 51. pozn. 204.

§. 41. č. 6. Ohledem na přebývání Cyrilla a Methoda v Moravě předůležitý jest cyrillský přípisek, snad jim souvěký, t. začátek homilie svatého Jana Zlatoustého na den narození nejsvětější P. Marie, v rukop. latinském z 9. stol, v klášteře Rajhradském, nalezený od Palackého dne 14. srpna 1837.

§. 41. pozn. 90. Podlé zprávy udělené mi od Palackéhostojí v rukopise v archivu římském výslovně: Litteras *sclaviniscas* a Constantino *quondam* philosopho repertas.

PŘÍLOHY.

SVĚDECTVÍ O STARÝCH SLOVANECH.

UKAZATEL.

I. HERODOT HALIKARNASKÝ [l. 456—444 př. Kr.].

Herodoti Halicarnassei Historiarum libri IX. Gr., cum Laur. Vallae interpr. lat. ed. *J. Gronov.* Lugd. Batav. 1715. F. — Gr. ed. *A. Matthiae* et *H. Apetz* Lips. 1825. 12. 2 voll. — Pro ušetření místa podáváme zde, jakož i při některých jiných spisovatelích, jenom latinské přeložení.

Lib. III. cap. 115. De extremitatibus autem Europae ad vesperam quod pro comperto referam non habeo. Neque enim assentior fluvium quendam Eridanum (Ἠριδανόν) a barbaris vocitari, qui exit in mare ad septentrionem spectans, unde electrum venire narratur. Ne Cassiteridas quidem novi insulas, unde ad nos venit cassiteros, stannum: nam vel ipsum coarguit nomen Eridanus, quod Graecum est, et non barbarum, ab aliquo poeta fictum. Sed etsi hoc studiose quaesivi, a nemine, qui ipse viderit, accipere possum, quomodo se habeat mare ad illam Europae partem. Ab extrema itaque ad nos venit stannum electrumque.

Lib. IV. cap. 17. Supra Halizones autem incolunt Scythae aratores, qui non ad edendum serunt triticum, sed ad vendendum. Supra hos incolunt Neuri (Νευροί). Quorum tractus qui ad aquilonem vergit, quantum nos scimus, ab hominibus desertus est. Atque hae quidem nationes juxta flumen Hypanin colunt, ad occidentalem partem Borysthenis.

Cap. 21. Trans flumen autem Tanain non amplius regio Scythica, sed prima quidem portionum est Sauromatarum, qui, a recessu Maeotidis paludis incipientes, incolunt tractum, qui spectat aquilonem, iter dierum quindecim, vacuum prorsus arboribus tam agrestibus quam mitibus. Supra hos habitant secundam portionem tenentes Budini (Βουδῖνοι), terram colentes totam omni arborum genere spissam.

Cap. 22. Supra Budinos ad aquilonem statim excipit solitudo octo dierum itineris. Post hanc solitudinem declinanti magis ad ventum subsolanum (πρὸς ἀπηλιώτην, k východu), incolunt Thyssagetae, natio copiosa et propria, et e venatu victitans.

Cap. 51. Ex fluviis ergo, qui apud Scythas sunt, unus est Ister. Post hunc Tyres, qui ab aquilone means, ortum trahit ex ingenti palude, quae Scythicam terram a Neuride (τῆν Νευρίδα γῆν) separat. Ad ostium hujus incolunt Graeci, qui Tyritae vocantur.

Cap. 100. Itaque ab Istro jam quae ad superiora pertinent, ferentia in mediterranea, secluditur Scythia ab primis Agathyrsis, deinde a Neuris, deinde ab Androphagis, postremo a Melanchlaenis.

Cap. 102. Scythae inter se colloquuti, quum soli impares essent copiis Darii proelio repellendis, nuncios ad finitimos misere. Eorum reges quoque ubi convenere, consultabant, ut ingenti exercitu invadente. Erant autem qui convenerant reges, Taurorum, et Agathyrsorum, et Neurorum, et Androphagorum, et Melanchlaenorum, et Gelonorum, et Budinorum, et Sauromatarum.

Cap. 105. At Neuri Scythicis quidem utuntur moribus, qui una ante Darii expeditionem aetate coacti fuerant solum vertere propter serpentes. Nam serpentum cum magna vis ex ipsorum solo est edita, tum major superne e locis desertis ingruerat: quibus usque adeo infestati fuerunt, ut relicto suo solo cum Budinis habitaverint. Iidem homines in periculum veniunt, ut praestigiatores habeantur; dicuntur enim a Scythis et ab iis, qui in Scythia incolunt, Graecis, semel quotannis singuli ad paucos dies effici lupi, et rursus in pristinum habitum redire. Quod tamen dicentes mihi non persuadent: nihilominus tamen illi ajunt ita esse, ac dejerant.

Cap. 108. Budini ingens natio atque numerosa, vehementer caesiis oculis omnis ac rufa: quorum urbs nomine Gelonus (Γελωνός) e materia (ξυλίνη, z dřeva) constructa est; muri ea magnitudo est, ut singula latera tricenorum stadiorum sint; est vero altus et totus ligneus. Aedes quoque cum privatae, tum sacrae sunt e materia. Nam sunt ibi deorum Graecorum templa Graecanice extructa, simulacris, aris, delubris ligneis (νηὸς, božnice, Götterhäuschen). Baccho triennalia agunt, et bacchanal exercent. Quippe Geloni (Γελωνοὶ) sunt ab originis vetustate Graeci, sed ex emporiis summoti inter Budinos habitaverunt: lingua partim Scythica, partim Graeca utentes.

Cap. 109. Budini non lingua, non victu utuntur eodem cum Gelonis: nam Budini, utpote indigenae, tum pastores sunt, tum soli ejus regionis nuces pineas edunt [1]. At Geloni agriculturae operam dantes frumento victitant, et hortos possident, nihil illis neque aspectu neque colore similes: a Graecis autem etiam Budini vocantur Geloni, non recte vocantibus. Horum regio omnis est arboribus omnis generis frequens; et ubi plurimum consita, ibi est lacus ingens et multus, et palus ac circa eam arundo. In eo lacu lutrae capiuntur, et castores, et aliae ferae oris quadrati [2], quorum pelles circa renones adsuuntur [3], et testiculos habent ad uterorum medelam utiles [4].

Cap. 119. Haec quum Scythae denunciassent, ii, qui e nationibus venerant, reges deliberabant, sed discordes eorum erant sententiae. Nam Gelonus quidem et Budinus et Sauromates concordes receperunt se Scythis auxilio futuros: Agathyrsus autem et Neurus et

Androphagus et Melanchlaenorum Taurorumque reges ita Scythis responderunt, etc.

Cap. 122. Quibus (Scythis) Tanain fluvium trajicientibus, Persae itidem trajecto eo insequuntur, donec peragrata Sauromatarum plaga, pervenirent in Budinicam.

Cap. 123. Ceterum quamdiu Persae fuerunt in Scythica ac Sauromatide regione, nihil eis detrimenti inferre potuerunt, quippe quum regio foret vasta: ubi vero Budinicam ingressi sunt, ibi obvii ligneo castello a Budinis deserto et omnibus rebus vacuo, id incenderunt. His actis ipso vestigio ire porro tendunt, dum eam regionem pervagati, in solitudinem devenerunt. Haec solitudo a nemine hominum colitur, posita supra Budinorum regionem, septem dierum itineris magnitudine: ultra quam Thyssagetae incolunt, etc.

Cap. 125. Quos (Melanchlaenos) cum perturbassent tam Persae quam Scythae eorum terram ingressi, Scythae in terras Androphagorum Persas adducunt. Perturbatis autem et Androphagis, hostem in Neuridem ducunt. Neuris quoque consternatis, tendunt subterfugiendo ire ad Agathyrsos . . . At Melanchlaeni et Androphagi et Neuri invadentibus Persis una cum Scythis, neque virium neque minarum memores, sed timore perculsi fugam capesserunt aquilonem versus in solitudinem. Scythae partim ad Agathyrsos, jam non recusantes societatem, se conferebant, partim e Neuride regione in suam Persis praeibant.

Cap. 136. His illi (Scythae) auditis, repente collecti, duae Scytharum partes, et una Sauromatae Budinique ac Geloni, Persas recta ad Istrum persequuntur.

Pozn. Srovnej §. 10. č. 2—6, I. str. 213 sld. 1) Řec. *φθειροτραγέουσι* což dříve mylně překládáno „*pediculos* edunt,“ místo „*strobilos* s. *nuces pineas*,“ borové šišky, jakž Ritter z Tzetzesova vykladače dokázal. 2) Řec. *θηρία τετραγωνοπρόσωπα*, t. nejpodobněji kuny, martes. 3) Řec. *περὶ τὰς σισύρνας παραῤῥάπτεται*, t. jimiž krzna premují, sřlat. reno, rheno, slk. mentěk. něm. Pelzrock. 4) Řec. *Εἰσὶ χρήσιμοι ἐς ὑστερέων ἄκεσιν*. Literně: Ad medelam matricum conferunt, aneb: morbis matricis auxiliantur (rozuměj: castorum testiculi).

II. C. PLINIUS SECUNDUS [umř. l. 79 po Kr.]

C. Plinii Secundi Naturalis Historiae Libri XXXVII. Ed. *J. Sillig.* Lipsiae 1831—36. 12. 5 voll.

L. IV. c. 13. §. 94—97. Exeundum deinde est, ut extera Europae dicantur, transgressisque Riphaeos montes litus Oceani septemtrionalis in laeva, donec perveniatur Gades, legen-

dum. Insulae complures sine nominibus eo situ traduntur. Ex quibus ante Scythiam, quae appellatur Banomma [1]), unam abesse diei cursu, in quam veris tempore fluctibus electrum ejiciatur, Timaeus prodidit. Reliqua litora incerta signata fama. Septemtrionalis Oceanus: Amalchium eum Hecataeus appellat a Paropamiso amne, qua Scythiam alluit, quod nomen ejus gentis lingua significat congelatum. Philemon Morimarusam a Cimbris vocari, hoc est mortuum mare, usque ad promontorium Rubeas, ultra deinde Cronium. Xenophon Lampsacenus a litore Scytharum tridui navigatione insulam esse immensae magnitudinis Baltiam tradit, eandem Pytheas Basiliam [2]) nominat. Feruntur et Oonae, in quibus ovis avium et avenis incolae vivant, aliae in quibus equinis pedibus homines nascantur, Hippopodes appellati; Fanesiorum aliae, in quibus nuda alioquin corpora praegrandes ipsorum aures tota contegant. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente Ingaevonum, quae est prima inde Germaniae. Sevo mons ibi immensus, nec Riphaeis jugis minor, immanem ad Cimbrorum usque promontorium efficit sinum, qui Codanus vocatur, refertus insulis, quarum clarissima Scandinavia est, incompertae magnitudinis, portionem tantum ejus, quod sit notum, Hillevionum gente D incolente pagis, quae alterum orbem terrarum eam appellat. Nec est minor opinione Eningia. Quidam haec habitari ad Vistulam usque fluvium a Sarmatis, Venedis, [3]) Sciris, Hirris tradunt. Sinum Cylipenum vocari, et in ostio ejus insulam Latrin; mox alterum sinum Lagnum conterminum Cimbris. Promontorium Cimbrorum excurrens in maria longe peninsulam efficit, quae Cartris appellatur etc.

L. VI. c. 6. §. 18. Ora ipsa Bospori, utrinque ex Asia atque Europa, curvatur in Maeotin. Oppida in aditu Bospori primo Hermonassa, dein Cepi Milesiorum, mox Stratoclia et Phanagoria, et paene desertum Apaturos ultimoque in ostio Cimmerium, quod antea Cerberion vocabatur. Inde Maeotis lacus in Europa dictus.

C. 7. §. 19. A Cimmerio accolunt Maeotici, Vali, Serbi, [4]) Arrechi, Zingi, Psesii, Dein Tanain amnem, gemino ore in-

fluentem, colunt Sarmatae, Medorum, ut ferunt, soboles, et ipsi in multa genera divisi etc.

Pozn. Srov. §. 8. č. 2. 3. 4. I. str. 129—138. §. 9. č. 2. str. 194. [1]) Bannoma, toto slovo přijali jsme do textu, jakožto jediné pravé čtení. K tomu vede srovnání rkp., nejlepších starých vyd., a smysl celého místa. Cod. Chifflet. ap. Dalecamp., o němž Gronovius praví: „hae membranae inter exaratos manu Plinios, quotquot adhuc collatos accepimus sine controversia familiam ducunt," a Sillig „antiquissimus et sanissimus," čte: Baunoma unam. Cod. Prag. membr: Ante Scythiam que appellatur Bannonia. Naproti tomu Reg. I. II. Colb. I. II. Paris. a Tolet Raunonia, Riccard pak Raunomia. Stará vyd. od l. 1472 do 1518, jmenovitě Ven. 1472. 1483. 1487. 1496. 1499. 1507. 1513. Brix 1496. Par. 1514. Hagen. 1518., mají pořád: Ante Scythiam que appellatur Bannonia unam abesse; od l. pak 1535 až do Harduina, jmenovitě S. Gelenii Basil. 1535. 1549. Ven. 1559. Lugd. 1563. 1587. 1669. Francf. 1599. atd., Bannomana abesse. Teprvé Harduin Par. 1683 přijal do textu Raunonia unam abesse. Odtud patrno: a) Že rkp., v nichž psáno Bannomana, nasvědčují pravosti čtení Bannoma; nebo Bannomana povstalo pouze omylem Bannoma unā (t. unam). b) Že v cod. Chiffl. v Baunoma *u* m. *n*, a v cod. Prag. v Bannonia *ni* m. *m* omylem položeno. c) Že slovo Bannoma nikoli na ostrov, nýbrž na suchou zemi, Scythii, slyšáno býti má (viz §. 8. č. 2. str. 93—95), jakž to i sám Harduin tvrdil (viz I. str. 131 pozn. 25). V některých rkp. čte se prý i Bantoma (?) [2]) Basiliam tak v rkp., než cod. Vatic. má Balisiam, a níž l. XXXVII. c. 2. §. 35 místo slova Basiliam stojí v cod. vet. Dalec.: Baltheam. Připojíme-li k tomu, že jméno téhož ostrova z Pythea týž Plinius napsal Abalus a vypisovač jeho Solinus Abalcia, snadno se přesvědčíme, že všecky tyto formy jen varianty jsou slova Baltia, t. poloostrov později Sambia zvaný. Srov. I. str. 131 pozn. 30, str. 496. pozn. 27. [3]) Venedis, tak v rkp., jen cod. Snakenb a Prag. member., pak stará vyd. Ven. 1472. 1483. 1487. 1496. 1499. 1507. Brix 1496. a j. mají Benedis.

Jiné svědectví Plinia, jakož i staršího Pomponia Mely, o Indech č. Vindech, položili jsme úplně nahoře I. str. 133 §. 8. č. 3. pozn. 34 a 35, pročež ho zde opěťovati netřeba.

III. C. CORNELIUS TACITUS [nar. l. 60; kons. l. 97.]

C. Cornelii Taciti Opera. Ed. *C. H. Weise.* Lips. 1825. 8. 2 T. *Taciti* Germania. Ed. *J. Grimm.* Gott. 1835. 8.

De Germania c. 46.

Hic Sueviae finis, Peucinorum Venedorumque [1]) et Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adscribam, dubito: quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede ac domiciliis, ut Germani agunt. Sordes omnium ac torpor procerum: connubiis mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum foedantur. Venedi [2]) multum ex moribus traxerunt. Nam quicquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac montium

erigitur, latrocinniis pererrant. Hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia et domos fingunt et scuta gestant et pedum [3]) usu ac pernicitate gaudent; quae omnia diversa Sarmatis sunt, in plaustro equoque viventibus. Fennis mira feritas, foeda paupertas: non arma, non equi, non Penates: victui herba, vestitui pelles, cubile humus. Sola in sagittis spes, quas, inopia ferri, ossibus asperant. Idemque venatus viros pariter ac feminas alit. Passim enim comitantur, partemque praedae petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium, quam ut in aliquo ramorum nexu contegantur. Huc redeunt juvenes, hoc senum receptaculum. Sed beatius arbitrantur, quam ingemere agris, inlaborare domibus, suas alienasque fortunas spe metuque versare. Securi adversus homines, securi adversus deos, rem difficillimam adsecuti sunt, ut illis ne voto quidem opus esset. Cetera jam fabulosa: Hellusios et Oxionas ora hominum vultusque, corpora atque artus ferarum gerere. Quod ego, ut incompertum, in medium relinquam.

Pozn. Srov. §. 8. č. 5. I. str. 138—140. [1]) Grimm: Venetorumque· [2]) Grimm: Veneti. [3]) Grimm: peditum.

IV. CLAUDIUS PTOLEMAEUS [kv. l. 161, dle jiných 175—283].

Cl. Ptolemaei Alexandrini De Geographia libri VIII. Ed. *Erasmi* Basil. 1533. 4. *Cl. Ptolemaei* Geographiae L. VIII. Ed. *P. Bertii.* Amstelod, 1618. F.

Βιβλ. γ. Κεφ. ε.

Σαρματίας ἐν Εὐρώπῃ θέσις.

Ἡ ἐν Εὐρώπῃ Σαρματίας περιορίζεται ἀπὸ μὲν ἄρκτων, τῷ τε Σαρματικῷ Ὠκεανῷ κατὰ τὸν Οὐενεδικὸν κόλπον, καὶ μέχρι τῆς ἀγνώστου γῆς, κατὰ περιγραφὴν τοιαύτην.

Μετα τὰς τοῦ Οὐιστούλα ποταμοῦ ἐκβολὰς, αἵ ἐπέχουσι μοίρας.

	με	νς
Χρόνου ποτ. ἐκβολαὶ	ν	νς
Ῥούβωνος [1]) ποτ. ἐκβολαί	νγ	νζ
Τουρούντου ποτ. ἐκβολαί	νς	νη λ
Χεσίνου [2]) ποτ. ἐκβολαί	νη λ	νθ λ

Ἡ κατὰ τὸν διὰ Θούλης παράλληλον τῆς παραλίου θέσις, τουτέστι τὸ τέλος τῆς θαλάττης τῆς ἐγνωσμένης ξβ ξγ

Τὸ δὲ κατὰ τὸ μεσημβρινὸν πέρας τῆς Σαρματίας τὸ διὰ τῶν πηγῶν τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ, ὅ ἐπέχει μοίρας ξδ ξγ καί ξδ νη

Ἀπὸ δὲ δυσμῶν τῷ τε Οὐϊστούλα ποτ. καὶ τῇ μεταξὺ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ τῶν Σαρματικῶν ὀρέων γραμμῇ καὶ αὐτοῖς ὄρεσιν, ὧν ἡ θέσις εἴρηται.

Ἀπὸ δὲ μεσημβρίας τοῖς τε Ἰάζυξι τοῖς μετανάσταις.

Ἀπὸ τοῦ νοτίου τῶν Σαρματικῶν ὀρέων πέρατος, ὅ ἐπέχει μοίρας μβ λ μη λ

Μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ Καρπάτου ὄρους, ὅ ἔχει θέσιν μς μη λ

Καὶ τῇ συνεχεῖ Δακίᾳ, παρὰ τὸν αὐτὸν παράλληλον μέχρι τῶν Βορυσθένους τοῦ ποτ. ἐκβολῶν, καὶ τῇ ἐντεῦθεν τοῦ Πόντου παραλίῳ, μέχρι τοῦ Καρκινίτου ποτ.

Ἧς παραλίου ἡ θέσις ἔχει οὕτως. Βορυσθένους [3]) ποτ. ἐκβολαί νζ λ μη λ

Ὑπάνιος [4]) ποτ. ἐκβολαί νη μη λ κτλ.

Ἀπὸ δὲ ἀνατολῶν περιέχεται τῷ τε ἀπὸ τοῦ Καρκινίτου ποτ. ἰσθμῷ, κ ὶ τῇ Βύκῃ λίμνῃ, καὶ τῇ μέχρι τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ τῆς Μαιώτιδος λίμνης πλευρᾷ, καὶ αὐτῷ τῷ Ταναΐδι ποταμῷ, καί ἔτι τῷ ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ, ἐπὶ τὴν ἄγνωστον γὴν μεσημβρινῷ, μέχρι τοῦ εἰρημένου πέρατος κτλ.

Καὶ ἑτέροις δὲ ὄρεσι διέζωσται ἡ Σαρματία, ὧν ὀνομάζεται.

Ἡ τε Πευκὴ [5]) ὄρος να να καὶ

Τὰ Ἀμάδοκα ὄρη νθ να καὶ

Τὸ Βούδινον [6]) ὄρος νη νε καὶ

Τὸ Ἀλαῦνον [7]) ὄρος ξβ λ νε

Καὶ ὁ Καρπάτης ὄρος, ὡς εἴρηται μς μη λ

Καὶ τὰ Οὐενεδικὰ ὄρη μζ λ νε καὶ

Τὰ Ῥίπαια [8]), ὧν τὸ μέσον ξγ νζ λ

Τοῦ δὲ Βορυσθένους ποταμοῦ, τὸ μὲν κατὰ τὴν Ἀμάδοκα λίμνην, ἐπέχει μοίρας νγ λ ν γ

Ἡ δὲ πηγὴ ἡ ἀρκτικωτάτη τοῦ Βορυσθένους ποταμοῦ νβ νγ

Καὶ τῶν ὑπο τὸν Βορυσθένην δὲ ποταμῶν, ὁ μὲν Τύρας ποτ. αὐτὸς ὁρίζει τὰ μέρη τῆς Δακίας και τῆς Σαρματίας, ἀπὸ ἐπιστροφῆς, ἧς θέσις νγ μη λ

Μέχρι πέρατος οὗ θέσις μθ λ μη λ

Ὁ δὲ Ἀξιάκης ποτ. καὶ αὐτὸς διαῤῥεῖ τὴν Σαρματίαν μίκρον ὑπὲρ τὴν Δακίαν, μέχρι τοῦ Καρπάτου ὄρους.

Κατέχει δὲ τὴν Σαρματίαν ἔθνη μέγιστα.

Οἵ τε Οὐενέδαι παρ̕ ὅλον τὸν Οὐενεδικὸν κόλπον.

Καὶ ὑπὲρ τὴν Δακίαν Πευκῖνοι [9]) τὲ καὶ Βαστάρναι. [10])

Καὶ παρ̕ ὅλην τὴν πλεράν τῆς Μαιώτιδος Ἰάζυγες.

Καὶ Ῥωξολᾶνοι. [11])

Καὶ ἐνδοτέρω τούτων οἵ τε Ἀμαξόβιοι.

Καὶ οἱ Ἀλαῦνοι [12]) Σκύθαι.

Ἐλάττονα δὲ ἔθνη νέμεται Σαρματίαν, παρὰ μὲν τὸν Οὐϊστούλαν ποταμὸν ὑπὸ τοὺς Οὐενέδας, Γύθωνες.

Εἶτα Φίννοι.

Εἶτα Βούλανες. [13])

Ὑφ̕ οὓς Φρουγουνδίωνες. [14])

Εἶτα Αὐαρηνοί, [15]) παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ Οὐιστούλα ποταμοῦ.

Ὑφ̕ οὓς Ὄμβρωνες.

Εἶτα Ἀναρτοφράκτοι.

Εἶτα Βουργίωνες.

Εἶτα Ἀρσιῆται.

Εἶτα Σαβῶκοι. [16])

Εἶτα Πιενγῖται.

Καὶ Βίεσσοι, παρὰ Καρπάτην τὸ ὄρος.

Τῶν δὲ εἰρημένων εἰσίν ἀνατολικώτεροι, ὑπὸ μὲν τοὺς Οὐενέδας πάλιν Γαλίνδαι. [17])

Καὶ Σουδηνοὶ. [18])

Καὶ Σταυᾶνοι, [19]) μέχρι τῶν Ἀλαυνῶν.

Ὑφ̕ οὓς Ἰγιλλίωνες. [20])

Εἶτα Κοιστοβῶκοι.

Καὶ Τρανομοντᾶνοι, μέχρι τῶν Πευκίνων ὀρέων.

Πάλιν δὲ τὴν μὲν ἐφεξῆς τῷ Οὐενεδικῷ κόλπῳ παρωκεανῖτιν κατέχουσιν Οὐέλται.

Ὑπὲρ οὓς Ὄσιοι.

Εἶτα Κάρβωνες ἀρκτικώτατοι.

Ὧν ἀνατολικώτεροι Καρεῶται.

Καὶ Σάλοι.

Ὑφ̕ οὓς Ἀγάθυρσοι. [21])

Εἶτα Ἀόρσοι.

Καὶ Παγυρῖται.

Ὑφ̕ οὓς Σαύαροι. [22])

Καὶ Βορoῦσκοι, μέχρι τῶν Ῥιπαίων [23]) ὀρέων.

Εἶτα Ἄκιβοι.

Καὶ Νάσκοι.

Ὑφ̕ οὓς Ἰβίωνες. [24])

Καὶ Ἴδραι.

Καὶ ὑπὸ τοὺς Ἰβίωνας [25]) μέχρι τῶν Αλαυνῶν, Στοῦρνοι.

Μεταξὺ δὲ τῶν Ἀλαυνῶν καὶ τῶν Αμαξοβίων, Καρύωνες. [26])

Καὶ Σαργάτιοι.

Καὶ παρὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ Ὄφλωνες.

Καὶ Ταναιται.

Ὑφ᾽ ους Ὄσιλοι, μέχρι τῶν Ῥωξολάνων.

Μεταξὺ δὲ τῶν Ἀμαξοβίων καὶ τῶν Ῥωξολάνων, Ῥακαλάνοι. [27])

Καὶ Ἐξωβυγῖται.

Καὶ πάλιν, μεταξὺ Πευκίνων καὶ Βαστέρνων, Καρπιανοί.

Ὑπὲρ οὓς Γηουϊνοί. [28])

Εἶτα Βωδηνοί. [29])

Μεταξὺ δὲ Βαστέρνων καὶ Ῥωξολάνων, Χοῦνοι.

Καὶ ὑπὲρ τὰ ἴδια ὄρη Ἀμαδόκοι.

Καὶ Ναύαροι.

Παρὰ μὲν τὴν Βύκην λίμνην Τορεκκάδαι.

Παρὰ δὲ τὸν Ἀχιλλέως δρόμον, οἱ Ταυροσκύθαι.

Ὑπὸ δὲ τοὺς Βαστέρνας πρὸς τῇ Δακίᾳ Τάγροι,

Καὶ ὑπ᾽ αὐτῶν Τυραγγῖται,[30]) *κτλ.*

Πόλεις δὲ εἰσὶ ... περὶ τὸν Βορυσθένην ποταμόν

Ἀζαγάριον	*νϛ*	*ν γο*
Ἀμαδόκα	*νϛ*	*ν λ*
Σάρον	*νϛ*	*νδ*
Σέριμον	*νζ*	*ν*
Μητρόπολις	*νϛ λ*	*μθ λ*
Ὀλβία ἡ καὶ Βορυσθένης	*νζ*	*μθ*

Ὑπὲρ δὲ τὸν Ἀξιάκην ποταμὸν

Ὀρδησός	*νζ*	*μη λ*

Καὶ πρὸς τῇ ἐκτροπῇ τοῦ Βορυσθένους ποταμοῦ

Λήινον πόλις	*νδ*	*ν δ*
Σάρβακον	*νε*	*ν*
Νίοσσον	*νϛ*	*μθ λο*

Ὑπὲρ δὲ τὸν Τύραν ποταμὸν πρὸς τῇ Δακίᾳ

Καῤῥοδοῦνον	*μθ λ*	*μη γο*
Μαιτώνιον	*να*	*μη λ*
Κληπίδανα	*νβ λ*	*μη γο*
Οὐιβαντανάριον	*νγ λ*	*μη γο*
Ἤρακτον	*νγ λγ*	*μη γο*

Βιβλ. ε. Κεφ. θ.

Σαρματίας τῆς ἐν Ἀσίᾳ θέσις.

Μεταξὺ δὲ τῶν Κεραυνίων ὀρέων καὶ τοῦ Ῥᾶ ποταμοῦ, Ὀριναῖοι. [31]) *Καὶ Οὐάλοι.* [32]) *Καὶ Σέρβοι.* [33])

Μεταξὺ δὲ τοῦ Καυκάσου ὄρους καὶ τῶν Κεραυνίων, Τοῦσκοι.

Καὶ Δίδουροι ...

Βιβλ. γ. Κεφ. ε.

Σαρματίας ἐν Εὐρώπῃ θέσις.

Τὸ Ἀλαῦνον ὄρος *ξβ λ νε*

Καὶ οἱ Ἀλαῦνοι Σκύθαι.

Σταῦανοι.

Ὑφ᾽ οὓς (τοὺς Σάλους) Ἀγάθυρσοι.

Εἶτα Ἄορσοι.

Καὶ ἔτι ὑπὸ τούτους (τους Ἱπποφ. Σαρμ.) Ζακαται. (Βιβλ. ε. κεφ. θ.)

Βιβλ. ϛ. Κφ. ιδ.

Σκυθίας τῆς ἐντὸς Ἰμάου ὄρου θέσις.

Ὄρη ... τὰ καλούμενα Ἀλανά, ων τά πέρατα ἐπέχει μοίρας

ρε νθ λ

καὶ ρη νθ λ

Τὰ Σύηβα ὄρη [34]) *ρκα νη*

καὶ ρλβ ξβ

Κατανέμονται δε ταύτης τῆς Σκυθίας, τὴν μὲν πρὸς ἄρκτους πᾶσαν ἐγγὺς τῆς ἀγνώστου, οἱ κοινῶς καλούμενοι Ἀλανοὶ Σκύθαι.

Καὶ οἱ Σουοβηνοί. [35])

Καὶ Ἀγάθυρσοι ...[36])

Καὶ Σύηβοι ...[37])

Εἶτα Ἄορσοι.

Ὑπὸ δὲ τοὺς Μασσαίους καὶ τὰ Ἀλανὰ ὄρη Ζαρέται. [38])

Lib. III. c. 5.

Sarmatiae Europae situs.

Sarmatia, quae in Europa est, definitur a septentrionibus oceano Sarmatico, juxta Venedicum sinum, et parte terrae incognitae secundum descriptionem hanc.

Post Vistulae flu. ostia quae habent partes 45 56 0
Chronis flu. ostia 50 56 0
Rhubonis flu. ostia 53 57 0
Turunti flu. ostia 56 58 30
Chesini flu. ostia 58 30 59 30
Situs littoris, quod est per parallelum, qui per Thulen scribitur, hoc est finis maris cogniti 62 63 0

Finis vero juxta orientalem Sarmatiae plagam, qui per fontes Tanais fluvii describitur, gradus habet 64 63 et 64 58

Ab occasu vero terminatur Vistula fluvio, et linea, quae est inter caput ipsius et Sarmaticos montes, et montibus ipsis, quorum situs dictus est.

A meridie vero Iazygibus Metanastis.

Ab australi vero fine Sarmaticorum montium, qui habet gradus 42 30 48 30

Asque principium Carpati montis, qui gradus habet 46 48 30

Et adnexae Daciae, juxta eundem parallelum usque ad Borysthenis fluminis ostia. Et hinc littore Ponti usque ad Carcinitum fluvium.

Cujus littoris descriptio sic habet.

Borysthenis flu. ostia 57 30 48 30
Hypanis flu. ostia 58 48 30
etc.

Ab oriente vero terminatur Isthmo fluvii Garciniti, et Byce palude, et latere paludis Maeotidis, quod est usque ad fluvium Tanaim, et ipso fluvio Tanai, ac etiam meridiano, qui est a fontibus Tanais amnis ad incognitam terram, usque ad praedictum finem etc.

Sed et aliis quoque montibus Sarmatia cingitur, quorum hi nominantur

Peuca mons 51 51 0
Amadoci montes 59 51 0
Budinus mons 58 55 0
Alaunus mons 62 30 55 0
Carpatus mons, ut dictum est 46 48 30
Venedici montes 47 30 55 0
Et Ripaei, quorum medium 63 57 30
Borysthenis autem fluvii id quod juxta Amadocam paludem est, gradus habet 53 30 50 20
Fons qui maxime septentrionalis est Borysthenis 52 53 0
Fluviorum autem, qui sub Borysthene sunt, Tyras fluvius terminat partes Daciae et Sarmatiae, a flexione, cujus gradus sunt 53 48 30
Usque ad fines, cujus gradus 49 30 48 30
Axiaces vero fluvius Sarmatiam et ipse interluit, parum super

Daciam, usque ad Carpatum montem.

Tenent autem Sarmatiam gentes maximae.

Venedae per totum Venedicum sinum.

Et super Daciam Peucini.

Et Bastarnae.

Et per totum Maeotidis latus Iazyges.

Ac Roxolani.

Et qui interiores sunt iis, Hamaxobii.

Et Alauni Scythae.

Minores autem gentes tenent Sarmatiam, penes Vistulam quidem flu., sub Venedis Gythones sunt.

Post Phinni.

Post Bulanes.

Sub quibus Phrugundiones.

Post Avarini juxta caput Vistulae amnis.

Sub quibus Ombrones.

Post Anartophracti.

Post Burgiones.

Post Arsietae.

Post Saboci.

Post Piengitae.

Et Biessi, penes Carpatum montem.

Iis omnibus magis orientales sunt sub Venedis quidem iterum Galindae.

Et Sudeni.

Ac Stavani usque ad Alaunos.

Sub quibus Igilliones.

Post Coestoboci.

Et Tranomontani, usque Peucinos montes.

Rursus Venedici sinus reliquum juxta oceanum habitant Veltae.

Supra quos Hosii.

Postea Carbones, qui maxime ad septentrionem vergunt.

Quibus magis orientales sunt Careotae.

Et Sali.

Sub quibus Agathyrsi.

Post Aorsi.

Et Pagyritae.

Sub quibus Savari.

Et Borusci usque ad Riphaeos montes.

Postea Acibi.

Et Nasci.

Sub quibus Ibiones.

Et Idrae.

Et sub Ibionibus usque ad Alaunos, Sturni.

Inter Alaunos autem et Amaxobios sunt Caryones.

Et Sargatii.

Et penes flexum Tanais fluvii Ophlones.

Et Tanaitae.

Sub quibus Osili usque ad Roxolanos.

Inter Amaxobios vero et Roxolanos Rhacalani.

Et Exobygitae.

Et rursus inter Peucinos et Basternas sunt Carpiani.

Supra quos Gevini.

Postea Bodeni.

Inter Basternas autem et Roxolanos sunt Chuni.

Et sub propriis montibus Amadoci.

Et Navari.

Penes quidem Bycem paludem Toreccadae.

Penes autem Achillis dromum sunt Tauroscythae.

Sub Basternis vero juxta Daciam Tagri.

Et sub ipsis Tyrangitae etc.

Civitates autem ... circa Borysthenum flu. sunt hae

Azagarium	36		50	40
Amadoca	56		50	30
Sarum	56		54	0
Serimum	57		50	0
Metropolis	56	30	49	30
Olbia, quae et Borysthenes dicitur	57		49	0
Supra vero Axiacem fluvium Ordesus	57		48	30

Et apud divertigium Borysthenis fluvii

Leinum civitas	54		50	15
Sarbacum	55		50	0
Niossum	50		49	40

Supra autem Tyram flu. penes Daciam,

Carrodunum	49	30	48	40
Maetonium	51		48	30
Clepidava	52	30	48	40
Vibantavarium	53	30	48	40
Eractum	53	50	48	40

etc.

Lib. V. c. 9.

Sarmatiae Asiaticae situs.

Inter Ceraunios vero montes et Rha flu. Orinaei.

Et Vali.

Et Serbi.

Et inter Caucasum montem et Ceraunios Tusci.

Et Diduri ...

Lib. III. c. 5.

Sarmatiae Europaeae situs.

Alaunus mons 62 30 55 0

Et Alauni Scythae.

Stavani.

Sub quibus (Salis) Agathyrsi.

Post Aorsi.

Et sub iis (Hippophagis Sarmatis) etiam Zacatae. (L. V. c. 9.)

Lib. VI. c. 14.

Scythiae intra montem Imaum situs.

Montes ... qui appellantur Alani, quorum fines habent gradus 105 59 30 et 118 59 30

Montes Syebi, quorum fines gradus habent 121 58 et 132 62

Colunt autem hanc Scythiam omnem versus septentriones, ad terram fere incognitam, ii qui communi vocabulo Alani Scythae nominantur.

Et Suoveni.

Et Agathyrsi ...

Et Syebi ...

Postea Aorsi.

Sub Massaeis autem et Alanis montibus Zaretae.

Pozn. Správného vydání Ptolemaea se posavad nedostává: podle veřejných návěští C. F. A. Nobbe v Lipsku, téz F. Wilberg v Bonně, je

chystají. Mezitím podáváme zde výjimky ze tří kapitol, s některými variantami. O vysvětlení obsažených zde věcí pokusili jsme se §. 8. č. 6., §. 9. č. 2., §. 10. č. 7—11., též §. 22. č. 2—4. Rukopisové, z nichž nám příznivci a přátelé varianty zaslali, jsou tito: Rom. Camaldul. sec. XIII. exeuntis, Par. reg. Fontebland. no 1401. sec. XIV., Par. reg. no. 1402. sec. XIV., Ven. S. Marci no. 388, Ven. S. Marci no. 516., Coisl. sec. XIV—XV., Vind. Caes. a. 1454. Vyjímaje rkp. Par. a Víd., též Coisl. z ostatních jen varianty k *některým jménům* jsme dostali. Do vydání jsme nahledli: Gr. Erasmi Bas. 1533. 4°, Montani Amst. 1605., Bertii Amst. 1618. F., lat. Ulm. 1482. F., Argent. ap. Scotum 1520. F., Münsteri Bas. 1545. F., ital. Malombrae Ven. 1574. 4°. Položivše za základ text Erasmova vyd. 1533 (cod. Fetich.), jen v několika *jménech národův* jsme se od něho uchýlili: k ostatním *jménům* připojujeme zde varianty, nechtíce dál osnovy posavadního textu, jakkoli nesprávného, rušiti. [1]) *Ῥουβούνου* Par. 1401. [2]) *Χερσίνου* Par. 1401. Vind. *Χεσήνου* Coisl. Cheseni Lat. Argent. 1520. [3]) *Βουρνυσθέρνους* Vind. [4]) *Ὑπαινίου* Par. 1401. *Ὑπαίνιος* Vind. [5]) *Τεύκη ὄρος. ἢ Πεύκη* Par. 1401. *Τεύκη* Par. 1402. Vind. Coisl. [6]) *Βώδινον* Par. 1401. Coisl. *Βωδινόνον* Par. 1402 (první *ν* nad linií). *Βώδινονον* Vind. (než týž na mappě *Βώδινον* správně). Lat. Arg. 1520. Bodinus. [7]) *Ἀλαυνὸν* Par. 1401. [8]) *Ῥείπαια* Par. 1402. Vind. [9]) *Πευκίνοι* Vind. Coisl. [10]) *Βαστέρναι* Par. 1401. 1402. Vind. Coisl. Lat. Bas. 1545. [11]) *Ῥωξ κλάνοι* Par. 1402. Vind. Coisl. [12]) *Ἀλαύνοι* Vind. [13]) Tak Gr. Basil. 1533. (cod. Fetich.), Mont. Amst. 1605, Bert. Amst. 1618., než *Σούλανες* Par. 1401. 1402. Rom. Vind. Coisl. Ven. 388. 516. Lat. Basil. 1545., Sulones Lat. Ulm. 1482. Argent. 1520., Sulani Ital. Mal. Ven. 1574. [14]) Phrungudiones Lat. Argent. 1520. Bas. 1545. [15]) *Ἀβαρινοὶ* Par. 1401. 1402. Vind. [16]) *Σαβόκοι* Par. 1401. Coisl. *Σειβόκοι* Par. 1402. [17]) Galidani Lat. Ulm. 1482. Arg. 1520. [18]) *Σουδινοὶ* Par. 1401. 1402. Rom. Coisl. [19]) *Σταύανοι* Rom. Vind. [20]) *Ἰγυλλίωνες* Par. 1401. Coisl. Lat. Bas. 1545., Gylliones Arg. 1520. [21]) *Αγαθούρσοι* Par 1401. 1402 Vind. [22]) Sauri Lat. Arg. 1520. [23]) *Ῥιπέων* Vind. [24]) *Οὐιβίωνες* Par. 1402. Vind. Coisl. Lat. Arg. 1520. Bas. 1545. *Οὐιμίωντες* Rom. *Πὐινίωνες* Ven. 516. [25]) *Οὐιβίωνας* Par. 1401. Coisl. Lat. Arg. 1520. Bas. 1545. *Ἰνίωνας* Ven. 516. [26]) *Καρίωνες* Coisl. [27]) *Ῥευκανάλοι* Par. 1401. 1402. Vind. Coisl Lat. Basil. 1545. Reucachali Arg. 1520. [28]) *Γαουινοί* Par. 1401. Geivini Lat. Arg. 1520. [29]) *Βωδίνοι* Par. 1401. *Βωδινοὶ* Par. 1402. [30]) *Τυραγγεῖται* Par. 1401. *Τυρραγγεῖται* Vind. [31]) *Ὀριναῖοι*, což jsme do textu přijali, v Par. 1401. 1402. Vind. Lat. Bas. 1545. *Ὀρινέοι* Rom. Coisl. Ven. 388. 516. Lat. Ulm. 1482. Arg. 1520. — *Ἐριναῖοι* Gr. Bas. 1533. Amst. 1605. Bert. Amst. 1618. [32]) *Οὐάλοι*, od nás do textu přijaté, v Par. 1401. 1402. Vind. Rom. Coisl. Ven. 516. Lat. Ulm. 1482. Bas. 1545. *Οὐαίλοι* Ven. 388. — *Ἄρβαλοι* Gr. Bas. 1533. V Amst. 1605 a 1618 docela vynecháno. [33]) *Σέρβοι*, do textu vnešené, v Par 1401. 1402. Vind. Rom. Ven. 388. 516 Gr. Bert. 1618. Lat. Bas. 1545. It. Mal. Ven. 1574. Serii Lat. Ulm. 1482. Arg. 1520. — *Σίρβοι* Gr. Bas. 1533. Amst. 1605. [34]) *Σύβια* Par. 1401 (ex rasura). [35]) *Σουοβηνοὶ*, což jsme do textu přijali, v Par. 1401. 1402. Vind. Rom. Ven. 388. *Σουοβηνοὶ* Coisl. *Σουουηνοὶ* Ven. 516. Suobeni Lat. Ulm. 1482. Arg. 1520. Bas. 1545. It. Mal Ven. 1574. — *Σουσοβηνοὶ* Gr Bas 1533. Amst. 1605 a 1618. [36]) *Ἀλάνορσοι* Par. 1401. 1402. Vind. Rom. Coisl. Ven. 388. 516. Lat. Ulm. 1482. Arg. 1520. It. Mal. 1574. [37]) *Σύμβοι* Par. 1401. Ven. 388. 516. *Σύκβοι* Gr. Amst. 1605. Lat. Arg. 1520. [38]) Zaratae Lat. Arg. 1520. Bas. 1545.

V. MARCIAN HERAKLEOTSKÝ [před l. 300, dle jiných l. 300—400].

Marciani Heracleotae Periplus in Geogr, vet. script. graec. min., ed. *Hudson* Vol. I. Oxoniae 1698. 8. Pag. 54—57.

Sarmatia, quae in Europa est, definitur a septemtrione quidem oceano Sarmatico juxta Vindicum sinum (κατὰ τὸν Οὐινδικὸν κόλπον), [1]) et parte terrae incognitae: ab oriente vero Isthmo et Byce palude et parte paludis Maeotidis usque Tanain fluvium ad incognitam terram: ab occasu vero Vistula (Οὐΐστουλα) fl. et Germania magna, post montes Sarmaticos, et montibus ipsis: a meridie vero Iazygibus Metanastis, ab australi fine Sarmaticorum montium usque ad principium Carpathi montis (Καρπάθου ὄρους) ac etiam Dacia usque ad Borysthenis fluminis ostia, et hinc littore Ponti Euxini usque ad intimum recessum Carciniti fluvii. Ac generalis quidem circumscriptio hujusmodi est; loca autem particularia Sarmatiae magis summarie recensuimus, stadiorum numerum non adjicientes, quod fere incognitus sit accuratus periplus septemtrionalis hujus oceani, juxta septemtriones quidem alluentis terram incognitam, qua superjacet paludem Maeotidem; plerisque hominum non facile exploratam: praesertim quando et Protagoras stadiorum istorum numerum omisisse videatur. Etenim hanc ipsam ob causam in locis describendis ostiorum solummodo fluviorum mentionem faciemus. Post Vistulae fluvii ostia sequuntur Chruni (Χρύνου) fluvii ostia. Post Chrunum vero fluvium deinceps sunt Rhudonis (Ῥουδῶνος) fluvii ostia. Hi vero fluvii exeunt in sinum Venedicum (Οὐενεδικὸν κόλπον), qui a Vistula flumine incipit, in immensum extensus. Rhudonem fluvium subsequuntur Turuntae (Τουρούντου) fluvii ostia: Turuntum vero fluvium excipit Chesunus (Χέσυνος) fluvius, ejusque ostia. Ultra vero Chesunum fluvium deinceps est Hyperboreus et incognitus oceanus contiguus Hyperboreae et incognitae terrae. Chesunum fluvium accolunt Agathyrsi (Ἀγαθυρσοὶ), Sarmatiae Europaeae gens. Chesunus vero fluvius et Turuntus defluunt de montibus superjacentibus, qui Ripaei montes appellantur (Ῥίπαια ὄρη), in partibus mediterraneis, inter Maeotida paludem et oceanum Sarmaticum, jacentes. Rudon vero fluvius fertur ex Alano monte (ὁ δὲ Ῥούδων ποταμὸς ἐκ τοῦ Ἀλάνου ὄρους φέρεται). Montem autem et regionem hanc longe extensam habitant Alani Sarmatarum gens (τὸ τῶν Ἀλανῶν Σαρμάτων ἔθνος); ubi fontes sunt Borysthenis fluvii in Pontum exeuntis (παρ᾽ ᾆς τοῦ Βορυσθένους ποταμοῦ τοῦ εἰς τὸν Πόντον ἐξιόντος αἱ πηγαὶ τυγχάνουσιν). Regionem vero circa Borysthenem post Alanos (μετὰ τοὺς Ἀλανοὺς) habitant Choani (Χοανοὶ) appellati, qui in Europa. Est autem Sarmatiae longitudo stadiorum 7700. Latitudo vero stadiorum 7650. Gentes (ἔθνη) habet 56,

urbes insignes (πόλεις ἐπισήμους) 53, montes insignes 9, fluvios insignes 4, promontoria insignia 3, portus insignes 3, sinus insignes 4, sinum Vendicum appellatum (τόν τε Οὐενδικὸν τὸν εἰρημένον κόλπον) et alios tres.

Pozn. Srov. §. 8. č. 7. I. str. 146—147. [1]) V rkp. omylně Ἰνδικὸν, o čemž viz I. str. 135. pozn. 39.

VI. NÁPIS NA PENÍZI CÍS. VOLUSIANA [I. 253].

1.

Numismata Imperatorum Romanorum praestantiora, per *Jo. Vaillant.* Ed. III. Par. 1694. 4. 2 voll. (ed. I. Par. 1674. 4. 2 voll.) T. II. p. 351.

Na jedné straně:

IMP. C. VA. F. GAL. VEND. VOLUSIANO. AUG.

To jest: Imperatori Caesari Vandalico Finnico Galindico Vendico Volusiano Augusto.

Na druhé straně:

MARTI PACIFERO.

2.

Numismata aerea Imperatorum, Augustorum et Caesarum in coloniis, municipiis et urbibus percussa, auctore *Jo. Foy-Vaillant.* (Ed. II.) Par. 1697. F. 2 voll. (ed. I. Par. 1688. F. 2 voll.) T. II. p. 220—221.

Na jedné straně:

ΑΥΤ. Κ. ΓΑ. ΦΙΝ. ΓΑΛ. ΟΥΕΝΔ. ΟΥΟΛΟΥCΙΑΝΟC. CΕΒ.

To jest: *Αὐτοκράτωρ Καίσαρ Γανδάλικος Φίννικος Γαλίνδικος Οὐένδικος Οὐολουσιανὸς Σεβαστὸς.*

Na druhé straně:

ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΜΗΤΡΟ. ΚΟΛΩΝ.

To jest: *Ἀντιοχέων Μητροπόλεως Κολονίας.*

Na poli:

S. C. *Δ.* *E.*

Pozn. Srov. §. 8. č. 9. I. str. 150—152. Vaillant ještě tři jiné peníze Antiochenské rozdílné velikosti popisuje, na nichž s jedné strany hořejší řecký nápis stojí, s druhé pak strany v ozdobách a některých slovích rozdíl jest. Skrácení *VEND.* a *ΟΥΕΝΔ.* četl Vaillant Vendenico a *Οὐενδένικος*, ovšem mylně, místo Vendico, *Οὐένδικος*. O prvním praví: Hic numus argenteus ob hanc epigraphen in anteriori parte inter rarissimos asservandus. O druhém: Hic numus primae magnitudinis inter rariores habendus. Dále: Ut Commodus dictus est Sarmaticus, ob Sarmatas a M. Aurelio de-

victos: sic Volusianus omnia Sarmatiae populorum a Gallo patre tamquam devictorum cognomina gestat. Naposledy: Antiochenses ut numos Treboniano patri cuderunt, ita et Volusiano filio dedicant, cui insignes tribuere titulos ob plurimos Europaeae Sarmatiae populos tamquam ab utroque Imperatore profligatos. I. str. 147—150.

VII. DESKY THEODOSIOVY jinak PEUTINGEROVY. [l. 423].

Peutingeriana Tabula itineraria ex bibl. caes. Vindob. ed. *F. Chr. Scheyb*. Vindob. 1753. Fol.

Segm. 5—8.

SARMATE VAGI. SOLITUDINES SARMATARUM. AMAXOBII SARMATE. LUPIONES SARMATE. VENADI SARMATAE. ALPES BASTARNICE. BLASTARNI. DACPETOPORIANI. PITI. GAETE. DAGAE. VENEDI. ROXULANI SARMATE etc.

Pozn. Srov. §. 8. č. 8. I. str. 147—150.

VIII. VIBIUS SEQUESTER [l. 500—600].

Vibius Sequester De flum., font., lacub., gent. etc., adn. *Solino*. Pisauri 1512. 4., adn. *P. Melae*. Ven. 1518. 8.

Albis Germaniae Suevos a Cerveciis [1]) dividit: mergitur in Oceanum. [2])

Pozn. Srov. §. 9. č. 4. I. str. 199—202. [1]) V rukopisech: Cervetiis, Par. I. membr. sec. XIV. Revii membr. ap. Heins. Vind. ol. Neapol. chart. s. XV.: Corvitiis (*r* nad linií). Vind. ol. Trident. chart. s. XV.: Servitiis Par. II. chart. s. XV. Ve všech starých vydáních čte se Cerveciis: první Oberlin Argent. 1778. 8⁰ přijal do textu: Cheruscis, jakž vyznává, *e conjectura Simleri!* Než jméno to znamená Srby, Srbice: *c* stojí místo *s*, srov. Pruci, Prucia, Cedlisciani, Ciervisti (Srbiště), Curbici (Srbici), a *v* m. *b*, srov. Ciervisti, Zerivani (Srbjany) atd. [2]) Slova merg. in Oc. chybí v některých rkp.

IX. JORNANDES čili JORDANES [ok. l. 552].

1.

Jornandis (s. *Jordanis*) De Getarum sive Gothorum orig. et reb. gestis, ed. cum Chron. Ursperg. *C. Peutinger*. Aug. Vind. 1515. F. Jiná čelnější vyd. jsou: *Forneri* c. Cassiodoro. Par. 1588. F. e cod. Pithoei, *Lindenbrog*. Hamb. 1611. 4⁰ e codd., *Gruteri* Hanov. 1611. F. e cod. Heidelb., *Gareti* cum Cassiod. Rothomagi 1679. F., *Muratori* Scr. Rer. It. I. Pouhé přetisky jsou: *Rhenani* c. Procop. Bas. 1531. F., *Vulcanii* Lugd. B. 1597.

1618. 8°., *Grotii* Amst. 1655. 8°., Bibl. Max. Patr. 1677. T. XI. a j. Rukopisové, z nichž k některým místům varianty jsme dostali, jsou: Heidelberg. 1. 2., Paris., Atrebat., Vindob., Ambros., Roman.. Florent.

Cap. 5. Scythia siquidem, Germaniae terrae confinis, eotenus, ubi Hister oritur amnis, vel stagnum dilatatur Musianum, [1]) tendens usque ad flumina Tyram, Danastrum [2]) et Vagosolam, magnumque illum Danaprum, [3]) Taurumque montem, non illum Asiae, sed proprium, id est scythicum, per omnem Maeotidis ambitum, ultraque Maeotida per angustias Bospori usque ad Caucasum montem, amnemque Araxem, ac deinde in sinistram partem reflexa, post mare Caspium, quae in extremis Asiae finibus ab oceano Euroboreo in modum fungi primum tenuis, post haec latissima et rotunda forma exoritur, vergens ad Hunnos, Albanos et Seres usque digreditur. Haec inquam patria, id est Scythia, longe se tendens lateque aperiens, habet ab oriente Seres, in ipso sui principio ad litus Caspii maris commanentes; ab occidente Germanos, et flumen Vistulae; ab Arctoo, id est Septentrionali, circumdatur Oceano; a meridie Perside, Albania, Hiberia, Ponto atque extremo alveo Histri, qui dicitur Danubius ab ostio suo usque ad fontem. In eo vero loci latere, quo Ponticum litus attingit, oppidis haud obscuris involvitur, Borysthenide, Olbia, Callipode, Chersone, Theodosia, Pareone, Mirmycione et Trapezunte; quas indomitae Scytharum nationes Graecis permisere condere, sibimet commercia praestaturis. In cujus Scythia medio est locus, qui Asiam Europamque ab alterutro dividit. Riphaei scilicet montes, qui Tanain vastissimum fundunt intrantem Maeotida; cujus paludis circuitus passuum millia CXLIV, nusquam octo ulnis altius subsidentis. In qua Scythia prima ab occidente gens sedit Gepidarum, quae magnis opinatisque [4]) ambitur fluminibus. Nam Tisia per Aquilonem ejus Corumque discurrit; ab Africo vero magnus ipse Danubius, ab Euro fluvius Tausis secat, qui rapidus ac verticosus in Histri fluenta furens devolvitur. Introrsus illi Dacia est, ad coronae speciem arduis alpibus emunita, juxta quorum sinistrum latus, quod in Aquilonem vergit, et ab ortu Vistulae

fluminis per immensa spatia Winidarum [5]) natio populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutentur, principaliter tamen Sclavini [6]) et Antes nominantur. Sclavini a civitate Novietunense [7]) et lacu, qui appellatur Musianus, [8]) usque ad Danastrum, et in Boream Vistula [9]) tenus, commorantur. Hi paludes silvasque pro civitatibus habent. Antes vero, qui sunt eorum fortissimi, qua Ponticum mare curvatur [10]) a Danastro extenduntur usque ad Danaprum, [11]) quae flumina multis mansionibus ab invicem absunt. Ad litus autem Oceani, ubi tribus faucibus fluenta Vistulae fluminis ebibuntur, Vidivarii [12]) resident, ex diversis nationibus aggregati; post quos ripam Oceani item Esti [13]) tenent, pacatum hominum genus omnino. Quibus in Austro adsedit gens Agazzirorum fortissima, frugum ignara, quae pecoribus et venationibus victitat. Ultra quos distenduntur supra mare Ponticum Bulgarorum sedes, quos notissimos peccatorum nostrorum mala fecere. Hinc jam Hunni, quasi fortissimarum gentium faecundissimus cespes, in bifariam populorum rabiem pullularunt. Nam alii Aulziagiri, alii Saviri [14]) nuncupantur, qui tamen sedes habent diversas. Juxta Chersonem Aulziagiri, quo Asiae bona avidus mercator importat, qui aestate campos pervagantur effusos, sedes habentes, prout armentorum invitaverint pabula; hieme supra mare Ponticum se referentes. Hunugari autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarum venit commercium: quos tantorum virorum formidavit audacia.

Cap. 23. Nam Gothorum rege Geberich rebus excedente humanis, post temporis aliquod Ermanaricus nobilissmus Amalorum in regno successit, qui multas et bellicosissimas Arctoas gentes perdomuit, suisque parere legibus fecit. Quem merito nonnulli Alexandro magno comparavere majores. Habebat siquidem, quos domuerat, Gothos, Scythas, Thuidos in Aunxis, Vasinabroncas, Merens, Mordensimnis, Caris, Rocas, Tadzans, Athual, Navego, Bubegentas, Coldas; [15]) et cum tantorum servitio carus haberetur, non passus est nisi et gentem Erulorum, quibus praeerat Alaricus, magna ex parte trucidatam reliquam suae subigeret ditioni. Nam praedicta gens, Ablavio historico,

referente, juxta Maeotidas paludes habitans in locis stagnantibus, quas Graeci hele vocant, Eruli nominati sunt; gens quantum velox, eo amplius superbissima. Nulla siquidem erat tunc gens, quae non levem armaturam in acie sua ex ipsis elegerit. Sed quamvis velocitas eorum ab aliis saepe bellantibus non evacuaretur, Gothorum tamen stabilitati subjacuit et tarditati, fecitque causa fortunae, ut et ipsi inter reliquas gentes Getarum regi Ermanarico serviverint. Post Erulorum caedem idem Ermanaricus in Venetos [16]) arma commovit, qui quamvis armis disperiti, [17]) sed numerositate pollentes, primo resistere conabantur. Sed nihil valet multitudo in bello, [18]) praesertim ubi et deus permittit, et multitudo armata advenerit. Nam hi, ut initio expositionis vel catalogo gentis dicere coepimus, ab una stirpe exorti tria nunc nomina edidere, [19]) id est, Veneti, Antes, [20]) Sclavi: qui quamvis nunc ita facientibus peccatis nostris ubique desaeviunt, tamen tunc omnes Ermanarici imperiis serviere. Aestorum [21]) quoque similiter nationem, qui longissimam ripam [22]) oceani Germanici insident, idem ipse prudentiae virtute subegit, omnibusque Scythiae et Germaniae nationibus ac si propriis laboribus imperavit.

Cap. 48. Quos (Ostrogothas) constat Ermanarici regis decessione a Vesegothis divisos, Hunnorum subditos ditioni, in eadem patria remorasse, Winithario tamen Amalo principatus sui insignia retinente. Qui avi Ataulfi virtutem imitatus, quamvis Ermanarici felicitate inferior, tamen moleste ferens Hunnorum imperio subjacere, paululum se substrahebat ab illis, suamque dum nititur ostentare virtutem, in Antarum fines movit procinctum, eosque dum aggreditur, prima congressione superatur: deinde fortiter egit, regemque eorum Box [23]) nomine cum filiis suis et LXX primatibus in exemplo terroris cruci adfixit, ut dedititiis metum cadavera pendentium geminarent. Sed cum tali libertate vix anni spatio imperasset, non est passus Balamber rex Hunnorum, sed ascito ad se Sigismundo Hunimundi magni filio, qui juramenti sui et fidei memor cum ampla parte Gothorum Hunnorum imperio subjacebat, renovatoque cum eo foedere, super Winitharium duxit exercitum etc.

Jornandis (s. *Jordanis*) De regnor. ac tempor. successione liber. Ed. *B. Rhenanus* cum Procopii Histor. etc. Bas. 1531. F. p. 686.

Hae sunt causae Romanae reipublicae, praeter instantiam quotidianam Bulgarorum, Antarum et Sclavinorum.

Pozn. Srov. §. 7. č. 2. str. I. 81. §. 8. č. 13. str. I. 172. §. 25. č. 7. str. II 23. [1]) Tak ed. princ. 1515 z rkp. Peutingerova. Mysianum ed. Rhenani 1531. Forneri 1588. Lindenbr. 1611. Gruteri 1611 Grotii 1655 a j. Morsianus ed. Forneri in marg. e cod. Pithoei. Morsia monte cod. Ambros. Viz níž pozn. 8. [2]) Tyras a Danastrus táž řeka: jedno neb druhé jest glossa. [3]) Tak nejlepší rkp.. ed. Forneri 1588 in marg., Gruteri 1611. Danapirum cod. Ambr., Danubium cod. Vind., ed pr. 1515 a j. [4]) Opimatis ed. Grotii 1655. [5]) Zdravé a pravé toto čtení vzato z rkp. Vídenského. Venetarum cod. Ambr. Veneidarum Forner 1588 in marg. V jiných rkp. a ve všech vydáních nesmyslně „venit, Vinidarum.“ [6]) Sclavani ed pr. 1515. cod. Vind. Sclaveni Porner in marg. Scaveni cod. Ambr. (tak i níže, než v kap. 23. Sclaveni). [7]) Přesné toto čtení váženo z rkp. Vídenského. Novi et unense (rozpojeně) cod. Ambr. a Florent., Novi et unennese Heidelb., Novi et Avense ed. Forner. in marg., Novictunense ed. pr. 1515. in marg. V jiných rkp. a vyd. nesmyslně Novi et Sclavino Rumunnense, z příčiny, že glossa Sclavinorum z kraje do textu se dostala. Novietunum, u jiných Noviodunum, jest nynější Izakči na Dunaji. Viz Abk. d. Slav. str. 115—118. [8]) Tak i zde, jakož nahoře (viz pozn. 1), ed. pr. 1515, Forn., Lind., Grut. a j. Mursianus cod. Vind., Ambr., ed. pr. 1515 in marg. Nursiano Forner. 1588 in marg. Mussanus Wesseling Itin. 226. Na pravém čtení a výkladu jména toho přemnoho pro historii naši záleží: a předce ani jedno ani druhé na ten čas s jistotou rozhodnuto býti nemůže Musianns neb Mysianus (jakž nahoře) lze vykládati na Moesianus; Mursianus buď na Halmyris, t. lacus Myris, nyní Ramzin u jižního rukávu Dunaje (jakž to v Abk. d. Slav. 119—124 a v tomto spise jsme učinili), buď na bláto u města Mursa, u Ptolem. ed. Ital. Malombrae 1574 Musia, nyní Osek. Než bláto toto slove u dřevních napořád Ulca Tab. P. Ennod., Hiulca Aur. Vict., Οὐολκαία Cass. Dio, nyní srb. Vuka (místo Vlka), a poloha jeho příčí se poněkud smyslu jiných míst u Jornanda, np. kdež v Potisí a Sedmihradsku nikoli Slovany, nýbrž Gepidy osazuje. [9]) Tak cod. Vind., ed. pr. a j. Viscla a j. Viscla tenus. [10]) Tak cod. Vind. a Rom.; vyd. 1515 a j. nesmyslně: qui ad ... curvantur. [11]) Danaprum a Danabrum v rkp., též u Grutera 1611; vyd. 1515 a j. Danubium. [12]) Tak cod. Ambr., Forner 1588 in marg.; Vidioarii ed. pr. 1515 a j. vyd. [13]) Tak dlužno odděliti skupené Itemesti v rkp. a vyd. Srov. pozn. 21. [14]) Čtení naše vzato z rkp. Víd. a Florent.; Faviri cod. Ambr. Auiri ed. pr. 1515 a j. vyd. [15]) Jména v textu položena jsou podle ed. pr. 1515. V rkp. rozličně, a sice: cod. Heidelb. I. gothes cythathiudos inaunxis nasinabroncas merens mordensimnis caris rogastadzans athaul nauego bubegenas coldas. Heidelb. II. golthes cytha thiudos ... mordeas imnis ... Par golthes chitathuidos manuxes vasinabroncas merens mordens imniscaris rocas tadzans athaul navego bumbegevas coldas. Atreb. golthes citathuidos inauxes vasinabruncas merens mordens imnascaris rogans tazans athaul nanego bumbegevas coldas. Vind. vasinabroncas merens mordensimnis caris rocastadzans. Ambros. dle Muratori: Golthes, Etta, Thividos, Inaxungis, Vasina, Bovoncas, Merens, Mordens, Remniscans, Rogans, Tadzans, Athaul, Navego, Bubegenas, Coldas. O opravu a vysvětlení některých z těchto jmen pokusili jsme se výš

§. 14. č. 5. str. I. 336. [16]) Venthos Forner 1588 in marg. Lindenbr. 1611. not. [17]) Desperiti ed. Lindenbr. 1611. Grotii 1654. Despecti cod Ambros. ed. Forner 1588 in marg., Gruter. 1611. [18]) Imbellium cod. Ambros. ed. Garet. 1679. [19]) Tak Gruter 1611 z rkp. Heidelb.; jiní reddidere. [20]) Entes cod. Ambr. [21]) Astorum cod. Ambr. Astrorum ed. pr. 1515. Aestrorum Gruter 1611. Grot. 1555. Haestorum Lindenbr. 1611. Výš Esti, pozn. 13. [22]) Tak Gruter 1611 z rkp. Heidelb., též Lindenbr. 1611. Longissima ripa cod. Ambr., ed. pr. 1515 a j. [23]) Booz cod. Ambr. Boz ed. Gruter 1611.

X. PROCOPIUS CAESARIENSIS [552].

Procopii Cæsariensis De Bello Gothico libri IV. v *Pr.* Opera. Paris. 1663. F. 2 voll. Latinský překlad od Claudia Maltreta. Jiné přeložení od H. Grotia nachází se v Hist. Gothor. Vandal. et Langob. Amst. 1655. 8⁰.

B. γ'. κ. ιδ'. (ed. Par. I. 498.) *Ἐπεὶ δὲ ὁ λόγος περιφερόμενος ἐς ἅπαντας ἦλθεν· ἠγείροντο μὲν ἐπὶ τούτῳ Ἄνται σχεδὸν ἅπαντες, κοινὴν δὲ εἶναι τὴν πρᾶξιν ἠξίουν, μεγάλα σφίσιν οἰόμενοι ἀγαθὰ ἔσεσθαι, κυρίοις ἤδη τοῦ Ρωμαίων στρατηγοῦ Χιλβουδίου γεγενημένοις. Τὰ γὰρ ἔθνη ταῦτα, Σκλαβηνοί τε καὶ Ἄνται, οὐκ ἄρχονται πρὸς ἀνδρός ἑνὸς, ἀλλ' ἐν δημοκρατίᾳ ἐκ παλαιοῦ βιοτεύουσι· καὶ διὰ τοῦτο αὐτοῖς τῶν πραγμάτων ἀεὶ τάτε ξύμφορα καὶ τὰ δύσκολα ἐς κοινὸν ἄγεται. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἄλλα (ὡς εἰπεῖν) ἅπαντα ἑκατέροις ἐστί τε καὶ νενόμισται τούτοις ἄνωθεν τοῖς βαρβάροις. Θεὸν μὲν γὰρ ἕνα, τὸν τῆς ἀστραπῆς δημιουργὸν ἁπάντων κύριον μόνον αὐτὸν νομίζουσιν εἶναι· καὶ θύουσιν αὐτῷ βόας τε καὶ ἱερεῖα ἅπαντα. Εἱμαρμένην δὲ οὔτε ἴσασιν, οὔτε ἄλλως ὁμολογοῦσιν ἐν γε ἀνθρώποις ῥοπήν τινα ἔχειν· Ἀλλ' ἐπειδὰν αὐτοῖς ἐν ποσὶν ἤδη ὁ θάνατος εἴη, ἢ νόσῳ ἁλοῦσιν, ἢ ἐς πόλεμον καθισταμένοις· ἐπαγγέλλονται μὲν ἢν διαφύγωσι, θυσίαν τῷ Θεῷ ἀντὶ τῆς ψυχῆς αὐτίκα ποιήσειν· διαφυγόντες δὲ θύουσιν ὅπερ ὑπέσχοντο, καὶ οἴονται τὴν σωτηρίαν ταύτης δὴ τῆς θυσίας αὐτοῖς ἐωνῆσθαι. Σέβουσι μέν τοι καὶ ποταμούς τε καὶ νύμφας, καὶ ἄλλ' ἄττα δαιμόνια· καὶ θύουσιν αὐτοῖς ἅπασι· τὰς τε μαντείας ἐν ταύταις δὴ ταῖς θυσίαις ποιοῦνται· οἰκοῦσι δὲ ἐν καλύβαις οἰκτραῖς διεσκηνημένοι πολλῷ μὲν ἀπ' ἀλλήλων· ἀμείβοντες, δὲ ὡς τὰ πολλὰ τὸν τῆς ἐνοικήσεως ἕκαστον χῶρον. Ἐς μάχην δὲ καθιστάμενοι, πεζῇ μὲν ἐς τοὺς πολεμίους οἱ πολλοὶ ἴασιν ἀσπίδια καὶ ἀκόντια ἐν χερσὶν ἔχοντες· θώρακα δὲ οὐδαμῇ ἐνδιδύσκονται· τινὲς δὲ οὐδὲ χιτῶνα, οὐδὲ τριβώνιον ἔχουσιν, ἀλλὰ μόνας τὰς ἀναξυρίδας ἐναρμοσάμενοι μέχρι ἐς τά αἰδοῖα, οὕτω δὴ ἐς ξυμβολὴν τοῖς ἐναντίοις καθίστανται. Ἔστι δὲ καὶ μία ἑκατέροις φωνὴ ἀτεχνῶς βάρβαρος· Ού μὴν οὐδὲ τὸ εἶδος ἐς ἀλλήλους τι διαλλάσσουσιν. Εὐμήκεις τε γὰρ καὶ ἄλκιμοι διαφερόντως εἰσὶν ἅπαντες· τὰ δὲ σώματα καὶ τὰς κόμας οὔτε λευκοὶ ἐσάγαν, ἢ ξανθοί εἰσιν, οὔτε πη ἐς τὸ μέλαν αὐτοῖς παντελῶς τέτραπται, ἀλλ' ὑπέρυθροί εἰσιν ἅπαντες. Δίαιταν δὲ σκληράν τε καὶ ἀπημελημένην, ὥσπερ οἱ Μασσαγέται, καὶ αὐτοὶ ἔχουσι· καὶ ῥύπου, ἧπερ ἐκεῖνοι, πλήρεις ἐνδελεχέστατα μένουσι. Πονηροὶ μέν τοι ἢ κακοῦργοι ὡς ἥκιστα τυγχάνουσιν ὄντες· ἀλλὰ κἂν τῷ ἀφελεῖ διασώζουσι τὸ Οὐννικὸν ἦθος. Καὶ μὴν καὶ ὄνομα Σκλαβηνοῖς τε καὶ Ἄνταις ἓν τὸ ἀνέκαθεν ἦν. Σπόρους γὰρ τὸ παλαιὸν ἀμφοτέρους ἐκάλουν, ὅτι δὴ σποράδην, οἶμαί διεσκηνημένοι τὴν χώραν οἰκοῦσι· διὸ δὴ καὶ γῆν πολλήν τινα ἔχουσι. τὸ γὰρ πλεῖστον τῆς ἑτέρας τοῦ Ἴστρου ὄχθης αὐτοὶ νέμονται. Τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ τὸν λαὸν τοῦτον ταύτῃ πη ἔχει.*

Překlad Claudia Maltreta.

1.

L. III. c. 14. ed. (Par. I. 498.) Postquam autem res in vulgus emanavit, Antae fere omnes convenere illius causa, utque in commune transigeretur, sanxerunt, magnum sibi emolumentum ex eo venturum rati, quod Chilbudium, Romanae militiae magistrum, in sua jam tenerent ditione. Et vero hi populi, Sclaveni inquam et Antae, non uni parent viro; sed ab antiquo in populari imperio vitam agunt: ac propterea utilitates et damna apud ipsos incommune vocari solent. Aliarum etiam rerum fere omnium ratio ab utrisque Barbaris servatur eadem, fuitque olim constituta. Unum enim Deum, fulguris effectorem, dominum hujus universitatis solum agnoscunt, eique boves et cujusque generis hostias immolant. Fatum minime norunt, nedum illi in mortales aliquam vim attribuant; at quum sibi vel morbo correptis vel praelium ineuntibus jam mortem admotam vident, Deo vovent, si evaserint, continuo victimam pro salvo capite mactaturos: elapsi periculo, quod promisere, sacrificant, eaque hostia vitam sibi redemptam credunt. Praeterea fluvios colunt et Nymphas, et alia quaedam numina: quibus omnibus operantur, et inter sacrificia conjecturas faciunt divinationum. In tuguriis habitant vilibus et rare sparsis, atque habitationis locum subinde mutant. Quum pugnam invadunt, multi pedibus tendunt in hostem, scutula spiculaque gestantes manibus. Loricam non induunt: quidam nec subuculam habent, nec pallium, sed cum femoralibus tantum, ad virilia usque aptis, hosti se offerunt ad certamen. Una est utrisque lingua admodum barbara. Nec forma corporis inter se differunt. Sunt enim proceri omnes ac robustissimi. Colorem nec summe candidum habet cutis nec flavum coma: neque is plane in nigrum deficit: at subrufus est et quidem omnibus. Vitam aeque, ut Massagetae [1]), victu arido incultoque tolerant, toti, sicut illi, sordibus et illuvie semper obsiti. Ingenium ipsis nec malignum nec fraudulentum; et cum simplicitate mores Hunnicos in multis retinent. Nomen etiam quondam Sclavenis Antisque unum erat: utrosque enim appellavit Sporos [2]) antiquitas, ob id opinor, qui σποράδην, hoc est sparsim et rare positis tabernaculis regionem obtinent: quo fit, ut magnum occupent spatium. Et vero ulterioris ripae Istri partem maximam habent. Hactenus de gente illa.

2.

L. IV. c. 4. 5. (ed. Par. I. 572). Ultra Sagidas siti sunt varii Hunnorum populi. Regio sequitur, quam appellant Eulysiam. Hujus incolae barbari qua maris litus, qua tractum mediterraneum obtinent,

ad paludem usque Maeotim Tanaimque fluvium, exonerantem se in eam paludem. Palus autem in Ponti Euxini litus evolvitur. Qui illic habitant, Cimmerii dicti olim, jam vocantur Uturguri. Ulteriora ad septemtrionem habent Antarum populi infiniti (καὶ αὐτῶν καθύπερθεν, ἐς βοῤῥᾶν ἄνεμον, ἔθνη τὰ Ἀντῶν ἄμετρα ἵδρυνται). Ubi se primum aperit alveus, quo palus effunditur, degunt Gothi, Tetraxitae cognomine, qui quamvis pauci numero, niholiminus Christianorum leges et instituta religiose servant ... Ultra paludem Maeotidem fluviumque Tanaim Hunni Cuturguri camporum aequora longe ac late insederunt. Post a Scythis et Tauris tenetur omnis illa regio, cujus pars etiamnum Taurica dicitur. ... Ab Urbe Chersone ad ostia fluminis Istri, quem Danubium etiam vocant, iter est dierum decem, tractumque illum omnem barbari tenent.

Pozn. Srov. §. 7. č. 15—18. str. I. 111 sld. §. 9. č. 3. str. I. 198. §. 25. č. 7. str. II. 23. [1]) Massagetae u Prokopia tolik co Hunové. [2]) Výklad jména viz §. 7. č. 15. str. I. 111 sld.

XI. CÍSAŘ MAURICIUS [l. 582—602].

Mauricii Strategicum l. XI. c. 5 in *Jo. Schefferi* Arriani Tactic. et Mauricii Art. milit. l. XII graec. et Lat. Uspaliae 1664. 8° p. 272—290.

Πῶς δεῖ Σκλάβοις καὶ Ἄνταις καί τοῖς τοιούτοις ἁρμόζεσθαι.

Τὰ ἔθνη τῶν Σκλάβων καὶ Ἀντῶν ὁμοδίαιτά τε καὶ ὁμότροπα εἰσὶ καὶ ἐλεύθερα, μηδαμῶς δουλοῦσθαι ἢ ἄρχεσθαι πειθόμενα, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ πολύανδρά τε καὶ τληπαθῆ, φέροντα ῥαδίως καὶ καύσωνα καὶ ψῦχος καὶ βροχὴν καὶ σώματος γυμνότητα καὶ τὴν τῶν δαπανημάτων ἔνδειαν. Εἰσὶ δὲ τοῖς ἐπιξενουμένοις αὐτοῖς ἤπιοι, καὶ φιλοφρονούμενοι αὐτοὺς διασώζουσιν ἐκ τόπου εἰς τόπον οὗ ἂν δέωνται, [1]) ὡς εἴγε δι᾽ ἀμέλειαν τοῦ ὑποδεχομένου συμβῇ τὸν ζένον κλαβῆναι; πόλεμον κινεῖ κατ᾽ αὐτὸν ὁ τοῦτον παραθέμενος, σέβας ἡγούμενος τήν τοῦ ξένου ἐκδίκησιν. Τοὺς δὲ ὄντας ἐν ταῖς αἰχμαλωσίαις παρ᾽ αὐτοῖς, οὐκ ἀορίστῳ χρόνῳ, ὡς τὰ λοιπὰ ἔθνη, ἐν δουλείᾳ κατέχουσιν, ἀλλὰ ῥητὸν ὁρίζοντες αυτοῖς χρόνον, ἐν τῇ γνώμῃ αὐτῶν ποιοῦνται, εἴτε θέλουσιν ἐν τοῖς ἰδίοις ἀναχωρῆσαι, μετά τινος μισθοῦ, ἢ μένουσιν ἐκεῖσε ἐλεύθεροι καὶ φίλοι. Ὑπέστη δὲ αὐτοῖς πλῆθος ἀλόγων παντοίων καὶ γενημάτων ἐν θημωνίαις ἀποκείμενον, καὶ μάλιστα κέγχρου καὶ ἐλύμου. Σωφρονοῦσι δὲ καὶ θήλεα αὐτῶν ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν ἀνθρώπου, ὥστε τὰ πολλὰ αὐτῶν τὴν τῶν ἰδίων ἀνδρῶν τελευτὴν ἴδιον ἡγεῖσθαι θάνατον. καὶ ἀποπνίγειν ἑαυτὰ ἑκουσίως, οὐχ᾽ ἡγούμενα ζωὴν τὴν ἐν χηρείᾳ διαγωγὴν. Ἐν ὕλαις δὲ καὶ ποταμοῖς καὶ τέλμασι καὶ λίμναις δυσβάτοις οἰκοῦντα, καὶ πολυσχεδεῖς τὰς ἐξόδους τῶν οἰκήσεων ποιοὺμενα,[3]) διὰ τας ὡς εἰκὸς συμβαινούσας αὐτοῖς περιστάσεις. Τὰ ἀναγκαῖα τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐν ἀποκρύφῳ χωννύουσιν, οὐδὲν περιττὸν ἐν φανερῷ κεκτημένων, καὶ βίον ζῶντα ληστρικὸν φιλοῦσιν ἐν τοῖς δασέσι καὶ στενοῖς καὶ κρημνώδεσι τόποις τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν ἐγχειρήσεις ἐργάζεσθαι. Κὲχρηνται δὲ ἐπιτηδείως ταῖς ἐνέδραις καὶ τοῖς αἰφνιδιάσμασι καὶ κλοπαῖς ἔντε νυξὶ καὶ ἡμέραις πολλὰς μεθόδους σχηματιζόμενα. Ἐν πείρᾳ δὲ εἰσὶ καὶ τῆς ποταμῶν διαβάσεως ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους, καὶ γενναίως ἐγκαρ

τεροῦσι τοῖς ὕδασιν, ὡς πολλάκις τινὰς αὐτῶν ἐν τοῖς οἰκείοις διάγοντας αἰφνιδιαζομένους ἐκ περιστάσεως καταδύναντας ἐν τῷ βάθει τοῦ ὕδατος καλάμους ἐπὶ τούτῳ πεποιημένους, μακροὺς, δι᾽ ὅλου κεκενωμένους, κρατεῖν ἐν τοῖς στόμασιν αὐτῶν διήκοντας, μέχρι τῆς τοῦ ὕδατος ἐπιφανείας καὶ κειμένους ὑπτίους ἐν τῷ βάθει, δι᾽ αὐτῶν ἀναπνέειν, καὶ ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἐξαρκεῖν, ὥστε μηδεμίαν ὑπόνοιαν περὶ αὐτῶν γίνεσθαι. Ἀλλὰ εἰ καὶ συμβῇ τοὺς καλάμους ἔξωθεν ὁρᾶσθαι, συμφυεῖς τῷ ὕδατι νομίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀπείρων. Διὸ οἱ πρὸς τοῦτο ἐμπείρως ἔχοντες, τὸν κάλαμον διὰ τῆς τομῆς καὶ θέσεως ἐπιγινώσκοντες, ἢ κατανύττουσιν αὐτῶν τὰ στόματα δι᾽ αὐτῶν, ἢ ἀποσπῶντες, τούτους ἀναφέρουσιν ἐκ τοῦ ὕδατος, οὐ δυναμένων αὐτῶν τοῦ λοιποῦ ἐπιμένειν τῷ ὕδατι. Ὁπλίζονται δὲ ἀκοντίοις μικροῖς δυσὶν ἕκαστος ἀνὴρ, τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ σκουταρίοις γενναίοις μὲν δυσμετακομίστοις δέ. Κέχρηνται δὲ καὶ τόξοις ξυλίνοις καὶ σαγίταις μικραῖς κεχρημέναις τοξικῷ φαρμάκων, ὅπερ ἐστὶν ἐνεργετικὸν, εἰ μὴ πόματι τῆς θηριακῆς προκαταλυφθῇ ὁ τιτρωσκόμενος παρ᾽ αὐτοῦ, ἢ ἑτέροις βοηθήμασιν ἐγνωσμένοις τοῖς ἐπιστήμασιν ἰατρῶν, ἢ παρ᾽ εὐθὺ περιτμηθῆναι τὴν πληγὴν εἰς τὸ μὴ κατανεμηθῆναι αὐτὸ καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος. Ἄναρχα δὲ καὶ μισάλληλα ὄντα οὐδὲ τάξιν γινώσκουσιν, οὐδὲ κατὰ τὴν σύσταδην μάχην ἐπιτηδεύουσι μάχεσθαι, οὐδὲ ἐν γυμνοῖς καὶ ὁμαλοῖς τόποις φαίνεσθαι. Εἰ δὲ καὶ συμβῇ αὐτοὺς κατατολμῆσαι ἐν τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς, κράζοντες ἅμα ὀλίγον ἐπὶ τὸ πρόσω κινοῦσι, καὶ εἰ μὲν ἐνδώσουσι τῇ φωνῇ αὐτῶν οἱ ἀντιτασσόμενοι, ἐπέρχονται σφοδρῶς· εἰ δὲ μήγε, τὴν αὐτὴν τρέπονται, μὴ σπεύδοντες χειρὶ ἀποπειρασθῆναι τῆς τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν δυνάμεως· προστρέχουσι δὲ ταῖς ὕλαις, πολλὴν ἐκεῖθεν βοήθειαν ἔχοντες, ὡς γινώσκοντες ἁρμοδίως ἐν τοῖς στενώμασι μάχεσθαι. Καὶ γὰρ πολλάκις πραῖδαν ἐπιφερόμενα ὑπὸ μετρίας ταραχῆς, ταύτης περιφρονοῦντα ἐν ταῖς ὕλαις προτρέχουσι, καὶ τῶν ἐπερχομένων περὶ τὴν πραῖδαν ῥεμβομένων, εὐκόλως ἐπανιστάμενα βλάπτωσι τούτους. Τοῦτο δὲ διαφόρως καὶ ἑκουσίως ποιεῖν ἐπιτηδεύουσι πρὸς δέλεαρ τῶν ἐναντίων αὐτῶν. Ἄπιστοι δὲ εἰσὶ παντοίως καὶ ἀσύμφωνοι περὶ τὰς συνθήκας, φόβῳ μᾶλλον ἢ δώροις εἴκοντες. Διαφόρου γὰρ γνώμης κρατούσης ἐν αὐτοῖς, ἢ οὐ συμβαίνουσιν, ἢ καὶ συμβαινόντων αὐτῶν τὰ δοκοῦντα συντόμως ἕτεροι παραβαίνουσι, πάντων ἐναντίων ἀλλήλοις φρονούντων, καὶ μηδενὸς τῷ ἑτέρῳ παχωρεῖν βουλομένου· ..... Χρὴ δὲ τὰς κατ᾽ αὐτῶν ἐγχειρήσεις ἐν χειμερίοις μᾶλλον καιροῖς γίνεσθαι, ὅτ᾽ ἂν τῶν δένδρων γυμνουμένων, λανθάνειν εὐκόλως οὐ δύνανται, ἀλλὰ καὶ τῆσ χίονος τὰ ἴχνη τῶν φευγόντων διελεγχούσης, καὶ τῆς φαμιλίας[3]) αὐτῶν ταπεινῆς οὔσης οἷα γυμνῶς, λοιπὸν δὲ καὶ τῷ κρούει [4]) οἱ ποταμοὶ εὐδιάβατοι γίνονται. ..... Παραφυλάττεσθαι δὲ, ὅσον ἐστὶ δυνατὸν, εἰς τὸ διὰ δυσβάτων ἤτοι δασέων τύπων ἐν καιρῷ θέρους τὴν πάροδον ὡς ἔτυχεν ἀπολυπραγμόνως μὴ ποιεῖσθαι, ἐχθρῶν μάλιστα συνισταμένων, πρὶν ἢ τούτους διὰ πεζῶν ἢ καβαλλαρίων ἐκδιωχθῆναι. ... Πολλῶν δὲ ὄντων ῥηγῶν καὶ ἀσυμφώνως ἐχόντων πρὸς ἀλλήλους, οὐκ ἄτοπον τινὰς αὐτῶν μεταχειρίζεσθαι ἢ λόγοις ἢ δώροις καὶ μάλιστα τοὺς ἐγγυτέρῳ τῶν μεθορίων, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπέρχεσθαι, ἵνα μὴ πρὸς πάντας ἔχθρα ἕνωσιν, ἢ μοναρχίαν ποιήσῃ. Τοὺς δὲ λεγομένους ῥεφούγους ἤτοι προσφύγους ἐπαγγελλομένους καὶ στράτας δεικνύειν καὶ μηνύειν τινὰ δεῖ ἀσφαλῶς φυλάττειν. Καὶ γὰρ Ῥομαῖοι εἰσὶ τῷ χρόνῳ ποιωθέντες καὶ τῶν ἰδίων ἐπιλαθόμενοι τὸν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς εὔνοιαν ἐν προτιμήσει ποιοῦνται, οὓς εὐγνωμονοῦντας μὲν εὐεργετεῖν, κακουργοῦντας δὲ τιμορεῖσθαι προσήκει. Τὰς δὲ εὑρισκομένας δαπάνας ἐν τῇ χώρᾳ ἐκ τοῦ πλησίον μὴ ἀκαίρως ἀναλίσκειν, ἀλλὰ σπουδάζειν ἐν τῇ ἰδίᾳ μετακομιζειν, διό τε ζώων καὶ πλοίων. Τῶν γὰρ ποταμῶν αὐτῶν ἐπιμιγνουμένων τῷ Δανουβίῳ, εὐκόλως ἡ μετακομιδὴ διὰ πλοίων γίνεται. .... Τῶν γὰρ χωρίων τῶν Σκλάβων καὶ Ἀντῶν κατὰ τοὺς ποταμοὺς ἐφεξῆς διακειμένων καὶ συνημμένων ἀλλήλοις, ὥστε μὴ διάλειμμα εἶναι μεταξὺ αὐτῶν ἄξιον λόγου, ὕλης τε ἢ παλουδίων ἢ καλαμεώνων [5]) ἐγγιζόντων αὐτοῖς ὡς ἐπίπαν συμβαίνει ἐν ταῖς κατ᾽ αὐτῶν γινομέναις ἐφόδοις,

ἅμα τοῦ τῷ πρώτῳ αὐτῶν χωρίῳ ἐπιστῆναι, κἀκεῖσε ἐν ἀσχολεῖσθαι τὸν πάντα στρατόν, τὰ λοιπὰ ὡς γειτονοῦντα [6]) *καὶ ἐγγὺς τῆς ὕλας ἔχοντα, αἰσθανόμενα τῆς αὐτῶν κινήσεως ἐκ τοῦ πλησίον μὲν εὐκόλως φυγαδεύουσι τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῖς. Ἔξπληκτοι δὲ οἱ νεώτεροι αὐτῶν γινόμενοι ὡς εὐκαιροῦντες λεληθότως τοῖς στρατιώταις ἐπέρχονται, ὡς ἐντεῦθεν μηδὲν μέγα δύνασθαι πρὸς βλάβην τῶν ἐχθρῶν ἐργαζεσθαι τοὺς τὴν ἔφοδον κατ᾽ αὐτῶν ποιουμένους. ..... Ἐν δὲ τοιαύτοις ἐφόδοις οὐ δεῖ τοὺς δυναμένους ἀντικαθίστασθαι τῶν ἐχθρῶν ζωγρεύειν, ἀλλὰ πάντας τοὺς παρατυγχάνοντας φονεύειν καὶ παρέρχεσθαι, καὶ μὴ εἰς αὐτοὺς ἐμβραδύνειν τοὺς τὴν πάροδον μάλιστα ποιουμένους, καὶ τὸν καιρὸν γριπίζεσθαι.*

Quomodo sit congrediendum cum Sclavis et Antis et similibus.

Sclavorum gentes et Antum una vivendi ratione moribusque similibus utuntur, libertatem quoque colunt, nec ulla ratione ad serviendum vel parendum persuadentur, maxime in regione propria fortes tolerantesque. Sustinent facile frigus et calorem et nuditatem corporum et victus penuriam. Sunt quoque adversus peregrinos benigni magnoque studio servant incolumes salvosque de uno loco in alium deducunt, quo necesse habent, ut et, si per incuriam ejus, qui servare talem debet, accidat, ut damno peregrinus afficiatur, bellum ipsi inferat vicinus ejus, pietatem arbitratus, sic ulcisci peregrinum. Qui sunt in captivitate apud eos, non omni tempore, ut apud gentes alias, in servitute tenentur, sed certum eis definitur tempus, in arbitrio eorum relinquendo, si oblata mercede velint dein reverti ad suos, aut manere apud ipsos liberi et amici. Abundant copia brutorum omnis generis et terrae nascentium, quae comportant in cumulum, praecipue vero milii et panici. Pudicitiae servantes vero et feminae eorum supra omnem modum erga maritos suos, adeo ut earum multae virorum suorum mortem proprio interitu solari voluerint, seque ipsas suffocarint ultro, non ferentes vitam solitariam. In sylvis autem et ad fluvios et paludes lacusque aditu difficiles habitant. Multifarios exitus faciunt aedium suarum, propter varia, quae forte possunt accidere. Res suas necessarias recondunt sub terra, nihil superfluum palam possidentes, sed viventes instar praedonum. In locis difficilibus et angustis et latebrarum plenis amant confligere cum hostibus. Utuntur autem frequenter incursionibus et repentinis irruptionibus et dolis, tempore nocturno diurnoque, multa variaque per ludibrium simulantes. Inter artes vero eorum est etiam subire flumina. Plus enim quam ceteri homines et melius durant in aquis, adeo ut saepe aliqui versantes in propriis, cum ex improviso invaduntur, per mersos in profundo aquae calamos longos ad hoc factos intusque penitus excavatos, et ab oris ipsorum pertinentes ad summitatem aquae usque, jacentes supini in profundo spiritum ducant, et sic durent longo tempore, ut nulla amplius suspicio sit de iis. Sed et si accidat forte, ut calami exterius cernantur, nati putantur ab iis,

qui rem hanc ignorant. Itaque illi, qui hoc noverunt, et calamum ex sectione aut positione dignoscunt, vel compungunt ora ipsorum cum illis, vel avellunt eos, atque sic ex aqua producunt, dum manere diutius in aqua nequeunt. Armantur autem jaculis duobus quilibet, quidam vero ex ipsis etiam scutis, validis quidem, sed quae difficulter huc illucque possunt transferri. Utuntur quoque arcubus ligneis, et sagittis parvis, veneno illitis, quod est valde efficax, nisi theriacae potum sumserit, qui vulneratus est, vel alia praesidia adhibuerit, quae norunt medici periti, aut vulnus statim circumciderit, ne longius venenum serpat, totumque corpus reliquum invadat. Neminem ferunt imperantem, seque mutuo prosequuntur odio. Sed neque ordinem noverunt, nec conjunctim curant pugnare, vel in locis nudis planisque se ostendere. Sique accidat, ut in pugnam contra ire ausint, conclamentes simul parum se movent, et si hostes clamori eorum respondeant, advertunt celerrime. Si vero non, vertuntur, neque curant collato pede vim suorum adversariorum experiri. Verum tendunt in sylvas, a quibus plurimum adjuvantur, ut qui apprime sciant praeliari inter angustias. Sed et non raro praedam offerunt cum simulatione quapiam pavoris, velut desererent eam, conceduntque in sylvas, iisque, qui superveniunt et circum praedam vagantur, magnum afferunt detrimentum, strenue regressi. Hocque diversimode ac ultro facere student, ut sit velut esca, qua hostes capiant. Omnino autem perfidi, nec facile consentiunt in pacta, ut qui terrore magis quam praemiis subigantur. Cum enim contrariae in eis regnent sententiae, aut non conveniunt inter se, aut si qui conveniunt placita eorum statim ceteri transgrediuntur, cum omnes contrarie inter se sint animati, neuterque alteri velit obsequi .... Oportet autem impetus adversus eos fieri hiberno tempore potissimum, cum arboribus nudatis bene nequeunt latere, et nix vestigia fugientium moratur, et res familiaris est exigua, ipsiqui velut nudi praeterea et ob glaciem flumina transiri possunt ..... Cavendum autem, quantum potest, ne in loca impedita difficiliaque aestatis tempore ullatenus transeatur quoquo modo, absque exploratione praevia, maxime si hostes fuerint conglobati, antequam per pedites vel equites fuerint expulsi... Cum vero multi inter eos sint reguli, neque inter se concordes, non fuerit inconveniens, aliquos eorum trahere in partes suas, vel persuasionibus, vel largitionibus, maxime eos, qui viciniores sunt, et veinire ad ceteros solent, ne se omnes hostiliter jungant et sub unius imperium concedant. Oportet quoquo refugos aut profugos, qui se diter monstraturos pollicentur, aut ducturos aliquo, diligenter custodire. Nam et Romani sunt, qui obsequuntur tempori, et suorum obliviscuntur, et gratiam pluris hostium quam suorum faciunt. Quod si fidem bonam servant, beneficiis affici, si malum faciunt, puniri debent. Commeatus vero, qui per regionem inveniuntur, non nimis

et intempestive absumendi, verum danda opera, ut in regionem nostram transferantur per jumenta vel navigia. Nam cum fluvii ipsorum se Danubio committant, facile transvectiones possunt fieri per navigia. .... Sclavorum quippe atque Antum regiones cum ad flumina continuo sint sitae, quae se mutuo sic contigunt, ut inter ea nullum relinquatur spatium, quod sit memorabile, sylvis aut paludibus aut arundinetis omnia complentibus, accidit fere in universum, ut qui expeditionem suscipiunt contra eos, statim in limine regionis eorum consistere cogantur, cum cetera sint impervia, et densissimis sylvis consita, in quibus facile exaudiunt in propinquo iter facientes, ideo celerrime effugiunt, qui accedere ad ipsos conantur. Cumque juvenes eorum sint expediti, data occasione clam militibus superveniunt, ut sic non multum nocere possint eis hostes, qui expeditionem contra ipsos suscipiunt. ... In hujuscemodi incursionibus autem non oportet copias, quae confligunt, ducere captivos, verum obvios quosque interficere, ac progredi, nec in eodem loco subsistere, maxime qui praecedunt, atque occasiones apprehendere. .....

Pozn. Text řecký zde onde ještě opravy potřebuje. Zdeť některá poznamenání vydavatele Scheffera. 1) *Οὗ ἂν δέωνται* in meo fuit *οὐ ἂν δέονται.* Porro nescio an illud *οὗ* bene referatur ad praecedens *τόπου*, et non potius respiciat aliud quid, quod nunc abest, ut *παράσχοντες* vel quid simile. Sane ipsa ratio videtur quid ejusmodi exigere. 2) V rkp. *ποιούμὲνοι.* 3) *φαμιλίας*, graecobard., sed hic puto plane de cibo alimentisque sermonem esse, quibus hieme deficientibus ipsi magnam partem expugnantur fame. Ac fortasse scripsit noster *φαμιλιαρίας.* 4) *τῷ κρούει*, novum et nemini notum; puto oportere emendari *τῷ κρύῳ.* Glossae vet. *κρύος* frigus. 5) *καλαμεώνων*, nemini adhuc annotatum; in veteri gloss. *καλάμιον* arundinetum. 6) *γιτονοῦντα*, simile praecedenti, et notandum; ego tamen dubito de integritate scripturae. (Srov. *Τυραγ-γῖται*, *Πιεν-γῖται* ?)

XII. PAULUS WARNEFRIDI j. DIACONUS [umř. ok. l. 799].

Pauli Warnefridi De gestis Langobardorum libri VI. Ed. *Peutinger* cum Chron. Ursperg. Aug. V. 1515. F. Lugd. Bat. in off. Plantin. 1595. 12⁰. *Lindenbrog* Hamb. 1611. 4⁰. *Grotius* Amst. 1655. 8⁰. Bibl. Max. Patr. 1677. T. XIII. *Muratori* Script. Rer. ital. T. I.

L. I. c. 13. Igitur Langobardi tandem in Mauringam pervenientes, ut bellatorum possint ampliare numerum, plures a servili jugo ereptos ad libertatis statum perducunt; utque rata eorum haberi posset libertas, sanciunt more solito per sagittam, immurmurantes nihilominus, ob rei firmitatem, quaedam patria verba. Egressi itaque Langobardi de Mauringa,

applicuerunt in Golanda, [1]) ubi aliquanto tempore commorati dicuntur: post haec Anthaib, [2]) Banthaib, pari modo et Wurgonthaib per annos aliquot possedisse, quae nos arbitrari possumus esse vocabula pagorum, seu quorumcunque locorum. [3])

Pozn.. Srov. §. 8. č. 10. str. I. 152. [1]) Tak vyd. 1595. 1611. 1655. 1677. Než cod. Modoëtiensis Rogulandam, Lindenbrog v not. Rugulandiam, ed. pr. 1515 Nigilanda. [2]) Jména ta položena zde dle Grimma Rechtsalt. 496; v rkp. i vyd. rozličně, np. Antabos et Purgantaibos cod. Modoët., Vurconthaib Ambr., Anthaib et Banthaib pari modo Nurgundaib ed. pr. 1515., Antaibos et Bantaibos pari modo et Burgandaibos Lindenbr. 1611 v not.. Anthaib et Banthaib pari modo et Wurgondaib Lind. v textu, Anthabet, Bathaib pari modo et Burgundaib. Ed. Lugd. 1595. Grot. 1655. Bib. M. Patr. 1677. Muratori T. I. [3]) Imo vero regionum, vykládá případně Muratori.

XIII. C. LEV VI. MOUDRÝ [l. 886—911].

Leonis Imp. Tactica sive de Re militari Liber. In *Jo. Meursii* Operibus ex recensione *Jo. Lami.* Vol. VI. Florentiae 1745. Fol. p. 528—919.

Cap. XVIII. no. 79. Nam et Sclavi (Σκλάβοι) quoque olim erant (pagani et liberi), quando trans Istrum, quem Danubium adpellamus, habitabant. Hos expugnabant Romani, quum pastorum more vitam transegerunt, qui antequam Istrum transirent sub jugum Romanae ditionis colla submittebant. Istorum mores atque instituta nullo modo praetermittenda judicavi, sed omnia tibi percensere pro viribus enitar, ut apis instar ex uno quoque, quod optimum atque utilissimum est, delibes.

99. Sclavorum quoque gentes (τὰ Σκλάβικα ἔθνη) et vitae victusque ratione et moribus aliae aliis sunt persimiles [1]), ingenuae atque liberae, quibus servitus et subjectio nulla unquam ratione persuaderi potuit, praesertim tum, cum ultra Danubium in propria regione habitarent, unde etiam huc traductae et quodammodo servitutem amplecti coactae, nemini alii libentius servire volebant, quam quodammodo suis: melius enim arbitrabantur, a principibus gentis suae atteri et opprimi, quam Romanis parere, subjicique legibus. Quae autem salutaris baptismatis sanctificationem sunt amplexae, hoc ipsum usque ad nostra tempora quantum quidem in ipsis est, pro veteris libertatis consuetudine, retinent atque observant.

100. Abundabant virorum numero et aerumnarum erant patientes, quae scilicet aestum, frigus, pluvias, corporis nuditatem, commeatuum et rerum necessariarum inopiam facile perferrent.

101. His vero noster pater et Romanorum Imperator Basilius,

beata nunc quiete perfruens, persuaserat, ut veteres deponerent mores; quos deinde ad Graecorum vitae consuetudinem traducens, et Romani regiminis forma Praefectis subjiciens, sacro praeterea baptismate honorans, a principum servitute, quibus ante usi erant, liberavit, et contra gentes Romanis inimicas arma ferre docuit, magno quodam studio ac diligentia eo in negotio versatus: qua re Romanos sollicitudine liberavit, qui saepe antea Sclavorum tumultibus infestabantur, et multa bella ab ipsis illata tolerabant.

102. Erant autem Sclavorum populi hospitalitatis, nescio quomodo dicam, supra modum studiosissimi; quam negligere, neque nunc aequum ducunt, et pari, ut ante, studio, observant.

103. Erga peregrinos, qui ad ipsos advenirent, erant benigni ac mansueti, quos benevole complectendo et hospicio excipiendo salvos atque incolumes praestabant, nec non alternatim de loco in locum comitabantur, quodque ipsos injuriae omnis expertes et sufficienti viatico provisos conservaturi essent, alii alliis spondebant. Itaque si per ejus socordiam, cui peregrinus erat traditus, contigisset eum injuria affici, is, qui tradiderat, bellum illi movebat: peregrini ultionem prae veneranda fide existimans esse potiorem.

104. Alterum quoque ipsis olim multo humanius esse videbatur, nam eos, qui bello capti apud ipsos versabantur, non indefinito tempore, donec scilicet ipsi vellent, in servitute detinebant: sed id ipsum potius captivorum arbitrio relinquebant, certo servitutis tempore illis praescripto, ut post certum illud tempus, si vellent, aut ad suos cum stipulata quadam mercede reverterentur, aut, sin mallent apud ipsos esse, liberi atque amici permanerent.

105. Castitate autem feminae quoque ipsorum erant quam maxima; et tanta quidem, ut earum multae suorum virorum mortem suam propriam esse existiment, et se ipsae suffocent; viduam tolerare vitam non sustinentes.

106. Utebantur autem ad victum milio, maxime autem etiam temperantiae in cibis erant studiosi; qui alios agriculturae labores permoleste praeterea ferrent; quod liberaliorem et minus laboriosam agere vitam mallent, quam magno labore sumtuosos cibos, vel pecunias adipisci.

107. Armabantur autem olim hastulis sive telis, singuli viri binis, quidam etiam scutis, magnis, oblongis, ad eorum instar, quos thyreos appellamus. Utebantur praeterea arcubus ligneis et sagittas habebant veneno illitas, quod est efficacissimum; nisi is, qui plagam accepit, aut theriacam biberit, aut aliam medicinam, venenis resistentem; aut illico vulnus circumciderit, ne venenum propagetur; nam reliquum corpus omnino periret. Denique in densis et aditu difficillimis locis habitare, atque in ea confugere gaudent.

108. Quemadmodum autem contra illos incursiones aggressionesque faciebant Romani, jam in antecedentibus a nobis explicatum est, cum de nec opinatis incurisionibus agebamus; ut tute, o dux, sin minus contra ipsorum terram, at certe vel contra illorum similes, vel etiam contra alios barbaros incursiones faciens (siquidem id et illa de incursionibus informatione utile tibi videbitur), ut tute, inquam, hoc quoque ad necessarium usum habeas in promptu, quasi praevia exercitiatione cognitum.

Pozn. Poněvadž cís. Lev své vypsání povahy Slovanův větším dílem z Prokopia a Mauricia vážil, podáváme zde, pro ušetření místa, pouze latinský překlad, a sice č. 79 podle Jana Checa (Checus), ostatní pak (č. 99—108) podle A. F. Kollara Hist. Jurisque publ. R. Ung. Amoenit. Vind. 1783. 8°. I. 61., kdež jenom toto ke Slovanům se vztahující místo přeloženo. (Checův překlad nalezá se zúplna v Dobrovského Slovance I. 80—83.) [1]) Tak Kollar podle řec. ἀλλήλαις; než Jan Checus přetlumočil : Sclavoniea natio simili vitae cultu et moribus ac Galli utebantur, z čehož Meursius zavírá: In Checi codice videtur fuisse *Γάλλοις*. O Gallech jednal Lev v předcházejících číslech. [2]) *θυρεὸς*, major clypeus, viz Ducange Gloss.

XIV. MOJŽÍŠ CHORENSKÝ [nar. ok. l. 370; umř. l. 489].

Mosis Chorenensis Epit. geogr. Massil. 1683. Venet. 1751. Histor. armen. acc. epit. geogr., ed. *Guil.* et *Gg. Whistoni* fil. Lond. 1736. 4°. Ep. Geogr. arm. et gall. ed. *Saint-Martin.* Par. 1819. 8°.

Podle nejstarších rkp.

Tragacoc ašcharhn harewelic galow Dahmadioh, ar jeri Sarmadioh. Jew uni Tragia pokr ašcharhs hing, jew mii mjec, horum jen Sglawajin [1]) askk jotn. [2]) Oroc pochanag mdin Kutk. [3]) Uni ljerins jew kjeds jew kahaks jew lidžs ghzis je w zerčanig mairakahakn Gonsdandinubaulis.

Přeložení.

Thrákův země leží k východu od Dalmatie, vedle Sarmatie. Má pak Thracie menší krajiny patery, a jednu velikou, v níž jest sedmero národův Slovanských. Do jejich sídel vstoupili jsou Gothové (národové). Má též hory, řeky, města, jezera i ostrovy, a sídelní město blažený Carhrad.

Pozn. Zeměpis Mojžíše Chorenského, původně z Pappa Alexandrinského vytažený, dle zdání znatelův od někoho předělan jest asi mezi 900—950. [1]) V některých rkp Sglawacuoc, t. Slovanův. [2]) Sedmero pokolení slovanských v Moesii, l. 678 od Bulharův podmaněných, jmenují i Byzan-

tinci Theophanes a Anastasius. Viz str. II. 173. §. 29. č. 3. V starších vydáních zeměpisu armenského stojí chybně 25 místo 7: lepší čtení z rukopisův již ve spisu. Ueb. Abk. d. Slav. 140 jsem podal, než tamže ř. 14 v něm. přeložení škodného omylu se dočinil, postaviv z nedopatření *fünf* místo *sieben*. [3]) Kutk, dvojsmyslné, znamená Gothy a národy vůbec. Možné to tedy i na Bulhary slyšeti.

XV. ZEMĚPISEC RAVENSKÝ [ok. l. 886].

Ravennatis Anonymi Geographiae L. V. in *Pomponii Melae* de Situ Orbis L. III. ed. *Abr. Gronov.* Lugd. Bat. 1722. 8⁰. p. 735—811.

L. I. c. 12. Sexta ut hora noctis Scytharum est patria, unde Sclavinorum exorta est prosapia; sed et Vites et Chymabes ex illis egressi sunt. Cujus post terga Oceanum non invenimus navigari.

Septima ut hora noctis Sarmatum est patria; ex qua patria gens Carporum, quae fuit ex praedicta, in bello egressa est. Cujus post terga Oceanus innavigabilis est.

Octava ut hora noctis Roxolanorum est patria; cujus post terga inter Oceanum procul, magna insula antiqua Scythia reperitur. Quam insulam plerique philosophi historiographi conlaudant, quam et Jordanus sapientissimus cosmographus Scanzam appellat, ex qua insula pariterque gentes occidentales egressae sunt. Nam Gotthos et Danos, imo simul [1]) Gepidas ex ea antiquitus exisse legimus.

L. IV. c. 4. Item juxta Oceanum est patria, quae dicitur Roxolanorum, Suaricum, Sauromatum. Per quam patriam inter cetera transeunt flumina, quae dicuntur, fluvius maximus, qui dicitur Vistula, qui nimis undosus in Oceano mergitur: et fluvius, qui nominatur Lutta. De qua patria enarravit supra scriptus rex Ptolemeus et philosophus. Cujus patriae post terga, infra Oceanum, supra scripta insula Scanza invenitur.

Pozn. Guido Ravenský, jenž Chorografii v paterých knihách sepsal, květl ok. l. 886 a něco dříve; než spis jeho v původní podobě se nezachoval, nýbrž jen v chudém výtahu bezejmenného vypisovače. Srov. §. 6. č. 14. str. I. 75. [1]) Vyd. Gron. imosio simul, což patrný omyl.

XVI. PÍSEŇ ANGLOSASKÉHO POUTNÍKA (z 8ho stol.)

J. J. and *W. D. Conybeare's* Illustrations of Anglo-Saxon Poetry. London 1826. 8⁰.

The Song of the Traveller. p. 9—29. (Výjimky.)

Attila imperavit Hunnis,	*Aetla weold Hunum,*
Hermanricus Gothis,	*Eormanric Gotum,*
Becca Baningis,	*Becca Baningum,*
Burgundis Gifica,	*Burgendum Gifica,*
Caesar imperavit Graecis,	*Casere weold Creacum,*
Et Celic Finnis,	*And Celic Finnum,*
Hagena Holmiensibus,	*Hagena Holmricum,*
Et Henden Glommis,	*And Henden Glommum,*
Witta Imperavit Suevis,	*Witta weold Swaefum,*
Wadda Helsingis,	*Wada Helsingum,*
Meaca Myrgingis,	*Meaca Myrgingum,*
Marculfus Hundingis,	*Mearchealf Hundingum,*
Theodoricus imperavit Francis,	*Dheodric weold Froncum,*
Thyle Rondingis,	*Dhyle Rondingum,*
Breoca Brondingis,	*Breoca Brondingum,*
Billing Varinis,	*Billing Vernum,*
Oswine imperavit Eowis,	*Oswine weold Eowum,*
Et Ytis Gefwulf,	*And Ytum Gefwulf,*
Finnis Walding,	*Fin folc Walding* 1)
Frisonum generi,	*Fresna cynne,*
Sigehere diutissime	*Sigehere lengest*
Danis maritimis imperavit,	*Sae Denum weolde,*
Hnaef Hocingis,	*Hnaef Hocingum,*
Helm Wulfingis,	*Helm Wulfingum,*
Wald Woingis,	*Wald Woingum,*
Wod Thyringis,	*Wod Dhyringum,*
Saeferth Sycgis,	*Saeferdh Sycgum,*
Sueis Ongentheow,	*Sweom Ongenddheow,*
Sceafthere Ymbris,	*Sceafthere Ymbrum,*
Sceafa Longobardis,	*Sceafa Longbeardum,*
Hunhaet Weris,	*Hunhaet Werum,*
Et Holen Wrosnis.	*And Holen Wrosnum.*
Fui cum Hunnis,	*Ic waes mid Hunum.*
Et cum Hredgothis,	*And mid Hredgodhum,*
Cum Sueis et cum Geatis,	*Mit Sweom and mid Geatum.*
Et cum Danis meridionalibus,	*And mid Sudh-Denum,*
Cum Vinulis eram et cum Varinis,	*Mid Wenlum ic waes and mid Waernum,*

Et cum Vicingis,	*And mid Wicingum,*
Cum Gepidis fui et cum Vinedis,	*Mid Gaefdhum ic waes and mid Winedum,*
Et cum Geflegis,	*And mid Gefflegum,*
Cum Anglis fui et Svevis,	*Mid Englum ic waes and mid Swaefum,*
Et cum Anienis,	*And mid Aenenum,*
Cum Saxis fui et Sycgis,	*Mid Seaxum ic waes and Sycgum,*
Et cum Gladiariis,	*And mid sweord werum,*
Cum Hronis fui et Danis,	*Mid Hronum ic waes and mid Deanum,*
Et cum summis Romanis,	*And mid headho Reomum,*
Cum Thyringis fui,	*Mid Dhuringum ic waes,*
Et cum Jaculatoribus,	*And mid Dhrowendum,*
Et cum Burgundis etc.	*And mid Burgendum &c.*
Cum Francis fui ac Frisiis,	*Mid Froncum ic waes and mid Frysum,*
Et cum Frumtingis,	*And mid Frumtingum,*
Cum Rugiis fui ac Glommis,	*Mid Rugum ic waes and mid Glommum,*
Et cum Rumwalis (Romanis) etc.	*And mid Rumwalum.*
Cum Sercyngis fui	*Mid Sercyngum ic waes*
Et cum Seryngis,	*And mid Seringum,*
Cum Graecis fui et cum Finnis,	*Mid Creacum ic waes and mid Finnum,*
Et cum Caesare,	*And mid Casere,*
Qui urbis splendidae	*Se the winburga*
Imperium habet,	*Geweald ahte*
Gazas & potentiam	*Wiolane and wilna*
Et divitias regni;	*And wala rices;*
Cum Scotis fui ac Pictis,	*Mid Scottum ic waes and mid Peohtum,*
Et cum Scritofinnis,	*And mid Scridefinnum,*
Cum Lidwicingis fui ac Leomis,	*Mid Lidwicingum ic waes and mid Leomum,*
Et cum Longobardis,	*And mid Longbeardum,*
Cum Paganis fui ac Christianis,	*Mid haedhnum and mid kaeledhum,*
Et cum Hundingis etc.	*And mid Hundingum &c.*
Et cum Myrgingis et Moidingis,	*And mid Myrgingum and Mofdingum,*
Et iterum Myrgingis,	*And ongend Myrgingum,*
Et cum Amothingis,	*And mid Amoldhingum,*
Cum Thyringis orientalibus fui,	*Mid East-Dhyringum ic waes*
Et cum Aeolis,	*And mid Eolum,*

Et cum Aestiis,	*And mid Istum,*
Et Idumaeis etc.	*And Idumingum &c.*
Hethcan petii ac Beadecan,	*Hedhcan sohte ic and Beadecan,*
Et Herelingas (Herulos?) etc.	*And Herelingas &c.*
Seccan quaesivi & Beccan,	*Seccan sohte ic and Beccan,*
Seafolan & Theodoricum,	*Seafolan and Dheodric,*
Heathoricum & Sifecan,	*Headhoric and Sifecan,*
Hlithum & Ingentheowum,	*Hlidhe and Incgendheow,*
Eadwinum quaesivi & Elsan,	*Eadwine sohte ic and Elsan,*
Egelmundum & Hungarum,	*Egelmund and Hungar,*
Et impavidum dominum	*And dha wloncan gedryht,*
Myrgingorum (vel: contra Myrgingos),	*Widh Myrginga,*
Wulfherum quaesivi	*Wulfhere sohte ic*
Et Wyrmherum saepissime,	*And Wyrmhere ful oft,*
Ibi (vel: illorum) bellum non desiit),	*Dhaer wig ne alaeg,*
Tunc Hread-Gothorum exercitus	*Dhonne Hreada here*
Duris ensibus	*Heardum sweordum*
Circa Wistlae nemora	*Ymb Wistla wudu* [2])
Defendere gestiebant	*Wergan sceoldon*
Antiquam regni sedem	*Ealdre edhel-stol*
Contra Attilae populum etc.	*Aetlan leodum &c.*

Pozn. O písni této srov. *W. Grimm* Deutsche Heldensage str. 18 sld. Conybeare o věku jejím převýšeně mluví, pokládaje původ její do druhé polovice 5ho stol. W. Grimm ji drží za souvěkou s Beowulfem, tedy ze 7ho aneb 8ho stol., ačkoli Mone skládání ags. Beowulfa do druhé polovice 9ho stol. přenáší. Pro Němectvo v písni té mnoho jest důležitých jmen: pro Slovanstvo tuze málo, t. Vinedi a Visla, nebo žeby jména Glommi a Brondingi slov. Glomače a Braniborce znamenala, přesvědčiti se nemohu. Srov. §. 47. č. 4. [1]) Conybeare mladší čte s Thorkelinem: Fin Folcwalding, t. Fin Folcwaldi filius. [2]) Tak opravuje Rice; Conybeare vydal: hreada here, ferox exercitus, a vistla vudu, sonantem clypeum, což nemá pohodlného smyslu.

XVII. WULFSTAN A OTHER [př. l. 900].

D. Barrington The anglosaxon version from the historian Orosius, by *Aelfred the Great.* London 1773. 8°. Wulfstanova a Otherova zpráva, co výjimek z Alfredova spisu, u *Langebeka* v Script. rer. Danic. T. II. p. 106 sq., též u *R. Raska,* spolu s Alfredovým, ve spisech uč. spol. skand. l. 1815. Ročn. 11. Německy s výkladem od *K. F. Dahlmanna* Forsch, auf d. Geb. d. Gesch. Altona 1822. 8°. I. 422—430. Srov. *Voigt* Gesch. Preuss. I. 207—233.

Přeložení K. F. Dahlmanna.

a) WULFSTAN.

Wulfstan sagte, dass er von Hedaby (Haethum) ausfuhr, und in sieben Tagen und Nächten in Truso war. Wenden (Veonodland) war ihm am Steuerbord, und am Bakbord war ihm Langeland und Läland und Falster und Schonen (Sconeg), und alles das Land gehört zu Dänemark. Darauf hatten wir Bornholm (Burgendaland) am Bakbord, die haben einen eigenen König; darauf, nach Bornholm, waren uns die Lande, die geheissen sind, zuerst Blekingen, dann Möre (Moere) und Oeland (Eovland) und Gotland, am Bakbord, und das Land gehört zu Schweden; und Wendenland war uns den ganzen Weg zur Rechten bis zur Weichselmündung.

Die Weichsel (Visle) ist ein sehr grosser Fluss, der Witland und Wendenland (Veonodland) bespühlt, und das Witland gehört den Esthen; die Weichsel aber fliesst aus dem Wendenlande (Veonodland) her, und fliesst hinein in das Esthenmeer, [1]) aber das Esthenmeer ist wenigstens 15 Meilen breit; [2]) der Ilfing (Elbing) läuft von Osten in das Esthenmeer von der See her, an dessen Gestade Truso steht; sie strömen beide gemeinsam ins Esthenmeer aus, Ilfing aus Osten von Esthland, und die Weichsel aus Süden von Wendenland (Vinodlande); und hier benimmt die Weichsel dem Ilfing seinen Namen, und strömt aus dem (Esthen-) Meere nordwestlich in die See; davon nennt man das Weichselmünde.

Das Esthland (Eastland) ist sehr gross und es sind viele Städte (burh) da, und in jeder Stadt (byrig) ein König, und da ist viel Honig und Fischfang; und der König und die reichsten Männer trinken Pferdemilch und die unvermögenden und die Sklaven trinken Meth. Da ist viel Krieg unter ihnen. Es wird kein Bier gebraut bei den Esthen, aber da ist Meths genug.

Es ist unter den Esthen Sitte, dass wenn einer stirbt, er drinnen unverbrannt liegt bei seinen Magen [3]) und Freunden

einen Monat, zuweilen auch zwei; die Könige und die andern hohen Herren um so viel länger, als ihre Reichthümer grösser sind, zuweilen ein halbes Jahr, dass sie unverbrannt liegen. und über der Erde in ihren Häusern liegen, und alle die Weile, dass die Leiche drinnen liegt, soll da Trinken und Spiel sein, bis auf den Tag, da sie solche verbrennen.

Hierauf, denselben Tag, da sie ihm zum Scheiterhaufen bringen wollen, da theilen sie seine Habseligkeiten, was davon nach dem Trinken und Spielen noch übrig ist, in fünf oder sechs, zuweilen auch in mehrere Theile, je nachdem viel vorhanden ist. Hierauf legen sie solche vertheilt aus, mindestens auf eine (engl.) Meile, das grösste Theil am weitesten vom Hofe, dann das dritte, bis es Alles auf dem Raum einer Meile ausgelegt ist, und das kleinste Theil muss am nächsten bei dem Hofe sein, wo der todte Mann liegt. Hierauf versammeln sich alle die Männer, so die raschesten Pferde im Lande haben, in fünf oder sechs Meilen Entfernung von den Habseligkeiten. Nun reiten sie darum um die Wette; und nun kommt der Mann, der das rascheste Pferd hat, zu dem ersten unb grössesten Antheile und so einer nach dem andern, bis es Alles genommen ist, und so erhält der das geringste Theil, der am nächsten zum Hofe nach der Habe reitet. Und hernach reitet jeder seines Weges mit dem Gute, und darf Alles behalten; darum sind auch die raschen Pferde dort ungefüge theuer. Und wenn der Nachlass so ganz zerstreut ist, so trägt man ihn hinaus und verbrennt ihn mit seinen Waffen und Kleidern; und mehrentheils werden alle seine Reichthümer zerstört durch das lange Drinnenliegen des Todten, und durch das, was sie auf die Strasse auslegen, wonach die Fremden um die Wette reiten und es nehmen. Und es ist Sitte bei den Esthen, dass die Gebeine eines (todten) Mannes, von welchem Volk er sei, verbrannt werden müssen, und wenn einer da ein unverbranntes Gebein findet, so soll man es mit grossem Opfer sühnen. Da ist auch bei den Esthen eine Kunst, dass sie verstehen Kälte zu bewirken, und mag man auch zwei Gefässe voll von Bier oder Wasser hinsetzen, vermögen sie

das Eine überfrieren zu lassen, sei es nun Sommer oder Winter. [4])

b) OTHER. (Výjimek.)

Und von Sciringesheal, sagte er, dass er in fünf Tagen zu dem Hafen segelte, den man zum Hädum (at Haedum, Hedaby) nennt, der liegt zwischen den Wenden, den Sachsen und Angeln, und gehört unter die Dänen. Als er dahin von Sciringesheal segelte, da hatte er am Bakbord Dänemark und am Steuerbord das offene Meer drei Tage lang, und die zwei Tage, bevor er nach Haedum kam, hatte er am Steuerbord Jütland und Sillende und viele Inseln (und in den Landen wohnten die Angeln, ehe sie hieher ins Land kamen), und die zwei Tage waren ihm am Bakbord die Inseln, die nach Dänemark gehören.

Pozn. Wulfstan, Němec, neznámého domova, vykonal plavbu ze Šlesviku do Trusa v Prusích, Other č. Ottar, Skandinavčík č. Norvežan, objel Norvehy až do Permi na ústí Dviny, v druhé polovici 9ho stol. Zprávu jejich přivtělil kr. Alfred ke svým zeměpisným zápiskům v čele ags. Orosia před l. 900. [1]) Friská zátoka (das frische Haff). *Dahlm.* [2]) Něco přes 3 zeměpisné míle. *D.* [3]) Verwandten. *Voigt.* [4]) Forster to vykládá na ledné sklepy č. ledárny; dle Dahlmanna umění to v něčem jiném záleželo. V čem, neví se. Estové Wulfstanovi jsou předkové Prusův, Litvanův a Lotyšův, nikoli Čudův v nynějších Estonech.

XVIII. KRÁL ALFRED I. [pan. l. 871—901].

D. Barrington Orosius. L. 1773. 8°. Popis národův, co výjimek odtud, v *Hormayrově* Hzg Luitpold. 1831. 4°. str. 23. Opravený anglosaský text s dánským přeložením a výkladem od *R. Raska* ve Spis. uč. spol. skan. 1815. Německy u *Schlözera* Nest. II. 67—68, s výkladem u *Forstera* Gesch. d. Entd. u. Schiff. str. 75—85, u *Dahlmanna* Forsch. I. 417 sld.

Přeložení K. F. Dahlmanna.

Nun wollen wir von den Ländern und Gränzen Europens berichten, so viel wir irgend davon wissen. Vom Flusse Don (Danais) links bis zum Fluss Rhein (Rhine), welcher auf dem Berge entspringt, den man Alpis heisst, und darauf nordwärts sich in den Arm des Weltmeers ergiesst, der das Land um-

spühlt, das man Brittania heisst; und wieder südlich bis zur Donau (Donua), deren Ursprung nahe bei dem des Rheinstromes ist, und fliesst dann nach Osten, nördlich von Griechenland (Crecalande) ins Mittelmeer (Vendelsae); und im Norden bis zu dem Weltmeer, das man die Quäner-See (Cvensae) heisst: innerhalb dieser (Gränzen) wohnen viele Völkerschaften, und Alles das heisst man Germania.

Demnach wohnen nördlich vom Ursprunge der Donau und östlich vom Rheine die Ostfranken (Eastfrancan), und südlich von ihnen wohnen die Schwaben (Svaefas) an der andern Seite des Flusses Donau, aber südöstlich davon wohnen die Bayern (Baegdvare), der Ort Landes, den man Regensburg (Regnesburh) heisst, und gerade östlich von da wohnen die Böhmen (Beme), [1]) und nordöstlich (eastnord) wohnen die Thüringer (Thyringas); und nördlich von da wohnen die Alt-Sachsen (Eald-Seaxan); und nordwestlich von da wohnen die Friesen (Frysan).

Und im Westen der Alt-Sachsen ist die Elbmündung und Friesland, und nordwestlich von da ist das Land, das man Angeln (Angle) heisst und Sillende und ein Theil der Dänen (Dena), und nördlich davon (von den Alt-Sachsen) ist Obotriten-Land (Apdrede), [2]) und nordöstlich die Wilten (Vylte), [3]) die man Aefeldan [4]) heisst, und östlich von da ist das wendische Land (Vinedaland), das man Syssyle [5]) heisst, und südöstlich, etwas entfernt, die Märer (Maroaro). [6])

Und diese Märer haben westlich von sich die Thüringen und Böhmen (Behemas) und einen Theil der Bayern, und südlich von ihnen auf der andern Seite des Donauflusses ist das Land Kärnthen (Carendre), [7]) welches südlich bis an die Berge geht, die man Alpis heisst. Zu denselben Bergen erstrecken sich der Bayern Gränzen und der Schwaben. Dann östlich vom Kärnthner Lande jenseit der Wüste [8]) ist die Bulgarei (Bulgaraland), [9]) und östlich davon ist Griechenland (Crecaland). Und östlich vom Märer-Lande ist das Weichsel-Land (Visleland), [10]) und östlich von da Datia, welches früher Gothen (Gottan) waren. Nordöstlich von Mären wohnen die Daleminzier (Dalamensan), [11]) und östlich von den Dalemin-

ziern die Horithi, [12]) und nördlich von den Daleminziern die Sorben (Surpe), [13]) und westlich von da die Syssele. Nördlich von Horiti ist Mägdaland [14]), und nördlich von Mägdaland ist das Sarmatenland (Sermende) [15]) bis zu den riphaeischen Bergen (beorgas Riffin).

Westlich von den Süd-Dänen ist der Arm des Weltmeeres, der das Land Brittannia umgiebt, und nördlich von ihnen ist der See-Arm, den man Ostsee heisst, und nordöstlich von ihnen wohnen die Nord-Dänen, theils auf dem festen Lande, theils auf Inseln, und östlich von ihnen (den Süd-Dänen) wohnen die Obotriten, und südlich von ihnen ist die Elbmündung und ein Theil der Alt-Sachsen (Eald-Seaxan.)

Die Nord-Dänen haben nördlich von sich denselben Meeresarm, den man Ostsee heisst, und östlich von ihnen wohnt das Volk Osti und die Obotriten südlich.

Die Osti haben nördlich von sich denselben See-Arm wie die Wenden (Vinedas) und Bornholmer (Burgendas), und südlich von ihnen wohnen die Häfeldan.

Die Bornholmer haben denselben See-Arm westlich von sich, und die Schweden (Sveon) im Norden, und östlich sind die Sarmaten (Sermende), und südlich die Sorben (Surbe, al Surfe).

Die Schweden haben südlich von sich den ostischen See-Arm, und östlich von sich Sarmaten, und nördlich von ihnen jenseit der Wüste ist Quän-Land, und nordwestlich von ihnen wohnen die Skrid-Finnen (Scride-Finnar) und im Westen die Normannen (Nordmenn).

Pozn. Výklad, na mnoze nedostatečný a chybný, viz u Forstera, Dahlmanna a Raska. My vytkneme jen větve slovanské. [1]) Čechové. §. 40. č. 1. [2]) Bodrici. §. 44. č. 7. [3]) Veleti. §. 44. č. 2—4. [4]) Havolané, jinak Stodorané. §. 44. č. 6. [5]) Susli č. Suselci, § 44. č. 10. [6]) Moravané. §. 41. č. 1. [7]) Korutanci. §. 36 č. 1. [8]) Vesten, t. poušť, povstalá v Pannonii vyhubením Avarův od Karla Vel. U lat. Annalistův solitudines Avarorum et Pannoniorum §. 36. č. 1. [9]) Bulharové. §. 30. Tehdáž ještě sousedili s Pannonií a Moravany, an Maďarův zde nebylo, jež Alfred na jiném místě do Sedmihradska klade. [10]) Vislané, též u zeměp. Bavorského, t. Poláci. §. 38. č. 5. [11]) Glomači. §. 44. č. 10. [12]) Chorvati v západních Krkonoších, v Čechách. §. 40 č. 2. [13]) Srbové lužičtí a míšenští. §. 44. č. 8. [14]) Maegdaland, což obyčejně překládají Weiber- čili Mädchenland, coby znamenalo, s jistotou se neví. Adam Bremský (c. 228) na baltickém pomoří osazuje Amazony, snad změtením s Mazovy? Možné, že i Maegdaland tím změtením povstalo. [15]) Sarmati, t. Slované severní a východní.

XIX. ZEMĚPISEC BAVORSKÝ [mezi l. 866—890].

Z rukopisu kr. centrálné biblioteky v Mnichově č. 560. 4°. (l. 148 b. 149 a.) vydali: *L. G de Buat* Hist. anc. des peupl. de l'Eur. P. 1772. 12°. XI. 145. (francousky). *J. Potocki* Fragm. hist. sur les Slaves. Brunsv. 1796. 4°. II. 281. *J. Lelewel* Słowiańszczyzna Winulska v Tyg. Wil. 1816. 8°. II. 334 sld. *N. Karamzin* Ist. gos. ross. 2. izd. S. P. 1818. 8°. I. B. 22. pozn. 44. (Všickni tři dle Buata.) *J. Hormayr* a *J. Dobrovský* v Archiv f. östr. Gesch. Wien 1827, 4°. č. 49. 93., též v *J. Hormayr* Hzg. Luitpold. Münch. 1831. 4°. str. 24. (Dle přepisu od Docena poslaného, nicméně velmi nesprávně a chybně vytištěno.) *G. S. Bandtkie* v Dzieje nar. pol. 3 vyd. Wr. 1835. 8°. I. 56., též v Misc. nova Cracov. Fasc. I. (Dle přepisu W. Smaczyńského, s mnohými omyly.) *J. W. Raumer* Reg. hist. Brand. Ber. 1836. 4°. I. 100. (Z Hormayra, chybně.) *A. Boček* Cod. dipl. Morav. Olom. 1836. 4°. I. 67. (Z Hormayra, chybně.)

Podle přepisu zděleného od J. A. Schmellera, kr. bav. bibl. kustoda.

(*List.* 148. *b.*) Descriptio ciuitatum [1]) et regionum ad septentrionalem plagam Danubii. Isti sunt, qui propinquiores resident finibus Danaorum, [2]) quos uocant Nortabtrezi, [3]) ubi regio, in qua sunt ciuitates LIII. per duces suos partite. Vuilci, [4]) in qua ciuitates XCV. et regiones IIII. Linaa [5]) est populus, qui habet ciuitates VII. Prope illis resident, quos uocant Bethenici [6]) et Smeldingon [7]) et Morizani, [8]) qui habent ciuitates XI. Juxta illos sunt, qui uocantur Hehfeldi, [9]) qui habent ciuitates VIII. Juxta illos est regio, quae uocatur Surbi, [10]) in qua regione plures sunt, quae habent ciuitates L. Juxta illos sunt, quos uocant Talaminzi, [11]) qui habent ciuitates XIIII. Beheimare, [12]) in qua sunt ciuitates XV. Marharii [13]) habent ciuitates XI. Vulgarii [14]) regio est inmensa et populus multus, habens ciuitates V, eo quod multitudo magna ex eis sit [15]) et non sit eis opus ciuitates habere. — Est populus quem uocant Merehanos, [16]) ipsi habent ciuitates XXX. Iste sunt regiones, quę terminant in finibus nostris. Isti sunt, qui iuxta istorum fines resident. Osterabtrezi, [17]) in qua ciuitates plus quam C. sunt. Miloxi, [18]) in qua ciuitetes LXVII. Phesnuzi [19]) habent ciuitates LXX. Thadesi [20]) plus quam CC.

urbes habent. Glopeani, [21]) in qua ciuitates CCCC. aut eo amplius. Zuireani [22]) habent ciuitates CCCXXV. Busani [23]) habent ciuitates CCXXXI. Sittici [24]) regio inmensa, populis et urbibus munitissimis. Stadici, [25]) in qua ciuitates DXVI. populusque infinitus. Sebbirozi [26]) habent ciuitates XC. Unlizi, [27]) populus multus, ciuitates CCCXVIII. Neriuani [28]) habent ciuitates LXXVIII. Attorozi [29]) habent CXLVIII, populus ferocissimus. Eptaradici [30]) habent ciuitates CCLXIII. Vuillerozi [31]) habent ciuitates CLXXX. Zabrozi [32]) habent ciuitates CCXII. Znetalici [33]) habent ciuitates LXXIIII. (*List.* 149 *a.*) Aturezani [34]) habent ciuitates CIIII. Chozirozi [35]) habent ciuitates CCL. Lendizi [36]) habent ciuitates XCVIII. Thafnezi [37]) habent ciuitates CCLVII. Zeriuani, [38]) quod tantum est regnum, ut ex eo cunctę gentes Sclauorum exortę sint et originem, sicut affirmant, ducant. Prissani, [39]) ciuitates LXX. Velunzani, [40]) ciuitates LXX. Bruzi [41]) plus est undique, quam de Enisa ad Rhenum. Vuizunbeire. [42]) Caziri, [43]) ciuitates C. Ruzzi. [44]) Forsderen. [45]) Liudi. [46]) Fresiti. [47]) Serauici. [48]) Lucolane. [49]) Ungare. [50]) Vuislane. [51]) Sleenzane, [52]) ciuitates XV. Lunsizi, [53]) ciuitates XXX. Dadosesani, [54]) ciuitates XX. Milzane, [55]) ciuitates XXX. Besunzane, [56]) ciuitates II. Verizane, [57]) civitates X. Fraganeo, [58]) ciuitates XL. Lupiglaa, [59]) ciuitates XXX. Opolini, [60]) ciuitates XX. Golensizi, [61]) ciuitates V.

(*Dole na samém kraji drobnějším písmem*) Sueui non sunt nati sed seminati.

Beire non dicuntur Bauarii, sed Boiarii, a Boia fluvio. [62])

Pozn. Rukopis latinský, dle Hormayra původně ze sv. Emmeramu pocházející, někdy majetnost Norimberského lékaře Hartmanna Schedela [umř. l. 1514], nyní v kr. centrálné bibl. v Mnichově, pod č. 560, v 4., 149 listův, dle Docena, Hormayra a Palackého z konce 11ho, dle Hardta a Schmellera z 12ho stol., obsahuje v sobě Herm. Contr. [umř. l. 1054] De util. astrolabii, J. Firm. Materni Math. l. II., Fragm. Arati Phaenom., A. M. S. Boetii Geom. lib., pak na l. 148 b. a 149 a. tyto zeměpisné zápisky. Že článek ten v rkp. Mnich. již přepis, nikoli prvopis jestiť, a že skladatel mezi l. 866—890, a sice v Bavořích žil a psal, patrno z mnohých důvodův. a) Z připomínání dvojí Moravy, horní č. Svatoplukovy (Marharii), a dolní č. bulharské (Merehani). b) Ze sousedství Bulharův s Němci v Pannonii (Vulgarii ... Merehani ... iste sunt regiones que terminant in finibus nostris). Dolní Morava a sousedství Bulharův s Němci vzaly konec osed-

nutím Uhrův v Potisí l. 896 a v Podunají l. 897 sld., horní M. porážkou u Prešpurku l 907. c) Ze jména varjažských Rusův, l. 862 v Rusku stále osedlých a l. 866 dle Photia již na Černomoří vůbec pověstných. d) Ze jmen Pečeněhův (Phesnuzi), l. 889 přes Volhu k Donu přešlých, a Uhrův, l. 889 na Donci, l. 894 v Dacii se ubytovavších (dle Alfreda př. l. 900 přebývali aci v Sedmihradsku: the mon tha het Basterne, and nu by mon haet Hungerri, v jiném rkp. Hungerie). e) Ze jmen Bethenici, Smeldingon, Vuislane atd. jenom v 9tém stol. v historii připomínaných. f) Z omylův přepisovače: regione m. regiones, Lendizi m. Leudizi, Unlizi m. Uulizi, Dadosesani m. Dadoseni aneb Dadosani atd. Spisovatel, bavorský duchovník (de Enisa ad Rhenum), vážil nepochybně zprávy své z ústných rozprav jednak slovanských kupcův a obchodníkův, zvláště bulharských a veletských, jednak též i německých missionářův, a sepsal to snad z poručení některého krále neb knížete německého, v tehdejších ukrutných národních válkách podmanění celého Slovanstva zamýšlejícího, by tudy podle množství větví i hradův (branných měst) jejich o síle kmene souzeno býti mohlo. Na počet hradův zde vyložený ovšem bezpečiti se nelze: ale ostatně památka tato pro historii naši jest a zůstane neoceněná, o jejíž vysvětlení Dobrovský dosti neprospěšně, Lelewel platněji se přičinil, ačkoli i tento s pominutím článku nejtěžšího od Osterabtrezi do Zeriuani. Odkazujíce čtenáře ku pozn. 221 §. 28. č. 14. podotkneme zde z nuzné potřeby jen toto. Celek záleží z několika menších částek č. článkův: od slova Thadesi do Lucolane vyčítají se Slované v potomním Rusku; co odtud do konce následuje, zdají se býti pohrabky a doplňky, mimo pořádek a snad něco později připojené. Mezi slovanské národy vtroušeni jsou Neslované: Phesnuzi, Bruzi, Vuizunbeire, Caziri, Ruzzi, Forsderen, Liudi, Ungare. [1]) Civitas zde neznamená tolik co župa, mír (pagus, Gau), nýbrž stslv. grad, rus. gorod, got. baúrgs, stněm. puruc, ags. byrig, skan. borg, gardhr, sřlat. urbs, oppidum. Hned níž u Thadesův a Sitticův užito slova urbs Naše čes. a pol. město, miasto (tolik co místo) jest dle nněm. Stadt (tolik co Stätte, locus) utvořeno. U dřevních pohanských Slovanův byl jen dvůj způsob společných obydlí: selo č. ves, v otevřeném širém poli, a grad, hrad, místo příkopem a zdí dřevěnou upevněné, branné (Viz u *Herod* l IV. c. 108 popis města Budinův, u *Sax Gramm.* l. XIV. 319 popis Arkony, u *Herbersteina* Rer. Mosc. comm. 54. Novigorod quasi nova civitas ... quidquid enim muro cinctum, roboribus munitum aut alioqui septum est, gorod appellant. Srov. §. 10. pozn. 27.) Spojení sel č. vsí v jistém vyměřeném okresu s hradem sloulo župa, mír (pagus, Gau). Na ústavě hradské zakládal se veškeren občanský život Staroslovanů: v hradech bydleli správcové lidu (starosta, kniže, ags. cynig), v hradech se bránili v čas nepřátelských vpádův a vojny, v hradech se vykonávaly všeliké sněmy, schůzky, soudy, oběti, obřady, sňatky, trhy atd. Již *Jorn.* c 5. připisuje Slovanum civitates t. branné hrady (paludes silvasque pro civitatibus habent, viz §. 23. pozn. 4. a srov. *Jul. Caes.* B. G. l. V. o Britannech: oppidum vocant, quum silvas impeditas vallo atque fossa muniverunt). Mauricius je jmenuje *ὀχυρώματα*, munimenta, *ὀχυρώτεροι τόποι*, loca munitiora. Podobně země příbuzných Slovanům Litvanův a Lotyšův mezi l. 830—860 plna byla hradův dle Wulfstana (viz č. XVII.) a Remberta (Vita S Anscharii c. 27. ap. Lindenbrog. Fabric. p. 70—71., kdež Chorum t. Korsákům připisují se civitates quinque, hned níž jmenované urbes, z nichž do jednoho v čas vpádu Švédův shluklo se branných mužův 7000, do druhého 15000 atd.). Srov. §. 22. C. 4. v textu a pozn. 96. str. I 553—557. §. 23. č. 4. pozn. 4. str. I. 584. § 28. č. 14 pozn. 219. str. II. 143.; též §. 10. č. 4. str. I. 221 [2]) Dánové [3]) Bodrici sev. §. 44. č. 7. [4]) Veleti. §. 44 č. 2-4. [5]) Glińané. §. 44. č. 7. [6]) Větnici. Tamže. [7]) Smolinci. Tamže. [8]) Moračané. §. 44 č. 6. [9]) Havelané. Tamže. [10]) Srbové lužičtí a

míšenští. §. 44. č. 8. [11]) Glomači. §. 44. č. 10. [12]) Čechové. §. 40. č. 1. Původně stálo v rkp. Betheimare, než t odpolu vyškrabáno. [13]) Moravané vyšní č. horní. §. 42. č. 1. [14]) Bulharové. §. 29. 30. [15]) Ex eis sit, tak dle přepisu Docenova a Schmellerova: Buat a Smaczyński četli excessit mylně; nebo smysl ten jest: Bulharův takové množství, udatenství a síla, že jim hradův netřeba, i bez nich se obrání. Zřejmo, že to dle zpráv chytrého Bulhara zapsáno. [16]) Moravané nižní č. dolní. §. 30. č. 3. [17]) Bodrici východní č. jižní. Tamže. [18]) Milčané, Milci, větev. Bulh. Slov., §. 30. č. 2 [19]) Pečenězi. [20]) Dědoši č. Djadoši. §. 28 č. 14. [21]) Kolpjané Tamž- [22]) Svirjané. Tamže. [23]) Bužané. §. 28. č. 8. [24]) Žitici §. 28. č. 14. [25]) Sta diči. Tamže. [26]) Sebirci č. Saberci. Tamže. [27]) Uliči. §. 38. č. 12. [28]) Na revjané. §. 28. č. 8. [29]) Tiverci. §. 28. č. 13. [30]) Obradiči. §. 28. č. 14. [31]) Bulerci. Tamže. [32]) Zaprozi. Tamže. [33]) Netoliči an. Svètiliči. Tamže. [34]) Turičané. an. Turočané. Tamže. [35]) Kasoriči an. Kazeriči an. Chotirodiči. Tamže. [36]) Lutiči. Tamže. [37]) Tanevci. Tamže. [38]) Srbjany. Srbové. §. 7. č 17. §. 28. č. 3. [39]) Pružané. §. 28. č. 14. [40]) Velyňané, Volynci. §. 28. č. 8. [41]) Prusové, větev litevská. §. 19. č. 5. [42]) Čti stněm. Wizun-Beire, t. Weisse-Beiren, Bílí Bilirové č. Bulharové. §. 29. č. 4. zvláště pozn. 63. [43]) Kozaři. §. 27. č. 4. [44]) Rusové varjažští. §. 27. č. 5. [45]) Forsderen, snad Fors-Deren, větev čudská Ter' u vodopadův (fors); srov. skan. Fors, stněm. Vorsch, vodopády ve Volchově, v list. ok. l. 1229 u *Karamz.* III. B. 148. pozn. 244., u *Sartor.* G. d. Hansa. II. 35. [46]) Liudi, větev čudská, srov. Luudin-kieli t. čudský jazyk (dle Sjögrena v Mém. de l'Ac. Sér. VI. T. I. p. 277), Ljudin konec v Novohradě a j. [47]) Brežiči an. Vrežiči. §. 28. č. 14. [48]) Žeravci an. Seravci. Tamže. [49]) Lukomljané. Tamže. [50]) Uhři, nevědomo kde, zdaž ještě na Donci, či již v Multanech a Sedmihradsku? Onno podobnější. [51]) Vislané, t. Poláci. §. 38. č. 5. [52]) Slezané. §. 38. č. 6. [53]) Lužičané. §. 44. č. 9. [54]) Dědošané. §. 38. č. 6. [55]) Milčané, větev Polabanův. §. 44. č. 10. [56]) Besunčané. §. 38. č. 6. [57]) Obyvatelé kraje Hverenofelda. § 44. č. 10. [58]) Buď v okolí Fergunna aneb na řece Fragant. Tamže a §. 45. [59]) Lupoglava. §. 44. č. 9. [60]) Opolané. §. 38. č. 6. [61]) Golešinci. §. 44. č. 9. [62]) Smysl: Beirové slovou vlastně a původně Bojarové, od ř. Boja, nyní Buj. poboční s prava do Vjatky v új. Uržumském, gub. Vjatské. Výstraha, by nebyli směšováni s Bavory, pro podobnost jmen.

XX. C. KONSTANTIN VI. PORPHYROGENNETES [l. 945—959].

Constantini Porphyrogennetae De administrando Imperio. V *Anselmi Banduri* Imperium Orientale sive Antiquitat. Constantinopolit. Paris. 1711. Fol. T. I.

Cap. IX. *De Russis e Russia Constantinopolim in lintribus venientibus.* Sclavi (Σκλάβοι) autem ipsorum (Russorum) tributarii, Crivitaeini (οἱ Κριβηταιηνοὶ) dicti, et Lenzanini (οἱ Λενζανῆνοι), nec non ceteri Sclavinii (Σκλαβίνιοι), in montibus suis monoxyla, sive lintres, hyemis tempore caedunt, ipsosque in aptam formam concinnatos, postquam sudo et sereno aëre soluta glacies est, in proximas paludes deducunt . . . Hyberna vero et aspera Russorum (τῶν αὐτῶν Ῥῶς) vivendi ratio haec est. Ineunte Novembri mense, quam primum

eorum principes cum universa Russorum gente egrediuntur Ciavo (ἀπὸ τὸν Κίαβον) et in oppida proficiscuntur, quae Gyra appellantur (εἰς τὰ πολύδια [1]) ἃ λέγεται Γύρα), aut in Sclavica loca Vervianorum, Druguvitarum, Crivitzorum, Serbiorum, reliquorumque Sclavorum (εἰς τὰς Σκλαβινίας τῶν τε Βερβιάνων [2]) καὶ τῶν Δρουγουβιτῶν καὶ Κριβιτζῶν καὶ τῶν Σερβίων καὶ λοιπῶν Σκλάβων), qui Russis tributarii sunt. Illic vero peracta tota hyeme, rursum Aprili mense soluta glacie Danapris fluvii, Ciavum descendunt.

Cap. XIII. *De gentibus, quae Turcis finitimae sunt.* Turcis (τοῖς Τούρκοις) hae gentes conterminae sunt. Ad Occidentem Francia, ad Septentrionem Patzinacitae; ad Meridiem magna Moravia (ἡ μεγάλη Μοραβία), sive Sphendoploci regio (ἡ χώρα τοῦ Σφενδοπλόκου), quae omnino a Turcis vastata est, et ab ipsis jam obtinetur. Chrovati vero ad montes Turcis adjacent (οἱ δὲ Χρωβάτοι πρὸς τὰ ὄρη τοῖς Τούρκοις παράκεινται). Possunt autem Patzinacitae Turcas bello impetere.

Cap. XXX. *De Themate Dalmatiae narratio.* Chrovati (οἱ Χρωβάτοι) vero tunc (tempore occupatae ab Avaris Salonae) habitabant ultra Bagivaream (ἐκεῖθεν Βαγιβαρείας), ubi nunc sunt Belochrovati (οἱ Βελοχρωβάτοι). Una autem generatio, nempe quinque fratres, Clucas, Lobelus, Cosentzis, Muchlo, Chrovatus (Κλουκάς, Λόβελος, Κοσέντζης, Μουχλώ, Χρώβατος), duaeque sorores, Tuga et Buga (Τοῦγα, Βοῦγα) una cum suis populis discedens ab ipsis in Dalmatiam venit, ubi Avares incolas invenerunt; belloque per annos aliquot inter eos gesto vicerunt Chrovati; Avarumque alios quidem interfecerunt, alios vero parere sibi coëgerunt: atque ex illo tempore a Chrovatis possessa haec regio fuit, suntque etiamnum in Chrovatia (ἐν Χρωβατίᾳ) Avarum reliquiae, et Avares esse cognoscuntur. Ceteri vero Chrovati versus Franciam commorabantur, et appellantur hodie Belochrovati, sive Chrovati albi (Βελοχρωβάτοι ἤγουν ἄσπροι Χρωβάτοι), qui proprio principi subjecti sunt. Parent autem Othoni Magno regni Franciae, quae et Saxonia; baptismique expertes affinitatem cum Turcis et amicitiam contrahunt. At a Chrovatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars quaedam secessit et Illyricum atque Pannoniam occupavit: habebantque etiam ipsi principem supremum, qui ad Chrovatiae tantum principem amicitiae ergo legationem mittebat ... Divisa autem est eorum regio in Zupanias (εἰς Ζουπανίας) XI, quarum nomina Chleviana, Tzentzina, Imota, Pleva, Pesenta, Parathalassia, Brebera, Nona, Tnina, Sidraga, Nina (ἤγουν ἡ Χλεβίανα, ἡ Τζέντζηνα, τὰ Ἥμοτα, ἡ Πλέβα, ἡ Πεσέντα, ἡ Παραθαλασσία, ἡ Βρεβέρα, ἡ Νόνα, ἡ Τνήνα, ἡ Σίδραγα, ἡ Νίνα); ipsorumque Banus tenet Cribasam, Litzam et Gutzicam (τὴν Κρίβασαν, τὴν Λίτζαν καὶ τὴν Γουτζηκᾶ). Et quidem praedicta Chrovatia cum reliquis Sclaviniis ita sita est: Dioclea (Διόκληα) porro

propinqua est Dyrrachii oppidis Elisso, Helcynio et Antibari, extenditurque Decatera (τῶν Δεκατέρων) usque: montana autem Serbiae (τῇ Σερβλίᾳ) finitima sunt. A Decateris vero incipit Terbuniae (Τερβουνίας) principatus, porrigitque se Rausium usque, at versus montana Serbiae adjacet. A Rausio Zachlumorum (τῶν Ζαχλούμων) principatus initium habet, et protenditur ad Orontium (Ὀροντίου) flumen usque; oraque maritima Paganis montana quae ad septemtrionem, Chrovatis, quae in fronte, Serviae contermina est. Ab Orontio flumine Pagania (ἡ Παγανία) incipit, et porrigitur usque ad Zentinam (τῆς Ζεντίνας) flumen et Zupanias tres habet, Rastotzam, Mocrum ac Dalen (τὴν Ραστώτζαν καὶ τὸ Μοκρὸν καὶ τὸ Δαλέν); et quidem duae Zupaniae Rastotza ac Mocrum (ἡ Ράστωτζα καὶ ἡ τοῦ Μοκροῦ), ad mare sitae sunt et sagenas habent; Daleni (τοῦ Δαλενοῦ) vero Zupania procul mari sita est, et ejus incolae ex agricultura vivunt. Habent quoque Pagani in propinquo insulas quatuor, nimirum Meletam, Curcuram, Bartzum et Pharum (τὰ Μέλετα, τὰ Κούρκουρα, ἡ Βάρτζω καὶ ὁ Φάρος), omnes pulcherrimas fertilissimasque: oppida item deserta et paludes multas, in quibus habitant, et jumenta alunt, unde victum parant. A Zentina autem fluvio Chrovatia incipit, extenditurque versus mare ad Istriae usque confinia, sive Albunum urbem; versus montana aliquatenus etiam supra Istriae Thema excurrit ac versus Tzentina et Chlevene (Τζέντινα, Χλέβενα) Serbiae regionem attingit. Serbia autem in fronte habet ceteras omnes regiones; ad septentrionem quidem Chrovatiae propinqua est, ad meridiem vero Bulgariae ...

Cap. XXXI. *De Chrovatis et terra, quam nunc incolunt.* Chrovati, qui Dalmatiae partes nunc inhabitant, a Chrovatis baptismi expertibus, qui et albi appellantur (ἀπὸ τῶν ἀβαπτίστων Χρωβάτων καὶ τῶν ἄσπρων ἐπονομαζομένων) originem ducunt; qui sane ultra Turciam prope Franciam (Τουρκίας μὲν ἐκεῖθεν Φραγγίας δὲ πλησίον) incolunt, et Sclavis contermini sunt non baptizatis Serbiis (Σκλάβοις τοῖς ἀβαπτίστοις Σέρβλοις). Chrovati autem dicuntur lingua Sclavorum, id est, terram (χώραν) multam possidentes. Atque hi ipsi Chrovati ad Romanorum Imperatorem Heraclium confugerant, ante quam Serbii confugissent ad eundem Imperatorem Heraclium quo tempore Avares armis inde Romanos ejecerant ... Baptizatae vero Chrovatiae (ἡ βαπτισμένη Χρωβατία) urbes habitatae istae sunt: Nona, Belogradum, Belitzin, Scordona, Chlevena, Stolpum, Tenen, Cori, Claboca (ἡ Νόνα, τὸ Βελόγραδον, τὸ Βελίτζειν, τὸ Σκόρδονα, τὸ Χλεβένα, τὸ Στόλπον, τὸ Τενήν, τὸ Κόρι, τὸ Κλαβῶκα). Exhibetque equitum sexaginta millia, peditum centum millia; et sagenas octoginta, conduras centum; et sagenae quidem quadraginta viros habent; condurae vero viginti, nempe quae majores, nam minores decem viros tantum habent ... Magna autem

Chrovatia, quae etiam Alba cognominatur (ἡ μεγάλη Χρωβατία καὶ ἡ ἄσπρη ἐπονομαζομένη), in hodiernum usque diem sine baptismo est, quaemadmodum et finitimi Serbii (Σέρβλοι): equitem peditemque non habet tam numerosum quam baptizata Chrovatia; quippe frequentibus incursionibus infestata Francorum, Turcarum, Patzinacitarum: neque sagenas, neque conduras item, aut navigia ad mercaturam habet, utpote a mari remota; a quo quidem triginta dierum itinere distat. Mare autem, a quo totidem dierum itinere distat, illud est, quod Nigrum appellatur.

Cap. XXXII. *De Serbiis, et de regione quam nunc ipsi incolunt.* Sciendum est, Serbios (Σέρβλοι) oriundos esse a Serbiis non baptizatis, qui etiam Albi cognominantur (τῶν ἀβαπτίστων Σέρβλων, τῶν καὶ ἄσπρων ἐπονομαζομένων) et ulteriora Turciae incolunt in loco ab illis Boici nuncopato (τῶν τῆς Τουρκίας ἐκεῖκεν κατοικούντων εἰς τὸν παρ' αὐτοῖς Βοΐκι τόπον ἐπονομαζόμενον), cui finitima Francia est, uti et magna Chrovatia baptismi expers, quae etiam Alba cognominatur. Illic igitur initio Serbii hi habitabant. Principatu autem Serbiae a patre ad duos fratres devoluto, alter sumpta populi parte dimidia ad Romanorum Imperatorem Heraclium confugit, qui et excepto locum ad inhabitandum dedit in Thessalonicae Themate, qui ex eo tempore Serbia (τὰ Σέρβλια) nuncupatur ... Aliquanto vero post visum est Serbiis in terram suam redire, et dimisit quoque illos Imperator; sed cum trajecissent Danubium flumen, poenitentia ducti, per Praetorem, qui tunc temporis Belegradum (τὸ Βελάγραδον) administrabat, ab Heraclio Imperatore petierunt, aliam sibi terram ad inhabitandum assignare vellet. Cumque ea, quae nunc Serbia dicitur, et Pagania, quaeque Zachlumorum terra vocatur, item Terbunia et Canalitarum regio, quae Imperatoris Romanorum ditionis erant, propter Avarum excursiones desertae essent, expulsis inde Romanis, qui nunc Dalmatiam atque Dyrrachium incolunt, regiones illas Serbiis habitandas Imperator dedit ... Suntque in baptizata Serbia oppida, quae habitantur: Destinicum, Tzernabuscei, Megyretus, Dresneic, Lesnec, Salenes; in agro vero Bosonae Catera et Desnec (τὸ Δεστινίκον, τὸ Τζερναβουσκεή, τὸ Μεγυρέτους, τὸ Δρεσνεήκ, τὸ Λεσνήκ, τὸ Σαληνές· καὶ εἰς τὸ χωρίον Βόσωνα τὸ Κάτερα καὶ τὸ Δεσνήκ).

Cap. XXXIII. *De Zachlumis, et ea, quam nunc incolunt regione.* Zachlumorum terrae (ἡ τῶν Ζαχλούμων χώρα) Romani primum dominabantur, illi nimirum Romani, quos Diocletianus Imperator Roma eo veluti in coloniam deduxit; quaemadmodum et in Chrovatorum historia de iis dictum est. Romanorum igitur Imperatori prius parebat Zachlumorum regio, sed ab Avaribus postea subjugata, et in vinculis abductis ipsius incolis, tota haec regio deserta fuit. Qui vero nunc illic habitant Zachlumi (Ζαχλοῦμοι), Serbii (Σέρβλοι)

sunt, ab illo principe, qui ad Heraclium Romanorum Imperatorem confugit: et Zachlumi dicti sunt a monte Chlumo (ἀπὸ ὄρους Χλούμου) nuncupato: et alias Sclavorum dialecto Zachlumi dicuntur ii, qui post collem habitant; quandoquidem magnus inibi collis est, in cujus vertice urbes duae sunt, Bona et Chlum (τὸ Βόνα καὶ τὸ Χλούμ); retro autem hunc collem flumen Bona (Βόνα) nuncupatum devehitur, quod Graecis καλόν significat. Venit autem posteritas Proconsulis et Patricii Michaëlis Busebutze (τοῦ Βουσεβούτζη) Zachlumorum principis filii, a non baptizatis accolis fluminis Vislas (εἰς τὸν ποταμὸν Βίσλας), quod et Ditzice (Διτζίκη) cognominatur, habitavitque ad flumen Zachluma (Ζαχλοῦμα) nuncupatum: suntqae in Zachlumorum territorio urbes habitatae: Stagnum, Mocriscic, Iosli, Galumainic et Dobriscic (τὸ Σταγνὸν, τὸ Μοκρισκὶκ, τὸ Ἰοσλὴ, τὸ Γαλουμαήνικ, τὸ Δοβρισκίκ).

Cap. XXXIV. *De Terbuniatis et Canalitis, eorumque regione, quam nunc incolunt.* Terbuniatarum Canalitarumque (τῶν Τερβουνιατῶν καὶ Καναλιτῶν) eadem regio est; incolae vero a non baptizatis Serbiis descendunt, qui illic habitarunt ab eo usque principe, qui a Serbia non baptizata ad Heraclium Imperatorem confugit . . . Terbuniae (τῆς Τερβουνίας) vero principes semper Serbiae principi parebant; et regio ipsa lingua Sclavorum „locum munitum“ (ἰσχυρὸς τόπος) significat: quandoquidem multae in ea munitiones sunt: estque sub ea alia adhuc regio, quae Canale (Καναλὴ) nuncupatur; Canale vero „Viam plaustri“ (ἁμαξιά) Sclavorum idiomate significat: nam propter loci planitiem servitutes omnes plaustris praestant. Habet autem tam Terbunia, quam Canale, oppida quae habitantur, haec: Terbuniam, Hormum, Rhisena, Lucabete et Zetlivi (ἡ Τερβουνία, τὸ Ὁρμὸς, τὰ Ρίσενα, τὸ Λουκάβετε, τὸ Σετλήβη) [3]).

Cap. XXXV. *De Diocletianis, et ea, quam nunc incolunt, regione.* Etiam Dioclea regio (ἡ Διοκλήας χώρα) primitus occupata erat a Romanis, quos illuc Roma transtulerat Diocletianus Imperator; quemadmodum et in Chrovatorum historia dictum est; et Romanorum Imperatori erat subjecta; sed ab Avaribus haec quoque regio subjugata ac vastata fuit; et sub Heraclii Imperatoris temporibus habitari iterum coepit, quaemadmodum Chrovatia, Serbia, Zachlumorum terra, Terbunia, et Canale. Dioclea (Διόκληα) autem nuncupata est illa regio ab urbe ibi condita a Diocletiano Imperatore, quae nunc habitatoribus vacua, in hodiernum usque diem Dioclea appellatur; suntque in ea regione urbes habitatae magnae: Gradetae, Nugrade et Lontodocla (τὸ Γράδεται, τὸ Νουγράδε, τὸ Λοντοδόκλα). [4])

Cap. XXXVI. *De Paganis, qui et Arentani appellantur, et de ea, quam nunc habitant, regione.* Regio etiam illa, quam nunc Pagani (οἱ Παγανοὶ) incolunt, primitus a Romanis tenebatur, quibus Roma deductis Imperator Diocletianus in Dalmatia sedes assignavit. Et

oriundi sunt etiam ipsi Pagani a Serbiis non baptizatis, ab eo scilicet principe, qui ad Heraclium Imperatorem confugit ... Pagani autem dicuntur, quod baptismum non accepissent eo tempore, quo Serbii omnes baptizati erant. Etenim Pagani Sclavorum lingua baptismi expertes dicuntur; Romanorum vero dialecto regio eorum Arenta (Ἀρέντα) nuncupatur; unde ipsi a Romanis Arentani (Ἀρεντάνοι) appellantur. Habet Pagania urbes habitatas: Mocrum, Verullia, Ostroc et Labinetza (τὸ Μόκρον, τὸ Βερούλλια, τὸ Ὀστρωκ, καὶ ἡ Λαβίνετζα); possident item Arentani insulas magnas, unam quae Curcra sive Cicer (ἡ Κούρκρα ἤτοι τὸ Κίκερ) dicitur, in qua habetur et urbs: alteram quae Meleta sive Malozeatae (τὰ Μέλετα ἤτοι τὸ Μαλοζεάται); cujus in Actis Apostolorum sanctus Lucas meminit, Melitem eam appellans: ubi et vipera divi Pauli digitum mordens, ab eo excussa, igne conflagravit: tertiam insulam magnam, quae Phara (τὸ Φάρα) dicitur: quartam quae Bratzes (ὁ Βράτζης). Sed et aliae praeterea insulae sunt, quae ad Paganos non pertinent, puta, Choara, Ies et Lastovon (νησος τὰ Χόαρα, νησος Ἴης, νησος τὸ Λάστοβον).

Cap. XXXVII. *De Patzinacitarum gente.* Charoboë Thema (Patzinaciae) Russiae adjacet; Jabdiertim vero Thema conterminum est tributariis pagis Russiae regionis, puta Ultinis, Dervleninis, Lenzeninis, reliquisque Sclavis (πλησιάζει τοῖς ὑποφόροις χωρίοις χώρας τῆς Ῥωσίας, τοῖς τε Οὐλτίνοις, καὶ Δερβλενίνοις, καὶ Λενζενίνοις, καὶ τοῖς λοιποῖς Σκλάβοις).

Cap. XXXVIII. *De Turcarum gente etc.* Post aliquod vero annos Turcas invadentes Patzinacitae, eos cum principe Arpade persecuti sunt, Turcae itaque profligati fugientes et terram ad sedes collocandas quaerentes, magnam Moraviam (τὴν μεγάλην Μοραβίαν) ingressi, incolas ejus expulerunt, ibique sedes suas posuerunt, tenentque etiam in hodiernum usque diem.

Cap. XL. *De Cabaris et Turcis.* Et rursus ad cursum fluminis extat Sermium (τὸ Σέρμιον), quod Belegrada (ἀπὸ Βελεγράδας) abest duorum dierum itinere: inde magna Moravia baptismo carens, quam Turcae devastarunt, cujusque princeps olim fuit Sphendoplocus. Atque haec quidem juxta Istrum flumen monumenta sunt, et cognomina. Ulteriora vero, quae omnia Turcis habitantur, cognomina nunc habent a fluminibus transcurrentibus. Eorum primum Timeses (ὁ Τιμήσης) est; alterum Tutes (Τούτης); tertium Moreses (ὁ Μορήσης); quartum Crisus (ὁ Κρίσος); quintum Titza (η Τίτζα). Confines autem Turcis sunt orientem versus Bulgari; ubi eos Ister fluvius, qui et Danubius dicitur, separat. Septentrionem versus Patzinacitae, ad occidentem Franci; ad meridiem Chrovati.

Cap. XLII. *Descriptio tractus a Thessalonica usque ad flumen Danubium et urbem Belegrada etc.* A Thessalonica usque ad Danubium flumen, in quo urbs Belegrada (τὸ Βελέγραδα), octo dierum

iter est, si quis non festinanter sed interquiescens proficiscatur. Et habitant quidem trans Danubium flumen Turcae in terra Moravia, atque etiam ulterius inter Danubium et Savam fluvios.

Cap. L. *De Peloponnesi Thematis Sclavis, Milengis, Ezeritis etc.* Et (Protospatharius Theoctistus) omnes quidem Sclavos, reliquosque Thematis Peloponnesi nondum subjectos vicit ab subjugavit. Soli vero Ezeritae et Milengi (οἱ Ἐζερῖται καὶ οἱ Μιληγγοὶ) relinquebantur sub Lacedaemonia et Elos. Ac quandoquidem mons illic magnus est et valde altus, Pentadactylus nomine, qui cervicis instar longe se in mare porrigit, propter loci difficultatem ad latera ejus sedes posuerunt, hinc Milengi, inde Ezeritae.

Pozn. Srov §. 28. 32 34. [1] Πολύδια Meurs a Band. Πολύδριον Gloss. ap. Ducange. [2]) Snad lépe Τεβερβιάνων. Viz §. 28. č 13. [3]) Oboje jméno zkažené. Viz §. 32. č. 4. [4]) Čti τὸ Λόντο, τὸ Λόκλα. Viz §. 32. č. 5.

XXI. DITMAR MEZIBORSKÝ [nar. l. 976; umř. l. 1018].

Dithmari Episc. Merseb. Chronicon. Ed. *J. A. Wagner.* Norimbergae 1807. 4°.

Lib VI. p. 150. Quamvis autem de his aliquid dicere perhorrescam, tamen ut scias, lector amate, vanam eorum superstitionem, inanioremque populi istius executionem, qui sint, vel unde huc venerint, strictim enodabo.

Est urbs quaedam in pago Riedirerun [1]), Riedegost [2]) nomine, tricornis, ac tres in se continens portas [3]), quam undique sylva ab incolis intacta et venerabilis circumdat magna. Duae ejusdem portae cunctis introeuntibus patent; tertia, quae orientem respicit et minima est, tramitem ad mare juxta positum et visu nimis horribile monstrat [4]). In eadem est nil nisi fanum de ligno artificiose compositum, quod pro basibus diversarum sustentatur cornibus bestiarum. Hujus parietes variae deorum dearumque imagines mirifice insculptae, ut cernentibus videtur, exterius ornant; interius autem dii stant manufacti, singulis nominibus insculptis, galeis atque loricis terribiliter vestiti, quorum primus Zuarasici[5]) dicitur et prae ceteris gentilibus honoratur et colitur. Vexilla quoque eorum nisi ad expeditiones necessaria, et tunc per pedites, hinc nullatenus moventur. Ad haec curiose tuenda ministri sunt specialiter ab indigenis constituti, qui cum huc idolis immolare, seu iram eorundem placare conveniunt, sedent hi duntaxat, ceteris adstantibus, et invicem clanculum mussantes terram cum tremore infodiunt, quo sortibus emissis rerum certitudinem dubiarum perquirant.

Quibus finitis cespite viridi eas operientes equum, qui maximus inter alios habetur, et ut sacer ab his veneratur, super fixas in ter-

ram duorum cuspides hastilium, inter se transmissorum supplici obsequio ducunt, et praemissis sortibus, quibus id exploravere, prius per hunc quasi divinum denuo augurantur, et si in duabus his rebus par omen apparet, factis completur; sin autem, a tristibus populis hoc prorsus omittitur. Testatur idem antiquitas errore delusa vario, si quando his saeva longae rebellionis asperitas immineat, ut e mari praedicto aper magnus et candido dente e spumis lucescente exeat, seque in volutabro delectatum terribilis quassatione multis ostendat. Quot regiones sunt in his partibus, tot templa habentur, et simulacra daemonum singula ab infidelibus coluntur, inter quae civitas supra memorata principalem tenet monarchiam. Hanc ad bellum properantes salutant, illam prospere redeuntes muneribus debitis honorant, et quae placabilis hostia diis offerri a ministris debeat, per sortes ac per equum, sicut praefatus sum, diligenter inquiritur. Hominum ac sanguine pecudum ineffabilis horum furor mitigatur. His autem omnibus, qui communiter Luitici vocantur, dominus specialiter non praesidet ullus. Uuanimi consilio ad placitum suimet necessaria discutientes, in rebus efficiendis omnes concordant. Si quis vero ex conprovincialibus in placito his contradicit, fustibus verberatur, et si forinsecus palam resistit, aut omnia incendio et continua depraedatione perdit, aut in eorum praesentia pro qualitate sua pecuniae persolvit quantitatem debitae. Infideles ipsi et mutabiles ipsi immutabilitatem ac magnam exigunt ab aliis fidem. Pacem abraso crine supremo et cum gramine datisque affirmant dextris. Ad hanc autem perturbandam et facile pecunia corrumpuntur. Hi milites quondam servi, nostrisque iniquitatibus tunc liberi tali comitatu [6]) ad regem auxiliandum proficiscuntur. Eorum cum cultu corsortia, lector, fugias, divinarum mandata scripturarum auscultando [7]) adimple, et fidem, quam Athanasius profitebatur episcopus, discens, memoriterque retinens, haec, que supra memoravi, nil esse, probabis veraciter.

Pozn. [1]) Cod. Brux. habet Rederivi, Reineccius, Maderus et Leibn. Redariorum. *Urs.* [2]) nomina idoli (Radgost) et urbis (Rethra, slav. Ratara) promiscua habet Ditmarus. *Urs.* [3]) Cod. Brux. addit: Una quaeque per singula cornua. *Urs.* [4]) Cod. Brux. adjicit: quae nulli facile patet. *Urs.* [5]) Viz Čas. Č. M. 1844. IV. 483. [6]) Sc. idolorum suorum. *Urs.* [7]) Cod. Brux. sectando, et paulo post attendens pro discens. *Urs.*

XXII. ADAM BREMSKÝ [umř. po l. 1076].

M. Adami Historia ecclesiastica, v *E. Lindenbrogii* Script. rer. german. septemtr., ed. *Jo. A. Fabricius* Hamb. 1706. Fol.

Lib. II. cap. 10. Nos autem, quoniam mentio Slavorum totiens incidit, non ab re arbitramur, si de natura et gentibus Slavaniae historico aliquid dicamus compendio. . . . Slavania igitur amplissima

Germaniae provincia, a Winulis incolitur, qui olim dicti sunt Wandali, decies major esse dicitur, quam nostra Saxonia, praesertim si Boemiam et eos, qui trans Oddoram sunt Polanos, quia nec habitu nec lingua discrepant, in partem adjeceris Slavaniae. Haec autem regio cum sit armis, viris et frugibus opulentissima, firmis undique saltuum et fluminum terminis clauditur. Ejus latitudo est a meridie in boream, hoc est ab Albia fluvio usque ad mare scythicum. Longitudo autem illa videtur, quae initium habet ab nostra Hammaburgensi parochia et porrigitur in Orientem, infinitis aucta spatiis, usque in Bulgariam, Ungariam et Graeciam. Populi igitur Slavorum sunt multi, quorum primi ab occidente confines Transalbianis sunt Waigri [1]), eorum civitas Aldenburg maritima. Deinde sequuntur Obodriti, qui altero nomine Reregi vocantur, et civitas eorum Magnopolis. Item versus nos Polabingi, quorum civitas Racisburg. Ultra quos Lingones sunt et Warnabi. Mox habitant Chizzini [2]) et Circipani, quos a Tholosantibus et Retharis fluvius Panis separat, et civitas Dimine [3]). Ibi est terminus Hammabugensis parochiae.

Cap. 11. Sunt et alii Slavorum populi, qui inter Albiam et Oderam degunt, sicut Heveldi qui juxta Haliolam [4]) fluvium, et Doxani, Liubuzzi [5]), Wilini et Stoderani cum multis aliis. Inter quos medii et potentissimi omnium sunt Retharii, civitas eorum vulgatissima Rethre, sedes idololatriae. Templum ibi constructum est daemonibus magnum, quorum princeps Redigast. Simulacrum ejus auro, lectus ostro paratus. Civitas ipsa novem portas [6]) habet, undique lacu profundo inclusa, pons ligneus transitum praebet, per quem tantum sacrificantibus aut responsa petentibus via conceditur. . . . Ad quod templum ferunt a civitate Hammaburg iter quatuor esse dierum.

Cap. 12. Ultra Leuticos, qui alio nomine Wilzi dicuntur, Oddora flumen occurrit, amnis ditissimus Slavanicae regionis. In cujus ostio, qua scythicas alluit paludes, nobilissima civitas Julinum [7]) celeberrimam barbaris et Graecis, qui in circuitu, praestat stationem. De cujus praeconio urbis, quia magna quaedam et vix credibilia recitantur, volupe arbitror pauca inserere digna relatu. Est sane maxima omnium, quas Europa claudit, civitatum, quam incolunt Slavi cum aliis gentibus Graecis ac Barbaris. Nam et advenae Saxones parem cohabitandi legem acceperant, si tamen christianitatis titulum [8]) ibi morantes non publicaverint. Omnes enim adhuc paganicis ritibus aberrant, ceterum moribus et hospitalitate nulla gens honestior aut benignior poterit inveniri. Urbs illa mercibus omnium septentrionalium nationum locuples nihil non habet jucundi aut rari. Ibi est olla Vulcani, quod incolae graecum vocant ignem, de quo etiam meminit Solinus. Ibi cernitur Neptunus triplicis naturae, tribus enim fretis alluitur illa insula, quorum unum viridissimae ajunt

esse speciei: alterum subalbidae. Tertius vero motu furibundo perpetuis saevit tempestatibus.

Cap. 13. Ab illa autem civitate brevi remigio ad urbem trahuntur Deminem [9]), quae sita est in ostio Peanis fluvii; ubi et Rhuni habitant. Ibi ad Semland provinciam, quam possident Pruzzi, navigatur. Iter ejusmodi est, ut ab Hammaburg vel Albia flumine VIII. die per terram ad Julinum [10]) pervenias civitatem. Nam si per mare navis ingrederis, ab Sliaswig vel Aldenburg, ut pervenias Juminem [11]), ab ipsa urbe vela tendens XLIII die ascendens ad Ostragard Rusziae. Cujus metropolis civitas est Chiue, aemula sceptri Constantinopolitani, clarissimum decus Graeciae. Sicut ergo praedictum est, Oddora flumen oritur in profundissimo Merahorum [12]) saltu, ubi et Albia fluvius principium sortitur, nec longis ab invicem spatiis, sed diverso currunt meatu. Alter enim, id est Oddora, vergens in boream, per medios Winulorum transit populos, donec perveniat ad Juminem, ubi Pomeranos dividit a Wilzis. Alter vero, id est Albia, in occasum ruens, primo impetu Boemos alluit cum Sorabis, medio cursu Paganos a Saxonia dirimit, novissimo alveo Hammaburgensem parochiam a Bremensi sciendens, victor oceanum ingreditur Britannicum. Haec de Sclavis et patria eorum . . . dicta sufficiant.

De situ Daniae cap. 220—227. Hunc sinum Balticum multae circumsident nationes. Dani siquidem ac Sueones, quos Nordmannos vocamus, septemtrionale litus tenent, et omnes in eo insulas. Ad litus autem australe Slavi, Haisti aliaeque diversae incolunt nationes, inter quos praecipui sunt Welatabi, qui et Wilzi dicuntur. Dani vero et Sueones ceterique trans Daniam populi ab historicis Francorum omnes Nordmanni vocantur, cum tamen Romani scriptores ejusmodi vocent Hyperboreos, quos Marcianus Capella multis laudibus extulit. Itaque primi ad ostium praedicti sinus, in australi ripa versus nos Dani, quos Juthas apellant, usque ad Sliam lacum habitant. Unde incipiunt fines Hammaburgensis parochiae, qui per maritimos Slavorum populos longo tractu porriguntur usque ad Panim fluvium, ibi limes est nostrae dioecesis. Inde Wilzi et Leuticii sedes habent, usque ad Odoram fluvium; trans Odoram autem comperimus degere Pomeranos. Deinde latissima Polanorum terra diffunditur, cujus terminum dicunt in Ruzzia regnum connecti. Haec est ultima et maxima Winulorum provincia, quae et finem illius facit sinus. At vero a parte aquilonali revertentibus ad ostium baltici freti primi occurrunt Nordmanni; deinde Sconia prominet, regio Danorum, et supra eam tenso limite Gothi habitant, usque ad Bircam, postea longis terrarum spatiis regnant Sueones, usque ad terram feminarum. Supra illos Wilzi, Mirri, Lami, Scuti et Turci habitare feruntur usque ad Ruzziam. In qua denuo finem habet illo sinus. Ita-

que latera illius prouti ab austro Slavi, ab aquilone Suedi possederunt. Asserunt etiam periti locorum a Sueonia terrestri via quosdam usque in Graeciam permeasse. Sed barbarae gentes, quae in medio sunt, hoc iter impediunt, propterea navibus tentatur periculum.

Multae sunt insulae in hoc sinu, quas Dani et Sueones omnes habent in sua ditione, aliquas etiam Slavi tenent.

Illarum autum insularum, quae Slavis adjacent, insignores accepimus tres. Quarum prima Fembre vocatur. Haec opposita est Wagris. Altera est contra Wilzos posita, quam Rani vel Runi [13]) possident, fortissima Slavorum gens, extra quorum sententiam de publicis rebus nihil agi lex est, ita illi metuuntur propter familiaritatem deorum vel potius daemonum, quos majori cultu ceteris venerantur. Ambae igitur hae insulae piratis et cruentissimis latronibus plenae sunt, qui et nemini parcunt ex transeuntibus. Tertia est illa, quae Semland appellari solet, contigua Ruzzis et Polonis: hanc inhabitant Sembi vel Prutzci, homines humanissimi, qui obviam tendunt ad auxiliandum his, qui in mari periclitantur, vel qui a piratis infestantur. Aurum argentumque pro minimo ducunt, pellibus abundant peregrinis, quorum odor nostro orbi lethiferum superbiae venenum propinavit. Et illi quidem ut stercora haec ad nostram forte habent damnationem, qui per fas nefasque ad vestem anhelamus marturinam, quasi ad summam beatitudinem. Itaque pro laneis indumentis, quae nos dicimus paldones, illi offerunt tam pretiosos martures. Multa ergo possent ex illis populis dici laudabilia in moribus, si solam Christi fidem haberent, cujus praedicatores imaniter persequuntur. Apud illos enim illustris Boemorum episcopus Adalbertus martyrio est coronatus. Usque hodie profecto inter illos, cum omnia communia sint nostris, solus accessus prohibetur lucorum et fontium, quos autumant Christianorum pollui accessu. Carnes etiam jumentorum pro cibo sumunt, quorum lacte vel cruore utuntur in potu, ita ut inebriari dicantur. Homines coerulei facie rubea et criniti, praeterea inaccessi paludibus nullum inter se pati dominum volunt.

Pozn. [1]) Al. Vagri. [2]) Chizini. [3]) Dymin. [4]) Al. Haylam, al. Haloam, leg. Habolam. [5]) Al. Leubuzi. [6]) Al. partes. [7]) Al. Jumne. [8]) Al. cultum vel titulum. [9]) Al. Diminem. [10]) Al. Jumno. [11]) Al. Jumnem. [12]) Al. Maracorum. [13]) *Vet. Schol.* Reune. Insula est Runorum, vicina Innine civitati, qui soli regem habent.

XXIII. NESTOR [nar. l. 1056; umř. ok. l. 1116].

Ljetopis *Nestorova*, po spisku mnicha *Lavrentija*, izd. *Timkovskago*. [illegible] 4°. Z jiných vyd. použito: L. po *Kenigsb.* spisku. [illegible] 1767. 4°. (podle správnějšího čtení u Schlözera a Arcy-

baševa). L. po *Nikon.* sp. S. P. 1767. 4°. L. *Archang.* M. 1781. 4°. L. s *Voskres.* sp. S. P. 1793. 4°. L. po *Sofijsk.* sp. S. P. 1795. 4°. *Sof. Wrem.* izd. *Strojev.* M. 1820. 4°. L. lit. i rusk. izd. *Danilovič.* Wilno 1827. 8°. *V. N. Tatiščewa* Ist. Ross. M. 1768. 4°. *Schözer* Nestor. Gött. 1802. 8°. *Müller* Nest. Berl. 1812. 8°.

Str. 2. аркадъ, ꙗпирониꙗ, илюрикъ, словѣне[1]), лухитаꙗ.... до понетьского морꙗ на полъношныꙗ страны: дунаи, дънѣстръ и кавкаисиинскиꙗ горы, рекше оугорьски, и оттудѣ доже и до днѣпра; и прочаа рѣки: десна, прїпеть, двина, волховъ, волъга, ꙗже идеть на востокъ в часть симову. в афетовѣ же части сѣдать: русь, чюдь и вси ꙗзыци, мерꙗ, мурома, весь, моръдва, заволочьскаꙗ чюдь, пермь, печера, ꙗмь, оугра, литва, зимѣгола, корсь, сѣтьгола[2]), любь. лꙗхове же, и пруси, и чюдь присѣдать к морю варꙗжьскому, по семуже морю сѣдать варꙗзи сѣмо ко въстоку до предѣла симова, по томуже морю сѣдать къ западу до землѣ агнꙗнски[3]) и до волошьски. афетово бо и то колѣно: варꙗзи, свеи, ноурмане[4]), гъти[5]), русь, агнꙗне, галичане, волъхва[6]), римлꙗне, нѣмци, корлꙗзи, веньдици, фрагове и прочии.

Str. 3. ѿтъ сихъ же ·о· и ·в· ꙗзыку бысть ꙗзыкъ словѣнескъ ѿтъ племени афетова илюрци[7]), еже суть словѣне. по многѣхъ же времѧнѣхъ сѣли суть словѣни по дунаеви, гдѣ есть ныне оугорьска землꙗ и волгарьска. ѿтъ тѣхъ словѣнъ разидоша сѧ по землѣ и прозваша сѧ имены своими, гдѣ сѣдше на которомъ мѣстѣ. ꙗко пришедше сѣдоша на рѣцѣ имѧнемъ марава[8]) и прозваша сѧ морава, а друзии чеси нарекоша сѧ; а се тиже словѣни: хровате бѣлии, и серебъ, и хорутане. волохомъ[9]) бо нашедшемъ на словѣни на дунаискиѧ, сѣдшемъ въ нихъ и насилѧщемъ имъ, словѣни же ѡви пришедше сѣдоша на висле и прозваша сѧ лꙗхове; а ѿтъ тѣхъ лꙗховъ прозваша сѧ полꙗне, лꙗхове друзии лутичи, ини мазовшане, ини поморꙗне. такоже и ти словѣне пришедше и сѣдоша по днѣпру, и нарекоша сѧ полꙗне; а друзии древлꙗне, зане сѣдоша въ лѣсѣхъ; а друзии сѣдоша межю припетью и двиною, и на[illegible] дреговичи; рѣчьки ради, ꙗже втечеть въ дви[illegible] полота, ѿтъ сеѧ прозваша сѧ полочане. слов[illegible]

ѡколо ѥзера имерꙗ, прозваша сѧ своимъ имѧнемъ, и сдѣлаша градъ, и нарекоша и новъгородъ; а друзии сѣдоша по деснѣ, и по семи, и по сулѣ, и нарекоша сѧ сѣверь. тако разиде сѧ словѣньскии ѧзыкъ; тѣмже и грамота прозва сѧ словѣньскаꙗ.

Str. 6. И по сихъ братьи держати почаша родъ ихъ княженье в полѧхъ; в деревлѧхъ свое, а дреговичи свое, а словѣни свое в новѣгородѣ, а другое на полотѣ, иже полочане. ѿ нихъ же кривичи, иже сѣдать наверхъ волги, а наверхъ двины и наверхъ днѣпра, ихже градъ есть смоленьскъ; туда бо сѣдать кривичи. таже сѣверь ѿ нихъ[10]). а на бѣлѣ ѡзерѣ сѣдать весь, а на ростовьскомъ ѡзерѣ мерꙗ, а на клещинѣ ѡзерѣ мерꙗ же. по ѡцѣ рѣцѣ, гдѣ потече в волгу, мурома ѧзыкъ свои, и черемиси свои ѧзыкъ, морьдва свои ѧзыкъ. се бо токмо словѣнескъ ѧзыкъ в руси: полѧне, деревлѧне, новгородьци, полочане, дреговичи, сѣверь, бужане, зане сѣдоша по бугу, послѣже велыиѧне. а се суть инии ѧзыци, иже дань дають руси: чудь, мерꙗ, весь, мурома, черемись, морьдва, пермь, печера, ꙗмь, литва, зимигола, корсь, норова, либь; си суть свои ѧзыкъ имуще ѿ колена афетова, иже жиоуть въ странахъ полунощныхъ.

Str. 7. И живѧху в мирѣ полѧне, и деревлѧне, сѣверь, бужане[11]), и радимичь, и вѧтичи, и хрвате. дулѣби живѧху по бугу, гдѣ ныне велыиѧне, а оуличи[12]) и тиверьци сѣдѧху по днѣстру, присѣдѧху къ дунаеви, бѣ множьство ихъ, сѣдѧху бо по днѣстру или до морꙗ, суть гради ихъ и до сего дне; да то сѧ зваху ѿ грекъ великаꙗ скуфь.

Str. 15. И бѣ ѡбладаꙗ ѡлегъ полѧны, и деревлѧны, сѣверены, и радимичи, а с уличи и тѣверци имѧше рать.

Str. 16. Бѣ единъ ѧзыкъ словѣнескъ: словѣни, иже сѣдѧху по дунаеви, ихже прїаша оугри, и марава, чеси, и лѧхове, и полѧне, ѩже нынѣ зовомаꙗ русь. симъ бо первое преложены книги маравѣ, ѩже прозва сѧ грамота словѣньскаꙗ; ѩже грамота есть в руси и в болгарѣхъ дунаискихъ.

Str. 17—18. Тѣмже словѣньску ѧзыку оучитель есть анъдроникъ апостолъ; в моравы бо ходилъ и апостолъ па-

велъ; и оучилъ ту; ту бо есть илюрикъ[13]), егоже доходилъ апостолъ павелъ[14]): ту бо бѣша словѣне первое.

Въ лѣто ·ѕуєі· иде олегъ на грекы, а игоря остави въ кыевѣ; поя же варягъ множество, и словѣни, и чюди, и кривичи, меря, и поляны, и сѣверы, и деревляны, и радимичи, вятичи, и хорваты, дулѣбы и тиверици, иже суть словѣне[15]): си ѕвахү ся ѡтъ грекъ великая скуфїя.

Pozn. Za základ položen rkp. *Lavrentijewskij* l. 1377, vyd. *Timkovského* v M. 1824. 4º., s opravami některých míst podle jiných vydání a rkp., jakož i s rozeznáním ѧ a ꙗ, od Rusův smíchaných. Srov. §. 11. č. 3—5., §. 28. č. 1—14. a j. [1]) Slova „Slověne" není v řeckých pramenech (Geogr. Sync., Chron. Pasch., Geogr. Cedr. atd), z nichž Nestor kosmografii tuto vážil, na důkaz, že je sám co výklad ke slovu Iljurik přidal. Viz níž pozn. 7. a 14. [2]) Tak ve všech rkp., omylně m. Lětgola, jakž skutečně v rkp. Pskovském k l. 1341 a j. [3]) V jiných vyd. Aglansky, Agljansky, a hned níž Agljane, správněji. [4]) Tak Voskr. a Sof. Vrem. V Lavr. a u Tat. Urmane. V Nik. Murmanija. [5]) Přijato z Voskr. Nik. a Sof. Wrem. V Lav. slovce to propuštěno. [6]) V Nik. Voskr. a Sof. Vrem. Volosi, u Tat. Vlochi. [7]) Tak aneb илюрици čísti dlužno. Viz *Dobr.* v *Müll.* Nest. str. 182. pozn. 9., a srov. §. 11. č. 3. str. I. 259 sl. Ve všech rkp. zkaženě; v Lawr. нарци, v jiných норци, норцы, норици, норѣцы, инорици, иноверци (!) — ve mnohých s představeným slovem нарицаемии, jenž snad do textu náleží. Podobně v Nik. místo лютичи napsáno наутичи! Správnost čtení Iljurci srovnáním míst výš pozn. 1. a níž pozn. 14. nade všecku pochybnost se povyšuje a pojišťuje. [8]) V jiných vyd. Morava, a hned níž Moravě. [9]) Tak Král. a Nik., v Lavr. Volchom, v Sof. Vrem. Vol'chom, Voskr. Volochovom. V Sof. a Pskovském Volotom, u Tat. Volotam, mylně. [10]) Tak rozdělujeme. Sěver zde jméno národu. §. 28. pozn. 184. str. II. 136. V Lavr. a Král. а schází, jenž v Sof. Vr. v rkp. se nalezá. V Nik. Tažе na sever ot nich sedjat, a na B. chybně, nejlépe snad u Tat. Tažе Sěvera osobno po Desně, na B. atd. [11]) Přijato z Voskr., Nik., Sof. Vr., Tat., Schlöz.; v Lavr. a Král. schází. [12]) Tak opravujeme, ohledem na dolejší místo (str. 15, kdež však *Timk.* mylně vytisknul Suliči místo s Uliči); v rkp. Lavr. a Král. Ulući, v jiných rozličně, Lutiči, Ljutiči, Lučiti atd.; než v Sof. Vr. na l. 862 Ugliči, na l. 914 Ugleci, v Arch. Ulici. Viz §. 28. č 12. str. II. 138. [13]) Co následuje, vzato jest z jiných vydání: nebo v rkp. Lavr. zde mezera několik listův. [14]) Průpověď: i učil tu — apostol Pavel, schází v Sof. Vr. a Voskr., protože nepozorný přepisovač z prvního „apostol Pavel" na druhé sklouznul. Místo „dochodil" v Král. a u Tat. „došel." Aj zde opět Iljurik = Slověne! Srov. pozn. 1. a 7. [15]) Tak opravuji; v rkp. zkaženě: v Král. Nik. Polet. толковиньи, v Sof. Wrem. толковиньи, u Tat. толковини, ve Voskr. тълкованьи. V Sof. a rusk. kron. u Danilov. celá průpověď: iže — Skufija, propuštěna. Strojev čte Volynjane, ohledem na předešlé Bužane poslěže Volynjane, Dulěpi gdě nyně Volyňane; než málo výš řečeno též primučiša Dulěby, suščaja Slověny, a vznik slova толковини ovšem nejsnáze pochopiti se dá odtržením písmena т od сут' a změtením náslovného с ve словѣни, mrus. словини, в о.

XXIV. HELMOLD [ps. ok. l. 1168; umř. po l. 1170].

Helmoldi Presb. Bosov. Chronica Slavorum. Ed. *Henr. Bangertus.* Lubecae 1659. 4°.

L. I. cap. 1. Operae precium existimo in conscriptionis hujus introitu aliqua de Slavorum provinciis, natura, moribus, historico praelibare compendio, quantis scilicet ante conversionis gratiam errorum nexibus impliciti fuerint, ut per quantitatem morbi facilius agnoscatur efficacia divini remedii. Slavorum ergo populi multi sunt, habitantes in littore Baltici maris. Sinus hujus maris ab occidentali Oceano orientem versus porrigitur, appellatus ideo Balticus, eo quod in modum balthei longo tractu per Scythicas regiones tendatur usque in Graeciam. Idemque mare barbarum seu pelagus Scythicum vocatur, a gentibus, quas alluit, barbaris. Hoc mare multae circumsedent nationes. Dani siquidem ac Suenones, quos Northmannos vocamus, septentrionale littus et omnes in eo obtinent insulas. At litus australe Slavorum incolunt nationes, quorum ab oriente primi sunt Ruzi, deinde Poloni, habentes a septentrione Pruzos, ab autro Bojemos, et eos qui dicuntur Morahi sive Carinthi, atque Sorabi. Quodsi adjeceris Ungariam in partem Slavoniae, ut quidam volunt, quia nec habitu nec lingua discrepat, eousque latitudo Slavicae linguae succrescit, ut paene careat aestimatione. Omnes hae nationes, praeter Pruzos, Christianitatis titulo decorantur. Diu enim est, ex quo Ruzia credidit. Russia autem vocatur a Danis Ostrogard, eo quod in oriente positus, omnibus abundet bonis. Haec etiam Chunigard dicitur, eo quod ibi sedes Hunnorum primo fuerit. Hujus metropolis civitas est Chue. Quibus autem doctoribus ad fidem venerint, minime compertum habeo, nisi quod in omnibus observantiis suis Graecos magis quam Latinos imitari videntur.

Nam Rucenum mare brevi in Graeciam transmittit. Pruzi necdum lumen fidei cognoverunt, homines multis naturalibus bonis praediti, humanissimi erga necessitatem patientes, qui etiam obviam tendunt his, qui in mari periclitantur, vel qui a piratis infestantur, et subveniunt eis. Aurum et argentum pro minimo ducunt. Pellibus abundant peregrinis, quarum odor lethiferum nostro orbi superbiae venenum propinavit. Et illi quidem uti stercora haec habent, ad nostram credo damnationem, qui ad marturinam vestem anhelamus, quasi ad summam beatitudinem. Itaque pro laneis indumentis, quos nos apellamus faldones, illi offerunt tam preciosos martures. Multa poterant dici de hoc populo laudabilia in moribus, si haberent solam fidem Christi, cujus praedicatores immaniter persequuntur. Apud illos martyrio coronatus est illustris Boemiae Episcopus, Adalbertus. Usque hodie profecto inter illos, cum cetera omnia communia sint cum nostris, solus prohibetur accessus lucorum et fontium, quos au-

tumant pollui Christianorum accessu. Carnes jumentorum pro cibo sumunt, quorum lacte vel cruore utuntur in potu, ita ut inebriari dicantur. Homines hi cerulei, facie rubea et criniti. Praeterea inaccessi paludibus, nullum inter se dominum pati volunt. Ungarica gens validissima quondam et in armis strenua, ipsi etiam Romano Imperio formidolosa. Nam post Hunorum atque Danorum strages, tertia Ungarorum desaeviit irruptio, omnia finitima regna vastans atque collidens. Collecto enim immenso exercitu, bellica manu omni Bavaria sive Suevia potiti sunt. Praeterea loca Rheno contigua depopulati sunt: Saxoniam quoque usque ad oceanum Britannicum igne atque cruore compleverunt. Quantis autem Imperatorum laboribus et Christiani exercitus dispendio subnervati fuerint et divinis legibus subacti, multorum habet notitia, et publicae loquuntur historiae. Carinthi confines sunt Bavaris, homines divino cultui dediti, nec est ulla gens honestior, et in cultu Dei et sacerdotum veneratione devotior. Boemia habet regem et viros bellicosos, plena est ecclesiis et religione divina. In duos disterminatur episcopatus, Pragensem et Olomucensem. Polonia magna Slavorum provincia, cujus terminum in Ruziae regnum dicunt connecti. Et dividitur in octo episcopatus. Quondam habuit regem, nunc autem ducibus gubernatur. Servit et ipsa, sicut Boemia, sub tributo Imperatoriae majestati. Est autem Polonis atque Boemis eadem armorum facies et bellandi consuetudo. Quoties enim ad externa bella vocantur, fortes quidem sunt in congressu, sed in rapinis et mortibus crudelissimi: non monasteriis, non ecclesiis aut coemiteriis parcunt. Sed nec alia ratione extraneis bellis implicantur, nisi conditionibus admissis, ut substantiae, quas sacrorum locorum tuitio vallaverit, direptionibus publicentur. Unde etiam contingit, ut propter aviditatem praedarum, amicissimis saepe abutantur ut hostibus, ob quod rarissime ad quaslibet bellorum necessitates adsciscuntur. Haec de Boemis atque Polonis et ceteris orientalibus Slavis dicta sufficiant.

Cap. 2. Ubi ergo Polonia finem facit, pervenitur ad amplissimam Slavorum provinciam, eorum qui antiquitus Vandali, nunc autem Winithi sive Winuli appellantur. Horum primi sunt Pomerani, quorum sedes portenduntur usque ad Odoram. Est autem Odora ditissimus amnis Slavicae regionis, et oritur in profundissimo saltu Marahorum, qui sunt ab oriente Boemiae, ubi et Albia sortitur principium. Nec longis ab invicem distant spaciis, sed diverso currunt meatu. Albia enim in occasum ruens, primo impetu Boemos alluit cum Sorabis, medio cursu Slavos dirimit a Saxonibus, novissimo Hammenburgensem dividens parochiam a Bremensi, victor Oceanum ingreditur Britannicum. Alter fluvius, id est Odora, vergens in Boream, transit per medios Vinulorum populos, dividens Pomeranos a

Wilzis; in cujus ostio, qua Balticum alluit pelagus, quandam fuit nobilissima civitas Vinneta, praestans celeberrimam stationem barbaris et Graecis, qui sunt in circuitu. De cujus praeconio urbis, quia magna quaedam et vix credibilia recitantur, libet aliqua commemorare, digna relatu. Fuit sane maxima omnium, quas Europa claudit civitatum, quam incolunt Slavi cum aliis gentibus permixtis, Graecis et Barbaris. Nam et advenae Saxones parem cohabitandi licentiam acceperunt, si tantum Christianitatis titulum ibi commorantes non publicassent. Omnes enim, usque ad excidium ejusdem urbis, pagancis ritibus oberrarunt. Ceterum moribus et hospitalitate nulla gens honestior aut benignior potuit inveniri. Civitas illa mercibus omnium nationum locuples, nihil non habuit jucundi aut rari. Hanc civitatem opulentissimam quidam Danorum rex, maxima classe stipatus, funditus evertisse refertur. Praesto sunt adhuc antiquae illius civitatis monumenta. Ibi cernitur Neptunus triplicis naturae. Tribus enim fretis alluitur illa insula, quorum ajunt unum viridissimae esse speciei, alterum subalbidae, tertium motu furibundo perpetuis saevit tempestatibus.

Sunt et alii Slavorum populi, qui inter Albiam et Odoram degunt, longoque sinu ad Austrum protenduntur, sicut Heruli vel Heveldi, qui sunt juxta Habolam fluvium, et Doxam, Leubuzi, et Wilini, Stoderani, cum multis aliis. Post Odorae igitur lenem meatum, et varios Pomeranorum populos, ad occidentalem plagam occurrit Winulorum provincia, eorum qui Tholenzi sive Redarii dicuntur. Civitas eorum vulgatissima Rethre, sedes idololatriae. Templum ibi magnum constructum daemonibus, quorum princeps est Redegast. Simulacrum ejus auro, lectus ejus ostro paratus. Civitas ipsa novem habet portas, undique lacu profundo inclusas. Pons ligneus transitum praebet, per quem tantum sacrificantibus aut responsa petentibus via conceditur. Deinde venitur ad Circipanos et Kyzinos, quos a Tholenzis et Rederis separat flumen Panis et civitas Dimine. Kyzini et Circipani cis Panim, Tholenzi et Redari trans Panim habitant. Hi quatuor populi Wilzi sive Lutici apellantur. Ultra illos sunt Linguones et Warnawi. Hos sequuntur Obotriti, civitas eorum Miklinburgk. Inde versus nos Polabi, civitas eorum Racisburg. Inde transitur fluvius Travena in nostram Wagirensem provinciam. Civitas hujus provinciae quandam fuit Aldenburg maritima. Sunt et insulae Baltici maris, quae incoluntur a Slavis, quarum una Vemere vocatur. Haec opposita est Wagiris, ita ut videri possit Aldenburg. Altera insula longe major est, contra Wilzos posita, quam incolunt Rani, qui et Rugiani, gens fortissima Slavorum, qui soli habent regem, extra quorum sententiam nihil agi de publicis rebus fas est, adeo metuuntur propter familiaritatem deorum, vel potius daemonum, quos majori prae ceteris cultura venerantur. Hi ergo sunt Winulorum populi,

diffusi per regiones et provincias et insulas maris. Omne enim hoc hominum genus idololatriae cultui deditum, vagum semper et mobile, piraticas exercentes praedas, ex una parte Danis, ex altera Saxonibus infestum. Sepius ergo multisque modis magnorum Imperatorum atque sacerdotum solertia tentatum est, si gentes istae rebelles et incredulae possent aliquatenus ad agnitionem divini nominis et credulitatis gratiam adduci.

XXV. EXARCH JAN [l. 890—927] A MNICH CHRABR [v 10—11tém stol.].

Joann Exarch Bolgarskij. Izslědovanije objasnjajuščeje istoriju slovenskago jazyka i literatury IX. i X. stolětij. Napisano *Konstantinom Kalajdovičem.* Moskva 1824. F.

A. *Jana Exarcha* Bohosloví, v rus. rkp. z počátku 12ho stol. U *Kalajdoviče* str. 129.

Понѥже оубо свѧтыи человѣкъ божии къста҃тинъ, философъ река, многы троудъ приѩ, строѩ писмена словѣньскыхъ кънигъ, и отъ евангелиѩ и апостола прѣлагаѩ иꙁборъ: ѥликоже достиже, живыи въ мирѣ семь тьмьнѣмь толикоже прѣложь прѣстоупи въ бесконьчьныи[1]) свѣтъ приатъ дѣлъ своихъ мьꙁдоу. съ симь[2]) же с҄ы и оставль ѥго въ житии семь великыи божии архиепископъ меѳодии, братъ ѥго, прѣложи всѧ оуставьныѧ кънигы ·ꙁ· ѡтъ елиньска ѧꙁыка, ѥже ѥсть грьчьскъ, въ словѣньскъ.

Pozn. [1]) Tak podle dvojího rkp. Volokolamského: v Synodalním бесконьцаи, mylně. [2]) V rkp. Syn. сими, mylně: ve Vol. průpověď ta změněna.

B. *Mnicha Chrabra* O písmenech, z bul. rkp. 1348. U *Kalajdoviče* str. 189. 191—192.

Прѣжде оубѡ словѣне не имѣхѫ книгъ[1]), нѫ чрътами и рѣꙁами[2]) чьтѣхѫ и гатаахѫ[3]), погани сѫще. крьстивше же сѧ, римьскыми[4]) и грьчьскыми писмены нѫждаахѫ сѧ писати словѣньскѫ[5]) рѣчь беꙁь оустроениа. нѫ како можеть сѧ словѣньскы[6]) писати добрѣ грьчьскыми писмены: богъ, или живѡтъ, или ꙁѣлѡ, или црьковь, или чаание[7]), или широта[8]), или ꙗдь, или ѫдоу[9]), или юность, или ѧꙁыкъ и

нмаа подобнꙗ снмъ. н тако вѣшѫ многа лѣта. потомже чловѣколюбецъ богъ, строꙗн всѣ н не ѡставлѣꙗ человѣча рода бєзь разоумa, нѫ вьсꙗ къ разоумоу прнводꙗ н спасенню, помнловавь родъ чловѣчь [10]), посла нмь сватаго коꙸстантнна фнлософа, нарнцаемаго кнрнла, мѫжа праведна н нстнннa [11]), н сътворн нмъ ·л· пнсмена н осмь, ѡва же по словѣньстѣн рѣчн. . .

Аще бо въпроснш кннгьчнꙗ гръчьскыꙗ, глагола: кто вы есть пнсмена створнлъ, нлн кннгы прѣложнлъ, нлн въ кое врѣмꙗ? то рѣдьцїн ѡтъ нн хъ вѣдать. ащелн въпроснш словѣньскыꙗ боукарꙗ [12]), глагола: кто вы пнсмена створнлъ естъ, нлн кннгы прѣложнлъ? то вьсн вѣдать, н ѡтвѣщавше рекѫть: сватын коꙸстантннъ фнлософъ, нарнцаемын кнрнлъ, тън намь пнсмена створн н кннгы прѣложн н меѳодне братъ его [13]). н аще въпроснш: въ кое времꙗ? то вѣдатьн рекѫть: ꙗко [14]) въ врѣмена мнханла царѣ гръчьскаго [15]), н борнса кнꙗза блъгарьскаго [16]), н растнца кнꙗза моравьска [17]), н коцелѣ кнꙗза блатеньска, въ лѣто [18]) же ѡтъ създаннꙗ вьсего мнра. ҂ѕтѯг.

Pozn. Spis Chrabrův tištěn ponejprvé ve Vilně mezi l. 1575 — 1580 (ex. v bibl. hraběte z Nostic v Praze), potom v Moskvě l. 1637, Suprasiu l. 1781 a j. 1) V tišt. l. 1575 пнсменъ. 2) V tišt. нарѣзаньмн. 3) V tišt. гадахꙋ; než viz *W. St. Karadžiče* Srb. rěčn. p. s. Gatati. 4) Z tišt.; v rkp. рньмскамн. 5) Z tišt.; v rkp. нѫждаахѫ сꙗ словѣнѣскы, chybně. 6) Z tišt.; v rkp. schází. 7) V tišt. přidáno: нлн чловѣкъ. 8) V tišt. přidáno: нлн щедроты. 9) V tišt. оудъ. 10) V tišt. словѣньскын, snad případněji. 11) V tišt. přidáno н свꙗта. 12) V tišt. словенскыхъ букварен. 13) V tišt. přidáno епнскопъ моравьскын. 14) V tišt. по седмомъ соборѣ въ ·мд· лѣто, chybně. 15) V tišt. přidáno н матере его ѳеодоры, нже правовѣрнꙋю вѣрꙋ оутвердн стa. 16) V tišt. блъгарска. 17) Tak v tišt.; v rkp. морьска, mylně. 18) Z tišt.; v rkp. въ лѣта.

XXVI. OKRUŽÍ NÁRODŮV A JAZYKŮV [ok. l. 1200].

Popis tento národů vyňat jest z rukopisu metropolitanské knihovny v Karlovicích, obsahujícího v sobě sv. Jana Zlatoústého výklad na epištolu sv. Pavla k Židům, Antiocha Setha podobenství a bájky, Antiocha pandekty, a některé jiné drobnůstky. Všeho 329 listův na papíru ve kvartu. (Viz Víd. Jahrb. d.

Lit. 1831. sv. 53. Anz. Blatt str. 29. č. 79.) Ačkoli rkp. ten teprvé na konci 14. anebo počátku 15ho stol. psán jest, však nicméně mnozí kusové v něm, jmenovitě sledující tuto popis národův, obsahem svým vykazují se pocházeti z doby starší, t. asi z konce 12. anebo začátku 13ho stol.

Ꙁде како сѫтъ части ѧꙁыкомъ и котори есть.

Фрѫгъ[1]) есть лѫвъ. аламанинъ ѡрелъ. саракїнинъ вепрь. тоурчинъ ѕьмїа. ꙗрменинъ коущеръ. индїанинъ голѫбь. сирїанїнъ или нагомѫдрь рыба. иверинъ[2]) ѡвенъ. татаринъ ꙁагарѧ[3]). команинъ пардось. роусинъ видра. литвинъ тоуръ. блъгаринъ быкъ. влахъ котка. срьбинъ влькъ. вѫгринъ рись. хїꙁинъ[4]) вѣверица. ꙗсинъ[5]) еленъ. сасинъ пастоухъ[6]). нѣмьць св[illegible]ака. чехъ норець[7]) евренинъ ꙗꙁвець. арбанасинъ бебрь. егуптенинъ коꙁель. хоунавъ[8]) ꙁаець сакоулатинъ[9]) канѣ. черкесь биволь. персѣнинъ жеравь или вранъ. харватинъ аспида или сова. цаконъ[10]) ѧжь. грькѣ лисица.

Вьсѣхъ ѧꙁыкъ сѫть .ов. и половина есть цаконскы. и имѫть книгъ[11]) .кв. православныхъ ѧꙁыкъ есть .є. и имѫть .г. книгы. грьчьска иверска и блъгарска. половѣрныхъ[12]) ѧꙁыкъ сѫть .ві. и кнїгы имѫть .є. фрѫжска, аламанска вѫгрьска, чешска, ꙗрменска. невѣрныхъ книгъ ·д· евренска, тоурска, саракїнска, арапска.

Pozn. Přirovnání lidí ke zvířatům jest u národův mladistvých, přírody blízkých, velmi oblíbené. Kazanci Peršany, Illyrové Turky jmenují hady, zmije. Velkorusi přezdívají Malorusům chochli, t. chocholouši (alauda cristata, gallina cr.), tito oněm kacapi, t. kozli. Z přezdívek povstávají vlastní jména. Za starodávna Neurové, potom Veleti, nejnověji Mazované sluli jinak Vlci: jména Vargus a Kurd též znamenají vlka. O jmenech Kašubi, Lutici, Susli viz nahoře na svém místě. Zdeť přidaváme, že místo suslik Starorusové říkali susol, сусолъ, cyr. соусълъ, slk. sysel; viz Lět. Nest. po Lavr. sp. str. 10. Též i to znamenati sluší, že staří Slované a Litvané bojovali pod praporci, na nichž zvířata co význaky bohův vypodobněna byla: jména těchto zvířat snadno mohla přejíti na rodiny a čeledi, k témuž praporci a znaku se znající. Příklad toho jsou Krčané, t. Illyrové na ostrově Krku (Veglia), jenž od výru, jehož ve štítu užívají, slovou vůbec Čúci, v jd. č. Čúk (bubo). Není-li zde klíč k výkladu mnohých ro-

dinných a národních jmen? [1]) Jinak Fruzin, Frugin. t. Francus. [2]) Rus. Gruzin, vůbec Georgianec. [3]) Nřec. *ζαγάριον* canis venaticus, Hispanicus, accipitrarius, viz Ducange s. h. v., srb. ogar, maď. agár. [4]) Nejisto Ghuzinli, jinak Uzin, čili snad neznámá větev Slovanů v Macedonii; srov. Chizini, oddíl Veletův. §. 44. č. 6. [5]) Rus. Asin, Asetinec, t. Alanus. §. 16. č. 9. [6]) Ill. pastuh i pazduh, čes. hřebec, připušťák, slk. žrebec, vajčák (equus admissarius, Hengst). [7]) Mustela lutreola, Sumpfotter. [8]) Obyvatel Chunavie, v dop. pap. l. 1252, mylně Unavia, l. 1303 Cunavia, u Georgia Akropolity př. l. 1282 *Χουναβία*, kraje v Arnautsku, mezi Dračem a Matem (Mattia na mapách), na západ od hory Maia-Petra. *Acrop.* ed. Ven. 60. [9]) Viz §. 30. č. 4. [10]) Viz §. 30. č. 5. [11]) Kniga = písmě, litera. [12]) Polověrní cyr. a srb. = haeretici.

PŘÍDAVKY

Z RUKOPISNÉ POZŮSTALOSTI P. J. ŠAFAŘÍKA.

K prvnímu dílu.

K §. 22. č. 7. Ode vsi Germakovky v Čortkovském obvodě táhne se nad břehem Dněstru až do Ruska vysoký val, jmenován „Zmijeva groblja.“ Podobno, že římský val (Vahylevič).

K §. 28. č. 4. Les Chorvatsko při vsech Bortkově i Sknile okolo Glinjan v obvodě Złočovském v Haliči (Vahylevič).

K §. 28. č. 14. Stadišče ves pod Pleskovem. Let. Psk. str. 186. Iliński str. 59. — Stadła v Sandeckem povětě Podogrodském starostvě. — Stadły ves l. 1113 v list. — Stadolica v Polockém pov. — Stadnica v Lubieńském pov. Poltav. gub. — Stadniątki i Staniątki v Szczerzyckém pov. Brześć. paroch. — Stadnik v Ostrovsk. újezdě, pustoš na Ščepcu. — Stadniki v Brześć. pov. — Stadniki v Szczeryck. pov. Gdovsk. par. (Chodakovski). — Stod čili Stody, město v Plzensku.

K §. 29. č. 5. Const. Porph. Τζέκονες — milites praesidiarii, ex agasonibus (Troszknechte), qui milites in bellum comitabantur, selecti. Srov. Zinkeisen Gesch. Griech. I. 802. „Sakones et Sungelonaes“ apud Michal. Litvanum. Conf. Du Cange Gloss. m. lat. s. v. Sakones, Zinkeisen l. c. Odtud u Srbův rodinné jméno Cekonić (srov. Větnici u Polabanův, dle Dětmara, něm. Kukesburger.)

K §. 43. pozn. 2. „Züge der Dänen nach Wenden, eine hist. Darstellung (nebst einer Karte) von N. M. Petersen“ v „Annaler for nordisk Oldkyndighed. Kjöbenh. 1837. 8°. I. 177—243. Přelož. něm. od Dircking-Holmfelda v „Denkschriften der k. Gesellsch. für nord. Alterth.“

K §. 44. pozn. 118. Island: Jómsborg. Svend Aagesen: Hynnisburg: což Petersen opravuje v Hyumsborg, got. hiuhma, πλῆθος, ὄχλος.

Zlomky z druhého dílu.

A. Zprávy o písmu slovanském.

SNĚMY [z konce 9. stol.].

V. 58—63.
Dvě věglasně děvě ....
Vyučeně věščbam vitězovym.
U jednej su desky pravdodatne,
U vtorej meč krivdy karajuci.
Protiv ima plamen pravdozvěsten,
I pod nima svatocudna voda.
V. 87—88. I sebrastě glasy děvě sudně,
Sběrastě je u osudje svate.
V. 91. Je se glasy čislem prěgledati
V. 38. I suditi ima po zakonu.
69. Suďte sami po zakonu pravdu.
119. U nas pravda po zakonu svatu.

V nejstarší památce českého básnictví a jazyka, v oněch neoceněných, nyní již pod jménem sněmův vůbec známých dvou národních zpěvích v Museum českém, kteříž tak, jakž jsou, asi na konci 9ho stol. napsáni, původně však nepochybně již mnohem dříve složeni byli čili raději na podobenství jiných našich národních zpěvův a písní samorostle v lůně zpěvného, básnického národu povstali, nachází se několiko míst, z nichž nebezdůvodně dovozovati lze, že staropohanští Čechové známost písma měli a jeho ve věcech soudných i náboženství se týkajících užívali. Za taková místa, uvažujíce je ve spojitosti, pokládáme ta, v nichž o deskách pravdodatných, o věščbách vítězových, o přehledání hlasův číslem, o pravdě po svatém zákonu bohův řeč jest. Zastavmež se při jednom každém z těchto přepamátných výrazův. Především znamenati sluší, že v básni „Soud Libušin" podle uhodného soudu učeného pravníka ruského Ivaniševa, jenž zpytováním nejstarších zákonů českých a práv zemských ze samých pramenův nedávno zde v Praze se zanášel, obsažen a jako v prvovzoru vyobrazen jest celý potomní řád soudný v Čechách, jakýž se v oněch dotčených starých památkách zákonův a práv českých vyskýtá. Nemajíce samostatně nabytých známostí v hlubině starého právnictví, béřeme sobě toto vyřčení soudného a střízlivého zpytatele za štít svého výkladu, dle něhož v Libušině soudu okolnosti vztahující se k obřadům soudným, nemají a nemohou býti jmíny za pouhé výmysly básnické, nýbrž za věci ze samého života vážené a tudy historickou platnost mající. Podle toho „desky pravdodatné" nic jiného býti nemohou než desky, na nichž hlavní jádro domácích

zákonův v krátkých slovích obsažené, napsáno bylo. Podobné desky nacházíme u přemnohých starých národův v prvotní době.

KRONIKA ALEXANDRINSKÁ,

čili pravději Konstantinopolská, vůbec Chronicon paschale, též Fasti siculi jmeno- vaná od prvotního spisovatele do roku 354, od pokračovatele do r. 630 provedená.

Chr. Pasch. Ed. Par. (1688 F.) p. 27. Qui vero suas norunt literas (οἱ δὲ ἐπιστάμενοι αὐτῶν γράμματα) hi sunt: Cappadoces, Iberi qui et Tyrannii, Tabarini, Latini, quibus utuntur Romani, Sarmatae (Σαρμάται), Hispani, Scythae, Graeci, Bastarini, Medi et Armenii. cf. Stritter Mem. Pop. IV. 552.

„Národové mající své vlastní písmo jsou tito: Kappadoci, Iberové jinak Tyranští, Tabarini, Latíni, jichž Římané užívají, Sarmati, Hispanové, Skythové, Řekové, Bastarini, Medové a Armenové.“ Poněvadž toho věku, když kronika ta psána, již opravdových Sarmatů na severu nebylo a jména toho od spisovatelův Byzantinských nejčastěji, ač nevlastně o Slovanech se užívalo, domnívali se někteří zpytatelé, mezi nimiž ctihodný Surowiecki, že by zde tím jménem Slované severní míněni byli. (Surow. Sledz. pocz. nar. słow. Warsz. 1824. 8. 54. 164.) Nevědomo, od prvního-li či druhého spisovatele kroniky jméno to v řadu národův postaveno; v poslední případnosti by výklad ten byl mnohem podobnější, nežli v první. Jest zmínka o sarmatském přeložení biblí: než ta od učených vykladatelův obyčejně na Gothy se slyší.

VINDA-RUNIR.

Thunmann's Untersuch. üb. die alte Gesch. ein. nord. Völker. Berlin 1772. 38°. str. 283. „Ausser dem Dithmar kannten auch die Isländischen Schriftsteller die Wendischen Runen (Winda-Runir).“

„Mimo Ditmara, praví Thunmann, znali slovanské mětky i spisovatelé Islandští, nazývajíce je Winda-Runir, t. vindské runy.“ Škoda že učený zpytatel nedoložil výslovně Islandských pramenův, v nichž o slovanském písmě zmínka jest: my na ten čas nemajíce celé sbírky starých Islandských pověstí [1]) před rukama, v nichž bychom původních o věci té svědectví dohledati se mohli, na hodnověrnosti zprávy jeho přestati a v tom, že omylu odvarováno [2]), vůbec známou spisovatele toho soudností a svědomitostí bezpečiti se musíme. Ostatně zde bedlivě toho uvážiti sluší, že ve skandinavských pověstech a podáních Vanové, t. Vindové, líčí se co lidé naukami osvícení. Do Vanaheimu, t. do země Vindův, vysílali Normani, podle představ

bajepisců v, své bohy i slavné muže pro nauky moudrosti. (Starož. I. str. 155—169. §. 8. č. 11., str. 588.)

---

[1]) Slovce to znamená totiž v skand. jazyku nejen písmo, nýbrž i píseň.
[2]) Hlavní sbírky Islandských a Sk. pov. jsou: „Fornmanna Sögur“ K. 1825—1837. 8°. 12. d. skan. dan. ilat. s titulem „Scripta historica Islandorum“ děje Skandinavců vně Islandu; Islendinga Sögur, Kaupmannahofn 1829. 8°. (ještě nedokončená) děje Islandčíkův doma i v cizině. Mimo vůbec známé Eddu dvojí, Heimskringly od Snorry Sturlesona a j.

VLASTNORUČNÍ ZÁPISOVÉ CHORVATŮV. ok. l. 640.

Chrovati post acceptum baptismum pepigerunt et chirographis propriis datis sancto Petro apostolo juraverunt, nunquam se alienam terram armis invasuros etc. *Const. Porphyr.* De Adm. Imp. c. 31. *Stritter* Mem. Pop. II. 394.

Když okolo l. 634 cís. Heraklius, těžce nesa ztráty Dalmatska, tehdáž od Avarův opanovaného, Chorvaty do Illyricum povolal, a zemi od nich na Avarech dobytou jim v držení oddal (640), tehdáž, tak vypravuje Konstantin Porfyrogenneta, chtěje národ v poddanosti své upevniti, naklonil je ku přijetí křestu z rukou kněží římských, od papeže Jana IV. na žádost jeho vyslaných. Opatrný papež, zavřev s novokřestěnci svými smlouvu, přijal zemi jejich jménem sv. Petra pod svou ochranu a zavázal je, aby ode všech výbojův a vpádův do sousedních zemí se zdržovali. Tato smlouva byla od Chorvatův nejen přísahou, nýbrž vlastnoručními zápisy potvrzena, pojištěna a, ať tak dím, zpečetěna. [1]) Nevíme jakým jazykem a jakými písmeny smlouva ta psána byla: aniž pak hádáním jakéž podobnosti, tím méně jistoty dosíci lze. Mohliť knížata a velmoži chorvatští, obyčejem jiných pohanských králův a vůdcův dřevnější i pozdější doby, míti písaře latinského, a mohliť jména svá k listině latinské, ač jestliže psáti uměli, připojiti v jazyku domácím, mětkami slovanskými (Srbský král Radoslav podepsal l. 1234 listinu slovanskou řecky!): než od možnosti daleký skok ku podobnosti. Při zprávě této to jest nejdůležitější, že cís. Konstantin, psav o té zběhlosti tři sta let později (ok. l. 949), známost a užívání písma mezi Chorvaty v čas přestoupení jejich ku křesťanství pokládal za věc přirozenou, nic se nad tím nezastavuje.

V tom písemném zavření smlouvy není nic neobyčejného. Řekové Byzantští stvrzovali mír, podle svědectví dávních historikův, písemnými akty s nejedněmi pohanskými i křesťanskými národy toho věku, s Peršany, Bulhary, Araby, Normanny, Rusy (známéť jsou smlouvy s Olegem l. 911 a Igorem l. 945 u Nestora) a j. Takové smlouvy psány byly obyčejně od splnomocencův obojí strany dvojím jazykem,

t. řeckým a „barbarským;“ což bylo-li ve přítomné příčině zachováno, dlužno za podobné přijíti, že smlouva ta mezi papežem a Chorvaty byla psána latinsky a slovansky. K napsání slovanského textu mohlo již tehdáž použito býti písmen latinských, jakž o pozdější době mnich Chrabr vysvědčuje.

*) O času prvního křestění Chorvatův viz Star. II. str. 256—257.

MNICH CHRABR v 10—11. stol.

„Prežde ubo Slověne neiměchą knig [1]) ną čr'tami i rězami [2]) č'těchą i gataachą [3]) pogani sąšte. Kr'stivše že sę rim'skymi i gr'č'skymi pismeny nąždaachą sę pisati slověn'ską rěč bez ustrojenia.... I tako běšą mnoga lěta.“

([1]) Vyd. ok. 1575 „pismen.“ [2]) Tamže narězan'mi. [3]) Tamže „gadachu.“)

Mnich Chrabr o písmenech, dle bulh. rkp. l. 1348 u Kalajdoviče: Ivan Eksarch Bolgarskij Mosk. 1824. F. Str. 191. Srov. Starož. slov. II. str. 731—732.

Svědectví bulharského mnicha Chrabra, píšícího ve své rozpravě o sestavení sv. Konstantinem jinak Cyrillem písmen slovanských, zní v tento smysl: „Prvotně Slované neměli písmen, nýbrž čárkami a řezkami četli a hádali, pohané jsouce; křestivše pak se, psali z nouze římskými a řeckými literami slovenskou řeč bez správnosti .... I tak zůstávali po mnohá léta.“ Svědectví toto o mětkách pohanských Slovanův jest bez odporu ze všech, co nám jich staří pamenové poskýtají, nejdůležitější; pročež slušně bedlivěji je ohlédati a uvážiti musíme. O věku, kterého bulharský mnich Chrabr žil a psal, nikde ani zmínka: sepsání jeho zachovalo se v rukopise, l. 1348 pro bulharského krále Jana Aleksandra zhotoveném, zavírajícím v sobě rozličné drobné kusy theologického obsahu (nyní v synodální knihovně v Moskvě). Než při bedlivějším věci ohledání snadno se sezná, že rozprava ta o písmě slovanském původně ze mnohem starší doby pocházeti musí.

Jazyk a sloh od obyčejného za věku Jana Alexsandra, když literatura bulharská již na náklonku byla, docela rozdílný, pronáší na sobě patrné znaky hluboké dřevnosti a ve svědectví o užívání písma řeckého před cyrillským u křestěných Slovanech, [1]), též o času, kteréhož sv. Konstantin písmo své pro Slovany sestavil, o opravách jeho písma skrze jiné, osvědčuje se spisovatel oněch věkův, o nichž vypravuje, velmi blízký — nižádný zajisté pozdní kompilator, vrstevník Jana Aleksandra o zběhlostech tak vzdálených jako nedávno stalých s takovou nepošmuřenou sprostností, jistotou a pravdivostí svědčiti

nemohl. Pročež nebude odvážné, položíme-li původce tohoto sepsání do starší květoucí doby literatury slovanské v Bulharech, t. do 10. aneb 11. stol.

Co Chrabr o užívání písma latinského od novokřestěných Slovanův před Cyrillem dí, odjinud dostatečně známo a stvrzeno jest. Chorvati křestěni ponejprv ok. l. 640 hned potom zavřeli písemnou smlouvu s papežem Janem IV. Vindové korutanští v běhu 8ho a konečně na počátku 9ho, Moravané a Čechové, též na počátku 9ho stol. na víru obrácení, psávali jistě již před Cyrillem latinskými literami slovansky, jakž tomu pozůstalé památky, ač o něco pozdější, zlomky frizinské v rkp. Mnichovském, a naše české sněmy i Evang. sv. Jana nasvědčují. Naproti tomu, co zde o upotřebení písma řeckého od Slov. před Cyr. čteme, jest docela nové a důležité. Výpověď ta rozumína býti má o Slovanech v Macedonii, Thessalii a Peloponnesu, velmi časně na křesťanskou víru obrácených, nýbrž i o bratřích jejich v Moesii, u nichž čudští Bulharové v čas vpádu svého již řecké duchovníky nalezli.

Toto předeslavše přistupmež k uvážení samého svědectví. Slované, dí Chrabr, jsouce ještě pohané, neměli „knih,“ dle rkp. 1348, čili „písmen“ dle nejstaršího vydání 1575—80. Různost čtení smyslu nic nevadí, neboť slůvka „kniga“ a „písmeno“ od staroslovanských spisovatelův často jakožto synonyma jedno místo druhého se kladou, Tak čteme v srb. Evang. rkp. Šišatoveckém z 13. stol. Luk. 23, 38 „napisano nad nim knigami jelin'skami,“ kdež v pozdějších rukopisech a vydáních „písmeny jellinskými“ v řeckém „γράμμασιν ἑλληνικοῖς“, lat. „literis Graecis“, u česk. bratr. „literami řeckými“ stojí. Nemínil tedy Chrabr nic jiného než to, že pohanští Slované neměli písmen, jimižby na ten spůsob jako Řekové, Latíni a j. knihy a jiné písemnosti na blance nebo papíru byli psávali. Tato částka výpovědi jeho, na oko tvrdá a záporná, posavad ničím, co od jinúd o písmě a naukách pohanských Slovanů víme, vyvrácena není: v tomto smyslu u praotcův našich ovšem žádného písemnictví nebylo. Nýbrž, dí dále, čárkami a řezkami (čr'tami a rězami) četli a hádali (č'těchą i gataachą). Měliť tedy předce nějaké určité a vůbec přijaté znaky, jimiž to, co jiní osvícenější národové svými písmeny, ovšem nedokonaleji a řidčeji, vykonávali, t. myšlénky své na věcech hmotných, sobě i jiným srozumitelně, poznamenávali, čili ať dím vlastněji, psali. Slovo čr'ta, čerta, se slovem čára, čárka, kor. čerka z jednoho kořene pošlé, a řeckému χαράκτηρ (od χαράσσω) příbuzné, znamená původně všelikou linii na povrchu nějaké hmoty buďto vyrytou anebo barvou napsanou, v užším pak smyslu písmeno nebo literu. Výpověď hořejší, že poh. Slované neměli knih t. písmen, a připojené jakoby výkladem onoho slovo „rězami,“ jehož smysl na jevě, též jiní důvodové, o nichž doleji řeč bude, posvědčují tomu, že spisovatel slůvkem „čr'ta“ též nic jiného nemínil, nežli čárky čili písemné znaky ostrými nástroji na povrchu dřeva, kamene nebo kovu vyrývané a jindy měty nazývané,

nikoli písmena pérem na blance nebo papíru psaná. Že čárky tyto zastupovaly místo písmen, patrno z toho, co o upotřebení jejich dí, totižto že Slované jimi čítali a hadactví provozovali. Slovo čtu, čísti znamená sice ve starém jazyku nejen čítati (legere), nýbrž i počítati (numerare), a tento smysl snad mnohem starší jest: než mýlil by se velice, kdoby kvapně zavíral, že by zde pouze o počítání (numeratio) těmi čárkami a řezkami řeč byla. U starých národův tíže znakové k jednomu i druhému, znamenání slov i čísel, užíváni byli; pročež i zde o jednom i o druhém slovo to rozuměti dlužno. Naposledy slovo „gataachą“ jest „hádati“ pol. gadać, nikoli v prvotním smyslu mluviti (srov. sans. gaditum = loqui) nýbrž v přeneseném věštiti, prorokovati, skryté tajemné anebo budoucí věci oznamovati, proměnou souhlásky *d* na *t* povstalé, i jinak v bulharském nářečí dosti obyčejnou. Zdali u dnešních Bulharův slovo to ještě běžné jest, nevím: Srbové a Chorvati však ho podnes s mnohými z něho odvozenými užívají, u př. gatati (vaticinari, hariolari), gata (praestigia, hariolatio), gatac, gatalac, gatal, gatovac (vates, hariolus, fatidicus), gatara (fatidica, divina), gatanje (divinatio, vaticinium), gatnja (narratio), gatalica (liber narrationum, Unterhaltungsbuch) atd. Srov. Stulli, Karadžič, Bělostenec p. t. s.

Z toho ze všeho patrné jest, že jakkoli krátká a v jiném ohledu nedosti světlá jsou slova našeho domácího vypravovatele, ze svědectví toho předce tolik důsledně dovozovati lze, že dřevní Slované před svým na víru křesťanskou obrácením, měli obzvláštní způsob mětek, jež na dřevěných destkách vyřezávali a jejichž pomocí četli i hádali Nechtějmež vyšetřovati, kterak a odkud spisovatel náš známosti o věci té, o níž jiní mlčí, nabyl: za jeho času ještě sledové pohanstva a tím i starodávných mětek u jižních Slovanů nebyli docela zmazáni, ano blízcí Bulharův Sakulové v Sedmihradsku, jejichž jméno nás na slovanské Sakulaty v Macedonii upomíná, ještě i tehdáž i mnohem později, jak níže uvidíme, podobnými čárkami a řezkami na dřevě psávali, tak že není věc nepodobná, že náš poctivý mnich způsob toho písma někde mezi krajany svými sám očitě spatřoval. Co o užívání těch mětek k hadactví dí, tomu rozuměti dlužno, že za jeho času, po klesnutí pohanstva a odstěhování se svatotajemných bajętvarův jeho do temnoty kouzlův a čar, již jiného užívání nebylo.

DITMAR BISKUP MEZIBORSKÝ nar. l. 976, umř. l. 1018.

Biskup Meziborský, Ditmar, z osvíceného hraběcího rodu Saského pošlý, ačkoli Němec, však u prostřed mezi Slovany polabskými žijící a mravův i jázyka jejich dobře povědomý (alespoň v etymologickém výkladu jmen slovanských zvláštní jakési zalíbení má), ve

své pro historii Slovanů velice důležité kronice, mluvě o Rataře (již mylně Riedegost nazývá, jméno Boha se jménem města míchaje), tehdejším sídle slovanské modloslužebnosti, užívání písma mezi Slovany těmito slovy dotýká: „V městě tom, prý, jest chrám uměle z dřeva zbudovaný, jenž místo základův na rozích rozličných zvířat vystavěn jest. Zdi jeho ozdobují zevnitř rozmanité a, jak se spatřujícím je zdá, podivně vyřezané podobizny bohův i bohyň; u vnitř pak stojí bohové rukama vzdělaní, s vyrytým jednoho každého jménem.“*) Platnost svědectví Ditmarova mohla by jen všetečná svévole anebo zarytá skepsis zamítati, v historických věcech a lidských výpovědech nižádné naprosto jistoty nepřipouštějící; než soudnému uvažovateli může a musí jiná pochybnost na mysl vystoupiti, ta totiž: nebyla-li jména ta od cizincův, Němcův, Celtův, Římanův nebo Řekův a písmem cizím vyryta? Jsme toho domění, že nebyla, a to pro tyto příčiny.

Z jiných hodnověrných svědectví víme, že sochy ve chrámech pohanských Slovanův příčinou přinášení obětí a všenárodní pocty postavené, byly obyčejně ze dřeva a větší nad lidskou postavu (kovové slitiny byly malé a o kamenných sochách přeřídké zmínky): pročež i zde, ačkoli to ku podstatě věci nenáleží, za podobné přijímáme, že podobizny ty byly dřevěné, doma zhotovené. Slované od pradávné doby vyznačovali se ve všelikém řemeslném díle ze dřeva, nade všecko pak ve stavitelství a sloužícím k ozdobování budov řezbářství. Dále uvážiti sluší, že předmětové ku poctě bohův a nábožným obřadům náležející u Slovanův byly věci svatotajemné, k jejichž dotýkání ani z domácích všickni bez rozdílu, nerci-li cizinci a křesťané, připouštěni nebývali. Naposledy při tehdejší neukojené nenávisti mezi pohany a křesťanskými duchovníky, při nichž umění psaní v první polovici středního věku téměř výhradně se nacházelo, není podobné, žeby buď onino ku zhotovení nápisů svých model těchto byli použili, buď tito oněm v takové potřebě rádi a ochotně se propůjčili: pročež pochybnosti této by jen tehdáž nějaké místo se dáti mohlo, kdyby výpověď Ditmara nižádným domácím svědectvím, že pohanští Slované písma znali i užívali, potvrzena býti nemohla. Takové pak svědectví před rukama jest.

---

*) *Dithmari* Chronicon, ed. *Wagner* (Norimb. 1807. 4°.) L. VI. p. 151. In eadem (urbe Riedegost) est nil nisi fanum de ligno artificiose compositum, quod pro basibus diversarum sustentatur cornibus bestiarum. Hujus parietes variae deorum daemonumque imagines mirifice insculptae, ut cernentibus videtur, exterius ornant; interius autem dii stant manufacti, *singulis nominibus insculptis.*

PORADNIČÍ DESKY V NOVOHRADĚ l. 1208.

Když l. 1208 měšťané Novohradští, vzavše v nenávist posadníka čili správce svého Dimitra Miroškina, proti němu, tehdáž nepřítomnému, se zbouřili, dům jeho vytloukli a spálili, statky a raby rozprodali, hotové pak zboží a jmění jeho mezi sebou rozdělili, připomínají kroniky ruské, „že co n e d e s k á c h nalezeno, to knížeti (Svatoslavu Vsevolodiči) zůstavili." Slova nejstaršího svědka, letopisce Novohradského, takto o tom znějí: „A čto na d'š č'k a c h дъщькахъ), a to knjazju ostaviša .... i daša d'š č k y Dmitrovy Svjatoslavu, i bjaša na nich bez čisla." (Letop. Novgor. II. str. 92, vyd. 1819). Sofijsk. Vrem.: „A čto sja na doskach ostalo v pismě, a to knjazju ... i daša knjazju doščki Dmitrovi, i bjaše na nich bogatstva bez čisla." (Sofijsk. Vrem. I. 217.) Voskresen. a Rostov.: „A čto na doskach v pismě ostalo sja, to knjazju ... Novgorodci že daša knjazju doščki Dmitrovy, bě že v nich bogatstva bez čisla." (Voskresen. II. 148). Nikon.: „A čto na doskach, to knjazju ostaviša ... i daša jemu (kn. Svjatoslavu) doski posadnika jich Dmitreja Miroškiniča, i bjaša na nich bogatstva bez čisla mnogo." (Nikon. II. 303, 304.) Ostatní s malým rozdílem v podstatě souhlasně, jmenovitě Novohr. I.: „A čto na doskach, a to knjazju ostaviša, i daša dosky Dmitrovy knjazju Svjatoslavu, i bjaše na nich bez čisla." (Letop. Novgor. I. str. 447.)

Přijímajíce se Ščerbatovem, Kalajdovičem, Karamzinem a Arcybyševem *) za jisté, že tyto desky byly zápisové dluhův od měšťanův a jmenovitě kupcův Novohradských správci Dimitrovi povinných, odmítáme nemístný výklad Tatiščevův (T a t. Istor. Ross. III. str. 362. 508. pozn. 580.), jakoby slovem „desky" zde krámové kupečtí (rus. lavky) míněni byli. Letopisci zajisté výslovně praví, že buřiči všech pokladů, všeho jmění a zboží, tedy i tovarův nešťastného správce se zmocnivše, mezi sebou je rozbitovali; vyjádření, že na deskách bylo jmění b e z č í s l a, též nejpřirozeněji na veliké summy se slyší; o tovaru by spíše znělo b e z c e n y; naposledy glossa ostatních letopiscův, mluvících o písmě na deskách, rázně dosvědčuje, kterak starší a prvotního vypravovatele bližší vykladači věci té rozuměli. Příčina, proč desky ty knížeti odevzdány, nevidí se býti žádná jiná než ta, že jmění na zápisech čili dluhy potřebí bylo teprvé od dlužníkův mocí práva a soudu vybírati, což na knížete slušelo, nikdá na osoby soukromné. Byla to tedy registra dluhů. Než na čem psaná? Kalajdovič myslí, že opravdu na d ř e v ě n ý c h d e s k á c h. Tomuto domnění nijak víry přidati nemůžeme. Obec Novohradská již dávno před tou dobou květla nejen kupeckým obchodem a promyslem, nébrž podle povahy toho věku a v jistém smyslu, i literním uměním. Léta 1016 a 1020 povolením kn. Jaroslava uvedena stará práva Novohradská ve spis,

známý pod jménem soudu Jaroslavova a Pravdy ruské; l. 1056—1057 přepsal diakon Grigorij pro posadnika Novohradského Ostromira Evangelium na pergameně; tamže l. 1136 psány byly patery knihy Mojžíšovi bohužel ztracené; tam ve 13. stol. spisováni domácí letopisové, a listin na blance z téhož věku několiko nás došlo. Podle toho domýšleti se lze, že i zápisové tito dluhů psáni byli na blance, nikoliv na dřevěných deskách, a že slova deska ze starší doby, kdež skutečně na dřevěných deskách se psávalo, zděděného užito zde ve přeneseném smyslu nápodobně jako v Čechách v celém středním věku anobrž i podnes, kdykoliv o deskách zemských a dvorských řeč jest.

Rozvětvení slov kořene čar a čer.

čar čer {
sl. čar, čary (magia, praestigiae), čarovati.
boh. čára (linea) dem. čárka; čárové (artes magicae a lineis nigris).
vind. čara ars magica.
magyar cserélni.

čer { čer-n (niger) {
sl. čr'ta, čerta (linea, ductus, apex).
čr'tati, čertati (lineas ducere, exarare).
sl. čertalo, srb. cr'talo, vind. čertalo.
boh. čertadło (culter aratri).
sl. čert, rus. čort, pol. čart, boh. & sl. čert. (diabolus) Dobr. cf. Černybog!
sl čreslo, pl. čresla, pol. trzosła (lumbi), boh. třísło (pubes), mor. čeřislo, stc. čerieslo (culter aratri)

Dobr. corfent rus. karej, pol. kary (niger), quod tamen est turc. kara. cf. koreniti & korenitec Schwarzkünstler.
vind. čer f. (Steinspitze, cuspis lapidis).
vind. čerk (apex) čerka (litera) čerkati (radere, scalpere, conscribillare, germ. kritzeln).

B. Ukazatel mythologických jmen.

I. Bůh.

Bůh. Přeboh. Rozboh.

II. Služba boží.

Balvan, Bolvan. Čurban = bolvan. Korovaj. Kumir. Modla. Modlitba. Oběť. Trěba. Trěbišče.

III. Božnice.

Božnice č. chrám. Háj. Krasnahorka.

IV. Kněží, kněžice.

Žrec (žerce).

V. Bohové 1ní a 2hé třídy, č. bohové a polobohové.

Barovit, Porevit. Bělbog, Běloglav. Belen, Belin, Blin. Černoglav. Čur. Davori. Dažba, Dažbog. Dij, Dyj, Div (Greg Nz.). Jerovit, Herovit. Henil.

Chasoň. Chors, Kors. Chvoř. Ipabog. Jar, Jarilo, Jarun. Jasoň (Belen). Jutrbog. Karas. Karevit. Kaščej. Krt, Krodo. Lel. Lešij, Lešje. Lizun. Maras. Merot. Mokoš. Ore (Ares?). Ovsen, Avsen, Tausen. Perun. Pikul, Pikulík. Polel. Polevoj. Porevit, Barovit. Postěn, Posten. Pron, Prono. Prove, Provo (Helm.). Rači, Rača (Kar.). Radamaš. Radgost. Ragutis (litv.). Rujevit. Simar'gl, Zimar'gl. Sopot. Stado, Stadnik. Striba, Stribog. Svatovit, Sytivrat. Triglav. Tur, Turica. Veles, Volos. Zela, Zelon. Znič. Zvězduk (litv).

VI. Běsi, duchové.

Běs. Ďas. Děduška (lar, rusk.). Domovoj (lar, rus.). Hastrman (Wassermann). Koltky. Ludki (luž. Wichteln). Maňas (zend. mainjus, δαίμων). Gr. 549. Mora, Mara, Můra, Morus, Moruš. Perstuk. Pídimužík. Plivník (Pilvit něm.). Skomoroch. Skret, Skřítek. Šetek, Šotek. Tasan. Třas. Vodovik, Vodjanik (rus.)

VII. Bohyně 1ní i 2hé třídy č. bohyně a polobohyně.

Babajaga v. Jagababa. Baba kamenaja (rus.) Baba zlata. Děvana, Divizna, Živěna (?). Did, Doda, Dodola, Didilia. Divija. Dyrsa. Jagababa, Jegababa, Jenzibaba. Klimba, Kliba. Krosina. Kyhala. Lada. Letnice. Luna. Lutice. Majka, Mavka (mrus.). Morana, Morena. Nija, Nijola. Ochechule. Perunka. Poludnice. Prija. Rusalka. Seva, Siva, Zeva, Živa. Vesna, Prvesnja, Vesnjanka. Vila. Zlata Baba v. baba zlatá. Žiča, Žitča (Ciza). Živa v. Seva. Žižlila v. Did, Didilia.

VIII. Hrdinové.

Bogatyr'. Děj (heros). Dunaj. Plichan, Polechan, Polkan (rus.).

IX. Obrové.

Čudo. Milčin. Obr. Osil, Osilka. Psohlavec. Spolin, Ispolin. Velet, Veletka. Zruta.

X. Živlové:

voda, oheň, vzduch, země.

1. Dyngus. Omaja. 2. Kupalo. Sopot. 3. Podaga, Pogoda, Dagoda. Pochvist, Posvist. Větrjana. Vicher. 4. Hory, vrchy.

XI. Stromové a zvířata.

Lesy. Koně: Burka, Sivko, Šarac atd. Graj ptičij. Holub. Krahuj. Lelek (zalelečiť). Lastovica. Sova. Straka. Žába. (Kurjinožky).

XII. Nebe a hvězdy.

Baby (plejady). Duha. Lejleva zvězda (Venus). Hvězdy. Měsíc. Luna. Slunce. Svor, Zvor.

XIII. Den i noc.

Den. Noc. Východ. Západ. Svit. Zora. Soumrak.

XIV. Jaro, Léto, Podzim, Zima.

Jaro. Léto. Podzim. Zima.

Svátky výroční.

Babí léto. Hody. Hromnice. Koleda. Kračun. Letnice. Masljanica. Nalivky. Obžinky. Ovsen, Avseu (rus.). Postrigy. Radunica. Rodiny. Rusadlje. Semik. Smrtná neděle. Svjatki (rus.). Turice. Toržišče. Vájané. Vánoce. Zimnjanka.

XV. Vesmír.

Čas, Vremě. Konec světa. Nebe. Peklo. Raj, Rajgrad. Svět. Sytno, Sitno.

XVI. Duše.

XVII. Smrt.

Bujvišče. Kladbišče (pogost). Kurhan. Mohyla. Nav, Nava. Strava. Tryzna, Tryznišče.

XVIII. Osud, Štěstí, blaženost.

Osud (Fatalismus). Štěstí. Srěća (srb.) „Strěča."

XIX. Příšery č. Mátohy.

Bobo, Bobák, Bubák. Mátoha. Příšera.

XX. Zakleni.

Drak, Dračice. Krak, Krok. Poklad. Saň. Zmij, Zmaj.

XXI. Čert.

Čert. Ďas. Zmek, Zmok, Zemenik.

XXII. Čáry.

Balij. Bosor, Bosorák, Bosorka. Čaroděj. Čáry. Černokněžník. Gusli. Hadač. Kob, Koba. Koledun, Koldun, Koldunja. Kudesje, Kudesy. Kudesnik. Kuzlo. Lichota (mor. čarodějnice). Lysagora. Oboroteň. Stryga. Strigún. Upor, Upír. Věďma, Vědunja. Věštec, Věštice. Vlchov, Vlchvec, Volšebnik, Volšebnica. Vlkodlak. Vorožeja (magus). Znachar.

XXIII. Pověra.

(Augur. & sortil., omen). Čech. Polaz. Snové.

XXIII. Nemoci.

Kuga. Lékař. Vráč. Zrádce a t. d.

C. Překlady starobylých svědectví.

PROKOP (str. 692).

Národové tito, totiž Slované a Antové, nejsou podrobeni vládě jediného muže, nébrž od starodávna pod národní vládou (δημοκρατία) život provodí. Pročež o všech svých důležitostech, jak v pohodlí tak v nepohodlí, společně se radí. I jiné téměř všecky věci u obojích těchto cizozemců podobným spůsobem podle starobylých zákonů spravovány bývají. Jednoho zajisté boha, působce blesku, jediného pána všeho světa býti uznávají, jemuž voly a rozličný jiný dobytek obětovati zvykli. O osudu nic nevědí, aniž jemu jakou moc nad člověkem připisují, nébrž kdykoli jim, buď nemocí stíženým, buď do bitvy jdoucím, smrt z blízka zahrozí, slibují bohu, ač vyváznou-li, přinésti hned oběť pro to své zachování. Vyvazše pak, což při-

slíbili, to obětují, domnívajíce se, že sobě tou obětí zachování života zjednali. Ctí nicméně i řeky a polní bohyně (νύμφας) i některé jiné bůžky (δαιμόνια, běsy), kterýmžto všem podobněž oběti přinášejí, konajíce při těchto obětech i veštby a hadactví. Bydlejí v chalupách nepatrných a velmi od sebe vzdálených, proměňujíce často místo svého stanoviska. Pouštějí-li se do bitvy, postupují nejvíce pěšky na nepřítele, majíce v rukou malé štíty a kopí. Brněním se nikdy neodívají. Někteří z nich ani košile ani jiného vrchního oděvu na sobě nemají, nýbrž pokryti jsouce samými toliko nohavicemi až po ledví, tak se do bitvy postavují. Obojího národu jeden a týž jest jazyk nad míru nesličný (ἀτεχνῶς βάρβαρος). Aniž pak podobou těla jedni od druhých se liší. Nebo všickni jsou vysokého vzrostu a silných údův. Co do pleti a vlasů, nejsou ani bílí příliš, aniž pak docela černé barvy, nýbrž všickni náhnědí (ὑπέρυθροι). Jídel požívají hrubých a špatně připravených jako Massageti (t. Hunové), jsouce i neméně nežli tito ustavičné nečistoty plni. Zlobiví sice a lstiví naskrze nejsou, nýbrž upřímní, v čemž také mravy Hunské zachovávají. Předtím jméno Slované a Antové jedno měli; oboje zajisté za starodávna jmenovali Spory (Σπόροις), proto, mním, že σποράδην, t. roztroušeně po stanoviskách svých bydlejí. Za kterouž příčinou i obšírné země zaujímají, větší zajisté částka krajin na obé straně Istru v jejich jest držení. Tolik zde o národu tomto.

MAURICIUS (str. 694 sld.).

U obojího národu, Slovanův a Antův, jeden a týž jest spůsob živobytí a mravův. Svobody jsou vysoce milovní, aniž jakým spůsobem ve služebnost a poddanost uvedeni býti mohou. Zvláště pak ve své vlasti udatní a vytrvalí jsou, zimu, horko, nahotu těla a nouzi přesnadně snášejíce. — Ku přespolním jsou dobrotiví, pilnou péči o jejich zachování vedouce, a z místa na místo, kam za svou potřebou jdou, je zprovázejíce. Stalo-liby se pak přespolnímu nedbanlivostí toho, kterýž ho chrániti měl, nějaké ublížení, tedy tento potomně proto od souseda svého stihán bývá, uznávajícího to za svou povinnost, aby křivdy hosti učiněné pomstil. Zajatých a vězňův nedrží u věčné porobě jako jiní národové, nébrž jen do vyměřeného času, zůstavujíce jim potom na vůli, aby, chtějí-li, buď vyplativše sebe ke svým se navrátili, buď zůstali u nich jako svobodní a přátelé. — Oplývají množstvím rozličného dobytku a zemského zboží, kteréžto na hromady sesýpají, především proso a žito. —

Ženy jejich věrnost manželům svým přísně zachovávají, tak že mnohé bolestí nad zemřením mužů svých i sami zahynouti a sebe dobrovolně zardousiti, nežli déle o samotě živu býti, volí. — Bydlejí v lesích, na řekách, bahnech a jezerech nepřístupných. Domy tak

stavějí, aby východův měli za příčinou rozličných případností, kteréž by je nenadále potkati mohly. Nejlepší své věci ukrývají v zemi, aniž co skvostného na jevě nechávají, právě obyčejem loupežníků živi jsouce. — S nepřítelem se nejraději potýkají v místech neprůchodných, těsných a skrýšemi opatřených, majíce obyčej časté náběhy a nenadálé vpády i podvodné zálohy činiti, dnem i nocí všelijakými obmysly protivné strany zluzujíce. K těm jejich chytrostem přináleží i pohřížení v řece. Neboť déle, nežli jiní lidé, pod vodou vytrvati umějí. Často se přihází, že když ve svém domově nenadále přepadeni bývají, tuť oni, potopivše se, lehnou znak na dně v hlubině, a pomocí dlouhé, trubkovaté, k tomu přistrojené, z úst jejich až ven přes vodu strmící třtiny povolně oddychujíce, nebezpečenství ucházejí. Neboť lidé, věci nepovědomí, uzří-li třebas náhodou ty třtiny z vody čnící, mají je za přirozené.*) Avšak zběhlejší, poznají-li tu třtinu buď po nářezu, buď po zabodení, anebo jí hned usta pohřížených zbodají, nebo, vytahše ji, přinutí tyto ven z vody vylézti, nemohoucí již déle v ní vytrvati. — Zbroj každého z nich jest kopí dvojí, některých i štít, pevný sice, ale těžký k pohybování. Mimo to užívají dřevěných luků a malých střel, tak silným jedem natřených, že, nevkročí-li v to brzo pomoc léčného nápoje od zkušeného lékaře, aneb nebude-li na kvap ta rána vyřezána, otrava ta ihned po celém těle se rozleze a je zkazí. — Panovníků žádných netrpí, a mezi sebou v nepřízni zůstávají. Aniž pak v řádu a ve zřízeném pluku se potýkati, ani v otevřeném širém poli se postaviti zvykli.

LEO (str. 699 sld.).

Slované jsou již od starodávna byli obyvatelé krajů za Istrem ležících, kterýž i Dunaj slove. Potom sobě je, obyčejem pastýřů život provodící, Římané pokořili, tak že dříve nežli přes Ister přešli, již své šíje pode jho římského panství sklonili. (?) — Všickni národové slovanští, jak co do způsobu živnosti, tak i co do mravů, veskrz jsou sobě podobní. Milovníci jsouce svobody, nechtěli se pokořiti a vládě poddáni býti, pokudkoli za Dunajem ve své krajině bydleli; ale přistěhovavše se odtud sem a přinuceni byvše jiným sloužiti, volili poddati se domácím nežli cizozemcům, pokládajíce za lepší od svých vlastních utiskovánu býti, nežli Římanům se pokořiti a jejich zákony spravovati. Ti pak mezi nimi, kteříž ku přijmutí křtu svatého se uvolili, pokud s to jsou, způsob starobylé svobody u sebe zachovávají. — Národ ten lidnatý jest, ve všelikých nesnázech vytrvalý,

*) Grabowski ve knize: Koliszczyna (Wiln. 1838. 8°.) vypravuje, že l. 1768 mnozí Hajdamáci po ztracené bitvě týmž spůsobem před Lechy ve Dněpru a bařinách život zachovali.

horko, zimu, déšť, nahotu, nedostatek potravy a jiných potřebných věcí trpělivě snášející. — Ten takový národ císař římský a otec náš Basilius z božího uložení od té surovosti jiných jazyků odtrhnul a poděliv je svátostí křtu i ustanoviv mezi nimi vládaře a správce, vymohl je z dřevní služebnosti a vyučil bojovati proti nepřátelům římským, nelituje při tom nižádné péče a práce, aby Římany své s této strany ohradil a ubezpečil, kteříž předtím přemnoho od Slovanů, nepřátelské vpády činících a krajinu jejich plenících, strádali. — Bylit pak jsou ti Slované k hostům svým nevím jak nad míru vlídní, kteréžto hostinnosti vždy ještě až podnes převelice šetrni jsou. — Neboť zvláště ku přespolním byli jsou dobrotiví a laskaví, přijímajíce je rádi a vlídně, a provázejíce je pečlivě z místa k místu, aby je tak před škodou a ublížením ochrániti mohli. Pročež jestliže nedbanlivostí domácího přespolnímu v něčem křivda se stane, soused jeho jej proto půtkou stihá. Pokládá to zajisté za skutek upřímnosti a víry, aby neštěstí přespolního pomstil. — Jiný neméně šlechetný obyčej u nich se zachovává. Vězňů svých nepodrobují ve služebnost nekonečnou, nébrž jen co zajaté u sebe chovají a do vyměřeného času ve službě zdržují, po jeho uplynutí na vůli jim zůstavujíce, aby, chtějí-li buď vyplativše se ke svým se navrátili, anebo zůstali u nich jako svobodní a přátelé. — Ženy jejich nad jiné počestnější býti praví. Mnohé zajisté smrt manželů svých tak těžce jakož svou vlastní nesou, až se i samy usmrcují, nemohouce v tom vdovském a samotném životě nikterakž setrvati. — Ke stravě užívají jahel, střídmosti v jídle převelmi šetrni jsouce. Ostatními pracemi rolnictví nerádi se ztěžují, více sobě oblibujíce svobodného spůsobu žití, aniž mohou k tomu přivedeni býti, aby sobě mnohou prací úpravná jídla strojili a je potom lakotně hltali a střebali. — Zbroj každého z nich záleží z dvojího malého kopí anebo sudlice, některých i z velikých štítův, jimž terče (thyreus?) *) říkají. I luků dřevěných a střel nad míru prudkým jedem natřených užívají. Pročež jestli raněný naspěch anebo léčného nápoje nevypije, anebo jiného prostředku neužije, anebo i celé té rány ihned nevyřeže, aby se otrava dále nerozlezla, všecko tělo se nakazí a zhyne. Srázy skalin a nepřístupná místa jsou jejich útočiště, kdež rádi meškávají. — Kterakž Římané druhdy do krajin jejich vpády činili a je porážkami stíhali, nahoře od nás vyloženo jest, kdež jsme o nenadálých vpádech jednali, aby tobě, ó císaři, uznal-libys za prospěšné, takové vpády a nájezdy, třebas ne více na ně, ale na jiné jim podobné cizozemce vykonati, před rukama bylo navedení o tom ze zkušenosti vzaté a k takovému předsevzetí užitečné. —

*) *thurei, thyrei,* kelt. eine Art sehr hoher aber schmaler Schilde nach Pausan. B. 8. Kap. 20. 21. 22. Im Wallis. Tarian, Tarjan, Bretagn. Tyren, bei den Schotten Targ. Mittellat. targa, altd. tartsche, Adel. Mithrid.

UKAZATEL.

(Sestavený od Vladislava Šafaříka.)

I. Jména zeměpisná.

II. Jména národův a plemen.

III. Jména osobní.

IV. Jména věcná.

SKRATKY.

afg. afghansky.
agl. anglicky.
ags. anglosasky.
alb. albansky, arnautsky.
an. aneb.
arm. armensky.
atd. a tak dale.
bret. bretonsky.
brus. bělorusky.
bul. bulharsky.
c. císař.
celt. celticky.
cyr. cyrillsky, staroslovansky.
č. { čili. / číslo. / částka. }
čes. česky.
čín. čínsky.
čud. čudsky, estonsky.
čuch. čuchonsky, finsky.
d. díl.
dan. dansky.
dluž. dolnolužicky.
dněm. dolnoněmecky.
drev. drevansky.
fran. francouzsky.
get. geticky.
got. goticky.
hluž. hornolužicky.
chrv. chorvatsky.
illyr. illyrsky.
jd. č. jednotné číslo, sing.
kn. kníže.
kor. korutansky, korošsky.
kr. král.
kraj. krajinsky (po kraňsku).
kurd. kurdsky.
kymr. kymricky.
lesg. lesgicky.
litv. litevsky.
lot. lotyšsky.
m. { mužský rod, masc. / místo, na místě. }
maď. maďarsky, uhersky.
mand. mandžusky.
mn. č. množné číslo, plur.
mong. mongolsky.
mrus. malorusky, rusinsky.
n. nyní.
násl. následující.
nčes. novočesky.
nhrad. novohradsky.
nněm. novoněmecky.
np. na příklad.
nřec. novořecky.
ok. okolo.
pelv. pelevsky.
pers. persky.
pol. polsky.
polb. polabsky, drevansky.
pozn. poznamenání.
ř. řeka.
řec. řecky.
rkp. rukopis.
rus. rusky.
rusn. rusinsky, malorusky.
samj. samojedsky.
sans. sanskritsky.
sarm. sarmatsky.
skan. skandinavsky.
skyt. skythicky.
sld. sledující.
slk. slovensky, uhersko-slovensky.
slv. slovansky.
srb. srbsky.
střlat. středolatinsky.
střněm. středoněmecky.
srov. srovnej.
stbul. starobulharsky.
stčes. staročesky.
stněm. staroněmecky.
stpol. staropolsky.
stslv. staroslovansky.
štyr. štyrsky.
švéd. švédsky.
t. totiž, to jest.
tur. turecky.
v. věcný rod, neutr.
val. valasky.
valis. valisky.
vlas. vlasky.
zend. zendsky.
ž. ženský rod, fem.

OBSAH.

Stránka

Okres II.

Od pádu Hunův i Římanův až do převahy křesťanstva u Slovanův.

(Od l. 476 až do l. 988 po Kr.)

Článek I.

Děje a šíření se Slovanův vůbec

Článek II.

O Slovanech ruských.

Článek X.

O Slovanech polabských.

Článek XI.

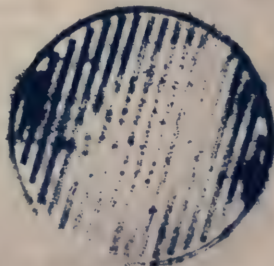
Ohlavení a závěrek.

Přílohy.

Přídavky

z rukopisné pozůstalosti P. J. Šafaříka.

Ukazatel.

———

